T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVÎSİ (BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

(DOKTORA TEZİ)

Tuba BAHADIR ÖZTÜRK

KOCAELİ 2024

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVÎSİ (BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

(DOKTORA TEZİ)

Tuba BAHADIR ÖZTÜRK

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU

KOCAELİ 2024

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVÎSİ (BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

(DOKTORA TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Tuba BAHADIR ÖZTÜRK
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 28.06.2024-22

KOCAELİ 2024

ÖN SÖZ

Bağlamlı dizinler kelimenin metin içindeki kazandığı anlam ya da anlamları tesbite yönelik çalışmalar olduğu için önem arz ederler. Kültürümüzde sözcüklerin çok amaçlı ve çok anlamlı kullanımı ile konuşma dilinde bu duruma sıklıkla müracaat edilmesi dilin zenginlik ve işlevselliğine delalet eder. Konuşma dilinde sık zikrolunan mecâz, kinâye, teşbih ve istiârelere yazılı metinlerde de başvurulması metnin anlam dünyasının renklenip zenginleşmesini sağlar. Geçmiş devirlerde yazılmış edebî eserler bünyesinde barındırdığı söz varlığı bakımından zengin olup okuyucu ve araştırmacılar için bir hazine niteliğindedirler. Okuyucu ve araştırmacının klasik metinlerin anlam dünyasına girebilmesi için sözlüklerle söz gruplarını dikkatle inceleyip değerlendirmesi, sözcüklerin çok anlamlı ve çok amaçlı olarak zikredilebileceği hususunu göz önünde bulundurması gerekir.

Kanûnî Sultan Süleyman devri şairlerinden Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi üzerine yapılan çalışmalara yeni bir boyut kazandıracağını umduğumuz bu tez, eserin söz varlığının tespiti ve dil özelliklerini anlamak adına önemli bir kaynak oluşturacaktır. Bu çalışma ile tanıklar ve bağlamsal anlamları ile söz konusu mesnevînin anlamlandırılmasına kolaylık sağlama, bununla birlikte başka çalışmalarda benzer unsurları anlamlandırma hususunda bir başvuru eseri hazırlama amaç olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, mesnevîde kullanılan kelimelerin bağlamlarıyla birlikte incelenip değerlendirilmesi çalışmanın öncelikli amacı olmuştur. Bu amaç doğrultusunda, *Gül ü Bülbül* mesnevîsi içerisinde geçen tüm kelimelerin sıklıkları ve kullanım bağlamları belirlenerek işlevsel bir sözlük oluşturulmuştur. Anlamlandırma sürecinde, işlevsel manları ortaya çıkarabilmek için hem kelimenin metindeki bağlamlarına hem de tarihî sözlük ve kaynaklara müracaat edilmiştir.

Giriş ile İki Bölüm'den oluşan tezimizin "Giriş" kısmında sözlük bilimi ile Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmaları hakkında bilgi verildi. Birinci Bölüm'de

Gül ve Bülbül temasına kısaca değinilip akabinde Kara Fazlî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgilendirme yapıldı. İkinci Bölüm'de ise çalışmada izlenen yöntem hakkında bilgi aktarılıp akabinde sözlük kısmı "Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" başlığıyla sunuldu. Tezin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük kısmında, mesnevîden alınan örneklerin düzenlenmesi ve kelimelerin farklı bağlamlardaki anlamlarının açıklığa kavuşturulması için titiz bir çalışma yürütüldü. Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi içerisinde zikrettiği zengin kelime hazinesi ve bu kelimelerin metin içerisinde kazandığı anlamlar, eserin dilini ve üslubunu kavramak için önem arz ettiğini belirtmek gerekir. Tezimin, benzer üslup çalışmaları için bir başvuru eseri olması ve mesnevî üzerine yapılacak diğer araştırmalara ışık tutması, müracaat edeceklere de yararlı olması en içten dileğimdir.

Tuba BAHADIR ÖZTÜRK

Kocaeli 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ I
İÇİNDEKİLER III
ÖZET V
ABSTRACT VI
TEŞEKKÜR VII
KISALTMALAR VIII
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 7
1. KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN ALEGORİK SEVGİLİ VE ÂŞIĞI: GÜL VE BÜLBÜL 7
1.1. TEMANIN TÜRK EDEBİYATI'NDA KULLANILIŞI 7
1.2. KARA FAZLÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 9
1.2.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği 9
1.2.2. Eserleri 11
1.2.3. Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi 12
1.2.3.1. Eserin Yazılış Sebebi ve Eser Hakkında Bilgiler 13
1.2.3.2. Eserin Alegorik Hüviyeti 15
1.2.3.3. Eserin Muhtevası 21
İKİNCİ BÖLÜM 23
2. KARA FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVİSİNİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜNÜN HAZIRLANMASI 23
2.1. DEYİMLER VE ATASÖZLERİ 31
2.1.1. Deyimler 31
2.1.2. Atasözleri 54
FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVÎSİ 56
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK 56
SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU 57
A/Ā 59
B 155
C 264
Ç 311
D/Ḍ 332
E 413
F 461

G/Ġ 486
H/Ḥ/Ḫ 570
I 685
İ/Ī 688
J 735
K/Ḳ 737
L 824
M 846
N 929
O 1001
Ö 1035
P 1039
R 1059
S/Ṣ/S 1095
Ş 1181
T/Ṭ 1232
U/Ū 1287
Ü 1296
V 1302
Y 1327
Z/Ẓ/Ż/Ƶ 1365
SONUÇ 1403
KAYNAKÇA 1405
ÖZGEÇMİŞ 1411

ÖZET

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları, standart sözlüklerden farklı bir yöntem ile hazırlanan özel sözlükler olarak nitelenebilir. Türk edebiyatında bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları yakın geçmişte başlamış ve tezimizde uygulanan yöntem 2007 yılında Furkan Öztürk'ün "Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]" adlı çalışması ile ilk örneğine sahip olmuştur. Zaman içerisinde yapılan lisansüstü çalışmalarla 99 tez ve bu tezlere dayalı geniş bir söz varlığına erişmiştir. Geçtiğimiz yıllar içerisinde erişime açılarak ilgililerin istifadesine sunulan bu söz varlığı araştırmacılara büyük bir kolaylık sağlamıştır. Bu çalışmalara katkı olması düşüncesi ile hazırladığımız "Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" adlı doktora tezimiz 16. yüzyıl şairi Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi üzerine hazırlanmıştır. Çalışmamızda erişime açılan söz varlığından da istifade edilmiş, ancak *Gül ü Bülbül* mesnevîsinde geçen söz ve söz grupları tek tek metin içerisindeki anlamı esas alınarak incelenip değerlendirilmiştir. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına uygun olması düşüncesiyle söz ve söz gruplarının sözlük anlamlarından ziyade metin içerisinde yüklendikleri manaların verilmesine azami dikkat sarf edilmiş, bu dikkat sonucu okuyucu ve araştırmacılara metinde verilmek istenen mana/ileti sunulmaya çalışılmıştır. Bunun için bütün tanıklar tek tek ele alınarak anlamlandırılmış ve gerekli yerlerde kaynak eserler referans olarak gösterilmiştir. Günümüzde kullanılmayan atasözleri, deyimler, terimler, kalıp ifadeler, kısacası şairin yaşadığı 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyasının şiire yansıyan kültür ögelerini manalandırmada tarihsel sözlük ve temel başvuru kaynaklarından yararlanılmıştır. Kelimelerin cümle içinde diğer kelimelerle kurduğu ilişkiden hareketle anlam kazanan bu tez ile Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsindeki söz varlığı, sözlük biçiminde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kara Fazlî, Gül ü Bülbül, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük

ABSTRACT

Contextual index and functional dictionary studies can be described as specialized dictionaries prepared using a method different from that of standard dictionaries. In Turkish literature, contextual index and functional dictionary studies have begun in the recent past, with the first example being Furkan Öztürk's work "Dictionary of Bâkî's Divan [Concordance and Functional Glossary]" in 2007. Over time, with postgraduate studies, 99 theses have been produced, leading to an extensive lexicon based on these theses. This lexicon, made accessible to the public in recent years, has provided significant convenience to researchers. In the spirit of contributing to these studies, our doctoral thesis titled "Fazlî's *Gül ü Bülbül* Masnavi (Concordance and Functional Glossary)" is prepared based on the *Gül ü Bülbül* masnavi of the 16th-century poet Kara Fazlî. In our study, we utilized the accessible lexicon but focused on analyzing and evaluating the words and phrases in the *Gül ü Bülbül* masnavi based on their contextual meanings within the text. In alignment with the principles of contextual index and functional dictionary studies, utmost attention was given to presenting the meanings that the words and phrases conveyed in the text rather than their dictionary definitions. As a result, we aimed to provide readers and researchers with the intended meanings/messages within the text. For this purpose, all instances were examined and interpreted individually, and source works were referenced where necessary. Historical dictionaries and primary reference sources were used to interpret proverbs, idioms, terms, and set expressions, in short, the cultural elements of the 16th-century Ottoman geography reflected in poetry, which are not in use today. With this thesis, which gains meaning from the relationships that words form with other words within sentences, the lexicon in Fazlî's *Gül ü Bülbül* masnavi is presented in dictionary form.

Keywords: Kara Fazlî, Gül ü Bülbül, Concordance and Functional Glossary

TEŞEKKÜR

Çalışma konusu seçmemde ve çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan, bilgileri ile yoluma ışık tutup lisansüstü öğrenim hayatımın tüm zorlu süreçlerinde maddi manevi desteğini benden hiç eksik etmeyen, tecrübeleri ile beni aydınlatan, kendisini tanımaktan büyük onur duyduğum çok kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU'ya; tez izlemelerimde yardımlarını esirgemeyen, verdiği fikirler ile tezimi geliştirmeme yardımcı olan Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK, Doç. Dr. Cem Yılmaz BUDAN'a; tezimi kontrol ederek değerli fikirlerini sunan Doç. Dr. Meryem GÜRBÜZ, Dr. Öğr. Üyesi Serpil YAZICI ŞAHİN, Doç. Dr. Abdulmuttalip İPEK'e; öğrenim hayatım boyunca beni destekleyen, başarılarımı takdir eden, hep yanımda olan aileme ve eşime teşekkür ederim.

KISALTMALAR

bk. : Bakınız

C : Cilt

haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazret, Hazreti

KTB: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü

S : Sayı

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TEBDİZ : Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü

vb. : Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

vd. : Ve devamı, ve diğerleri

Yay.: Yayınları

[…] köşeli parantez (sıklıkları göstermek için)

/ şiir numarası ile beyit numarası arasındaki işaret

GİRİŞ

Sözlükler, dillerin ve insanlığın hafızasını temsil ederler. İlk sözlükten günümüze kadar geçen uzun zaman diliminde hazırlanan binlerce sözlük, sadece dillerin kelime hazinesini değil, aynı zamanda insanlığın bilgi birikimini de bugünün ve geleceğin insanlarına aktarır. Sözlükler dilin kullanımını anlamak, terimlerin tanımlanmasını sağlamak, bilgiyi düzenlemek ve iletmek için önemli araçlardır. Bu yüzden sözlükler, dil bilimciler ve genel kullanıcılar için önemli bir kaynak olarak kabul edilir.

İlk sözlüğün nerede, hangi dönemde ve hangi amaçla yazıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, binlerce yıl boyunca yazılan sözlüklerin farklı çeşitleri ortaya çıkmıştır. Özellikle son yüzyılda ölçüde ilerleyen sözlük bilimi, genel olarak sözlük oluşturma süreçlerini ve tekniklerini inceleyen bir bilim koludur. Bu bilim kolu hem teorik olarak sözlüklerin yapısını, içeriğini ve kullanımını incelerken hem de pratik olarak sözlüklerin nasıl hazırlandığına dair yöntemleri ve teknikleri araştırır.

Tarihi oldukça eskiye dayanan sözlük bilimi farklı kültürlerde ve dönemlerde farklı gelişimler gösterir. Antik dönemlerden modern çağa kadar, sözlükler insanların bilgiyi organize etme ve iletişim kurma ihtiyacını karşılamak için önemli bir rol oynar. Günümüzde ise sözlüklerin dijital ortamlara taşınması ve çeşitli teknolojik gelişmelerle birlikte sözlük ve sözlükbilim çalışmaları ivme kazanır.

Sözlük bilimi, anlam bilimi ile yakından ilişkilidir. Anlam bilimi, dili anlam açısından inceleyen bir disiplindir ve kelimeleri ve cümleleri anlam yönünden ele alır. Sözlük bilimi, kelimeleri anlaşılır kılmayı amaçlar ve bu amaç doğrultusunda anlam biliminin verilerinden yararlanır (Baskın, 2014: s. 446). Dil bilimsel anlam bilim,

göstergelerin içeriklerini inceler ve kelimelerin bağlam içinde kurduğu ilişkileri değerlendirir. Her sözcüğün bir temel anlamı, bir de bağlamsal anlamı vardır. Her kullanımda anlamı bağlam belirginleştirir ve her durumda sözcük kesin bir kavramı canlandırır. Her sözcük bağlamıyle sıkı sıkıya ilişkilidir ve anlamını ondan alır. (Guiraud, 1999: s. 42). Bu nedenle, konuşma veya yazıda anlam, kelimenin aynı bağlamdaki diğer kelimelerle kurduğu ilişkilere bağlıdır[1].

Türk edebiyatı araştırmaları, Tanzimat döneminden sonra genellikle edebiyat tarihi, biyografiler ve edebî tenkit ekseninde ilerler; bu çalışmaların yanı sıra klasik şiirin anlaşılması ve yorumlanması amacıyla şerh metodu, tahlil çalışmaları ve çeviriler araştırma alanında önemli bir rol oynar, bu konularda kıymetli eserler ilim alemine kazandırılır ve kazandırılmaya devam eder. Osmanlı Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılan divanların bir kısmı yayımlanırken eserin son kısmına dizin ya da tanıklı dizinler de son yıllarda eklenerek eserin anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanır. Bir nevi eserin sözlüğünün de oluşturulduğu bu çalışmalara "Bayram Han'ın Türkçe Divanı (Tekcan, 2005: 161-339)" örnek gösterilebilir. Aynı yazarın yayımladığı "Hakîm Ata Kitabı (Tekcan, 2007: 103-278)" da sözlük ve tanıklı dizin ile birlikte yayımlanır.

Klasik Türk edebiyatı çalışmalarının ihtiyaçlarından biri de son yıllarda giderek artan bir yoğunlukla hazırlanan bağlamsal dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları olarak karşımıza çıkar. Klasik Türk edebiyatı araştırmalarında sözlük çalışmaları, metinlerin daha iyi anlamlandırılması açısından önem arz eder. Bağlamlı dizin, bir yazar ya da şairin kullandığı sözcükleri, metinde geçtikleri yeri ve kullanım sıklığını gösterecek biçimde, alfabetik olarak sıralayıp dizmektir. Bu dizilim, söz konusu sözcüğün hangi bağlamlarda kullanıldığına açıklık kazandırır. İşlevsel sözlük, bu anlamlandırma sonunda ortaya çıkar ve sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiden hareketle onlara anlam kazandırmayı sağlar (Şenödeyici, 2017: s. 282).

[1] Anlambilim hususunda genel ve detaylı bilgi için bk. Guiraud, Pierre (1999). Anlambilim. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yay.

Doğrudan doğruya sözcük araştırmalarını kapsayan bir bilim dalı olan sözcük biliminin uygulamalı kolu ve bir alt dalı sayılan; sözlük hazırlama, yazma bilimini ve sanatını ifade eden sözlük bilimi (Akalın, 2010, s. 164) araştırma ve uygulama kuramını birleştiren bir çalışma alanıdır. Ülkemizde son yıllarda önem kazanan sözlük çalışmaları kapsamında sözlük bilimi konusunda geniş çaplı, kuramsal bir çerçeveye oturtulan çalışmalar ortaya konulmuştur ve konulmaya devam etmektedir. Klasik Türk edebiyatı metinlerinde sözcüklerin diğer sözcüklerle bir araya gelerek kazandığı anlamları tanıklarıyla ortaya koyarak hazırlanan bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüklerin ise son yıllarda çalışma alanları genişlemiştir.

Bir dilin sözcük hazinesini içeren sözlükleri araştırma ve sözlük hazırlama işinde önemli bir husus, amacın belirlenmesidir. Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi üzerine yapılan ve bağlamsal sözlük ile birlikte işlevsel sözlüğü de içinde barındıran bu çalışmanın amacı anlam-bağlam ilişkisi temelinde, sözcük ve söz gruplarını anlamları ile birlikte kullanıldıkları dizelerin bütünüyle verilmesidir. Dil bilimsel bağlamı temel alan bağlamlı dizin, metinleri oluşturan sözcüklerin kullanım sıklıklarının ve bağlamlarının tespit edilmesine yarar ve bağlama dayalı manalandırma ile bir işlevsel sözlük hazırlayabilmek için gerekli malzemeyi sağlar. Sözcük ve söz gruplarının dize içinde diğer sözcük ve söz gruplarıyla kurduğu anlam ilişkisi sonucu yüklendiği birbirinden farklı anlamlar metinlerin tanıklığıyla saptanır.

Batı'da ilk olarak İncil metinlerine uygulandıktan sonra edebî sahaya yayılan ve "concordance" olarak adlandırılan, sözcüklerin farklı bağlamlarda kullanımlarının analiz edilmesi yoluyla geliştirilen, tarihsel metinlerin tanıklığıyla ve sözcüklerin diğer sözcüklerle bir araya gelerek kazandığı anlamların ortaya konmasıyla oluşturulan bu çalışmalar sözcüklerin metin içindeki kullanımlarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Dil bilimi, göstergebilim, çeviribilim üzerine birçok özgün araştırma yapan Berke Vardar "bağlamlı dizin" terimi için şu tanımı yapmıştır: "Sözlük bilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge. Bağlamlı

dizinler, ögelerin işlevlerini belirleme olanağı verdiğinden araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan araçlardır. (Vardar, 2002: s. 32)."[2]

Klasik Türk edebiyatı metinlerini daha iyi anlamak için yapılan bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları, bu konuda yapılan son çalışma yöntemlerinden biridir. Batı'da 19. yy'dan itibaren edebî metinlere uygulanan concordance yöntemi, 1987 yılında İran şairi Hafız'ın Divan'ına uygulanmıştır (Şenödeyici, 2017: s. 283). Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlükler, metin anlamlandırma ve metin şerhi çalışmalarında, semantik araştırmalarda araştırmacıya destek olacaktır. Türkiye'de bu konuda yapılan ilk çalışma Cem Dilçin'in emekli olana kadar danışmanlığını yürüttüğü, daha sonra İsmail Hakkı Aksoyak'ın danışmanlığı ile tamamlanan, Furkan Öztürk tarafından hazırlanan "Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük][3]" adlı doktora tezidir. Öztürk, bu tez ile Bâkî Divanı'nın söz varlığı ortaya koymuş, sözcüklere bağlamlarından hareketle anlamlar kazandırmış, sözcüklerin kullanım sıklıklarını belirtmiştir. Öztürk'ün ardından Serper Acar "Necati Bey Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)[4]" adlı yüksek lisans tezini 2009'da ortaya koymuş, Özer Şenödeyici de aynı yöntemi kullanarak 2011'de "Naili Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük][5]" adlı doktora tezini hazırlamıştır. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi'nde 25'i doktora tezi olmak üzere 99 bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışması tespit edilmiştir.

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarında bağlamlı dizin, bir metinde kullanılan sözcükleri, metinde geçtikleri yeri ve kullanım sıklıklarını gösterecek şekilde alfabetik olarak sıralamaktadır. İşlevsel sözlük bu çabanın sonunda ortaya çıkar ve sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiden hareketle onlara anlam kazandırır, böylece bir sözcüğün hangi bağlamda kullanıldığı açıkça anlaşılmış

[2] Almancası "konkordanz", Fransızca ve İngilizcesi "concordance" olan bu yöntem için "bağlamlı dizin" karşılığı kullanılmıştır. Bu hususta bk. Vardar, Berke (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilıngual Yabancı Dil Yay.

[3] bk. Öztürk, Furkan (2007). Baki Divanı sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

4 bk. Acar, Serper (2009). Necati Bey Divanı sözlüğü (Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük). Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

[5] bk. Şenödeyici, Özer (2011). Naili Divanı Sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

olur. İncelenen metnin daha iyi anlaşılabilmesi için bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının klasik Türk edebiyatı araştırmalarında önemli bir yeri vardır. "Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" tezi ile ele alınan mesnevînin söz varlığı, eserdeki kelimelerin kullanıldıkları bağlama göre nasıl bir mana kazandığı, bu manalar arasındaki bağlar ve nasıl bir çağrışım alanı içerdiği ortaya konulmuş, böylece mesnevînin işlevsel sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmamızda Fazlî'nin eserinde kullandığı zengin kelime hazinesiyle sözcüklere kattığı anlamlar birleştirilerek şairin kendine özgü söz varlığını açığa çıkarılmıştır.

Bu tez, klasik Türk şiiri çalışmaları içinde büyük bir yeri olan tahlil çalışmalarının sözlük biçiminde sunumu olarak da okunabilir ancak bu çalışmada klasik tahlil yöntemleri esas alınmamış, alfabetik bir dizilimde Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* adlı mesnevîsinin söz varlığı ortaya konulmak istenmiştir. Fazlî'nin ortaya çıkarılan bu söz varlığını hangi bağlamlarda kullandığı tespit edilmiştir. Çalışma genelinde beyit esas alınmış, iki mısra halindeki beyitler bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük aşamasına geçilirken aralarına eğik çizgi konup tek satır haline getirilmiş, her satırda beyit numaraları gösterilmiş ve tespit edilen sözcükler koyu olarak yazılmıştır. Bu aşamalardan sonra ana ve ara madde başları oluşturularak madde başlarının yanına köşeli parantez içinde tanıkların sıklık sayıları ilave edilmiştir. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük yöntemi esas alınarak ortaya konan tezde Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* adlı mesnevîsinde kullandığı sözcükler, metinde geçtikleri yeri ve kullanım sıklığını gösterecek biçimde alfabetik olarak dizilmiş, böyle bir dizilim ile sözcüklerin hangi bağlamlarda kullanıldığına açıklık getirilmiştir. Sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiden hareketle manalandırıldığı bu tez ile Fazlî'nin söz konusu mesnevîsindeki söz varlığını sıklıklarıyla ortaya çıkarmak ve bağlamlı dizin temelinde işlevsel bir sözlük haline getirme düşüncesiyle söz varlığı, sözlük biçiminde sunulmuştur.

İncelenen metinde geçen sözcüklerin hangi bağlamda kullanıldığının anlaşılması, yazarın yapmış olduğu gönderme veya mazmunların daha iyi kavranması hususu, çalışmayı dikkatli bir şekilde hazırlamayı gerekli kılmıştır. Zira çok

anlamlılıkla beraber sözcüklerin sözlük anlamının yanı sıra öncesi ve sonrasıyla bağlantılı olarak metin içerisinde kazandığı anlam ya da anlamların tespiti, arkaik kullanımları ile karşımıza çıkan sözcükler dikkatle incelenmiş; bu hususta da çeşitli tez, makale, ansiklopedik lügat, tarih kitapları, tarama sözlükleri gibi kaynaklardan istifade edilmiştir. Kaynakların yetersiz kaldığı yerlerde ise bağlam ve tanıklara dayanılarak kişisel çıkarımlar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KLASİK TÜRK ŞİİRİNİN ALEGORİK SEVGİLİ VE ÂŞIĞI: GÜL VE BÜLBÜL

1.1. TEMANIN TÜRK EDEBİYATI'NDA KULLANILIŞI

Kaynağının Doğu, özellikle Beydeba'nın hayvan hikayelerinden müteşekkil eseri Kelile ve Dimne'nin tesiri ile Hindistan olabileceği yaygın bir kanaat olarak kabul gören gül ve bülbül hikayeleri; Hint edebiyatı ile etkileşim halinde olan Fars edebiyatına geçmiş, sonra da komşu ülkelerin edebî sahalarına yayılmasına zemin hazırlamıştır. Fars edebiyatında tarihi İslamiyet öncesi devirlere kadar götürülebilen gül ve bülbül teması, Türk edebiyatına Fars edebiyatından geçmiştir (Zavotçu, 1997: s. 20).

Hemen her kültürde güzelliğin ve aşkın simgesi, göz alıcı rengi ve baş döndüren kokusu ile çiçeklerin en güzeli sayılan gül, klasik Türk şiirinde metaforik kullanımı ile farklı boyutlarda işlenir. Sevgilinin güzellik unsurlarının tasvirinde sıkça yararlanılan gül, tasavvufî yorumda da ilâhî aşkın, mutlak olanın ihtişamının tezahürü olarak değerlendirilir.

Bülbül ise bu güzelliğe kapılan biçare ruh, gülün sadık âşığıdır. Bülbülün varlığı gül ile anlam kazanır, gül nerede ise bülbül orada anılır. Gülşenden gayrı vatanı olmayan bülbül, samimi aşığın temsilcisidir.

Geçmiş devirlerden başlayarak mani, şiir, atasözü, masal, hikâye gibi birçok edebî ürünün konusunu teşkil eden gül ve bülbülün aşkı temasının edebiyattaki izleri, Anadolu sahasında 13. yüzyıla kadar sürülebilmektedir. Bu yüzyıldan önceki devirlerde yazılan Dîvânü Lugati't-Türk, Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakâyık'ta ve Kutadgu Bilig'de bir-iki yerde geçen gülef (gül-âb) kelimesinin dışında temayla ilgili bir ifadeye rastlanmaz. Doğu ve Batı edebiyatlarında çok eskiden beri yazılagelen gül ve bülbül konulu bilinen en eski hikâyenin Ferîdüddin Attâr'a nisbet olunan *Bülbülnâme* adlı mesnevî olduğu söylenebilir (Zavotçu, 1997: s. 214-252). Bazı araştırmacıların Attâr'a aidiyeti konusunda olumsuz görüş bildirdiği bu eserin yanısıra gül-bülbül aşkı Fars ve Türk edebiyatlarında farklı eserlerde de işlenir[6].

Gül maşuk, bülbül âşıktır; onların aşkları dillere destandır. Bülbül, güle âşıktır ve bu aşk özünde tüm mevcûdâtın aşkını da sembolize etmektedir. Çünkü kâinât, "aşk" üzerine yaratılmış ve bu duygu Allah tarafından varlığın özüne âdetâ nakşedilmiştir (İpek, 2008: s. XVI). 13. yüzyıldan itibaren Doğu ve Batı edebiyatlarında kendisine yer bulan ortak temalardan biri olan bu motifler, bu yüzyıldan itibaren beyitten daha üst seviyeden şiir ve eser seviyesine kadar yükselerek gül ve bülbülün dillere destan aşkı daha hacimli boyutlarda kaleme alınmaya başlar. Kara Fazlî'nin yazdığı *Gül ü Bülbül* ise okura sunduğu renkli tablolar, muhayyilesinin biçimlendirdiği hacimli hikaye sayesinde çok beğenilir. Fazli'nin *Gül ü Bülbül*'ünde konu, alegorik anlatımla orijinallik kazanır. Fazlî, her biri birer sembol hüviyetinde olan kahramanları vasıtasıyla okuyucuya "Varlığın Birliği (Vahdet-i Vücut)" düşüncesini ve bu birliğe ulaşmada çekilen sıkıntıları vermeye çalışmış ve bu amacında başarılı olmuştur (Zavotçu, 1997: s. 103). Mesnevînin sonunda okuyucuya doğrudan hitap eden Fazlî, bu kitabın basit bir hikaye sanılmamasını, aslolanın mana olduğunu; amacının da hikaye anlatmak olmadığını kıssadan hisse verip insanlığa faydalı ve kalıcı bir eser bırakmak olduğunu dile getirerek alegorik hüviyetteki kahramanların neyi temsil ettiğini tek tek açıklar. Kara Fazlî'nin 2435 beyit hacminde, mürettep bir mesnevî

[6] Bu konuda geniş bilgi için bk. Zavotçu, Gencay (Haz.) (1997). Türk Edebiyatı'nda Gül ve Bülbül Mesnevîleri (Mukayeseli Çalışma). C.I-II. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

tertibinde, yazıldığından itibaren beğenileri kazanmış *Gül ü Bülbül*'ünün yirmiye yakın nüshası mevcuttur.

1.2. KARA FAZLÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.2.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

Tezkîreler Kara Fazlî hakkında şunları söylemektedir:

Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* adlı tezkîresinde "Şehr-i İstanbuldan küttâb kısmından ve bu devir şuʿarâsındandur (Canım, 2018: s. 412)." der; Âşık Çelebi *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*'sında "Serrâc-zâde'dür. Adı Mehemmed (Kılıç, 2018: s. 518)"; cümleleriyle takdim eder. Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*'da "Kara Fazlı dimekle meşhūr (Solmaz, 2018: s. 242)"; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*'ın tezkîre kısmında "Bir zaman Zâtî merhûmun dükkânına mülâzemet itmiş. Riyâzî merhûmdan Fürs okımış (İsen, 2017: s. 260)"; Beyânî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ'da "Şehzâdelerden evvelâ Sultân Mehemmede sâniyen Sultân Mustafaya sâlisen Sultân Selîm Hâna kâtib-i dîvân olmışdur (Sungurhan, 2017: s. 148-149)." Bu bağlamda has bahçeden İstanbul semalarına kadar gül kokusunun duyulduğu 16. yüzyılda -tezkirelerin çoğunluğunda- Mehmet olarak anılmasına rağmen bir beytinde adının Ali olduğunu ifade eden, bir saracın oğlu olması nedeniyle "Sarrâc-zâde Fazlî", esmer tenli oluşu nedeniyle de "Kara Fazlî" lakabıyla tanınan genç bir şair, Üsküplü şair Riyazî'den Farsça, Halvetî şeyhlerinden Zarîfî Hasan Efendi'den tasavvuf, şair Zâtî'den şiir sanatının inceliklerini öğrenmiştir (Özkat, 2005: s. 9). Şehzade Mustafa, Şehzade Mehmet ve Şehzade Selim'in 27 Haziran 1530 tarihinde başlayan sünnet düğününde, Zâtî tarafından Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim edilen ve padişahın huzurunda bir kaside sunan Fazlî, Şehzâde Mehmet'in Manisa Sancakbeyliği sırasında divân kâtipliği görevinde bulunmuştur. Şehzâde Mehmet'in 6 Kasım 1543'teki ölümü üzerine, Amasya'da Şehzâde Mustafa'ya divân kâtibi olarak atanmış ve şehzâdenin

öldürüldüğü 5 Ekim 1553 tarihine kadar orada kalmıştır. Şehzâde Mustafa'nın öldürülmesinin ardından o sıralarda Manisa valisi olan Şehzâde Selim'e divan kâtibi olarak görevlendirilen Fazlî, bir süre Manisa'da kalmış, şehzadenin Karaman sancakbeyliği ile Kütahya sancakbeyliğinde de yanından ayrılmamıştır. 1562 yılında "Reisü'l-küttâb"lığa getirilmiş, 1564 tarihinde Kütahya'da vefat etmiştir.

Şehzâdelerin sünnet düğününde padişahın huzurunda okuduğu bir kaside ile kaderi değişen, içe dönük ve duygulu bir şahsiyete sahip bulunan, aynı zamanda derviş mizaçlı ve zeki bir kimse olan Fazlî kendi döneminde Türkçeyi iyi kullanan bir şair ve münşî olarak tanınmış, konuşma diline dayanan deyimler ile süslü üslûbu içinde Arapça-Farsça kelime ve terkipler doğal bir şekilde yer almıştır. Buna rağmen Zâtî ve Bâkî gibi çağının ünlü şairlerinin gölgesinde kalmaktan kurtulamamış, yalnızca *Gül ü Bülbül* mesnevîsiyle tanınmıştır (Aksoy, 2001: s. 361). Bunca gül kokusu ve şiir meclisi içinde yaşayan, klasik Türk edebiyatında Fazlî mahlaslı şairler içerisinde en tanınmışı olan ve tezimizin konusunu oluşturan Fazlî, gül ile bülbülün aşkını kaleme almış ve konuyu ele alışı, hikâyeyi geliştirmesi, ifadedeki başarısı sayesinde bu alegorik eseri, orijinal boyutlara ulaşmıştır.

Gül ile Bülbül mesnevîsi varoldukça kendisi de yad edilecek olan Kara Fazlî üzerine çeşitli çalışma yapılmıştır. Onun biyografisi ve tarihî kişiliği, sanatçı yönü, *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin önemi, klasik Türk Edebiyatı araştırmacıları tarafından ele alınarak incelenmiştir:

Sülün Özkut, 1949 yılında "Fazlî'nin Gül ü Bülbül Mesnevîsi'nin Edisyon-Kritik ve Tedkiki" bitirme tezini kaleme almış; Nezahat Öztekin 1987'de tamamladığı "Gül ü Bülbül-Fazlî" doktora tezini 2002'de aynı isimle yayımlamış; Gencay Zavotçu 1990'da "Kara Fazlî ve Gül ü Bülbül Mesnevîsi" bitirme tezini, 1995'te ise "Bir Şair ve Bir Klasik: Fazlî, Gül ü Bülbül" eserini, Mustafa Özkat 2015 yılında "Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)" başlıklı

bir yüksek lisans tezini ortaya koymuş, son olarak Ozan Yılmaz 2022 yılında mesnevîyi günümüz Türkçesi ile yayına hazırlamıştır.

1.2.2. Eserleri

Latîfî'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* tezkiresinde "Ḫusrev ü Şîrîn ṭarzında Hümây u Hümâyûn adlu beş biñ beyt bir kitâb naẓm itmişdür (Canım, 2018: s. 413)." ve Âşık Çelebi'nin de *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresinde yer verdiği "Bu esnâda bahr-i recezde Hümây ü Hümâyûn nâm bir kitâb didi (Kılıç, 2018: s. 519)" bilgisinden hareketle Kara Fazlî'nin mesnevî nazım vadisinde *Hümâ vü Hümâyûn*; Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ının tezkîre kısmından ulaşılan "Evvelâ bahr-ı recezde Hümây u Hümâyûn-nâm bir kitâb nazm eylemişdür. Ve biñ 'aded rübâ'iyyâtı müştemil bir eser dahi komışdur. Hattâ Şeyh Nizâmînüñ Matla'ü'l-Envârına mukabil Lüccetü'l-Esrâr-nâm bir kitâb dahi te'lîf eylemişdür. Ve bunlardan gayri Kitâb-ı Gülistân tarzında nazm u nesrle âlûde Nahlistân-nâm bir kitâb dahi tasnîf kılmışdur (İsen, 2017: s. 261)" ve Âşık Çelebi *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* "Ve bin rubâ'î nazm eylemişdür. Lüccetü'l- esrâr nâm bir kitâb didi Nizâmî'nüñ Matla'ü'l-envârı bahrinde ve tavrında (Kılıç, 2018: s. 519)." bilgileri ışığında Genceli Nizâmî'nin Matla'ü'l-Envâr'ı türünde bir mesnevî olan *Lüccet'ü'l-Esrâr*; nazım-nesir karışık *Nahlistân* isimli bir kitap ve bin rübâ'îden oluşan bir eserin sahibi olduğu anlaşılan Kara Fazlî'nin bu eserleri günümüze ulaşmamıştır.

Tezkireler içerisinde Lâtîfî'nin "Eşʿâr-ı keåîreye mâlik ṣâḥib-i ṭabʿ u ḳâbil-i şân ve müʾellif-i kitâb u dîvândur (Canım, 2018: s. 411-412)." şeklinde varlığını haber verdiği mürettep bir dîvânı vardır.

Şâir'in adı, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* adlı tezkîresinde "Cümleden meşhûr olup halk içinde makbûl u mezkûr olan Gül ü Bülbülidür

(Sungurhan, 2017: s. 667).” ve Mustafa Âlî’nin “Ba‘dehû şi‘r u inşâda gerçekden meleke tahsîl idüp ihtirâ‘-ı hâsı olan Gül ü Bülbül-nâm manzûmeyi söylemişdür (İsen, 2014: s. 261).” cümlesi ile dile getirdiği gibi *Gül ü Bülbül* ile anılmıştır.

1.2.3. Fazlî’nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi

Anadolu sahasında kaleme alınan gül ve bülbül konulu mesnevîler içerisinde en tanınmış olanıdır. Mürettep bir mesnevî tertibindedir. Mesnevînin İstanbul kütüphanelerinde on beşi aşkın yazması ile Ankara DTCF Kütüphanesinde dört, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege yazmaları arasında da bir adet yazma nüshası bulunmaktadır.

Mesnevî Gencay Zavotçu’nun “Türk Edebiyatında *Gül ve Bülbül* Mesnevîleri (Mukayeseli Çalışma) I,II” adlı doktora tezinde tanıtılıp ayrıntılı olarak incelenmiştir. Gül ve bülbül üzerine yazılmış eserleri gördüğü muhakkak olan Fazlî’nin bu eserler içinde özellikle Rifâ‘î’nin *Bülbül-nâmesi* ile Vâhidî’nin *Gül ü Bülbül*’ünü görüp onlardan etkilendiği kuvvetle muhtemeldir (Zavotçu, 1997: s. 99). İsmail Ünver’in “Sanat yönü ön planda olan, okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesnevîler. Bunlar arasında, kahramanların beşerî (mecazî) aşktan ilahî (gerçek) aşka yükseldikleri eserler; kahramanlar arasındaki aşk bütünüyle beşerî olduğu halde, iki âşığın kavuşmasını tasavvufî mecazlarla örten mesnevîler de vardır (Ünver, 2011: s. 441).” cümleleri ile 3. grup mesnevîler arasında adını zikrettiği *Gül ü Bülbül,* kahramanları sembolik karakterler olan, ilahî aşkı işleyen tasavvufî bir mesnevîdir.

Tasavvufî ve alegorik bir kimliği olan bu mesnevîde Bülbül söz söylemekte, Gül ona nağme yapmakta, manalar berrak bir su gibi ışıldamaktadır. Fazlî; gerek tezkîrelerde gerek edebiyat araştırma ve incelemelerinde övgüyle söz edilen,

kelimeleri ve manası saklı bir inci gibi olan, alegorik hüviyetli kahramanlar üzerinden kıssadan hisse vermeyi amaçlayan *Gül ü Bülbül* eseri ile özdeşleşmiş, sanatının zirvesine ulaşmıştır.

1.2.3.1. Eserin Yazılış Sebebi ve Eser Hakkında Bilgiler

Dost meclisinde, ahbaplarıyla bir aradayken şaire yöneltilen bir teklif bazen bir mesnevî yazılmasına sebep olabilir. Bunca gül kokusu ve şiir meclisi içinde yaşayan Fazlî de mesnevînin "Bu Hikâyet-i Pür-nikâtuñ Tertîb ü Terkîbine Sebeb-i Hadîs ve Bu Rivâyet-i Bâdirâyetüñ Tahrîr ü Tastîrine Dâ'î vü Bâ'is Ne Oldugıdur Ki Nakl Olınur" başlığı altındaki sebeb-i telifinde, gül ile bülbülün aşkını kaleme almak için gereken ilhamı kendisine bir dost meclisinde çok eski bir ahbabının verdiğini dile getirmiştir. Eserin ortaya çıkmasına vesile olan olay, bu bölümse şu şekilde aktarılmıştır: Ilık bir ilkbahar sabahı, uykularından uyanan çiçeklerin adeta cennet gibi süslediği bir bahçede, dostlarıyla gezintiye çıkan Fazlî'nin etrafındaki herkes neşeliyken, yiyip içip eğlenirken Fazlî bir köşede kendi halinde oturuyormuş. Fazlî'nin bu halini gören eski bir dostu, onu neşelenmeye ve kendisi ile dolaşmaya davet etmiş. Bahçenin ferahlatıcı, keyif verici bir köşesine gittiklerinde bu iki eski dost söyleşmeye başlamış. Kimi zaman şiirden kimi zaman nesirden söz edilmiş. Mesnevîden bahsedilince dostu Fazlî'ye şu güzel sözleri sarf etmiş: "Ey güzel nağmeler şakıyan bülbül! Konuşmanla insanlara keyif veriyorsun. Bahçedeki bülbül durmaksızın öterken sen neden bu kadar suskunsun? Sözün ruha hayat veriyor. Öyleyse yine konuş da dünya sözlerinle hayat bulsun, yine güzel bir kitap yaz da dünyaya gücünü açıkça göster." Bu sözleri duyunca keyiflenen Fazlî de bunun üzerine güzellikle tanımlanan gülün ve onun çılgın aşığı olan bülbülün hâllerini, gül bahçesinin hikayesini kaleme almış; konuyu ele alışı, hikâyeyi geliştirmesi, ifadedeki başarısı sayesinde bu alegorik eseri, orijinal boyutlara ulaşmıştır.

Fazlî, dost meclisinde ahbabının verdiği tavsiye ile yazmaya başladığı kitabı oyalanmadan bitirmiş ve başında padişahın adını andığı kıymetli bir kitap kaleme almıştır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'yı överek başladığı "Dürr-i Dürc-i Sa'âdet ve Dürrî-yi Burc-ı Saltanat Pâdişâh-zâde-i Gerdûn-ı 'Azamet Tâle Bekâhu ve Nâle Menâhu Hazretleri'nüñ Medh ü senâsı ve Vasf-ı Du'âsıdur" başlıklı kasidesinde gökyüzü kadar yüce, adaletli, cömert, merhametli, yiğit şehzadenin şanını, itibarını, görkemini ifham edip nazım ve nesrin inceliklerini bilen, ilim ve irfan sahibi bu padişaha (Şehzade Mustafa) mesnevîyi itham edip bu sayede ikisinin adının da mahşere dek unutulmamasını dilemiştir.

Medhiyelerde nispeten ağır bir üslup kullanılmasına mukabil hikaye kısmının dili sade ve anlaşılır olan, tasavvufî okuması ile alegorik karakteri ağır basan *Gül ü Bülbül*; Türk edebiyatında sıkça kullanılan, özellikle mesnevî ve uzun gazellerde tercih edilen Hafif bahrinin *"Fe'ilâtün (Fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)"* kalıbıyla yazılmıştır. Açık ve kapalı hecelerin art arda çokça gelmesi, kalıbın ilk ve son tef'îlelerinin değişebilmesi söyleyiş kolaylığı getirmiştir. Ahengi anlam ile birleştiren şair, gerek veznin iki şekilde kullanım özelliğinden faydalanarak ilk ve son tef'îlenin ilk hecelerini kapalı tercih ederek gerek imâle, vasl ve medde başvurarak hem iç musikî yakalamış hem de düşüncesini daha rahat ifade edip istediği anlamı yakalamıştır.

Mesnevîde zengin kafiye yoğun olarak kullanılmıştır. Gül, gül-zâr, gül-şen, çemen, bülbül, nâlân, cân, yâr, cefâ, vefâ, 'aşk vb. kelimelerin kafiye olarak sıklıkla tercih edilmesi ise Fazlî'nin resmettiği gül bahçesinde gülün güzelliğine, bülbülün aşkına daha iyi tanıklık etmemizi sağlamaktadır. Kafiye tercihi *"M/869 Beni 'aşk itdi mest ü dîvâne / Halka 'aşkile oldum efsâne"* örneğinde olduğu gibi Farsça-Farsça; *"M/1574 Didi ey şâh devletün dâ'im / Haşre dek kasr-ı 'işretün kâ'im"* örneğindeki gibi Arapça-Arapça; *"M/1671 Hâsılı dehri kapkara yakdı / 'Âlemüñ başlarına od çıkdı"* şeklinde Türkçe-Türkçe; *"M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân"* beyitinde karşımıza çıktığı gibi Farsça-Arapça ya da bu üç dilden karışık şekilde yapılmıştır.

Mesnevînin tamamlanma tarihi 960 (1553) senesidir. Bu tarih *"Hâtimetü'l-Kitâb"* bölümünün son beyiti olan *"Yazdı târîhi hâme-i şengül / Defter-i mûnis-i Gül ü Bülbül"* beytinin ikinci dizesinin harflerinin ebced hesabıyla toplamına karşılık gelmektedir.

1.2.3.2. Eserin Alegorik Hüviyeti

"Vahdet-i vücûd (varlığın birliği) düşüncesinin işlendiği mesnevinin olay örgüsüne katkıda bulunan kahramanlar, olayların gelişimini etkileyecek maddî varlıklar değildir. Düşünme ve kavrama yeteneği olmayan bitki, hayvan (kuş: bülbül) ve doğa güçleriyle olaylarından oluşan kahramanların her biri birer sembol durumundadır (Zavotçu, 1997: s.) ." *Gül ü Bülbül* mesnevîsi soyut kavramları gül bahçesi ve içindeki çiçekler, mevsimler ve aylar, tabiat unsurları ve doğa olayları gibi çeşitli kimliklere büründürerek yaptığı anlatım ile alegorik bir eserdir. Akıl, tevazu, öfke, kibir, ruh vb. soyut kavramları kişileştirerek konuşturan Fazlî, mükemmele ulaşmada gereken dengeyi alegorlar ile aktarmış, bunların manasını da eserin sonunda tek tek açıklamış, vermek istediği mesajı okura aracısız beyan etmiştir:

M/2364 Evvelâ kim añıldı şâh-ı bahâr

'Akldur kim bedende kıldı karâr

beyitinde ifade edildiği üzere Bahar Şah ile kastedilen bedene yerleşen akıldır.

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha veled

Rûhdur k'oldı 'akl aña sened

Bahar Şah'ın çocuğu olan Gül Sultan, aklın dayandığı ruhtur.

M/2366 Şehr-i gül-şen ki eyledüm tekrâr

Ten durur k'oldı zeyn çün gül-zâr

Gülşen ülkesi, gül bahçesinin süslediği bedendir.

M/2367 Oldı dil bülbüli o gül-zâruñ

Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ

N'ola ger olsa 'âşıkı cânuñ

Gönül, o gül bahçesinin bülbülüdür ve gönül (bülbül) ruha (gül) aşıktır.

M/2369 Nefs oldı Nesîm insânda

Ki odur vâsıta dil ü cânda

Nesîm, insanın nefesidir. Gönül ve canın vasıtası odur.

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki var tende

Nergisüñ adıdur bu gül-şende

Nergis, görme duygusu, sağduyudur.

M/2371 Lâle k'oldı bu meclise sâkî

Oldı dilde mahabbet-i bâkî

Lâle, gönüldeki ölümsüz aşktır.

M/2372 Serv kim vasfı bunda hâsıldur

Sıfat-ı istikâmet-i dildür

Servi, kalbin istikamet sıfatıdır, doğruluktur.

M/2373 Cûy-ı dil-cûy safvet-i cândur

Âyine-dâr-ı rûy-ı cânândur

Cûy, canın saflığıdır.

M/2374 Jâle k'oldı şarâb-dâr ey cân

Şevkdür k'oldı câna feyz-resân

Jâle, cana bolluk bereket katan şevk, manevî hazdır.

M/2375 Oldı sûsen şecâ'ati müş'ir

Hem benefşe tevâzu'ı muzhır

Süsen yiğitliği, menekşe tevazuyu temsil eder.

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül

Kîne vü kibr ü hâr gayrı degül

Sümbül kıskançlık, hâr da kibir ve kindir.

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân

Sende iki sıfat dur ol ey cân

M/2378 Birine cezb-i menfa‘atdür kâr

Birinüñ kârı oldı def‘-i mazâr

M/2379 Bu iki vasfdur zemâ’ime asl

Bundan olur kamu zemâ’im fasl

M/2380 Birisi kuvvet-i gazab ki kaçan

Olsa müstevlî-i kuvâ-yı beden

M/2381 Âteş-i vakt olur tabî‘at o dem

Teni eyler harâreti der-hem

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı şâh-ı temûz

Ki salar şehr-i câna tâbiş ü sûz

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr

Ol ki didüm firâr kıldı Bahâr

M/2384 Garaz oldur ki nefs olsa gazûb

Olur elbette ‘akl u cân maglûb

M/2385 İdemez ‘akl emrini icrâ

Gazab eyler fesâd-ı bî-pervâ

M/2386 Birisi dahı kuvvet-i şehevî

K’oldı cezb-i menâfi‘ ile kavî

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i ni‘metdür

Fi‘li tagyîr-i reng ü sûretdür

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet ey ser-i merd

Cisme irüp tagayyür olur zerd

M/2389 Bu sıfâta hazân disem lâyık

Ki hazân vasfın eyledüm sâbık

Temmuz Şah ve Hazan Şah, kişideki iki sıfatı temsil eder. Hazan Şah’ın işi çıkar sağlamak, Temmuz Şah’ın işi zarar vermektir. Kötü huyların bu iki sıfattan ortaya çıkar. Bunlardan birisi Temmuz Şah’ın temsil ettiği öfkedir. Öfke ne zaman bedeni ele geçirirse mizaç ateşe dönüşür, harareti bedeni perişan eder. Temmuz Şah, can şehrini kasıp kavuran öfkenin arşa çıkmasıdır. Temmuz Şah, Gülşen ülkesini istila ettiğinde Bahar Şah ülkeden kaçması ile verilmek istenen mesaj şudur: İnsan öfkelendiği zaman akıl ve ruh mağlup olur. Akıl işini yapamaz hale gelir. Bir diğer duygu da Hazan Şah’ın temsil ettiği şehvettir. İşi bereket getirip neslin devam etmesini sağlamaktır. Şehvet artacak olursa beden değişir, bedenin rengi sararır. O yüzden bu sıfata Hazan denmiştir ve buna bağlı olarak sonbaharın nitelikleri sıralanmıştır.

M/2390 Bu iki kuvvet olsa ger tefrît

Cismi olur hamûd u cübni muhît

M/2391 İdüp elbet tabî‘atı fâsid

Bu sıfatdan mizâc olur bârid

M/2392 Aña şâh-ı şitâ diñilse revâ

Ki bulur cism ü câna istîlâ

Öfke ve şehvet haddinden fazla artacak olursa bedeni gevşetir, kalbi yorup zayıflatır, tabiatı bozar, mizacı kurutup soğutur. Bedeni ve ruhu istila ettiği için bu kuru soğuğa da Şitâ Şah denilmesi uygun düşmüştür.

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm ta‘yîn

Oldı cân ‘âleminde nûr-ı yakîn

M/2394 Olsa gâlib o şâh-ı nîk-üslûb

Şehvetile gazab olur maglûb

M/2395 ‘Akl u rûha idüp mu‘âveneti

Feth ider nusretile memleketi

M/2396 Kafes-i tenden eyleyüp âzâd

Dili cân mülkine ider irşâd

M/2397 ‘Akıbet her biri kemâle irür

Gül ü Bülbül gibi visâle irür

Nevruz Şah, can alemindeki bilgi ışığıdır. O hoş tavırlı padişah üstün gelirse şehvet ve öfke mağlup olur. Akıl ve ruha yardımcı olup beden ülkesini Cenâb-ı Hakkın yardımı ile fetheder. Gönlü ten kafesinden kurtarıp can ülkesine yönlendirir. Sonunda herbiri mükemmel olur, Gül ve Bülbül gibi birbirine kavuşur.

“Şair ebedî varlığın tek olduğu yolundaki fikrini, düşünme, konuşma, kavrama ve hareket etme gibi insanî özelliklerle donattığı bu kahramanları araclığıyla okuyucuya vermeğe çalışır (Zavotçu, 1997: s.).” İşlenen tema ruh, madde ve duygu çatışmasıdır ki bu çatışma ancak bilgi ile nihayete erer. Dengeli olan, bilgi ışığında bu dengeyi kurmayı başarıp öfke ve şehveti alt eden insan o zaman iç aleminde huzuru yakalar, gül ile bülbül yani ruh ve gönül vuslata ererek mutluluk başlar.

1.2.3.3. Eserin Muhtevası

Besmele övgüsü ile başlayan eser, besmelenin üzerindeki med işaretini gül dalına, bâ harfini yaratılışın meyvesine, sin ve mim harflerini çiy tanesine, elif harfini rahmet bahçesinin hidayet zambağının goncasına, lâm harfini dilberin saçına benzetilmesi gibi çeşitli benzetmelerle harfler tek tek yorumlandıktan sonra Yüce Allah'ın tekliğini bildiren tevhit ile devam eder.

Fazlî; Tevhit bölümünde Allah'ın kudretinden, "Ol!" emri ile bütün kainatı yaratıp süslemesinden, rahmetinden, adaletinden, mutlak güzellikten, Kurân-ı Kerîm'den bahseder ve münâcât kısmında ihtiyaçları giderek Yüce Allah'a hâcetini bildirir. Na't bölümünde kainatın yaratılış sebebi, cömertlik mahzeninin hazinesi, varlık göğünün parlak yıldızı Hz. Muhammed'in mucizelerini anlatır, Hz. Peygamber'e saygı ve sevgilerini ifade eder. Mucizeler bağlamında, Mi'raciye bölümünde anlattığı Miraç hadisesinin ardından, güzel ahlaklı Hz. Muhammed'e şefaat dileme, salavat, ailesi ve ashabına saygılarını sunduğu bölüm gelir.

Sebeb-i te'lif bölümü güzel bir bahçe tasviri ile başlar. İlkbaharın ılıman havası ile coşan ırmaklar dünyaya safa suyu saçar, gül ve laleler gülüp açar, bahçe renkli çiçekler ile dolup taşar. Bahçe gezintisine çıkan Fazlî ise herkes neşe içinde iken bir köşeye çekilir. Ansızın çıkagelen bir dostu Fazlî'yi neşelendir ve kendisi ile bir gezintiye davet eder. Edebiyattan, sanattan konuşmaya başladığı dostu Fazlî'ye neden yeni bir eser meydana getirmediğini sorar. Dostuna cevaben haftada bir kitap bile yazmaya muktedir olduğunu dile getiren Fazlî ise memuriyette geçim derdi ile meşgul olduğunu, şiirle büyü yapsa dahi kendisini anlayacak kimsenin çıkmayacağını, değerinin bilinmeyeceğini söyler. Erdemli, bilgili insanların hala var olduğunu, yüce padişahın bizzat şiirle ilgilendiğini, nüktedan ve arif bir kimse olduğunu, onun adına bir mesnevî yazar ise hem padişahın hem kendisinin adının mahşere kadar

yaşayacağını söyleyerek kendisini cesaretlendiren dostunun tavsiyesine kulak veren Fazlî, eserini Şehzade Mustafa'ya ithaf ederek Şehzade Mustafa için bir kasidenin ardından gönül alıcı ve büyüleyici hikayeye başlar.

"Bu Kıssa-i Pür-gussadan Hisse-i Erbâb-ı Hâl ve Bu Hikâyet-i Pür-şikâyetden Ehl-i Kemâle Me'âl Ne İdüginüñ Beyânıdur" başlıklı bölümde Fazlî'nin belirttiği gibi bu kitabı okuyan kimse bu kitabı basit bir hikaye sanmasın zira bu kitap kelimeleri ve manası saklı bir hazinedir. Kıssadan hisse verme niyetiyle çıkılan yol, kıssanın bitmesinin ardından verilen hisse ile anlam kazanır. Bu yolculukta çeşitli hikaye kahramanları farklı kılıklara bürünerek okuyucuya eşlik eder. Öncelikle eşsiz gül bahçesi, Gülşen ülkesi, hikayenin geçtiği mekandır. Bahar Şah bu ülkenin padişahıdır. Padişahın çocuğu olan Gül Sultan ve Gül Sultan'a delicesine aşık, aşk derdiyle bîçare bir avare olan Bülbül hikayenin asıl kahramanlarıdır. Bahar Şah, Gül Sultan'ı Gülşen ülkesine vali atar. Bu cennet gibi ülkede, taze bir gonca olan, endamı gönülleri çalan, boyu Tûba ile yarışan Gül Sultan'ın yardımcıları da vardır. Bu alegorik yardımcılar çeşitli vesileler ile kurguyu ilerletir. Gül Sultan'ın şarabdârı Jâle; sâkîsi yakut taçlı yakut kadehli, bağrı yanık Lâle'dir. Elinde daima bir altın kadeh taşıyan mahmur Nergis ise bu ülkenin gözcüsüdür. Eli hançerli, özgürlüğü ile nam salmış Süsen'in işi Gül'ü; gece gündüz demeden ayakta bekleyen, boyu elif gibi doğru Servi'nin işi ise Gülşen ülkesini korumaktır. Dünyayı dolaşan habercinin adı da Nesim'dir. Temiz yürekli, hoş, parlak olan Cûy (Irmak) ise Gül'ün aynacıdır. Yankesici, esmer bir Hint olan Sümbül'ün ise fitnesi çok, hilesi sayısızdır. Hâr, Bülbül'ü Gül Sultan'a yaklaştırmayan kibirli, kindar bir korumadır. Temmuz Şah, Hazan Şah, Şitâ Şah ise Gülşen ülkesini istila eden padişahlardır. Nevruz Şah ise Gülşen'i geri almak için Bahar Şah'a yardım eden padişahtır.

Fazlî bu gül gibi güzel eserinde, eserini üzerine inşa ettiği teşhis ve intak sanatları ile her kahramanı müstakil bir mefhuma karşılık tayin etmiştir. Klasik Türk şiiri sanat anlayışının ortaya koyduğu mazmunları, söz sanatlarını başarılı bir şekilde kullanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KARA FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVİSİNİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜNÜN HAZIRLANMASI

Klasik Türk edebiyatında *Gül ü Bülbül* mesnevîsi ile tanınan ve Kanûnî Sultan Süleyman devri şairlerinden olan Kara Fazlî'nin mesnevîsinin yazma nüshaları daha o devirde çoğaltılıp elden ele dolaştığı ve Alman müsteşrik Hammer tarafından 1834 yılında Almanca'ya tercüme edilerek *Das ist Rose unt Nachtigall* adıyla Leipzig'de yayımlandığı halde, araştırmacılar tarafından kütüphanelerin tozlu raflarından kurtarılması ancak son on yıllarda gerçekleşebilmiştir. Bu hususlar göz önünde tutularak Kara Fazlî'nin sözü edilen mesnevîsi hakkında yapılan değerli çalışmaları bir ileri seviyeye götürerek eserin söz varlığının ortaya çıkarıltılması, bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına katkı sağlama amacı, "Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" çalışmasının tez konusu olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Bu çalışma ile alfabetik bir dizelgede Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin söz varlığı ortaya konmak istenmiştir. *Gül ü Bülbül*'ün ortaya çıkarılacak söz varlığının hangi bağlamlarda kullandığını tespit de önemli görülmüştür. Klasik Türk şiirinde üslûp çalışmalarının bilimsel bir temele dayandırılarak somut veriler ışığında yapılabilmesi için Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin söz varlığını sıklıklarıyla tespit etmek, ortaya konacak söz varlığını bağlamlı dizin (concordance) temelinde işlevsel bir sözlük haline getirmek amaçlanmıştır.

Edebiyatımızda üslup çalışmalarının bilimsel bir temele dayanması için somut verilerle hareket etmek önem arz eder. Bu yönüyle işlevsel sözlük bir yapıtta bağıntılı dizin yardımıyla ortaya konan söz varlığını, eş zamanlı yöntemle ele almayı ve tespit etmeyi gerektirmektedir. *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin söz varlığının hem sayısal hem de

anlamsal olarak tespiti ile alanımıza yeni bir çalışma kazandırmayı ve diğer klasik dönem eserlerinin söz varlığının bu yöntemle ortaya çıkarılmasına yönelik yeni çalışmaların yapılmasının önemli ve gerekli olarak görülmektedir.

Bu tezle hem Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin söz varlığını sıklıklarıyla ortaya çıkarma hem de ortaya konan bu söz varlığını anlamlandırmak ve bağlamlı dizin temelinde işlevsel bir sözlük haline getirme düşüncesi gerçekleştirilmek istenmiştir. Anlamlandırma çalışması, sözcüklerin veya söz gruplarının bağlama göre nasıl değiştiğini tespit etmeye de yaramıştır. Açıklama ve değerlendirmeler yapılırken eski ve yeni birçok kaynaktan yararlanılmış, bu sayede söz konusu mesnevîdeki folklorik unsurlar, arkaik söyleyişler, kalıp ifadeler, dönemin yaşayış tarzının izleri tespit edilebilmiş, Fazlî'nin üslubu hakkında istatistikî ve somut verilere ulaşılabilmiştir.

Bu tez ile ortaya konan tanıklı sözlük, şairin üslubunun ve mesnevînin söz varlıklarının ortaya çıkarılması kapsamında elde edilen verilerle mukayeseli çalışmalar, şerh çalışmaları ve 16. yüzyıl Osmanlı kültür uygarlığı araştırmalarını daha somut biçimde destekleyecektir. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük yöntemi, edebî metinlerde geçmişten bugüne dil kullanılımını ve dilin kendisinin tarihsel süreçte geçirdiği değişimi gözlemleyebilme, edebiyatımızın söz varlığı çalışmalarını hızlı ve kolay bir biçimde ilerleterek metinler üzerine detaylı analizler yapabilme imkanı sağlayacaktır.

20. yüzyıl, dil alanında önemli gelişmelerin yaşandığı bir çağın başlangıcı olmuştur. Bu gelişmelerin birçoğunu, dilin o zamana kadar iyice anlaşılamamış olan çeşitli yanlarına sağlam kanıtlarla açıklık ve çözüm getiren İsviçreli ünlü dil bilimci Ferdinand de Saussure'e borçluyuz. Saussure ile yeni ufuklara, yeni doğrultulara ilerleyen dil bilim, günümüzde büyük önem kazanmıştır (Aksan, 2009, s. 21-22). Günümüzde dil bilimin yaygın akımı olan yapısal dil biliminin temellerinin de Saussure tarafından atıldığını söylemek yanlış olmaz. Saussuare'ün gösterge kuramı

ve daha sonraki çalışmalarda dizge anlayışının genelleşmesiyle sözcüklerin dil içindeki yeri ve dolayısıyla bağlam kavramının önemi daha iyi anlaşılmıştır.

1. Bir dil biriminin bitişiğinde ya da çevresinde onu anlam, işlev ve yapı bakımından etkileyen birim ya da birimler, 2. Ses biliminde ses ögelerini çevreleyen, birçok durumda bu ögelerin görevini, değerini belirleyen çevre, 3. Dil birimlerini etkileyen dil dışı etmenlerin tümü (İmer vd. 2011: s. 41) anlamlarına gelen bağlam hakkında Doğan Aksan, şunları söyler:

"Türkçede kalkmak göstergesinin anlamı sorulursa "bulunduğu yerden yükselmek" yanıtı alınır ancak bu anlam "Sınıfta üç el kalktı" tümcesinde söz konusudur. "Tren kalktı" derken aynı sözcük 'hareket etmek'; "Ahmet kalktı, giyiniyor"da 'uyanmak' anlamındadır. Bir gösterge, öteki ögelerle bütünleşerek bir kavramı yansıtmaktadır ki göstergelerin bağlı olduğu bu ögelerin oluşturduğu bütüne bağlam adını veriyoruz (Aksan, 2009, s. 200)." Beynimizin sözcük odasındaki sözcükleri çok anlamlı kullanabiliyorsak bin-bin beş yüz gibi görünen sözcük sayımız bir anda iki-üç binlere yükselmiş olur. Örnek olarak "Sözünü tutmuş, bizi yarı yolda bırakmamıştı" ve "Elindeki kitapları sıkı sıkı tutuyordu" cümlelerinde başka anlamlara bürünen "tutmak" sözcüğü Türkçede kırk altı farklı anlamda kullanılmaktadır ki bu sözcük mesnevîde on beş tanıklık varlığı ile beş ayrı bağlamda karşımıza çıkar:

tutmak [15]

1. kaplamak

M/263 Lâleler **tutmışıdı** sahrâyı / Ele almışdı câm-ı sahbâyı

M/933 Bir gice kim çü baht-ı 'âşık-ı zâr / Dehri **tutmışdı** zulmet-i şeb-i târ

M/981 Niçün urmaya subh-ı sâdık-dem / Nefesin yohsa **tutdı** mı nâlem

M/986 Ebr **tutdı** cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer aglamak ister

M/1009 Dehri **tutmışdı** şâm-ı zulmânî / Makdemüñ irdi kıldı nûrânî

M/1651 **Tutdı** dehri ser-â-ser âteş-vâr / Saldı dünyâya dest-i kahr ile nâr

M/1656 Âteş-i zulmi **tutdı** dünyâyı / Kıldı âteş-gede her arayı

2. kavramak

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / **Tutdı** hâr-ı belâ çü dâmânın

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ **tutup** girîbânın / Hâr-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber her-bâr / **Tutaridi** elinde bir tûmâr

3. varsaymak, farz etmek

M/1351 **Tutalum** vasla olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ ey şeh-i fâ’ik

M/1561 **Tutalum** k’ola hüsnüme şeydâ / Baña andan ne ‘âr lâhik ola

4. ele geçirmek, zapt etmek

M/1920 Eyleyüp nâ-gehân şebî-hûnı / **Tutdı** sahrâ vü deşt ü hâmûnı

M/1926 Şiddetile çü şehre buldı zafer / ‘Askeri **tutdı** şehri ser-tâ-ser

5. bir müzik aletini çalmak

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney **tutdı** nâzile gül def

Sözlük bilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge olan bağlamlı dizinler, ögelerin işlevlerini belirleme olanağı verdiğinden araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan araçlardır. Herhangi bir sözcüğün kullanımına bakan birisi, bu sözcük belli bir metinde kaç kere geçmişse, o kadar da tümceyi bulabilmektedir. O zaman da hem belli bir sözcüğün ne kadar sık kullanıldığı anlaşılmakta hem de o sözcüğün belli bir cümle bağlamı içindeki kullanımı ortaya çıkmaktadır. Bir metindeki her bir sözcüğü tek tek alıp da bunların kullanıldıkları her bir tümceyi bütünü ile tek tek yazmak, çok zahmetli bir iş olduğundan çalışma oldukça derin bir dikkatle yürütülmelidir.

Bağlamlı dizinden sonraki aşama olan ve anlam ile dil bilimsel bağlam ilişkisine dayanan işlevsel sözlükte ise göstergeye bağlama göre değer kazandırılır. Nihayetinde insanın hayattaki çeşitli olay, durum, olgulara anlam verme arzusu, araştırmacıları anlamı hesaba katarak dil araştırması yapmaya yöneltmektedir. Saussuare’ün toplumsal yaşantıda anlam ileten belirti dizgilerini bir arada, sözcüklerin incelemesini yapmakla görevlendirilen gösterge kuramı dil biliminde yeni bir çığır açmış, daha sonraki çalışmalarda sözcüklerin dil içindeki yeri ve dolayısıyla bağlam kavramı önem kazanmıştır. Bağlam-anlam ilişkisi hususunda birçok dil bilimcinin

ayrımlı görüşleri vardır. Bu hususta Süheyla Bayrav "Yapısal Dilbilimi" adlı eserinde şunları ifade etmiştir: "Dilde esas, şüphe yok ki anlaşma, bildirişmedir. Dil bir anlama taşıt olduğu ölçüde görev gördüğünden dilcinin gayesi biçimlerin nasıl anlam taşıdığını yakından izlemektir (Bayrav, 1969, s. 135)." Edebiyatta dil kullanımı çalışmalarının bilimsel bir temele dayanması için belli aşamalarda somut verilerden hareket etmek ve somut bir objektif çalışma vasatı oluşturmak, büyük önem taşımaktadır.

"Kelimenin öteki kelimelerle ilişkisi nedir? Kelimeler dilde nasıl görev görür? Dili incelerken, anlama değer vermeden, yalnız biçimden mi hareket etmeli, yoksa anlamdan faydalanmalı mı?" sorularına verilen cevaplar bugün dahi dil bilimcileri ikiye ayırırken dilin esas görevinin anlam taşıma olduğuna bakılırsa, ortaya konulan tezimiz, anlamın inceleme dışı bırakılamayacağı idesiyle hareket etmektedir.

Gencay Zavotçu'nun *Gül ü Bülbül* metninin esas alındığı bu tez ile sözünü ettiğimiz çalışmalar bir ileri seviyeye götürülerek Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin söz varlığının alfabetik bir dizelgede ortaya çıkarıltılması düşünülmüştür. Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinde ortaya çıkarılan bu söz varlığını hangi bağlamlarda kullandığını tespit de önemli görülmüştür. Klasik Türk edebiyatı metinlerini anlamak için günümüzde yapılan birçok metodolojik çalışmadan biri olan bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarında bir edibin kullandığı sözcükleri, metinde geçtikleri yeri ve kullanım sıklığını gösterecek biçimde, alfabetik olarak dizmek amaçlanır. İşlevsel sözlük de sözcüklerin yer aldığı cümle içinde, diğer sözcükler ile kurduğu ilişki dinamiğiyle sözcüğün hangi bağlamlarda kullanıldığına açıklık getirip onlara anlam kazandırır. Bu tezle de Fazlî'nin söz konusu mesnevîsindeki söz varlığını sıklıklarıyla ortaya çıkartmak, ortaya konan bu söz varlığını eş zamanlı bir yöntemle anlamlandırmak ve bağlamlı dizin temelinde işlevsel bir sözlük haline getirmek amaçlanmıştır. Yapılan bu anlamlandırma çalışması ile sözcüklerin veya sözcük kalıplarının bağlama göre nasıl değiştiği de tespit edilmektedir.

Çalışma genelinde beyit esas alınmış, iki satır halindeki beyitler bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük aşamasına geçilirken tek satır haline getirilmiş, her satırda beyit/dize numaraları gösterilmiştir ve aranılan sözcükler **kalın** olarak belirtilmiştir. Bu aşamadan sonra ana ve ara maddebaşları tespit edilmiştir. Madde başlarının yanına köşeli parantez içinde tanıkların sıklık sayıları verilmiştir.

Klasik Türk şiirinde anlamların bağlama göre nasıl değiştiği ve çağrışım imkanları kazandığı, Kara Fazlî'nin oldukça hacimli bir eseri olan *Gül ü Bülbül* mesnevîsinden alınan sözcükler ile gösterilmeye çalışılmıştır. Seçilen tanıklar, farklı farklı sözcük türleri ve söyleyiş kalıplarından olup bunların şiirsel söz diziminde nasıl işlevler yüklendikleri ve şairin bu dil ögelerini kullanış biçimleri gösterilmek istenmiştir. Bu bölümde, çalışmadan alınan örnek kesitler verilmiş olup sözcüklerin bağlama göre nasıl farklı anlam değerleri yüklendikleri bu örneklerle daha iyi anlaşılacağı ümit edilmektedir. Örneğin 'eylemek' kelimesine bakılınca otuz üç tanıklık bir kullanım sıklığına sahip olduğu görülür. Bu otuz üç tanık, yedi farklı anlamda kullanılmıştır. TDK'de "1. Bir kişiden veya bir şeyden yoksun bırakmak 2. etmek" sözlük anlamı ile yer alan "eylemek" kelimesi, beyitlerde karşımıza "etmek, yapmak" manalarının yanı sıra *"dönüştürmek, hayat vermek, etmek, yapmak, ... hale getirmek, bakmak, hikaye söylemek, bakmak"* anlamları ile karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle işlevsel sözlük, bir sözcüğün farklı farklı bağlamlarda kazandığı anlam değerleri ve çağrışım olanaklarını belirlemede önemli bir yer tutmaktadır:

eylemek [33]

1. dönüştürmek

M/42 Çâr ezdâdı bend idüp muhkem / **Eyledüñ** bir tılısm-ı ejder-dem

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / Yârı nâr **eyleye** penâhı tebâh

2. hayat vermek

M/44 Feyz-i 'âmmüñ açup hazâ'in-i cûd / **Eyledüñ** mümkinâta bahş-ı vücûd

M/2209 **Eyleyüp** şevkile latîf elhân / Nefesi şâhı eyledi hayrân

3. etmek, yapmak

M/57 Vech-i insânı **eyleyüp** mir'ât / **Eyledüñ** nûr-ı hüsnüñle mişkât

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / **Eyle** 'ilmüñle kalbümü gül-şen

M/739 Beni ser-geşte **eyleyüp** bu hevâ / Hâsılum bâde virdi kıldı fenâ

M/827 Ya'nî üftâde Bülbül-i nâlân / Derd-i 'aşkile **eyleyüp** efgân

(…)

4. … hale getirmek

M/62 **Eyleyüp** rûy-ı yârı pür-envâr / 'Âşıkuñ hırmenine urduñ nâr

M/126 Hem ku'ûd içre üstüvâr eyle / Kâ'id-i sadr-ı i'tibâr **eyle**

M/403 'Adl ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / **Eylemiş** rûy-ı dehri tâze vü ter

M/765 Tâk-ı ebrûsına kalup müştâk / Görenüñ tâkatini **eyler** tâk

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi 'aşk / İşümi zâr u gulgul **eyledi** 'aşk

(…)

5. bakmak

M/88 Rûy-ı mihrâba **eyleyüp** her gâh / Bağlasam el namâza ben güm-râh

6. kitap yazmak, hikaye söylemek

M/339 Nâm-ı şâhı idüp aña 'unvân / **Eyledüm** bir kitâb-ı 'âlî-şân

M/392 **Eyle** gülden hikâyet-i rengîn / Şâd-mân olsun işiden gam-gîn

7. koymak, eklemek

M/2426 Bî-mahal nokta **eyleye** geh ü gâh / Yârı nâr eyleye penâhı tebâh

Yine "benefşe" sözcüğüne bakıldığında bir çiçek olan menekşenin sahip olduğu anlam vurgusundan uzaklaşarak 'boynu/beli/boyu bükük' anlamı içerdiği görülür. Bu tanıklarda 'benefşe', şeklinden dolayı uzak çağrışım alanı oluşturarak şiirin anlam düzlemlerine katılmakta ve estetik bir işlev yüklenmektedir. Ayrıca benefşe, alegorik bir anlatım ile tevazuyu temsil eden bir derviş hüviyetine büründürerek teşhis edilmiştir, beyitlerde özel ad olarak kullanılmıştır:

benefşe [10]

1. şekil hususiyeti bakımından yâ harfinin müşebbehi bağlamında

M/12 Yâ'sı anuñ **benefşedür** gûyâ / Kaddi olmış **benefşe** gibi dü-tâ

2. menekşe çiçeği

M/14 Noktalar jâledür temessülde / Lâle ile **benefşe** vü gülde

3. boynunun büküklüğü ile aşığın müşebbehi

M/28 Kahruñ olmış **benefşeye** hem-dem / Kâmeti derd-i gamdan olmış hem

4. özel ad- mesnevî kahramanlarından biri. Gül Sultan'ın yardımcılarından

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / Boynın egdi **benefşe** kaldı hemân

M/1297 Bir iki cur'a kim aña degdi / Hâbe vardı **benefşe** baş egdi

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / Ehl-i gül-şen **Benefşe** dirdi aña

M/1611 Gördi kim yok **Benefşe** nutka mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1750 Kâmetin eyleyüp **benefşe** kemân / Şâhlar sundı tîrler ol ân

M/2307 Hem **benefşe** eline çeng aldı / Bülbül âfâka velvele saldı

M/2375 Oldı sûsen şecâ'ati müş'ir / Hem **benefşe** tevâzu'ı muzhır

Klasik Türk şiirini günümüz Türkçesine aktarmada, şiir bütünlüğü içinde metne kattığı anlam inceliklerinin ortaya çıkması yönüyle çeşitli işlevleri olan zarf, edat, bağlaçlar ve ünlemlerin anlamlandırılmasının da çok önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kelime ve kelime gruplarının tür bilgisi belirtilmeden kullanıldıkları yerler ve bağlam içinde kazandıkları anlamlar da verilmeye çalışılmıştır.

2.1. DEYİMLER VE ATASÖZLERİ

Edebiyatta üslup çalışmalarının bilimsel bir temele dayanması için belli aşamalarda somut verilerden hareket etmek büyük önem taşımaktadır. Mesnevîdeki deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler ve alıntılar da ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede Fazlî'nin üslubunu oluşturan ögelerden biri, işlevsel sözlük aracılığıyla daha somut olarak görülebilmektedir. Bu dil ögelerini tespit için Abdülbaki Gölpınarlı, Mehmet Zeki Pakalın, Ömer Asım Aksoy, Ethem Cebecioğlu, E. Kemal Eyüpoğlu, Mehmet Yılmaz gibi uzmanların sözlüklerine başvurulmuştur. Ayrıca bunların yanında tarama ve derleme sözlükleri de bu dil ögelerini tespitte çok yararlı olmuş çalışmalardandır.

Halkın ortak bilgeliğinden doğan atasözleri ve deyimler Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinde karşımıza renkli örneklerle çıkmaktadır. Günümüzde halen kullanılan deyimlerin yanı sıra unutulan yahut az rastlanan deyimler de beyitlerde yer almaktadır. Atasözlerinin kullanım hacmi ise deyimlere kıyasla daha küçüktür, bu durum eserin didaktik değil romantik bir muhtevaya ve üsluba sahip olmasından kaynaklanmıştır:

2.1.1. Deyimler

agzını tutmak: dilini tutmak, çenesini kapatmak

M/1158 **Agzını tutsun** itmesün nâle / Yohsa kahrum irür o abdâle

âha düşmek: feryat etmek

M/1635 Kafesile getürdiler şâha / **Düşdi** bülbül figânile **âha**

âhen-i serd dögmek: "soğuk demiri dövmek" boşa çabalamak, beyhude uğraşmak bağlamında

M/800 Yüri bî-hûde çekme zahmet ü derd / Olma gâfil ko **dögme âhen-i serd**

‘aklı başına gelmek: kendine gelmek, ayılmak

M/1169 ‘Âkıbet **‘aklı geldi başına** / Gördi gark oldı gözi yaşına

‘aklı başından gitmek : çok sevinçten ne yapacağını şaşırmak

M/2270 Şevkile **‘akl** u fikri tagıtdı / Gâh geldi **başına** geh **gitdi**

‘akl u fikri başuna dermek: aklını başına toplamak

M/1471 Didi kim **‘akl u fikri başuña der** / Didi ‘aşk ehli ‘akl u fikri n’ider

‘akl u fikri tagıtmak: sevinç ve heyecandan düşünemez hale gelmek

M/2270 Şevkile **‘akl u fikri tagıtdı** / Gâh geldi başına geh gitdi

âl kılmak: hile yapmak, oyun etmek

M/2241 İçine taşına geyüp âlı / **Kıldı** dil almaga yine **âlı**

amân virmemek: aman vermemek, acımamak

M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend **virmeñ amân**

‘âr itmek: ar etmek, utanmak

M/1020 Yok eger ol gedâdan ey dil-dâr / Utanup halkdan **idersen ‘âr**

âşikâr itmek: açığa çıkartmak

M/39 Rahmetüñle cihânı var itdüñ / Kenz-i mahfîyi **âşikâr itdüñ**

‘aşk ola: aşk olsun

M/1189 Yanına geldi merhabâ itdi / **‘Aşk ola** diyü bir sadâ itdi

âteş salmak: ateşe vermek

M/784 Bu nice berkdür ki sâ‘ika-veş / **Saldı** cân hânümânına **âteş**

âteş urmak: ateş yakmak, ateşe vermek

M/723 Tutuşup gerçi yanaram hoş hoş / Bilmezem kim **urur** velî **âteş**

âvâz itmek: ses vermek

M/2313 Gâh sâzile oldılar dem-sâz / Gâh sûzile **itdiler âvâz**

ayakda kalmak: açıkta kalmak, itibar görmemek

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u celâl / **Kaldı ayakda** ehl-i fazl u kemâl

ayaklarda hâk-sâr olmak: ayaklar altına alınmak, değersizleşmek

M/1863 Şol kadar hâke zer nisâr oldı / Zer **ayaklarda hâk-sâr oldı**

bagrını delmek: içine işlemek

M/1307 **Bagrını delmişidi** ney gibi gam / Hâlî olmazdı nâleden bir dem

bagrı parelenmek: göğsü parçalanmak, çok acı çekmek

M/952 **Pârelendi** cefâyıla **bagrum** / Kana döndi belâyıla cigerüm

bağrı yanmak: çok dert çekmek

M/552 Dâğ-ı ‘aşkıla **bağrı yanmış** idi / Şevkile kanlara boyanmış idi

bahtı siyah olmak: bahrı kara olmak, talihsiz olmak

M/1149 Didi miskîn nedür bu nâle vü âh / Neden **olduñ** bu resme **bahtı siyâh**

baş ağrıtmak: rahatsız etmek

M/1138 Nice **baş agrıdur** o murgek-i mest / Ötme diñ aña incinürse küşest

baş alıp kaçmak: alıp başını gitmek

M/1893 **Kaçdı** hûrşîd **baş aldı** hemân / İtdi havf ile kendüyi pinhân

başdan aşmak: baştan aşmak, pek çoğalmak

M/1665 Tâb-ı zulmı çü **başdan aşdı** / Cûylar kızdı kaynadı taşdı

baş egmek: direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek

M/306 Hizmete **baş egüp** kalem-mânend / Olmışamdur hezâr kayd ile bend

belâ çekmek: sıkıntı çekmek

M/2127 **Çekdi** bunca **belâ** vü zecr ü ‘anâ / Yüzümi görmek olmadı aslâ

benzini serd eylemek: yüzü asılmak

M/1823 Kime kahr itse ‘arz idüp dem-i serd / Havf ile **eyler** idi **beñzini serd**

bıyıgın balta kesmez olmak [1] güçlenmek

M/1943 Çünki nakd ile ceybi toldı kamu / **Bıyıgın balta kesmez oldı** kamu

boynun egmek: boynunu bükmek

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / **Boynın egdi** benefşe kaldı hemân

bulımaz çün dürûg-ı şem ‘-i fürûg [1] “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar” ile eş bağlamda, söylenen yalanın çok geçmeden anlaşılacağını anlatan söz

M/2412 Lîk efsânesin sanma dürûg / **Bulımaz çün dürûg-ı şem‘-i fürûg**

cána ateş bırakmak: gönlü yakmak

M/679 **Cána âteş bırakdı** âvâzuñ / Böyle muhrik neden ola sâzuñ

cána geçmek: canına geçmek - tesir etmek, etkilemek

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı habîb / Yohsa **geçdi** mi **cána** cevr-i rakîb

cána kâr itmek [1] canına tak etmek

M/832 ‘Âkıbet **cána kâr idüp** teşvîş / Turmagıla çü gördi bitmez iş

cân atmak: çok istemek, heyecanla beklemek

M/2221 Oluban şevkile o dem perrân / **Cân atup** şehr-i bâga geldi hemân

cân bulmak: canlanmak, hayat bulmak

M/1433 Tâze **cân buldı** cismi mürde iken / Oldı hayy mürde-i füsürde iken

cánına minnet görmek: canına minnet (olmak) - seve seve kabul etmek

M/207 Havfla ‘arz idüp ‘ubûdiyyet / **Gördi cánına** kullugın **minnet**

canını yakmak: bir kimseye çok zarar, acı vermek

M/961 Merhamet kıl ki câna irdi elem / Merhamet kıl ki **yakdı cânumı** gam

cânın kurbân eylemek: canını verecek kadar sevmek

M/2156 O buña kıldı lutfile ihsân / Bu aña **cânın eyledi kurbân**

cânuna irmek: canına yetmek, bezmek

M/1609 **İrdi mi cânuña** cefâ-yı habîb / Yohsa geçdi mi câna cevr-i rakîb

cânunı yakmak: canını acıtmak, üzmek

M/1389 Gözlerüñ yaş döker mi hasretile / **Cânuñı** gam **yakar** mı mihnetile

cân virmek: 1) canını verecek kadar istemek

M/366 Rif'at ü kadrine idüp nezeri / **Cân virür** olmaga cihân nökeri

2) hayat bağışlamak

M/616 Bu ne lebdür ki ursa dem hoş hoş / Mürdeye **cân virür** Mesîhâ-veş

3) canını feda etmek

M/1129 Gördi kim yok karâra dermânı / Geldi kim **vire** yoluña **cânı**

4) ölmek

M/1469 Didi kim var mı derdüñe dermân / Didi yok **virmeyince** derdile **cân**

cefâ çekmek: eziyet çekmek

M/2263 Eyü **çekdi cefâ** vü hicrânı / Vasluma e'l-hak oldı erzânî

cihânı başuna tar itmek: dünyayı başına dar etmek - çok sıkıntı vermek

M/2076 **İtdi** cevr-i zemâne-i gaddâr / Kafes-âsâ **cihânı başuma tar**

dâğ urmak: yara açmak

M/1645 İrdüginüñ **ururdı** bagrına **dâğ** / Bû-Leheb'den yakardı zâtı çerâğ

dağ yakmak: yara açmak

M/1293 Deste alınca lâle la‘l ayag / **Yakdı** şevkile sîneye bir **dâğ**

dâma düşmek: tuzağa düşmek

M/613 Bu nice dânedür ki murg-misâl / **Düşdi dâma** anuñla ehl-i kemâl

da‘vet eylemek/itmek/kılmak: huzuruna çağırmak

M/188 **Da‘vet itdi** cenâb-ı Hazretine / İrmekiçün nisâb-ı vuslatına

M/1700 Anı şâh **eyleyüp** o dem **da’vet** / Didi ey peyk-i sâ‘ika-sür‘at

M/2056 Şefkat idüp aña o ‘İsî-dem / **Kıldı** Peyk-i nesîmi **da‘vet** o dem

dehri başına tar itmek: dünyayı başına dar etmek - çok sıkmak, çaresizlik içinde bırakmak

M/965 Zulmet-i şeb cihânı târ itmiş / **Başına** ‘aşk **dehri tar itmiş**

dem urmak: (herhangi bir şeyden) dem vurmak - bahsetmek

M/389 Yeter ol gonce gibi beste-dehen / Yine **dem ur** gül-i ma‘ânîden

derdini yanmak: derdini anlatmak

M/2157 Sordı ol hâtırını şefkatile / **Derdini yandı** bu mahabbetile

derd olmak: dert çekmek

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür günâh baña / Andan **oldı** bu **derd** ü âh baña

dile gelmek: bahsedilmek

M/2256 **Dile geldükçe** mâ-cerâ-yı kadeh / Okudı her biri du‘â-yı kadeh

dili turmamak: çok konuşmak

M/1137 **Dili turmaz** ‘aceb ne kuşdur bu / Bilmezem kim nice ötüşdür bu

dil uzatmak: kötü söz söylemek

M/33 **Dil uzadup** çemende gonce-i ter / İsmüñi dâ’imâ tezekkür ider

dir dir ditremek: tir tir titremek, çok korkmak

M/1865 Gerçi lutfından oldılar şâkir / Lîk kahrıyla **ditreyüp dir dir**

düşmân olmak: kin beslemeye başlamak

M/1002 Yâ n'olaydı cihân **olup düşmân** / Baña kasd eyleyeydi her yirden

el bağlamak: namazda elleri kavuşturmak

M/88 Rûy-ı mihrâba eyleyüp her gâh / **Bağlasam el** namâza ben güm-râh

el çekmek: bırakmak, feragat etmek

M/1712 Şehri teslîm idüp sen **el çekesen** / Hâk-i hâlüme tohm-ı 'afv ekesen

elden gitmek: bir şeyi yitirmek

M/787 **Gitdi elden** karâr u sâmânum / Odlara yandı derdile cânum

eli değmemek: bir işi yapmaya vakit ve fırsat bulamamak

M/305 Kılmadan defter-i ma'âşı rakam / **Değmez el** kim kılam tırâş-ı kalem

elin almak: elinden tutmak, yardımcı olmak

M/1215 Dest-gîr olup ey huceste-hısâl / Demidür bu fütâdenüñ **elin al**

eline almak: uğraşmak, başlamak

M/2163 Gördi yanına yok nigârını / Yine **eline aldı** zârını

elini kana sokmak: elini kana bulamak, öldürmek

M/490 Katl idüp yâ bir iki mahzûnı / Elini kana sokdı ol hûnî

el kavşurmak: elpençe divan durmak

M/89 Der-i dil-berde sanuram her dem / **Kavşurup** hidmetinde **el** tururam

el üzre tutmak: çok saygı ve sevgi göstermek

M/927 **Tutdı el üzre** lutf u 'izzetile / Başı üzre yir itdi hürmetile

el virmek: uygun gelmek, imkanı olmak

M/1196 Yog iken hîç ihtimâl-i visâl / Hamdü li-llâh ki **el virüp** ikbâl

el yumak: el çekmek, vazgeçmek

M/84 El yudum âb-dest ü tâ‘atden / Vâzgeldüm kamu ‘ibâdetden

esîr eylemek/itmek/kılmak:

1) ele geçirmek, yakalamak

M/945 Oldı göñlüm kemend-i zülfüñe bend / **Kıldı** cân gerdenin **esîr**-i kemend

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı hakîr / Göster **itsünler** anı bend ü **esîr**

2) tutsak etmek

M/1631 **Eyleyüp** derdile **esîr**-i kafes / Kafesi kıldılar aña mahbes

ezber itmek: ezberlemek

M/522 **Ezber itdi** kamu gül-istânı / Okuyup fasl fasl bûstânı

fark etmek: ayırmak, ayırt etmek

M/318 Şi‘rden kimse şi‘ri **fark etmez** / Şu‘arâ gitdügi yola gitmez

farz itmek: öyle olduğunu varsaymak

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine ‘arz it / Gerden-i câna minnetüñ **farz it**

feryâd itmek: haykırmak

M/858 Bunı didi vü mest olup Bülbül / **İtdi feryâd** ü nâle vü gulgul

fesâd eylemek: kötülük çıkartmak

M/2385 İdemez ‘akl emrini icrâ / Gazab **eyler fesâd**-ı bî-pervâ

fırsat bulmak: uygun zaman bulmak

M/595 **Buldugınca** zemâneden **fursat** / Hoş geçerlerdi eyleyüp ‘işret

figâna gelmek: bağırmak, inlemek

M/2305 Kıldılar yine ‘işrete âheng / Yine **geldi figâna** nâyile çeng

figân eylemek/itmek: bağırarak ağlamak, inlemek

M/311 Kafese ger esîr ola bülbül / Eylemez mi **figân idüp** gulgul

M/1176 **Eyler** idi **figân** ü nâle vü zâr / Tâkati tâk olınca ol bîmâr

fikre talmak: düşüncelere dalmak

M/979 Kâtib-i tîre **fikre** mi **taldı** / Ki kalem gibi kararup kaldı

firâr itmek/kılmak: kaçmak

M/1767 Pes o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli aldı hemân-dem **itdi firâr**

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr / Ol ki didüm **firâr kıldı** Bahâr

gam çekmek: üzülmek

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / **Çekme gam** şâd ol ey esîr-i belâ

gam yimek: üzülmek, endişe etmek

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / **Gam yime** kim irişdi lutf-ı Hudâ

gömgök olmak: mosmor olmak - morarmak

M/1593 **Gömgök olmış** döginmeden bedeni / Nitekim ‘âşıkuñ gamyla teni

gönli açılmak: gözü gönlü açılmak - ferahlamak

M/2025 Yine güldi yüzi gül-istânuñ / **Gönli açıldı** bâg u bûstânuñ

gönli akmak: canı istemek

M/841 Bâğdan taşra seyre çıkmışidi / **Gönli** seyr ü sülûke **akmışidi**

gönline girmek: kalplerini kazanmak

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp bir bir / Ehl-i bagın çemende **gönline gir**

gönlin ele almak: gönlünü almak, hoşnut etmek

M/1247 Katı dermân-de kaldı ol miskîn / **Ele al gönlin** olmasun gam-gîn

gözden salmak: görmezden gelmek, göz ardı etmek

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr eyle / **Salma gözden** aña nazar eyle

gözine gelmek: gözüne ilişmek

M/1294 **Gözine geldi** nergisüñ fi'l-hâl / Kâsesin yire çaldı bî-ihmâl

gözü kalmak: elde edemediği bir şeye karşı isteğini sürdürmek

M/457 Beñ degüldür ki gördügün anda / Görenüñ **gözleri kalur** anda

gözüm üzre: başım gözüm üstüne - istenilen bir şeyi içtenlikle yapmak

M/330 Didüm ey yâr-ı cân **gözüm üzre** / Ne ki didüñ başum gözüm üzre

güm güm ötmek: ortalığı inletmek, yüksek ses çıkartmak

M/1267 Eyleyüp nâle vü figânı yine / **Güm güm ötdürdi** gül-sitânı yine

haber virmek: bildirmek

M/1428 Yâları yârdan **virüp haberi** / Oldı âhirde rûy-ı yâr eseri

haddüñi bilmek: sınırını bilmek

M/792 **Haddüñi bil** nedür bu şûr ile şer / Çıkma râh-ı edebden eyle hazer

hâke yüz sürmek: ayağına kapanmak saygı göstermek

M/1226 Vardı şâh-ı güle du'â itdi / **Hâke yüz sürdi** vü senâ itdi

hâkile yek-sân itmek: yerle bir etmek

M/2347 Bozdı tertîbini anuñ da cihân / Anı da **itdi hâkile yek-sân**

hâk olmak: toprak olmak, ölmek

M/1618 Derd-i 'aşkile derd-nâk olurum / Yine âhir anuñla **hâk olurum**

hâlî harâb olmak: perişan duruma düşmek

M/1834 Nâ-bedîd oldı şehr-yâr-ı çemen / Kaldı **hâlî harâb olup** gül-şen

hancere düşmek: intihar etmek - Kama, bıçak, hançer gibi ucu sivri, keskin bir aleti kalp üzerine dayayıp hızla yere atılmaya ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle 'hançere düşmek' derlermiş." (Onay, 2009: s. 219).

M/976 **Hancere düşdi** varısa behrâm / Mâtemin tutdı çarh-ı nîlî-fâm

harâm olmak: bir şeyden yararlanamamak, dilediği şeyi gerçekleştirememek

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre makâm / Câna dîdâr-ı dost **oldı harâm**

harekâtından berekât irmek: "Nerede hareket, orada bereket" bağlamında söz

M/2005 Bâga irdi nesîm-i hoş-harekât / **Harekâtından irdi** çok **berekât**

haste düşmek: hastalanmak

M/2120 Derd-i 'aşkile bî-mecâl olmış / **Haste düşmiş** za'îf-hâl olmış

hâtırına gelmek: aklına gelmek

M/1505 **Geldi** bu **hâtırına** kim anı / Hâr'a gamz eyleyüp o nâlânı

hâtırını ele almak: gönlünü kazanmak

M/1568 Gam u derdile olmasun pâ-mâl / Lutfile var **hâtırını ele al**

hâtırın sormak: vaziyetini öğrenmek, halini hatrını sormak

M/2092 Geldi yanına **hâtırın sordı** / Pâyine 'izetile yüz sürdi

hayât virmek: hayat vermek, canlandırmak

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / Söze gel yine **vir** cihâna **hayât**

hayrân eylemek: kendisine hayran bırakmak

M/2209 Eyleyüp şevkile latîf elhân / Nefesi şâhı **eyledi hayrân**

hayrân kalmak: çok beğenmek

M/1164 Derd-i hicrânile olup haste / **Kaldı hayrân** u deng ü dem-beste

hayrân olmak: çok beğenmek

M/896 Anı gördi çü Bülbül-i haste / **Oldı hayrân** u zâr u dem-beste

hayretde kalmak: hayret etmek, şaşırmak

M/2225 İşidüp anı serv o hâletde / Başını saldı **kaldı hayretde**

hayrete talmak: şaşkınlık içinde kalmak

M/605 Çünki âyineye nazar saldı / Hüsnini gördi **hayrete taldı**

hâzır eylemek/itmek: hazırlamak

M/1749 La'l-i şeşper alup ele Lâle / Sengler **hâzır eyledi** Jâle

M/1862 Dürlü ni'metleri **idüp hâzır** / Dökdi vü saçdı illere vâfir

helâk eylemek/itmek: öldürmek, yok etmek

M/950 Beni derdile sîne-çâk itdi / Cânuma geçdi uş **helâk itdi**

M/997 Olmadı mı bir ef'î-i semm-nâk / Ki beni **eyleyeydi** zehri **helâk**

helâl eylemek/itmek: hakkını helal etmek

M/2277 Dimezem geçmeyüp vebâl eyle / Baña itdüklerüm **helâl eyle**

M/2283 Kanumı **itmişem helâl** saña / Katl iderseñ de yok vebâl saña

heves eylemek/kılmak: heves etmek

M/1931 Şöyle itdi yasak kim her-kes / **Kılmaya** seyr-i bâg u râga **heves**

M/1953 Nice bir olasan esîr-i kafes / Kafesi ko gel **eyle** bâga **heves**

hışma gelmek: öfkelenmek

M/1500 **Hışma gelse** kemâl-i **hışmından** / Her kılı olur idi bir sûzen

hidmet eylemek: hizmet etmek, çalışmak

M/575 Tayanup şöyle bir tayag üzre / **Hidmet eylerdi** bir ayag üzre

hidmetinde turmak: hizmet etmek

M/89 Der-i dil-berde sanuram her dem / Kavşurup **hidmetinde** el **tururam**

hisse almak: ders çıkarmak

M/2406 Şu‘arâ bundan **ala hissesini** / Hazz ider ammâ görse kıssasını

hizmet itmek: hizmet etmek

M/1288 **Hizmet idüp** nesîm-i ‘İsâ-dem / Yildi yüpürdi turmadı bir dem

hizmete turmak: görev yapmak

M/918 Göricek Serv’i hâke yüz sürdi / Serv ayag üzre **hizmete turdı**

hor bakmak: hor görmek, değer vermemek

M/1343 **Hor bakma** bu ‘âşık-ı zâre / Oldı âyîne vech-i dil-dâre

hoş görmek: karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak

M/280 **Hoş görüp** kılmadum muhâlefeti / Eyleyüp ‘özrile mülâtefeti

hücûm eylemek: hücuma geçmek

M/1715 İşidüp bu ‘itâbı bâd-ı semûm / **Eyledi** kahr u hiddetile **hücûm**

hünerde eli olmak: on parmağında on hüner olmak

M/1807 **Var** idi gerçi her **hünerde eli** / Reng-rezlikde yogidi bedeli

icrâ itmek: yerine getirmek

M/2385 **İdemez** ‘akl emrini **icrâ** / Gazab eyler fesâd-ı bî-pervâ

içine sinmek: içine dert olmak

M/1166 **İçine sindi** derdile odı / Depesinden çıkup belâ dûdı

içi taşı pür olmak: tamamen dolmak

M/756 Bâğ-ı cennet disem aña yiridür / **K’oldı** hûr ile **içi taşı pür**

idrâk itmek: akıl erdirmek, anlamak, kavramak

M/75 **İdemez** gene zâtuñı **idrâk** / Zehresi ‘akl u fehmüñ olur çâk

işden iş geçmek: iş işten geçmek, gerçekleştirme imkanı kalmamak

M/1581 Eyü olmadı **işden iş geçdi** / Gül-i hûbuñ yüzin gözin açdı

kaddi dâl olmak: beli bükülmek

M/2204 Derd-i hecrile **kaddi dâl olmış** / Çarh-ı mihnetde bir hilâl olmış

kaddi dü-tâ olmak: beli bükük, öne doğru eğik bir biçimde

M/12 Yâ’sı anuñ benefşedür gûyâ / **Kaddi olmış** benefşe gibi **dü-tâ**

kaddini çeng itmek: belini bükmek

M/1305 **Kaddini** derd ü mihnet **idüp çeng** / Eyleridi terâneye âheng

kaddüni bükmek: belini bükmek

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ Rab / **Kaddümi bükdi** bâr-ı derd ü ta‘ab

kalbe ferah irmek: yüreği ferahlamak

M/663 Nefesinden **irürdi kalbe ferah** / Nagamâtı komazdı dilde terah

kalbi cûş itmek/kalbi cûşa gelmek: yüreği yerinden oynamak

M/870 Cûy-ı dil-cûy idüp bu sözleri gûş / **İtdi kalbi** safâ vü zevkile **cûş**

M/937 Gül’i yâd eyleyüp hurûşa gelüp / Zevk ü şevkile **kalbi cûşa gelüp**

kana dönmek: kana bulanmak

M/952 Pârelendi cefâyıla bagrum **/ Kana döndi** belâyıla cigerüm

kan dökmek: canına kıymak

M/993 Olmadı bârî kâş tîg-i ecel / **Kanumı dökmegi** göreydi mahal

kanı boynuna olmak: vebali boynuna - sorumlusu olmak

M/1339 Kalmadı gitdi sabr u sâmânum / Ölürem **boynuña olur kanum**

kanın kurutmak: canından bezdirmek

M/1775 Yakdı kahr ile cümle a'yânın / **Kurudup** nâr-ı zecr ile **kanın**

kapudan kovsalar bacadan düşmek: kapıdan kovsalar bacadan girmek - yüzsüzlük etmek, yapacağı şeyde ısrarcı olmak

M/1049 Şavkumı rûşen eyle yâre dürüş / **Kapudan kovsalar bacadan düş**

kebâb olmak: yanmak

M/954 Âteş-i gamda dil **kebâb oldı** / Dîdemüñ câmı pür-şarâb oldı

kendüden gitmek: kendinden geçmek

M/1286 Cûy-ı dil-cûy anı çü seyr itdi / Oldı bî-hûş **kendüden gitdi**

kendüyi güm kılmak: kendini kaybetmek

M/934 Hâb-ı gafletde göz yumup encüm / Her biri **kılmışidi kendüyi güm**

kıl yarmak: kılı kırk yarmak

M/498 Gerçi dikkatde **kıl yarar** 'ârif / Beline kılca olmadı vâkıf

kıl üzre yürümek: çok titiz iş yapmak

M/589 Fitnede kıl yarardı dikkatle / Bir **kıl üzre yürürdi** san'atle

kulağa koymak: dinlemek, kulağına koymak

M/319 Sihr-i Sübhân olursa eş'âruñ / Kimse **koymaz kulaga** güftâruñ

lâyık görmek: kendisine yaraşır bulmak

M/2267 Seni gül da'vet itdi sohbetine / **Gördi lâyık** na'îm-i vuslatına

ma'lûm olmak: idrak etmek

M/1692 Ola kim kahrum **olıcak ma'lûm** / Eriyüp nâr-ı havfdan çü mûm

mâni' olmak: engellemek

M/1491 Kande kim mihr-i vasl ola lâmi' / **Olur** elbette aña bir **mâni'**

mâtem tutmak: yas tutmak

M/976 Hancere düşdi varısa behrâm / **Mâtemin tutdı** çarh-ı nîlî-fâm

mecâl kalmamak: gücü olmamak

M/1836 **Kalmayup** ba‘dehu karâra **mecâl** / Feth-i gül-zâra kıldı isti‘câl

medâr olmak: yardımı dokunmak

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf diyâr / Neden **olmak** Hazân-ı dûna **medâr**

mihnet çekmek: acı çekmek

M/1088 **Çekdügüm mihnet** ü belâlar içün / Gördügüm fürkat ü cefâlar için

muhâlefet eylemek/kılmak: karşılık vermek, itirazda bulunmak

M/280 Hoş görüp kılmadum muhâlefeti / **Eyleyüp** ‘özrile **mülâtefeti**

M/280 Hoş görüp **kılmadum muhâlefeti** / Eyleyüp ‘özrile mülâtefeti

mûm çü erimek: mum gibi erimek - çok korkmak

M/1692 Ola kim kahrum olıcak ma’lûm / **Eriyüp** nâr-ı havfdan **çü mûm**

mûm çün yanmak: mum gibi yanmak - üzüntü çekmek

M/2189 Ne revâdur ki **yana** bir mazlûm / Devr-i ‘adlüñde cevrile **çün mûm**

mûm olmak: muma döndürmek - sözünü geçirmek

M/1678 Cümle ‘âlem olup baña mahkûm / **Oldı** dest-i tasarrufumda çü **mûm**

murâda irmek: isteğine kavuşmak

M/1263 Kendü **irüp murâda** lezzetle / Nâ-murâd ide yâri gılzetle

mümkin olmak: imkanı olmak

M/799 Eyleseñ biñ figânile gulgul / **Mümkin olmaz** kulagına koya Gül

münâsib görmek: uygun bulmak

M/1912 Anı **gördi münâsib** ol server / Göndere şehr-i gül-şene ‘asker

nakd ile ceybi tolmak: cebini doldurmak

M/1943 Çünki **nakd ile ceybi toldı** kamu / Bıyıgın balta kesmez oldı kamu

nâr saçmak: ateş saçmak - çok kızmak

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i kâr / **Saçup** etrâfa hışm u ‘unfile **nâr**

nâr salmak/urmak/yagdurmak: ateşe vermek

M/1643 Germ olup devlet ile bâzârı / Dehre **salmışdı kahr** ile nârı

M/1681 Var mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı hışmum **urmaya nâr**

M/1703 **Yagdurup nârlar** dehânuñdan / Şu‘le virsün gazab zebânuñdan

ne işün başı: Nereden çıktı?

M/1485 Ne işi var bunuñ gül-istân’da / **Ne işüñ başıdur** bu bûstânda

nevâsına sâz etmek: Bu deyimde hem çalgıların genel adı olan sâz hem de musikinin icrası ile ilgili olan nevâ kelimesi yer almaktadır (Bilgin, 2020: s. 531).

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-**sâz-ı nevâ**-yı bülbül-i zâr

ne yil esdi: hangi rüzgar attı? - bir yere uzun zaman uğramayan birisi için edilen sitem

M/1190 Didi hâlüñ nedür safâ geldüñ / **Ne yil esdi** ki bu yaña geldüñ

oda salmak: ateşe vermek

M/1706 Di ki ey sâde olma âsûde / Yohsa kahrum **salar** seni **oda**

oda/odlara yanmak/yakmak: ateşler içinde yanmak/yakmak

M/787 Gitdi elden karâr u sâmânum / **Odlara yandı** derdile cânum

M/962 Şol kadar kıldı bülbül efgânı / **K’odlara yakdı** derdile cânı

pâ komak: ayak basmak

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim **kosa pâ** / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

pâ-mâl eylemek/itmek: ayaklar altına almak

M/1034 **İtme pâ-mâl** o nâ-tüvânı meded / Eyle tûfân-ı kahra lutfuñı sedd

M/1688 Didi ol şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / **Eyleyelüm** yakup yıkup **pâ-mâl**

pâyine yüz sürmek: ayağına yüz sürmek, saygısını göstermek

M/216 Didi **pâyine yüz sürüp** sad-bâr / Yüzümi basageldüñ ey Muhtâr

peydâ itmek/kılmak: meydana getirmek

M/294 Yine bir hoş kitâb **peydâ it** / ‘Âleme kudretüñ hüveydâ it

M/1630 Virmege ol garîbe zecr ü ‘anâ / Âhenîn bir kafes **kılup peydâ**

reng geçmek: oyun etmek

M/1848 Eyleyüp bu tarîkile nîreng / Haber al her birine **geç** bir **reng**

revân olmak: yola koyulmak

M/644 Bunı didi hemân **oldı revân** / Esdi gitdi nite ki bâd-ı vezân

rivâyet eylemek: aktarmak

M/1126 Güle geldi **rivâyet eyledi** hep / Hâl-i zârın hikâyet eyledi hep

safâ geldün: hoş gelmek

M/1190 Didi hâlüñ nedür **safâ geldüñ** / Ne yil esdi ki bu yaña geldüñ

safâ sürmek: rahatlamak, eğlenmek

M/284 Dil-güşâ vü müferrih ü hurrem / Her yirinden **safâ sürer** âdem

saf tutmak: savaşmak için sıralanmak, saf bağlamak

M/1754 **Saf tutup** cümle bâdî vü hâzır / Cengiçün oldı hâzır u nâzır

selâm eylemek/ itmek: selam söylemek

M/187 Hazret-i ‘izzet eyleyüp ikrâm / Saña **itdi** hezâr-bâr **selâm**

M/1376 Benden **eyle selâm** o bî-mâre / İvmesün irdi derdine çâre

selâm ola: selam olmak

M/257 **Ola** her birine hezâr **selâm** / Biñ tahiyyât u ‘izzet ü ikrâm

selâm virmek: selamlamak

M/842 Göricek anı Bülbül-i nâ-kâm / **Virdi** ta‘zîm ü ‘izzetile **selâm**

sevk eylemek: göndermek

M/517 **Eyledi** bir mu‘allime anı **sevk** / Tabı tâ hân-ı ‘ilmden ala zevk

sevk irmek: yönelmek

M/2187 ‘Âkıbet aña **irdi sevk**-i kelâm / K’eyleye hâl-i bülbüli i‘lâm

sevk itmek: yöneltmek

M/873 Seni **sevk itdi** devlete Bârî / Kıldı rûzî cemâl-i dil-dârı

seyre çıkmak: dolaşmaya çıkmak

M/841 Bâğdan taşra seyre çıkmışidi / Göñli seyr ü sülûke akmışidi

sînesin dögmek: göğsünü dövmek, çok acı çekmek

M/374 **Sînesin** kimse **dögmez** idüp esef / Yed-i deffâfdan meger kim def

söz açmak: lafa girmek, konuşmak

M/2179 Yüri şâh-ı cîhân’a ‘izzetile / Her tarafdan **söz aç** zerâfetile

söze gelmek: konuşmak

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / **Söze gel** yine vir cihâna hayât

şekker-hâ olmak: şeker çiğneyen - tatlı söyleyen, tatlı sözlü

M/313 Belki **olup** müdâm **şekker-hâ** / Zevkile şevkile olur gûyâ

şeref virmek: teşrif etmek

M/2000 Şehr-i bâga kudûmı **virdi şeref** / Turdı eşcâr hidmete saf saf

şevke gelmek: hevesi, isteği artmak

M/915 Anı çün serv istimâ‘ itdi / **Şevke geldi** vü çok semâ‘ itdi

şevki başından aşmak: çok keyiflenmek

M/2036 Cûy-ı dil-cûy şevkile taşdı / Mevc urup **şevki başdan aşdı**

tâkati kalmamak: başarmaya güç bulamamak

M/1333 **Kalmadı** sabra **tâkatüm** artuk / Hecre yok istitâ‘atüm artuk

tenhâ kalmak: baş başa kalmak

M/2323 Gül ü bülbül **kalup** tek ü **tenhâ** / İtdiler bezm-i hâs bî-pervâ

terk-i diyâr itmek/kılmak: göç etmek

M/1787 İtdi andan da ol arada firâr / Güli aldı vü **kıldı terk-i diyâr**

M/1961 Buluban inhizâm Şâh Bahâr / **İdicek** haşyet ile **terk-i diyâr**

türâba yek-sân olmak: yerle yeksan olmak, yıkılmak

M/1821 Zer zemânında bulmayup ragbet / **Oldı yek-sân türâba** bî-kıymet

‘ûd behâsına çıkmak: ateş pahası - zamlanmak

M/1940 Yana yana ocaklara dün ü gün / **‘Ûd behâsına çıkmışidi** odun

üstüne dönmek: üzerine titremek, etrafında pervane olmak

M/1079 Gamda yok **üstüme döner** bir yâr / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

vâcib olmak: gerekmek

M/2129 **Vâcib oldı** ‘ıyâdet eyleyevüz / Ol gedâyı ri‘âyet eyleyevüz

var olmak: ebedi olmak

M/222 Kalmadı kendü varlıgı aslâ / **Var olan** ancak oldı zât-ı Hudâ

vatan tutmak: yurt edinmek

M/642 Lîk olmaga gün gibi rûşen / **Tutmayup** dahı bir arada **vatan**

velvele salmak: velveleye vermek - büyük gürültü çıkarmak

M/2307 Hem benefşe eline çeng aldı / Bülbül âfâka **velvele saldı**

yakasın çâk itmek/kılmak: yakasını yırtmak

1) üzüntülü bir durumda olmak

M/1032 **Yakasın kıldı** dest-i şevküñ **çâk** / ‘Aşkuñ itdi ten-i za‘îfin hâk

2) heyecanlı bir durumu ifade etme

M/2232 Açılup oldı hurrem ü handân / **Yaka çâk itdi** şevkile ol ân

yakup kül eylemek: yakıp kül etmek

M/863 Cism ü cânum **yakup kül eyledi** ‘aşk / Işümi zâr u gulgul eyledi ‘aşk

yakup yandurmak: yakıp kül etmek

M/1777 Âteş urdı kamu gül-istâna / **Yakdı yandurdı** nâr-ı sûzâna

yakup yıkmak: yakıp yıkmak

M/1688 Didi ol şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / Eyleyelüm **yakup yıkup** pâ-mâl

yaş dökmek: ağlamak

M/778 Gözlerinden **döküp** firâkile **yaş** / Bagrı oldı gamile toptolı yaş

yerlere çalmak: bir nesneyi yere vurup parçalamak

M/391 İşidüp Zühre sâzuñ âhengin / **Yerlere çala** reşkile çengin

yile virmek: vazgeçmek, bırakmak

M/776 **Virdi** ilden karâr u sabrı **yile** / Düşdi hâke figân u nâleyile

yire çalmak: yere atıp parçalamak

M/978 Kalmadı şevk ü şâdîye ümmîd / **Yire** mi **çaldı** çengini nâhîd

yire geçmek: yerin dibine geçmek - çok utanmak

M/2013 Berf anı göricek bu hâletile / Eriyüp **yire geçdi** hacletile

yire yüz komak: yere yüz sürmek - saygısını göstermek

M/1363 Vardı bülbül aña niyâz itdi / **Yüz yire kodı** keşf-i râz itdi

yire yüz urmak: yere yüz sürmek - saygısını göstermek

M/2148 Gözin açdukda **yüz yire urdı** / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

yirlü yirine: ait olan yere

M/2255 **Yirlü yirine** cümle-i a'yân / Oturup oldı bezm-i 'âlî-şân

yirlü yirine varmak: yerli yerine - eskiden olduğu yerine atamak

M/2038 Şâh-ı gül geçdi çün serîrine / Vardı a'yânı **yirlü yirine**

yol tutmak: geçit vermemek

M/1886 **Yolları tutdı** zulm ü âzârı / Urdı bagrına evlerüñ nârı

yüregüni delmek: içini yakmak, üzmek

M/1220 **Yüregüm deldi** nâle vü âhuñ / Olayın kâsidi ben ol şâhuñ

yüz çevürmek: ilgiyi kesmek

M/2011 Kendüden **yüz çevürdi** ehl-i çemen / Oldılar gördi tâbi'-i düşmen

yüz sürmek: aşırı sevgi/saygı göstermek, ayağına kapanmak

M/199 Hâk-i pâyine **yüz sürdi** ol ân / Vardur andan dahı yüzinde nişân

yüz tutmak: yönelmek, meyletmek

M/244 Bıragup hâk-i pâyüñe özümi / Âsitânuña **tutmışam yüzümi**

yüz urmak: saygı göstermek bağlamında, yüz sürmek

M/1573 Vardı der-gâh-ı şâha **yüz urdı** / 'Aczile hâk-i râha yüz sürdi

yüz virmek: ilgi, alaka göstermek

M/1545 Bir levende bu deñlü **yüz viresen** / Sözine ragbetile gûş urasan

yüz yok: yüzü olmamak, cüret ve cesareti olmamak.

M/243 Cürm ü ‘isyânı eyledüm katı çok / Varmaga Hak cenâbbına **yüz yok**

yüzi gülmek: mutlu olmak

M/2025 Yine **güldi yüzi** gül-istânuñ / Göñli açıldı bâg u bûstânuñ

yüzi kalmamak: yüzü kalmamak - utanıp sıkılmak

M/2012 **Yüzi kalmadı** itdi gâyet-i şerm / İnhizâm itdi kalb-i sahtını nerm

yüzin dürmek: surat asmak

M/1571 Muktezâsınca olmadı gördi / Bî-huzûr oldı vü **yüzin dürdi**

yüzine gülmek: alaka göstermek

M/1313 **Yüzine gülmedi** gül-i zîbâ / İrmedi zerre deñlü bûy-ı vefâ

yüzin gözün açmak: baştan çıkarmak

M/1581 Eyü olmadı işden iş geçdi / Gül-i hûbuñ **yüzin gözin açdı**

yüzini görmek: isteğine kavuşmak

M/2127 Çekdi bunca belâ vü zecr ü ‘anâ / **Yüzümi görmek** olmadı aslâ

zahmet çekmek: sıkıntıyla karşılaşmak

M/800 Yüri bî-hûde **çekme zahmet** ü derd / Olma gâfil ko dögme âhen-i serd

zahmet virmek: zorluk çektirmek

M/1262 Ki bulup kendü vaslile lezzet / **Vire** cânâne cehlile **zahmet**

zehresi çâk olmak: (korkudan) ödü kopmak, çok korkmak

M/75 İdemez gene zâtuñı idrâk / **Zehresi** ‘akl u fehmüñ **olur çâk**

zemîn öpmek: yerlere kapanmak, saygı göstermek

M/823 Geldi gül hidmetine **öpdi zemîn** / Didi ey pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

zerre denlü: zerre kadar, hiç

M/880 Didi ey Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ **zerre deñlü** sînede gam

zevâl irmek: son bulmak

M/1253 Hecre düşse kemâl irür ‘aşka / Vasla irse **zevâl irür** ‘aşka

ziyâde olsun: artmak, çoğalmak

M/1993 Şeref-i tahtile olup pîrûz / **Ola** kadrüñ **ziyâde** rûz-be-rûz

2.1.2. Atasözleri

âyine nemedde pas tutmaz: Ayna keçede paslanmaz.

M/705 Baña olsa nemed ‘aceb mi libâs / **Âyine çün nemed de tutmaz pas**

eli üstine el olmamak: kendisinden daha üstü bulunmamak

M/487 Aña sunmış ‘inân-ı lutf-ı Hudâ / **Eli üstine el olmaz** aslâ

el üstine el olur: “El elden üstündür.” Bir konuda çok ileri durumu bulunan kişi, o konunun son kertesine ulaşmış değildir. Kendisinden ileri ve derece derece birbirinden yüksek birçok kimseler daha vardır (Aksoy, 1993: s. 119).

M/488 Gerçi dirler **olur el üstine el** / Eli altundadur anuñ hep el

Sakın dayanma çünkü sağlam değil. Sakın güvenme çünkü sonsuz değil: dünyanın geçiciliğini vurgulayan söz

M/2357 İttikâ itme üstüvâr **degül** / İ‘timâd itme pây-dâr **degül**

yirinde kaçmak erlikdür: “vaktinde kaçmak yiğitliktir” bağlamındaki söz

M/1765 Gerçi **kaçmak** da bî-hünerlikdür / Lîk derler **yirinde erlikdür**

FAZLÎ'NİN *GÜL Ü BÜLBÜL* MESNEVÎSİ

BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK

SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU

1. Alfabetik bir sıralama esas alınmış olup madde başları içeriden ara madde başları kenardan başlatılmıştır. "Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" hazırlanırken Latin alfabesi esasına dayanan sıralama metodu kullanılmıştır. Söz varlığını oluşturan tanıklar sıralanırken önce alfabetik sıralama sonra beyit sıralaması esas alınmıştır.

2. Bağlamlı dizin sözlüklerinin amacı standart sözlükler gibi sözvarlığını oluşturan dil ögelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için model alınan bağlamlı dizin sözlükleri gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiş; kelime kökeni, türü vb. bilgileri gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır.

3. Sözlükte kelimelerin tarihi köken ve gelişimleri konusunda açıklamalara yer verilmediği için sözlükte madde başlarının kökeni, farklı alfabelerdeki yazılışı vb. ile ilgili kısaltmalar gösterilmemiştir.

4. Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsinin sözlüğünü oluşturan söz varlıklarının sıklıkları köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

5. Bazı madde başlarında (bk.) kısaltması ile ilgili madde başlarına gönderme yapılmıştır:

âb-ı Hızr-âsâ: ölümsüzlük suyu bağlamında. (bk. âb-ı hayât)

M/532 Âbı safvetde **âb-ı Hızr-âsâ** / Hoş hevâsı çü nefha-i 'îsâ

âb-ı hayât: ölümsüzlük suyu. Türkçe adı bengisudur. Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât denilen ve menbaı meçhul diyarda bulunan sudur. Bu suyu içen ölmez (Onay, 2009: s. 19).

M/43 İtdüñ **âb-ı hayâtı** feyz ü 'atâ / Virüben mûr u mâra neşv ü nemâ

6. Sözlük maddelerinde özel isimler büyük harfle yazılmıştır.

7. Bağlamın veya sözcüğün anlaşılabilmesi için kimi zaman açıklamalara yer verilmiştir.

8. İstisnalar dışında çokluk ekleri ve olumsuzluk ekleri göz önüne alınmadan anlamlandırma yapılmıştır.

9. Deyimler ve atasözleri tezin inceleme kısmında yer aldığından dolayı bu dil ögelerini belirtmek için ayrıca kısaltma verme yoluna gidilmemiştir.

10. Sözlükte “etmek, eylemek, kılmak, olmak….” yardımcı eylemler genellikle anlam ilgisi kurdukları kelimelerle birlikte alınıp anlamlandırılmıştır:

adına imzâ eylemek: ithaf etmek

M/338 Bu kitâbı hemân idüp imlâ / Şâh **adına eyledüm imzâ**

dâfi‘ olmak: defetmek

M/2009 **Oldı** zulm-i şitâyı çün **dâfi‘** / Cümle bâg ehli oldılar tâbi‘

11. Yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiiller öbekleşirken ad soylu sözcüğün aynı, yardımcı fiillerin farklı kullanıldığı durumlarda eğer karşıladığı manalar aynı ve tanıkların yer aldığı beyit sayısı az ise tek madde başında gösterilmiştir. Örnek olarak:

âgâh eylemek/itmek: haberdar etmek

M/1902 Gül-şen ahvâlin añdılar nâ-gâh / Şâhı hâlinden **itdiler âgâh**

M/2180 Düşürüp bir münâsebet nâ-gâh / Hâl-i bülbülden **eylegil âgâh**

12. Kelime ve kelime gruplarının anlamlandırılmasında faydalanılan sözlük ve kaynaklar kaynakçada verilmiş, kaynakların yetersiz kaldığı yerlerde ise bağlam ve tanıklara dayanılarak yorumlar yapılmıştır.

13. Anlamı açık olan, işlevsel bir değeri olmayan bazı tanıklara standart sözlüklerde olduğu gibi anlam verilmeye çalışılmamış, anlam kısmı boş bırakılmıştır.

14. Zamirlerin ve işaret sıfatlarının kime veya neye işaret ettiği, neyin yerine geçtiği belirtilmemiştir:

anı:

1. o kişiyi

M/164 Hak Süleymân’a virdi ger hâtem / İtdi **anı** nübüvvete hâtem

M/231 İşidüp **anı** cümle-i ashâb / Buldılar lutf-ı Hakk’a fethü’l-bâb

2. o şeyi

M/225 **Anı** gördi ki göremez **anı** göz / **Anı** işitdi k’ana sığmaz söz

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti pest / Göre Tûbâyıla **anı** hem-dest

(…)

A/Ā

â [1] “ey, hey” gibi harekete geçirmeye yönelik ünlem - davet etme, seslenme, dünyaya geliş bağlamında

M/2351 Bu cihân iki kapulu evdür / Birinüñ emri **â** biri revdür

âb [18] su

M/40 Hâkile **âbe** imtizâc virüp / Nâmiye eyledüñ mizâc virüp

M/141 Ger murâd olmasa o tıynet-i pâk / İmtizâc eylemezdi **âb**ile hâk

M/156 Ol nübüvvetle çekmişdi ‘âlem / **Âb** u gilde garîk iken Âdem

M/400 **Âb**-ı ‘adliyle tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla dehr misl-i cinân

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir şehr / Lutf-ı **âb** u hevâda şöhre-i dehr

M/532 **Âbı** safvetde âb-ı Hızr-âsâ / Hoş hevâsı çü nefha-i ‘îsâ

M/543 Buldı devrinde i‘tidâli zamân / İmtizâc itdi **âb** u hâk-i cihân

M/657 Rûz-ı evvelde hâkini takdîr / **Âb**-ı ‘aşkile eylemiş tahmîr

M/750 Lutf-ı **âb** u hevâda ol hoş şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/752 **Âbı** safvetde âb-ı Kevser’dür / Hâki gûyâ ki misk-i ezferdür

M/819 Gördi peyk-i Nesîm ki ol gam-gîn / Kılmaz **âbile** âteşin teskîn

M/893 **Âbı** sâfî vü hâki müşk-i sirişt / Heşt bâbı niteki heşt bihişt

M/1245 **Âb** ki oldı hayât-ı cân u cihân / Meyli alçaklara durur her ân

M/1380 **Âb**-ı lutfumla ideyin teskîn / Nice bir yansun âteşe miskîn

M/1727 Ne kadar dehre ursa âteş-i kîn / **Âb**-ı tîgumla eylerem teskîn

M/1729 Kılmasun ‘arza nâr-ı âzârın / **Âb**-ı tîgum söyündürür nârın

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk serd-mizâc / **Âb** idi geh safâda gâh zücâc

M/1897 Emri mânend-i **âb** olup cârî / Yil gibi oldı hükmi hem sârî

‘Abbâs [1] Hz. Abbâs - Hz. Muhammed’in amcası

M/256 Hem olan ekremeyn ‘inde’n-nâs / ‘Ammi-i pâk Hamza vü **‘Abbâs**

‘abd [1] kul, köle

M/923 Anuñ âzâdlu gulâmı idi / **‘Abd**-ı makbûl u nîk-nâmı idi

abdâl [1] aptal

M/1158 Agzını tutsun itmesün nâle / Yohsa kahrum irür o **abdâle**

âb-ı Hızr-âsâ [1] ölümsüzlük suyu bağlamında. (bk. âb-ı hayât)

M/532 Âbı safvetde **âb-ı Hızr-âsâ** / Hoş hevâsı çü nefha-i ‘îsâ

âb-ı hayât [2] ölümsüzlük suyu. Türkçe adı bengisudur. Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât denilen ve menbaı meçhul diyarda bulunan sudur. Bu suyu içen ölmez (Onay, 2009: s. 19).

M/43 İtdüñ **âb-ı hayâtı** feyz ü ‘atâ / Virüben mûr u mâra neşv ü nemâ

M/2002 Kıldı **âb-ı hayâtı** feyz ü ‘atâ / Cümle cânlandı buldı neşv ü nemâ

âb-ı Kevser [1] Kevser suyu - Kevser, cennette bir ırmağın adıdır (Onay, 2009: s. 286).

M/752 Âbı safvetde **âb-ı Kevser'dür** / Hâki gûyâ ki misk-i ezferdür

âb-ı revân [1] ruhların suyu. Sufilerin kalplerinde sürekli duydukları sevinç huzur ve iç açıklığı hali (Cebecioğlu, 1997: s. 14).

M/27 Lutfuñıla güşâde kalb-i cinân / Feyzüñile safâda **âb-ı revân**

âb-ı rûy [1] yüz akı

M/549 **Âb-ı rûyıydı** ehl-i dîvânuñ / Jâle dirlerdi nâmına anuñ

âb-ı safâ [1] safa suyu

M/260 Dehre **âb-ı safâ** saçılmış idi / Gül ü lâle gülüp açılmış idi

âb-ı sâfî-vâr [1] saf su gibi

M/2403 Oldı elfâzı lutfıla hem-var / Hem ma'ânîsi **âb-ı sâfî-vâr**

'abîr [1] turunç, iğde, gül, amber, misk gibi çeşitli ot, kök ve maddelerin karıştırılması ile elde edilen güzel koku (Kubbealtı Lugatı, 2024).

M/1283 Saçların çözdi sünbül-i tarrâr / Bezme müşk-i '**abîr** kıldı nisâr

'abîr-sirişt [1] güzel koku ile yoğrulmuş (bk. 'abîr)

M/754 Hâk-i pâki olup **'abîr-sirişt** / Oldı dârü's-selâm hem-çü behişt

abdâl [1] dünyayla ilgisini kesip Tanrı'ya bağlanmış olan derviş (Devellioğlu, 2010: s. 225)

M/737 Ben de ehl-i hevâ bir **abdâlem** / Bu hevâda senüñle hem-hâlem

âb-dest [1] bazı dinî ibadetleri yapabilmek için muayyen uzuvları yıkamak ve meshetmek üzere edâ edilmesi gereken ön bir ibâdettir (Gölpınarlı, 1977: s. 8).

M/84 El yudum **âb-dest** ü tâ'atden / Vâzgeldüm kamu 'ibâdetden

'abher [2] nergis

M/8 Gözlice hâsı 'ayn-ı **abher**dür / Yâ iki tâze gonce-i terdür

M/441 'Ayn-ı **abherdürür** ki bâğ-ı cemâl / Buldı ol **'abherile** zîb ü kemâl

ac [1] aç

M/1820 Bezl ile ni'meti idüp târâc / Devr-i cûdında toydı ni'mete **ac**

'aceb [18]

1. acaba - merak anlatan söz

M/323 Ehl-i fazla nedür bu inkâruñ / Niçün inkâr ola **'aceb** kâruñ

M/681 Ne kişisen **'aceb** nedür aduñ / Kimdür ola bu fende üstâduñ

M/705 Baña olsa nemed **'aceb** mi libâs / Âyine çün nemed de tutmaz pas

M/714 Ey '**aceb** kangı şem'a pervâne / Olup olduñ cihânda efsâne

M/728 Di senüñ de ne resmedür revişüñ / Neredendür '**aceb** gelüp gidişüñ

M/747 Şehr-i Gül-şen '**aceb** nice yirdür / Şâh Gül didügüñ ne serverdür

M/805 Gül'e olsam '**aceb** mi zâr u esîr / Şimdi mi sevdi pâd-şâhı fakîr

M/1137 Dili turmaz '**aceb** ne kuşdur bu / Bilmezem kim nice ötüşdür bu

M/1153 Haddini bilmeyüp '**aceb** ne revâ / Şâh'a 'âşık geçer kemîne gedâ

M/1244 Devlet ü kadrüñe '**aceb** ne kusûr / Ki Süleymân'uñ ola hem-demi mûr

M/1453 Didi kimsen '**aceb** nedür aduñ / Kimüñ içündür ola feryâduñ

M/1457 Didi kim 'aşkuña nişânuñ ne / Neredensen '**aceb** mekânuñ ne

M/1707 Ne hevâdur '**aceb** bu kim her-dem / Şehr-i gül-şende olasan hurrem

M/1725 Didi kim bu ne sözdür ey bed-dûz / Ne kişidür '**aceb** o şâh-ı temûz

M/2095 Ne fesâd oldı ey '**aceb** hâdis / Ki ola kayd ü bendüñe bâ'is

2. tuhaflık

M/1105 Hâb-ı nâz içre hufte iken Gül / Nâ-gehân irdi bir '**aceb** gulgul

M/1495 Meger olmışdı bir '**aceb** zâlim / Gül-i ra'nâ'ya zâbit ü hâdim

M/2150 Didi bu düş midür baña yâ Rab / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı '**aceb**

'acebâ [8] acaba

M/332 Nice efsâne nazm idem **'acebâ** / Ne tarîk ihtiyâr idem âyâ

M/619 **'Acebâ** var mı ola 'âlemde / Melek ü hûr u ibn-i Âdemde

M/709 'Aşkdan vardur âh u efgânuñ / '**Acebâ** kimdür ola cânânuñ

M/712 Kangı 'Azrâ-'izâre Vâmık'san / '**Acebâ** nice şâha 'âşıksan

M/729 Ne hevâyıla peyk-i pûyânsan / '**Acebâ** böyle kimi cûyânsan

M/1000 '**Acebâ** yok mıyıdı bir reh-zen / Tama' vü hırs ü zîver ü zerden

M/1325 '**Acebâ** nâza gâyet olmadı mı / Bu cefâya nihâyet olmadı mı

M/1680 '**Acebâ** var mı ola bir mesken / Ki tutuşmaya nâr-ı kahrumdan

acımak [2] üzülmek

M/246 Olmaz ise şefa‘atüñ yâver / **Acıya** hâl-i zâruma kâfer

M/1080 **Acımaz** kimse hâlüme bir dem / Meger ancak bu yârelü sînem

‘âciz [1] aciz, güçsüz

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem i’lâm / Kaldum uş zâr ü ‘**âciz** ü nâ-kâm

‘acz [2] acizlik

M/1573 Vardı der-gâh-ı şâha yüz urdı / ‘**Aczile** hâk-i râha yüz sürdi

M/2280 İtdi ‘özrile çok tazarru‘lar / Eyledi ‘**aczile** tevakku‘lar

açılmak [16]

1. büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak, açmak (çiçek için)

M/285 **Açılup** gûşe gûşe ter güller / Her taraf nagmelerde bülbüller

M/416 Bâğ-ı ‘ömrinde bir gül **açılmış** / Hak’dan üstine feyz saçılmış

M/459 Yâ iki tâze güldür **açılmış** / Dürden üstine jâle saçılmış

M/526 Subh kim dehre nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda bir gül **açıldı**

M/2216 Yaraşur Meclis-i güle bülbül / **Açılup** bunuñ ile gülsün gül

M/2236 Bu sürûr ile oluban handân / **Açılup** güldi şevkile ol ân

M/2239 Zevkile **açılup** cihân çü gül / Halk olmışidi şevkile bülbül

2. açık duruma gelmek

M/387 Söyle ey bülbül-i sühan-perdâz / **K’açılur** sözüñ ile perde-i râz

M/1493 Nerede kim gül ola hârı olur / Kande bir genc **açılsa** mârı olur

3. yönelmek

M/540 Şehr-i bâğa **açıldı** behcetile / Geçdi tahta hezâr ‘izzetile

M/1544 Ne revâdur ki aldanup sözine / **Açılup** şevkile gülüp yüzine

4. ferahlamak

M/2232 **Açılup** oldı hurrem ü handân / Yaka çâk itdi şevkile ol ân

M/2237 Bir seher-geh ki **açılup** devrân / Gül gibi gülmişidi rûy-ı cihân

M/2257 **Açılup** nâzile gül-i zîbâ / İçdi şevkile sâgar-ı sahbâ

5. uyanmak, kendine gelmek

M/2240 **Açılup** şevkile gül-i zîbâ / Geydi âlile hil‘at-ı dîbâ

6. bir kenara çekilmek

M/2322 Vardugınca olup ziyâde tarab / Mest olanlar **açıldı** bir bir hep

açmak [10]

1. bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ **açup** hazâ’in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı vücûd

M/167 **Açalı** kudreti yed-i i‘câz / Hırka-i mâha oldı çâk-endâz

M/519 Sundı destine lutfıla fi’l-hâl / **Açdı** Gül de kitâbı bî-ihmâl

M/2023 Yine cûdı hazînesin **açdı** / Hâk-i pâke dür ü güher saçdı

M/2260 Hacleti kodı perdeyi **açdı** / Didi hadden cefâyısa geçdi

2. bir konu ile ilgili konuşmak

M/503 Gerçi tab‘umda hîç ‘illet yok / Ötesin **açmaga** icâzet yok

3. sayfaları karıştırmak

M/521 Her kitâbı varak varak **açdı** / Cümlesin gördi bildi vü geçdi

M/1406 Öpdi mektûbı gözine sürdi / Şevkile gâh **açdı** geh dürdi

M/1410 **Açdı** pes ‘izzetile tûmârı / Şevkile düşdi eyledi zârı

M/2030 **Açdı** tûmârını yine zanbak / Şevk bâbından aldı halk sebak

ad [21] isim

M/101 Seni görsün ne yaña baksa gözüm / Olsun **aduñ** senüñ dilümde sözüm

M/328 K’añıla haşredek olup yâduñ / Hem anuñ **adı** hem senüñ **aduñ**

M/399 Bir şehen-şâh idi bülend-vakâr / **Adına** dirler idi Şâh-ı Bahâr

M/418 **Adı** gül gerçi dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre başlamış gunca

M/534 Anı vaz‘ eyledükde üstâdı / Şehr-i Gül-şen dimiş aña **adı**

M/535 Lîk ol şehri eyleyen ta‘rîf / Nice **ad** ile eylemiş tavsîf

M/581 Katı cüst idi ol cevân-ı kerîm / **Adına** dirler idi peyk-i Nesîm

M/672 Hâlet-i ‘aşkile olup gûyâ / **Adı** olmışdı Bülbül-i şeydâ

M/691 ‘Aşkdur fenn-i gamda üstâdum / Fârigem ben de bilmezem **adum**

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ ne / Saña kim dirler ola **aduñ** ne

M/749 Mülk-i Rûm içre bir güzel yir var / Ki **adı** Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/849 Bagruña dâğ-ı ‘aşkı kim yakdı / Nâmuña ‘aşk **adını** kim takdı

M/1117 Nereden geldi vü murâdı nedür / Aña kim dirler ola **adı** nedür

M/1160 Olmasun bir dahı aña **adum** / İde yâ bir tarîkile yâdum

M/1453 Didi kimsen ‘aceb nedür **aduñ** / Kimüñ içündür ola feryâduñ

M/1685 Dirler ol şehre gül-şen ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da **adı** şâh-ı bahâr

M/1741 Nûrı eylerdi nâr-veş te’sîr / **Adı** olmışdı dilde şems-i münîr

M/1969 Devleti nûrı dehre tolmışdı / **Adı** nev-rûz şâh olmışdı

M/2345 ‘Âkıbet virdi anı da bâda / Ancak **adıdurur** gelen yâda

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki var tende / Nergisüñ **adıdur** bu gül-şende

a‘dâ [1] düşmanlar

M/1990 Cümle **a‘dânı** târ-mâr ideyin / Seni şehrinde şehr-yâr ideyin

‘âdât [1] adet, alışkanlık

M/2278 Hûblar cevr iderse ‘**âdâtın** / Vasl ider ‘âkıbet mükâfâtın

ad bulmak [1] tanınmak

M/1815 Bu iki fennüñ olup üstâdı / Bu iki fennile **bulup adı**

‘adâlet [2]

M/118 Dimezem zulmile dalâlet vir / Cümle ef‘âluma **‘adâlet** vir

M/375 Nice vasf eyleyem **‘adâletüñi** / Devlet ü ‘izzet ü celâletüñi

Âdem [4]

1. ilk insan ve ilk peygamber (Zavotçu, 2013: s. 47).

M/156 Ol nübüvvetle çekmişdi ‘âlem / Âb u gilde garîk iken **Âdem**

M/1095 Hazret-i **Âdem**-i sâfî hakkı / Ya‘nî ol server-i vefî hakkı

2. insan, kişi

M/284 Dil-güşâ vü müferrih ü hurrem / Her yirinden safâ sürer **âdem**

M/758 Hüsnile bî-nazîr-i ‘âlemdür / Lutfile dil-pezîr-i **âdemdür**

‘âdet [1] alışkanlık

M/1327 Nâzenînlerde bu mıdur ‘**âdet** / Olmaya nâza haddile gâyet

‘add [1] hesaplamak, saymak

M/408 Sebzeden yir yüzinde ceyşi füzûn / Hadd ü **‘add** ü şümârdan bîrûn

‘add itmek [1] saymak

M/1415 Oldı feth-i fütûha hâ’ları hadd / Her biri **itdi** heşt cenneti ‘**add**

‘add yok [4] pek çok, sayısız

M/90 Yâ İlâhî günâhuma hadd yok / Hizmetüñde kusûruma **‘add yok**

M/166 Şeref ü rütbetine hadd yokdur / ‘İzzet ü kudretine **‘add yokdur**

M/241 Gerçi cürm ü günâhuma hadd yok / Lutf u ihsânuña senüñ **‘add yok**

M/409 Berg ü bârına hadd ü **‘add yogıdı** / Berg-i eşcârdan dahı çogıdı

‘adem [1] yokluk

M/45 Dest-i sun‘uñla yazdı nevk-i kalem / Safahât-ı **‘ademde** bunca rakam

‘âdet [2] alışkanlık

M/122 Tâ‘atüñ eyle gönlüme ‘âdet / Olmasun lîk **‘âdetî** tâ‘at

M/2334 Hâli budur cihân-ı gaddâruñ / Hîledür ‘**âdeti** bu mekkâruñ

‘âdet eylemek [1] alışkanlık haline getirmek

M/122 Tâ‘atüñ **eyle** gönlüme **‘âdet** / Olmasun lîk ‘âdetî tâ‘at

adı anılmak [1] hatırlanmak, lafı edilmek

M/1021 Bârî katl it **añılmasun adı** / Kimse yâd itmesün o nâ-şâdı

adına imzâ eylemek [1] ithaf etmek

M/338 Bu kitâbı hemân idüp imlâ / Şâh **adına eyledüm imzâ**

adını bilmemek [1] adını dahi bilmeyecek kadar kendini kaybetmek

M/1454 Didi ‘aşk iledür bu feryâdum / ‘Aşk mest itdi **bilmezem adum**

‘âdil [3] adaletli

M/252 Sâniyen **‘âdil** ü sütûde-siyer / Gevher-i pâk-ı kân-ı ‘adl ‘Ömer

M/350 Şâh-ı **‘âdil** ki ‘adli ger ola yâd / ‘Adl-i Nûşirevân olur ber-bâd

M/2188 Didi ey şâh-ı âsmân-rif‘at / Husrev-i ‘**âdil** ü sütûde-sıfat

‘adl [18]

1. Allah'ın vacibi ihlalden ve çirkini işlemekten münezzeh olması (Cebecioğlu, 1997: s .16).

M/41 Virdi **‘adlüñ** ‘anâsıra peyvend / Çâr-tâk-ı tabî‘at oldu bülend

2. adalet

M/252 Sâniyen ‘âdil ü sütûde-siyer / Gevher-i pâk-ı kân-ı **‘adl** ‘Ömer

M/350 Şâh-ı ‘âdil ki **‘adli** ger ola yâd / **‘Adl**-i Nûşirevân olur ber-bâd

M/352 Oldı **‘adli** ile halk âsûde / Cûdı gark itdi ‘âlemi sûde

M/353 **‘Adli** esrâra kıldı zecrile kehr / Lutfı ahyâra virdi nef‘ile behr

M/365 **‘Adl** ü cûdı olalı aña üslûb / İtdi lutfı cihânda cezb-i kulûb

M/371 Ey kerem kânı sensin ol server / K’irdi **‘adlüñle** ‘âleme zîver

M/372 Devr-i **‘adlüñde** ey emîr bâzâr / Meger erbâb-ı ‘aşk leyl ü nehâr

M/400 Âb-ı **‘adliyle** tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla dehr misl-i cinân

M/401 Lutf u ihsân ü cûdile ma‘rûf / **‘Adl** ü insâf ü dâdile mevsûf

M/403 **‘Adl** ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / Eylemiş rûy-ı dehri tâze vü ter

M/541 **‘Adlile** hurrem itdi dünyâyı / Lutfile hoş-dem itdi dünyâyı

M/1803 ‘**Adl** ü cûd ile ‘âleme vâlî / Zer-feşânlıkda rütbesi ‘âlî

M/2183 Eyleyüp ol esîre ‘**adlile** dâd / Çevirüp başına kıla âzâd

M/2189 Ne revâdur ki yana bir mazlûm / Devr-i ‘**adlüñde** cevrile çün mûm

M/2193 ‘**Adl**-i şâha ola mı hîç revâ / Bî-günâh ola bir fakîre cezâ

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘**adl**-âyîn / Didi dahı turur mı ol miskîn

‘adl-âyîn [1] adaletli

M/823 Geldi gül hidmetine öpdi zemîn / Didi ey pâd-şâh-ı ‘**adl-âyîn**

‘adû [1] düşman

M/1744 İrdi Şâh-ı Bahâr’a hem bu haber / Ki ‘**adû** kıldı bu yanaya sefer

ad yavuzlugı [1] adın kötüye çıkması

M/1517 Korkum ol ‘âkıbet bu şûr u şegab / Ola bir **ad yavuzlugına** sebeb

âfâk [10] ufuklar

M/402 Hükmi **âfâka** yil gibi sârî / Emri her yirde su gibi cârî

M/584 Lîk mâ’il çü hâtır-ı ‘uşşâk / Sâde-dillikde şöhre-i **âfâk**

M/633 Eyle **âfâka** hüsnümi ifşâ / Ki işidenler olalar şeydâ

M/1274 Toldı **âfâk** şevkile şâdî / Pîr-i subh itdi ‘ayşa irşâdı

M/1289 İtdiler ‘ayş u nûşa âgâzı / İrdi **âfâka** ‘işret âvâzı

M/1740 Vechi **âfâka** nûr virmişdi / Kadr ile başı çarha irmişdi

M/1999 İrdi nâ-gâh subh-dem Nev-rûz / Kıldı **âfâkı** makdemi pîrûz

M/2006 Göz açup hâbdan kamu ezhâr / Toldı **âfâka** şevkile envâr

M/2037 Yine gül-şen bezendi zînetile / Toldı **âfâk** zevk u râhatile

M/2307 Hem benefşe eline çeng aldı / Bülbül **âfâka** velvele saldı

âfâkı tutmak [1] ufukları/dünyayı sarmak

M/317 Kem olup fazl u ma‘rifet ehli / **Tutdı âfâkı** câhilüñ cehli

âferîn [1] takdir etme bağlamında

M/641 Lâ dimez kimse hüsn ü behcetüñe / **Âferîn** dir kamu melâhatüñe

âfitâb [4] güneş

M/58 Hûblar hüsnünü idüp meşhûr / **Âfitâb**-ı cemâlüñ itdi zuhûr

M/61 Bir avuç hâkden ne kudret ü tâb / Ki ola **âfitâb**-ı ‘âlem-tâb

M/176 **Âfitâb** idi çeşmi ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy aña bir olursa revâ

M/348 Burc-ı devletde **âfitâb**-ı münîr / Kasr-ı rif‘atde şâh-ı mâh-serîr

âfitâb-cemal [1] güneş yüzlü

M/341 Mâh-ruhsâr u **âfitâb-cemâl** / Şâh-ı ferhunde-fâl u nîk-hısâl

âftâb [12] güneş

M/186 Didi ey mâh-ı âsmân-ı vefâ / **Âftâb**-ı münîr-i burc-ı vefâ

M/453 Yâ meger **âftâb**-ı enverdür / Ki anuñla cihân münevverdür

M/599 Turdı şevkile câme-hâbından / Ebri dûr itdi **âf-tâbından**

M/760 **Âf-tâb**-ı sipihr-i behcetdür / Husrev-i mesned-i melâhatdür

M/977 Vechini niçün itmege mekşûf / Yohsa irdi mi **âf-tâbe** küsûf

M/1007 Meger ol **âf-tâbe** hem-sersen / Ki anuñçün bu resme enversen

M/1013 Di ki ey **âf-tâb**-ı ‘âlem-tâb / Kaldı zulmetde zerre-i bî-tâb

M/1093 **Âf-tâb**-ı cihân-fürûz hakkı / Zulmet-i şâm ü nûr-ı rûz hakkı

M/1181 **Âftâb** itdi halka ‘arz-ı cemâl / Oldı şevkiyle dehr mâl-â-mâl

M/1227 Didi ey **âftâb**-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı pür-nûr-ı âsmân-ı kemâl

M/1240 N’ola ey **âftâb**-ı evc-i kemâl / İtsen ol hâk-sâre ‘arz-ı cemâl

M/1243 **Âftâbe** ne ‘âr lâhik ola / Salsa ger hâne-i fakîre ziyâ

‘afv [2]

1. günahları bağışlama

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam yâ Rab / Eyle cürmüm ‘atâ vü **‘afva** sebeb

2. affetme

M/1712 Şehri teslîm idüp sen el çekesen / Hâk-i hâlüme tohm-ı ‘**afv** ekesen

âgâh [1] her şeyin farkında olan

M/105 Kande kılsa nazar dil-i **âgâh** / Ola meşhûdı semme vechu’l-lâh

âgâh eylemek/itmek [2] haberdar etmek

M/1902 Gül-şen ahvâlin añdılar nâ-gâh / Şâhı hâlinden **itdiler âgâh**

M/2180 Düşürüp bir münâsebet nâ-gâh / Hâl-i bülbülden **eylegil âgâh**

âgâz [1] başlama

M/939 **İtmege** hasb-i hâle **âgâzı** / Düzdi bu resme nagmeye sâzı

âgâz eylemek/itmek/kılmak [5] başlamak

M/1289 **İtdiler** ‘ayş u nûşa **âgâzı** / İrdi âfâka ‘işret âvâzı

M/1304 **Eyleyüp** âh u nâleye **âgâz** / Olmışıdı figânile dem-sâz

M/1446 **Kıldı** geh Pîş-rev’den **âgâzı** / Geh fürû-dâşt eyledi sâzı

M/2288 **İtdi** bülbül terâneye **âgâz** / Oluban şevkile terennüm-sâz

M/2310 Her biri sâza **eyleyüp âgâz** / Biri birine oldılar dem-sâz

âgâz virmek [1] söze başlamak

M/652 Sâz-ı ‘uşşâkıla olan dem-sâz / Böyle **virdi** bu perdeden **âgâz**

agız [4]

M/5 Mîm’i üstünde sîn-i sultânî / Gonce **ağzı**nda jâle dendânı

M/468 Gerçi dendânı ‘ayn-ı gevherdür / Gonce **agzında** jâle-i terdür

M/995 Şîr virdükde **agzuma** mâder / Zehr olaydı n’olaydı şîr-i ter

M/1705 Benüm **agzumdan** eyleyüp güftâr / Tâb-ı havfile yak derûnına nâr

aglamak [3] gözyaşı dökmek

M/986 Ebr tutdı cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer **aglamak** ister

M/1312 Nice müddet bu resmile bülbül / **Aglayup** itdi derdile gulgul

M/2111 Bu kafesden halâsuñ oldı karîb / **Aglama** derdüñe irişdi tabîb

agyâr [3] rakipler

M/935 Hâbe varmışdı yârile **agyâr** / Uyanık yok meger ki bülbül-i zâr

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir hoş yâr / Aña elbette bulunur **agyâr**

M/1605 Cevr-i dil-dârdan mıdur zâruñ / Kahr-ı **agyârdan** mı âzâruñ

agzını tutmak [1] dilini tutmak, çenesini kapatmak

M/1158 **Agzını tutsun** itmesün nâle / Yohsa kahrum irür o abdâle

âh [21] ağrı, acı, pişmanlık, özlem duyulduğunda söylenen bir söz

M/267 Bülbül'üñ kârı **âh** u nâle idi / Gül-şen ü bâğ pür-i gulgule idi

M/709 'Aşkdan vardur **âh** u efgânuñ / 'Acebâ kimdür ola cânânuñ

M/726 Yok karârum figân u **âhileyüm** / Bilmezem lîk kangı şâhileyüm

M/960 Sakın **âhumdan** ey gül-i ra'nâ / Güli virür fenâya bâd-ı sabâ

M/964 Diñlemez kimse **âh** u efgânın / Añlamaz kimse derd-i pinhânın

M/974 Nâr-ı **âhumla** yandı mı keyvân / Ki karardı bu sebz-gûn eyvân

M/980 Böyle niçün karardı rûy-ı cihân / Yohsa **âhumdan** oldı mı sûzân

M/985 Dûd-ı **âhum** mı eyledi te'sîr / Yâ neden oldı rengi çarhuñ tîr

M/1079 Gamda yok üstüme döner bir yâr / Ancak uş derd-i **âh**-ı âteş-bâr

M/1136 Bu kadar **âh** u vâha n'oldı sebeb / Ne öter ol harîf kanı edeb

M/1149 Didi miskîn nedür bu nâle vü **âh** / Neden olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1171 Nice gün **âh** ü vâha sabr itdi / Câna sabrile hayli cebr itdi

M/1209 Baña rahm itmez ol cefâ-kârum / İrdi eflâke **âhile** zârum

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü **âhuñ** / Olayın kâsidi ben ol şâhuñ

M/1304 Eyleyüp **âh** u nâleye âgâz / Olmışıdı figânile dem-sâz

M/1328 Nâzı terkeyle kıl niyâza nazar / Eyle bu **âh**-ı cân-güdâza nazar

M/1467 Didi çün derddür saña dil-hâh / Derde sabr it nedür bu nâle vü **âh**

M/1604 Dûd-ı **âhuñ** mı eyledi te'sîr / Neden olduñ kebûd-pûş u fakîr

M/1661 Tâb-ı kahrından **âh**-ı 'âşık tek / Oldı biryân derûn-ı mâda semek

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda **âh** ü efgân / Gel berü bâg-ı şevke ol handân

M/2162 Kıldı gül menziline yine rücû‘/ İtdi bülbül figân ü **âha** şürû‘

âha düşmek [1] feryat etmek

M/1635 Kafesile getürdiler şâha / Düşdi bülbül figânile **âha**

ahâli [2] bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi (TDK, 2023).

M/1278 Cem‘ olup cümle-i **ahâli**-i bâğ / Lâle-veş her birisi tuta ayag

M/1298 Hep yıkıldı **ahâlî**-yi gül-şen / Hancere düşdi mest olup sûsen

ahbâb [2] dostlar

M/615 Bu ne müjgân olur ki bî-ihmâl / Atar **ahbâba** tîr-i ceng ü cidâl

M/1358 Olup **ahbâba** nâme-ber her-bâr / Tutaridi elinde bir tûmâr

âh bana [2] vay halime!

M/245 Lutfuñ olmazsa ‘özr-hâh baña / N’ideyin ne kılayın **âh baña**

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür günâh baña / Andan oldı bu derd ü **âh baña**

ahbâr [2] haberler

M/1673 Salan efsâne bemine nârı / Böyle yakdı çerâg-ı **ahbârı**

M/1734 Didi Şâh Bahâr‘un **ahbârın** / Ne cevâb eylediyse güftârın

‘ahd-ı sâbık [1] geçmişte, eskiden

M/922 **‘Ahd-i sâbıkda** Serv-i ‘âlî-şân / Peder-i Bülbüle olup der-bân

âhen [1] demir

M/1751 Cûy-ı dil-cûy giydi cevşenini / Gömgök **âhenden** eyledi tenini

âhen-i serd dögmek [2] soğuk demiri dövmek - boşa çabalamak, beyhude uğraşmak bağlamında

M/800 Yüri bî-hûde çekme zahmet ü derd / Olma gâfil ko **dögme âhen-i serd**

M/1144 Olmasun ‘aşkum ile çihresi zerd / Yok yire **dögmesin** diñ **âhen-i serd**

âheng [2]

1. ezgi

M/391 İşidüp Zühre sâzuñ **âhengin** / Yerlere çala reşkile çengin

2. uyum

M/1731 Virmesün şu‘le âteşîn cenge / Başlamasun cidâle **âhenge**

âheng eylemek/itmek/kılmak [7]

1. musikide seslerin uyumlu ve duyumsal açıdan hoş çalınması

M/203 **Eyleyüp** zevk u şevk-ile **âheng** / Urdı dâmân-ı lutf u cûdına çeng

M/1305 Kaddini derd ü mihnet idüp çeng / **Eyleridi** terâneye **âheng**

M/1443 Geh Rehâvî‘den **eyleyüp âheng** / Eyleridi Büzürg ü Kûçeki deng

M/2312 **İtdi** her birine nesîm **âheng** / İtdi bu sâz u sûz ‘âlemi deng

2. niyetlenmek, yapmaya çalışmak

M/1928 Cenge gerçi ki **eyledi âheng** / Gördi kâbil degül o kavmile ceng

M/2286 Pes **idüp** nûş-ı bâdeye **âheng** / İçdiler şevkile mey-i gül-reng

M/2305 **Kıldılar** yine ‘işrete **âheng** / Yine geldi figâna nâyile çeng

âhenîn [1] demirden yapılmış, sağlam

M/1630 Virmege ol garîbe zecr ü ‘anâ / **Âhenîn** bir kafes kılup peydâ

âh eylemek [6] ah etmek

M/795 Biñ kez **eylerseñ âh** u vâveylâ / Alasan Gül’den umma bûy-ı vefâ

M/1162 Çünki nergis bunı beyân itdi / Bülbül **âh eyleyüp** figân itdi

M/1163 Gördi kim yok figâna da ruhsat / Dilden **âh eyledi** o bî-tâkat

M/1175 **Eyleridi** toyunca nâle vü **âh** / Dögünüp taşlar ile ol güm-râh

M/1513 Severem diyü **eyleye âhı** / Kıla rüsvâ cihâna ol şâhı

M/1537 Gezüp etrâf-ı gül-şeni nâ-çâr / **Eyledi** subh olınca **âhile** zâr

âhir [21]

1. en son sırada

M/54 Kıldı ve’n-nâsı **âhir**-i âyât / Oldı hatm-i kitâb-ı mevcûdât

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm **âhir**-i kâr / ‘Azm ü cezmüm bu resmedür her-bâr

2. sonunda, nihayet

M/227 Olup **âhir** der-i ‘icâzet bâz / Oldı merci‘ yine sarây-ı mecâz

M/281 Olup ol yâr-ı câna **âhir** yâr / Eyledük ‘azm-i gûşe-i gül-zâr

M/322 Cevherüñ var ise getür **âhir** / Olur elbette müşterî zâhir

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / Diñle gör kıssa n'oldı **âhir**-i kâr

M/1141 Başumuz aldı şunda nâleyile / Virür **âhir** anı o nâle yile

M/1348 'Âşık olsa yolında ger sâdık / Dil-ber **âhir** aña olur 'âşık

M/1413 Bâ'sı hem oldı behcete bâdî / Tâ'sı **âhir** sa'âdete hâdî

M/1425 Lâmı hem lutfın eyleyüp izhâr / Kereme mîmi oldı **âhir**-i kâr

M/1428 Yâları yârdan virüp haberi / Oldı **âhirde** rûy-ı yâr eseri

M/1618 Derd-i 'aşkile derd-nâk olurum / Yine **âhir** anuñla hâk olurum

M/1654 Anda da râhat olmayup **âhir** / Nâr-ı hâvfıyla tutuşup bir bir

M/1658 Olup **âhir** müsellem-i 'âlem / Kubbe-i âsmâna degdi 'alem

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra **âhir**-i kâr / Saçup etrâfa hışm u 'unfile nâr

M/1760 Hâsılı münhezim olup **âhir** / Yandı ol nâre bâdî vü hâzır

M/1905 Yakup **âhir** anı koyup hâlî / Şimdi oldugını Hazân vâlî

M/2161 Güft ü gû oldı arada vâfir / Çün tamam oldı sözleri **âhir**

M/2271 Turdı **âhir** hezâr hayretile / Geldi gül bezmine melâmetile

M/2352 Bir kapudan giren olup hâzır / Bir kapudan çıkar **âhir**

M/2361 Kıssadan hissedür murâd **âhir** / Kıssa-hânlık degül garaz zâhir

âhir-i kâr [1] sonunda

M/2332 Anlara da sipihr-i kîne-güzâr / Sundı câm-ı fenâyı **âhir-i kâr**

âhirîn [1] sonrakiler, sonlar

M/133 Nokta-i asl ü merkez-i edvâr / **Âhirîn** hatt ü evvelîn pergâr

âhir kılmak [1] sonlandırmak

M/2432 Fazliyâ **kıl** şikâyeti **âhir** / Şükr **kılduñ** hikâyeti **âhir**

âhir olmak [2] sona ermek

M/2110 Çekme gam **âhir oldı** rûz-ı firâk / İre müştâka vaktidür ‘uşşâk

M/2433 Geç şikâyetden eyle şükr-i Hudâ / **K’oldı âhir** bu nüsha-i zîbâ

âh itmek [7] ah etmek

M/785 Ne hevâdur ki **itdürüp** baña **âh** / Hâsılum bâde virdi nîteki kâh

M/1081 Ölsem **itmez** kimesne **âh** u efgân / Hasretile meger dil-i nâlân

M/1083 Dil-i feryâd-hâh hakkıyçün / **İtdügüm** sûz u **âh** hakkıyçün

M/1199 **Âh idüp** Bülbül-i nahîf ü nizâr / Didi ey yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1405 Bülbül anı işitdi **âh itdi** / Düşdi şevkile kendüden gitdi

M/2084 Nice bir **âh**-ı cân-güdâz **ideyin** / Sen tururken kime niyâz ideyin

M/2292 Gerçi olurdı vaslile şâdân / Hecrin añup **iderdi âh** u figân

âh kılmak [1] ah etmek

M/1404 Kıldı tebdîl vasla hicrânı / Demidür **kılma âh** u efgânı

ahlâk [2] huylar

M/114 Cümle **ahlâkumı** kılup tebdîl / Eyle ben derd-mende lutf-ı cezîl

M/1359 Sîm-ten bir civân-ı hurrem idi / Tayyib **ahlâkile** mükerrem idi

ahmak [1] aklı kıt, anlayışsız

M/301 Hoş didüñ sözlerüñ kamu hakdur / Her kim inkâr iderse **ahmakdur**

Ahmed [2] Hz. Muhammed

M/193 İşidüp ol beşâreti **Ahmed** / Eyledi şükr ü secde-i bî-hadd

M/1098 **Ahmed'e** itdügüñ mahabbet içün / Ol kerem-kânı yüce hazret içün

Ahmed-i Muhtâr [1] Hz. Muhammed

M/2353 Kimseye olsa ger bu evde karâr / Rihlet itmezdi **Ahmed-i Muhtâr**

ahmer [1] kızıl

M/1759 Kapkara yandı lâle-i **ahmer** / Şeş-peri düşdi elde kalmadı fer

ahter [4] yıldız

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i hâne-i cûd / **Ahter**-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/183 Ol gice mâh-ı âsmân-ı kemâl / **Ahter**-i neyyir-i sipihr-i celâl

M/415 Burc-ı rif'atde **ahter**-i tâbân / Dürc-i devletde gevher-i rahşân

M/442 İki **ahterdürür** yâhûd lâmi'/ Kavs burcından oldılar tâli'

âhû [1] ceylan

M/1663 Olup ol tâbile mezâri‘ huşk / Kurudı kaldı nâf-ı **âhûda** müşk

ahvâl [14] haller

M/335 N’ola ger ikisünüñ **ahvâlin** / Cümle evzâ‘-yı cümle ef‘âlin

M/688 Yohsa ‘âşık mısan nedür hâlüñ / Baña ‘arz eyle demdür **ahvâlüñ**

M/727 Benüm **ahvâlüm** uş budur ki ‘ayân / Eyledüm bir bir anı saña beyân

M/736 Diñle **ahvâlüm** ideyin takrîr / Diyeyin ser-güzeştümi bir bir

M/1071 Saña ma‘lûmdur benüm hâlüm / Müşkil oldı ziyâde **ahvâlüm**

M/1118 Bil nihânîce cümle **ahvâlin** / Baña bildür cemî‘-i ef‘âlin

M/1373 Çünki **ahvâli** eyledi ma‘lûm / Cümle şükr ü şikâyetin mefhûm

M/1623 Kudretüm yok ki söyleyem hâlüm / Bilmedi hîç kimse **ahvâlüm**

M/1723 Bildi **ahvâli** çünki şâh-ı bahâr / Yakdı ol derdile derunına nâr

M/1857 Cümle **ahvâli** aña virdi haber / Nitekim vâkıf oldı hayr ile şer

M/1902 Gül-şen **ahvâlin** añdılar nâ-gâh / Şâhı hâlinden itdiler âgâh

M/2081 Yâre i‘lâm ide varup hâlüm / Bildüre fürkatinde **ahvâlüm**

M/2205 Sordı bir bir cemî‘-i **ahvâlin** / Bildi cümle sıfat ü ef‘âlin

M/2223 Hâtırın sordı bilmege hâlin / İtdi bülbül de şerh **ahvâlin**

ahvâl bilmek [2] durumu öğrenmek

M/1854 **Bilüp ahvâli** hep zerâfetle / Hoş-haber aldı bir nezâketle

M/1856 **Bildi ahvâl**-i bâgı çünki ‘ıyân / Geldi Şâh Hazân‘a irdi hemân

ahyâr [1] dostlar, iyiler

M/353 ‘Adli esrâra kıldı zecrile kehr / Lutfı **ahyâra** virdi nef‘ile behr

ahzar [3] yeşil

M/531 Bir hisâr idi sebz-fâm u hasîn / Sanki **ahzar**-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü **ahzar**-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg sebze-i ter / Döşedi sahna atlas-ı **ahzar**

‘akd [1] anlaşma

M/2251 Fitneyi koya sünbül-i tarrâr / ‘**Akd**-i hidmetde kuşana zünnâr

‘akd-ı Pervîn [1] Ülker takımyıldızı

M/973 Şem‘-i kevkeb söyündi mi n’oldı / ‘**Akd-i Pervîn** göyündi mi n’oldı

‘âkıbet [23] sonunda

M/385 Pîr olup devlet ü sa‘âdetle / Şâh ola **‘âkıbet** liyâketle

M/832 ‘**Âkıbet** câna kâr idüp teşvîş / Turmagıla çü gördi bitmez iş

M/890 Gitdi ardınca Bülbül-i âvâre / ‘**Âkıbet** irdi Şehr-i Gül-zâr’e

M/1169 ‘**Âkıbet** ‘aklı geldi başına / Gördi gark oldı gözi yaşına

M/1173 ‘**Âkıbet** oldugınca tâkati tâk / Şu‘le virdükce dilde nâr-ı firâk

M/1355 Gerçi kim eyledi çok efkârı / ‘**Âkıbet** buldı kâsid-i yârı

M/1517 Korkum ol ‘**âkıbet** bu şûr u şegab / Ola bir ad yavuzlugına sebeb

M/1649 ‘**Âkıbet** devletine olup germ / Eyleyüp dehri nâr-ı hışm ile nerm

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ irişüp şereri / İrdi gül-zâre ‘**âkıbet** eseri

M/1799 **‘Âkıbet** menziline idüp cezm / Cânib-i şarka eyledi yine ‘azm

M/1830 ‘**Âkıbet** ‘arz idüp bürûdetini / Sovudup tagıdurdı sohbetini

M/1871 ‘**Âkıbet** diñle aña gerdiş-i dehr / Lutf idüp soñra nice eyledi kahr

M/1929 ‘**Âkıbet** münhezim olup geçdi / Girü evvelki menzile göçdi

M/1950 ‘**Âkıbet** n’oldı diñle gör hâli / Kaldı andan da gül-sitân hâlî

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / ‘**Âkıbet** irdi bir diyâra o şâh

M/2017 Görmeyüp ‘**âkıbet** karâra mecâl / Eyledi menziline isti‘câl

M/2187 ‘**Âkıbet** aña irdi sevk-i kelâm / K’eyleye hâl-i bülbüli i‘lâm

M/2278 Hûblar cevr iderse ‘âdâtın / Vasl ider ‘**âkıbet** mükâfâtın

M/2330 ‘**Âkıbet** irişüp cefâ-yı sipihr / Oldı tebdîl kahr u kîneye mihr

M/2342 ‘**Âkıbet** merg içürdi şerbet-i merg / İtdi cân ü cihânı her biri terk

M/2345 ‘**Âkıbet** virdi anı da bâda / Ancak adıdurur gelen yâda

M/2356 İ‘timâd itme yok bekâsı anuñ / Biledür ‘**âkıbet** fenâsı anuñ

M/2397 ‘**Akıbet** her biri kemâle irür / Gül ü Bülbül gibi visâle irür

‘âkil [2] akıllı

M/320 Didi kim bu ne sözdür ey gâfil / Bunu hâşâ ki söyleye **‘âkil**

M/1465 Didi ister mi derdi ‘**âkil** olan / Derde dermân ider çü kâmil olan

‘akl [18] bilinç, akıl (bk. akl-ı kül)

M/74 Kudretüñde senüñ hıred hayrân / **‘Akl** u fehm ü hayâl ser-gerdân

M/75 İdemez gene zâtuñı idrâk / Zehresi **‘akl** u fehmüñ olur çâk

M/77 Seni bilmekde **‘akl**-ı tıfl-ı sebak / Yine sensin seni bilen ancak

M/786 Ne haberdür ki mest idüp cânı / Bî-haber itdi ‘**akl**-ı hayrânı

M/807 Edeb ü şerm ‘**akla** tâbi‘dür / ‘Aşk hod ‘akla fikre mâni‘dür

M/911 Kelimâtına ‘**akl** u dil hayrân / Nagamâtına cân u ten nâlân

M/943 Beni ‘aşkuñ za‘îf ü zâr itdi / ‘**Akl** u fehmümi târ-mâr itdi

M/948 Şevk-i ruhsâruñ urdı ey meh-veş / Hırmen-i ‘**akl** u sabruma âteş

M/1114 Hâsılı câna virdi kuvvet ü kut / Eyledi şevki ‘**aklumı** mebhût

M/1170 Cem‘ idüp **‘aklın** eyledi niyyet / Ki kıla sabr ger ola tâkat

M/1710 İmdi varise ‘**akluñ** ü fehmüñ / Tâbiş-i nâr-ı kahrdan vehmüñ

M/2364 Evvelâ kim añıldı şâh-ı bahâr / ‘**Akldur** kim bedende kıldı karâr

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha veled / Rûhdur k’oldı ‘**akl** aña sened

M/2384 Garaz oldur ki nefs olsa gazûb / Olur elbette ‘**akl** u cân maglûb

M/2385 İdemez ‘**akl** emrini icrâ / Gazab eyler fesâd-ı bî-pervâ

M/2395 ‘**Akl** u rûha idüp mu‘âveneti / Feth ider nusretile memleketi

M/2411 Virüp efsânesine ‘**aklum** zîb / Lafz u ma‘nâsın eyledüm terkîb

M/2415 Her ne ise eger hatâ vü savâb / ‘**Akl**-ı pâkümden oldı fethü’l-bâb

‘aklı başına gelmek [2] kendine gelmek, ayılmak

M/1169 ‘Âkıbet **‘aklı geldi başına** / Gördi gark oldı gözi yaşına

M/2270 Şevkile **‘akl** u fikri tagıtdı / Gâh **geldi başına** geh gitdi

‘aklı başından gitmek [1] çok sevinçten ne yapacağını şaşırmak

M/2270 Şevkile **‘akl** u fikri tagıtdı / Gâh geldi **başına** geh **gitdi**

‘akl-ı kül [1] Allah'ın kudretinden ilk evvel ortaya çıkan akıl. Arş-ı azam, Cebrail, Hazret-i Muhammed'in nuru (Cebecioğlu, 1997: s. 23).

M/47 **‘Akl-ı kül** oldı bâ-ı bismillâh / Oldı ser-nâme-ı kelâmullah

‘akl-ı tâb-nâk [1] parlak zihin

M/2410 Menşe’i tab‘-ı pâkümdür / Me’hazı **‘akl-ı tâb-nâkümdür**

‘akl u fikr [5] akıl ve düşünce

M/125 Kıl sücûdumda **‘akl u fikrümi** mahv / Gayr fikrile kılma secdem sehv

M/710 **‘Akl u fikrüñ** kimüñ tufeylidür / Seni Mecnûn iden ne Leylî’dür

M/807 Edeb ü şerm ‘akla tâbi‘dür / ‘Aşk hod **‘akla fikre** mâni‘dür

M/1471 Didi kim ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘aşk ehli **‘akl u fikri** n’ider

M/2346 Kanı Cemşîd ki eyleyüp tertîb / Dehre virmişdi **‘akl u fikrile** zîb

‘akl u fikri başuna dermek [1] aklını başına toplamak

M/1471 Didi kim **‘akl u fikri başuña der** / Didi ‘aşk ehli ‘akl u fikri n’ider

‘akl u fikri tagıtmak [1] sevinç ve heyecandan düşünemez hale gelmek

M/2270 Şevkile **‘akl u fikri tagıtdı** / Gâh geldi başına geh gitdi

ak pak [1] akça pakça, temiz, beyaz

M/1923 Göricek böyle şiddetin anuñ / Geçdi **ak pak** yüzi gül-istânuñ

‘aks [2] yansıma

M/71 Vehm-i pindârdur vücûd-ı cihân / **‘Aks**-i âyinedür misâli hemân

M/606 Gördi âyinede çü **‘aksin** o hûr / Kendüyi gördi itdi kesb-i gurur

akup gelmek [1] (su gibi) akıp gelmek

M/838 Şehr-i Gül-zâr’dan berü çün mâ / Gördi **akup gelür** bir ehl-i safâ

âl [8]

1. aile, sülale, soy

M/248 Saña olsun hezâr-bâr salât / Dahı ashâb u **âlüñe** kat kat

M/1099 Dahı ashâb u **âli** hakkıyçün / ‘İzz ü kadr ü celâli hakkıyçün

2. kırmızı

M/601 Bulmagiçün cemâli fer ü kemâl / Giydi kat kat içine taşına **âl**

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı **âl** / Çarh-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

M/2240 Açılup şevkile gül-i zîbâ / Geydi **âlile** hil‘at-ı dîbâ

M/2241 İçine taşına geyüp **âlı** / Kıldı dil almaga yine âlı

3. hile

M/1504 Reşk idüp sünbül-i perîşân-hâl / Bülbüle fikr idince hîle vü **âl**

M/1629 Bülbüli eylediler **âlile** sayd / Kıldılar ol garîbi zecrile kayd

a‘lâ [3] yüksek

M/139 Pâye-i kadri olmasa **a‘lâ** / ‘Arş bulmazdı rif‘at-ı vâlâ

M/570 Biri âzâdelerde hem vâlâ / Kâmeti gibi himmeti **a‘lâ**

M/854 Ben gedâ ol şâh-ı mu’allâdur / Ben hakîr ol refî‘ vü **a‘lâdur**

a‘lâ itmek/kılmak [2] yükseltmek, ilerisine geçirmek

M/296 Himmetüñ kudretüñden **a‘lâ kıl** / Yine bir hûb nâme inşâ kıl

M/2338 Kimüñ **itdi** makâmını **a‘lâ** / K’itmeye hâki menzil ü me’vâ

‘alâle [1] gürültü, velvele (Parlatır, 2006: s. 71).

M/2164 Yine itdi figân ü nâleleri / Derdile nevha vü ‘**alâleleri**

‘alâmet [2] iz, belirti

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘aşk / Var yüzinde anuñ ‘**alâmet**-i ‘aşk

M/968 Gördi bu zulmetüñ nihâyeti yok / Hîç subh-ı safâ ‘**alâmeti** yok

alçak [1] yere yakın olan

M/1245 Âb ki oldı hayât-ı cân u cihân / Meyli **alçaklara** durur her ân

aldanmak [1] kanmak

M/1544 Ne revâdur ki **aldanup** sözine / Açılup şevkile gülüp yüzine

‘ale’l-husûs [1] bilhassa

M/325 Şâh-ı ‘âlî **‘ale’l-husûs** ki ola / Nükte-dân u sühan-ver ü dânâ

‘alem [2] sancak

M/1657 Şereri kahrı izdiyâd bulup / ‘**Alem**-i kadri irtifâ‘ kılup

M/1658 Olup âhir müsellem-i ‘âlem / Kubbe-i âsmâna degdi ‘**alem**

‘âlem [87]

1. kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü

M/73 Saçdı mihr-i cemâli **‘âleme** nûr / Buldı zerrât-ı kâ’inât zuhûr

M/143 Garaz oldur vücûd-ı ‘**âlemden** / Melek ü cinn ü ibn-i Âdem’den

M/155 ‘**Âleme** pîşvâ Muhammed’dür / Cümleye muktedâ Muhammed’dür

M/157 Gerçi eb düşdi **‘âleme** Âdem / Âdeme oldı ol eb-i a‘zam

M/158 Nûh buldı necât tûfândan / Buldı **‘âlem** necât o sultândan

M/159 Gerçi İdrîs cennete gitdi / **‘Âlemi** ol bugün cinân itdi

M/180 Bir gice kim çü subh-ı rûz-efrûz / **‘Âlem** olmışdı rûşen ü bîrûz

M/181 **‘Âlemüñ** tâli‘i olup mes‘ûd / Şeref evcinde idi cümle su‘ûd

M/239 Senden umar şefa‘ati **‘âlem** / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/268 Serv şevkile raksa girmişdi / **‘Âleme** hoşça hâlet irmişdi

M/275 **‘Âleme** irdi revnak u zîver / Bâğa gel eyle sun‘-ı Hakk’a nazar

M/276 Safha-i **‘âleme** olındı nigâr / Âyet-i fe’nzuru ‘alâ âsâr

M/294 Yine bir hoş kitâb peydâ it / **‘Âleme** kudretüñ hüveydâ it

M/316 Ekserî **‘âlemüñ** olup ‘âmî / Kaldı fazl u ma‘ârifüñ nâmı

M/321 Şöyle sanduñ mı **‘âlemi** hâlî / Bunı ko eyle himetüñ ‘âlî

M/181 ‘**Âlemüñ** tâli‘i olup mes‘ûd / Şeref evcinde idi cümle su‘ûd

M/268 Serv şevkile raksa girmişdi / **‘Âleme** hoşça hâlet irmişdi

M/276 Safha-i **‘âleme** olındı nigâr / Âyet-i fe’nzuru ‘alâ âsâr

M/371 Ey kerem kânı sensin ol server / K’irdi ‘adlüñle **‘âleme** zîver

M/388 **‘Âlemüñ** sen de nükte-dânisen / Bülbül-i gül-şen-i ma‘ânîsen

M/463 Yaradan halk-ı **‘âlemi** yokdan / Ben ne yüzden uram demi yokdan

M/619 ‘Acabâ var mı ola **‘âlemde** / Melek ü hûr u ibn-i Âdemde

M/758 Hüsnile bî-nazîr-i **‘âlemdür** / Lutfile dil-pezîr-i âdemdür

M/1123 Rûz u şeb nâle vü efgân eyler / ‘**Âleme** ‘aşkı dâstân eyler

M/2312 İtdi her birine nesîm âheng / İtdi bu sâz u sûz ‘**âlemi** deng

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm ta‘yîn / Oldı cân ‘**âleminde** nûr-ı yakîn

2. insanlar

M/239 Senden umar şefa‘ati **‘âlem** / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/316 Ekserî **‘âlemüñ** olup ‘âmî / Kaldı fazl u ma‘ârifüñ nâmı

M/381 **‘Âleme** devlet ile şâh olsun / Pâd-şâh-ı cihân-penâh olsun

M/484 Sâ‘id-i hûbı nîtekim Mûsâ / Gösterür **‘âleme** yed-i beyzâ

M/944 Aldı sabr u karâr u ârâmı / ‘**Âlemüñ** kıldı mest ü bed-nâmı

M/1157 İtdi ‘**âlemlere** fesâne beni / Kıldı rüsvâ kamu cihâne beni

M/1515 Dâstân eyledi cihâna güli / İtdi ‘**âlemde** hoş fesâne güli

M/1652 Halk-ı ‘**âlem** çıkup libâsından / ‘Avd olup havf ile hevâsından

M/1671 Hâsılı dehri kapkara yakdı / ‘**Âlemüñ** başlarına od çıkdı

M/1818 Devr-i cûdında cümle-i ‘**âlem** / Şevkile olmış idi gark-ı ni‘am

M/1824 Havfi-y-ıla cihân olup der-hem / Oldı tagyîr-i sûret-i ‘**âlem**

M/2026 Nergisüñ gözlerine nûr irdi / ‘**Âlemüñ** kalbine sürûr irdi

3. dünya

M/275 **‘Âleme** irdi revnak u zîver / Bâğa gel eyle sun‘-ı Hakk’a nazar

M/294 Yine bir hoş kitâb peydâ it / **‘Âleme** kudretüñ hüveydâ it

M/321 Şöyle sanduñ mı **‘âlemi** hâlî / Bunı ko eyle himetüñ ‘âlî

M/352 Oldı ‘adli ile halk âsûde / Cûdı gark itdi **‘âlemi** sûde

M/460 Lebi kim cân-fezâ-yı **‘âlemdür** / Rûh-bahş-ı Mesîh-i Meryem’dür

M/578 Yogıdı hîç misli devrânda / **‘Âlemi** devr iderdi bir anda

M/623 Semezem kim yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi **‘âlem** içre cemîl

M/630 Şark u garbı tamâm seyr eyle / **‘Âlemi** subh u şâm seyr eyle

M/643 **‘Âlemi** gûşe gûşe seyr ideyin / Şarka vü garba dek varup gideyin

M/667 Hâsılı bir zarîf-i **‘âlem** idi / Neden ursañ dem aña hem-dem idi

M/840 Ya‘nî kim Cûy-ı sâf u rûşen-dil / ‘**Âlemüñ** seyrine olup mâ’il

M/990 Didi n’olaydı Hazret-i Ma‘bûd / Baña ‘**âlemde** virmeyeydi vücûd

M/1005 Gördi çün mâh virdi ‘**âleme** tâb / Kodı gayrı vü itdi mâha hitâb

M/1006 Didi derdile ey meh-i enver / Makdemüñden irişdi ‘**âleme** fer

M/1028 ‘**Âlemi** rûşen eyleyüp ev ev / Salıcak kûy-ı dil-bere pertev

M/1043 Pertevüñ kıldı ‘**âlemi** rûşen / İtdi nûruñ zemâneyi gül-şen

M/1045 ‘**Âlemüñ** çeşm ü hem çerâgısan / Gözi nûrı vü yüzi agısan

M/1092 Şem‘-i mâhuñ ziyâsı hakkıyçün / ‘**Âlemüñ** rûşenâsı hakkıyçün

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile zâr / N’oldı gör hâl-i ‘**âlem**-i gaddâr

M/1639 Âteş-efşân olup zebân-ı kalem / Demidür yaza ser-te-ser-i ‘**âlem**

M/1658 Olup âhir müsellem-i ‘**âlem** / Kubbe-i âsmâna degdi ‘alem

M/1660 Gark idüp tâb-ı ‘**âlemi** nûra / Kahrı döndürdi dehri tennûra

M/1678 Cümle ‘**âlem** olup baña mahkûm / Oldı dest-i tasarrufumda çü mûm

M/1803 ‘Adl ü cûd ile ‘**âleme** vâlî / Zer-feşânlıkda rütbesi ‘âlî

M/1806 Zer-feşânlıkdı dâ’imâ kârı / Bezl idi halk-ı ‘**âleme** varı

M/1892 Tutulup hâk katı saht oldı / ‘**Âlemüñ** gözi yaş ile toldı

M/1896 Hâsılı kıldı ol şeh-i pür-şûr / Az müddetde ‘**âlem** içre zuhûr

M/1899 Şu kadar saçdı sîmi itdi kerem / Gark-ı sîm oldı cümle-i ‘**âlem**

M/1946 Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân / Sîme gark itdi ‘**âlemi** yek-sân

M/2019 Gitdi zulm irdi ‘**âleme** revnak / Zahikü’l-bâtıl oldı câ’ü’l-hak

M/2032 Halk-ı ‘**âlem** açıldılar bâga / Yine her gûşe döndi uçmaga

M/2033 Toldı ‘**âlem** behişt gibi sürûr / Sular oldı safâda ‘ayn-ı zuhûr

M/2068 Olup etrâf-ı ‘**âlemi** pûyân / Bülbül’i oldı her taraf cûyân

M/2175 Didi peyk-i nesîme ey server / İrişür makdemüñle ‘**âleme** fer

M/2355 Fazliyâ bir ribâtdur ‘**âlem** / Konanuñ kârı göçmedür her-dem

4. ortam

M/1074 Yanaram ben belâ vü hasretile / ‘**Âleminde** nigâr râhatile

M/1159 Olsun öz ‘**âleminde** fârig-i bâl / Yohsa hışmum irür aña fi’l-hâl

M/1230 Bir garîb ü fakîr ü üftâde / ‘**Âleminde** yürürken âzâde

M/2168 Vâk‘ıa ger diñilse ol ‘**âlem** / Ya neden vâki‘ oldı kalbüme gam

‘alem çekmek [1] bayrak çekmek

M/156 Ol nübüvvetle **çekmişdi ‘âlem** / Âb u gilde garîk iken Âdem

‘âlem-gîr olmak [1] dünyaya yayılmak

M/1822 Gerçi lutf ile olmışidi şehîr / Kahrı hem **olmış** idi **‘âlem-gîr**

‘âlem-sûz [1] dünyayı yakan

M/1959 Ol zemânda ki şâh-ı **‘âlem-sûz** / Ya‘nî gîtî-fürûz Şâh Temûz

‘âlem-tâb [2] dünyayı aydınlatan, cihanı parlatan

M/61 Bir avuç hâkden ne kudret ü tâb / Ki ola âfitâb-ı **‘âlem-tâb**

M/1013 Di ki ey âf-tâb-ı **‘âlem-tâb** / Kaldı zulmetde zerre-i bî-tâb

‘ale’t-ta’cîl [1] alelacele

M/1858 Şâh-ı ‘âlî hemân **‘ale’t-ta’cîl** / Eyledi şehr-i bâga ‘azm-i rahîl

‘aleyke almak [1] selamına karşılık vermek

M/843 Cûy-ı dil-cûy çün **‘aleyke aldı** / Çehresine anuñ nazar saldı

‘aleyke Aynu’l-lâh [1] Allah’ın gözü senin üzerinde olsun

M/440 Dir gören ‘aynını anuñ her-gâh / Cân u dilden **‘aleyke Aynu’l-lâh**

‘âlî [4] yüce

M/321 Şöyle sanduñ mı ‘âlemi hâlî / Bunı ko eyle himetüñ **‘âlî**

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki eli / Kâtib-i sun‘a oldı fâl-ı **‘alî**

M/1279 Emr-i ‘**âlî** irince ol sâ‘at / Cümle tertîb olındı hep sohbet

M/1803 ‘Adl ü cûd ile ‘âleme vâlî / Zer-feşânlıkda rütbesi ‘**âlî**

‘âlî itmek [1] yüceltmek

M/1422 ‘Aynı ‘işret evin **idüp ‘âlî** / Gayn’ı eyledi gayrdan hâlî

‘âl’î kadr [3] yüksek mertebeli

M/571 Ser-firâz u bülend ü **‘âlî kadr** / Şehr-i gül-şende mîr-i sâhib-sadr

M/902 Didi ey ser-bülend ü **‘âlî-kadr** / Taht-ı rif‘atde şâh-ı sâhib-sadr

M/1364 Didi ey ser-firâz u **‘âlî-kadr** / Kasr-ı himmetde mîr-i sâhib-sadr

‘âlim [2] bilen, bilgin

M/326 Nazm u nesrüñ nikâtına vâkıf / ‘İlm ü fazlile ‘**âlim** ü ‘ârif

M/1070 Cümle sırr-ı nihâna ‘**âlimsen** / Cümle ‘arz u semâya hâkimsen

'âlimü's-sırr ve'l-hafiyyât [1] bilinmeyenleri ve gizlilikleri bilen

M/1068 Başladı sıdk ile münâcâta / **‘Âlimü’s-sırr ve’l-hafiyyât’a**

‘Âl-i ‘Osmân [1] Osmanoğulları

M/1756 Yagdurup ehl-i Gül-şen‘e âteş / Kıldı od cengin **‘Âl-i ‘Osmân**-veş

‘âlî-şân [5] şanı yüce

M/250 Çâr-yâr-ı güzîn ü **‘âlî-şân** / K’oldılar kasr-ı dîne çâr-erkân

M/339 Nâm-ı şâhı idüp aña ‘unvân / Eyledüm bir kitâb-ı **‘âlî-şân**

M/922 ‘Ahd-i sâbıkda Serv-i **‘âlî-şân** / Peder-i Bülbüle olup der-bân

M/2211 Göricek anı şâh-ı **‘âlî-şân** / Hazz idüp oldı hurrem ü handân

M/2255 Yirlü yirine cümle-i a‘yân / Oturup oldı bezm-i **‘âlî-şân**

‘alî-tebâr [1] soyu yüce

M/342 Mir-i**‘âlî-tebâr** u ferruh-zâd / Server-i nîk-nâm u nîk-nihâd

âl kılmak [1] hile yapmak, oyun etmek

M/2241 İçine taşına geyüp âlı / **Kıldı** dil almaga yine **âlı**

almak [23]

1. bir yeri ele geçirmek

M/478 Zâhir olalı gûy u çevgânı / Mülk-i hüsn içre **aldı** meydânı

M/1772 Gül-şen‘i **aldı** çünki şems-i münîr / İdüp emrine ehlini teshîr

M/1989 Hak virürse irüp sa‘âdetile / **Alalum** şehr-i bâgı devletile

2. yok etmek

M/944 **Aldı** sabr u karâr u ârâmı / ‘Âlemüñ kıldı mest ü bed-nâmı

3. kazanmak, elde etmek

M/1065 Ol fakîrüñ du‘âsın al şâhum / Merhamet kıl senâsın **al** şâhum

M/1291 Tolular içdiler safâlarla / Bûseler **aldılar** vefâlarla

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu cân / **Al** gerek vasl vir gerek hicrân

4. kavramak, elinde tutmak

M/1270 Bir seher-geh ki husrev-i hâver / **Aldı** şevkile destine sâger

M/1293 Deste **alınca** lâle la‘l ayag / Yakdı şevkile sîneye bir dâğ

M/1322 **Aldı** destine derdile hâme / Yazdı dil-dâre kanile nâme

M/1370 **Aldı** tûmârı destine fi’l-hâl / Gitdi der-gâh-ı şâha bî-ihmâl

M/1372 Nâmeyi **aldı** şâh-ı gül ol ân / Okıdı her ne k’olmış idi beyân

M/1382 Pes ele **aldı** hâmeyi ol dem / Bülbüle yazdı nâmeyi ol dem

M/1400 **Aldı** zanbak eline tûmârı / Geldi şâd itdi bülbül-i zârı

M/1747 Takdı sûsen beline şemşîrin / **Aldı** destine hâr hem tîrin

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / Lâle şevkile **aldı** deste ayag

M/2306 Ehl-i bâg **aldı** sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül def

M/2309 **Aldı** sûsen eline mûsîkâr / Kopuzın **aldı** Lâle tutdı kenâr

5. yanına almak

M/1767 Pes o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli **aldı** hemân-dem itdi firâr

M/1769 Bile **aldı** tevâbi‘in cümle / Toldı kûhuñ fezâsı merdümle

M/1787 İtdi andan da ol arada firâr / Güli **aldı** vü kıldı terk-i diyâr

M/1793 Bilmedi kimse kande gitdügini / Gül’i **alup** ne hâlet itdügini

alt [2]

1. devamına

M/50 **Altına** soñra kâtib-i takdîr / Âyete'l-kürsî eyledi tahrîr

2. daha aşağı mevkide olan

M/488 Gerçi dirler olur el üstine el / Eli **altundadur** anuñ hep el

altıncı [1]

M/208 Çünki **altıncı** kasrı eyledi taht / Müşterî'ye irüp sa'âdet ü baht

altun [1] altın

M/410 Yogıdı 'ayn-ı Nergis-i gül-zâr / **Altun** üsküflü kullarına şümâr

âlüfte [2] sevdadan delirmiş

M/844 Gördi kim bir gedâdur âşüfte / Zâr u şeydâ vü mest ü **âlüfte**

M/853 Olmışam bir nigâra âşüfte/ Ki benüm gibi var biñ **âlüfte**

âlüfte olmak [3] perişan olmak

M/694 'Aşkile **olmışamdur âlüfte** / Gezerem uş cihânı âşüfte

M/1127 Didi bir derd-mend ü âşüfte / Şûr-ı 'aşkile **olmış âlüfte**

M/1576 Gül-i zîbâya **olup âlüfte** / Câm-ı 'aşkile mest ü âşüfte

âmâde kılmak [1] hazırlamak

M/2298 Rûz çünkim tagıtdı sohbetini / **Kıldı âmâde** câm-ı 'işretini

amân [1] yardım dileği

M/969 Rûz-ı hicrân gibi **amânı** dırâz / Mihneti çok vefâ vü şefkati az

âmân-mikdâr [1] büyük

M/1681 Var mı bir şâh-ı **âmân-mikdâr** / Ki aña tâb-ı hışmum urmaya nâr

amân virmemek [1] aman vermemek, acımamak

M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend **virmeñ amân**

‘âmî [1] ilmi olmayan kimse

M/316 Ekserî ‘âlemüñ olup **‘âmî** / Kaldı fazl u ma‘ârifüñ nâmı

âmin [1] dualardan sonra kullanılan kalıp ifade

M/386 Bu du‘âya şu kim diye **âmin** / Dilegüm bu belâdan ola emîn

âmir olmak [1] emretmek

M/1910 Nefes-i serdile **olup âmir** / Didi a‘vânına oluñ hâzır

‘âmm [5]

1. herkese âit, herkes için

M/44 Feyz-i **‘âmmüñ** açup hazâ’in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı vücûd

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı cümle meşâmm / Lutfını söyler oldı hâss u **‘âmm**

M/2078 Rahmet-i ‘**âm** ü lutf-ı hâs eyle / Bu kafesden beni halâs eyle

2. halk

M/1841 Lîk ol nâmı bilmeyüp ‘**âmmî** / Aña Yaprakdöken komış nâmı

M/1876 Katı bârid tabî‘at ü ‘**âmmı** / Şâh Zâlim Şitâ anuñ nâmı

ammâ [6] ama

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi henûz / Dilde **ammâ** varidi ‘aşkile sûz

M/1205 Görmedüm dostdan vefâ eserin / Aldum **ammâ** ki çok cefâ haberin

M/1522 Didi kim itmedüm egerçi ki bend / İtdüm **ammâ** ki çok nasîhat ü pend

M/1550 Kıymadum lîk havf idüp senden / Kıldum **ammâ** ki red bu gül-şenden

M/1805 Gerçi bârid-mizâc idi nev‘â / İ‘tidâle karîb idi **ammâ**

M/2406 Şu‘arâ bundan ala hissesini / Hazz ider **ammâ** görse kıssasını

‘âmme [1] halk, kamu

M/1437 Mâh kurmış felekde hengâme / Encüm üşmiş başına çün ‘**âmme**

‘azm-ı rahîl eylemek [1] yolculuk hazırlığı yapmak, yolculuğa niyetlenmek

M/189 Şevkle demdür **eyle ‘azm-ı rahîl** / Saña müştâkdur Hudâ-yı Celîl

‘ammi [1] amca

M/256 Hem olan ekremeyn ‘inde’n-nâs / ‘**Ammi**-i pâk Hamza vü ‘Abbâs

‘Amr [1] erkeği temsil etmek için kullanılan genel isim

M/1894 Üşüdüp zulmı ‘**Amr’ı** vü Zeyd’i / Günine göre kürkini geydi

aña [92] ona

M/109 Belki irsün şu deñlü câna fedâ / K’ola bir **aña** lâyıla illâ

M/160 Gerçi hullet Halîl’e oldı kabâ / **Aña** tâc-ı mahabbet oldı sezâ

M/168 Hadd-i i‘câzın itmege ma‘lûm / Söyledi **aña** berre-i mesmûm

M/176 Âfitâb idi çeşmi ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy **aña** bir olursa revâ

M/179 İstenürse fezâ’iline delîl / **Aña** mi‘râcı besdürür bî-kîl

M/160 Gerçi hullet Halîl’e oldı kabâ / **Aña** tâc-ı mahabbet oldı sezâ

M/168 Hadd-i i‘câzın itmege ma‘lûm / Söyledi **aña** berre-i mesmûm

M/176 Âfitâb idi çeşmi ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy **aña** bir olursa revâ

M/179 İstenürse fezâ’iline delîl / **Aña** mi‘râcı besdürür bî-kîl

M/334 Gül ki olup cemâlile zîbâ / Bülbül olmışdurur **aña** şeydâ

M/339 Nâm-ı şâhı idüp **aña** ‘unvân / Eyledüm bir kitâb-ı ‘âlî-şân

M/365 ‘Adl ü cûdı olalı **aña** üslûb / İtdi lutfı cihânda cezb-i kulûb

M/368 Görse câh u celâlin İskender / Cân vire **aña** olmaga çâker

M/369 Ger Ferîdûn’a irse ol kudret / ‘Arz iderdi **aña** ‘ubûdiyyet

M/417 Bir oğul virmiş **aña** Hazret-i Hak / Gül gibi bâğ-ı ‘âleme revnak

M/426 Kâmeti kim nihâl-i Cennet’dür / **Aña** Tûbâ dimek kıyâmetdür

M/451 Ruhları tâze kırmızı güldür / Ki **aña** Rûh-ı Kuds bülbüldür

M/455 Didiler **aña** cümle ferzâne / Hırmen-i hüsn içinde bir dâne

M/456 **Aña** dünyâ yüzinde şimdiye dek / Beñdeş olmadı olmaya bir tek

M/464 Ger sorarsan zebânı bülbüldür / Ki âşiyân **aña** gonce-i güldür

M/465 Yâ meger tûti-i sühan-verdür / Ki kafes **aña** la'l ü gevherdür

M/487 **Aña** sunmış 'inân-ı lutf-ı Hudâ / Eli üstine el olmaz aslâ

M/534 Anı vaz' eyledükde üstâdı / Şehr-i Gül-şen dimiş **aña** adı

M/554 Sâkî-i bezm-i gül o server idi / Nâmile **aña** lâle dirler idi

M/569 Gül-şen ehli idince nâmını yâd / **Aña** dirlerdi sûsen-i âzâd

M/586 Lutf-ı tab'ıyla olup ehl-i safâ / Cûy-ı dil-cûy dirler idi **aña**

M/602 Geçdi evreng-i hüsne şâh oldı / Şâhlar **aña** hâk-i râh oldı

M/656 Var idi tıynetinde hâlet-i 'aşk / Gâlib olmış **aña** tabî'at-ı 'aşk

M/667 Hâsılı bir zarîf-i 'âlem idi / Neden ursañ dem **aña** hem-dem idi

M/756 Bâğ-ı cennet disem **aña** yiridür / K'oldı hûr ile içi taşı pür

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i kazâ / Kıldı sînem **aña** nişân-ı belâ

M/991 Vâlide itmeyeydi vâlide meyl / Olmayaydı vücûdum **aña** tufeyl

M/1018 **Aña** cevr ü cefâ bir olmadı ya / Seni sevdiyse kâfir olmadı ya

M/1019 Seni sevmek günâhsa **aña** eger / Bârî öldür günâhdan kurtar

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr eyle / Salma gözden **aña** nazar eyle

M/1055 Nice bir yana derd ü hasretle / Nazar eyle **aña** mahabbetle

M/1117 Nereden geldi vü murâdı nedür / **Aña** kim dirler ola adı nedür

M/1135 Nice yañşur bu nice yañşakdur / Öte tur diseñüz **aña** hakdur

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i mest / Ötme diñ **aña** incinürse küşest

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm anda / Kimse **aña** kuşum dime bunda

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i bâl / Yohsa hışmum irür **añа** fi’l-hâl

M/1160 Olmasun bir dahı **añа** adum / İde yâ bir tarîkile yâdum

M/1234 Gamuñ olmışdur **añа** eglence / Cânına derdüñ oldı diñlence

M/1251 Derde sabr eylesün devâyı n’ider / Merd-i ‘aşk ise **añа** derd yiter

M/1257 Her ne kim dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u dilile **añа** rızâ

M/1287 Göñli akdı **añа** vü cûş itdi / O hevâyıla çok hurûş itdi

M/1297 Bir iki cur‘a kim **añа** degdi / Hâbe vardı benefşe baş egdi

M/1320 Kalem idüp gamile müjgânum / Hem devât **añа** çeşm-i giryânum

M/1341 Hüsnile gerçi gül dürür zîbâ / Lîk bülbül virür zuhûrı **añа**

M/1342 Gerçi ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur **añа** revnak

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘aşk gâlib olur / Lîk ma‘şûk **añа** tâlib olur

M/1348 ‘Âşık olsa yolında ger sâdık / Dil-ber âhir **añа** olur ‘âşık

M/1363 Vardı bülbül **añа** niyâz itdi / Yüz yire kodı keşf-i râz itdi

M/1378 **Añа** şimden girü vefâ ideyin / Hastadur derdine devâ ideyin

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i belâ / Didi cân alsa dimeyem **añа** lâ

M/1491 Kande kim mihr-i vasl ola lâmi‘ / Olur elbette **añа** bir mâni‘

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir hoş yâr / **Añа** elbette bulunur agyâr

M/1496 Ki olup hâfız-ı gül-i ra‘nâ / **Añа** olmışdı emrile lâlâ

M/1523 Pendüm olmadı sûd-mend **añа** / Ne didümse cevâb virdi bаña

M/1539 Gül-i ra‘nâya geldi hiddet ile / Dil uzatdı **añа** nasihat ile

M/1548 **Añа** yüz virme lutf idüp ey şâh / Haddini bilsün ol gedâ-yı tebâh

M/1569 **Añа** lutfile ‘özr-i tâm eyle / Dile eksüklügin tamâm eyle

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / Ehl-i gül-şen Benefşe dirdi **añа**

M/1631 Eyleyüp derdile esîr-i kafes / Kafesi kıldılar **añа** mahbes

M/1681 Var mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki **añа** tâb-ı hışmum urmaya nâr

M/1684 **Añа** bir pâd-şâh olup hâkim / Taht-ı ‘izzetde hoş geçer dâ’im

M/1690 Didi evvel revâ budur ki **añа** / Salalum bir berîd-i sâhib-râ

M/1730 Yüri di **añа** eylesün âzerm / Hiddeti kosun olmasun katı germ

M/1781 Anı gûş eyleyince Şâh Temûz / **Añа** da saldı ‘asker-i pür-sûz

M/1784 Şâhdan böyle iricek fermân / İrdi şems-i münîr **añа** da hemân

M/1785 Saldı yab yab **añа** da sûziş ü tâb / Kılmaga ol vilâyeti de harâb

M/1804 **Añа** semt-i şimâl olup me’vâ / Dehre bel eyleridi cûd u ‘atâ

M/1812 Salsa bir berg-i cân idüp der-baht / **Añа** yüz reng ile virür perdaht

M/1841 Lîk ol nâmı bilmeyüp ‘âmmî / **Añа** Yaprakdöken komış nâmı

M/1857 Cümle ahvâli **añа** virdi haber / Nitekim vâkıf oldı hayr ile şer

M/1871 ‘Âkıbet diñle **añа** gerdiş-i dehr / Lutf idüp soñra nice eyledi kahr

M/1913 Kullarından meger **añа** bir kul / Olmışidi mukarreb ü makbûl

M/1934 Hâneden taşra çıksa bir dehrî / İrişüp **añа** şiddet-i kahrı

M/2056 Şefkat idüp **añа** o ‘İsî-dem / Kıldı Peyk-i nesîmi da‘vet o dem

M/2058 Anı bul kanda ise ikdâm it / **Añа** iltüp selâmum ikrâm it

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur **añа** câ

M/2130 Haste sormakda çokdurur çü sevâb / **Añа** varmakdurur tarîk-i savâb

M/2187 ‘Âkıbet **añа** irdi sevk-i kelâm / K’eyleye hâl-i bülbüli i‘lâm

M/2233 Soyunup şevkile kabâsını / **Añа** virdi kamu libâsını

M/2272 Gül-i zîbâ idüp **añа** ta‘zîm / Aldı yanına eyledi tekrîm

M/2335 Kime ki sunsa bir kaşık balı / İçirür **añа** zehr-i kattâlı

M/2336 Mey-i ‘aşkı kime sunar bir ke’s / Ki **añа** kan içürmeye tâs tâs

M/2337 Kime virdi bir iki gün râhat / **K’añа** çekdürmeye nice mihnet

M/2354 Olmadı çün müyesser **añа** bekâ / Var kıyâs it olur mı saña bаña

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha veled / Rûhdur k’oldı ‘akl **añа** sened

M/2392 **Añа** şâh-ı şitâ diñilse revâ / Ki bulur cism ü câna istîlâ

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi derc itdüm / Nice gün **añа** ‘ömr harc itdüm

‘anâ [2] güçlük, sıkıntı, zahmet

M/1073 Ben esîr-i belâ vü zecr ü ‘**anâ** / Kendü zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/2127 Çekdi bunca belâ vü zecr ü ‘**anâ** / Yüzümi görmek olmadı aslâ

‘anâ virmek [1] zahmet vermek

M/1630 **Virmege** ol garîbe zecr ü ‘**anâ** / Âhenîn bir kafes kılup peydâ

‘anâsır [1] unsurlar, elementler.

M/41 Virdi ‘adlüñ **‘anâsıra** peyvend / Çâr-tâk-ı tabî‘at oldu bülend

anca [1] orasını

M/499 Eyleyen mûyı ol miyâna misâl / Sanmasun eylemişdür **anca** hayâl

ancak [13] yalnızca, sadece

M/35 Kimse hamd idemez saña elyak / Hamdi sen kıl geri saña **ancak**

M/67 Yine olduñ cemâlüñe ‘âşık / Sensen **ancak** gerü saña lâyık

M/77 Seni bilmekde ‘akl-ı tıfl-ı sebak / Yine sensin seni bilen **ancak**

M/222 Kalmadı kendü varlıgı aslâ / Var olan **ancak** oldı zât-ı Hudâ

M/404 Kimse devrinde eylemez zârî / Meger **ancak** hezâr-i gül-zârî

M/701 Dahı yok hîç fikr ü endîşem / ‘Aşka **ancak** rızâdurur pîşem

M/1078 Benüm içün kimesne dökmez yaş / Meger **ancak** bu çeşm-i gevher-pâş

M/1079 Gamda yok üstüme döner bir yâr / **Ancak** uş derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1080 Acımaz kimse hâlüme bir dem / Meger **ancak** bu yârelü sînem

M/1579 ‘Âr u nâmûsı yok gedâ **ancak** / Mest ü rüsvây u bî-nevâ **ancak**

M/2121 Za‘flıgından o hastenüñ eseri / Olmış **ancak** figân ü nâleleri

M/2345 ‘Âkıbet virdi anı da bâda / **Ancak** adıdurur gelen yâda

anda [19]

1. orada

M/7 Lâm’ı kim **anda** dâl ü devlet var / Oldı bağ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/185 **Anda** iken O mâh-ı çâr-deh-i şeb / İrdi nâ-gâh Peyk-i Hazret-i Rabb

M/218 Sidre’ye deñlü eyledi çü hırâm / Reh-beri **anda** eyleyüp ârâm

M/221 Lî-ma‘-Allâh makâmın etdi mahal / Ne melek sagıdı **anda** ne mürsel

M/457 Beñ degüldür ki gördügün **anda** / Görenüñ gözleri kalur **anda**

M/753 Sahnı safvetde oldı çün mir’ât / Mün‘akis olmış **anda** san cennât

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm **anda** / Kimse aña kuşum dime bunda

M/1309 **Anda** gül zevkile safâlarda / Bunda bülbül gam u belâlarda

M/1310 Gülüñ **anda** karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ bunda kârı cûş u hurûş

M/1654 **Anda** da râhat olmayup âhir / Nâr-ı hâvfıyla tutuşup bir bir

M/1798 Nice gün eyleyüp **anda** ârâm / ‘Ayn-ı kahr içre kıldı çok in‘âm

M/1855 Renkler geçdi **anda** ve’l-hâsıl / K’anı şerh eylemek degül kâbil

2. oraya

M/196 İrişüp **anda** lutfıla o hümâm / Oldı ervâh-ı enbiyâya imâm

M/697 Nereye kim sala irâdet-i ‘aşk / İderem **anda** pes ikâmet-i ‘aşk

M/1586 Böyle oldı çü şâhdan fermân / Oldı ol bî-amânlar **anda** revân

M/1844 Evvelâ lîk varıcak **anda** / Lutfıla kıl reviş gül-istân’da

3. o kişide

M/515 Görüp **anda** bu hüsni Şâh-ı Bahâr / Şükr iderdi Hudâya leyl ü nehâr

M/806 ‘Aşk salsa ne câna şûr u şegab / Evvelâ komaz **anda** şerm ü edeb

andan [17]

1. oradan

M/65 Cilve kılduñ cemâl-i hûbândan / Zâhir itdüñ cemâlüñi **andan**

M/197 İtdi **andan** pes âsmâna ‘urûc / Makdemiyle müşerref oldı burûc

M/212 Kıldı zâtü’l-burûca çün harekât / İrüp **andan** sevâbite berekât

M/215 Geçüp **andan** çü ‘arşı eyledi ferş / Makdeminden irişdi rif‘ate ‘arş

M/217 Seyri **andan** çü müntehâ oldı / İrişüp sidreye saf â buldı

M/1787 İtdi **andan** da ol arada firâr / Güli aldı vü kıldı terk-i diyâr

M/1997 Gördi **andan** sefer tedârükini / Şehr-i bâga güzer tedârükini

2. ondan

M/94 Ma‘siyet kılsa hem cihân yek-sân / Gelmez **andan** kemâline noksân

M/162 Gerçi ‘Îsî’den oldı hayy emvât / Cümle zerrâta **andan** irdi hayât

M/163 Hüsnile gerçi Yûsuf oldı sabîh / Oldı **andan** cemâlile o melîh

M/1487 Şâh eşiginde bu gedâ n’eyler / **Andan** utanmayup figân eyler

M/1561 Tutalum k’ola hüsnüme şeydâ / Baña **andan** ne ‘âr lâhik ola

M/1564 Olsa ‘âşık cemâline kevneyn / İrmez erbâb-ı hüsne **andan** şeyn

M/1728 Benüm **andan** ne havf u bâküm var / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm var

M/1950 ‘Âkıbet n’oldı diñle gör hâli / Kaldı **andan** da gül-sitân hâlî

M/2044 N’oldı ol zâr-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen **andan** niçün ola hâlî

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür günâh baña / **Andan** oldı bu derd ü âh baña

andan dahı [2]

1. ondan dolayı

M/199 Hâk-i pâyine yüz sürdi ol ân / Vardur **andan dahı** yüzinde nişân

2. oradan bile

M/219 Geçüp **andan dahı** Habîb-i Hudâ / Lâ-mekân tahtın eyledi me‘vâ

andan yana [1] o tarafa

M/649 İdüp **andan yaña** o dem güzeri / Eyleridi cemâline nazarı

anı [68]

3. o kişiyi

M/164 Hak Süleymân’a virdi ger hâtem / İtdi **anı** nübüvvete hâtem

M/231 İşidüp **anı** cümle-i ashâb / Buldılar lutf-ı Hakk'a fethü'l-bâb

M/517 Eyledi bir mu'allime **anı** sevk / Tabı tâ hân-ı 'ilmden ala zevk

M/761 Bir sanemdür ki eyleyen meşhûd / Dînüm içün **anı** ider ma'bûd

M/822 Kodı ol dem **anı** revân oldı / Şehr-i gül-zâre dek devân oldı

M/842 Göricek **anı** Bülbül-i nâ-kâm / Virdi ta'zîm ü 'izzetile selâm

M/914 Göricek rahm idüp o nâlânı / Hizmetüñe getürdüm uş **anı**

M/926 Bilicek **anı** serv-i nîkû-nâm / Bülbül'e itdi 'izzet ü ikrâm

M/1022 Gerçi öldürmek **anı** zahmetdür / Lîk o derd-mende minnetdür

M/1141 Başumuz aldı şunda nâleyile / Virür âhir **anı** o nâle yile

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur ey miskîn / Eyledüñ **anı** kendüñe âyîn

M/1405 Bülbül **anı** işitdi âh itdi / Düşdi şevkile kendüden gitdi

M/1486 Bunı reddeylemek gerek **anı** / Ki dahı añmaya gül-istânı

M/1505 Geldi bu hâtırına kim **anı** / Hâr'a gamz eyleyüp o nâlânı

M/1520 Bunda n'eyler o bî-nevâ o levend / Göricek niçün itmedüñ **anı** bend

M/1549 Eyleyüp sînesini tîg ile çâk / Kasd kıldum k'ideydüm **anı** helâk

M/1555 Niçün âzürde eyledüñ **anı** / Redd ider mi kimesne mihmânı

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı hakîr / Göster itsünler **anı** bend ü esîr

M/1601 Kendüye **anı** eyleyüp hem-hâl / Geldi kıldı o derd-mende su'âl

M/1700 **Anı** şâh eyleyüp o dem da'vet / Didi ey peyk-i sâ'ika-sür'at

M/1742 Ceyşe ser-dâr idüp hemân **anı** / İlerü saldı Gül-şen'e **anı**

M/1842 İtdi Şâh Hazân **anı** da'vet / Gelicek didi ey kavî-hareket

M/1917 **Anı** ser-dâr idüp Şitâ fi'l-hâl / Eyledi Şehr-i Gül'-şene irsâl

M/1935 Eyler idi **anı** o dem mürde / Nicesi mürde belki efsürde

M/1985 İşidüp **anı** husrev-i pîrûz / O haberden irişdi cânına sûz

M/1996 Şâh-ı nev-rûz itdi **anı** çü gûş / Kodı başına destin oldı hâmûş

M/2013 Berf **anı** göricek bu hâletile / Eriyüp yire geçdi hacletile

M/2058 **Anı** bul kanda ise ikdâm it / Aña iltüp selâmum ikrâm it

M/2088 Kaçan itdi du'âyı bir mazlûm / Ki kıla lutf-ı Hak **anı** mahrûm

M/2125 Gül-i ra'nâ kılup **anı** ısgâ / Didi ey rûh-bahş u rûh-efzâ

M/2132 Hayra gir ol kemîneyi şâd it / Kafes-i gamdan **anı** âzâd it

M/2135 Demidür ol gedâyı şâd eyle / Ölmeden **anı** ber-murâd eyle

M/2146 **Anı** gördükde bülbül-i gam-nâk / Eyleyüp şevkile girîbân çâk

M/2196 İşidüp **anı** Şâh-ı 'adl-âyîn / Didi dahı turur mı ol miskîn

M/2198 Didi idüp halâs o nâlânı / Getürüñ baña göreyin **anı**

M/2211 Göricek **anı** şâh-ı 'âlî-şân / Hazz idüp oldı hurrem ü handân

M/2225 İşidüp **anı** serv o hâletde / Başını saldı kaldı hayretde

M/2269 **Anı** gûş eyleyince bülbül-i Zâr / Hak Ta'âlâ'ya itdi şükr-i hezâr

M/2333 Kime virdi bekâ bu çarh-ı denî / Ki koya **anı** vü seni vü beni

M/2345 'Âkıbet virdi **anı** da bâda / Ancak adıdurur gelen yâda

M/2347 Bozdı tertîbini anuñ da cihân / **Anı** da itdi hâkile yek-sân

M/2349 İrişüp hükm-i Dâver-i kâhhâr / **Anı** da hâke saldı bu gaddâr

4. o şeyi

M/225 **Anı** gördi ki göremez **anı** göz / **Anı** işitdi k'ana sığmaz söz

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti pest / Göre Tûbâyıla **anı** hem-dest

M/534 **Anı** vaz' eyledükde üstâdı / Şehr-i Gül-şen dimiş aña adı

M/625 İtdi gerçi kemâlini tasdîk / Kılmagiçün velî **anı** tahkîk

M/638 **Anı** gûş eyledi çü peyk-i Nesîm / Yir öpüp didi eyleyüp teslîm

M/727 Benüm ahvâlüm uş budur ki ‘ayân / Eyledüm bir bir **anı** saña beyân

M/782 Bu nice câmdur ki ve’l-hâsıl / Cur‘ası kıldı **anı** lâ-ya‘kıl

M/896 **Anı** gördi çü Bülbül-i haste / Oldı hayrân u zâr u dem-beste

M/915 **Anı** çün serv istimâ‘ itdi / Şevke geldi vü çok semâ‘ itdi

M/1041 Görüp **anı** sipihre yüz tutdı / Kodı mâhı vü mihre yüz tutdı

M/1107 Gûş idüp **anı** diñledi çü biraz / Didi âyâ nedür bu hoş âvâz

M/1286 Cûy-ı dil-cûy **anı** çü seyr itdi / Oldı bî-hûş kendüden gitdi

M/1368 İşidüp zanbak **anı** itdi kabûl / Didi bismillah olma hîç melûl

M/1399 Destine sundı zanbakuñ **anı** / Didi şâd eyle var nâlânı

M/1735 **Anı** şâh-ı temûz idüp iz’ân / Kıldı gayret derûnını sûzân

M/1737 Şehr-i gül-zâre ideler ‘azmi / Kılalar **anı** yakmaga cezmi

M/1764 Görüp **anı** firâra yüz tutdı / Kodı cengi kenâra yüz tutdı

M/1781 **Anı** gûş eyleyince Şâh Temûz / Aña da saldı ‘asker-i pür-sûz

M/1782 Didi **anı** da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı gamdan çü hâtır-ı ‘uşşâk

M/1791 **Anı** da itdi feth şems-i münîr / Geldi ‘arz itdi şâha hep bir bir

M/1855 Renkler geçdi anda ve’l-hâsıl / **K’anı** şerh eylemek degül kâbil

M/1890 Görüp **anı** o zâlim ü ebter / Bagrı yagı karış karış artar

M/1905 Yakup âhir **anı** koyup hâlî / Şimdi oldugını Hazân vâlî

M/1912 **Anı** gördi münâsib ol server / Göndere şehr-i gül-şene ‘asker

anılmak [2]

1. unutulmamak

M/328 **K'añıla** haşredek olup yâduñ / Hem anuñ adı hem senüñ aduñ

2. bahsedilmek

M/2364 Evvelâ kim **añıldı** şâh-ı bahâr / 'Akldur kim bedende kıldı karâr

anlamak [4] farkına varmak, kavramak

M/636 Bile hûbân-ı dehr mikdârın / **Añlaya** her birisi etvârın

M/964 Diñlemez kimse âh u efgânın / **Añlamaz** kimse derd-i pinhânın

M/1120 Göricek hey'et ü kıyâfetini / **Añlarum** cümle vaz' ü hâletini

M/1620 Hâlümi **añlamaz** gül-i hod-kâm / Nutka yok tâkat eyleyem i'lâm

anlar [2] onlar, o kişiler

M/1686 Öz hevâsında **anlar** âsûde / Tâb-ı kahruñla yanmamış oda

M/2332 **Anlara** da sipihr-i kîne-güzâr / Sundı câm-ı fenâyı âhir-i kâr

anmak [5]

1. düşünmek

M/190 Kalma kesretde vahdete 'azm it / Fürkati **añma** vuslata 'azm it

M/1486 Bunı reddeylemek gerek anı / Ki dahı **añmaya** gül-istânı

M/2292 Gerçi olurdı vaslile şâdân / Hecrin **añup** iderdi âh u figân

2. sözünü etmek

M/1314 Yüzine bakmak olmadı aslâ / Nâmını **añmak** olmadı aslâ

M/1902 Gül-şen ahvâlin **añdılar** nâ-gâh / Şâhı hâlinden itdiler âgâh

‘anûd [1] inatçı

M/1497 Bir harîf idi tîz-tab‘ u hasûd / Kîne-cû vü fesâd-kâr u **‘anûd**

anuñ [37] onun

M/12 Yâ’sı **anuñ** benefşedür gûyâ / Kaddi olmış benefşe gibi dü-tâ

M/161 Gerçi Tûr oldı menzil-i Mûsâ / **Anuñ** oldı makâm-ı ‘arş-ı a‘lâ

M/328 K’añıla haşredek olup yâduñ / Hem **anuñ** adı hem senüñ aduñ

M/424 Nâme-i hüsne oldurur tevki‘ / Ki **anuñdur** cihânda taht-ı refî‘

M/425 Olmış **anuñ** hezâr işkeste / Her kılında benüm gibi beste

M/440 Dir gören ‘aynını **anuñ** her-gâh / Cân u dilden ‘aleyke Aynu’l-lâh

M/488 Gerçi dirler olur el üstine el / Eli altundadur **anuñ** hep el

M/549 Âb-ı rûyıydı ehl-i dîvânuñ / Jâle dirlerdi nâmına **anuñ**

M/563 Oldugıyçün zer elde câmı **anuñ** / Oldı zerrîn kadehde nâmı anuñ

M/689 Sözini gûş idüp **anuñ** Bülbül / Eyledi zevk ü şevkile gulgul

M/769 Hâsılı misli yokdurur **anuñ** / Şimdi oldur ferîdi dünyânuñ

M/843 Cûy-ı dil-cûy çün ‘aleyke aldı / Çehresine **anuñ** nazar saldı

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘aşk / Var yüzinde **anuñ** ‘alâmet-i ‘aşk

M/923 **Anuñ** âzâdlu gulâmı idi / ‘Abd-ı makbûl u nîk-nâmı idi

M/1108 Virdi râhat divâne âvâzı / Kimdür **anuñ** terâne-perdâzı

M/1110 İtdi zühre meger zemîne nüzûl / Ki **anuñ** çengine düşer bu usûl

M/1354 Didi benden kim ola yâre resûl / Bula **anuñ** eliyle nâme vüsûl

M/1357 Nâme-berlikdi pîşesi **anuñ** / Ol idi kâsidi gül-istân'uñ

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı saña / Didi besdür **anuñ** cefâsı baña

M/1580 Gül de olup hevâsına tâbi‘ / **Anuñ** olmaz fücûrına mâni‘

M/1724 Komadı lîk gayret-i şâhı / Ola **anuñ** zebân ü cân-gâhı

M/1728 Benüm andan ne havf u bâküm var / Biñ **anuñ** gibi tâb-nâküm var

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki ol zâlim / Katline kasd ider **anuñ** dâ'im

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle **anuñ** oldı yakîn / Hâmlar puhte puhteler şîrîn

M/1876 Katı bârid tabî‘at ü ‘âmmı / Şâh Zâlim Şitâ **anuñ** nâmı

M/1891 Görüp **anuñ** bürûdetin cûlar / Sovudı kendü kendüden sular

M/1908 Ne kişidür hazân-ı bî-tedbîr / K'ola **anuñ** gibi diyâra emîr

M/1909 Rûyı havfumla zerddür **anuñ** / Demi kahrumla serddür **anuñ**

M/1923 Göricek böyle şiddetin **anuñ** / Geçdi ak pak yüzi gül-istânuñ

M/2319 Gül de her-dem görüp niyâzın **anuñ** / Nâzla diñleridi sâzın **anuñ**

M/2347 Bozdı tertîbini **anuñ** da cihân / Anı da itdi hâkile yek-sân

M/2356 İ‘timâd itme yok bekâsı **anuñ** / Biledür ‘âkıbet fenâsı **anuñ**

M/2368 Rûhdandur kemâli çün **anuñ** / N'ola ger olsa ‘âşıkı cânuñ

M/2382 **Anuñ** ifrâtı oldı şâh-ı temûz / Ki salar şehr-i câna tâbiş ü sûz

anuñ adına [1] (o kişiye) ithaf etmek

M/327 **Anuñ adına** eyleyüp imlâ / Eyle bir hûb mesnevî inşâ

anunçün [2] ondan dolayı

M/1007 Meger ol âf-tâbe hem-sersen / Ki **anuñçün** bu resme enversen

M/2104 Gerden-i câna oldı ‘aşk kemend / **Anuñiçün** urıldı boynuma bend

anuñla [22] onunla

M/2 Gül-şen-i cân **anuñla** zîbâdur / Bülbül-i dil **anuñla** gûyâdur

M/3 Oldı her harfi bir gül-i rengîn / Buldı zînet **anuñla** gül-şen-i dîn

M/93 Kılsa tâ‘at cihân hezârân sâl / İrmez **anuñla** kibriyâna kemâl

M/110 Vahdetüñ ola çün elf-i peydâ / Ola **anuñıla** olup illâ

M/150 Oldı râh-ı Hudâ’ya râh-nümâ / Rûşen oldı **anuñla** râh-ı Hudâ

M/453 Yâ meger âftâb-ı enverdür / Ki **anuñla** cihân münevverdür

M/506 İki sâkı sütûn-ı kasr-ı ruhâm / Hüsn kasrı **anuñla** buldı kıyâm

M/613 Bu nice dânedür ki murg-misâl / Düşdi dâma **anuñla** ehl-i kemâl

M/700 Olup **anuñla** ıztırâb üzre / Hâlden hâle inkılâb üzre

M/843 Cûy-ı dil-cûy çün ‘aleyke aldı / Çehresine **anuñ** nazar saldı

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘aşk / Var yüzinde **anuñ** ‘alâmet-i ‘aşk

M/923 **Anuñ** âzâdlu gulâmı idi / ‘Abd-ı makbûl u nîk-nâmı idi

M/1429 Noktası oldı sanki necm-i hevâ / Oldı rûşen **anuñla** râh-ı safâ

M/1445 Gâh bir nakş-ı hûb idüp tasnîf / Eyleridi **anuñla** savt-ı latîf

M/1463 Didi kim ‘aşkile ne hâsıl olur / ‘Âşık **anuñla** kime vâsıl olur

M/1464 ‘Aşkdan didi gam olur hâsıl / Derde olur **anuñla** dil vâsıl

M/1473 Didi terk eyle ‘aşk-ı cânânı / Didi **anuñla** terk idem cânı

M/1476 Didi gam çekme geç bu sevdâdan / Didi geçdüm **anuñla** dünyâdan

M/1560 Olmış idi muganni-i gül-şen / Eglenürdi **anuñla** ehl-i çemen

M/1618 Derd-i ‘aşkile derd-nâk olurum / Yine âhir **anuñla** hâk olurum

M/1761 Âteşe kim dürür mukâbil ola / Ya **anuñla** cidâle kâbil ola

‘âr [8] utanma

M/810 **‘Ârdan** ‘âşık olmasa ‘ârî / Görmek olmaz cemâl-i dîdârı

M/1243 Âftâbe ne ‘**âr** lâhik ola / Salsa ger hâne-i fakîre ziyâ

M/1508 Didi ey hâr kanı gayret ü ‘**âr** / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1528 Didi kim ey gedâ-yı bî-pervâ / ‘**Âr** u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1561 Tutalum k’ola hüsnüme şeydâ / Baña andan ne ‘**âr** lâhik ola

M/1566 Hazret-i Yûsuf’a ne ‘ayb u ne ‘**âr** / Biñ Züleyhâ olursa ‘aşkile zâr

M/1579 ‘**Âr** u nâmûsı yok gedâ ancak / Mest ü rüsvây u bî-nevâ ancak

M/2040 ‘Ayş u nûş itdiler murâda irüp / ‘**Ar** u nâmûsı cümle bâda virüp

‘âr itmek [1] utanmak

M/1020 Yok eger ol gedâdan ey dil-dâr / Utanup halkdan **idersen ‘âr**

ara [2] iki şeyin arası

M/448 Enfi hey’etde bir elifdür san / Kim cemâl **arasında** oldı ‘ayân

M/1656 Âteş-i zulmi tutdı dünyâyı / Kıldı âteş-gede her **arayı**

arada [5]

1. arada

M/70 Cümle sensin olan hakîkat-ı hâl / Mâsivâ **arada** hayâl-i muhâl

M/288 Gâh ebyât okındı gâh eş‘âr / Nazm u nesr oldı **arada** tekrâr

M/1494 Her kime kim müyesser ola habîb / Olur elbette ol **arada** rakîb

M/2161 Güft ü gû oldı **arada** vâfir / Çün tamam oldı sözleri âhir

2. orada

M/642 Lîk olmaga gün gibi rûşen / Tutmayup dahı bir **arada** vatan

ârâm [1] karar kılma

M/944 Aldı sabr u karâr u **ârâmı** / ‘Âlemüñ kıldı mest ü bed-nâmı

ârâm eylemek [4] durmak

M/218 Sidre’ye deñlü eyledi çü hırâm / Reh-beri anda **eyleyüp ârâm**

M/1770 Ser-i kûh üzre **eyleyüp ârâm** / ‘Ayş ü nûş eyledi nice eyyâm

M/1798 Nice gün **eyleyüp** anda **ârâm** / ‘Ayn-ı kahr içre kıldı çok in‘âm

M/1870 Bu tarik ile bir nice eyyâm / Lutf u kahr ile **eyledi ârâm**

ârâm itmek [1] durmak

M/898 Didi sen bunda bir dem **ârâm it** / Kılma dem murg-ı kalbüñi râm it

‘arasât [1] mahşer yeri

M/235 Yâ şefî‘ü’l-‘usât fi’l-‘**arasât** / İzhebi’s-seyyi’âtı bi’l-cennât

arâzî [1] yer

M/394 Ki meger rûzgâr-ı mâzîde / Eltef ü eşref-i **arâzîde**

ardınca [2] hemen arkasından

M/890 Gitdi **ardınca** Bülbül-i âvâre / ‘Âkıbet irdi Şehr-i Gül-zâr’e

M/1743 Olup **ardınca** kendü dahı revân / Şehr-i Gül-zâr’e kıldı ‘azmi hemân

‘ârız [2] yanak

M/583 Gıll u gışdan derûnı sâde vü sâf / ‘**Ârız**-ı dil-rübâ gibi şeffâf

M/612 Bu nice **‘ârız**-ı münevverdür / K’aña ser-geşte mâh-ı enverdür

‘âri olmak [1] soyunmak

M/810 ‘Ârdan ‘âşık **olmasa** ‘**ârî** / Görmek olmaz cemâl-i dîdârı

‘ârif [2] bilgide ileri

M/326 Nazm u nesrüñ nikâtına vâkıf / ‘İlm ü fazlile ‘âlim ü **‘ârif**

M/498 Gerçi dikkatde kıl yarar **‘ârif** / Beline kılca olmadı vâkıf

‘arsa [1] meydan, alan

M/309 Nice olsun keşîde zevk u safâ / K’ola söz **‘arsasında** kûy-ı riyâ

‘arş [5] arş

M/139 Pâye-i kadri olmasa a‘lâ / **‘Arş** bulmazdı rif‘at-ı vâlâ

M/215 Geçüp andan çü **‘arşı** eyledi ferş / Makdeminden irişdi rif‘ate **‘arş**

M/435 Olmasa ger o tâk-ı **‘arş**-ı semât / Olmaz idi sarây-ı hüsne sebât

M/507 Sâkı **‘arş**-ı safâ vü behcetdür / Pâye-i kürsî-i melâhatdür

‘arş-ı a‘lâ [1] Yüce Arş, Hz. Muhammed’in Miraç’ta Arş’ta bulunması bağlamında

M/161 Gerçi Tûr oldı menzil-i Mûsâ / Anuñ oldı makâm-ı **‘arş-ı a‘lâ**

artık [2] bundan böyle

M/329 Şâh nâmuñ işidicek fi’l-hâl / Kalmadı **artık** i‘tizâra mecâl

M/953 Yandum **artık** firâka tâkat yok / Zerrece iştiyâka tâkat yok

artmak [1] çoğalmak

M/1890 Görüp anı o zâlim ü ebter / Bagrı yagı karış karış **artar**

artuk [4] başka, gayrı

M/1057 Gerçi kim derd ü mihneti çokdur / Senden **artuk** kimesnesi yokdur

M/1333 Kalmadı sabra tâkatüm **artuk** / Hecre yok istitâ‘atüm **artuk**

M/1988 Yokdur **artuk** tahammüle kudret / Kılalum şehr-i gül-şene rihlet

arturmak [2] artırmak

M/129 Emr-i şer‘e itâ‘atüm **artur** / Sünnetine ikâmetüm **artur**

‘arz [2]

1. yeryüzü

M/1070 Cümle sırr-ı nihâna ‘âlimsen / Cümle ‘**arz** u semâya hâkimsen

2. sunma

M/1847 ‘**Arz**-ı cûd ile zer-feşânlık kıl / ‘İzz ü kadr ile kâm-rânlık kıl

‘arz eylemek [7] göstermek

M/324 Çokdurur hamdü li-llâh ehl-i kemâl / Var ise hüsnüñ **eyle ‘arz**-ı cemâl

M/604 **Eyleyüp** cûy orada **‘arz**-ı kemâl /Kodı öñine âyine fi’l-hâl

M/688 Yohsa ‘âşık mısan nedür hâlüñ / Baña **‘arz eyle** demdür ahvâlüñ

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı ol pür-gam / ‘**Arz**-ı hüsn **eyle** kalbin it hurrem

M/1393 Saña ‘**arz**-ı cemâl **eyleyeyin** / Müstehakk-ı visâl eyleyeyin

M/1693 Gele **‘arz eyleyüp** ‘ubûdiyyet / Göre cânına kullugum minnet

M/1885 Şu kadar **eyledi** bürûdeti ‘**arz** / Ki cihân itdi oda düşmegi farz

‘arz-ı hâl [1] durum bildirmek

M/903 Bir sözüm var eger degülse edeb / Açayın **‘arz-ı hâle** yâb yâb leb

ʿ**arz itmek [19]**

1. göstermek

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür ol hâ / **‘Arz ider** her zamân cinânı saña

M/1181 Âftâb **itdi** halka ‘**arz**-ı cemâl / Oldı şevkiyle dehr mâl-â-mâl

M/1240 N’ola ey âftâb-ı evc-i kemâl / **İtsen** ol hâk-sâre ‘**arz**-ı cemâl

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete dili sevk / ‘**Arz ider** şînı câna sûret-i şevk

M/1823 Kime kahr itse **‘arz idüp** dem-i serd / Havf ile eyler idi beñzini serd

M/1830 ‘Âkıbet ‘**arz idüp** bürûdetini / Sovudup tagıdurdı sohbetini

M/1972 Şâh Nev-rûz idüp istikbâl / Şâh’a **‘arz itdi** ‘izzet ü iclâl

M/2014 Gerçi kasd itdi eyleyüp gayret / Girü **‘arz ide** gül-şene şiddet

M/2152 Zî-sa‘âdet ki el virüp ikbâl / **İtdi** mâh-ı kemâl ‘**arz**-ı cemâl

M/2210 Eyledi bir makâmdan çü makâl / **İtdi** şâh-ı cihân ‘**arz**-ı cemâl

2. bildirmek

M/207 Havfla **‘arz idüp** ‘ubûdiyyet / Gördi cânına kullugın minnet

M/369 Ger Ferîdûn’a irse ol kudret / **‘Arz iderdi** aña ‘ubûdiyyet

M/904 Ger olursa işâret-i ‘âlî / **İdeyin** ‘**arz**-ı sûret-i hâli

M/1067 Mihr ü mâhı koyup Halîl-âsâ / Hakk’a yüz tutdı **itdi ‘arz**-ı recâ

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine **‘arz it** / Gerden-i câna minnetüñ farz it

M/1222 Hâlüñi yâre **‘arz idüp** bir bir / Kılayın ser-güzeştüñi takrîr

M/1691 Varup **itsün** celâl ü câhumı ‘**arz** / ‘İzzet ü kadr ü pây-gâhumı ‘**arz**

M/1791 Anı da itdi feth şems-i münîr / Geldi **‘arz itdi** şâha hep bir bir

M/2072 Eyleyüp her seher münâcâtı / **‘Arz iderdi** Hudâ’ya hâcâtı

‘arz kılmak [4]

1. göstermek

M/598 Eyleyüp Gül hezâr gunc u delâl / **Kılmagiçün** cihâna **‘arz**-ı cemâl

M/1729 **Kılmasun ‘arza** nâr-ı âzârın / Âb-ı tîgum söyündürür nârın

2. bildirmek

M/1012 Varurisen cenâb-ı dil-dâre / **‘Arza kıl** hâl-i zârumı yâre

M/1029 Benüm içün idüp girîbân çâk / ‘**Arza kıl** yâre hâlümi bî-bâk

âsâr [1] belirtiler

M/135 Hâşimî-nisbet ü kureyş-tebâr / Mazhar-ı Zât u mazhar-ı **âsâr**

asfiyâ [1] tuttuğu yol doğru olan kimseler (Devellioğlu, 2010: s. 48).

M/137 Ol ki serdâr-ı enbiyâ oldur / Serv-sâlâr-ı **asfiyâ** oldur

ashâb [8]

1. sahabeler

M/230 İtdi **ashâbına** beşâretler / Eyledi rahmetle işâretler

M/231 İşidüp anı cümle-i **ashâb** / Buldılar lutf-ı Hakk’a fethü’l-bâb

M/248 Saña olsun hezâr-bâr salât / Dahı **ashâb** u âlüñe kat kat

M/249 Hâsseten reh-revân-ı râh-ı savâb / Pîşvâyan-ı zümre-i **ashâb**

M/1099 Dahı **ashâb** u âli hakkıyçün / ‘İzz ü kadr ü celâli hakkıyçün

2. sahipler

M/1356 Meger **ashâb**-ı şehr-i gül-şenden / Var idi bir civân-ı sîmîn-ten

M/1832 Cem‘ idüp hidmetine nevvâbın / Cümle a‘yân u cümle **ashâbın**

M/2249 Döşeye sahnı sebze-i ferrâş / Ola **ashâb**-ı bâg hep ‘ayyâş

‘âsî [1] günahkar

M/85 Yumadum yüz namâza ben **‘âsî** / Olmaya bir benüm gibi kâsî

âsîb [1] zarar, bela

M/472 Gabgabıdur cemâl bâğına sîb /Ser-i fındıkdan irmemiş **âsîb**

âsitân [4] eşik

M/244 Bıragup hâk-i pâyüñe özümi / **Âsitânuña** tutmışam yüzümi

M/1059 Kıblesi **âsitânuñ** olmışdur / Ka‘besi âşiyânuñ olmışdur

M/1711 Terk idüp taht-ı tâcı bende-misâl / Gelesen **âsitânuma** fi’l-hâl

M/2185 **Âsitânına** vardı yüz urdı / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

‘asker [7]

M/1677 İdüp a‘yân u ‘**askerine** hitâb / Didi ey reh-revân-ı râh-ı savâb

M/1745 Cem‘ idüp ‘**askerin** kılup tedbîr / Oldı ceng ü cidâle hâzır o mîr

M/1781 Anı gûş eyleyince Şâh Temûz / Aña da saldı ‘**asker**-i pür-sûz

M/1912 Anı gördi münâsib ol server / Göndere şehr-i gül-şene ‘**asker**

M/1921 Gücile vardı evlere düşdi / Dama vü bâma ‘**askeri** üşdi

M/1926 Şiddetile çü şehre buldı zafer / ‘**Askeri** tutdı şehri ser-tâ-ser

M/2015 Lîk yab yab zebûn u zâr oldı / ‘**Askeri** cümle târ-mâr oldı

asl [4] asıl

M/133 Nokta-i **asl** ü merkez-i edvâr / Âhirîn hatt ü evvelîn pergâr

M/668 Gerçi ‘aşkile bir fütâde idi / **Aslda** lîk şâh-zâde idi

M/703 Baña ‘aşkuñ felâketi hoşdur / Devlet-i dehrüñ **aslı** âteşdür

M/2379 Bu iki vasfdur zemâ’ime **asl** / Bundan olur kamu zemâ’im fasl

aslâ [7] katiyen

M/222 Kalmadı kendü varlıgı **aslâ** / Var olan ancak oldı zât-ı Hudâ

M/487 Aña sunmış ‘inân-ı lutf-ı Hudâ / Eli üstine el olmaz **aslâ**

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni **aslâ**

M/1314 Yüzine bakmak olmadı **aslâ** / Nâmını añmak olmadı **aslâ**

M/1792 Didi oldı bahâr nâ-peydâ / Eseri zâhir olmadı **aslâ**

M/2127 Çekdi bunca belâ vü zecr ü ‘anâ / Yüzümi görmek olmadı **aslâ**

asmak [1] üzerine iliştirmek

M/438 Her nazarda ider o şeh biñ kan / Ki **asar** gün başına iki kemân

âsmân [6] gökyüzü

M/183 Ol gice mâh-ı **âsmân**-ı kemâl / Ahter-i neyyir-i sipihr-i celâl

M/197 İtdi andan pes **âsmâna** ‘urûc / Makdemiyle müşerref oldı burûc

M/1094 **Âsmân** hakkı vü zemîn hakkı / Yevm-i mev‘ûd ü yevm-i dîn hakkı

M/1227 Didi ey âftâb-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı pür-nûr-ı **âsmân**-ı kemâl

M/1658 Olup âhir müsellem-i ‘âlem / Kubbe-i **âsmâna** degdi ‘alem

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü senâ / **Âsmân**-ı kabûl olur ana câ

âsmân-mikdâr [2] gökyüzü değerinde

M/1051 Eyle ol mâha mihrümi izhâr / Di ki ey şâh-ı **âsmân-mikdâr**

M/1986 İdüp ol dem te’emmül-i bisyâr / Didi ey şâh-ı **âsmân-mikdâr**

âsmân-rif‘at [1] gökyüzü yüceliğinde

M/2188 Didi ey şâh-ı **âsmân-rif‘at** / Husrev-i ‘âdil ü sütûde-sıfat

âstîn [1] yen, giysi kolu

M/485 **Âstîn** içre sâ‘id-i pür-nûr / Oldı gûyâ ki deste-i billûr

âsûde [1] rahatça

M/1686 Öz hevâsında anlar **âsûde** / Tâb-ı kahruñla yanmamış oda

âsûde olmak [3] dinlenmek, rahatlamak

M/205 Ki **olup** sâyesinde **âsûde** / Oldı nûr-ı Cemâli efzûde

M/352 **Oldı** ‘adli ile halk **âsûde** / Cûdı gark itdi ‘âlemi sûde

M/1706 Di ki ey sâde **olma âsûde** / Yohsa kahrum salar seni oda

âsûde-hâl olmak [1] rahat bulmak

M/247 Umaram şefa‘atüñ olup nâsır / **Olam âsûde-hâl** ü hoş hâtır

‘âşık [53] aşık, seven

M/62 Eyleyüp rûy-ı yârı pür-envâr / **‘Âşıkuñ** hırmenine urduñ nâr

M/63 Dil-beri manzar-ı cemâl itdüñ / **‘Âşıkı** mazhar-ı celâl itdüñ

M/64 Zülf-i mahbûbu bend bend itdüñ / Her kılın **‘âşıka** kemend itdüñ

M/66 ‘Ayn-ı **‘âşıkdan** olduñ ey Kâdir / Yine kendü cemâlüñe nâzır

M/68 Kimde kim hüsnüñ eyledüñ manzûr / Oldı **‘âşıklıgıla** ol meşhûr

M/69 Kimde kim olduñ ise sen nâzır / Oldı **‘âşıklugıla** ol zâhir

M/688 Yohsa **‘âşık** mısan nedür hâlüñ / Baña ‘arz eyle demdür ahvâlüñ

M/712 Kangı ‘Azrâ-‘izâre Vâmık’san / ‘Acebâ nice şâha ‘**âşıksan**

M/748 Didi peyk-i Nesîm-i cân-perver / Diñle ey ‘**âşık**-ı sütûde siyer

M/808 ‘**Âşıkuñ** kârı bî-hayâlıkdur / Mest-i rüsvâ-yı bî-nevâlıkdur

M/810 ‘Ârdan ‘**âşık** olmasa ‘ârî / Görmek olmaz cemâl-i dîdârı

M/813 N’ola irmezse vasla dest-i heves / ‘**Âşıka** derd-i ‘aşk besdür bes

M/847 Didi ey mest-i ‘aşk u şûrîde / ‘**Âşık**-ı gam-keş ü belâ-dîde

M/907 Bir nemed-pûş u ‘**âşık** u dervîş / Tîg-ı ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/933 Bir gice kim **çü** baht-ı ‘**âşık**-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/1017 Müstemend ü garîb ü ‘**âşıkdur** / Hâline şefkat eyle yazıkdur

M/1023 Böyle dirken o ‘**âşık**-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

M/1024 Kodı mâhı o ‘**âşık**-ı bî-tâb / Subha sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1085 Dil-berüñ ‘izzet ü celâli içün / ‘**Âşıkuñ** zillet ü melâli içün

M/1090 Cân-ı ‘**âşıkdaki** melâlet içün / Dil-i sâdıkdaki sadâkat içün

M/1091 ‘**Âşıkuñ** rûz-ı gamda sabrı içün / Şeb-i fürkatde câna cebri içün

M/1125 Bildi bir mübtelâ vü ‘**âşıkdur** / ‘Aşk yolında yâr-ı sâdıkdur

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne revâ / Şâh’a ‘**âşık** geçer kemîne gedâ

M/1249 Baña cân u dilile ‘**âşık** ise / Reh-i ‘aşkumda merd-i sâdık ise

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘**âşık** berk / Evvel itmek gerek murâdın terk

M/1256 ‘**Âşık** oldur idüp rızâsın terk / Eyleyüp cümle muktezâsın terk

M/1258 Çün firâk ola dil-bere matlab / ‘**Âşıka** vasl ümîdi mi ne ‘aceb

M/1259 Dil-ber ister ba‘îd ola ‘**âşık** / ‘**Âşıka** kurb olur mı bes lâyık

M/1260 Gerçi ‘**âşık** visâle tâlibdür / Dil-berüñ meyli hecre gâlibdür

M/1264 ‘**Âşıka** ‘aşk-ı yâr besdür bes / ‘Aşk odur gayrısı hevâ vü heves

M/1299 Bu tarafdan garîb ü ‘**âşık** u zâr / Ya‘nî kim bülbül-i za‘îf ü nizâr

M/1324 Didi ey nâz idici dil-dârum / ‘**Âşıka** mihri yok cefâ-kârum

M/1342 Gerçi ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘**Âşıkuñ** zıllıdur aña revnak

M/1343 Hor bakma bu ‘**âşık**-ı zâre / Oldı âyîne vech-i dil-dâre

M/1347 Gerçi ‘**âşık** ‘aşk gâlib olur / Lîk ma‘şûk aña tâlib olur

M/1348 ‘**Âşık** olsa yolında ger sâdık / Dil-ber âhir aña olur ‘âşık

M/1396 Sâdık olsa yolında bir ‘**âşık** / Vaslına dil-berüñ olur lâyık

M/1456 Didi kim cân olalı ‘aşka esîr / Oldı ma‘şûk u ‘aşk u ‘**âşık** bir

M/1458 Didi kim ‘aşk bî-nişânlıkdur / ‘**Âşıkuñ** kârı lâ-mekânlıkdur

M/1461 Didi kim ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk kârında var mı ‘**âşıka** sûd

M/1462 Didi yoklukdur ‘**âşıka** maksûd / Sûd ‘ayn-ı ziyân ziyândur sûd

M/1463 Didi kim ‘aşkile ne hâsıl olur / ‘**Âşık** anuñla kime vâsıl olur

M/1509 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / Güle ‘**âşık** geçüp kılur gavgâ

M/1512 Bir hevâ ehli fâcir ü fâsık / Güle lâyık mıdur geçe ‘**âşık**

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki müdâm / Şâha ‘**âşık** geçersen ey bed-nâm

M/1554 Bir iki gün o ‘**âşık**-ı nâlân / Gelüp olmışdı gül-şene mihmân

M/1565 Belki olur kemâline bâ‘is / Günde biñ ‘**âşık** ola ger hâdis

M/1593 Gömgök olmış döginmeden bedeni / Nitekim ‘**âşıkuñ** gamyla teni

M/1619 ‘**Âşıkum** gerçi gül cemâline / İrmek olmaz velî visâline

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı ‘**âşık** tek / Oldı biryân derûn-ı mâda semek

M/2326 Bir yire geldi ‘**âşık** u ma‘şûk / Cümle bir oldı sâbık u mesbûk

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ / N’ola ger olsa ‘**âşıkı** cânuñ

‘âşık-âne [1] aşık olarak

M/859 Başlayup savt-ı ‘**âşık-âneyile** / İtdi hoş nagmeler terâneyile

‘âşık olmak [6] sevmek, tutulmak, gönül vermek

M/67 Yine **olduñ** cemâlüñe **‘âşık** / Sensen ancak gerü saña lâyık

M/791 Sen gedâya ne kudret ü mikdâr / **K’olasan** şehr-yâre ‘**âşık**-ı zâr

M/1238 Saña cân ile **‘âşık olmışdur** / Râh-ı ‘aşkuñda sâdık olmışdur

M/1348 ‘Âşık olsa yolında ger sâdık / Dil-ber âhir aña **olur ‘âşık**

M/1390 ‘**Âşık olduñ** baña sadâkatile / Vâsıl ol vasluma liyâkatile

M/1564 **Olsa ‘âşık** cemâline kevneyn / İrmez erbâb-ı hüsne andan şeyn

‘âşık-vâr [1] aşık gibi

M/525 Ki elinden hemîşe **‘âşık-vâr** / Düşmez oldı sefîne-i eş’âr

âşikâr [1] belli, apaçık

M/55 İns ü cinni yaratduñ ey Rahmân / Zâhir ü bâtın **âşikâr** ü nihân

âşikâr itmek [1] açığa çıkartmak

M/39 Rahmetüñle cihânı var itdüñ / Kenz-i mahfîyi **âşikâr itdüñ**

âşinâ çıkmak [1] tanıdık çıkmak

M/921 Söyleşürken ol iki ehl-i hüner / **Âşinâ çıkdı** birbiriyle meger

âşinâ itmek [1] tanıştırmak

M/887 Seni kûy-ı nigâra ilgideyin / Serv-i der-bâne **âşinâ ideyin**

âşinâ olmak [1] tanışmak

M/905 Bir fakîr ile **âşinâ oldum** / Hâk-i pâyüñe reh-nümâ oldum

âşiyân [2] kuş yuvası

M/464 Ger sorarsan zebânı bülbüldür / Ki **âşiyân** aña gonce-i güldür

M/1059 Kıblesi âsitânuñ olmışdur / Ka‘besi **âşiyânuñ** olmışdur

‘aşk [132] bk. ‘aşk-ı yâr, câm-ı ‘aşk, dâğ-ı ‘aşk, ehl-i ‘aşk, hâlet-i ‘aşk

M/26 Lâle şevküñle dâğ-gam-ber-dil / Serv **‘aşkuñla** mest-pâ-der-gil

M/79 Hûblar **‘aşkına** esîr oldum / Nev-civânlar gamıyla pîr oldum

M/390 Eyle ‘uşşâka nâleñi dem-sâz / Perde-i **‘aşkdan** düzet bir sâz

M/420 Hüsnle bî-nazîri devrânuñ / **‘Aşkla** bir esîri devrânuñ

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı **‘aşk**-ı sebak / Nâme-i hüsne iki eli varak

M/551 Gerçi hüsnile gül-‘izâr idi ol / Lîk **‘aşkıla** dâğ-dâr idi ol

M/631 Var mıdur hüsnile nazîrüm gör / Kim olur **‘aşkıla** esîrüm gör

M/657 Rûz-ı evvelde hâkini takdîr / Âb-ı **‘aşkile** eylemiş tahmîr

M/658 Tıyneti **‘aşkile** sirişte idi / Nâmesi ‘**aşkile** nüvişte idi

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi henûz / Dilde ammâ varidi ‘**aşkile** sûz

M/660 Bir nefes nâleden degüldi berî / Nefesinden gelürdi **‘aşk** eseri

M/665 Virse ‘**aşkile** her ne dem âvâz / ‘**Âşıkuñ** eyleridi beñzini sâz

M/668 Gerçi ‘**aşkile** bir fütâde idi / Aslda lîk şâh-zâde idi

M/669 Devleti **‘aşkile** virüp bâde / Mihnete olmışıdı üftâde

M/670 Taht u tâcı idüp hevâyıla terk / Dâmenin tutmışidi ‘**aşkile** berk

M/671 Olup âşüfte ‘**aşkile** her ân / Olmışidi cihânda ser-gerdân

M/687 Görinür sûretüñde hâlet-i ‘aşk / Kaplamış cismüñi felâket-i **‘aşk**

M/691 **‘Aşkdur** fenn-i gamda üstâdum / Fârigem ben de bilmezem adum

M/692 Geldügümden idersen istifsâr / Mebde’üm benüm **‘aşkdur** ey yâr

M/693 **‘Aşkdur** hem me‘âdüm âhir-i kâr / ‘Azm ü cezmüm bu resmedür her-bâr

M/694 **‘Aşkile** olmışamdur âlüfte / Gezerem uş cihânı âşüfte

M/696 Virmişem dest-i **‘aşka** çünki ‘inân / Bende yokdur tasarrufa imkân

M/697 Nereye kim sala irâdet-i **‘aşk** / İderem anda pes ikâmet-i **‘aşk**

M/698 Hâsılı **‘aşk** elinde mecbûram / Zerrece ihtiyârdan dûram

M/701 Dahı yok hîç fikr ü endîşem / ‘**Aşka** ancak rızâdurur pîşem

M/702 Zillet-i **‘aşk** virdi istignâ / Bir oldı yanumda şâh u gedâ

M/703 Baña ‘**aşkuñ** felâketi hoşdur / Devlet-i dehrüñ aslı âteşdür

M/704 Saykal-ı **‘aşkile** çü dest-i hevâ / Kalbüm âyinesine virdi cilâ

M/706 Sanma zillet ki ‘**aşk** devletdür / Devlet-i dehr ‘ayn-ı zilletdür

M/709 ‘**Aşkdan** vardur âh u efgânuñ / ‘Acebâ kimdür ola cânânuñ

M/717 Rûz-ı evvelde hâkimi takdîr / Dest-i ‘**aşkile** eylemiş tahmîr

M/718 Rahm-i mâderde Hazret-i Dâdâr / Nutfeme virdi ‘**aşkile** çü karâr

M/719 Nakş-bend-i tabî‘at ol sâ‘at / **‘Aşkile** virdi cismüme sûret

M/720 Cismüme çün ta‘alluk eyledi rûh / ‘**Aşkdan** irdi câna feth ü fütûh

M/721 Tâ gelince bu ana bî-kem ü kâst / ‘**Aşkiledür** baña neş’etile hâst

M/775 ‘**Aşkile** düşdi kalbine âteş / Yandı şevkile şem‘-i rûşen-veş

M/779 Derdile kıldı nâle vü efgân / Oldı ‘**aşkile** dîdesi giryân

M/804 Devlet-i ‘**aşk** virdi istignâ / Bir olupdur yanumda şâh u gedâ

M/806 ‘**Aşk** salsa ne câna şûr u şegab / Evvelâ komaz anda şerm ü edeb

M/807 Edeb ü şerm ‘akla tâbi‘dür / ‘**Aşk** hod ‘akla fikre mâni‘dür

M/811 Ehl-i ‘aşk olmayınca rüsvâyî / Bulımaz ‘**aşkdan** tesellâyı

M/814 Eyleyen ‘**aşk** nüktesin tavzîh / Vasldan hicri eylemiş tercîh

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat sûd / ‘**Aşkile** yakdı cânı niteki ‘ûd

M/830 Kaldı ‘**aşkile** zâr u dem-beste / Oldı derd ü firâkile haste

M/834 ‘**Aşkile** bâl-i himmeti açdı / Nice sahrâ vü kûhlar geçdi

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘**aşk** / Var yüzinde anuñ ‘alâmet-i ‘**aşk**

M/849 Bagruña dâğ-ı ‘aşkı kim yakdı / Nâmuña ‘**aşk** adını kim takdı

M/861 Dile çün saldı berk-i ‘**aşkuñ** tâb / Yıkdı cân mülkiyetin itdi harâb

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi ‘**aşk** / İşümi zâr u gulgul eyledi ‘**aşk**

M/864 ‘**Aşk** yakdı derûnumı nâre / ‘**Aşk** kıldı cihânda âvâre

M/865 ‘**Aşk** ayurdı hânümânumdan / ‘**Aşk** usandurdı tatlu cânumdan

M/866 ‘**Aşk** çâk eyledi girîbânum / ‘**Aşk** fâş itdi râz-ı pinhânum

M/867 ‘**Aşkdan** düşdi kalbüme sûziş / ‘**Aşkdan** irdi cânuma tâbiş

M/869 Beni ‘**aşk** itdi mest ü dîvâne / Halka ‘**aşkile** oldum efsâne

M/907 Bir nemed-pûş u ‘âşık u dervîş / Tîg-ı ‘**aşkile** haste vü dil-rîş

M/913 Lîk ‘**aşkile** olmış âvâre / Düşmiş elden ele o bî-çâre

M/943 Beni ‘**aşkuñ** za‘îf ü zâr itdi / ‘Akl u fehmümi târ-mâr itdi

M/951 Elem-i ‘**aşkile** zebûn oldum / Çâh-ı mihnetde ser-nigûn oldum

M/965 Zulmet-i şeb cihânı târ itmiş / Başına ‘**aşk** dehri tar itmiş

M/1031 Reh-i ‘**aşkuñda** yâr-ı sâdıkdur / Rahm idersen o zâre lâyıkdur

M/1032 Yakasın kıldı dest-i şevküñ çâk / ‘**Aşkuñ** itdi ten-i za‘îfin hâk

M/1064 ‘**Aşkuña** çün getürdi îmânı / İtme rencîde ol müselmânı

M/1086 Ehl-i hüsnüñ melâhati hakkı / ‘**Aşk** erinüñ mahabbeti hakkı

M/1123 Rûz u şeb nâle vü efgân eyler / ‘Âleme ‘**aşkı** dâstân eyler

M/1125 Bildi bir mübtelâ vü ‘âşıkdur / ‘**Aşk** yolında yâr-ı sâdıkdur

M/1127 Didi bir derd-mend ü âşüfte / Şûr-ı ‘**aşkile** olmış âlüfte

M/1144 Olmasun ‘**aşkum** ile çihresi zerd / Yok yire dögmesin diñ âhen-i serd

M/1232 Bûy-ı ‘**aşkuñ** irüp meşâmmına / Zehr-i gam katdı dehr câmına

M/1235 Uyumaz giceler figân eyler / ‘**Aşkuñ** halka dâstân eyler

M/1237 Dest-i ‘**aşkuñ** tutup girîbânın / Hâr-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1238 Saña cân ile ‘âşık olmışdur / Râh-ı ‘**aşkuñda** sâdık olmışdur

M/1249 Baña cân u dilile ‘âşık ise / Reh-i ‘**aşkumda** merd-i sâdık ise

M/1253 Hecre düşse kemâl irür ‘**aşka** / Vasla irse zevâl irür ‘**aşka**

M/1254 Dâmen-i ‘**aşkı** tutsa ‘âşık berk / Evvel itmek gerek murâdın terk

M/1255 Yârdan ger murâdı vasl ola bil / ‘**Aşkı** olur murâda yâre degül

M/1261 ‘**Aşkdan** her kime ki irdi safâ / Bunı hergiz kabûl ider mi ola

M/1264 ‘Âşıka ‘aşk-ı yâr besdür bes / ‘**Aşk** odur gayrısı hevâ vü heves

M/1344 ‘**Aşkı** Mecnûn’uñ olmasa pür-şûr / Leylî olmazdı hüsnile meşhûr

M/1345 Kesmese kûhı ‘**aşkile** Ferhâd / Kande olurdı nâm-ı Şîrîn yâd

M/1346 Yanmasa nâr-ı ‘**aşka** pervâne / Şem‘ olmazdı dilde efsâne

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘**aşk** gâlib olur / Lîk ma‘şûk aña tâlib olur

M/1385 Ey gam-ı ‘**aşkile** za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i kemend-i cünûn

M/1386 Elem-i ‘**aşkumile** hâlüñ ne / Gam-ı hecrümle infi‘âlüñ ne

M/1450 Nâ-gehân irdi gûşına bir sâz / Perde-i ‘**aşkdan** virür âvâz

M/1454 Didi ‘**aşk** iledür bu feryâdum / ‘**Aşk** mest itdi bilmezem adum

M/1455 Didi ‘**aşkuñ** ta‘allukı kimedür / Dil ü cânuñ ta‘aşşukı kimedür

M/1456 Didi kim cân olalı ‘**aşka** esîr / Oldı ma‘şûk u ‘**aşk** u ‘âşık bir

M/1456 Didi kim cân olalı ‘**aşka** esîr / Oldı ma‘şûk u ‘**aşk** u ‘âşık bir

M/1457 Didi kim ‘**aşkuña** nişânuñ ne / Neredensen ‘aceb mekânuñ ne

M/1458 Didi kim ‘**aşk** bî-nişânlıkdur / ‘Âşıkuñ kârı lâ-mekânlıkdur

M/1459 Didi kim derdüñi ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘**aşkuñ** nedür beyân eyle

M/1460 Didi ‘**aşk** oldugında câna delîl / Evvelâ eyledi zebânı kelîl

M/1461 Didi kim ‘**aşkdan** nedür maksûd / ‘**Aşk** kârında var mı ‘âşıka sûd

M/1463 Didi kim ‘**aşkile** ne hâsıl olur / ‘Âşık anuñla kime vâsıl olur

M/1464 ‘**Aşkdan** didi gam olur hâsıl / Derde olur anuñla dil vâsıl

M/1471 Didi kim ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘**aşk** ehli ‘akl u fikri n’ider

M/1473 Didi terk eyle ‘**aşk**-ı cânânı / Didi anuñla terk idem cânı

M/1562 Kimde kim zâhir ola hüsn ü cemâl / Tutılur dâm-ı ‘**aşka** ehl-i kemâl

M/1563 ‘**Aşkile** nûr-ı hüsn kâmil olur / Olmasa ‘**aşk** hüsn zâ’il olur

M/1566 Hazret-i Yûsuf’a ne ‘ayb u ne ‘âr / Biñ Züleyhâ olursa ‘**aşkile** zâr

M/1596 Bûy-ı ‘**aşk** eyleyüp meşâmmın pür / Mey-i gam kılmışidi câmın pür

M/1600 Bildi ‘**aşkile** mübtelâ olmış / Kâmeti ‘**aşkdan** dü-tâ olmış

M/1602 Didi ey müst-mend hâlüñ ne / Gam-ı ‘**aşkile** infi‘âlüñ ne

M/1603 Sen de beñzer ki ‘**aşka** yâr olduñ / Ki bu resme za‘îf ü zâr olduñ

M/1612 Didi ben dahı ‘**aşkile** zârem / Sûret-i hâlüñe nümû-dârem

M/1613 Kâmetüm bâr-ı ‘**aşk** ham kıldı / Hâke saldı esîr-i gam kıldı

M/1614 Sûz-ı ‘**aşk** urdı cânuma âteş / Yanaram hasretile hurrem ü hoş

M/1617 ‘**Aşkile** hâkden zuhûr itdüm / Dehre ol vechile ‘ubûr itdüm

M/1618 Derd-i ‘**aşkile** derd-nâk olurum / Yine âhir anuñla hâk olurum

M/2043 Didi kanı o zâr ü bî-çâre / Mey-i ‘**aşkile** mest ü âvâre

M/2103 ‘**Aşk**-ı cânânedür günâh baña / Andan oldı bu derd ü âh baña

M/2104 Gerden-i câna oldı ‘**aşk** kemend / Anuñiçün urıldı boynuma bend

M/2107 Çekme gam vakt-i şevk ü şâdîdür / ‘**Aşk** kûy-ı murâda hâdîdür

M/2149 Geldi tekrâr şevkile vecde / İtdi ‘**aşkile** pâyine secde

M/2336 Mey-i ‘**aşkı** kime sunar bir ke’s / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

‘aşk ola [1] aşk olsun

M/1189 Yanına geldi merhabâ itdi / **‘Aşk ola** diyü bir sadâ itdi

‘aşk-ı yâr [4] sevgilinin aşkı

M/803 Zâhir egerçi bir gedâyam ben / **‘Aşk-ı yâr** ile pâd-şâyam ben

M/868 Beni dil-haste **‘aşk-ı yâr** itdi / Gerdenüm beste **‘aşk-ı yâr** itdi

M/1264 ‘Âşıka **‘aşk-ı yâr** besdür bes / ‘Aşk odur gayrısı hevâ vü heves

âşnâ olmak [1] dostluk etmek

M/2276 Merhamet kılmadum saña hergiz / **Olmaduñ** baña **âşnâ** hergiz

âşüfte [5] aklı başında olmayan

M/443 Yâ iki türk-i mest ü **âşüfte** / Tâk-ı hüsn içre oldılar hufte

M/694 ‘Aşkile olmışamdur âlüfte / Gezerem uş cihânı **âşüfte**

M/844 Gördi kim bir gedâdur **âşüfte** / Zâr u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/1127 Didi bir derd-mend ü **âşüfte** / Şûr-ı ‘aşkile olmış âlüfte

M/1576 Gül-i zîbâya olup âlüfte / Câm-ı ‘aşkile mest ü **âşüfte**

âşüfte olmak [3]

1. aklı başından gitmek

M/671 **Olup âşüfte** ‘aşkile her ân / Olmışidi cihânda ser-gerdân

2. tutulmak

M/853 **Olmışam** bir nigâra **âşüfte**/ Ki benüm gibi var biñ âlüfte

M/1516 Olup âvâzınuñ firîftesi / Müşkil ol gül de **oldı âşüftesi**

at salmak [1] işgal etmek, at koşturmak

M/358 Milket-i Rûm’ı kılmasa mesken / **At salardı** memâlike düşmen

‘atâ [6] bağışlamak

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü **‘atâ** / Virüben mûr u mâra neşv ü nemâ

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam yâ Rab / Eyle cürmüm **‘atâ** vü ‘afva sebeb

M/1246 Merhamet kıl zamân-ı himmetdür / Müstehakk-ı ‘**atâ** vü şefkatdür

M/1804 Aña semt-i şimâl olup me’vâ / Dehre bel eyleridi cûd u ‘**atâ**

M/1945 Bu kadar kahr içinde şâh-ı şitâ / Girü gösterdi hayli cûd u ‘**atâ**

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü ‘**atâ** / Cümle cânlandı buldı neşv ü nemâ

âteş [16]

M/480 Hey'eti nûr u fi'li **âteşdür** / Server ü ser-firâz u ser-keşdür

M/703 Baña 'aşkuñ felâketi hoşdur / Devlet-i dehrüñ aslı **âteşdür**

M/819 Gördi peyk-i Nesîm ki ol gam-gîn / Kılmaz âbile **âteşin** teskîn

M/954 **Âteş**-i gamda dil kebâb oldı / Dîdemüñ câmı pür-şarâb oldı

M/1379 Nice bir yana iştiyâkumla / Tutuşup **âteş**-i firâkumla

M/1380 Âb-ı lutfumla ideyin teskîn / Nice bir yansun **âteşe** miskîn

M/1640 **Âteş**-i kıssaya viren sûzı / Kıldı bu resme meclis-efrûzı

M/1644 **Âteş**-i vakt idi gazab çagı / İrdügini severdi yakmagı

M/1656 **Âteş**-i zulmi tutdı dünyâyı / Kıldı âteş-gede her arayı

M/1696 Berk gibi serî' sür'atde / **Âteş**-i vakt idi tabî'atde

M/1756 Yagdurup ehl-i Gül-şen'e **âteş** / Kıldı od cengin 'Âl-i 'Osmân-veş

M/1761 **Âteşe** kim dürür mukâbil ola / Ya anuñla cidâle kâbil ola

M/1774 Ehl-i gül-şende ıztırâb bulup / **Âteş**-i kahrı iltihâb bulup

M/1884 Zulm ü kahrı çü başına üşdi / Kaçdı hep halk **âteşe** düşdi

M/1889 Gördi men' eylemez o dem serdi / **Âteşe** vardı el karışdurdı

M/2381 **Âteş**-i vakt olur tabî'at o dem / Teni eyler harâreti der-hem

âteş-bâr [1] ateş yağdıran

M/1079 Gamda yok üstüme döner bir yâr / Ancak uş derd-i âh-ı **âteş-bâr**

âteş-efşân olmak [1] ateş saçmak

M/1639 **Âteş-efşân olup** zebân-ı kalem / Demidür yaza ser-te-ser-i ‘âlem

âteş-endâz [1] ateşe veren

M/19 Ey firûzende -i meşâ’il-i gül / **Âteş-endâz**-ı hırmen-i bülbül

âteş-engîz itmek [1] yakmak

M/1702 Nefesüñ germ ü nutkuñı tîz it / Sözi pür-sûz u **âteş-engîz it**

âteş-gede [1] Mecûsi mabedi

M/1656 Âteş-i zulmi tutdı dünyâyı / Kıldı **âteş-gede** her arayı

âteşîn [1] ateşli

M/1731 Virmesün şu‘le **âteşîn** cenge / Başlamasun cidâle âhenge

âteşîn-tab‘ [1] ateşli mizaçlı

M/1642 Bir yüzi ıssı germ-server idi / **Âteşîn-tab‘** bir dil-âver idi

âteş-perest [1] ateşe tapan

M/1939 Ocagı halk eyleyüp mihrâb / Oldı **âteş-perest** şeyhile şâb

âteş salmak [2] ateşe vermek

M/784 Bu nice berkdür ki sâ‘ika-veş / **Saldı** cân hânümânına **âteş**

M/1650 Oldı günden güne zuhûrı ziyâd / **Saldı** dünyâya **âteş**-i bî-dâd

âteş urmak [5] ateş yakmak, ateşe vermek

M/723 Tutuşup gerçi yanaram hoş hoş / Bilmezem kim **urur** velî **âteş**

M/948 Şevk-i ruhsâruñ **urdı** ey meh-veş / Hırmen-i ‘akl u sabruma **âteş**

M/1614 Sûz-ı ‘aşk **urdı** cânuma **âteş** / Yanaram hasretile hurrem ü hoş

M/1727 Ne kadar dehre **ursa âteş**-i kîn / Âb-ı tîgumla eylerem teskîn

M/1777 **Âteş urdı** kamu gül-istâna / Yakdı yandurdı nâr-ı sûzâna

âteş-vâr [1] ateş gibi

M/1651 Tutdı dehri ser-â-ser **âteş-vâr** / Saldı dünyâya dest-i kahr ile nâr

atılmak [1] fırlatılmak

M/447 Fitneye her biri **atılmış** ok / Fitnesi çok emân u şefkati yok

atlas [1] değerli bir kumaş türü

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg sebze-i ter / Döşedi sahna **atlas**-ı ahzar

âvaha düşmek [1] eyvahlar içinde kalmak

M/1880 Dem-i serdiyle **düşdi âvaha** halk / Ki ısındı ‘azâb-ı dûzaha halk

‘avâm [1] sıradan kimseler, halk

M/2407 Hâsılı oldı nef‘i şâmil ü ‘âmm / Okısa hazz ider havâss ü ‘**avâm**

a‘vân [1] yardımcı

M/1910 Nefes-i serdile olup âmir / Didi **a‘vânına** oluñ hâzır

âvâre [8] şaşmış, şaşırmış (Ahmet Vefik Paşa, 2000: s. 875)

M/653 Kim meger var idi bir **âvâre** / Derd-i ‘aşkile zâr u bî-çâre

M/678 Didi ey mübtelâ-yı bî-çâre / Câm-ı ‘aşkile mest ü **âvâre**

M/890 Gitdi ardınca Bülbül-i **âvâre** / ‘Âkıbet irdi Şehr-i Gül-zâr’e

M/1182 Bu yaña ol garîb ü bî-çâre / Bülbül-i bî-nevâ vü **âvâre**

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i zâre / Gördi kim ol garîb ü **âvâre**

M/1236 Gündüzin derd-mend ü bî-çâre / Devr ider şehri mest ü **âvâre**

M/1384 Didi ey müstemend ü **âvâre** / Haste vü derd-mend ü bî-çâre

M/2043 Didi kanı o zâr ü bî-çâre / Mey-i ‘aşkile mest ü **âvâre**

âvâre itmek [1] uzaklaştırmak, ayrı düşürmek

M/1506 Bagrına tîg-i gam urup yâre / Şehr-i gül-şenden **ide âvâre**

âvâre kılmak [1] şaşkına çevirmek

M/864 ‘Aşk yakdı derûnumı nâre / ‘Aşk **kıldı** cihânda **âvâre**

M/1490 Hîle fikr itdi bulmaga çâre / Ki **kıla** ol garîbi **âvâre**

âvâre olmak [2] işsiz güçsüz, başıboş dolaşmak

M/81 Meyl idüp câm-ı vasl-ı dil-dâre / Sâgar üstüne **oldum âvâre**

M/913 Lîk ‘aşkile **olmış âvâre** / Düşmiş elden ele o bî-çâre

M/1128 Ol hevâyıla **olup âvâre** / Gezüp ilden ile o bî-çâre

âvâz [8] ses

M/679 Câna âteş bırakdı **âvâzuñ** / Böyle muhrik neden ola sâzuñ

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü biraz / Didi âyâ nedür bu hoş **âvâz**

M/1108 Virdi râhat divâne **âvâzı** / Kimdür anuñ terâne-perdâzı

M/1289 İtdiler ‘ayş u nûşa âgâzı / İrdi âfâka ‘işret **âvâzı**

M/1439 Eyleridi terâne-perdâzî / İrmişidi ‘ırâka **âvâzı**

M/1516 Olup **âvâzınuñ** firîftesi / Müşkil ol gül de oldı âşüftesi

M/1951 Yine ey bülbül-i bülend-**âvâz** / Bâg-ı vasl içre ol terennüm-sâz

M/2207 Oluban şevkile terennüm-sâz / Oldı **âvâzile** gazel-perdâz

âvâzı işitilmez olmak [1] sesi kesilmek

M/2045 Hîç **işidilmez oldı âvâzı** / Neden oldı ki pes ola sâzı

âvâz itmek [1] ses vermek

M/2313 Gâh sâzile oldılar dem-sâz / Gâh sûzile **itdiler âvâz**

âvâz kılmak [1] bülbülün şakıması

M/938 **Kıldı** savt-ı hazînile **âvâz** / İtdi ‘uşşâka nâlesin dem-sâz

âvâz virmek [3] seslenmek

M/665 **Virse** ‘aşkile her ne dem **âvâz** / ‘Âşıkuñ eyleridi beñzini sâz

M/1442 Gâh Gazzâl‘dan **virüp âvâz** / Gâh Zengûli’ye olup dem-sâz

M/1450 Nâ-gehân irdi gûşına bir sâz / Perde-i ‘aşkdan **virür âvâz**

âvâze [1] ses

M/676 Nagmesinden irişdi kalbe safâ / Buldı **âvâzesinde** bûy-ı vefâ

‘avd olmak [1] dönmek

M/1652 Halk-ı ‘âlem çıkup libâsından / **‘Avd olup** havf ile hevâsından

‘avr eylemek [1] telef etmek

M/1868 Soydı hep ehl-i bagı **eyledi ‘avr** / Kurudı kaldı her biri bî-zevr

ay [2] Dünya’nın uydusu, kamer

M/492 Ayası **ay** u mihrdür müşti / Şa‘şa‘adur o mihre engüşti

M/603 Hüsnine virmege çü pîrâye / Âyine lâzım oldı ol **aye**

aya [1] avuç içi

M/492 **Ayası** ay u mihrdür müşti / Şa‘şa‘adur o mihre engüşti

âyâ [4] acaba

M/332 Nice efsâne nazm idem ‘acabâ / Ne tarîk ihtiyâr idem **âyâ**

M/621 Bu letâfet ki baña virdi Hudâ / Kime virdi zamânede **âyâ**

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü biraz / Didi **âyâ** nedür bu hoş âvâz

M/1978 Didi **âyâ** ne hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña bunca ta‘ab

ayag üzre [2] ayakta

M/918 Göricek Serv’i hâke yüz sürdi / Serv **ayag üzre** hizmete turdı

M/1280 Şâh-ı gül sadra geçdi devletile / Serv **ayag üzre** turdı hizmetile

ayag [4]

1. ayak

M/428 Serv **ayagına** balta ol urdı / Pençesini çenâruñ ol burdı

2. kadeh

M/1278 Cem‘ olup cümle-i ahâli-i bâğ / Lâle-veş her birisi tuta **ayag**

M/1293 Deste alınca lâle la‘l **ayag** / Yakdı şevkile sîneye bir dâğ

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / Lâle şevkile aldı deste **ayag**

ayakda kalmak [2] açıkta kalmak, itibar görmemek

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u celâl / **Kaldı ayakda** ehl-i fazl u kemâl

M/1058 **Kaldı ayakda** dâr-ı dünyâda / Dest-gîr ol ki oldı üftâde

ayaklarda hâk-sâr olmak [2] ayaklar altına alınmak, değersizleşmek

M/1863 Şol kadar hâke zer nisâr oldı / Zer **ayaklarda hâk-sâr oldı**

M/2235 Ehl-i gül-zâre zer nisâr oldı / Zer **ayaklarda hâk-sâr oldı**

‘ayân [1] açık

M/727 Benüm ahvâlüm uş budur ki **‘ayân** / Eyledüm bir bir anı saña beyân

‘ayân olmak [3]

1. görünmek

M/224 **Oldı** bî-perde nûr-ı Zât **‘ayân** / Gören ü görmeyen bir oldı hemân

M/448 Enfi hey’etde bir elifdür san / Kim cemâl arasında **oldı ‘ayân**

2. açıkça anlaşılmak

M/716 Didi Bülbül eyâ latîf-elhân / Diñle hâlüm ki **ola** saña **‘ayân**

a‘yân [9] devlet erkanı

M/1677 İdüp **a‘yân** u ‘askerine hitâb / Didi ey reh-revân-ı râh-ı savâb

M/1736 Hışmile eyledi hemân fermân / Ki olup cem‘ cümle-i **a‘yân**

M/1738 Meger **a‘yânı** içre bir server / Var idi tab‘ı rûşen ü enver

M/1775 Yakdı kahr ile cümle **a’yânın** / Kurudup nâr-ı zecr ile kanın

M/1832 Cem‘ idüp hidmetine nevvâbın / Cümle **a‘yân** u cümle ashâbın

M/2038 Şâh-ı gül geçdi çün serîrine / Vardı **a‘yânı** yirlü yirine

M/2252 Gül'den oldı bu resme çün fermân / Cem‘ olup cümle bir yire **a‘yân**

M/2255 Yirlü yirine cümle-i **a‘yân** / Oturup oldı bezm-i ‘âlî-şân

M/2301 Yine cem‘ oldı cümleten **a‘yân** / Yine germ oldı meclis-i rindân

âyât [4] ayetler

M/51 Yazdı pes seb‘a-i semâvâtı / Oldı seb‘a'l-mesânî **âyâtı**

M/53 Soñra **âyât**-ı beyyinât yazup / Müteşâbihle muhkemât yazup

M/54 Kıldı ve'n-nâsı âhir-i **âyât** / Oldı hatm-i kitâb-ı mevcûdât

M/201 Safha-i çarha eyleyüp ta‘zîm / Kıldı **âyât**-ı lutfını terkîm

‘ayb [1] ayıp

M/1566 Hazret-i Yûsuf'a ne ‘**ayb** u ne ‘âr / Biñ Züleyhâ olursa ‘aşkile zâr

âyet [2] ayet

M/276 Safha-i ‘âleme olındı nigâr / Âyet-i fe'nzuru ‘alâ âsâr

M/491 Oldı engüşti sanki hâme-i sîm / Kılmaga lutf **âyetin** terkîm

âyet-i hüsn [1] güzellik ayeti

M/432 Nûrdan levhadur yâhûd ki Hudâ / **Âyet-i hüsni** eylemiş inşâ

âyet-i sâni [1] ikinci ayet

M/48 Nefs-i küll oldı **âyet-i sânî** / Oldı ümmü'l-kitâb-ı Rahmânî

Âyete'l-kürsî [1] Bakara sûresinin tevhid akîdesini anlatan 255. âyetinin adı (Çetin, 1991: s. 244).

M/50 Altına soñra kâtib-i takdîr / **Âyete'l-kürsî** eyledi tahrîr

âyîn [3]

1. dinî tören

M/1063 Küfr-i zülfüñi eylemişdür dîn / İstemez dahı mezheb ü **âyîn**

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur ey miskîn / Eyledüñ anı kendüñe **âyîn**

2. âdet, usul

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı 'adl-**âyîn** / Didi dahı turur mı ol miskîn

âyine [9] ayna

M/71 Vehm-i pindârdur vücûd-ı cihân / 'Aks-i **âyinedür** misâli hemân

M/603 Hüsnine virmege çü pîrâye / **Âyine** lâzım oldı ol aye

M/604 Eyleyüp cûy orada 'arz-ı kemâl /Kodı öñine **âyine** fi'l-hâl

M/605 Çünki **âyineye** nazar saldı / Hüsnini gördi hayrete taldı

M/606 Gördi **âyinede** çü 'aksin o hûr / Kendüyi gördi itdi kesb-i gurur

M/704 Saykal-ı 'aşkile çü dest-i hevâ / Kalbüm **âyinesine** virdi cilâ

M/705 Baña olsa nemed 'aceb mi libâs / **Âyine** çün nemed de tutmaz pas

M/1343 Hor bakma bu 'âşık-ı zâre / Oldı **âyîne** vech-i dil-dâre

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i sebât ü senâ / Cîm'i **âyîne**-i cemâl-i Hudâ

âyine-dâr [3] giyinirken ayna tutmakla mükellef hizmetçi (Şemseddin Sâmi, 2009: s. 63).

M/585 Kalbi sâf oldugıyçün âyine-vâr / Güle ol olmışıdı **âyine-dâr**

M/596 Bir seher-geh ki subh-ı **âyine-dâr** / İtdi sâfî cemâlin âyine-vâr

M/2373 Cûy-ı dil-cûy safvet-i cândur / **Âyine-dâr**-ı rûy-ı cânândur

âyine-i Sikender [1] Büyük İskender'in hocası Aristo tarafından çok düşmanın gelişini görebilmek amacıyla yaptırılan, İskenderiye şehrinde minâre gibi bir sütun üzerinde yer alan ayna (Onay, 2009: s. 77).

M/430 Cebhe kim rûşen ü münevverdür / Meger **âyine-i Sikenderdür**

âyine nemedde pas tutmaz [1] Ayna keçede paslanmaz.

M/705 Baña olsa nemed 'aceb mi libâs / **Âyine çün nemed de tutmaz pas**

âyine-vâr [2] ayna gibi

M/585 Kalbi sâf oldugıyçün **âyine-vâr** / Güle ol olmışıdı âyine-dâr

M/596 Bir seher-geh ki subh-ı âyine-dâr / İtdi sâfî cemâlin **âyine-vâr**

âyine-veş [1] ayna gibi

M/597 Oldı **âyine-veş** çü çihre-fürûz / Oldı fi'l-hâl mün'akis ruhı rûz

ʿayn [22]

1. göz

M/8 Gözlice hâsı **'ayn**-ı abherdür / Yâ iki tâze gonce-i terdür

M/66 **‘Ayn**-ı ‘âşıkdan olduñ ey Kâdir / Yine kendü cemâlüñe nâzır

M/255 Hem dahı nûr-ı çeşm kurre-i **‘ayn** / Şâh-zâde Hasan İmâm Hüseyn

M/439 **‘Aynı** kim ‘ayn-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i ‘ayn dinilse ger hakdur

M/440 Dir gören **‘aynını** anuñ her-gâh / Cân u dilden ‘aleyke Aynu’l-lâh

M/441 **‘Ayn**-ı abherdürür ki bâğ-ı cemâl / Buldı ol ‘abherile zîb ü kemâl

M/2413 ‘**Ayn**-ı ‘ibretle ger olınsa nazar / Her yıl olur bu kıssa ser-tâ-ser

2. pınar

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur gûyâ / Nâfı fevkinde ‘**ayn**-ı rûh-efzâ

3. tıpkı, aynen

M/439 ‘Aynı kim **‘ayn**-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i ‘**ayn** dinilse ger hakdur

M/468 Gerçi dendânı **‘ayn**-ı gevherdür / Gonce agzında jâle-i terdür

M/706 Sanma zillet ki ‘aşk devletdür / Devlet-i dehr ‘**ayn**-ı zilletdür

M/1198 ‘**Ayn**-ı vuslatdasan nedür bu enîn / Bulduguñca buñarsun ey miskîn

M/1204 Olmışam zâr ü bî-nevâ-yı firâk / ‘**Ayn**-ı vuslatda mübtelâ-yı firâk

M/1416 Hâsı tûtî-veş oldı şekker-hâ / Oldı şiddet evrâda ‘**ayn**-ı rehâ

M/1462 Didi yoklukdur ‘âşıka maksûd / Sûd ‘**ayn**-ı ziyân ziyândur sûd

M/1798 Nice gün eyleyüp anda ârâm / ‘**Ayn**-ı kahr içre kıldı çok in‘âm

M/1898 ‘**Ayn**-ı zulm içre eyleyüp ihsân / Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân

M/2033 Toldı ‘âlem behişt gibi sürûr / Sular oldı safâda ‘**ayn**-ı zuhûr

M/2340 Devletinüñ nihâyeti letdür / Lezzeti kalbe ‘**ayn**-ı zilletdür

4. Arap alfabesinde bir harf

M/1422 ‘**Aynı** ‘işret evin idüp ‘âlî / Gayn’ı eyledi gayrdan hâlî

M/2428 Çeküben mîl hâmeden her-dem / Kûr ide çeşm-i sâdı ‘**aynın** hem

‘ayn-ı nergîs [1] nergis çiçeğinin göze benzetilmesi bağlamında

M/410 Yogıdı **‘ayn-ı Nergis**-i gül-zâr / Altun üsküflü kullarına şümâr

‘ayş [13] eğlence

M/270 **‘Ayş** içün cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa giderdi leyl ü nehâr

M/547 Biri evvel şarâb-dârı idi / **‘Ayş** vaktinde gam-güsârı idi

M/594 Rûz u şeb **‘ayş** u nûş idi kârı / Bezl idi **‘ayş** u ‘işrete varı

M/1274 Toldı âfâk şevkile şâdî / Pîr-i subh itdi ‘**ayşa** irşâdı

M/1275 Şâh-ı gül ‘**ayşa** eyleyüp ‘işret / Şehr-i gül-şende kılmaga sohbet

M/1289 İtdiler ‘**ayş** u nûşa âgâzı / İrdi âfâka ‘işret âvâzı

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘**ayşile** nûş / Bülbülüñ bunda kârı cûş u hurûş

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / Çekdi gül câm-ı ‘**ayş** ü bülbül gam

M/1511 Ne utanur ne kimseden korkar / Her gice ‘**ayşile** sabâha çıkar

M/1770 Ser-i kûh üzre eyleyüp ârâm / ‘**Ayş** ü nûş eyledi nice eyyâm

M/2040 **‘Ayş** u nûş itdiler murâda irüp / ‘Ar u nâmûsı cümle bâda virüp

M/2243 Çarh-ı zâlimden almaga dâdı / Diledi ide ‘**ayşa** bünyâdı

‘ayş eylemek/itmek [3] yiyip içip eğlenmek

M/2042 **‘Ayş iderken** meger ki bir gün gül / Yâdına geldi nâ-gehân bülbül

M/2327 Subha dek ‘**ayş** u nûş **idüp** e’l-hak / Virdiler bezm-i ‘işrete revnak

M/2329 Bu tarîkile gül nice eyyâm / **Eyledi** bülbül ile ‘**ayş**-ı müdâm

ayurmak [1] ayrı düşürmek

M/865 ‘Aşk **ayurdı** hânümânumdan / ‘Aşk usandurdı tatlu cânumdan

ayva [1] bir meyve çeşidi

M/474 Ele girmez kalur o sîb **ayva** / Dimeye rahm idüp eger elma

‘ayyar [3] düzenbaz

M/587 Biri bir düzd-i şeb-rev ü **‘ayyâr** / Bir siyeh-kâr Hindû-yı tarrâr

M/591 Bir siyeh-rû vü tîre-dil-i **‘ayyâr** / Nâmı olmışdı Sünbül-i tarrâr

M/1448 Meger ol gice sünbül-i tarrâr / Fitne bâbında çâpük ü ‘**ayyâr**

‘ayyâş olmak [1] sarhoş olmak

M/2249 Döşeye sahnı sebze-i ferrâş / **Ola** ashâb-ı bâg hep ‘**ayyâş**

az [4]

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı dırâz / Mihneti çok vefâ vü şefkati **az**

M/1329 Nâzenînde egerçi nâz gerek / Çok gerekmez velîkin **az** gerek

M/1896 Hâsılı kıldı ol şeh-i pür-şûr / **Az** müddetde ‘âlem içre zuhûr

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü şevk hayâl / **Az** müddetde niçün irdi zevâl

a‘zâ [2] uzuvlar

M/421 Cümle **a‘zâsı** i‘tidâl üzre / Her biri behcet ü kemâl üzre

M/422 Cümle endâmı dil-keş ü garrâ / Birbirinden güzel kamu **a‘zâ**

‘azâb [1] azap, işkence

M/1880 Dem-i serdiyle düşdi âvaha halk / Ki ısındı ‘**azâb**-ı dûzaha halk

‘azâb virmek [1] üzmek, acı çektirmek

M/970 Gördi kim **virdi** câna hayli ‘**azâb** / Didi idüp şeb-i siyâha hitâb

âzâd [2] özgür

M/569 Gül-şen ehli idince nâmını yâd / Aña dirlerdi sûsen-i **âzâd**

M/2250 Bıragup tîgi sûsen-i **âzâd** / Dilde tertîb-i sohbeti kıla yâd

âzâde [5] bağlarından kurtulmuş

M/412 Serv-i **âzâde** gibi bâlâ-ser / Kulı biñ ola sancagını çeker

M/568 Gerçi kim olmış idi şâha gulâm / Lîk **âzâdelikle** bulmış nâm

M/570 Biri **âzâdelerde** hem vâlâ / Kâmeti gibi himmeti a‘lâ

M/1230 Bir garîb ü fakîr ü üftâde / ‘Âleminde yürürken **âzâde**

M/1408 Baña Hak’dan kitâb-ı rahmetdür / Gamdan **âzâdelige** hüccetdür

âzâd eylemek/itmek/kılmak [7] özgür bırakmak

M/1352 Beni ihsânuñile dil-şâd it / Bendenem bend-i gamdan **âzâd it**

M/2132 Hayra gir ol kemîneyi şâd it / Kafes-i gamdan anı **âzâd it**

M/2178 Şefkat it ol fakîri dil-şâd it / Kuşca cânın kafesden **âzâd it**

M/2183 Eyleyüp ol esîre ‘adlile dâd / Çevirüp başına **kıla âzâd**

M/2201 Kafes-i gamdan **eyleyüp âzâd** / Şâha ol dem getürdiler dil-şâd

M/2230 Bülbül-i zârı şâh **idüp âzâd** / Kıldı ol derd-mendi şevkile şâd

M/2396 Kafes-i tenden **eyleyüp âzâd** / Dili cân mülkine ider irşâd

âzâdlu gulâm [1] kölelikten azat edilmiş

M/923 Anuñ **âzâdlu gulâmı** idi / ‘Abd-ı makbûl u nîk-nâmı idi

âzâr [5] incitme

M/1503 Kârı olmışdı kîne vü **âzâr** / Gül-şen ehli dir idi nâmına hâr

M/1605 Cevr-i dil-dârdan mıdur zâruñ / Kahr-ı agyârdan mı **âzâruñ**

M/1729 Kılmasun ‘arza nâr-ı **âzârın** / Âb-ı tîgum söyündürür nârın

M/1886 Yolları tutdı zulm ü **âzârı** / Urdı bagrına evlerüñ nârı

M/2048 Hârdan yohsa irişüp **âzâr** / Oldı mı sîne-çâk ol bîmâr

âzâr virmek [2] incitmek

M/1535 Reddidüp bülbüli cefâyıla hâr / **Virdi** ol zâre derdile **âzâr**

M/1538 Bu yana hâr-ı zâlim ü gaddâr / **Virdi** çün kalb-i Bülbül’e **âzâr**

âzerm eylemek [1] utanmak

M/1730 Yüri di aña **eylesün âzerm** / Hiddeti kosun olmasun katı germ

‘azîmet [1] gidiş

M/1977 Şâh sordı bahâra rihletini / Şehr-i Gül-zâr’dan **‘azîmetini**

‘âzim olmak [2]

1. Yüce Allah’ın huzuruna doğru çıkmak bağlamında

M/191 İşde hâzır Burâk-ı berk-âsâ / Binüp **ol ‘âzim**-i cenâb-ı Hudâ

2. bir yere gitmeye niyet etmek

M/1653 **Olımaz** oldı kimse ‘**âzim**-i râh / Her kişi hânesini kıldı penâh

az itmek [1] azaltmak

M/2261 Nâz ise nâzı demdür **az idelüm** / Biz de şimden girü niyâz idelüm

az kalmış [1] az kalsın, neredeyse

M/2122 Kafes içre o haste-i nâlân / **Az kalmış** ki vire derdile cân

‘azm [3]

1. gidiş

M/682 Neredendür bu menzile cezmüñ / Nereyedür bu aradan **‘azmüñ**

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm âhir-i kâr / **‘Azm** ü cezmüm bu resmedür her-bâr

2. kemik

M/2035 Yine yildi yüpürdi peyk-i nesîm / Nefesinden dirildi ‘**azm**-i remîm

‘azm eylemek [6]

1. dolaşmak

M/281 Olup ol yâr-ı câna âhir yâr / **Eyledük** ‘**azm**-i gûşe-i gül-zâr

M/833 Sürinüp yüzi üzre hor u zelîl / **Eyledi** kûy-ı yâre ‘**azm**-i rahîl

2. bir yere gitmek için harekete geçmek

M/1701 Gül-şene **eyle ‘azm** sür’atile / Söyle şâh-ı bahâra hiddetile

M/1799 ‘Âkıbet menziline idüp cezm / Cânib-i şarka **eyledi** yine ‘**azm**

M/1858 Şâh-ı ‘âlî hemân ‘ale’t-ta’cîl / **Eyledi** şehr-i bâga ‘**azm**-i rahîl

M/2136 Pes yirinden turup gül-i ra‘nâ / **Eyledi ‘azm**-i bülbül-i gûyâ

‘azm itmek [10] bk. vuslata ‘azm itmek

1. gitmek, yönelmek

M/86 Mescide her kaçan ki **‘azm iderem** / Sanuram kûy-ı dil-bere giderem

M/647 Gâh şevkile Hind’e **‘azm itdi** / Gâh seyr-i Hıtâ’ya cezm itdi

M/1174 **‘Azm idüp** deşt ü kûh u sahrâya / Çıkar idi gamile tenhâya

M/1688 Didi ol şehre **‘azm idüp** fi’l-hâl / Eyleyelüm yakup yıkup pâ-mâl

M/1737 Şehr-i gül-zâre **ideler ‘azmi** / Kılalar anı yakmaga cezmi

2. harekete geçmek

M/190 Kalma kesretde vahdete **‘azm it** / Fürkati añma vuslata **‘azm it**

M/1121 **İtdi** pes bülbüli tecessüse ‘**azm** / Bilmege vasf-ı hâlin eyledi cem

3. yola koyulmak

M/194 Şevkle olup ol Burâk'a süvâr / **İtdi** fi'l-hâl **'azm**-i cânib-i yâr

M/1998 Bir mübârek zemânda şâh-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre **itdi 'azmi** hemîn

'azm kılmak [2] harekete geçmek

M/1507 Turup ol lahza sünbül-i tarrâr / Hışmile **kıldı** '**azm**-i hizmet-i hâr

M/1743 Olup ardınca kendü dahı revân / Şehr-i Gül-zâr'e **kıldı 'azmi** hemân

Azrâ-'izâr [1] Azra yanaklı. âşık olunan kadın bağlamında. (bk. Vâmık)

M/712 Kangı **'Azrâ-'izâre** Vâmık'san / 'Acebâ nice şâha 'âşıksan

âzürde eylemek [1] incitmek, üzmek

M/1555 Niçün **âzürde eyledüñ** anı / Redd ider mi kimesne mihmânı

âzürde olmak [1] incinmek, eziyet çekmek

M/2001 Zulm ü kahrile **olup âzürde** / Ehl-i bâg olmışıdı pejmürde

B

bâ [2] bâ harfi, Arap alfabesinde bir harf

M/4 **Bâ**'sı bâğ-ı bidâyetüñ yeridür / Gül-şen-i cennetüñ gül-i teridür

M/1413 **Bâ'sı** hem oldı behcete bâdî / Tâ'sı âhir sa'âdete hâdî

bâb [6]

1. kapı

M/893 Âbı sâfî vü hâki müşk-i sirişt / Heşt **bâbı** niteki heşt bihişt

M/1699 Biri olup bahâra efgende / Biri **bâb**-ı temûzda bende

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her beyti cennete bir **bâb**

2. kısım

M/1448 Meger ol gice sünbül-i tarrâr / Fitne **bâbında** çâpük ü 'ayyâr

M/1489 Fitne fenninde çok hayâl itdi / Hîle **bâbında** kîl ü kâl itdi

3. konu

M/2030 Açdı tûmârını yine zanbak / Şevk **bâbından** aldı halk sebak

bâ-ı bismillah [1] besmelenin bâ harfi

M/47 'Akl-ı kül oldı **bâ-ı bismillâh** / Oldı ser-nâme-ı kelâmullah

bâd [3] rüzgar

M/400 Âb-ı 'adliyle tâze rûy-ı cihân / **Bâd**-ı lutfıyla dehr misl-i cinân

M/1350 Sende nâzile **bâd**-ı istignâ / Yile virdi vücûdum itdi hevâ

M/2344 **Bâd** tahtını götürüp her ân / Kande isterse iletürdi revân

bâde [6] şarap

M/82 Bu hevâyıla nûş idüp **bâde** / Hırmen-i zühdi virmişem bâde

M/1277 Yagdurup bezme **bâde**-i Jâle / Kıla pür-la'l sâgarın Lâle

M/2246 Jâle bezl ide **bâde**-i sâfî / Kıla pür lâle sâgarın sâfî

M/2286 Pes idüp nûş-ı **bâdeye** âheng / İçdiler şevkile mey-i gül-reng

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i mey-i nâb / Her biri oldı mest-i **bâde**-i hâb

M/2328 Gelmeyüp gözlerine zerrece hâb / İçdiler subh olınca **bâde**-i nâb

ba'dehu [2] bir zaman sonra

M/1836 Kalmayup **ba'dehu** karâra mecâl / Feth-i gül-zâra kıldı isti'câl

M/1983 **Ba'dehu** oldugın hazân vâlî / Nice oldıysa hem şitâ hâli

bâde virmek [7]

1. yele vermek, savurmak

M/82 Bu hevâyıla nûş idüp bâde / Hırmen-i zühdi **virmişem bâde**

M/669 Devleti 'aşkile **virüp bâde** / Mihnete olmışıdı üftâde

M/739 Beni ser-geşte eyleyüp bu hevâ / Hâsılum **bâde virdi** kıldı fenâ

M/785 Ne hevâdur ki itdürüp baña âh / Hâsılum **bâde virdi** nîteki kâh

M/2040 ‘Ayş u nûş itdiler murâda irüp / ‘Ar u nâmûsı cümle **bâda virüp**

2. öldürmek bağlamında

M/2331 Gül-i zîbâyı **virüben bâde** / Bülbüli kıldı hâke üftâde

M/2345 ‘Âkıbet **virdi** anı da **bâda** / Ancak adıdurur gelen yâda

bâd-ı sabâ [2] sabahları doğudan esen ve güllerin açılmasını sağlayan latîf rüzgâr (Cebecioğlu, 1997: s. 39).

M/9 Sanasın serv dalıdur ol râ / İki bükmiş seherde **bâd-ı sabâ**

M/960 Sakın âhumdan ey gül-i ra‘nâ / Güli virür fenâya **bâd-ı sabâ**

bâd-ı seher [2] tan yeli

M/403 ‘Adl ü dâdı misâl-i **bâd-ı seher** / Eylemiş rûy-ı dehri tâze vü ter

M/407 Kapamaz kimse kimseden efser / Lâle tâcın meger ki **bâd-ı seher**

Bâd-ı Semûm [3] Kavurucu Yel (özel ad). Mesnevî kahramanlarından biri, Temmuz Şah’ın habercisi.

M/1697 Nefesi germ çün teni mahmûm / Nâmı olmışdı dilde **bâd-ı semûm**

M/1715 İşidüp bu ‘itâbı **bâd-ı semûm** / Eyledi kahr u hiddetile hücûm

M/1733 Aldı **bâd-ı semûm** çün haberi / İtdi Şâh Temûz‘a dek güzeri

bâd-ı vezân [2] esen rüzgar

M/15 Harekât-ı hurûfı oldı hemân / Bu gül-istân içinde **bâd-ı vezân**

M/644 Bunı didi hemân oldı revân / Esdi gitdi nite ki **bâd-ı vezân**

bâdî [3]

1. geçici olarak orada bulunanlar

M/1754 Saf tutup cümle **bâdî** vü hâzır / Cengiçün oldı hâzır u nâzır

M/1760 Hâsılı münhezim olup âhir / Yandı ol nâre **bâdî** vü hâzır

2. rüzgar gibi

M/1839 Var idi bir berîd-i çâlâkî / Fi‘li **bâdî** tabî‘atı hâkî

bâdî olmak [1] sebep olmak

M/1413 Bâ’sı hem **oldı** behcete **bâdî** / Tâ’sı âhir sa‘âdete hâdî

bagır [9] bağır, göğüs

M/778 Gözlerinden döküp firâkile yaş / **Bagrı** oldı gamile toptolı yaş

M/849 **Bagruña** dâğ-ı ‘aşkı kim yakdı / Nâmuña ‘aşk adını kim takdı

M/1087 **Bagrumuñ** kara başı hakkıyçün / Gözümüñ kanlu yaşı hakkıyçün

M/1388 Tîg-i hecrüm derûnuñ itdi mi kann / **Bagruñ** oldı mı şevkile biryân

M/1506 **Bagrına** tîg-i gam urup yâre / Şehr-i gül-şenden ide âvâre

M/1527 İrişüp urdı bülbül-i zâre / Bir iki yirde **bagrına** yâre

M/1645 İrdüginüñ ururdı **bagrına** dâğ / Bû-Leheb’den yakardı zâtı çerâğ

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı **bagrına** dag / Yakdı nergis yine gamile çerâg

M/1890 Görüp anı o zâlim ü ebter / **Bagrı** yagı karış karış artar

baglamak [1] eklemek, birleştirmek

M/1514 Nâmına **baglayup** terâneleri / Yâdına eyleyüp fesâneleri

bagrını delmek [1] içine işlemek

M/1307 **Bagrını delmişidi** ney gibi gam / Hâlî olmazdı nâleden bir dem

bâğ [47]

1. büyük bahçe

M/4 Bâ'sı **bâğ**-ı bidâyetüñ yeridür / Gül-şen-i cennetüñ gül-i teridür

M/104 Rûy-ı hûbânda seyr idem hüsnüñ / **Bâğ** u bûstâñda seyr idem hüsnüñ

M/261 Cennete dönmüş idi **bâğıla** râğ / Sebz-pûş olmış idi deştile dağ

M/267 Bülbül'üñ kârı âh u nâle idi / Gül-şen ü **bâğ** pür-i gulgule idi

M/270 'Ayş içün cümle-i sıgâr u kibâr / **Bâğ** u râğa giderdi leyl ü nehâr

M/275 'Âleme irdi revnak u zîver / **Bâğa** gel eyle sun'-ı Hakk'a nazar

M/282 Eyleyüp bir latîf **bâğa** nüzûl / Hurrem ü hûb u dil-keş ü makbûl

M/292 Bülbül-i **bâğa** irdi cûş u hurûş / Neden olmak bu resme sen hamûş

M/544 Bülbül-i kıssa-hân-ı **bâğ**-ı kelâm / Böyle virdi kelâm-ı pâke nizâm

M/856 **Bâğ**-ı nâz içre ol mutarrâ gül / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

M/1655 Başladı her birisi kaçmaga / Kimisi taga kimisi **bâga**

M/1856 Bildi ahvâl-i **bâgı** çünki ‘ıyân / Geldi Şâh Hazân‘a irdi hemân

M/1931 Şöyle itdi yasak kim her-kes / Kılmaya seyr-i **bâg** u râga heves

M/1951 Yine ey bülbül-i bülend-âvâz / **Bâg**-ı vasl içre ol terennüm-sâz

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü efgân / Gel berü **bâg**-ı şevke ol handân

M/2025 Yine güldi yüzi gül-istânuñ / Göñli açıldı **bâg** u bûstânuñ

M/2055 Ola hicrânile esîr-i kafes / İrmeye **bâg**-ı vasla ol bî-kes

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu teng kafes / **Bâg**-ı vâsi‘ fezâya eyle heves

M/2401 Oldı her beyti bir gül-i rengîn / Bülbül oldı o **bâga** Rûh-ı Emîn

2. mesnevîdeki şehre verilen isim (özel ad)

M/536 **Bâğ** u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle ol şehre nâmdur bil sen

M/555 Birisi dîde-bân-ı **bâğ** idi / Gül-şene çeşm ü hem çerâğ idi

M/841 **Bâğdan** taşra seyre çıkmışidi / Göñli seyr ü sülûke akmışidi

M/897 Sakf u dîvârına idince nazar / Cûy-ı dil-cûy kıldı **bâğa** güzer

M/1276 İtdi fermân ki eyleyüp tedbîr / Kuralar sahn-ı **bâğa** sebz-i serîr

M/1278 Cem‘ olup cümle-i ahâli-i **bâğ** / Lâle-veş her birisi tuta ayag

M/1362 **Bâğa** virmişdi lutfıla revnak / Nâmı olmışıdı **bâğda** zanbak

M/1449 Giyüp egnine şeb-revâne kabâ / Seyr ider **bâğda** tek ü tenhâ

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp bir bir / Ehl-i **bagın** çemende gönline gir

M/1866 Sararup ehl-i **bâg** dehşet ile / Düşdiler hâke havf u haşyet ile

M/1868 Soydı hep ehl-i **bagı** eyledi ‘avr / Kurudı kaldı her biri bî-zevr

M/1925 Berf idince bu resme **bâga** nüzûl / İtdi şâh-ı şitâ da şehre duhûl

M/1953 Nice bir olasan esîr-i kafes / Kafesi ko gel eyle **bâga** heves

M/2001 Zulm ü kahrile olup âzürde / Ehl-i **bâg** olmışıdı pejmürde

M/2003 Gerçi irmişdi ehl-i **bâga** memât / Buldılar makdemiyle tâze hayât

M/2004 Düşdü şevkile ehl-i **bâga** hurûş / Eyledi renglerinde kanları cûş

M/2005 **Bâga** irdi nesîm-i hoş-harekât / Harekâtından irdi çok berekât

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i **bâg** / Lâle şevkile aldı deste ayag

M/2009 Oldı zulm-i şitâyı çün dâfi‘ / Cümle **bâg** ehli oldılar tâbi‘

M/2010 Gördi çün bu hevâyı şâh-ı şitâ / K’irdi erbâb-ı **bâga** zevk u safâ

M/2018 Yine olup makâmına râci‘ / Zulmeti oldı **bâgdan** râfi‘

M/2024 Ehl-i **bâga** idüp ri’âyetler / Halka geydürdi sebz hil‘atler

M/2031 Oldı ferrâş-ı **bâg** sebze-i ter / Döşedi sahna atlas-ı ahzar

M/2247 Câm-ı zerrîni ala nergis ele / Mest ü mahmûr bezm-i **bâga** gele

M/2249 Döşeye sahnı sebze-i ferrâş / Ola ashâb-ı **bâg** hep ‘ayyâş

M/2253 Sohbet esbâbın itdiler tertîb / Virdiler bezm-i **bâga** zîver ü zîb

M/2306 Ehl-i **bâg** aldı sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül def

bâğa açılmak [3] bahçeye çıkmak

M/264 Hâb-ı gafletden uyanup ezhâr / **Bâğa açılmış** idi leyl ü nehâr

M/269 **Açılup bâğa** cümle-i yârân / Gûşe gûşe safâda idi cihân

M/2032 Halk-ı ‘âlem **açıldılar bâga** / Yine her gûşe döndi uçmaga

bâğ-ı ‘âlem [1] dünya bahçesi

M/417 Bir oğul virmiş aña Hazret-i Hak / Gül gibi **bâğ-ı ‘âleme** revnak

bâğ-ı cemâl [1] güzellik bağı

M/441 ‘Ayn-ı abherdürür ki **bâğ-ı cemâl** / Buldı ol ‘abherile zîb ü kemâl

bâğ-ı cennet [4] cennet bahçesi

M/11 Lâledür **bâğ-ı cennet** içre o nûn / Noktası oldı sanki dâğ-ı derûn

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü cây-ı münîf / **Bâğ-ı cennet** gibi latîf ü nazîf

M/751 **Bâğ-ı cennet** gibi musaffâdur / Gülleri tâze vü mutarrâdur

M/756 **Bâğ-ı cennet** disem aña yiridür / K’oldı hûr ile içi taşı pür

bağ-ı cinân [1] cennet bahçesi

M/894 Giren ol şehr-i cennet-âbâda / Girdi **bâğ-ı cinâna** dünyâda

bâğ-ı hazrâ [1] yeşilliklerle dolu bahçe

M/526 Subh kim dehre nûr saçıldı / **Bâğ-ı hazrâda** bir gül açıldı

bâğ-ı hüsn [1] güzellik bahçesi

M/418 Adı gül gerçi dahı ter-gonca / **Bâğ-ı hüsn** içre başlamış gunca

bâğ-ı irem [1] cennet bahçesi, İrem bağları

M/16 Sekenâtına yiridür dirsem / Oldı rûy-ı zemînde **bâğ-ı irem**

bâğ-ı mahbûb [1] muhabbet bahçesi

M/941 Gonce-i nâ-şüküfte-i hûbı / Gül-i zîbâ-yı **bâğ-ı mahbûbı**

bâğ-ı 'ömr [1] ömür bahçesi

M/416 **Bâğ-ı 'ömrinde** bir gül açılmış / Hak'dan üstine feyz saçılmış

bâğ-ı rahmet [2] rahmet bahçesi, ilahî bahçe

M/6 Elif'i serv-i **bâğ**-ı rahmetdür / Gonce-i zanbak-ı hidâyetdür

M/10 **Bâğ-ı rahmetde** goncedür ol hâ / 'Arz ider her zamân cinânı saña

bâğ-ı vefâ [1] vefâ bahçesi

M/7 Lâm'ı kim anda dâl ü devlet var / Oldı **bağ-ı vefâ**da zülf-i nigâr

bagru parelenmek [1] göğsü parçalanmak, çok acı çekmek

M/952 **Pârelendi** cefâyıla **bagrum** / Kana döndi belâyıla cigerüm

bağrı yanmak [1] çok dert çekmek

M/552 Dâğ-ı 'aşkıla **bağrı yanmış** idi / Şevkile kanlara boyanmış idi

bagrına nâr urmak [1] bagrında ateş yakmak

M/1886 Yolları tutdı zulm ü âzârı / **Urdı bagrına** evlerüñ **nârı**

bağrında baş çıkmak [1] bağrında yaralar açılmak

M/360 Hûn olup havfile kızılbaşuñ / **Çıkdı bağrında baş** ol evbâşuñ

bağrını hûn itmek [2] bağrını kana boyamak

M/363 Kahrı düşmenleri zebûn itdi / **Bağrını** haşyetile **hûn itdi**

M/848 Neden olduñ bu resme zâr u zebûn / **Bagruñı** derdile kim **eyledi hûn**

bahâdır [1] yiğit

M/567 Bir **bahâdır**-ı garîb-server idi / Her zamân kârı tîg u hancer idi

Bahar [6] Bahar Şah (bk. Şâh-ı Bahâr)

M/1699 Biri olup **bahâra** efgende / Biri bâb-ı temûzda bende

M/1779 Didi kanı buluñ **bahârı** baña / Şâh-ı gül kande gitdi bî-pervâ

M/1789 Görmedi hîç-kes **bahâr** eserin / Gül‘üñ almadı kimseler haberin

M/1792 Didi oldı **bahâr** nâ-peydâ / Eseri zâhir olmadı aslâ

M/1977 Şâh sordı **bahâra** rihletini / Şehr-i Gül-zâr’dan ‘azîmetini

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr / Ol ki didüm firâr kıldı **Bahâr**

bahar bustan [1] Bahâristân~Molla Câmî'nin manzum-mensur karışık eserinin adı

M/523 Oldı müstahzar-ı **bahâr bûstân** / Okıdı şi'rden nice dîvân

bâhir [1] apaçık

M/170 Başdan ayağa nûrıdı **bâhir** / N'ola olmazsa sâyesi zâhir

bahr [2] deniz

M/839 Eyleyüp ol diyârdan güzeri / Cânib-i **bahre** eylemiş seferi

M/1411 Gördi bir **bahr**-ı jerf ü dürr-i şikerf / Okudı döne döne harf-be-harf

bahr-ı ahzer [1] Hazar denizi Asya'nın iki büyük gölünden birincisi (Erdoğan, 2017:121)

M/508 Pâyı fülk safâda lengerdür / Mâhi-yi nûr-ı **bahr-ı ahzerdür**

bahr-ı hüsn [1] güzellik denizi

M/458 Gûş kim dürlerile buldı şeref / **Bahr-ı hüsn** içre pürdür iki sadef

bahs açılmak [1] bahsedilmek

M/289 **Açılup** gâh mesnevîden **bahs** / Oldı lafz-ı ma'nevîden bahs

bahs eylemek [1] bahsetmek

M/635 Kimse da‘vâ-yı şirket eylemiye / **Bahs**-ı hüsn ü melâhat **eylemiye**

bahs olmak [1] bahsedilmek

M/289 Açılup gâh mesnevîden bahs / **Oldı** lafz-ı ma‘nevîden **bahs**

bahş [1] bağış, ihsan, verme (bk. lutf-bahş, tâc-bahşâ)

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ açup hazâ’in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta **bahş**-ı vücûd

baht [10] talih

M/208 Çünki altıncı kasrı eyledi taht / Müşterî’ye irüp sa‘âdet ü **baht**

M/346 Müsta‘idd-i livâ-yı devlet ü **baht** / Müstahikk-ı külâh-ı ‘izzet ü taht

M/933 Bir gice kim çü **baht**-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/966 Bir yaña derd-i zulmet-i şeb-i târ / Bir yaña kahr-ı **baht**-ı nâ-hem-vâr

M/1402 **Bahtuñ** uyandı hâb-i gafletden / İrdi devlet cenâb-ı ‘izzetden

M/1965 Şeref ü **bahtile** bulup teşrîf / Hem şerîf idi hem latîf ü zarîf

M/2022 Geçdi şâh-ı bahâr çün tahta / İrdi evvelki devlet ü **bahta**

M/2141 Nâ-gehân tâli‘i olup ferruh / Açdı hûrşîd-i **baht**-ı devlet-i ruh

M/2151 Ki togup **baht** u devletüm güneşi / Ölmeden gördi göz o mâh-veşi

M/2254 Geçdi gül nâz ü ‘izzetle sadre / İrdi **bahtile** rif‘at ü kadre

bahtı siyah olmak [1] bahrı kara olmak, talihsiz olmak

M/1149 Didi miskîn nedür bu nâle vü âh / Neden **olduñ** bu resme **bahtı siyâh**

ba‘îd [1] uzak

M/1206 Zâhiren olmışam egerçi karîb / Lîk oldı **ba‘îd** vasl-ı habîb

ba‘îd olmak [1] uzak durmak

M/1259 Dil-ber ister **ba‘îd ola** ‘âşık / ‘Âşıka kurb olur mı bes lâyık

bâ‘is olmak [2] sebep olmak

M/1565 Belki **olur** kemâline **bâ‘is** / Günde biñ ‘âşık ola ger hâdis

M/2095 Ne fesâd oldı ey ‘aceb hâdis / Ki **ola** kayd ü bendüñe **bâ‘is**

bâk [1] korku

M/1728 Benüm andan ne havf u **bâküm** var / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm var

Bâkî [2]

1. Esma-i Hüsnâdan biri

M/2350 Kimse bu evde kalmadı bâkî / Meger ol Hayy ü kâdir ü **Bâkî**

2. ölümsüz

M/2371 Lâle k’oldı bu meclise sâkî / Oldı dilde mahabbet-i **bâkî**

bâkî kalmak [1] kalıcı olmak

M/2350 Kimse bu evde **kalmadı bâkî** / Meger ol Hayy ü kâdir ü Bâkî

bakmak [5]

M/101 Seni görsün ne yaña **baksa** gözüm / Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

M/103 Ki olup keşf-i câna sırr-ı vücûd / Kande **baksam** sen olasan meşhûd

M/1016 Yiter ol derd-mendi odlare yak / Nazar-ı rahmet eyle hâline **bak**

M/1314 Yüzine **bakmak** olmadı aslâ / Nâmını añmak olmadı aslâ

M/2202 Şâh-ı ‘âlî **bakup** kıyâfetine / Nazar itdi çü vaz‘ u hâletine

bâl [2]

1. tamamen

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i **bâl** / Yohsa hışmum irür aña fi’l-hâl

2. kanat

M/2060 Elem ü hecrile nedür hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı gam per ü **bâlüñ**

bâlâ [2] yüce

M/1186 Serv-i **bâlâyıla** olup hem-dest / Oturur hasretile vâlih ü mest

M/1242 Ne zarar ola serv-i **bâlâye** / Sala hâk-i hakîre ger sâye

bâl açmak [1] kanat çırpmak

M/834 ‘Aşkile **bâl**-i himmeti **açdı** / Nice sahrâ vü kûhlar geçdi

bâlâ-ser [1] başı yukarıda

M/412 Serv-i âzâde gibi **bâlâ-ser** / Kulı biñ ola sancagını çeker

balta urmak [1] balta ile kesmek

M/428 Serv ayagına **balta** ol **urdı** / Pençesini çenâruñ ol burdı

bâm [4]

1. telli enstrümanlardaki en kalın tel

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / Gâh zîr itdi nagmesin geh **bâm**

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / Nâlesin gâh **bâm** kılur geh zîr

2. çatı

M/1921 Gücile vardı evlere düşdi / Dama vü **bâma** ‘askeri üşdi

M/1924 Gücile kondı cümle **bâmlara** / Harbeler dökdi ceyşi tamlara

bâr [7]

1. meyve

M/409 Berg ü **bârına** hadd ü ‘add yogıdı / Berg-i eşcârdan dahı çogıdı

M/1869 Saldı topraga cümle varların / Dökdi kahrile berg ü **bârların**

2. yük

M/846 Kâmetin derd-i ‘aşk dâl itmiş / Cismini **bâr**-ı gam hilâl itmiş

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi **bâr**-ı derd ü ta‘ab

M/1188 Za‘fden cismi bî-hayâl olmış / **Bâr**-ı hecrile bî-mecâl olmış

M/1613 Kâmetüm **bâr**-ı ‘aşk ham kıldı / Hâke saldı esîr-i gam kıldı

M/2275 Cânuñı yakdı nâr-ı hicrânum / Kâmetüñ bükdi **bâr**-ı hicrânum

bârân [1] yağmur

M/2293 Tolular yagdı bezme çün **bârân** / Bûseler oldı nukl-ı mey-hârân

bârek-Allâh [2] Bârekailâh~ "Allah mübarek etsin." Bâreke'llâh, beğenme, şaşakalma, durumlarında kullanılan bir sözdür (Yılmaz, 1992: s. 27).

M/607 Didi hüsnine germ olup ol mâh / **Bârek-Allâhu** lâ-ilâhe sivâh

M/768 Dir gören hüsnini olup meyyâl / **Bârek-allâh** zihî cemâl ü celâl

Bârî [6]

1. Allah’ın doksan dokuz isminden biri

M/873 Seni sevk itdi devlete **Bârî** / Kıldı rûzî cemâl-i dil-dârı

2. bari, hiç değilse

M/992 Oldı çün **bârî** kâş hîn-i velûd / Kan olaydı bu cism-i hûn-âlûd

M/993 Olmadı **bârî** kâş tîg-i ecel / Kanumı dökmegi göreydi mahal

M/1019 Seni sevmek günâhsa aña eger / **Bârî** öldür günâhdan kurtar

M/1021 **Bârî** katl it añılmasun adı / Kimse yâd itmesün o nâ-şâdı

M/1033 Hâkine **bârî** ber-güzâr eyle / Salma gözden aña nazar eyle

bârid [4] soğuk

M/1874 Demi serd ü tabî‘atı **bârid** / Re’yi fâsid ü rü’yeti müfsid

M/1876 Katı **bârid** tabî‘at ü ‘âmmı / Şâh Zâlim Şitâ anuñ nâmı

M/1915 Gerçi kâfûr-veş sefîd-‘izâr / Lîk kâfûr gibi **bârid**-kâr

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü sefîd / Lîk **bârid** tabî‘atı çü hadîd

bârid gelmek [1] nahoş bulmak, hoşlanmamak

M/1906 Diñledi çün bu sözi şâh-ı şitâ / Katı **bârid gelüp** didi ne revâ

bârid-mizâc [1] soğuç mizaçlı

M/1805 Gerçi **bârid-mizâc** idi nev‘â / İ‘tidâle karîb idi ammâ

bârid olmak [1] soğutmak

M/2391 İdüp elbet tabî‘atı fâsid / Bu sıfatdan mizâc **olur bârid**

basagelmek [1] basarak geçmek

M/216 Didi pâyine yüz sürüp sad-bâr / Yüzümi **basageldüñ** ey Muhtâr

basar ehli [1] fikir sahibi

M/556 **Basar ehli** basîret ıssı idi / Nazar ehli nezâket ıssı idi

basdugı yiri bilmemek [1] bastığı yeri bilmemek- sarhoşluktan nerede olduğunu seçememek

M/1296 **Basdugı yiri bilmez** idi nesîm / Katı mest oldı ol civân-ı kerîm

bâsıra [1] görme

M/2370 Kuvvet-i **bâsıra** ki var tende / Nergisüñ adıdur bu gül-şende

basîret ıssı [1] ileri görüşlü

M/556 Basar ehli **basîret ıssı** idi / Nazar ehli nezâket ıssı idi

baş [11]

1. baş, kafa

M/173 Hüsnine günden irmesün deyü tâb / Sâye-bân oldı **başı** üzre sehâb

M/438 Her nazarda ider o şeh biñ kan / Ki asar gün **başına** iki kemân

M/1001 Çeküben tîg-i zulmı bî-pervâ / **Başumı** tenden eyleyeydi cüdâ

M/1667 Kâse-i çarhı kızdurup fi'l-hâl / **Başlarına** geçürdi tâs misâl

M/1671 Hâsılı dehri kapkara yakdı / 'Âlemüñ **başlarına** od çıkdı

M/1740 Vechi âfâka nûr virmişdi / Kadr ile **başı** çarha irmişdi

M/1860 Lîk ol şâh eyleyüp ihsân / **Başlarına** zer eyledi efşân

M/2225 İşidüp anı serv o hâletde / **Başını** saldı kaldı hayretde

2. üzeri

M/1053 Togmadı sâye gibi **başına** gün / Oldı derd-i firâkile güni dün

M/2183 Eyleyüp ol esîre ‘adlile dâd / Çevirüp **başına** kıla âzâd

3. yara

M/1087 Bagrumuñ kara **başı** hakkıyçün / Gözümüñ kanlu yaşı hakkıyçün

başa çıkmak [1] içkinin tesir etmesi, başına vurmak

M/2296 **Çıkdı** çün **başa** neşve-i mey-i nâb / Her biri oldı mest-i bâde-i hâb

baş ağrıtmak [1] rahatsız etmek

M/1138 Nice **baş agrıdur** o murgek-i mest / Ötme diñ aña incinürse küşest

baş alıp kaçmak [1] alıp başını gitmek

M/1893 **Kaçdı** hûrşîd **baş aldı** hemân / İtdi havf ile kendüyi pinhân

başaşaga salmak [1] başını öne eğmek

M/1595 **Saluban başaşaga** hayretile / Nazar itmezdi dehre ragbetile

başdan aşmak [1] baştan aşmak, pek çoğalmak

M/1665 Tâb-ı zulmı çü **başdan aşdı** / Cûylar kızdı kaynadı taşdı

başdan ayağa [1] baştan aşağı, tamamen

M/170 **Başdan ayağa** nûrıdı bâhir / N'ola olmazsa sâyesi zâhir

baş egmek [2]

1. direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek TDK

M/306 Hizmete **baş egüp** kalem-mânend / Olmışamdur hezâr kayd ile bend

2. uykudan dolayı başı aşağı düşmek

M/1297 Bir iki cur'a kim aña degdi / Hâbe vardı benefşe **baş egdi**

başına âteşler yagdurmak [1] aralıksız ateş atmak

M/1689 Şehr-yârı muhâlefet kıla ger / **Yagduralum başına âteşler**

başına efser urmak [1] taç takmak

M/600 Virmege hüsn bâğına zîver **/ Urdı başına** la'lden **efser**

başına gün togmak [1] talihi açılmak, isteğine kavuşmak

M/2142 Gördi **başına gün togup** nâ-gâh / Burc-ı devletden oldı zâhir mâh

başına üşmek [2] başına toplanmak

M/1437 Mâh kurmış felekde hengâme / Encüm **üşmiş başına** çün ‘âmme

M/1884 Zulm ü kahrı çü **başına üşdi** / Kaçdı hep halk âteşe düşdi

başı üzre yiri olmak [1] başı üstünde yeri olmak, her zaman hoş karşılanmak

M/2226 İdüp ikrâm ü ihtirâmı hezâr / Didi kim **başum üzre yirüñ var**

başı üzre yir itmek [1] iyi ağırlamak

M/927 Tutdı el üzre lutf u ‘izzetile / **Başı üzre yir itdi** hürmetile

başka [1] farklı

M/1303 Gam u derdile sohbet eyler idi / O dahı **başka** ‘işret eyler idi

başlamak [5] bir işe girişmek

M/418 Adı gül gerçi dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre **başlamış** gunca

M/859 **Başlayup** savt-ı ‘âşık-âneyile / İtdi hoş nagmeler terâneyile

M/1068 **Başladı** sıdk ile münâcâta / ‘Âlimü’s-sırr ve’l-hafiyyât’a

M/1655 **Başladı** her birisi kaçmaga / Kimisi taga kimisi bâga

M/1731 Virmesün şu‘le âteşîn cenge / **Başlamasun** cidâle âhenge

baş olmak [1] yaralanmak

M/1193 Gözlerüñ hesretile yaş olmış / Cigerüñ mihnetile **baş olmış**

başum gözüm üzre [1] "Başım gözüm üstüne. " Kendisinden isteneni içtenlikle yapmayı kabul etmeyi bildiren söz

M/330 Didüm ey yâr-ı cân gözüm üzre / Ne ki didüñ **başum gözüm üzre**

başunı almak [1] baş ağrıtmak

M/1141 **Başumuz aldı** şunda nâleyile / Virür âhir anı o nâle yile

bâtıl [2] abes, boş

M/797 Gel bu sevdâyı ko ki müşkildür / Hâsılı bir hevâ-yı **bâtıldur**

M/2171 Bu sa'âdet ki bana hâsıl idi / Var ise bir hayâl-i **bâtıl** idi

bâtın [1] iç, öz (Gölpınarlı, 1977: s. 50).

M/55 İns ü cinni yaratduñ ey Rahmân / Zâhir ü **bâtın** âşikâr ü nihân

bâz olmak [1] açılmak

M/227 **Olup** âhir der-i 'icâzet **bâz** / Oldı merci' yine sarây-ı mecâz

bâzâr [3] alışveriş yeri

M/372 Devr-i ‘adlüñde ey emîr **bâzâr** / Meger erbâb-ı ‘aşk leyl ü nehâr

M/1643 Germ olup devlet ile **bâzârı** / Dehre salmışdı kahr ile nârı

M/2027 Lâle geydi başına la‘lîn tâc / İrdi **bâzâr**-ı gül-sitâna revâc

bâzârı germ olmak [1] pazarı değerlenmek

M/1942 Oluban kalbi nerm oduncılaruñ / **Oldı bâzârı germ** oduncılaruñ

bâzû [2] kol

M/482 İtdi **bâzûsını** Hudâ-yı kadîm / Sanasın kim iki sebîke-i sîm

M/483 Zûr-ı **bâzûyıla** o şâh-ı cihân / Boynuma ger iderse yüz biñ kan

be [2]

1. “ey” anlamında seslenme sözü

M/1610 Söyle hâlüñ nedür **be** hey miskîn / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

2. için

M/2085 Yâ İlâhî **be**-hakk-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma sebebi

bed-dûz [1] bahtsız

M/1725 Didi kim bu ne sözdür ey **bed-dûz** / Ne kişidür ‘aceb o şâh-ı temûz

bedel [1] karşılık

M/236 Yâ Nebiyyallâh itmişem ‘isyân / Eyle ‘isyânuma bedel ihsân

bedeli yog [1] eşi benzeri bulunmayan

M/1807 Var idi gerçi her hünerde eli / Reng-rezlikde **yogidi bedeli**

bedel kılmak [1] benzetmek

M/500 Mûyile incelikde ol bî-misâl / **Kılmadadur** rismânı mûya **bedel**

beden [5] gövde

M/831 Nâleden nâye dönmişdi teni / Mûyeden mûya beñzeyüp **bedeni**

M/1335 Çâk olup tîg-i hecrile **bedenüm** / Lâle-veş kanlara boyandı tenüm

M/1593 Gömgök olmış döginmeden **bedeni** / Nitekim ‘âşıkuñ gamyla teni

M/2364 Evvelâ kim añıldı şâh-ı bahâr / ‘Akldur kim **bedende** kıldı karâr

M/2380 Birisi kuvvet-i gazab ki kaçan / Olsa müstevlî-i kuvâ-yı **beden**

bedîd [2] görünür, açık, meydanda

M/46 Çün hurûf-ı sabâbet oldı **bedîd** / Oldı terkîb olup kelâm-ı mecîd

M/171 Sâye zulmetden oldı çünki **bedîd** / Nûrdan sâye eyleme ümmîd

ben-nâm [1] adı kötüye çıkmış

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki müdâm / Şâha ‘âşık geçersen ey **bed-nâm**

M/2090 Bu du‘â üzre iken ol **bed-nâm** / Olmamışken dahı du‘âsı tamâm

bed-nâm kılmak [1] adını kötüye çıkartmak

M/944 Aldı sabr u karâr u ârâmı / ‘Âlemüñ **kıldı** mest ü **bed-nâmı**

bedr [2] dolunay

M/495 Her biri oldı gerçi **bedr**-i kemâl / Fazlasından olur hezâr hilâl

M/516 Gördi irmiş kemâle hüsn ü cemâl / Diledi k’ola **bedr** ü bula kemâl

behâ [1] zarafet

M/2049 Didiler eyleyüp du‘â vü senâ / Ey Gül-i gül-sitân- hüsn ü **behâ**

behâ bulmak [1] değer bulmak

M/494 Nâhunı berg-i güldürür gûyâ / Şâh-ı gül üzre **buldı** zîb ü **behâ**

behcet [7] güzellik

M/421 Cümle a‘zâsı i‘tidâl üzre / Her biri **behcet** ü kemâl üzre

M/454 Hâli kim yüzde nokta hey’etdür / Merkez-i hüsn ü lutf u **behcetdür**

M/507 Sâkı ‘arş-ı safâ vü **behcetdür** / Pâye-i kürsî-i melâhatdür

M/540 Şehr-i bâğa açıldı **behcetile** / Geçdi tahta hezâr ‘izzetile

M/641 Lâ dimez kimse hüsn ü **behcetüñe** / Âferîn dir kamu melâhatüñe

M/760 Âf-tâb-ı sipihr-i **behcetdür** / Husrev-i mesned-i melâhatdür

M/1413 Bâ’sı hem oldı **behcete** bâdî / Tâ’sı âhir sa‘âdete hâdî

behişt [2] cennet, firdevs (Kestelli, 2004: s. 174).

M/754 Hâk-i pâki olup ‘abîr-sirişt / Oldı dârü’s-selâm hem-çü **behişt**

M/2033 Toldı ‘âlem **behişt** gibi sürûr / Sular oldı safâda ‘ayn-ı zuhûr

Behrâm [2] Merih. Beşinci feleğin yıldızı. Yunanlılarda savaş tanrısı Ares, Romalılarda ise Mars olarak bilinen bu yıldız, İran'da Behram adıyla anılır. Batı'da buluttan ata binmiş, elinde mızrak veya kılıç bulunan, bazen de postacı kılığında bir delikanlı olarak tarif edilen Merih; Doğu'da sağ elinde kınından çekilmiş bir kılıç veya mızrak bulunan, sol eliyle de kanlı bir insan başı tutan kızıl parmaklı bir delikanlı olarak tasavvur edilir (Şentürk, 1994: s. 162).

M/206 Çün beşinci sarâya kıldı hırâm / Tîgin elden kodı o dem **Behrâm**

M/976 Hancere düşdi varısa **behrâm** / Mâtemin tutdı çarh-ı nîlî-fâm

behre [1] nasip

M/2053 Kaldı ol müstemend olup mahbûs / **Behre**-i hân-ı vasldan me’yûs

behre almak [2] nasiplenmek

M/1008 **Alduñ** ol şem‘den meger **behre** / Ki safâ virdi makdemüñ şehre

M/809 Her kim oldı hevâyıla şöhre / **Almadı** hân-ı ‘aşkdan **behre**

behre irmek [1] nasibine ulaşmak

M/1955 Şehre olduñ firâkile şöhre / Demidür **irse** vasldan **behre**

behre-mend [1] nasibi olan

M/818 **Behre-mendem** çü derd- ü mihnetile / Vasldan fârigem bu lezzetile

behre-mend olmak [1] nasiplenmek

M/1241 **Olsa** lutfuñla **behre-mend** o gedâ / Keremüñden ne kem ola şâhâ

behr virmek [1] nasip etmek

M/353 ‘Adli esrâra kıldı zecrile kehr / Lutfı ahyâra **virdi** nef‘ile **behr**

bekâ [4] devamlılık

M/213 İrişüp makdemiyle nûr-ı safâ / Her biri buldılar sebât ü **bekâ**

M/2333 Kime virdi **bekâ** bu çarh-ı denî / Ki koya anı vü seni vü beni

M/2354 Olmadı çün müyesser aña **bekâ** / Var kıyâs it olur mı saña baña

M/2356 İ‘timâd itme yok **bekâsı** anuñ / Biledür ‘âkıbet fenâsı anuñ

bel [3] bel, vücudun göğüsle kalça arasında daralan bölümü

M/498 Gerçi dikkatde kıl yarar ‘ârif / **Beline** kılca olmadı vâkıf

M/1499 Rûz u şeb hanceri **belinde** idi / Hışmile nîzesi elinde idi

M/1747 Takdı sûsen **beline** şemşîrin / Aldı destine hâr hem tîrin

belâ [21] kötülük, bela

M/386 Bu du‘âya şu kim diye âmin / Dilegüm bu **belâdan** ola emîn

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i kazâ / Kıldı sînem aña nişân-ı **belâ**

M/826 Bu tarafdan esîr-i mihnet ü gam / Mübtelâ-yı **belâ** vü derd ü elem

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / Tutdı hâr-ı **belâ** çü dâmânın

M/952 Pârelendi cefâyıla bagrum / Kana döndi **belâyıla** cigerüm

M/1073 Ben esîr-i **belâ** vü zecr ü ‘anâ / Kendü zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/1074 Yanaram ben **belâ** vü hasretile / ‘Âleminde nigâr râhatile

M/1088 Çekdügüm mihnet ü **belâlar** içün / Gördügüm fürkat ü cefâlar içün

M/1166 İçine sindi derdile odı / Depesinden çıkup **belâ** dûdı

M/1197 Kûy-ı dil-dârı eyledüñ me’vâ / Neden olmak mukîm-i künc-i **belâ**

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / Çekme gam şâd ol ey esîr-i **belâ**

M/1309 Anda gül zevkile safâlarda / Bunda bülbül gam u **belâlarda**

M/1319 Cümle derd ü **belâyı** şerh ideyin / Câna olan cefâyı şerh ideyin

M/1391 Lâzım oldı ki ey esîr-i **belâ** / Eyleyem saña şefkatile vefâ

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i **belâ** / Didi cân alsa dimeyem aña lâ

M/1558 Ki idüp çâk bu deñlü cevr ü cefâ / Urasan sînesine tîg-i **belâ**

M/1633 Iztırâb itdi ol esîr-i **belâ** / Oldı ke't-tayri fi'l-kafes meselâ

M/2108 Gerçi çekdüñ **belâ** vü zahmet çok / İrdi vuslat zemânı mihnet yok

M/2109 Saña gül eyleyüp selâm ü du'â / Hâtıruñ sordı ey esîr-i **belâ**

M/2123 Virdi dirdüm **belâyıla** cânı / Olmasa ger gamile efgânı

M/2192 Kala habs içre bir kemâl ehli / O **belâ** issi sen vebâl ehli

belâ çekmek [1] sıkıntı çekmek

M/2127 **Çekdi** bunca **belâ** vü zecr ü 'anâ / Yüzümi görmek olmadı aslâ

belâ-dîde [1] felakete uğramış

M/847 Didi ey mest-i 'aşk u şûrîde / 'Âşık-ı gam-keş ü **belâ-dîde**

belîg [1] yeterli

M/1221 İtmeyüp kâdir oldugumı dirîg / İdeyin bu husûsa sa'y-ı **belîg**

belki [5] hatta

M/109 **Belki** irsün şu deñlü câna fedâ / K'ola bir aña lâyıla illâ

M/313 **Belki** olup müdâm şekker-hâ / Zevkile şevkile olur gûyâ

M/1109 Ne muganni dürür bu sâz ehli / Nice sâz ehli **belki** râz ehli

M/1565 **Belki** olur kemâline bâ‘is / Günde biñ ‘âşık ola ger hâdis

M/1935 Eyler idi anı o dem mürde / Nicesi mürde **belki** efsürde

bem [1] mübalağa

M/1673 Salan efsâne **bemine** nârı / Böyle yakdı çerâg-ı ahbârı

ben [106]

1. teklik birinci kişiyi gösteren söz

M/85 Yumadum yüz namâza **ben** ‘âsî / Olmaya bir **benüm** gibi kâsî

M/88 Rûy-ı mihrâba eyleyüp her gâh / Bağlasam el namâza **ben** güm-râh

M/97 **Bañа** göster tarîk-i tevhîdi / Kıl müyesser yoluñda tefrîdi

M/99 Koma zulmetde cân-ı güm-râhı / **Bañа** nûruñla rûşen it râhı

M/112 Sıdkı dâ’im **bañа** şi‘âr eyle / Şükr-i in‘âmuñı disâr eyle

M/239 Senden umar şefa‘ati ‘âlem / **Ben** güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/271 Kendü hâlümde **ben** ferâgatde / Sâkin idüm makâm-ı ‘uzletde

M/273 Ki **bañа** olmış idi yâr-ı kadîm / Gam u şâdîde gam-küsâr ü nedîm

M/376 Olsa eşcâr eger ki hâme **bañа** / Olup evrâkı cümle nâme **bañа**

M/621 Bu letâfet ki **bañа** virdi Hudâ / Kime virdi zamânede âyâ

M/624 Bu cemâlile kim ferîdem **ben** / Yok şerîküm bu gün vahîdem ben

M/627 Hızr-ı vakt ol bbu müşkilüm hall kıl / **Bañа** bu mücmeli mufassal kıl

M/628 **Bende** Hızr olduguña yok çü gümân / Demidür kıl çü Hızr tayy-ı mekân

M/688 Yohsa ‘âşık mısan nedür hâlüñ / **Bañа** ‘arz eyle demdür ahvâlüñ

M/691 ‘Aşkdur fenn-i gamda üstâdum / Fârigem **ben** de bilmezem adum

M/692 Geldügümden idersen istifsâr / Mebde’üm **benüm** ‘aşkdur ey yâr

M/696 Virmişem dest-i ‘aşka çünki ‘inân / **Bende** yokdur tasarrufa imkân

M/703 **Bañа** ‘aşkuñ felâketi hoşdur / Devlet-i dehrüñ aslı âteşdür

M/705 **Bañа** olsa nemed ‘aceb mi libâs / Âyine çün nemed de tutmaz pas

M/721 Tâ gelince bu ana bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür **bañа** neş’etile hâst

M/727 **Benüm** ahvâlüm uş budur ki ‘ayân / Eyledüm bir bir anı saña beyân

M/737 **Ben** de ehl-i hevâ bir abdâlem / Bu hevâda senüñle hem-hâlem

M/739 **Beni** ser-geşte eyleyüp bu hevâ / Hâsılum bâde virdi kıldı fenâ

M/743 Lîk zâhirde ey huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur **bañа** me’vâ

M/772 Şâhlardur o şâha efgende / **Ben** de ol şâha olmışam bende

M/783 Ne diyem **ben** bu şem‘-i tâbâne /Cân olur şu‘lesine pervâne

M/785 Ne hevâdur ki itdürüp **bañа** âh / Hâsılum bâde virdi nîteki kâh

M/803 Zâhir egerçi bir gedâyam **ben** / ‘Aşk-ı yâr ile pâd-şâyam **ben**

M/817 **Bañа** besdür Gül’üñ firâkı habîb / N’ola olmazsa ger visâle nasîb

M/854 **Ben** gedâ ol şâh-ı mu’allâdur / **Ben** hakîr ol refî‘ vü a‘lâdur

M/855 Ol cemâl ile mihrden enver / Zerreden **ben** kemîne vü kem-ter

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol mutarrâ gül / **Ben** niyâzile bî-nevâ bülbül

M/860 Ki **beni** câm-ı ‘aşk mest itdi / Şevk-i la‘lüñle mey-perest itdi

M/868 **Beni** dil-haste ‘aşk-ı yâr itdi / Gerdenüm beste ‘aşk-ı yâr itdi

M/869 **Beni** ‘aşk itdi mest ü dîvâne / Halka ‘aşkile oldum efsâne

M/879 Hızr-ı himmet olup **bañа** hâdî / İtdi kûy-ı murâda irşâdı

M/882 **Bañа** olduñ vesîle-i maksûd / Ola maksûduña vesîle vürûd

M/884 Vireyin cism ü cânı ve’l-hâsıl / Tek **beni** kûy-ı yâre kıl vâsıl

M/899 Tururban **ben** bu yolda merd-âne / Diyeyin hâli Serv-i der-bân’e

M/990 Didi n’olaydı Hazret-i Ma‘bûd / **Bañа** ‘âlemde virmeyeydi vücûd

M/943 **Beni** ‘aşkuñ za‘îf ü zâr itdi / ‘Akl u fehmümi târ-mâr itdi

M/950 **Beni** derdile sîne-çâk itdi / Cânuma geçdi uş helâk itdi

M/997 Olmadı mı bir ef‘î-i semm-nâk / Ki **beni** eyleyeydi zehri helâk

M/1002 Yâ n’olaydı cihân olup düşmân / **Bañа** kasd eyleyeydi her yirden

M/1010 Koma zulmetde kalb-i nâ-şâdı / Kûy-ı dil-dâre ol **bañа** hâdî

M/1011 Şeb-i zulmetde kalmışam güm-râh / **Bañа** olgıl delîl ü göster râh

M/1029 **Benüm** içün idüp girîbân çâk / ‘Arza kıl yâre hâlümi bî-bâk

M/1071 Saña ma‘lûmdur **benüm** hâlüm / Müşkil oldı ziyâde ahvâlüm

M/1073 **Ben** esîr-i belâ vü zecr ü ‘anâ / Kendü zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/1074 Yanaram **ben** belâ vü hasretile / ‘Âleminde nigâr râhatile

M/1078 **Benüm** içün kimesne dökmez yaş / Meger ancak bu çeşm-i gevher-pâş

M/1101 **Beni** yakma bu nâr-ı hicrâna / Eyle vâsıl visâl-i cânâne

M/1103 Rahmetüñ eyle kalbine ilkâ / Ola kim rahm ide bu gamda **bañа**

M/1118 Bil nihânîce cümle ahvâlin / **Bañа** bildür cemî‘-i ef’âlin

M/1157 İtdi ‘âlemlere fesâne **beni** / Kıldı rüsvâ kamu cihâne **beni**

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu **ben** mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye nûr

M/1203 Tîg-i gam cismi çâk çâk itdi / Hecr ü fürkat **beni** helâk itdi

M/1209 **Bañа** rahm itmez ol cefâ-kârum / İrdi eflâke âhile zârum

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü âhuñ / Olayın kâsidi **ben** ol şâhuñ

M/1249 **Bañа** cân u dilile ‘âşık ise / Reh-i ‘aşkumda merd-i sâdık ise

M/1318 Kimseden kimseye çü yok çâre / Hâlümi **ben** yanayın ol yâre

M/1334 **Bañа** rahm eyle kim za‘îf oldum / Tâkatüm kalmadı nahîf oldum

M/1340 **Beni** redditme şefkat it ey gül / Gül’e lâzım degül midür bülbül

M/1352 **Beni** ihsânuñile dil-şâd it / Bendenem bend-i gamdan âzâd it

M/1354 Didi **benden** kim ola yâre resûl / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1376 **Benden** eyle selâm o bî-mâre / İvmesün irdi derdine çâre

M/1390 ‘Âşık olduñ **bañа** sadâkatile / Vâsıl ol vasluma liyâkatile

M/1408 **Bañа** Hak’dan kitâb-ı rahmetdür / Gamdan âzâdelige hüccetdür

M/1409 Ger kitâb istenürse rûz-ı su’âl / **Bañа** yiter bu nâme-i a‘mâl

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı saña / Didi besdür anuñ cefâsı **bañа**

M/1523 Pendüm olmadı sûd-mend aña / Ne didümse cevâb virdi **bañа**

M/1524 Didi göster **bañа** ol evbâşı / O hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1561 Tutalum k’ola hüsnüme şeydâ / **Bañа** andan ne ‘âr lâhik ola

M/1612 Didi **ben** dahı ‘aşkile zârem / Sûret-i hâlüñe nümû-dârem

M/1678 Cümle ‘âlem olup **bañа** mahkûm / Oldı dest-i tasarrufumda çü mûm

M/1694 **Bañа** gül-zârı eyleyüp teslîm / Otura nâr-ı kahrdan bî-bîm

M/1705 **Benüm** agzumdan eyleyüp güftâr / Tâb-ı havfile yak derûnına nâr

M/1709 Olmadan berk-i hiddetüm lâmi‘ / Niçün olmayasan **bañа** tâbi‘

M/1713 Yok eger eyleyüp muhâlefeti / Virmezisen **bañа** ol memleketi

M/1728 **Benüm** andan ne havf u bâküm var / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm var

M/1779 Didi kanı buluñ bahârı **bañа** / Şâh-ı gül kande gitdi bî-pervâ

M/1995 Size gerçi bu kâr zahmetdür / Lîk **ben** hâk-sâre minnetdür

M/2078 Rahmet-i ‘âm ü lutf-ı hâs eyle / Bu kafesden **beni** halâs eyle

M/2082 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla **ben** zârı vaslile handân

M/2083 Yine senden olur meded yâ Rab / İşigüñdür **bañа** sened yâ Rab

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür günâh **bañа** / Andan oldı bu derd ü âh bañа

M/2131 Gel berü ey nesîm-i cân-efzâ / **Bañа** ol menziline râh-nümâ

M/2150 Didi bu düş midür **bañа** yâ Rab / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı ‘aceb

M/2171 Bu sa‘âdet ki **bañа** hâsıl idi / Var ise bir hayâl-i bâtıl idi

M/2198 Didi idüp halâs o nâlânı / Getürüñ **bañа** göreyin anı

M/2274 Bunca demdür çeküp cefâ **benden** / Görmedüñ zerrece vefâ **benden**

M/2276 Merhamet kılmadum saña hergiz / Olmaduñ **bañа** âşnâ hergiz

M/2277 Dimezem geçmeyüp vebâl eyle / **Bañа** itdüklerüm helâl eyle

M/2281 Didi senden gelen **bañа** hoşdur / Ger cefâ ola ger vefâ hoşdur

M/2282 **Bañа** senden gelen olur mergûb / Hûbdan cümle fi‘l olur mahbûb

M/2333 Kime virdi bekâ bu çarh-ı denî / Ki koya anı vü seni vü **beni**

M/2354 Olmadı çün müyesser aña bekâ / Var kıyâs it olur mı saña **bañа**

M/2362 Garazum kıssadan me’âl dürür / Saña vü **bañа** hasb-i hâl dürür

2. tende bulunan koyu renk leke ya da kabartı

M/457 **Beñ** degüldür ki gördügün anda / Görenüñ gözleri kalur anda

M/763 Kaşlarıdur hilâl-i çarh-ı kemâl / **Beñleridür** nücûm-ı burc-ı cemâl

benâm olmak [1] nam salmak

M/574 **Oluben** istikâmetile **benâm** / Rûz u şeb kârı olmışıdı kıyâm

bencileyin [1] benim gibi

M/1608 Sen de **bencileyin** olup pâ-mâl / Gamdan olduñ gibi za‘îfü’l-hâl

ben derd-mend [1] bu dertli

M/114 Cümle ahlâkumı kılup tebdîl / Eyle **ben derd-mende** lutf-ı cezîl

bend [4] bağ

M/1352 Beni ihsânuñile dil-şâd it / Bendenem **bend**-i gamdan âzâd it

M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u **bend** virmeñ amân

M/2074 Geçdi cân gerdenine **bend**-i firâk / Olmışam beste-i kemend-i firâk

M/2095 Ne fesâd oldı ey ‘aceb hâdis / Ki ola kayd ü **bendüñe** bâ‘is

bende [8] kul, köle, hizmetkar

M/172 Sâye salmazdı hâke gerçi o mâh / Hoş geçer sâyesinde **bende** vü şâh

M/211 Didi hindû gulâmuñam ey Şâh / Reddolınmaya **bende**-i der-gâh

M/370 Şâhlar eşiginde **bendesidür** / Der-geh-i devleti figendesidür

M/772 Şâhlardur o şâha efgende / Ben de ol şâha olmışam **bende**

M/1352 Beni ihsânuñile dil-şâd it / **Bendenem** bend-i gamdan âzâd it

M/1699 Biri olup bahâra efgende / Biri bâb-ı temûzda **bende**

M/1711 Terk idüp taht-ı tâcı **bende**-misâl / Gelesen âsitânuma fi'l-hâl

M/2105 Sebeb oldur bu kaydile **bende** / K'olmışam zülf-i dil-bere bende

bende düşmek [1] bağlanmak

M/1231 **Bende düşdi** olup saña bende / Derd-i 'aşkile oldı efgende

bende olmak [3] köle olmak

M/1231 Bende düşdi **olup** saña **bende** / Derd-i 'aşkile oldı efgende

M/2105 Sebeb oldur bu kaydile bende / **K'olmışam** zülf-i dil-bere **bende**

M/2217 Güle **olmaz** bunuñ gibi **bende** / Meclisinde müdâm gûyende

bendeş [3] eş, benzer, emsal (Dilçin, 2009: s. 43).

M/456 Aña dünyâ yüzinde şimdiye dek / **Beñdeş** olmadı olmaya bir tek

M/622 **Beñdeşüm** var mıdur güzellikde / Hûb-rûlukda bî-bedellikde

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / Bulmadum misl ü **beñdeşin** kat‘â

bend itmek [5]

1. bağlamak

M/42 Çâr ezdâdı **bend idüp** muhkem / Eyledüñ bir tılısm-ı ejder-dem

M/1520 Bunda n’eyler o bî-nevâ o levend / Göricek niçün **itmedüñ** anı **bend**

M/1522 Didi kim **itmedüm** egerçi ki **bend** / İtdüm ammâ ki çok nasîhat ü pend

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı hakîr / Göster **itsünler** anı **bend** ü esîr

2. büklüm büklüm etmek

M/64 Zülf-i mahbûbu **bend bend itdüñ** / Her kılın ‘âşıka kemend itdüñ

bend olmak [4] bağlanmak

M/306 Hizmete baş egüp kalem-mânend / **Olmışamdur** hezâr kayd ile **bend**

M/307 Bu kuyûd ile **bend olup** her dem / Ser-fürû itmişem misâl-i kalem

M/945 **Oldı** göñlüm kemend-i zülfüñe **bend** / Kıldı cân gerdenin esîr-i kemend

M/1483 Didi bu oñmaduk tülüngi levend / Neden **olmak** gülüñ hevâsına **bend**

benefşe [10]

1. şekil hususiyeti bakımından yâ harfinin müşebbehi bağlamında

M/12 Yâ’sı anuñ **benefşedür** gûyâ / Kaddi olmış **benefşe** gibi dü-tâ

2. menekşe çiçeği

M/14 Noktalar jâledür temessülde / Lâle ile **benefşe** vü gülde

3. boynunun büküklüğü ile aşığın müşebbehi

M/28 Kahruñ olmış **benefşeye** hem-dem / Kâmeti derd-i gamdan olmış hem

4. mesnevî kahramanlarından biri. Gül Sultan'ın yardımcılarından (özel ad).

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / Boynın egdi **benefşe** kaldı hemân

M/1297 Bir iki cur'a kim aña degdi / Hâbe vardı **benefşe** baş egdi

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / Ehl-i gül-şen **Benefşe** dirdi aña

M/1611 Gördi kim yok **Benefşe** nutka mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1750 Kâmetin eyleyüp **benefşe** kemân / Şâhlar sundı tîrler ol ân

M/2307 Hem **benefşe** eline çeng aldı / Bülbül âfâka velvele saldı

M/2375 Oldı sûsen şecâ'ati müş'ir / Hem **benefşe** tevâzu'ı muzhır

beniz [1] yüz

M/1336 Gözlerüm yaşı döndi Ceyhûn'a / **Beñzümüñ** rengi reng-i lîmûna

benüm gibi [3] benim kadar, bana benzer

M/85 Yumadum yüz namâza ben 'âsî / Olmaya bir **benüm gibi** kâsî

M/425 Olmış anuñ hezâr işkeste / Her kılında **benüm gibi** beste

M/853 Olmışam bir nigâra âşüfte/ Ki **benüm gibi** var biñ âlüfte

benzemek [7] andırmak

M/471 Yâ meger la'l-i nâbıdur sükker / Sükker üzre o şeddeye **beñzer**

M/686 Merd-i sâhib-kemâle **beñzersin** / Hâsılı ehl-i hâle **beñzersin**

M/831 Nâleden nâye dönmişdi teni / Mûyeden mûya **beñzeyüp** bedeni

M/986 Ebr tutdı cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme **beñzer** aglamak ister

M/1603 Sen de **beñzer** ki ‘aşka yâr olduñ / Ki bu resme za‘îf ü zâr olduñ

M/2167 Bu ne işdür garîb vâk‘ıadur / Şöyle **beñzer** bu hâl vâk‘ıadur

benzini sâz eylemek [1] benzi sararmak

M/665 Virse ‘aşkile her ne dem âvâz / ‘Âşıkuñ **eyleridi beñzini sâz**

benzini serd eylemek [1] yüzü asılmak

M/1823 Kime kahr itse ‘arz idüp dem-i serd / Havf ile **eyler** idi **beñzini serd**

ber-bâd itmek [1] mahvetmek

M/1638 Bir harâretlü kıssa bünyâd it / O hevâyıla dehri **ber-bâd it**

ber-bâd olmak [1] harap olmak, silinip gitmek

M/350 Şâh-ı ‘âdil ki ‘adli ger ola yâd / ‘Adl-i Nûşirevân **olur ber-bâd**

ber-devâm eylemek [1] devam etmek

M/929 ‘İzzet ü ihtirâm eyler idi / Hizmetin **ber-devâm eyler** idi

berd eylemek [1] soğutmak

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi **eyler berd** / Lîk ider zulmı dehri dûzah-ı serd

berekât [2] bolluklar

M/212 Kıldı zâtü'l-burûca çün harekât / Irüp andan sevâbite **berekât**

M/1852 Eyleyüp i'tidâlile harekât / Harekâtından irdi çok **berekât**

Berf [4] Kar. Mesnevî kahramanlarından biri. Şita Şah'ın askeri (özel ad).

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir sovuk yüzlü şahs-ı **berf**-lakab

M/1925 **Berf** idince bu resme bâga nüzûl / İtdi şâh-ı şitâ da şehre duhûl

M/2013 **Berf** anı göricek bu hâletile / Eriyüp yire geçdi hacletile

M/2016 Eriyüp geçdi **Berf** mahv oldı / Gözi yaşıyla yir yüzi toldı

berg [5] yaprak

M/409 **Berg** ü bârına hadd ü 'add yogıdı / Berg-i eşcârdan dahı çogıdı

M/1810 **Berglerle** zemîne salsa nukûş / Mâni hayrân olup ola bî-hûş

M/1812 Salsa bir **berg**-i cân idüp der-baht / Aña yüz reng ile virür perdaht

M/1814 Dilerse **berg**-i sebzi kudret ile / Surh ü zerd eyler idi san'at ile

M/1869 Saldı topraga cümle varların / Dökdi kahrile **berg** ü bârların

berg-ı eşcâr [1] ağaç yaprakları

M/409 Berg ü bârına hadd ü ‘add yogıdı / **Berg-i eşcârdan** dahı çogıdı

berg-i gül [1] gül yaprağı

M/494 Nâhunı **berg-i güldürür** gûyâ / Şâh-ı gül üzre buldı zîb ü behâ

berg-i hazân [1] güz yaprağı

M/356 Sararup havfdan çü **berg-i hazân** / Ola endâmı bîd-veş lerzân

berg-i sünbül [1] sümbül yaprağı

M/13 Lâm’ı üstünde şeddesi seherî / **Berg-i sünbülde** katre dâneleri

Berg-rîz [1] Yaprak Döken. mesnevî kahramanlarından biri. Hazan Şah’ın habercisi (özel ad).

M/1840 Germ-rev serd-tab‘ server idi / Lakabın **berg-rîz** dirler idi

ber-güzâr [1] hatıra

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr eyle / Salma gözden aña nazar eyle

ber-güzîde [1] seçilmiş, seçkin

M/450 Yâhûd engüşt-i **ber-güzîde**-i Hakk / Kamerüñ kursın eyledi iki şakk

berî [1] uzak

M/1528 Didi kim ey gedâ-yı bî-pervâ / ‘Âr u nâmûsdan **berî** rüsvâ

berî degül [1] geri kalmaz

M/660 Bir nefes nâleden **degüldi berî** / Nefesinden gelürdi ‘aşk eseri

berîd [1] haberci

M/1839 Var idi bir **berîd**-i çâlâkî / Fi‘li bâdî tabî‘atı hâkî

berîd salmak [1] haberci göndermek

M/1690 Didi evvel revâ budur ki aña / Salalum bir **berîd**-i sâhib-râ

berî itmek [1] kurtarmak

M/1418 Râ’ları rahm u rahmetü eseri / Zâ’sı zahmetden **itdi** cânı **berî**

berîn [2] yüce

M/531 Bir hisâr idi sebz-fâm u hasîn / Sanki ahzar-hisâr-ı çarh-ı **berîn**

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı **berîn**

berî olmamak [1] uzak kalamamak

M/2071 Nâleden bir dem **olmazidi berî** / Vird idinmişdi nâle-i seherî

berk [6]

1. sıkıca

M/670 Taht u tâcı idüp hevâyıla terk / Dâmenin tutmışidi ‘aşkile **berk**

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘âşık **berk** / Evvel itmek gerek murâdın terk

2. şimşek

M/784 Bu nice **berkdür** ki sâ‘ika-veş / Saldı cân hânümânına âteş

M/861 Dile çün saldı **berk**-i ‘aşkuñ tâb / Yıkdı cân mülkiyetin itdi harâb

M/1696 **Berk** gibi serî‘ sür’atde / Âteş-i vakt idi tabî‘atde

M/1709 Olmadan **berk**-i hiddetüm lâmi‘ / Niçün olmayasan baña tâbi‘

ber-karâr olmak [1] kalmak

M/1992 Didi ey şâh pây-dâr olasan / Taht-ı devletde **ber-karâr olasan**

berk-âsâ [1] şimşek gibi (hızlı)

M/191 İşde hâzır Burâk-ı **berk-âsâ** / Binüp ol ‘âzim-i cenâb-ı Hudâ

ber-murâd eylemek [1] isteğine kavuşturmak

M/2135 Demidür ol gedâyı şâd eyle / Ölmeden anı **ber-murâd eyle**

ber-murâd olmak [3] isteğine kavuşmak

M/881 Şâd kılduñ kuluñı şâd olasan / İki ‘âlemde **ber-murâd olasan**

M/2134 Dâ’imâ devletile şâd olasan / İki ‘âlemde **ber-murâd olasan**

M/2268 Kalbüñe gam getürme şâd olduñ / Dâr-ı dünyâda **ber-murâd olduñ**

berre-i mesmûm [1] zehirlenmiş kuzu. Zehirlenmiş koyun etinin, kendisinin zehirli olduğunu Hz. Peygamber’e haber vermesi mucizesi bağlamında.

M/168 Hadd-i i‘câzın itmege ma‘lûm / Söyledi aña **berre-i mesmûm**

berü [3] bu yana, beriye (Dilçin, 2009: s. 43).

M/838 Şehr-i Gül-zâr’dan **berü** çün mâ / Gördi akup gelür bir ehl-i safâ

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü efgân / Gel **berü** bâg-ı şevke ol handân

M/2131 Gel **berü** ey nesîm-i cân-efzâ / Baña ol menziline râh-nümâ

bes [9] yeterli

M/179 İstenürse fezâ’iline delîl / ‘Aña mi‘râcı **besdürür** bî-kîl

M/812 Mümkin olmasa n’ola vuslat-ı gül / Bülbül’e **bes** degül midür gulgul

M/813 N’ola irmezse vasla dest-i heves / ‘Âşıka derd-i ‘aşk **besdür bes**

M/817 Baña **besdür** Gül’üñ firâkı habîb / N’ola olmazsa ger visâle nasîb

M/1259 Dil-ber ister ba‘îd ola ‘âşık / ‘Âşıka kurb olur mı **bes** lâyık

M/1264 ‘Âşıka ‘aşk-ı yâr **besdür bes** / ‘Aşk odur gayrısı hevâ vü heves

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı saña / Didi **besdür** anuñ cefâsı baña

beste [5] bağlı, bağlanmış

M/425 Olmış anuñ hezâr işkeste / Her kılında benüm gibi **beste**

M/609 Bu ne ebrûdurur ki peyveste / Hüsn kasrına tâkdurur **beste**

M/868 Beni dil-haste ‘aşk-ı yâr itdi / Gerdenüm **beste** ‘aşk-ı yâr itdi

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / **Beste**-i halka-i kemend-i cünûn

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp cedele / Aldı bir jeng-i **beste** nîze ele

beste-dehen [1] ağzı kapalı

M/389 Yeter ol gonce gibi **beste-dehen** / Yine dem ur gül-i ma‘ânîden

beste olmak [3]

1. kapanmak

M/984 Revzen-i subh **oldı** mı **beste** / Yohsa kandîl-i mihr işkeste

M/994 Mehd-i cehd içre **olıcak beste** / Ten n’olaydı olaydı işkeste

2. bağlanmak

M/2074 Geçdi cân gerdenine bend-i firâk / **Olmışam beste**-i kemend-i firâk

beşâret [2] müjde

M/193 İşidüp ol **beşâreti** Ahmed / Eyledi şükr ü secde-i bî-hadd

M/2114 Didi bilsem u ne işâretdür / Ne ‘aceb dil-güşâ **beşâretdür**

beşaret itmek [1] müjdeler vermek

M/230 **İtdi** ashâbına **beşâretler** / Eyledi rahmetle işâretler

beşinci [1]

M/206 Çün **beşinci** sarâya kıldı hırâm / Tîgin elden kodı o dem Behrâm

beyân eylemek [2] anlatmak

M/727 Benüm ahvâlüm uş budur ki ‘ayân / **Eyledüm** bir bir anı saña beyân

M/1459 Didi kim derdüñi ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘aşkuñ nedür **beyân eyle**

beyân itmek [1] anlatmak

M/1162 Çünki nergis bunı **beyân itdi** / Bülbül âh eyleyüp figân itdi

beyân kılmak [1] anlatmak

M/393 Bülbül-i gül-sitân-ı efsâne / Böyle **kılmış beyân**-ı efsâne

beyân olmak [1] anlatılmak

M/1372 Nâmeyi aldı şâh-ı gül ol ân / Okıdı her ne **k’olmış** idi **beyân**

beyt [3] beyit

M/2401 Oldı her **beyti** bir gül-i rengîn / Bülbül oldı o bâga Rûh-ı Emîn

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her **beyti** cennete bir bâb

M/2423 Olmaya iktidârı hîç söze / Okurın sana dahı **beyti** boza

Beytü'l Haram [1] Kâbe

M/195 Oldı **Beytü'l-Haram**'dan çü sabâ / Câyı bir demde Mescid-i Aksâ

beyyinât [1] deliller, şahitler, tanıklar (Devellioğlu, 2010: s. 109)

M/53 Soñra âyât-ı beyyinât yazup / Müteşâbihle muhkemât yazup

bezemek [1] süslemek

M/145 Dehre ol oldı 'illet-i gâyî / **Bezedi** zât-ı pâki dünyâyı

bezenmek [1] süslenmek

M/2037 Yine gül-şen **bezendi** zînetile / Toldı âfâk zevk u râhatile

bezl [3] bol bol vermek

M/594 Rûz u şeb 'ayş u nûş idi kârı / **Bezl** idi 'ayş u 'işrete varı

M/1806 Zer-feşânlıkdı dâ'imâ kârı / **Bezl** idi halk-ı 'âleme varı

M/1820 **Bezl** ile ni'meti idüp târâc / Devr-i cûdında toydı ni'mete ac

bezl eylemek [1] saçmak

M/1804 Aña semt-i şimâl olup me’vâ / Dehre **bezl eyleridi** cûd u ‘atâ

bezl itmek [3] bol bol vermek, saçmak

M/1281 Jâle **bezl itdi** bezme sahbâyı / Lâle pür kıldı câm-ı mînâyı

M/1819 Kılup envâ‘-ı ni‘meti izhâr / **Bezl iderdi** cihâna Hâtem-vâr

M/2246 Jâle **bezl ide** bâde-i sâfî / Kıla pür lâle sâgarın sâfî

bezm [20] meclis

M/152 Mâlik-i yevmi’d-dîn* Muhammed’dür / Şem‘-i **bezm**-i yakîn Muhammed’dür

M/876 Ölmeden gör cemâl-i dil-dârı / Eyle **bezminde** şevkile zârı

M/1271 **Bezm**-i eflâk şevkile toldı / Mihr-i câm-ı şafak şarâb oldı

M/1277 Yagdurup **bezme** bâde-i Jâle / Kıla pür-la‘l sâgarın Lâle

M/1281 Jâle bezl itdi **bezme** sahbâyı / Lâle pür kıldı câm-ı mînâyı

M/1283 Saçların çözdi sünbül-i tarrâr / **Bezme** müşk-i ‘abîr kıldı nisâr

M/1301 Görüp ol **bezm**-i hâsı ol bî-tâb / Gözi yaşını eyleridi şarâb

M/1958 Kıssa **bezminde** câm-ı hecr-keşân / Vasl ile böyle oldı cur‘a-feşân

M/2247 Câm-ı zerrîni ala nergis ele / Mest ü mahmûr **bezm**-i bâga gele

M/2253 Sohbet esbâbın itdiler tertîb / Virdiler **bezm**-i bâga zîver ü zîb

M/2255 Yirlü yirine cümle-i a‘yân / Oturup oldı **bezm**-i ‘âlî-şân

M/2262 Nice bir yana derdile bülbül / İde **bezmümde** vaktdür gulgul

M/2264 İtdi peyk-i nesîme fermânı / Ki getür **bezme** var o nâlânı

M/2271 Turdı âhir hezâr hayretile / Geldi gül **bezmine** melâmetile

M/2287 Mey-i nâbı çeküp safâlarile / Kıldılar **bezmi** pür nevâlarile

M/2293 Tolular yagdı **bezme** çün bârân / Bûseler oldı nukl-ı mey-hârân

M/2295 Giderek oldı **bezm** germ-â-germ / Ehl-i bezmüñ kulûbın eyledi nerm

M/2295 Giderek oldı bezm germ-â-germ / Ehl-i **bezmüñ** kulûbın eyledi nerm

M/2297 **Bezmi** devr eyledi bu resmile câm / Câm-ı çarhuñ olınca devri tamâm

M/2300 Yakdılar **bezm**-i çarha yir yir şem‘/ Oldı pervâne gibi encüm cem‘

bezme açılmak [1] sohbet meclisine çıkmak

M/2302 Yine **bezme açıldı** şevkile gül / Yine itdi terâneler bülbül

bezm-efrûz olmak [1] meclisi yakmak-duygulu, dokunaklı şarkılar söylemek bağlamında

M/2289 Gâh sûzile **oldı bezm-efrûz** / Gâh sâzile saldı meclise sûz

bezm-gâh [1] eğlence yeri

M/23 Meclis-ârâ-yı **bezm-gâh**-ı çemen / Zînet-efzâ-yı sohbet-i gül-şen

bezm-i gül [1] gül meclisi

M/554 Sâkî-i **bezm-i gül** o server idi / Nâmile aña lâle dirler idi

bezm-i ‘işret [1] eğlence meclisi

M/2327 Subha dek ‘ayş u nûş idüp e’l-hak / Virdiler **bezm-i ‘işrete** revnak

bezm-i letâfet [1] güzellik meclisi

M/505 Ötesin ko gör imdi ol sâki / K’oldı **bezm-i letâfetde** sâkî

bezm itmek [1] meclis kurmak

M/2323 Gül ü bülbül kalup tek ü tenhâ / **İtdiler bezm**-i hâs bî-pervâ

bırakmak [3] yere bırakmak

M/244 **Bıragup** hâk-i pâyüñe özümi / Âsitânuña tutmışam yüzümi

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin **bırakdı** tîz elden

M/2250 **Bıragup** tîgi sûsen-i âzâd / Dilde tertîb-i sohbeti kıla yâd

bıyıgın balta kesmez olmak [1] güçlenmek

M/1943 Çünki nakd ile ceybi toldı kamu / **Bıyıgın balta kesmez oldı** kamu

bî-‘add [1] sayısız

M/2234 La‘l ü zer saçdı pâyine bî-hadd / İtdi in‘âm ü lutfını **bî-‘add**

bî-amân [2] amansız, acımasız

M/1584 İtdi fermân bir iki sayyâda / Zâlim ü **bî-amân** u bî-dâde

M/1586 Böyle oldı çü şâhdan fermân / Oldı ol **bî-amânlar** anda revân

bî-bâk [3] korkusuzca

M/1029 Benüm içün idüp girîbân çâk / ‘Arza kıl yâre hâlümi **bî-bâk**

M/1272 Subh o câmile mest olup **bî-bâk** / Eyledi şevkile girîbân çâk

M/1502 Güle her kim ki sunsa el **bî-bâk** / Dâmenin eyleridi gayreti çâk

bî-bedel [3] eşsiz

M/533 İçi pür cümle **bî-bedellerile** / Serv-kad lâle-had güzellerile

M/622 Beñdeşüm var mıdur güzellikde / Hûb-rûlukda **bî-bedellikde**

M/755 İçi pürdür kamu güzeller ile / Hüsn-i hulk içre **bî-bedeller** ile

bî-bîm [1] güvende

M/1694 Baña gül-zârı eyleyüp teslîm / Otura nâr-ı kahrdan **bî-bîm**

bî-cân [1] cansız, ölü

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / Kaldı ol haste çün ten-i **bî-cân**

bî-çâre [9] çaresiz

M/653 Kim meger var idi bir âvâre / Derd-i ‘aşkile zâr u **bî-çâre**

M/678 Didi ey mübtelâ-yı **bî-çâre** / Câm-ı ‘aşkile mest ü âvâre

M/913 Lîk ‘aşkile olmış âvâre / Düşmiş elden ele o **bî-çâre**

M/959 Yatasan mest-i hâb-ı nâz içre / Kala **bî-çâreler** niyâz içre

M/1128 Ol hevâyıla olup âvâre / Gezüp ilden ile o **bî-çâre**

M/1182 Bu yaña ol garîb ü **bî-çâre** / Bülbül-i bî-nevâ vü âvâre

M/1236 Gündüzin derd-mend ü **bî-çâre** / Devr ider şehri mest ü âvâre

M/1384 Didi ey müstemend ü âvâre / Haste vü derd-mend ü **bî-çâre**

M/2043 Didi kanı o zâr ü **bî-çâre** / Mey-i ‘aşkile mest ü âvâre

bî-dâd [4] zalim

M/947 Hışm-ı çeşmüñ ki cân şikâr itdi / Tîg-i **bî-dâdı** câna kâr itdi

M/1584 İtdi fermân bir iki sayyâda / Zâlim ü bî-amân u **bî-dâde**

M/1627 İrdi nâ-gâh ol iki sayyâd / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü **bî-dâd**

M/1650 Oldı günden güne zuhûrı ziyâd / Saldı dünyâya âteş-i **bî-dâd**

bî-dâr olmak [1] uyanık kalmak, uyumamak

M/1060 Giceler subha dek **olup bî-dâr** / Derdile nâmuñı ider tekrâr

bidayet [1] Arapça, başlangıç anlamında bir kelime (Cebecioğlu, 1997: s. 51).

M/4 Bâ'sı bâğ-ı **bidâyet**üñ yeridür / Gül-şen-i cennetüñ gül-i teridür

bî-derd [1] dertsiz

M/1466 Didi **bî-derd** olan degüldür merd / Derde düş derde yohsa kalduñ serd

bîd-veş [1] söğüt gibi

M/356 Sararup havfdan çü berg-i hazân / Ola endâmı **bîd-veş** lerzân

bî-edeblük [1] edepsizlik

M/1547 **Bî-edeblüklerine** gâyet yok / Hem fesâdâtına nihâyet yok

bîgâne [1] yabancı

M/2430 İki **bîgâneyi** geh eyleye yâr / Geh iki yârı gayr ide bî-kâr

bî-günâh [2] suçsuz

M/2191 Gice gündüz olup gamile nizâr / **Bî-günâh** ola kârı derdile zâr

M/2193 'Adl-i şâha ola mı hîç revâ / **Bî-günâh** ola bir fakîre cezâ

bih [1] yeğ, iyi

M/473 Sîb gerçi ser-i fevâkihdür / Sîbden ol hezâr kez **bihdür**

bî-haber [1] farkında olmayan

M/786 Ne haberdür ki mest idüp cânı / **Bî-haber** itdi ‘akl-ı hayrânı

bî-hadd [3] sayısız

M/193 İşidüp ol beşâreti Ahmed / Eyledi şükr ü secde-i **bî-hadd**

M/590 Fitnesi çok firîbi **bî-had** idi / Zülf-i dil-ber gibi ser-âmed idi

M/2234 La‘l ü zer saçdı pâyine **bî-hadd** / İtdi in‘âm ü lutfını bî-‘add

bî-harf [1] harfsiz

M/226 Oldı **bî**-savt u **harf** nice kelâm / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

bî-hâsıl [1] sonuçsuz

M/1147 Ummasun kim gedâ-yı bî-hâsıl / Ola şâh-ı cihâna hem-menzil

bî-hayâ [2] utanmaz

M/790 Didi **bî-hayâ** kanı edebüñ / Bu edebsizlige nedür sebebüñ

M/808 ‘Âşıkuñ kârı **bî-hayâlıkdur** / Mest-i rüsvâ-yı bî-nevâlıkdur

bî-hayâl olmak [1] görünmeyecek duruma gelmek

M/1188 Za‘fden cismi **bî-hayâl olmış** / Bâr-ı hecrile bî-mecâl olmış

bî-himmet olmak [1] gayret göstermemek

M/295 Hamdü li-llâh ki virdi Hak kudret / Neden **olmak** bu resme **bî-himmet**

bî-hod [2] baygın

M/1168 Nice dem yatdı **bî-hod** ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne mest

M/2147 Mest olup düşdi yirlere medhûş / Nice dem yatdı **bî-hod** u bî-hûş

bî-hor [1] yemeden kesilmek

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı **bî-hor** o hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

bih-ter [1] en kıymetli

M/153 Mih-ter-i enbiyâ Muhammed’dür / **Bih-ter**-i evliyâ Muhammed’dür

bî-hûde [2] boşuna, beyhude

M/800 Yüri **bî-hûde** çekme zahmet ü derd / Olma gâfil ko dögme âhen-i serd

M/1577 Rûz u şeb **bî-hûde** efgân eyler / Gül-i zîbâyı dâstân eyler

bî-hûş [2] sersem halde

M/2113 Bülbül itdi bu hoş kelâmı çü gûş / Düşdi şevkile yirlere **bî-hûş**

M/2147 Mest olup düşdi yirlere medhûş / Nice dem yatdı bî-hod u **bî-hûş**

bî-hûş olmak [4] sersemlemek

M/877 Bülbül ol hoş kelâmı itdi çü gûş / Düşüp **oldı** safâyıla **bî-hûş**

M/1167 Derd-i hecriyle kaldı çün hâmûş / Düşdi hâke **olup** o dem **bî-hûş**

M/1286 Cûy-ı dil-cûy anı çü seyr itdi / **Oldı bî-hûş** kendüden gitdi

M/1810 Berglerle zemîne salsa nukûş / Mâni hayrân olup **ola bî-hûş**

bî-huzûr [1] huzursuz

M/1152 Uyumaz nâlişüñden ehl-i çemen / Şâh-ı Gül **bî-huzûrdur** senden

bî-huzûr itmek [1] huzursuzlandırmak

M/1877 Sadmet-i kahrı çün zuhûr itdi / Cümle-i halkı **bî-huzûr itdi**

bî-huzûr olmak [3] huzursuzlanmak

M/1482 **Bî-huzûr oldı** reşk idüp sünbül / Kararup buldı reşkile kâkül

M/1571 Muktezâsınca olmadı gördi / **Bî-huzûr oldı** vü yüzin dürdi

M/1582 İşidicek bu sözi Şâh-ı Bahâr / **Bî-huzûr oldı** didi kim ey yâr

bî-hünerlik [1] hünersizlik

M/1765 Gerçi kaçmak da **bî-hünerlikdür** / Lîk derler yirinde erlikdür

bî-ihmâl [4] ihmal etmeden, oyalanmadan

M/519 Sundı destine lutfıla fi'l-hâl / Açdı Gül de kitâbı **bî-ihmâl**

M/615 Bu ne müjgân olur ki **bî-ihmâl** / Atar ahbâba tîr-i ceng ü cidâl

M/1294 Gözine geldi nergisüñ fi'l-hâl / Kâsesin yire çaldı **bî-ihmâl**

M/1370 Aldı tûmârı destine fi'l-hâl / Gitdi der-gâh-ı şâha **bî-ihmâl**

bî-kâr itmek [1] ayırmak

M/2430 İki bîgâneyi geh eyleye yâr / Geh iki yârı gayr **ide bî-kâr**

bî-kem [2] eksiksiz

M/721 Tâ gelince bu ana **bî-kem** ü kâst / 'Aşkiledür baña neş'etile hâst

M/1100 Cümle esmâyıla sıfâtuñ içün / **Bî-kem** ü keyf pâk zâtuñ içün

bî-kes [5] kimsesiz

M/2044 N'oldı ol zâr-ı **bî-kesüñ** hâli / Gül-şen andan niçün ola hâlî

M/2055 Ola hicrânile esîr-i kafes / İrmeye bâg-ı vasla ol **bî-kes**

M/2059 Di ki ey derd-mend ü dil-dâde / **Bî-kes** ü bî-nevâ vü üftâde

M/2094 Ne günâh eyledüñ ki ey **bî-kes** / Olasan müstehakk-ı habs-i kafes

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i kafes / Kala habs içre olmagın **bî-kes**

bî-kîl [1] tartışmasız

M/179 İstenürse fezâ'iline delîl / 'Aña mi'râcı besdürür **bî-kîl**

bî-kıymet [1] değersiz

M/1821 Zer zemânında bulmayup ragbet / Oldı yek-sân türâba **bî-kıymet**

bilâ-te'hîr [1] ertelemeksizin

M/1783 Eyleyüp hem Şeh-i Bahâr'ı esîr / Gül'i hâke saluñ **bilâ-te'hîr**

bildürmek [3] aktarmak, haber vermek

M/1118 Bil nihânîce cümle ahvâlin / Baña bildür cemî'-i ef'âlin

M/1217 Dil-bere hâl-i fürkati **bildür** / Çekdügüm derd ü mihneti **bildür**

M/2081 Yâre i'lâm ide varup hâlüm / **Bildüre** fürkatinde ahvâlüm

bile [2] beraber

M/1769 **Bile** aldı tevâbi'in cümle / Toldı kûhuñ fezâsı merdümle

M/2356 İ'timâd itme yok bekâsı anuñ / **Biledür** 'âkıbet fenâsı anuñ

billûr [2] kristal

M/485 Âstîn içre sâ'id-i pür-nûr / Oldı gûyâ ki deste-i **billûr**

M/496 Sînesi oldı tahta-yı **billûr** / Yâ meger cennet içre levha-i nûr

bîmâr [1] hasta

M/2048 Hârdan yohsa irişüp âzâr / Oldı mı sîne-çâk ol **bîmâr**

bî-mecâl olmak [2] güçsüz kalmak

M/1188 Za‘fden cismi bî-hayâl olmış / Bâr-ı hecrile **bî-mecâl olmış**

M/2064 Hecrile gerçi **bî-mecâl olduñ** / Şimdi uş lâyık-ı visâl olduñ

bilmek [38]

1. anlayabilmek, kavrayabilmek

M/77 Seni **bilmekde** ‘akl-ı tıfl-ı sebak / Yine sensin seni **bilen** ancak

M/198 Çünki evvelki gögi itdi makâm / **Bildi** eksüklügini mâh-ı tamâm

M/521 Her kitâbı varak varak açdı / Cümlesin gördi **bildi** vü geçdi

M/529 **Bildi** kim lâyık-ı sa‘âdetdür / Müstahikk-i serîr-i devletdür

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle ol şehre nâmdur **bil** sen

M/634 **Bile** halk-ı zemâne kim el’ân / Olmışam hüsnile ferîd-i cihân

M/636 **Bile** hûbân-ı dehr mikdârın / Añlaya her birisi etvârın

M/857 İtmezem lîk nâmını izhâr / **Bilene** hod ider sözüm iş‘âr

M/919 Sordı hâlin hikâyetin bir bir / **Bildi** şükr ü şikâyetin bir bir

M/1125 **Bildi** bir mübtelâ vü ‘âşıkdur / ‘Aşk yolında yâr-ı sâdıkdur

M/1137 Dili turmaz ‘aceb ne kuşdur bu / **Bilmezem** kim nice ötüşdür bu

M/1255 Yârdan ger murâdı vasl ola **bil** / ‘Aşkı olur murâda yâre degül

M/1600 **Bildi** ‘aşkile mübtelâ olmış / Kâmeti ‘aşkdan dü-tâ olmış

M/1623 Kudretüm yok ki söyleyem hâlüm / **Bilmedi** hîç kimse ahvâlüm

M/1723 **Bildi** ahvâli çünki şâh-ı bahâr / Yakdı ol derdile derunına nâr

M/1790 Oldılar nâ-bedîd ü nâ-peydâ / Kande gitdi **bilinmedi** kat’â

M/1793 **Bilmedi** kimse kande gitdügini / Gül’i alup ne hâlet itdügini

M/2114 Didi **bilsem** u ne işâretdür / Ne ‘aceb dil-güşâ beşâretdür

M/2360 Kuru efsâneden n’olur hâsıl / Ma‘nâsıdur murâd bundan **bil**

2. emin olmak

M/331 **Bilmezem** lîk o nâme-i garrâ / Ne tarîkile olına inşâ

M/427 **Bilmezem** hiç kangı himmeti pest / Göre Tûbâyıla anı hem-dest

M/722 **Bilmezem** lîk kimedür sûzum / Kimdürür rûz u şeb dil-efrûzum

M/723 Tutuşup gerçi yanaram hoş hoş / **Bilmezem** kim urur velî âteş

M/724 Geçer uş böyle tarz u üslûbum / Kimdürür **bilmezem** ki mahbubum

M/725 **Bilmezem** kimedür bu sûz u güdâz / **Bilmezem** kimedür bu nâz u niyâz

M/726 Yok karârum figân u âhileyüm / **Bilmezem** lîk kangı şâhileyüm

3. tanımak

M/926 **Bilicek** anı serv-i nîkû-nâm / Bülbül’e itdi ‘izzet ü ikrâm

M/1111 **Bilmek** içün nedür bu sâza sebeb / Nergis-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1113 Bu gice irdi gûşuma bir sâz / **Bilsem** ol sâza kim dürür dem-sâz

M/1841 Lîk ol nâmı **bilmeyüp** ‘âmmî / Aña Yaprakdöken komış nâmı

4. haberdar olmak

M/1072 Kimse **bilmez** ne çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta‘ab

M/1118 **Bil** nihânîce cümle ahvâlin / Baña bildür cemî‘-i ef‘âlin

M/1121 İtdi pes bülbüli tecessüse ‘azm / **Bilmege** vasf-ı hâlin eyledi cem

M/1212 Hâlümi **bilse** ol Gül-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı böyle cefâ

M/2205 Sordı bir bir cemî‘-i ahvâlin / **Bildi** cümle sıfat ü ef‘âlin

M/2223 Hâtırın sordı **bilmege** hâlin / İtdi bülbül de şerh ahvâlin

bî-magz [1] beyinsiz, akılsız (Devellioğlu, 2010: s. 119)

M/80 Ser-i **bî-magzumu** pür itdi hevâ / N’ola düşsem meye habâb-âsâ

mî-mahal [1] yersiz

M/2426 **Bî-mahal** nokta eyleye geh ü gâh / Yârı nâr eyleye penâhı tebâh

bîmâr [2] hasta

M/1176 Eyler idi figân ü nâle vü zâr / Tâkati tâk olınca ol **bîmâr**

M/1376 Benden eyle selâm o **bî-mâre** / İvmesün irdi derdine çâre

bî-mecâl olmak [2] dermanı olmamak

M/1337 Merhamet kıl ki haste-hâl oldum / Kuvvetüm gitdi **bî-mecâl oldum**

M/2120 Derd-i ‘aşkile **bî-mecâl olmış** / Haste düşmiş za‘îf-hâl olmış

bî-minnet [1] amansızca

M/1003 Bir gün ola bulup biri fursat / Sînemi çâk ideydi **bî-minnet**

bî-misâl [1] benzersiz

M/500 Mûyile incelikde ol **bî-misâl** / Kılmadadur rismânı mûya bedel

bîm-i tîg [1] kılıcının korkusu

M/359 İrmese **bîm-i tîgi** Tahmâs'a / Kâr-ı Tîmûr irürdi Sîvâs'a

biñ [16] bin, sayıca çok bağlamında

M/257 Ola her birine hezâr selâm / **Biñ** tahiyyât u 'izzet ü ikrâm

M/378 Vasfınuñ binde birini ey mîr / **Biñ** debîr olsa itmeye tahrîr

M/411 **Biñ** sileh-dârı var Sûsen-vâr / Cümle jengâr-pûş u hancer-dâr

M/412 Serv-i âzâde gibi bâlâ-ser / Kulı **biñ** ola sancagını çeker

M/414 Nice **biñ** peyki var nesîm-âsâ / Her biri hem-çü 'ömr ü tâc-rübâ

M/438 Her nazarda ider o şeh **biñ** kan / Ki asar gün başına iki kemân

M/513 Bir kılına olımayam vassâf / Her sözümde bulınsa **biñ** evsâf

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev Gül / Ne gam eylerse **biñ** nagam Bülbül

M/795 **Biñ** kez eylerseñ âh u vâveylâ / Alasan Gül'den umma bûy-ı vefâ

M/799 Eyleseñ **biñ** figânile gulgul / Mümkin olmaz kulagına koya Gül

M/824 Seyr idüp nice **biñ** tilâl ü cibâl / Görmedüm hüsnüñe nazîr ü misâl

M/853 Olmışam bir nigâra âşüfte/ Ki benüm gibi var **biñ** âlüfte

M/1536 Gitdi bülbül figân u nâleyle / Nice **biñ** nevha vü gulguleyle

M/1565 Belki olur kemâline bâ‘is / Günde **biñ** ‘âşık ola ger hâdis

M/1566 Hazret-i Yûsuf’a ne ‘ayb u ne ‘âr / **Biñ** Züleyhâ olursa ‘aşkile zâr

M/1728 Benüm andan ne havf u bâküm var / **Biñ** anuñ gibi tâb-nâküm var

bî-nazîr [2] benzersiz

M/420 Hüsnle **bî-nazîri** devrânuñ / ‘Aşkla bir esîri devrânuñ

M/758 Hüsnile **bî-nazîr**-i ‘âlemdür / Lutfile dil-pezîr-i âdemdür

binde bir [1] çok azını

M/378 Vasfınuñ **binde birini** ey mîr / Biñ debîr olsa itmeye tahrîr

binde biri [1] çok azı

M/178 Kılmayam **biñde birini** takrîr / Eylesem biñ zebânıla ta‘bîr

bî-nevâ [11]

1. sessiz

M/654 Sînesi rîş ü kalbi pür-teşvîş / Bir nemed-pûş u **bî-nevâ** dervîş

2. kuvvetsiz

M/808 ‘Âşıkuñ kârı bî-hayâlıkdur / Mest-i rüsvâ-yı **bî-nevâlıkdur**

3. nasipsiz

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol mutarrâ gül / Ben niyâzile **bî-nevâ** bülbül

M/1035 N’ola oldıysa **bî-nevâ** vü fakîr / Hüner ehlidür ol gedâ-yı hakîr

M/1182 Bu yaña ol garîb ü bî-çâre / Bülbül-i **bî-nevâ** vü âvâre

M/1204 Olmışam zâr ü **bî-nevâ**-yı firâk / ‘Ayn-ı vuslatda mübtelâ-yı firâk

M/1520 Bunda n’eyler o **bî-nevâ** o levend / Göricek niçün itmedüñ anı bend

M/1533 Turma bir dahı ey gedâ bunda / Gezme ser-mest ü **bî-nevâ** bunda

M/1579 ‘Âr u nâmûsı yok gedâ ancak / Mest ü rüsvây u **bî-nevâ** ancak

M/2059 Di ki ey derd-mend ü dil-dâde / Bî-kes ü **bî-nevâ** vü üftâde

M/2173 Böyle ol **bî-nevâ** bu hâletler / Güft ü gû itmede melâletler

bî-nişânlık [1] belirtisizlik

M/1458 Didi kim ‘aşk **bî-nişânlıkdur** / ‘Âşıkuñ kârı lâ-mekânlıkdur

binmek [1] bir hayvanın üzerinde oturmak

M/191 İşde hâzır Burâk-ı berk-âsâ / **Binüp** ol ‘âzim-i cenâb-ı Hudâ

bin dürlü [1] bin türlü, çok çeşit

M/1796 Lîk kahrında lutf olup zâhir / Kıldı **biñ dürlü** ni‘meti hâzir

bin zebân [1] bin dil

M/178 Kılmayam biñde birini takrîr / Eylesem **biñ zebânıla** ta‘bîr

bîm-i hicr [1] ayrılık korkusu

M/815 Ki olanlar mukîm-i kasr-ı visâl / **Bîm-i hicrile** oldılar pâ-mâl

bî-perde [1] perdesizce

M/224 Oldı **bî-perde** nûr-ı Zât ‘ayân / Gören ü görmeyen bir oldı hemân

bî-perhîz [1] sakınmadan

M/445 Eyleyüp lahza lahza tîgini tîz / Kan ider her nazarda **bî-perhîz**

bî-pervâ [10] korkmadan, çekinmeden

M/302 Gerçi var kudretüm ki **bî-pervâ** / Haftada bir kitâb idem inşâ

M/444 Gamze-i cân-sitân u **bî-pervâ** / Tîg-i zehr-âb-dâdedür gûyâ

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı **bî-pervâ** / Gam yime kim irişdi lutf-ı Hudâ

M/1001 Çeküben tîg-i zulmı **bî-pervâ** / Başumı tenden eyleyeydi cüdâ

M/1073 Ben esîr-i belâ vü zecr ü ‘anâ / Kendü zevkinde yâr-ı **bî-pervâ**

M/1134 Nice güstâh olur ki bî-**pervâ** / Haremümde kılur giceyle safâ

M/1528 Didi kim ey gedâ-yı **bî-pervâ** / ‘Âr u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1779 Didi kanı buluñ bahârı baña / Şâh-ı gül kande gitdi **bî-pervâ**

M/2323 Gül ü bülbül kalup tek ü tenhâ / İtdiler bezm-i hâs **bî-pervâ**

M/2385 İdemez ‘akl emrini icrâ / Gazab eyler fesâd-ı **bî-pervâ**

bir [172]

1. benzer, aynı olmak

M/92 Sen ganîsen gınâdurur sıfâtuñ / Saña **bir** kârı hayr u ma’siyetüñ

M/109 Belki irsün şu deñlü câna fedâ / K’ola **bir** aña lâyıla illâ

2. Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı

M/258 **Bir** seher kim nesîm-i cân-perver / Dehre virmişdi zînet ü zîver

M/282 Eyleyüp **bir** latîf bâğa nüzûl / Hurrem ü hûb u dil-keş ü makbûl

M/283 **Bir** makâm-ı şerîf ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü nazîf

M/390 Eyle ‘uşşâka nâleñi dem-sâz / Perde-i ‘aşkdan düzet **bir** sâz

M/395 Ya‘nî Rûm içre var idi **bir** şâh / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü dil-hâh

M/399 **Bir** şehen-şâh idi bülend-vakâr / Adına dirler idi Şâh-ı Bahâr

M/416 Bâğ-ı ‘ömrinde **bir** gül açılmış / Hak’dan üstine feyz saçılmış

M/420 Hüsnle bî-nazîri devrânuñ / ‘Aşkla **bir** esîri devrânuñ

M/448 Enfi hey’etde **bir** elifdür san / Kim cemâl arasında oldı ‘ayân

M/455 Didiler aña cümle ferzâne / Hırmen-i hüsn içinde **bir** dâne

M/517 Eyledi **bir** mu‘allime anı sevk / Tabı tâ hân-ı ‘ilmden ala zevk

M/526 Subh kim dehre nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda **bir** gül açıldı

M/531 **Bir** hisâr idi sebz-fâm u hasîn / Sanki ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/559 **Bir** zarîf idi bulsa şeş dînâr / **Bir** kadeh üstine iderdi nisâr

M/567 **Bir** bahâdır-ı garîb-server idi / Her zamân kârı tîg u hancer idi

M/576 **Bir** bülend-iktidâr-ı server idi / Serv dirlerdi **bir** yüce er idi

M/577 Biri **bir** peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/587 Biri **bir** düzd-i şeb-rev ü ‘ayyâr / Bir siyeh-kâr Hindû-yı tarrâr

M/591 **Bir** siyeh-rû vü tîre-dil-i ‘ayyâr / Nâmı olmışdı Sünbül-i tarrâr

M/596 **Bir** seher-geh ki subh-ı âyine-dâr / İtdi sâfî cemâlin âyine-vâr

M/642 Lîk olmaga gün gibi rûşen / Tutmayup dahı **bir** arada vatan

M/648 Kande kim görse **bir** cemâl eserin / **Bir** cemîlüñ işitse yâ haberin

M/653 Kim meger var idi **bir** âvâre / Derd-i ‘aşkile zâr u bî-çâre

M/654 Sînesi rîş ü kalbi pür-teşvîş / **Bir** nemed-pûş u bî-nevâ dervîş

M/662 Meşrebi sâf idi vü tab‘ı latîf / **Bir** harîf-i şerîf ü rind-i zarîf

M/667 Hâsılı **bir** zarîf-i ‘âlem idi / Neden ursañ dem aña hem-dem idi

M/668 Gerçi ‘aşkile **bir** fütâde idi / Aslda lîk şâh-zâde idi

M/674 Gûşına irdi **bir** sadâ-yı hazîn / Gördi **bir** şahs ider enîn ü tanîn

M/690 Didi kim **bir** fakîr ü gam-nâkem / Sîne biryân u dîde nem-nâkem

M/737 Ben de ehl-i hevâ **bir** abdâlem / Bu hevâda senüñle hem-hâlem

M/761 **Bir** sanemdür ki eyleyen meşhûd / Dînüm içün anı ider ma‘bûd

M/797 Gel bu sevdâyı ko ki müşkildür / Hâsılı **bir** hevâ-yı bâtıldur

M/803 Zâhir egerçi **bir** gedâyam ben / ‘Aşk-ı yâr ile pâd-şâyam ben

M/838 Şehr-i Gül-zâr’dan berü çün mâ / Gördi akup gelür **bir** ehl-i safâ

M/844 Gördi kim **bir** gedâdur âşüfte / Zâr u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/853 Olmışam **bir** nigâra âşüfte/ Ki benüm gibi var biñ âlüfte

M/892 **Bir** zümürrüd-hisâr u sebzâ-reng / Heşt gûşe niteki heft evreng

M/903 **Bir** sözüm var eger degülse edeb / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/905 **Bir** fakîr ile âşinâ oldum / Hâk-i pâyüñe reh-nümâ oldum

M/906 **Bir** hüner sâhibi kemâl ehli / **Bir** safâ ıssı zevk ü hâl ehli

M/907 **Bir** nemed-pûş u ‘âşık u dervîş / Tîg-ı ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/908 Gerçi zâhirde **bir** fakîr ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/909 **Bir** musâhib harîf ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü latîf

M/912 Hâsılı **bir** latîf eğlence / Gam u şâdîde câna dinlence

M/933 **Bir** gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / Nice **bir** câna sabr ola cebrüm

M/996 Yâ n’olaydı ki irişüp **bir** şîr / Tenümi çâk ideydi hep yir yir

M/997 Olmadı mı **bir** ef‘î-i semm-nâk / Ki beni eyleyeydi zehri helâk

M/1000 ‘Acebâ yok mıyıdı **bir** reh-zen / Tama‘ vü hırs ü zîver ü zerden

M/1015 Nice **bir** ola zâr ü ser-gerdân / Eyle ol derd-mendüñe dermân

M/1055 Nice **bir** yana derd ü hasretle / Nazar eyle aña mahabbetle

M/1079 Gamda yok üstüme döner **bir** yâr / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1106 Gûşına irdi **bir** latîf sadâ / Ki virür câna zevk ü kalbe safâ

M/1113 Bu gice irdi gûşuma **bir** sâz / Bilsem ol sâza kim dürür dem-sâz

M/1122 Geldi gördi ki **bir** felek-zede mest / Servile hem-ser olmış ü hem-dest

M/1124 Serve hâlin sorup nezâketile / Hep haber aldı **bir** zerâfetile

M/1125 Bildi **bir** mübtelâ vü ‘âşıkdur / ‘Aşk yolında yâr-ı sâdıkdur

M/1127 Didi **bir** derd-mend ü âşüfte / Şûr-ı ‘aşkile olmış âlüfte

M/1130 **Bir** kemâl ehli hûb server imiş / Her kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1132 Lîk **bir** muktezâ-yı mahbûbı / Kullanup nâzile bu üslûbı

M/1160 Olmasun bir dahı aña adum / İde yâ **bir** tarîkile yâdum

M/1179 **Bir** seher-geh ki leyl-i zulmânî / Ref‘ olup irdi subh-ı nûrânî

M/1189 Yanına geldi merhabâ itdi / ‘Aşk ola diyü **bir** sadâ itdi

M/1230 **Bir** garîb ü fakîr ü üftâde / ‘Âleminde yürürken âzâde

M/1239 Nâleden cismi na‘le dönmişdür / Za‘fdan **bir** hilâle dönmişdür

M/1270 **Bir** seher-geh ki husrev-i hâver / Aldı şevkile destine sâger

M/1293 Deste alınca lâle la‘l ayag / Yakdı şevkile sîneye **bir** dâğ

M/1356 Meger ashâb-ı şehr-i gül-şenden / Var idi **bir** civân-ı sîmîn-ten

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber her-bâr / Tutaridi elinde **bir** tûmâr

M/1359 Sîm-ten **bir** civân-ı hurrem idi / Tayyib ahlâkile mükerrem idi

M/1361 Kerem ıssı bülend-himmet idi / **Bir** semen-rûy ü serv-kâmet idi

M/1396 Sâdık olsa yolında **bir** ‘âşık / Vaslına dil-berüñ olur lâyık

M/1411 Gördi **bir** bahr-ı jerf ü dürr-i şikerf / Okudı döne döne harf-be-harf

M/1445 Gâh **bir** nakş-ı hûb idüp tasnîf / Eyleridi anuñla savt-ı latîf

M/1450 Nâ-gehân irdi gûşına **bir** sâz / Perde-i ‘aşkdan virür âvâz

M/1451 Geldi gördi ki **bir** garîb ü hazîn / Oturup bir tarafda eyler enîn

M/1488 Oluban hâsılı perîşân-dil / Oldı **bir** fitne kılmaga mâ'il

M/1491 Kande kim mihr-i vasl ola lâmi‘ / Olur elbette aña **bir** mâni‘

M/1492 Kime kim hem-dem olsa **bir** hoş yâr / Aña elbette bulunur agyâr

M/1493 Nerede kim gül ola hârı olur / Kande **bir** genc açılsa mârı olur

M/1495 Meger olmışdı **bir** ‘aceb zâlim / Gül-i ra‘nâ'ya zâbit ü hâdim

M/1517 Korkum ol ‘âkıbet bu şûr u şegab / Ola **bir** ad yavuzlugına sebeb

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her kılı tende oldı **bir** şemşîr

M/1540 Didi ey gül nedür bu hâletler / **Bir** levende bu deñlü ruhsatlar

M/1541 Ne revâdur **bir** oñmaduk evbâş / Severem diyü nâmuñ eyleye fâş

M/1542 ‘Irz-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki geçe saña **bir** gedâ pâşâ

M/1545 **Bir** levende bu deñlü yüz viresen / Sözine ragbetile gûş urasan

M/1553 Kendü hâlinde **bir** fakîr idi ol / Mihnet ü derdile esîr idi ol

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / Her kılı tende oldı **bir** sûzen

M/1575 **Bir** levend itdi gül-şeni me'vâ / Rûz u şeb mest olup ider gavgâ

M/1591 Seyr iderken cihânı zâr u hazîn / Gördi **bir** gûşede ki **bir** miskîn

M/1599 Geldi yanına bülbül-i haste / Gördi kim **bir** za‘îf ü dem-beste

M/1630 Virmege ol garîbe zecr ü ‘anâ / Âhenîn **bir** kafes kılup peydâ

M/1638 **Bir** harâretlü kıssa bünyâd it / O hevâyıla dehri ber-bâd it

M/1642 **Bir** yüzi ıssı germ-server idi / Âteşîn-tab‘ **bir** dil-âver idi

M/1648 **Bir** şehen-şâh idi cihân-efrûz / Nâmına dirler idi Şâh temûz

M/1680 ‘Acebâ var mı ola **bir** mesken / Ki tutuşmaya nâr-ı kahrumdan

M/1681 Var mı **bir** şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı hışmum urmaya nâr

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm'da **bir** şehr / Görmemiş mislin ü nazîrin dehr

M/1684 Aña **bir** pâd-şâh olup hâkim / Taht-ı 'izzetde hoş geçer dâ'im

M/1690 Didi evvel revâ budur ki aña / Salalum **bir** berîd-i sâhib-râ

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân **bir** rûz / Saldı kahrı derûn-ı gül-şene sûz

M/1738 Meger a'yânı içre **bir** server / Var idi tab'ı rûşen ü enver

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp cedele / Aldı **bir** jeng-i beste nîze ele

M/1755 İrdi çün şehr-i bâga şems-i münîr / Kıldı **bir** tobile o dem teshîr

M/1780 Didiler çıkdı şunda **bir** taga / **Bir** sovuk sulu hûb yaylaga

M/1802 Meger olmışdı **bir** şeh-i zer-bahş / Nice zer-bahş dehre zîver-bahş

M/1826 Mümtezic **bir** garîb-meşreb idi / Lutfile kahrdan mürekkeb idi

M/1839 Var idi **bir** berîd-i çâlâkî / Fi'li bâdî tabî'atı hâkî

M/1846 **Bir** ugurdan bürûdet itme 'ıyân / Isıcaklık kıl eyleyüp ihsân

M/1848 Eyleyüp bu tarîkile nîreng / Haber al her birine geç **bir** reng

M/1854 Bilüp ahvâli hep zerâfetle / Hoş-haber aldı **bir** nezâketle

M/1873 Mülk-i maġribde varidi **bir** şâh / Dem-i serdile mû'zî vü cân-gâh

M/1913 Kullarından meger aña **bir** kul / Olmışidi mukarreb ü makbûl

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra **bir** şeb ol güm-râh

M/1934 Hâneden taşra çıksa **bir** dehrî / İrişüp aña şiddet-i kahrı

M/1936 Taşraya el uzatsa ger **bir** zâr / Düşürürdi elin çü dest-i çenâr

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / 'Âkıbet irdi **bir** diyâra o şâh

M/1964 Meger ol yirde **bir** şeh-i ferruh / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

M/1968 **Bir** şehen-şâh idi sa‘âdet-mend / Şeref ü ‘izetile devlet-mend

M/1998 **Bir** mübârek zemânda şâh-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre itdi ‘azmi hemîn

M/2086 Çünki sensen Müsebbibü’l-esbâb / **Bir** sebeb birle eyle fethü’l-bâb

M/2088 Kaçan itdi du‘âyı **bir** mazlûm / Ki kıla lutf-ı Hak anı mahrûm

M/2091 Gördi nâ-geh nesîm-i cân-perver / Bülbül’i **bir** kafesde zâr eyler

M/2171 Bu sa‘âdet ki baña hâsıl idi / Var ise **bir** hayâl-i bâtıl idi

M/2180 Düşürüp **bir** münâsebet nâ-gâh / Hâl-i bülbülden eylegil âgâh

M/2193 ‘Adl-i şâha ola mı hîç revâ / Bî-günâh ola **bir** fakîre cezâ

M/2203 Gördi kim **bir** nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u za‘îf

M/2210 Eyledi **bir** makâmdan çü makâl / İtdi şâh-ı cihân ‘arz-ı cemâl

M/2237 **Bir** seher-geh ki açılup devrân / Gül gibi gülmişidi rûy-ı cihân

M/2336 Mey-i ‘aşkı kime sunar **bir** ke’s / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

M/2355 Fazliyâ **bir** ribâtdur ‘âlem / Konanuñ kârı göçmedür her-dem

M/2401 Oldı her beyti **bir** gül-i rengîn / Bülbül oldı o bâga Rûh-ı Emîn

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her beyti cennete **bir** bâb

M/2417 Oldı **bir** şâhid-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü hulkile dil-ber ü mahbûb

3. Bu sayı kadar olan

M/302 Gerçi var kudretüm ki bî-pervâ / Haftada **bir** kitâb idem inşâ

M/417 **Bir** oğul virmiş aña Hazret-i Hak / Gül gibi bâğ-ı ‘âleme revnak

M/437 Ne kemân-keş olur o nâzük-fen / Ki çeker iki yayı **bir** gezden

M/513 **Bir** kılına olımayam vassâf / Her sözümde bulınsa biñ evsâf

M/589 Fitnede kıl yarardı dikkatle / **Bir** kıl üzre yürürdi san‘atle

M/677 İlerü geldi gördi **bir** dervîş / Derd-i ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/749 Mülk-i Rûm içre **bir** güzel yir var / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/891 Gördi **bir** şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/1292 Şevkile nûş idince **bir** sâger / Yaka çâk itdi mest olup gül-i ter

M/1317 Kendü kendüye didi ol şeydâ / N’ola **bir** nâme eylesem inşâ

M/1497 **Bir** harîf idi tîz-tab‘ u hasûd / Kîne-cû vü fesâd-kâr u ‘anûd

M/1500 Hışma gelse kemâl-i hışmından / Her kılı olur idi **bir** sûzen

M/1509 **Bir** levend itdi gül-şeni me’vâ / Güle ‘âşık geçüp kılur gavgâ

M/1510 **Bir** hevâ ehli oñmaduk evbâş / Nâmını eyledi gülüñ ele fâş

M/1512 **Bir** hevâ ehli fâcir ü fâsık / Güle lâyık mıdur geçe ‘âşık

M/1641 Cânib-i şarkda meger **bir** şâh / Bulmış idi kemâl-i kudret ü câh

M/1695 Var idi hizmetinde **bir** hoş peyk / Katı çâlâk ü cüst niteki geyk

M/1768 Çıkdı fi’l-hâl **bir** yüce taga / **Bir** hevâsı latîf yaylaga

M/1817 **Bir** kemâl ehli kudret issi idi / Lîk gâyet de ni‘met issi idi

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / **Bir** sovuk yüzlü şahs-ı berf-lakab

M/1966 **Bir** mükerrem şerîf zât idi ol / Hûb-ef‘âl ü hoş-sıfât idi ol

M/2189 Ne revâdur ki yana **bir** mazlûm / Devr-i ‘adlüñde cevrile çün mûm

M/2190 Ola **bir** derd-mend esîr-i kafes / Kala habs içre olmagın bî-kes

M/2192 Kala habs içre **bir** kemâl ehli / O belâ issi sen vebâl ehli

M/2204 Derd-i hecrile kaddi dâl olmış / Çarh-ı mihnetde **bir** hilâl olmış

M/2242 Kendüye virdi zîver ü zînet / Üstine geydi **bir** yeşil hil‘at

M/2352 **Bir** kapudan giren olup hâzır / **Bir** kapudan çıkar âhir

M/2408 Dehre **bir** yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her beyti cennete bir bâb

birâder [1] ağabey

M/1698 Olmışidi nesîme ol server / Nesebile **birâder**-i mih-ter

bir anda [1] hızlı bir şekilde

M/578 Yogıdı hîç misli devrânda / ‘Âlemi devr iderdi **bir anda**

bir avuç [1] az miktarda, çok az

M/61 **Bir avuç** hâkden ne kudret ü tâb / Ki ola âfitâb-ı ‘âlem-tâb

bir ayag üzre [2] tek ayağının üzerinde

M/575 Tayanup şöyle bir tayag üzre / Hidmet eylerdi **bir ayag üzre**

M/928 Kavşurup karşusında el dâ’im / **Bir ayag üstine** olup kâ’im

biraz [1] az miktarda

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü **biraz** / Didi âyâ nedür bu hoş âvâz

bir benüm gibi [2] benim gibisi

M/620 **Bir benüm gibi** hüsnile zîbâ / Bu letâfetde dil-ber ü ra‘nâ

M/623 Semezem kim yaratmış ola Celîl / **Bir benüm gibi** ‘âlem içre cemîl

bir bir [16] tek tek

M/727 Benüm ahvâlüm uş budur ki ‘ayân / Eyledüm **bir bir** anı saña beyân

M/736 Diñle ahvâlüm ideyin takrîr / Diyeyin ser-güzeştümi **bir bir**

M/825 Dahı görüp işitdügin **bir bir** / Gül-i zîba’ya eyledi takrîr

M/919 Sordı hâlin hikâyetin **bir bir** / Bildi şükr ü şikâyetin **bir bir**

M/1222 Hâlüñi yâre ‘arz idüp **bir bir** / Kılayın ser-güzeştüñi takrîr

M/1266 Didi **bir bir** işitdügin gülden / Gûş idüp gitdi hûş bülbülden

M/1654 Anda da râhat olmayup âhir / Nâr-ı hâvfıyla tutuşup **bir bir**

M/1791 Anı da itdi feth şems-i münîr / Geldi ‘arz itdi şâha hep **bir bir**

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp **bir bir** / Ehl-i bagın çemende gönline gir

M/1903 Didiler kıssasını hep **bir bir** / Şerh idüp hissesini hep **bir bir**

M/1984 Şâha **bir bir** şikâyet eyledi hep / Cümle hâlin rivâyet eyledi hep

M/2205 Sordı **bir bir** cemî‘-i ahvâlin / Bildi cümle sıfat ü ef‘âlin

M/2224 Eyledi ser-güzeştini takrîr / Söyledi cümle hâlini **bir bir**

M/2322 Vardugınca olup ziyâde tarab / Mest olanlar açıldı **bir bir** hep

birbiri [8] karşılıklı olarak bir diğeri

M/422 Cümle endâmı dil-keş ü garrâ / **Birbirinden** güzel kamu a‘zâ

M/921 Söyleşürken ol iki ehl-i hüner / Âşinâ çıkdı **birbiriyle** meger

M/1625 Eyleyüp **birbiriyle** kîl ile kâl / Yandı derdin iki za‘îfü’l-hâl

M/1626 Böyle bunlar bu hâlet üzre iken / **Birbirine** melâmet üzre iken

M/2160 İki cânibden oldı nâz ü niyâz / Kıldılar **bir birini** mahrem-i râz

M/2285 Böyle idüp hezâr nâz u niyâz / **Biri birine** oldılar dem-sâz

M/2310 Her biri sâza eyleyüp âgâz / **Biri birine** oldılar dem-sâz

M/2324 **Bir birine** idüp mülâyemeti / Kıldılar şevkile musâhabeti

bir bucakda [1] bir köşede

M/1882 Ki girüp raksa halk ser-tâ-ser / Her biri **bir bucakda** çeng çalar

bir dahı [2] bir daha

M/1160 Olmasun **bir dahı** aña adum / İde yâ bir tarîkile yâdum

M/1533 Turma **bir dahı** ey gedâ bunda / Gezme ser-mest ü bî-nevâ bunda

bir dem [7] bir zaman

M/278 Geldi **bir dem** irişdi dehre hayât / Hayy isen sen de eylegil harekât

M/314 Didüm ey yâr şimdi **bir demdür** / Ki cihân hep esîr-i dirhemdür

M/898 Didi sen bunda **bir dem** ârâm it / Kılma dem murg-ı kalbüñi râm it

M/1080 Acımaz kimse hâlüme **bir dem** / Meger ancak bu yârelü sînem

M/1288 Hizmet idüp nesîm-i ‘İsâ-dem / Yildi yüpürdi turmadı **bir dem**

M/1307 Bagrını delmişidi ney gibi gam / Hâlî olmazdı nâleden **bir dem**

M/2071 Nâleden **bir dem** olmazidi berî / Vird idinmişdi nâle-i seherî

bir demde [1] bir anda

M/195 Oldı Beytü’l-Haram’dan çü sabâ / Câyı **bir demde** Mescid-i Aksâ

bir gice [2] bir gece

M/180 **Bir gice** kim çü subh-ı rûz-efrûz / ‘Âlem olmışdı rûşen ü bîrûz

M/1435 **Bir gice** kim cihân olup gül-şen / Gün gibi olmışıdı meh rûşen

bir gün [5]

M/1003 **Bir gün** ola bulup biri fursat / Sînemi çâk ideydi bî-minnet

M/1534 Yohsa **bir gün** seni helâk iderin / Sîneñi tîgumile çâk iderin

M/1831 **Bir gün** ol şâh-ı hurrem ü handân / Eyleyüp ‘izz ü kadrile dîvân

M/1900 **Bir gün** idüp o şâh dîvânı / Cem‘ olup hidmetine erkânı

M/2042 ‘Ayş iderken meger ki **bir gün** gül / Yâdına geldi nâ-gehân bülbül

bir güzel [1] güzel bir

M/265 Câm-ı zerrîni pür kılup nergis / Yine kılmışdı **bir güzel** meclis

biri [14] bir tanesi

M/550 **Biri** bir sâkî-i latîf-endâm / Dil-ber-i la‘l-tâc u la‘lîn-câm

M/570 **Biri** âzâdelerde hem vâlâ / Kâmeti gibi himmeti a‘lâ

M/577 **Biri** bir peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/582 **Biri** hem bir latîf-ı sâde-derûn / Meşrebi sâfi vü güşâde-derûn

M/587 **Biri** bir düzd-i şeb-rev ü ‘ayyâr / Bir siyeh-kâr Hindû-yı tarrâr

M/1003 Bir gün ola bulup **biri** fursat / Sînemi çâk ideydi bî-minnet

M/1066 İtdi vâfir bu resme güft ü şünûd / İrmedi gördi kim **birinden** sûd

M/1699 **Biri** olup bahâra efgende / **Biri** bâb-ı temûzda bende

M/2351 Bu cihân iki kapulu evdür / **Birinüñ** emri â **biri** revdür

M/2378 **Birine** cezb-i menfa‘atdür kâr / **Birinüñ** kârı oldı def‘-i mazâr

M/2424 **Biri** ol kâtib-i hatâ-pîşe / Ki hatâdan çeker hata tîşe

bir iki [8]

1. az miktarda

M/490 Katl idüp yâ **bir iki** mahzûnı / Elini kana sokdı ol hûnî

M/1297 **Bir iki** cur‘a kim aña degdi / Hâbe vardı benefşe baş egdi

2. birkaç

M/1527 İrişüp urdı bülbül-i zâre / **Bir iki** yirde bagrına yâre

M/1554 **Bir iki** gün o ‘âşık-ı nâlân / Gelüp olmışdı gül-şene mihmân

M/1584 İtdi fermân **bir iki** sayyâda / Zâlim ü bî-amân u bî-dâde

M/2200 Müjde idüp **bir iki** ehl-i vefâ / Virdiler bülbül-i hazîne safâ

M/2258 Nûş idince **bir iki** câm-ı safâ / Yâdına geldi bülbül-i gûyâ

M/2337 Kime virdi **bir iki** gün râhat / K'aña çekdürmeye nice mihnet

birisi [7] herhangi kimse

M/555 **Birisi** dîde-bân-ı bâğ idi / Gül-şene çeşm ü hem çerâğ idi

M/564 **Birisi** bir gulâm-ı hancer-dâr / Hıfz idi şehr-i Gül-şeni kâr

M/555 **Birisi** dîde-bân-ı bâğ idi / Gül-şene çeşm ü hem çerâğ idi

M/564 **Birisi** bir gulâm-ı hancer-dâr / Hıfz idi şehr-i Gül-şeni kâr

M/2380 **Birisi** kuvvet-i gazab ki kaçan / Olsa müstevlî-i kuvâ-yı beden

M/2386 **Birisi** dahı kuvvet-i şehevî / K'oldı cezb-i menâfi' ile kavî

M/2419 **Birisi** ol ki olmayup vâkıf / Ola istâr-ı 'iffetin kâşif

bir kaşık bal sunmak [1] mutlu etmek

M/2335 Kime ki **sunsa bir kaşık balı** / İçirür aña zehr-i kattâlı

bî-riyâ [1] gösterişsiz

M/127 Tâ'atüm **bî-riyâ** vü hâlis kıl / Beni ihsânuñıla muhlis kıl

bir kara kul olmak [1] kara bir hizmetçi olmak. Zuhal'in siyaha yakın koyu yeşil rengi ile benzerlik ilişkisi kurularak koyu tenli, Hintli bir hizmetkar bağlamında

M/210 Çün yedinci sarâya kıldı duhûl / **Oldı** Keyvân o şâha **bir kara kul**

birle [2] ile

M/2086 Çünki sensen Müsebbibü'l-esbâb / Bir sebeb **birle** eyle fethü'l-bâb

M/2425 Hattı bî-vech elifle ide hatâ / Ola hattında sehv **birle** hatâ

bir nefes [1] bir an

M/660 **Bir nefes** nâleden degüldi berî / Nefesinden gelürdi 'aşk eseri

bir nefeste [1] (gitmesiyle gelmesi) bir anda olmak

M/229 Yine irdi makâmına ol ân / Vardı vü geldi **bir nefesde** hemân

bir nice [3] birçok, bir hayli

M/546 Kullarından mülâzım-ı der-gâh / Var idi **bir nice** mukarrib-i şâh

M/1269 **Bir nice** gün dahı o haste vü zãr / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/1870 Bu tarik ile **bir nice** eyyâm / Lutf u kahr ile eyledi ârâm

bir olmak [7] aynı olmak

M/176 Âfitâb idi çeşmi ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy aña **bir olursa** revâ

M/224 Oldı bî-perde nûr-ı Zât ‘ayân / Gören ü görmeyen **bir oldı** hemân

M/702 Zillet-i ‘aşk virdi istignâ / **Bir oldı** yanumda şâh u gedâ

M/804 Devlet-i ‘aşk virdi istignâ / **Bir olupdur** yanumda şâh u gedâ

M/1018 Aña cevr ü cefâ **bir olmadı** ya / Seni sevdiyse kâfir olmadı ya

M/1456 Didi kim cân olalı ‘aşka esîr / **Oldı** ma‘şûk u ‘aşk u ‘âşık **bir**

M/2326 Bir yire geldi ‘âşık u ma‘şûk / Cümle **bir oldı** sâbık u mesbûk

bî-rûh [1] ruhsuz

M/829 Derd-i ‘aşkile haste vü mecrûh / Düşdü topraga çün ten-i **bî-rûh**

bî-tâkat [1] takatsiz

M/1163 Gördi kim yok figâna da ruhsat / Dilden âh eyledi o **bî-tâkat**

bir tek [1] hiçbir

M/456 Aña dünyâ yüzinde şimdiye dek / Beñdeş olmadı olmaya **bir tek**

bîrûn [3]

1. hariç

M/408 Sebzeden yir yüzinde ceyşi füzûn / Hadd ü ‘add ü şümârdan **bîrûn**

M/1875 Hâsılı i‘tidâlden **bîrûn** / Tab‘-ı serdile halka zulmi füzûn

2. dış

M/2404 Pür-sanâyi‘ derûn u **bîrûnı** / Rişteye çekdi dürr-i meknûnı

bîrûz [1] gökzümrüt (Devellioğlu, 2010: s. 123)

M/180 Bir gice kim çü subh-ı rûz-efrûz / ‘Âlem olmışdı rûşen ü **bîrûz**

biryân [3] yanmış, kebap olmuş

M/690 Didi kim bir fakîr ü gam-nâkem / Sîne **biryân** u dîde nem-nâkem

M/1331 Rûz u şeb hasretile nâlânam / Sîne **biryân** u dîde giryânam

M/1377 İtmesün derd-i hecrile efgân / Kalmasun nâr-ı gamda dil **biryân**

bir yana [2] bir yandan

M/966 **Bir yaña** derd-i zulmet-i şeb-i târ / **Bir yaña** kahr-ı baht-ı nâ-hem-vâr

biryân eylemek [1] kızartmak, pişirmek

M/1670 Tâbiş-i çarhı eyleyüp sûzân / Hamel ü sevri eyledi **biryân**

biryân olmak [2] yanmak

M/1388 Tîg-i hecrüm derûnuñ itdi mi kann / Bagruñ **oldı** mı şevkile **biryân**

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı ‘âşık tek / **Oldı biryân** derûn-ı mâda semek

bir yire [1] bir araya

M/2252 Gül’den oldı bu resme çün fermân / Cem‘ olup cümle **bir yire** a‘yân

bir yire gelmek [1] bir araya gelmek

M/2326 **Bir yire geldi** ‘âşık u ma‘şûk / Cümle bir oldı sâbık u mesbûk

bir zaman [1] bir süre

M/675 **Bir zamân** turdı istımâ‘ itdi / Şevk ü zevkile çok semâ‘ itdi

bî-savt [1] sessiz

M/226 Oldı **bî-savt** u harf nice kelâm / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

bî-ser ü pâ [2] başsız, ayaksız

M/699 Hem-çü gûyem fütâde **bî-ser ü pâ** / Ki urup darb-ı savlecân-ı kazâ

M/740 Bu hevâyıla gird-bâd-âsâ / Dönerem uşda **bî-ser ü pâ**

Bismillah [2] “Allah'ın adıyla” (Gölpınarlı, 1977: s. 63).

M/1 Medd-i **bismillah** oldı eyle nigâh / Gül-bün-i gül-şen-i kelâmullâh

M/1368 İşidüp zanbak anı itdi kabûl / Didi **bismillah** olma hîç melûl

bisyâr [2] çok

M/1986 İdüp ol dem te’emmül-i **bisyâr** / Didi ey şâh-ı âsmân-mikdâr

M/2166 Didi idüp ta‘accüb-i **bisyâr** / Kanı ol zevk ü lezzet-i dîdâr

bî-tâb [4] takatsiz

M/1013 Di ki ey âf-tâb-ı ‘âlem-tâb / Kaldı zulmetde zerre-i bî-tâb

M/1024 Kodı mâhı o ‘âşık-ı **bî-tâb** / Subha sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1301 Görüp ol bezm-i hâsı ol **bî-tâb** / Gözi yaşını eyleridi şarâb

M/2140 Ne tarîkile ola fethü’l-bâb / İre hûrşîde zerre-i **bî-tâb**

bî-tedbîr [1] yönetmekten aciz

M/1908 Ne kişidür hazân-ı **bî-tedbîr** / K’ola anuñ gibi diyâra emîr

bî-tekellüf [1] zahmetsizce

M/2321 Ne cefâ-yı rakîb ü cevr-i habîb / **Bî-tekellüf** habîbe oldı karîb

bitmek [3] sona ermek, tamamlanmak

M/832 ‘Âkıbet câna kâr idüp teşvîş / Turmagıla çü gördi **bitmez** iş

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî ey dervîş / İvme kim ivmegile **bitmez** iş

M/1316 Sabr ile gördi hîç **bitmedi** iş / Tîg-i sabr eyledi derûnını rîş

bî-usûl [1] usulsüz

M/1881 Gerçi kim **bî-usûl** idi râyı / Lîk koydı usûle dünyâyı

bî-vâsıta [1] aracısız

M/226 Oldı bî-savt u harf nice kelâm / İrdi **bî-vâsıta** hezâr-peyâm

bî-vech [1] ilgisiz, gereksiz

M/2425 Hattı **bî-vech** elifle ide hatâ / Ola hattında sehv birle hatâ

biz [6]

M/1142 **Bizi** her şeb uyutmaz efgânı / Dahı söyletmeñüz o nâlânı

M/1381 Didi kim ol durur tarîk-i savâb / Yazavuz nâmesine **biz** de cevâb

M/1508 Didi ey hâr kanı gayret ü ‘âr / Kalmadı zerre deñlü **bizde** vakâr

M/1588 Sûret-i kıssaya viren zîver / Böyle virdi **bize** bunda haber

M/1843 Şehr-i Gül-zâr’e togrı reftâr it / O tarafdan **bizi** haber-dâr it

M/2261 Nâz ise nâzı demdür az idelüm / **Biz** de şimden girü niyâz idelüm

bî-zevr [1] yalansız

M/1868 Soydı hep ehl-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı kaldı her biri **bî-zevr**

boynuna bend urılmak [1] boynuna zincir takılmak, tutsak eden mahkumun zincirlenmesi bağlamında

M/2104 Gerden-i câna oldı ‘aşk kemend / Anuñiçün **urıldı boynuma bend**

boynun egmek [1] boynunu bükmek

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / **Boynın egdi** benefşe kaldı hemân

boynuma [1] "Günahı boynuma" bağlamında

M/483 Zûr-ı bâzûyıla o şâh-ı cihân / **Boynuma** ger iderse yüz biñ kan

boyun [1]

M/1521 **Boynına** takmaduñ mı zencîri / Kılmaduñ mı esîr o dil-gîri

bozmak [1] düzenini karıştırmak

M/2423 Olmaya iktidârı hîç söze / Okurın sana dahı beyti **boza**

bozdoğan [1] gürz - Eslihâ-i dâribeden olan "bozdoğan" olarak adlandırılan türler, baş kısımları dilimler veya prizmatik şekillerden meydana gelen gürzlerdir. Osmanlı döneminde kullanılmış on altı çeşit bozdoğan bulunmaktadır. Bozdoğan denilmesinin sebebi, bazı tiplerinin şeklen bu yırtıcı kuş türünün kafasına benzetilmesidir (Çoruhlu, 1996: 327).

M/1753 **Bozdogan** aldı gonce omuzuna / Gül siper tutdı cengiçün yüzine

böyle [25] bu şekilde

M/393 Bülbül-i gül-sitân-ı efsâne / **Böyle** kılmış beyân-ı efsâne

M/544 Bülbül-i kıssa-hân-ı bâğ-ı kelâm / **Böyle** virdi kelâm-ı pâke nizâm

M/652 Sâz-ı ‘uşşâkıla olan dem-sâz / **Böyle** virdi bu perdeden âgâz

M/679 Câna âteş bırakdı âvâzuñ / **Böyle** muhrik neden ola sâzuñ

M/685 Bu nemedde neden ki kalmışsan / Kendüñi **böyle** hâke salmışsan

M/729 Ne hevâyıla peyk-i pûyânsan / ‘Acebâ **böyle** kimi cûyânsan

M/980 **Böyle** niçün karardı rûy-ı cihân / Yohsa âhumdan oldı mı sûzân

M/982 **Böyle** niçün dırâzdur şeb-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

M/1023 **Böyle** dirken o ‘âşık-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

M/1212 Hâlümi bilse ol Gül-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı **böyle** cefâ

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o nigâr / Komaya **böyle** derd-i hecrile hâr

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i gül-zâr / **Böyle** evbâşa ola cây-ı karâr

M/1586 **Böyle** oldı çü şâhdan fermân / Oldı ol bî-amânlar anda revân

M/1588 Sûret-i kıssaya viren zîver / **Böyle** virdi bize bunda haber

M/1626 **Böyle** bunlar bu hâlet üzre iken / Birbirine melâmet üzre iken

M/1673 Salan efsâne bemine nârı / **Böyle** yakdı çerâg-ı ahbârı

M/1784 Şâhdan **böyle** iricek fermân / İrdi şems-i münîr aña da hemân

M/1872 Kıssa derdine eyleyen ruhı zerd / **Böyle** urdı bu arada dem-i serd

M/1923 Göricek **böyle** şiddetin anuñ / Geçdi ak pak yüzi gül-istânuñ

M/1958 Kıssa bezminde câm-ı hecr-keşân / Vasl ile **böyle** oldı cur‘a-feşân

M/2065 Eyleyüp **böyle** kîlile kâli / Yüri şâd eyle var o pâ-mâli

M/2173 **Böyle** ol bî-nevâ bu hâletler / Güft ü gû itmede melâletler

M/2181 Di kafesde esîr oldugını / **Böyle** hor u hakîr oldugını

M/2199 Şâhdan irdi **böyle** çün fermân / Bülbül-i zâre irdiler ol ân

M/2285 **Böyle** idüp hezâr nâz u niyâz / Biri birine oldılar dem-sâz

bu an [1] bu zaman

M/721 Tâ gelince **bu ana** bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür baña neş’etile hâst

bu arada [3] burada

M/682 Neredendür bu menzile cezmüñ / Nereyedür **bu aradan** ‘azmüñ

M/1133 Didi n’eyler **bu arada** o gedâ / Ki figânıyla irdi câna safâ

M/1872 Kıssa derdine eyleyen ruhı zerd / Böyle urdı **bu arada** dem-i serd

Bû Bekr Hazret-i Sıddîk [1] Ebûbekir, Ebîbekr, Bekr-i Sıddîk, Sıddîk. İslam peygamberini ilk tasdik eden kişi anlamında Sıddîk sıfatıyla tanındı. Hz. Muhammed’in ölümünden sonra ilk halife olan kişi (Zavotçu, 2006: s. 208).

M/251 Evvelâ şâh-ı milket-i tahkîk / A‘nî **Bû Bekr Hazret-i Sıddîk**

bu denlü [4] bu kadar

M/971 Nedür ey şeb bu zulm ü zulmetler / Câna **bu deñlü** derd ü mihnetler

M/1540 Didi ey gül nedür bu hâletler / Bir levende **bu deñlü** ruhsatlar

M/1545 Bir levende **bu deñlü** yüz viresen / Sözine ragbetile gûş urasan

M/1558 Ki idüp çâk **bu deñlü** cevr ü cefâ / Urasan sînesine tîg-i belâ

bu ev [2] dünya bağlamında

M/2350 Kimse **bu evde** kalmadı bâkî / Meger ol Hayy ü kâdir ü Bâkî

M/2353 Kimseye olsa ger **bu evde** karâr / Rihlet itmezdi Ahmed-i Muhtâr

bugün [2]

M/159 Gerçi İdrîs cennete gitdi / ‘Âlemi ol **bugün** cinân itdi

M/624 Bu cemâlile kim ferîdem ben / Yok şerîküm **bu gün** vahîdem ben

bu kadar [3] bunca, bu derece

M/1136 **Bu kadar** âh u vâha n’oldı sebeb / Ne öter ol harîf kanı edeb

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur nedür bu gazab / **Bu kadar** kahr u hiddete ne sebeb

M/1945 **Bu kadar** kahr içinde şâh-ı şitâ / Girü gösterdi hayli cûd u ‘atâ

buldugunca bunamak [1] bulmuş da bunuyor~bulduğu ile yetinmeyip daha fazlasını istemek

M/1198 ‘Ayn-ı vuslatdasan nedür bu enîn / **Bulduguñca buñarsun** ey miskîn

Bû-Leheb [1] Ebû Leheb. Babası ona, güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelendiği zaman yanakları kızardığı için “Ebû Leheb” (alev babası) demiştir (Kapar, 1994: s. 178). Ateşin alevlenmesi bağlamında

M/1645 İrdüginüñ ururdı bagrına dâğ / **Bû-Leheb'den** yakardı zâtı çerâğ

bulımaz çün dürûg-ı şem '-i fürûg [1] "yalancının mumu yatsıya kadar yanar" ile eş bağlamda, söylenen yalanın çok geçmeden anlaşılacağını anlatan söz

M/2412 Lîk efsânesin sanma dürûg / **Bulımaz çün dürûg-ı şem'-i fürûg**

bulmak [18]

1. elde etmek

M/139 Pâye-i kadri olmasa a'lâ / 'Arş **bulmazdı** rif'at-ı vâlâ

M/140 Salmasa serv-i rif'ati sâye / Kürsi **bulmazdı** kadrile pâye

M/213 İrişüp makdemiyle nûr-ı safâ / Her biri **buldılar** sebât ü bekâ

M/470 Dürc-i la'l içre sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki **bula** revnak u fer

M/543 **Buldı** devrinde i'tidâli zamân / İmtizâc itdi âb u hâk-i cihân

M/559 Bir zarîf idi **bulsa** şeş dînâr / Bir kadeh üstine iderdi nisâr

M/676 Nagmesinden irişdi kalbe safâ / **Buldı** âvâzesinde bûy-ı vefâ

M/1482 Bî-huzûr oldı reşk idüp sünbül / Kararup **buldı** reşkile kâkül

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü 'atâ / Cümle cânlandı **buldı** neşv ü nemâ

2. aradığı bir kimseyle ya da şeyle karşılaşmak

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / **Bulmadum** misl ü beñdeşin kat'â

M/1262 Ki **bulup** kendü vaslile lezzet / Vire cânâne cehlile zahmet

M/1355 Gerçi kim eyledi çok efkârı / 'Âkıbet **buldı** kâsid-i yârı

M/1585 Didi kim **bulup** ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/1778 Kâr-ı gül-zârı çün temâm itdi / **Bulmaga** şâhın ihtimâm itdi

M/1779 Didi kanı **buluñ** bahârı baña / Şâh-ı gül kande gitdi bî-pervâ

M/2058 Anı **bul** kanda ise ikdâm it / Aña iltüp selâmum ikrâm it

3. görmek

M/1774 Ehl-i gül-şende ıztırâb **bulup** / Âteş-i kahrı iltihâb **bulup**

bulınmak [3] ortaya çıkmak

M/512 Ger **bulınsa** hezârâncâ hayâl / Eylesem haşr olınca kîlile kâl

M/513 Bir kılına olımayam vassâf / Her sözümde **bulınsa** biñ evsâf

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir hoş yâr / Aña elbette **bulunur** agyâr

bunca [4] bu kadar, bu denli

M/45 Dest-i sun‘uñla yazdı nevk-i kalem / Safahât-ı ‘ademde **bunca** rakam

M/1978 Didi âyâ ne hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña **bunca** ta‘ab

M/2127 Çekdi **bunca** belâ vü zecr ü ‘anâ / Yüzümi görmek olmadı aslâ

M/2274 **Bunca** demdür çeküp cefâ benden / Görmedüñ zerrece vefâ benden

bunda [10] burada

M/898 Didi sen **bunda** bir dem ârâm it / Kılma dem murg-ı kalbüñi râm it

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm anda / Kimse aña kuşum dime **bunda**

M/1309 Anda gül zevkile safâlarda / **Bunda** bülbül gam u belâlarda

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ **bunda** kârı cûş u hurûş

M/1520 **Bunda** n’eyler o bî-nevâ o levend / Göricek niçün itmedüñ anı bend

M/1533 Turma bir dahı ey gedâ **bunda** / Gezme ser-mest ü bî-nevâ **bunda**

M/1588 Sûret-i kıssaya viren zîver / Böyle virdi bize **bunda** haber

M/1636 **Bunda** bülbül kafesde derd ile zâr / N’oldı gör hâl-i ‘âlem-i gaddâr

M/2372 Serv kim vasfı **bunda** hâsıldur / Sıfat-ı istikâmet-i dildür

bundan [3] bu şeyden

M/2360 Kuru efsâneden n’olur hâsıl / Ma‘nâsıdur murâd **bundan** bil

M/2379 Bu iki vasfdur zemâ’ime asl / **Bundan** olur kamu zemâ’im fasl

M/2406 Şu‘arâ **bundan** ala hissesini / Hazz ider ammâ görse kıssasını

bu ne [7] bu nasıl bir

M/608 **Bu ne** hüsn ü cemâl olur yâ Rab / **Bu ne** fer ü kemâl olur yâ Rab

M/609 **Bu ne** ebrûdurur ki peyveste / Hüsn kasrına tâkdurur beste

M/615 **Bu ne** müjgân olur ki bî-ihmâl / Atar ahbâba tîr-i ceng ü cidâl

M/616 **Bu ne** lebdür ki ursa dem hoş hoş / Mürdeye cân virür Mesîhâ-veş

M/780 Didi peyk-i Nesîm’e ey gam-hâr / **Bu ne** oddur ki itdi cânuma kâr

M/1151 **Bu ne** güstâhlıkdur ey miskîn / Eyledüñ anı kendüñe âyîn

bu ne hengâme [1] gürültü bağlamında

M/1531 **Bu ne hengâmedür** k’idersen sen / Tahta kal‘a mı oldı yohsa çemen

bu ne iş [1] bu nasıl şey

M/2167 **Bu ne işdür** garîb vâk‘ıadur / Şöyle beñzer bu hâl vâk‘ıadur

bu ne söz [3] bu nasıl söz!

M/320 Didi kim **bu ne sözdür** ey gâfil / Bunu hâşâ ki söyleye ‘âkil

M/1519 Didi gâyetde hışm idüp o dilîr / **Bu ne sözdür** ki eyledüñ takrîr

M/1725 Didi kim **bu ne sözdür** ey bed-dûz / Ne kişidür ‘aceb o şâh-ı temûz

bu nice [8] nasıl bir

M/610 **Bu nice** çeşm-i tünd-hûnîdür / Ki nice şâhlar zebûnıdur

M/611 **Bu nice** zülf-i ‘anber-âsâdur / K’aña hep ehl-i ‘akl şeydâdur

M/612 **Bu nice** ‘ârız-ı münevverdür / K’aña ser-geşte mâh-ı enverdür

M/613 **Bu nice** dânedür ki murg-misâl / Düşdi dâma anuñla ehl-i kemâl

M/614 **Bu nice** gamzedür k’olup hûn-rîz / İtdi tîgini zulmile ser-tîz

M/781 **Bu nice** tîrdür ki dest-i kazâ / Kıldı sînem aña nişân-ı belâ

M/782 **Bu nice** câmdur ki ve’l-hâsıl / Cur‘ası kıldı anı lâ-ya‘kıl

M/784 **Bu nice** berkdür ki sâ‘ika-veş / Saldı cân hânümânına âteş

bunı [6] bu şeyi

M/320 Didi kim bu ne sözdür ey gâfil / **Bunu** hâşâ ki söyleye ‘âkil

M/321 Şöyle sanduñ mı ‘âlemi hâlî / **Bunı** ko eyle himetüñ ‘âlî

M/858 **Bunı** didi vü mest olup Bülbül / İtdi feryâd ü nâle vü gulgul

M/1162 Çünki nergis **bunı** beyân itdi / Bülbül âh eyleyüp figân itdi

M/1261 ‘Aşkdan her kime ki irdi safâ / **Bunı** hergiz kabûl ider mi ola

M/2359 **Bunı** efsâne sanma efsûndur / Lafz u ma‘nâsı dürr-i meknûndur

bunlar [1] o kişiler

M/1626 Böyle **bunlar** bu hâlet üzre iken / Birbirine melâmet üzre iken

Burâk [2] Mi‘râc yolculuğu sırasında Hz. Muhammed’in Mescid-i Aksâ’ya kadar bindiği bineğin adı.

M/191 İşde hâzır **Burâk**-ı berk-âsâ / Binüp ol ‘âzim-i cenâb-ı Hudâ

M/194 Şevkle olup ol **Burâk’a** süvâr / İtdi fi’l-hâl ‘am-i cânib-i yâr

burc-i cemâl [2] güzellik burcu

M/763 Kaşlarıdur hilâl-i çarh-ı kemâl / Beñleridür nücûm-ı **burc-ı cemâl**

M/1227 Didi ey âftâb-ı **burc-ı cemâl** / Mâh-ı pür-nûr-ı âsmân-ı kemâl

burc- devlet [4] talih burcu

M/348 **Burc-ı devletde** âfitâb-ı münîr / Kasr-ı rif‘atde şâh-ı mâh-serîr

M/349 Dürr-i dürc-i sa‘âdet ü ikbâl / Dürri-yi **burc-ı devlet** ü iclâl

M/988 Nesr-i vâkı‘ kalup felâketde / Vâki‘ olmadı **burc-ı devletde**

M/2142 Gördi başına gün togup nâ-gâh / **Burc-ı devletden** oldı zâhir mâh

burc-ı melâhat [1] güzellik burcu

M/940 Ki serîr-i letâfetüñ şâhı / Evc-i **burc-ı melâhatüñ** mâhı

burc-ı rif‘at [1] yücelik burcu

M/415 **Burc-ı rif‘atde** ahter-i tâbân / Dürc-i devletde gevher-i rahşân

burc-ı kavs [1] yay burcu

M/431 Zühredür **burc-ı kavsda** gûyâ / Meh ü mihr üzre togdı virdi ziyâ

burc-ı şeref [1] Gezegenlerle burçlar arasında vebâl (düşüş), şeref (yükselme) ve hubût (güçten düşme) ilişkileri vardır. Her burcun vebâli, şerefi ve hubûtu vardır. ‘Burc-i şeref’ mutluluk zamanının, baht açıklığının sembolüdür (Öztürk, 2007: s. 197).

M/184 Sanki **burc-ı şerefde** mâh-ı tamâm / Ümmühânî evini itdi makâm

burc-ı vefâ [1] vefa burcu

M/186 Didi ey mâh-ı âsmân-ı vefâ / Âftâb-ı münîr-i **burc-ı vefâ**

bu resme [30] bu tarz

M/292 Bülbül-i bâğa irdi cûş u hurûş / Neden olmak **bu resme** sen hamûş

M/295 Hamdü li-llâh ki virdi Hak kudret / Neden olmak **bu resme** bî-himmet

M/680 Neden ola terennümüñde bu sûz / Kim olupdur **bu resme** sîne-fürûz

M/684 Bu kemâl ile sen bu hâletde / Neden olmak **bu resme** zilletde

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm âhir-i kâr / ‘Azm ü cezmüm **bu resmedür** her-bâr

M/715 Nice gül meclisinde bülbülsen / Ki **bu resme** esîr-i gulgulsan

M/728 Di senüñ de ne **resmedür** revişüñ / Neredendür ‘aceb gelüp gidişüñ

M/848 Neden olduñ **bu resme** zâr u zebûn / Bagruñı derdile kim eyledi hûn

M/850 Kıble-gâhuñ na Ka‘be-i dildür / K’aña kalbüñ **bu resme** mâ’ildür

M/939 İtmege hasb-i hâle âgâzı / Düzdi **bu resme** nagmeye sâzı

M/989 Hâsılı eyleyüp **bu resme** enîn / Eyledi kendü kendüye nefrîn

M/1004 Eyleriken **bu resme** girye vü sûz / Togdı nâ-gâh mâh-ı çarh-efrûz

M/1007 Meger ol âf-tâbe hem-sersen / Ki anuñçün **bu resme** enversen

M/1040 Eyleriken **bu resmile** güftâr / Togdı nâ-gâh mihr-i pür-envâr

M/1066 İtdi vâfır **bu resme** güft ü şünûd / İrmedi gördi kim birinden sûd

M/1104 Bülbül idüp hezâr sûz u güdâz / Eyleriken **bu resme** Hakk’a niyâz

M/1149 Didi miskîn nedür bu nâle vü âh / Neden olduñ **bu resme** bahtı siyâh

M/1191 Neden olduñ **bu resme** zâr ü nizâr / Câna fürkat meger ki eyledi kâr

M/1194 Neden olduñ **bu resme** zâr ü nizâr / Hamdü li-llâh ki irdi vuslat-ı yâr

M/1312 Nice müddet **bu resmile** bülbül / Aglayup itdi derdile gulgul

M/1556 Ola mı bu kerîme hîç revâ / K'ide mihmânına **bu resme** cefâ

M/1603 Sen de beñzer ki 'aşka yâr olduñ / Ki **bu resme** za'îf ü zâr olduñ

M/1622 Kaldum işte **bu resme** zâr u zebûn / Derd-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/1640 Âteş-i kıssaya viren sûzı / Kıldı **bu resme** meclis-efrûzı

M/1925 Berf idince **bu resme** bâga nüzûl / İtdi şâh-ı şitâ da şehre duhûl

M/1949 Nice müddet **bu resme** şâh-ı şitâ / Şehr-i gül-zârı eyledi me'vâ

M/1979 Terk idüp zevk ü râhat-ı hazeri / Çeke **bu resme** zahmet-i seferi

M/2093 Didi hâlüñ ne ey esîr ü za'îf / Neden olmak **bu resme** zâr ü nahîf

M/2252 Gül'den oldı **bu resme** çün fermân / Cem' olup cümle bir yire a'yân

M/2297 Bezmi devr eyledi **bu resmile** câm / Câm-ı çarhuñ olınca devri tamâm

burûc [1] burçlar

M/197 İtdi andan pes âsmâna 'urûc / Makdemiyle müşerref oldı **burûc**

bûse [3] öpücük

M/1291 Tolular içdiler safâlarla / **Bûseler** aldılar vefâlarla

M/2293 Tolular yagdı bezme çün bârân / **Bûseler** oldı nukl-ı mey-hârân

M/2317 Yâd idüp **bûse**-i yârı / Nûş iderdi şarâb-ı gül-nârı

Bûselik [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1441 **Bûselikde** gehî iderdi sadâ / Gâh 'Uşşâk'dan virürdi nevâ

bûs itmek [1] öpmek

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün tolu câm / **Bûs iderdi** leb-i nigârı müdâm

bûstân [4]

1. bahçe

M/104 Rûy-ı hûbânda seyr idem hüsnüñ / Bâğ u **bûstâñda** seyr idem hüsnüñ

M/2025 Yine güldi yüzi gül-istânuñ / Göñli açıldı bâg u **bûstânuñ**

2. Sadî Şirâzî'nin manzum eserinin adı

M/522 Ezber itdi kamu gül-istânı / Okuyup fasl fasl **Bûstânı**

3. Gülşen şehrine verilen isimlerden biri (bk. Şehr-i Gülşen)

M/1485 Ne işi var bunuñ gül-istân'da / Ne işüñ başıdur bu **bûstânda**

bûstân-ı cemâl [1] güzellik bahçesi

M/449 Yâ meger nâ-şüküfte zanbakdur / **Bûstân-ı cemâle** revnakdur

bu kitap [1] Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi

M/338 **Bu kitâbı** hemân idüp imlâ / Şâh adına eyledüm imzâ

bu tarafdan [5] öte yandan

M/826 **Bu tarafdan** esîr-i mihnet ü gam / Mübtelâ-yı belâ vü derd ü elem

M/1273 **Bu tarafdan** gül-i güşâde-zamîr / Gördi kim kıldı subh dehri münîr

M/1299 **Bu tarafdan** garîb ü ‘âşık u zâr / Ya‘nî kim bülbül-i za‘îf ü nizâr

M/2174 **Bu tarafdan** gül-i sütûde-hısâl / Oluban bülbüle perîşân-hâl

M/2228 **Bu tarafdan** nesîm-i çâpük-seyr / Güle dek uçdı şevkile çün tayr

bûy [7] koku

M/542 **Bûy**-ı hulkıyla toldı cümle meşâmm / Lutfını söyler oldı hâss u ‘âmm

M/676 Nagmesinden irişdi kalbe safâ / Buldı âvâzesinde **bûy**-ı vefâ

M/732 Nefesüñden gelür çü **bûy**-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i safâ

M/733 Nefesüñden hayât irür câna / Cân virür **bûy**-ı hulkuñ insâna

M/1208 Görmedüm zerre deñlü **bûy**-ı vefâ / Lîk gördüm hezâr cevr ü cefâ

M/1232 **Bûy**-ı ‘aşkuñ irüp meşâmmına / Zehr-i gam katdı dehr câmına

M/1596 **Bûy**-ı ‘aşk eyleyüp meşâmmın pür / Mey-i gam kılmışidi câmın pür

bûy almak [1] kokusunu duymak

M/795 Biñ kez eylerseñ âh u vâveylâ / **Alasan** Gül’den umma **bûy**-ı vefâ

bûy irmek [5] kokusu gelmek

M/837 Oldı çün Şehr-i Gül-sitân’a karîb / Cân dimâgına **irdi bûy**-ı habîb

M/878 Didi yâ Rab bu hâb mı yâ hayâl / Ki **irişdi** dimâga **bûy**-ı visâl

M/888 Umaram ol vesîle ile saña / Hazret-i Gül’den **ire bûy**-ı vefâ

M/1313 Yüzine gülmedi gül-i zîbâ / **İrmedi** zerre deñlü **bûy**-ı vefâ

M/2318 Gül'den **irüp** dimâga **bûy**-ı vefâ / Mest olup şevkile iderdi sadâ

bu yana [6]

1. öte yandan

M/1182 **Bu yaña** ol garîb ü bî-çâre / Bülbül-i bî-nevâ vü âvâre

M/1538 **Bu yana** hâr-ı zâlim ü gaddâr / Virdi çün kalb-i Bülbül'e âzâr

M/2069 **Bu yana** bülbül-i esîr ü zebûn / Derd-i hicrânile olup mahzûn

M/2137 **Bu yaña** bülbül-i sühân-perdâz / Oluban şevkile terennüm-sâz

2. bu tarafa

M/1190 Didi hâlüñ nedür safâ geldüñ / Ne yil esdi ki **bu yaña** geldüñ

M/1744 İrdi Şâh-ı Bahâr'a hem bu haber / Ki 'adû kıldı **bu yanaya** sefer

bu zât [1] kişinin kendisi

M/240 Umaram kim olup **bu zâta** şefî' / Kılasan kadrümi cihânda refî'

bülbül [109]

1. güzel sesli bir kuş türü

M/19 Ey firûzende-i meşâ'il-i gül / Âteş-endâz-ı hırmen-i **bülbül**

M/267 **Bülbül'üñ** kârı âh u nâle idi / Gül-şen ü bâğ pür-i gulgule idi

M/285 Açılup gûşe gûşe ter güller / Her taraf nagmelerde **bülbüller**

M/292 **Bülbül**-i bâğa irdi cûş u hurûş / Neden olmak bu resme sen hamûş

M/311 Kafese ger esîr ola **bülbül** / Eylemez mi figân idüp gulgul

M/406 Kimse urmaz kimesneye sûzen / Sîne-i **Bülbül'e** meger ki diken

M/451 Ruhları tâze kırmızı güldür / Ki aña Rûh-ı Kuds **bülbüldür**

M/464 Ger sorarsan zebânı **bülbüldür** / Ki âşiyân aña gonce-i güldür

M/544 **Bülbül**-i kıssa-hân-ı bâğ-ı kelâm / Böyle virdi kelâm-ı pâke nizâm

M/715 Nice gül meclisinde **bülbülsen** / Ki bu resme esîr-i gulgulsan

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev Gül / Ne gam eylerse biñ nagam **Bülbül**

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol mutarrâ gül / Ben niyâzile bî-nevâ **bülbül**

2. şairin kendisi

M/291 Didi ey **bülbül**-i latîf-nevâ / Ki irür nutkuñıla câna safâ

M/387 Söyle ey **bülbül**-i sühan-perdâz / K'açılur sözüñ ile perde-i râz

M/388 'Âlemüñ sen de nükte-dânisen / **Bülbül**-i gül-şen-i ma'ânîsen

3. mesnevînin başkahramanı (özel ad).

M/334 Gül ki olup cemâlile zîbâ / **Bülbül** olmışdurur aña şeydâ

M/689 Sözini gûş idüp anuñ **Bülbül** / Eyledi zevk ü şevkile gulgul

M/716 Didi **Bülbül** eyâ latîf-elhân / Diñle hâlüm ki ola saña 'ayân

M/746 Didi **Bülbül** ki ey hucest-likâ / Nefesüñden irişdi câna safâ

M/796 **Bülbül'e** kande var o kudret ü tâb / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/801 Çünki gûş itdi bu sözi **Bülbül** / Eyledi nâleler kılup gulgul

M/812 Mümkin olmasa n'ola vuslat-ı gül / **Bülbül'e** bes degül midür gulgul

M/827 Ya'nî üftâde **Bülbül**-i nâlân / Derd-i 'aşkile eyleyüp efgân

M/842 Göricek anı **Bülbül**-i nâ-kâm / Virdi ta'zîm ü 'izzetile selâm

M/852 Didi **Bülbül** ki ey huceste-hısâl / Hâlümi gör gamumdan itme su'âl

M/858 Bunı didi vü mest olup **Bülbül** / İtdi feryâd ü nâle vü gulgul

M/877 **Bülbül** ol hoş kelâmı itdi çü gûş / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/890 Gitdi ardınca **Bülbül**-i âvâre / 'Âkıbet irdi Şehr-i Gül-zâr'e

M/896 Anı gördi çü **Bülbül**-i haste / Oldı hayrân u zâr u dem-beste

M/917 Serv-i der-bândan oldı çün fermân / Girdi gül-zâre **bülbül**-i nâlân

M/920 İtdi **Bülbül** de hâlini takrîr / Cümle mâ-fî'z-zamîrini ta'bîr

M/922 'Ahd-i sâbıkda Serv-i 'âlî-şân / Peder-i **Bülbüle** olup der-bân

M/924 **Bülbül'üñ** olmışıdı lâlâsı / Per ü dûşında idi me'vâsı

M/925 **Bülbül** olup elinde perverde / Yiri var idi tâc-veş serde

M/926 Bilicek anı serv-i nîkû-nâm / **Bülbül'e** itdi 'izzet ü ikrâm

M/930 Rûz u şeb servile olup **bülbül** / Eyleridi terennüm ü gulgul

M/936 O gice **bülbül**-i latîf-elhân / Varmayup hâbe eyledi efgân

M/957 Ne revâdur ki ey gül-i ra'nâ / Derd-i hicrile **bülbül**-i gûyâ

M/962 Şol kadar kıldı **bülbül** efgânı / K'odlara yakdı derdile cânı

M/1104 **Bülbül** idüp hezâr sûz u güdâz / Eyleriken bu resme Hakk'a niyâz

M/1121 İtdi pes **bülbüli** tecessüse 'azm / Bilmege vasf-ı hâlin eyledi cem

M/1148 Şâh-ı gülden çü nergis aldı cevâb / **Bülbüle** geldi itdi hayli 'itâb

M/1162 Çünki nergis bunı beyân itdi / **Bülbül** âh eyleyüp figân itdi

M/1182 Bu yaña ol garîb ü bî-çâre / **Bülbül**-i bî-nevâ vü âvâre

M/1199 Âh idüp **Bülbül**-i nahîf ü nizâr / Didi ey yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1266 Didi bir bir işitdügin gülden / Gûş idüp gitdi hûş **bülbülden**

M/1299 Bu tarafdan garîb ü ‘âşık u zâr / Ya‘nî kim **bülbül**-i za‘îf ü nizâr

M/1309 Anda gül zevkile safâlarda / Bunda **bülbül** gam u belâlarda

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile nûş / **Bülbülüñ** bunda kârı cûş u hurûş

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / Çekdi gül câm-ı ‘ayş ü **bülbül** gam

M/1312 Nice müddet bu resmile **bülbül** / Aglayup itdi derdile gulgul

M/1340 Beni redditme şefkat it ey gül / Gül’e lâzım degül midür **bülbül**

M/1341 Hüsnile gerçi gül dürür zîbâ / Lîk **bülbül** virür zuhûrı aña

M/1363 Vardı **bülbül** aña niyâz itdi / Yüz yire kodı keşf-i râz itdi

M/1382 Pes ele aldı hâmeyi ol dem / **Bülbüle** yazdı nâmeyi ol dem

M/1400 Aldı zanbak eline tûmârı / Geldi şâd itdi **bülbül**-i zârı

M/1405 **Bülbül** anı işitdi âh itdi / Düşdi şevkile kendüden gitdi

M/1430 Okudı çünki nâmeyi **bülbül** / Şevke geldivü eyledi gulgul

M/1438 Meger ol gice **bülbül**-i nâlân / Şevk ü zevkile hurrem ü handân

M/1452 Yanına geldi vü sadâ itdi / **Bülbüli** gördi merhabâ itdi

M/1504 Reşk idüp sünbül-i perîşân-hâl / **Bülbüle** fikr idince hîle vü âl

M/1535 Reddidüp **bülbüli** cefâyıla hâr / Virdi ol zâre derdile âzâr

M/1536 Gitdi **bülbül** figân u nâleyle / Nice biñ nevha vü gulguleyle

M/1538 Bu yana hâr-ı zâlim ü gaddâr / Virdi çün kalb-i **Bülbül’e** âzâr

M/1589 Ol zamânda ki **bülbül**-i gam-nâk / Sînesi hârdan olup sad-çâk

M/1599 Geldi yanına **bülbül**-i haste / Gördi kim bir za‘îf ü dem-beste

M/1624 Gördi **bülbül** o derd-perverdi / Kendü hem-hâli kendü hem-derdi

M/1629 **Bülbüli** eylediler âlile sayd / Kıldılar ol garîbi zecrile kayd

M/1632 Oldı **bülbül** kafesde çün mahbûs / Zevk ü râhatdan oluban me'yûs

M/1635 Kafesile getürdiler şâha / Düşdi **bülbül** figânile âha

M/1636 Bunda **bülbül** kafesde derd ile zâr / N'oldı gör hâl-i 'âlem-i gaddâr

M/1951 Yine ey **bülbül**-i bülend-âvâz / Bâg-ı vasl içre ol terennüm-sâz

M/2042 'Ayş iderken meger ki bir gün gül / Yâdına geldi nâ-gehân **bülbül**

M/2068 Olup etrâf-ı 'âlemi pûyân / **Bülbül'i** oldı her taraf cûyân

M/2069 Bu yana **bülbül**-i esîr ü zebûn / Derd-i hicrânile olup mahzûn

M/2091 Gördi nâ-geh nesîm-i cân-perver / **Bülbül'i** bir kafesde zâr eyler

M/2100 İdicek bu kelâmı **bülbül** gûş / Zevk ü şevkile kıldı cûş u hurûş

M/2113 **Bülbül** itdi bu hoş kelâmı çü gûş / Düşdi şevkile yirlere bî-hûş

M/2136 Pes yirinden turup gül-i ra'nâ / Eyledi 'azm-i **bülbül**-i gûyâ

M/2137 Bu yaña **bülbül**-i sühân-perdâz / Oluban şevkile terennüm-sâz

M/2143 **Bülbülüñ** geldi gül 'ıyâdetine / Nazar itdi çü vaz' u hâletine

M/2146 Anı gördükde **bülbül**-i gam-nâk / Eyleyüp şevkile girîbân çâk

M/2155 Şevkile **bülbül** itdi nâlişler / Lutfile kıldı gül nevâzişler

M/2162 Kıldı gül menziline yine rücû'/ İtdi **bülbül** figân ü âha şürû'

M/2174 Bu tarafdan gül-i sütûde-hısâl / Oluban **bülbüle** perîşân-hâl

M/2177 Hayf kim **bülbül**-i güşâde-zamîr / Kafes-i gamda ola zâr u esîr

M/2180 Düşürüp bir münâsebet nâ-gâh / Hâl-i **bülbülden** eylegil âgâh

M/2187 ‘Âkıbet aña irdi sevk-i kelâm / K’eyleye hâl-i **bülbüli** i‘lâm

M/2200 Müjde idüp bir iki ehl-i vefâ / Virdiler **bülbül**-i hazîne safâ

M/2206 İtdi **bülbül** de şâha medh ü senâ / Yüz urup hâk-i pâye kıldı du‘â

M/2216 Yaraşur Meclis-i güle **bülbül** / Açılup bunuñ ile gülsün gül

M/2218 Şâh envâ‘-ı lutfile der-hâl / **Bülbüli** itdi gül-şene irsâl

M/2220 Yine **bülbül** yüz urdı der-gâha / İtdi vâfir du‘âlar ol şâha

M/2223 Hâtırın sordı bilmege hâlin / İtdi **bülbül** de şerh ahvâlin

M/2227 Yine servile **bülbül** oldı enîs / Didiler her birine hayra celîs

M/2258 Nûş idince bir iki câm-ı safâ / Yâdına geldi **bülbül**-i gûyâ

M/2262 Nice bir yana derdile **bülbül** / İde bezmümde vaktdür gulgul

M/2279 Gördi **bülbül** bu dil-nüvâzlıgı / Bu kerem rûz-kâr-sâzlıgı

M/2288 İtdi **bülbül** terâneye âgâz / Oluban şevkile terennüm-sâz

M/2294 **Bülbül**-i hoş-nevâ içün tolu câm / Bûs iderdi leb-i nigârı müdâm

M/2302 Yine bezme açıldı şevkile gül / Yine itdi terâneler **bülbül**

M/2307 Hem benefşe eline çeng aldı / **Bülbül** âfâka velvele saldı

M/2316 **Bülbül** olup safâyıla ser-mest / Nâle eylerdi şevkile peyvest

M/2323 Gül ü **bülbül** kalup tek ü tenhâ / İtdiler bezm-i hâs bî-pervâ

M/2329 Bu tarîkile gül nice eyyâm / Eyledi **bülbül** ile ‘ayş-ı müdâm

M/2331 Gül-i zîbâyı virüben bâde / **Bülbüli** kıldı hâke üftâde

M/2367 Oldı dil **bülbüli** o gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

M/2397 ‘Akıbet her biri kemâle irür / Gül ü **Bülbül** gibi visâle irür

M/2401 Oldı her beyti bir gül-i rengîn / **Bülbül** oldı o bâga Rûh-ı Emîn

bülbül-i dil [1] gönül bülbülü

M/2 Gül-şen-i cân anuñla zîbâdur / **Bülbül-i dil** anuñla gûyâdur

bülbül-i gül-sitân-ı efsâne [1] hikaye gülşeninin bülbülü

M/393 **Bülbül-i gül-sitân-ı efsâne** / Böyle kılmış beyân-ı efsâne

Bülbül-i Şeydâ [2] Dîvâne Bülbül-mesnevînin başkişisi

M/672 Hâlet-i ‘aşkile olup gûyâ / Adı olmışdı **Bülbül-i şeydâ**

M/1315 Sabr idegördi **bülbül-i şeydâ** / Kimseye sırrın itmedi ifşâ

bülbül-i tab‘ [1] yaratılış bülbülü

M/2399 **Bülbül-i tab‘** olup sühan-perdâz / Oldı gül şevkine terennüm-sâz

bülbül-i zâr [14] hüzünlü, dertli bülbül. mesnevînin kahramanı. (bk. Bülbül)

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-sâz-ı nevâ-yı **bülbül-i zâr**

M/25 Gül-i zîbâya reng-i rûsundan / **Bülbül-i zâre** güft ü gûsundan

M/774 Gûş idince bu sözi **Bülbül-i zâr** / Hâke düşdi vü kıldı zâr hezâr

M/935 Hâbe varmışdı yârile agyâr / Uyanık yok meger ki **bülbül**-i zâr

M/1185 Gözi tuş oldı **bülbül**-i zâre / Gördi kim ol garîb ü âvâre

M/1265 Çünki gülden nesîm aldı cevâb / **Bülbül-i zâre** deñlü oldı şitâb

M/1527 İrişüp urdı **bülbül-i zâre** / Bir iki yirde bagrına yâre

M/1587 Olup etrâf-ı gül-şeni pûyân / **Bülbül-i zâr'ı** oldılar cûyân

M/2119 **Bülbül-i zâr** olup esîr-i kafes / Kafes olmış o hasteye mahbes

M/2199 Şâhdan irdi böyle çün fermân / **Bülbül-i zâre** irdiler ol ân

M/2230 **Bülbül-i zârı** şâh idüp âzâd / Kıldı ol derd-mendi şevkile şâd

M/2259 Gördi kim varise sigâr u kibâr / Cümle hâzır meger ki **bülbül-i zâr**

M/2266 **Bülbül-i zârı** eyleyüp şâdân / Didi kim müjde olsun ey nâlân

M/2269 Anı gûş eyleyince **bülbül-i Zâr** / Hak Ta'âlâ'ya itdi şükr-i hezâr

bülbül olmak [1] bülbüle dönmek, neşeyle konuşmak

M/2239 Zevkile açılup cihân çü gül / Halk **olmışidi** şevkile **bülbül**

bülend [4] yüksek, büyük

M/41 Virdi 'adlüñ 'anâsıra peyvend / Çâr-tâk-ı tabî'at oldu **bülend**

M/571 Ser-firâz u **bülend** ü 'âlî kadr / Şehr-i gül-şende mîr-i sâhib-sadr

M/576 Bir **bülend**-iktidâr-ı server idi / Serv dirlerdi bir yüce er idi

M/1951 Yine ey bülbül-i **bülend**-âvâz / Bâg-ı vasl içre ol terennüm-sâz

bülend-himmet [1] çok gayretli

M/1361 Kerem ıssı **bülend-himmet** idi / Bir semen-rûy ü serv-kâmet idi

bülend-vakâr [1] ağırbaşlı

M/399 Bir şehen-şâh idi **bülend-vakâr** / Adına dirler idi Şâh-ı Bahâr

bünyâd itmek [2] inşa etmek

M/1638 Bir harâretlü kıssa **bünyâd it** / O hevâyıla dehri ber-bâd it

M/2243 Çarh-ı zâlimden almaga dâdı / Diledi **ide** ‘ayşa **bünyâdı**

bürhân olmak [1] delil sunmak

M/1039 İtse ehl-i kemâle şâh ihsân / Lutf-ı tab‘ına **olur** ol **bürhân**

bürûdet [6] soğukluk

M/1828 Gündüzin olsa germ ü hoş-hâtır / Gice eyler **bürûdetin** zâhir

M/1830 ‘Âkıbet ‘arz idüp **bürûdetini** / Sovudup tagıdurdı sohbetini

M/1846 Bir ugurdan **bürûdet** itme ‘ıyân / Isıcaklık kıl eyleyüp ihsân

M/1885 Şu kadar eyledi **bürûdeti** ‘arz / Ki cihân itdi oda düşmegi farz

M/1891 Görüp anuñ **bürûdetin** cûlar / Sovudı kendü kendüden sular

M/1937 Halka idüp **bürûdetin** zâhir / Şiddet ü zulmı idicek vâfir

bütân [1] güzeller

M/22 Nakş-bend-i nigâr-hâne-i gül / Rû-güşâ-yı **bütân**-ı Çîn ü Çiğil

Büzürg [1] Büzürk-Türk mûsikîsinde bir makam

M/1443 Geh Rehâvî‘den eyleyüp âheng / Eyleridi **Büzürg** ü Kûçeki deng

C

câ [2] yer, mevki

M/2019 Gitdi zulm irdi ‘âleme revnak / Zahikü’l-bâtıl oldı **câ’ü’l**-hak

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur ana **câ**

câh [5] makam

M/315 Halk olup mübtelâ-yı **câh** u celâl / Kaldı ayakda ehl-i fazl u kemâl

M/368 Görse **câh** u celâlin İskender / Cân vire aña olmaga çâker

M/1036 Gerçi ne **câh** ü mâlı var şâhum / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/1641 Cânib-i şarkda meger bir şâh / Bulmış idi kemâl-i kudret ü **câh**

M/1691 Varup itsün celâl ü **câhumı** ‘arz / ‘İzzet ü kadr ü pây-gâhumı ‘arz

câhil [1] bilgisiz kimse

M/317 Kem olup fazl u ma‘rifet ehli / Tutdı âfâkı **câhilüñ** cehli

câm [27] kadeh

M/81 Meyl idüp **câm**-ı vasl-ı dil-dâre / Sâgar üstüne oldum âvâre

M/106 **Câm**-ı ‘aşkıla cânumı mest it / Varlıgum nîst eyleyüp hest it

M/354 Virmege hasma kahr u dûsta kâm / Bir ele tîg aldı bir ele **câm**

M/550 Biri bir sâkî-i latîf-endâm / Dil-ber-i la‘l-tâc u la‘lîn-**câm**

M/553 Nûş idüp şevkile mey-i gül-fâm / **Câmı** elden düşürmez idi müdâm

M/560 Gice gündüz elinde **câm**-ı sürûr / Her gice mest ü her seher mahmûr

M/563 Oldugıyçün zer elde **câmı** anuñ / Oldı zerrîn kadehde nâmı anuñ

M/782 Bu nice **câmdur** ki ve'l-hâsıl / Cur'ası kıldı anı lâ-ya'kıl

M/851 Nice **câm**-ı meyile mest olduñ / Kangı serve çü sâye pest olduñ

M/954 Âteş-i gamda dil kebâb oldı / Dîdemüñ **câmı** pür-şarâb oldı

M/1232 Bûy-ı 'aşkuñ irüp meşâmmına / Zehr-i gam katdı dehr **câmına**

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile toldı / Mihr-i **câm**-ı şafak şarâb oldı

M/1272 Subh o **câmile** mest olup bî-bâk / Eyledi şevkile girîbân çâk

M/1295 Serv olup **câm**-ı şevkile sekrân / Raksa girdi hevâyıla ol ân

M/1302 Çeşmini **câm** u eşkini mey idüp / Kâmetin çeng ü nâlesin ney idüp

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / Çekdi gül **câm**-ı 'ayş ü bülbül gam

M/1395 Zehr-i hicrânı yiter itdüñ nûş / **Câm**-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/1596 Bûy-ı 'aşk eyleyüp meşâmmın pür / Mey-i gam kılmışidi **câmın** pür

M/1954 Mey-i hicrânı yeter itdüñ nûş / **Câm**-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/1958 Kıssa bezminde **câm**-ı hecr-keşân / Vasl ile böyle oldı cur'a-feşân

M/2039 Jâle idüp şarâbını ihzâr / Lâle **câmını** eyledi izhâr

M/2258 Nûş idince bir iki **câm**-ı safâ / Yâdına geldi bülbül-i gûyâ

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün tolu **câm** / Bûs iderdi leb-i nigârı müdâm

M/2297 Bezmi devr eyledi bu resmile **câm** / Câm-ı çarhuñ olınca devri tamâm

M/2298 Rûz çünkim tagıtdı sohbetini / Kıldı âmâde **câm**-ı 'işretini

M/2304 Yine **câm**-ı şebâne nûş oldı / Yine çeng ü çegâne gûş oldı

M/2315 İçdiler **câm**-ı nâbı lezzetile / Öpdiler la‘l-i yâri fürkatile

câme [1] giysi

M/1432 Eyleyüp Hakk’a şükr-i lâ-yuhsâ / Kıldı şevkile **câmesini** kabâ

câme-hâb [1] yatak

M/599 Turdı şevkile câme-hâbından / Ebri dûr itdi âf-tâbından

câm-ı ‘aşk [4] aşk şarabı

M/106 **Câm-ı ‘aşkıla** cânumı mest it / Varlıgum nîst eyleyüp hest it

M/678 Didi ey mübtelâ-yı bî-çâre / **Câm-ı ‘aşkile** mest ü âvâre

M/860 Ki beni **câm-ı ‘aşk** mest itdi / Şevk-i la‘lüñle mey-perest itdi

M/1576 Gül-i zîbâya olup âlüfte / **Câm-ı ‘aşkile** mest ü âşüfte

câm-ı çarh [1] gök kadehi-güneş bağlamında

M/2297 Bezmi devr eyledi bu resmile câm / **Câm-ı çarhuñ** olınca devri tamâm

câm-ı fenâ [1] yok oluş kadehi

M/2332 Anlara da sipihr-i kîne-güzâr / Sundı **câm-ı fenâyı** âhir-i kâr

câm-ı mînâ [1] billur kadeh

M/1281 Jâle bezl itdi bezme sahbâyı / Lâle pür kıldı **câm-ı mînâyı**

câm-ı sahbâ [1] şarap kadehi

M/263 Lâleler tutmışıdı sahrâyı / Ele almışdı **câm-ı sahbâyı**

câm-ı zerrîn [2] altın kadeh

M/265 **Câm-ı zerrîni** pür kılup nergis / Yine kılmışdı bir güzel meclis

M/2247 **Câm-ı zerrîni** ala nergis ele / Mest ü mahmûr bezm-i bâga gele

câmi‘ [1] toplayan

M/253 Sâlisen mîr-i **câmi**‘-i kur’ân / İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân

cân [95] gönül, ruh (Gölpınarlı, 1977: s. 58)

M/2 Gül-şen-i **cân** anuñla zîbâdur / Bülbül-i dil anuñla gûyâdur

M/99 Koma zulmetde **cân**-ı güm-râhı / Baña nûruñla rûşen it râhı

M/103 Ki olup keşf-i **cân**a sırr-ı vücûd / Kande baksam sen olasan meşhûd

M/106 Câm-ı ‘aşkıla **cân**umı mest it / Varlıgum nîst eyleyüp hest it

M/109 Belki irsün şu deñlü **câna** fedâ / K’ola bir aña lâyıla illâ

M/111 **Cânumı** eyle pür hakîkatile / Kalbümi rûşen it tarîkatile

M/174 Dîde-i **cânını** cemâl-i Cemîl / Kühl-i mâzâg birle kıldı kâmil

M/207 Havfla ‘arz idüp ‘ubûdiyyet / Gördi **cânına** kullugın minnet

M/281 Olup ol yâr-ı **câna** âhir yâr / Eyledük ‘azm-i gûşe-i gül-zâr

M/291 Didi ey bülbül-i latîf-nevâ / Ki irür nutkuñıla **câna** safâ

M/461 **Câna** yâkûtdur dile yâkût / Söylese **cân** revândur itse sükût

M/666 Nefesinden irürdi **cânlara** kut / Nâlesin işiden olur mebhût

M/720 Cismüme çün ta‘alluk eyledi rûh / ‘Aşkdan irdi **câna** feth ü fütûh

M/733 Nefesüñden hayât irür **câna** / Cân virür bûy-ı hulkuñ insâna

M/746 Didi Bülbül ki ey hucest-likâ / Nefesüñden irişdi **câna** safâ

M/780 Didi peyk-i Nesîm’e ey gam-hâr / Bu ne oddur ki itdi **cânuma** kâr

M/783 Ne diyem ben bu şem‘-i tâbâne /**Cân** olur şu‘lesine pervâne

M/784 Bu nice berkdür ki sâ‘ika-veş / Saldı **cân** hânümânına âteş

M/786 Ne haberdür ki mest idüp **cânı** / Bî-haber itdi ‘akl-ı hayrânı

M/787 Gitdi elden karâr u sâmânum / Odlara yandı derdile **cânum**

M/789 Gördi peyk-i Nesîm o hayrânı / K’odlara yakdı derdile **cânı**

M/806 ‘Aşk salsa ne **câna** şûr u şegab / Evvelâ komaz anda şerm ü edeb

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat sûd / ‘Aşkile yakdı **cânı** niteki ‘ûd

M/821 ‘Ûd gibi kılup figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı **cânını** ol miskîn

M/837 Oldı çün Şehr-i Gül-sitân’a karîb / **Cân** dimâgına irdi bûy-ı habîb

M/861 Dile çün saldı berk-i ‘aşkuñ tâb / Yıkdı **cân** mülkiyetin itdi harâb

M/862 Kalmadı **cân** u dilde sabr u karâr / Ten bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/863 Cism ü **cânum** yakup kül eyledi ‘aşk / İşümi zâr u gulgul eyledi ‘aşk

M/867 ‘Aşkdan düşdi kalbüme sûziş / ‘Aşkdan irdi **cânuma** tâbiş

M/875 Nefesüñden irişdi **cânuma** zevk / İdeyin meclis-i Gül’e seni sevk

M/884 Vireyin cism ü **cânı** ve’l-hâsıl / Tek beni kûy-ı yâre kıl vâsıl

M/911 Kelimâtına ‘akl u dil hayrân / Nagamâtına **cân** u ten nâlân

M/912 Hâsılı bir latîf eğlence / Gam u şâdîde **câna** dinlence

M/916 Didi kim var getür o nâlânı / **Câna** virsün safâlar elhânı

M/945 Oldı göñlüm kemend-i zülfüñe bend / Kıldı **cân** gerdenin esîr-i kemend

M/947 Hışm-ı çeşmüñ ki **cân** şikâr itdi / Tîg-i bî-dâdı **câna** kâr itdi

M/950 Beni derdile sîne-çâk itdi / **Cânuma** geçdi uş helâk itdi

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / Nice bir **câna** sabr ola cebrüm

M/961 Merhamet kıl ki **câna** irdi elem / Merhamet kıl ki yakdı cânumı gam

M/962 Şol kadar kıldı bülbül efgânı / K’odlara yakdı derdile **cânı**

M/970 Gördi kim virdi **câna** hayli ‘azâb / Didi idüp şeb-i siyâha hitâb

M/971 Nedür ey şeb bu zulm ü zulmetler / **Câna** bu deñlü derd ü mihnetler

M/1090 **Cân**-ı ‘âşıkdaki melâlet içün / Dil-i sâdıkdaki sadâkat içün

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda sabrı içün / Şeb-i fürkatde **câna** cebri içün

M/1106 Gûşına irdi bir latîf sadâ / Ki virür **câna** zevk ü kalbe safâ

M/1114 Hâsılı **câna** virdi kuvvet ü kut / Eyledi şevki ‘aklumı mebhût

M/1133 Didi n’eyler bu arada o gedâ / Ki figânıyla irdi **câna** safâ

M/1171 Nice gün âh ü vâha sabr itdi / **Câna** sabrile hayli cebr itdi

M/1178 Bu tarîkile nice gün o gedâ / Eyledi sabr itdi **câna** cefâ

M/1191 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / **Câna** fürkat meger ki eyledi kâr

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm gül-şen / Lîk **cânum** esîr-i derd-i mihen

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre makâm / **Câna** dîdâr-ı dost oldı harâm

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine ‘arz it / Gerden-i **câna** minnetüñ farz it

M/1234 Gamuñ olmışdur aña eglence / **Cânına** derdüñ oldı diñlence

M/1238 Saña **cân** ile ‘âşık olmışdur / Râh-ı ‘aşkuñda sâdık olmışdur

M/1245 Âb ki oldı hayât-ı **cân** u cihân / Meyli alçaklara durur her ân

M/1308 ‘Ûd-veş eyleyüp figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı **cânın** ol miskîn

M/1319 Cümle derd ü belâyı şerh ideyin / **Câna** olan cefâyı şerh ideyin

M/1330 Koma hasretde **cân**-ı gam-nâki / Odlara yakma sîne-i çâki

M/1338 Merhamet kıl ki oldı tâkat tâk / **Câna** kâr itdi tîg-i hecr ü firâk

M/1407 Didi bu nâme hırz-ı **cânumdur** / Şâh-ı gamdan hat-ı emânumdur

M/1418 Râ’ları rahm u rahmetü eseri / Zâ’sı zahmetden itdi **cânı** berî

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete dili sevk / ‘Arz ider şînı **câna** sûret-i şevk

M/1455 Didi ‘aşkuñ ta‘allukı kimedür / Dil ü **cânuñ** ta‘aşşukı kimedür

M/1456 Didi kim **cân** olalı ‘aşka esîr / Oldı ma‘şûk u ‘aşk u ‘âşık bir

M/1460 Didi ‘aşk oldugında **câna** delîl / Evvelâ eyledi zebânı kelîl

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb kimdür / Didi ol şâh ki **câna** yakındur

M/1473 Didi terk eyle ‘aşk-ı cânânı / Didi anuñla terk idem **cânı**

M/1552 N’eyledi saña bu gedâ-yı fakîr / K’urasan **cânına** cefâyıla tîr

M/1614 Sûz-ı ‘aşk urdı **cânuma** âteş / Yanaram hasretile hurrem ü hoş

M/1616 Gül-i ra‘nâdan irdi **cânuma** gam / Derd-i hecrile tutmışam mâtem

M/1693 Gele ‘arz eyleyüp ‘ubûdiyyet / Göre **cânına** kullugum minnet

M/1812 Salsa bir berg-i **cân** idüp der-baht / Aña yüz reng ile virür perdaht

M/1994 Bu kelâmı ki eyledüm ısgâ / İrdi **câna** sürûr u kalbe safâ

M/2074 Geçdi **cân** gerdenine bend-i firâk / Olmışam beste-i kemend-i firâk

M/2104 Gerden-i **câna** oldı ‘aşk kemend / Anuñiçün urıldı boynuma bend

M/2138 İrişüp **cânına** nüvîd-i visâl / Kalbe virdi safâ ümîd-i visâl

M/2159 Ol aña dürr ü gevher itdi nisâr / Bu aña **cânın** eyledi îsâr

M/2170 Kanı bu **câna** enîs olan dil-ber / Bu kafesde celîs olan dil-ber

M/2178 Şefkat it ol fakîri dil-şâd it / Kuşca **cânın** kafesden âzâd it

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu **cân** / Al gerek vasl vir gerek hicrân

M/2291 ‘Ûd-veş gâh eyledi efgân / İtdi **cânın** çü ‘ûduña sûzân

M/2342 ‘Âkıbet merg içürdi şerbet-i merg / İtdi **cân** ü cihânı her biri terk

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ / N’ola ger olsa ‘âşıkı **cânuñ**

M/2369 Nefs oldı Nesîm insânda / Ki odur vâsıta dil ü **cânda**

M/2373 Cûy-ı dil-cûy safvet-i **cândur** / Âyine-dâr-ı rûy-ı cânândur

M/2374 Jâle k’oldı şarâb-dâr ey **cân** / Şevkdür k’oldı **câna** feyz-resân

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân / Sende iki sıfat dur ol ey **cân**

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı şâh-ı temûz / Ki salar şehr-i **câna** tâbiş ü sûz

M/2384 Garaz oldur ki nefs olsa gazûb / Olur elbette ‘akl u **cân** maglûb

M/2392 Aña şâh-ı şitâ diñilse revâ / Ki bulur cism ü **câna** istîlâ

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm ta‘yîn / Oldı **cân** ‘âleminde nûr-ı yakîn

M/2396 Kafes-i tenden eyleyüp âzâd / Dili **cân** mülkine ider irşâd

câna ateş bırakmak [1] gönlü yakmak

M/679 **Câna âteş bırakdı** âvâzuñ / Böyle muhrik neden ola sâzuñ

câna geçmek [1] canını yakmak, tesir etmek

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı habîb / Yohsa **geçdi** mi **câna** cevr-i rakîb

câna kâr itmek [1] canına tak etmek

M/832 ‘Âkıbet **câna kâr idüp** teşvîş / Turmagıla çü gördi bitmez iş

câna kasd itmek [1] birini öldürmeye teşebbüs

M/949 **Kasd idüp câna** gamze-i hûn-rîz / Zulm şemşîrin eyledi ser-tîz

cân almak [3] öldürmek

M/767 Gözleri gerçi **cân alur** her-bâr / Cân virür lîk la‘l-i ‘İsâ-vâr

M/883 Eyledüñ müjde vasl-ı cânânı / Müjde-gânî dilersen **al cânı**

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i belâ / Didi **cân alsa** dimeyem aña lâ

cânân [14] sevgili

M/489 Reng-i hınnâyıla yed-i **cânân** / Oldı gûyâ ki pençe-i mercân

M/709 ‘Aşkdan vardur âh u efgânuñ / ‘Acebâ kimdür ola **cânânuñ**

M/836 Olmaga cây-ı menzil-i **cânân** / Şehr-i Gül-zâr’e togrı oldı revân

M/883 Eyledüñ müjde vasl-ı **cânânı** / Müjde-gânî dilersen al cânı

M/1089 Leb-i dil-berdeki halâvet içün / Ruh-ı **cânândaki** tarâvet içün

M/1101 Beni yakma bu nâr-ı hicrâna / Eyle vâsıl visâl-i **cânâne**

M/1145 Yüri var di o zâr u nâlâna / Ummasun k’ire vasl-ı **cânâne**

M/1262 Ki bulup kendü vaslile lezzet / Vire **cânâne** cehlile zahmet

M/1397 Şâd-mân ol ki buldı gam pâyân / İrdi eyyâm-ı vuslat-ı **cânân**

M/1472 Didi niçün sözüñ perîşândur / Didi fikrümde zülf-i **cânândur**

M/1473 Didi terk eyle ‘aşk-ı **cânânı** / Didi anuñla terk idem cânı

M/1477 Didi rahm eylemez saña **cânân** / Didi kim rahmider ola Sübhân

M/2103 ‘Aşk-ı **cânânedür** günâh baña / Andan oldı bu derd ü âh baña

M/2373 Cûy-ı dil-cûy safvet-i cândur / Âyine-dâr-ı rûy-ı **cânândur**

cân atmak [1] çok istemek, heyecanla beklemek

M/2221 Oluban şevkile o dem perrân / **Cân atup** şehr-i bâga geldi hemân

cân bulmak [1] canlanmak, hayat bulmak

M/1433 Tâze **cân buldı** cismi mürde iken / Oldı hayy mürde-i füsürde iken

cân çıkmak [1] ölmek

M/1475 Didi yokdur visâline imkân / Didi hecrile gâyeti **çıka cân**

cândan muhibb olmak [1] canıgönülden sevilmek

M/364 Olalı lutfı şöhret-i devrân / **Oldı cândan muhibbi** pîr ü civân

cân-fezâ [2] cana can katan

M/460 Lebi kim **cân-fezâ**-yı ‘âlemdür / Rûh-bahş-ı Mesîh-i Meryem’dür

M/2131 Gel berü ey nesîm-i **cân-efzâ** / Baña ol menziline râh-nümâ

cân-gâh [2] can evi

M/1724 Komadı lîk gayret-i şâhı / Ola anuñ zebân ü **cân-gâhı**

M/1873 Mülk-i maġribde varidi bir şâh / Dem-i serdile mû’zî vü **cân-gâh**

cân-güdâz [2] yürek yakan, parçalayan

M/1328 Nâzı terkeyle kıl niyâza nazar / Eyle bu âh-ı **cân-güdâza** nazar

M/2084 Nice bir âh-ı **cân-güdâz** ideyin / Sen tururken kime niyâz ideyin

cânına minnet görmek [1] seve seve kabul etmek

M/207 Havfla ‘arz idüp ‘ubûdiyyet / **Gördi cânına** kullugın **minnet**

cânına sûz irişmek [1] canı sıkılmak

M/1985 İşidüp anı husrev-i pîrûz / O haberden **irişdi cânına sûz**

canını yakmak [1] bir kimseye çok zarar, acı vermek

M/961 Merhamet kıl ki câna irdi elem / Merhamet kıl ki **yakdı cânumı** gam

cânın kurbân eylemek [1] canını verecek kadar sevmek

M/2156 O buña kıldı lutfile ihsân / Bu aña **cânın eyledi kurbân**

cânı yok [1] takati bulunmamak

M/429 Gelse reftâra ol sehî-kâmet / **Cânı yok** servüñ eyleye hareket

cânib [4] taraf, yön

M/194 Şevkle olup ol Burâk'a süvâr / İtdi fi'l-hâl 'am-i **cânib**-i yâr

M/839 Eyleyüp ol diyârdan güzeri / **Cânib**-i bahre eylemiş seferi

M/1641 **Cânib**-i şarkda meger bir şâh / Bulmış idi kemâl-i kudret ü câh

M/1799 'Âkıbet menziline idüp cezm / **Cânib**-i şarka eyledi yine 'azm

cânlanmak [1] güçlenmek, hayat bulmak

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü 'atâ / Cümle **cânlandı** buldı neşv ü nemâ

cân-perver [5] kalbi ferahlandıran, ruha hoş gelen

M/258 Bir seher kim nesîm-i **cân-perver** / Dehre virmişdi zînet ü zîver

M/748 Didi peyk-i Nesîm-i **cân-perver** / Diñle ey ‘âşık-ı sütûde siyer

M/1184 Nâ-gehânî nesîm-i **cân-perver** / Eyleriken çemende geşt ü güzer

M/2057 Didi kim ey nesîm-i **cân-perver** / Yüri var eyle ol gedâya güzer

M/2091 Gördi nâ-geh nesîm-i **cân-perver** / Bülbül’i bir kafesde zâr eyler

cân-sitân [2] can alıcı

M/444 Gamze-i **cân-sitân** u bî-pervâ / Tîg-i zehr-âb-dâdedür gûyâ

M/1498 Gamze-i **cân-sitân** gibi hûn-rîz / Tîr-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

cân u dil [3] canıgönülden, içtenlikle

M/440 Dir gören ‘aynını anuñ her-gâh / **Cân u dilden** ‘aleyke Aynu’l-lâh

M/1233 **Cân u dilden** esîrüñ olmışdur / Derd-mend ü fakîrüñ olmışdur

M/1249 Baña **cân u dilile** ‘âşık ise / Reh-i ‘aşkumda merd-i sâdık ise

cânuna geçmek [1] canına işlemek, çok etkilemek

M/2062 **Cânuña geçdi** hancer-i mihnet / Sîneñi deldi nâvek-i fürkat

cânuna irmek [1] canına yetmek, bezmek

M/1609 **İrdi mi cânuña** cefâ-yı habîb / Yohsa geçdi mi câna cevr-i rakîb

cânunı yakmak [2] canını acıtmak, üzmek

M/1389 Gözlerüñ yaş döker mi hasretile / **Cânuñı** gam **yakar** mı mihnetile

M/2275 **Cânuñı yakdı** nâr-ı hicrânum / Kâmetüñ bükdi bâr-ı hicrânum

cân virmek [12]

1) canını verecek kadar istemek

M/366 Rif'at ü kadrine idüp nezeri / **Cân virür** olmaga cihân nökeri

M/368 Görse câh u celâlin İskender / **Cân vire** aña olmaga çâker

2) hayat bağışlamak

M/616 Bu ne lebdür ki ursa dem hoş hoş / Mürdeye **cân virür** Mesîhâ-veş

M/733 Nefesüñden hayât irür câna / **Cân virür** bûy-ı hulkuñ insâna

M/767 Gözleri gerçi cân alur her-bâr / **Cân virür** lîk la'l-i 'İsâ-vâr

3) canını feda etmek

M/1129 Gördi kim yok karâra dermânı / Geldi kim **vire** yoluña **cânı**

M/1257 Her ne kim dil-berüñ rızâsı ola / **Vire cân** u dilile aña rızâ

M/1480 Didi kanuñ dökerse hicrânı / Didi kanum degül **virem cânı**

4) ölmek

M/1469 Didi kim var mı derdüñe dermân / Didi yok **virmeyince** derdile **cân**

M/2047 Nâr-ı hecrümle oldı mı sûzân / Hışm-ı çeşmümle yohsa **virdi** mi **cân**

M/2122 Kafes içre o haste-i nâlân / Az kalmış ki **vire** derdile **cân**

M/2123 **Virdi** dirdüm belâyıla **cânı** / Olmasa ger gamile efgânı

câsûs [1] casus, gizli bilgi aktaran kimse, ajan

M/1838 Vech-i ma‘lûmı kılmaga mahsûs / Lâzım oldı ki göndere **câsûs**

cârî [1] akan

M/402 Hükmi âfâka yil gibi sârî / Emri her yirde su gibi **cârî**

cârî olmak [1] akmak

M/1897 Emri mânend-i âb **olup cârî** / Yil gibi oldı hükmi hem sârî

cây [7] yer, makam

M/195 Oldı Beytü’l-Haram’dan çü sabâ / **Cây**ı bir demde Mescid-i Aksâ

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü **cây**-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü nazîf

M/286 İdüp ol **cây**-ı dil-güşâda karar / Eyledük güft ü gû hezâr hezâr

M/731 Cismüñe kangı **câydur** mebde’ / Neredür saña mevlid u menşe’

M/836 Olmaga **cây**-ı menzil-i cânân / Şehr-i Gül-zâr’e togrı oldı revân

M/895 N’ola cennet disem o **câye** hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i gül-zâr / Böyle evbâşa ola **cây**-ı karâr

cebhe [1] alın

M/430 **Cebhe** kim rûşen ü münevverdür / Meger âyine-i Sikenderdür

cebr [2] zorlamak

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / Nice bir câna sabr ola **cebrüm**

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda sabrı içün / Şeb-i fürkatde câna **cebri** içün

cebr itmek [1] zorlamak

M/1171 Nice gün âh ü vâha sabr itdi / Câna sabrile hayli **cebr itdi**

cedel [2] mücadele

M/1746 Gül-şen ehli yaragın aldı ele / Cümlesi hâzır oldılar **cedele**

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp **cedele** / Aldı bir jeng-i beste nîze ele

cefâ [14] eziyet, sıkıntı

M/952 Pârelendi **cefâyıla** bagrum / Kana döndi belâyıla cigerüm

M/1205 Görmedüm dostdan vefâ eserin / Aldum ammâ ki çok **cefâ** haberin

M/1212 Hâlümi bilse ol Gül-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı böyle **cefâ**

M/1319 Cümle derd ü belâyı şerh ideyin / Câna olan **cefâyı** şerh ideyin

M/1325 ‘Acebâ nâza gâyet olmadı mı / Bu **cefâya** nihâyet olmadı mı

M/1420 Sadı sâfî safâyı müş‘irdür / Zad’ı zıdd-ı **cefâyı** müş‘irdür

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı saña / Didi besdür anuñ **cefâsı** baña

M/1535 Reddidüp bülbüli **cefâyıla** hâr / Virdi ol zâre derdile âzâr

M/1552 N'eyledi saña bu gedâ-yı fakîr / K'urasan cânına **cefâyıla** tîr

M/1609 İrdi mi cânuña **cefâ**-yı habîb / Yohsa geçdi mi câna cevr-i rakîb

M/2260 Hacleti kodı perdeyi açdı / Didi hadden **cefâyısa** geçdi

M/2281 Didi senden gelen baña hoşdur / Ger **cefâ** ola ger vefâ hoşdur

M/2321 Ne **cefâ**-yı rakîb ü cevr-i habîb / Bî-tekellüf habîbe oldı karîb

M/2330 'Âkıbet irişüp **cefâ**-yı sipihr / Oldı tebdîl kahr u kîneye mihr

cefâ çekmek [2] eziyet çekmek

M/2263 Eyü **çekdi cefâ** vü hicrânı / Vasluma e'l-hak oldı erzânî

M/2274 Bunca demdür **çeküp cefâ** benden / Görmedüñ zerrece vefâ benden

cefâ eylemek/itmek [2] eziyet çektirmek

M/1178 Bu tarîkile nice gün o gedâ / **Eyledi** sabr itdi câna **cefâ**

M/1556 Ola mı bu kerîme hîç revâ / **K'ide** mihmânına bu resme **cefâ**

cefâ görmek [2] eziyet görmek

M/1088 Çekdügüm mihnet ü belâlar içün / **Gördügüm** fürkat ü **cefâlar** içün

M/1208 Görmedüm zerre deñlü bûy-ı vefâ / Lîk **gördüm** hezâr cevr ü **cefâ**

cefâ-kâr [2] eziyet eden

M/1209 Baña rahm itmez ol **cefâ-kârum** / İrdi eflâke âhile zârum

M/1324 Didi ey nâz idici dil-dârum / ‘Âşıka mihri yok **cefâ-kârum**

cehd [1] çaba, gayret

M/994 Mehd-i **cehd** içre olıcak beste / Ten n’olaydı olaydı işkeste

cehl [3] cehalet

M/317 Kem olup fazl u ma‘rifet ehli / Tutdı âfâkı câhilüñ **cehli**

M/1262 Ki bulup kendü vaslile lezzet / Vire cânâne **cehlile** zahmet

M/2427 Yaza dâ’im mahabbeti mihnet / Kıla **cehlile** lezzeti zillet

celâl [9] azamet, büyüklük, ululuk

M/63 Dil-beri manzar-ı cemâl itdüñ / ‘Âşıkı mazhar-ı **celâl** itdüñ

M/183 Ol gice mâh-ı âsmân-ı kemâl / Ahter-i neyyir-i sipihr-i **celâl**

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u **celâl** / Kaldı ayakda ehl-i fazl u kemâl

M/368 Görse câh u **celâlin** İskender / Cân vire aña olmaga çâker

M/768 Dir gören hüsnini olup meyyâl / Bârek-allâh zihî cemâl ü **celâl**

M/1085 Dil-berüñ ‘izzet ü **celâli** içün / ‘Âşıkuñ zillet ü melâli içün

M/1099 Dahı ashâb u âli hakkıyçün / ‘İzz ü kadr ü **celâli** hakkıyçün

M/1659 Râyet-i kadri irdi eflâke / Şûle saldı **celâlile** hâke

M/1691 Varup itsün **celâl** ü câhumı ‘arz / ‘İzzet ü kadr ü pây-gâhumı ‘arz

celâlet [2] görkem

M/375 Nice vasf eyleyem ‘adâletüñi / Devlet ü ‘izzet ü **celâletüñi**

M/1676 Germ olup devlet ü **celâletine** / Oldı magrûr hışm u heybetine

celî [1] açık, ortada

M/254 Râbi‘en Hazret-i ‘Alî-yi Velî / Vâkıf-ı nükte-i hafî vü **celî**

celîl [2]

1. büyüklük

M/384 Vire şeh-zâdesine lutf-ı **celîl** / Devlet ü ‘izzetile ‘ömr-i tavîl

2. Celîl˜Allah’ın doksan dokuz isminden biri

M/623 Semezem kim yaratmış ola **Celîl** / Bir benüm gibi ‘âlem içre cemîl

celîs [2] arkadaş

M/1076 Dâr-ı gurbetdeyem enîsüm yok / Künc-i fürkatdeyem **celîsüm** yok

M/2227 Yine servile bülbül oldı enîs / Didiler her birine hayra **celîs**

celîs olmak [2] arkadaşlık etmek

M/2170 Kanı bu câna enîs olan dil-ber / Bu kafesde **celîs olan** dil-ber

M/2405 Zurafânuñ enîsi olsa sezâ / ‘Urefânuñ **celîsi olsa** revâ

cellâd [1] cellat, ölüm mahkumlarını öldürmekle görevli kişi

M/1666 Zulmı **cellâdı** eyleyüp rence / Kılmaga cümle halka işkence

cem‘ [1] cemaat

M/148 Rûşen idüp şerî‘atı şem‘in / Yola sevk itdi ümmeti **cem‘in**

cemâl [37] yüz, güzel yüz

M/58 Hûblar hüsnünü idüp meşhûr / Âfitâb-ı **cemâlüñ** itdi zuhûr

M/60 Yine zîbâ olurdı her dil-ber / Düşmese ger **cemâline** mezher

M/63 Dil-beri manzar-ı **cemâl** itdüñ / ‘Âşıkı mazhar-ı celâl itdüñ

M/65 Cilve kılduñ **cemâl**-i hûbândan / Zâhir itdüñ **cemâlüñi** andan

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ ey Kâdir / Yine kendü **cemâlüñe** nâzır

M/67 Yine olduñ **cemâlüñe** ‘âşık / Sensen ancak gerü saña lâyık

M/73 Saçdı mihr-i **cemâli** ‘âleme nûr / Buldı zerrât-ı kâ’inât zuhûr

M/163 Hüsnile gerçi Yûsuf oldı sabîh / Oldı andan **cemâlile** o melîh

M/324 Çokdurur hamdü li-llâh ehl-i kemâl / Var ise hüsnüñ eyle ‘arz-ı **cemâl**

M/334 Gül ki olup **cemâlile** zîbâ / Bülbül olmışdurur aña şeydâ

M/448 Enfi hey’etde bir elifdür san / Kim **cemâl** arasında oldı ‘ayân

M/514 Bu **cemâl** ile ol meh-i pür-nur / Oldı şehr içre gün gibi meşhûr

M/516 Gördi irmiş kemâle hüsn ü **cemâl** / Diledi k'ola bedr ü bula kemâl

M/528 Gördi Şâh-ı Bahâr-ı ferruh-fâl / Oldı Gül menba'-ı **cemâl** ü kemâl

M/596 Bir seher-geh ki subh-ı âyine-dâr / İtdi sâfî **cemâlin** âyine-vâr

M/598 Eyleyüp Gül hezâr gunc u delâl / Kılmagiçün cihâna 'arz-ı **cemâl**

M/601 Bulmagiçün **cemâli** fer ü kemâl / Giydi kat kat içine taşına âl

M/618 Germ olup hüsnile kemâline / Didi magrûr olup **cemâline**

M/624 Bu **cemâlile** kim ferîdem ben / Yok şerîküm bu gün vahîdem ben

M/632 Var mı hem-tâ **cemâlüme** seyr it / Kim irişmiş kemâlüme seyr it

M/648 Kande kim görse bir **cemâl** eserin / Bir cemîlüñ işitse yâ haberin

M/649 İdüp andan yaña o dem güzeri / Eyleridi **cemâline** nazarı

M/768 Dir gören hüsnini olup meyyâl / Bârek-allâh zihî **cemâl** ü celâl

M/771 Ol müsellemdürür **cemâl** içre / Misli yok cümle-i kemâl içre

M/855 Ol **cemâl** ile mihrden enver / Zerreden ben kemîne vü kem-ter

M/873 Seni sevk itdi devlete Bârî / Kıldı rûzî **cemâl**-i dil-dârı

M/876 Ölmeden gör **cemâl**-i dil-dârı / Eyle bezminde şevkile zârı

M/1181 Âftâb itdi halka 'arz-ı **cemâl** / Oldı şevkiyle dehr mâl-â-mâl

M/1240 N'ola ey âftâb-ı evc-i kemâl / İtsen ol hâk-sâre 'arz-ı **cemâl**

M/1393 Saña 'arz-ı **cemâl** eyleyeyin / Müstehakk-ı visâl eyleyeyin

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i sebât ü senâ / Cîm'i âyîne-i **cemâl**-i Hudâ

M/1564 Olsa 'âşık **cemâline** kevneyn / İrmez erbâb-ı hüsne andan şeyn

M/1619 'Âşıkum gerçi gül **cemâline** / İrmek olmaz velî visâline

M/2152 Zî-sa‘âdet ki el virüp ikbâl / İtdi mâh-ı kemâl ‘arz-ı **cemâl**

M/2210 Eyledi bir makâmdan çü makâl / İtdi şâh-ı cihân ‘arz-ı **cemâl**

M/2418 Umaram k’eyleye Hudâ-yı Gafûr / İki kesden **cemâlini** mestûr

cemal bağı [1] güzellik bahçesi

M/472 Gabgabıdur **cemâl bâğına** sîb /Ser-i fındıkdan irmemiş âsîb

cemâl-i Cemîl [1] İlahî cemâl

M/174 Dîde-i cânını **cemâl-i Cemîl** / Kühl-i mâzâg birle kıldı kâmil

cemâl-i dîdâr [1] sevgilinin yüzü

M/810 ‘Ârdan ‘âşık olmasa ‘ârî / Görmek olmaz **cemâl-i dîdârı**

cem eylemek [1] toplamak

M/1121 İtdi pes bülbüli tecessüse ‘azm / Bilmege vasf-ı hâlin **eyledi cem**

cemî‘ [2] bütün

M/1118 Bil nihânîce cümle ahvâlin / Baña bildür **cemî‘**-i ef‘âlin

M/2205 Sordı bir bir **cemî‘**-i ahvâlin / Bildi cümle sıfat ü ef‘âlin

cemî-i meclis [1] meclis sakinleri

M/562 Nûr-ı çeşm-i **cem‘î-i meclis** idi / Şehr-i gül-şende adı nergis idi

cemîl [2] güzel

M/623 Semezem kim yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem içre **cemîl**

M/648 Kande kim görse bir cemâl eserin / Bir **cemîlüñ** işitse yâ haberin

cem‘ itmek [4] toplamak

M/1170 **Cem‘ idüp** ‘aklın eyledi niyyet / Ki kıla sabr ger ola tâkat

M/1675 **Cem‘ idüp** cümle ehl-i erkânı / Turdı taht-ı felekde dîvânı

M/1745 **Cem‘ idüp** ‘askerin kılup tedbîr / Oldı ceng ü cidâle hâzır o mîr

M/1832 **Cem‘ idüp** hidmetine nevvâbın / Cümle a‘yân u cümle ashâbın

cem‘iyyet [1] toplanma, bir araya geliş

M/308 Beni işgâl idüp perişân-dil / Kalbe **cem‘iyyet** olmadı hâsıl

cem‘iyyet itmek [1] toplanmak, bir araya gelmek

M/2299 Kılmaga şâh mâhile sohbet / **İtdi** encüm felekde **cem‘iyyet**

cem‘ olmak [6] toplanmak, bir araya gelmek

M/1278 **Cem‘ olup** cümle-i ahâli-i bâğ / Lâle-veş her birisi tuta ayag

M/1736 Hışmile eyledi hemân fermân / Ki **olup cem‘** cümle-i a‘yân

M/1900 Bir gün idüp o şâh dîvânı / **Cem‘ olup** hidmetine erkânı

M/2252 Gül’den oldı bu resme çün fermân / **Cem‘ olup** cümle bir yire a‘yân

M/2300 Yakdılar bezm-i çarha yir yir şem‘/ **Oldı** pervâne gibi encüm **cem**‘

M/2301 Yine **cem‘ oldı** cümleten a‘yân / Yine germ oldı meclis-i rindân

Cemşîd [2] Pişdâdiyan sülâlesinin dördüncü hükümdarıi iktidâr ve ululuk sembolü hükümdar (Pala, 2011: s. 86-87).

M/367 Olsa kayd-ı hayâtda **Cemşîd** / Haşre dek kullıgın iderdi ümmîd

M/2346 Kanı **Cemşîd** ki eyleyüp tertîb / Dehre virmişdi ‘akl u fikrile zîb

cenâb [2] saygı sözü

M/1012 Varurisen **cenâb**-ı dil-dâre / ‘Arza kıl hâl-i zârumı yâre

M/1402 Bahtuñ uyandı hâb-i gafletden / İrdi devlet **cenâb**-ı ‘izzetden

cenâb-ı hazret [1] yüce huzur

M/188 Da‘vet itdi **cenâb-ı Hazretine** / İrmekiçün nisâb-ı vuslatına

cenâb-ı Hudâ [1] yüce Allah

M/191 İşde hâzır Burâk-ı berk-âsâ / Binüp ol ‘âzim-i **cenâb-ı Hudâ**

ceng [9] savaş

M/615 Bu ne müjgân olur ki bî-ihmâl / Atar ahbâba tîr-i **ceng** ü cidâl

M/1731 Virmesün şu‘le âteşîn **cenge** / Başlamasun cidâle âhenge

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin kılup tedbîr / Oldı **ceng** ü cidâle hâzır o mîr

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi ol ân / Harbesin dikdi turdı **cenge** hemân

M/1753 Bozdogan aldı gonce omuzuna / Gül siper tutdı **cengiçün** yüzine

M/1754 Saf tutup cümle bâdî vü hâzır / **Cengiçün** oldı hâzır u nâzır

M/1764 Görüp anı firâra yüz tutdı / Kodı **cengi** kenâra yüz tutdı

M/1928 **Cenge** gerçi ki eyledi âheng / Gördi kâbil degül o kavmile **ceng**

ceng kılmak [1] savaşmak

M/1756 Yagdurup ehl-i Gül-şen‘e âteş / **Kıldı** od **cengin** ‘Âl-i ‘Osmân-veş

cennât [1] cennetler

M/753 Sahnı safvetde oldı çün mir’ât / Mün‘akis olmış anda san **cennât**

cennet [9]

M/4 Bâ’sı bâğ-ı bidâyetüñ yeridür / Gül-şen-i **cennet**üñ gül-i teridür

M/11 Lâledür bâğ-ı **cennet** içre o nûn / Noktası oldı sanki dâğ-ı derûn

M/261 **Cennete** dönmüş idi bâğıla râğ / Sebz-pûş olmış idi deştile dağ

M/496 Sînesi oldı tahta-yı billûr / Yâ meger **cennet** içre levha-i nûr

M/501 Nâfı kim çeşme-i letâfetdür / Havz-ı sîmîn-i kasr-ı **cennetdür**

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol hoş şehr / Oldı **cennet** misâli şöhre-i dehr

M/895 N'ola **cennet** disem o câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/1415 Oldı feth-i fütûha hâ'ları hadd / Her biri itdi heşt **cenneti** 'add

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her beyti **cennete** bir bâb

cennet-âbâd [1] sonsuz cennet

M/894 Giren ol şehr-i **cennet-âbâda** / Girdi bâğ-ı cinâna dünyâda

cennete gitmek [1]

M/159 Gerçi İdrîs **cennete gitdi** / 'Âlemi ol bugün cinân itdi

cerâ'im [1] suçlar

M/242 Oluben muttasıf zemâ'imle / Garka vardı tenüm **cerâ'imle**

cerr itmek [1] bir şey istemek, dilenmek

M/1046 **Cerr**-i nûr **itmeyeydi** senden eger / Haşre deñlü kalurdı tîre kamer

cevâb [1] cevap

M/1381 Didi kim ol durur tarîk-i savâb / Yazavuz nâmesine biz de **cevâb**

cevâb almak [2] cevap almak

M/1148 Şâh-ı gülden çü nergis **aldı cevâb** / Bülbüle geldi itdi hayli ‘itâb

M/1265 Çünki gülden nesîm **aldı cevâb** / Bülbül-i zâre deñlü oldı şitâb

cevâb eylemek [1] cevap vermek

M/1734 Didi Şâh Bahâr‘un ahbârın / Ne **cevâb eylediyse** güftârın

cevâb virmek [2] cevaplamak

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor o hâb / Her su’âline **virdi** hûb **cevâb**

M/1523 Pendüm olmadı sûd-mend aña / Ne didümse **cevâb virdi** baña

cevân [1] civan, delikanlı

M/581 Katı cüst idi ol **cevân**-ı kerîm / Adına dirler idi peyk-i Nesîm

cevher [1] mücevher

M/322 **Cevherüñ** var ise getür âhir / Olur elbette müşterî zâhir

cevr [7] zulüm

M/1208 Görmedüm zerre deñlü bûy-ı vefâ / Lîk gördüm hezâr **cevr** ü cefâ

M/1250 Derde sabreylesün irince devâ / **Cevrümi** çeksün eyleyince vefâ

M/1605 **Cevr**-i dil-dârdan mıdur zâruñ / Kahr-ı agyârdan mı âzâruñ

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı habîb / Yohsa geçdi mi câna **cevr**-i rakîb

M/2076 İtdi **cevr**-i zemâne-i gaddâr / Kafes-âsâ cihânı başuma tar

M/2189 Ne revâdur ki yana bir mazlûm / Devr-i ‘adlüñde **cevrile** çün mûm

M/2321 Ne cefâ-yı rakîb ü **cevr**-i habîb / Bî-tekellüf habîbe oldı karîb

cevr itmek [1] zulmetmek

M/2278 Hûblar **cevr iderse** ‘âdâtın / Vasl ider ‘âkıbet mükâfâtın

cevr ü cefâ [3] zulüm ve eziyet

M/1018 Aña **cevr ü cefâ** bir olmadı ya / Seni sevdiyse kâfir olmadı ya

M/1326 Yok mı **cevr ü cefânuñ** oranı / Nâzuñ olmaz mı ola pâyânı

M/1558 Ki idüp çâk bu deñlü **cevr ü cefâ** / Urasan sînesine tîg-i belâ

cevşen [1] zırh

M/1751 Cûy-ı dil-cûy giydi **cevşenini** / Gömgök âhenden eyledi tenini

Ceyhûn [1] Ceyhun nehri

M/1336 Gözlerüm yaşı döndi **Ceyhûn’a** / Beñzümüñ rengi reng-i lîmûna

ceyş [4] asker, ordu

M/408 Sebzeden yir yüzinde **ceyşi** füzûn / Hadd ü ‘add ü şümârdan bîrûn

M/1468 Didi evvelki derd kıldı neberd / **Ceyş**-i sabrı tagıtdı budur derd

M/1742 **Ceyşe** ser-dâr idüp hemân anı / İlerü saldı Gül-şen'e anı

M/1924 Gücile kondı cümle bâmlara / Harbeler dökdi **ceyşi** tamlara

cezâ [1] suça karşı yaptırım

M/2193 'Adl-i şâha ola mı hîç revâ / Bî-günâh ola bir fakîre **cezâ**

cezb [2] çekmek

M/2378 Birine **cezb**-i menfa'atdür kâr / Birinüñ kârı oldı def'-i mazâr

M/2386 Birisi dahı kuvvet-i şehevî / K'oldı **cezb**-i menâfi' ile kavî

cezb-i kulûb itmek [1] gönülleri fethetmek

M/365 'Adl ü cûdı olalı aña üslûb / **İtdi** lutfı cihânda **cezb-i kulûb**

cezîl [1] çok

M/1214 N'ola ger kesb idüp sevâb-ı **cezîl** / Lutfuñ olsa bu derd-mende delîl

cezîl eylemek [1] lütfeylemek

M/114 Cümle ahlâkumı kılup tebdîl / **Eyle** ben derd-mende lutf-ı **cezîl**

cezm [2] geliş

M/682 Neredendür bu menzile **cezmüñ** / Nereyedür bu aradan ‘azmüñ

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm âhir-i kâr / ‘Azm ü **cezmüm** bu resmedür her-bâr

cezm itmek [2] gezmek

M/647 Gâh şevkile Hind’e ‘azm itdi / Gâh seyr-i Hıtâ’ya **cezm itdi**

M/1799 ‘Âkıbet menziline **idüp cezm** / Cânib-i şarka eyledi yine ‘azm

cezm kılmak [1] niyetlenmek

M/1737 Şehr-i gül-zâre ideler ‘azmi / **Kılalar** anı yakmaga **cezmi**

Cibrîl [1] Cebrâ’il. İlâhî emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği (Zavotçu, 2006: s. 85).

M/1096 Şît ü Nûh u Halîl hakkıyçün / Peyk-i Hakk **Cibrîl** hakkıyçün

cidâl [5] muharebe

M/615 Bu ne müjgân olur ki bî-ihmâl / Atar ahbâba tîr-i ceng ü **cidâl**

M/1731 Virmesün şu‘le âteşîn cenge / Başlamasun **cidâle** âhenge

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin kılup tedbîr / Oldı ceng ü **cidâle** hâzır o mîr

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı **cidâl** / Yandılar nâr-ı kahra şem‘-misâl

M/1761 Âteşe kim dürür mukâbil ola / Ya anuñla **cidâle** kâbil ola

ciger [2] ciğer

M/952 Pârelendi cefâyıla bagrum / Kana döndi belâyıla **cigerüm**

M/1193 Gözlerüñ hesretile yaş olmış / **Cigerüñ** mihnetile baş olmış

cihân [53]

1. dünyâ, kâinat

M/39 Rahmetüñle **cihânı** var itdüñ / Kenz-i mahfîyi âşikâr itdüñ

M/71 Vehm-i pindârdur vücûd-ı **cihân** / ‘Aks-i âyinedür misâli hemân

M/240 Umaram kim olup bu zâta şefî‘ / Kılasan kadrümi **cihânda** refî‘

M/262 Gül gibi gülmüş idi rûy-ı cihân / Olmış idi **cihân** safâda cinân

M/269 Açılup bâğa cümle-i yârân / Gûşe gûşe safâda idi **cihân**

M/277 Ne tursun **cihânı** seyreyle / Ne **cihân** kim cinânı seyreyle

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / Söze gel yine vir **cihâna** hayât

M/365 ‘Adl ü cûdı olalı aña üslûb / İtdi lutfı **cihânda** cezb-i kulûb

M/424 Nâme-i hüsne oldurur tevki‘ / Ki anuñdur **cihânda** taht-ı refî‘

M/453 Yâ meger âftâb-ı enverdür / Ki anuñla **cihân** münevverdür

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i **cinân**

M/543 Buldı devrinde i‘tidâli zamân / İmtizâc itdi âb u hâk-i **cihân**

M/645 Uçdı gitdi orada nîte ki tayr / Gûşe gûşe **cihânı** eyledi seyr

M/651 Seyr iderken **cihânı** leyl ü nehâr / Diñle gör kıssa n’oldı âhir-i kâr

M/671 Olup âşüfte ‘aşkile her ân / Olmışidi **cihânda** ser-gerdân

M/673 İttifâken Nesîm-i çâpük-seyr / Devr iderken **cihânı** nîteki tayr

M/694 ‘Aşkile olmışamdur âlüfte / Gezerem uş **cihânı** âşüfte

M/714 Ey ‘aceb kangı şem‘a pervâne / Olup olduñ **cihânda** efsâne

M/864 ‘Aşk yakdı derûnumı nâre / ‘Aşk kıldı **cihânda** âvâre

M/965 Zulmet-i şeb **cihânı** târ itmiş / Başına ‘aşk dehri tar itmiş

M/967 Bürümişdi **cihânı** zulmet-i şeb / Hâbe varmışdı dîde-i kevkeb

M/975 Müşterî düşdi mi sa‘âdetden / Ki **cihân** oldı pür nuhûsetden

M/986 Ebr tutdı **cihânı** ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer aglamak ister

M/1025 Didi ey subh-ı sâdık-ı enver / Virdi sıdkuñ **cihâna** zînet ü fer

M/1245 Âb ki oldı hayât-ı cân u **cihân** / Meyli alçaklara durur her ân

M/1268 Yine kıldı figân ü nâlişler / Yine saldı **cihâna** sûzişler

M/1426 Nûnı saçdı **cihâna** gün gibi nûr / Vâvı vaslile virdi kalbe sürûr

M/1435 Bir gice kim **cihân** olup gül-şen / Gün gibi olmışıdı meh rûşen

M/1513 Severem diyü eyleye âhı / Kıla rüsvâ **cihâna** ol şâhı

M/1591 Seyr iderken **cihânı** zâr u hazîn / Gördi bir gûşede ki bir miskîn

M/1664 Yakdı kıldı **cihânı** hâkister / Kalmadı yir üstünde sebze-i ter

M/1682 Didiler ey şeh-i cihân-efrûz / Gerçi saldı **cihâna** kahruñ sûz

M/1816 Nâm-ı nîki miyân-ı reng-rezân / Olmış idi **cihânda** şâh-ı hazân

M/1944 Hâsılı şiddet ile toldı **cihân** / Oldı her şahsa hânesi zindân

M/2238 Rûz-ı vuslat gibi olup rûşen / Olmışidi **cihân** yüzi gül-şen

M/2239 Zevkile açılup **cihân** çü gül / Halk olmışidi şevkile bülbül

M/2334 Hâli budur **cihân**-ı gaddâruñ / Hîledür ‘âdeti bu mekkâruñ

M/2342 ‘Âkıbet merg içürdi şerbet-i merg / İtdi cân ü **cihânı** her biri terk

M/2347 Bozdı tertîbini anuñ da **cihân** / Anı da itdi hâkile yek-sân

M/2348 Ya Ferîdûn kanı k’olup server / Hükm iderdi **cihâna** ser-tâ-ser

M/2351 Bu **cihân** iki kapulu evdür / Birinüñ emri â biri revdür

2. herkes

M/93 Kılsa tâ‘at **cihân** hezârân sâl / İrmez anuñla kibriyâna kemâl

M/94 Ma‘siyet kılsa hem **cihân** yek-sân / Gelmez andan kemâline noksân

M/314 Didüm ey yâr şimdi bir demdür / Ki **cihân** hep esîr-i dirhemdür

M/366 Rif‘at ü kadrine idüp nezeri / Cân virür olmaga **cihân** nökeri

M/598 Eyleyüp Gül hezâr gunc u delâl / Kılmagiçün **cihâna** ‘arz-ı cemâl

M/1002 Yâ n’olaydı **cihân** olup düşmân / Baña kasd eyleyeydi her yirden

M/1157 İtdi ‘âlemlere fesâne beni / Kıldı rüsvâ kamu **cihâne** beni

M/1515 Dâstân eyledi **cihâna** güli / İtdi ‘âlemde hoş fesâne güli

M/1819 Kılup envâ‘-ı ni‘meti izhâr / Bezl iderdi **cihâna** Hâtem-vâr

M/1824 Havfi-y-ıla **cihân** olup der-hem / Oldı tagyîr-i sûret-i ‘âlem

M/1885 Şu kadar eyledi bürûdeti ‘arz / Ki **cihân** itdi oda düşmegi farz

cihân-ârâ [1] dünyayı süsleyen

M/2118 Yir öpüp ‘izzetile itdi du‘â / Didi ey husrev-i **cihân-ârâ**

cihân-ârâ olmak [1] dünyayı süslemek

M/2341 Kanı İskender ü kanı Dârâ / **K'oldılar** her biri **cihân-ârâ**

cihân-bânî [1] dünyayı inşa eden

M/345 Ol ki **oldı** liyâkat-ı şânî / Mûcib-i devlet ü **cihân-bânî**

cihân-efrûz [2] dünyayı aydınlatan

M/1648 Bir şehen-şâh idi **cihân-efrûz** / Nâmına dirler idi Şâh temûz

M/1682 Didiler ey şeh-i **cihân-efrûz** / Gerçi saldı cihâna kahruñ sûz

cihân-fürûz [1] dünyayı aydınlatan

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz hakkı / Zulmet-i şâm ü nûr-ı rûz hakkı

cihânı başuna tar itmek [1] dünyayı başına dar etmek-çok sıkıntı vermek

M/2076 **İtdi** cevr-i zemâne-i gaddâr / Kafes-âsâ **cihânı başuma tar**

cihân-penâh [1] cihan koruyucusu, dünyanın sığındığı

M/151 Reh-ber-i sâlikân-ı râh oldur / Pâdişâh-ı **cihân-penâh** oldur

cihân-peymâ [1] dünyayı dolaşan

M/577 Biri bir peyk idi **cihân-peymâ** / Cüstlükde çü ‘ömr ü tâc-rübâ

cihât [1] yön

M/223 Ref‘ olup perde-i hudûd-ı **cihât** / Ne hudûd-ı **cihât** cümle sıfât

cilâ virmek [1] cilalamak

M/704 Saykal-ı ‘aşkile çü dest-i hevâ / Kalbüm âyinesine **virdi cilâ**

cilve-ger [1] görünen, tecelli eden

M/59 Hüsn-i hûbânda **cilve-ger** sensin / Nitekim eylesem nazar sensen

cilve kılmak [1] tecelli etmek

M/65 **Cilve kılduñ** cemâl-i hûbândan / Zâhir itdüñ cemâlüñi andan

cîm [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i sebât ü senâ / **Cîm’i** âyîne-i cemâl-i Hudâ

cinân [4] cennet (Mutçalı, 2012: s. 13).

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür ol hâ / ‘Arz ider her zamân **cinân**ı saña

M/27 Lutfuñıla güşâde kalb-i **cinân** / Feyzüñile safâda âb-ı revân

M/277 Ne tursun cihânı seyreyle / Ne cihân kim **cinânı** seyreyle

M/400 Âb-ı ‘adliyle tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla dehr misl-i **cinân**

cinân itmek [1] cennete çevirmek

M/159 Gerçi İdrîs cennete gitdi / ‘Âlemi ol bugün **cinân itdi**

cinân olmak [1] cennete benzemek

M/262 Gül gibi gülmüş idi rûy-ı cihân / **Olmış** idi cihân safâda **cinân**

cinn [2] cin

M/55 İns ü **cinni** yaratduñ ey Rahmân / Zâhir ü bâtın âşikâr ü nihân

M/143 Garaz oldur vücûd-ı ‘âlemden / Melek ü **cinn** ü ibn-i Âdem’den

cism [20] beden

M/687 Görinür sûretüñde hâlet-i ‘aşk / Kaplamış **cismüñi** felâket-i ‘aşk

M/719 Nakş-bend-i tabî‘at ol sâ‘at / ‘Aşkile virdi **cismüme** sûret

M/720 **Cismüme** çün ta‘alluk eyledi rûh / ‘Aşkdan irdi câna feth ü fütûh

M/731 **Cismüñe** kangı câydur mebde’ / Neredür saña mevlid u menşe’

M/734 Demüñ oldı meger dem-i ‘İsâ / K’eyledüñ mürde **cismümi** ihyâ

M/764 Hışmile **cismi** nîtekim Mirrîh / Çekmiş erbâb-ı ‘aşka hancer ü sîh

M/863 **Cism** ü cânum yakup kül eyledi ‘aşk / Işümi zâr u gulgul eyledi ‘aşk

M/884 Vireyin **cism** ü cânı ve'l-hâsıl / Tek beni kûy-ı yâre kıl vâsıl

M/931 Rûy-ı gül şevkine kılup nâle / **Cismini** nâle döndürüp na'le

M/992 Oldı çün bârî kâş hîn-i velûd / Kan olaydı bu **cism**-i hûn-âlûd

M/998 Kâf'a uçmışıdı varısa 'ukâb / Ki kapup **cismüm** itmedi nâ-yâb

M/1188 Za'fden **cismi** bî-hayâl olmış / Bâr-ı hecrile bî-mecâl olmış

M/1203 Tîg-i gam **cismi** çâk çâk itdi / Hecr ü fürkat beni helâk itdi

M/1239 Nâleden **cismi** na'le dönmişdür / Za'fdan bir hilâle dönmişdür

M/1433 Tâze cân buldı **cismi** mürde iken / Oldı hayy mürde-i füsürde iken

M/1739 Nûr idi gerçi **cismi** ser-tâ-ser / Lîk fi'linde nârdan eser

M/1916 Penbeden gerçi **cismi** nerm ü sefîd / Lîk bârid tabî'atı çü hadîd

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet ey ser-i merd / **Cisme** irüp tagayyür olur zerd

M/2390 Bu iki kuvvet olsa ger tefrît / **Cismi** olur hamûd u cübni muhît

M/2392 Aña şâh-ı şitâ diñilse revâ / Ki bulur **cism** ü câna istîlâ

cismi hilâl olmak [1] beli bükülmek

M/846 Kâmetin derd-i 'aşk dâl itmiş / **Cismini** bâr-ı gam **hilâl itmiş**

civân [6] genç

M/364 Olalı lutfı şöhret-i devrân / Oldı cândan muhibbi pîr ü **civân**

M/735 Bu sözi gûş idince peyk-i Nesîm / Didi lutfeyle ey **civân**-ı kerîm

M/910 Şâ'ir-i hûb-fehm ü hûb-elhân / Nükte-dân ü güşâde-tab'-ı **civân**

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi nesîm / Katı mest oldı ol **civân**-ı kerîm

M/1356 Meger ashâb-ı şehr-i gül-şenden / Var idi bir **civân**-ı sîmîn-ten

M/1359 Sîm-ten bir **civân**-ı hurrem idi / Tayyib ahlâkile mükerrem idi

cû [1] ırmak

M/1891 Görüp anuñ bürûdetin **cûlar** / Sovudı kendü kendüden sular

cû itmek [1] aramak

M/730 Cüst ü **cû itmeden** murâduñ ne / Saña kim dirler ola aduñ ne

cûd [16] cömertlik

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ açup hazâ’in-i **cûd** / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı vücûd

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i hâne-i **cûd** / Ahter-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/203 Eyleyüp zevk u şevk-ile âheng / Urdı dâmân-ı lutf u **cûdına** çeng

M/351 Bir sehîdür ki **cûdı** olsa rekem / Tayy ide nâmesini Hâtem o dem

M/352 Oldı ‘adli ile halk âsûde / **Cûdı** gark itdi ‘âlemi sûde

M/365 ‘Adl ü **cûdı** olalı aña üslûb / İtdi lutfı cihânda cezb-i kulûb

M/401 Lutf u ihsân ü **cûdile** ma‘rûf / ‘Adl ü insâf ü dâdile mevsûf

M/1803 ‘Adl ü **cûd** ile ‘âleme vâlî / Zer-feşânlıkda rütbesi ‘âlî

M/1804 Aña semt-i şimâl olup me’vâ / Dehre bel eyleridi **cûd** u ‘atâ

M/1818 Devr-i **cûdında** cümle-i ‘âlem / Şevkile olmış idi gark-ı ni‘am

M/1820 Bezl ile ni‘meti idüp târâc / Devr-i **cûdında** toydı ni‘mete ac

M/1847 ‘Arz-ı **cûd** ile zer-feşânlık kıl / ‘İzz ü kadr ile kâm-rânlık kıl

M/1851 Virdi gül-zâre revnak u zîver / Saçdı rûy-ı zemîne **cûdile** zer

M/1973 Lutf u **cûd** ile şâh-ı nîkû-nâm / İtdi şâh-ı bahâra çok ikrâm

M/2023 Yine **cûdı** hazînesin açdı / Hâk-i pâke dür ü güher saçdı

M/2133 Şâha peyk-i nesîm itdi dürûd / Didi ey nakd-i kâr-hâne-i **cûd**

cûd göstermek [1] cömertlik etmek

M/1945 Bu kadar kahr içinde şâh-ı şitâ / Girü **gösterdi** hayli **cûd** u ‘atâ

cur’a [3] bir yudumluk

M/782 Bu nice câmdur ki ve’l-hâsıl / **Cur‘ası** kıldı anı lâ-ya‘kıl

M/1297 Bir iki **cur‘a** kim aña degdi / Hâbe vardı benefşe baş egdi

M/1958 Kıssa bezminde câm-ı hecr-keşân / Vasl ile böyle oldı **cur‘a**-feşân

cûş [1] coşmak, galeyana gelmek

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ bunda kârı **cûş** u hurûş

cûş eylemek [2] kaynatmak

M/1669 Tâbına mâni‘ olmayup pâ-pûş / Pâdan **eylerdi** magzı kellede **cûş**

M/2004 Düşdü şevkile ehl-i bâga hurûş / **Eyledi** renglerinde kanları **cûş**

cûş itmek [2] coşmak

M/707 Sözini çün Nesîm gûş itdi / **Cûş idüp** şevkile hurûş itdi

M/1287 Gönli akdı aña vü **cûş itdi** / O hevâyıla çok hurûş itdi

cûş u hurûş [4] coşkunluk

M/292 Bülbül-i bâğa irdi **cûş u hurûş** / Neden olmak bu resme sen hamûş

M/1395 Zehr-i hicrânı yiter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle **cûş u hurûş**

M/1954 Mey-i hicrânı yeter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle **cûş u hurûş**

M/2100 İdicek bu kelâmı bülbül gûş / Zevk ü Şevkile kıldı **cûş u hurûş**

cûşa gelmek [1] coşmak

M/259 Irişüp i‘tidâl-ı fasl-ı bahâr / **Cûşa gelmişdi** şevkle enhâr

cûy [13]

1. ırmak

M/2402 Her elif serv gibi kad çekdi / **Cûy**-veş satr-ı dehre sed çekdi

2. mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/586 Lutf-ı tab‘ıyla olup ehl-i safâ / **Cûy**-ı dil-cûy dirler idi aña

M/604 Eyleyüp **Cûy** orada ‘arz-ı kemâl /Kodı öñine âyine fi’l-hâl

M/840 Ya‘nî kim **Cûy**-ı sâf u rûşen-dil / ‘Âlemüñ seyrine olup mâ’il

M/843 **Cûy**-ı dil-cûy çün ‘aleyke aldı / Çehresine anuñ nazar saldı

M/870 **Cûy**-ı dil-cûy idüp bu sözleri gûş / İtdi kalbi safâ vü zevkile cûş

M/897 Sakf u dîvârına idince nazar / **Cûy**-ı dil-cûy kıldı bâğa güzer

M/1286 **Cûy**-ı dil-cûy anı çü seyr itdi / Oldı bî-hûş kendüden gitdi

M/1665 Tâb-ı zulmı çü başdan aşdı / **Cûylar** kızdı kaynadı taşdı

M/1751 **Cûy**-ı dil-cûy giydi cevşenini / Gömgök âhenden eyledi tenini

M/1948 Virdi idüp hezâr dâd ü dihiş / **Cûy**-ı dil-cûy’a külçe külçe gümüş

M/2036 **Cûy**-ı dil-cûy şevkile taşdı / Mevc urup şevki başdan aşdı

M/2373 **Cûy**-ı dil-cûy safvet-i cândur / Âyine-dâr-ı rûy-ı cânândur

cûyân [1] arayan

M/729 Ne hevâyıla peyk-i pûyânsan / ‘Acebâ böyle kimi **cûyânsan**

cûyân olmak [2] aramak

M/1587 Olup etrâf-ı gül-şeni pûyân / Bülbül-i zâr’ı **oldılar cûyân**

M/2068 Olup etrâf-ı ‘âlemi pûyân / Bülbül’i **oldı** her taraf **cûyân**

cübn [1] ürkeklik

M/2390 Bu iki kuvvet olsa ger tefrît / Cismi olur hamûd u **cübni** muhît

cüdâ eylemek [1] ayırmak

M/1001 Çeküben tîg-i zulmı bî-pervâ / Başumı tenden **eyleyeydi cüdâ**

cüft [1] çift

M/434 **Cüftdür** gerçi kim kıyâfetde / Tâkdur her biri letâfetde

cümle [83] tüm, bütün

M/34 Hamd ider saña **cümle** mürde vü hay / Buñı iş‘âr ider ve **inne min şey**

M/56 İtdüñ insânı **cümleden** efdâl / Hüsn ü hulk ile eyleyüp ekmel

M/70 **Cümle** sensin olan hakîkat-ı hâl / Mâsivâ arada hayâl-i muhâl

M/72 Oldı eşyâ müzâhir-i esmâ / **Cümle** esmâda zât-ı hû peydâ

M/114 **Cümle** ahlakumı kılup tebdîl / Eyle ben derd-mende lutf-ı cezîl

M/118 Dimezem zulmile dalâlet vir / **Cümle** ef‘âluma ‘adâlet vir

M/155 ‘Âleme pîşvâ Muhammed’dür / **Cümleye** muktedâ Muhammed’dür

M/162 Gerçi ‘Îsî’den oldı hayy emvât / **Cümle** zerrâta andan irdi hayât

M/181 ‘Âlemüñ tâli‘i olup mes‘ûd / Şeref evcinde idi **cümle** su‘ûd

M/223 Ref‘ olup perde-i hudûd-ı cihât / Ne hudûd-ı cihât **cümle** sıfât

M/231 İşidüp anı **cümle**-i ashâb / Buldılar lutf-ı Hakk’a fethü’l-bâb

M/266 Şehr-i gül-zârda olup gül şâh / Olmış idi şükûfe **cümle** sipâh

M/269 Açılup bâğa **cümle**-i yârân / Gûşe gûşe safâda idi cihân

M/270 ‘Ayş içün **cümle**-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa giderdi leyl ü nehâr

M/335 N’ola ger ikisünüñ ahvâlin / **Cümle** evzâ‘-yı **cümle** ef‘âlin

M/347 **Cümle** ‘Osmâniyâna hayr-ı halef / Yâd-gâr-ı şehen-şehân-ı selef

M/376 Olsa eşcâr eger ki hâme baña / Olup evrâkı **cümle** nâme baña

M/397 **Cümle** ef‘âli i‘tidâl üzre / Hüsn ü hulkı kamu kemâl üzre

M/411 Biñ sileh-dârı var Sûsen-vâr / **Cümle** jengâr-pûş u hancer-dâr

M/421 **Cümle** a‘zâsı i‘tidâl üzre / Her biri behcet ü kemâl üzre

M/422 **Cümle** endâmı dil-keş ü garrâ / Birbirinden güzel kamu a‘zâ

M/455 Didiler aña **cümle** ferzâne / Hırmen-i hüsn içinde bir dâne

M/510 Nice vasf eyleyüm letâfetüñi / **Cümle** endâmınuñ melâhatini

M/521 Her kitâbı varak varak açdı / **Cümlesin** gördi bildi vü geçdi

M/533 İçi pür **cümle** bî-bedellerile / Serv-kad lâle-had güzellerile

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / **Cümle** ol şehre nâmdur bil sen

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı **cümle** meşâmm / Lutfını söyler oldı hâss u ‘âmm

M/637 Hüsnile dehrde müsellem olam / **Cümle** kul ben şeh-i mu‘azzam olam

M/639 Sen şehâ hüsnile müsellemsen / **Cümle** hûbâna şâh-ı a‘zamsan

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol şehrüñ / Kim odur şâhı **cümle**-i dehrüñ

M/759 **Cümle** hûbâna şâh odur şimdi / Hüsn evcinde mâh odur şimdi

M/771 Ol müsellemdürür cemâl içre / Misli yok **cümle**-i kemâl içre

M/920 İtdi Bülbül de hâlini takrîr / **Cümle** mâ-fî’z-zamîrini ta‘bîr

M/983 İtdi kâ’im kıyâmeti kayyûm / Yâ dökildi zemîne **cümle** nücûm

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle **cümle** kâr tamâm / Puhte terbiyyetüñle **cümle**-i hâm

M/1070 **Cümle** sırr-ı nihâna ‘âlimsen / **Cümle** ‘arz u semâya hâkimsen

M/1100 **Cümle** esmâyıla sıfâtuñ içün / Bî-kem ü keyf pâk zâtuñ içün

M/1118 Bil nihânîce **cümle** ahvâlin / Baña bildür cemî‘-i ef‘âlin

M/1120 Göricek hey’et ü kıyâfetini / Añlarum **cümle** vaz‘ ü hâletini

M/1156 **Cümle** esrârumı ‘ıyân itdi / Nâmumı halka dâstân itdi

M/1256 ‘Âşık oldur idüp rızâsın terk / Eyleyüp **cümle** muktezâsın terk

M/1278 Cem‘ olup **cümle**-i ahâli-i bâğ / Lâle-veş her birisi tuta ayag

M/1279 Emr-i ‘âlî irince ol sâ‘at / **Cümle** tertîb olındı hep sohbet

M/1319 **Cümle** derd ü belâyı şerh ideyin / Câna olan cefâyı şerh ideyin

M/1360 Ser-firâz idi ehl-i gül-şende / Ehl-i râz idi **cümle**-i fende

M/1373 Çünki ahvâli eyledi ma‘lûm / **Cümle** şükr ü şikâyetin mefhûm

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün mirrîh / Pür idi **cümle** ‘uzvı hancer ü sîh

M/1666 Zulmı cellâdı eyleyüp rence / Kılmaga **cümle** halka işkence

M/1672 Tâbiş-i kahrı eyleyüp te’sîr / Kıldı **cümle** memâliki teshîr

M/1675 Cem‘ idüp **cümle** ehl-i erkânı / Turdı taht-ı felekde dîvânı

M/1678 **Cümle** ‘âlem olup baña mahkûm / Oldı dest-i tasarrufumda çü mûm

M/1736 Hışmile eyledi hemân fermân / Ki olup cem‘ **cümle**-i a‘yân

M/1746 Gül-şen ehli yaragın aldı ele / **Cümlesi** hâzır oldılar cedele

M/1754 Saf tutup **cümle** bâdî vü hâzır / Cengiçün oldı hâzır u nâzır

M/1769 Bile aldı tevâbi‘in **cümle** / Toldı kûhuñ fezâsı merdümle

M/1775 Yakdı kahr ile **cümle** a’yânın / Kurudup nâr-ı zecr ile kanın

M/1818 Devr-i cûdında **cümle**-i ‘âlem / Şevkile olmış idi gark-ı ni‘am

M/1825 Sararup havfıyıla **cümle** zerân / Oldı gül-şen dükân-ı reng-rezân

M/1832 Cem‘ idüp hidmetine nevvâbın / **Cümle** a‘yân u **cümle** ashâbın

M/1857 **Cümle** ahvâli aña virdi haber / Nitekim vâkıf oldı hayr ile şer

M/1864 Kılıcak **cümle** gül-şeni teshîr / Virdi evvelki vaz‘ına tagyîr

M/1869 Saldı topraga **cümle** varların / Dökdi kahrile berg ü bârların

M/1877 Sadmet-i kahrı çün zuhûr itdi / **Cümle**-i halkı bî-huzûr itdi

M/1899 Şu kadar saçdı sîmi itdi kerem / Gark-ı sîm oldı **cümle**-i ‘âlem

M/1924 Gücile kondı **cümle** bâmlara / Harbeler dökdi ceyşi tamlara

M/1984 Şâha bir bir şikâyet eyledi hep / **Cümle** hâlin rivâyet eyledi hep

M/1990 **Cümle** a‘dânı târ-mâr ideyin / Seni şehrinde şehr-yâr ideyin

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / **Cümle** cânlandı buldı neşv ü nemâ

M/2009 Oldı zulm-i şitâyı çün dâfi‘ / **Cümle** bâg ehli oldılar tâbi‘

M/2015 Lîk yab yab zebûn u zâr oldı / ‘Askeri **cümle** târ-mâr oldı

M/2040 ‘Ayş u nûş itdiler murâda irüp / ‘Ar u nâmûsı **cümle** bâda virüp

M/2205 Sordı bir bir cemî‘-i ahvâlin / Bildi **cümle** sıfat ü ef‘âlin

M/2224 Eyledi ser-güzeştini takrîr / Söyledi **cümle** hâlini bir bir

M/2231 Mâ-cerâyı rivâyet eyledi hep / **Cümle** hâlin hikâyet eyledi hep

M/2252 Gül’den oldı bu resme çün fermân / Cem‘ olup **cümle** bir yire a‘yân

M/2255 Yirlü yirine **cümle**-i a‘yân / Oturup oldı bezm-i ‘âlî-şân

M/2259 Gördi kim varise sigâr u kibâr / **Cümle** hâzır meger ki bülbül-i zâr

M/2282 Baña senden gelen olur mergûb / Hûbdan **cümle** fi‘l olur mahbûb

M/2326 Bir yire geldi ‘âşık u ma‘şûk / **Cümle** bir oldı sâbık u mesbûk

cümleten [1] tümüyle

M/2301 Yine cem‘ oldı **cümleten** a‘yân / Yine germ oldı meclis-i rindân

cünbiş eylemek [1] dolaşmak

M/1850 Geldi gül-zâre **eyledi cünbiş** / Kıldı fermân-ı şâh ile verziş

cünûn [1] delilik

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i kemend-i **cünûn**

cürm [3] kabahat, hata, kusur

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam yâ Rab / Eyle **cürmüm** ‘atâ vü ‘afva sebeb

M/241 Gerçi **cürm** ü günâhuma hadd yok / Lutf u ihsânuña senüñ ‘add yok

M/2102 **Cürm** olup bu hakîre lutf-ı nefes / Eyledi derdile esîr-i kafes

cürm eylemek [1] günah işlemek

M/243 **Cürm** ü ‘isyânı **eyledüm** katı çok / Varmaga Hak cenâbbına yüz yok

cüst [4] çevik

M/580 Şöyle **cüst** idi kanda kim kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

M/581 Katı **cüst** idi ol cevân-ı kerîm / Adına dirler idi peyk-i Nesîm

M/730 **Cüst** ü cû itmeden murâduñ ne / Saña kim dirler ola aduñ ne

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş peyk / Katı çâlâk ü **cüst** niteki geyk

cüst itmek [1] araştırmak

M/730 **Cüst** ü cû **itmeden** murâduñ ne / Saña kim dirler ola aduñ ne

cüstlük [1] çeviklik

M/577 Biri bir peyk idi cihân-peymâ / **Cüstlükde** çü ‘ömr ü tâc-rübâ

Ç

çag [1] zaman

M/1644 Âteş-i vakt idi gazab **çagı** / İrdügini severdi yakmagı

çâh [2] çukur

M/475 Çâh-ı Bâbildürür o çâh-ı zekan / Kurtulam dimesün o **çâha** düşen

M/951 Elem-i ‘aşkile zebûn oldum / **Çâh**-ı mihnetde ser-nigûn oldum

çâh-ı Bâbil [1] Babil kuyusu. Allah’ın Harut ile Marut adlı imtihan için yeryüzüne gönderdiği iki melek Zühre adlı güzel bir kadının etkisiyle günaha girmiş, ceza olarak Bâbil’de bir kuyuya baş aşağı asılmıştır. Harut ile Marut’un asıldıkları kuyu çâh-ı Bâbil olarak anılmıştır (Koncu, 2003: s. 310).

M/475 **Çâh-ı Bâbildürür** o çâh-ı zekan / Kurtulam dimesün o çâha düşen

çâh-ı zekan [1] çene çukuru

M/475 Çâh-ı Bâbildürür o **çâh-ı zekan** / Kurtulam dimesün o çâha düşen

çâk [1] parçalanmış

M/1330 Koma hasretde cân-ı gam-nâki / Odlara yakma sîne-i **çâki**

çâk çâk itmek [1] parçalamak

M/1203 Tîg-i gam cismi **çâk çâk itdi** / Hecr ü fürkat beni helâk itdi

çâk-endâz olmak [1] ikiye bölünmek. İnşikāku'l-Kamer (ayın yarılması mucizesi) bağlamında

M/167 Açalı kudreti yed-i i'câz / Hırka-i mâha **oldı çâk-endâz**

çâker olmak [1] kulluk etmek

M/368 Görse câh u celâlin İskender / Cân vire aña **olmaga çâker**

çâk eylemek [5] parçalamak, bölmek

M/866 'Aşk **çâk eyledi** girîbânum / 'Aşk fâş itdi râz-ı pinhânum

M/1272 Subh o câmile mest olup bî-bâk / **Eyledi** şevkile girîbân **çâk**

M/1502 Güle her kim ki sunsa el bî-bâk / Dâmenin **eyleridi** gayreti **çâk**

M/1558 Ki **idüp çâk** bu deñlü cevr ü cefâ / Urasan sînesine tîg-i belâ

M/2146 Anı gördükde bülbül-i gam-nâk / **Eyleyüp** şevkile girîbân **çâk**

çâk itmek [5] yırtmak

M/828 Şevk eli **çâk idüp** girîbânın / Tutdı hâr-ı belâ çü dâmânın

M/996 Yâ n'olaydı ki irişüp bir şîr / Tenümi **çâk ideydi** hep yir yir

M/1003 Bir gün ola bulup biri fursat / Sînemi **çâk ideydi** bî-minnet

M/1029 Benüm içün **idüp** girîbân **çâk** / ‘Arza kıl yâre hâlümi bî-bâk

M/1292 Şevkile nûş idince bir sâger / Yaka **çâk itdi** mest olup gül-i ter

çâk kılmak [1] yırtmak

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ tutup girîbânın / Hâr-ı gam **kıldı çâk** dâmânın

çâk olmak [1] parçalanmak

M/1335 **Çâk olup** tîg-i hecrile bedenüm / Lâle-veş kanlara boyandı tenüm

çâlâk [2] çevik, atak

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş peyk / Katı **çâlâk** ü cüst niteki geyk

M/1839 Var idi bir berîd-i **çâlâkî** / Fi‘li bâdî tabî‘atı hâkî

çalmak [2]

1. müzik aleti çalmak

M/1882 Ki girüp raksa halk ser-tâ-ser / Her biri bir bucakda çeng **çalar**

2. ses çıkarmak

M/2308 Kâse-i çînîyi **çalup** nergis / Ötdi güm güm sadâyıla meclis

çâpük [1] çabuk, hızlı

M/1448 Meger ol gice sünbül-i tarrâr / Fitne bâbında **çâpük** ü ‘ayyâr

çâpük-seyr [2] çevik ilerleyen

M/673 İttifâken Nesîm-i **çâpük-seyr** / Devr iderken cihânı nîteki tayr

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i **çâpük-seyr** / Güle dek uçdı şevkile çün tayr

çâr [1] dört

M/42 **Çâr** ezdâdı bend idüp muhkem / Eyledüñ bir tılısm-ı ejder-dem

çâr-cism [1] dört unsur

M/131 Fıtrat-ı kâ'inât-ı 'illet-i tâm / Zübde-i çâr-cism ü heft-ecrâm

çâre [2] çözüm

M/1318 Kimseden kimseye çü yok **çâre** / Hâlümi ben yanayın ol yâre

M/2176 Senden irür irürse **çâre** yine / Meded eyle o hâk-sâre yine

çâre bulmak [1] çözüm bulmak

M/1490 Hîle fikr itdi **bulmaga çâre** / Ki kıla ol garîbi âvâre

çâre irmek [1] çare bulmak

M/1376 Benden eyle selâm o bî-mâre / İvmesün **irdi** derdine **çâre**

çâr-erkân [1] dört direk dinin dört direği, dört halife bağlamında

M/250 Çâr-yâr-ı güzîn ü ‘âlî-şân / K’oldılar kasr-ı dîne **çâr-erkân**

çâr-tâk [1] dört köşe çadır

M/41 Virdi ‘adlüñ ‘anâsıra peyvend / **Çâr-tâk**-ı tabî‘at oldu bülend

çâr-yâr [1] Dört dost. (Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (R.A.) lerin nâmları.) Dört Halife, Hulefâ-i Erbaa veya Ashab-ı Güzin diye de ihtiramla anılırlar (Luggat, 2023).

M/250 **Çâr-yâr**-ı güzîn ü ‘âlî-şân / K’oldılar kasr-ı dîne çâr-erkân

çarh [16] gök

M/200 Eyledi çün ikinci **çarhı** mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi tîr

M/201 Safha-i **çarha** eyleyüp ta‘zîm / Kıldı âyât-ı lutfını terkîm

M/204 Saldı dördinci **çarha** çün sâye / Sâyesi virdi mihre pîrâye

M/531 Bir hisâr idi sebz-fâm u hasîn / Sanki ahzar-hisâr-ı **çarh**-ı berîn

M/763 Kaşlarıdur hilâl-i **çarh**-ı kemâl / Beñleridür nücûm-ı burc-ı cemâl

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı **çarh**-ı berîn

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı âl / **Çarh**-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

M/976 Hancere düşdi varısa behrâm / Mâtemin tutdı **çarh**-ı nîlî-fâm

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te’sîr / Yâ neden oldı rengi **çarhuñ** tîr

M/1667 Kâse-i **çarhı** kızdurup fi'l-hâl / Başlarına geçürdi tâs misâl

M/1670 Tâbiş-i **çarhı** eyleyüp sûzân / Hamel ü sevri eyledi biryân

M/1740 Vechi âfâka nûr virmişdi / Kadr ile başı **çarha** irmişdi

M/2204 Derd-i hecrile kaddi dâl olmış / **Çarh**-ı mihnetde bir hilâl olmış

M/2243 **Çarh**-ı zâlimden almaga dâdı / Diledi ide 'ayşa bünyâdı

M/2300 Yakdılar bezm-i **çarha** yir yir şem'/ Oldı pervâne gibi encüm cem'

M/2333 Kime virdi bekâ bu **çarh**-ı denî / Ki koya anı vü seni vü beni

çarha girmek [1] raksetmek bağlamında

M/202 Oldı çün kim üçünci kasra revân / Şevk-ile zühre **çarha girdi** hemân

çarh-efrûz [2] göğü aydınlatan

M/1004 Eyleriken bu resme girye vü sûz / Togdı nâ-gâh mâh-ı **çarh-efrûz**

M/1674 Ki meger hiddetile şâh-ı temûz / Taht-ı kahr üzre oldı **çarh-efrûz**

çegâne [1] Çengilerin raksederken kullandıkları, yarık ucuna pullar takılmış bir ağaçtan ibâret usûl vurma âleti, çağana (Kubbealtı Lugatı, 2023).

M/2304 Yine câm-ı şebâne nûş oldı / Yine çeng ü **çegâne** gûş oldı

çehre [2] yüz

M/479 Gerdeni oldı şem'-i kâfûrî / Zülfi dûdî vü **çehresi** nûrî

M/843 Cûy-ı dil-cûy çün ‘aleyke aldı / **Çehresine** anuñ nazar saldı

çekmek [5]

1. bayrak asmak

M/539 **Çekdi** Gül de livâ-yı sebzâ-reng / Buldı fer makdemiyle sebz-evreng

2. zorluk içinde yaşamak

M/1072 Kimse bilmez ne **çekdügüm** yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta‘ab

M/1250 Derde sabreylesün irince devâ / Cevrümi **çeksün** eyleyince vefâ

3. içki içmek (Aktunç, 2006: s. 68)

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / **Çekdi** gül câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/2287 Mey-i nâbı **çeküp** safâlarile / Kıldılar bezmi pür nevâlarile

çemen [11]

1. çayır, bahçe, yeşillik

M/23 Meclis-ârâ-yı bezm-gâh-ı **çemen** / Zînet-efzâ-yı sohbet-i gül-şen

M/33 Dil uzadup **çemende** gonce-i ter / İsmüñi dâ’imâ tezekkür ider

2. mesnevîdeki şehre verilen isim (özel ad)

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u **Çemen** / Cümle ol şehre nâmdur bil sen

M/557 Ol idi nûr-ı çeşmi encümenüñ / Olmış idi görür gözi **çemenüñ**

M/1152 Uyumaz nâlişüñden ehl-i **çemen** / Şâh-ı Gül bî-huzûrdur senden

M/1184 Nâ-gehânî nesîm-i cân-perver / Eyleriken **çemende** geşt ü güzer

M/1531 Bu ne hengâmedür k’idersen sen / Tahta kal‘a mı oldı yohsa **çemen**

M/1560 Olmış idi muganni-i gül-şen / Eglenürdi anuñla ehl-i **çemen**

M/1834 Nâ-bedîd oldı şehr-yâr-ı **çemen** / Kaldı hâlî harâb olup gül-şen

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp bir bir / Ehl-i bagın **çemende** gönline gir

M/2011 Kendüden yüz çevürdi ehl-i **çemen** / Oldılar gördi tâbi‘-i düşmen

çenâr [1] çınar ağacı

M/428 Serv ayagına balta ol urdı / Pençesini **çenâruñ** ol burdı

çeng [8]

1. mızraplı çalgılardan

M/391 İşidüp Zühre sâzuñ âhengin / Yerlere çala reşkile **çengin**

M/978 Kalmadı şevk ü şâdîye ümmîd / Yire mi çaldı **çengini** nâhîd

M/1110 İtdi zühre meger zemîne nüzûl / Ki anuñ **çengine** düşer bu usûl

M/1882 Ki girüp raksa halk ser-tâ-ser / Her biri bir bucakda **çeng** çalar

M/2304 Yine câm-ı şebâne nûş oldı / Yine **çeng** ü çegâne gûş oldı

M/2305 Kıldılar yine ‘işrete âheng / Yine geldi figâna nâyile **çeng**

M/2307 Hem benefşe eline **çeng** aldı / Bülbül âfâka velvele saldı

2. eğrilik bağlamında

M/1302 Çeşmini câm u eşkini mey idüp / Kâmetin **çeng** ü nâlesin ney idüp

çeng urmak [1] yapışmak, tutmak

M/203 Eyleyüp zevk u şevk-ile âheng / **Urdı** dâmân-ı lutf u cûdına **çeng**

çerâğ [5] aydınlatıcı

M/555 Birisi dîde-bân-ı bâğ idi / Gül-şene çeşm ü hem **çerâğ** idi

M/1045 ‘Âlemüñ çeşm ü hem **çerâgısan** / Gözi nûrı vü yüzi agısan

M/1645 İrdüginüñ ururdı bagrına dâğ / Bû-Leheb’den yakardı zâtı **çerâğ**

M/1673 Salan efsâne bemine nârı / Böyle yakdı **çerâg**-ı ahbârı

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı bagrına dag / Yakdı nergis yine gamile **çerâg**

çerâğ yakmak [1] mum yakmak

M/2303 **Yakdı** yir yir **çerâglar** Nergis / Oldı rûşen ziyâyıla meclis

çerâğ-ı şer‘ [1] şeriat kandili

M/149 Kılmasa ger **çerâğ-ı şer‘**i delîl / Hakka bulmazdı kimse togru sebîl

çeşm [11] göz

M/98 Nûr-ı vechüñle **çeşmüm** it rûşen / Eyle ‘ilmüñle kalbümü gül-şen

M/176 Âfitâb idi **çeşmi** ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy aña bir olursa revâ

M/555 Birisi dîde-bân-ı bâğ idi / Gül-şene **çeşm** ü hem çerâğ idi

M/610 Bu nice **çeşm**-i tünd-hûnîdür / Ki nice şâhlar zebûnıdur

M/947 Hışm-ı **çeşmüñ** ki cân şikâr itdi / Tîg-i bî-dâdı câna kâr itdi

M/1045 ‘Âlemüñ **çeşm** ü hem çerâgısan / Gözi nûrı vü yüzi agısan

M/1078 Benüm içün kimesne dökmez yaş / Meger ancak bu **çeşm**-i gevher-pâş

M/1302 **Çeşmini** câm u eşkini mey idüp / Kâmetin çeng ü nâlesin ney idüp

M/1320 Kalem idüp gamile müjgânum / Hem devât aña **çeşm**-i giryânum

M/2047 Nâr-ı hecrümle oldı mı sûzân / Hışm-ı **çeşmümle** yohsa virdi mi cân

M/2428 Çeküben mîl hâmeden her-dem / Kûr ide **çeşm**-i sâdı ‘aynın hem

çeşme [1]

M/501 Nâfı kim **çeşme**-i letâfetdür / Havz-ı sîmîn-i kasr-ı cennetdür

çeşmine mîl çekmek [1] bir cezalandırma yöntemi olarak ince, uzun, kızgın bir demir çubuk ile gözlerin kör edilmesi

M/1776 Lâleyi yakdı hışmile ta’cîl / Nergisüñ **çekdi** kahrı **çeşmine mîl**

çevirmek [1]

M/2183 Eyleyüp ol esîre ‘adlile dâd / **Çevirüp** başına kıla âzâd

çevgân [1] Eğri bağlı bir nevi cirit’e verilen ad (Pakalın, 1993: s. 359)

M/478 Zâhir olalı gûy u **çevgânı** / Mülk-i hüsn içre aldı meydânı

çıkmak [8]

1. yeraltından yeryüzüne çıkmak

M/1116 Göre gökden mi indi jâle gibi / Yohsa yirden mi **çıktı** lâle gibi

2. yükselmek

M/987 Nesr-i tâ'ir meger kanad açdı / **Çıka** hevâ-yı fenây dek uçdı

DM/1166 İçine sindi derdile odı / Depesinden **çıkup** belâ dûdı

M/1615 Yandum uş **çıkdı** depemden dûd / Ol sebebden libâsum oldı kebûd

M/1671 Hâsılı dehri kapkara yakdı / 'Âlemüñ başlarına od **çıkdı**

3. tırmanmak

M/1768 **Çıkdı** fi'l-hâl bir yüce taga / Bir hevâsı latîf yaylaga

M/1780 Didiler **çıkdı** şunda bir taga / Bir sovuk sulu hûb yaylaga

4. dışarı çıkmak

M/1934 Hâneden taşra **çıksa** bir dehrî / İrişüp aña şiddet-i kahrı

M/2352 Bir kapudan giren olup hâzır / Bir kapudan **çıkar** âhir

çihre [1] yüz, çehre

M/1144 Olmasun 'aşkum ile **çihresi** zerd / Yok yire dögmesin diñ âhen-i serd

çihre-fürûz olmak [1] yüz göstermek

M/597 **Oldı** âyine-veş çü **çihre-fürûz** / Oldı fi'l-hâl mün'akis ruhı rûz

Çin [1] Türkistan'da bir şehir adıdır. Güzellerinin çokluğundan ve gayet güzelliklerinden mesel olmuştur (Onay, 2009: s. 130).

M/22 Nakş-bend-i nigâr-hâne-i gül / Rû-güşâ-yı bütân-ı **Çîn** ü Çiğil

Çiğil [1] Türkistan'da güzeli çok bir yere derler ki cümle put-perestlerdir (Onay, 2009: s. 130).

M/22 Nakş-bend-i nigâr-hâne-i gül / Rû-güşâ-yı bütân-ı Çîn ü **Çiğil**

çok [30] fazla

M/243 Cürm ü 'isyânı eyledüm katı **çok** / Varmaga Hak cenâbbına yüz yok

M/324 **Çokdurur** hamdü li-llâh ehl-i kemâl / Var ise hüsnüñ eyle 'arz-ı cemâl

M/409 Berg ü bârına hadd ü 'add yogıdı / Berg-i eşcârdan dahı **çogıdı**

M/447 Fitneye her biri atılmış ok / Fitnesi **çok** emân u şefkati yok

M/462 Lebi hakkında gerçi söz **çokdur** / Ne diyem ol dehâna kim yokdur

M/504 Hâssa söz **çogıdı** açsam leb /Lîk tutdı dehânı dest-i edeb

M/590 Fitnesi **çok** firîbi bî-had idi / Zülf-i dil-ber gibi ser-âmed idi

M/675 Bir zamân turdı istımâ' itdi / Şevk ü zevkile **çok** semâ' itdi

M/915 Anı çün serv istimâ' itdi / Şevke geldi vü **çok** semâ' itdi

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı dırâz / Mihneti **çok** vefâ vü şefkati az

M/1057 Gerçi kim derd ü mihneti **çokdur** / Senden artuk kimesnesi yokdur

M/1205 Görmedüm dostdan vefâ eserin / Aldum ammâ ki **çok** cefâ haberin

M/1287 Göñli akdı aña vü cûş itdi / O hevâyıla **çok** hurûş itdi

M/1329 Nâzenînde egerçi nâz gerek / **Çok** gerekmez velîkin az gerek

M/1355 Gerçi kim eyledi **çok** efkârı / ‘Âkıbet buldı kâsid-i yârı

M/1447 Hâsılı itdi **çok** terennümler / Eyleyüp şevkile tekellümler

M/1489 Fitne fenninde **çok** hayâl itdi / Hîle bâbında kîl ü kâl itdi

M/1522 Didi kim itmedüm egerçi ki bend / İtdüm ammâ ki **çok** nasîhat ü pend

M/1798 Nice gün eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı kahr içre kıldı **çok** in‘âm

M/1852 Eyleyüp i’tidâlile harekât / Harekâtından irdi **çok** berekât

M/1867 Gerçi kim lutfı **çok** zuhûr itdi / Giderek kahrı çün sudûr itdi

M/1973 Lutf u cûd ile şâh-ı nîkû-nâm / İtdi şâh-ı bahâra **çok** ikrâm

M/2005 Bâga irdi nesîm-i hoş-harekât / Harekâtından irdi **çok** berekât

M/2052 Gice gündüz figân u zâr eyler / Nâlesin **çok** derûna kâr eyler

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet **çok** / İrdi vuslat zemânı mihnet yok

M/2112 Ne ki kılmışdı gül sipârişler / Söyleyüp kıldı **çok** nevâzişler

M/2124 Gerçi **çok** haste görmişem bu nahîf / Görmedüm ol kadar zebûn u za‘îf

M/2130 Haste sormakda **çokdurur** çü sevâb / Aña varmakdurur tarîk-i savâb

M/2265 İşidicek nesîm-i rûh-efzâ / Eyledi şâha **çok** du‘â vü senâ

M/2280 İtdi ‘özrile **çok** tazarru‘lar / Eyledi ‘aczile tevakku‘lar

çözmek [2] saçını açmak

M/1283 Saçların **çözdi** sünbül-i tarrâr / Bezme müşk-i ‘abîr kıldı nisâr

M/2034 Yine geçdi serîre husrev-i gül / Saçların **çözdi** şevkile Sünbül

çü [50]

1. zira, çünkü

M/96 İ‘tikâd itmişem **çü** vahdetüñe / İmtisâl itmişem şerîʿatüñe

M/584 Lîk mâ’il **çü** hâtır-ı ‘uşşâk / Sâde-dillikde şöhre-i âfâk

M/732 Nefesüñden gelür **çü** bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i safâ

M/818 Behre-mendem **çü** derd- ü mihnetile / Vasldan fârigem bu lezzetile

M/1318 Kimseden kimseye **çü** yok çâre / Hâlümi ben yanayın ol yâre

M/1465 Didi ister mi derdi ‘âkil olan / Derde dermân ider **çü** kâmil olan

M/2130 Haste sormakda çokdurur **çü** sevâb / Aña varmakdurur tarîk-i savâb

2. -dığında, -diğinde

M/195 Oldı Beytü’l-Haram’dan **çü** sabâ / Cây bir demde Mescid-i Aksâ

M/215 Geçüp andan **çü** ‘arşı eyledi ferş / Makdeminden irişdi rifʿate ‘arş

M/217 Seyri andan **çü** müntehâ oldı / İrişüp sidreye saf â buldı

M/218 Sidre’ye deñlü eyledi **çü** hırâm / Reh-beri anda eyleyüp ârâm

M/356 Sararup havfdan **çü** berg-i hazân / Ola endâmı bîd-veş lerzân

M/704 Saykal-ı ‘aşkile **çü** dest-i hevâ / Kalbüm âyinesine virdi cilâ

M/718 Rahm-i mâderde Hazret-i Dâdâr / Nutfeme virdi ‘aşkile **çü** karâr

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / Tutdı hâr-ı belâ **çü** dâmânın

M/1112 Hâzır oldı **çü** meclise nergis / Didi ey nûr-ı dîde-i meclis

M/1286 Cûy-ı dil-cûy anı **çü** seyr itdi / Oldı bî-hûş kendüden gitdi

M/1518 Diñledi bu sözi **çü** hâr-ı dilîr / Her kılı tende oldı bir şemşîr

M/1665 Tâb-ı zulmı **çü** başdan aşdı / Cûylar kızdı kaynadı taşdı

M/1849 Kıldı Yaprakdöken **çü** bu sözi gûş / Yola oldı revân ü oldı hamûş

M/2113 Bülbül itdi bu hoş kelâmı **çü** gûş / Düşdi şevkile yirlere bî-hûş

M/2202 Şâh-ı ‘âlî bakup kıyâfetine / Nazar itdi **çü** vaz‘ u hâletine

3. -ınca, -ince

M/279 Bu kelâmı **çü** eyledüm ısgâ / İrdi kalb-i hazîne zevk u safâ

M/597 Oldı âyine-veş **çü** çihre-fürûz / Oldı fi’l-hâl mün‘akis ruhı rûz

M/606 Gördi âyinede **çü** ‘aksin o hûr / Kendüyi gördi itdi kesb-i gurur

M/638 Anı gûş eyledi **çü** peyk-i Nesîm / Yir öpüp didi eyleyüp teslîm

M/832 ‘Âkıbet câna kâr idüp teşvîş / Turmagıla **çü** gördi bitmez iş

M/877 Bülbül ol hoş kelâmı itdi **çü** gûş / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/896 Anı gördi **çü** Bülbül-i haste / Oldı hayrân u zâr u dem-beste

M/1107 Gûş idüp anı diñledi **çü** biraz / Didi âyâ nedür bu hoş âvâz

M/1148 Şâh-ı gülden **çü** nergis aldı cevâb / Bülbüle geldi itdi hayli ‘itâb

M/1586 Böyle oldı **çü** şâhdan fermân / Oldı ol bî-amânlar anda revân

M/1801 Kaldı hâlî **çü** milket-i gül-şen / Diñle imdi nic’oldı kıssayı sen

M/1884 Zulm ü kahrı **çü** başına üşdi / Kaçdı hep halk âteşe düşdi

M/1926 Şiddetile **çü** şehre buldı zafer / ‘Askeri tutdı şehri ser-tâ-ser

M/1996 Şâh-ı nev-rûz itdi anı **çü** gûş / Kodı başına destin oldı hâmûş

M/2143 Bülbülüñ geldi gül ‘ıyâdetine / Nazar itdi **çü** vaz‘ u hâletine

M/2210 Eyledi bir makâmdan **çü** makâl / İtdi şâh-ı cihân ‘arz-ı cemâl

4. gibi

M/532 Âbı safvetde âb-ı Hızr-âsâ / Hoş hevâsı **çü** nefha-i ‘îsâ

M/577 Biri bir peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde **çü** ‘ömr ü tâc-rübâ

M/628 Bende Hızr olduguña yok **çü** gümân / Demidür kıl çü Hızr tayy-ı mekân

M/851 Nice câm-ı meyile mest olduñ / Kangı serve **çü** sâye pest olduñ

M/933 Bir gice kim **çü** baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/1782 Didi anı da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı gamdan **çü** hâtır-ı ‘uşşâk

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü sefîd / Lîk bârid tabî‘atı **çü** hadîd

M/1936 Taşraya el uzatsa ger bir zâr / Düşürürdi elin **çü** dest-i çenâr

M/2239 Zevkile açılup cihân **çü** gül / Halk olmışidi şevkile bülbül

M/2291 ‘Ûd-veş gâh eyledi efgân / İtdi cânın **çü** ‘ûduña sûzân

M/2431 **Çü** kalem olmaz ise râst-rakam / Dilegüm bu ki ola desti kalem

5. için

M/603 Hüsnine virmege **çü** pîrâye / Âyine lâzım oldı ol aye

çün [72]

1. çünkü, -dığı için

M/46 **Çün** hurûf-ı sabâbet oldı bedîd / Oldı terkîb olup kelâm-ı mecîd

M/110 Vahdetüñ ola **çün** elf-i peydâ / Ola anuñıla olup illâ

M/121 **Çün** tarîkatde viresün dile fer / Hem şerî‘atle vir baña zîver

M/237 Müznibînüñ şefî‘i sensen **çün** / Enbiyânuñ refî‘i sensen **çün**

M/379 **Çün** du‘âdur garaz du‘â idelüm / Sıdk u ihlâs ile senâ idelüm

M/497 Nûr-ı mahz oldı **çün** o sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

M/524 Var idi lutf-ı tab‘ı **çün** haylî / Şi‘r ü inşâya eyledi meyli

M/705 Baña olsa nemed ‘aceb mi libâs / Âyine **çün** nemed de tutmaz pas

M/1064 ‘Aşkuña **çün** getürdi îmânı / İtme rencîde ol müselmânı

M/1467 Didi **çün** derddür saña dil-hâh / Derde sabr it nedür bu nâle vü âh

M/2009 Oldı zulm-i şitâyı **çün** dâfi‘ / Cümle bâg ehli oldılar tâbi‘

M/2252 Gül’den oldı bu resme **çün** fermân / Cem‘ olup cümle bir yire a‘yân

M/2325 Virdi el **çün** zemâneden fursat / İkilik gitdi buldılar vahdet

M/2354 Olmadı **çün** müyesser aña bekâ / Var kıyâs it olur mı saña baña

M/2368 Rûhdandur kemâli **çün** anuñ / N’ola ger olsa ‘âşıkı cânuñ

2. -ınca/-ince

M/200 Eyledi **çün** ikinci çarhı mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi tîr

M/202 Oldı **çün** kim üçünci kasra revân / Şevk-ile zühre çarha girdi hemân

M/204 Saldı dördinci çarha **çün** sâye / Sâyesi virdi mihre pîrâye

M/206 **Çün** beşinci sarâya kıldı hırâm / Tîgin elden kodı o dem Behrâm

M/210 **Çün** yedinci sarâya kıldı duhûl / Oldı Keyvân o şâha bir kara kul

M/212 Kıldı zâtü’l-burûca **çün** harekât / Irüp andan sevâbite berekât

M/214 O kerem-kânı saldı **çün** sâye / Kürsiye irdi kadrile pâye

M/200 Eyledi **çün** ikinci çarhı mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi tîr

M/204 Saldı dördinci çarha **çün** sâye / Sâyesi virdi mihre pîrâye

M/206 **Çün** beşinci sarâya kıldı hırâm / Tîgin elden kodı o dem Behrâm

M/210 **Çün** yedinci sarâya kıldı duhûl / Oldı Keyvân o şâha bir kara kul

M/212 Kıldı zâtü'l-burûca **çün** harekât / Irüp andan sevâbite berekât

M/214 O kerem-kânı saldı **çün** sâye / Kürsiye irdi kadrile pâye

M/707 Sözini **çün** Nesîm gûş itdi / Cûş idüp şevkile hurûş itdi

M/720 Cismüme **çün** ta'alluk eyledi rûh / 'Aşkdan irdi câna feth ü fütûh

M/837 Oldı **çün** Şehr-i Gül-sitân'a karîb / Cân dimâgına irdi bûy-ı habîb

M/843 Cûy-ı dil-cûy **çün** 'aleyke aldı / Çehresine anuñ nazar saldı

M/861 Dile **çün** saldı berk-i 'aşkuñ tâb / Yıkdı cân mülkiyetin itdi harâb

M/915 Anı **çün** serv istimâ' itdi / Şevke geldi vü çok semâ' itdi

M/917 Serv-i der-bândan oldı **çün** fermân / Girdi gül-zâre bülbül-i nâlân

M/992 Oldı **çün** bârî kâş hîn-i velûd / Kan olaydı bu cism-i hûn-âlûd

M/1005 Gördi **çün** mâh virdi 'âleme tâb / Kodı gayrı vü itdi mâha hitâb

M/1167 Derd-i hecriyle kaldı **çün** hâmûş / Düşdi hâke olup o dem bî-hûş

M/1177 Kalmaya **çün** figâna tâkat ü tâb / Yine eylerdi menziline şitâb

M/1258 **Çün** firâk ola dil-bere matlab / 'Âşıka vasl ümîdi mi ne 'aceb

M/1353 Yazdı **çün** nâmeyi tamâm itdi / Nâme-ber isteyü kıyâm itdi

M/1398 Lutfıla kullanup bu üslûbı / **Çün** tamâm itdi yazdı mektûbı

M/1538 Bu yana hâr-ı zâlim ü gaddâr / Virdi **çün** kalb-i Bülbül'e âzâr

M/1570 Bu sözi hâr işitdi **çün** gülden / Her kılı tende oldı bir sûzen

M/1632 Oldı bülbül kafesde **çün** mahbûs / Zevk ü râhatdan oluban me'yûs

M/1733 Aldı bâd-ı semûm **çün** haberi / İtdi Şâh Temûz'a dek güzeri

M/1755 İrdi **çün** şehr-i bâga şems-i münîr / Kıldı bir tobile o dem teshîr

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra **çün** bu haber / Kalmadı zerre deñlü kudret ü fer

M/1778 Kâr-ı gül-zârı **çün** temâm itdi / Bulmaga şâhın ihtimâm itdi

M/1794 Aldı şâh-ı temûz **çün** haberi / Kalmadı dilde ıztırâb eseri

M/1800 Yab yab oldı revâ makâmına / N'eylesün irdi **çün** merâmına

M/1867 Gerçi kim lutfı çok zuhûr itdi / Giderek kahrı **çün** sudûr itdi

M/1877 Sadmet-i kahrı **çün** zuhûr itdi / Cümle-i halkı bî-huzûr itdi

M/1906 Diñledi **çün** bu sözi şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp didi ne revâ

M/1976 Oldı **çün** kim ziyâfet emri tamâm / İrdi teftîş-i hâle sevk-i kelâm

M/2010 Gördi **çün** bu hevâyı şâh-ı şitâ / K'irdi erbâb-ı bâga zevk u safâ

M/2022 Geçdi şâh-ı bahâr **çün** tahta / İrdi evvelki devlet ü bahta

M/2038 Şâh-ı gül geçdi **çün** serîrine / Vardı a'yânı yirlü yirine

M/2161 Güft ü gû oldı arada vâfir / **Çün** tamam oldı sözleri âhir

M/2199 Şâhdan irdi böyle **çün** fermân / Bülbül-i zâre irdiler ol ân

M/2296 Çıkdı **çün** başa neşve-i mey-i nâb / Her biri oldı mest-i bâde-i hâb

3. gibi

M/753 Sahnı safvetde oldı **çün** mir'ât / Mün'akis olmış anda san cennât

M/829 Derd-i 'aşkile haste vü mecrûh / Düşdü topraga **çün** ten-i bî-rûh

M/838 Şehr-i Gül-zâr'dan berü **çün** mâ / Gördi akup gelür bir ehl-i safâ

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / Kaldı ol haste **çün** ten-i bî-cân

M/1437 Mâh kurmış felekde hengâme / Encüm üşmiş başına **çün** ‘âmme

M/1501 Güli hıfz eylemekde **çün** mirrîh / Pür idi cümle ‘uzvı hancer ü sîh

M/1697 Nefesi germ **çün** teni mahmûm / Nâmı olmışdı dilde bâd-ı semûm

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / Güle dek uçdı şevkile **çün** tayr

M/2293 Tolular yagdı bezme **çün** bârân / Bûseler oldı nukl-ı mey-hârân

M/2366 Şehr-i gül-şen ki eyledüm tekrâr / Ten dürür k’oldı zeyn **çün** gül-zâr

çünki [23]

1. şu sebeple

M/171 Sâye zulmetden oldı **çünki** bedîd / Nûrdan sâye eyleme ümmîd

M/895 N’ola cennet disem o câye hemân / **Çünki** dîdâr-ı yâre var imkân

M/1943 **Çünki** nakd ile ceybi toldı kamu / Bıyıgın balta kesmez oldı kamu

M/2086 **Çünki** sensen Müsebbibü’l-esbâb / Bir sebeb birle eyle fethü’l-bâb

M/2128 Şimdi derdile zâr ü dem-beste / **Çünki** olmışdur ol gedâ haste

2. -ınca/ince

M/198 **Çünki** evvelki gögi itdi makâm / Bildi eksüklügini mâh-ı tamâm

M/208 **Çünki** altıncı kasrı eyledi taht / Müşterî’ye irüp sa‘âdet ü baht

M/299 **Çünki** bu hoş kelâmı gûş itdüm / Zevk idüp şevkle hurûş itdüm

M/198 **Çünki** evvelki gögi itdi makâm / Bildi eksüklügini mâh-ı tamâm

M/208 **Çünki** altıncı kasrı eyledi taht / Müşterî’ye irüp sa‘âdet ü baht

M/299 **Çünki** bu hoş kelâmı gûş itdüm / Zevk idüp şevkle hurûş itdüm

M/605 **Çünki** âyineye nazar saldı / Hüsnini gördi hayrete taldı

M/696 Virmişem dest-i ‘aşka **çünki** ‘inân / Bende yokdur tasarrufa imkân

M/801 **Çünki** gûş itdi bu sözi Bülbül / Eyledi nâleler kılup gulgul

M/1131 Bu sözi **çünki** itdi gül ısgâ / Katı hazz itdi sürdi hayli safâ

M/1162 **Çünki** nergis bunı beyân itdi / Bülbül âh eyleyüp figân itdi

M/1772 Gül-şen‘i aldı **çünki** şems-i münîr / İdüp emrine ehlini teshîr

M/1265 **Çünki** gülden nesîm aldı cevâb / Bülbül-i zâre deñlü oldı şitâb

M/1373 **Çünki** ahvâli eyledi ma‘lûm / Cümle şükr ü şikâyetin mefhûm

M/1430 Okudı **çünki** nâmeyi bülbül / Şevke geldivü eyledi gulgul

M/1723 Bildi ahvâli **çünki** şâh-ı bahâr / Yakdı ol derdile derunına nâr

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı **çünki** ‘ıyân / Geldi Şâh Hazân‘a irdi hemân

M/2020 **Çünki** nev-rûz şehri feth itdi / Geldi şâh-ı bahâr da yitdi

çünkim [3]

1. -ınca/-ince

M/202 Oldı **çün kim** üçünci kasra revân / Şevk-ile zühre çarha girdi hemân

M/2298 Rûz **çünkim** tagıtdı sohbetini / Kıldı âmâde câm-ı ‘işretini

2. çünkü

M/2215 Ola **çünkim** kemâl ehli gedâ / Pâd-şâha musâhib olsa revâ

D/Ḍ

dâd [2] iyilik, ihsan

M/401 Lutf u ihsân ü cûdile ma‘rûf / ‘Adl ü insâf ü **dâdile** mevsûf

M/403 ‘Adl ü **dâdı** misâl-i bâd-ı seher / Eylemiş rûy-ı dehri tâze vü ter

dâd almak [1] alacağını tahsil etmek

M/2243 Çarh-ı zâlimden **almaga dâdı** / Diledi ide ‘ayşa bünyâdı

dâd eylemek/ itmek [2] iyilik etmek

M/1948 Virdi idüp hezâr **dâd** ü dihiş / Cûy-ı dil-cûy’a külçe külçe gümüş

M/2183 **Eyleyüp** ol esîre ‘adlile **dâd** / Çevirüp başına kıla âzâd

dâfi‘ olmak [2] defetmek

M/2009 **Oldı** zulm-i şitâyı çün **dâfi‘** / Cümle bâg ehli oldılar tâbi‘

M/2219 Didi kim dâ’imâ olup hem-dem / Güle **olsun** sadâsı **dâfi‘**-i gam

dâğ [5]

1. lalenin içindeki siyahlık bağlamında

M/26 Lâle şevküñle **dâğ**-gam-ber-dil / Serv ‘aşkuñla mest-pâ-der-gil

M/29 Şem‘-i gül-zârı sen uyandurduñ / Lâleyi **dâğlar** ile yandurduñ

2. yara

M/1375 **Dâğ-**ı hecrile dahı yanmış mı / Lâle-veş kanlara boyanmış mı

M/1607 Seni kim saldı hâke zilletle / Seni kim yakdı **dâğ-**ı hasretle

3. dağ

M/261 Cennete dönmüş idi bâğıla râğ / Sebz-pûş olmış idi deştile **dağ**

dâğ-dâr [1] gönlü yaralı

M/551 Gerçi hüsnile gül-'izâr idi ol / Lîk 'aşkıla **dâğ-dâr** idi ol

dâğ-ı 'aşk [2] aşk yarası

M/552 **Dâğ-ı 'aşkıla** bağrı yanmış idi / Şevkile kanlara boyanmış idi

M/849 Bagruña **dâğ-ı 'aşkı** kim yakdı / Nâmuña 'aşk adını kim takdı

dâğ-ı derûn [1] derin yara

M/11 Lâledür bâğ-ı cennet içre o nûn / Noktası oldı sanki **dâğ-ı derûn**

dâg urmak [2] yara açmak

M/1645 İrdüginüñ **ururdı** bagrına **dâğ** / Bû-Leheb'den yakardı zâtı çerâğ

M/1719 Lâle'nüñ **urdı** kahrı bagrına **dag** / Yakdı nergis yine gamile çerâg

dağ yakmak [1] yara açmak

M/1293 Deste alınca lâle la‘l ayag / **Yakdı** şevkile sîneye bir **dâğ**

dahı [25]

1. henüz, daha (Dilçin 2009: s. 72).

M/49 Yazmadan **dahı** safha-i ferşi / Yazdı sümme-stevâ ‘alâ-l’arşi

M/418 Adı gül gerçi **dahı** ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre başlamış gunca

M/642 Lîk olmaga gün gibi rûşen / Tutmayup **dahı** bir arada vatan

M/701 **Dahı** yok hîç fikr ü endîşem / ‘Aşka ancak rızâdurur pîşem

M/1269 Bir nice gün **dahı** o haste vü zãr / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/2090 Bu du‘â üzre iken ol bed-nâm / Olmamışken **dahı** du‘âsı tamâm

2. (bağlaç) de, da

M/248 Saña olsun hezâr-bâr salât / **Dahı** ashâb u âlüñe kat kat

M/409 Berg ü bârına hadd ü ‘add yogıdı / Berg-i eşcârdan **dahı** çogıdı

M/825 **Dahı** görüp işitdügin bir bir / Gül-i zîba’ya eyledi takrîr

M/1303 Gam u derdile sohbet eyler idi / O **dahı** başka ‘işret eyler idi

M/1612 Didi ben **dahı** ‘aşkile zârem / Sûret-i hâlüñe nümû-dârem

M/1743 Olup ardınca kendü **dahı** revân / Şehr-i Gül-zâr’e kıldı ‘azmi hemân

M/1808 Hem **dahı** nakş-bend-i mâhir idi / Bu iki fende misli nâdir idi

M/1918 Kendü **dahı** hemân olup hâzır / Feth-i gül-zâra oldılar nâzır

M/2386 Birisi **dahı** kuvvet-i şehevî / K’oldı cezb-i menâfi‘ ile kavî

M/2423 Olmaya iktidârı hîç söze / Okurın sana **dahı** beyti boza

3. başka

M/1063 Küfr-i zülfüñi eylemişdür dîn / İstemez **dahı** mezheb ü âyîn

M/1099 **Dahı** ashâb u âli hakkıyçün / ‘İzz ü kadr ü celâli hakkıyçün

4. daha fazla

M/1142 Bizi her şeb uyutmaz efgânı / **Dahı** söyletmeñüz o nâlânı

M/1486 Bunı reddeylemek gerek anı / Ki **dahı** añmaya gül-istânı

5. hala

M/1374 Didi kim **dahı** sag mı o ol miskîn / **Dahı** eyler mi derdümle enîn

M/1375 Dâğ-ı hecrile **dahı** yanmış mı / Lâle-veş kanlara boyanmış mı

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / Didi **dahı** turur mı ol miskîn

M/2197 **Dahı** olmış mıdur kafesde esîr / Derd ü mihnetde kaldı mı o fakîr

dâhil olmak [1] katılmak, içinde bulunmak

M/18 Fazliyâ **ol** bu gül-şene **dâhil** / Gülleri şevkine terennüm kıl

dâ’im [7] daima, her zaman

M/108 Zikr idüp lâ ilâhı dil her-gâh/ Ola meşhûdı **dâ’im** illallâh

M/112 Sıdkı **dâ’im** baña şi‘âr eyle / Şükr-i in‘âmuñı disâr eyle

M/928 Kavşurup karşusında el **dâ’im** / Bir ayag üstine olup kâ’im

M/1574 Didi ey şâh devletüñ **dâ’im** / Haşre dek kasr-ı ‘işretüñ kâ’im

M/1684 Aña bir pâd-şâh olup hâkim / Taht-ı ‘izzetde hoş geçer **dâ’im**

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki ol zâlim / Katline kasd ider anuñ **dâ'im**

M/2427 Yaza **dâ'im** mahabbeti mihnet / Kıla cehlile lezzeti zillet

dâ'im eylemek [1] sürekli kılmak

M/1229 **Eyleyüp** ‘izz ü rif‘atüñ **dâ'im** / Kasr-ı ‘ömrüñ Hak **eylesün dâ'im**

dâ'imâ [4] her vakit, sürekli

M/33 Dil uzadup çemende gonce-i ter / İsmüñi **dâ'imâ** tezekkür ider

M/1806 Zer-feşânlıkdı **dâ'imâ** kârı / Bezl idi halk-ı ‘âleme varı

M/2134 **Dâ'imâ** devletile şâd olasan / İki ‘âlemde ber-murâd olasan

M/2219 Didi kim **dâ'imâ** olup hem-dem / Güle olsun sadâsı dâfi‘-i gam

dâl [2]

1. delalet

M/7 Lâm'ı kim anda **dâl** ü devlet var / Oldı bağ-ı vefâda zülf-i nigâr

2. Arap alfabesinde bir harf

M/1417 **Dâlı** oldı delîl devletine / Zâlı hem dâll zevk ü lezzetine

dâl-ı devlet [1] devlet dalı, devlet: mutluluk, devlet dâl: devlet kelimesinin ilk harfi ile kelime oyunu

M/124 Hem rükû‘ içre kâmetüm ham kıl / **Dâl-ı devletdür** ol dem-â-dem kıl

dal [1] ağacın gövdesinden çıkan kolları

M/9 Sanasın serv **dal**ıdur ol râ / İki bükmiş seherde bâd-ı sabâ

dalâlet [1] sapkınlık

M/118 Dimezem zulmile **dalâlet** vir / Cümle ef'âluma 'adâlet vir

dâll [1] bildiren

M/1417 Dâlı oldı delîl devletine / Zâlı hem **dâll** zevk ü lezzetine

dâm [3]

1. tuzak

M/1562 Kimde kim zâhir ola hüsn ü cemâl / Tutılur **dâm**-ı 'aşka ehl-i kemâl

M/1628 **Dâm**-ı tezvîri eyleyüp der-kâr / Virdiler dâne-i firîbe karâr

2. çatı

M/1921 Gücile vardı evlere düşdi / **Dama** vü bâma 'askeri üşdi

dâma düşmek [1] tuzağa düşmek

M/613 Bu nice dânedür ki murg-misâl / **Düşdi dâma** anuñla ehl-i kemâl

dâmân [4] etek

M/203 Eyleyüp zevk u şevk-ile âheng / Urdı **dâmân**-ı lutf u cûdına çeng

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / Tutdı hâr-ı belâ çü **dâmânın**

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ tutup girîbânın / Hâr-ı gam kıldı çâk **dâmânın**

M/1502 Güle her kim ki sunsa el bî-bâk / **Dâmenin** eyleridi gayreti çâk

dâmenin tutmak [2] eteğine yapışmak

M/670 Taht u tâcı idüp hevâyıla terk **/ Dâmenin tutmışidi** ‘aşkile berk

M/1254 **Dâmen**-i ‘aşkı **tutsa** ‘âşık berk / Evvel itmek gerek murâdın terk

dânâ [1] arif

M/325 Şâh-ı ‘âlî ‘ale’l-husûs ki ola / Nükte-dân u sühan-ver ü **dânâ**

dâne [3]

1. tohum

M/455 Didiler aña cümle ferzâne / Hırmen-i hüsn içinde bir **dâne**

M/1628 Dâm-ı tezvîri eyleyüp der-kâr / Virdiler **dâne**-i firîbe karâr

2. ben tanesi

M/613 Bu nice **dânedür** ki murg-misâl / Düşdi dâma anuñla ehl-i kemâl

dâr [2] yurt

M/1076 **Dâr**-ı gurbetdeyem enîsüm yok / Künc-i fürkatdeyem celîsüm yok

M/1082 Kalmışam yâ İlâhî hasretde / N’ideyin işbu **dâr**-ı gurbetde

Dârâ [1] Dârâ dîvan şiir ve nesrinde büyüklük, görkem ve yiğitlik simgesi olarak anılır, İskender-nâme'de de İskender ile yaptığı savaşlar nedeniyle esere konu edilir (Zavotçu, 2006: s. 103)

M/2341 Kanı İskender ü kanı **Dârâ** / K'oldılar her biri cihân-ârâ

dâr-ı dünya [2] dünya evi, dünya

M/1058 Kaldı ayakda **dâr-ı dünyâda** / Dest-gîr ol ki oldı üftâde

M/2268 Kalbüñe gam getürme şâd olduñ / **Dâr-ı dünyâda** ber-murâd olduñ

darb [1] vurmak

M/699 Hem-çü gûyem fütâde bî-ser ü pâ / Ki urup **darb**-ı savlecân-ı kazâ

dârü's-selâm [1] esenlik yurdu, cennet bağlamında

M/754 Hâk-i pâki olup 'abîr-sirişt / Oldı **dârü's-selâm** hem-çü behişt

dâstân [1] hikaye

M/2080 Kimse yok eyleyüp figânumı gûş / Derd-i hecrile **dâstânumı** gûş

dâstân itmek/eylemek/kılmak [6] dillerde dolaşmak, destan haline gelmek

M/1123 Rûz u şeb nâle vü efgân eyler / 'Âleme 'aşkı **dâstân eyler**

M/1156 Cümle esrârumı ‘ıyân itdi / Nâmumı halka **dâstân itdi**

M/1235 Uyumaz giceler figân eyler / ‘Aşkuñ halka **dâstân eyler**

M/1515 **Dâstân eyledi** cihâna güli / İtdi ‘âlemde hoş fesâne güli

M/1543 Gice vü gündüz eyleyüp efgân / Nâmuñı illere **kıla dâstân**

M/1577 Rûz u şeb bî-hûde efgân eyler / Gül-i zîbâyı **dâstân eyler**

da‘vâ eylemek [1] iddiada bulunmak

M/635 Kimse **da‘vâ**-yı şirket **eylemiye** / Bahs-ı hüsn ü melâhat eylemiye

Dâver [1] Allah’ın adlarından, Esma-i Hüsnâdan biri

M/2349 İrişüp hükm-i **Dâver**-i kâhhâr / Anı da hâke saldı bu gaddâr

da‘vet eylemek/itmek/kılmak [6] huzuruna çağırmak

M/188 **Da‘vet itdi** cenâb-ı Hazretine / İrmekiçün nisâb-ı vuslatına

M/626 **İtdi** peyk-i Nesîm’i **da‘vet** o dem / Didi ey Hızr-veş huceste kadem

M/1700 Anı şâh **eyleyüp** o dem **da’vet** / Didi ey peyk-i sâ‘ika-sür‘at

M/1842 **İtdi** Şâh Hazân anı **da‘vet** / Gelicek didi ey kavî-hareket

M/2056 Şefkat idüp aña o ‘İsî-dem / **Kıldı** Peyk-i nesîmi **da‘vet** o dem

M/2267 Seni gül **da‘vet itdi** sohbetine / Gördi lâyık na‘îm-i vuslatına

Dâvud [1] Dâvud Peygamber

M/165 Gerçi **Dâvud'dur** hâlife-i Hak / Oldı bu hakka mazhar-ı Mutlak

debîr [1] katip

M/378 Vasfınuñ binde birini ey mîr / Biñ **debîr** olsa itmeye tahrîr

def [2] tef, çalgı

M/374 Sînesin kimse dögmez idüp esef / Yed-i deffâfdan meger kim **def**

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül **def**

def ' [1] ortadan kaldırmak

M/2378 Birine cezb-i menfa'atdür kâr / Birinüñ kârı oldı **def**'-i mazâr

deffâf [1] tef çalan kimse

M/374 Sînesin kimse dögmez idüp esef / Yed-i **deffâfdan** meger kim def

def' itmek [1] gidermek, savuşturmak

M/116 Nefse müstevlî olmasun şehvet / Anı **def' it** müyesser it 'iffet

defter [3]

1. İslâm ve Türk devlet bürokrasisinde çeşitli kayıtların tutulması için kullanılan evrakın bir araya getirilmiş şekli (Göyünç, 1994: s. 88).

M/305 Kılmadan **defter**-i ma‘âşı rakam / Değmez el kim kılam tırâş-ı kalem

2. kitap

M/2434 Oldugıyçün bu **defter**-i hurrem / Dil-i ‘uşşâka mûnis ü hem-dem

M/2435 Yazdı târîhi hâme-i şengül / **Defter**-i mûnis-i Gül ü Bülbül

degmek [2]

1. sarhoş etmek

M/1297 Bir iki cur‘a kim aña **degdi** / Hâbe vardı benefşe baş egdi

2. ulaşmak, dokunmak

M/1658 Olup âhir müsellem-i ‘âlem / Kubbe-i âsmâna **degdi** ‘alem

degül [11] ondan ibaret olmayan

M/457 Beñ **degüldür** ki gördügün anda / Görenüñ gözleri kalur anda

M/903 Bir sözüm var eger **degülse** edeb / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/1466 Didi bî-derd olan **degüldür** merd / Derde düş derde yohsa kalduñ serd

M/1480 Didi kanuñ dökerse hicrânı / Didi kanum **degül** virem cânı

M/1578 Rûz u şeb fıskdan **degül** hâlî / O gedânuñ harâbdur hâli

M/1763 Gerçi sa‘y eyledi muhâlefete / Gördi kâbil **degül** mukâvemete

M/2098 Saña lâyık **degül** esîr olmak / Kafes-i gamda pây-gîr olmak

M/2357 İttikâ itme üstüvâr **degül** / İ‘timâd itme pây-dâr **degül**

M/2361 Kıssadan hissedür murâd âhir / Kıssa-hânlık **degül** garaz zâhir

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül / Kîne vü kibr ü hâr gayrı **degül**

degül midür [2] değil mi

M/144 Olmasa olmazidi nüh-eflâk / Bunı müş‘ir **degül midür** “Levlâk”

M/812 Mümkin olmasa n’ola vuslat-ı gül / Bülbül’e bes **degül midür** gulgul

dehân [5] ağız

M/31 Gonceye lutfıla **dehân** virdüñ / Sûsene şekkerîn zebân virdüñ

M/32 Ol **dehân** u zebânıla gül-zâr / Hamduñu rûz u şeb ider tekrâr

M/419 Nice gonce hezâr gonce-i şeng / Hasretinden **dehânınuñ** dili teng

M/462 Lebi hakkında gerçi söz çokdur / Ne diyem ol **dehâna** kim yokdur

M/1703 Yagdurup nârlar **dehânuñdan** / Şu‘le virsün gazab zebânuñdan

dehânı tutmak [1] ağzını kapatmak

M/504 Hâssa söz çogıdı açsam leb /Lîk **tutdı dehânı** dest-i edeb

dehen açmak [1] konuşmaya başlamak için ağzını açmak

M/1981 Didi **açup** du‘âya şâh **dehen** / Nice oldıysa kıssa-i gül-şen

dehr [39] dünya

M/145 **Dehre** ol oldı ‘illet-i gâyî / Bezedi zât-ı pâki dünyâyı

M/258 Bir seher kim nesîm-i cân-perver / **Dehre** virmişdi zînet ü zîver

M/260 **Dehre** âb-ı safâ saçılmış idi / Gül ü lâle gülüp açılmış idi

M/278 Geldi bir dem irişdi **dehre** hayât / Hayy isen sen de eylegil harekât

M/400 Âb-ı ‘adliyle tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla **dehr** misl-i cinân

M/526 Subh kim **dehre** nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda bir gül açıldı

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir şehr / Lutf-ı âb u hevâda şöhre-i **dehr**

M/566 Tîg-zenlikde ol mübâriz-i **dehr** / Hâsılı olmış idi şöhre-i şehr

M/637 Hüsnile **dehrde** müsellem olam / Cümle kul ben şeh-i mu‘azzam olam

M/703 Baña ‘aşkuñ felâketi hoşdur / Devlet-i **dehrüñ** aslı âteşdür

M/706 Sanma zillet ki ‘aşk devletdür / Devlet-i **dehr** ‘ayn-ı zilletdür

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol hoş şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i **dehr**

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol şehrüñ / Kim odur şâhı cümle-i **dehrüñ**

M/933 Bir gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / **Dehri** tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/1009 **Dehri** tutmışdı şâm-ı zulmânî / Makdemüñ irdi kıldı nûrânî

M/1181 Âftâb itdi halka ‘arz-ı cemâl / Oldı şevkiyle **dehr** mâl-â-mâl

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ irüp meşâmmına / Zehr-i gam katdı **dehr** câmına

M/1273 Bu tarafdan gül-i güşâde-zamîr / Gördi kim kıldı subh **dehri** münîr

M/1595 Saluban başaşaga hayretile / Nazar itmezdi **dehre** ragbetile

M/1617 ‘Aşkile hâkden zuhûr itdüm / **Dehre** ol vechile ‘ubûr itdüm

M/1638 Bir harâretlü kıssa bünyâd it / O hevâyıla **dehri** ber-bâd it

M/1643 Germ olup devlet ile bâzârı / **Dehre** salmışdı kahr ile nârı

M/1647 Puhte eylerdi hâmı tedbîri / **Dehre** revnak virürdi te'sîri

M/1649 'Âkıbet devletine olup germ / Eyleyüp **dehri** nâr-ı hışm ile nerm

M/1651 Tutdı **dehri** ser-â-ser âteş-vâr / Saldı dünyâya dest-i kahr ile nâr

M/1660 Gark idüp tâb-ı 'âlemi nûra / Kahrı döndürdi **dehri** tennûra

M/1671 Hâsılı **dehri** kapkara yakdı / 'Âlemüñ başlarına od çıkdı

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm'da bir şehr / Görmemiş mislin ü nazîrin **dehr**

M/1727 Ne kadar **dehre** ursa âteş-i kîn / Âb-ı tîgumla eylerem teskîn

M/1802 Meger olmışdı bir şeh-i zer-bahş / Nice zer-bahş **dehre** zîver-bahş

M/1804 Aña semt-i şimâl olup me'vâ / **Dehre** bel eyleridi cûd u 'atâ

M/1871 'Âkıbet diñle aña gerdiş-i **dehr** / Lutf idüp soñra nice eyledi kahr

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi eyler berd / Lîk ider zulmı **dehri** dûzah-ı serd

M/1956 Kârı **dehrüñ** egerçi 'usr durur / 'Usra âhir netîce yüsr dürür

M/1969 Devleti nûrı **dehre** tolmışdı / Adı nev-rûz şâh olmışdı

M/2314 Hây u hûyile toldurup **dehri** / Güm güm ötdürdi her biri şehri

M/2346 Kanı Cemşîd ki eyleyüp tertîb / **Dehre** virmişdi 'akl u fikrile zîb

M/2402 Her elif serv gibi kad çekdi / Cûy-veş satr-ı **dehre** sed çekdi

M/2408 **Dehre** bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı her beyti cennete bir bâb

dehrî [1] zaman

M/1934 Hâneden taşra çıksa bir **dehrî** / İrişüp aña şiddet-i kahrı

dehri başına tar itmek [1] dünyayı başına dar etmek~ çok sıkmak, çaresizlik içinde bırakmak

M/965 Zulmet-i şeb cihânı târ itmiş / **Başına** ‘aşk **dehri tar itmiş**

dehşet [1]

M/1866 Sararup ehl-i bâg **dehşet** ile / Düşdiler hâke havf u haşyet ile

dek [11] -e kadar

M/177 Mu‘cizâtını haşre **dek** ey yâr / Kudretüm olsa eylesem tekrâr

M/297 Ki olup yâd-gâruñ ol inşâ / Haşre **dek** ide nâmuñı ihyâ

M/643 ‘Âlemi gûşe gûşe seyr ideyin / Şarka vü garba **dek** varup gideyin

M/822 Kodı ol dem anı revân oldı / Şehr-i gül-zâre **dek** devân oldı

M/987 Nesr-i tâ’ir meger kanad açdı / Çıka hevâ-yı fenây **dek** uçdı

M/1060 Giceler subha **dek** olup bî-dâr / Derdile nâmuñı ider tekrâr

M/1225 Himmet it didi vü revân oldı / Gül-i ra‘nâya **dek** devân oldı

M/1733 Aldı bâd-ı semûm çün haberi / İtdi Şâh Temûz‘a **dek** güzeri

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm hemân / Yir öpüp gitdi şâha **dek** ol ân

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / Güle **dek** uçdı şevkile çün tayr

M/2327 Subha **dek** ‘ayş u nûş idüp e’l-hak / Virdiler bezm-i ‘işrete revnak

delîl istenmek [1] delil aranmak

M/179 **İstenürse** fezâ’iline **delîl** / ‘Aña mi‘râcı besdürür bî-kîl

delîl kılmak [1] yol göstermek

M/149 **Kılmasa** ger çerâğ-ı şer‘i **delîl** / Hakka bulmazdı kimse togru sebîl

delîl olmak [5] yol göstermek

M/1011 Şeb-i zulmetde kalmışam güm-râh / Baña **olgıl delîl** ü göster râh

M/1214 N’ola ger kesb idüp sevâb-ı cezîl / Lutfuñ **olsa** bu derd-mende **delîl**

M/1412 Elif-i ibtidâda **oldı delîl** / Kim odur ihtidâya togrı sebîl

M/1417 Dâlı **oldı delîl** devletine / Zâlı hem dâll zevk ü lezzetine

M/1460 Didi ‘aşk **oldugında** câna **delîl** / Evvelâ eyledi zebânı kelîl

delmek [1] delik açmak

M/2062 Cânuña geçdi hancer-i mihnet / Sîneñi **deldi** nâvek-i fürkat

dem [24]

1. zaman

M/189 Şevkle **demdür** eyle ‘azm-ı rahîl / Saña müştâkdur Hudâ-yı Celîl

M/628 Bende Hızr olduguña yok çü gümân / **Demidür** kıl çü Hızr tayy-ı mekân

M/688 Yohsa ‘âşık mısan nedür hâlüñ / Baña ‘arz eyle **demdür** ahvâlüñ

M/1023 Böyle dirken o ‘âşık-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-**dem**

M/1168 Nice **dem** yatdı bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne mest

M/1215 Dest-gîr olup ey huceste-hısâl / **Demidür** bu fütâdenüñ elin al

M/1392 Nice bir hasretile zâr olasan / **Demidür** vaslumile yâr olasan

M/1394 Nice bir hecrile esîr olasan / **Demidür** vasile emîr olasan

M/1404 Kıldı tebdîl vasla hicrânı / **Demidür** kılma âh u efgânı

M/1639 Âteş-efşân olup zebân-ı kalem / **Demidür** yaza ser-te-ser-i ‘âlem

M/1955 Şehre olduñ firâkile şöhre / **Demidür** irse vasldan behre

M/2063 Yiter olduñ firâkile nâlân / Vaslile **demdür** olasan handân

M/2135 **Demidür** ol gedâyı şâd eyle / Ölmeden anı ber-murâd eyle

M/2261 Nâz ise nâzı **demdür** az idelüm / Biz de şimden girü niyâz idelüm

M/2274 Bunca **demdür** çeküp cefâ benden / Görmedüñ zerrece vefâ benden

2. nefes

M/734 **Demüñ** oldı meger dem-i ‘İsâ / K’eyledüñ mürde cismümi ihyâ

M/1823 Kime kahr itse ‘arz idüp **dem**-i serd / Havf ile eyler idi beñzini serd

M/1873 Mülk-i maġribde varidi bir şâh / **Dem**-i serdile mû’zî vü cân-gâh

M/1874 **Demi** serd ü tabî‘atı bârid / Re’yi fâsid ü rü’yeti müfsid

M/1878 **Dem**-i serdile mahv olur dûzah / Sıfat-ı zâtı irümemiş yoh

M/1880 **Dem**-i serdiyle düşdi âvaha halk / Ki ısındı ‘azâb-ı dûzaha halk

M/1883 **Dem**-i serdinden üşüyüp her kes / Hânesin kıldı kendüye mahbes

M/1909 Rûyı havfumla zerddür anuñ / **Demi** kahrumla serddür anuñ

M/2056 Şefkat idüp aña o ‘İsî-**dem** / Kıldı Peyk-i nesîmi da‘vet o dem

dem-â-dem [1] her zaman, daima, her an, hep

M/124 Hem rükû‘ içre kâmetüm ham kıl / Dâl-ı devletdür ol **dem-â-dem** kıl

dem-be-dem [1] hep

M/593 Göçüben Şehr-i Gül-şen’e Şeh-i Gül / **Dem-be-dem** nûş iderdi şevkile mül

dem-beste [7] nefesi kesilmiş

M/830 Kaldı ‘aşkile zâr u **dem-beste** / Oldı derd ü firâkile haste

M/896 Anı gördi çü Bülbül-i haste / Oldı hayrân u zâr u **dem-beste**

M/1030 Di ki ol derd-mend ü dil-haste / Zâr u hayrân u deng ü **dem-beste**

M/1164 Derd-i hicrânile olup haste / Kaldı hayrân u deng ü **dem-beste**

M/1183 Elem ü derdile olup haste / Otururdı gamile **dem-beste**

M/1599 Geldi yanına bülbül-i haste / Gördi kim bir za‘îf ü **dem-beste**

M/2128 Şimdi derdile zâr ü **dem-beste** / Çünki olmışdur ol gedâ haste

dem-beste olmak [1] sesini çıkarmamak

M/1172 **Oldı dem-beste** itmedi nâle / Kimse tâ vâkıf olmaya hâle

dem-i ‘Îsâ [1] Hz. İsa’nın nefesi~hayat vermek bağlamında

M/734 Demüñ oldı meger **dem-i ‘İsâ** / K’eyledüñ mürde cismümi ihyâ

dem kılmak [1] güzel nağmelerle ötmek

M/898 Didi sen bunda bir dem ârâm it / **Kılma dem** murg-ı kalbüñi râm it

dem-sâz [1] sırdaş

M/1113 Bu gice irdi gûşuma bir sâz / Bilsem ol sâza kim dürür **dem-sâz**

dem-sâz eylemek [1] sırdaş olmak

M/390 **Eyle** ‘uşşâka nâleñi **dem-sâz** / Perde-i ‘aşkdan düzet bir sâz

dem-sâz itmek [1] aynı makamdan söylemek

M/938 Kıldı savt-ı hazînile âvâz / **İtdi** ‘uşşâka nâlesin **dem-sâz**

dem-sâz olmak [6]

1. sırdaş olmak

M/652 Sâz-ı ‘uşşâkıla **olan dem-sâz** / Böyle virdi bu perdeden âgâz

M/1304 Eyleyüp âh u nâleye âgâz / **Olmışıdı** figânile **dem-sâz**

M/1442 Gâh Gazzâl‘dan virüp âvâz / Gâh Zengûli’ye **olup dem-sâz**

M/2285 Böyle idüp hezâr nâz u niyâz / Biri birine **oldılar dem-sâz**

2. eşlik etmek

M/2310 Her biri sâza eyleyüp âgâz / Biri birine **oldılar dem-sâz**

M/2313 Gâh sâzile **oldılar dem-sâz** / Gâh sûzile itdiler âvâz

dem urmak [7] bahsetmek

M/389 Yeter ol gonce gibi beste-dehen / Yine **dem ur** gül-i ma‘ânîden

M/463 Yaradan halk-ı ‘âlemi yokdan / Ben ne yüzden **uram demi** yokdan

M/616 Bu ne lebdür ki **ursa dem** hoş hoş / Mürdeye cân virür Mesîhâ-veş

M/667 Hâsılı bir zarîf-i ‘âlem idi / Neden **ursañ dem** aña hem-dem idi

M/981 Niçün **urmaya** subh-ı sâdık-**dem** / Nefesin yohsa tutdı mı nâlem

M/1047 Subh-ı mihrüñden **urmasa** ger **dem** / Nûr-ı vechini mahv iderdi zalam

M/1872 Kıssa derdine eyleyen ruhı zerd / Böyle **urdı** bu arada **dem**-i serd

dendân [2] diş

M/5 Mîm’i üstünde sîn-i sultânî / Gonce ağzında jâle **dendân**ı

M/468 Gerçi **dendânı** ‘ayn-ı gevherdür / Gonce agzında jâle-i terdür

deng [2] hayran

M/1030 Di ki ol derd-mend ü dil-haste / Zâr u hayrân u **deng** ü dem-beste

M/1164 Derd-i hicrânile olup haste / Kaldı hayrân u **deng** ü dem-beste

deng eylemek/itmek [2] denk getirmek

M/1443 Geh Rehâvî‘den eyleyüp âheng / **Eyleridi** Büzürg ü Kûçeki **deng**

M/2312 İtdi her birine nesîm âheng / **İtdi** bu sâz u sûz ‘âlemi **deng**

deng olmak [1] hayran olmak

M/1809 Rengini görse **deng olup** Erjeng / Dirdi nîreng olur bu hod-nîreng

denî [1] alçak

M/2333 Kime virdi bekâ bu çarh-ı **denî** / Ki koya anı vü seni vü beni

denlü [3] doğru

M/218 Sidre’ye **deñlü** eyledi çü hırâm / Reh-beri anda eyleyüp ârâm

M/1265 Çünki gülden nesîm aldı cevâb / Bülbül-i zâre **deñlü** oldı şitâb

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra çün bu haber / Kalmadı zerre **deñlü** kudret ü fer

depe [2] tepe, baş

M/1166 İçine sindi derdile odı / **Depesinden** çıkup belâ dûdı

M/1615 Yandum uş çıkdı **depemden** dûd / Ol sebebden libâsum oldı kebûd

deprenmek [1] harekete geçmek, kımıldamak

M/1845 İ‘tidâl üzre **deprenüp** bir bir / Ehl-i bagın çemende gönline gir

der [4] kapı

M/89 **Der**-i dil-berde sanuram her dem / Kavşurup hidmetinde el tururam

M/227 Olup âhir **der**-i ‘icâzet bâz / Oldı merci‘ yine sarây-ı mecâz

M/1048 **Der**-i dil-dâre varıcak seherî / Hâk-i pâyine idicek güzeri

M/1201 **Der**-i dil-dâriken bu zâre makâm / Câna dîdâr-ı dost oldı harâm

der-baht [1] mutluluk kapısı

M/1812 Salsa bir berg-i cân idüp **der-baht** / Aña yüz reng ile virür perdaht

der-bân [4] bekçi

M/887 Seni kûy-ı nigâra ilgideyin / Serv-i **der-bâne** âşinâ ideyin

M/899 Tururban ben bu yolda merd-âne / Diyeyin hâli Serv-i **der-bân’e**

M/917 Serv-i **der-bândan** oldı çün fermân / Girdi gül-zâre bülbül-i nâlân

M/2028 Serv-i **der-bân** yine olup hoş-kâm / Râstî itdi hidmetine kıyâm

der-bân olmak [2] bekçilik etmek

M/573 Hıfz içün rûz u şeb gül-istânı / Gül-şenüñ **olmışıdı der-bânı**

M/922 ‘Ahd-i sâbıkda Serv-i ‘âlî-şân / Peder-i Bülbüle **olup der-bân**

derc itmek [1] yazmak

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi **derc itdüm** / Nice gün aña ‘ömr harc itdüm

derd [97] dert, gam

M/28 Kahruñ olmış benefşeye hem-dem / Kâmeti **derd**-i gamdan olmış hem

M/711 Seni **derdile** eyleyüp mu‘tâd / Nice Şîrîn’dür eyleyen Ferhâd

M/779 **Derdile** kıldı nâle vü efgân / Oldı ‘aşkile dîdesi giryân

M/787 Gitdi elden karâr u sâmânum / Odlara yandı **derdile** cânum

M/788 Eski **derdüm** yine olup tâze / Düşdi dil ol nigâr-ı mümtâze

M/789 Gördi peyk-i Nesîm o hayrânı / K’odlara yakdı **derdile** cânı

M/800 Yüri bî-hûde çekme zahmet ü **derd** / Olma gâfil ko dögme âhen-i serd

M/818 Behre-mendem çü **derd**- ü mihnetile / Vasldan fârigem bu lezzetile

M/826 Bu tarafdan esîr-i mihnet ü gam / Mübtelâ-yı belâ vü **derd** ü elem

M/830 Kaldı ‘aşkile zâr u dem-beste / Oldı **derd** ü firâkile haste

M/848 Neden olduñ bu resme zâr u zebûn / Bagruñı **derdile** kim eyledi hûn

M/862 Kalmadı cân u dilde sabr u karâr / Ten bu **derdile** oldı zâr ü nizâr

M/950 Beni **derdile** sîne-çâk itdi / Cânuma geçdi uş helâk itdi

M/957 Ne revâdur ki ey gül-i ra‘nâ / **Derd**-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/962 Şol kadar kıldı bülbül efgânı / K’odlara yakdı **derdile** cânı

M/964 Diñlemez kimse âh u efgânın / Añlamaz kimse **derd**-i pinhânın

M/966 Bir yaña **derd**-i zulmet-i şeb-i târ / Bir yaña kahr-ı baht-ı nâ-hem-vâr

M/971 Nedür ey şeb bu zulm ü zulmetler / Câna bu deñlü **derd** ü mihnetler

M/1006 Didi **derdile** ey meh-i enver / Makdemüñden irişdi ‘âleme fer

M/1053 Togmadı sâye gibi başına gün / Oldı **derd**-i firâkile güni dün

M/1055 Nice bir yana **derd** ü hasretle / Nazar eyle aña mahabbetle

M/1057 Gerçi kim **derd** ü mihneti çokdur / Senden artuk kimesnesi yokdur

M/1060 Giceler subha dek olup bî-dâr / **Derdile** nâmuñı ider tekrâr

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı **derd** ü ta‘ab

M/1161 Oluban müstehakk-ı kahr u gazab / İrür ol derd-mende **derd** ü ta‘ab

M/1164 **Derd**-i hicrânile olup haste / Kaldı hayrân u deng ü dem-beste

M/1166 İçine sindi **derdile** odı / Depesinden çıkup belâ dûdı

M/1167 **Derd**-i hecriyle kaldı çün hâmûş / Düşdi hâke olup o dem bî-hûş

M/1183 Elem ü **derdile** olup haste / Otururdı gamile dem-beste

M/1187 **Derd**-i hecriyle haste-hâl olmış / Reh-i fürkatde pây-mâl olmış

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm gül-şen / Lîk cânum esîr-i **derd**-i mihen

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o nigâr / Komaya böyle **derd**-i hecrile hâr

M/1234 Gamuñ olmışdur aña eglence / Cânına **derdüñ** oldı diñlence

M/1250 **Derde** sabreylesün irince devâ / Cevrümi çeksün eyleyince vefâ

M/1251 **Derde** sabr eylesün devâyı n’ider / Merd-i ‘aşk ise aña **derd** yiter

M/1303 Gam u **derdile** sohbet eyler idi / O dahı başka ‘işret eyler idi

M/1305 Kaddini **derd** ü mihnet idüp çeng / Eyleridi terâneye âheng

M/1306 Sîneden **derdile** o mest ü harâb / Nâleler eyleridi hem-çü rebâb

M/1312 Nice müddet bu resmile bülbül / Aglayup itdi **derdile** gulgul

M/1319 Cümle **derd** ü belâyı şerh ideyin / Câna olan cefâyı şerh ideyin

M/1322 Aldı destine **derdile** hâme / Yazdı dil-dâre kanile nâme

M/1332 Tîg-i gam eyledi derûnumı hûn / **Derdile** hâlüm oldı diger-gûn

M/1374 Didi kim dahı sag mı o ol miskîn / Dahı eyler mi **derdümle** enîn

M/1376 Benden eyle selâm o bî-mâre / İvmesün irdi **derdine** çâre

M/1377 İtmesün **derd**-i hecrile efgân / Kalmasun nâr-ı gamda dil biryân

M/1378 Aña şimden girü vefâ ideyin / Hastadur **derdine** devâ ideyin

M/1387 Hoş mısan hasret ü firâkumla / Nicesen **derd**-i iştiyâkumla

M/1427 Hesi didi hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif didi **derd** ü gamlara lâ

M/1459 Didi kim **derdüñi** ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘aşkuñ nedür beyân eyle

M/1464 ‘Aşkdan didi gam olur hâsıl / **Derde** olur anuñla dil vâsıl

M/1465 Didi ister mi **derdi** ‘âkil olan / **Derde** dermân ider çü kâmil olan

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür merd / Derde düş **derde** yohsa kalduñ serd

M/1467 Didi çün **derddür** saña dil-hâh / **Derde** sabr it nedür bu nâle vü âh

M/1468 Didi evvelki **derd** kıldı neberd / Ceyş-i sabrı tagıtdı budur derd

M/1469 Didi kim var mı **derdüñe** dermân / Didi yok virmeyince **derdile** cân

M/1470 Didi kim **derdüñe** sebeb kimdür / Didi ol şâh ki câna yakındur

M/1535 Reddidüp bülbüli cefâyıla hâr / Virdi ol zâre **derdile** âzâr

M/1553 Kendü hâlinde bir fakîr idi ol / Mihnet ü **derdile** esîr idi ol

M/1568 Gam u **derdile** olmasun pâ-mâl / Lutfile var hâtırını ele al

M/1592 Oturup **derdile** zebûn u za'îf / Gamile kâmeti dü-tâ vü nahîf

M/1594 Mihnet ü **derdile** tutup mâtem / Olmış idi kebûd-pûş u dijem

M/1606 Kaddüñi **derdile** kim eyledi ham / Hâtıruñ kahrile kim itdi dijem

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be hey miskîn / Yanalum **derdümüz** senüñle hemîn

M/1616 Gül-i ra'nâdan irdi cânuma gam / **Derd**-i hecrile tutmışam mâtem

M/1618 **Derd**-i 'aşkile derd-nâk olurum / Yine âhir anuñla hâk olurum

M/1622 Kaldum işte bu resme zâr u zebûn / **Derd**-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/1625 Eyleyüp birbiriyle kîl ile kâl / Yandı **derdin** iki za'îfü'l-hâl

M/1631 Eyleyüp **derdile** esîr-i kafes / Kafesi kıldılar aña mahbes

M/1634 Rûz u şeb kıldı nâle vü efgân / **Derd**-i hicrânile olup nâlân

M/1636 Bunda bülbül kafesde **derd** ile zâr / N'oldı gör hâl-i 'âlem-i gaddâr

M/1723 Bildi ahvâli çünki şâh-ı bahâr / Yakdı ol **derdile** derunına nâr

M/1872 Kıssa **derdine** eyleyen ruhı zerd / Böyle urdı bu arada dem-i serd

M/2046 Yohsa olup gamile sînesi çâk / Oldı mı kûy-ı gamda **derdile** hâk

M/2061 Kafes içre esîr ü zâr olduñ / Mihnet ü **derd** ü hecre yâr olduñ

M/2066 Olmasun **derd**-i hecrile pâ-mâl / Kıl tesellî vü hâtırın ele al

M/2069 Bu yana bülbül-i esîr ü zebûn / **Derd**-i hicrânile olup mahzûn

M/2070 Kafes içre kılurdı nâle vü zâr / Kârı zâr idi **derdile** her-bâr

M/2079 Eylerem rûz u şeb figân ü enîn / Olmışam **derd** ü hecrile gam-gîn

M/2080 Kimse yok eyleyüp figânumı gûş / **Derd**-i hecrile dâstânumı gûş

M/2096 Seni kim kıldı eyleyüp tezvîr / Kafes-i **derd** ü mihnet içre esîr

M/2102 Cürm olup bu hakîre lutf-ı nefes / Eyledi **derdile** esîr-i kafes

M/2111 Bu kafesden halâsuñ oldı karîb / Aglama **derdüñe** irişdi tabîb

M/2122 Kafes içre o haste-i nâlân / Az kalmış ki vire **derdile** cân

M/2126 Nice müddetdür ol gedâ-yı hazîn / **Derdümile** kılur figân u enîn

M/2128 Şimdi **derdile** zâr ü dem-beste / Çünki olmışdur ol gedâ haste

M/2144 Gördi gâyet zâ‘îf ü zâr olmış / Hasret-i **derdile** nizâr olmış

M/2164 Yine itdi figân ü nâleleri / **Derdile** nevha vü ‘alâleleri

M/2191 Gice gündüz olup gamile nizâr / Bî-günâh ola kârı **derdile** zâr

M/2197 Dahı olmış mıdur kafesde esîr / **Derd** ü mihnetde kaldı mı o fakîr

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü **derdile** zebûn u za‘îf

M/2204 **Derd**-i hecrile kaddi dâl olmış / Çarh-ı mihnetde bir hilâl olmış

M/2213 Hayfola kim olup kafesde esîr / Kala **derd** ü meşakkat içre hakîr

M/2262 Nice bir yana **derdile** bülbül / İde bezmümde vaktdür gulgul

derd çekmek [1] çile çekmek, sıkıntıda olmak

M/1217 Dil-bere hâl-i fürkati bildür / **Çekdügüm derd** ü mihneti bildür

derde düşmek [2] hastalanmak

M/1192 Nice zâr u nahîf olmışsan / **Derde düşmiş** za‘îf olmışsan

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür merd / **Derde düş** derde yohsa kalduñ serd

derd-i ‘aşk [10] aşk derdi

M/653 Kim meger var idi bir âvâre / **Derd-i ‘aşkile** zâr u bî-çâre

M/677 İlerü geldi gördi bir dervîş / **Derd-i ‘aşkile** haste vü dil-rîş

M/777 Dest-i şevkile sîne-çâk oldı **/ Derd-i ‘aşkile** derd-nâk oldı

M/813 N’ola irmezse vasla dest-i heves / ‘Âşıka **derd-i ‘aşk** besdür bes

M/827 Ya‘nî üftâde Bülbül-i nâlân / **Derd-i ‘aşkile** eyleyüp efgân

M/829 **Derd-i ‘aşkile** haste vü mecrûh / Düşdü topraga çün ten-i bî-rûh

M/846 Kâmetin **derd-i ‘aşk** dâl itmiş / Cismini bâr-ı gam hilâl itmiş

M/1231 Bende düşdi olup saña bende / **Derd-i ‘aşkile** oldı efgende

M/1252 Zevk iden **derd-i ‘aşk** lezzetini / İstemez sıhhat ü selâmetini

M/2120 **Derd-i ‘aşkile** bî-mecâl olmış / Haste düşmiş za‘îf-hâl olmış

derdini yanmak [1] derdini anlatmak

M/2157 Sordı ol hâtırını şefkatile / **Derdini yandı** bu mahabbetile

derd-mend [15] dertli

M/1015 Nice bir ola zâr ü ser-gerdân / Eyle ol **derd-mendüñe** dermân

M/1016 Yiter ol **derd-mendi** odlare yak / Nazar-ı rahmet eyle hâline bak

M/1022 Gerçi öldürmek anı zahmetdür / Lîk o **derd-mende** minnetdür

M/1030 Di ki ol **derd-mend** ü dil-haste / Zâr u hayrân u deng ü dem-beste

M/1127 Didi bir **derd-mend** ü âşüfte / Şûr-ı ‘aşkile olmış âlüfte

M/1161 Oluban müstehakk-ı kahr u gazab / İrür ol **derd-mende** derd ü ta‘ab

M/1214 N’ola ger kesb idüp sevâb-ı cezîl / Lutfuñ olsa bu **derd-mende** delîl

M/1233 Cân u dilden esîrüñ olmışdur / **Derd-mend** ü fakîrüñ olmışdur

M/1236 Gündüzin **derd-mend** ü bî-çâre / Devr ider şehri mest ü âvâre

M/1349 Nâzenînüm iñende eyleme nâz / Yiter itdüñ bu **derd-mende** niyâz

M/1384 Didi ey müstemend ü âvâre / Haste vü **derd-mend** ü bî-çâre

M/1601 Kendüye anı eyleyüp hem-hâl / Geldi kıldı o **derd-mende** su’âl

M/2059 Di ki ey **derd-mend** ü dil-dâde / Bî-kes ü bî-nevâ vü üftâde

M/2190 Ola bir **derd-mend** esîr-i kafes / Kala habs içre olmagın bî-kes

M/2230 Bülbül-i zârı şâh idüp âzâd / Kıldı ol **derd-mendi** şevkile şâd

derd-nâk olmak [2] dertlenmek

M/777 Dest-i şevkile sîne-çâk oldı / Derd-i ‘aşkile **derd-nâk oldı**

M/1618 Derd-i ‘aşkile **derd-nâk olurum** / Yine âhir anuñla hâk olurum

derd olmak [1] dert çekmek

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür günâh baña / Andan **oldı** bu **derd** ü âh baña

derd-perverd [1] dertle beslenmiş

M/1624 Gördi bülbül o **derd-perverdi** / Kendü hem-hâli kendü hem-derdi

der-gâh [7] kapı, saray kapısı

M/211 Didi hindû gulâmuñam ey Şâh / Reddolınmaya bende-i **der-gâh**

M/546 Kullarından mülâzım-ı **der-gâh** / Var idi bir nice mukarrib-i şâh

M/1370 Aldı tûmârı destine fi'l-hâl / Gitdi **der-gâh**-ı şâha bî-ihmâl

M/1371 Vardı **der-gâh**-ı şâha yüz sürdi / Sundı tûmârı hizmete turdı

M/1529 Ne işüñ var harîm-i sultânda / Şâh **der-gâhı** kanda sen kanda

M/1573 Vardı **der-gâh-ı** şâha yüz urdı / 'Aczile hâk-i râha yüz sürdi

M/2220 Yine bülbül yüz urdı **der-gâha** / İtdi vâfir du'âlar ol şâha

der-geh-i devlet [1] devlet kapısı

M/370 Şâhlar eşiginde bendesidür / **Der-geh-i devleti** figendesidür

der-hâl [1] hemen

M/2218 Şâh envâ'-ı lutfile **der-hâl** / Bülbüli itdi gül-şene irsâl

der-hemî [1] üzüntülü, ızdırap verici

M/2339 Mârdur mâlı **der-hemîdür** hem / Keremi merg ü merhemi dirhem

der-hem eylemek [1] değersizleştirmek

M/2381 Âteş-i vakt olur tabî'at o dem / Teni **eyler** harâreti **der-hem**

der-hem olmak [1] ızdırap çekmek

M/1824 Havfi-y-ıla cihân **olup der-hem** / Oldı tagyîr-i sûret-i ‘âlem

der-kâr eylemek [1] aşikar etmek, ortaya çıkartmak

M/1628 Dâm-ı tezvîri **eyleyüp der-kâr** / Virdiler dâne-i firîbe karâr

dermân [2] güç, kuvvet, takat

M/1129 Gördi kim yok karâra **dermânı** / Geldi kim vire yoluña cânı

M/1469 Didi kim var mı derdüñe **dermân** / Didi yok virmeyince derdile cân

dermân eylemek/itmek/olmak [3] derman olmak

M/1015 Nice bir ola zâr ü ser-gerdân / **Eyle** ol derd-mendüñe **dermân**

M/1465 Didi ister mi derdi ‘âkil olan / Derde **dermân ider** çü kâmil olan

M/1572 Gördi kim gülden **olmadı dermân** / Oldı ol dem şeh-i bahâra revân

dermande kalmak [3] aciz kalmak

M/1056 **Kaldı dermân-de** uş esîrüñdür / Merhamet eyle kim fakîrüñdür

M/1211 **Kaldum** uş hasretile **dermân-de** / Rûz u şeb nâle ile efgânde

M/1247 Katı **dermân-de kaldı** ol miskîn / Ele al göñlin olmasun gam-gîn

derûn [11]

1. kalp

M/708 Didi ey ehl-i derd ü haste **derûn** / Hancer-i ‘aşkile şikeste-derûn

M/1316 Sabr ile gördi hîç bitmedi iş / Tîg-i sabr eyledi **derûnını** rîş

M/1332 Tîg-i gam eyledi **derûnumı** hûn / Derdile hâlüm oldı diger-gûn

M/1388 Tîg-i hecrüm **derûnuñ** itdi mi kann / Bagruñ oldı mı şevkile biryân

2. iç

M/864 ‘Aşk yakdı **derûnumı** nâre / ‘Aşk kıldı cihânda âvâre

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı ‘âşık tek / Oldı biryân **derûn**-ı mâda semek

M/1687 Bu sözi işidince şâh-ı temûz / Saldı hiddet odı **derûnına** sûz

M/1705 Benüm agzumdan eyleyüp güftâr / Tâb-ı havfile yak **derûnına** nâr

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân bir rûz / Saldı kahrı **derûn**-ı gül-şene sûz

M/1735 Anı şâh-ı temûz idüp iz’ân / Kıldı gayret **derûnını** sûzân

M/2404 Pür-sanâyi‘ **derûn** u bîrûnı / Rişteye çekdi dürr-i meknûnı

derûna kâr eylemek [1] içine işlemek

M/2052 Gice gündüz figân u zâr eyler / Nâlesin çok **derûna kâr eyler**

derunına nâr yakmak [1] içine ateş düşmek

M/1723 Bildi ahvâli çünki şâh-ı bahâr / **Yakdı** ol derdile **derunına nâr**

derûnını yakmak [1] içini yakmak, acı vermek

M/2165 Yine **yakdı derûnını** hasret / Düş gibi geldi lezzet-i vuslat

derûnu sâde [1] kalbi temiz

M/583 Gıll u gışdan **derûnı sâde** vü sâf / ‘Ârız-ı dil-rübâ gibi şeffâf

derûnu sâf [1] kalbi temiz

M/583 Gıll u gışdan **derûnı** sâde vü **sâf** / ‘Ârız-ı dil-rübâ gibi şeffâf

dervîş [6] kimsesiz, fakir

M/654 Sînesi rîş ü kalbi pür-teşvîş / Bir nemed-pûş u bî-nevâ **dervîş**

M/677 İlerü geldi gördi bir **dervîş** / Derd-i ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/802 Didi gerçi fakîr ü **dervîşem** / Hamdü lillâh gamile dil-rîşem

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî ey **dervîş** / İvme kim ivmegile bitmez iş

M/907 Bir nemed-pûş u ‘âşık u **dervîş** / Tîg-ı ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/1557 Zararı ne o zâr u dil-rîşüñ / O fakîr ü garîb ü **dervîşüñ**

dest [22] el

M/45 **Dest**-i sun‘uñla yazdı nevk-i kalem / Safahât-ı ‘ademde bunca rakam

M/486 **Desti** kim misli yok letâfetde / Eli üstündürür melâhatde

M/504 Hâssa söz çogıdı açsam leb /Lîk tutdı dehânı **dest**-i edeb

M/696 Virmişem **dest**-i ‘aşka çünki ‘inân / Bende yokdur tasarrufa imkân

M/704 Saykal-ı ‘aşkile çü **dest**-i hevâ / Kalbüm âyinesine virdi cilâ

M/717 Rûz-ı evvelde hâkimi takdîr / **Dest**-i ‘aşkile eylemiş tahmîr

M/777 **Dest**-i şevkile sîne-çâk oldı / Derd-i ‘aşkile derd-nâk oldı

M/781 Bu nice tîrdür ki **dest**-i kazâ / Kıldı sînem aña nişân-ı belâ

M/813 N’ola irmezse vasla **dest**-i heves / ‘Âşıka derd-i ‘aşk besdür bes

M/1032 Yakasın kıldı **dest**-i şevküñ çâk / ‘Aşkuñ itdi ten-i za‘îfin hâk

M/1237 **Dest**-i ‘aşkuñ tutup girîbânın / Hâr-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1270 Bir seher-geh ki husrev-i hâver / Aldı şevkile **destine** sâger

M/1293 **Deste** alınca lâle la‘l ayag / Yakdı şevkile sîneye bir dâğ

M/1322 Aldı **destine** derdile hâme / Yazdı dil-dâre kanile nâme

M/1370 Aldı tûmârı **destine** fi’l-hâl / Gitdi der-gâh-ı şâha bî-ihmâl

M/1651 Tutdı dehri ser-â-ser âteş-vâr / Saldı dünyâya **dest**-i kahr ile nâr

M/1678 Cümle ‘âlem olup baña mahkûm / Oldı **dest**-i tasarrufumda çü mûm

M/1747 Takdı sûsen beline şemşîrin / Aldı **destine** hâr hem tîrin

M/1898 ‘Ayn-ı zulm içre eyleyüp ihsân / Oldı **dest**-i sehâsı sîm-efşân

M/1946 Oldı **dest**-i sehâsı sîm-efşân / Sîme gark itdi ‘âlemi yek-sân

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / Lâle şevkile aldı **deste** ayag

M/2431 Çü kalem olmaz ise râst-rakam / Dilegüm bu ki ola **desti** kalem

deste [1] demet

M/485 Âstîn içre sâ‘id-i pür-nûr / Oldı gûyâ ki **deste**-i billûr

dest-gîr [1] yardım eden

M/1058 Kaldı ayakda dâr-ı dünyâda / **Dest-gîr** ol ki oldı üftâde

dest-gîr olmak [1] yardım etmek

M/1215 **Dest-gîr olup** ey huceste-hısâl / Demidür bu fütâdenüñ elin al

dest-i çenar [1] çınar eli, çınar yaprağının şeklinin ele benzetilmesi bağlamında

M/1936 Taşraya el uzatsa ger bir zâr / Düşürürdi elin çü **dest-i çenâr**

destin başına komak [1] elini başına koymak, düşünmek bağlamında

M/1996 Şâh-ı nev-rûz itdi anı çü gûş / **Kodı başına destin** oldı hâmûş

destine sunmak [2]

1. takdim etmek

M/519 **Sundı destine** lutfıla fi’l-hâl / Açdı Gül de kitâbı bî-ihmâl

2. eline vermek

M/1399 **Destine sundı** zanbakuñ anı / Didi şâd eyle var nâlânı

deşt [5] çöl

M/261 Cennete dönmüş idi bâğıla râğ / Sebz-pûş olmış idi **deştile** dağ

M/1174 ‘Azm idüp **deşt** ü kûh u sahrâya / Çıkar idi gamile tenhâya

M/1590 Şehr-i gül-şenden eyleyüp ‘uzlet / **Deşt** ü sahrâya eyledi rihlet

M/1920 Eyleyüp nâ-gehân şebî-hûnı / Tutdı sahrâ vü **deşt** ü hâmûnı

M/1962 Eyleyüp **deşt** ü kûh-sâre güzer / Eyledi cânib-i cenûba sefer

devâ [2] şifa, çözüm

M/1250 Derde sabreylesün irince **devâ** / Cevrümi çeksün eyleyince vefâ

M/1251 Derde sabr eylesün **devâyı** n’ider / Merd-i ‘aşk ise aña derd yiter

devâ itmek [1] şifa olmak

M/1378 Aña şimden girü vefâ ideyin / Hastadur derdine **devâ ideyin**

devân olmak [2] hızlı yürümek, koşmak

M/822 Kodı ol dem anı revân oldı / Şehr-i gül-zâre dek **devân oldı**

M/1225 Himmet it didi vü revân oldı / Gül-i ra‘nâya dek **devân oldı**

devât [1] divit. Hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem (TDK, 2023).

M/1320 Kalem idüp gamile müjgânum / Hem **devât** aña çeşm-i giryânum

devlet [34]

1. talih, baht

M/7 Lâm'ı kim anda dâl ü **devlet** var / Oldı bağ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/346 Müsta'idd-i livâ-yı **devlet** ü baht / Müstahikk-ı külâh-ı 'izzet ü that

M/382 **Devlet** ü 'ömrini kılup efzûn / Kıla Hak düşmenin za'îf ü zebûn

M/384 Vire şeh-zâdesine lutf-ı celîl / **Devlet** ü 'izzetile 'ömr-i tavîl

M/669 **Devleti** 'aşkile virüp bâde / Mihnete olmışıdı üftâde

M/1643 Germ olup **devlet** ile bâzârı / Dehre salmışdı kahr ile nârı

M/1773 İrişüp **devlet** ile şâh-ı temûz / Geçdi evreng-i devlete pîrûz

M/1969 **Devleti** nûrı dehre tolmışdı / Adı nev-rûz şâh olmışdı

M/1989 Hak virürse irüp sa'âdetile / Alalum şehr-i bâgı **devletile**

M/2022 Geçdi şâh-ı bahâr çün tahta / İrdi evvelki **devlet** ü bahta

M/2134 Dâ'imâ **devletile** şâd olasan / İki 'âlemde ber-murâd olasan

M/2141 Nâ-gehân tâli'i olup ferruh / Açdı hûrşîd-i baht-ı **devlet**-i ruh

M/2151 Ki togup baht u **devletüm** güneşi / Ölmeden gördi göz o mâh-veşi

M/2340 **Devletinüñ** nihâyeti letdür / Lezzeti kalbe 'ayn-ı zilletdür

2. bir hükumet idâresinde teşkîlâtlandırılmış olan siyâsî topluluk

M/345 Ol ki oldı liyâkat-ı şânî / Mûcib-i **devlet** ü cihân-bânî

M/415 Burc-ı rif'atde ahter-i tâbân / Dürc-i **devletde** gevher-i rahşân

M/529 Bildi kim lâyık-ı sa'âdetdür / Müstahikk-i serîr-i **devletdür**

M/703 Baña ‘aşkuñ felâketi hoşdur / **Devlet**-i dehrüñ aslı âteşdür

M/706 Sanma zillet ki ‘aşk devletdür / **Devlet**-i dehr ‘ayn-ı zilletdür

M/804 **Devlet**-i ‘aşk virdi istignâ / Bir olupdur yanumda şâh u gedâ

M/1574 Didi ey şâh **devletüñ** dâ’im / Haşre dek kasr-ı ‘işretüñ kâ’im

M/1649 ‘Âkıbet **devletine** olup germ / Eyleyüp dehri nâr-ı hışm ile nerm

M/1992 Didi ey şâh pây-dâr olasan / Taht-ı **devletde** ber-karâr olasan

3. mevki

M/375 Nice vasf eyleyem ‘adâletüñi / **Devlet** ü ‘izzet ü celâletüñi

M/1244 **Devlet** ü kadrüñe ‘aceb ne kusûr / Ki Süleymân’uñ ola hem-demi mûr

M/1280 Şâh-ı gül sadra geçdi **devletile** / Serv ayag üzre turdı hizmetile

M/1676 Germ olup **devlet** ü celâletine / Oldı magrûr hışm u heybetine

M/1974 Geldi tahtına ‘izz ü **devletile** / Üsti yanına aldı hürmetile

4. mutluluk

M/381 ‘Âleme **devlet** ile şâh olsun / Pâd-şâh-ı cihân-penâh olsun

M/385 Pîr olup **devlet** ü sa‘âdetle / Şâh ola ‘âkıbet liyâketle

M/706 Sanma zillet ki ‘aşk **devletdür** / Devlet-i dehr ‘ayn-ı zilletdür

M/873 Seni sevk itdi **devlete** Bârî / Kıldı rûzî cemâl-i dil-dârı

M/1402 Bahtuñ uyandı hâb-i gafletden / İrdi **devlet** cenâb-ı ‘izzetden

M/1417 Dâlı oldı delîl **devletine** / Zâlı hem dâll zevk ü lezzetine

devlet-mend [1] mevki sahibi

M/1968 Bir şehen-şâh idi sa‘âdet-mend / Şeref ü ‘izetile **devlet-mend**

devr [8]

1. dönem

M/372 **Devr**-i ‘adlüñde ey emîr **bâzâr** / Meger erbâb-ı ‘aşk leyl ü nehâr

M/404 Kimse **devrinde** eylemez zârî / Meger ancak hezâr-i gül-zârî

M/543 Buldı **devrinde** i‘tidâli zamân / İmtizâc itdi âb u hâk-i cihân

M/1052 **Devr**-i hüsnüñde ol fürû-mâye / Pây-mâl oldı nîtekim sâye

M/1818 **Devr**-i cûdında cümle-i ‘âlem / Şevkile olmış idi gark-ı ni‘am

M/1820 Bezl ile ni‘meti idüp târâc / **Devr**-i cûdında toydı ni‘mete ac

M/2189 Ne revâdur ki yana bir mazlûm / **Devr**-i ‘adlüñde cevrile çün mûm

2. dönüş

M/2297 Bezmi devr eyledi bu resmile câm / Câm-ı çarhuñ olınca **devri** tamâm

devr eylemek/itmek [5] dönmek

M/578 Yogıdı hîç misli devrânda / ‘Âlemi **devr iderdi** bir anda

M/673 İttifâken Nesîm-i çâpük-seyr / **Devr iderken** cihânı nîteki tayr

M/770 **Devr idüp** rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / Bulmadum misl ü beñdeşin kat‘â

M/1236 Gündüzin derd-mend ü bî-çâre / **Devr ider** şehri mest ü âvâre

M/2297 Bezmi **devr eyledi** bu resmile câm / Câm-ı çarhuñ olınca devri tamâm

devrân [3] felek

M/420 Hüsnle bî-nazîri **devrânuñ** / ‘Aşkla bir esîri **devrânuñ**

M/578 Yogıdı hîç misli **devrânda** / ‘Âlemi devr iderdi bir anda

M/2237 Bir seher-geh ki açılup **devrân** / Gül gibi gülmişidi rûy-ı cihân

deyü [1] diye

M/173 Hüsnine günden irmesün **deyü** tâb / Sâye-bân oldı başı üzre sehâb

dırâz [2] uzun

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı **dırâz** / Mihneti çok vefâ vü şefkati az

M/982 Böyle niçün **dırâzdur** şeb-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

dîbâ [1] ipekli bir kumaş

M/2240 Açılup şevkile gül-i zîbâ / Geydi âlile hil‘at-ı **dîbâ**

dîdâr [2] yüz

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre makâm / Câna **dîdâr**-ı dost oldı harâm

M/2166 Didi idüp ta‘accüb-i bisyâr / Kanı ol zevk ü lezzet-i **dîdâr**

dîdâr-ı yâr [1] sevgiliyi görme

M/895 N'ola cennet disem o câye hemân / Çünki **dîdâr-ı yâre** var imkân

dîde [4] göz

M/690 Didi kim bir fakîr ü gam-nâkem / Sîne biryân u **dîde** nem-nâkem

M/954 Âteş-i gamda dil kebâb oldı / **Dîdemüñ** câmı pür-şarâb oldı

M/967 Bürümişdi cihânı zulmet-i şeb / Hâbe varmışdı **dîde**-i kevkeb

M/1331 Rûz u şeb hasretile nâlânam / Sîne biryân u **dîde** giryânam

dîde-bân [2] gözcü

M/555 Birisi **dîde-bân**-ı bâğ idi / Gül-şene çeşm ü hem çerâğ idi

M/1111 Bilmek içün nedür bu sâza sebeb / Nergis-i **dîde-bânı** kıldı taleb

dîde-i cân [1] can gözü

M/174 **Dîde-i cânını** cemâl-i Cemîl / Kühl-i mâzâg birle kıldı kâmil

dîdedi giryân olmak [1] gözyaşı dökmek

M/779 Derdile kıldı nâle vü efgân / **Oldı** 'aşkile **dîdesi giryân**

dîdesi târ olmak [1] gözü görmemek

M/640 Kim ola saña eyleye inkâr / Meger ol kimse **k'ola dîdesi târ**

diger-gûn [2] başka

M/1332 Tîg-i gam eyledi derûnumı hûn / Derdile hâlüm oldı **diger-gûn**

M/1622 Kaldum işte bu resme zâr u zebûn / Derd-i hecrile hâl-i **dîger-gûn**

dihiş itmek [1] ihsanda bulunmak

M/1948 Virdi **idüp** hezâr dâd ü **dihiş** / Cûy-ı dil-cûy'a külçe külçe gümüş

dijem [2] üzgün, incinmiş, kırgın, dertli

M/1594 Mihnet ü derdile tutup mâtem / Olmış idi kebûd-pûş u **dijem**

M/1606 Kaddüñi derdile kim eyledi ham / Hâtıruñ kahrile kim itdi **dijem**

dijem olmak [1] üzülmek

M/1987 Gelmesün zerre deñlü kalbüñe gam / **Olmasun** hâtıruñ gamile **dijem**

diken [1]

M/406 Kimse urmaz kimesneye sûzen / Sîne-i Bülbül'e meger ki **diken**

dikkat [2]

M/498 Gerçi **dikkatde** kıl yarar 'ârif / Beline kılca olmadı vâkıf

M/589 Fitnede kıl yarardı **dikkatle** / Bir kıl üzre yürürdi san'atle

dikmek [1] dik duruma getirmek

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi ol ân / Harbesin **dikdi** turdı cenge hemân

dil [48]

1. gönül

M/26 Lâle şevküñle dâğ-gam-ber-**dil** / Serv ‘aşkuñla mest-pâ-der-gil

M/105 Kande kılsa nazar **dil**-i âgâh / Ola meşhûdı semme vechu’l-lâh,

M/108 Zikr idüp lâ ilâhı **dil** her-gâh/ Ola meşhûdı dâ’im illallâh

M/121 Çün tarîkatde viresün **dile** fer / Hem şerî‘atle vir baña zîver

M/308 Beni işgâl idüp perişân-**dil** / Kalbe cem‘iyyet olmadı hâsıl

M/461 Câna yâkûtdur **dile** yâkût / Söylese cân revândur itse sükût

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi henûz / **Dilde** ammâ varidi ‘aşkile sûz

M/663 Nefesinden irürdi kalbe ferah / Nagamâtı komazdı **dilde** terah

M/788 Eski derdüm yine olup tâze / Düşdi **dil** ol nigâr-ı mümtâze

M/861 **Dile** çün saldı berk-i ‘aşkuñ tâb / Yıkdı cân mülkiyetin itdi harâb

M/862 Kalmadı cân u **dilde** sabr u karâr / Ten bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/911 Kelimâtına ‘akl u **dil** hayrân / Nagamâtına cân u ten nâlân

M/954 Âteş-i gamda **dil** kebâb oldı / Dîdemüñ câmı pür-şarâb oldı

M/1061 Fikri sensen **dilinde** subhile şâm / Zikri sensen yine dilinde müdâm

M/1081 Ölsem itmez kimesne âh u efgân / Hasretile meger **dil**-i nâlân

M/1083 **Dil**-i feryâd-hâh hakkıyçün / İtdügüm sûz u âh hakkıyçün

M/1090 Cân-ı ‘âşıkdaki melâlet içün / **Dil**-i sâdıkdaki sadâkat içün

M/1102 Tab‘-ı serdini şevkile germ it / **Dil**-i sahtını lutfile nerm it

M/1163 Gördi kim yok figâna da ruhsat / **Dilden** âh eyledi o bî-tâkat

M/1173 ‘Âkıbet oldugınca tâkati tâk / Şu‘le virdükce **dilde** nâr-ı firâk

M/1207 Vasl-ı dil-dâre iktidârum yok / **Dilde** sabr elde ihtiyârum yok

M/1257 Her ne kim dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u **dilile** aña rızâ

M/1377 İtmesün derd-i hecrile efgân / Kalmasun nâr-ı gamda **dil** biryân

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete **dili** sevk / ‘Arz ider şînı câna sûret-i şevk

M/1455 Didi ‘aşkuñ ta‘allukı kimedür / **Dil** ü cânuñ ta‘aşşukı kimedür

M/1464 ‘Aşkdan didi gam olur hâsıl / Derde olur anuñla **dil** vâsıl

M/1637 Yine ey **dil** kılup zebânuñ germ / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

M/1794 Aldı şâh-ı temûz çün haberi / Kalmadı **dilde** ıztırâb eseri

M/2244 Virmegiçün **dil**-i hazîne ferah / Diledi pür-mey ola la‘l kadeh

M/2367 Oldı **dil** bülbüli o gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

M/2369 Nefs oldı Nesîm insânda / Ki odur vâsıta **dil** ü cânda

M/2371 Lâle k’oldı bu meclise sâkî / Oldı **dilde** mahabbet-i bâkî

M/2372 Serv kim vasfı bunda hâsıldur / Sıfat-ı istikâmet-i **dildür**

M/2396 Kafes-i tenden eyleyüp âzâd / **Dili** cân mülkine ider irşâd

M/2434 Oldugıyçün bu defter-i hurrem / **Dil**-i ‘uşşâka mûnis ü hem-dem

2. dil

M/101 Seni görsün ne yaña baksa gözüm / Olsun aduñ senüñ **dilümde** sözüm

M/113 **Dilümi** sakla kizb ü gıybetden / Göñlümi kibr ü kîn ü hiddetden

M/130 Eyle mihrile kalbümi şeydâ / **Dilümi** eyle na‘tına gûyâ

M/298 Ölmez ol kimse kim ser-encâmı / Hayr olup **dilde** yâd ola nâmı

M/419 Nice gonce hezâr gonce-i şeng / Hasretinden dehânınuñ **dili** teng

M/1024 Kodı mâhı o ‘âşık-ı bî-tâb / Subha sûz-ı **dilile** itdi hitâb

M/1061 Fikri sensen dilinde subhile şâm / Zikri sensen yine **dilinde** müdâm

M/1346 Yanmasa nâr-ı ‘aşka pervâne / Şem‘ olmazdı **dilde** efsâne

M/1597 **Dili** var lîk nutka kudreti yok / Hâlini söylemege tâkati yok

M/1697 Nefesi germ çün teni mahmûm / Nâmı olmışdı **dilde** bâd-ı semûm

M/1741 Nûrı eylerdi nâr-veş te’sîr / Adı olmışdı **dilde** şems-i münîr

M/2250 Bıragup tîgi sûsen-i âzâd / **Dilde** tertîb-i sohbeti kıla yâd

M/2422 Kimini kem kılup kimin efzûn / Ola mevzûn **dilinde** nâ-mevzûn

dil almak [1] gönül çelmek

M/2241 İçine taşına geyüp âlı / Kıldı **dil almaga** yine âlı

dil-âver [1] yiğit

M/1642 Bir yüzi ıssı germ-server idi / Âteşîn-tab‘ bir **dil-âver** idi

dil-ber [24] gönül götüren sevgili

M/60 Yine zîbâ olurdı her **dil-ber** / Düşmese ger cemâline mezher

M/63 **Dil-beri** manzar-ı cemâl itdüñ / ‘Âşıkı mazhar-ı celâl itdüñ

M/86 Mescide her kaçan ki ‘azm iderem / Sanuram kûy-ı **dil-bere** giderem

M/89 Der-i **dil-berde** sanuram her dem / Kavşurup hidmetinde el tururam

M/550 Biri bir sâkî-i latîf-endâm / **Dil-ber**-i la‘l-tâc u la‘lîn-câm

M/588 Zülf-i **dil-ber** gibi kemend-endâz / Sâhir ü fitne-cû hiyel-perdâz

M/590 Fitnesi çok firîbi bî-had idi / Zülf-i **dil-ber** gibi ser-âmed idi

M/620 Bir benüm gibi hüsnile zîbâ / Bu letâfetde **dil-ber** ü ra‘nâ

M/588 Zülf-i **dil-ber** gibi kemend-endâz / Sâhir ü fitne-cû hiyel-perdâz

M/620 Bir benüm gibi hüsnile zîbâ / Bu letâfetde **dil-ber** ü ra‘nâ

M/1028 ‘Âlemi rûşen eyleyüp ev ev / Salıcak kûy-ı **dil-bere** pertev

M/1084 **Dil-berüñ** gunc u nâzı hakkıyçün / Ehl-i ‘aşkuñ niyâzı hakkıyçün

M/1085 **Dil-berüñ** ‘izzet ü celâli içün / ‘Âşıkuñ zillet ü melâli içün

M/1089 Leb-i **dil-berdeki** halâvet içün / Ruh-ı cânândaki tarâvet içün

M/1217 **Dil-bere** hâl-i fürkati bildür / Çekdügüm derd ü mihneti bildür

M/1257 Her ne kim **dil-berüñ** rızâsı ola / Vire cân u dilile aña rızâ

M/1258 Çün firâk ola **dil-bere** matlab / ‘Âşıka vasl ümîdi mi ne ‘aceb

M/1259 **Dil-ber** ister ba‘îd ola ‘âşık / ‘Âşıka kurb olur mı bes lâyık

M/1260 Gerçi ‘âşık visâle tâlibdür / **Dil-berüñ** meyli hecre gâlibdür

M/1348 ‘Âşık olsa yolında ger sâdık / **Dil-ber** âhir aña olur ‘âşık

M/1396 Sâdık olsa yolında bir ‘âşık / Vaslına **dil-berüñ** olur lâyık

M/1474 Didi yok **dil-berüñ** vefâsı saña / Didi besdür anuñ cefâsı baña

M/2170 Kanı bu câna enîs olan **dil-ber** / Bu kafesde celîs olan dil-ber

M/2417 Oldı bir şâhid-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü hulkile **dil-ber** ü mahbûb

dil-cûy [9] gönül alan. mesnevînin kahramanı Cûy’un sıfatı

M/586 Lutf-ı tab‘ıyla olup ehl-i safâ / Cûy-ı **dil-cûy** dirler idi aña

M/843 Cûy-ı **dil-cûy** çün ‘aleyke aldı / Çehresine anuñ nazar saldı

M/870 Cûy-ı **dil-cûy** idüp bu sözleri gûş / İtdi kalbi safâ vü zevkile cûş

M/897 Sakf u dîvârına idince nazar / Cûy-ı **dil-cûy** kıldı bâğa güzer

M/1286 Cûy-ı **dil-cûy** anı çü seyr itdi / Oldı bî-hûş kendüden gitdi

M/1751 Cûy-ı **dil-cûy** giydi cevşenini / Gömgök âhenden eyledi tenini

M/1948 Virdi idüp hezâr dâd ü dihiş / Cûy-ı **dil-cûy’a** külçe külçe gümüş

M/2036 Cûy-ı **dil-cûy** şevkile taşdı / Mevc urup şevki başdan aşdı

M/2373 Cûy-ı **dil-cûy** safvet-i cândur / Âyine-dâr-ı rûy-ı cânândur

dil-dâde [1] gönlünü vermiş

M/2059 Di ki ey derd-mend ü **dil-dâde** / Bî-kes ü bî-nevâ vü üftâde

dil-dâr [15] sevgili, gönül alan

M/81 Meyl idüp câm-ı vasl-ı **dil-dâre** / Sâgar üstüne oldum âvâre

M/87 Mescide sanma hayr içün varuram / Rûy-ı **dil-dâra** seyr içün varuram

M/873 Seni sevk itdi devlete Bârî / Kıldı rûzî cemâl-i **dil-dârı**

M/876 Ölmeden gör cemâl-i **dil-dârı** / Eyle bezminde şevkile zârı

M/1010 Koma zulmetde kalb-i nâ-şâdı / Kûy-ı **dil-dâre** ol baña hâdî

M/1012 Varurisen cenâb-ı **dil-dâre** / ‘Arza kıl hâl-i zârumı yâre

M/1020 Yok eger ol gedâdan ey **dil-dâr** / Utanup halkdan idersen ‘âr

M/1048 Der-i **dil-dâre** varıcak seherî / Hâk-i pâyine idicek güzeri

M/1197 Kûy-ı **dil-dârı** eyledüñ me’vâ / Neden olmak mukîm-i günc-i belâ

M/1201 Der-i **dil-dâriken** bu zâre makâm / Câna dîdâr-ı dost oldı harâm

M/1207 Vasl-ı **dil-dâre** iktidârum yok / Dilde sabr elde ihtiyârum yok

M/1322 Aldı destine derdile hâme / Yazdı **dil-dâre** kanile nâme

M/1324 Didi ey nâz idici **dil-dârum** / ‘Âşıka mihri yok cefâ-kârum

M/1343 Hor bakma bu ‘âşık-ı zâre / Oldı âyîne vech-i **dil-dâre**

M/1605 Cevr-i **dil-dârdan** mıdur zâruñ / Kahr-ı agyârdan mı âzâruñ

dil-efrûz [1] gönül yakan

M/722 Bilmezem lîk kimedür sûzum / Kimdürür rûz u şeb **dil-efrûzum**

dile gelmek [1] bahsedilmek

M/2256 **Dile geldükçe** mâ-cerâ-yı kadeh / Okudı her biri du‘â-yı kadeh

dilek [1] arzu, istek

M/2431 Çü kalem olmaz ise râst-rakam / **Dilegüm** bu ki ola desti kalem

dilemek [6] istemek

M/386 Bu du‘âya şu kim diye âmin / **Dilegüm** bu belâdan ola emîn

M/516 Gördi irmiş kemâle hüsn ü cemâl / **Diledi** k’ola bedr ü bula kemâl

M/883 Eyledüñ müjde vasl-ı cânânı / Müjde-gânî **dilersen** al cânı

M/1814 **Dilerse** berg-i sebzi kudret ile / Surh ü zerd eyler idi san‘at ile

M/2243 Çarh-ı zâlimden almaga dâdı / **Diledi** ide ‘ayşa bünyâdı

M/2244 Virmegiçün dil-i hazîne ferah / **Diledi** pür-mey ola la‘l kadeh

dile od salmak [1] iç yakmak

M/664 Şevkile her kaçan kılaydı sürûd / **Salaridi** terennümi **dile od**

dil-gîr [1] kırgın

M/1521 Boynına takmaduñ mı zencîri / Kılmaduñ mı esîr o **dil-gîri**

dil-güşâ [6] gönül açan, kalbe ferahlık veren

M/284 **Dil-güşâ** vü müferrih ü hurrem / Her yirinden safâ sürer âdem

M/286 İdüp ol cây-ı **dil-güşâda** karar / Eyledük güft ü gû hezâr hezâr

M/284 **Dil-güşâ** vü müferrih ü hurrem / Her yirinden safâ sürer âdem

M/286 İdüp ol cây-ı **dil-güşâda** karar / Eyledük güft ü gû hezâr hezâr

M/398 Saf-tab‘ u latîf ü rûşen-rây / **Dil-güşâ** vü zarîf ü rûh-efzây

M/2114 Didi bilsem u ne işâretdür / Ne ‘aceb **dil-güşâ** beşâretdür

dil-hâh [2] gönlün istediği

M/395 Ya‘nî Rûm içre var idi bir şâh / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü **dil-hâh**

M/1467 Didi çün derddür saña **dil-hâh** / Derde sabr it nedür bu nâle vü âh

dil-haste [2] yüreği yaralı

M/868 Beni **dil-haste** ‘aşk-ı yâr itdi / Gerdenüm beste ‘aşk-ı yâr itdi

M/1030 Di ki ol derd-mend ü **dil-haste** / Zâr u hayrân u deng ü dem-beste

dîl-i miskîn [1] âşığın gönlü

M/423 Zülfi kim fitnede ser-âmeddür / **Dil-i miskîne** ‘ömr-i mümteddür

dilîr [3] bahadır, yiğit

M/355 Bir şecî‘ vü **dilîrdür** ki eger / Kılsa Rüstem şecâ‘atine nezer

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı **dilîr** / Her kılı tende oldı bir şemşîr

M/1519 Didi gâyetde hışm idüp o **dilîr** / Bu ne sözdür ki eyledüñ takrîr

dili turmamak [1] çok konuşmak

M/1137 **Dili turmaz** ‘aceb ne kuşdur bu / Bilmezem kim nice ötüşdür bu

dil-keş [2] gönlü çeken, kalbi cezbeden

M/282 Eyleyüp bir latîf bâğa nüzûl / Hurrem ü hûb u **dil-keş** ü makbûl

M/422 Cümle endâmı **dil-keş** ü garrâ / Birbirinden güzel kamu a‘zâ

dilmek [1] delmek

M/1479 Didi sîneñ **dilerse** tîg-i belâ / Didi cân alsa dimeyem aña lâ

dil-nüvâzlık [1] gönül alıcılık

M/2279 Gördi bülbül bu **dil-nüvâzlıgı** / Bu kerem rûz-kâr-sâzlıgı

dil-pezîr [1] gönlün beğendiği (Devellioğlu, 2010: s. 212).

M/758 Hüsnile bî-nazîr-i ‘âlemdür / Lutfile **dil-pezîr**-i âdemdür

dil-rîş [4] yüreği yaralı

M/677 İlerü geldi gördi bir dervîş / Derd-i ‘aşkile haste vü **dil-rîş**

M/802 Didi gerçi fakîr ü dervîşem / Hamdü lillâh gamile **dil-rîşem**

M/907 Bir nemed-pûş u ‘âşık u dervîş / Tîg-ı ‘aşkile haste vü **dil-rîş**

M/1557 Zararı ne o zâr u **dil-rîşüñ** / O fakîr ü garîb ü dervîşüñ

dil-rübâ [1] gönül hırsızı

M/583 Gıll u gışdan derûnı sâde vü sâf / ‘Ârız-ı **dil-rübâ** gibi şeffâf

dil-şâd [1] sevinçle

M/2201 Kafes-i gamdan eyleyüp âzâd / Şâha ol dem getürdiler **dil-şâd**

dil-şâd itmek [2] mutlu etmek

M/1352 Beni ihsânuñile **dil-şâd it** / Bendenem bend-i gamdan âzâd it

M/2178 Şefkat it ol fakîri **dil-şâd it** / Kuşca cânın kafesden âzâd it

dil ü cân [1] cânıgönülden

M/233 **Dil ü cân** ile eyleyüp tasdîk / Oldılar gark-ı lücce-i tahkik

dil uzatmak [3] “dil uzatmak” kinayeli kullanıldığından “dile gelmek” anlamındadır.

M/33 **Dil uzadup** çemende gonce-i ter / İsmüñi dâ’imâ tezekkür ider

M/1284 Kılmaga vasf-ı meclisi rûşen / **Dil uzatdı** ki söyleye sûsen

M/1539 Gül-i ra‘nâya geldi hiddet ile / **Dil uzatdı** aña nasihat ile

dimâg [3] şuur

M/837 Oldı çün Şehr-i Gül-sitân’a karîb / Cân **dimâgına** irdi bûy-ı habîb

M/878 Didi yâ Rab bu hâb mı yâ hayâl / Ki irişdi **dimâga** bûy-ı visâl

M/2318 Gül'den irüp **dimâga** bûy-ı vefâ / Mest olup şevkile iderdi sadâ

dimek [231]

1. söylemek

M/16 Sekenâtına yiridür **dirsem** / Oldı rûy-ı zemînde bâğ-ı irem

M/107 Ki **diyem** mest-i 'aşk olup yâ Hû / Lâ erâ fi'l-vücûdı illâ Hû

M/118 **Dimezem** ẓulmile ḍalâlet vir / Cümle ef'âluma 'adâlet vir

M/300 **Didüm** ey yâr- ı hurrem ü handân / Sözlerinden irişdi rûha revân

M/310 **Didi** ey yâr bu fesâneyi ko / Himmet eyle kuru bahâneyi ko

M/314 **Didüm** ey yâr şimdi bir demdür / Ki cihân hep esîr-i dirhemdür

M/211 **Didi** hindû gulâmuñam ey Şâh / Reddolınmaya bende-i der-gâh

M/216 **Didi** pâyine yüz sürüp sad-bâr / Yüzümi basageldüñ ey Muhtâr

M/274 **Didi** ey yâr olma gafletde / Ne tursun bu künc-i 'uzletde

M/291 **Didi** ey bülbül-i latîf-nevâ / Ki irür nutkuñıla câna safâ

M/301 Hoş **didüñ** sözlerüñ kamu hakdur / Her kim inkâr iderse ahmakdur

M/320 **Didi** kim bu ne sözdür ey gâfil / Bunu hâşâ ki söyleye 'âkil

M/330 **Didüm** ey yâr-ı cân gözüm üzre / Ne ki **didüñ** başum gözüm üzre

M/333 **Didi** ey yâr hem-dem ü gam-hâr / Saña yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/386 Bu du'âya şu kim **diye** âmin / Dilegüm bu belâdan ola emîn

M/399 Bir şehen-şâh idi bülend-vakâr / Adına **dirler** idi Şâh-ı Bahâr

M/433 **Dirler** ebrûların gören fi'l-hâl / Togdı mirrîh üzre iki hilâl

M/440 **Dir** gören 'aynını anuñ her-gâh / Cân u dilden 'aleyke Aynu'l-lâh

M/455 **Didiler** aña cümle ferzâne / Hırmen-i hüsn içinde bir dâne

M/474 Ele girmez kalur o sîb ayva / **Dimeye** rahm idüp eger elma

M/607 **Didi** hüsnine germ olup ol mâh / Bârek-Allâhu lâ-ilâhe sivâh

M/618 Germ olup hüsnile kemâline / **Didi** magrûr olup cemâline

M/626 İtdi peyk-i Nesîm'i da'vet o dem / **Didi** ey Hızr-veş huceste kadem

M/638 Anı gûş eyledi çü peyk-i Nesîm / Yir öpüp **didi** eyleyüp teslîm

M/641 Lâ **dimez** kimse hüsn ü behcetüñe / Âferîn **dir** kamu melâhatüñe

M/644 Bunı **didi** hemân oldı revân / Esdi gitdi nite ki bâd-ı vezân

M/678 **Didi** ey mübtelâ-yı bî-çâre / Câm-ı 'aşkile mest ü âvâre

M/690 **Didi** kim bir fakîr ü gam-nâkem / Sîne biryân u dîde nem-nâkem

M/708 **Didi** ey ehl-i derd ü haste derûn / Hancer-i 'aşkile şikeste-derûn

M/716 **Didi** Bülbül eyâ latîf-elhân / Diñle hâlüm ki ola saña 'ayân

M/735 Bu sözi gûş idince peyk-i Nesîm / **Didi** lutfeyle ey civân-ı kerîm

M/746 **Didi** Bülbül ki ey hucest-likâ / Nefesüñden irişdi câna safâ

M/748 **Didi** peyk-i Nesîm-i cân-perver / Diñle ey 'âşık-ı sütûde siyer

M/768 **Dir** gören hüsnini olup meyyâl / Bârek-allâh zihî cemâl ü celâl

M/780 **Didi** peyk-i Nesîm'e ey gam-hâr / Bu ne oddur ki itdi cânuma kâr

M/790 **Didi** bî-hayâ kanı edebüñ / Bu edebsizlige nedür sebebüñ

M/802 **Didi** gerçi fakîr ü dervîşem / Hamdü lillâh gamile dil-rîşem

M/847 **Didi** ey mest-i ‘aşk u şûrîde / ‘Âşık-ı gam-keş ü belâ-dîde

M/858 Bunı **didi** vü mest olup Bülbül / İtdi feryâd ü nâle vü gulgul

M/872 **Didi** ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / Gam yime kim irişdi lutf-ı Hudâ

M/878 **Didi** yâ Rab bu hâb mı yâ hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

M/880 **Didi** ey Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ zerre deñlü sînede gam

M/885 **Didi** sabr it iñende kılma şitâb / Ki te’ennîdürür tarîk-i savâb

M/889 Bunı **didi** vü pes ol ehl-i safâ / Şehr-i Gül-zâr’e oldı reh-nümâ

M/898 **Didi** sen bunda bir dem ârâm it / Kılma dem murg-ı kalbüñi râm it

M/902 **Didi** ey ser-bülend ü ‘âlî-kadr / Taht-ı rif‘atde şâh-ı sâhib-sadr

M/916 **Didi** kim var getür o nâlânı / Câna virsün safâlar elhânı

M/970 Gördi kim virdi câna hayli ‘azâb / **Didi** idüp şeb-i siyâha hitâb

M/990 **Didi** n’olaydı Hazret-i Ma‘bûd / Baña ‘âlemde virmeyeydi vücûd

M/1006 **Didi** derdile ey meh-i enver / Makdemüñden irişdi ‘âleme fer

M/1013 **Di** ki ey âf-tâb-ı ‘âlem-tâb / Kaldı zulmetde zerre-i bî-tâb

M/1023 Böyle **dirken** o ‘âşık-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

M/1025 **Didi** ey subh-ı sâdık-ı enver / Virdi sıdkuñ cihâna zînet ü fer

M/1030 **Di** ki ol derd-mend ü dil-haste / Zâr u hayrân u deng ü dem-beste

M/1042 **Didi** ey pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki münevver ruhuñla mülk-i melek

M/1051 Eyle ol mâha mihrümi izhâr / **Di** ki ey şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1069 **Didi** kim ey İlâh-ı mevcûdât / Kâbilü’t-tevbe Kâdîyü’l-hâcât

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü biraz / **Didi** âyâ nedür bu hoş âvâz

M/1112 Hâzır oldı çü meclise nergis / **Didi** ey nûr-ı dîde-i meclis

M/1119 Turdı nergis **didi** gözüm üzre / Varayın sürünüp yüzüm üzre

M/1127 **Didi** bir derd-mend ü âşüfte / Şûr-ı ‘aşkile olmış âlüfte

M/1133 **Didi** n’eyler bu arada o gedâ / Ki figânıyla irdi câna safâ

M/1145 Yüri var **di** o zâr u nâlâna / Ummasun k’ire vasl-ı cânâne

M/1149 **Didi** miskîn nedür bu nâle vü âh / Neden olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü nizâr / **Didi** ey yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1219 **Didi** peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / Çekme gam şâd ol ey esîr-i belâ

M/1227 **Didi** ey âftâb-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı pür-nûr-ı âsmân-ı kemâl

M/1248 İşidüp güldi nâzile gül-i ter / **Didi** var eyle ol gedâya haber

M/1317 Kendü kendüye **didi** ol şeydâ / N’ola bir nâme eylesem inşâ

M/1324 **Didi** ey nâz idici dil-dârum / ‘Âşıka mihri yok cefâ-kârum

M/1354 **Didi** benden kim ola yâre resûl / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1364 **Didi** ey ser-firâz u ‘âlî-kadr / Kasr-ı himmetde mîr-i sâhib-sadr

M/1368 İşidüp zanbak anı itdi kabûl / **Didi** bismillah olma hîç melûl

M/1374 **Didi** kim dahı sag mı o ol miskîn / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/1381 **Didi** kim ol durur tarîk-i savâb / Yazavuz nâmesine biz de cevâb

M/1384 **Didi** ey müstemend ü âvâre / Haste vü derd-mend ü bî-çâre

M/1399 Destine sundı zanbakuñ anı / **Didi** şâd eyle var nâlânı

M/1401 **Didi** kim müjde olsun ey gam-gîn / Vakt-i şâdî irişdi kılma enîn

M/1403 Sundı mektûbı şevkile zanbak / **Didi** kim eyleyüp ‘inâyet Hakk

M/1407 **Didi** bu nâme hırz-ı cânumdur / Şâh-ı gamdan hat-ı emânumdur

M/1427 Hesi **didi** hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif didi derd ü gamlara lâ

M/1427 Hesi didi hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif **didi** derd ü gamlara lâ

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i belâ / Didi cân alsa **dimeyem** aña lâ

M/1508 **Didi** ey hâr kanı gayret ü ‘âr / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1519 **Didi** gâyetde hışm idüp o dilîr / Bu ne sözdür ki eyledüñ takrîr

M/1522 **Didi** kim itmedüm egerçi ki bend / İtdüm ammâ ki çok nasîhat ü pend

M/1523 Pendüm olmadı sûd-mend aña / Ne **didümse** cevâb virdi baña

M/1524 **Didi** göster baña ol evbâşı / O hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1528 **Didi** kim ey gedâ-yı bî-pervâ / ‘Âr u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1540 **Didi** ey gül nedür bu hâletler / Bir levende bu deñlü ruhsatlar

M/1551 İşidüp bu sözi gül-i hoş-bû / Hışma geldi **didi** ne işdür bu

M/1574 **Didi** ey şâh devletüñ dâ’im / Haşre dek kasr-ı ‘işretüñ kâ’im

M/1582 İşidicek bu sözi Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı **didi** kim ey yâr

M/1585 **Didi** kim bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/1677 İdüp a‘yân u ‘askerine hitâb / **Didi** ey reh-revân-ı râh-ı savâb

M/1688 **Didi** ol şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / Eyleyelüm yakup yıkup pâ-mâl

M/1690 **Didi** evvel revâ budur ki aña / Salalum bir berîd-i sâhib-râ

M/1700 Anı şâh eyleyüp o dem da’vet / **Didi** ey peyk-i sâ‘ika-sür‘at

M/1706 **Di** ki ey sâde olma âsûde / Yohsa kahrum salar seni oda

M/1722 **Didi** kendüye olanı fermân / Ne ziyâd eyledi vü ne noksân

M/1730 Yüri **di** aña eylesün âzerm / Hiddeti kosun olmasun katı germ

M/1734 **Didi** Şâh Bahâr‘un ahbârın / Ne cevâb eylediyse güftârın

M/1779 **Didi** kanı buluñ bahârı baña / Şâh-ı gül kande gitdi bî-pervâ

M/1780 **Didiler** çıkdı şunda bir taga / Bir sovuk sulu hûb yaylaga

M/1782 **Didi** anı da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı gamdan çü hâtır-ı ‘uşşâk

M/1792 **Didi** oldı bahâr nâ-peydâ / Eseri zâhir olmadı aslâ

M/1809 Rengini görse deng olup Erjeng / **Dirdi** nîreng olur bu hod-nîreng

M/1811 Katı nakkâşlıkda mâhir idi / Nice mâhir **diyem** ki sâhir idi

M/1842 İtdi Şâh Hazân anı da‘vet / Gelicek **didi** ey kavî-hareket

M/1906 Diñledi çün bu sözi şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp **didi** ne revâ

M/1910 Nefes-i serdile olup âmir / **Didi** a‘vânına oluñ hâzır

M/1986 İdüp ol dem te’emmül-i bisyâr / **Didi** ey şâh-ı âsmân-mikdâr

M/1992 **Didi** ey şâh pây-dâr olasan / Taht-ı devletde ber-karâr olasan

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra‘nâ / **Didi** hayf u dirîg kim o gedâ

M/2057 **Didi** kim ey nesîm-i cân-perver / Yüri var eyle ol gedâya güzer

M/2059 **Di** ki ey derd-mend ü dil-dâde / Bî-kes ü bî-nevâ vü üftâde

M/2073 **Didi** yâ Rabb hâk-sâr oldum / Kafes içre esîr ü zâr oldum

M/2101 **Didi** idüp hezâr nâle vü zâr / Hâlümi diñle ideyin tekrâr

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / **Didi** ey künc-i mihnet içre mukîm

M/2118 Yir öpüp ‘izzetile itdi du‘â / **Didi** ey husrev-i cihân-ârâ

M/2125 Gül-i ra‘nâ kılup anı ısgâ / **Didi** ey rûh-bahş u rûh-efzâ

M/2133 Şâha peyk-i nesîm itdi dürûd / **Didi** ey nakd-i kâr-hâne-i cûd

M/2150 **Didi** bu düş midür baña yâ Rab / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı ‘aceb

M/2166 **Didi** idüp ta‘accüb-i bisyâr / Kanı ol zevk ü lezzet-i dîdâr

M/2175 **Didi** peyk-i nesîme ey server / İrişür makdemüñle ‘âleme fer

M/2188 **Didi** ey şâh-ı âsmân-rif‘at / Husrev-i ‘âdil ü sütûde-sıfat

M/2198 **Didi** idüp halâs o nâlânı / Getürüñ baña göreyin anı

M/2212 **Didi** bunuñ gibi kemâl ehli / Ola Hak kurbıla visâl ehli

M/2219 **Didi** kim dâ’imâ olup hem-dem / Güle olsun sadâsı dâfi‘-i gam

M/2226 İdüp ikrâm ü ihtirâmı hezâr / **Didi** kim başum üzre yirüñ var

M/2227 Yine servile bülbül oldı enîs / **Didiler** her birine hayra celîs

M/2229 Gül’e geldi güle güle ol ân / **Didi** kim müjde ey gül-i handân

M/2260 Hacleti kodı perdeyi açdı / **Didi** hadden cefâyısa geçdi

M/2266 Bülbül-i zârı eyleyüp şâdân / **Didi** kim müjde olsun ey nâlân

M/2273 Hâtırın sordı **didi** ey miskîn / Oldı hecrümle hâtıruñ gam-gîn

M/2277 **Dimezem** geçmeyüp vebâl eyle / Baña itdüklerüm helâl eyle

M/2281 **Didi** senden gelen baña hoşdur / Ger cefâ ola ger vefâ hoşdur

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr / Ol ki **didüm** firâr kıldı Bahâr

2. (Cebrail tarafından) müjdelenmek bağlamında

M/186 **Didi** ey mâh-ı âsmân-ı vefâ / Âftâb-ı münîr-i burc-ı vefâ

3. ad vermek

M/426 Kâmeti kim nihâl-i Cennet’dür / Aña Tûbâ **dimek** kıyâmetdür

M/534 Anı vaz‘ eyledükde üstâdı / Şehr-i Gül-şen **dimiş** aña adı

M/549 Âb-ı rûyıydı ehl-i dîvânuñ / Jâle **dirlerdi** nâmına anuñ

M/554 Sâkî-i bezm-i gül o server idi / Nâmile aña lâle **dirler** idi

M/569 Gül-şen ehli idince nâmını yâd / Aña **dirlerdi** sûsen-i âzâd

M/576 Bir bülend-iktidâr-ı server idi / Serv **dirlerdi** bir yüce er idi

M/581 Katı cüst idi ol cevân-ı kerîm / Adına **dirler** idi peyk-i Nesîm

M/586 Lutf-ı tab‘ıyla olup ehl-i safâ / Cûy-ı dil-cûy **dirler** idi aña

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ ne / Saña kim **dirler** ola aduñ ne

M/747 Şehr-i Gül-şen ‘aceb nice yirdür / Şâh Gül **didügüñ** ne serverdür

M/756 Bâğ-ı cennet **disem** aña yiridür / K’oldı hûr ile içi taşı pür

M/1117 Nereden geldi vü murâdı nedür / Aña kim **dirler** ola adı nedür

M/1503 Kârı olmışdı kîne vü âzâr / Gül-şen ehli **dir** idi nâmına hâr

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / Ehl-i gül-şen Benefşe **dirdi** aña

M/1648 Bir şehen-şâh idi cihân-efrûz / Nâmına **dirler** idi Şâh temûz

M/1685 **Dirler** ol şehre gül-şen ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da adı şâh-ı bahâr

M/1840 Germ-rev serd-tab‘ server idi / Lakabın berg-rîz **dirler** idi

M/2377 Ol ki **didüm** temûz şâh u hazân / Sende iki sıfat dur ol ey cân

M/2389 Bu sıfâta hazân **disem** lâyık / Ki hazân vasfın eyledüm sâbık

M/2393 Şâh-ı nev-rûz **didügüm** ta‘yîn / Oldı cân ‘âleminde nûr-ı yakîn

4. … diye düşünmek

M/475 Çâh-ı Bâbildürür o çâh-ı zekan / Kurtulam **dimesün** o çâha düşen

M/2123 Virdi **dirdüm** belâyıla cânı / Olmasa ger gamile efgânı

5. saymak, kabul etmek

M/488 Gerçi **dirler** olur el üstine el / Eli altundadur anuñ hep el

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne hemân / Yiridür **dinse** ger emîn-i cinân

M/895 N'ola cennet **disem** o câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm anda / Kimse aña kuşum **dime** bunda

M/1765 Gerçi kaçmak da bî-hünerlikdür / Lîk **derler** yirinde erlikdür

6. anlatmak

M/728 **Di** senüñ de ne resmedür revişüñ / Neredendür 'aceb gelüp gidişüñ

M/736 Diñle ahvâlüm ideyin takrîr / **Diyeyin** ser-güzeştümi bir bir

M/823 Geldi gül hidmetine öpdi zemîn / **Didi** ey pâd-şâh-ı 'adl-âyîn

M/852 **Didi** Bülbül ki ey huceste-hısâl / Hâlümi gör gamumdan itme su'âl

M/899 Tururban ben bu yolda merd-âne / **Diyeyin** hâli Serv-i der-bân'e

M/1266 **Didi** bir bir işitdügin gülden / Gûş idüp gitdi hûş bülbülden

M/1903 **Didiler** kıssasını hep bir bir / Şerh idüp hissesini hep bir bir

M/1981 **Didi** açup du'âya şâh dehen / Nice oldıysa kıssa-i gül-şen

M/2181 **Di** kafesde esîr oldugını / Böyle hor u hakîr oldugını

7. uyarmak

M/1135 Nice yañşur bu nice yañşakdur / Öte tur **diseñüz** aña hakdur

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i mest / Ötme **diñ** aña incinürse küşest

M/1144 Olmasun 'aşkum ile çihresi zerd / Yok yire dögmesin **diñ** âhen-i serd

M/1155 **Didi** haddini bilsün ol rüsvâ / Añmasun nâmum itmesün gavgâ

M/1225 Himmet it **didi** vü revân oldı / Gül-i ra‘nâya dek devân oldı

8. sormak

M/1190 **Didi** hâlüñ nedür safâ geldüñ / Ne yil esdi ki bu yaña geldüñ

M/1453 **Didi** kimsen ‘aceb nedür aduñ / Kimüñ içündür ola feryâduñ

M/1455 **Didi** ‘aşkuñ ta‘allukı kimedür / Dil ü cânuñ ta‘aşşukı kimedür

M/1457 **Didi** kim ‘aşkuña nişânuñ ne / Neredensen ‘aceb mekânuñ ne

M/1459 **Didi** kim derdüñi ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘aşkuñ nedür beyân eyle

M/1461 **Didi** kim ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk kârında var mı ‘âşıka sûd

M/1463 **Didi** kim ‘aşkile ne hâsıl olur / ‘Âşık anuñla kime vâsıl olur

M/1465 **Didi** ister mi derdi ‘âkil olan / Derde dermân ider çü kâmil olan

M/1467 **Didi** çün derddür saña dil-hâh / Derde sabr it nedür bu nâle vü âh

M/1469 **Didi** kim var mı derdüñe dermân / Didi yok virmeyince derdile cân

M/1470 **Didi** kim derdüñe sebeb kimdür / Didi ol şâh ki câna yakındur

M/1471 **Didi** kim ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘aşk ehli ‘akl u fikri n’ider

M/1472 **Didi** niçün sözüñ perîşândur / Didi fikrümde zülf-i cânândur

M/1473 **Didi** terk eyle ‘aşk-ı cânânı / Didi anuñla terk idem cânı

M/1474 **Didi** yok dil-berüñ vefâsı saña / Didi besdür anuñ cefâsı bana

M/1475 **Didi** yokdur visâline imkân / Didi hecrile gâyeti çıka cân

M/1476 **Didi** gam çekme geç bu sevdâdan / Didi geçdüm anuñla dünyâdan

M/1477 **Didi** rahm eylemez saña cânân / Didi kim rahmider ola Sübhân

M/1478 **Didi** var mı visâle ümmîdüñ / Didi nûrı ‘ırâk mı hûrşîdüñ

M/1479 **Didi** sîneñ dilerse tîg-i belâ / Didi cân alsa dimeyem aña lâ

M/1480 **Didi** kanuñ dökerse hicrânı / Didi kanum degül virem cânı

M/1602 **Didi** ey müst-mend hâlüñ ne / Gam-ı ‘aşkile infi‘âlüñ ne

M/1978 **Didi** âyâ ne hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña bunca ta‘ab

M/2043 **Didi** kanı o zâr ü bî-çâre / Mey-i ‘aşkile mest ü âvâre

M/2093 **Didi** hâlüñ ne ey esîr ü za‘îf / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2114 **Didi** bilsem u ne işâretdür / Ne ‘aceb dil-güşâ beşâretdür

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / **Didi** dahı turur mı ol miskîn

9. cevap vermek

M/1454 **Didi** ‘aşk iledür bu feryâdum / ‘Aşk mest itdi bilmezem adum

M/1456 **Didi** kim cân olalı ‘aşka esîr / Oldı ma‘şûk u ‘aşk u ‘âşık bir

M/1458 **Didi** kim ‘aşk bî-nişânlıkdur / ‘Âşıkuñ kârı lâ-mekânlıkdur

M/1460 **Didi** ‘aşk oldugında câna delîl / Evvelâ eyledi zebânı kelîl

M/1462 **Didi** yoklukdur ‘âşıka maksûd / Sûd ‘ayn-ı ziyân ziyândur sûd

M/1464 ‘Aşkdan **didi** gam olur hâsıl / Derde olur anuñla dil vâsıl

M/1466 **Didi** bî-derd olan degüldür merd / Derde düş derde yohsa kalduñ serd

M/1468 **Didi** evvelki derd kıldı neberd / Ceyş-i sabrı tagıtdı budur derd

M/1469 Didi kim var mı derdüñe dermân / **Didi** yok virmeyince derdile cân

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb kimdür / **Didi** ol şâh ki câna yakındur

M/1471 Didi kim ‘akl u fikri başuña der / **Didi** ‘aşk ehli ‘akl u fikri n’ider

M/1472 Didi niçün sözüñ perîşândur / **Didi** fikrümde zülf-i cânândur

M/1473 Didi terk eyle ‘aşk-ı cânânı / **Didi** anuñla terk idem cânı

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı saña / **Didi** besdür anuñ cefâsı baña

M/1475 Didi yokdur visâline imkân / **Didi** hecrile gâyeti çıka cân

M/1476 Didi gam çekme geç bu sevdâdan / **Didi** geçdüm anuñla dünyâdan

M/1477 Didi rahm eylemez saña cânân / **Didi** kim rahmider ola Sübhân

M/1478 Didi var mı visâle ümmîdüñ / **Didi** nûrı ‘ırâk mı hûrşîdüñ

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i belâ / **Didi** cân alsa dimeyem aña lâ

M/1480 Didi kanuñ dökerse hicrânı / **Didi** kanum degül virem cânı

M/1612 **Didi** ben dahı ‘aşkile zârem / Sûret-i hâlüñe nümû-dârem

M/1682 **Didiler** ey şeh-i cihân-efrûz / Gerçi saldı cihâna kahruñ sûz

M/1725 **Didi** kim bu ne sözdür ey bed-dûz / Ne kişidür ‘aceb o şâh-ı temûz

M/2049 **Didiler** eyleyüp du‘â vü senâ / Ey Gül-i gül-sitân- hüsn ü behâ

dîn [4]

M/250 Çâr-yâr-ı güzîn ü ‘âlî-şân / K’oldılar kasr-ı **dîne** çâr-erkân

M/761 Bir sanemdür ki eyleyen meşhûd / **Dînüm** içün anı ider ma‘bûd

M/1063 Küfr-i zülfüñi eylemişdür **dîn** / İstemez dahı mezheb ü âyîn

M/1094 Âsmân hakkı vü zemîn hakkı / Yevm-i mev‘ûd ü yevm-i **dîn** hakkı

dinilmek [4]

1. denmek, söylenmek

M/439 ‘Aynı kim ‘ayn-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i ‘ayn **dinilse** ger hakdur

2. değil ise

M/2168 Vâk‘ıa ger **diñilse** ol ‘âlem / Ya neden vâki‘ oldı kalbüme gam

M/2172 Ger **diñilse** bu zevk ü şevk hayâl / Az müddetde niçün irdi zevâl

3. adlandırılmak

M/2392 Aña şâh-ı şitâ **diñilse** revâ / Ki bulur cism ü câna istîlâ

dinlemek [16]

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / **Diñle** gör kıssa n’oldı âhir-i kâr

M/716 Didi Bülbül eyâ latîf-elhân / **Diñle** hâlüm ki ola saña ‘ayân

M/736 **Diñle** ahvâlüm ideyin takrîr / Diyeyin ser-güzeştümi bir bir

M/748 Didi peyk-i Nesîm-i cân-perver / **Diñle** ey ‘âşık-ı sütûde siyer

M/942 **Diñle** hâlüm hikâyet eyleyeyin / Saña senden şikâyet eyleyeyin

M/964 **Diñlemez** kimse âh u efgânın / Añlamaz kimse derd-i pinhânın

M/1107 Gûş idüp anı **diñledi** çü biraz / Didi âyâ nedür bu hoş âvâz

M/1115 Vara nazüklügile kimdür gör / **Diñleyüp** sâzını safâsın sür

M/1518 **Diñledi** bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her kılı tende oldı bir şemşîr

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / **Diñle** imdi nic’oldı kıssayı sen

M/1871 ‘Âkıbet **diñle** aña gerdiş-i dehr / Lutf idüp soñra nice eyledi kahr

M/1906 **Diñledi** çün bu sözi şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp didi ne revâ

M/1950 ‘Âkıbet n’oldı **diñle** gör hâli / Kaldı andan da gül-sitân hâlî

M/2101 Didi idüp hezâr nâle vü zâr / Hâlümi **diñle** ideyin tekrâr

M/2319 Gül de her-dem görüp niyâzın anuñ / Nâzla **diñleridi** sâzın anuñ

M/2363 **Diñle** imdi murâdı şerh ideyin / Kıssa hatm oldı hisseye gideyin

dinlence [2] tatil, dinlenme zamanı

M/912 Hâsılı bir latîf eğlence / Gam u şâdîde câna **dinlence**

M/1234 Gamuñ olmışdur aña eglence / Cânına derdüñ oldı **diñlence**

dir dir ditremek [1] tir tir titremek, çok korkmak

M/1865 Gerçi lutfından oldılar şâkir / Lîk kahrıyla **ditreyüp dir dir**

dirhem [1] para

M/2339 Mârdur mâlı der-hemîdür hem / Keremi merg ü merhemi **dirhem**

dirîg [1] yazık

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra‘nâ / Didi hayf u **dirîg** kim o gedâ

dirîg itmek [1] esirgemek

M/1221 **İtmeyüp** kâdir oldugumı **dirîg** / İdeyin bu husûsa sa‘y-ı belîg

dirilmek [1] canlanmak

M/2035 Yine yildi yüpürdi peyk-i nesîm / Nefesinden **dirildi** ‘azm-i remîm

dirmek [1] dermek, toplamak (Dilçin, 2009: s. 81).

M/17 Gelüñ imdi bu gül-şene girelüm / Geşt idüp tâze güllerin **direlüm**

disâr eylemek [1] üzerime giyilecek elbise

M/112 Sıdkı dâ’im baña şi‘âr eyle / Şükr-i in‘âmuñı **disâr eyle**

dîvân [3]

1. şiirlerin toplandığı kitap bağlamında

M/523 Oldı müstahzar-ı bahâr bûstân / Okıdı şi‘rden nice **dîvân**

2. mûsikîmizde şekil bakımından türküden çok şarkıya benzeyen, basit, samîmî, külfetsiz, başlangıcı maya ve uzun hava tarzında, güftesini genellikle aynı isimdeki halk edebiyâtı nazım şeklinin oluşturduğu bir form (Kubbealtı Lugatı, 2023).

M/1108 Virdi râhat **divâne** âvâzı / Kimdür anuñ terâne-perdâzı

3. padişah meclisi

M/1675 Cem‘ idüp cümle ehl-i erkânı / Turdı taht-ı felekde **dîvânı**

dîvân eylemek/itmek [2] meclis kurmak

M/1831 Bir gün ol şâh-ı hurrem ü handân / **Eyleyüp** ‘izz ü kadrile **dîvân**

M/1900 Bir gün **idüp** o şâh **dîvânı** / Cem‘ olup hidmetine erkânı

dîvâne itmek [1] delirtmek

M/869 Beni ‘aşk **itdi** mest ü **dîvâne** / Halka ‘aşkile oldum efsâne

dîvâr [1] duvar

M/897 Sakf u **dîvârına** idince nazar / Cûy-ı dil-cûy kıldı bâğa güzer

diyâr [5] ülke

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf **diyâr** / Neden olmak Hazân-ı dûna medâr

M/1908 Ne kişidür hazân-ı bî-tedbîr / K’ola anuñ gibi **diyâra** emîr

M/1911 Eyleyüp şehr-i gül-şene seferi / Salalum ol **diyâra** şûr u şeri

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / ‘Âkıbet irdi bir **diyâra** o şâh

M/1971 İricek ol **diyâre** şâh-ı bahâr / Şâh Nev-rûz’a kıldılar izhâr

diyâr-ı Şâm [1] Şam ülkesi

M/646 Eyledi gâh Mülk-i Rûm’a sefer / Gâh kıldı **Diyâr-ı Şâm’a** güzer

diyü [3] diye, şeklinde

M/1189 Yanına geldi merhabâ itdi / ‘Aşk ola **diyü** bir sadâ itdi

M/1513 Severem **diyü** eyleye âhı / Kıla rüsvâ cihâna ol şâhı

M/1541 Ne revâdur bir oñmaduk evbâş / Severem **diyü** nâmuñ eyleye fâş

dost [3]

1. dost, yakın arkadaş

M/361 Virdi şânında şevket ü savlet / Düşmene havf u **dosta** heybet

2. sevgili

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre makâm / Câna dîdâr-ı **dost** oldı harâm

M/1205 Görmedüm **dostdan** vefâ eserin / Aldum ammâ ki çok cefâ haberin

dost-nüvâz [1] dostları esirgeyen

M/362 Lutf u kahrile ol şeh-i mümtâz / Oldı düşmen-güdâz u **dost-nüvâz**

dögünmek [2] dövünmek

M/1175 Eyleridi toyunca nâle vü âh / **Dögünüp** taşlar ile ol güm-râh

M/1593 Gömgök olmış **döginmeden** bedeni / Nitekim ‘âşıkuñ gamyla teni

dökmek [2]

1. üstünde bulunan şeyleri düşürmek

M/1869 Saldı topraga cümle varların / **Dökdi** kahrile berg ü bârların

2. atmak, savurmak

M/1924 Gücile kondı cümle bâmlara / Harbeler **dökdi** ceyşi tamlara

döküp saçmak [1] bol bol vermek

M/1862 Dürlü ni‘metleri idüp hâzır / **Dökdi** vü **saçdı** illere vâfir

dökülmek [1] bir yere düşmek

M/983 İtdi kâ’im kıyâmeti kayyûm / Yâ **dökildi** zemîne cümle nücûm

döndürmek [1] çevirmek, benzetmek

M/1660 Gark idüp tâb-ı ‘âlemi nûra / Kahrı **döndürdi** dehri tennûra

dönmek [9]

1. bir şeyi andırmak, benzemek

M/261 Cennete **dönmüş** idi bâğıla râğ / Sebz-pûş olmış idi deştile dağ

M/831 Nâleden nâye **dönmişdi** teni / Mûyeden mûya beñzeyüp bedeni

M/1202 **Döndüm** ol hâcîya bu ben mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye nûr

M/1239 Nâleden cismi na‘le dönmişdür / Za‘fdan bir hilâle **dönmişdür**

M/1336 Gözlerüm yaşı **döndi** Ceyhûn’a / Beñzümüñ rengi reng-i lîmûna

M/2032 Halk-ı ‘âlem açıldılar bâga / Yine her gûşe **döndi** uçmaga

2. bir eksen etrafında hareket etmek

M/740 Bu hevâyıla gird-bâd-âsâ / **Dönerem** uşda bî-ser ü pâ

M/1411 Gördi bir bahr-ı jerf ü dürr-i şikerf / Okudı **döne döne** harf-be-harf

M/1662 Oldı nîrân-ı kahrı salalı tâb / **Döne döne** hevâda murg kebâb

dördinci [1] dördüncü

M/204 Saldı **dördinci** çarha çün sâye / Sâyesi virdi mihre pîrâye

döşemek [2] üzerini kaplamak, yaymak

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg sebze-i ter / **Döşedi** sahna atlas-ı ahzar

M/2249 **Döşeye** sahnı sebze-i ferrâş / Ola ashâb-ı bâg hep ‘ayyâş

du‘â [8] alkış, Allah’a yakarış

M/379 Çün **du‘âdur** garaz du‘â idelüm / Sıdk u ihlâs ile senâ idelüm

M/386 Bu **du‘âya** şu kim diye âmin / Dilegüm bu belâdan ola emîn

M/1981 Didi açup **du‘âya** şâh dehen / Nice oldıysa kıssa-i gül-şen

M/1991 İşidüp bu kelâmı şâh-ı bahâr / İtdi dürr-i **du‘âyı** şâh’a nisâr

M/2087 Bu du‘âyı iderken ol miskîn / Hak **du‘âsın** kabûle kıldı karîn

M/2089 Sıdkile ola ger **du‘â** vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur ana câ

M/2090 Bu **du‘â** üzre iken ol bed-nâm / Olmamışken dahı **du‘âsı** tamâm

du‘â eylemek/itmek/kılmak [14]

1. Allah’a yalvarmak

M/379 Çün du‘âdur garaz **du‘â idelüm** / Sıdk u ihlâs ile senâ idelüm

M/2087 Bu **du‘âyı iderken** ol miskîn / Hak du‘âsın kabûle kıldı karîn

M/2088 Kaçan **itdi du‘âyı** bir mazlûm / Ki kıla lutf-ı Hak anı mahrûm

2. saygısını bildirmek

M/1226 Vardı şâh-ı güle **du‘â itdi** / Hâke yüz sürdi vü senâ itdi

M/2049 Didiler **eyleyüp du‘â** vü senâ / Ey Gül-i gül-sitân- hüsn ü behâ

M/2067 Bu sözi gûş idüp Nesîm hemân / **İtdi** Şâh’a **du‘â** vü oldı revân

M/2109 Saña gül **eyleyüp** selâm ü **du‘â** / Hâtıruñ sordı ey esîr-i belâ

M/2116 Eyledi Hakk’a şükr-i lâ-yuhsâ / Hem nesîm-i kerîm’e **itdi du‘â**

M/2117 Pes **du‘âlar idüp** nesîm hemân / Gül’e geldi safâyıla ol ân

M/2118 Yir öpüp ‘izzetile **itdi du‘â** / Didi ey husrev-i cihân-ârâ

M/2186 **Eyledi** sıdkile **du‘â** vü senâ / Şart-ı hizmet ne ise itdi edâ

M/2206 İtdi bülbül de şâha medh ü senâ / Yüz urup hâk-i pâye **kıldı du‘â**

M/2220 Yine bülbül yüz urdı der-gâha / **İtdi** vâfir **du‘âlar** ol şâha

M/2265 İşidicek nesîm-i rûh-efzâ / **Eyledi** şâha çok **du‘â** vü senâ

du‘âsın almak [1] duasını almak, sevindirmek

M/1065 Ol fakîrüñ **du‘âsın al** şâhum / Merhamet kıl senâsın al şâhum

du‘â-yı kadeh [1] Kadeh Duası. Eskiden sarhoşların şarabın sürahiden kadehe dökülürken duyulan sesi duaya benzettiklerini, rintlerin de kadehler doldurulurken aldıkları hazzın ve ihtimamın duayı dinleme ve duaya iştirak etme manzarası gösteren Kadeh Duası bugünün toplumu tarafından her derde şifâ olması için okunabilmektedir (Aksoy, 2022: s. 116-120).

M/2256 Dile geldükçe mâ-cerâ-yı kadeh / Okudı her biri **du‘â-yı kadeh**

dûd [5] duman

M/479 Gerdeni oldı şem‘-i kâfûrî / Zülfi **dûdî** vü çehresi nûrî

M/985 **Dûd**-ı âhum mı eyledi te’sîr / Yâ neden oldı rengi çarhuñ tîr

M/1166 İçine sindi derdile odı / Depesinden çıkup belâ **dûdı**

M/1604 **Dûd**-ı âhuñ mı eyledi te’sîr / Neden olduñ kebûd-pûş u fakîr

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden **dûd** / Ol sebebden libâsum oldı kebûd

duhûl itmek [1] girmek

M/1925 Berf idince bu resme bâga nüzûl / **İtdi** şâh-ı şitâ da şehre **duhûl**

duhûl kılmak [1] girmek

M/210 Çün yedinci sarâya **kıldı duhûl** / Oldı Keyvân o şâha bir kara kul

dûn [1] akılsız

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf diyâr / Neden olmak Hazân-ı **dûna** medâr

dûr [1] uzak

M/698 Hâsılı ‘aşk elinde mecbûram / Zerrece ihtiyârdan **dûram**

dûr itmek [2] uzaklaştırmak

M/100 Mâsivâ hubbun **it** göñülden **dûr** / Kalbüm itsün mahabbetüñ pür-nûr

M/599 Turdı şevkile câme-hâbından / Ebri **dûr itdi** âf-tâbından

dûst [1] dost

M/354 Virmege hasma kahr u **dûsta** kâm / Bir ele tîg aldı bir ele câm

dûş [1] omuz

M/924 Bülbül'üñ olmışıdı lâlâsı / Per ü **dûşında** idi me'vâsı

dutmak [1] uzatmak

M/477 Zekanı kûy-ı hüsndür gûyâ / Zülfi ol gûya savlecân **duta**

dûzah [3] cehennem

M/1878 Dem-i serdile mahv olur **dûzah** / Sıfat-ı zâtı irümemiş yoh

M/1879 **Dûzah**-ı germi gerçi eyler berd / Lîk ider zulmı dehri **dûzah**-ı serd

M/1880 Dem-i serdiyle düşdi âvaha halk / Ki ısındı 'azâb-ı **dûzaha** halk

dükân [1] dükkan, satış yeri

M/1825 Sararup havfıyıla cümle zerân / Oldı gül-şen **dükân**-ı reng-rezân

dün [1] gece

M/1940 Yana yana ocaklara **dün** ü gün / ‘Ûd behâsına çıkmışidi odun

dünyâ [11]

1. üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü

M/38 Nûn emrüñle ulaşup kâffe / Yazdı **dünyâyı** kâfdan kâfe

M/145 Dehre ol oldı ‘illet-i gâyî / Bezedi zât-ı pâki **dünyâyı**

M/541 ‘Adlile hurrem itdi **dünyâyı** / Lutfile hoş-dem itdi **dünyâyı**

M/769 Hâsılı misli yokdurur anuñ / Şimdi oldur ferîdi **dünyânuñ**

M/894 Giren ol şehr-i cennet-âbâda / Girdi bâğ-ı cinâna **dünyâda**

M/1650 Oldı günden güne zuhûrı ziyâd / Saldı **dünyâya** âteş-i bî-dâd

M/1651 Tutdı dehri ser-â-ser âteş-vâr / Saldı **dünyâya** dest-i kahr ile nâr

M/1656 Âteş-i zulmi tutdı **dünyâyı** / Kıldı âteş-gede her arayı

M/1881 Gerçi kim bî-usûl idi râyı / Lîk koydı usûle **dünyâyı**

2. yaşam

M/1476 Didi gam çekme geç bu sevdâdan / Didi geçdüm anuñla **dünyâdan**

dünyâyı gezmek [1]

M/650 Bu tarîkile **gezdi dünyâyı** / Görmedi hüsn-i yâre hem-tâyı

dünya yüzi [1] yeryüzü

M/456 Aña **dünyâ yüzinde** şimdiye dek / Beñdeş olmadı olmaya bir tek

düpdüz [1] komple

M/901 Sürdi servüñ türâb-ı pâyine yüz / Suladı yaşı yir yüzin **düpdüz**

dürc [3] kutu, sandık

M/349 Dürr-i **dürc**-i sa‘âdet ü ikbâl / Dürri-yi burc-ı devlet ü iclâl

M/415 Burc-ı rif‘atde ahter-i tâbân / **Dürc**-i devletde gevher-i rahşân

M/470 **Dürc**-i la‘l içre sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

dürlü [1] türlü, çeşitli

M/1862 **Dürlü** ni‘metleri idüp hâzır / Dökdi vü saçdı illere vâfir

dürmek [1] kağıdı yuvarlayıp rulo haline getirmek

M/1406 Öpdi mektûbı gözine sürdi / Şevkile gâh açdı geh **dürdi**

dürr [10] inci

M/349 **Dürr**-i dürc-i sa‘âdet ü ikbâl / Dürri-yi burc-ı devlet ü iclâl

M/458 Gûş kim **dürlerile** buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre pürdür iki sadef

M/459 Yâ iki tâze güldür açılmış / **Dürden** üstine jâle saçılmış

M/470 Dürc-i la‘l içre sinni **dürr** ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

M/1411 Gördi bir bahr-ı jerf ü **dürr**-i şikerf / Okudı döne döne harf-be-harf

M/1991 İşidüp bu kelâmı şâh-ı bahâr / İtdi **dürr**-i du‘âyı şâh’a nisâr

M/2023 Yine cûdı hazînesin açdı / Hâk-i pâke **dür** ü güher saçdı

M/2159 Ol aña **dürr** ü gevher itdi nisâr / Bu aña cânın eyledi îsâr

M/2359 Bunı efsâne sanma efsûndur / Lafz u ma‘nâsı **dürr**-i meknûndur

M/2404 Pür-sanâyi‘ derûn u bîrûnı / Rişteye çekdi **dürr**-i meknûnı

dürri [1] inci ile ilgili

M/349 Dürr-i dürc-i sa‘âdet ü ikbâl / **Dürri**-yi burc-ı devlet ü iclâl

dürûd itmek [1] dua etmek, övmek

M/2133 Şâha peyk-i nesîm **itdi dürûd** / Didi ey nakd-i kâr-hâne-i cûd

dürûg [1] yalan

M/2412 Lîk efsânesin sanma **dürûg** / Bulımaz çün dürûg-ı şem‘-i fürûg

dürüşmek [1] çalışmak, çabalamak (Dilçin, 2009: s. 87).

M/1049 Şavkumı rûşen eyle yâre **dürüş** / Kapudan kovsalar bacadan düş

düş [2] hayal, rüya

M/2150 Didi bu **düş** midür baña yâ Rab / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı ‘aceb

M/2165 Yine yakdı derûnını hasret / **Düş** gibi geldi lezzet-i vuslat

düşmân olmak [1] birisine kin beslemek

M/1002 Yâ n’olaydı cihân **olup düşmân** / Baña kasd eyleyeydi her yirden

düşmek [27]

1. yansımak, aksetmek

M/60 Yine zîbâ olurdı her dil-ber / **Düşmese** ger cemâline mezher

2. alışmak, müptela olmak

M/80 Ser-i bî-magzumu pür itdi hevâ / N’ola **düşsem** meye habâb-âsâ

M/1938 Görüp ol şiddetini halk üşüyüp / Oda ısındılar ocaga **düşüp**

3. olmak

M/157 Gerçi eb **düşdi** ‘âleme Âdem / Âdeme oldı ol eb-i a‘zam

M/2004 **Düşdü** şevkile ehl-i bâga hurûş / Eyledi renglerinde kanları cûş

4. dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek

M/475 Çâh-ı Bâbildürür o çâh-ı zekan / Kurtulam dimesün o çâha **düşen**

M/774 Gûş idince bu sözi Bülbül-i zâr / Hâke **düşdi** vü kıldı zâr hezâr

M/776 Virdi ilden karâr u sabrı yile / **Düşdi** hâke figân u nâleyile

M/829 Derd-i ‘aşkile haste vü mecrûh / **Düşdü** topraga çün ten-i bî-rûh

M/877 Bülbül ol hoş kelâmı itdi çü gûş / **Düşüp** oldı safâyıla bî-hûş

M/1167 Derd-i hecriyle kaldı çün hâmûş / **Düşdi** hâke olup o dem bî-hûş

M/1405 Bülbül anı işitdi âh itdi / **Düşdi** şevkile kendüden gitdi

M/1410 Açdı pes ‘izzetile tûmârı / Şevkile **düşdi** eyledi zârı

M/1866 Sararup ehl-i bâg dehşet ile / **Düşdiler** hâke havf u haşyet ile

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / **Düşdi** gül-zâra bir şeb ol güm-râh

M/2113 Bülbül itdi bu hoş kelâmı çü gûş / **Düşdi** şevkile yirlere bî-hûş

M/2147 Mest olup **düşdi** yirlere medhûş / Nice dem yatdı bî-hod u bî-hûş

5. aşırı sevgi göstermek

M/788 Eski derdüm yine olup tâze / **Düşdi** dil ol nigâr-ı mümtâze

6. düşkün duruma gelmek

M/913 Lîk ‘aşkile olmış âvâre / **Düşmiş** elden ele o bî-çâre

7. eksilmek

M/975 Müşterî **düşdi** mi sa‘âdetden / Ki cihân oldı pür nuhûsetden

8. uygun düşmek, yakışmak

M/1110 İtdi zühre meger zemîne nüzûl / Ki anuñ çengine **düşer** bu usûl

9. kötü bir sebeple istenmeyen durumda bulunmak

M/1253 Hecre **düşse** kemâl irür ‘aşka / Vasla irse zevâl irür ‘aşka

M/1635 Kafesile getürdiler şâha / **Düşdi** bülbül figânile âha

M/1884 Zulm ü kahrı çü başına üşdi / Kaçdı hep halk âteşe **düşdi**

M/1885 Şu kadar eyledi bürûdeti ‘arz / Ki cihân itdi oda **düşmegi** farz

10. bırakmak

M/1759 Kapkara yandı lâle-i ahmer / Şeş-peri **düşdi** elde kalmadı fer

11. zapt etmek, girmek

M/1921 Gücile vardı evlere **düşdi** / Dama vü bâma ‘askeri üşdi

düşmen [7] düşman

M/358 Milket-i Rûm’ı kılmasa mesken / At salardı memâlike **düşmen**

M/361 Virdi şânında şevket ü savlet / **Düşmene** havf u dosta heybet

M/363 Kahrı **düşmenleri** zebûn itdi / Bağrını haşyetile hûn itdi

M/382 Devlet ü ‘ömrini kılup efzûn / Kıla Hak **düşmenin** za‘îf ü zebûn

M/383 Zâtına irişüp ‘inâyet-i Hak / **Düşmenin** pây-mâl ü hâr itsün

M/1766 Gâlib olursa ger saña **düşmen** / Kaçmak evlâ durur turuşmakdan

M/2011 Kendüden yüz çevürdi ehl-i çemen / Oldılar gördi tâbi‘-i **düşmen**

düşmen-güdâz [1] düşmanları mahveden

M/362 Lutf u kahrile ol şeh-i mümtâz / Oldı **düşmen-güdâz** u dost-nüvâz

düşürmek [2]

1. düşmesine yol açmak, tutamamak

M/1936 Taşraya el uzatsa ger bir zâr / **Düşürürdi** elin çü dest-i çenâr

2. denk getirmek

M/2180 **Düşürüp** bir münâsebet nâ-gâh / Hâl-i bülbülden eylegil âgâh

dü-tâ [1] iki kat (bk. kaddi dü-tâ olmak)

M/12 Yâ'sı anuñ benefşedür gûyâ / Kaddi olmış benefşe gibi **dü-tâ**

düzd [1] hırsız (Birinci, 2019: s.).

M/587 Biri bir **düzd**-i şeb-rev ü 'ayyâr / Bir siyeh-kâr Hindû-yı tarrâr

düzetmek [1] tertip etmek, tanzim etmek (Dilçin, 2009: s. 89).

M/390 Eyle 'uşşâka nâleñi dem-sâz / Perde-i 'aşkdan **düzet** bir sâz

düzmek [1] şarkı meydana getirmek

M/939 İtmege hasb-i hâle âgâzı / **Düzdi** bu resme nagmeye sâzı

E

eb [1] baba

M/157 Gerçi **eb** düşdi ‘âleme Âdem / Âdeme oldı ol eb-i a‘zam

eb-i a‘zâm [1] en büyük baba

M/157 Gerçi eb düşdi ‘âleme Âdem / Âdeme oldı ol **eb-i a‘zam**

ebr [2] bulut

M/599 Turdı şevkile câme-hâbından / **Ebri** dûr itdi âf-tâbından

M/986 **Ebr** tutdı cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer aglamak ister

ebrû [4] kaş

M/433 Dirler **ebrûların** gören fi’l-hâl / Togdı mirrîh üzre iki hilâl

M/609 Bu ne **ebrûdurur** ki peyveste / Hüsn kasrına tâkdurur beste

M/765 Tâk-ı **ebrûsına** kalup müştâk / Görenüñ tâkatini eyler tâk

M/946 Gam-ı **ebrûlaruñla** ey ruh-ı âl / Çarh-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

ebter [1] nesli kesilmiş

M/1890 Görüp anı o zâlim ü **ebter** / Bagrı yagı karış karış artar

ebyât [1] beyitler

M/288 Gâh **ebyât** okındı gâh eş‘âr / Nazm u nesr oldı arada tekrâr

ecel [1] ölüm

M/993 Olmadı bârî kâş tîg-i **ecel** / Kanumı dökmegi göreydi mahal

edâ itmek [1] yerine getirmek

M/2186 Eyledi sıdkile du‘â vü senâ / Şart-ı hizmet ne ise **itdi edâ**

edeb [8] terbiye

M/504 Hâssa söz çogıdı açsam leb /Lîk tutdı dehânı dest-i **edeb**

M/790 Didi bî-hayâ kanı **edebüñ** / Bu edebsizlige nedür sebebüñ

M/792 Haddüñi bil nedür bu şûr ile şer / Çıkma râh-ı **edebden** eyle hazer

M/806 ‘Aşk salsa ne câna şûr u şegab / Evvelâ komaz anda şerm ü **edeb**

M/807 **Edeb** ü şerm ‘akla tâbi‘dür / ‘Aşk hod ‘akla fikre mâni‘dür

M/903 Bir sözüm var eger degülse **edeb** / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/1136 Bu kadar âh u vâha n’oldı sebeb / Ne öter ol harîf kanı **edeb**

M/1150 Harem-i şâhda nedür bu sadâ / **Edebüñ** kanı eyleme gavgâ

edebsizlik [2] terbiyesizlik

M/790 Didi bî-hayâ kanı edebüñ / Bu **edebsizlige** nedür sebebüñ

M/1140 Ne **edebsizlik** ola ki bu gedâ / Şâha utanmayup geçe şeydâ

edvâr [1] devirler

M/1440 Geh Hüseynî‘de kullanup **edvâr** / İsfahân’da iderdi râst-ı karâr

ef‘âl [5] işler

M/118 Dimezem zulmile dalâlet vir / Cümle **ef‘âluma** ‘adâlet vir

M/335 N’ola ger ikisünüñ ahvâlin / Cümle evzâ‘-yı cümle **ef‘âlin**

M/397 Cümle **ef‘âli** i‘tidâl üzre / Hüsn ü hulkı kamu kemâl üzre

M/1118 Bil nihânîce cümle ahvâlin / Baña bildür cemî‘-i **ef‘âlin**

M/2205 Sordı bir bir cemî‘-i ahvâlin / Bildi cümle sıfat ü **ef‘âlin**

efdâl [1] daha faziletli, daha lâyık, daha iyi

M/56 İtdüñ insânı cümleden **efdâl** / Hüsn ü hulk ile eyleyüp ekmel

efgân [10] figan eden, inleyen

M/709 ‘Aşkdan vardur âh u **efgânuñ** / ‘Acebâ kimdür ola cânânuñ

M/779 Derdile kıldı nâle vü **efgân** / Oldı ‘aşkile dîdesi giryân

M/827 Ya‘nî üftâde Bülbül-i nâlân / Derd-i ‘aşkile eyleyüp **efgân**

M/964 Diñlemez kimse âh u **efgânın** / Añlamaz kimse derd-i pinhânın

M/1081 Ölsem itmez kimesne âh u **efgân** / Hasretile meger dil-i nâlân

M/1142 Bizi her şeb uyutmaz **efgânı** / Dahı söyletmeñüz o nâlânı

M/1211 Kaldum uş hasretile dermân-de / Rûz u şeb nâle ile **efgânde**

M/1404 Kıldı tebdîl vasla hicrânı / Demidür kılma âh u **efgânı**

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü **efgân** / Gel berü bâg-ı şevke ol handân

M/2123 Virdi dirdüm belâyıla cânı / Olmasa ger gamile **efgânı**

efgân eylemek/itmek [7] figan etmek, inlemek

M/936 O gice bülbül-i latîf-elhân / Varmayup hâbe **eyledi efgân**

M/1123 Rûz u şeb nâle vü **efgân eyler** / ‘Âleme ‘aşkı dâstân eyler

M/1377 **İtmesün** derd-i hecrile **efgân** / Kalmasun nâr-ı gamda dil biryân

M/1543 Gice vü gündüz **eyleyüp efgân** / Nâmuñı illere kıla dâstân

M/1559 N’ola **efgân iderse** ol nâlân / Nâlişinden irürdi rûha revân

M/1577 Rûz u şeb bî-hûde **efgân eyler** / Gül-i zîbâyı dâstân eyler

M/2291 ‘Ûd-veş gâh **eyledi efgân** / İtdi cânın çü ‘ûduña sûzân

efgân kılmak [2] figan etmek, inlemek

M/962 Şol kadar **kıldı** bülbül **efgânı** / K’odlara yakdı derdile cânı

M/1634 Rûz u şeb **kıldı** nâle vü **efgân** / Derd-i hicrânile olup nâlân

efgende [1] tutkun

M/772 Şâhlardur o şâha **efgende** / Ben de ol şâha olmışam bende

efgende olmak [2]

1. tutulmak

M/1231 Bende düşdi olup saña bende / Derd-i ‘aşkile **oldı efgende**

2. bağlanmak, hizmet etmek

M/1699 Biri **olup** bahâra **efgende** / Biri bâb-ı temûzda bende

ef ‘î [1] engerek yılanı

M/997 Olmadı mı bir **ef‘î**-i semm-nâk / Ki beni eyleyeydi zehri helâk

efkâr eylemek [1] düşünmek

M/1355 Gerçi kim **eyledi** çok **efkârı** / ‘Âkıbet buldı kâsid-i yârı

eflâk [4] gökler

M/228 Yine idüp müşerref **eflâki** / kıldı tekrîm tûde-i hâki

M/1209 Baña rahm itmez ol cefâ-kârum / İrdi **eflâke** âhile zârum

M/1271 Bezm-i **eflâk** şevkile toldı / Mihr-i câm-ı şafak şarâb oldı

M/1659 Râyet-i kadri irdi **eflâke** / Şûle saldı celâlile hâke

efsâne [7]

1. konu

M/332 Nice **efsâne** nazm idem ‘acabâ / Ne tarîk ihtiyâr idem âyâ

M/2411 Virüp **efsânesine** ‘aklum zîb / Lafz u ma‘nâsın eyledüm terkîb

2. hikaye

M/393 Bülbül-i gül-sitân-ı efsâne / Böyle kılmış beyân-ı **efsâne**

M/1673 Salan **efsâne** bemine nârı / Böyle yakdı çerâg-ı ahbârı

M/2359 Bunı **efsâne** sanma efsûndur / Lafz u ma‘nâsı dürr-i meknûndur

M/2360 Kuru **efsâneden** n’olur hâsıl / Ma‘nâsıdur murâd bundan bil

M/2412 Lîk **efsânesin** sanma dürûg / Bulımaz çün dürûg-ı şem‘-i fürûg

efsâne olmak [3] efsane haline gelmek

M/714 Ey ‘aceb kangı şem‘a pervâne / Olup **olduñ** cihânda **efsâne**

M/869 Beni ‘aşk itdi mest ü dîvâne / Halka ‘aşkile **oldum efsâne**

M/1346 Yanmasa nâr-ı ‘aşka pervâne / Şem‘ **olmazdı** dilde **efsâne**

efser kapmak [1] tacını almak

M/407 **Kapamaz** kimse kimseden **efser** / Lâle tâcın meger ki bâd-ı seher

efsûn [1] sihir

M/2359 Bunı efsâne sanma **efsûndur** / Lafz u ma‘nâsı dürr-i meknûndur

efsürde [1] donmuş

M/1935 Eyler idi anı o dem mürde / Nicesi mürde belki **efsürde**

efşân eylemek [1] saçmak

M/1860 Lîk ol şâh eyleyüp ihsân / Başlarına zer **eyledi efşân**

efzûde olmak [1] artırmak

M/205 Ki olup sâyesinde âsûde / Oldı nûr-ı Cemâli efzûde

efzûn kılmak [2] uzatmak

M/382 Devlet ü ‘ömrini **kılup efzûn** / Kıla Hak düşmenin za‘îf ü zebûn

M/2422 Kimini kem **kılup** kimin **efzûn** / Ola mevzûn dilinde nâ-mevzûn

eger [9] eğer

M/355 Bir şecî‘ vü dilîrdür ki **eger** / Kılsa Rüstem şecâ‘atine nezer

M/474 Ele girmez kalur o sîb ayva / Dimeye rahm idüp **eger** elma

M/798 Olsa ‘ömrüñ **eger** hezârân sâl / Gül’e irmek saña hayâl-i muhâl

M/903 Bir sözüm var **eger** degülse edeb / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/1019 Seni sevmek günâhsa aña **eger** / Bârî öldür günâhdan kurtar

M/1020 Yok **eger** ol gedâdan ey dil-dâr / Utanup halkdan idersen ‘âr

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi senden **eger** / Haşre deñlü kalurdı tîre kamer

M/1713 Yok **eger** eyleyüp muhâlefeti / Virmezisen baña ol memleketi

M/2415 Her ne ise **eger** hatâ vü savâb / ‘Akl-ı pâkümden oldı fethü’l-bâb

egerçi [5] gerçi

M/803 Zâhir **egerçi** bir gedâyam ben / ‘Aşk-ı yâr ile pâd-şâyam ben

M/1206 Zâhiren olmışam **egerçi** karîb / Lîk oldı ba‘îd vasl-ı habîb

M/1329 Nâzenînde **egerçi** nâz gerek / Çok gerekmez velîkin az gerek

M/1522 Didi kim itmedüm **egerçi** ki bend / İtdüm ammâ ki çok nasîhat ü pend

M/1956 Kârı dehrüñ **egerçi** ‘usr durur / ‘Usra âhir netîce yüsr dürür

eger ki [1] -se/-sa

M/376 Olsa eşcâr **eger ki** hâme baña / Olup evrâkı cümle nâme baña

eglenmek [1] eğlenmek, keyifli vakit geçirmek

M/1560 Olmış idi mugannî-i gül-şen / **Eglenürdi** anuñla ehl-i çemen

egnine giymek [1] sırtına geçirmek

M/1449 **Giyüp egnine** şeb-revâne kabâ / Seyr ider bâğda tek ü tenhâ

eğlence [2]

M/912 Hâsılı bir latîf **eğlence** / Gam u şâdîde câna dinlence

M/1234 Gamuñ olmışdur aña **eglence** / Cânına derdüñ oldı diñlence

ejder-dem [1] ejderha nefesli

M/42 Çâr ezdâdı bend idüp muhkem / Eyledüñ bir tılısm-ı **ejder-dem**

ehl [47] mensup

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u celâl / Kaldı ayakda **ehl**-i fazl u kemâl

M/317 Kem olup fazl u ma‘rifet **ehli** / Tutdı âfâkı câhilüñ cehli

M/323 **Ehl**-i fazla nedür bu inkâruñ / Niçün inkâr ola ‘aceb kâruñ

M/324 Çokdurur hamdü li-llâh **ehl**-i kemâl / Var ise hüsnüñ eyle ‘arz-ı cemâl

M/511 Rûz-ı ‘ömrüm hezâr sâl olsa / Her kılum tende **ehl**-i kâl olsa

M/737 Ben de **ehl**-i hevâ bir abdâlem / Bu hevâda senüñle hem-hâlem

M/906 Bir hüner sâhibi kemâl **ehli** / Bir safâ ıssı zevk ü hâl **ehli**

M/921 Söyleşürken ol iki **ehl**-i hüner / Âşinâ çıkdı birbiriyle meger

M/1035 N’ola oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner **ehlidür** ol gedâ-yı hakîr

M/1038 İltifât it kemâl **ehline** / İ‘tibâr eyle hâl **ehline**

M/1086 **Ehl**-i hüsnüñ melâhati hakkı / ‘Aşk erinüñ mahabbeti hakkı

M/1130 Bir kemâl **ehli** hûb server imiş / Her kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1152 Uyumaz nâlişüñden **ehl**-i çemen / Şâh-ı Gül bî-huzûrdur senden

M/1360 Ser-firâz idi **ehl**-i gül-şende / **Ehl**-i râz idi cümle-i fende

M/1471 Didi kim ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘aşk **ehli** ‘akl u fikri n’ider

M/1510 Bir hevâ **ehli** oñmaduk evbâş / Nâmını eyledi gülüñ ele fâş

M/1512 Bir hevâ **ehli** fâcir ü fâsık / Güle lâyık mıdur geçe ‘âşık

M/1524 Didi göster baña ol evbâşı / O hevâ **ehli** mest ü kallâşı

M/1560 Olmış idi muganni-i gül-şen / Eglenürdi anuñla **ehl**-i çemen

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / **Ehl**-i gül-şen Benefşe dirdi aña

M/1720 **Ehl**-i gül-şende görüp ol hatarı / Gülüñ od oldı hacletile yiri

M/1756 Yagdurup **ehl**-i Gül-şen‘e âteş / Kıldı od cengin ‘Âl-i ‘Osmân-veş

M/1757 **Ehl**-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / Yandılar nâr-ı kahra şem‘-misâl

M/1772 Gül-şen‘i aldı çünki şems-i münîr / İdüp emrine **ehlini** teshîr

M/1774 **Ehl**-i gül-şende ıztırâb bulup / Âteş-i kahrı iltihâb bulup

M/1817 Bir kemâl **ehli** kudret issi idi / Lîk gâyet de ni‘met issi idi

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp bir bir / **Ehl**-i bagın çemende gönline gir

M/1859 Taht-ı gül-zâre geçdi mîr oldı / **Ehl**-i gül-şen kamu esîr oldı

M/1866 Sararup **ehl**-i bâg dehşet ile / Düşdiler hâke havf u haşyet ile

M/1868 Soydı hep **ehl**-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı kaldı her biri bî-zevr

M/2001 Zulm ü kahrile olup âzürde / **Ehl**-i bâg olmışıdı pejmürde

M/2003 Gerçi irmişdi **ehl**-i bâga memât / Buldılar makdemiyle tâze hayât

M/2004 Düşdü şevkile **ehl**-i bâga hurûş / Eyledi renglerinde kanları cûş

M/2009 Oldı zulm-i şitâyı çün dâfi‘ / Cümle bâg **ehli** oldılar tâbi‘

M/2011 Kendüden yüz çevürdi **ehl**-i çemen / Oldılar gördi tâbi‘-i düşmen

M/2024 **Ehl**-i bâga idüp ri’âyetler / Halka geydürdi sebz hil‘atler

M/2192 Kala habs içre bir kemâl **ehli** / O belâ issi sen vebâl **ehli**

M/2212 Didi bunuñ gibi kemâl **ehli** / Ola Hak kurbıla visâl **ehli**

M/2215 Ola çünkim kemâl **ehli** gedâ / Pâd-şâha musâhib olsa revâ

M/2235 **Ehl**-i gül-zâre zer nisâr oldı / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

M/2295 Giderek oldı bezm germ-â-germ / **Ehl**-i bezmüñ kulûbın eyledi nerm

M/2306 **Ehl**-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül def

ehl-i ‘akl [1] akıllı

M/611 Bu nice zülf-i ‘anber-âsâdur / K’aña hep **ehl-i ‘akl** şeydâdur

ehl-i ‘aşk [2] âşıklar bağlamında

M/811 **Ehl-i ‘aşk** olmayınca rüsvâyî / Bulımaz ‘aşkdan tesellâyı

M/1084 Dil-berüñ gunc u nâzı hakkıyçün / **Ehl-i ‘aşkuñ** niyâzı hakkıyçün

ehl-i derd [1] dertli

M/708 Didi ey **ehl-i derd** ü haste derûn / Hancer-i ‘aşkile şikeste-derûn

ehl-i dîvân [1] divan meclisi üyeleri

M/549 Âb-ı rûyıydı **ehl-i dîvânuñ** / Jâle dirlerdi nâmına anuñ

ehl-i erkân [1] ileri gelenler

M/1675 Cem‘ idüp cümle **ehl-i erkânı** / Turdı taht-ı felekde dîvânı

ehl-i hâl [1] hal ehli

M/686 Merd-i sâhib-kemâle beñzersin / Hâsılı **ehl-i hâle** beñzersin

ehl-i kemâl [3] fazilet sahipleri

M/613 Bu nice dânedür ki murg-misâl / Düşdi dâma anuñla **ehl-i kemâl**

M/1039 İtse **ehl-i kemâle** şâh ihsân / Lutf-ı tab‘ına olur ol bürhân

M/1562 Kimde kim zâhir ola hüsn ü cemâl / Tutılur dâm-ı ‘aşka **ehl-i kemâl**

ehl-i safâ [3] gönlü şen

M/732 Nefesüñden gelür çü bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen **ehl-i safâ**

M/838 Şehr-i Gül-zâr’dan berü çün mâ / Gördi akup gelür bir **ehl-i safâ**

M/889 Bunı didi vü pes ol **ehl-i safâ** / Şehr-i Gül-zâr’e oldı reh-nümâ

ehl-i safâ olmak [1] huzur sahibi olmak

M/586 Lutf-ı tab‘ıyla **olup ehl-i safâ** / Cûy-ı dil-cûy dirler idi aña

ehl-i vefâ [1] vefalı kişi, dost

M/2200 Müjde idüp bir iki **ehl-i vefâ** / Virdiler bülbül-i hazîne safâ

ekmel eylemek [1] mükemmel hale getirmek

M/56 İtdüñ insânı cümleden efdâl / Hüsn ü hulk ile **eyleyüp ekmel**

ekremeyn ‘inde’n-nâs [1] insanlar arasında en cömert olan

M/256 Hem olan **ekremeyn ‘inde’n-nâs** / ‘Ammi-i pâk Hamza vü ‘Abbâs

ekser [1] pek çoğu

M/147 Gark idüp zulmet içre zulm ü günâh / Halkuñ olmışdı **ekseri** güm-râh

ekserî [1] çoğu

M/316 **Ekserî** ‘âlemüñ olup ‘âmî / Kaldı fazl u ma‘ârifüñ nâmı

eksüklük [2] eksiklik

M/198 Çünki evvelki gögi itdi makâm / Bildi **eksüklügini** mâh-ı tamâm

M/1569 Aña lutfile ‘özr-i tâm eyle / Dile **eksüklügin** tamâm eyle

el [23]

1. sebebiyle

M/78 Yâ İlâhî günâh-kâr oldum / Nefs **elinden** zelîl ü hâr oldum

M/1354 Didi benden kim ola yâre resûl / Bula anuñ **eliyle** nâme vüsûl

2. el

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne iki **eli** varak

M/486 Desti kim misli yok letâfetde / **Eli** üstündürür melâhatde

M/488 Gerçi dirler olur el üstine el / **Eli** altundadur anuñ hep **el**

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki **eli** / Kâtib-i sun‘a oldı fâl-ı ‘alî

M/560 Gice gündüz **elinde** câm-ı sürûr / Her gice mest ü her seher mahmûr

M/698 Hâsılı ‘aşk **elinde** mecbûram / Zerrece ihtiyârdan dûram

M/828 Şevk **eli** çâk idüp girîbânın / Tutdı hâr-ı belâ çü dâmânın

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber her-bâr / Tutaridi **elinde** bir tûmâr

M/1382 Pes **ele** aldı hâmeyi ol dem / Bülbüle yazdı nâmeyi ol dem

M/1400 Aldı zanbak **eline** tûmârı / Geldi şâd itdi bülbül-i zârı

M/1499 Rûz u şeb hanceri belinde idi / Hışmile nîzesi **elinde** idi

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı tîz **elden**

M/1759 Kapkara yandı lâle-i ahmer / Şeş-peri düşdi **elde** kalmadı fer

M/1936 Taşraya el uzatsa ger bir zâr / Düşürürdi **elin** çü dest-i çenâr

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz **ele** saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül def

M/2309 Aldı sûsen **eline** mûsîkâr / Kopuzın aldı Lâle tutdı kenâr

3. gözetim

M/925 Bülbül olup **elinde** perverde / Yiri var idi tâc-veş serde

4. sahiplik

M/1037 Gerçi yokdur **elinde** sîmile zer / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi yeter

M/1207 Vasl-ı dil-dâre iktidârum yok / Dilde sabr **elde** ihtiyârum yok

5. yabancı, elalem

M/1510 Bir hevâ ehli oñmaduk evbâş / Nâmını eyledi gülüñ **ele** fâş

el’ân [1] şimdi

M/634 Bile halk-ı zemâne kim **el’ân** / Olmışam hüsnile ferîd-i cihân

el bağlamak [1] namazda elleri kavuşturmak

M/88 Rûy-ı mihrâba eyleyüp her gâh / **Bağlasam el** namâza ben güm-râh

elbet [1] kuşkusuz, kesinlikle

M/2391 İdüp **elbet** tabî‘atı fâsid / Bu sıfatdan miâc olur bârid

elbette [5] kuşkusuz, kesinlikle

M/322 Cevherüñ var ise getür âhir / Olur **elbette** müşterî zâhir

M/1491 Kande kim mihr-i vasl ola lâmi‘ / Olur **elbette** aña bir mâni‘

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir hoş yâr / Aña **elbette** bulunur agyâr

M/1494 Her kime kim müyesser ola habîb / Olur **elbette** ol arada rakîb

M/2384 Garaz oldur ki nefs olsa gazûb / Olur **elbette** ‘akl u cân maglûb

el çekmek [1] bırakmak, feragat etmek

M/1712 Şehri teslîm idüp sen **el çekesen** / Hâk-i hâlüme tohm-ı ‘afv ekesen

elden ele [1] bir yerden diğerine

M/913 Lîk ‘aşkile olmış âvâre / Düşmiş **elden ele** o bî-çâre

elden düşürmemek [1] elinden bırakmamak

M/553 Nûş idüp şevkile mey-i gül-fâm / Câmı **elden düşürmez** idi müdâm

elden gitmek [1] bir şeyi yitirmek

M/787 **Gitdi elden** karâr u sâmânum / Odlara yandı derdile cânum

elden komak [1] elinden bırakmak

M/206 Çün beşinci sarâya kıldı hırâm / Tîgin **elden kodı** o dem Behrâm

elde olmak [1] elinde tutmak

M/563 **Oldugıyçün** zer **elde** câmı anuñ / Oldı zerrîn kadehde nâmı anuñ

ele almak [8] bir cismi eline almak, kavramak, tutmak

M/83 **Ele alsam** vüzû‘ içün ibrîk / Sanuram pür durur şarâb-ı rahîk

M/263 Lâleler tutmışıdı sahrâyı / **Ele almışdı** câm-ı sahbâyı

M/354 Virmege hasma kahr u dûsta kâm / Bir **ele** tîg **aldı** bir **ele** câm

M/1282 **Aldı** zerrîn kadeh **ele** nergis / Toldı şevkile ser-te-ser meclis

M/1746 Gül-şen ehli yaragın **aldı ele** / Cümlesi hâzır oldılar cedele

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp cedele / **Aldı** bir jeng-i beste nîze **ele**

M/1749 La‘l-i şeşper **alup ele** Lâle / Sengler hâzır eyledi Jâle

M/2247 Câm-ı zerrîni **ala** nergis **ele** / Mest ü mahmûr bezm-i bâga gele

ele girmek [1] elde etmek

M/474 **Ele girmez** kalur o sîb ayva / Dimeye rahm idüp eger elma

elem [6] keder

M/826 Bu tarafdan esîr-i mihnet ü gam / Mübtelâ-yı belâ vü derd ü **elem**

M/951 **Elem**-i ‘aşkile zebûn oldum / Çâh-ı mihnetde ser-nigûn oldum

M/961 Merhamet kıl ki câna irdi **elem** / Merhamet kıl ki yakdı cânumı gam

M/1183 **Elem** ü derdile olup haste / Otururdı gamile dem-beste

M/1386 **Elem**-i ‘aşkumile hâlüñ ne / Gam-ı hecrümle infi‘âlüñ ne

M/2060 **Elem** ü hecrile nedür hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı gam per ü bâlüñ

elfâz [1] sözler, kelimeler

M/2403 Oldı **elfâzı** lutfıla hem-var / Hem ma‘ânîsi âb-ı sâfî-vâr

e’l-hak [2] doğrusu

M/2263 Eyü çekdi cefâ vü hicrânı / Vasluma **e’l-hak** oldı erzânî

M/2327 Subha dek ‘ayş u nûş idüp **e’l-hak** / Virdiler bezm-i ‘işrete revnak

elhân [1] nağmeler

M/916 Didi kim var getür o nâlânı / Câna virsün safâlar **elhânı**

eli değmemek [1] bir işi yapmaya vakit ve fırsat bulamamak

M/305 Kılmadan defter-i ma‘âşı rakam / **Değmez el** kim kılam tırâş-ı kalem

elif [5] Arap alfabesinde bir harf

M/6 **Elif**’i serv-i bâğ-ı rahmetdür / Gonce-i zanbak-ı hidâyetdür

M/448 Enfi hey’etde bir **elifdür** san / Kim cemâl arasında oldı ‘ayân

M/1412 **Elif**-i ibtidâda oldı delîl / Kim odur ihtidâya togrı sebîl

M/2402 Her **elif** serv gibi kad çekdi / Cûy-veş satr-ı dehre sed çekdi

M/2425 Hattı bî-vech **elifle** ide hatâ / Ola hattında sehv birle hatâ

elif-asa [1] elif harfi gibi

M/572 Elif- âsâ latîf kâmetde / Misli yok hergiz istikâmetde

elif ü bâ [1] alfabe

M/520 Pîr-i ta‘lîme iktidâ itdi / **Elif ü bâya** ibtidâ itdi

el ile tertîb itmek [1] eliyle hazırlamak

M/518 **İdüp** evrâk **elile tertîb** / Eyledi bir kitâb-ı hoş terkîb

elin almak [1] elinden tutmak, yardımcı olmak

M/1215 Dest-gîr olup ey huceste-hısâl / Demidür bu fütâdenüñ **elin al**

eline almak [2] uğraşmak, başlamak

M/2163 Gördi yanına yok nigârını / Yine **eline aldı** zârını

M/2307 Hem benefşe **eline** çeng **aldı** / Bülbül âfâka velvele saldı

elinden düşmez olmak [1] sürekli onunla ilgilenmek

M/525 Ki **elinden** hemîşe ‘âşık-vâr / **Düşmez oldı** sefîne-i eş’âr

elini kana sokmak [1] elini kana bulamak, öldürmek

M/490 Katl idüp yâ bir iki mahzûnı / **Elini kana sokdı** ol hûnî

eli üstine el olmamak [1] elinden daha güzeli bulunmamak

M/487 Aña sunmış ‘inân-ı lutf-ı Hudâ / **Eli üstine el olmaz** aslâ

el karışdurmak [1] ellerini birbirine sürtmek suretiyle ısıtmak

M/1889 Gördi men‘ eylemez o dem serdi / Âteşe vardı **el karışdurdı**

el kavşurmak [2] elpençe divan durmak (Dilçin, 2009: s. 93).

M/89 Der-i dil-berde sanuram her dem / **Kavşurup** hidmetinde **el** tururam

M/928 **Kavşurup** karşusında **el** dâ'im / Bir ayag üstine olup kâ'im

elma [1]

M/474 Ele girmez kalur o sîb ayva / Dimeye rahm idüp eger **elma**

el sunmak [1] el uzatmak

M/1502 Güle her kim ki **sunsa el** bî-bâk / Dâmenin eyleridi gayreti çâk

eltef [1] en güzel

M/394 Ki meger rûzgâr-ı mâzîde / **Eltef** ü eşref-i arâzîde

el uzatmak [1] elini çıkartmak

M/1936 Taşraya **el uzatsa** ger bir zâr / Düşürürdi elin çü dest-i çenâr

el üstine el olur [1] "El elden üstündür." Bir konuda çok ileri durumu bulunan kişi, o konunun son kertesine ulaşmış değildir. Kendisinden ileri ve derece derece birbirinden yüksek birçok kimseler daha vardır (Aksoy, 1993: s. 119).

M/488 Gerçi dirler **olur el üstine el** / Eli altundadur anuñ hep el

el üzre tutmak [1] çok saygı ve sevgi göstermek

M/927 **Tutdı el üzre** lutf u ‘izzetile / Başı üzre yir itdi hürmetile

el virmek [3] uygun gelmek, imkanı olmak

M/1196 Yog iken hîç ihtimâl-i visâl / Hamdü li-llâh ki **el virüp** ikbâl

M/2152 Zî-sa‘âdet ki **el virüp** ikbâl / İtdi mâh-ı kemâl ‘arz-ı cemâl

M/2325 **Virdi el** çün zemâneden fursat / İkilik gitdi buldılar vahdet

elyak [1] daha münâsib, daha lâyık.

M/35 Kimse hamd idemez saña **elyak** / Hamdi sen kıl geri saña ancak

el yumak [1] el çekmek, vazgeçmek (Dilçin, 2009: s. 94).

M/84 **El yudum** âb-dest ü tâ‘atden / Vâzgeldüm kamu ‘ibâdetden

emân [1] İslâm ülkesine girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can ve mal güvencesi (Bozkurt, 1995: s. 75).

M/1407 Didi bu nâme hırz-ı cânumdur / Şâh-ı gamdan hat-ı **emânumdur**

emânı yok [1] amansız, acımasız

M/447 Fitneye her biri atılmış ok / Fitnesi çok **emân** u şefkati **yok**

emîn [1] güvenli

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne hemân / Yiridür dinse ger **emîn**-i cinân

emîn olmak [1] uzak durmak, emniyette olmak

M/386 Bu du‘âya şu kim diye âmin / Dilegüm bu belâdan **ola emîn**

emîr [2] reis, önder

M/372 Devr-i ‘adlüñde ey **emîr** bâzâr / Meger erbâb-ı ‘aşk leyl ü nehâr

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre **emîr**

emîr kılmak [1] yönetici olarak atamak

M/537 İtdi Şâh-ı Bahâr hoş tedbîr / Gül’i **kıldı** o şehr-i hûba **emîr**

emîr olmak [3] yöneticilik yapmak

M/1771 Yine Gül Şâh‘ı kurdı sebz-i serîr / Yine **oldı** sa‘âdetile **emîr**

M/1908 Ne kişidür hazân-ı bî-tedbîr / **K’ola** anuñ gibi diyâra **emîr**

M/1394 Nice bir hecrile esîr olasan / Demidür vasile **emîr olasan**

emr [15]

1. Allah’ın buyruğu

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu hemân / Kâf u nûn **emri**-y-ile kevn ü mekân

M/37 Nûna peyveste eyleyüp kâfı / Kevn **emrinde** eyledüñ kâfi

M/38 Nûn **emrüñle** ulaşup kâffe / Yazdı dünyâyı kâfdan kâfe

2. padişah buyruğu

M/402 Hükmi âfâka yil gibi sârî / **Emri** her yirde su gibi cârî

M/744 Şâh-ı Gül **emrine** hevâ-dâram / O hevâyıla tîz-reftâram

M/773 Olup **emriyle** yil gibi pûyân / Olmışam bu hevâda ser-gerdân

M/1279 **Emr**-i ‘âlî irince ol sâ‘at / Cümle tertîb olındı hep sohbet

M/1732 Yohsa **emrile** eylerüm ol ân / Kendü nârıyla kendüyi sûzân

M/1897 **Emri** mânend-i âb olup cârî / Yil gibi oldı hükmi hem sârî

M/1933 Şöyle kim eyleyüp muhâlefeti / **Emrine** kılmayup mutâva‘atı

3. emir, buyruk

M/1496 Ki olup hâfız-ı gül-i ra‘nâ / Aña olmışdı **emrile** lâlâ

M/1772 Gül-şen‘i aldı çünki şems-i münîr / İdüp **emrine** ehlini teshîr

M/2351 Bu cihân iki kapulu evdür / Birinüñ **emri** â biri revdür

4. iş

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet **emri** tamâm / İrdi teftîş-i hâle sevk-i kelâm

M/2385 İdemez ‘akl **emrini** icrâ / Gazab eyler fesâd-ı bî-pervâ

emr-i şer‘ [1] şer‘î emirler

M/129 **Emr-i şer‘e** itâ‘atüm artur / Sünnetine ikâmetüm artur

emvât [1] ölüler. Hz. İsa’nın ölüleri diriltme mucizesi bağlamında

M/162 Gerçi ‘Îsî’den oldı hayy **emvât** / Cümle zerrâta andan irdi hayât

enbiyâ [4] peygamberler

M/137 Ol ki serdâr-ı **enbiyâ** oldur / Serv-sâlâr-ı asfiyâ oldur

M/153 Mih-ter-i **enbiyâ** Muhammed’dür / Bih-ter-i evliyâ Muhammed’dür

M/196 İrişüp anda lutfıla o hümâm / Oldı ervâh-ı **enbiyâya** imâm

M/237 Müznibînüñ şefî‘i sensen çün / **Enbiyânuñ** refî‘i sensen çün

encüm [4] yıldızlar

M/934 Hâb-ı gafletde göz yumup **encüm** / Her biri kılmışidi kendüyi güm

M/1437 Mâh kurmış felekde hengâme / **Encüm** üşmiş başına çün ‘âmme

M/2299 Kılmaga şâh mâhile sohbet / İtdi **encüm** felekde cem‘iyyet

M/2300 Yakdılar bezm-i çarha yir yir şem‘/ Oldı pervâne gibi **encüm** cem‘

encümen [1] meclis

M/557 Ol idi nûr-ı çeşmi **encümenüñ** / Olmış idi görür gözi çemenüñ

endâm [3] boy pos

M/356 Sararup havfdan çü berg-i hazân / Ola **endâmı** bîd-veş lerzân

M/422 Cümle **endâmı** dil-keş ü garrâ / Birbirinden güzel kamu a‘zâ

M/510 Nice vasf eyleyüm letâfetüñi / Cümle **endâmınuñ** melâhatini

endîşe [1] kaygı

M/701 Dahı yok hîç fikr ü **endîşem** / ‘Aşka ancak rızâdurur pîşem

enf [1] burun

M/448 **Enfi** hey’etde bir elifdür san / Kim cemâl arasında oldı ‘ayân

engüşt [5] parmak

M/450 Yâhûd **engüşt**-i ber-güzîde-i Hakk / Kamerüñ kursın eyledi iki şakk

M/491 Oldı **engüşti** sanki hâme-i sîm / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/492 Ayası ay u mihrdür müşti / Şa‘şa‘adur o mihre **engüşti**

M/491 Oldı **engüşti** sanki hâme-i sîm / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/492 Ayası ay u mihrdür müşti / Şa‘şa‘adur o mihre **engüşti**

enhâr [1] nehirler

M/259 Irişüp i‘tidâl-ı fasl-ı bahâr / Cûşa gelmişdi şevkle **enhâr**

enîn [3] inilti

M/821 ‘Ûd gibi kılup figân u **enîn** / ‘Ûd-veş yakdı cânını ol miskîn

M/932 Za‘file eyleridi savt-ı hazîn / İşidenler kılurdı zâr u **enîn**

M/1198 ‘Ayn-ı vuslatdasan nedür bu **enîn** / Bulduguñca buñarsun ey miskîn

enîn eylemek/itmek/kılmak [9] inlemek

M/989 Hâsılı **eyleyüp** bu resme **enîn** / Eyledi kendü kendüye nefrîn

M/1308 ‘Ûd-veş **eyleyüp** figân u **enîn** / ‘Ûd-veş yakdı cânın ol miskîn

M/1374 Didi kim dahı sag mı o ol miskîn / Dahı **eyler** mi derdümle **enîn**

M/674 Gûşına irdi bir sadâ-yı hazîn / Gördi bir şahs **ider enîn** ü tanîn

M/1146 Bu hevâyı gidersün ol miskîn / **İtmesün** yok yire figân u **enîn**

M/1401 Didi kim müjde olsun ey gam-gîn / Vakt-i şâdî irişdi **kılma enîn**

M/1451 Geldi gördi ki bir garîb ü hazîn / Oturup bir tarafda **eyler enîn**

M/2079 **Eylerem** rûz u şeb figân ü **enîn** / Olmışam derd ü hecrile gam-gîn

M/2126 Nice müddetdür ol gedâ-yı hazîn / Derdümile **kılur** figân u **enîn**

enîs [1] dost

M/1076 Dâr-ı gurbetdeyem **enîsüm** yok / Künc-i fürkatdeyem celîsüm yok

enîs olmak [3] dostluk etmek

M/2170 Kanı bu câna **enîs olan** dil-ber / Bu kafesde celîs olan dil-ber

M/2227 Yine servile bülbül **oldı enîs** / Didiler her birine hayra celîs

M/2405 Zurafânuñ **enîsi olsa** sezâ / ‘Urefânuñ celîsi olsa revâ

envâ‘ [2] çeşitli

M/1819 Kılup **envâ**‘-ı ni‘meti izhâr / Bezl iderdi cihâna Hâtem-vâr

M/2218 Şâh **envâ**‘-ı lutfile der-hâl / Bülbüli itdi gül-şene irsâl

envâr [1] nurlar, parlaklıklar

M/2006 Göz açup hâbdan kamu ezhâr / Toldı âfâka şevkile **envâr**

enver [7] parlak

M/453 Yâ meger âftâb-ı **enverdür** / Ki anuñla cihân münevverdür

M/855 Ol cemâl ile mihrden **enver** / Zerreden ben kemîne vü kem-ter

M/1006 Didi derdile ey meh-i **enver** / Makdemüñden irişdi ‘âleme fer

M/1007 Meger ol âf-tâbe hem-sersen / Ki anuñçün bu resme **enversen**

M/1025 Didi ey subh-ı sâdık-ı **enver** / Virdi sıdkuñ cihâna zînet ü fer

M/1026 Nûr-ı sıdkıla kalbüñ **enverdür** / Gün gibi halka sıdkuñ ezherdür

M/1738 Meger a‘yânı içre bir server / Var idi tab‘ı rûşen ü **enver**

er [2]

1. asker

M/576 Bir bülend-iktidâr-ı server idi / Serv dirlerdi bir yüce **er** idi

2. mensup

M/1086 Ehl-i hüsnüñ melâhati hakkı / ‘Aşk **erinüñ** mahabbeti hakkı

erbâb [2] sahipler

M/1564 Olsa ‘âşık cemâline kevneyn / İrmez **erbâb**-ı hüsne andan şeyn

M/2010 Gördi çün bu hevâyı şâh-ı şitâ / K’irdi **erbâb**-ı bâga zevk u safâ

erbâb-ı ‘âşk [2] aşk ehli, aşık kimseler

M/372 Devr-i ‘adlüñde ey emîr **bâzâr** / Meger **erbâb-ı ‘aşk** leyl ü nehâr

M/764 Hışmile cismi nîtekim Mirrîh / Çekmiş **erbâb-ı ‘aşka** hancer ü sîh

erimek [2] karın erimesi (gerçek anlam) ve mecazen çok utanmak bağlamında

M/2013 Berf anı göricek bu hâletile / **Eriyüp** yire geçdi hacletile

M/2016 **Eriyüp** geçdi Berf mahv oldı / Gözi yaşıyla yir yüzi toldı

Erjeng [1] Mânî-i Nakkaş, bir Çinli nakkaştır. Resim mecmâsına Erteng, Erjeng, Engelyûn ve Nigâr da deniğr. Bir rivâyette Mâni’nin atölyesinin adı Erjeng’dir (Onay, 2009: s. 318).

M/1809 Rengini görse deng olup **Erjeng** / Dirdi nîreng olur bu hod-nîreng

erkân [1] ileri gelenler

M/1900 Bir gün idüp o şâh dîvânı / Cem‘ olup hidmetine **erkânı**

ervâh [1] ruhlar

M/196 İrişüp anda lutfıla o hümâm / Oldı **ervâh**-ı enbiyâya imâm

erzânî olmak [1] layık olmak

M/2263 Eyü çekdi cefâ vü hicrânı / Vasluma e'l-hak **oldı erzânî**

esbâb [1] sebepler

M/2253 Sohbet **esbâbın** itdiler tertîb / Virdiler bezm-i bâga zîver ü zîb

esef itmek [1] üzülmek, hayıflanmak

M/374 Sînesin kimse dögmez **idüp esef** / Yed-i deffâfdan meger kim def

eser [13] iz

M/648 Kande kim görse bir cemâl **eserin** / Bir cemîlüñ işitse yâ haberin

M/660 Bir nefes nâleden degüldi berî / Nefesinden gelürdi 'aşk **eseri**

M/1205 Görmedüm dostdan vefâ **eserin** / Aldum ammâ ki çok cefâ haberin

M/1418 Râ'ları rahm u rahmetü **eseri** / Zâ'sı zahmetden itdi cânı berî

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab hem-ser / Kef'i oldı kemâl-i lutfa **eser**

M/1428 Yâları yârdan virüp haberi / Oldı âhirde rûy-ı yâr **eseri**

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ irişüp şereri / İrdi gül-zâre 'âkıbet **eseri**

M/1739 Nûr idi gerçi cismi ser-tâ-ser / Lîk fi'linde nârdan **eser**

M/1789 Görmedi hîç-kes bahâr **eserin** / Gül‘üñ almadı kimseler haberin

M/1792 Didi oldı bahâr nâ-peydâ / **Eseri** zâhir olmadı aslâ

M/1794 Aldı şâh-ı temûz çün haberi / Kalmadı dilde ıztırâb **eseri**

M/2121 Za‘flıgından o hastenüñ **eseri** / Olmış ancak figân ü nâleleri

M/2358 Ey bu evrâka eyleyen nezeri / Sende varısa ma‘rifet **eseri**

eser kılmak [1] iz bırakmak, etkilemek

M/1668 Şöyle **kıldı** zemîne tâbı **eser** / Ki kişi rûy-ı hâke kılsa güzer

esîr [14] tutkun

M/420 Hüsnle bî-nazîri devrânuñ / ‘Aşkla bir **esîri** devrânuñ

M/715 Nice gül meclisinde bülbülsen / Ki bu resme **esîr**-i gulgulsan

M/826 Bu tarafdan **esîr**-i mihnet ü gam / Mübtelâ-yı belâ vü derd ü elem

M/1056 Kaldı dermân-de uş **esîrüñdür** / Merhamet eyle kim fakîrüñdür

M/1073 Ben **esîr**-i belâ vü zecr ü ‘anâ / Kendü zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm gül-şen / Lîk cânum **esîr**-i derd-i mihen

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / Çekme gam şâd ol ey **esîr**-i belâ

M/1391 Lâzım oldı ki ey **esîr**-i belâ / Eyleyem saña şefkatile vefâ

M/1553 Kendü hâlinde bir fakîr idi ol / Mihnet ü derdile **esîr** idi ol

M/2069 Bu yana bülbül-i **esîr** ü zebûn / Derd-i hicrânile olup mahzûn

M/2073 Didi yâ Rabb hâk-sâr oldum / Kafes içre **esîr** ü zâr oldum

M/2093 Didi hâlüñ ne ey **esîr** ü za‘îf / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2109 Saña gül eyleyüp selâm ü du‘â / Hâtıruñ sordı ey **esîr**-i belâ

M/2183 Eyleyüp ol **esîre** ‘adlile dâd / Çevirüp başına kıla âzâd

esirgemek [1] korumak, himaye etmek

M/1213 Ola şâyed **esirgeyüp** o nigâr / Komaya böyle derd-i hecrile hâr

esîr-i dirhem [1] paranın esiri

M/314 Didüm ey yâr şimdi bir demdür / Ki cihân hep **esîr-i dirhemdür**

esîr eylemek/itmek/kılmak [9]

5) ele geçirmek, yakalamak

M/945 Oldı göñlüm kemend-i zülfüñe bend / **Kıldı** cân gerdenin **esîr**-i kemend

M/1521 Boynına takmaduñ mı zencîri / **Kılmaduñ** mı **esîr** o dil-gîri

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı hakîr / Göster **itsünler** anı bend ü **esîr**

M/1613 Kâmetüm bâr-ı ‘aşk ham kıldı / Hâke saldı **esîr**-i gam **kıldı**

6) tutsak etmek

M/1631 **Eyleyüp** derdile **esîr**-i kafes / Kafesi kıldılar aña mahbes

M/1633 Iztırâb **itdi** ol **esîr**-i belâ / Oldı ke’t-tayri fi’l-kafes meselâ

M/1783 **Eyleyüp** hem Şeh-i Bahâr‘ı **esîr** / Gül‘i hâke saluñ bilâ-te’hîr

M/2096 Seni kim **kıldı** eyleyüp tezvîr / Kafes-i derd ü mihnet içre **esîr**

M/2102 Cürm olup bu hakîre lutf-ı nefes / **Eyledi** derdile **esîr**-i kafes

esîr kalmak [1] tutsak olmak

M/2194 Nice müddetdür ol gedâ-yı fakîr / Unıdıldı kafesde **kaldı esîr**

esîr olmak [19]

1. aşka düşmek, gönlünü kaptırmak, müptela olmak

M/79 Hûblar ‘aşkına **esîr oldum** / Nev-civânlar gamıyla pîr oldum

M/631 Var mıdur hüsnile nazîrüm gör / Kim **olur** ‘aşkıla **esîrüm** gör

M/805 Gül’e **olsam** ‘aceb mi zâr u **esîr** / Şimdi mi sevdi pâd-şâhı fakîr

M/1233 Cân u dilden **esîrüñ olmışdur** / Derd-mend ü fakîrüñ olmışdur

M/1456 Didi kim cân **olalı** ‘aşka **esîr** / Oldı ma‘şûk u ‘aşk u ‘âşık bir

2. hapsedilmek, tutsak olmak

M/311 Kafese ger **esîr ola** bülbül / Eylemez mi figân idüp gulgul

M/1394 Nice bir hecrile **esîr olasan** / Demidür vasile emîr olasan

M/1859 Taht-ı gül-zâre geçdi mîr oldı / Ehl-i gül-şen kamu **esîr oldı**

M/1953 Nice bir **olasan esîr**-i kafes / Kafesi ko gel eyle bâga heves

M/2051 Gice gündüz **olup** kafesde **esîr** / Nâlesin gâh bâm kılur geh zîr

M/2055 **Ola** hicrânile **esîr**-i kafes / İrmeye bâg-ı vasla ol bî-kes

M/2061 Kafes içre **esîr** ü zâr **olduñ** / Mihnet ü derd ü hecre yâr olduñ

M/2098 Saña lâyık degül **esîr olmak** / Kafes-i gamda pây-gîr olmak

M/2119 Bülbül-i zâr **olup esîr**-i kafes / Kafes olmış o hasteye mahbes

M/2177 Hayf kim bülbül-i güşâde-zamîr / Kafes-i gamda **ola** zâr u **esîr**

M/2181 Di kafesde **esîr oldugını** / Böyle hor u hakîr oldugını

M/2190 **Ola** bir derd-mend **esîr**-i kafes / Kala habs içre olmagın bî-kes

M/2197 Dahı **olmış** mıdur kafesde **esîr** / Derd ü mihnetde kaldı mı o fakîr

M/2213 Hayfola kim **olup** kafesde **esîr** / Kala derd ü meşakkat içre hakîr

eski [1]

M/788 **Eski** derdüm yine olup tâze / Düşdi dil ol nigâr-ı mümtâze

esmâ [2] güzel isimler. Tasavvufta Allah'ın güzel isimlerine el-Esmaü'l-Hüsna denir (Cebecioğlu, 1997: s. 101).

M/72 Oldı eşyâ müzâhir-i esmâ / Cümle **esmâda** zât-ı hû peydâ

M/1100 Cümle **esmâyıla** sıfâtuñ içün / Bî-kem ü keyf pâk zâtuñ içün

esmek [1] rüzgarın esişi bağlamında

M/644 Bunı didi hemân oldı revân / **Esdi** gitdi nite ki bâd-ı vezân

esrâr [2] kötü kimseler

M/353 ‘Adli **esrâra** kıldı zecrile kehr / Lutfı ahyâra virdi nef‘ile behr

M/1156 Cümle **esrârumı** ‘ıyân itdi / Nâmumı halka dâstân itdi

eş‘âr [2] şiirler

M/288 Gâh ebyât okındı gâh **eş‘âr** / Nazm u nesr oldı arada tekrâr

M/319 Sihr-i Sübhân olursa **eş’âruñ** / Kimse koymaz kulaga güftâruñ

eşcâr [2] ağaçlar

M/376 Olsa **eşcâr** eger ki hâme baña / Olup evrâkı cümle nâme baña

M/2000 Şehr-i bâga kudûmı virdi şeref / Turdı **eşcâr** hidmete saf saf

eşgâl [1] iş güç

M/303 N’eyleyem lîk kesret-i **eşgâl** / Virdi gûyâyiken zebâna kelâl

eşik [2] kapısının önü

M/370 Şâhlar **eşiginde** bendesidür / Der-geh-i devleti figendesidür

M/1487 Şâh **eşiginde** bu gedâ n’eyler / Andan utanmayup figân eyler

eşk [2] gözyaşı

M/1302 Çeşmini câm u **eşkini** mey idüp / Kâmetin çeng ü nâlesin ney idüp

M/1321 Şerh idüp hûn-ı **eşkümi** her-dem / Yazayın hasretile nâme-i gam

eşk-i çeşm [2] gözyaşı

M/963 Gördi gamdan ziyâde mahremi yok / **Eşk-i çeşminden** özge hem-demi yok

M/1037 Gerçi yokdur elinde sîmile zer / **Eşk-i çeşmiyle** rûy-ı zerdi yeter

eşref [1] kutlu

M/394 Ki meger rûzgâr-ı mâzîde / Eltef ü **eşref**-i arâzîde

eşyâ [1]

M/72 Oldı **eşyâ** müzâhir-i esmâ / Cümle esmâda zât-ı hû peydâ

etrâf [6] çevre, etraf

M/1537 Gezüp **etrâf**-ı gül-şeni nâ-çâr / Eyledi subh olınca âhile zâr

M/1587 Olup **etrâf**-ı gül-şeni pûyân / Bülbül-i zâr'ı oldılar cûyân

M/1679 Kahrum itdi sirâyet **etrâfa** / Tâbum irişdi kâfdan kâfa

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i kâr / Saçup **etrâfa** hışm u 'unfile nâr

M/2068 Olup **etrâf**-ı 'âlemi pûyân / Bülbül'i oldı her taraf cûyân

M/2343 Yâ Süleymân kanı ki **etrâfa** / Sîti irmişdi kâf'dan kâf'a

etvâr [1] tavır

M/636 Bile hûbân-ı dehr mikdârın / Añlaya her birisi **etvârın**

ev [7] ev, hane

M/184 Sanki burc-ı şerefde mâh-ı tamâm / Ümmühânî **evini** itdi makâm

M/1028 ‘Âlemi rûşen eyleyüp **ev ev** / Salıcak kûy-ı dil-bere pertev

M/1422 ‘Aynı ‘işret **evin** idüp ‘âlî / Gayn’ı eyledi gayrdan hâlî

M/1886 Yolları tutdı zulm ü âzârı / Urdı bagrına **evlerüñ** nârı

M/1921 Gücile vardı **evlere** düşdi / Dama vü bâma ‘askeri üşdi

M/2351 Bu cihân iki kapulu **evdür** / Birinüñ emri â biri revdür

evbâş [5] ayak takımı

M/360 Hûn olup havfile kızılbaşuñ / Çıkdı bağrında baş ol **evbâşuñ**

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i gül-zâr / Böyle **evbâşa** ola cây-ı karâr

M/1510 Bir hevâ ehli oñmaduk **evbâş** / Nâmını eyledi gülüñ ele fâş

M/1524 Didi göster baña ol **evbâşı** / O hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1541 Ne revâdur bir oñmaduk **evbâş** / Severem diyü nâmuñ eyleye fâş

evc [4] bir şeyin en yüksek noktası

M/181 ‘Âlemüñ tâli‘i olup mes‘ûd / Şeref **evcinde** idi cümle su‘ûd

M/759 Cümle hûbâna şâh odur şimdi / Hüsn **evcinde** mâh odur şimdi

M/940 Ki serîr-i letâfetüñ şâhı / **Evc**-i burc-ı melâhatüñ mâhı

M/1240 N’ola ey âftâb-ı **evc**-i kemâl / İtsen ol hâk-sâre ‘arz-ı cemâl

evlâ durmak [1] daha iyi olmak

M/1766 Gâlib olursa ger saña düşmen / Kaçmak **evlâ durur** turuşmakdan

evliyâ [1] Allah dostları

M/153 Mih-ter-i enbiyâ Muhammed'dür / Bih-ter-i **evliyâ** Muhammed'dür

evrâd [1] dualar

M/1416 Hâsı tûtî-veş oldı şekker-hâ / Oldı şiddet **evrâda** 'ayn-ı rehâ

evrâk [3] yapraklar, kağıtlar

M/376 Olsa eşcâr eger ki hâme baña / Olup **evrâkı** cümle nâme baña

M/518 İdüp **evrâk** elile tertîb / Eyledi bir kitâb-ı hoş terkîb

M/2358 Ey bu **evrâka** eyleyen nezeri / Sende varısa ma'rifet eseri

evrâk-ı gül [1] gül yaprakları

M/2398 Hamdü li-llâh bu nüsha-i mergûb / Oldı **evrâk-ı gül** gibi mahbûb

evreng-i devlete geçmek [2] tahta çıkmak

M/527 **Geçdi evreng-i devlete** şeh-i mihr / Gül gibi buldı zîb mülk-i sipihr

M/1773 İrişüp devlet ile şâh-ı temûz / **Geçdi evreng-i devlete** pîrûz

evreng-i hüsne geçmek [1] güzellik tahtına çıkmak

M/602 **Geçdi evreng-i hüsne** şâh oldı / Şâhlar aña hâk-i râh oldı

evsâf [1] vasıflar

M/513 Bir kılına olımayam vassâf / Her sözümde bulınsa biñ **evsâf**

evvel [3] evvela (bk. evvelâ)

M/547 Biri **evvel** şarâb-dârı idi / ‘Ayş vaktinde gam-güsârı idi

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘âşık berk / **Evvel** itmek gerek murâdın terk

M/1690 Didi **evvel** revâ budur ki aña / Salalum bir berîd-i sâhib-râ

evvelâ [7] öncelikle

M/251 **Evvelâ** şâh-ı milket-i tahkîk / A‘nî Bû Bekr Hazret-i Sıddîk

M/806 ‘Aşk salsa ne câna şûr u şegab / **Evvelâ** komaz anda şerm ü edeb

M/1383 **Evvelâ** itdi Hakk’a hamd ü senâ / Hem Resûl’a selâm-ı lâ-yuhsâ

M/1460 Didi ‘aşk oldugında câna delîl / **Evvelâ** eyledi zebânı kelîl

M/1829 Her kimüñle ki ola hem-sohbet / **Evvelâ** gösterürdi germiyyet

M/1844 **Evvelâ** lîk varıcak anda / Lutfıla kıl reviş gül-istân’da

M/2364 **Evvelâ** kim añıldı şâh-ı bahâr / ‘Akldur kim bedende kıldı karâr

evvelîn [1] evvelkiler

M/133 Nokta-i asl ü merkez-i edvâr / Âhirîn hatt ü **evvelîn** pergâr

evvelki [5]

1. birinci

M/198 Çünki **evvelki** gögi itdi makâm / Bildi eksüklügini mâh-ı tamâm

2. önceki

M/1468 Didi **evvelki** derd kıldı neberd / Ceyş-i sabrı tagıtdı budur derd

M/1864 Kılıcak cümle gül-şeni teshîr / Virdi **evvelki** vaz‘ına tagyîr

M/1929 ‘Âkıbet münhezim olup geçdi / Girü **evvelki** menzile göçdi

M/2022 Geçdi şâh-ı bahâr çün tahta / İrdi **evvelki** devlet ü bahta

evzâ‘ [1] vaziyetler, haller

M/335 N’ola ger ikisünüñ ahvâlin / Cümle **evzâ‘**-yı cümle ef‘âlin

ey [104] ünlem, bir seslenme sözü

M/19 **Ey** firûzende-i meşâ’il-i gül / Âteş-endâz-ı hırmen-i bülbül

M/55 İns ü cinni yaratduñ **ey** Rahmân / Zâhir ü bâtın âşikâr ü nihân

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ **ey** Kâdir / Yine kendü cemâlüñe nâzır

M/177 Mu‘cizâtını haşre dek **ey** yâr / Kudretüm olsa eylesem tekrâr

M/186 Didi **ey** mâh-ı âsmân-ı vefâ / Âftâb-ı münîr-i burc-ı vefâ

M/211 Didi hindû gulâmuñam **ey** Şâh / Reddolınmaya bende-i der-gâh

M/216 Didi pâyine yüz sürüp sad-bâr / Yüzümi basageldüñ **ey** Muhtâr

M/274 Didi **ey** yâr olma gafletde / Ne tursun bu künc-i ‘uzletde

M/291 Didi **ey** bülbül-i latîf-nevâ / Ki irür nutkuñıla câna safâ

M/300 Didüm **ey** yâr- ı hurrem ü handân / Sözlerinden irişdi rûha revân

M/310 Didi **ey** yâr bu fesâneyi ko / Himmet eyle kuru bahâneyi ko

M/314 Didüm **ey** yâr şimdi bir demdür / Ki cihân hep esîr-i dirhemdür

M/320 Didi kim bu ne sözdür **ey** gâfil / Bunu hâşâ ki söyleye ‘âkil

M/330 Didüm **ey** yâr-ı cân gözüm üzre / Ne ki didüñ başum gözüm üzre

M/333 Didi **ey** yâr hem-dem ü gam-hâr / Saña yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/371 **Ey** kerem kânı sensin ol server / K’irdi ‘adlüñle ‘âleme zîver

M/378 Vasfınuñ binde birini **ey** mîr / Biñ debîr olsa itmeye tahrîr

M/387 Söyle **ey** bülbül-i sühan-perdâz / K’açılur sözüñ ile perde-i râz

M/626 İtdi peyk-i Nesîm’i da‘vet o dem / Didi **ey** Hızr-veş huceste kadem

M/678 Didi **ey** mübtelâ-yı bî-çâre / Câm-ı ‘aşkile mest ü âvâre

M/692 Geldügümden idersen istifsâr / Mebde’üm benüm ‘aşkdur **ey** yâr

M/708 Didi **ey** ehl-i derd ü haste derûn / Hancer-i ‘aşkile şikeste-derûn

M/714 **Ey** ‘aceb kangı şem‘a pervâne / Olup olduñ cihânda efsâne

M/716 Didi Bülbül **eyâ** latîf-elhân / Diñle hâlüm ki ola saña ‘ayân

M/735 Bu sözi gûş idince peyk-i Nesîm / Didi lutfeyle **ey** civân-ı kerîm

M/743 Lîk zâhirde **ey** huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur baña me’vâ

M/746 Didi Bülbül ki **ey** hucest-likâ / Nefesüñden irişdi câna safâ

M/748 Didi peyk-i Nesîm-i cân-perver / Diñle **ey** ‘âşık-ı sütûde siyer

M/780 Didi peyk-i Nesîm’e **ey** gam-hâr / Bu ne oddur ki itdi cânuma kâr

M/823 Geldi gül hidmetine öpdi zemîn / Didi **ey** pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

M/847 Didi **ey** mest-i ‘aşk u şûrîde / ‘Âşık-ı gam-keş ü belâ-dîde

M/852 Didi Bülbül ki **ey** huceste-hısâl / Hâlümi gör gamumdan itme su’âl

M/872 Didi **ey** mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / Gam yime kim irişdi lutf-ı Hudâ

M/880 Didi **ey** Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ zerre deñlü sînede gam

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî **ey** dervîş / Ivme kim ivmegile bitmez iş

M/902 Didi **ey** ser-bülend ü ‘âlî-kadr / Taht-ı rif‘atde şâh-ı sâhib-sadr

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla **ey** ruh-ı âl / Çarh-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

M/948 Şevk-i ruhsâruñ urdı **ey** meh-veş / Hırmen-i ‘akl u sabruma âteş

M/957 Ne revâdur ki **ey** gül-i ra‘nâ / Derd-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/960 Sakın âhumdan **ey** gül-i ra‘nâ / Güli virür fenâya bâd-ı sabâ

M/971 Nedür **ey** şeb bu zulm ü zulmetler / Câna bu deñlü derd ü mihnetler

M/1006 Didi derdile **ey** meh-i enver / Makdemüñden irişdi ‘âleme fer

M/1013 Di ki **ey** âf-tâb-ı ‘âlem-tâb / Kaldı zulmetde zerre-i bî-tâb

M/1020 Yok eger ol gedâdan **ey** dil-dâr / Utanup halkdan idersen ‘âr

M/1025 Didi **ey** subh-ı sâdık-ı enver / Virdi sıdkuñ cihâna zînet ü fer

M/1042 Didi **ey** pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki münevver ruhuñla mülk-i melek

M/1051 Eyle ol mâha mihrümi izhâr / Di ki **ey** şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1069 Didi kim **ey** İlâh-ı mevcûdât / Kâbilü’t-tevbe Kâdîyü’l-hâcât

M/1112 Hâzır oldı çü meclise nergis / Didi **ey** nûr-ı dîde-i meclis

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur **ey** miskîn / Eyledüñ anı kendüñe âyîn

M/1198 ‘Ayn-ı vuslatdasan nedür bu enîn / Bulduguñca buñarsun **ey** miskîn

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü nizâr / Didi **ey** yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1215 Dest-gîr olup **ey** huceste-hısâl / Demidür bu fütâdenüñ elin al

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / Çekme gam şâd ol **ey** esîr-i belâ

M/1227 Didi **ey** âftâb-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı pür-nûr-ı âsmân-ı kemâl

M/1240 N’ola **ey** âftâb-ı evc-i kemâl / İtsen ol hâk-sâre ‘arz-ı cemâl

M/1324 Didi **ey** nâz idici dil-dârum / ‘Âşıka mihri yok cefâ-kârum

M/1340 Beni redditme şefkat it **ey** gül / Gül’e lâzım degül midür bülbül

M/1351 Tutalum vasla olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ **ey** şeh-i fâ’ik

M/1364 Didi **ey** ser-firâz u ‘âlî-kadr / Kasr-ı himmetde mîr-i sâhib-sadr

M/1366 Nâmemi yâre eyleyüp îsâl / Hayra girseñ **eyâ** huceste-hısâl

M/1384 Didi **ey** müstemend ü âvâre / Haste vü derd-mend ü bî-çâre

M/1385 **Ey** gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i kemend-i cünûn

M/1401 Didi kim müjde olsun **ey** gam-gîn / Vakt-i şâdî irişdi kılma enîn

M/1508 Didi **ey** hâr kanı gayret ü ‘âr / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1528 Didi kim **ey** gedâ-yı bî-pervâ / ‘Âr u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki müdâm / Şâha ‘âşık geçersen **ey** bed-nâm

M/1533 Turma bir dahı **ey** gedâ bunda / Gezme ser-mest ü bî-nevâ bunda

M/1540 Didi **ey** gül nedür bu hâletler / Bir levende bu deñlü ruhsatlar

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp **ey** şâh / Haddini bilsün ol gedâ-yı tebâh

M/1574 Didi **ey** şâh devletüñ dâ'im / Haşre dek kasr-ı 'işretüñ kâ'im

M/1582 İşidicek bu sözi Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı didi kim **ey** yâr

M/1602 Didi **ey** müst-mend hâlüñ ne / Gam-ı 'aşkile infi'âlüñ ne

M/1637 Yine **ey** dil kılup zebânuñ germ / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

M/1677 İdüp a'yân u 'askerine hitâb / Didi **ey** reh-revân-ı râh-ı savâb

M/1682 Didiler **ey** şeh-i cihân-efrûz / Gerçi saldı cihâna kahruñ sûz

M/1700 Anı şâh eyleyüp o dem da'vet / Didi **ey** peyk-i sâ'ika-sür'at

M/1706 Di ki **ey** sâde olma âsûde / Yohsa kahrum salar seni oda

M/1725 Didi kim bu ne sözdür **ey** bed-dûz / Ne kişidür 'aceb o şâh-ı temûz

M/1842 İtdi Şâh Hazân anı da'vet / Gelicek didi **ey** kavî-hareket

M/1951 Yine **ey** bülbül-i bülend-âvâz / Bâg-ı vasl içre ol terennüm-sâz

M/1986 İdüp ol dem te'emmül-i bisyâr / Didi **ey** şâh-ı âsmân-mikdâr

M/1992 Didi **ey** şâh pây-dâr olasan / Taht-ı devletde ber-karâr olasan

M/2049 Didiler eyleyüp du'â vü senâ / **Ey** Gül-i gül-sitân- hüsn ü behâ

M/2057 Didi kim **ey** nesîm-i cân-perver / Yüri var eyle ol gedâya güzer

M/2059 Di ki **ey** derd-mend ü dil-dâde / Bî-kes ü bî-nevâ vü üftâde

M/2093 Didi hâlüñ ne **ey** esîr ü za'îf / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2094 Ne günâh eyledüñ ki **ey** bî-kes / Olasan müstehakk-ı habs-i kafes

M/2095 Ne fesâd oldı **ey** 'aceb hâdis / Ki ola kayd ü bendüñe bâ'is

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / Didi **ey** künc-i mihnet içre mukîm

M/2109 Saña gül eyleyüp selâm ü du‘â / Hâtıruñ sordı **ey** esîr-i belâ

M/2118 Yir öpüp ‘izzetile itdi du‘â / Didi **ey** husrev-i cihân-ârâ

M/2125 Gül-i ra‘nâ kılup anı ısgâ / Didi **ey** rûh-bahş u rûh-efzâ

M/2131 Gel berü **ey** nesîm-i cân-efzâ / Baña ol menziline râh-nümâ

M/2133 Şâha peyk-i nesîm itdi dürûd / Didi **ey** nakd-i kâr-hâne-i cûd

M/2175 Didi peyk-i nesîme **ey** server / İrişür makdemüñle ‘âleme fer

M/2188 Didi **ey** şâh-ı âsmân-rif‘at / Husrev-i ‘âdil ü sütûde-sıfat

M/2229 Gül’e geldi güle güle ol ân / Didi kim müjde **ey** gül-i handân

M/2266 Bülbül-i zârı eyleyüp şâdân / Didi kim müjde olsun **ey** nâlân

M/2273 Hâtırın sordı didi **ey** miskîn / Oldı hecrümle hâtıruñ gam-gîn

M/2358 **Ey** bu evrâka eyleyen nezeri / Sende varısa ma‘rifet eseri

M/2374 Jâle k’oldı şarâb-dâr **ey** cân / Şevkdür k’oldı câna feyz-resân

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân / Sende iki sıfat dur ol **ey** cân

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet **ey** ser-i merd / Cisme irüp tagayyür olur zerd

eylemek [33] bk. cezîl eylemek, disâr eylemek, ekmel eylemek, kâfi eylemek, manzûr eylemek, nâmiye eylemek, nazar eylemek, nigâh eylemek, nist eylemek, peyveste eylemek, sebep eylemek, sebt eylemek, şi’âr eylemek, tahrîr eylemek

1. dönüştürmek

M/42 Çâr ezdâdı bend idüp muhkem / **Eyledüñ** bir tılısm-ı ejder-dem

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / Yârı nâr **eyleye** penâhı tebâh

2. hayat vermek

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ açup hazâ’in-i cûd / **Eyledüñ** mümkinâta bahş-ı vücûd

M/2209 **Eyleyüp** şevkile latîf elhân / Nefesi şâhı eyledi hayrân

3. etmek, yapmak

M/57 Vech-i insânı **eyleyüp** mir’ât / **Eyledüñ** nûr-ı hüsnüñle mişkât

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / **Eyle** ‘ilmüñle kalbümü gül-şen

M/739 Beni ser-geşte **eyleyüp** bu hevâ / Hâsılum bâde virdi kıldı fenâ

M/827 Ya‘nî üftâde Bülbül-i nâlân / Derd-i ‘aşkile **eyleyüp** efgân

M/932 Za‘file **eyleridi** savt-ı hazîn / İşidenler kılurdı zâr u enîn

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr **eyle** / Salma gözden aña nazar eyle

M/1063 Küfr-i zülfüñi **eylemişdür** dîn / İstemez dahı mezheb ü âyîn

M/1365 N’ola ger lutfuñ **eyleyüp** mebzûl / Kuldan olsañ o pâd-şâha resûl

M/1393 Saña ‘arz-ı cemâl eyleyeyin / Müstehakk-ı visâl **eyleyeyin**

M/1395 Zehr-i hicrânı yiter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile **eyle** cûş u hurûş

M/1439 **Eyleridi** terâne-perdâzî / İrmişidi ‘ırâka âvâzı

M/1887 Olmayup halk mescide reh-yâb / **Eylediler** ocakları mihrâb

M/1954 Mey-i hicrânı yeter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile **eyle** cûş u hurûş

M/2021 **Eyleyüp** şâhı tahtına sultân / Kendüsi oldı menziline revân

4. … hale getirmek

M/62 **Eyleyüp** rûy-ı yârı pür-envâr / ‘Âşıkuñ hırmenine urduñ nâr

M/126 Hem ku‘ûd içre üstüvâr eyle / Kâ‘id-i sadr-ı i‘tibâr **eyle**

M/403 ‘Adl ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / **Eylemiş** rûy-ı dehri tâze vü ter

M/765 Tâk-ı ebrûsına kalup müştâk / Görenüñ tâkatini **eyler** tâk

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi ‘aşk / İşümi zâr u gulgul **eyledi** ‘aşk

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur ey miskîn / **Eyledüñ** anı kendüñe âyîn

M/1301 Görüp ol bezm-i hâsı ol bî-tâb / Gözi yaşını **eyleridi** şarâb

M/1751 Cûy-ı dil-cûy giydi cevşenini / Gömgök âhenden **eyledi** tenini

M/1814 Dilerse berg-i sebzi kudret ile / Surh ü zerd **eyler** idi san‘at ile

M/1939 Ocagı halk **eyleyüp** mihrâb / Oldı âteş-perest şeyhile şâb

5. bakmak

M/88 Rûy-ı mihrâba **eyleyüp** her gâh / Bağlasam el namâza ben güm-râh

6. kitap yazmak, hikaye söylemek

M/339 Nâm-ı şâhı idüp aña ‘unvân / **Eyledüm** bir kitâb-ı ‘âlî-şân

M/392 **Eyle** gülden hikâyet-i rengîn / Şâd-mân olsun işiden gam-gîn

7. koymak, eklemek

M/2426 Bî-mahal nokta **eyleye** geh ü gâh / Yârı nâr eyleye penâhı tebâh

eyü [1] fazlasıyla

M/2263 **Eyü** çekdi cefâ vü hicrânı / Vasluma e’l-hak oldı erzânî

eyü olmamak [1] yerinde, uygun olmamak

M/1581 **Eyü olmadı** işden iş geçdi / Gül-i hûbuñ yüzin gözin açdı

eyvân [1] köşk

M/974 Nâr-ı âhumla yandı mı keyvân / Ki karardı bu sebz-gûn **eyvân**

eyyâm [4] günler

M/1397 Şâd-mân ol ki buldı gam pâyân / İrdi **eyyâm**-ı vuslat-ı cânân

M/1770 Ser-i kûh üzre eyleyüp ârâm / ‘Ayş ü nûş eyledi nice **eyyâm**

M/1870 Bu tarik ile bir nice **eyyâm** / Lutf u kahr ile eyledi ârâm

M/2329 Bu tarîkile gül nice **eyyâm** / Eyledi bülbül ile ‘ayş-ı müdâm

ezber itmek [1] ezberlemek

M/522 **Ezber itdi** kamu gül-istânı / Okuyup fasl fasl bûstânı

ezdâd [1] zıt unsurlar

M/42 Çâr **ezdâdı** bend idüp muhkem / Eyledüñ bir tılısm-ı ejder-dem

ezfer [1] güzel kokan

M/752 Âbı safvetde âb-ı Kevser’dür / Hâki gûyâ ki misk-i **ezferdür**

ezhâr [2] çiçekler

M/264 Hâb-ı gafletden uyanup **ezhâr** / Bâğa açılmış idi leyl ü nehâr

M/2006 Göz açup hâbdan kamu **ezhâr** / Toldı âfâka şevkile envâr

ezher [1] saf, parlak

M/1026 Nûr-ı sıdkıla kalbüñ enverdür / Gün gibi halka sıdkuñ **ezherdür**

İzhebi's-seyyi'âtı bi'l-cennât [1] "Cennetler ile günahları gider." anlamında

M/235 Yâ şefî'ü'l-'usât fi'l-'arasât / İzhebi's-seyyi'âtı bi'l-cennât

F

fâcir [1] günahkar

M/1512 Bir hevâ ehli **fâcir** ü fâsık / Güle lâyık mıdur geçe ‘âşık

fâ’ik [1] üstün

M/1351 Tutalum vasla olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ ey şeh-i **fâ’ik**

fakîr [19] zavallı kimse

M/690 Didi kim bir **fakîr** ü gam-nâkem / Sîne biryân u dîde nem-nâkem

M/802 Didi gerçi **fakîr** ü dervîşem / Hamdü lillâh gamile dil-rîşem

M/805 Gül’e olsam ‘aceb mi zâr u esîr / Şimdi mi sevdi pâd-şâhı **fakîr**

M/905 Bir **fakîr** ile âşinâ oldum / Hâk-i pâyüñe reh-nümâ oldum

M/908 Gerçi zâhirde bir **fakîr** ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/1035 N’ola oldıysa bî-nevâ vü **fakîr** / Hüner ehlidür ol gedâ-yı hakîr

M/1056 Kaldı dermân-de uş esîrüñdür / Merhamet eyle kim **fakîrüñdür**

M/1065 Ol **fakîrüñ** du‘âsın al şâhum / Merhamet kıl senâsın al şâhum

M/1230 Bir garîb ü **fakîr** ü üftâde / ‘Âleminde yürürken âzâde

M/1233 Cân u dilden esîrüñ olmışdur / Derd-mend ü **fakîrüñ** olmışdur

M/1243 Âftâbe ne ‘âr lâhik ola / Salsa ger hâne-i **fakîre** ziyâ

M/1552 N’eyledi saña bu gedâ-yı **fakîr** / K’urasan cânına cefâyıla tîr

M/1553 Kendü hâlinde bir **fakîr** idi ol / Mihnet ü derdile esîr idi ol

M/1557 Zararı ne o zâr u dil-rîşüñ / O **fakîr** ü garîb ü dervîşüñ

M/1604 Dûd-ı âhuñ mı eyledi te'sîr / Neden olduñ kebûd-pûş u **fakîr**

M/2178 Şefkat it ol **fakîri** dil-şâd it / Kuşca cânın kafesden âzâd it

M/2193 'Adl-i şâha ola mı hîç revâ / Bî-günâh ola bir **fakîre** cezâ

M/2194 Nice müddetdür ol gedâ-yı **fakîr** / Unıdıldı kafesde kaldı esîr

M/2197 Dahı olmış mıdur kafesde esîr / Derd ü mihnetde kaldı mı o **fakîr**

fâl [1] uğur

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki eli / Kâtib-i sun'a oldı **fâl**-ı 'alî

fârig [2] vazgeçmiş

M/691 'Aşkdur fenn-i gamda üstâdum / **Fârigem** ben de bilmezem adum

M/818 Behre-mendem çü derd- ü mihnetile / Vasldan **fârigem** bu lezzetile

fârig olmak [1] rahat durmak

M/1159 **Olsun** öz 'âleminde **fârig**-i bâl / Yohsa hışmum irür aña fi'l-hâl

fark etmek [1] ayırmak, ayırt etmek

M/318 Şi'rden kimse şi'ri **fark etmez** / Şu'arâ gitdügi yola gitmez

farz itmek [2] öyle olduğunu varsaymak

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine ‘arz it / Gerden-i câna minnetüñ **farz it**

M/1885 Şu kadar eyledi bürûdeti ‘arz / Ki cihân **itdi** oda düşmegi **farz**

fâsık [1] günahkar

M/1512 Bir hevâ ehli fâcir ü **fâsık** / Güle lâyık mıdur geçe ‘âşık

fâsid [1] bozuk

M/1874 Demi serd ü tabî‘atı bârid / Re’yi **fâsid** ü rü’yeti müfsid

fâsid itmek [1] bozmak

M/2391 **İdüp** elbet tabî‘atı **fâsid** / Bu sıfatdan miâc olur bârid

fasl [1] ayrılık

M/2429 **Fasl** vaktinde vasl ola kârı / Vasl hîninde **fasl** girdârı

fasl olmak [1] ayrılmak

M/2379 Bu iki vasfdur zemâ’ime asl / Bundan **olur** kamu zemâ’im **fasl**

fasl fasl [1] bölüm bölüm

M/522 Ezber itdi kamu gül-istânı / Okuyup **fasl fasl** bûstânı

fasl-ı bahâr [1] ilkbahar

M/259 Irişüp i‘tidâl-ı **fasl-ı bahâr** / Cûşa gelmişdi şevkle enhâr

fâş itmek [1] açığa çıkarmak

M/866 ‘Aşk çâk eyledi girîbânum / ‘Aşk **fâş itdi** râz-ı pinhânum

fazl [5] üstün, erdemli

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u celâl / Kaldı ayakda ehl-i **fazl** u kemâl

M/316 Ekserî ‘âlemüñ olup ‘âmî / Kaldı **fazl** u ma‘ârifüñ nâmı

M/317 Kem olup **fazl** u ma‘rifet ehli / Tutdı âfâkı câhilüñ cehli

M/323 Ehl-i **fazla** nedür bu inkâruñ / Niçün inkâr ola ‘aceb kâruñ

M/326 Nazm u nesrüñ nikâtına vâkıf / ‘İlm ü **fazlile** ‘âlim ü ‘ârif

fazlası [1] tırnak uçları bağlamında

M/495 Her biri oldı gerçi bedr-i kemâl / **Fazlasından** olur hezâr hilâl

Fazliyâ [3] Ey Fazlî! Tecrid sanatı ile

M/18 **Fazliyâ** ol bu gül-şene dâhil / Gülleri şevkine terennüm kıl

M/2355 **Fazliyâ** bir ribâtdur ‘âlem / Konanuñ kârı göçmedür her-dem

M/2432 **Fazliyâ** kıl şikâyeti âhir / Şükr kılduñ hikâyeti âhir

fe [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1423 **Fesi** saldı miyâna resm-i vefâ / Olmasa ol miyânda kâr-ı vefâ

fedâ [1] uğruna vermek, harcamak

M/109 Belki irsün şu deñlü câna **fedâ** / K'ola bir aña lâyıla illâ

fehm [4] anlayış

M/74 Kudretüñde senüñ hıred hayrân / 'Akl u **fehm** ü hayâl ser-gerdân

M/75 İdemez gene zâtuñı idrâk / Zehresi 'akl u **fehmüñ** olur çâk

M/943 Beni 'aşkuñ za'îf ü zâr itdi / 'Akl u **fehmümi** târ-mâr itdi

M/1710 İmdi varise 'akluñ ü **fehmüñ** / Tâbiş-i nâr-ı kahrdan vehmüñ

fehm itmek [1] anlamak

M/1708 İtmeyüp nâr-ı hiddetümden vehm / Tâbiş-i kahrum **itmeyesen fehm**

felâket [3] felaket

M/687 Görinür sûretüñde hâlet-i 'aşk / Kaplamış cismüñi **felâket**-i 'aşk

M/703 Baña 'aşkuñ **felâketi** hoşdur / Devlet-i dehrüñ aslı âteşdür

M/988 Nesr-i vâkı' kalup **felâketde** / Vâki' olmadı burc-ı devletde

felek [5] gökyüzü

M/192 Saña müştâkdur melekler hep / Saña ser-geştedür **felekler** hep

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı taht-ı **felek** / Ki münevver ruhuñla mülk-i melek

M/1437 Mâh kurmış **felekde** hengâme / Encüm üşmiş başına çün ‘âmme

M/1675 Cem‘ idüp cümle ehl-i erkânı / Turdı taht-ı **felekde** dîvânı

M/2299 Kılmaga şâh mâhile sohbet / İtdi encüm **felekde** cem‘iyyet

felek-zede [1] kader kurbanı

M/1122 Geldi gördi ki bir **felek-zede** mest / Servile hem-ser olmış ü hem-dest

fenâ [2] yokluk

M/987 Nesr-i tâ’ir meger kanad açdı / Çıka hevâ-yı **fenây** dek uçdı

M/2356 İ‘timâd itme yok bekâsı anuñ / Biledür ‘âkıbet **fenâsı** anuñ

fenâ kılmak [1] yok etmek

M/739 Beni ser-geşte eyleyüp bu hevâ / Hâsılum bâde virdi **kıldı fenâ**

fenâya virmek [1] yok etmek

M/960 Sakın âhumdan ey gül-i ra‘nâ / Güli **virür fenâya** bâd-ı sabâ

fenn [6] hüner

M/681 Ne kişisen ‘aceb nedür aduñ / Kimdür ola bu **fende** üstâduñ

M/691 ‘Aşkdur **fenn**-i gamda üstâdum / Fârigem ben de bilmezem adum

M/1360 Ser-firâz idi ehl-i gül-şende / Ehl-i râz idi cümle-i **fende**

M/1489 Fitne **fenninde** çok hayâl itdi / Hîle bâbında kîl ü kâl itdi

M/1808 Hem dahı nakş-bend-i mâhir idi / Bu iki **fende** misli nâdir idi

M/1815 Bu iki **fennüñ** olup üstâdı / Bu iki **fennile** bulup adı

fe’nzuru ‘alâ âsâr [1] “Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak!” (Rûm 30/50).

M/276 Safha-i ‘âleme olındı nigâr / Âyet-i **fe’nzuru ‘alâ âsâr**

fer [6]

1. parlaklık

M/470 Dürc-i la‘l içre sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u **fer**

M/608 Bu ne hüsn ü cemâl olur yâ Rab / Bu ne **fer** ü kemâl olur yâ Rab

M/1006 Didi derdile ey meh-i enver / Makdemüñden irişdi ‘âleme **fer**

M/2175 Didi peyk-i nesîme ey server / İrişür makdemüñle ‘âleme **fer**

2. güç

M/1759 Kapkara yandı lâle-i ahmer / Şeş-peri düşdi elde kalmadı **fer**

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra çün bu haber / Kalmadı zerre deñlü kudret ü **fer**

fer bulmak [3] canlanmak

M/539 Çekdi Gül de livâ-yı sebzâ-reng / **Buldı fer** makdemiyle sebz-evreng

M/601 **Bulmagiçün** cemâli **fer** ü kemâl / Giydi kat kat içine taşına âl

M/745 Nefesümle Gül oldı tâze vü ter / **Buldı** sa‘yümle Şehr-i Gül-şen **fer**

fer virmek [2]

1. kuvvet, güç vermek

M/121 Çün tarîkatde **viresün** dile **fer** / Hem şerî‘atle vir baña zîver

2. parlatmak, aydınlatmak

M/1025 Didi ey subh-ı sâdık-ı enver / **Virdi** sıdkuñ cihâna zînet ü **fer**

ferâgat [1] bir başına

M/271 Kendü hâlümde ben ferâgatde / Sâkin idüm makâm-ı ‘uzletde

ferâh irmek [1] ferahlatmak

M/663 Nefesinden **irürdi** kalbe **ferah** / Nagamâtı komazdı dilde terah

ferah virmek [1] ferahlatmak

M/2244 **Virmegiçün** dil-i hazîne **ferah** / Diledi pür-mey ola la‘l kadeh

Ferhâd [1] Klasik Türk edebiyatında mesnevîlere konu olan Fars kökenli *Hüsrev ü Şîrîn* ve *Ferhâd ü Şîrîn* aşk hikayelerinin ünlü erkek kahramanı (Zavotçu, 2006: s. 154).

M/1345 Kesmese kûhı ‘aşkile **Ferhâd** / Kande olurdı nâm-ı Şîrîn yâd

Ferhâd eylemek [1] Ferhat’a benzetmek, dağları delecek kadar aşık olmak bağlamında. (bk. Ferhâd)

M/711 Seni derdile eyleyüp mu‘tâd / Nice Şîrîn’dür **eyleyen Ferhâd**

ferhunde [1] kutlu

M/1967 Tâli‘i olmışidi **ferhunde** / Gün gibi nûr-ı vechi tâbende

ferhunde-câh [1] saltanatı kutlu

M/396 Şâh-ı **ferhunde-câh** u ferruh-fâl / Nîk-rû nîk-hû vü nîk-hısâl

ferhunde-fâl [1] şanslı, talihli

M/341 Mâh-ruhsâr u âfitâb-cemâl / Şâh-ı **ferhunde-fâl** u nîk-hısâl

Ferîdûn [1] İran’ın millî destanı Şeh-nâme’nin kahramanlarından Ferîdûn, Gâve’nin yardımıyla Dahhâk’ı yenilgiye uğratıp İran tahtına oturmuş ve beş yüz yıl hükümdarlık yapmıştır (Zavotçu, 2006: s. 158)

M/369 Ger **Ferîdûn’a** irse ol kudret / ‘Arz iderdi aña ‘ubûdiyyet

M/2348 Ya **Ferîdûn** kanı k’olup server / Hükm iderdi cihâna ser-tâ-ser

ferîd [2] benzeri bulunmayan

M/624 Bu cemâlile kim **ferîdem** ben / Yok şerîküm bu gün vahîdem ben

M/769 Hâsılı misli yokdurur anuñ / Şimdi oldur **ferîdi** dünyânuñ

ferîd-i cihân olmak [1] dünyada eşi benzerine rastlanmamak

M/634 Bile halk-ı zemâne kim el'ân / **Olmışam** hüsnile **ferîd-i cihân**

fermân [1] buyruk

M/1850 Geldi gül-zâre eyledi cünbiş / Kıldı **fermân**-ı şâh ile verziş

fermân eylemek/itmek/olmak [8] buyurmak

M/917 Serv-i der-bândan **oldı** çün **fermân** / Girdi gül-zâre bülbül-i nâlân

M/1276 **İtdi fermân** ki eyleyüp tedbîr / Kuralar sahn-ı bâğa sebz-i serîr

M/1584 **İtdi fermân** bir iki sayyâda / Zâlim ü bî-amân u bî-dâde

M/1586 Böyle **oldı** çü şâhdan **fermân** / Oldı ol bî-amânlar anda revân

M/1722 Didi kendüye **olanı fermân** / Ne ziyâd eyledi vü ne noksân

M/1736 Hışmile **eyledi** hemân **fermân** / Ki olup cem' cümle-i a'yân

M/2252 Gül'den **oldı** bu resme çün **fermân** / Cem' olup cümle bir yire a'yân

M/2264 **İtdi** peyk-i nesîme **fermânı** / Ki getür bezme var o nâlânı

fermân irmek [2] ferman buyrulmak

M/1784 Şâhdan böyle **iricek fermân** / İrdi şems-i münîr aña da hemân

M/2199 Şâhdan **irdi** böyle çün **fermân** / Bülbül-i zâre irdiler ol ân

ferrâş [1] döşemeci. Halife ve sultanların yatak ve halılarını seren, çadırlarını kuran kişi; cami, medrese gibi vakıf eserlerinin temizlik işleriyle uğraşan görevli (Yazıcı ve İpşirli, 1995: s. 408).

M/2249 Döşeye sahnı sebze-i **ferrâş** / Ola ashâb-ı bâg hep ‘ayyâş

ferrâş olmak [1] döşemek

M/2031 **Oldı ferrâş**-ı bâg sebze-i ter / Döşedi sahna atlas-ı ahzar

ferruh [1] mübarek

M/1964 Meger ol yirde bir şeh-i **ferruh** / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

ferruh-fâl [2] talihi parlak

M/396 Şâh-ı ferhunde-câh u **ferruh-fâl** / Nîk-rû nîk-hû vü nîk-hısâl

M/528 Gördi Şâh-ı Bahâr-ı **ferruh-fâl** / Oldı Gül menba‘-ı cemâl ü kemâl

ferruh olmak [2] uğurlu olmak, açılmak

M/1367 Makdemüñ ola kim **olup ferruh** / Rahm ide ol nigâr-ı ferruh-ruh

M/2141 Nâ-gehân tâli‘i **olup ferruh** / Açdı hûrşîd-i baht-ı devlet-i ruh

ferruh-ruh [2] parlak yüzlü

M/1367 Makdemüñ ola kim olup ferruh / Rahm ide ol nigâr-ı **ferruh-ruh**

M/1964 Meger ol yirde bir şeh-i ferruh / Şâh olup olmış idi **ferruh-ruh**

ferruh-zâd [1] yaratılışı kutlu

M/342 Mir-i‘âlî-tebâr u **ferruh-zâd** / Server-i nîk-nâm u nîk-nihâd

ferş [1] yeryüzü

M/49 Yazmadan dahı safha-i **ferşi** / Yazdı sümme-stevâ ‘alâ-l’arşi

ferş eylemek [1] ayağının altına almak, yukarısında olmak

M/215 Geçüp andan çü ‘arşı **eyledi ferş** / Makdeminden irişdi rif‘ate ‘arş

feryâd [2] feryat, yakarış

M/1453 Didi kimsen ‘aceb nedür aduñ / Kimüñ içündür ola **feryâduñ**

M/1454 Didi ‘aşk iledür bu **feryâdum** / ‘Aşk mest itdi bilmezem adum

feryâd-hâh [1] feryat eden

M/1083 Dil-i **feryâd-hâh** hakkıyçün / İtdügüm sûz u âh hakkıyçün

feryâd itmek [1] haykırmak

M/858 Bunı didi vü mest olup Bülbül / **İtdi feryâd** ü nâle vü gulgul

ferzâne [1] bilge

M/455 Didiler aña cümle **ferzâne** / Hırmen-i hüsn içinde bir dâne

fesâd [1] fenalık

M/2095 Ne **fesâd** oldı ey ‘aceb hâdis / Ki ola kayd ü bendüñe bâ‘is

fesâdât [1] fesatlıklar

M/1547 Bî-edeblüklerine gâyet yok / Hem **fesâdâtına** nihâyet yok

fesâd eylemek [1] kötülük çıkartmak

M/2385 İdemez ‘akl emrini icrâ / Gazab **eyler fesâd-**ı bî-pervâ

fesâd-kâr [1] fesatlık yapan

M/1497 Bir harîf idi tîz-tab‘ u hasûd / Kîne-cû vü **fesâd-kâr** u ‘anûd

fesâne [1] gerçeğe dayanmayan, hikâye

M/310 Didi ey yâr bu **fesâneyi** ko / Himmet eyle kuru bahâneyi ko

fesâne eylemek/itmek [3] adını dillere düşürmek (bk. dastân itmek)

M/1157 **İtdi** ‘âlemlere **fesâne** beni / Kıldı rüsvâ kamu cihâne beni

M/1514 Nâmına baglayup terâneleri / Yâdına **eyleyüp fesâneleri**

M/1515 Dâstân eyledi cihâna güli / **İtdi** ‘âlemde hoş **fesâne** güli

feşân olmak [1] saçmak

M/1958 Kıssa bezminde câm-ı hecr-keşân / Vasl ile böyle **oldı** cur‘a-**feşân**

feth [3] fetih

M/1415 Oldı **feth**-i fütûha hâ’ları hadd / Her biri itdi heşt cenneti ‘add

M/1836 Kalmayup ba‘dehu karâra mecâl / **Feth**-i gül-zâra kıldı isti‘câl

M/1918 Kendü dahı hemân olup hâzır / **Feth**-i gül-zâra oldılar nâzır

feth irmek [1] açılmak

M/720 Cismüme çün ta‘alluk eyledi rûh / ‘Aşkdan **irdi** câna **feth** ü fütûh

feth itmek [4] fethetmek, ele geçirmek

M/1791 Anı da **itdi feth** şems-i münîr / Geldi ‘arz itdi şâha hep bir bir

M/1930 **Feth idüp** şehr-i bâgı şâh-ı şitâ / Eyledi taht-ı gül-şeni me’vâ

M/2020 Çünki nev-rûz şehri **feth itdi** / Geldi şâh-ı bahâr da yitdi

M/2395 ‘Akl u rûha idüp mu‘âveneti / **Feth ider** nusretile memleketi

fethü'l-bâb bulmak [1] açılan kapı bulmak, erişmek

M/231 İşidüp anı cümle-i ashâb / **Buldılar** lutf-ı Hakk'a **fethü'l-bâb**

fethü'l-bâb eylemek/olmak [3] kapı açmak, vesile olmak

M/2086 Çünki sensen Müsebbibü'l-esbâb / Bir sebeb birle **eyle fethü'l-bâb**

M/2140 Ne tarîkile **ola fethü'l-bâb** / İre hûrşîde zerre-i bî-tâb

M/2415 Her ne ise eger hatâ vü savâb / 'Akl-ı pâkümden **oldı fethü'l-bâb**

fevâkih [1] meyveler

M/473 Sîb gerçi ser-i **fevâkihdür** / Sîbden ol hezâr kez bihdür

fevk [1] üst

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur gûyâ / Nâfı fevkinde 'ayn-ı rûh-efzâ

feyz [5] âlemin, Allah'tan tedricî (Pakalın, 1993: s. 624).

M/27 Lutfuñıla güşâde kalb-i cinân / **Feyzüñile** safâda âb-ı revân

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı **feyz** ü 'atâ / Virüben mûr u mâra neşv ü nemâ

M/44 **Feyz**-i 'âmmüñ açup hazâ'in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı vücûd

M/416 Bâğ-ı 'ömrinde bir gül açılmış / Hak'dan üstine **feyz** saçılmış

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı **feyz** ü 'atâ / Cümle cânlandı buldı neşv ü nemâ

feyz-resân [1] bolluk bereket getiren

M/2374 Jâle k'oldı şarâb-dâr ey cân / Şevkdür k'oldı câna **feyz-resân**

fezâ [2] geniş düzlük

M/1769 Bile aldı tevâbi'in cümle / Toldı kûhuñ **fezâsı** merdümle

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu teng kafes / Bâg-ı vâsi' **fezâya** eyle heves

fezâ'il [1] faziletler

M/179 İstenürse **fezâ'iline** delîl / Aña mi'râcı besdürür bî-kîl

fırsat bulmak [1] uygun zaman bulmak

M/595 **Buldugınca** zemâneden **fursat** / Hoş geçerlerdi eyleyüp 'işret

fısk [1] günah

M/1578 Rûz u şeb **fıskdan** degül hâlî / O gedânuñ harâbdur hâli

fıtrat-ı kâ'inât [1] kainatın yaradılışı

M/131 **Fıtrat-ı kâ'inât**-ı 'illet-i tâm / Zübde-i çâr-cism ü heft-ecrâm

figân [12] yakarış

M/726 Yok karârum **figân** u âhileyüm / Bilmezem lîk kangı şâhileyüm

M/776 Virdi ilden karâr u sabrı yile / Düşdi hâke **figân** u nâleyile

M/799 Eyleseñ biñ **figânile** gulgul / Mümkin olmaz kulagına koya Gül

M/1133 Didi n'eyler bu arada o gedâ / Ki **figânıyla** irdi câna safâ

M/1163 Gördi kim yok **figâna** da ruhsat / Dilden âh eyledi o bî-tâkat

M/1177 Kalmaya çün **figâna** tâkat ü tâb / Yine eylerdi menziline şitâb

M/1304 Eyleyüp âh u nâleye âgâz / Olmışıdı **figânile** dem-sâz

M/1536 Gitdi bülbül **figân** u nâleyle / Nice biñ nevha vü gulguleyle

M/1635 Kafesile getürdiler şâha / Düşdi bülbül **figânile** âha

M/2080 Kimse yok eyleyüp **figânumı** gûş / Derd-i hecrile dâstânumı gûş

M/2121 Za'flıgından o hastenüñ eseri / Olmış ancak **figân** ü nâleleri

M/2162 Kıldı gül menziline yine rücû'/ İtdi bülbül **figân** ü âha şürû'

figâna gelmek [1] bağırmak, inlemek

M/2305 Kıldılar yine 'işrete âheng / Yine **geldi figâna** nâyile çeng

figân eylemek/itmek [13] bağırarak ağlamak, inlemek

M/311 Kafese ger esîr ola bülbül / Eylemez mi **figân idüp** gulgul

M/1146 Bu hevâyı gidersün ol miskîn / **İtmesün** yok yire **figân** u enîn

M/1162 Çünki nergis bunı beyân itdi / Bülbül âh eyleyüp **figân itdi**

M/1176 **Eyler** idi **figân** ü nâle vü zâr / Tâkati tâk olınca ol bîmâr

M/1235 Uyumaz giceler **figân eyler** / ‘Aşkuñ halka dâstân eyler

M/1267 **Eyleyüp** nâle vü **figânı** yine / Güm güm ötdürdi gül-sitânı yine

M/1308 ‘Ûd-veş **eyleyüp figân** u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânın ol miskîn

M/1487 Şâh eşiginde bu gedâ n’eyler / Andan utanmayup **figân eyler**

M/2052 Gice gündüz **figân** u zâr **eyler** / Nâlesin çok derûna kâr eyler

M/2079 **Eylerem** rûz u şeb **figân** ü enîn / Olmışam derd ü hecrile gam-gîn

M/2164 Yine **itdi figân** ü nâleleri / Derdile nevha vü ‘alâleleri

M/2195 Gice gündüz **figân ider** o gedâ / Eylemez kimse nâlesin ısgâ

M/2292 Gerçi olurdı vaslile şâdân / Hecrin añup **iderdi** âh u **figân**

figân kılmak [3] bağırarak ağlamak, inlemek

M/821 ‘Ûd gibi **kılup figân** u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânını ol miskîn

M/1268 Yine **kıldı figân** ü nâlişler / Yine saldı cihâna sûzişler

M/2126 Nice müddetdür ol gedâ-yı hazîn / Derdümile **kılur figân** u enîn

figende [1] düşkün

M/370 Şâhlar eşiginde bendesidür / Der-geh-i devleti **figendesidür**

fî-kitâb-ı mübîn [1] Kur’ân-ı KerîmYûnus Suresi 61. Ayet

M/52 İtdi lâ-ratb u yâbisi ta‘yîn / Eyleyüp sebt **fî-kitâb-ı mübîn**

fikr [4] fikir, düşünce

M/125 Kıl sücûdumda ‘akl u fikrümi mahv / Gayr **fikrile** kılma secdem sehv

M/701 Dahı yok hîç **fikr** ü endîşem / ‘Aşka ancak rızâdurur pîşem

M/1061 **Fikri** sensen dilinde subhile şâm / Zikri sensen yine dilinde müdâm

M/1472 Didi niçün sözüñ perîşândur / Didi **fikrümde** zülf-i cânândur

fikr eylemek/itmek [3] düşünmek

M/1143 Nâmumı rûz u şeb ne zikr eyler / Vasl olam mı sanur ne **fikr eyler**

M/1490 Hîle **fikr itdi** bulmaga çâre / Ki kıla ol garîbi âvâre

M/1504 Reşk idüp sünbül-i perîşân-hâl / Bülbüle **fikr idince** hîle vü âl

fikre talmak [1] düşüncelere dalmak

M/979 Kâtib-i tîre **fikre** mi **taldı** / Ki kalem gibi kararup kaldı

fi‘l [6]

1. amel

M/480 Hey’eti nûr u **fi‘li** âteşdür / Server ü ser-firâz u ser-keşdür

M/1739 Nûr idi gerçi cismi ser-tâ-ser / Lîk **fi’linde** nârdan eser

M/1839 Var idi bir berîd-i çâlâkî / **Fi‘li** bâdî tabî‘atı hâkî

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i ni‘metdür / **Fi‘li** tagyîr-i reng ü sûretdür

2. eylem, davranış

M/235 Yâ şefî‘ü’l-‘usât **fi’l**-‘arasât / İzhebi’s-seyyi’âtı bi’l-cennât

M/2282 Baña senden gelen olur mergûb / Hûbdan cümle **fi‘l** olur mahbûb

fi’l-hâl [15] o anda, hemen, derhâl

M/329 Şâh nâmuñ işidicek **fi’l-hâl** / Kalmadı artık i‘tizâra mecâl

M/194 Şevkle olup ol Burâk’a süvâr / İtdi **fi’l-hâl** ‘am-i cânib-i yâr

M/329 Şâh nâmuñ işidicek **fi’l-hâl** / Kalmadı artık i‘tizâra mecâl

M/433 Dirler ebrûların gören **fi’l-hâl** / Togdı mirrîh üzre iki hilâl

M/519 Sundı destine lutfıla **fi’l-hâl** / Açdı Gül de kitâbı bî-ihmâl

M/597 Oldı âyine-veş çü çihre-fürûz / Oldı **fi’l-hâl** mün‘akis ruhı rûz

M/604 Eyleyüp cûy orada ‘arz-ı kemâl /Kodı öñine âyine **fi’l-hâl**

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i bâl / Yohsa hışmum irür aña **fi’l-hâl**

M/1294 Gözine geldi nergisüñ **fi’l-hâl** / Kâsesin yire çaldı bî-ihmâl

M/1370 Aldı tûmârı destine **fi’l-hâl** / Gitdi der-gâh-ı şâha bî-ihmâl

M/1667 Kâse-i çarhı kızdurup **fi’l-hâl** / Başlarına geçürdi tâs misâl

M/1688 Didi ol şehre ‘azm idüp **fi’l-hâl** / Eyleyelüm yakup yıkup pâ-mâl

M/1711 Terk idüp taht-ı tâcı bende-misâl / Gelesen âsitânuma **fi’l-hâl**

M/1768 Çıkdı **fi’l-hâl** bir yüce taga / Bir hevâsı latîf yaylaga

M/1917 Anı ser-dâr idüp Şitâ **fi’l-hâl** / Eyledi Şehr-i Gül’-şene irsâl

firâk [17] ayrılık

M/778 Gözlerinden döküp **firâkile** yaş / Bagrı oldı gamile toptolı yaş

M/817 Baña besdür Gül'üñ **firâkı** habîb / N'ola olmazsa ger visâle nasîb

M/830 Kaldı 'aşkile zâr u dem-beste / Oldı derd ü **firâkile** haste

M/953 Yandum artık **firâka** tâkat yok / Zerrece iştiyâka tâkat yok

M/1053 Togmadı sâye gibi başına gün / Oldı derd-i **firâkile** güni dün

M/1173 'Âkıbet oldugınca tâkati tâk / Şu'le virdükce dilde nâr-ı **firâk**

M/1204 Olmışam zâr ü bî-nevâ-yı **firâk** / 'Ayn-ı vuslatda mübtelâ-yı **firâk**

M/1258 Çün **firâk** ola dil-bere matlab / 'Âşıka vasl ümîdi mi ne 'aceb

M/1338 Merhamet kıl ki oldı tâkat tâk / Câna kâr itdi tîg-i hecr ü **firâk**

M/1379 Nice bir yana iştiyâkumla / Tutuşup âteş-i **firâkumla**

M/1387 Hoş mısan hasret ü **firâkumla** / Nicesen derd-i iştiyâkumla

M/1955 Şehre olduñ **firâkile** şöhre / Demidür irse vasldan behre

M/2063 Yiter olduñ **firâkile** nâlân / Vaslile demdür olasan handân

M/2074 Geçdi cân gerdenine bend-i **firâk** / Olmışam beste-i kemend-i **firâk**

M/2110 Çekme gam âhir oldı rûz-ı **firâk** / İre müştâka vaktidür 'uşşâk

firâr [1] kaçmak

M/1764 Görüp anı **firâra** yüz tutdı / Kodı cengi kenâra yüz tutdı

firâr itmek/kılmak [3] kaçmak

M/1767 Pes o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli aldı hemân-dem **itdi firâr**

M/1787 **İtdi** andan da ol arada **firâr** / Güli aldı vü kıldı terk-i diyâr

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr / Ol ki didüm **firâr kıldı** Bahâr

firîb [2] hile

M/590 Fitnesi çok **firîbi** bî-had idi / Zülf-i dil-ber gibi ser-âmed idi

M/1628 Dâm-ı tezvîri eyleyüp der-kâr / Virdiler dâne-i **firîbe** karâr

firîfte olmak [1] aldanmak

M/1516 **Olup** âvâzınuñ **firîftesi** / Müşkil ol gül de oldı âşüftesi

firkat [1] ayrılık (bk. fürkat)

M/1054 Şeb-i **firkatde** kaldı ol pür-gam / ‘Arz-ı hüsn eyle kalbin it hurrem

fitne [9] kargaşa

M/357 **Fitne**-i Ye’cûcı kılmaga hazer / Oldı ser-hadde sedd-i İskender

M/423 Zülfi kim **fitnede** ser-âmeddür / Dil-i miskîne ‘ömr-i mümteddür

M/447 **Fitneye** her biri atılmış ok / **Fitnesi** çok emân u şefkati yok

M/589 **Fitnede** kıl yarardı dikkatle / Bir kıl üzre yürürdi san‘atle

M/590 **Fitnesi** çok firîbi bî-had idi / Zülf-i dil-ber gibi ser-âmed idi

M/1448 Meger ol gice sünbül-i tarrâr / **Fitne** bâbında çâpük ü ‘ayyâr

M/1489 **Fitne** fenninde çok hayâl itdi / Hîle bâbında kîl ü kâl itdi

M/2050 İrüp ol zâre **fitnesi** hâruñ / Kafes oldı makâmı ol zâruñ

M/2251 **Fitneyi** koya sünbül-i tarrâr / ‘Akd-i hidmetde kuşana zünnâr

fitne-cû [1] fitne çıkaran

M/588 Zülf-i dil-ber gibi kemend-endâz / Sâhir ü **fitne-cû** hiyel-perdâz

fitne kılmak [1] karışıklık çıkartmak

M/1488 Oluban hâsılı perîşân-dil / Oldı bir **fitne kılmaga** mâ’il

fursat bulmak [2] fırsatını bulmak

M/1003 Bir gün ola **bulup** biri **fursat** / Sînemi çâk ideydi bî-minnet

M/2325 Virdi el çün zemâneden **fursat** / İkilik gitdi **buldılar** vahdet

fücûr [1] günah

M/1580 Gül de olup hevâsına tâbi‘ / Anuñ olmaz **fücûrına** mâni‘

fülk [1] gemi

M/508 Pâyı **fülk** safâda lengerdür / Mâhi-yi nûr-ı bahr-ı ahzerdür

füsürde [1] donuk, solgun

M/1433 Tâze cân buldı cismi mürde iken / Oldı hayy mürde-i **füsürde** iken

fürkat [13] ayrılık

M/190 Kalma kesretde vahdete ‘azm it / **Fürkati** añma vuslata ‘azm it

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı **fürkat**-i yâr

M/1076 Dâr-ı gurbetdeyem enîsüm yok / Künc-i **fürkatdeyem** celîsüm yok

M/1088 Çekdügüm mihnet ü belâlar içün / Gördügüm **fürkat** ü cefâlar içün

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda sabrı içün / Şeb-i **fürkatde** câna cebri içün

M/1187 Derd-i hecriyle haste-hâl olmış / Reh-i **fürkatde** pây-mâl olmış

M/1191 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / Câna **fürkat** meger ki eyledi kâr

M/1203 Tîg-i gam cismi çâk çâk itdi / Hecr ü **fürkat** beni helâk itdi

M/1217 Dil-bere hâl-i **fürkati** bildür / Çekdügüm derd ü mihneti bildür

M/1952 Nice bir zikr-i **fürkat** ü mihnet / Şükr kıl irdi müddet-i vuslat

M/2062 Cânuña geçdi hancer-i mihnet / Sîneñi deldi nâvek-i **fürkat**

M/2081 Yâre i‘lâm ide varup hâlüm / Bildüre **fürkatinde** ahvâlüm

M/2315 İçdiler câm-ı nâbı lezzetile / Öpdiler la‘l-i yâri **fürkatile**

fürû-dâşt [1] pes perdeden çalmak

M/1446 Kıldı geh Pîş-rev’den âgâzı / Geh **fürû-dâşt** eyledi sâzı

fürû-mâye [1] aşağılık, alçak

M/1052 Devr-i hüsnüñde ol **fürû-mâye** / Pây-mâl oldı nîtekim sâye

fürûzende [1] parlatan, aydınlatan, yakıcı (Devellioğlu, 2010: s. 312).

M/19 Ey fürûzende-i meşâ'il-i gül / Âteş-endâz-ı hırmen-i bülbül

fütâde [3] düşkün

M/668 Gerçi 'aşkile bir **fütâde** idi / Aslda lîk şâh-zâde idi

M/699 Hem-çü gûyem **fütâde** bî-ser ü pâ / Ki urup darb-ı savlecân-ı kazâ

M/1215 Dest-gîr olup ey huceste-hısâl / Demidür bu **fütâdenüñ** elin al

fütûh [1] gönül ferahlığı

M/1415 Oldı feth-i **fütûha** hâ'ları hadd / Her biri itdi heşt cenneti 'add

fütûh irmek [1] ferahlamak

M/720 Cismüme çün ta'alluk eyledi rûh / 'Aşkdan **irdi** câna feth ü **fütûh**

füzûn [2] çok fazla

M/408 Sebzeden yir yüzinde ceyşi **füzûn** / Hadd ü 'add ü şümârdan bîrûn

M/1875 Hâsılı i'tidâlden bîrûn / Tab'-ı serdile halka zulmi **füzûn**

G/Ġ

gabgab [1] çene altı, gıdık

M/472 **Gabgabıdur** cemâl bâğına sîb /Ser-i fındıkdan irmemiş âsîb

gaddâr [5] acımasız

M/1538 Bu yana hâr-ı zâlim ü **gaddâr** / Virdi çün kalb-i Bülbül'e âzâr

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile zâr / N'oldı gör hâl-i 'âlem-i **gaddâr**

M/2076 İtdi cevr-i zemâne-i **gaddâr** / Kafes-âsâ cihânı başuma tar

M/2334 Hâli budur cihân-ı **gaddâruñ** / Hîledür 'âdeti bu mekkâruñ

M/2349 İrişüp hükm-i Dâver-i kâhhâr / Anı da hâke saldı bu **gaddâr**

gâfil [1] aymaz

M/320 Didi kim bu ne sözdür ey **gâfil** / Bunu hâşâ ki söyleye 'âkil

gâfil olmak [1] iyi düşünememek

M/800 Yüri bî-hûde çekme zahmet ü derd / **Olma gâfil** ko dögme âhen-i serd

gaflet [1] habersizlik

M/1402 Bahtuñ uyandı hâb-i **gafletden** / İrdi devlet cenâb-ı 'izzetden

gaflette olmak [1] gaflete kapılmak

M/274 Didi ey yâr **olma gafletde** / Ne tursun bu künc-i ‘uzletde

gâh [10] kâh, bazen

M/289 Açılup **gâh** mesnevîden bahs / Oldı lafz-ı ma‘nevîden bahs

M/1441 Bûselikde gehî iderdi sadâ / **Gâh** ‘Uşşâk‘dan virürdi nevâ

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / **Gâh** zîr itdi nagmesin geh bâm

M/1445 **Gâh** bir nakş-ı hûb idüp tasnîf / Eyleridi anuñla savt-ı latîf

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk serd-mizâc / Âb idi geh safâda **gâh** zücâc

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / Nâlesin **gâh** bâm kılur geh zîr

M/2270 Şevkile ‘akl u fikri tagıtdı / **Gâh** geldi başına geh gitdi

M/2291 ‘Ûd-veş **gâh** eyledi efgân / İtdi cânın çü ‘ûduña sûzân

gâh … gâh [7] kâh … kâh, bazen … bazen

M/288 **Gâh** ebyât okındı **gâh** eş‘âr / Nazm u nesr oldı arada tekrâr

M/646 Eyledi **gâh** Mülk-i Rûm’a sefer / **Gâh** kıldı Diyâr-ı Şâm’a güzer

M/647 **Gâh** şevkile Hind’e ‘azm itdi / **Gâh** seyr-i Hıtâ’ya cezm itdi

M/1406 Öpdi mektûbı gözine sürdi / Şevkile **gâh** açdı **geh** dürdi

M/1442 **Gâh** Gazzâl‘dan virüp âvâz / **Gâh** Zengûli’ye olup dem-sâz

M/2289 **Gâh** sûzile oldı bezm-efrûz / **Gâh** sâzile saldı meclise sûz

M/2313 **Gâh** sâzile oldılar dem-sâz / **Gâh** sûzile itdiler âvâz

gâlib [1] ağır basan

M/1260 Gerçi ‘âşık visâle tâlibdür / Dil-berüñ meyli hecre **gâlibdür**

gâlib olmak [4] üstün gelmek

M/656 Var idi tıynetinde hâlet-i ‘aşk / **Gâlib olmış** aña tabî‘at-ı ‘aşk

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘aşk **gâlib olur** / Lîk ma‘şûk aña tâlib olur

M/1766 **Gâlib olursa** ger saña düşmen / Kaçmak evlâ durur turuşmakdan

M/2394 **Olsa gâlib** o şâh-ı nîk-üslûb / Şehvetile gazab olur maglûb

gam [71] kaygı, tasa, keder

M/28 Kahruñ olmış benefşeye hem-dem / Kâmeti derd-i **gamdan** olmış hem

M/79 Hûblar ‘aşkına esîr oldum / Nev-civânlar **gamıyla** pîr oldum

M/273 Ki baña olmış idi yâr-ı kadîm / **Gam** u şâdîde gam-küsâr ü nedîm

M/691 ‘Aşkdur fenn-i **gamda** üstâdum / Fârigem ben de bilmezem adum

M/778 Gözlerinden döküp firâkile yaş / Bagrı oldı **gamile** toptolı yaş

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev Gül / Ne **gam** eylerse biñ nagam Bülbül

M/802 Didi gerçi fakîr ü dervîşem / Hamdü lillâh **gamile** dil-rîşem

M/826 Bu tarafdan esîr-i mihnet ü **gam** / Mübtelâ-yı belâ vü derd ü elem

M/846 Kâmetin derd-i ‘aşk dâl itmiş / Cismini bâr-ı **gam** hilâl itmiş

M/852 Didi Bülbül ki ey huceste-hısâl / Hâlümi gör **gamumdan** itme su’âl

M/880 Didi ey Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ zerre deñlü sînede **gam**

M/912 Hâsılı bir latîf eğlence / **Gam** u şâdîde câna dinlence

M/946 **Gam**-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı âl / Çarh-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

M/954 Âteş-i **gamda** dil kebâb oldı / Dîdemüñ câmı pür-şarâb oldı

M/961 Merhamet kıl ki câna irdi elem / Merhamet kıl ki yakdı cânumı **gam**

M/963 Gördi **gamdan** ziyâde mahremi yok / Eşk-i çeşminden özge hem-demi yok

M/1079 **Gamda** yok üstüme döner bir yâr / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı **gamda** sabrı içün / Şeb-i fürkatde câna cebri içün

M/1103 Rahmetüñ eyle kalbine ilkâ / Ola kim rahm ide bu **gamda** baña

M/1174 ‘Azm idüp deşt ü kûh u sahrâya / Çıkar idi **gamile** tenhâya

M/1183 Elem ü derdile olup haste / Otururdı **gamile** dem-beste

M/1203 Tîg-i **gam** cismi çâk çâk itdi / Hecr ü fürkat beni helâk itdi

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ irüp meşâmmına / Zehr-i **gam** katdı dehr câmına

M/1234 **Gamuñ** olmışdur aña eglence / Cânına derdüñ oldı diñlence

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ tutup girîbânın / Hâr-ı **gam** kıldı çâk dâmânın

M/1303 **Gam** u derdile sohbet eyler idi / O dahı başka ‘işret eyler idi

M/1307 Bagrını delmişidi ney gibi **gam** / Hâlî olmazdı nâleden bir dem

M/1309 Anda gül zevkile safâlarda / Bunda bülbül **gam** u belâlarda

M/1320 Kalem idüp **gamile** müjgânum / Hem devât aña çeşm-i giryânum

M/1321 Şerh idüp hûn-ı eşkümi her-dem / Yazayın hasretile nâme-i **gam**

M/1332 Tîg-i **gam** eyledi derûnumı hûn / Derdile hâlüm oldı diger-gûn

M/1352 Beni ihsânuñile dil-şâd it / Bendenem bend-i **gamdan** âzâd it

M/1377 İtmesün derd-i hecrile efgân / Kalmasun nâr-ı **gamda** dil biryân

M/1385 Ey **gam**-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i kemend-i cünûn

M/1386 Elem-i ‘aşkumile hâlüñ ne / **Gam**-ı hecrümle infi‘âlüñ ne

M/1389 Gözlerüñ yaş döker mi hasretile / Cânuñı **gam** yakar mı mihnetile

M/1397 Şâd-mân ol ki buldı **gam** pâyân / İrdi eyyâm-ı vuslat-ı cânân

M/1407 Didi bu nâme hırz-ı cânumdur / Şâh-ı **gamdan** hat-ı emânumdur

M/1408 Baña Hak’dan kitâb-ı rahmetdür / **Gamdan** âzâdelige hüccetdür

M/1427 Hesi didi hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif didi derd ü **gamlara** lâ

M/1464 ‘Aşkdan didi **gam** olur hâsıl / Derde olur anuñla dil vâsıl

M/1506 Bagrına tîg-i **gam** urup yâre / Şehr-i gül-şenden ide âvâre

M/1568 **Gam** u derdile olmasun pâ-mâl / Lutfile var hâtırını ele al

M/1592 Oturup derdile zebûn u za’îf / **Gamile** kâmeti dü-tâ vü nahîf

M/1593 Gömgök olmış döginmeden bedeni / Nitekim ‘âşıkuñ **gamyla** teni

M/1596 Bûy-ı ‘aşk eyleyüp meşâmmın pür / Mey-i **gam** kılmışidi câmın pür

M/1602 Didi ey müst-mend hâlüñ ne / **Gam**-ı ‘aşkile infi‘âlüñ ne

M/1608 Sen de bencileyin olup pâ-mâl / **Gamdan** olduñ gibi za‘îfü’l-hâl

M/1613 Kâmetüm bâr-ı ‘aşk ham kıldı / Hâke saldı esîr-i **gam** kıldı

M/1616 Gül-i ra‘nâdan irdi cânuma **gam** / Derd-i hecrile tutmışam mâtem

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı bagrına dag / Yakdı nergis yine **gamile** çerâg

M/1782 Didi anı da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı **gamdan** çü hâtır-ı ‘uşşâk

M/1957 Nice bir kûy-ı **gamda** âh ü efgân / Gel berü bâg-ı şevke ol handân

M/1987 Gelmesün zerre deñlü kalbüñe **gam** / Olmasun hâtıruñ **gamile** dijem

M/2008 Hâb-ı **gamdan** göz açdı nergis-i bâg / Lâle şevkile aldı deste ayag

M/2046 Yohsa olup **gamile** sînesi çâk / Oldı mı kûy-ı **gamda** derdile hâk

M/2060 Elem ü hecrile nedür hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı **gam** per ü bâlüñ

M/2077 Yâ İlâhî **gamile** murg-ı revân / Kafes-i tenden olmadan perrân

M/2098 Saña lâyık degül esîr olmak / Kafes-i **gamda** pây-gîr olmak

M/2115 K'irdi nevmîdken visâle ümîd / **Gam** içinde safâdan irdi nüvîd

M/2123 Virdi dirdüm belâyıla cânı / Olmasa ger **gamile** efgânı

M/2132 Hayra gir ol kemîneyi şâd it / Kafes-i **gamdan** anı âzâd it

M/2153 Zî-safâ kim irüp **gama** pâyân / Oldı tebdîl vuslata hicrân

M/2168 Vâk'ıa ger diñilse ol 'âlem / Ya neden vâki' oldı kalbüme **gam**

M/2177 Hayf kim bülbül-i güşâde-zamîr / Kafes-i **gamda** ola zâr u esîr

M/2191 Gice gündüz olup **gamile** nizâr / Bî-günâh ola kârı derdile zâr

M/2201 Kafes-i **gamdan** eyleyüp âzâd / Şâha ol dem getürdiler dil-şâd

M/2219 Didi kim dâ'imâ olup hem-dem / Güle olsun sadâsı dâfi'-i **gam**

M/2268 Kalbüñe **gam** getürme şâd olduñ / Dâr-ı dünyâda ber-murâd olduñ

gam çekmek [5] üzülmek

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / **Çekme gam** şâd ol ey esîr-i belâ

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / **Çekdi** gül câm-ı 'ayş ü bülbül **gam**

M/1476 Didi **gam çekme** geç bu sevdâdan / Didi geçdüm anuñla dünyâdan

M/2107 **Çekme gam** vakt-i şevk ü şâdîdür / ‘Aşk kûy-ı murâda hâdîdür

M/2110 **Çekme gam** âhir oldı rûz-ı firâk / İre müştâka vaktidür ‘uşşâk

gam yimek [1] üzülmek, endişe etmek (Dilçin, 2009: s. 102).

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / **Gam yime** kim irişdi lutf-ı Hudâ

gam-ber [1] keder veren

M/26 Lâle şevküñle dâğ-**gam-ber**-dil / Serv ‘aşkuñla mest-pâ-der-gil

gam-gîn [3] dertli

M/392 Eyle gülden hikâyet-i rengîn / Şâd-mân olsun işiden **gam-gîn**

M/819 Gördi peyk-i Nesîm ki ol **gam-gîn** / Kılmaz âbile âteşin teskîn

M/1401 Didi kim müjde olsun ey **gam-gîn** / Vakt-i şâdî irişdi kılma enîn

gam-gîn olmak [3] dertlenmek

M/1247 Katı dermân-de kaldı ol miskîn / Ele al gönlin **olmasun gam-gîn**

M/2079 Eylerem rûz u şeb figân ü enîn / **Olmışam** derd ü hecrile **gam-gîn**

M/2273 Hâtırın sordı didi ey miskîn / **Oldı** hecrümle hâtıruñ **gam-gîn**

gam-güsâr [2] dert ortağı

M/273 Ki baña olmış idi yâr-ı kadîm / Gam u şâdîde **gam-küsâr** ü nedîm

M/547 Biri evvel şarâb-dârı idi / ‘Ayş vaktinde **gam-güsârı** idi

gam-hâr [3] dert ortağı

M/333 Didi ey yâr hem-dem ü **gam-hâr** / Saña yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/780 Didi peyk-i Nesîm’e ey **gam-hâr** / Bu ne oddur ki itdi cânuma kâr

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü nizâr / Didi ey yâr-ı hem-dem ü **gam-hâr**

gam-keş [1] sıkıntı çeken

M/847 Didi ey mest-i ‘aşk u şûrîde / ‘Âşık-ı **gam-keş** ü belâ-dîde

gam-nâk [4] kederli

M/690 Didi kim bir fakîr ü **gam-nâkem** / Sîne biryân u dîde nem-nâkem

M/1330 Koma hasretde cân-ı **gam-nâki** / Odlara yakma sîne-i çâki

M/1589 Ol zamânda ki bülbül-i **gam-nâk** / Sînesi hârdan olup sad-çâk

M/2146 Anı gördükde bülbül-i **gam-nâk** / Eyleyüp şevkile girîbân çâk

gamze [4] bakış

M/444 **Gamze**-i cân-sitân u bî-pervâ / Tîg-i zehr-âb-dâdedür gûyâ

M/614 Bu nice **gamzedür** k’olup hûn-rîz / İtdi tîgini zulmile ser-tîz

M/949 Kasd idüp câna **gamze**-i hûn-rîz / Zulm şemşîrin eyledi ser-tîz

M/1498 **Gamze**-i cân-sitân gibi hûn-rîz / Tîr-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

gamz eylemek [1] gammazlamak

M/1505 Geldi bu hâtırına kim anı / Hâr'a **gamz eyleyüp** o nâlânı

Ganî [1] Allah'ın isimlerinden biri

M/92 Sen **ganîsen** gınâdurur sıfâtuñ / Saña bir kârı hayr u ma'siyetüñ

garaz [5] maksat

M/143 **Garaz** oldur vücûd-ı 'âlemden / Melek ü cinn ü ibn-i Âdem'den

M/379 Çün du'âdur **garaz** du'â idelüm / Sıdk u ihlâs ile senâ idelüm

M/2361 Kıssadan hissedür murâd âhir / Kıssa-hânlık degül **garaz** zâhir

M/2362 **Garazum** kıssadan me'âl dürür / Saña vü baña hasb-i hâl dürür

M/2384 **Garaz** oldur ki nefs olsa gazûb / Olur elbette 'akl u cân maglûb

garîb [12]

1. ilginç

M/567 Bir bahâdır-ı **garîb**-server idi / Her zamân kârı tîg u hancer idi

M/2167 Bu ne işdür **garîb** vâk'ıadur / Şöyle beñzer bu hâl vâk'ıadur

2. biçare, zavallı kimse

M/1017 Müstemend ü **garîb** ü ‘âşıkdur / Hâline şefkat eyle yazıkdur

M/1182 Bu yaña ol **garîb** ü bî-çâre / Bülbül-i bî-nevâ vü âvâre

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i zâre / Gördi kim ol **garîb** ü âvâre

M/1230 Bir **garîb** ü fakîr ü üftâde / ‘Âleminde yürürken âzâde

M/1299 Bu tarafdan **garîb** ü ‘âşık u zâr / Ya‘nî kim bülbül-i za‘îf ü nizâr

M/1451 Geldi gördi ki bir **garîb** ü hazîn / Oturup bir tarafda eyler enîn

M/1490 Hîle fikr itdi bulmaga çâre / Ki kıla ol **garîbi** âvâre

M/1557 Zararı ne o zâr u dil-rîşüñ / O fakîr ü **garîb** ü dervîşüñ

M/1629 Bülbüli eylediler âlile sayd / Kıldılar ol **garîbi** zecrile kayd

M/1630 Virmege ol **garîbe** zecr ü ‘anâ / Âhenîn bir kafes kılup peydâ

garîb-meşreb [1] garip mizaçlı

M/1826 Mümtezic bir **garîb-meşreb** idi / Lutfile kahrdan mürekkeb idi

garîk [1] gizli

M/156 Ol nübüvvetle çekmişdi ‘âlem / Âb u gilde **garîk** iken Âdem

garka varmak [1] suça batmak

M/242 Oluben muttasıf zemâ’imle / **Garka vardı** tenüm cerâ’imle

gark itmek [4] boğmak

M/147 **Gark idüp** zulmet içre zulm ü günâh / Halkuñ olmışdı ekseri güm-râh

M/352 Oldı ‘adli ile halk âsûde / Cûdı **gark itdi** ‘âlemi sûde

M/1660 **Gark idüp** tâb-ı ‘âlemi nûra / Kahrı döndürdi dehri tennûra

M/1946 Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân / Sîme **gark itdi** ‘âlemi yek-sân

gark olmak [4] dalmak

M/233 **Dil** ü cân ile eyleyüp tasdîk / **Oldılar gark**-ı lücce-i tahkik

M/1169 ‘Âkıbet ‘aklı geldi başına / Gördi **gark oldı** gözi yaşına

M/1818 Devr-i cûdında cümle-i ‘âlem / Şevkile **olmış** idi **gark**-ı ni‘am

M/1899 Şu kadar saçdı sîmi itdi kerem / **Gark**-ı sîm **oldı** cümle-i ‘âlem

garrâ [2] parlak

M/331 Bilmezem lîk o nâme-i **garrâ** / Ne tarîkile olına inşâ

M/422 Cümle endâmı dil-keş ü **garrâ** / Birbirinden güzel kamu a‘zâ

gavgâ eylemek/itmek/ kılmak [4] rezalet çıkarmak

M/1150 Harem-i şâhda nedür bu sadâ / Edebüñ kanı **eyleme gavgâ**

M/1155 Didi haddini bilsün ol rüsvâ / Añmasun nâmum **itmesün gavgâ**

M/1509 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / Güle ‘âşık geçüp **kılur gavgâ**

M/1575 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / Rûz u şeb mest olup **ider gavgâ**

gayb [1] bilinmeyen

M/467 Tercemân-ı kelâm-ı lâ-reybî / Kâşif-i râz-ı nükte-i **gaybî**

gâyet [7] son, nihayet

M/1475 Didi yokdur visâline imkân / Didi hecrile **gâyeti** çıka cân

M/1519 Didi **gâyetde** hışm idüp o dilîr / Bu ne sözdür ki eyledüñ takrîr

M/1547 Bî-edeblüklerine **gâyet** yok / Hem fesâdâtına nihâyet yok

M/1646 Gerçi **gâyet** harâret issi idi / Lîk râyî vü rü'yet issi idi

M/1817 Bir kemâl ehli kudret issi idi / Lîk **gâyet** de ni'met issi idi

M/2012 Yüzi kalmadı itdi **gâyet**-i şerm / İnhizâm itdi kalb-i sahtını nerm

M/2144 Gördi **gâyet** zâ'îf ü zâr olmış / Hasret-i derdile nizâr olmış

gâyet olmak [2] sona ermek

M/1325 'Acebâ nâza gâyet olmadı mı / Bu cefâya nihâyet olmadı mı

M/1327 Nâzenînlerde bu mıdur 'âdet / **Olmaya** nâza haddile **gâyet**

gayn [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1422 'Aynı 'işret evin idüp 'âlî / **Gayn'ı** eyledi gayrdan hâlî

gayr [5] başka

M/125 Kıl sücûdumda ‘akl u fikrümi mahv / Gayr fikrile kılma secdem sehv

M/1005 Gördi çün mâh virdi ‘âleme tâb / Kodı **gayrı** vü itdi mâha hitâb

M/1264 ‘Âşıka ‘aşk-ı yâr besdür bes / ‘Aşk odur **gayrısı** hevâ vü heves

M/1422 ‘Aynı ‘işret evin idüp ‘âlî / Gayn’ı eyledi **gayrdan** hâlî

M/2430 İki bîgâneyi geh eyleye yâr / Geh iki yârı **gayr** ide bî-kâr

gayret [4]

1. kıskançlık

M/1502 Güle her kim ki sunsa el bî-bâk / Dâmenin eyleridi **gayreti** çâk

2. şeref, haysiyet

M/1508 Didi ey hâr kanı **gayret** ü ‘âr / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1724 Komadı lîk **gayret**-i şâhı / Ola anuñ zebân ü cân-gâhı

M/1735 Anı şâh-ı temûz idüp iz’ân / Kıldı **gayret** derûnını sûzân

gayret eylemek [1] çabalamak

M/2014 Gerçi kasd itdi **eyleyüp gayret** / Girü ‘arz ide gül-şene şiddet

gayrı [1] başka

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül / Kîne vü kibr ü hâr **gayrı** degül

gazab [8] öfke

M/117 **Gazabuñ** yakma iltihâbıyla / Eyle teskîn şecâ‘at âbıyla

M/1161 Oluban müstehakk-ı kahr u **gazab** / İrür ol derd-mende derd ü ta‘ab

M/1644 Âteş-i vakt idi **gazab** çagı / İrdügini severdi yakmagı

M/1703 Yagdurup nârlar dehânuñdan / Şu‘le virsün **gazab** zebânuñdan

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur nedür bu **gazab** / Bu kadar kahr u hiddete ne sebeb

M/2380 Birisi kuvvet-i **gazab** ki kaçan / Olsa müstevlî-i kuvâ-yı beden

M/2385 İdemez ‘akl emrini icrâ / **Gazab** eyler fesâd-ı bî-pervâ

M/2394 Olsa gâlib o şâh-ı nîk-üslûb / Şehvetile **gazab** olur maglûb

gazab ateşi [1] yakıcı öfke

M/115 **Gazabum âteşin** söyündürgil / Tama‘ vü hırsumı göyündürgil

gazel-hân [1] gazel okuyan

M/661 Hoş **gazel-hân** idi latîf-elhân / Nefesin gûş iden virürdi revân

gazel-perdâz olmak [1] gazeller okumak

M/2207 Oluban şevkile terennüm-sâz / **Oldı** âvâzile **gazel-perdâz**

gazûb olmak [1] öfkelenmek

M/2384 Garaz oldur ki nefs **olsa gazûb** / Olur elbette ‘akl u cân maglûb

Gazzâl [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1442 Gâh **Gazzâl**‘dan virüp âvâz / Gâh Zengûli’ye olup dem-sâz

geçürmek [1] giymek, giydirmek

M/1667 Kâse-i çarhı kızdurup fi’l-hâl / Başlarına **geçürdi** tâs misâl

geçmek [19]

1. bir yerden başka bir yere gitmek

M/215 **Geçüp** andan çü ‘arşı eyledi ferş / Makdeminden irişdi rif‘ate ‘arş

M/219 **Geçüp** andan dahı Habîb-i Hudâ / Lâ-mekân tahtın eyledi me‘vâ

M/521 Her kitâbı varak varak açdı / Cümlesin gördi bildi vü **geçdi**

M/724 **Geçer** uş böyle tarz u üslûbum / Kimdürür bilmezem ki mahbubum

M/834 ‘Aşkile bâl-i himmeti açdı / Nice sahrâ vü kûhlar **geçdi**

2. bir şeyi tamamlayıp diğerine başlamak

M/950 Beni derdile sîne-çâk itdi / Cânuma **geçdi** uş helâk itdi

3. geçinmek, taslamak

M/1140 Ne edebsizlik ola ki bu gedâ / Şâha utanmayup **geçe** şeydâ

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne revâ / Şâh’a ‘âşık **geçer** kemîne gedâ

M/1509 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / Güle ‘âşık **geçüp** kılur gavgâ

M/1512 Bir hevâ ehli fâcir ü fâsık / Güle lâyık mıdur **geçe** ‘âşık

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki müdâm / Şâha ‘âşık **geçersen** ey bed-nâm

M/1542 ‘Irz-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki **geçe** saña bir gedâ pâşâ

4. vazgeçmek, bırakmak

M/1476 Didi gam çekme **geç** bu sevdâdan / Didi **geçdüm** anuñla dünyâdan

M/1929 ‘Âkıbet münhezim olup **geçdi** / Girü evvelki menzile göçdi

M/2277 Dimezem **geçmeyüp** vebâl eyle / Baña itdüklerüm helâl eyle

M/2433 **Geç** şikâyetden eyle şükr-i Hudâ / K’oldı âhir bu nüsha-i zîbâ

5. solmak

M/1923 Göricek böyle şiddetin anuñ / **Geçdi** ak pak yüzi gül-istânuñ

6. bitmek, tükenmek

M/2016 Eriyüp **geçdi** Berf mahv oldı / Gözi yaşıyla yir yüzi toldı

7. boynuna bağlanmak

M/2074 **Geçdi** cân gerdenine bend-i firâk / Olmışam beste-i kemend-i firâk

gedâ [38] dilenci, fakir

M/30 Nergise bir **gedâ** iken gözü aç / Virdüñ ihsânuñ ile zerrîn tâc

M/702 Zillet-i ‘aşk virdi istignâ / Bir oldı yanumda şâh u **gedâ**

M/791 Sen **gedâya** ne kudret ü mikdâr / K’olasan şehr-yâre ‘âşık-ı zâr

M/793 Kande sen kande ol şeh-i ‘âlem / Şâhile ola mı **gedâ** hem-dem

M/803 Zâhir egerçi bir **gedâyam** ben / ‘Aşk-ı yâr ile pâd-şâyam ben

M/804 Devlet-i ‘aşk virdi istignâ / Bir olupdur yanumda şâh u **gedâ**

M/844 Gördi kim bir **gedâdur** âşüfte / Zâr u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/854 Ben **gedâ** ol şâh-ı mu’allâdur / Ben hakîr ol refî‘ vü a‘lâdur

M/1020 Yok eger ol **gedâdan** ey dil-dâr / Utanup halkdan idersen ‘âr

M/1035 N’ola oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür ol **gedâ**-yı hakîr

M/1133 Didi n’eyler bu arada o **gedâ** / Ki figânıyla irdi câna safâ

M/1140 Ne edebsizlik ola ki bu **gedâ** / Şâha utanmayup geçe şeydâ

M/1147 Ummasun kim **gedâ**-yı bî-hâsıl / Ola şâh-ı cihâna hem-menzil

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne revâ / Şâh’a ‘âşık geçer kemîne **gedâ**

M/1178 Bu tarîkile nice gün o **gedâ** / Eyledi sabr itdi câna cefâ

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend o **gedâ** / Keremüñden ne kem ola şâhâ

M/1248 İşidüp güldi nâzile gül-i ter / Didi var eyle ol **gedâya** haber

M/1481 Gördi kim ol **gedâ**-yı bî-hor o hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/1487 Şâh eşiginde bu **gedâ** n’eyler / Andan utanmayup figân eyler

M/1528 Didi kim ey **gedâ**-yı bî-pervâ / ‘Âr u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1533 Turma bir dahı ey **gedâ** bunda / Gezme ser-mest ü bî-nevâ bunda

M/1542 ‘Irz-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki geçe saña bir **gedâ** pâşâ

M/1546 Lutfuña ol **gedâ** olup magrûr / Ola güstâh ü eyleye şer ü şûr

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp ey şâh / Haddini bilsün ol **gedâ**-yı tebâh

M/1552 N’eyledi saña bu **gedâ**-yı fakîr / K’urasan cânına cefâyıla tîr

M/1578 Rûz u şeb fıskdan degül hâlî / O **gedânuñ** harâbdur hâli

M/1579 ‘Âr u nâmûsı yok **gedâ** ancak / Mest ü rüsvây u bî-nevâ ancak

M/1583 Kandedür şimdi ol **gedâ**-yı hakîr / Göster itsünler anı bend ü esîr

M/1585 Didi kim bulup ol **gedâyı** hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg kim o **gedâ**

M/2057 Didi kim ey nesîm-i cân-perver / Yüri var eyle ol **gedâya** güzer

M/2126 Nice müddetdür ol **gedâ**-yı hazîn / Derdümile kılur figân u enîn

M/2128 Şimdi derdile zâr ü dem-beste / Çünki olmışdur ol **gedâ** haste

M/2129 Vâcib oldı ‘ıyâdet eyleyevüz / Ol **gedâyı** ri‘âyet eyleyevüz

M/2135 Demidür ol **gedâyı** şâd eyle / Ölmeden anı ber-murâd eyle

M/2194 Nice müddetdür ol **gedâ**-yı fakîr / Unıdıldı kafesde kaldı esîr

M/2195 Gice gündüz figân ider o **gedâ** / Eylemez kimse nâlesin ısgâ

M/2215 Ola çünkim kemâl ehli **gedâ** / Pâd-şâha musâhib olsa revâ

geh [13] kâh, kimi zaman

M/1440 **Geh** Hüseynî‘de kullanup edvâr / İsfahân’da iderdi râst-ı karâr

M/1441 Bûselikde **gehî** iderdi sadâ / Gâh ‘Uşşâk‘dan virürdi nevâ

M/1443 **Geh** Rehâvî‘den eyleyüp âheng / Eyleridi Büzürg ü Kûçeki deng

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / Gâh zîr itdi nagmesin **geh** bâm

M/1446 Kıldı **geh** Pîş-rev’den âgâzı / **Geh** fürû-dâşt eyledi sâzı

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk serd-mizâc / Âb idi **geh** safâda gâh zücâc

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / Nâlesin gâh bâm kılur **geh** zîr

M/2270 Şevkile ‘akl u fikri tagıtdı / Gâh geldi başına **geh** gitdi

M/2420 Olmayup lafz u ma‘nâsına habîr / **Geh** zeber kıla lafzını **geh** zîr

M/2430 İki bîgâneyi **geh** eyleye yâr / **Geh** iki yârı gayr ide bî-kâr

geh ü bî-geh [2] zamanlı zamansız, her zaman

M/373 Yola inüp kimesne basmaz râh / Zülf-i dil-ber meger ki **geh ü bî-geh**

M/592 Her birisi olup mukarrib-i şâh / Şâh'a hem-râh idi **geh ü bî-gâh**

geh ü gâh [1] zaman zaman

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye **geh ü gâh** / Yârı nâr eyleye penâhı tebâh

gelip gitmek [1] seyahat etmek

M/728 Di senüñ de ne resmedür revişüñ / Neredendür 'aceb **gelüp gidişüñ**

gelmek [47]

1. çağırmak, davet etmek

M/17 **Gelüñ** imdi bu gül-şene girelüm / Geşt idüp tâze güllerin direlüm

M/275 'Âleme irdi revnak u zîver / Bâğa **gel** eyle sun'-ı Hakk'a nazar

M/1953 Nice bir olasan esîr-i kafes / Kafesi ko **gel** eyle bâga heves

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü efgân / **Gel** berü bâg-ı şevke ol handân

M/2099 **Gel** gül-istâna kıl terennümler / Eyle gül şevkine tekellümler

M/2131 **Gel** berü ey nesîm-i cân-efzâ / Baña ol menziline râh-nümâ

2. ulaşmak, varmak

M/229 Yine irdi makâmına ol ân / Vardı vü **geldi** bir nefesde hemân

M/561 Gözine **gelmeyince** mey eseri / Gözin açmazdı hâbdan seheri

M/660 Bir nefes nâleden degüldi berî / Nefesinden **gelürdi** ‘aşk eseri

M/732 Nefesüñden **gelür** çü bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i safâ

M/823 **Geldi** gül hidmetine öpdi zemîn / Didi ey pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

M/1122 **Geldi** gördi ki bir felek-zede mest / Servile hem-ser olmış ü hem-dest

M/1126 Güle **geldi** rivâyet eyledi hep / Hâl-i zârın hikâyet eyledi hep

M/1129 Gördi kim yok karâra dermânı / **Geldi** kim vire yoluña cânı

M/1148 Şâh-ı gülden çü nergis aldı cevâb / Bülbüle **geldi** itdi hayli ‘itâb

M/1190 Didi hâlüñ nedür safâ geldüñ / Ne yil esdi ki bu yaña **geldüñ**

M/1400 Aldı zanbak eline tûmârı / **Geldi** şâd itdi bülbül-i zârı

M/1539 Gül-i ra‘nâya **geldi** hiddet ile / Dil uzatdı aña nasihat ile

M/1554 Bir iki gün o ‘âşık-ı nâlân / **Gelüp** olmışdı gül-şene mihmân

M/1599 **Geldi** yanına bülbül-i haste / Gördi kim bir za‘îf ü dem-beste

M/1601 Kendüye anı eyleyüp hem-hâl / **Geldi** kıldı o derd-mende su’âl

M/1693 **Gele** ‘arz eyleyüp ‘ubûdiyyet / Göre cânına kullugum minnet

M/1711 Terk idüp taht-ı tâcı bende-misâl / **Gelesen** âsitânuma fi’l-hâl

M/1791 Anı da itdi feth şems-i münîr / **Geldi** ‘arz itdi şâha hep bir bir

M/1842 İtdi Şâh Hazân anı da‘vet / **Gelicek** didi ey kavî-hareket

M/1850 **Geldi** gül-zâre eyledi cünbiş / Kıldı fermân-ı şâh ile verziş

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı çünki ‘ıyân / **Geldi** Şâh Hazân‘a irdi hemân

M/1974 **Geldi** tahtına ‘izz ü devletile / Üsti yanına aldı hürmetile

M/1987 **Gelmesün** zerre deñlü kalbüñe gam / Olmasun hâtıruñ gamile dijem

M/2020 Çünki nev-rûz şehri feth itdi / **Geldi** şâh-ı bahâr da yitdi

M/2092 **Geldi** yanına hâtırın sordı / Pâyine ‘izetile yüz sürdi

M/2117 Pes du‘âlar idüp nesîm hemân / Gül’e **geldi** safâyıla ol ân

M/2221 Oluban şevkile o dem perrân / Cân atup şehr-i bâga **geldi** hemân

M/2229 Gül’e **geldi** güle güle ol ân / Didi kim müjde ey gül-i handân

M/2247 Câm-ı zerrîni ala nergis ele / Mest ü mahmûr bezm-i bâga **gele**

M/2271 Turdı âhir hezâr hayretile / **Geldi** gül bezmine melâmetile

M/2281 Didi senden **gelen** baña hoşdur / Ger cefâ ola ger vefâ hoşdur

M/2282 Baña senden **gelen** olur mergûb / Hûbdan cümle fi‘l olur mahbûb

3. belli bir zamana ulaşmak

M/278 **Geldi** bir dem irişdi dehre hayât / Hayy isen sen de eylegil harekât

M/721 Tâ **gelince** bu ana bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür baña neş’etile hâst

4. gelinen yer

M/692 **Geldügümden** idersen istifsâr / Mebde’üm benüm ‘aşkdur ey yâr

M/1117 Nereden **geldi** vü murâdı nedür / Aña kim dirler ola adı nedür

5. kabul etmek

M/797 **Gel** bu sevdâyı ko ki müşkildür / Hâsılı bir hevâ-yı bâtıldur

6. yaklaşmak

M/1189 Yanına **geldi** merhabâ itdi / ‘Aşk ola diyü bir sadâ itdi

M/1451 **Geldi** gördi ki bir garîb ü hazîn / Oturup bir tarafda eyler enîn

M/1452 Yanına **geldi** vü sadâ itdi / Bülbüli gördi merhabâ itdi

7. andırmak

M/2165 Yine yakdı derûnını hasret / Düş gibi **geldi** lezzet-i vuslat

genc [2] hazîne

M/132 Gevher-i pâk-i **genc**-i hâne-i cûd / Ahter-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/1493 Nerede kim gül ola hârı olur / Kande bir **genc** açılsa mârı olur

gene [1] kimse

M/75 İdemez **gene** zâtuñı idrâk / Zehresi ‘akl u fehmüñ olur çâk

ger [42]

1. eğer

M/60 Yine zîbâ olurdı her dil-ber / Düşmese **ger** cemâline mezher

M/141 **Ger** murâd olmasa o tıynet-i pâk / İmtizâc eylemezdi âbile hâk

M/142 Olmasa Zât-ı pâki **ger** maksûd / Olmaz idi iki cihân mevcûd

M/149 Kılmasa **ger** çerâğ-ı şer‘i delîl / Hakka bulmazdı kimse togru sebîl

M/435 Olmasa **ger** o tâk-ı ‘arş-ı semât / Olmaz idi sarây-ı hüsne sebât

M/464 **Ger** sorarsan zebânı bülbüldür / Ki âşiyân aña gonce-i güldür

M/483 Zûr-ı bâzûyıla o şâh-ı cihân / Boynuma **ger** iderse yüz biñ kann

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne hemân / Yiridür dinse **ger** emîn-i cinân

M/904 **Ger** olursa işâret-i ‘âlî / Ideyin ‘arz-ı sûret-i hâli

M/1047 Subh-ı mihrüñden urmasa **ger** dem / Nûr-ı vechini mahv iderdi zalam

M/1170 Cem‘ idüp ‘aklın eyledi niyyet / Ki kıla sabr **ger** ola tâkat

M/1214 N’ola **ger** kesb idüp sevâb-ı cezîl / Lutfuñ olsa bu derd-mende delîl

M/1242 Ne zarar ola serv-i bâlâye / Sala hâk-i hakîre **ger** sâye

M/1243 Âftâbe ne ‘âr lâhik ola / Salsa **ger** hâne-i fakîre ziyâ

M/1255 Yârdan **ger** murâdı vasl ola bil / ‘Aşkı olur murâda yâre degül

M/1348 ‘Âşık olsa yolında **ger** sâdık / Dil-ber âhir aña olur ‘âşık

M/1409 **Ger** kitâb istenürse rûz-ı su’âl / Baña yiter bu nâme-i a‘mâl

M/1565 Belki olur kemâline bâ‘is / Günde biñ ‘âşık ola **ger** hâdis

M/1689 Şehr-yârı muhâlefet kıla **ger** / Yagduralum başına âteşler

M/1766 Gâlib olursa **ger** saña düşmen / Kaçmak evlâ durur turuşmakdan

M/1936 Taşraya el uzatsa **ger** bir zâr / Düşürürdi elin çü dest-i çenâr

M/2089 Sıdkile ola **ger** du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur ana câ

M/2123 Virdi dirdüm belâyıla cânı / Olmasa **ger** gamile efgânı

M/2168 Vâk‘ıa **ger** diñilse ol ‘âlem / Ya neden vâki‘ oldı kalbüme gam

M/2172 **Ger** diñilse bu zevk ü şevk hayâl / Az müddetde niçün irdi zevâl

M/2353 Kimseye olsa **ger** bu evde karâr / Rihlet itmezdi Ahmed-i Muhtâr

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ / N’ola **ger** olsa ‘âşıkı cânuñ

M/2390 Bu iki kuvvet olsa **ger** tefrît / Cismi olur hamûd u cübni muhît

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle **ger** olınsa nazar / Her yıl olur bu kıssa ser-tâ-ser

2. -se/sa bile

M/164 Hak Süleymân'a virdi **ger** hâtem / İtdi anı nübüvvete hâtem

M/175 N'ola **ger** hâ'il olmayup her sû / Nazarında bir ola püşt ile rû

M/311 Kafese **ger** esîr ola bülbül / Eylemez mi figân idüp gulgul

M/335 N'ola **ger** ikisünüñ ahvâlin / Cümle evzâ'-yı cümle ef'âlin

M/350 Şâh-ı 'âdil ki 'adli **ger** ola yâd / 'Adl-i Nûşirevân olur ber-bâd

M/369 **Ger** Ferîdûn'a irse ol kudret / 'Arz iderdi aña 'ubûdiyyet

M/439 'Aynı kim 'ayn-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i 'ayn dinilse **ger** hakdur

M/512 **Ger** bulınsa hezârâncâ hayâl / Eylesem haşr olınca kîlile kâl

M/817 Baña besdür Gül'üñ firâkı habîb / N'ola olmazsa **ger** visâle nasîb

M/1062 Sañadur nâzı **ger** iderse niyâz / Kıblesi sañadur kılursa namâz

M/1365 N'ola **ger** lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ o pâd-şâha resûl

M/2281 Didi senden gelen baña hoşdur / **Ger** cefâ ola **ger** vefâ hoşdur

gerçi [64] her ne kadar, ama, … ise bile

M/95 **Gerçi** yok saña tâ'atüm yâ Rab / Lîk vardur itâ'atüm yâ Rab

M/157 **Gerçi** eb düşdi 'âleme Âdem / Âdeme oldı ol eb-i a'zam

M/159 **Gerçi** İdrîs cennete gitdi / 'Âlemi ol bugün cinân itdi

M/160 **Gerçi** hullet Halîl'e oldı kabâ / Aña tâc-ı mahabbet oldı sezâ

M/161 **Gerçi** Tûr oldı menzil-i Mûsâ / Anuñ oldı makâm-ı 'arş-ı a'lâ

M/162 **Gerçi** 'Îsî'den oldı hayy emvât / Cümle zerrâta andan irdi hayât

M/163 Hüsnile **gerçi** Yûsuf oldı sabîh / Oldı andan cemâlile o melîh

M/165 **Gerçi** Dâvud'dur hâlife-i Hak / Oldı bu hakka mazhar-ı Mutlak

M/172 Sâye salmazdı hâke **gerçi** o mâh / Hoş geçer sâyesinde bende vü şâh

M/241 **Gerçi** cürm ü günâhuma hadd yok / Lutf u ihsânuña senüñ 'add yok

M/302 **Gerçi** var kudretüm ki bî-pervâ / Haftada bir kitâb idem inşâ

M/418 Adı gül **gerçi** dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre başlamış gunca

M/434 Cüftdür **gerçi** kim kıyâfetde / Tâkdur her biri letâfetde

M/462 Lebi hakkında **gerçi** söz çokdur / Ne diyem ol dehâna kim yokdur

M/468 **Gerçi** dendânı 'ayn-ı gevherdür / Gonce agzında jâle-i terdür

M/473 Sîb **gerçi** ser-i fevâkihdür / Sîbden ol hezâr kez bihdür

M/488 **Gerçi** dirler olur el üstine el / Eli altundadur anuñ hep el

M/495 Her biri oldı **gerçi** bedr-i kemâl / Fazlasından olur hezâr hilâl

M/498 **Gerçi** dikkatde kıl yarar 'ârif / Beline kılca olmadı vâkıf

M/503 **Gerçi** tab'umda hîç 'illet yok / Ötesin açmaga icâzet yok

M/551 **Gerçi** hüsnile gül-'izâr idi ol / Lîk 'aşkıla dâğ-dâr idi ol

M/568 **Gerçi** kim olmış idi şâha gulâm / Lîk âzâdelikle bulmış nâm

M/625 İtdi **gerçi** kemâlini tasdîk / Kılmagiçün velî anı tahkîk

M/659 Mübtelâ olmamışdı **gerçi** henûz / Dilde ammâ varidi 'aşkile sûz

M/668 **Gerçi** 'aşkile bir fütâde idi / Aslda lîk şâh-zâde idi

M/723 Tutuşup **gerçi** yanaram hoş hoş / Bilmezem kim urur velî âteş

M/767 Gözleri **gerçi** cân alur her-bâr / Cân virür lîk la'l-i 'Isâ-vâr

M/802 Didi **gerçi** fakîr ü dervîşem / Hamdü lillâh gamile dil-rîşem

M/908 **Gerçi** zâhirde bir fakîr ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/1022 **Gerçi** öldürmek anı zahmetdür / Lîk o derd-mende minnetdür

M/1036 **Gerçi** ne câh ü mâlı var şâhum / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/1037 **Gerçi** yokdur elinde sîmile zer / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi yeter

M/1057 **Gerçi** kim derd ü mihneti çokdur / Senden artuk kimesnesi yokdur

M/1200 **Gerçi** kim oldı meskenüm gül-şen / Lîk cânum esîr-i derd-i mihen

M/1260 **Gerçi** ‘âşık visâle tâlibdür / Dil-berüñ meyli hecre gâlibdür

M/1341 Hüsnile **gerçi** gül dürür zîbâ / Lîk bülbül virür zuhûrı aña

M/1342 **Gerçi** ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1342 **Gerçi** ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1347 **Gerçi** ‘âşık ‘aşk gâlib olur / Lîk ma‘şûk aña tâlib olur

M/1355 **Gerçi** kim eyledi çok efkârı / ‘Âkıbet buldı kâsid-i yârı

M/1619 ‘Âşıkum **gerçi** gül cemâline / İrmek olmaz velî visâline

M/1646 **Gerçi** gâyet harâret issi idi / Lîk râyî vü rü’yet issi idi

M/1682 Didiler ey şeh-i cihân-efrûz / **Gerçi** saldı cihâna kahruñ sûz

M/1739 Nûr idi **gerçi** cismi ser-tâ-ser / Lîk fi’linde nârdan eser

M/1763 **Gerçi** sa‘y eyledi muhâlefete / Gördi kâbil degül mukâvemete

M/1765 **Gerçi** kaçmak da bî-hünerlikdür / Lîk derler yirinde erlikdür

M/1805 **Gerçi** bârid-mizâc idi nev‘â / İ‘tidâle karîb idi ammâ

M/1807 Var idi **gerçi** her hünerde eli / Reng-rezlikde yogidi bedeli

M/1822 **Gerçi** lutf ile olmışidi şehîr / Kahrı hem olmış idi ‘âlem-gîr

M/1837 **Gerçi** ol sözi eyledi tasdîk / Lîk kılmaga rûşen ü tahkîk

M/1865 **Gerçi** lutfından oldılar şâkir / Lîk kahrıyla ditreyüp dir dir

M/1867 **Gerçi** kim lutfı çok zuhûr itdi / Giderek kahrı çün sudûr itdi

M/1879 Dûzah-ı germi **gerçi** eyler berd / Lîk ider zulmı dehri dûzah-ı serd

M/1881 **Gerçi** kim bî-usûl idi râyı / Lîk koydı usûle dünyâyı

M/1915 **Gerçi** kâfûr-veş sefîd-'izâr / Lîk kâfûr gibi bârid-kâr

M/1916 Penbeden **gerçi** cismi nerm ü sefîd / Lîk bârid tabî'atı çü hadîd

M/1928 Cenge **gerçi** ki eyledi âheng / Gördi kâbil degül o kavmile ceng

M/1995 Size **gerçi** bu kâr zahmetdür / Lîk ben hâk-sâre minnetdür

M/2003 **Gerçi** irmişdi ehl-i bâga memât / Buldılar makdemiyle tâze hayât

M/2014 **Gerçi** kasd itdi eyleyüp gayret / Girü 'arz ide gül-şene şiddet

M/2064 Hecrile **gerçi** bî-mecâl olduñ / Şimdi uş lâyık-ı visâl olduñ

M/2108 **Gerçi** çekdüñ belâ vü zahmet çok / İrdi vuslat zemânı mihnet yok

M/2124 **Gerçi** çok haste görmişem bu nahîf / Görmedüm ol kadar zebûn u za'îf

M/2292 **Gerçi** olurdı vaslile şâdân / Hecrin añup iderdi âh u figân

gerd [1] toz

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim kosa pâ / Kimse görmezdi **gerdeni** aslâ

gerden [6] boyun

M/479 **Gerdeni** oldı şem'-i kâfûrî / Zülfi dûdî vü çehresi nûrî

M/868 Beni dil-haste ‘aşk-ı yâr itdi / **Gerdenüm** beste ‘aşk-ı yâr itdi

M/945 Oldı göñlüm kemend-i zülfüñe bend / Kıldı cân **gerdenin** esîr-i kemend

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine ‘arz it / **Gerden**-i câna minnetüñ farz it

M/2074 Geçdi cân **gerdenine** bend-i firâk / Olmışam beste-i kemend-i firâk

M/2104 **Gerden**-i câna oldı ‘aşk kemend / Anuñiçün urıldı boynuma bend

gerdiş [1] dönüş

M/1871 ‘Âkıbet diñle aña **gerdiş**-i dehr / Lutf idüp soñra nice eyledi kahr

gerek [7]

1. gerekli olan şey

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘âşık berk / Evvel itmek **gerek** murâdın terk

M/1329 Nâzenînde egerçi nâz **gerek** / Çok **gerekmez** velîkin az **gerek**

M/1486 Bunı reddeylemek **gerek** anı / Ki dahı añmaya gül-istânı

2. ister

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu cân / Al **gerek** vasl vir **gerek** hicrân

geri, gerü [2] yine

M/35 Kimse hamd idemez saña elyak / Hamdi sen kıl **geri** saña ancak

M/67 Yine olduñ cemâlüñe ‘âşık / Sensen ancak **gerü** saña lâyık

germ [3] ateşli

M/1697 Nefesi **germ** çün teni mahmûm / Nâmı olmışdı dilde bâd-ı semûm

M/1702 Nefesüñ **germ** ü nutkuñı tîz it / Sözi pür-sûz u âteş-engîz it

M/1879 Dûzah-ı **germi** gerçi eyler berd / Lîk ider zulmı dehri dûzah-ı serd

germ-â-germ olmak [1] ısınmak

M/2295 Giderek **oldı** bezm **germ-â-germ** / Ehl-i bezmüñ kulûbın eyledi nerm

germ itmek/kılmak [3] ısındırmak

M/1102 Tab‘-ı serdini şevkile **germ it** / Dil-i sahtını lutfile nerm it

M/1218 Nâr-ı şevkile **kıl** zebânum **germ** / Ola kim kalb-i sahtını ide nerm

M/1637 Yine ey dil **kılup** zebânuñ **germ** / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

germiyyet [1] sıcaklık

M/1829 Her kimüñle ki ola hem-sohbet / Evvelâ gösterürdi **germiyyet**

germ olmak [8]

1. ısınmak

M/607 Didi hüsnine **germ olup** ol mâh / Bârek-Allâhu lâ-ilâhe sivâh

M/618 **Germ olup** hüsnile kemâline / Didi magrûr olup cemâline

M/1643 **Germ olup** devlet ile bâzârı / Dehre salmışdı kahr ile nârı

M/1828 Gündüzin **olsa germ** ü hoş-hâtır / Gice eyler bürûdetin zâhir

M/2301 Yine cem‘ oldı cümleten a‘yân / Yine **germ oldı** meclis-i rindân

2. hararetlenmek

M/1649 ‘Âkıbet devletine **olup germ** / Eyleyüp dehri nâr-ı hışm ile nerm

M/1676 **Germ olup** devlet ü celâletine / Oldı magrûr hışm u heybetine

M/1730 Yüri di aña eylesün âzerm / Hiddeti kosun **olmasun** katı **germ**

germ-rev [1] hızlı giden

M/1840 **Germ-rev** serd-tab‘ server idi / Lakabın berg-rîz dirler idi

germ-server [1] çabuk öfkelenen hükümdar

M/1642 Bir yüzi ıssı **germ-server** idi / Âteşîn-tab‘ bir dil-âver idi

germ-tab‘ [1] ateş yaratılışlı

M/1827 **Germ-tab**‘ idi lîk serd-mizâc / Âb idi geh safâda gâh zücâc

geşt eylemek [2] gezmek

M/629 Rûm u Şâm’ı gezüp temâşâ kıl / **Geşt**-i kûh **eyle** seyr-i sahrâ kıl

M/1184 Nâ-gehânî nesîm-i cân-perver / **Eyleriken** çemende **geşt** ü güzer

geşt itmek [1] dolaşmak, gezmek

M/17 Gelüñ imdi bu gül-şene girelüm / **Geşt idüp** tâze güllerin direlüm

getürmek [10] getirmek

M/322 Cevherüñ var ise **getür** âhir / Olur elbette müşterî zâhir

M/914 Göricek rahm idüp o nâlânı / Hizmetüñe **getürdüm** uş anı

M/916 Didi kim var **getür** o nâlânı / Câna virsün safâlar elhânı

M/1064 ‘Aşkuña çün **getürdi** îmânı / İtme rencîde ol müselmânı

M/1635 Kafesile **getürdiler** şâha / Düşdi bülbül figânile âha

M/1922 Kahr ile hâki kılmaga medfen / Halka kâfur ile **getürdi** kefen

M/2198 Didi idüp halâs o nâlânı / **Getürüñ** baña göreyin anı

M/2201 Kafes-i gamdan eyleyüp âzâd / Şâha ol dem **getürdiler** dil-şâd

M/2264 İtdi peyk-i nesîme fermânı / Ki **getür** bezme var o nâlânı

M/2268 Kalbüñe gam **getürme** şâd olduñ / Dâr-ı dünyâda ber-murâd olduñ

gevher [9] cevher

M/132 **Gevher**-i pâk-i genc-i hâne-i cûd / Ahter-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/154 Zübde-i Kün-fekân Muhammed’dür / **Gevher**-i lâ-mekân Muhammed’dür

M/252 Sâniyen ‘âdil ü sütûde-siyer / **Gevher**-i pâk-ı kân-ı ‘adl ‘Ömer

M/415 Burc-ı rif‘atde ahter-i tâbân / Dürc-i devletde **gevher**-i rahşân

M/465 Yâ meger tûti-i sühan-verdür / Ki kafes aña la‘l ü **gevherdür**

M/466 Yâ meger **gevher**-i girân-mâye / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

M/468 Gerçi dendânı ‘ayn-ı **gevherdür** / Gonce agzında jâle-i terdür

M/469 Yâ meger **gevher**-i girân-mâye / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

M/2159 Ol aña dürr ü **gevher** itdi nisâr / Bu aña cânın eyledi îsâr

gevher-pâş [1] inci saçan

M/1078 Benüm içün kimesne dökmez yaş / Meger ancak bu çeşm-i **gevher-pâş**

geydürmek [2] giydirmek

M/1947 Serve **geydürdi** hil‘at-ı sîmîn / Kıldı gül-zârı sîmile tezyîn

M/2024 Ehl-i bâga idüp ri’âyetler / Halka **geydürdi** sebz hil‘atler

geyk [1] geyik

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş peyk / Katı çâlâk ü cüst niteki **geyk**

geymek [5]

1. giymek

M/1894 Üşüdüp zulmı ‘Amr’ı vü Zeyd’i / Günine göre kürkini **geydi**

M/1895 Lîk nâzüklügile nice harîf / **Geydi** kürki içinde oldı zarîf

M/2240 Açılup şevkile gül-i zîbâ / **Geydi** âlile hil‘at-ı dîbâ

M/2241 İçine taşına **geyüp** âlı / Kıldı dil almaga yine âlı

2. takmak

M/2027 Lâle **geydi** başına la‘lîn tâc / İrdi bâzâr-ı gül-sitâna revâc

gez [1] Okçuluk tabiri~66 cm’lik bir uzunluk birimi (Şentürk, 2015: s. 73).

M/437 Ne kemân-keş olur o nâzük-fen / Ki çeker iki yayı bir **gezden**

gezmek [5] dolaşmak

M/629 Rûm u Şâm’ı **gezüp** temâşâ kıl / Geşt-i kûh eyle seyr-i sahrâ kıl

M/694 ‘Aşkile olmışamdur âlüfte / **Gezerem** uş cihânı âşüfte

M/1128 Ol hevâyıla olup âvâre / **Gezüp** ilden ile o bî-çâre

M/1533 Turma bir dahı ey gedâ bunda / **Gezme** ser-mest ü bî-nevâ bunda

M/1537 **Gezüp** etrâf-ı gül-şeni nâ-çâr / Eyledi subh olınca âhile zâr

gıll [1] kötülük

M/583 **Gıll** u gışdan derûnı sâde vü sâf / ‘Ârız-ı dil-rübâ gibi şeffâf

gılzet [1] kabalık, sertlik

M/1263 Kendü irüp murâda lezzetle / Nâ-murâd ide yâri **gılzetle**

gınâ [1] zenginlik, bir şeye ihtiyacı bulunmamak

M/92 Sen ganîsen **gınâdurur** sıfâtuñ / Saña bir kârı hayr u ma‘siyetüñ

gış [1] hile, aldatma

M/583 Gıll u **gışdan** derûnı sâde vü sâf / ‘Ârız-ı dil-rübâ gibi şeffâf

gıybet [1] dedikodu yapma

M/113 Dilümi sakla kizb ü **gıybetden** / Göñlümi kibr ü kîn ü hiddetden

gibi [40] benzetme edatı

M/12 Yâ’sı anuñ benefşedür gûyâ / Kaddi olmış benefşe **gibi** dü-tâ

M/85 Yumadum yüz namâza ben ‘âsî / Olmaya bir benüm **gibi** kâsî

M/169 Bulalı serv-i kadrile pâye / Salmadı hâke gün **gibi** sâye

M/200 Eyledi çün ikinci çarhı mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi **gibi** tîr

M/209 Gün **gibi** tâli‘i olup mes‘ûd / Oldı zıll-ı sa‘âdeti memdûd

M/262 Gül **gibi** gülmüş idi rûy-ı cihân / Olmış idi cihân safâda cinân

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet **gibi** latîf ü nazîf

M/389 Yeter ol gonce **gibi** beste-dehen / Yine dem ur gül-i ma‘ânîden

M/402 Hükmi âfâka yil **gibi** sârî / Emri her yirde su **gibi** cârî

M/412 Serv-i âzâde **gibi** bâlâ-ser / Kulı biñ ola sancagını çeker

M/417 Bir oğul virmiş aña Hazret-i Hak / Gül **gibi** bâğ-ı ‘âleme revnak

M/425 Olmış anuñ hezâr işkeste / Her kılında benüm **gibi** beste

M/476 Nice Hârût **gibi** sehhârı / Eyledi sihr ile giriftârı

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / Yilerem yil **gibi** ne sabr u karâr

M/751 Bâğ-ı cennet **gibi** musaffâdur / Gülleri tâze vü mutarrâdur

M/773 Olup emriyle yil **gibi** pûyân / Olmışam bu hevâda ser-gerdân

M/821 ‘Ûd **gibi** kılup figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânını ol miskîn

M/1053 Togmadı sâye **gibi** başına gün / Oldı derd-i firâkile güni dün

M/1116 Göre gökden mi indi jâle **gibi** / Yohsa yirden mi çıktı lâle gibi

M/1307 Bagrını delmişidi ney **gibi** gam / Hâlî olmazdı nâleden bir dem

M/1498 Gamze-i cân-sitân **gibi** hûn-rîz / Tîr-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

M/1608 Sen de bencileyin olup pâ-mâl / Gamdan olduñ **gibi** za‘îfü’l-hâl

M/1696 Berk **gibi** serî‘ sür’atde / Âteş-i vakt idi tabî‘atde

M/1728 Benüm andan ne havf u bâküm var / Biñ anuñ **gibi** tâb-nâküm var

M/1752 Sebze yeñiçeri **gibi** ol ân / Harbesin dikdi turdı cenge hemân

M/1897 Emri mânend-i âb olup cârî / Yil **gibi** oldı hükmi hem sârî

M/1907 Şehr-i Gül-şen **gibi** latîf diyâr / Neden olmak Hazân-ı dûna medâr

M/1908 Ne kişidür hazân-ı bî-tedbîr / K’ola anuñ **gibi** diyâra emîr

M/1915 Gerçi kâfûr-veş sefîd-‘izâr / Lîk kâfûr **gibi** bârid-kâr

M/1919 Nâzil oldı kazâ **gibi** nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir şeb ol güm-râh

M/2033 Toldı ‘âlem behişt **gibi** sürûr / Sular oldı safâda ‘ayn-ı zuhûr

M/2165 Yine yakdı derûnını hasret / Düş **gibi** geldi lezzet-i vuslat

M/2212 Didi bunuñ **gibi** kemâl ehli / Ola Hak kurbıla visâl ehli

M/2237 Bir seher-geh ki açılup devrân / Gül **gibi** gülmişidi rûy-ı cihân

M/2238 Rûz-ı vuslat **gibi** olup rûşen / Olmışidi cihân yüzi gül-şen

M/2300 Yakdılar bezm-i çarha yir yir şem‘/ Oldı pervâne **gibi** encüm cem‘

M/2397 ‘Akıbet her biri kemâle irür / Gül ü Bülbül **gibi** visâle irür

M/2398 Hamdü li-llâh bu nüsha-i mergûb / Oldı evrâk-ı gül **gibi** mahbûb

M/2402 Her elif serv **gibi** kad çekdi / Cûy-veş satr-ı dehre sed çekdi

gice [8] gece

M/933 Bir **gice** kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/936 O **gice** bülbül-i latîf-elhân / Varmayup hâbe eyledi efgân

M/1060 **Giceler** subha dek olup bî-dâr / Derdile nâmuñı ider tekrâr

M/1113 Bu **gice** irdi gûşuma bir sâz / Bilsem ol sâza kim dürür dem-sâz

M/1134 Nice güstâh olur ki bî-pervâ / Haremümde kılur **giceyle** safâ

M/1235 Uyumaz **giceler** figân eyler / ‘Aşkuñ halka dâstân eyler

M/1438 Meger ol **gice** bülbül-i nâlân / Şevk ü zevkile hurrem ü handân

M/1828 Gündüzin olsa germ ü hoş-hâtır / **Gice** eyler bürûdetin zâhir

gice gündüz [7] aralıksız, her zaman

M/560 **Gice gündüz** elinde câm-ı sürûr / Her gice mest ü her seher mahmûr

M/1530 **Gice gündüz** nedür bu hâyıla hû / Yâ utanmaz mısan ne işdür bu

M/1543 **Gice** vü **gündüz** eyleyüp efgân / Nâmuñı illere kıla dâstân

M/2051 **Gice gündüz** olup kafesde esîr / Nâlesin gâh bâm kılur geh zîr

M/2052 **Gice gündüz** figân u zâr eyler / Nâlesin çok derûna kâr eyler

M/2191 **Gice gündüz** olup gamile nizâr / Bî-günâh ola kârı derdile zâr

M/2195 **Gice gündüz** figân ider o gedâ / Eylemez kimse nâlesin ısgâ

giderek [2] gittikçe

M/1867 Gerçi kim lutfı çok zuhûr itdi / **Giderek** kahrı çün sudûr itdi

M/2295 **Giderek** oldı bezm germ-â-germ / Ehl-i bezmüñ kulûbın eyledi nerm

gidermek [1] bırakmak, vazgeçmek

M/1146 Bu hevâyı **gidersün** ol miskîn / İtmesün yok yire figân u enîn

gil [1] kil, çamur

M/156 Ol nübüvvetle çekmişdi ‘âlem / Âb u **gilde** garîk iken Âdem

girân-mâye [2] kıymetli, değerli, pahada ağır

M/466 Yâ meger gevher-i **girân-mâye** / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

M/469 Yâ meger gevher-i **girân-mâye** / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

girdâr [1] meşguliyet

M/2429 Fasl vaktinde vasl ola kârı / Vasl hîninde fasl **girdârı**

gird-bâd [1] kasırga

M/740 Bu hevâyıla **gird-bâd**-âsâ / Dönerem uşda bî-ser ü pâ

girîbân [6] elbise yakası

M/828 Şevk eli çâk idüp **girîbânın** / Tutdı hâr-ı belâ çü dâmânın

M/866 ‘Aşk çâk eyledi **girîbânum** / ‘Aşk fâş itdi râz-ı pinhânum

M/1029 Benüm içün idüp **girîbân** çâk / ‘Arza kıl yâre hâlümi bî-bâk

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ tutup **girîbânın** / Hâr-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1272 Subh o câmile mest olup bî-bâk / Eyledi şevkile **girîbân** çâk

M/2146 Anı gördükde bülbül-i gam-nâk / Eyleyüp şevkile **girîbân** çâk

giriftâr eylemek [1] kendisine meftun etmek

M/476 Nice Hârût gibi sehhârı / **Eyledi** sihr ile **giriftârı**

girmek [4] dışarıdan içeriye geçmek

M/17 Gelüñ imdi bu gül-şene **girelüm** / Geşt idüp tâze güllerin direlüm

M/894 **Giren** ol şehr-i cennet-âbâda / **Girdi** bâğ-ı cinâna dünyâda

M/917 Serv-i der-bândan oldı çün fermân / **Girdi** gül-zâre bülbül-i nâlân

M/2352 Bir kapudan **giren** olup hâzır / Bir kapudan çıkar âhir

girü [3] geri

M/1929 ‘Âkıbet münhezim olup geçdi / **Girü** evvelki menzile göçdi

M/1945 Bu kadar kahr içinde şâh-ı şitâ / **Girü** gösterdi hayli cûd u ‘atâ

M/2014 Gerçi kasd itdi eyleyüp gayret / **Girü** ‘arz ide gül-şene şiddet

giryân [2] ağlayan

M/1320 Kalem idüp gamile müjgânum / Hem devât aña çeşm-i **giryânum**

M/1331 Rûz u şeb hasretile nâlânam / Sîne biryân u dîde **giryânam**

girye eylemek [1] ağlamak

M/1004 **Eyleriken** bu resme **girye** vü sûz / Togdı nâ-gâh mâh-ı çarh-efrûz

gitdügi yola gitmek [1] taklit etmek, olanı devam ettirmek

M/2414 Kimseden isti‘âre itmemişem / Kimse **gitdügi yola gitmemişem**

gîtî-fürûz [1] dünyayı aydınlatan

M/1959 Ol zemânda ki şâh-ı ‘âlem-sûz / Ya‘nî **gîtî-fürûz** Şâh Temûz

gitmek [18]

1. gitmek

M/86 Mescide her kaçan ki ‘azm iderem / Sanuram kûy-ı dil-bere **giderem**

M/270 ‘Ayş içün cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa **giderdi** leyl ü nehâr

M/644 Bunı didi hemân oldı revân / Esdi **gitdi** nite ki bâd-ı vezân

M/890 **Gitdi** ardınca Bülbül-i âvâre / ‘Âkıbet irdi Şehr-i Gül-zâr’e

M/1370 Aldı tûmârı destine fi’l-hâl / **Gitdi** der-gâh-ı şâha bî-ihmâl

M/1536 **Gitdi** bülbül figân u nâleyle / Nice biñ nevha vü gulguleyle

M/1716 Ugradugını yakdı hiddetile / **Gitdi** gül-zâre kahr u heybetile

M/1779 Didi kanı buluñ bahârı baña / Şâh-ı gül kande **gitdi** bî-pervâ

M/1788 Kande **gitdügi** olmayup ma’lûm / Kimseye sırrı olmadı mefhûm

M/1790 Oldılar nâ-bedîd ü nâ-peydâ / Kande **gitdi** bilinmedi kat’â

M/1793 Bilmedi kimse kande **gitdügini** / Gül’i alup ne hâlet itdügini

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm hemân / Yir öpüp **gitdi** şâha dek ol ân

M/2363 Diñle imdi murâdı şerh ideyin / Kıssa hatm oldı hisseye **gideyin**

2. yolunu takip etmek, izinden gitmek

M/318 Şi‘rden kimse şi‘ri fark etmez / Şu‘arâ **gitdügi** yola **gitmez**

3. yok olmak

M/1337 Merhamet kıl ki haste-hâl oldum / Kuvvetüm **gitdi** bî-mecâl oldum

M/1339 Kalmadı **gitdi** sabr u sâmânum / Ölürem boynuña olur kanum

M/2019 **Gitdi** zulm irdi ‘âleme revnak / Zahikü’l-bâtıl oldı câ’ü’l-hak

M/2325 Virdi el çün zemâneden fursat / İkilik **gitdi** buldılar vahdet

giymek [2]

M/601 Bulmagiçün cemâli fer ü kemâl / **Giydi** kat kat içine taşına âl

M/1751 Cûy-ı dil-cûy **giydi** cevşenini / Gömgök âhenden eyledi tenini

gonce [9] bk. gonce-i gül, gonce-i şeng, gonce-i ter, gonce-i zanbak

1. gülün açılmamış hali

M/5 Mîm'i üstünde sîn-i sultanî/ **Gonce** ağzında jâle dendânı

M/10 Bâğ-ı rahmetde **gonce**dür ol hâ / 'Arz ider her zamân cinânı saña

M/31 **Gonce**ye lutfıla dehân virdüñ / Sûsene şekkerîn zebân virdüñ

M/389 Yeter ol **gonce** gibi beste-dehen / Yine dem ur gül-i ma'ânîden

M/419 Nice **gonce** hezâr gonce-i şeng / Hasretinden dehânınuñ dili teng

M/468 Gerçi dendânı 'ayn-ı gevherdür / **Gonce** agzında jâle-i terdür

M/941 **Gonce**-i nâ-şüküfte-i hûbı / Gül-i zîbâ-yı bâğ-ı mahbûbı

2. özel ad. mesnevînin kahramanlarından biri. Gül Sultan'ın yardımcılarından

M/1753 Bozdogan aldı **gonce** omuzuna / Gül siper tutdı cengiçün yüzine

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / **Gonce** ney tutdı nâzile gül def

gonce-i gül [1] gül goncası

M/464 Ger sorarsan zebânı bülbüldür / Ki âşiyân aña **gonce-i güldür**

gonce-i şeng [1] şuh gonca

M/419 Nice gonce hezâr **gonce-i şeng** / Hasretinden dehânınuñ dili teng

gonce-i ter [2] taze gonca

M/8 Gözlice hâsı ‘ayn-ı abherdür / Yâ iki tâze **gonce-i ter**dür

M/33 Dil uzadup çemende **gonce-i ter** / İsmüñi dâ’imâ tezekkür ider

gonce-i zanbak [1] bk. zanbak goncası

M/6 Elif’i serv-i bâğ-ı rahmetdür / **Gonce-i zanbak**-ı hidâyetdür

göçmek [3]

1. yerleşmek

M/593 **Göçüben** Şehr-i Gül-şen’e Şeh-i Gül / Dem-be-dem nûş iderdi şevkile mül

M/1929 ‘Âkıbet münhezim olup geçdi / Girü evvelki menzile **göçdi**

2. ölmek

M/2355 Fazliyâ bir ribâtdur ‘âlem / Konanuñ kârı **göçmedür** her-dem

gök [2] gökyüzü

M/198 Çünki evvelki **gögi** itdi makâm / Bildi eksüklügini mâh-ı tamâm

M/1116 Göre **gökden** mi indi jâle gibi / Yohsa yirden mi çıktı lâle gibi

göklere çıkmak [1] göğe yükselmek

M/655 Nâle vü zârile geçerdi güni / Her gice **göklere çıkardı** üni

gömgök [1] masmavi

M/1751 Cûy-ı dil-cûy giydi cevşenini / **Gömgök** âhenden eyledi tenini

gömgök olmak [1] morarmak

M/1593 **Gömgök olmış** döginmeden bedeni / Nitekim ‘âşıkuñ gamyla teni

göndermek [2] bir yere gitmesini sağlamak

M/1838 Vech-i ma‘lûmı kılmaga mahsûs / Lâzım oldı ki **göndere** câsûs

M/1912 Anı gördi münâsib ol server / **Göndere** şehr-i gül-şene ‘asker

gönül [6] istek

M/100 Mâsivâ hubbun it **göñülden** dûr / Kalbüm itsün mahabbetüñ pür-nûr

M/102 Şöyle tolsun mahabbetüñle **göñül** / Pertev-i sırr-ı vahdetüñle **göñül**

M/113 Dilümi sakla kizb ü gıybetden / **Göñlümi** kibr ü kîn ü hiddetden

M/122 Tâ‘atüñ eyle **göñlüme** ‘âdet / Olmasun lîk ‘âdetî tâ‘at

M/945 Oldı **göñlüm** kemend-i zülfüñe bend / Kıldı cân gerdenin esîr-i kemend

gönli açılmak [1] ferahlamak

M/2025 Yine güldi yüzi gül-istânuñ / **Göñli açıldı** bâg u bûstânuñ

gönli akmak [2] canı istemek

M/841 Bâğdan taşra seyre çıkmışidi / **Göñli** seyr ü sülûke **akmışidi**

M/1287 **Göñli akdı** aña vü cûş itdi / O hevâyıla çok hurûş itdi

gönline girmek [1] kalplerini kazanmak

M/1845 İ‘tidâl üzre deprenüp bir bir / Ehl-i bagın çemende **gönline gir**

gönlin ele almak [1] gönlünü almak, hoşnut etmek

M/1247 Katı dermân-de kaldı ol miskîn / **Ele al göñlin** olmasun gam-gîn

göre [2]

1. kıyasla

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti pest / **Göre** Tûbâyıla anı hem-dest

2. uygun olarak, gereğince

M/1894 Üşüdüp zulmı ‘Amr’ı vü Zeyd’i / Günine **göre** kürkini geydi

gören ü görmeyen [1] görünen ve görünmeyen

M/224 Oldı bî-perde nûr-ı Zât ‘ayân / **Gören ü görmeyen** bir oldı hemân

görmek [107]

1. seçmek, gözle algılamak

M/101 Seni **görsün** ne yaña baksa gözüm / Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

M/225 Anı **gördi** ki **göremez** anı göz / Anı işitdi k'ana sığmaz söz

M/433 Dirler ebrûların **gören** fi'l-hâl / Togdı mirrîh üzre iki hilâl

M/440 Dir **gören** 'aynını anuñ her-gâh / Cân u dilden 'aleyke Aynu'l-lâh

M/457 Beñ degüldür ki **gördügün** anda / **Görenüñ** gözleri kalur anda

M/515 **Görüp** anda bu hüsni Şâh-ı Bahâr / Şükr iderdi Hudâya leyl ü nehâr

M/516 **Gördi** irmiş kemâle hüsn ü cemâl / Diledi k'ola bedr ü bula kemâl

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim kosa pâ / Kimse **görmezdi** gerdeni aslâ

M/605 Çünki âyineye nazar saldı / Hüsnini **gördi** hayrete taldı

M/606 **Gördi** âyinede çü 'aksin o hûr / Kendüyi **gördi** itdi kesb-i gurur

M/631 Var mıdur hüsnile nazîrüm **gör** / Kim olur 'aşkıla esîrüm **gör**

M/648 Kande kim **görse** bir cemâl eserin / Bir cemîlüñ işitse yâ haberin

M/677 İlerü geldi **gördi** bir dervîş / Derd-i 'aşkile haste vü dil-rîş

M/765 Tâk-ı ebrûsına kalup müştâk / **Görenüñ** tâkatini eyler tâk

M/768 Dir **gören** hüsnini olup meyyâl / Bârek-allâh zihî cemâl ü celâl

M/789 **Gördi** peyk-i Nesîm o hayrânı / K'odlara yakdı derdile cânı

M/810 'Ârdan 'âşık olmasa 'ârî / **Görmek** olmaz cemâl-i dîdârı

M/824 Seyr idüp nice biñ tilâl ü cibâl / **Görmedüm** hüsnüñe nazîr ü misâl

M/842 **Göricek** anı Bülbül-i nâ-kâm / Virdi ta‘zîm ü ‘izzetile selâm

M/876 Ölmeden **gör** cemâl-i dil-dârı / Eyle bezminde şevkile zârı

M/891 **Gördi** bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/896 Anı **gördi** çü Bülbül-i haste / Oldı hayrân u zâr u dem-beste

M/914 **Göricek** rahm idüp o nâlânı / Hizmetüñe getürdüm uş anı

M/918 **Göricek** Serv’i hâke yüz sürdi / Serv ayag üzre hizmete turdı

M/1005 **Gördi** çün mâh virdi ‘âleme tâb / Kodı gayrı vü itdi mâha hitâb

M/1041 **Görüp** anı sipihre yüz tutdı / Kodı mâhı vü mihre yüz tutdı

M/1120 **Göricek** hey’et ü kıyâfetini / Añlarum cümle vaz‘ ü hâletini

M/1122 Geldi **gördi** ki bir felek-zede mest / Servile hem-ser olmış ü hem-dest

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i zâre / **Gördi** kim ol garîb ü âvâre

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu ben mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü **görmeye** nûr

M/1301 **Görüp** ol bezm-i hâsı ol bî-tâb / Gözi yaşını eyleridi şarâb

M/1411 **Gördi** bir bahr-ı jerf ü dürr-i şikerf / Okudı döne döne harf-be-harf

M/1451 Geldi **gördi** ki bir garîb ü hazîn / Oturup bir tarafda eyler enîn

M/1452 Yanına geldi vü sadâ itdi / Bülbüli **gördi** merhabâ itdi

M/1520 Bunda n’eyler o bî-nevâ o levend / **Göricek** niçün itmedüñ anı bend

M/1591 Seyr iderken cihânı zâr u hazîn / **Gördi** bir gûşede ki bir miskîn

M/1599 Geldi yanına bülbül-i haste / **Gördi** kim bir za‘îf ü dem-beste

M/1789 **Görmedi** hîç-kes bahâr eserin / Gül‘üñ almadı kimseler haberin

M/1890 **Görüp** anı o zâlim ü ebter / Bagrı yagı karış karış artar

M/1891 **Görüp** anuñ bürûdetin cûlar / Sovudı kendü kendüden sular

M/1923 **Göricek** böyle şiddetin anuñ / Geçdi ak pak yüzi gül-istânuñ

M/2013 Berf anı **göricek** bu hâletile / Eriyüp yire geçdi hacletile

M/2091 **Gördi** nâ-geh nesîm-i cân-perver / Bülbül'i bir kafesde zâr eyler

M/2144 **Gördi** gâyet zâ'îf ü zâr olmış / Hasret-i derdile nizâr olmış

M/2145 **Görüp** ol hâli hayrete taldı / Hayretinden tayandı kaldı

M/2146 Anı **gördükde** bülbül-i gam-nâk / Eyleyüp şevkile girîbân çâk

M/2151 Ki togup baht u devletüm güneşi / Ölmeden **gördi** göz o mâh-veşi

M/2163 **Gördi** yanına yok nigârını / Yine eline aldı zârını

M/2198 Didi idüp halâs o nâlânı / Getürüñ baña **göreyin** anı

M/2211 **Göricek** anı şâh-ı 'âlî-şân / Hazz idüp oldı hurrem ü handân

M/2222 İrdi serv-i revâna virdi selâm / **Göricek** serv eyledi ikrâm

M/2259 **Gördi** kim varise sigâr u kibâr / Cümle hâzır meger ki bülbül-i zâr

2. anlamak, kavramak

M/521 Her kitâbı varak varak açdı / Cümlesin **gördi** bildi vü geçdi

M/528 **Gördi** Şâh-ı Bahâr-ı ferruh-fâl / Oldı Gül menba'-ı cemâl ü kemâl

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / Diñle **gör** kıssa n'oldı âhir-i kâr

M/819 **Gördi** peyk-i Nesîm ki ol gam-gîn / Kılmaz âbile âteşin teskîn

M/832 'Âkıbet câna kâr idüp teşvîş / Turmagıla çü **gördi** bitmez iş

M/844 **Gördi** kim bir gedâdur âşüfte / Zâr u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/852 Didi Bülbül ki ey huceste-hısâl / Hâlümi **gör** gamumdan itme su'âl

M/963 **Gördi** gamdan ziyâde mahremi yok / Eşk-i çeşminden özge hem-demi yok

M/968 **Gördi** bu zulmetüñ nihâyeti yok / Hîç subh-ı safâ ‘alâmeti yok

M/970 **Gördi** kim virdi câna hayli ‘azâb / Didi idüp şeb-i siyâha hitâb

M/1066 İtdi vâfir bu resme güft ü şünûd / İrmedi **gördi** kim birinden sûd

M/1115 Vara nazüklügile kimdür **gör** / Diñleyüp sâzını safâsın sür

M/1116 **Göre** gökden mi indi jâle gibi / Yohsa yirden mi çıktı lâle gibi

M/1129 **Gördi** kim yok karâra dermânı / Geldi kim vire yoluña cânı

M/1163 **Gördi** kim yok figâna da ruhsat / Dilden âh eyledi o bî-tâkat

M/1169 ‘Âkıbet ‘aklı geldi başına / **Gördi** gark oldı gözi yaşına

M/1316 Sabr ile **gördi** hîç bitmedi iş / Tîg-i sabr eyledi derûnını rîş

M/1481 **Gördi** kim ol gedâ-yı bî-hor o hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/1571 Muktezâsınca olmadı **gördi** / Bî-huzûr oldı vü yüzin dürdi

M/1572 **Gördi** kim gülden olmadı dermân / Oldı ol dem şeh-i bahâra revân

M/1611 **Gördi** kim yok Benefşe nutka mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1624 **Gördi** bülbül o derd-perverdi / Kendü hem-hâli kendü hem-derdi

M/1720 Ehl-i gül-şende **görüp** ol hatarı / Gülüñ od oldı hacletile yiri

M/1763 Gerçi sa‘y eyledi muhâlefete / **Gördi** kâbil degül mukâvemete

M/1764 **Görüp** anı firâra yüz tutdı / Kodı cengi kenâra yüz tutdı

M/1786 **Gördi** şâh-ı bahâr ki ol zâlim / Katline kasd ider anuñ dâ’im

M/1889 **Gördi** men‘ eylemez o dem serdi / Âteşe vardı el karışdurdı

M/1928 Cenge gerçi ki eyledi âheng / **Gördi** kâbil degül o kavmile ceng

M/1950 ‘Âkıbet n’oldı diñle **gör** hâli / Kaldı andan da gül-sitân hâlî

M/2010 **Gördi** çün bu hevâyı şâh-ı şitâ / K’irdi erbâb-ı bâga zevk u safâ

M/2011 Kendüden yüz çevürdi ehl-i çemen / Oldılar **gördi** tâbi‘-i düşmen

M/2142 **Gördi** başına gün togup nâ-gâh / Burc-ı devletden oldı zâhir mâh

M/2203 **Gördi** kim bir nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u za‘îf

M/2279 **Gördi** bülbül bu dil-nüvâzlıgı / Bu kerem rûz-kâr-sâzlıgı

M/2319 Gül de her-dem **görüp** niyâzın anuñ / Nâzla diñleridi sâzın anuñ

3. tanık olmak

M/368 **Görse** câh u celâlin İskender / Cân vire aña olmaga çâker

M/505 Ötesin ko **gör** imdi ol sâki / K’oldı bezm-i letâfetde sâkî

M/650 Bu tarîkile gezdi dünyâyı / **Görmedi** hüsn-i yâre hem-tâyı

M/674 Gûşına irdi bir sadâ-yı hazîn / **Gördi** bir şahs ider enîn ü tanîn

M/1273 Bu tarafdan gül-i güşâde-zamîr / **Gördi** kim kıldı subh dehri münîr

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile zâr / N’oldı **gör** hâl-i ‘âlem-i gaddâr

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm’da bir şehr / **Görmemiş** mislin ü nazîrin dehr

M/1809 Rengini **görse** deng olup Erjeng / Dirdi nîreng olur bu hod-nîreng

M/1927 Bu şebîhûnı **gördi** şâh-ı hazân / Oldı havf u herâsile lerzân

M/1938 **Görüp** ol şiddetini halk üşüyüp / Oda ısındılar ocaga düşüp

M/2124 Gerçi çok haste **görmişem** bu nahîf / **Görmedüm** ol kadar zebûn u za‘îf

4. yapmak, etmek

M/993 Olmadı bârî kâş tîg-i ecel / Kanumı dökmegi **göreydi** mahal

M/1693 Gele ‘arz eyleyüp ‘ubûdiyyet / **Göre** cânına kullugum minnet

M/1997 **Gördi** andan sefer tedârükini / Şehr-i bâga güzer tedârükini

M/2406 Şu‘arâ bundan ala hissesini / Hazz ider ammâ **görse** kıssasını

görinmek [1] gözükmek

M/687 **Görinür** sûretüñde hâlet-i ‘aşk / Kaplamış cismüñi felâket-i ‘aşk

görüp işitmek [1] görüp duymak, tanık olmak bağlamında

M/825 Dahı **görüp işitdügin** bir bir / Gül-i zîba’ya eyledi takrîr

görür gözü olmak [1] her şeyi görmek, kontrolü altında olmak

M/557 Ol idi nûr-ı çeşmi encümenüñ / **Olmış** idi **görür gözi** çemenüñ

göstermek [6]

1. öğretmek, açıklamak

M/97 Baña **göster** tarîk-i tevhîdi / Kıl müyesser yoluñda tefrîdi

M/484 Sâ‘id-i hûbı nîtekim Mûsâ / **Gösterür** ‘âleme yed-i beyzâ

2. belirtmek, anlatmak

M/1011 Şeb-i zulmetde kalmışam güm-râh / Baña olgıl delîl ü **göster** râh

3. görmesini sağlamak

M/1524 Didi **göster** baña ol evbâşı / O hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı hakîr / **Göster** itsünler anı bend ü esîr

M/1829 Her kimüñle ki ola hem-sohbet / Evvelâ **gösterürdi** germiyyet

götürmek [1] taşımak

M/2344 Bâd tahtını **götürüp** her ân / Kande isterse iletürdi revân

göyündürmek [2] göydürmek: yakmak

M/115 Gazabum âteşin söyündürgil / Tama‘ vü hırsumı **göyündürgil**

M/973 Şem‘-i kevkeb söyündi mi n’oldı / ‘Akd-i Pervîn **göyündi** mi n’oldı

göz [13] bk. çeşm

M/101 Seni görsün ne yaña baksa **gözüm** / Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

M/225 Anı gördi ki göremez anı **göz** / Anı işitdi k’ana sığmaz söz

M/561 **Gözine** gelmeyince mey eseri / Gözin açmazdı hâbdan seheri

M/762 **Gözleri** nâzile mükahhaldür / Kâküli sihrile müselseldür

M/766 **Gözleri** her kime ki kılsa nazar / Rüstem olursa ider zîr ü zeber

M/767 **Gözleri** gerçi cân alur her-bâr / Cân virür lîk la‘l-i ‘İsâ-vâr

M/778 **Gözlerinden** döküp firâkile yaş / Bagrı oldı gamile toptolı yaş

M/1087 Bagrumuñ kara başı hakkıyçün / **Gözümüñ** kanlu yaşı hakkıyçün

M/1193 **Gözlerüñ** hesretile yaş olmış / Cigerüñ mihnetile baş olmış

M/1389 **Gözlerüñ** yaş döker mi hasretile / Cânuñı gam yakar mı mihnetile

M/1892 Tutulup hâk katı saht oldı / ‘Âlemüñ **gözi** yaş ile toldı

M/2026 Nergisüñ **gözlerine** nûr irdi / ‘Âlemüñ kalbine sürûr irdi

M/2151 Ki togup baht u devletüm güneşi / Ölmeden gördi **göz** o mâh-veşi

göz açmak [2] uyanmak

M/2006 **Göz açup** hâbdan kamu ezhâr / Toldı âfâka şevkile envâr

M/2008 Hâb-ı gamdan **göz açdı** nergis-i bâg / Lâle şevkile aldı deste ayag

gözden salmak [1] görmezden gelmek, göz ardı etmek

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr eyle / **Salma gözden** aña nazar eyle

gözlice hâ [1] hâ harfinin içindeki boşluk, mecazen göz

M/8 **Gözlice hâ**sı ‘ayn-ı abherdür / Yâ iki tâze gonce-i terdür

gözün açmak [1] ayılmak, kendine gelmek

M/2148 **Gözin açdukda** yüz yire urdı / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

gözine gelmek [1] gözüne ilişmek

M/1294 **Gözine geldi** nergisüñ fi’l-hâl / Kâsesin yire çaldı bî-ihmâl

gözine hâb gelmek [1] gözünden uyku akmak-uykusu gelmek

M/2328 **Gelmeyüp gözlerine** zerrece **hâb** / İçdiler subh olınca bâde-i nâb

gözine sürmek [1] çok kıymet vermek bağlamında

M/1406 Öpdi mektûbı **gözine sürdi** / Şevkile gâh açdı geh dürdi

göz nûru [1] göz bebeği, en değerli

M/1045 ‘Âlemüñ çeşm ü hem çerâgısan / **Gözi nûrı** vü yüzi agısan

gözü aç [1] açgözlü

M/30 Nergise bir gedâ iken **gözü aç** / Virdüñ ihsânuñ ile zerrîn tâc

gözü kalmak [1] elde edemediği bir şeye karşı isteğini sürdürmek

M/457 Beñ degüldür ki gördügün anda / Görenüñ **gözleri kalur** anda

gözüm üzre [2] başum gözüm üzre söz paralelinde

M/330 Didüm ey yâr-ı cân **gözüm üzre** / Ne ki didüñ başum gözüm üzre

M/1119 Turdı nergis didi **gözüm üzre** / Varayın sürünüp yüzüm üzre

göz yaşı [4] gözyaşı

M/1169 ‘Âkıbet ‘aklı geldi başına / Gördi gark oldı **gözi yaşına**

M/1301 Görüp ol bezm-i hâsı ol bî-tâb / **Gözi yaşını** eyleridi şarâb

M/1336 **Gözlerüm yaşı** döndi Ceyhûn’a / Beñzümüñ rengi reng-i lîmûna

M/2016 Eriyüp geçdi Berf mahv oldı / **Gözi yaşıyla** yir yüzi toldı

gözi tuş olmak [1] gözü ilişmek

M/1185 **Gözi tuş oldı** bülbül-i zâre / Gördi kim ol garîb ü âvâre

göz yummak [1] gözlerini kapamak

M/934 Hâb-ı gafletde **göz yumup** encüm / Her biri kılmışidi kendüyi güm

gulâm [2] köle

M/211 Didi hindû **gulâmuñam** ey Şâh / Reddolınmaya bende-i der-gâh

M/564 Birisi bir **gulâm**-ı hancer-dâr / Hıfz idi şehr-i Gül-şeni kâr

gulâm olmak [1] kölesi olmak

M/568 Gerçi kim **olmış** idi şâha **gulâm** / Lîk âzâdelikle bulmış nâm

gulgul [5] şamata, gürültü

M/715 Nice gül meclisinde bülbülsen / Ki bu resme esîr-i **gulgulsan**

M/812 Mümkin olmasa n'ola vuslat-ı gül / Bülbül'e bes degül midür **gulgul**

M/858 Bunı didi vü mest olup Bülbül / İtdi feryâd ü nâle vü **gulgul**

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi 'aşk / İşümi zâr u **gulgul** eyledi 'aşk

M/1105 Hâb-ı nâz içre hufte iken Gül / Nâ-gehân irdi bir 'aceb **gulgul**

gulgule [2]

1. kaynaşma

M/267 Bülbül'üñ kârı âh u nâle idi / Gül-şen ü bâğ pür-i **gulgule** idi

2. bağrış, gürültü

M/1536 Gitdi bülbül figân u nâleyle / Nice biñ nevha vü **gulguleyle**

gulgul eylemek/itmek [8]

1. şakımak

M/311 Kafese ger esîr ola bülbül / **Eylemez** mi figân idüp **gulgul**

M/689 Sözini gûş idüp anuñ Bülbül / **Eyledi** zevk ü şevkile **gulgul**

M/930 Rûz u şeb servile olup bülbül / **Eyleridi** terennüm ü **gulgul**

M/1430 Okudı çünki nâmeyi bülbül / Şevke geldivü **eyledi gulgul**

M/2262 Nice bir yana derdile bülbül / **İde** bezmümde vaktdür **gulgul**

2. bağırıp çağırmak

M/799 **Eyleseñ** biñ figânile **gulgul** / Mümkin olmaz kulagına koya Gül

M/801 Çünki gûş itdi bu sözi Bülbül / Eyledi nâleler **kılup gulgul**

M/1312 Nice müddet bu resmile bülbül / Aglayup **itdi** derdile **gulgul**

gunc [2] eda, naz

M/418 Adı gül gerçi dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre başlamış **gunca**

M/1084 Dil-berüñ **gunc** u nâzı hakkıyçün / Ehl-i 'aşkuñ niyâzı hakkıyçün

gunc u dehâl eylemek [1] naz ve cilve yapmak

M/598 **Eyleyüp** Gül hezâr **gunc u delâl** / Kılmagiçün cihâna ‘arz-ı cemâl

gurbet [2] yad el, yabancı yer

M/1076 Dâr-ı **gurbetdeyem** enîsüm yok / Künc-i fürkatdeyem celîsüm yok

M/1082 Kalmışam yâ İlâhî hasretde / N’ideyin işbu dâr-ı **gurbetde**

gussa [1] gam, keder

M/1077 Mahremüm **gussa** hem-demüm nâle / Ugramasun kimesne bu hâle

gûş [3] kulak

M/458 **Gûş** kim dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre pürdür iki sadef

M/1106 **Gûşına** irdi bir latîf sadâ / Ki virür câna zevk ü kalbe safâ

M/1833 İrdi nâ-gâh **gûşına** bu haber / Ki olup şehr-i bâg zîr ü zeber

gûşe [7] kenar, köşe

M/281 Olup ol yâr-ı câna âhir yâr / Eyledük ‘azm-i **gûşe**-i gül-zâr

M/892 Bir zümürrüd-hisâr u sebzâ-reng / Heşt **gûşe** niteki heft evreng

M/1195 Meskenüñ oldı **gûşe**-i Gül-şen / Gül gibi niçün olmayasan şen

M/1484 Ne revâdur ki **gûşe**-i gül-zâr / Böyle evbâşa ola cây-ı karâr

M/1591 Seyr iderken cihânı zâr u hazîn / Gördi bir **gûşede** ki bir miskîn

M/1888 Zulm ü kahrından olmaga me'men / Gül-şen olmışdı **gûşe**-i kül-hen

M/1932 Hânesin eyleyüp hemân mesken / Gül-şeni ola **gûşe**-i kül-hen

gûşe gûşe [4] dört bir yan

M/269 Açılup bâğa cümle-i yârân / **Gûşe gûşe** safâda idi cihân

M/285 Açılup **gûşe gûşe** ter güller / Her taraf nagmelerde bülbüller

M/643 'Âlemi **gûşe gûşe** seyr ideyin / Şarka vü garba dek varup gideyin

M/645 Uçdı gitdi orada nîte ki tayr / **Gûşe gûşe** cihânı eyledi seyr

gûş eylemek [5] duymak

M/638 Anı **gûş eyledi** çü peyk-i Nesîm / Yir öpüp didi eyleyüp teslîm

M/1781 Anı **gûş eyleyince** Şâh Temûz / Aña da saldı 'asker-i pür-sûz

M/2080 Kimse yok **eyleyüp** figânumı **gûş** / Derd-i hecrile dâstânumı gûş

M/2080 Kimse yok **eyleyüp** figânumı gûş / Derd-i hecrile dâstânumı **gûş**

M/2269 Anı **gûş eyleyince** bülbül-i Zâr / Hak Ta'âlâ'ya itdi şükr-i hezâr

gûş itmek [18] duymak

M/299 Çünki bu hoş kelâmı **gûş itdüm** / Zevk idüp şevkle hurûş itdüm

M/661 Hoş gazel-hân idi latîf-elhân / Nefesin **gûş iden** virürdi revân

M/689 Sözini **gûş idüp** anuñ Bülbül / Eyledi zevk ü şevkile gulgul

M/707 Sözini çün Nesîm **gûş itdi** / Cûş idüp şevkile hurûş itdi

M/735 Bu sözi **gûş idince** peyk-i Nesîm / Didi lutfeyle ey civân-ı kerîm

M/774 **Gûş idince** bu sözi Bülbül-i zâr / Hâke düşdi vü kıldı zâr hezâr

M/801 Çünki **gûş itdi** bu sözi Bülbül / Eyledi nâleler kılup gulgul

M/870 Cûy-ı dil-cûy **idüp** bu sözleri **gûş** / İtdi kalbi safâ vü zevkile cûş

M/877 Bülbül ol hoş kelâmı **itdi** çü **gûş** / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/1107 **Gûş idüp** anı diñledi çü biraz / Didi âyâ nedür bu hoş âvâz

M/1266 Didi bir bir işitdügin gülden / **Gûş idüp** gitdi hûş bülbülden

M/1835 Bu sözi **gûş idince** şâh-ı hazân / Oldı şevkile zer-feşân çü zerân

M/1996 Şâh-ı nev-rûz **itdi** anı çü **gûş** / Kodı başına destin oldı hâmûş

M/2054 Bu sözi **gûş idüp** gül-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg kim o gedâ

M/2067 Bu sözi **gûş idüp** Nesîm hemân / İtdi Şâh’a du‘â vü oldı revân

M/2100 **İdicek** bu kelâmı bülbül **gûş** / Zevk ü Şevkile kıldı cûş u hurûş

M/2113 Bülbül **itdi** bu hoş kelâmı çü **gûş** / Düşdi şevkile yirlere bî-hûş

M/2184 Bu sözi **gûş idüp** nesîm hemân / Yir öpüp gitdi şâha dek ol ân

gûş kılmak [1] duymak

M/1849 **Kıldı** Yaprakdöken çü bu sözi **gûş** / Yola oldı revân ü oldı hamûş

gûş olmak [1] duyulmak

M/2304 Yine câm-ı şebâne nûş oldı / Yine çeng ü çegâne gûş oldı

gûşuna irmek [3] kulağına gelmek, işitmek

M/674 **Gûşına irdi** bir sadâ-yı hazîn / Gördi bir şahs ider enîn ü tanîn

M/1113 Bu gice **irdi gûşuma** bir sâz / Bilsem ol sâza kim dürür dem-sâz

M/1450 Nâ-gehân **irdi gûşına** bir sâz / Perde-i ‘aşkdan virür âvâz

gûş urmak [1] kulak vermek

M/1545 Bir levende bu deñlü yüz viresen / Sözine ragbetile **gûş urasan**

gûy [2] top

M/477 Zekanı kûy-ı hüsnFdür gûyâ / Zülfi ol **gûya** savlecân duta

M/478 Zâhir olalı **gûy** u çevgânı / Mülk-i hüsn içre aldı meydânı

M/699 Hem-çü **gûyem** fütâde bî-ser ü pâ / Ki urup darb-ı savlecân-ı kazâ

gûyâ [15]

1. şakıyan, söyleyen

M/2 Gül-şen-i cân anuñla zîbâdur / Bülbül-i dil anuñla **gûyâ**dur

M/303 N’eyleyem lîk kesret-i eşgâl / Virdi **gûyâyiken** zebâna kelâl

M/957 Ne revâdur ki ey gül-i ra‘nâ / Derd-i hicrile bülbül-i **gûyâ**

M/2136 Pes yirinden turup gül-i ra‘nâ / Eyledi ‘azm-i bülbül-i **gûyâ**

M/2258 Nûş idince bir iki câm-ı safâ / Yâdına geldi bülbül-i **gûyâ**

2. sanki, sözümona

M/12 Yâ'sı anuñ benefşedür **gûyâ** / Kaddi olmış benefşe gibi dü-tâ

M/431 Zühredür burc-ı kavsda **gûyâ** / Meh ü mihr üzre togdı virdi ziyâ

M/444 Gamze-i cân-sitân u bî-pervâ / Tîg-i zehr-âb-dâdedür **gûyâ**

M/477 Zekanı kûy-ı hüsndür **gûyâ** / Zülfi ol gûya savlecân duta

M/485 Âstîn içre sâ'id-i pür-nûr / Oldı **gûyâ** ki deste-i billûr

M/489 Reng-i hınnâyıla yed-i cânân / Oldı **gûyâ** ki pençe-i mercân

M/494 Nâhunı berg-i güldürür **gûyâ** / Şâh-ı gül üzre buldı zîb ü behâ

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur **gûyâ** / Nâfı fevkinde 'ayn-ı rûh-efzâ

M/509 Sîmden savlecândurur **gûyâ** / Teber-i peyk-i şâh-ı bahâr

M/752 Âbı safvetde âb-ı Kevser'dür / Hâki **gûyâ** ki misk-i ezferdür

gûyâ eylemek [1] söyletmek

M/130 Eyle mihrile kalbümi şeydâ / Dilümi **eyle** na'tına **gûyâ**

gûyâ olmak [2]

1. söyleşmek

M/313 Belki olup müdâm şekker-hâ / Zevkile şevkile **olur gûyâ**

2. şakımak

M/672 Hâlet-i 'aşkile **olup gûyâ** / Adı olmışdı Bülbül-i şeydâ

gûyende [1] şarkı söyleyen kimse

M/2217 Güle olmaz bunuñ gibi bende / Meclisinde müdâm **gûyende**

güc [2] zorla

M/1921 **Gücile** vardı evlere düşdi / Dama vü bâma ‘askeri üşdi

M/1924 **Gücile** kondı cümle bâmlara / Harbeler dökdi ceyşi tamlara

güdâz [3] yakıcı

M/713 Kimüñ içündürür bu sûz u **güdâz** / Kangı nâz ehline ola bu niyâz

M/725 Bilmezem kimedür bu sûz u **güdâz** / Bilmezem kimedür bu nâz u niyâz

M/1104 Bülbül idüp hezâr sûz u **güdâz** / Eyleriken bu resme Hakk’a niyâz

güft itmek [1] konuşmak

M/1066 **İtdi** vâfir bu resme **güft** ü şünûd / İrmedi gördi kim birinden sûd

güft ü gû [2] (güft: de-, gû: söyle-) dedikodu

M/25 Gül-i zîbâya reng-i rûsundan / Bülbül-i zâre **güft ü gûsundan**

M/2161 **Güft ü gû** oldı arada vâfir / Çün tamam oldı sözleri âhir

güft ü gû eylemek/itmek [2] konuştukça konuşmak

M/286 İdüp ol cây-ı dil-güşâda karar / Eyledük **güft ü gû** hezâr hezâr

M/2173 Böyle ol bî-nevâ bu hâletler / **Güft ü gû itmede** melâletler

güftâr [2] söz

M/319 Sihr-i Sübhân olursa eş'âruñ / Kimse koymaz kulaga **güftâruñ**

M/1734 Didi Şâh Bahâr'un ahbârın / Ne cevâb eylediyse **güftârın**

güftâr eylemek [2] konuşmak

M/1040 **Eyleriken** bu resmile **güftâr** / Togdı nâ-gâh mihr-i pür-envâr

M/1705 Benüm agzumdan **eyleyüp güftâr** / Tâb-ı havfile yak derûnına nâr

güher [2] elmas

M/470 Dürc-i la'l içre sini dürr ü **güher** / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

M/2023 Yine cûdı hazînesin açdı / Hâk-i pâke dür ü **güher** saçdı

gül [124]

1. çiçek

M/14 Noktalar jâledür temessülde / Lâle ile benefşe vü **gülde**

M/17 Gelüñ imdi bu gül-şene girelüm / Geşt idüp tâze **güllerin** direlüm

M/18 Fazliyâ ol bu gül-şene dâhil / **Gülleri** şevkine terennüm kıl

M/19 Ey fürûzende-i meşâ'il-i **gül** / Âteş-endâz-ı hırmen-i bülbül

M/22 Nakş-bend-i nigâr-hâne-i **gül** / Rû-güşâ-yı bütân-ı Çîn ü Çiğil

M/260 Dehre âb-ı safâ saçılmış idi / **Gül** ü lâle gülüp açılmış idi

M/266 Şehr-i gül-zârda olup **gül** şâh / Olmış idi şükûfe cümle sipâh

M/392 Eyle **gülden** hikâyet-i rengîn / Şâd-mân olsun işiden gam-gîn

M/416 Bâğ-ı ‘ömrinde bir **gül** açılmış / Hak’dan üstine feyz saçılmış

M/417 Bir oğul virmiş aña Hazret-i Hak / **Gül** gibi bâğ-ı ‘âleme revnak

M/451 Ruhları tâze kırmızı **güldür** / Ki aña Rûh-ı Kuds bülbüldür

M/459 Yâ iki tâze **güldür** açılmış / Dürden üstine jâle saçılmış

M/526 Subh kim dehre nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda bir **gül** açıldı

M/751 Bâğ-ı cennet gibi musaffâdur / **Gülleri** tâze vü mutarrâdur

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol mutarrâ **gül** / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

M/960 Sakın âhumdan ey gül-i ra‘nâ / **Güli** virür fenâya bâd-ı sabâ

M/1341 Hüsnile gerçi **gül** dürür zîbâ / Lîk bülbül virür zuhûrı aña

M/1493 Nerede kim **gül** ola hârı olur / Kande bir genc açılsa mârı olur

M/2237 Bir seher-geh ki açılup devrân **/ Gül** gibi gülmişidi rûy-ı cihân

M/2239 Zevkile açılup cihân çü **gül** / Halk olmışidi şevkile bülbül

2. Gül Sultan. Gülşen ülkesinin yöneticisi. mesnevînin başkişisi. (özel ad)

M/334 **Gül** ki olup cemâlile zîbâ / Bülbül olmışdurur aña şeydâ

M/418 Adı **gül** gerçi dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn içre başlamış gunca

M/519 Sundı destine lutfıla fi’l-hâl / Açdı **Gül** de kitâbı bî-ihmâl

M/528 Gördi Şâh-ı Bahâr-ı ferruh-fâl / Oldı **Gül** menba‘-ı cemâl ü kemâl

M/537 İtdi Şâh-ı Bahâr hoş tedbîr / **Gül’i** kıldı o şehr-i hûba emîr

M/538 Şehr-i Gül-zâr bulmaga revnak / Virdi Şeh-zâde-i **Gül'e** sancak

M/539 Çekdi **Gül** de livâ-yı sebzâ-reng / Buldı fer makdemiyle sebz-evreng

M/545 Ki şeh-i saf-tab‘ u sâde-dilüñ / **Gül**-i nazük-ten-i küşâde-dilüñ

M/548 Her seher-gâh olup gül-âb-efşân / Uyarurdı **güli** sabûh-keşân

M/565 Olmış idi **gülüñ** sileh-dârı / Rûz u şeb pâs-dârı vü yârı

M/585 Kalbi sâf oldugıyçün âyine-vâr / **Güle** ol olmışıdı âyine-dâr

M/598 Eyleyüp **Gül** hezâr gunc u delâl / Kılmagiçün cihâna ‘arz-ı cemâl

M/745 Nefesümle **Gül** oldı tâze vü ter / Buldı sa‘yümle Şehr-i Gül-şen fer

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev **Gül** / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/795 Biñ kez eylerseñ âh u vâveylâ / Alasan **Gül'den** umma bûy-ı vefâ

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân sâl / **Gül'e** irmek saña hayâl-i muhâl

M/799 Eyleseñ biñ figânile gulgul / Mümkin olmaz kulagına koya **Gül**

M/805 **Gül'e** olsam ‘aceb mi zâr u esîr / Şimdi mi sevdi pâd-şâhı fakîr

M/812 Mümkin olmasa n'ola vuslat-ı **gül** / Bülbül'e bes degül midür gulgul

M/817 Baña besdür **Gül'üñ** firâkı habîb / N'ola olmazsa ger visâle nasîb

M/823 Geldi **gül** hidmetine öpdi zemîn / Didi ey pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

M/875 Nefesüñden irişdi cânuma zevk / İdeyin meclis-i **Gül'e** seni sevk

M/931 Rûy-ı **gül** şevkine kılup nâle / Cismini nâle döndürüp na‘le

M/937 **Gül'i** yâd eyleyüp hurûşa gelüp / Zevk ü şevkile kalbi cûşa gelüp

M/957 Ne revâdur ki ey **gül**-i ra‘nâ / Derd-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/960 Sakın âhumdan ey **gül**-i ra‘nâ / Güli virür fenâya bâd-ı sabâ

M/1105 Hâb-ı nâz içre hufte iken **Gül** / Nâ-gehân irdi bir ‘aceb gulgul

M/1126 **Güle** geldi rivâyet eyledi hep / Hâl-i zârın hikâyet eyledi hep

M/1131 Bu sözi çünki itdi **gül** ısgâ / Katı hazz itdi sürdi hayli safâ

M/1212 Hâlümi bilse ol **Gül**-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı böyle cefâ

M/1225 Himmet it didi vü revân oldı / **Gül**-i ra‘nâya dek devân oldı

M/1265 Çünki **gülden** nesîm aldı cevâb / Bülbül-i zâre deñlü oldı şitâb

M/1266 Didi bir bir işitdügin **gülden** / Gûş idüp gitdi hûş bülbülden

M/1273 Bu tarafdan **gül**-i güşâde-zamîr / Gördi kim kıldı subh dehri münîr

M/1309 Anda **gül** zevkile safâlarda / Bunda bülbül gam u belâlarda

M/1310 **Gülüñ** anda karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ bunda kârı cûş u hurûş

M/1311 Bu tarîkile nice gün hurrem / Çekdi **gül** câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/1340 Beni redditme şefkat it ey **gül** / **Gül’e** lâzım degül midür bülbül

M/1434 Eyledi şevkile terennümler / Kıldı **Gül** şevkine tekellümler

M/1483 Didi bu oñmaduk tülüngi levend / Neden olmak **gülüñ** hevâsına bend

M/1495 Meger olmışdı bir ‘aceb zâlim / **Gül**-i ra‘nâ’ya zâbit ü hâdim

M/1496 Ki olup hâfız-ı **gül**-i ra‘nâ / Aña olmışdı emrile lâlâ

M/1501 **Güli** hıfz eylemekde çün mirrîh / Pür idi cümle ‘uzvı hancer ü sîh

M/1502 **Güle** her kim ki sunsa el bî-bâk / Dâmenin eyleridi gayreti çâk

M/1509 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / **Güle** ‘âşık geçüp kılur gavgâ

M/1510 Bir hevâ ehli oñmaduk evbâş / Nâmını eyledi **gülüñ** ele fâş

M/1512 Bir hevâ ehli fâcir ü fâsık / **Güle** lâyık mıdur geçe ‘âşık

M/1515 Dâstân eyledi cihâna **güli** / İtdi ‘âlemde hoş fesâne **güli**

M/1516 Olup âvâzınuñ firîftesi / Müşkil ol **gül** de oldı âşüftesi

M/1539 **Gül**-i ra‘nâya geldi hiddet ile / Dil uzatdı aña nasihat ile

M/1540 Didi ey **gül** nedür bu hâletler / Bir levende bu deñlü ruhsatlar

M/1551 İşidüp bu sözi **gül**-i hoş-bû / Hışma geldi didi ne işdür bu

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün **gülden** / Her kılı tende oldı bir sûzen

M/1572 Gördi kim **gülden** olmadı dermân / Oldı ol dem şeh-i bahâra revân

M/1580 **Gül** de olup hevâsına tâbi‘ / Anuñ olmaz fücûrına mâni‘

M/1581 Eyü olmadı işden iş geçdi / **Gül**-i hûbuñ yüzin gözin açdı

M/1616 **Gül**-i ra‘nâdan irdi cânuma gam / Derd-i hecrile tutmışam mâtem

M/1619 ‘Âşıkum gerçi **gül** cemâline / İrmek olmaz velî visâline

M/1620 Hâlümi añlamaz **gül**-i hod-kâm / Nutka yok tâkat eyleyem i‘lâm

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol hatarı / **Gülüñ** od oldı hacletile yiri

M/1753 Bozdogan aldı gonce omuzuna / **Gül** siper tutdı cengiçün yüzine

M/1767 Pes o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / **Güli** aldı hemân-dem itdi firâr

M/1771 Yine **Gül** Şâh‘ı kurdı sebz-i serîr / Yine oldı sa‘âdetile emîr

M/1783 Eyleyüp hem Şeh-i Bahâr‘ı esîr / **Gül**‘i hâke saluñ bilâ-te’hîr

M/1787 İtdi andan da ol arada firâr / **Güli** aldı vü kıldı terk-i diyâr

M/1789 Görmedi hîç-kes bahâr eserin / **Gül**‘üñ almadı kimseler haberin

M/1793 Bilmedi kimse kande gitdügini / **Gül’i** alup ne hâlet itdügini

M/2034 Yine geçdi serîre husrev-i **gül** / Saçların çözdi şevkile Sünbül

M/2042 ‘Ayş iderken meger ki bir gün **gül** / Yâdına geldi nâ-gehân bülbül

M/2049 Didiler eyleyüp du‘â vü senâ / Ey **Gül**-i gül-sitân- hüsn ü behâ

M/2054 Bu sözi gûş idüp **gül**-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg kim o gedâ

M/2099 Gel gül-istâna kıl terennümler / Eyle **gül** şevkine tekellümler

M/2109 Saña **gül** eyleyüp selâm ü du‘â / Hâtıruñ sordı ey esîr-i belâ

M/2112 Ne ki kılmışdı **gül** sipârişler / Söyleyüp kıldı çok nevâzişler

M/2117 Pes du‘âlar idüp nesîm hemân / **Gül’e** geldi safâyıla ol ân

M/2125 **Gül**-i ra‘nâ kılup anı ısgâ / Didi ey rûh-bahş u rûh-efzâ

M/2136 Pes yirinden turup **gül**-i ra‘nâ / Eyledi ‘azm-i bülbül-i gûyâ

M/2143 Bülbülüñ geldi **gül** ‘ıyâdetine / Nazar itdi çü vaz‘ u hâletine

M/2155 Şevkile bülbül itdi nâlişler / Lutfile kıldı **gül** nevâzişler

M/2162 Kıldı **gül** menziline yine rücû‘/ İtdi bülbül figân ü âha şürû‘

M/2174 Bu tarafdan **gül**-i sütûde-hısâl / Oluban bülbüle perîşân-hâl

M/2214 N’ola olursa gül-şen içre mukîm / **Güle** bundan latîf olur mı nedîm

M/2216 Yaraşur Meclis-i **güle** bülbül / Açılup bunuñ ile gülsün **gül**

M/2217 **Güle** olmaz bunuñ gibi bende / Meclisinde müdâm gûyende

M/2219 Didi kim dâ’imâ olup hem-dem / **Güle** olsun sadâsı dâfi‘-i gam

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / **Güle** dek uçdı şevkile çün tayr

M/2229 **Gül’e** geldi güle güle ol ân / Didi kim müjde ey **gül**-i handân

M/2252 **Gül’den** oldı bu resme çün fermân / Cem‘ olup cümle bir yire a‘yân

M/2254 Geçdi **gül** nâz ü ‘izzetle sadre / İrdi bahtile rif‘at ü kadre

M/2267 Seni **gül** da‘vet itdi sohbetine / Gördi lâyık na‘îm-i vuslatına

M/2271 Turdı âhir hezâr hayretile / Geldi **gül** bezmine melâmetile

M/2302 Yine bezme açıldı şevkile **gül** / Yine itdi terâneler bülbül

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile **gül** def

M/2318 **Gül'den** irüp dimâga bûy-ı vefâ / Mest olup şevkile iderdi sadâ

M/2319 **Gül** de her-dem görüp niyâzın anuñ / Nâzla diñleridi sâzın anuñ

M/2323 **Gül** ü bülbül kalup tek ü tenhâ / İtdiler bezm-i hâs bî-pervâ

M/2329 Bu tarîkile **gül** nice eyyâm / Eyledi bülbül ile ‘ayş-ı müdâm

M/2365 **Gül** ki olmış durur o şâha veled / Rûhdur k'oldı ‘akl aña sened

M/2397 ‘Akıbet her biri kemâle irür / **Gül** ü Bülbül gibi visâle irür

M/2399 Bülbül-i tab‘ olup sühan-perdâz / Oldı **gül** şevkine terennüm-sâz

gül-âb-efşân [1] gül suyu serpmek

M/548 Her seher-gâh olup **gül-âb-efşân** / Uyarurdı güli sabûh-keşân

gül-bün [1] gül fidanı

M/1 Medd-i bismillah oldı eyle nigâh / **Gül-bün**-i gül-şen-i kelâmullâh

gül-fâm [1] gül renkli

M/553 Nûş idüp şevkile mey-i **gül-fâm** / Câmı elden düşürmez idi müdâm

gül gibi [3] gül misali

M/262 **Gül gibi** gülmüş idi rûy-ı cihân / Olmış idi cihân safâda cinân

M/527 Geçdi evreng-i devlete şeh-i mihr / **Gül gibi** buldı zîb mülk-i sipihr

M/1195 Meskenüñ oldı gûşe-i Gül-şen / **Gül gibi** niçün olmayasan şen

gül-i ma‘ânî [1] mana gülü

M/389 Yeter ol gonce gibi beste-dehen / Yine dem ur **gül-i ma‘ânîden**

gül-i rengîn [1] parlak, güzel gül

M/2401 Oldı her beyti bir **gül-i rengîn** / Bülbül oldı o bâga Rûh-ı Emîn

gül-i sîrâb [1] körpe gül

M/796 Bülbül’e kande var o kudret ü tâb / Ki ola hem-demi **Gül-i sîrâb**

gül-istân [18]

1. gül bahçesi

M/15 Harekât-ı hurûfı oldı hemân / Bu **gül-istân** içinde bâd-ı vezân

M/573 Hıfz içün rûz u şeb **gül-istânı** / Gül-şenüñ olmışıdı der-bânı

M/2400 Bu **gül-istâna** virdi zîver ü zeyn / Kıldı nergislerini kurre-i ‘ayn

M/2409 Bu **gül-istânı** eyleyüp tertîb / Lafz u ma‘nâsın eyledüm terkîb

2. Sadî Şirâzî’nin manzum eserinin adı

M/522 Ezber itdi kamu **Gül-istânı** / Okuyup fasl fasl bûstânı

3. mesnevîdeki şehre verilen isim (özel ad)

M/536 Bâğ u Gül-zâr u **Gül-istân** u Çemen / Cümle ol şehre nâmdur bil sen

M/1267 Eyleyüp nâle vü figânı yine / Güm güm ötdürdi **gül-sitânı** yine

M/1357 Nâme-berlikdi pîşesi anuñ / Ol idi kâsidi **gül-istân'uñ**

M/1485 Ne işi var bunuñ **gül-istân'da** / Ne işüñ başıdur bu bûstânda

M/1486 Bunı reddeylemek gerek anı / Ki dahı añmaya **gül-istânı**

M/1777 Âteş urdı kamu **gül-istâna** / Yakdı yandurdı nâr-ı sûzâna

M/1844 Evvelâ lîk varıcak anda / Lutfıla kıl reviş **gül-istân'da**

M/1923 Göricek böyle şiddetin anuñ / Geçdi ak pak yüzi **gül-istânuñ**

M/1950 'Âkıbet n'oldı diñle gör hâli / Kaldı andan da **gül-sitân** hâlî

M/2025 Yine güldi yüzi **gül-istânuñ** / Gönli açıldı bâg u bûstânuñ

M/2027 Lâle geydi başına la'lîn tâc / İrdi bâzâr-ı **gül-sitâna** revâc

M/2049 Didiler eyleyüp du'â vü senâ / Ey Gül-i **gül-sitân**- hüsn ü behâ

M/2099 Gel **gül-istâna** kıl terennümler / Eyle gül şevkine tekellümler

gül-i rengīn [1] güzel parlak gül

M/3 Oldı her harfi bir **gül-i rengîn** / Buldı zînet anuñla gül-şen-i dîn

gül-i ter [3]

1. taze gül

M/4 Bâ’sı bâğ-ı bidâyetüñ yeridür / Gül-şen-i cennetüñ **gül-i ter**idür

2. mesnevî başkişisi Gül Sultan (bk. gül)

M/1248 İşidüp güldi nâzile **gül-i ter** / Didi var eyle ol gedâya haber

M/1292 Şevkile nûş idince bir sâger / Yaka çâk itdi mest olup **gül-i ter**

gül-‘izâr [1] gül yanaklı

M/551 Gerçi hüsnile **gül-‘izâr** idi ol / Lîk ‘aşkıla dâğ-dâr idi ol

gül-i zîbâ [11]

1. güzel gül

M/25 **Gül-i zîbâ**ya reng-i rûsundan / Bülbül-i zâre güft ü gûsundan

2. mesnevînin başkişisi Gül Sultan

M/825 Dahı görüp işitdügin bir bir / **Gül-i zîba’ya** eyledi takrîr

M/941 Gonce-i nâ-şüküfte-i hûbı / **Gül-i zîbâ**-yı bâğ-ı mahbûbı

M/1313 Yüzine gülmedi **gül-i zîbâ** / İrmedi zerre deñlü bûy-ı vefâ

M/1576 **Gül-i zîbâya** olup âlüfte / Câm-ı ‘aşkile mest ü âşüfte

M/1577 Rûz u şeb bî-hûde efgân eyler / **Gül-i zîbâyı** dâstân eyler

M/2240 Açılup şevkile **gül-i zîbâ** / Geydi âlile hil‘at-ı dîbâ

M/2257 Açılup nâzile **gül-i zîbâ** / İçdi şevkile sâgar-ı sahbâ

M/2272 **Gül-i zîbâ** idüp aña ta‘zîm / Aldı yanına eyledi tekrîm

M/2290 **Gül-i zîbâya** eyleyüp nazarı / Eyledi şevkile terâneleri

M/2331 **Gül-i zîbâyı** virüben bâde / Bülbüli kıldı hâke üftâde

gül meclisi [1] gülün eğlence meclisi

M/715 Nice **gül meclisinde** bülbülsen / Ki bu resme esîr-i gulgulsan

gülmek [7]

M/262 Gül gibi **gülmüş** idi rûy-ı cihân / Olmış idi cihân safâda cinân

M/1248 İşidüp **güldi** nâzile gül-i ter / Didi var eyle ol gedâya haber

M/2216 Yaraşur Meclis-i güle bülbül / Açılup bunuñ ile **gülsün** gül

M/2229 Gül'e geldi **güle güle** ol ân / Didi kim müjde ey gül-i handân

M/2236 Bu sürûr ile oluban handân / Açılup **güldi** şevkile ol ân

M/2237 Bir seher-geh ki açılup devrân / Gül gibi **gülmişidi** rûy-ı cihân

gül-nâr [1] ateş kırmızısı

M/2317 Yâd idüp bûse-i yârı / Nûş iderdi şarâb-ı **gül-nârı**

gül-reng [1] gül renkli, kırmızı

M/2286 Pes idüp nûş-ı bâdeye âheng / İçdiler şevkile mey-i **gül-reng**

gül-şen [53]

1. gül bahçesi

M/1 Medd-i bismillah oldı eyle nigâh / Gül-bün-i **gül-şen**-i kelâmullâh

M/2 **Gül-şen**-i cân anuñla zîbâdur / Bülbül-i dil anuñla gûyâdur

M/4 Bâ'sı bâğ-ı bidâyetüñ yeridür / **Gül-şen**-i cennetüñ gül-i teridür

M/17 Gelüñ imdi bu **gül-şen**e girelüm / Geşt idüp tâze güllerin direlüm

M/18 Fazliyâ ol bu **gül-şen**e dâhil / Gülleri şevkine terennüm kıl

M/23 Meclis-ârâ-yı bezm-gâh-ı çemen / Zînet-efzâ-yı sohbet-i **gül-şen**

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / Eyle 'ilmüñle kalbümü **gül-şen**

M/267 Bülbül'üñ kârı âh u nâle idi / **Gül-şen** ü bâğ pür-i gulgule idi

M/405 Kimse çekmez kimesneye hancer / **Gül-şen** içre meger ki Sûsen-i ter

M/1027 Kalbümi kıl safâyıla **gül-şen** / Eyle ol mâha sıdkumı rûşen

M/1043 Pertevüñ kıldı 'âlemi rûşen / İtdi nûruñ zemâneyi **gül-şen**

M/1435 Bir gice kim cihân olup **gül-şen** / Gün gibi olmışıdı meh rûşen

M/1825 Sararup havfıyıla cümle zerân / Oldı **gül-şen** dükân-ı reng-rezân

M/1888 Zulm ü kahrından olmaga me'men / **Gül-şen** olmışdı gûşe-i kül-hen

M/2238 Rûz-ı vuslat gibi olup rûşen / Olmışidi cihân yüzi **gül-şen**

2. mesnevîdeki şehrin adı (özel ad)

M/534 Anı vaz' eyledükde üstâdı / Şehr-i **Gül-şen** dimiş aña adı

M/555 Birisi dîde-bân-ı bâğ idi / **Gül-şene** çeşm ü hem çerâğ idi

M/573 Hıfz içün rûz u şeb gül-istânı / **Gül-şenüñ** olmışıdı der-bânı

M/1195 Meskenüñ oldı gûşe-i **Gül-şen** / Gül gibi niçün olmayasan şen

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm **gül-şen** / Lîk cânum esîr-i derd-i mihen

M/1298 Hep yıkıldı ahâlî-yi **gül-şen** / Hancere düşdi mest olup sûsen

M/1360 Ser-firâz idi ehl-i **gül-şende** / Ehl-i râz idi cümle-i fende

M/1509 Bir levend itdi **gül-şeni** me'vâ / Güle 'âşık geçüp kılur gavgâ

M/1537 Gezüp etrâf-ı **gül-şeni** nâ-çâr / Eyledi subh olınca âhile zâr

M/1550 Kıymadum lîk havf idüp senden / Kıldum ammâ ki red bu **gül-şenden**

M/1554 Bir iki gün o 'âşık-ı nâlân / Gelüp olmışdı **gül-şene** mihmân

M/1560 Olmış idi muganni-i **gül-şen** / Eglenürdi anuñla ehl-i çemen

M/1575 Bir levend itdi **gül-şeni** me'vâ / Rûz u şeb mest olup ider gavgâ

M/1587 Olup etrâf-ı **gül-şeni** pûyân / Bülbül-i zâr'ı oldılar cûyân

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa ser-tâ-pâ / Ehl-i **gül-şen** Benefşe dirdi aña

M/1685 Dirler ol şehre **gül-şen** ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da adı şâh-ı bahâr

M/1701 **Gül-şene** eyle 'azm sür'atile / Söyle şâh-ı bahâra hiddetile

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân bir rûz / Saldı kahrı derûn-ı **gül-şene** sûz

M/1720 Ehl-i **gül-şende** görüp ol hatarı / Gülüñ od oldı hacletile yiri

M/1742 Ceyşe ser-dâr idüp hemân anı / İlerü saldı **Gül-şen'e** anı

M/1756 Yagdurup ehl-i **Gül-şen**'e âteş / Kıldı od cengin 'Âl-i 'Osmân-veş

M/1757 Ehl-i **gül-şen** idince kasd-ı cidâl / Yandılar nâr-ı kahra şem'-misâl

M/1772 **Gül-şen'i** aldı çünki şems-i münîr / İdüp emrine ehlini teshîr

M/1774 Ehl-i **gül-şende** ıztırâb bulup / Âteş-i kahrı iltihâb bulup

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i **gül-şen** / Diñle imdi nic'oldı kıssayı sen

M/1834 Nâ-bedîd oldı şehr-yâr-ı çemen / Kaldı hâlî harâb olup **gül-şen**

M/1859 Taht-ı gül-zâre geçdi mîr oldı / Ehl-i **gül-şen** kamu esîr oldı

M/1864 Kılıcak cümle **gül-şeni** teshîr / Virdi evvelki vaz‘ına tagyîr

M/1902 **Gül-şen** ahvâlin añdılar nâ-gâh / Şâhı hâlinden itdiler âgâh

M/1930 Feth idüp şehr-i bâgı şâh-ı şitâ / Eyledi taht-ı **gül-şeni** me’vâ

M/1932 Hânesin eyleyüp hemân mesken / **Gül-şeni** ola gûşe-i kül-hen

M/1981 Didi açup du‘âya şâh dehen / Nice oldıysa kıssa-i **gül-şen**

M/2014 Gerçi kasd itdi eyleyüp gayret / Girü ‘arz ide **gül-şene** şiddet

M/2037 Yine **gül-şen** bezendi zînetile / Toldı âfâk zevk u râhatile

M/2044 N’oldı ol zâr-ı bî-kesüñ hâli / **Gül-şen** andan niçün ola hâlî

M/2214 N’ola olursa **gül-şen** içre mukîm / Güle bundan latîf olur mı nedîm

M/2218 Şâh envâ‘-ı lutfile der-hâl / Bülbüli itdi **gül-şene** irsâl

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki var tende / Nergisüñ adıdur bu **gül-şende**

Gül-şen ehli [4] Gülşen şehrinin sakinleri

M/569 **Gül-şen ehli** idince nâmını yâd / Aña dirlerdi sûsen-i âzâd

M/1503 Kârı olmışdı kîne vü âzâr / **Gül-şen ehli** dir idi nâmına hâr

M/1746 **Gül-şen ehli** yaragın aldı ele / Cümlesi hâzır oldılar cedele

M/1853 **Gül-şen ehliyle** imtizâc itdi / Her birin lutfı hoş-mizâc itdi

gül-şen-i ma‘ânî [1] manaların gül bahçesi

M/388 ‘Âlemüñ sen de nükte-dânisen / Bülbül-i **gül-şen-i ma‘ânîsen**

gül-şen-i dîn [1] dinin gül bahçesi

M/3 Oldı her harfi bir gül-i rengîn / Buldı zînet anuñla **gül-şen-i dîn**

Gül ü Bülbül [1] Kara Fazlî'nin kaleme aldığı mesnevînin adı (özel ad)

M/2435 Yazdı târîhi hâme-i şengül / Defter-i mûnis-i **Gül ü Bülbül**

gülüp açılmak [1] gülüp eğlenmek/neşelenmek

M/260 Dehre âb-ı safâ saçılmış idi / Gül ü lâle **gülüp açılmış** idi

gül-zâr [25]

1. gül bahçesi

M/21 Tâc-bahşâ-yı tâc-dâr-ı bahâr / Şöhret-ârâ-yı milket-i **gül-zâr**

M/29 Şem'-i **gül-zârı** sen uyandurduñ / Lâleyi dâğlar ile yandurduñ

M/32 Ol dehân u zebânıla **gül-zâr** / Hamduñu rûz u şeb ider tekrâr

M/281 Olup ol yâr-ı câna âhir yâr / Eyledük 'azm-i gûşe-i **gül-zâr**

M/333 Didi ey yâr hem-dem ü gam-hâr / Saña yetmez mi kıssa-i **gül-zâr**

M/410 Yogıdı 'ayn-ı Nergis-i **gül-zâr** / Altun üsküflü kullarına şümâr

M/2366 Şehr-i gül-şen ki eyledüm tekrâr / Ten dürür k'oldı zeyn çün **gül-zâr**

M/2367 Oldı dil bülbüli o **gül-zâruñ** / Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

2. mesnevîdeki şehre verilen isim (özel ad)

M/536 Bâğ u **Gül-zâr** u Gül-istân u Çemen / Cümle ol şehre nâmdur bil sen

M/917 Serv-i der-bândan oldı çün fermân / Girdi **gül-zâre** bülbül-i nâlân

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i **gül-zâr** / Böyle evbâşa ola cây-ı karâr

M/1685 Dirler ol şehre gül-şen ü **gül-zâr** / Şehr-yâruñ da adı şâh-ı bahâr

M/1694 Baña **gül-zârı** eyleyüp teslîm / Otura nâr-ı kahrdan bî-bîm

M/1716 Ugradugını yakdı hiddetile / Gitdi **gül-zâre** kahr u heybetile

M/1717 İrdi **gül-zâre** nâ-gehân bir rûz / Saldı kahrı derûn-ı gül-şene sûz

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ irişüp şereri / İrdi **gül-zâre** ‘âkıbet eseri

M/1778 Kâr-ı **gül-zârı** çün temâm itdi / Bulmaga şâhın ihtimâm itdi

M/1836 Kalmayup ba‘dehu karâra mecâl / Feth-i **gül-zâra** kıldı isti‘câl

M/1850 Geldi **gül-zâre** eyledi cünbiş / Kıldı fermân-ı şâh ile verziş

M/1851 Virdi **gül-zâre** revnak u zîver / Saçdı rûy-ı zemîne cûdile zer

M/1859 Taht-ı **gül-zâre** geçdi mîr oldı / Ehl-i gül-şen kamu esîr oldı

M/1918 Kendü dahı hemân olup hâzır / Feth-i **gül-zâra** oldılar nâzır

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi **gül-zâra** bir şeb ol güm-râh

M/1947 Serve geydürdi hil‘at-ı sîmîn / Kıldı **gül-zârı** sîmile tezyîn

M/2235 Ehl-i **gül-zâre** zer nisâr oldı / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

gümân yok [1] şüphe yok

M/628 Bende Hızr olduguña **yok** çü **gümân** / Demidür kıl çü Hızr tayy-ı mekân

güm güm ötmek [3] ortalığı inletmek, yüksek ses çıkartmak

M/1267 Eyleyüp nâle vü figânı yine / **Güm güm ötdürdi** gül-sitânı yine

M/2308 Kâse-i çînîyi çalup nergis / **Ötdi güm güm** sadâyıla meclis

M/2314 Hây u hûyile toldurup dehri / **Güm güm ötdürdi** her biri şehri

güm-rah [4] yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış (Devellioğlu, 2010: s. 344).

M/99 Koma zulmetde cân-ı **güm-râh**ı / Baña nûruñla rûşen it râhı

M/1011 Şeb-i zulmetde kalmışam **güm-râh** / Baña olgıl delîl ü göster râh

M/1175 Eyleridi toyunca nâle vü âh / Dögünüp taşlar ile ol **güm-râh**

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir şeb ol **güm-râh**

güm-râh olmak [1] doğru yoldan sağmak

M/147 Gark idüp zulmet içre zulm ü günâh / Halkuñ **olmışdı** ekseri **güm-râh**

gümüş [1] değerli madenlerden

M/1948 Virdi idüp hezâr dâd ü dihiş / Cûy-ı dil-cûy'a külçe külçe **gümüş**

gün [18]

1. güneş

M/169 Bulalı serv-i kadrile pâye / Salmadı hâke **gün** gibi sâye

M/173 Hüsnine **günden** irmesün deyü tâb / Sâye-bân oldı başı üzre sehâb

M/209 **Gün** gibi tâli‘i olup mes‘ûd / Oldı zıll-ı sa‘âdeti memdûd

M/438 Her nazarda ider o şeh biñ kan / Ki asar **gün** başına iki kemân

M/1053 Togmadı sâye gibi başına **gün** / Oldı derd-i firâkile güni dün

2. gün

M/1171 Nice **gün** âh ü vâha sabr itdi / Câna sabrile hayli cebr itdi

M/1178 Bu tarîkile nice **gün** o gedâ / Eyledi sabr itdi câna cefâ

M/1269 Bir nice **gün** dahı o haste vü zãr / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/1311 Bu tarîkile nice **gün** hurrem / Çekdi gül câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/1554 Bir iki **gün** o ‘âşık-ı nâlân / Gelüp olmışdı gül-şene mihmân

M/1565 Belki olur kemâline bâ‘is / **Günde** biñ ‘âşık ola ger hâdis

M/1795 Şehr-i gül-şende nice **gün** turdı / Muttasıl her yirine od urdı

M/1798 Nice **gün** eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı kahr içre kıldı çok in‘âm

M/1894 Üşüdüp zulmı ‘Amr’ı vü Zeyd’i / **Günine** göre kürkini geydi

M/1975 Nice **gün** eyleyüp ziyâfetler / İtdi ol şâha ‘izz ü hürmetler

M/2337 Kime virdi bir iki **gün** râhat / K’aña çekdürmeye nice mihnet

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi derc itdüm / Nice **gün** aña ‘ömr harc itdüm

3. gündüz

M/1940 Yana yana ocaklara dün ü **gün** / ‘Ûd behâsına çıkmışidi odun

günden güne [1] gün geçtikçe

M/1650 Oldı **günden güne** zuhûrı ziyâd / Saldı dünyâya âteş-i bî-dâd

gündüz [1] sabah, gündüz

M/1828 **Gündüzin** olsa germ ü hoş-hâtır / Gice eyler bürûdetin zâhir

güneşi togmak [1] talihi açılmak

M/2151 Ki **togup** baht u devletüm **güneşi** / Ölmeden gördi göz o mâh-veşi

gün gibi [5]

1. güneş misali

M/514 Bu cemâl ile ol meh-i pür-nur / Oldı şehr içre **gün gibi** meşhûr

M/1426 Nûnı saçdı cihâna **gün gibi** nûr / Vâvı vaslile virdi kalbe sürûr

M/1435 Bir gice kim cihân olup gül-şen / **Gün gibi** olmışıdı meh rûşen

M/1967 Tâli‘i olmışidi ferhunde / **Gün gibi** nûr-ı vechi tâbende

2. apaçık ortada

M/1026 Nûr-ı sıdkıla kalbüñ enverdür / **Gün gibi** halka sıdkuñ ezherdür

günâh [6]

1. dinî açıdan suç sayılan şeyler

M/90 Yâ İlâhî **günâhuma** hadd yok / Hizmetüñde kusûruma ‘add yok

M/147 Gark idüp zulmet içre zulm ü **günâh** / Halkuñ olmışdı ekseri güm-râh

M/241 Gerçi cürm ü **günâhuma** hadd yok / Lutf u ihsânuña senüñ ‘add yok

M/1019 Seni sevmek **günâhsa** aña eger / Bârî öldür **günâhdan** kurtar

2. yazık

M/2103 ‘Aşk-ı cânânedür **günâh** baña / Andan oldı bu derd ü âh baña

günâh-kâr [2] günah işlemiş

M/78 Yâ İlâhî **günâh-kâr** oldum / Nefs elinden zelîl ü hâr oldum

M/239 Senden umar şefa‘ati ‘âlem / Ben **güneh-kâra** kıl şefa‘at hem

gündüz [1]

M/1236 **Gündüzin** derd-mend ü bî-çâre / Devr ider şehri mest ü âvâre

gün gibi rûşen olmak [1] gün gibi açık, çok açık, çok belli

M/642 Lîk **olmaga gün gibi rûşen** / Tutmayup dahı bir arada vatan

güni dün olmak [1] tün>dün~gündüzü geceye dönmek, çok üzülmek bağlamında

M/1053 Togmadı sâye gibi başına gün / **Oldı** derd-i firâkile **güni dün**

güni geçmek [1] günleri (o şekilde) geçmek

M/655 Nâle vü zârile **geçerdi güni** / Her gice göklere çıkardı üni

güstâh [2] küstah

M/1134 Nice **güstâh** olur ki bî-pervâ / Haremümde kılur giceyle safâ

M/1151 Bu ne **güstâhlıkdur** ey miskîn / Eyledüñ anı kendüñe âyîn

güstâh olmak [1] küstahlık etmek

M/1546 Lutfuña ol gedâ olup magrûr / **Ola güstâh** ü eyleye şer ü şûr

güşâde [2] açılmış, açık

M/27 Lutfuñıla **güşâde** kalb-i cinân / Feyzüñile safâda âb-ı revân

M/910 Şâ'ir-i hûb-fehm ü hûb-elhân / Nükte-dân ü **güşâde**-tab'-ı civân

güşâde-derûn [1] açık gönüllü

M/582 Biri hem bir latîf-ı sâde-derûn / Meşrebi sâfi vü **güşâde-derûn**

güşâde-zamîr [2] yüreği ferahlamış

M/1273 Bu tarafdan gül-i **güşâde-zamîr** / Gördi kim kıldı subh dehri münîr

M/2177 Hayf kim bülbül-i **güşâde-zamîr** / Kafes-i gamda ola zâr u esîr

güzel [5]

1. hoş

M/336 Nazm idüp bir **güzel** kitâb itseñ / Tab'-ı pâküñden intihâb itseñ

M/422 Cümle endâmı dil-keş ü garrâ / Birbirinden **güzel** kamu a'zâ

M/533 İçi pür cümle bî-bedellerile / Serv-kad lâle-had **güzellerile**

M/749 Mülk-i Rûm içre bir **güzel** yir var / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

2. hoş görünüşlü kadın

M/755 İçi pürdür kamu **güzeller** ile / Hüsn-i hulk içre bî-bedeller ile

güzellik [1] hüsün

M/622 Beñdeşüm var mıdur **güzellikde** / Hûb-rûlukda bî-bedellikde

güzâr eylemek [1] geçip gitmek

M/695 **Ne** karâr eylemek murâdumdur / Ne **güzâr eylemek** murâdumdur

güzer [1] geçiş

M/1997 Gördi andan sefer tedârükini / Şehr-i bâga **güzer** tedârükini

güzer eylemek [4] yönelmek, geçmek

M/839 **Eyleyüp** ol diyârdan **güzeri** / Cânib-i bahre eylemiş seferi

M/1184 Nâ-gehânî nesîm-i cân-perver / **Eyleriken** çemende geşt ü **güzer**

M/1962 **Eyleyüp** deşt ü kûh-sâre **güzer** / Eyledi cânib-i cenûba sefer

M/2057 Didi kim ey nesîm-i cân-perver / Yüri var **eyle** ol gedâya **güzer**

güzer itmek [3] yönelmek, geçmek

M/649 **İdüp** andan yaña o dem **güzeri** / Eyleridi cemâline nazarı

M/1048 Der-i dil-dâre varıcak seherî / Hâk-i pâyine **idicek güzeri**

M/1733 Aldı bâd-ı semûm çün haberi / **İtdi** Şâh Temûz'a dek **güzeri**

güzer kılmak [3] yönelmek, geçmek

M/646 Eyledi gâh Mülk-i Rûm'a sefer / Gâh **kıldı** Diyâr-ı Şâm'a **güzer**

M/897 Sakf u dîvârına idince nazar / Cûy-ı dil-cûy **kıldı** bâğa **güzer**

M/1668 Şöyle kıldı zemîne tâbı eser / Ki kişi rûy-ı hâke **kılsa güzer**

güzîn [2] seçkin

M/250 Çâr-yâr-ı **güzîn** ü 'âlî-şân / K'oldılar kasr-ı dîne çâr-erkân

M/1998 Bir mübârek zemânda şâh-ı **güzîn** / Şehr-i gül-zâre itdi 'azmi hemîn

H/Ḥ/Ḫ

hâ [3] Arap alfabesinde bir harf

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür ol **hâ** / ‘Arz ider her zamân cinânı saña

M/1415 Oldı feth-i fütûha **hâ’ları** hadd / Her biri itdi heşt cenneti ‘add

M/1416 **Hâsı** tûtî-veş oldı şekker-hâ / Oldı şiddet evrâda ‘ayn-ı rehâ

hâb [8]

1. rüya

M/878 Didi yâ Rab bu **hâb** mı yâ hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

2. uyku

M/959 Yatasan mest-i hâb-ı **nâz** içre / Kala bî-çâreler niyâz içre

M/1105 **Hâb**-ı nâz içre hufte iken Gül / Nâ-gehân irdi bir ‘aceb gulgul

M/1402 Bahtuñ uyandı **hâb**-i gafletden / İrdi devlet cenâb-ı ‘izzetden

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor o **hâb** / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/2006 Göz açup **hâbdan** kamu ezhâr / Toldı âfâka şevkile envâr

M/2008 **Hâb**-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / Lâle şevkile aldı deste ayag

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i mey-i nâb / Her biri oldı mest-i bâde-i **hâb**

habâb-âsâ [1] hava kabarcıkları gibi

M/80 Ser-i bî-magzumu pür itdi hevâ / N’ola düşsem meye **habâb-âsâ**

hâbdan gözin açmamak [1] uykudan gözünü açamayacak halde olmak

M/561 Gözine gelmeyince mey eseri / **Gözin açmazdı** hâbdan seheri

haber [3] bilgi

M/786 Ne **haberdür** ki mest idüp cânı / Bî-haber itdi ‘akl-ı hayrânı

M/1744 İrdi Şâh-ı Bahâr’a hem bu **haber** / Ki ‘adû kıldı bu yanaya sefer

M/1985 İşidüp anı husrev-i pîrûz / O **haberden** irişdi cânına sûz

haber almak [7] öğrenmek

M/1124 Serve hâlin sorup nezâketile / Hep **haber aldı** bir zerâfetile

M/1205 Görmedüm dostdan vefâ eserin / **Aldum** ammâ ki çok cefâ **haberin**

M/1733 **Aldı** bâd-ı semûm çün **haberi** / İtdi Şâh Temûz‘a dek güzeri

M/1789 Görmedi hîç-kes bahâr eserin / Gül‘üñ **almadı** kimseler **haberin**

M/1794 **Aldı** şâh-ı temûz çün **haberi** / Kalmadı dilde ıztırâb eseri

M/1848 Eyleyüp bu tarîkile nîreng / **Haber al** her birine geç bir reng

M/1854 Bilüp ahvâli hep zerâfetle / Hoş-**haber aldı** bir nezâketle

haber-dâr itmek [1] haber vermek, bildirmek

M/1843 Şehr-i Gül-zâr’e togrı reftâr it / O tarafdan bizi **haber-dâr it**

haber eylemek [1] haber vermek

M/1248 İşidüp güldi nâzile gül-i ter / Didi var **eyle** ol gedâya **haber**

haberin işitmek [1] haber almak

M/648 Kande kim görse bir cemâl eserin / Bir cemîlüñ **işitse** yâ **haberin**

haber irmek [2] haberi ulaşmak

M/1762 **İrdi** şâh-ı bahâra çün bu **haber** / Kalmadı zerre deñlü kudret ü fer

M/1833 **İrdi** nâ-gâh gûşına bu **haber** / Ki olup şehr-i bâg zîr ü zeber

haber virmek [3] bildirmek

M/1428 Yâları yârdan **virüp haberi** / Oldı âhirde rûy-ı yâr eseri

M/1588 Sûret-i kıssaya viren zîver / Böyle **virdi** bize bunda **haber**

M/1857 Cümle ahvâli aña **virdi haber** / Nitekim vâkıf oldı hayr ile şer

hâbe varmak [4] uykuya dalmak

M/935 **Hâbe varmışdı** yârile agyâr / Uyanık yok meger ki bülbül-i zâr

M/936 O gice bülbül-i latîf-elhân / **Varmayup hâbe** eyledi efgân

M/967 Bürümişdi cihânı zulmet-i şeb / **Hâbe varmışdı** dîde-i kevkeb

M/1297 Bir iki cur‘a kim aña degdi / **Hâbe vardı** benefşe baş egdi

hâb-ı gaflet [2] gaflet uykusu

M/264 **Hâb-ı gafletden** uyanup ezhâr / Bâğa açılmış idi leyl ü nehâr

M/934 **Hâb-ı gafletde** göz yumup encüm / Her biri kılmışidi kendüyi güm

habîb [7]

1. dost

M/817 Baña besdür Gül'üñ firâkı **habîb** / N'ola olmazsa ger visâle nasîb

2. sevgili

M/837 Oldı çün Şehr-i Gül-sitân'a karîb / Cân dimâgına irdi bûy-ı **habîb**

M/1206 Zâhiren olmışam egerçi karîb / Lîk oldı ba'îd vasl-ı **habîb**

M/1494 Her kime kim müyesser ola **habîb** / Olur elbette ol arada rakîb

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı **habîb** / Yohsa geçdi mi câna cevr-i rakîb

M/2321 Ne cefâ-yı rakîb ü cevr-i **habîb** / Bî-tekellüf **habîbe** oldı karîb

Habîb-i Hudâ [1] Allah'ın dostu Hz.Muhammed bağlamında

M/219 Geçüp andan dahı **Habîb-i Hudâ** / Lâ-mekân tahtın eyledi me'vâ

habîr olmak [1] haberi olmak

M/2420 **Olmayup** lafz u ma'nâsına **habîr** / Geh zeber kıla lafzını geh zîr

habs [3] hapis

M/2094 Ne günâh eyledüñ ki ey bî-kes / Olasan müstehakk-ı **habs**-i kafes

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i kafes / Kala **habs** içre olmagın bî-kes

M/2192 Kala **habs** içre bir kemâl ehli / O belâ issi sen vebâl ehli

hâcât [1] istekler, ihtiyaçlar

M/2072 Eyleyüp her seher münâcâtı / ‘Arz iderdi Hudâ’ya **hâcâtı**

hâcî [1] hacı

M/1202 Döndüm ol **hâcîya** bu ben mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye nûr

haclet [3] utanma

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol hatarı / Gülüñ od oldı **hacletile** yiri

M/2013 Berf anı göricek bu hâletile / Eriyüp yire geçdi **hacletile**

M/2260 **Hacleti** kodı perdeyi açdı / Didi hadden cefâyısa geçdi

hadd [4] sınır

M/168 **Hadd**-i i‘câzın itmege ma‘lûm / Söyledi aña berre-i mesmûm

M/408 Sebzeden yir yüzinde ceyşi füzûn / **Hadd** ü ‘add ü şümârdan bîrûn

M/1327 Nâzenînlerde bu mıdur ‘âdet / Olmaya nâza **haddile** gâyet

M/1415 Oldı feth-i fütûha hâ’ları **hadd** / Her biri itdi heşt cenneti ‘add

haddüñi bilmek [5] sınırını bilmek

M/792 **Haddüñi bil** nedür bu şûr ile şer / Çıkma râh-ı edebden eyle hazer

M/1153 **Haddini bilmeyüp** ‘aceb ne revâ / Şâh’a ‘âşık geçer kemîne gedâ

M/1155 Didi **haddini bilsün** ol rüsvâ / Añmasun nâmum itmesün gavgâ

M/1532 **Haddüñi bilmeyüp** neden ki müdâm / Şâha ‘âşık geçersen ey bed-nâm

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp ey şâh / **Haddini bilsün** ol gedâ-yı tebâh

hadd yok [4] haddi hesabı yok

M/90 Yâ İlâhî günâhuma **hadd yok** / Hizmetüñde kusûruma ‘add yok

M/166 Şeref ü rütbetine **hadd yokdur** / ‘İzzet ü kudretine ‘add yokdur

M/241 Gerçi cürm ü günâhuma **hadd yok** / Lutf u ihsânuña senüñ ‘add yok

M/409 Berg ü bârına **hadd** ü ‘add **yogıdı** / Berg-i eşcârdan dahı çogıdı

hadden geçmek [1] sona ermek

M/2260 Hacleti kodı perdeyi açdı / Didi **hadden** cefâyısa **geçdi**

hâdî [1] yol gösteren

M/2107 Çekme gam vakt-i şevk ü şâdîdür / ‘Aşk kûy-ı murâda **hâdîdür**

hâdim [1] hizmetkar

M/1495 Meger olmışdı bir ‘aceb zâlim / Gül-i ra‘nâ’ya zâbit ü **hâdim**

hâdî olmak [3] yol göstermek, mazluma yardım etmek

M/879 Hızr-ı himmet **olup** bana **hâdî** / İtdi kûy-ı murâda irşâdı

M/1010 Koma zulmetde kalb-i nâ-şâdı / Kûy-ı dil-dâre **ol** bana **hâdî**

M/1413 Bâ’sı hem **oldı** behcete bâdî / Tâ’sı âhir sa‘âdete **hâdî**

hadîd [1] demir

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü sefîd / Lîk bârid tabî‘atı çü **hadîd**

hâdis olmak [2] ortaya çıkmak

M/1565 Belki olur kemâline bâ‘is / Günde biñ ‘âşık **ola** ger **hâdis**

M/2095 Ne fesâd **oldı** ey ‘aceb **hâdis** / Ki ola kayd ü bendüñe bâ‘is

hâfız [1] muhafız

M/1496 Ki olup **hâfız**-ı gül-i ra‘nâ / Aña olmışdı emrile lâlâ

hafî [1] gizli

M/254 Râbi‘en Hazret-i ‘Alî-yi Velî / Vâkıf-ı nükte-i **hafî** vü celî

hafta [1] yedi gün

M/302 Gerçi var kudretüm ki bî-pervâ / **Haftada** bir kitâb idem inşâ

hâ'il olmak [1] araya girmek, engel olmak

M/175 N'ola ger hâ'il olmayup her sû / Nazarında bir ola püşt ile rû

hak [4]

1. doğru

M/301 Hoş didüñ sözlerüñ kamu **hakdur** / Her kim inkâr iderse ahmakdur

M/439 'Aynı kim 'ayn-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i 'ayn dinilse ger **hakdur**

M/2019 Gitdi zulm irdi 'âleme revnak / Zahikü'l-bâtıl oldı câ'ü'l-**hak**

2. uygun, yerinde

M/1135 Nice yañşur bu nice yañşakdur / Öte tur diseñüz aña **hakdur**

hâk [29] toprak

M/40 **Hâkile** âbe imtizâc virüp / Nâmiye eyledüñ mizâc virüp

M/61 Bir avuç **hâkden** ne kudret ü tâb / Ki ola âfitâb-ı 'âlem-tâb

M/141 Ger murâd olmasa o tıynet-i pâk / İmtizâc eylemezdi âbile **hâk**

M/169 Bulalı serv-i kadrile pâye / Salmadı **hâke** gün gibi sâye

M/172 Sâye salmazdı **hâke** gerçi o mâh / Hoş geçer sâyesinde bende vü şâh

M/228 Yine idüp müşerref eflâki / kıldı tekrîm tûde-i **hâki**

M/543 Buldı devrinde i‘tidâli zamân / İmtizâc itdi âb u **hâk**-i cihân

M/579 **Hâk**-i magribden eylese harekât / Maşrıkı seyr iderdi ol sâ‘at

M/657 Rûz-ı evvelde **hâkini** takdîr / Âb-ı ‘aşkile eylemiş tahmîr

M/752 Âbı safvetde âb-ı Kevser’dür / **Hâki** gûyâ ki misk-i ezferdür

M/754 **Hâk**-i pâki olup ‘abîr-sirişt / Oldı dârü’s-selâm hem-çü behişt

M/774 Gûş idince bu sözi Bülbül-i zâr / **Hâke** düşdi vü kıldı zâr hezâr

M/776 Virdi ilden karâr u sabrı yile / Düşdi **hâke** figân u nâleyile

M/893 Âbı sâfî vü **hâki** müşk-i sirişt / Heşt bâbı niteki heşt bihişt

M/918 Göricek Serv’i **hâke** yüz sürdi / Serv ayag üzre hizmete turdı

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie o zâr / **Hâkden** kaldur eyle lutfuñı yâr

M/1033 **Hâkine** bârî ber-güzâr eyle / Salma gözden aña nazar eyle

M/1050 **Hâk**-i kûyına var mezelletile / Pâyine sür yüzüñi zilletile

M/1167 Derd-i hecriyle kaldı çün hâmûş / Düşdi **hâke** olup o dem bî-hûş

M/1242 Ne zarar ola serv-i bâlâye / Sala **hâk**-i hakîre ger sâye

M/1617 ‘Aşkile **hâkden** zuhûr itdüm / Dehre ol vechile ‘ubûr itdüm

M/1659 Râyet-i kadri irdi eflâke / Şûle saldı celâlile **hâke**

M/1712 Şehri teslîm idüp sen el çekesen / **Hâk**-i hâlüme tohm-ı ‘afv ekesen

M/1839 Var idi bir berîd-i çâlâkî / Fi‘li bâdî tabî‘atı **hâkî**

M/1863 Şol kadar **hâke** zer nisâr oldı / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

M/1866 Sararup ehl-i bâg dehşet ile / Düşdiler **hâke** havf u haşyet ile

M/1892 Tutulup **hâk** katı saht oldı / ‘Âlemüñ gözi yaş ile toldı

M/1922 Kahr ile **hâki** kılmaga medfen / Halka kâfur ile getürdi kefen

M/2023 Yine cûdı hazînesin açdı / **Hâk**-i pâke dür ü güher saçdı

Hak cenâbbı [1] yüce Allah'ın huzuru

M/243 Cürm ü 'isyânı eyledüm katı çok / Varmaga **Hak cenâbbına** yüz yok

hâke salmak [5] yıkmak, yerle bir etmek

M/685 Bu nemedde neden ki kalmışsan / Kendüñi böyle **hâke salmışsan**

M/1607 Seni kim **saldı hâke** zilletle / Seni kim yakdı dâğ-ı hasretle

M/1613 Kâmetüm bâr-ı 'aşk ham kıldı / **Hâke saldı** esîr-i gam kıldı

M/1783 Eyleyüp hem Şeh-i Bahâr'ı esîr / Gül'i **hâke saluñ** bilâ-te'hîr

M/2349 İrişüp hükm-i Dâver-i kâhhâr / Anı da **hâke saldı** bu gaddâr

hâke üftâde kılmak [1] yere sermek, öldürmek bağlamında

M/2331 Gül-i zîbâyı virüben bâde / Bülbüli **kıldı hâke üftâde**

hâke yüz sürmek [2] ayağına kapanmak saygı göstermek bağlamında

M/1226 Vardı şâh-ı güle du'â itdi / **Hâke yüz sürdi** vü senâ itdi

M/1431 Geldi zevk u safâyıla vecde / **Hâke yüz sürdi** eyledi secde

hakîkât [2] gerçek, doğru

M/70 Cümle sensin olan **hakîkat**-ı hâl / Mâsivâ arada hayâl-i muhâl

M/111 Cânumı eyle pür **hakîkatile** / Kalbümi rûşen it tarîkatile

hâkile yek-sân itmek [1] yerle bir etmek

M/2347 Bozdı tertîbini anuñ da cihân / Anı da **itdi hâkile yek-sân**

hâkim [3]

1. Allah

M/717 Rûz-ı evvelde **hâkimi** takdîr / Dest-i ‘aşkile eylemiş tahmîr

2. hükümdar

M/757 Şâh-ı Gül **hâkimidür** ol şehrüñ / Kim odur şâhı cümle-i dehrüñ

3. hükmeden

M/1070 Cümle sırr-ı nihâna ‘âlimsen / Cümle ‘arz u semâya **hâkimsen**

hâki menzil ü me’vâ itmek [1] yerin dibine batırıp çıkarmak

M/2338 Kimüñ itdi makâmını a‘lâ / **K’itmeye hâki menzil ü me’vâ**

hâkim olmak [1] hüküm sürmek

M/1684 Aña bir pâd-şâh **olup hâkim** / Taht-ı ‘izzetde hoş geçer dâ’im

hakîr [3] değersiz

M/1583 Kandedür şimdi ol gedâ-yı **hakîr** / Göster itsünler anı bend ü esîr

M/2102 Cürm olup bu **hakîre** lutf-ı nefes / Eyledi derdile esîr-i kafes

M/2181 Di kafesde esîr oldugını / Böyle hor u **hakîr** oldugını

hâk-i râh [1] yolunun toprağı

M/1573 Vardı der-gâh-ı şâha yüz urdı / ‘Aczile **hâk-i râha** yüz sürdi

hâk-i râh olmak [1] ayağına kapanmak

M/602 Geçdi evreng-i hüsne şâh oldı / Şâhlar aña **hâk-i râh oldı**

hâkir kalmak [1] değersizleşmek

M/2213 Hayfola kim olup kafesde esîr / **Kala** derd ü meşakkat içre **hakîr**

hâk-i pây [8]

1. Hz. Peygamber’in ayayığının toprağı bağlamında

M/199 **Hâk-i pâyine** yüz sürdi ol ân / Vardur andan dahı yüzinde nişân

M/244 Bıragup **hâk-i pâyüñe** özümi / Âsitânuña tutmışam yüzümi

2. ayağının tozu~yanına, huzuruna gelmek bağlamında

M/905 Bir fakîr ile âşinâ oldum **/ Hâk-i pâyüñe** reh-nümâ oldum

M/1048 Der-i dil-dâre varıcak seherî / **Hâk-i pâyine** idicek güzeri

M/1216 Hâlümi **hâk-i pâyine** ‘arz it / Gerden-i câna minnetüñ farz it

M/2148 Gözin açdukda yüz yire urdı / Yüzini **hâk-i pâyine** sürdi

M/2185 Âsitânına vardı yüz urdı / Yüzini **hâk-i pâyine** sürdi

M/2206 İtdi bülbül de şâha medh ü senâ / Yüz urup **hâk-i pâye** kıldı du‘â

hakîr [4] aşağı

M/854 Ben gedâ ol şâh-ı mu’allâdur / Ben **hakîr** ol refî‘ vü a‘lâdur

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü **hakîr** / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/1035 N’ola oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür ol gedâ-yı **hakîr**

M/1242 Ne zarar ola serv-i bâlâye / Sala hâk-i **hakîre** ger sâye

hâkister kılmak [1] küle çevirmek

M/1664 Yakdı **kıldı** cihânı **hâkister** / Kalmadı yir üstünde sebze-i ter

hâk itmek [1] toprak olmak, aşkından ölmek

M/1032 Yakasın kıldı dest-i şevküñ çâk / ‘Aşkuñ **itdi** ten-i za‘îfin **hâk**

Hakk [26] Allah

M/149 Kılmasa ger çerâğ-ı şer‘i delîl / **Hakka** bulmazdı kimse togru sebîl

M/164 **Hak** Süleymân’a virdi ger hâtem / İtdi anı nübüvvete hâtem

M/165 Gerçi Dâvud’dur hâlife-i Hak / Oldı bu **hakka** mazhar-ı Mutlak

M/231 İşidüp anı cümle-i ashâb / Buldılar lutf-ı **Hakk'a** fethü'l-bâb

M/275 'Âleme irdi revnak u zîver / Bâğa gel eyle sun'-ı **Hakk'a** nazar

M/295 Hamdü li-llâh ki virdi **Hak** kudret / Neden olmak bu resme bî-himmet

M/382 Devlet ü 'ömrini kılup efzûn / Kıla **Hak** düşmenin za'îf ü zebûn

M/416 Bâğ-ı 'ömrinde bir gül açılmış / **Hak'dan** üstine feyz saçılmış

M/450 Yâhûd engüşt-i ber-güzîde-i **Hakk** / Kamerüñ kursın eyledi iki şakk

M/1067 Mihr ü mâhı koyup Halîl-âsâ / **Hakk'a** yüz tutdı itdi 'arz-ı recâ

M/1104 Bülbül idüp hezâr sûz u güdâz / Eyleriken bu resme **Hakk'a** niyâz

M/1228 Mâh-ı hüsnüñ münevver itsün **Hak** / Her murâduñ müyesser itsün **Hak**

M/1229 Eyleyüp 'izz ü rif'atüñ dâ'im / Kasr-ı 'ömrüñ **Hak** eylesün dâ'im

M/1323 İbtida nâmeyi idüp inşâ / **Hakk'a** hamd itdi vü Resûl'a senâ

M/1342 Gerçi ma'şûka virdi 'izzeti **Hak** / 'Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1383 Evvelâ itdi **Hakk'a** hamd ü senâ / Hem Resûl'a selâm-ı lâ-yuhsâ

M/1403 Sundı mektûbı şevkile zanbak / Didi kim eyleyüp 'inâyet **Hakk**

M/1408 Baña **Hak'dan** kitâb-ı rahmetdür / Gamdan âzâdelige hüccetdür

M/1432 Eyleyüp **Hakk'a** şükr-i lâ-yuhsâ / Kıldı şevkile câmesini kabâ

M/1989 **Hak** virürse irüp sa'âdetile / Alalum şehr-i bâgı devletile

M/2085 Yâ İlâhî be-**hakk**-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma sebebi

M/2087 Bu du'âyı iderken ol miskîn / **Hak** du'âsın kabûle kıldı karîn

M/2088 Kaçan itdi du'âyı bir mazlûm / Ki kıla lutf-ı **Hak** anı mahrûm

M/2116 Eyledi **Hakk'a** şükr-i lâ-yuhsâ / Hem nesîm-i kerîm'e itdi du'â

M/2212 Didi bunuñ gibi kemâl ehli / Ola **Hak** kurbıla visâl ehli

hakkında [1] üzerine

M/462 Lebi **hakkında** gerçi söz çokdur / Ne diyem ol dehâna kim yokdur

hakkı-hakkıyçün [22] hakkı için~kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz (TDK, 2023).

M/1083 Dil-i feryâd-hâh **hakkıyçün** / İtdügüm sûz u âh **hakkıyçün**

M/1084 Dil-berüñ gunc u nâzı **hakkıyçün** / Ehl-i ‘aşkuñ niyâzı **hakkıyçün**

M/1086 Ehl-i hüsnüñ melâhati **hakkı** / ‘Aşk erinüñ mahabbeti **hakkı**

M/1087 Bagrumuñ kara başı **hakkıyçün** / Gözümüñ kanlu yaşı **hakkıyçün**

M/1092 Şem‘-i mâhuñ ziyâsı **hakkıyçün** / ‘Âlemüñ rûşenâsı **hakkıyçün**

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz **hakkı** / Zulmet-i şâm ü nûr-ı rûz **hakkı**

M/1094 Âsmân hakkı vü zemîn **hakkı** / Yevm-i mev‘ûd ü yevm-i dîn **hakkı**

M/1095 Hazret-i Âdem-i sâfî **hakkı** / Ya‘nî ol server-i vefî **hakkı**

M/1096 Şît ü Nûh u Halîl **hakkıyçün** / Peyk-i Hakk Cibrîl **hakkıyçün**

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm **hakkı** / ‘Îsi-i Meryem ol Kerîm **hakkı**

M/1099 Dahı ashâb u âli **hakkıyçün** / ‘İzz ü kadr ü celâli **hakkıyçün**

hâk olmak [2] toprak olmak, ölmek bağlamında

M/1618 Derd-i ‘aşkile derd-nâk olurum / Yine âhir anuñla **hâk olurum**

M/2046 Yohsa olup gamile sînesi çâk / **Oldı** mı kûy-ı gamda derdile **hâk**

hâk-sâr [3] toz toprak içinde, hakir

M/1240 N'ola ey âftâb-ı evc-i kemâl / İtsen ol **hâk-sâre** 'arz-ı cemâl

M/1995 Size gerçi bu kâr zahmetdür / Lîk ben **hâk-sâre** minnetdür

M/2176 Senden irür irürse çâre yine / Meded eyle o **hâk-sâre** yine

hâk-sâr olmak [1] yerle bir olmak

M/2073 Didi yâ Rabb **hâk-sâr oldum** / Kafes içre esîr ü zâr oldum

Hak Ta'âlâ [1] Allah

M/2269 Anı gûş eyleyince bülbül-i Zâr / **Hak Ta'âlâ'ya** itdi şükr-i hezâr

hâl [65]

1. durum, vaziyet, tavır

M/70 Cümle sensin olan hakîkat-ı **hâl** / Mâsivâ arada hayâl-i muhâl

M/246 Olmaz ise şefa'atüñ yâver / Acıya **hâl**-i zâruma kâfer

M/688 Yohsa 'âşık mısan nedür **hâlüñ** / Baña 'arz eyle demdür ahvâlüñ

M/716 Didi Bülbül eyâ latîf-elhân / Diñle **hâlüm** ki ola saña 'ayân

M/852 Didi Bülbül ki ey huceste-hısâl / **Hâlümi** gör gamumdan itme su'âl

M/899 Tururban ben bu yolda merd-âne / Diyeyin **hâli** Serv-i der-bân'e

M/906 Bir hüner sâhibi kemâl ehli / Bir safâ ıssı zevk ü **hâl** ehli

M/919 Sordı **hâlin** hikâyetin bir bir / Bildi şükr ü şikâyetin bir bir

M/920 İtdi Bülbül de **hâlini** takrîr / Cümle mâ-fî'z-zamîrini ta'bîr

M/942 Diñle **hâlüm** hikâyet eyleyeyin / Saña senden şikâyet eyleyeyin

M/986 Ebr tutdı cihânı ser-tâ-ser / **Hâlüme** beñzer aglamak ister

M/1012 Varurisen cenâb-ı dil-dâre / 'Arza kıl **hâl**-i zârumı yâre

M/1016 Yiter ol derd-mendi odlare yak / Nazar-ı rahmet eyle **hâline** bak

M/1017 Müstemend ü garîb ü 'âşıkdur / **Hâline** şefkat eyle yazıkdur

M/1029 Benüm içün idüp girîbân çâk / 'Arza kıl yâre **hâlümi** bî-bâk

M/1038 İltifât it kemâl ehline / İ'tibâr eyle **hâl** ehline

M/1071 Saña ma'lûmdur benüm **hâlüm** / Müşkil oldı ziyâde ahvâlüm

M/1075 Kimse yoh **hâlüm** eyleyem i'lâm / Kaldum uş zâr ü 'âciz ü nâ-kâm

M/1077 Mahremüm gussa hem-demüm nâle / Ugramasun kimesne bu **hâle**

M/1080 Acımaz kimse **hâlüme** bir dem / Meger ancak bu yârelü sînem

M/1121 İtdi pes bülbüli tecessüse 'azm / Bilmege vasf-ı **hâlin** eyledi cem

M/1124 Serve **hâlin** sorup nezâketile / Hep haber aldı bir zerâfetile

M/1126 Güle geldi rivâyet eyledi hep / **Hâl**-i zârın hikâyet eyledi hep

M/1172 Oldı dem-beste itmedi nâle / Kimse tâ vâkıf olmaya **hâle**

M/1187 Derd-i hecriyle haste-**hâl** olmış / Reh-i fürkatde pây-mâl olmış

M/1190 Didi **hâlüñ** nedür safâ geldüñ / Ne yil esdi ki bu yaña geldüñ

M/1210 Kimse yok **hâlüm** eyleye i'lâm / Ola kim rahm ide o mâh-ı tamâm

M/1212 **Hâlümi** bilse ol Gül-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı böyle cefâ

M/1216 **Hâlümi** hâk-i pâyine ‘arz it / Gerden-i câna minnetüñ farz it

M/1217 Dil-bere **hâl**-i fürkati bildür / Çekdügüm derd ü mihneti bildür

M/1222 **Hâlüñi** yâre ‘arz idüp bir bir / Kılayın ser-güzeştüñi takrîr

M/1318 Kimseden kimseye çü yok çâre / **Hâlümi** ben yanayın ol yâre

M/1332 Tîg-i gam eyledi derûnumı hûn / Derdile **hâlüm** oldı diger-gûn

M/1337 Merhamet kıl ki haste-**hâl** oldum / Kuvvetüm gitdi bî-mecâl oldum

M/1386 Elem-i ‘aşkumile **hâlüñ** ne / Gam-ı hecrümle infi‘âlüñ ne

M/1459 Didi kim derdüñi ‘ıyân eyle / **Hâl**-i ‘aşkuñ nedür beyân eyle

M/1578 Rûz u şeb fıskdan degül hâlî / O gedânuñ harâbdur **hâli**

M/1597 Dili var lîk nutka kudreti yok / **Hâlini** söylemege tâkati yok

M/1602 Didi ey müst-mend **hâlüñ** ne / Gam-ı ‘aşkile infi‘âlüñ ne

M/1610 Söyle **hâlüñ** nedür be hey miskîn / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

M/1620 **Hâlümi** añlamaz gül-i hod-kâm / Nutka yok tâkat eyleyem i‘lâm

M/1621 **Hâlümi** kimse itmedi ma‘lûm / Kimseye sırrum olmadı mefhûm

M/1622 Kaldum işte bu resme zâr u zebûn / Derd-i hecrile **hâl**-i dîger-gûn

M/1623 Kudretüm yok ki söyleyem **hâlüm** / Bilmedi hîç kimse ahvâlüm

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile zâr / N’oldı gör **hâl**-i ‘âlem-i gaddâr

M/1712 Şehri teslîm idüp sen el çekesen / Hâk-i **hâlüme** tohm-ı ‘afv ekesen

M/1902 Gül-şen ahvâlin añdılar nâ-gâh / Şâhı **hâlinden** itdiler âgâh

M/1950 ‘Âkıbet n’oldı diñle gör **hâli** / Kaldı andan da gül-sitân hâlî

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet emri tamâm / İrdi teftîş-i **hâle** sevk-i kelâm

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân vâlî / Nice oldıysa hem şitâ **hâli**

M/1984 Şâha bir bir şikâyet eyledi hep / Cümle **hâlin** rivâyet eyledi hep

M/2044 N’oldı ol zâr-ı bî-kesüñ **hâli** / Gül-şen andan niçün ola hâlî

M/2060 Elem ü hecrile nedür **hâlüñ** / Yakdı mı nâr-ı gam per ü bâlüñ

M/2081 Yâre i‘lâm ide varup **hâlüm** / Bildüre fürkatinde ahvâlüm

M/2093 Didi **hâlüñ** ne ey esîr ü za‘îf / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2101 Didi idüp hezâr nâle vü zâr / **Hâlümi** diñle ideyin tekrâr

M/2145 Görüp ol **hâli** hayrete taldı / Hayretinden tayandı kaldı

M/2167 Bu ne işdür garîb vâk‘ıadur / Şöyle beñzer bu **hâl** vâk‘ıadur

M/2180 Düşürüp bir münâsebet nâ-gâh / **Hâl**-i bülbülden eylegil âgâh

M/2187 ‘Âkıbet aña irdi sevk-i kelâm / K’eyleye **hâl**-i bülbüli i‘lâm

M/2223 Hâtırın sordı bilmege **hâlin** / İtdi bülbül de şerh ahvâlin

M/2224 Eyledi ser-güzeştini takrîr / Söyledi cümle **hâlini** bir bir

M/2231 Mâ-cerâyı rivâyet eyledi hep / Cümle **hâlin** hikâyet eyledi hep

M/2334 **Hâli** budur cihân-ı gaddâruñ / Hîledür ‘âdeti bu mekkâruñ

2. ben

M/454 **Hâli** kim yüzde nokta hey’etdür / Merkez-i hüsn ü lutf u behcetdür

halâs [2] kurtuluş

M/2085 Yâ İlâhî be-hakk-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle **halâsuma** sebebi

M/2111 Bu kafesden **halâsuñ** oldı karîb / Aglama derdüñe irişdi tabîb

halâs eylemek/itmek [2] kurtarmak

M/2078 Rahmet-i ‘âm ü lutf-ı hâs eyle / Bu kafesden beni **halâs eyle**

M/2198 Didi **idüp halâs** o nâlânı / Getürüñ baña göreyin anı

halâvet [1] tatlılık

M/1089 Leb-i dil-berdeki **halâvet** içün / Ruh-ı cânândaki tarâvet içün

hâlden hâle [1] durumdan duruma

M/700 Olup anuñla ıztırâb üzre / **Hâlden hâle** inkılâb üzre

halef [1] babadan sonra gelen oğul, yerine geçen

M/347 Cümle ‘Osmâniyâna hayr-ı **halef** / Yâd-gâr-ı şehen-şehân-ı selef

hâlet [12]

1. keyif

M/268 Serv şevkile raksa girmişdi / ‘Âleme hoşça **hâlet** irmişdi

2. haller

M/683 Bu terennüm nedür ne **hâletdür** / Nefesüñde bu ne letâfetdür

M/684 Bu kemâl ile sen bu **hâletde** / Neden olmak bu resme zilletde

M/1120 Göricek hey’et ü kıyâfetini / Añlarum cümle vaz‘ ü **hâletini**

M/1540 Didi ey gül nedür bu **hâletler** / Bir levende bu deñlü ruhsatlar

M/1626 Böyle bunlar bu **hâlet** üzre iken / Birbirine melâmet üzre iken

M/1978 Didi âyâ ne **hâlet** oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña bunca ta‘ab

M/2013 Berf anı göricek bu **hâletile** / Eriyüp yire geçdi hacletile

M/2143 Bülbülüñ geldi gül ‘ıyâdetine / Nazar itdi çü vaz‘ u **hâletine**

M/2173 Böyle ol bî-nevâ bu **hâletler** / Güft ü gû itmede melâletler

M/2202 Şâh-ı ‘âlî bakup kıyâfetine / Nazar itdi çü vaz‘ u **hâletine**

M/2225 İşidüp anı serv o **hâletde** / Başını saldı kaldı hayretde

hâlet-i ‘aşk [4] aşk hâli

M/656 Var idi tıynetinde **hâlet-i ‘aşk** / Gâlib olmış aña tabî‘at-ı ‘aşk

M/672 **Hâlet-i ‘aşkile** olup gûyâ / Adı olmışdı Bülbül-i şeydâ

M/687 Görinür sûretüñde **hâlet-i ‘aşk** / Kaplamış cismüñi felâket-i ‘aşk

M/1168 Nice dem yatdı bî-hod ü ser-mest / **Hâlet-i ‘aşkile** ne nîst ü ne mest

hâlî [2]

1. tenha, boş

M/321 Şöyle sanduñ mı ‘âlemi **hâlî** / Bunı ko eyle himetüñ ‘âlî

2. uzak durmak, geri kalmak

M/1578 Rûz u şeb fıskdan degül **hâlî** / O gedânuñ harâbdur hâli

hâlî eylemek [1] boşaltmak, temizlemek

M/1422 ‘Aynı ‘işret evin idüp ‘âlî / Gayn’ı **eyledi** gayrdan **hâlî**

halîfe-i Hak [1] Allah’ın halîfesi

M/165 Gerçi Dâvud’dur hâlife-i Hak / Oldı bu hakka mazhar-ı Mutlak

hâli harâb [1] perişan durumda

M/1578 Rûz u şeb fıskdan degül hâlî / O gedânuñ **harâbdur hâli**

hâlî harâb olmak [1] perişan duruma düşmek

M/1834 Nâ-bedîd oldı şehr-yâr-ı çemen / Kaldı **hâlî harâb olup** gül-şen

hâlî kalmak [2] boşalmak

M/1801 **Kaldı hâlî** çü milket-i gül-şen / Diñle imdi nic’oldı kıssayı sen

M/1950 ‘Âkıbet n’oldı diñle gör hâli / **Kaldı** andan da gül-sitân **hâlî**

hâlî koymak [1] boşaltmak

M/1905 Yakup âhir anı **koyup hâlî** / Şimdi oldugını Hazân vâlî

Halîl [3] Hz. İbrahim

M/160 Gerçi hullet **Halîl'e** oldı kabâ / Aña tâc-ı mahabbet oldı sezâ

M/1067 Mihr ü mâhı koyup **Halîl**-âsâ / Hakk'a yüz tutdı itdi 'arz-ı recâ

M/1096 Şît ü Nûh u **Halîl** hakkıyçün / Peyk-i Hakk Cibrîl hakkıyçün

hâlî olmak [2] geri durmak

M/1307 Bagrını delmişidi ney gibi gam / **Hâlî olmazdı** nâleden bir dem

M/2044 N'oldı ol zâr-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen andan niçün **ola hâlî**

hâlis [1] saf, duru

M/127 Tâ'atüm bî-riyâ vü **hâlis** kıl / Beni ihsânuñıla muhlis kıl

halk [29]

1. insanlar

M/147 Gark idüp zulmet içre zulm ü günâh / **Halkuñ** olmışdı ekseri güm-râh

M/315 **Halk** olup mübtelâ-yı câh u celâl / Kaldı ayakda ehl-i fazl u kemâl

M/352 Oldı 'adli ile **halk** âsûde / Cûdı gark itdi 'âlemi sûde

M/869 Beni 'aşk itdi mest ü dîvâne / **Halka** 'aşkile oldum efsâne

M/1020 Yok eger ol gedâdan ey dil-dâr / Utanup **halkdan** idersen 'âr

M/1026 Nûr-ı sıdkıla kalbüñ enverdür / Gün gibi **halka** sıdkuñ ezherdür

M/1156 Cümle esrârumı 'ıyân itdi / Nâmumı **halka** dâstân itdi

M/1181 Âftâb itdi **halka** ‘arz-ı cemâl / Oldı şevkiyle dehr mâl-â-mâl

M/1235 Uyumaz giceler figân eyler / ‘Aşkuñ **halka** dâstân eyler

M/1652 **Halk**-ı ‘âlem çıkup libâsından / ‘Avd olup havf ile hevâsından

M/1666 Zulmı cellâdı eyleyüp rence / Kılmaga cümle **halka** işkence

M/1806 Zer-feşânlıkdı dâ’imâ kârı / Bezl idi **halk**-ı ‘âleme varı

M/1875 Hâsılı i‘tidâlden bîrûn / Tab‘-ı serdile **halka** zulmi füzûn

M/1877 Sadmet-i kahrı çün zuhûr itdi / Cümle-i **halkı** bî-huzûr itdi

M/1880 Dem-i serdiyle düşdi âvaha **halk** / Ki ısındı ‘azâb-ı dûzaha **halk**

M/1882 Ki girüp raksa **halk** ser-tâ-ser / Her biri bir bucakda çeng çalar

M/1884 Zulm ü kahrı çü başına üşdi / Kaçdı hep **halk** âteşe düşdi

M/1887 Olmayup **halk** mescide reh-yâb / Eylediler ocakları mihrâb

M/1904 Eyledügin temûz şâh harâb / Eyleyüp hiddetile **halkı** kebâb

M/1922 Kahr ile hâki kılmaga medfen / **Halka** kâfur ile getürdi kefen

M/1937 **Halka** idüp bürûdetin zâhir / Şiddet ü zulmı idicek vâfir

M/1938 Görüp ol şiddetini **halk** üşüyüp / Oda ısındılar ocaga düşüp

M/1939 Ocagı **halk** eyleyüp mihrâb / Oldı âteş-perest şeyhile şâb

M/2024 Ehl-i bâga idüp ri’âyetler / **Halka** geydürdi sebz hil‘atler

M/2030 Açdı tûmârını yine zanbak / Şevk bâbından aldı **halk** sebak

M/2032 **Halk**-ı ‘âlem açıldılar bâga / Yine her gûşe döndi uçmaga

M/2239 Zevkile açılup cihân çü gül / **Halk** olmışidi şevkile bülbül

2. yaratmak

M/463 Yaradan **halk**-ı ‘âlemi yokdan / Ben ne yüzden uram demi yokdan

halk-i zemâne [1] aynı dönemde yaşayan kimseler

M/634 Bile **halk-ı zemâne** kim el’ân / Olmışam hüsnile ferîd-i cihân

halka [1] çember

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i **halka**-i kemend-i cünûn

hall kılmak [1] halletmek

M/627 Hızr-ı vakt ol bu müşkilüm **hall kıl** / Baña bu mücmeli mufassal kıl

hâm [3] olgunlaşmamış

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle cümle kâr tamâm / Puhte terbiyyetüñle cümle-i **hâm**

M/1647 Puhte eylerdi **hâmı** tedbîri / Dehre revnak virürdi te’sîri

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle anuñ oldı yakîn / **Hâmlar** puhte puhteler şîrîn

hamd [1] övmek, ululama, yüceltmek, methetmek, sena etmek (Cebecioğlu, 1997: s. 137).

M/32 Ol dehân u zebânıla gül-zâr / **Hamduñu** rûz u şeb ider tekrâr

hamd etmek/itmek [4] Allah’a şükürlerini sunmak

M/34 **Hamd ider** saña cümle mürde vü hay / Buñı iş‘âr ider ve **inne min şey**

M/35 Kimse **hamd idemez** saña elyak / Hamdi sen kıl geri saña ancak

M/1323 İbtida nâmeyi idüp inşâ / Hakk'a **hamd itdi** vü Resûl'a senâ

M/1383 Evvelâ **itdi** Hakk'a **hamd** ü senâ / Hem Resûl'a selâm-ı lâ-yuhsâ

hamd kılmak [1] şükretmek

M/35 Kimse hamd idemez saña elyak / **Hamdi** sen **kıl** geri saña ancak

hamdülillâh [7] "Hamd Allah'a mahsustur, Allah'a hamdolsun." (Yılmaz, 1992: s. 61).

M/295 **Hamdü li-llâh** ki virdi Hak kudret / Neden olmak bu resme bî-himmet

M/324 Çokdurur **hamdü li-llâh** ehl-i kemâl / Var ise hüsnüñ eyle 'arz-ı cemâl

M/802 Didi gerçi fakîr ü dervîşem / **Hamdü lillâh** gamile dil-rîşem

M/1036 Gerçi ne câh ü mâlı var şâhum / **Hamdü lillâh** kemâli var şâhum

M/1194 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / **Hamdü li-llâh** ki irdi vuslat-ı yâr

M/1196 Yog iken hîç ihtimâl-i visâl / **Hamdü li-llâh** ki el virüp ikbâl

M/2398 **Hamdü li-llâh** bu nüsha-i mergûb / Oldı evrâk-ı gül gibi mahbûb

hâme [7] kalem

M/200 Eyledi çün ikinci çarhı mesîr / Ser-fürû' itdi **hâmesi** gibi tîr

M/376 Olsa eşcâr eger ki **hâme** baña / Olup evrâkı cümle nâme baña

M/491 Oldı engüşti sanki **hâme**-i sîm / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/1322 Aldı destine derdile **hâme** / Yazdı dil-dâre kanile nâme

M/1382 Pes ele aldı **hâmeyi** ol dem / Bülbüle yazdı nâmeyi ol dem

M/2428 Çeküben mîl **hâmeden** her-dem / Kûr ide çeşm-i sâdı ‘aynın hem

M/2435 Yazdı târîhi **hâme**-i şengül / Defter-i mûnis-i Gül ü Bülbül

Hamel [1] Koç burcu

M/1670 Tâbiş-i çarhı eyleyüp sûzân / **Hamel** ü sevri eyledi biryân

ham eylemek/kılmak [3] eğmek, bükmek

M/124 Hem rükû‘ içre kâmetüm **ham kıl** / Dâl-ı devletdür ol dem-â-dem kıl

M/1606 Kaddüñi derdile kim **eyledi ham** / Hâtıruñ kahrile kim itdi dijem

M/1613 Kâmetüm bâr-ı ‘aşk **ham kıldı** / Hâke saldı esîr-i gam kıldı

hamûd olmak [1] şükretmek

M/2390 Bu iki kuvvet olsa ger tefrît / Cismi **olur hamûd** u cübni muhît

hâmûn [1] bozkır, çöl

M/1920 Eyleyüp nâ-gehân şebî-hûnı / Tutdı sahrâ vü deşt ü **hâmûnı**

hamûş kalmak [1] suskunlaşmak

M/1167 Derd-i hecriyle **kaldı** çün **hâmûş** / Düşdi hâke olup o dem bî-hûş

hamûş olmak [3] susmak

M/292 Bülbül-i bâğa irdi cûş u hurûş / Neden **olmak** bu resme sen **hamûş**

M/1849 Kıldı Yaprakdöken çü bu sözi gûş / Yola oldı revân ü **oldı hamûş**

M/1996 Şâh-ı nev-rûz itdi anı çü gûş / Kodı başına destin **oldı hâmûş**

Hamza [1] Hz. Muhammed'in amcası

M/256 Hem olan ekremeyn 'inde'n-nâs / 'Ammi-i pâk **Hamza** vü 'Abbâs

hân [1] sofra

M/2053 Kaldı ol müstemend olup mahbûs / Behre-i **hân**-ı vasldan me'yûs

hancer [4] ucu sivri ve eğri bıçak

M/567 Bir bahâdır-ı garîb-server idi / Her zamân kârı tîg u **hancer** idi

M/1499 Rûz u şeb **hanceri** belinde idi / Hışmile nîzesi elinde idi

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün mirrîh / Pür idi cümle 'uzvı **hancer** ü sîh

M/2062 Cânuña geçdi **hancer**-i mihnet / Sîneñi deldi nâvek-i fürkat

hancer çekmek [3]

1. süsen çiçeğinin hançer biçimindeki yapraklarına gönderme bağlamında

M/405 Kimse **çekmez** kimesneye **hancer** / Gül-şen içre meger ki Sûsen-i ter

2. öldürmeyte kastetmek

M/764 Hışmile cismi nîtekim Mirrîh / **Çekmiş** erbâb-ı ‘aşka **hancer** ü sîh

M/1526 Hışmıla eyleyüp yirinden hîz / Kîneden **çekdi hancer**-i hûn-rîz

hancer-dâr [2] eli hançerli

M/411 Biñ sileh-dârı var Sûsen-vâr / Cümle jengâr-pûş u **hancer-dâr**

M/564 Birisi bir gulâm-ı **hancer-dâr** / Hıfz idi şehr-i Gül-şeni kâr

hancere düşmek [2]

1. intihar etmek~ Kama, bıçak, hançer gibi ucu sivri, keskin bir aleti kalp üzerine dayayıp hızla yere atılmaya ve bu suretle hançer göğüsten girip arkadan çıkarak intihar etmeye vaktiyle ‘hançere düşmek’ derlermiş (Onay, 2009: s. 219).

M/976 **Hancere düşdi** varısa behrâm / Mâtemin tutdı çarh-ı nîlî-fâm

2. kendinden geçmek

M/1298 Hep yıkıldı ahâlî-yi gül-şen / **Hancere düşdi** mest olup sûsen

hancer-i ‘aşk [1] aşk hançeri

M/708 Didi ey ehl-i derd ü haste derûn / **Hancer-i ‘aşkile** şikeste-derûn

handân [4] güleç

M/300 Didüm ey yâr- ı hurrem ü **handân** / Sözlerinden irişdi rûha revân

M/1438 Meger ol gice bülbül-i nâlân / Şevk ü zevkile hurrem ü **handân**

M/1831 Bir gün ol şâh-ı hurrem ü **handân** / Eyleyüp ‘izz ü kadrile dîvân

M/2229 Gül’e geldi güle güle ol ân / Didi kim müjde ey gül-i **handân**

handân kılmak [1] güldürmek

M/2082 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / **Kıla** ben zârı vaslile **handân**

handân olmak [5] gülümsemek

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü efgân / Gel berü bâg-ı şevke **ol handân**

M/2063 Yiter olduñ firâkile nâlân / Vaslile demdür **olasan handân**

M/2211 Göricek anı şâh-ı ‘âlî-şân / Hazz idüp **oldı** hurrem ü **handân**

M/2232 Açılup **oldı** hurrem ü **handân** / Yaka çâk itdi şevkile ol ân

M/2236 Bu sürûr ile **oluban handân** / Açılup güldi şevkile ol ân

hâne [7] mesken

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i **hâne**-i cûd / Ahter-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/1243 Âftâbe ne ‘âr lâhik ola / Salsa ger **hâne**-i fakîre ziyâ

M/1653 Olımaz oldı kimse ‘âzim-i râh / Her kişi **hânesini** kıldı penâh

M/1883 Dem-i serdinden üşüyüp her kes / **Hânesin** kıldı kendüye mahbes

M/1932 **Hânesin** eyleyüp hemân mesken / Gül-şeni ola gûşe-i kül-hen

M/1934 **Hâneden** taşra çıksa bir dehrî / İrişüp aña şiddet-i kahrı

M/1944 Hâsılı şiddet ile toldı cihân / Oldı her şahsa **hânesi** zindân

hân-ı ‘aşk [1] aşk sofrası

M/809 Her kim oldı hevâyıla şöhre / Almadı **hân-ı ‘aşkdan** behre

hân-ı ‘ilm [1] ilim sofrası

M/517 Eyledi bir mu‘allime anı sevk / Tabı tâ **hân-ı ‘ilmden** ala zevk

hânümân [2] ev, hane

M/784 Bu nice berkdür ki sâ‘ika-veş / Saldı cân **hânümânına** âteş

M/865 ‘Aşk ayurdı **hânümânumdan** / ‘Aşk usandurdı tatlu cânumdan

hâr [20]

1. hakir, aşağı, hor

M/78 Yâ İlâhî günâh-kâr oldum / Nefs elinden zelîl ü **hâr** oldum

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o nigâr / Komaya böyle derd-i hecrile **hâr**

M/1535 Reddidüp bülbüli cefâyıla **hâr** / Virdi ol zâre derdile âzâr

2. diken

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / Tutdı **hâr**-ı belâ çü dâmânın

M/958 Kıla tâ subh olınca hâyile hû / Sen olup **hârlarile** hem-pehlû

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ tutup girîbânın / **Hâr**-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1493 Nerede kim gül ola **hârı** olur / Kande bir genc açılsa mârı olur

3. mesnevînin kahramanlarından biri, Gül Sultan’ın koruması (özel ad)

M/1503 Kârı olmışdı kîne vü âzâr / Gül-şen ehli dir idi nâmına **hâr**

M/1505 Geldi bu hâtırına kim anı / **Hâr'a** gamz eyleyüp o nâlânı

M/1507 Turup ol lahza sünbül-i tarrâr / Hışmile kıldı 'azm-i hizmet-i **hâr**

M/1508 Didi ey **hâr** kanı gayret ü 'âr / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1518 Diñledi bu sözi çü **hâr**-ı dilîr / Her kılı tende oldı bir şemşîr

M/1538 Bu yana **hâr**-ı zâlim ü gaddâr / Virdi çün kalb-i Bülbül'e âzâr

M/1570 Bu sözi **hâr** işitdi çün gülden / Her kılı tende oldı bir sûzen

M/1589 Ol zamânda ki bülbül-i gam-nâk / Sînesi **hârdan** olup sad-çâk

M/1747 Takdı sûsen beline şemşîrin / Aldı destine **hâr** hem tîrin

M/2029 Yine sûsen takındı şemşîrin / **Hâr** tîz eyledi yine tîrin

M/2048 **Hârdan** yohsa irişüp âzâr / Oldı mı sîne-çâk ol bîmâr

M/2050 İrüp ol zâre fitnesi **hâruñ** / Kafes oldı makâmı ol zâruñ

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül / Kîne vü kibr ü **hâr** gayrı degül

harâb [1] harap vaziyette

M/1306 Sîneden derdile o mest ü **harâb** / Nâleler eyleridi hem-çü rebâb

harâb eylemek/itmek/kılmak [3] harap duruma getirme

M/861 Dile çün saldı berk-i 'aşkuñ tâb / Yıkdı cân mülkiyetin **itdi harâb**

M/1785 Saldı yab yab aña da sûziş ü tâb / **Kılmaga** ol vilâyeti de **harâb**

M/1904 **Eyledügin** temûz şâh **harâb** / Eyleyüp hiddetile halkı kebâb

harâm olmak [1] bir şeyden yararlanamamak, dilediği şeyi gerçekleştirememek

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre makâm / Câna dîdâr-ı dost **oldı harâm**

harâret [2] ısı, sıcaklık

M/1646 Gerçi gâyet **harâret** issi idi / Lîk râyî vü rü'yet issi idi

M/2381 Âteş-i vakt olur tabî'at o dem / Teni eyler **harâreti** der-hem

harâretlü [1] coşkulu

M/1638 Bir **harâretlü** kıssa bünyâd it / O hevâyıla dehri ber-bâd it

harbe [2] süngü

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi ol ân / **Harbesin** dikdi turdı cenge hemân

M/1924 Gücile kondı cümle bâmlara / **Harbeler** dökdi ceyşi tamlara

harc itmek [1] sarfetmek

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi derc itdüm / Nice gün aña 'ömr **harc itdüm**

harekât [2] harekeler

M/15 **Harekât**-ı hurûfı oldı hemân / Bu gül-istân içinde bâd-ı vezân

M/1852 Eyleyüp i'tidâlile harekât / **Harekâtından** irdi çok berekât

harekât eylemek [3]

1. harekete geçmek

M/278 Geldi bir dem irişdi dehre hayât / Hayy isen sen de **eylegil harekât**

M/1852 **Eyleyüp** i'tidâlile **harekât** / Harekâtından irdi çok berekât

2. yola çıkmak

M/579 Hâk-i magribden **eylese harekât** / Maşrıkı seyr iderdi ol sâ'at

hareket eylemek [1] hareket etmek

M/429 Gelse reftâra ol sehî-kâmet / Cânı yok servüñ **eyleye hareket**

harekâtından berekât irmek [1] "nerede hareket, orada bereket" bağlamında söz

M/2005 Bâga irdi nesîm-i hoş-harekât / **Harekâtından irdi** çok **berekât**

harekât kılmak [1] hareket etmek

M/212 **Kıldı** zâtü'l-burûca çün **harekât** / Irüp andan sevâbite berekât

harem [2] sultanın evi

M/1134 Nice güstâh olur ki bî-pervâ / **Haremümde** kılur giceyle safâ

M/1150 **Harem**-i şâhda nedür bu sadâ / Edebüñ kanı eyleme gavgâ

harf-be-harf [1] harf harf

M/1411 Gördi bir bahr-ı jerf ü dürr-i şikerf / Okudı döne döne **harf-be-harf**

harîf [7] adam

M/272 İrdi nâ-gâh bir **harîf**-i zarîf / Tab‘ı pâk ü latîf ü şânı şerîf

M/290 Mesnevîye irince sevk-i kelâm / Ol **harîf**-i zarîf ü nikû-nâm

M/662 Meşrebi sâf idi vü tab‘ı latîf / Bir **harîf**-i şerîf ü rind-i zarîf

M/909 Bir musâhib **harîf** ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü latîf

M/1136 Bu kadar âh u vâha n’oldı sebeb / Ne öter ol **harîf** kanı edeb

M/1497 Bir **harîf** idi tîz-tab‘ u hasûd / Kîne-cû vü fesâd-kâr u ‘anûd

M/1895 Lîk nâzüklügile nice **harîf** / Geydi kürki içinde oldı zarîf

harîm [1] harem

M/1529 Ne işüñ var **harîm**-i sultânda / Şâh der-gâhı kanda sen kanda

hâr itmek [1] âciz bırakmak

M/383 Zâtına irişüp ‘inâyet-i Hak / Düşmenin pây-mâl ü **hâr itsün**

harf [1]

M/3 Oldı her **harf**i bir gül-i rengîn / Buldı zînet anuñla gül-şen-i dîn

Hârût [1] Kur'ân'da adları anılan iki melekten biri (Zavotçu, 2006: s. 209).

M/476 Nice **Hârût** gibi sehhârı / Eyledi sihr ile giriftârı

hâr-veş [1] diken gibi

M/413 **Hâr-veş** tîz-rûy ü tîr-efgen / Nîze-dârı hezâr şîr-efgen

hâs [4]

1. hükümdara özgü

M/1301 Görüp ol bezm-i **hâsı** ol bî-tâb / Gözi yaşını eyleridi şarâb

M/2078 Rahmet-i 'âm ü lutf-ı **hâs** eyle / Bu kafesden beni halâs eyle

2. seçkin, özel

M/2311 Olıcak sâzlarile sohbet-i **hâs** / Serv oldı usûlile rakkâs

M/2323 Gül ü bülbül kalup tek ü tenhâ / İtdiler bezm-i **hâs** bî-pervâ

hasb-i hâl [1] sohbet

M/2362 Garazum kıssadan me'âl dürür / Saña vü baña **hasb-i hâl** dürür

hasb-i hâl itmek [1] dertleşmek, söyleşmek

M/939 **İtmege hasb-i hâle** âgâzı / Düzdi bu resme nagmeye sâzı

hased [1] kıskançlık

M/2376 **Hasedüñ** sûreti dürür sünbül / Kîne vü kibr ü hâr gayrı degül

hâsıl [4]

1. varlık

M/739 Beni ser-geşte eyleyüp bu hevâ / **Hâsılum** bâde virdi kıldı fenâ

M/785 Ne hevâdur ki itdürüp baña âh / **Hâsılum** bâde virdi nîteki kâh

M/2171 Bu sa‘âdet ki baña **hâsıl** idi / Var ise bir hayâl-i bâtıl idi

2. olan, görünen

M/2372 Serv kim vasfı bunda **hâsıldur** / Sıfat-ı istikâmet-i dildür

hâsılı [17] kısaca

M/667 **Hâsılı** bir zarîf-i ‘âlem idi / Neden ursañ dem aña hem-dem idi

M/686 Merd-i sâhib-kemâle beñzersin / **Hâsılı** ehl-i hâle beñzersin

M/698 **Hâsılı** ‘aşk elinde mecbûram / Zerrece ihtiyârdan dûram

M/769 **Hâsılı** misli yokdurur anuñ / Şimdi oldur ferîdi dünyânuñ

M/797 Gel bu sevdâyı ko ki müşkildür / **Hâsılı** bir hevâ-yı bâtıldur

M/912 **Hâsılı** bir latîf eğlence / Gam u şâdîde câna dinlence

M/956 Merhamet kıl ki sabra yok kudret / **Hâsılı** tâk olupdurur tâkat

M/989 **Hâsılı** eyleyüp bu resme enîn / Eyledi kendü kendüye nefrîn

M/1114 **Hâsılı** câna virdi kuvvet ü kut / Eyledi şevki ‘aklumı mebhût

M/1447 **Hâsılı** itdi çok terennümler / Eyleyüp şevkile tekellümler

M/1488 Oluban **hâsılı** perîşân-dil / Oldı bir fitne kılmaga mâ'il

M/1671 **Hâsılı** dehri kapkara yakdı / 'Âlemüñ başlarına od çıkdı

M/1760 **Hâsılı** münhezim olup âhir / Yandı ol nâre bâdî vü hâzır

M/1875 **Hâsılı** i'tidâlden bîrûn / Tab'-ı serdile halka zulmi füzûn

M/1896 **Hâsılı** kıldı ol şeh-i pür-şûr / Az müddetde 'âlem içre zuhûr

M/1944 **Hâsılı** şiddet ile toldı cihân / Oldı her şahsa hânesi zindân

M/2407 **Hâsılı** oldı nef'i şâmil ü 'âmm / Okısa hazz ider havâss ü 'avâm

hâsıl olmak [7] ortaya çıkmak

M/308 Beni işgâl idüp perişân-dil / Kalbe cem'iyyet **olmadı hâsıl**

M/566 Tîg-zenlikde ol mübâriz-i dehr / **Hâsılı olmış** idi şöhre-i şehr

M/1369 Nâmeñi yâre eyleyüp vâsıl / Umaram kim murâd **ola hâsıl**

M/1421 Tâları tayyibb-i hâtıra mâ'il / Zâ'sı zâhir ki hazz **olur hâsıl**

M/1463 Didi kim 'aşkile ne **hâsıl olur** / 'Âşık anuñla kime vâsıl olur

M/1464 'Aşkdan didi gam **olur hâsıl** / Derde olur anuñla dil vâsıl

M/2360 Kuru efsâneden **n'olur hâsıl** / Ma'nâsıdur murâd bundan bil

hasîn [1] sağlam

M/531 Bir hisâr idi sebz-fâm u hasîn / Sanki ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

hasm [1] düşman

M/354 Virmege **hasma** kahr u dûsta kâm / Bir ele tîg aldı bir ele câm

hasret [19] özlem

M/419 Nice gonce hezâr gonce-i şeng / **Hasretinden** dehânınuñ dili teng

M/835 Kûy-ı cânânı eyleyüp matlab / Yürüdi **hasretile** rûzile şeb

M/1055 Nice bir yana derd ü **hasretle** / Nazar eyle aña mahabbetle

M/1074 Yanaram ben belâ vü **hasretile** / ‘Âleminde nigâr râhatile

M/1081 Ölsem itmez kimesne âh u efgân / **Hasretile** meger dil-i nâlân

M/1082 Kalmışam yâ İlâhî **hasretde** / N’ideyin işbu dâr-ı gurbetde

M/1186 Serv-i bâlâyıla olup hem-dest / Oturur **hasretile** vâlih ü mest

M/1211 Kaldum uş **hasretile** dermân-de / Rûz u şeb nâle ile efgânde

M/1269 Bir nice gün dahı o haste vü zãr / Yandı bu **hasretile** leyl ü nehâr

M/1321 Şerh idüp hûn-ı eşkümi her-dem / Yazayın **hasretile** nâme-i gam

M/1330 Koma **hasretde** cân-ı gam-nâki / Odlara yakma sîne-i çâki

M/1331 Rûz u şeb **hasretile** nâlânam / Sîne biryân u dîde giryânam

M/1387 Hoş mısan **hasret** ü firâkumla / Nicesen derd-i iştiyâkumla

M/1389 Gözlerüñ yaş döker mi **hasretile** / Cânuñı gam yakar mı mihnetile

M/1392 Nice bir **hasretile** zâr olasan / Demidür vaslumile yâr olasan

M/1607 Seni kim saldı hâke zilletle / Seni kim yakdı dâğ-ı **hasretle**

M/1614 Sûz-ı ‘aşk urdı cânuma âteş / Yanaram **hasretile** hurrem ü hoş

M/2144 Gördi gâyet zâ‘îf ü zâr olmış / **Hasret**-i derdile nizâr olmış

M/2165 Yine yakdı derûnını **hasret** / Düş gibi geldi lezzet-i vuslat

hâss [1] ileri gelenler

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı cümle meşâmm / Lutfını söyler oldı **hâss** u ‘âmm

hâssa [1] özellik

M/504 **Hâssa** söz çogıdı açsam leb /Lîk tutdı dehânı dest-i edeb

hâsseten [1] özellikle

M/249 **Hâsseten** reh-revân-ı râh-ı savâb / Pîşvâyan-ı zümre-i ashâb

hâst [1] istîd‘â, arz-ı hâl, rica, niyâz, istirhâm (Birinci, 2018: s. 516). Yalvararak isteme, yalvarış

M/721 Tâ gelince bu ana bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür baña neş’etile **hâst**

haste [15] hastalanmış, yorgun düşmüş

M/677 İlerü geldi gördi bir dervîş / Derd-i ‘aşkile **haste** vü dil-rîş

M/708 Didi ey ehl-i derd ü **haste** derûn / Hancer-i ‘aşkile şikeste-derûn

M/829 Derd-i ‘aşkile **haste** vü mecrûh / Düşdü topraga çün ten-i bî-rûh

M/896 Anı gördi çü Bülbül-i **haste** / Oldı hayrân u zâr u dem-beste

M/907 Bir nemed-pûş u ‘âşık u dervîş / Tîg-ı ‘aşkile **haste** vü dil-rîş

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / Kaldı ol **haste** çün ten-i bî-cân

M/1269 Bir nice gün dahı o **haste** vü zãr / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/1378 Aña şimden girü vefâ ideyin / **Hastadur** derdine devâ ideyin

M/1384 Didi ey müstemend ü âvâre / **Haste** vü derd-mend ü bî-çâre

M/1599 Geldi yanına bülbül-i **haste** / Gördi kim bir za‘îf ü dem-beste

M/2075 Kafes oldı bu **hasteye** mahbes / Nice taralmayam misâl-i kafes

M/2119 Bülbül-i zâr olup esîr-i kafes / Kafes olmış o **hasteye** mahbes

M/2121 Za‘flıgından o **hastenüñ** eseri / Olmış ancak figân ü nâleleri

M/2122 Kafes içre o **haste**-i nâlân / Az kalmış ki vire derdile cân

M/2124 Gerçi çok **haste** görmişem bu nahîf / Görmedüm ol kadar zebûn u za‘îf

haste düşmek [1] hastalanmak

M/2120 Derd-i ‘aşkile bî-mecâl olmış / **Haste düşmiş** za‘îf-hâl olmış

haste olmak [6] hastalanmak

M/830 Kaldı ‘aşkile zâr u dem-beste / **Oldı** derd ü firâkile **haste**

M/1164 Derd-i hicrânile **olup haste** / Kaldı hayrân u deng ü dem-beste

M/1183 Elem ü derdile **olup haste** / Otururdı gamile dem-beste

M/1187 Derd-i hecriyle **haste**-hâl **olmış** / Reh-i fürkatde pây-mâl olmış

M/1337 Merhamet kıl ki **haste**-hâl **oldum** / Kuvvetüm gitdi bî-mecâl oldum

M/2128 Şimdi derdile zâr ü dem-beste / Çünki **olmışdur** ol gedâ **haste**

haste sormak [1] hasta ziyaretinde bulunmak

M/2130 **Haste sormakda** çokdurur çü sevâb / Aña varmakdurur tarîk-i savâb

hasûd [1] kıskanç

M/1497 Bir harîf idi tîz-tab‘ u **hasûd** / Kîne-cû vü fesâd-kâr u ‘anûd

hâşâ [1] Bir durum veya davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatan bir söz (TDK, 2023).

M/320 Didi kim bu ne sözdür ey gâfil / Bunu **hâşâ** ki söyleye ‘âkil

Hâşimî [1] Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber’in de mensup olduğu kolu (Sarıçam ve Öz, 1997: s. 403).

M/135 **Hâşimî**-nisbet ü kureyş-tebâr / Mazhar-ı Zât u mazhar-ı âsâr

haşr [3] kıyamet günü

M/177 Mu‘cizâtını **haşre** dek ey yâr / Kudretüm olsa eylesem tekrâr

M/238 Olıcak **haşr** kurulup mîzân / Zâhir oldukda tâ‘at u ‘isyân

M/297 Ki olup yâd-gâruñ ol inşâ / **Haşre** dek ide nâmuñı ihyâ

haşre dek/ denlü [4] kıyamete kadar

M/328 K'añıla **haşredek** olup yâduñ / Hem anuñ adı hem senüñ aduñ

M/367 Olsa kayd-ı hayâtda Cemşîd / **Haşre dek** kullıgın iderdi ümmîd

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi senden eger / **Haşre deñlü** kalurdı tîre kamer

M/1574 Didi ey şâh devletüñ dâ'im / **Haşre dek** kasr-ı 'işretüñ kâ'im

haşr olınca [1] kıyamete kadar

M/512 Ger bulınsa hezârâncâ hayâl / Eylesem **haşr olınca** kîlile kâl

haşyet [3] korku

M/363 Kahrı düşmenleri zebûn itdi / Bağrını **haşyetile** hûn itdi

M/1866 Sararup ehl-i bâg dehşet ile / Düşdiler hâke havf u **haşyet** ile

M/1961 Buluban inhizâm Şâh Bahâr / İdicek **haşyet** ile terk-i diyâr

hat [1] yazı

M/2424 Biri ol kâtib-i hatâ-pîşe / Ki hatâdan çeker **hata** tîşe

hatâ [3] yanlış

M/2415 Her ne ise eger **hatâ** vü savâb / 'Akl-ı pâkümden oldı fethü'l-bâb

M/2424 Biri ol kâtib-i hatâ-pîşe / Ki **hatâdan** çeker hata tîşe

M/2425 Hattı bî-vech elifle ide **hatâ** / Ola hattında sehv birle hatâ

hatâ olmak [1] hata yapmak, hatası bulunmak

M/2425 Hattı bî-vech elifle ide hatâ / **Ola** hattında sehv birle **hatâ**

hatâ-pîşe [1] hata yapan

M/2424 Biri ol kâtib-i **hatâ-pîşe** / Ki hatâdan çeker hata tîşe

hatar [1] tehlike

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol **hatarı** / Gülüñ od oldı hacletile yiri

hâtem [4]

1. mühür Hz. Süleymân'ın mührü bağlamında

M/164 Hak Süleymân'a virdi ger **hâtem** / İtdi anı nübüvvete hâtem

M/164 Hak Süleymân'a virdi ger hâtem / İtdi anı nübüvvete **hâtem**

2. Hâtem-i Tâî. Arapların, Câhiliye döneminde cömertliğiyle ünlü şairi, Tay kabilesinin reisi. (Zavotçu, 2013: s. 333)

M/351 Bir sehîdür ki cûdı olsa rekem / Tayy ide nâmesini **Hâtem** o dem

M/1819 Kılup envâ'-ı ni'meti izhâr / Bezl iderdi cihâna **Hâtem-vâr**

hâtır [6] gönül

M/1421 Tâları tayyibb-i **hâtıra** mâ'il / Zâ'sı zâhir ki hazz olur hâsıl

M/1606 Kaddüñi derdile kim eyledi ham / **Hâtıruñ** kahrile kim itdi dijem

M/1637 Yine ey dil kılup zebânuñ germ / Nâr-ı şevk ile **hâtıruñ** kıl nerm

M/1782 Didi anı da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı gamdan çü **hâtır**-ı ‘uşşâk

M/1987 Gelmesün zerre deñlü kalbüñe gam / Olmasun **hâtıruñ** gamile dijem

M/2273 Hâtırın sordı didi ey miskîn / Oldı hecrümle **hâtıruñ** gam-gîn

hâtırına gelmek [1] aklına gelmek

M/1505 **Geldi** bu **hâtırına** kim anı / Hâr’a gamz eyleyüp o nâlânı

hâtırını ele almak [2] gönlünü kazanmak

M/1568 Gam u derdile olmasun pâ-mâl / Lutfile var **hâtırını ele al**

M/2066 Olmasun derd-i hecrile pâ-mâl / Kıl tesellî vü **hâtırın ele al**

hâtırın sormak [5] vaziyetini öğrenmek, halini hatrını sormak

M/2092 Geldi yanına **hâtırın sordı** / Pâyine ‘izetile yüz sürdi

M/2109 Saña gül eyleyüp selâm ü du‘â / **Hâtıruñ sordı** ey esîr-i belâ

M/2157 **Sordı** ol **hâtırını** şefkatile / Derdini yandı bu mahabbetile

M/2223 **Hâtırın sordı** bilmege hâlin / İtdi bülbül de şerh ahvâlin

M/2273 **Hâtırın sordı** didi ey miskîn / Oldı hecrümle hâtıruñ gam-gîn

hâtır-ı ‘uşşâk [1] âşıkların gönlü

M/584 Lîk mâ’il çü **hâtır-ı ‘uşşâk** / Sâde-dillikde şöhre-i âfâk

hatm [1] Kur'an-ı Kerim'i veya herhangi bir şeyi sonuna kadar okuyup bitirmek.

M/54 Kıldı ve'n-nâsı âhir-i âyât / Oldı **hatm**-i kitâb-ı mevcûdât

hatm olmak [1] bitmek

M/2363 Diñle imdi murâdı şerh ideyin / Kıssa **hatm oldı** hisseye gideyin

hatt [3] yazı

M/133 Nokta-i asl ü merkez-i edvâr / Âhirîn **hatt** ü evvelîn pergâr

M/1407 Didi bu nâme hırz-ı cânumdur / Şâh-ı gamdan **hat**-ı emânumdur

M/2425 **Hattı** bî-vech elifle ide hatâ / Ola **hattında** sehv birle hatâ

havâs [1] seçkinler

M/2407 Hâsılı oldı nef'i şâmil ü 'âmm / Okısa hazz ider **havâss** ü 'avâm

havf [13] korku

M/207 **Havfla** 'arz idüp 'ubûdiyyet / Gördi cânına kullugın minnet

M/356 Sararup **havfdan** çü berg-i hazân / Ola endâmı bîd-veş lerzân

M/360 Hûn olup **havfile** kızılbaşuñ / Çıkdı bağrında baş ol evbâşuñ

M/1652 Halk-ı 'âlem çıkup libâsından / 'Avd olup **havf** ile hevâsından

M/1654 Anda da râhat olmayup âhir / Nâr-ı **hâvfıyla** tutuşup bir bir

M/1692 Ola kim kahrum olıcak ma'lûm / Eriyüp nâr-ı **havfdan** çü mûm

M/1705 Benüm agzumdan eyleyüp güftâr / Tâb-ı **havfile** yak derûnına nâr

M/1728 Benüm andan ne **havf** u bâküm var / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm var

M/1823 Kime kahr itse 'arz idüp dem-i serd / **Havf** ile eyler idi beñzini serd

M/1824 **Havfi-y-ıla** cihân olup der-hem / Oldı tagyîr-i sûret-i 'âlem

M/1825 Sararup **havfıyıla** cümle zerân / Oldı gül-şen dükân-ı reng-rezân

M/1866 Sararup ehl-i bâg dehşet ile / Düşdiler hâke **havf** u haşyet ile

M/1893 Kaçdı hûrşîd baş aldı hemân / İtdi **havf** ile kendüyi pinhân

M/1909 Rûyı **havfumla** zerddür anuñ / Demi kahrumla serddür anuñ

M/1927 Bu şebîhûnı gördi şâh-ı hazân / Oldı **havf** u herâsile lerzân

havf itmek [1] korkmak

M/1550 Kıymadum lîk **havf idüp** senden / Kıldum ammâ ki red bu gül-şenden

havf virmek [1] korku salmak

M/361 **Virdi** şânında şevket ü savlet / Düşmene **havf** u dosta heybet

havz [1] havuz

M/501 Nâfı kim çeşme-i letâfetdür / **Havz**-ı sîmîn-i kasr-ı cennetdür

hay [1] diri, sağ, canlı

M/34 Hamd ider saña cümle mürde vü **hay** / Buñı iş‘âr ider ve **inne min şey**

hây ile hû kılmak [2] naralar atmak

M/958 **Kıla** tâ subh olınca **hâyile hû** / Sen olup hârlarile hem-pehlû

M/1530 Gice gündüz nedür bu **hâyıla hû** / Yâ utanmaz mısan ne işdür bu

hayâl [8]

M/70 Cümle sensin olan hakîkat-ı hâl / Mâsivâ arada **hayâl**-i muhâl

M/74 Kudretüñde senüñ hıred hayrân / ‘Akl u fehm ü **hayâl** ser-gerdân

M/512 Ger bulınsa hezârâncâ **hayâl** / Eylesem haşr olınca kîlile kâl

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân sâl / Gül’e irmek saña **hayâl**-i muhâl

M/878 Didi yâ Rab bu hâb mı yâ **hayâl** / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

M/2150 Didi bu düş midür baña yâ Rab / Ya **hayâlüm** midür bu kâr-ı ‘aceb

M/2171 Bu sa‘âdet ki baña hâsıl idi / Var ise bir **hayâl**-i bâtıl idi

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü şevk **hayâl** / Az müddetde niçün irdi zevâl

hayâl eylemek/itmek [2] hayal kurmak

M/499 Eyleyen mûyı ol miyâna misâl / Sanmasun **eylemişdür** anca **hayâl**

M/1489 Fitne fenninde çok **hayâl itdi** / Hîle bâbında kîl ü kâl itdi

hayât [1] canlılık

M/278 Geldi bir dem irişdi dehre **hayât** / Hayy isen sen de eylegil harekât

hayât bulmak [1] canlanmak

M/2003 Gerçi irmişdi ehl-i bâga memât / **Buldılar** makdemiyle tâze **hayât**

hayât olmak [1] hayat kaynağı olmak

M/1245 Âb ki **oldı hayât-ı** cân u cihân / Meyli alçaklara durur her ân

hayât irmek [3] hayat vermek

M/162 Gerçi 'Îsî'den oldı hayy emvât / Cümle zerrâta andan **irdi hayât**

M/293 Nefesüñden **irür** revâna **hayât** / Söze gel yine vir cihâna hayât

M/733 Nefesüñden **hayât irür** câna / Cân virür bûy-ı hulkuñ insâna

hayât virmek [1] hayat vermek

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / Söze gel yine **vir** cihâna **hayât**

hayf [2] eyvah

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra'nâ / Didi **hayf** u dirîg kim o gedâ

M/2177 **Hayf** kim bülbül-i güşâde-zamîr / Kafes-i gamda ola zâr u esîr

hayfolmak [1] ne yazık

M/2213 **Hayfola** kim olup kafesde esîr / Kala derd ü meşakkat içre hakîr

hayli [7] oldukça çok

M/524 Var idi lutf-ı tab‘ı çün **hayli** / Şi‘r ü inşâya eyledi meyli

M/970 Gördi kim virdi câna **hayli** ‘azâb / Didi idüp şeb-i siyâha hitâb

M/1131 Bu sözi çünki itdi gül ısgâ / Katı hazz itdi sürdi **hayli** safâ

M/1148 Şâh-ı gülden çü nergis aldı cevâb / Bülbüle geldi itdi **hayli** ‘itâb

M/1154 Şâh-ı gül **hayli** ıztırâb itdi / Saña hışmeyleyüp ‘itâb itdi

M/1171 Nice gün âh ü vâha sabr itdi / Câna sabrile **hayli** cebr itdi

M/1945 Bu kadar kahr içinde şâh-ı şitâ / Girü gösterdi **hayli** cûd u ‘atâ

hayr [5]

1. sevap

M/87 Mescide sanma **hayr** içün varuram / Rûy-ı dil-dâra seyr içün varuram

M/92 Sen ganîsen gınâdurur sıfâtuñ / Saña bir kârı **hayr** u ma‘siyetüñ

2. iyi, yararlı, hayırlı

M/347 Cümle ‘Osmâniyâna **hayr**-ı halef / Yâd-gâr-ı şehen-şehân-ı selef

M/1857 Cümle ahvâli aña virdi haber / Nitekim vâkıf oldı **hayr** ile şer

M/2227 Yine servile bülbül oldı enîs / Didiler her birine **hayra** celîs

hayra girmek [2] sevaba girmek

M/1366 Nâmemi yâre eyleyüp îsâl / **Hayra girseñ** eyâ huceste-hısâl

M/2132 **Hayra gir** ol kemîneyi şâd it / Kafes-i gamdan anı âzâd it

hayrân [5] çok beğenmiş

M/74 Kudretüñde senüñ hıred **hayrân** / ‘Akl u fehm ü hayâl ser-gerdân

M/786 Ne haberdür ki mest idüp cânı / Bî-haber itdi ‘akl-ı **hayrânı**

M/789 Gördi peyk-i Nesîm o **hayrânı** / K’odlara yakdı derdile cânı

M/911 Kelimâtına ‘akl u dil **hayrân** / Nagamâtına cân u ten nâlân

M/1030 Di ki ol derd-mend ü dil-haste / Zâr u **hayrân** u deng ü dem-beste

hayrân eylemek [1] kendisine hayran bırakmak

M/2209 Eyleyüp şevkile latîf elhân / Nefesi şâhı **eyledi hayrân**

hayrân kalmak [1] çok beğenmek

M/1164 Derd-i hicrânile olup haste / **Kaldı hayrân** u deng ü dem-beste

hayrân olmak [3] çok beğenmek

M/896 Anı gördi çü Bülbül-i haste / **Oldı hayrân** u zâr u dem-beste

M/1285 Meger **oldı** o meclise **hayrân** / Boynın egdi benefşe kaldı hemân

M/1810 Berglerle zemîne salsa nukûş / Mâni **hayrân olup** ola bî-hûş

hayret [3]

1. bilinci yerinde olmamak

M/1595 Saluban başaşaga **hayretile** / Nazar itmezdi dehre ragbetile

2. şaşırmak

M/2145 Görüp ol hâli hayrete taldı / **Hayretinden** tayandı kaldı

M/2271 Turdı âhir hezâr **hayretile** / Geldi gül bezmine melâmetile

hayretde kalmak [1] hayret etmek, şaşırmak

M/2225 İşidüp anı serv o hâletde / Başını saldı **kaldı hayretde**

hayrete talmak [2] şaşkınlık içinde kalmak

M/605 Çünki âyineye nazar saldı / Hüsnini gördi **hayrete taldı**

M/2145 Görüp ol hâli **hayrete taldı** / Hayretinden tayandı kaldı

hayr olmak [1] hayırlı olmak

M/298 Ölmez ol kimse kim ser-encâmı / **Hayr olup** dilde yâd ola nâmı

hây u hûy [1] haykırış, nara

M/2314 **Hây u hûyile** toldurup dehri / Güm güm ötdürdi her biri şehri

hayy [2]

1. yaşıyor

M/278 Geldi bir dem irişdi dehre hayât / **Hayy** isen sen de eylegil harekât

2. Esma-i Hüsnâ'dan biri

M/2350 Kimse bu evde kalmadı bâkî / Meger ol **Hayy** ü kâdir ü Bâkî

hayy olmak [2]

1. Hz. İsa'nın nefesi ile ölüleri diriltmesi bağlamında

M/162 Gerçi 'Îsî'den oldı **hayy** emvât / Cümle zerrâta andan irdi hayât

2. dirilmek

M/1433 Tâze cân buldı cismi mürde iken / **Oldı hayy** mürde-i füsürde iken

hazâ'in [1] hazineler

M/44 Feyz-i 'âmmüñ açup hazâ'in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı vücûd

Hazân [7] Hazan Şah-mesnevînin kahramanlarından biri. (özel ad). (bk. Şâh-ı Hazân)

M/1905 Yakup âhir anı koyup hâlî / Şimdi oldugını **Hazân** vâlî

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf diyâr / Neden olmak **Hazân**-ı dûna medâr

M/1908 Ne kişidür **hazân**-ı bî-tedbîr / K'ola anuñ gibi diyâra emîr

M/1983 Ba'dehu oldugın **hazân** vâlî / Nice oldıysa hem şitâ hâli

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u **hazân** / Sende iki sıfat dur ol ey cân

M/2389 Bu sıfâta **hazân** disem lâyık / Ki **hazân** vasfın eyledüm sâbık

hazer [1] korunma

M/1979 Terk idüp zevk ü râhat-ı **hazeri** / Çeke bu resme zahmet-i seferi

hazer eylemek [1] sakınmak

M/792 Haddüñi bil nedür bu şûr ile şer / Çıkma râh-ı edebden **eyle hazer**

hazer kılmak [1] zarar vermek

M/357 Fitne-i Ye'cûcı **kılmaga hazer** / Oldı ser-hadde sedd-i İskender

hâzır [3] meydanda olan

M/1754 Saf tutup cümle bâdî vü **hâzır** / Cengiçün oldı hâzır u nâzır

M/1760 Hâsılı münhezim olup âhir / Yandı ol nâre bâdî vü **hâzır**

M/2259 Gördi kim varise sigâr u kibâr / Cümle **hâzır** meger ki bülbül-i zâr

hâzır-bâş olmak [1] mecazen "Hazır ol!" emrinde bekler olmak

M/304 Olmaga muntazım umûr-ı ma'âş / **Olmışam** hizmet üzre **hâzır-baş**

hâzır eylemek/itmek [2] hazırlamak

M/1749 La'l-i şeşper alup ele Lâle / Sengler **hâzır eyledi** Jâle

M/1862 Dürlü ni'metleri **idüp hâzır** / Dökdi vü saçdı illere vâfir

hâzır olmak [7] hazır durumda bulunmak

M/1112 **Hâzır oldı** çü meclise nergis / Didi ey nûr-ı dîde-i meclis

M/1714 **Olasan** imdi vaktüñe **hâzır** / İşte vardum kudûma ol nâzır

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin kılup tedbîr / **Oldı** ceng ü cidâle **hâzır** o mîr

M/1746 Gül-şen ehli yaragın aldı ele / Cümlesi **hâzır oldılar** cedele

M/1910 Nefes-i serdile olup âmir / Didi a‘vânına **oluñ hâzır**

M/1918 Kendü dahı hemân **olup hâzır** / Feth-i gül-zâra oldılar nâzır

M/2352 Bir kapudan giren **olup hâzır** / Bir kapudan çıkar âhir

hâzır u nâzır olmak [1] hazır olda beklemek

M/1754 Saf tutup cümle bâdî vü hâzır / Cengiçün **oldı hâzır u nâzır**

hazîn [9] hüzünlü

M/279 Bu kelâmı çü eyledüm ısgâ / İrdi kalb-i **hazîne** zevk u safâ

M/674 Gûşına irdi bir sadâ-yı **hazîn** / Gördi bir şahs ider enîn ü tanîn

M/932 Za‘file eyleridi savt-ı **hazîn** / İşidenler kılurdı zâr u enîn

M/938 Kıldı savt-ı **hazînile** âvâz / İtdi ‘uşşâka nâlesin dem-sâz

M/1451 Geldi gördi ki bir garîb ü **hazîn** / Oturup bir tarafda eyler enîn

M/1591 Seyr iderken cihânı zâr u **hazîn** / Gördi bir gûşede ki bir miskîn

M/2126 Nice müddetdür ol gedâ-yı **hazîn** / Derdümile kılur figân u enîn

M/2200 Müjde idüp bir iki ehl-i vefâ / Virdiler bülbül-i **hazîne** safâ

M/2244 Virmegiçün dil-i **hazîne** ferah / Diledi pür-mey ola la‘l kadeh

hazîne [1] hazine

M/2023 Yine cûdı **hazînesin** açdı / Hâk-i pâke dür ü güher saçdı

hâzir kılmak [1] getirip sunmak, ikram etmek

M/1796 Lîk kahrında lutf olup zâhir / **Kıldı** biñ dürlü ni‘meti **hâzir**

hazret [2] hürmet bildiren söz

M/1095 **Hazret**-i Âdem-i sâfî hakkı / Ya‘nî ol server-i vefî hakkı

M/1098 Ahmed’e itdügüñ mahabbet içün / Ol kerem-kânı yüce **hazret** içün

Hazret-i ‘Alî-yi Velî [1] dördüncü halife

M/254 Râbi‘en **Hazret-i ‘Alî-yi Velî** / Vâkıf-ı nükte-i hafî vü celî

Hazret-i Dâdâr [1] yüce Allah

M/718 Rahm-i mâderde **Hazret-i Dâdâr** / Nutfeme virdi ‘aşkile çü karâr

Hazret-i Gül [1] Gül hazretleri sultanlara yönelik saygı sözü bağlamında

M/888 Umaram ol vesîle ile saña / **Hazret-i Gül'den** ire bûy-ı vefâ

Hazret-i Hak [1] yüce Allah

M/417 Bir oğul virmiş aña **Hazret-i Hak** / Gül gibi bâğ-ı 'âleme revnak

Hazret-i 'İzzet [1] yüce Allah

M/187 **Hazret-i 'izzet** eyleyüp ikrâm / Saña itdi hezâr-bâr selâm

Hazret-i Ma'bûd [2] yüce Allah

M/134 Ya'nî mahbûb-ı **Hazret-i Ma'bûd** / Mustafâ vü Muhammed ü Mahmûd

M/990 Didi n'olaydı **Hazret-i Ma'bûd** / Baña 'âlemde virmeyeydi vücûd

Hazret-i Mûsî-i Kelîm [1] İsrailoğullarına gönderilmiş olan Mûsâ büyük peygamberlerdendir. Kelîm, Kelîmullah onun sıfatlarındandır (Zavotçu, 2006: s. 348).

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm hakkı / 'Îsi-i Meryem ol Kerîm hakkı

Hazret-i Yûsuf [1] Ya'kûb Peygamber'in oğlu, yüz ve huy güzelliği ile meşhur peygamber.

M/1566 **Hazret-i Yûsuf'a** ne 'ayb u ne 'âr / Biñ Züleyhâ olursa 'aşkile zâr

hazz [1] zevk, haz

M/1421 Tâları tayyibb-i hâtıra mâ'il / Zâ'sı zâhir ki **hazz** olur hâsıl

hazz itmek [4]

1. sevinmek

M/1131 Bu sözi çünki itdi gül ısgâ / Katı **hazz itdi** sürdi hayli safâ

M/2211 Göricek anı şâh-ı 'âlî-şân / **Hazz idüp** oldı hurrem ü handân

2. hoşlanmak

M/2406 Şu'arâ bundan ala hissesini / **Hazz ider** ammâ görse kıssasını

M/2407 Hâsılı oldı nef'i şâmil ü 'âmm / Okısa **hazz ider** havâss ü 'avâm

he [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1427 **Hesi** didi hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif didi derd ü gamlara lâ

hebâ olmak [1] ziyan olmak

M/742 Mevlid ü menşe'üm hevâ olmış / Bu hevâyıla ten **hebâ olmış**

hecr [28] ayrılık (bk. hicr)

M/1167 Derd-i **hecriyle** kaldı çün hâmûş / Düşdi hâke olup o dem bî-hûş

M/1187 Derd-i **hecriyle** haste-hâl olmış / Reh-i fürkatde pây-mâl olmış

M/1188 Za'fden cismi bî-hayâl olmış / Bâr-ı **hecrile** bî-mecâl olmış

M/1203 Tîg-i gam cismi çâk çâk itdi / **Hecr** ü fürkat beni helâk itdi

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o nigâr / Komaya böyle derd-i **hecrile** hâr

M/1253 **Hecre** düşse kemâl irür ‘aşka / Vasla irse zevâl irür ‘aşka

M/1260 Gerçi ‘âşık visâle tâlibdür / Dil-berüñ meyli **hecre** gâlibdür

M/1333 Kalmadı sabra tâkatüm artuk / **Hecre** yok istitâ‘atüm artuk

M/1335 Çâk olup tîg-i **hecrile** bedenüm / Lâle-veş kanlara boyandı tenüm

M/1338 Merhamet kıl ki oldı tâkat tâk / Câna kâr itdi tîg-i **hecr** ü firâk

M/1375 Dâğ-ı **hecrile** dahı yanmış mı / Lâle-veş kanlara boyanmış mı

M/1377 İtmesün derd-i **hecrile** efgân / Kalmasun nâr-ı gamda dil biryân

M/1386 Elem-i ‘aşkumile hâlüñ ne / Gam-ı **hecrümle** infi‘âlüñ ne

M/1388 Tîg-i **hecrüm** derûnuñ itdi mi kann / Bagruñ oldı mı şevkile biryân

M/1394 Nice bir **hecrile** esîr olasan / Demidür vasile emîr olasan

M/1475 Didi yokdur visâline imkân / Didi **hecrile** gâyeti çıka cân

M/1616 Gül-i ra‘nâdan irdi cânuma gam / Derd-i **hecrile** tutmışam mâtem

M/1622 Kaldum işte bu resme zâr u zebûn / Derd-i **hecrile** hâl-i dîger-gûn

M/2047 Nâr-ı **hecrümle** oldı mı sûzân / Hışm-ı çeşmümle yohsa virdi mi cân

M/2060 Elem ü **hecrile** nedür hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı gam per ü bâlüñ

M/2061 Kafes içre esîr ü zâr olduñ / Mihnet ü derd ü **hecre** yâr olduñ

M/2064 **Hecrile** gerçi bî-mecâl olduñ / Şimdi uş lâyık-ı visâl olduñ

M/2066 Olmasun derd-i **hecrile** pâ-mâl / Kıl tesellî vü hâtırın ele al

M/2079 Eylerem rûz u şeb figân ü enîn / Olmışam derd ü **hecrile** gam-gîn

M/2080 Kimse yok eyleyüp figânumı gûş / Derd-i **hecrile** dâstânumı gûş

M/2204 Derd-i **hecrile** kaddi dâl olmış / Çarh-ı mihnetde bir hilâl olmış

M/2273 Hâtırın sordı didi ey miskîn / Oldı **hecrümle** hâtıruñ gam-gîn

M/2292 Gerçi olurdı vaslile şâdân / **Hecrin** añup iderdi âh u figân

hecr-keşân [1] ayrılık çeken kişiler

M/1958 Kıssa bezminde câm-ı **hecr-keşân** / Vasl ile böyle oldı cur‘a-feşân

heft-ecrâm [1] yedi kat gök

M/131 Fıtrat-ı kâ’inât-ı ‘illet-i tâm / Zübde-i çâr-cism ü **heft-ecrâm**

heft evreng [1] yedi yıldız

M/892 Bir zümürrüd-hisâr u sebzâ-reng / Heşt gûşe niteki **heft evreng**

helâk eylemek/itmek [6] öldürmek, yok etmek

M/950 Beni derdile sîne-çâk itdi / Cânuma geçdi uş **helâk itdi**

M/997 Olmadı mı bir ef‘î-i semm-nâk / Ki beni **eyleyeydi** zehri **helâk**

M/1203 Tîg-i gam cismi çâk çâk itdi / Hecr ü fürkat beni **helâk itdi**

M/1525 Sînesin tîgumile çâk ideyin / Dökeyin kanını **helâk ideyin**

M/1534 Yohsa bir gün seni **helâk iderin** / Sîneñi tîgumile çâk iderin

M/1549 Eyleyüp sînesini tîg ile çâk / Kasd kıldum **k’ideydüm** anı **helâk**

helâl eylemek/itmek [2] hakkını helal etmek

M/2277 Dimezem geçmeyüp vebâl eyle / Baña itdüklerüm **helâl eyle**

M/2283 Kanumı **itmişem helâl** saña / Katl iderseñ de yok vebâl saña

hem [29]

1. tasa, gam, keder, hüzün ile iki büklüm

M/28 Kahruñ olmış benefşeye hem-dem / Kâmeti derd-i gamdan olmış **hem**

M/2339 Mârdur mâlı der-hemîdür **hem** / Keremi merg ü merhemi dirhem

2. eğer

M/94 Ma‘siyet kılsa **hem** cihân yek-sân / Gelmez andan kemâline noksân

3. bir de

M/239 Senden umar şefa‘ati ‘âlem / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at **hem**

M/555 Birisi dîde-bân-ı bâğ idi / Gül-şene çeşm ü **hem** çerâğ idi

M/570 Biri âzâdelerde **hem** vâlâ / Kâmeti gibi himmeti a‘lâ

M/582 Biri **hem** bir latîf-ı sâde-derûn / Meşrebi sâfi vü güşâde-derûn

M/1045 ‘Âlemüñ çeşm ü **hem** çerâgısan / Gözi nûrı vü yüzi agısan

M/1320 Kalem idüp gamile müjgânum / **Hem** devât aña çeşm-i giryânum

M/1417 Dâlı oldı delîl devletine / Zâlı **hem** dâll zevk ü lezzetine

M/1425 Lâmı **hem** lutfın eyleyüp izhâr / Kereme mîmi oldı âhir-i kâr

M/1547 Bî-edeblüklerine gâyet yok / **Hem** fesâdâtına nihâyet yok

M/1747 Takdı sûsen beline şemşîrin / Aldı destine hâr **hem** tîrin

M/1748 Serv **hem** ihtimâm idüp cedele / Aldı bir jeng-i beste nîze ele

M/1808 **Hem** dahı nakş-bend-i mâhir idi / Bu iki fende misli nâdir idi

M/1822 Gerçi lutf ile olmışidi şehîr / Kahrı **hem** olmış idi ‘âlem-gîr

M/2116 Eyledi Hakk’a şükr-i lâ-yuhsâ / **Hem** nesîm-i kerîm’e itdi du‘â

M/2307 **Hem** benefşe eline çeng aldı / Bülbül âfâka velvele saldı

M/2375 Oldı sûsen şecâ‘ati müş‘ir / **Hem** benefşe tevâzu‘ı muzhır

M/2403 Oldı elfâzı lutfıla hem-var / **Hem** ma‘ânîsi âb-ı sâfî-vâr

M/2428 Çeküben mîl hâmeden her-dem / Kûr ide çeşm-i sâdı ‘aynın **hem**

4. sonra

M/256 **Hem** olan ekremeyn ‘inde’n-nâs / ‘Ammi-i pâk Hamza vü ‘Abbâs

M/693 ‘Aşkdur **hem** me‘âdüm âhir-i kâr / ‘Azm ü cezmüm bu resmedür her-bâr

M/1383 Evvelâ itdi Hakk’a hamd ü senâ / **Hem** Resûl’a selâm-ı lâ-yuhsâ

M/1413 Bâ’sı **hem** oldı behcete bâdî / Tâ’sı âhir sa‘âdete hâdî

M/1744 İrdi Şâh-ı Bahâr’a **hem** bu haber / Ki ‘adû kıldı bu yanaya sefer

M/1783 Eyleyüp **hem** Şeh-i Bahâr‘ı esîr / Gül‘i hâke saluñ bilâ-te’hîr

M/1897 Emri mânend-i âb olup cârî / Yil gibi oldı hükmi **hem** sârî

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân vâlî / Nice oldıysa **hem** şitâ hâli

hem … hem… [2] görevdeş ögeleri bağlamak için kullanılan bağlaç

M/328 K’añıla haşredek olup yâduñ / **Hem** anuñ adı **hem** senüñ aduñ

M/1965 Şeref ü bahtile bulup teşrîf / **Hem** şerîf idi **hem** latîf ü zarîf

hemân [28]

1. öylece, böylece (Devellioğlu, 2010: s. 407).

M/15 Harekât-ı hurûfı oldı **hemân** / Bu gül-istân içinde bâd-ı vezân

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu **hemân** / Kâf u nûn emri-y-ile kevn ü mekân

M/71 Vehm-i pindârdur vücûd-ı cihân / ‘Aks-i âyinedür misâli **hemân**

M/202 Oldı çün kim üçünci kasra revân / Şevk-ile zühre çarha girdi **hemân**

M/224 Oldı bî-perde nûr-ı Zât ‘ayân / Gören ü görmeyen bir oldı **hemân**

M/436 Hüsn ta‘lîm-hânesine **hemân** / Zînet içün konılmış iki kemân

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne **hemân** / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

M/895 N’ola cennet disem o câye **hemân** / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / Boynın egdi benefşe kaldı **hemân**

M/1742 Ceyşe ser-dâr idüp **hemân** anı / İlerü saldı Gül-şen’e anı

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi ol ân / Harbesin dikdi turdı cenge **hemân**

M/1932 Hânesin eyleyüp **hemân** mesken / Gül-şeni ola gûşe-i kül-hen

2. derhal, hemen

M/229 Yine irdi makâmına ol ân / Vardı vü geldi bir nefesde **hemân**

M/338 Bu kitâbı **hemân** idüp imlâ / Şâh adına eyledüm imzâ

M/558 Nazar-ı pâk ile ol idi **hemân** / Manzar-ı Hakk u nâzır-ı dîvân

M/644 Bunı didi **hemân** oldı revân / Esdi gitdi nite ki bâd-ı vezân

M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı **hemân** / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/1736 Hışmile eyledi **hemân** fermân / Ki olup cem‘ cümle-i a‘yân

M/1743 Olup ardınca kendü dahı revân / Şehr-i Gül-zâr’e kıldı ‘azmi **hemân**

M/1784 Şâhdan böyle iricek fermân / İrdi şems-i münîr aña da **hemân**

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı çünki ‘ıyân / Geldi Şâh Hazân‘a irdi **hemân**

M/1858 Şâh-ı ‘âlî **hemân** ‘ale’t-ta’cîl / Eyledi şehr-i bâga ‘azm-i rahîl

M/1893 Kaçdı hûrşîd baş aldı **hemân** / İtdi havf ile kendüyi pinhân

M/1918 Kendü dahı **hemân** olup hâzır / Feth-i gül-zâra oldılar nâzır

M/2067 Bu sözi gûş idüp Nesîm **hemân** / İtdi Şâh’a du‘â vü oldı revân

M/2117 Pes du‘âlar idüp nesîm **hemân** / Gül’e geldi safâyıla ol ân

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm **hemân** / Yir öpüp gitdi şâha dek ol ân

M/2221 Oluban şevkile o dem perrân / Cân atup şehr-i bâga geldi **hemân**

hemân-dem [1] hızla, hemen

M/1767 Pes o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli aldı **hemân-dem** itdi firâr

hem-çü [5] gibi

M/414 Nice biñ peyki var nesîm-âsâ / Her biri **hem-çü** ‘ömr ü tâc-rübâ

M/699 **Hem-çü** gûyem fütâde bî-ser ü pâ / Ki urup darb-ı savlecân-ı kazâ

M/754 Hâk-i pâki olup ‘abîr-sirişt / Oldı dârü’s-selâm **hem-çü** behişt

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / **Hem-çü** ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/1306 Sîneden derdile o mest ü harâb / Nâleler eyleridi **hem-çü** rebâb

hem dahı [1] sonra

M/255 **Hem dahı** nûr-ı çeşm kurre-i ‘ayn / Şâh-zâde Hasan İmâm Hüseyn

hem-dem [10] canciğer arkadaş

M/28 Kahruñ olmış benefşeye **hem-dem** / Kâmeti derd-i gamdan olmış hem

M/333 Didi ey yâr **hem-dem** ü gam-hâr / Saña yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/667 Hâsılı bir zarîf-i ‘âlem idi / Neden ursañ dem aña **hem-dem** idi

M/793 Kande sen kande ol şeh-i ‘âlem / Şâhile ola mı gedâ **hem-dem**

M/796 Bülbül’e kande var o kudret ü tâb / Ki ola **hem-demi** Gül-i sîrâb

M/816 Lîk hicrânile olan **hem-dem** / Oldı ümmîd-i vaslile hurrem

M/963 Gördi gamdan ziyâde mahremi yok / Eşk-i çeşminden özge **hem-demi** yok

M/1077 Mahremüm gussa **hem-demüm** nâle / Ugramasun kimesne bu hâle

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü nizâr / Didi ey yâr-ı **hem-dem** ü gam-hâr

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb ne kusûr / Ki Süleymân’uñ ola **hem-demi** mûr

hem-dem olmak [3]

1. baş başa kalmak

M/1492 Kime kim **hem-dem olsa** bir hoş yâr / Aña elbette bulunur agyâr

2. yarenlik etmek

M/2219 Didi kim dâ’imâ **olup hem-dem** / Güle olsun sadâsı dâfi‘-i gam

M/2434 **Oldugıyçün** bu defter-i hurrem / Dil-i ‘uşşâka mûnis ü **hem-dem**

hem-derd [1] dert ortağı

M/1624 Gördi bülbül o derd-perverdi / Kendü hem-hâli kendü **hem-derdi**

hem-dest [2] ortak, bir

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti pest / Göre Tûbâyıla anı **hem-dest**

M/1122 Geldi gördi ki bir felek-zede mest / Servile hem-ser olmış ü **hem-dest**

hem-dest olmak [2] birlikte olmak

M/1186 Serv-i bâlâyıla **olup hem-dest** / Oturur hasretile vâlih ü mest

M/1300 Sâgar-ı ‘aşkile olup ser-mest / **Olmışidi** hevâyıla **hem-dest**

hem-hâl [2] aynı durumda

M/737 Ben de ehl-i hevâ bir abdâlem / Bu hevâda senüñle **hem-hâlem**

M/1624 Gördi bülbül o derd-perverdi / Kendü **hem-hâli** kendü hem-derdi

hem-hâl eylemek [1] aynı hali paylaşmak, arkadaş olmak

M/1601 Kendüye anı **eyleyüp hem-hâl** / Geldi kıldı o derd-mende su’âl

hemîn [2] hemen

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be hey miskîn / Yanalum derdümüz senüñle **hemîn**

M/1998 Bir mübârek zemânda şâh-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre itdi ‘azmi **hemîn**

hemîşe [1] daima

M/525 Ki elinden **hemîşe** ‘âşık-vâr / Düşmez oldı sefîne-i eş’âr

hem-menzil olmak [1] aynı mekanda bulunmak

M/1147 Ummasun kim gedâ-yı bî-hâsıl / **Ola** şâh-ı cihâna **hem-menzil**

hem-meşreb [1] aynı huya sahip

M/1914 Kendüye **hem-mizâc** ü hem-meşreb / Bir sovuk yüzlü şahs-ı berf-lakab

hem-mizac [1] aynı mizaca sahip

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü **hem-meşreb** / Bir sovuk yüzlü şahs-ı berf-lakab

hem-pehlû olmak [1] yan yana olmak

M/958 Kıla tâ subh olınca hâyile hû / Sen **olup** hârlarile **hem-pehlû**

hem-râh [1] yol arkadaşı

M/592 Her birisi olup mukarrib-i şâh / Şâh’a **hem-râh** idi geh ü bî-gâh

hem-ser [4] eş

M/1007 Meger ol âf-tâbe **hem-sersen** / Ki anuñçün bu resme enversen

M/1122 Geldi gördi ki bir felek-zede mest / Servile **hem-ser** olmış ü hem-dest

M/1414 Oldı sâ **hem-ser**-i sebât ü senâ / Cîm'i âyîne-i cemâl-i Hudâ

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab **hem-ser** / Kef'i oldı kemâl-i lutfa eser

hem-sâye olmak [1] komşu olmak

M/466 Yâ meger gevher-i girân-mâye / La'l-i nâb ile **oldı hem-sâye**

M/469 Yâ meger gevher-i girân-mâye / La'l-i nâb ile **oldı hem-sâye**

hem-sohbet olmak [1] sohbet etmek

M/1829 Her kimüñle ki **ola hem-sohbet** / Evvelâ gösterürdi germiyyet

hem-tâ [2] denk

M/632 Var mı **hem-tâ** cemâlüme seyr it / Kim irişmiş kemâlüme seyr it

M/650 Bu tarîkile gezdi dünyâyı / Görmedi hüsn-i yâre **hem-tâyı**

hem-var olmak [1] düzelmek

M/2403 **Oldı** elfâzı lutfıla **hem-var** / Hem ma'ânîsi âb-ı sâfî-vâr

hengâme kurmak [1] hokkabaz/cambaz/meddah gösterisi düzenlemek

M/1437 Mâh **kurmış** felekde **hengâme** / Encüm üşmiş başına çün ‘âmme

henûz [1] henüz

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi **henûz** / Dilde ammâ varidi ‘aşkile sûz

hep [23]

M/192 Saña müştâkdur melekler **hep** / Saña ser-geştedür felekler **hep**

M/314 Didüm ey yâr şimdi bir demdür / Ki cihân **hep** esîr-i dirhemdür

M/488 Gerçi dirler olur el üstine el / Eli altundadur anuñ **hep** el

M/611 Bu nice zülf-i ‘anber-âsâdur / K’aña **hep** ehl-i ‘akl şeydâdur

M/996 Yâ n’olaydı ki irişüp bir şîr / Tenümi çâk ideydi **hep** yir yir

M/1124 Serve hâlin sorup nezâketile / **Hep** haber aldı bir zerâfetile

M/1126 Güle geldi rivâyet eyledi **hep** / Hâl-i zârın hikâyet eyledi **hep**

M/1279 Emr-i ‘âlî irince ol sâ‘at / Cümle tertîb olındı **hep** sohbet

M/1298 **Hep** yıkıldı ahâlî-yi gül-şen / Hancere düşdi mest olup sûsen

M/1791 Anı da itdi feth şems-i münîr / Geldi ‘arz itdi şâha **hep** bir bir

M/1854 Bilüp ahvâli **hep** zerâfetle / Hoş-haber aldı bir nezâketle

M/1868 Soydı **hep** ehl-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı kaldı her biri bî-zevr

M/1884 Zulm ü kahrı çü başına üşdi / Kaçdı **hep** halk âteşe düşdi

M/1903 Didiler kıssasını **hep** bir bir / Şerh idüp hissesini **hep** bir bir

M/1984 Şâha bir bir şikâyet eyledi **hep** / Cümle hâlin rivâyet eyledi **hep**

M/2231 Mâ-cerâyı rivâyet eyledi **hep** / Cümle hâlin hikâyet eyledi **hep**

M/2249 Döşeye sahnı sebze-i ferrâş / Ola ashâb-ı bâg **hep** ‘ayyâş

M/2322 Vardugınca olup ziyâde tarab / Mest olanlar açıldı bir bir **hep**

her [29]

M/3 Oldı **her** harfi bir gül-i rengîn / Buldı zînet anuñla gül-şen-i dîn

M/60 Yine zîbâ olurdı **her** dil-ber / Düşmese ger cemâline mezher

M/64 Zülf-i mahbûbu bend bend itdüñ / **Her** kılın ‘âşıka kemend itdüñ

M/425 Olmış anuñ hezâr işkeste / **Her** kılında benüm gibi beste

M/438 **Her** nazarda ider o şeh biñ kan / Ki asar gün başına iki kemân

M/445 Eyleyüp lahza lahza tîgini tîz / Kan ider **her** nazarda bî-perhîz

M/511 Rûz-ı ‘ömrüm hezâr sâl olsa / **Her** kılum tende ehl-i kâl olsa

M/513 Bir kılına olımayam vassâf / **Her** sözümde bulınsa biñ evsâf

M/521 **Her** kitâbı varak varak açdı / Cümlesin gördi bildi vü geçdi

M/548 **Her** seher-gâh olup gül-âb-efşân / Uyarurdı güli sabûh-keşân

M/1130 Bir kemâl ehli hûb server imiş / **Her** kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1142 Bizi **her** şeb uyutmaz efgânı / Dahı söyletmeñüz o nâlânı

M/1257 **Her** ne kim dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u dilile aña rızâ

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor o hâb / **Her** su’âline virdi hûb cevâb

M/1500 Hışma gelse kemâl-i hışmından / **Her** kılı olur idi bir sûzen

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / **Her** kılı tende oldı bir şemşîr

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / **Her** kılı tende oldı bir sûzen

M/1653 Olımaz oldı kimse ‘âzim-i râh / **Her** kişi hânesini kıldı penâh

M/1656 Âteş-i zulmi tutdı dünyâyı / Kıldı âteş-gede **her** arayı

M/1704 Lutf ile eyleme kelâmı sakın / ‘Unf ile söyle **her** peyâmı sakın

M/1807 Var idi gerçi **her** hünerde eli / Reng-rezlikde yogidi bedeli

M/1944 Hâsılı şiddet ile toldı cihân / Oldı **her** şahsa hânesi zindân

M/2072 Eyleyüp **her** seher münâcâtı / ‘Arz iderdi Hudâ’ya hâcâtı

M/2401 Oldı **her** beyti bir gül-i rengîn / Bülbül oldı o bâga Rûh-ı Emîn

M/2402 **Her** elif serv gibi kad çekdi / Cûy-veş satr-ı dehre sed çekdi

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / Oldı **her** beyti cennete bir bâb

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle ger olınsa nazar / **Her** yıl olur bu kıssa ser-tâ-ser

M/2415 **Her** ne ise eger hatâ vü savâb / ‘Akl-ı pâkümden oldı fethü’l-bâb

her ân [3] her zaman

M/671 Olup âşüfte ‘aşkile **her ân** / Olmışidi cihânda ser-gerdân

M/1245 Âb ki oldı hayât-ı cân u cihân / Meyli alçaklara durur **her ân**

M/2344 Bâd tahtını götürüp **her ân** / Kande isterse iletürdi revân

herâs [1] korku

M/1927 Bu şebîhûnı gördi şâh-ı hazân / Oldı havf u **herâsile** lerzân

her-bâr [4] her defasında

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm âhir-i kâr / ‘Azm ü cezmüm bu resmedür **her-bâr**

M/767 Gözleri gerçi cân alur **her-bâr** / Cân virür lîk la‘l-i ‘İsâ-vâr

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber **her-bâr** / Tutaridi elinde bir tûmâr

M/2070 Kafes içre kılurdı nâle vü zâr / Kârı zâr idi derdile **her-bâr**

her biri [27]

M/213 İrişüp makdemiyle nûr-ı safâ / **Her biri** buldılar sebât ü bekâ

M/257 Ola **her birine** hezâr selâm / Biñ tahiyyât u ‘izzet ü ikrâm

M/414 Nice biñ peyki var nesîm-âsâ / **Her biri** hem-çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/421 Cümle a‘zâsı i‘tidâl üzre / **Her biri** behcet ü kemâl üzre

M/434 Cüftdür gerçi kim kıyâfetde / Tâkdur **her biri** letâfetde

M/447 Fitneye **her biri** atılmış ok / Fitnesi çok emân u şefkati yok

M/495 **Her biri** oldı gerçi bedr-i kemâl / Fazlasından olur hezâr hilâl

M/592 **Her birisi** olup mukarrib-i şâh / Şâh’a hem-râh idi geh ü bî-gâh

M/636 Bile hûbân-ı dehr mikdârın / Añlaya **her birisi** etvârın

M/934 Hâb-ı gafletde göz yumup encüm / **Her biri** kılmışidi kendüyi güm

M/1278 Cem‘ olup cümle-i ahâli-i bâğ / Lâle-veş **her birisi** tuta ayag

M/1415 Oldı feth-i fütûha hâ’ları hadd / **Her biri** itdi heşt cenneti ‘add

M/1655 Başladı **her birisi** kaçmaga / Kimisi taga kimisi bâga

M/1848 Eyleyüp bu tarîkile nîreng / Haber al **her birine** geç bir reng

M/1853 Gül-şen ehliyle imtizâc itdi / **Her birin** lutfı hoş-mizâc itdi

M/1861 Eyleyüp **her birine** ‘izzetler / Virdi zerrîn latîf hil‘atler

M/1868 Soydı hep ehl-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı kaldı **her biri** bî-zevr

M/1882 Ki girüp raksa halk ser-tâ-ser / **Her biri** bir bucakda çeng çalar

M/2227 Yine servile bülbül oldı enîs / Didiler **her birine** hayra celîs

M/2256 Dile geldükçe mâ-cerâ-yı kadeh / Okudı **her biri** du‘â-yı kadeh

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i mey-i nâb / **Her biri** oldı mest-i bâde-i hâb

M/2310 **Her biri** sâza eyleyüp âgâz / Biri birine oldılar dem-sâz

M/2312 İtdi **her birine** nesîm âheng / İtdi bu sâz u sûz ‘âlemi deng

M/2314 Hây u hûyile toldurup dehri / Güm güm ötdürdi **her biri** şehri

M/2341 Kanı İskender ü kanı Dârâ / K’oldılar **her biri** cihân-ârâ

M/2342 ‘Âkıbet merg içürdi şerbet-i merg / İtdi cân ü cihânı **her biri** terk

M/2397 ‘Akıbet **her biri** kemâle irür / Gül ü Bülbül gibi visâle irür

her dem [11] her zaman, sürekli

M/89 Der-i dil-berde sanuram **her dem** / Kavşurup hidmetinde el tururam

M/120 Zâd-ı râh it kanâ‘ati **her-dem** / Ki basam menzil-i vusûla kadem

M/307 Bu kuyûd ile bend olup **her dem** / Ser-fürû itmişem misâl-i kalem

M/377 Yidi deryâ midâd olup **her-dem** / Eylesem rûz-ı haşr olunca rekem

M/665 Virse ‘aşkile **her** ne **dem** âvâz / ‘Âşıkuñ eyleridi beñzini sâz

M/1321 Şerh idüp hûn-ı eşkümi **her-dem** / Yazayın hasretile nâme-i gam

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp **her-dem** / Gâh zîr itdi nagmesin geh bâm

M/1707 Ne hevâdur ‘aceb bu kim **her-dem** / Şehr-i gül-şende olasan hurrem

M/2319 Gül de **her-dem** görüp niyâzın anuñ / Nâzla diñleridi sâzın anuñ

M/2355 Fazliyâ bir ribâtdur ‘âlem / Konanuñ kârı göçmedür **her-dem**

M/2428 Çeküben mîl hâmeden **her-dem** / Kûr ide çeşm-i sâdı ‘aynın hem

her gâh [3] her zaman, her vakit

M/88 Rûy-ı mihrâba eyleyüp **her gâh** / Bağlasam el namâza ben güm-râh

M/108 Zikr idüp lâ ilâhı dil **her-gâh**/ Ola meşhûdı dâ’im illallâh

M/440 Dir gören ‘aynını anuñ **her-gâh** / Cân u dilden ‘aleyke Aynu’l-lâh

her gice [3] her akşam

M/560 Gice gündüz elinde câm-ı sürûr / **Her gice** mest ü her seher mahmûr

M/655 Nâle vü zârile geçerdi güni / **Her gice** göklere çıkardı üni

M/1511 Ne utanur ne kimseden korkar / **Her gice** ‘ayşile sabâha çıkar

hergiz [3] asla

M/572 Elif- âsâ latîf kâmetde / Misli yok **hergiz** istikâmetde

M/1261 ‘Aşkdan her kime ki irdi safâ / Bunı **hergiz** kabûl ider mi ola

M/2276 Merhamet kılmadum saña **hergiz** / Olmaduñ baña âşnâ **hergiz**

her gûşe [1] her köşe, her taraf

M/2032 Halk-ı ‘âlem açıldılar bâga / Yine **her gûşe** döndi uçmaga

her kaçan [2] her ne zaman

M/86 Mescide **her kaçan** ki ‘azm iderem / Sanuram kûy-ı dil-bere giderem

M/664 Şevkile **her kaçan** kılaydı sürûd / Salaridi terennümi dile od

her kes [2] herkes

M/1883 Dem-i serdinden üşüyüp **her kes** / Hânesin kıldı kendüye mahbes

M/1931 Şöyle itdi yasak kim **her-kes** / Kılmaya seyr-i bâg u râga heves

her kim [7]

M/301 Hoş didüñ sözlerüñ kamu hakdur / **Her kim** inkâr iderse ahmakdur

M/766 Gözleri **her kime** ki kılsa nazar / Rüstem olursa ider zîr ü zeber

M/809 **Her kim** oldı hevâyıla şöhre / Almadı hân-ı ‘aşkdan behre

M/1261 ‘Aşkdan **her kime** ki irdi safâ / Bunı hergiz kabûl ider mi ola

M/1494 **Her kime** kim müyesser ola habîb / Olur elbette ol arada rakîb

M/1502 Güle **her kim** ki sunsa el bî-bâk / Dâmenin eyleridi gayreti çâk

M/1829 **Her kimüñle** ki ola hem-sohbet / Evvelâ gösterürdi germiyyet

her murâdun müyesser itsin Hak [1] Allah ne muradın varsa versin

M/1228 Mâh-ı hüsnüñ münevver itsün Hak / **Her murâduñ müyesser itsün Hak**

her ne ki [1] her şey

M/1372 Nâmeyi aldı şâh-ı gül ol ân / Okıdı **her ne k**'olmış idi beyân

her seher [1] her sabah

M/560 Gice gündüz elinde câm-ı sürûr / Her gice mest ü **her seher** mahmûr

her sû [1] her taraf

M/175 N'ola ger hâ'il olmayup **her sû** / Nazarında bir ola püşt ile rû

her taraf [5]

M/285 Açılup gûşe gûşe ter güller / **Her taraf** nagmelerde bülbüller

M/287 **Her tarafdan** idüp mükâlemeti / Eyledük şevkile musâhabeti

M/1901 Söyleşürken umûr-ı memleketi / **Her tarafdan** idüp mükâlemeti

M/2068 Olup etrâf-ı 'âlemi pûyân / Bülbül'i oldı **her taraf** cûyân

M/2179 Yüri şâh-ı cîhân'a 'izzetile / **Her tarafdan** söz aç zerâfetile

her yir [2] her taraf

M/284 Dil-güşâ vü **müferrih** ü hurrem / **Her yirinden** safâ sürer âdem

M/402 Hükmi âfâka yil gibi sârî / Emri **her yirde** su gibi cârî

M/1002 Yâ n'olaydı cihân olup düşmân / Baña kasd eyleyeydi **her yirden**

M/1795 Şehr-i gül-şende nice gün turdı / Muttasıl **her yirine** od urdı

her zaman [2] her an

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür ol hâ / 'Arz ider **her zamân** cinânı saña

M/567 Bir bahâdır-ı garîb-server idi / **Her zamân** kârı tîg u hancer idi

hesret [1] hasret

M/1193 Gözlerüñ **hesretile** yaş olmış / Cigerüñ mihnetile baş olmış

hest itmek [1] var etmek

M/106 Câm-ı 'aşkıla cânumı mest it / Varlıgum nîst eyleyüp **hest it**

heşt [3] sekiz

M/892 Bir zümürrüd-hisâr u sebzâ-reng / **Heşt** gûşe niteki heft evreng

M/893 Âbı sâfî vü hâki müşk-i sirişt / **Heşt** bâbı niteki heşt bihişt

M/1415 Oldı feth-i fütûha hâ'ları hadd / Her biri itdi **heşt** cenneti 'add

heşt bihişt [1] sekiz cennet

M/893 Âbı sâfî vü hâki müşk-i sirişt / Heşt bâbı niteki **heşt bihişt**

hevâ [44]

1. hava

M/20 Lutf-bahş-ı **hevâ**-yı rûh-efzây / ‘Itr-sây-ı sabâ-yı nâfe-güşây

M/80 Ser-i bî-magzumu pür itdi **hevâ** / N’ola düşsem meye habâb-âsâ

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir şehr / Lutf-ı âb u **hevâda** şöhre-i dehr

M/532 Âbı safvetde âb-ı Hızr-âsâ / Hoş **hevâsı** çü nefha-i ‘îsâ

M/750 Lutf-ı âb u **hevâda** ol hoş şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/987 Nesr-i tâ’ir meger kanad açdı / Çıka **hevâ**-yı fenây dek uçdı

M/1662 Oldı nîrân-ı kahrı salalı tâb / Döne döne **hevâda** murg kebâb

M/1686 Öz **hevâsında** anlar âsûde / Tâb-ı kahruñla yanmamış oda

M/1768 Çıkdı fi’l-hâl bir yüce taga / Bir **hevâsı** latîf yaylaga

2. istek, nefsin isteği, heves.

M/82 Bu **hevâyıla** nûş idüp bâde / Hırmen-i zühdi virmişem bâde

M/670 Taht u tâcı idüp **hevâyıla** terk / Dâmenin tutmışidi ‘aşkile berk

M/704 Saykal-ı ‘aşkile çü dest-i **hevâ** / Kalbüm âyinesine virdi cilâ

M/729 Ne **hevâyıla** peyk-i pûyânsan / ‘Acebâ böyle kimi cûyânsan

M/737 Ben de ehl-i **hevâ** bir abdâlem / Bu **hevâda** senüñle hem-hâlem

M/738 Oluban rûz u şeb **hevâyıla** yâr / Yilerem yil gibi ne sabr u karâr

M/739 Beni ser-geşte eyleyüp bu **hevâ** / Hâsılum bâde virdi kıldı fenâ

M/740 Bu **hevâyıla** gird-bâd-âsâ / Dönerem uşda bî-ser ü pâ

M/741 Ne karârum ne ihtiyârum var / Bu **hevâyıla** özge kârum var

M/742 Mevlid ü menşe'üm **hevâ** olmış / Bu **hevâyıla** ten hebâ olmış

M/744 Şâh-ı Gül emrine hevâ-dâram / O **hevâyıla** tîz-reftâram

M/773 Olup emriyle yil gibi pûyân / Olmışam bu **hevâda** ser-gerdân

M/785 Ne **hevâdur** ki itdürüp baña âh / Hâsılum bâde virdi nîteki kâh

M/797 Gel bu sevdâyı ko ki müşkildür / Hâsılı bir **hevâ**-yı bâtıldur

M/809 Her kim oldı **hevâyıla** şöhre / Almadı hân-ı 'aşkdan behre

M/1128 Ol **hevâyıla** olup âvâre / Gezüp ilden ile o bî-çâre

M/1146 Bu **hevâyı** gidersün ol miskîn / İtmesün yok yire figân u enîn

M/1264 'Âşıka 'aşk-ı yâr besdür bes / 'Aşk odur gayrısı **hevâ** vü heves

M/1287 Göñli akdı aña vü cûş itdi / O **hevâyıla** çok hurûş itdi

M/1295 Serv olup câm-ı şevkile sekrân / Raksa girdi **hevâyıla** ol ân

M/1300 Sâgar-ı 'aşkile olup ser-mest / Olmışidi **hevâyıla** hem-dest

M/1427 Hesi didi **hevâya** hûyıla hâ / Lâm-elif didi derd ü gamlara lâ

M/1429 Noktası oldı sanki necm-i **hevâ** / Oldı rûşen anuñla râh-ı safâ

M/1483 Didi bu oñmaduk tülüngi levend / Neden olmak gülüñ **hevâsına** bend

M/1510 Bir **hevâ** ehli oñmaduk evbâş / Nâmını eyledi gülüñ ele fâş

M/1512 Bir **hevâ** ehli fâcir ü fâsık / Güle lâyık mıdur geçe 'âşık

M/1524 Didi göster baña ol evbâşı / O **hevâ** ehli mest ü kallâşı

M/1580 Gül de olup **hevâsına** tâbi' / Anuñ olmaz fücûrına mâni'

M/1638 Bir harâretlü kıssa bünyâd it / O **hevâyıla** dehri ber-bâd it

M/1652 Halk-ı ‘âlem çıkup libâsından / ‘Avd olup havf ile **hevâsından**

M/1707 Ne **hevâdur** ‘aceb bu kim her-dem / Şehr-i gül-şende olasan hurrem

M/2007 Serv oldı safâyıla ol ân / Ser-hoş olup **hevâyıla** raksân

M/2010 Gördi çün bu **hevâyı** şâh-ı şitâ / K’irdi erbâb-ı bâga zevk u safâ

hevâ-dâr [1] istekli

M/744 Şâh-ı Gül emrine **hevâ-dâram** / O hevâyıla tîz-reftâram

hevâ itmek [1] yok etmek

M/1350 Sende nâzile bâd-ı istignâ / Yile virdi vücûdum **itdi hevâ**

heves [2] arzu, istek

M/813 N’ola irmezse vasla dest-i **heves** / ‘Âşıka derd-i ‘aşk besdür bes

M/1264 ‘Âşıka ‘aşk-ı yâr besdür bes / ‘Aşk odur gayrısı hevâ vü heves

heves eylemek/kılmak [3] heveslenmek

M/1931 Şöyle itdi yasak kim her-kes / **Kılmaya** seyr-i bâg u râga **heves**

M/1953 Nice bir olasan esîr-i kafes / Kafesi ko gel **eyle** bâga **heves**

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu teng kafes / Bâg-ı vâsi‘ fezâya **eyle heves**

hey [1] seslenme sözü

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be **hey** miskîn / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

heybet [2] büyüklük

M/1676 Germ olup devlet ü celâletine / Oldı magrûr hışm u **heybetine**

M/1716 Ugradugını yakdı hiddetile / Gitdi gül-zâre kahr u **heybetile**

heybet virmek [1] güven vermek

M/361 **Virdi** şânında şevket ü savlet / Düşmene havf u dosta **heybet**

hey'et [4] görünüş

M/448 Enfi **hey'etde** bir elifdür san / Kim cemâl arasında oldı 'ayân

M/454 Hâli kim yüzde nokta **hey'etdür** / Merkez-i hüsn ü lutf u behcetdür

M/480 **Hey'eti** nûr u fi'li âteşdür / Server ü ser-firâz u ser-keşdür

M/1120 Göricek **hey'et** ü kıyâfetini / Añlarum cümle vaz' ü hâletini

hezâr [18] binlerce

M/257 Ola her birine **hezâr** selâm / Biñ tahiyyât u 'izzet ü ikrâm

M/306 Hizmete baş egüp kalem-mânend / Olmışamdur **hezâr** kayd ile bend

M/413 Hâr-veş tîz-rûy ü tîr-efgen / Nîze-dârı **hezâr** şîr-efgen

M/419 Nice gonce **hezâr** gonce-i şeng / Hasretinden dehânınuñ dili teng

M/425 Olmış anuñ **hezâr** işkeste / Her kılında benüm gibi beste

M/495 Her biri oldı gerçi bedr-i kemâl / Fazlasından olur **hezâr** hilâl

M/511 Rûz-ı ‘ömrüm **hezâr** sâl olsa / Her kılum tende ehl-i kâl olsa

M/540 Şehr-i bâğa açıldı behcetile / Geçdi tahta **hezâr** ‘izzetile

M/598 Eyleyüp Gül **hezâr** gunc u delâl / Kılmagiçün cihâna ‘arz-ı cemâl

M/774 Gûş idince bu sözi Bülbül-i zâr / Hâke düşdi vü kıldı zâr **hezâr**

M/1104 Bülbül idüp **hezâr** sûz u güdâz / Eyleriken bu resme Hakk’a niyâz

M/1208 Görmedüm zerre deñlü bûy-ı vefâ / Lîk gördüm **hezâr** cevr ü cefâ

M/1948 Virdi idüp **hezâr** dâd ü dihiş / Cûy-ı dil-cûy’a külçe külçe gümüş

M/2101 Didi idüp **hezâr** nâle vü zâr / Hâlümi diñle ideyin tekrâr

M/2226 İdüp ikrâm ü ihtirâmı **hezâr** / Didi kim başum üzre yirüñ var

M/2269 Anı gûş eyleyince bülbül-i Zâr / Hak Ta‘âlâ’ya itdi şükr-i **hezâr**

M/2271 Turdı âhir **hezâr** hayretile / Geldi gül bezmine melâmetile

M/2285 Böyle idüp **hezâr** nâz u niyâz / Biri birine oldılar dem-sâz

hezâr-bâr [2] binlerce kez

M/187 Hazret-i ‘izzet eyleyüp ikrâm / Saña itdi **hezâr-bâr** selâm

M/248 Saña olsun **hezâr-bâr** salât / Dahı ashâb u âlüñe kat kat

hezâr hezâr [1] gerçekleştirilen eylemdeki çokluk bağlamında

M/286 İdüp ol cây-ı dil-güşâda karar / Eyledük güft ü gû **hezâr hezâr**

hezâr-ı gül-zâr [1] gül bahçesinin bülbülü

M/404 Kimse devrinde eylemez zârî / Meger ancak **hezâr-i gül-zârî**

hezâr kez [1] bin kere

M/473 Sîb gerçi ser-i fevâkihdür / Sîbden ol **hezâr kez** bihdür

hezâr-peyâm [1] binlerce haber

M/226 Oldı bî-savt u harf nice kelâm / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

hezerân [3] binlerce, pek çok

M/93 Kılsa tâ‘at cihân **hezârân** sâl / İrmez anuñla kibriyâna kemâl

M/512 Ger bulınsa **hezârâncâ** hayâl / Eylesem haşr olınca kîlile kâl

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger **hezârân** sâl / Gül’e irmek saña hayâl-i muhâl

hıfz [2] koruma

M/564 Birisi bir gulâm-ı hancer-dâr / **Hıfz** idi şehr-i Gül-şeni kâr

M/573 **Hıfz** içün rûz u şeb gül-istânı / Gül-şenüñ olmışıdı der-bânı

hıfz eylemek [1] korumak

M/1501 Güli **hıfz eylemekde** çün mirrîh / Pür idi cümle ‘uzvı hancer ü sîh

hınnâ [1] kına

M/489 Reng-i **hınnâyıla** yed-i cânân / Oldı gûyâ ki pençe-i mercân

hırâm eylemek [1] yönelmek

M/218 Sidre'ye deñlü **eyledi** çü **hırâm** / Reh-beri anda eyleyüp ârâm

hırâm kılmak [1] (göğe) yükselmek

M/206 Çün beşinci sarâya **kıldı hırâm** / Tîgin elden kodı o dem Behrâm

hıred [1] akıl, düşünme becerisi

M/74 Kudretüñde senüñ **hıred** hayrân / 'Akl u fehm ü hayâl ser-gerdân

hırka-ı mâh [1] ayın hırkası İnşikāku'l-Kamer (ayın yarılması mucizesi) bağlamında

M/167 Açalı kudreti yed-i i'câz / **Hırka-i mâha** oldı çâk-endâz

hırmen [5]

1. harman

M/19 Ey fürûzende-i meşâ'il-i gül / Âteş-endâz-ı **hırmen**-i bülbül

M/82 Bu hevâyıla nûş idüp bâde / **Hırmen**-i zühdi virmişem bâde

M/455 Didiler aña cümle ferzâne / **Hırmen**-i hüsn içinde bir dâne

M/948 Şevk-i ruhsâruñ urdı ey meh-veş / **Hırmen**-i ‘akl u sabruma âteş

2. gönül

M/62 Eyleyüp rûy-ı yârı pür-envâr / ‘Âşıkuñ **hırmenine** urduñ nâr

hırs [2]

M/115 Gazabum âteşin söyündürgil / Tama‘ vü **hırsumı** göyündürgil

M/1000 ‘Acebâ yok mıyıdı bir reh-zen / Tama‘ vü **hırs** ü zîver ü zerden

hırz [1] tılsım, nazar boncuğu

M/1407 Didi bu nâme **hırz**-ı cânumdur / Şâh-ı gamdan hat-ı emânumdur

hışm [13] hışım, öfke

M/764 **Hışmile** cismi nîtekim Mirrîh / Çekmiş erbâb-ı ‘aşka hancer ü sîh

M/947 **Hışm**-ı çeşmüñ ki cân şikâr itdi / Tîg-i bî-dâdı câna kâr itdi

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i bâl / Yohsa **hışmum** irür aña fi’l-hâl

M/1499 Rûz u şeb hanceri belinde idi / **Hışmile** nîzesi elinde idi

M/1507 Turup ol lahza sünbül-i tarrâr / **Hışmile** kıldı ‘azm-i hizmet-i hâr

M/1526 **Hışmıla** eyleyüp yirinden hîz / Kîneden çekdi hancer-i hûn-rîz

M/1649 ‘Âkıbet devletine olup germ / Eyleyüp dehri nâr-ı **hışm** ile nerm

M/1676 Germ olup devlet ü celâletine / Oldı magrûr **hışm** u heybetine

M/1681 Var mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı **hışmum** urmaya nâr

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i kâr / Saçup etrâfa **hışm** u ‘unfile nâr

M/1736 **Hışmile** eyledi hemân fermân / Ki olup cem‘ cümle-i a‘yân

M/1776 Lâleyi yakdı **hışmile** ta’cîl / Nergisüñ çekdi kahrı çeşmine mîl

M/2047 Nâr-ı hecrümle oldı mı sûzân / **Hışm**-ı çeşmümle yohsa virdi mi cân

hışma gelmek [2] öfkelenmek

M/1500 **Hışma gelse** kemâl-i **hışmından** / Her kılı olur idi bir sûzen

M/1551 İşidüp bu sözi gül-i hoş-bû / **Hışma geldi** didi ne işdür bu

hışm eylemek/itmek [2] kızmak

M/1154 Şâh-ı gül hayli ıztırâb itdi / Saña **hışmeyleyüp** ‘itâb itdi

M/1519 Didi gâyetde **hışm idüp** o dilîr / Bu ne sözdür ki eyledüñ takrîr

Hıtâ [1] Hoten. Doğu Türkistan’da bir yer

M/647 Gâh şevkile Hind’e ‘azm itdi / Gâh seyr-i **Hıtâ’ya** cezm itdi

Hızr [2] darda kalanlara yardım etme bağlamında

M/628 Bende **Hızr** olduguña yok çü gümân / Demidür kıl çü **Hızr** tayy-ı mekân

M/879 **Hızr**-ı himmet olup baña hâdî / İtdi kûy-ı murâda irşâdı

Hızr-dem [1] Hızır nefesli, Hızır gibi yetişen

M/880 Didi ey **Hızr-dem** huceste-kadem / Komaduñ zerre deñlü sînede gam

Hızr-ı vakt [1] dönemin Hızır'ı

M/627 **Hızr-ı vakt** ol bu müşkilüm hall kıl / Baña bu mücmeli mufassal kıl

Hızr-veş [1] Hızır gibi

M/626 İtdi peyk-i Nesîm'i da'vet o dem / Didi ey **Hızr-veş** huceste kadem

hicr [2] ayrılık

M/814 Eyleyen 'aşk nüktesin tavzîh / Vasldan **hicri** eylemiş tercîh

M/957 Ne revâdur ki ey gül-i ra'nâ / Derd-i **hicrile** bülbül-i gûyâ

hicrân [17] ayrılık

M/816 Lîk **hicrânile** olan hem-dem / Oldı ümmîd-i vaslile hurrem

M/969 Rûz-ı **hicrân** gibi amânı dırâz / Mihneti çok vefâ vü şefkati az

M/972 Rûz-ı **hicrân** mısın nedür bu zalâm / Oldı mı yohsa mâhuñ işi tamâm

M/1101 Beni yakma bu nâr-ı **hicrâna** / Eyle vâsıl visâl-i cânâne

M/1164 Derd-i **hicrânile** olup haste / Kaldı hayrân u deng ü dem-beste

M/1395 Zehr-i **hicrânı** yiter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/1404 Kıldı tebdîl vasla **hicrânı** / Demidür kılma âh u efgânı

M/1480 Didi kanuñ dökerse **hicrânı** / Didi kanum degül virem cânı

M/1634 Rûz u şeb kıldı nâle vü efgân / Derd-i **hicrânile** olup nâlân

M/1954 Mey-i **hicrânı** yeter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/2055 Ola **hicrânile** esîr-i kafes / İrmeye bâg-ı vasla ol bî-kes

M/2069 Bu yana bülbül-i esîr ü zebûn / Derd-i **hicrânile** olup mahzûn

M/2153 Zî-safâ kim irüp gama pâyân / Oldı tebdîl vuslata **hicrân**

M/2263 Eyü çekdi cefâ vü **hicrânı** / Vasluma e'l-hak oldı erzânî

M/2275 Cânuñı yakdı nâr-ı **hicrânum** / Kâmetüñ bükdi bâr-ı **hicrânum**

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu cân / Al gerek vasl vir gerek **hicrân**

hiç [14] olumsuz yargı bildiren cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren söz

M/312 Olsa tûtî mukayyed ü mahbûs / **Hiç** olur mı kelâmdan me'yûs

M/427 Bilmezem **hiç** kangı himmeti pest / Göre Tûbâyıla anı hem-dest

M/503 Gerçi tab'umda **hîç** 'illet yok / Ötesin açmaga icâzet yok

M/578 Yogıdı **hîç** misli devrânda / 'Âlemi devr iderdi bir anda

M/701 Dahı yok **hîç** fikr ü endîşem / 'Aşka ancak rızâdurur pîşem

M/968 Gördi bu zulmetüñ nihâyeti yok / **Hîç** subh-ı safâ 'alâmeti yok

M/1196 Yog iken **hîç** ihtimâl-i visâl / Hamdü li-llâh ki el virüp ikbâl

M/1316 Sabr ile gördi **hîç** bitmedi iş / Tîg-i sabr eyledi derûnını rîş

M/1368 İşidüp zanbak anı itdi kabûl / Didi bismillah olma **hîç** melûl

M/1556 Ola mı bu kerîme **hîç** revâ / K'ide mihmânına bu resme cefâ

M/1623 Kudretüm yok ki söyleyem hâlüm / Bilmedi **hîç** kimse ahvâlüm

M/2045 **Hîç** işidilmez oldı âvâzı / Neden oldı ki pes ola sâzı

M/2193 ‘Adl-i şâha ola mı **hîç** revâ / Bî-günâh ola bir fakîre cezâ

M/2423 Olmaya iktidârı **hîç** söze / Okurın sana dahı beyti boza

hîç-kes [1] hiç kimse

M/1789 Görmedi **hîç-kes** bahâr eserin / Gül‘üñ almadı kimseler haberin

hidâyet [1] hedefe ulaştıran yolu gösterme, ona varan yolu tutma (Cebecioğlu, 1997: s. 157).

M/6 Elif’i serv-i bâğ-ı rahmetdür / Gonce-i zanbak-ı hidâyetdür

hiddet [12] öfke

M/113 Dilümi sakla kizb ü gıybetden / Göñlümi kibr ü kîn ü **hiddetden**

M/1539 Gül-i ra‘nâya geldi **hiddet** ile / Dil uzatdı aña nasihat ile

M/1674 Ki meger **hiddetile** şâh-ı temûz / Taht-ı kahr üzre oldı çarh-efrûz

M/1687 Bu sözi işidince şâh-ı temûz / Saldı **hiddet** odı derûnına sûz

M/1701 Gül-şene eyle ‘azm sür’atile / Söyle şâh-ı bahâra **hiddetile**

M/1708 İtmeyüp nâr-ı **hiddetümden** vehm / Tâbiş-i kahrum itmeyesen fehm

M/1709 Olmadan berk-i **hiddetüm** lâmi‘ / Niçün olmayasan baña tâbi‘

M/1715 İşidüp bu ‘itâbı bâd-ı semûm / Eyledi kahr u **hiddetile** hücûm

M/1716 Ugradugını yakdı **hiddetile** / Gitdi gül-zâre kahr u heybetile

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur nedür bu gazab / Bu kadar kahr u **hiddete** ne sebeb

M/1730 Yüri di aña eylesün âzerm / **Hiddeti** kosun olmasun katı germ

M/1904 Eyledügin temûz şâh harâb / Eyleyüp **hiddetile** halkı kebâb

hidmet [7] hizmet

M/823 Geldi gül **hidmetine** öpdi zemîn / Didi ey pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

M/1832 Cem‘ idüp **hidmetine** nevvâbın / Cümle a‘yân u cümle ashâbın

M/1900 Bir gün idüp o şâh dîvânı / Cem‘ olup **hidmetine** erkânı

M/2000 Şehr-i bâga kudûmı virdi şeref / Turdı eşcâr **hidmete** saf saf

M/2028 Serv-i der-bân yine olup hoş-kâm / Râstî itdi **hidmetine** kıyâm

M/2248 Yine üslûb-ı sâbık üzre müdâm / Eyleye serv **hidmetine** kıyâm

M/2251 Fitneyi koya sünbül-i tarrâr / ‘Akd-i **hidmetde** kuşana zünnâr

hidmet eylemek [1] hizmet etmek

M/575 Tayanup şöyle bir tayag üzre / **Hidmet eylerdi** bir ayag üzre

hidmetinde turmak [1] hizmet etmek

M/89 Der-i dil-berde sanuram her dem / Kavşurup **hidmetinde** el **tururam**

hikâyet [2] hikaye

M/919 Sordı hâlin **hikâyetin** bir bir / Bildi şükr ü şikâyetin bir bir

M/2432 Fazliyâ kıl şikâyeti âhir / Şükr kılduñ **hikâyeti** âhir

hikâyet eylemek [3] aktarmak, anlatmak

M/942 Diñle hâlüm **hikâyet eyleyeyin** / Saña senden şikâyet eyleyeyin

M/1126 Güle geldi rivâyet eyledi hep / Hâl-i zârın **hikâyet eyledi** hep

M/2231 Mâ-cerâyı rivâyet eyledi hep / Cümle hâlin **hikâyet eyledi** hep

hikâyet-i rengîn [1] latîf hikaye

M/392 Eyle gülden **hikâyet-i rengîn** / Şâd-mân olsun işiden gam-gîn

hilâl [4] ayın yay şeklindeki evresi

M/433 Dirler ebrûların gören fi'l-hâl / Togdı mirrîh üzre iki **hilâl**

M/495 Her biri oldı gerçi bedr-i kemâl / Fazlasından olur hezâr **hilâl**

M/763 Kaşlarıdur **hilâl**-i çarh-ı kemâl / Beñleridür nücûm-ı burc-ı cemâl

M/1239 Nâleden cismi na'le dönmişdür / Za'fdan bir **hilâle** dönmişdür

hilâl olmak [2]

1. bükülmek

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı âl / Çarh-ı mihnetde kaddüm **oldı hilâl**

2. hilale dönmek

M/2204 Derd-i hecrile kaddi dâl olmış / Çarh-ı mihnetde bir **hilâl olmış**

hil‘at [5] kaftan

M/1861 Eyleyüp her birine ‘izzetler / Virdi zerrîn latîf **hil‘atler**

M/1947 Serve geydürdi **hil‘at**-ı sîmîn / Kıldı gül-zârı sîmile tezyîn

M/2024 Ehl-i bâga idüp ri’âyetler / Halka geydürdi sebz **hil‘atler**

M/2240 Açılup şevkile gül-i zîbâ / Geydi âlile **hil‘at**-ı dîbâ

M/2242 Kendüye virdi zîver ü zînet / Üstine geydi bir yeşil **hil‘at**

hîle [4] hile

M/1489 Fitne fenninde çok hayâl itdi / **Hîle** bâbında kîl ü kâl itdi

M/1490 **Hîle** fikr itdi bulmaga çâre / Ki kıla ol garîbi âvâre

M/1504 Reşk idüp sünbül-i perîşân-hâl / Bülbüle fikr idince **hîle** vü âl

M/2334 Hâli budur cihân-ı gaddâruñ / **Hîledür** ‘âdeti bu mekkâruñ

himmet [7] gayret

M/296 **Himmetüñ** kudretüñden a‘lâ kıl / Yine bir hûb nâme inşâ kıl

M/427 Bilmezem hiç kangı **himmeti** pest / Göre Tûbâyıla anı hem-dest

M/570 Biri âzâdelerde hem vâlâ / Kâmeti gibi **himmeti** a‘lâ

M/834 ‘Aşkile bâl-i **himmeti** açdı / Nice sahrâ vü kûhlar geçdi

M/879 Hızr-ı **himmet** olup bañа hâdî / İtdi kûy-ı murâda irşâdı

M/1246 Merhamet kıl zamân-ı **himmetdür** / Müstehakk-ı ‘atâ vü şefkatdür

M/1364 Didi ey ser-firâz u ‘âlî-kadr / Kasr-ı **himmetde** mîr-i sâhib-sadr

himmet itmek [1] gayret etmek

M/1225 **Himmet i**t didi vü revân oldı / Gül-i ra‘nâya dek devân oldı

himmet eylemek [2] gayret göstermek

M/310 Didi ey yâr bu fesâneyi ko / **Himmet eyle** kuru bahâneyi ko

M/321 Şöyle sanduñ mı ‘âlemi hâlî / Bunı ko **eyle himetüñ** ‘âlî

hîn [1] an, zaman, esna

M/2429 Fasl vaktinde vasl ola kârı / Vasl **hîninde** fasl girdârı

hîn-i velûd [1] doğum esnası

M/992 Oldı çün bârî kâş **hîn-i velûd** / Kan olaydı bu cism-i hûn-âlûd

Hind [1] Hindistan

M/647 Gâh şevkile **Hind’e** ‘azm itdi / Gâh seyr-i Hıtâ’ya cezm itdi

Hindû [2]

1. Keyvân (Zühal) bağlamında "Hindû" denmesi renginin siyaha yakın yeşil oluşu sebebiyledir. (Şentürk, 1994: s. 169).

M/211 Didi **hindû** gulâmuñam ey Şâh / Reddolınmaya bende-i der-gâh

2. Hint. Esmerlik ve hırsızlık bağlamında. "Hindû" kelimesine köle, tüccar, asker, çapulcu, hırsız vs. gibi değişik anlamlar yüklenir. (Doğan, 2010: s. 9).

M/587 Biri bir düzd-i şeb-rev ü 'ayyâr / Bir siyeh-kâr **Hindû**-yı tarrâr

hisâr [3] kale

M/531 Bir **hisâr** idi sebz-fâm u hasîn / Sanki ahzar-**hisâr**-ı çarh-ı berîn

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-**hisâr**-ı çarh-ı berîn

M/892 Bir zümürrüd-**hisâr** u sebzâ-reng / Heşt gûşe niteki heft evreng

hisse [2]

1. nasip

M/1903 Didiler kıssasını hep bir bir / Şerh idüp **hissesini** hep bir bir

2. bir şeyden çıkartılan ders

M/2363 Diñle imdi murâdı şerh ideyin / Kıssa hatm oldı **hisseye** gideyin

hisse almak [1] ders çıkarmak

M/2406 Şu'arâ bundan **ala hissesini** / Hazz ider ammâ görse kıssasını

hitâb itmek [4] seslenmek

M/970 Gördi kim virdi câna hayli ‘azâb / Didi **idüp** şeb-i siyâha **hitâb**

M/1005 Gördi çün mâh virdi ‘âleme tâb / Kodı gayrı vü **itdi** mâha **hitâb**

M/1024 Kodı mâhı o ‘âşık-ı bî-tâb / Subha sûz-ı dilile **itdi hitâb**

M/1677 **İdüp** a‘yân u ‘askerine **hitâb** / Didi ey reh-revân-ı râh-ı savâb

hiyel-perdâz [1] hile yapan

M/588 Zülf-i dil-ber gibi kemend-endâz / Sâhir ü fitne-cû **hiyel-perdâz**

hîz eylemek [1] kalkmak

M/1526 Hışmıla **eyleyüp** yirinden **hîz** / Kîneden çekdi hancer-i hûn-rîz

hizmet [9]

1. hizmet

M/90 Yâ İlâhî günâhuma hadd yok / **Hizmetüñde** kusûruma ‘add yok

M/304 Olmaga muntazım umûr-ı ma‘âş / Olmışam **hizmet** üzre hâzır-baş

M/306 **Hizmete** baş egüp kalem-mânend / Olmışamdur hezâr kayd ile bend

M/929 ‘İzzet ü ihtirâm eyler idi / **Hizmetin** ber-devâm eyler idi

M/1280 Şâh-ı gül sadra geçdi devletile / Serv ayag üzre turdı **hizmetile**

M/1695 Var idi **hizmetinde** bir hoş peyk / Katı çâlâk ü cüst niteki geyk

M/2186 Eyledi sıdkile du‘â vü senâ / Şart-ı **hizmet** ne ise itdi edâ

2. yan, huzur

M/914 Göricek rahm idüp o nâlânı / **Hizmetüñe** getürdüm uş anı

M/1507 Turup ol lahza sünbül-i tarrâr / Hışmile kıldı ‘azm-i **hizmet**-i hâr

hizmet itmek [1] hizmet etmek

M/1288 **Hizmet idüp** nesîm-i ‘İsâ-dem / Yildi yüpürdi turmadı bir dem

hizmete turmak [2] görev yapmak

M/918 Göricek Serv’i hâke yüz sürdi / Serv ayag üzre **hizmete turdı**

M/1371 Vardı der-gâh-ı şâha yüz sürdi / Sundı tûmârı **hizmete turdı**

hod [4] kendi

M/807 Edeb ü şerm ‘akla tâbi‘dür / ‘Aşk **hod** ‘akla fikre mâni‘dür

M/857 İtmezem lîk nâmını izhâr / Bilene **hod** ider sözüm iş‘âr

M/1809 Rengini görse deng olup Erjeng / Dirdi nîreng olur bu **hod**-nîreng

M/1813 Reng-rezlikde **hod** olup mümtâz / Gösterürdi zemânede i‘câz

hod-kâm [1] kendini beğenmiş

M/1620 Hâlümi añlamaz gül-i **hod-kâm** / Nutka yok tâkat eyleyem i‘lâm

hor [2] değersiz

M/833 Sürinüp yüzi üzre **hor** u zelîl / Eyledi kûy-ı yâre ‘azm-i rahîl

M/2181 Di kafesde esîr oldugını / Böyle **hor** u hakîr oldugını

hor bakmak [1] hor görmek

M/1343 **Hor bakma** bu ‘âşık-ı zâre / Oldı âyîne vech-i dil-dâre

hoş [22]

1. güzel

M/294 Yine bir **hoş** kitâb peydâ it / ‘Âleme kudretüñ hüveydâ it

M/299 Çünki bu **hoş** kelâmı gûş itdüm / Zevk idüp şevkle hurûş itdüm

M/301 **Hoş** didüñ sözlerüñ kamu hakdur / Her kim inkâr iderse ahmakdur

M/518 İdüp evrâk elile tertîb / Eyledi bir kitâb-ı **hoş** terkîb

M/532 Âbı safvetde âb-ı Hızr-âsâ / **Hoş** hevâsı çü nefha-i ‘îsâ

M/661 **Hoş** gazel-hân idi latîf-elhân / Nefesin gûş iden virürdi revân

M/703 Baña ‘aşkuñ felâketi **hoşdur** / Devlet-i dehrüñ aslı âteşdür

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol **hoş** şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/859 Başlayup savt-ı ‘âşık-âneyile / İtdi **hoş** nagmeler terâneyile

M/877 Bülbül ol **hoş** kelâmı itdi çü gûş / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü biraz / Didi âyâ nedür bu **hoş** âvâz

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir **hoş** yâr / Aña elbette bulunur agyâr

M/1695 Var idi hizmetinde bir **hoş** peyk / Katı çâlâk ü cüst niteki geyk

M/1854 Bilüp ahvâli hep zerâfetle / **Hoş**-haber aldı bir nezâketle

M/2113 Bülbül itdi bu **hoş** kelâmı çü gûş / Düşdi şevkile yirlere bî-hûş

M/2208 Okuyup **hoş** nevâyıla tasnîf / Eyledi şâhı savtile ta‘rîf

M/2281 Didi senden gelen bana **hoşdur** / Ger cefâ ola ger vefâ **hoşdur**

2. iyice

M/537 İtdi Şâh-ı Bahâr **hoş** tedbîr / Gül'i kıldı o şehr-i hûba emîr

M/1387 **Hoş** mısan hasret ü firâkumla / Nicesen derd-i iştiyâkumla

M/1515 Dâstân eyledi cihâna güli / İtdi ‘âlemde **hoş** fesâne güli

M/1614 Sûz-ı ‘aşk urdı cânuma âteş / Yanaram hasretile hurrem ü **hoş**

hoş-bû [1] güzel kokulu

M/1551 İşidüp bu sözi gül-i **hoş-bû** / Hışma geldi didi ne işdür bu

hoşça [1] hoş bir biçimde, güzel

M/268 Serv şevkile raksa girmişdi / ‘Âleme **hoşça** hâlet irmişdi

hoş-dem [1] güzel zaman

M/541 ‘Adlile hurrem itdi dünyâyı / Lutfile **hoş-dem** itdi dünyâyı

hoş geçmek [3] gül gibi geçinmek

M/172 Sâye salmazdı hâke gerçi o mâh / **Hoş geçer** sâyesinde bende vü şâh

M/595 Buldugınca zemâneden fursat / **Hoş geçerlerdi** eyleyüp ‘işret

M/1684 Aña bir pâd-şâh olup hâkim / Taht-ı ‘izzetde **hoş geçer** dâ’im

hoş görmek [1] bir davranışı hoşgörü ile karşılamak

M/280 **Hoş görüp** kılmadum muhâlefeti / Eyleyüp ‘özrile mülâtefeti

hoş-harekât [1] güzel davranışlı

M/2005 Bâga irdi nesîm-i **hoş-harekât** / Harekâtından irdi çok berekât

hoş hâtır olmak [2] huzur bulmak

M/247 Umaram şefa‘atüñ olup nâsır / **Olam** âsûde-hâl ü **hoş hâtır**

M/1828 Gündüzin **olsa** germ ü **hoş-hâtır** / Gice eyler bürûdetin zâhir

hoş hoş [2] tatlı tatlı

M/616 Bu ne lebdür ki ursa dem **hoş hoş** / Mürdeye cân virür Mesîhâ-veş

M/723 Tutuşup gerçi yanaram **hoş hoş** / Bilmezem kim urur velî âteş

hoş-kâm olmak [1] rahatlamak

M/2028 Serv-i der-bân yine **olup hoş-kâm** / Râstî itdi hidmetine kıyâm

hoş-mizâc [1] iyi huylu

M/1853 Gül-şen ehliyle imtizâc itdi / Her birin lutfı **hoş-mizâc** itdi

hoş-nevâ [1] güzel sesli

M/2294 Bülbül-i **hoş-nevâ** içün tolu câm / Bûs iderdi leb-i nigârı müdâm

hoş-sıfât [1] güzel huylu

M/1966 Bir mükerrem şerîf zât idi ol / Hûb-ef‘âl ü **hoş-sıfât** idi ol

Hû [2] O (Allah) (Yılmaz, 1992: s. 70).

M/107 Ki diyem mest-i ‘aşk olup yâ **Hû** /Lâ erâ fi’l-vücûdı illâ **Hû**

hûb [17] güzel

M/58 **Hûblar** hüsnünü idüp meşhûr / Âfitâb-ı cemâlüñ itdi zuhûr

M/79 **Hûblar** ‘aşkına esîr oldum / Nev-civânlar gamıyla pîr oldum

M/282 Eyleyüp bir latîf bâğa nüzûl / Hurrem ü **hûb** u dil-keş ü makbûl

M/296 Himmetüñ kudretüñden a‘lâ kıl / Yine bir **hûb** nâme inşâ kıl

M/327 Anuñ adına eyleyüp imlâ / Eyle bir **hûb** mesnevî inşâ

M/484 Sâ‘id-i **hûbı** nîtekim Mûsâ / Gösterür ‘âleme yed-i beyzâ

M/537 İtdi Şâh-ı Bahâr hoş tedbîr / Gül’i kıldı o şehr-i **hûba** emîr

M/891 Gördi bir şehr-i **hûb** u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/941 Gonce-i nâ-şüküfte-i **hûbı** / Gül-i zîbâ-yı bâğ-ı mahbûbı

M/1130 Bir kemâl ehli **hûb** server imiş / Her kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1445 Gâh bir nakş-ı **hûb** idüp tasnîf / Eyleridi anuñla savt-ı latîf

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor o hâb / Her su'âline virdi **hûb** cevâb

M/1581 Eyü olmadı işden iş geçdi / Gül-i **hûbuñ** yüzin gözin açdı

M/1780 Didiler çıkdı şunda bir taga / Bir sovuk sulu **hûb** yaylaga

M/2278 **Hûblar** cevr iderse 'âdâtın / Vasl ider 'âkıbet mükâfâtın

M/2282 Baña senden gelen olur mergûb / **Hûbdan** cümle fi'l olur mahbûb

M/2417 Oldı bir şâhid-i müzeyyen ü **hûb** / Hüsn ü hulkile dil-ber ü mahbûb

hûbân [5] güzeller

M/59 Hüsn-i **hûbânda** cilve-ger sensin / Nitekim eylesem nazar sensen

M/65 Cilve kılduñ cemâl-i **hûbândan** / Zâhir itdüñ cemâlüñi andan

M/104 Rûy-ı **hûbânda** seyr idem hüsnüñ / Bâğ u bûstâñda seyr idem hüsnüñ

M/639 Sen şehâ hüsnile müsellemsen / Cümle **hûbâna** şâh-ı a'zamsan

M/759 Cümle **hûbâna** şâh odur şimdi / Hüsn evcinde mâh odur şimdi

hûbân-ı dehr [1] dünya güzelleri

M/636 Bile **hûbân-ı dehr** mikdârın / Añlaya her birisi etvârın

hubb [1] sevgi, muhabbet

M/100 Mâsivâ hubbun it göñülden dûr / Kalbüm itsün **mahabbetüñ** pür-nûr

hûb-ef‘al [1] güzel işler

M/1966 Bir mükerrem şerîf zât idi ol / **Hûb-ef‘âl** ü hoş-sıfât idi ol

hûb-elhân [1] hoş nağmeli

M/910 Şâ‘ir-i hûb-fehm ü **hûb-elhân** / Nükte-dân ü güşâde-tab‘-ı civân

hûb-fehm [1] anlayışı güzel

M/910 Şâ‘ir-i **hûb-fehm** ü hûb-elhân / Nükte-dân ü güşâde-tab‘-ı civân

hûb-rû [1] yüz güzelliği

M/622 Beñdeşüm var mıdur güzellikde / **Hûb-rûlukda** bî-bedellikde

huceste [1] uğurlu

M/626 İtdi peyk-i Nesîm’i da‘vet o dem / Didi ey Hızr-veş **huceste** kadem

huceste-hısâl [3] yaratılışı uğurlu

M/852 Didi Bülbül ki ey **huceste-hısâl** / Hâlümi gör gamumdan itme su’âl

M/1215 Dest-gîr olup ey **huceste-hısâl** / Demidür bu fütâdenüñ elin al

M/1366 Nâmemi yâre eyleyüp îsâl / Hayra girseñ eyâ **huceste-hısâl**

huceste-kadem [1] ayağı uğurlu

M/880 Didi ey Hızr-dem **huceste-kadem** / Komaduñ zerre deñlü sînede gam

huceste-likâ [2] uğurlu kişi

M/743 Lîk zâhirde ey **huceste-likâ** / Şehr-i gül-zârdurur baña me'vâ

M/746 Didi Bülbül ki ey **hucest-likâ** / Nefesüñden irişdi câna safâ

Hudâ [8] Allah

M/232 Şâd olup irdiler safâya kamu / Secde-i şükr idüp **Hudâ'ya** kamu

M/432 Nûrdan levhadur yâhûd ki **Hudâ** / Âyet-i hüsni eylemiş inşâ

M/487 Aña sunmış 'inân-ı lutf-ı **Hudâ** / Eli üstine el olmaz aslâ

M/515 Görüp anda bu hüsni Şâh-ı Bahâr / Şükr iderdi **Hudâya** leyl ü nehâr

M/621 Bu letâfet ki baña virdi **Hudâ** / Kime virdi zamânede âyâ

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i sebât ü senâ / Cîm'i âyîne-i cemâl-i **Hudâ**

M/2072 Eyleyüp her seher münâcâtı / 'Arz iderdi **Hudâ'ya** hâcâtı

M/2433 Geç şikâyetden eyle şükr-i **Hudâ** / K'oldı âhir bu nüsha-i zîbâ

Hudâ-yı Celîl [1] Yüce Allah

M/189 Şevkle demdür eyle 'azm-ı rahîl / Saña müştâkdur **Hudâ-yı Celîl**

Hudâ-yı Gafûr [1] Bağışlayan Allah

M/2418 Umaram k'eyleye **Hudâ-yı Gafûr** / İki kesden cemâlini mestûr

Hudâ-yı Kadîm [1] Yüce Allah

M/482 İtdi bâzûsını **Hudâ-yı kadîm** / Sanasın kim iki sebîke-i sîm

hudûd [1] sınır

M/223 Ref' olup perde-i **hudûd**-ı cihât / Ne **hudûd**-ı cihât cümle sıfât

hufte [2] uyuyan

M/794 Mehd-i nâz içre **hufte** husrev Gül / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/1105 Hâb-ı nâz içre **hufte** iken Gül / Nâ-gehân irdi bir 'aceb gulgul

hufte olmak [1] uyumak

M/443 Yâ iki türk-i mest ü âşüfte / Tâk-ı hüsn içre **oldılar hufte**

hullet [1] dostluk

M/160 Gerçi **hullet** Halîl'e oldı kabâ / Aña tâc-ı mahabbet oldı sezâ

hulk [6] huy, ahlak

M/56 İtdüñ insânı cümleden efdâl / Hüsn ü **hulk** ile eyleyüp ekmel

M/397 Cümle ef‘âli i‘tidâl üzre / Hüsn ü **hulkı** kamu kemâl üzre

M/542 Bûy-ı **hulkıyla** toldı cümle meşâmm / Lutfını söyler oldı hâss u ‘âmm

M/733 Nefesüñden hayât irür câna / Cân virür bûy-ı **hulkuñ** insâna

M/755 İçi pürdür kamu güzeller ile / Hüsn-i **hulk** içre bî-bedeller ile

M/2417 Oldı bir şâhid-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü **hulkile** dil-ber ü mahbûb

hûn [1] kan

M/1321 Şerh idüp **hûn**-ı eşkümi her-dem / Yazayın hasretile nâme-i gam

hûn-âlûd [1] kana bulanmış

M/992 Oldı çün bârî kâş hîn-i velûd / Kan olaydı bu cism-i **hûn-âlûd**

hûn eylemek [1] kana bulamak

M/1332 Tîg-i gam **eyledi** derûnumı **hûn** / Derdile hâlüm oldı diger-gûn

hûnî [1] katil

M/490 Katl idüp yâ bir iki mahzûnı / Elini kana sokdı ol **hûnî**

hûn olmak [1] kan dolmak

M/360 **Hûn olup** havfile kızılbaşuñ / Çıkdı bağrında baş ol evbâşuñ

hûn-rîz [3] kan dökücü

M/949 Kasd idüp câna gamze-i **hûn-rîz** / Zulm şemşîrin eyledi ser-tîz

M/1498 Gamze-i cân-sitân gibi **hûn-rîz** / Tîr-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

M/1526 Hışmıla eyleyüp yirinden hîz / Kîneden çekdi hancer-i **hûn-rîz**

hûn-rîz olmak [1] kan dökmek

M/614 Bu nice gamzedür **k'olup hûn-rîz** / İtdi tîgini zulmile ser-tîz

hûr [3] huri

M/606 Gördi âyinede çü 'aksin o **hûr** / Kendüyi gördi itdi kesb-i gurur

M/619 'Acabâ var mı ola 'âlemde / Melek ü **hûr** u ibn-i Âdemde

M/756 Bâğ-ı cennet disem aña yiridür / K'oldı **hûr** ile içi taşı pür

hurrem [10] ferahlık veren

M/282 Eyleyüp bir latîf bâğa nüzûl / **Hurrem** ü hûb u dil-keş ü makbûl

M/284 Dil-güşâ vü müferrih ü **hurrem** / Her yirinden safâ sürer âdem

M/300 Didüm ey yâr- ı **hurrem** ü handân / Sözlerinden irişdi rûha revân

M/395 Ya'nî Rûm içre var idi bir şâh / Lutf-ı tab' ile **hurrem** ü dil-hâh

M/1311 Bu tarîkile nice gün **hurrem** / Çekdi gül câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/1359 Sîm-ten bir civân-ı **hurrem** idi / Tayyib ahlâkile mükerrem idi

M/1438 Meger ol gice bülbül-i nâlân / Şevk ü zevkile **hurrem** ü handân

M/1614 Sûz-ı ‘aşk urdı cânuma âteş / Yanaram hasretile **hurrem** ü hoş

M/1831 Bir gün ol şâh-ı **hurrem** ü handân / Eyleyüp ‘izz ü kadrile dîvân

M/2434 Oldugıyçün bu defter-i **hurrem** / Dil-i ‘uşşâka mûnis ü hem-dem

hurrem itmek [2] ferahlatmak

M/541 ‘Adlile **hurrem itdi** dünyâyı / Lutfile hoş-dem itdi dünyâyı

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı ol pür-gam / ‘Arz-ı hüsn eyle kalbin **it hurrem**

hurrem olmak [4] ferahlamak, sevinmek

M/816 Lîk hicrânile olan hem-dem / **Oldı** ümmîd-i vaslile **hurrem**

M/1707 Ne hevâdur ‘aceb bu kim her-dem / Şehr-i gül-şende **olasan hurrem**

M/2211 Göricek anı şâh-ı ‘âlî-şân / Hazz idüp **oldı hurrem** ü handân

M/2232 Açılup **oldı hurrem** ü handân / Yaka çâk itdi şevkile ol ân

hûrşîd [4] güneş

M/1478 Didi var mı visâle ümmîdüñ / Didi nûrı ‘ırâk mı **hûrşîdüñ**

M/1893 Kaçdı **hûrşîd** baş aldı hemân / İtdi havf ile kendüyi pinhân

M/2140 Ne tarîkile ola fethü’l-bâb / İre **hûrşîde** zerre-i bî-tâb

M/2141 Nâ-gehân tâli‘i olup ferruh / Açdı **hûrşîd**-i baht-ı devlet-i ruh

hurûf [2] harfler

M/15 Harekât-ı **hurûfı** oldı hemân / Bu gül-istân içinde bâd-ı vezân

M/46 Çün **hurûf**-ı sabâbet oldı bedîd / Oldı terkîb olup kelâm-ı mecîd

hurûş [2] coşma

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ bunda kârı cûş u **hurûş**

M/2004 Düşdü şevkile ehl-i bâga **hurûş** / Eyledi renglerinde kanları cûş

hurûşa gelmek [1] coşmak

M/937 Gül’i yâd eyleyüp **hurûşa gelüp** / Zevk ü şevkile kalbi cûşa gelüp

hurûş itmek [4] coşmak

M/299 Çünki bu hoş kelâmı gûş itdüm / Zevk idüp şevkle **hurûş itdüm**

M/707 Sözini çün Nesîm gûş itdi / Cûş idüp şevkile **hurûş itdi**

M/871 Kaynadı taşdı kalbi cûş itdi / Şevkile iñleyüp **hurûş itdi**

M/1287 Göñli akdı aña vü cûş itdi / O hevâyıla çok **hurûş itdi**

husrev [6] hükümdar

M/760 Âf-tâb-ı sipihr-i behcetdür / **Husrev**-i mesned-i melâhatdür

M/794 Mehd-i nâz içre hufte **husrev** Gül / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/1985 İşidüp anı **husrev**-i pîrûz / O haberden irişdi cânına sûz

M/2034 Yine geçdi serîre **husrev**-i gül / Saçların çözdi şevkile Sünbül

M/2118 Yir öpüp ‘izzetile itdi du‘â / Didi ey **husrev**-i cihân-ârâ

M/2188 Didi ey şâh-ı âsmân-rif‘at / **Husrev**-i ‘âdil ü sütûde-sıfat

husrev-i hâver [1] Doğunun padişahı, “güneş” bağlamında

M/1270 Bir seher-geh ki **husrev-i hâver** / Aldı şevkile destine sâger

husûs [1] konu

M/1221 İtmeyüp kâdir oldugumı dirîg / İdeyin bu **husûsa** sa‘y-ı belîg

hûş/hûşı gitmek [1] aklı başından gitmek

M/1266 Didi bir bir işitdügin gülden / Gûş idüp **gitdi hûş** bülbülden

huşk olmak [1] kurumak

M/1663 **Olup** ol tâbile mezârî‘ **huşk** / Kurudı kaldı nâf-ı âhûda müşk

hûyıla hâ [1] gürültü, seslenme

M/1427 Hesi didi hevâya **hûyıla hâ** / Lâm-elif didi derd ü gamlara lâ

hüccet [1] belge, delil

M/1408 Baña Hak'dan kitâb-ı rahmetdür / Gamdan âzâdelige **hüccetdür**

hücûm eylemek [1] hücuma geçmek

M/1715 İşidüp bu 'itâbı bâd-ı semûm / **Eyledi** kahr u hiddetile **hücûm**

hükm [3] hüküm, emir

M/402 **Hükmi** âfâka yil gibi sârî / Emri her yirde su gibi cârî

M/1897 Emri mânend-i âb olup cârî / Yil gibi oldı **hükmi** hem sârî

M/2349 İrişüp **hükm**-i Dâver-i kâhhâr / Anı da hâke saldı bu gaddâr

hükm itmek [1] hükmetmek

M/2348 Ya Ferîdûn kanı k'olup server / **Hükm iderdi** cihâna ser-tâ-ser

hümâm [1] Aziz Peygamber. Hz. Muhammed bağlamında

M/196 İrişüp anda lutfıla o **hümâm** / Oldı ervâh-ı enbiyâya imâm

hüner [2]

M/921 Söyleşürken ol iki ehl-i **hüner** / Âşinâ çıkdı birbiriyle meger

M/1035 N'ola oldıysa bî-nevâ vü fakîr / **Hüner** ehlidür ol gedâ-yı hakîr

hünerde eli var [1] hünerli

M/1807 **Var** idi gerçi her **hünerde eli** / Reng-rezlikde yogidi bedeli

hüner sâhibi [1] hünerli

M/906 Bir **hüner sâhibi** kemâl ehli / Bir safâ ıssı zevk ü hâl ehli

hüner-ver [1] hünerli

M/1130 Bir kemâl ehli hûb server imiş / Her kemâlâtla **hüner-ver** imiş

hürmet [2] saygı

M/927 Tutdı el üzre lutf u ‘izzetile / Başı üzre yir itdi **hürmetile**

M/1974 Geldi tahtına ‘izz ü devletile / Üsti yanına aldı **hürmetile**

hürmet itmek [1] saygı göstermek

M/1975 Nice gün eyleyüp ziyâfetler / **İtdi** ol şâha ‘izz ü **hürmetler**

Hüseynî [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1440 Geh **Hüseynî**‘de kullanup edvâr / İsfahân’da iderdi râst-ı karâr

hüsn [57] güzellik

M/56 İtdüñ insânı cümleden efdâl / **Hüsn** ü hulk ile eyleyüp ekmel

M/57 Vech-i insânı eyleyüp mir’ât / Eyledüñ nûr-ı **hüsnüñle** mişkât

M/58 Hûblar **hüsnünü** idüp meşhûr / Âfitâb-ı cemâlüñ itdi zuhûr

M/59 **Hüsn**-i hûbânda cilve-ger sensin / Nitekim eylesem nazar sensen

M/68 Kimde kim **hüsnüñ** eyledüñ manzûr / Oldı ‘âşıklıgıla ol meşhûr

M/104 Rûy-ı hûbânda seyr idem **hüsnüñ** / Bâğ u bûstâñda seyr idem **hüsnüñ**

M/163 **Hüsnile** gerçi Yûsuf oldı sabîh / Oldı andan cemâlile o melîh

M/173 **Hüsnine** günden irmesün deyü tâb / Sâye-bân oldı başı üzre sehâb

M/324 Çokdurur hamdü li-llâh ehl-i kemâl / Var ise **hüsnüñ** eyle ‘arz-ı cemâl

M/397 Cümle ef‘âli i‘tidâl üzre / **Hüsn** ü hulkı kamu kemâl üzre

M/420 **Hüsnle** bî-nazîri devrânuñ / ‘Aşkla bir esîri devrânuñ

M/424 Nâme-i **hüsne** oldurur tevki‘ / Ki anuñdur cihânda taht-ı refî‘

M/436 **Hüsn** ta‘lîm-hânesine hemân / Zînet içün konılmış iki kemân

M/443 Yâ iki türk-i mest ü âşüfte / Tâk-ı **hüsn** içre oldılar hufte

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i **hüsne** iki eli varak

M/454 Hâli kim yüzde nokta hey’etdür / Merkez-i **hüsn** ü lutf u behcetdür

M/455 Didiler aña cümle ferzâne / Hırmen-i **hüsn** içinde bir dâne

M/477 Zekanı kûy-ı **hüsndür** gûyâ / Zülfi ol gûya savlecân duta

M/506 İki sâkı sütûn-ı kasr-ı ruhâm / **Hüsn** kasrı anuñla buldı kıyâm

M/515 Görüp anda bu **hüsni** Şâh-ı Bahâr / Şükr iderdi Hudâya leyl ü nehâr

M/516 Gördi irmiş kemâle **hüsn** ü cemâl / Diledi k’ola bedr ü bula kemâl

M/551 Gerçi **hüsnile** gül-‘izâr idi ol / Lîk ‘aşkıla dâğ-dâr idi ol

M/602 Geçdi evreng-i **hüsne** şâh oldı / Şâhlar aña hâk-i râh oldı

M/603 **Hüsnine** virmege çü pîrâye / Âyine lâzım oldı ol aye

M/605 Çünki âyineye nazar saldı / **Hüsnini** gördi hayrete taldı

M/607 Didi **hüsnine** germ olup ol mâh / Bârek-Allâhu lâ-ilâhe sivâh

M/609 Bu ne ebrûdurur ki peyveste / **Hüsn** kasrına tâkdurur beste

M/617 Kendü **hüsninüñ** oldı meftûnı / Kendü Leylî vü kendü Mecnûn'ı

M/618 Germ olup **hüsnile** kemâline / Didi magrûr olup cemâline

M/620 Bir benüm gibi **hüsnile** zîbâ / Bu letâfetde dil-ber ü ra'

M/631 Var mıdur **hüsnile** nazîrüm gör / Kim olur 'aşkıla esîrüm gör

M/633 Eyle âfâka **hüsnümi** ifşâ / Ki işidenler olalar şeydâ

M/634 Bile halk-ı zemâne kim el'ân / Olmışam **hüsnile** ferîd-i cihân

M/635 Kimse da'vâ-yı şirket eylemiye / Bahs-ı **hüsn** ü melâhat eylemiye

M/637 **Hüsnile** dehrde müsellem olam / Cümle kul ben şeh-i mu'azzam olam

M/639 Sen şehâ **hüsnile** müsellemsen / Cümle hûbâna şâh-ı a'zamsan

M/641 Lâ dimez kimse **hüsn** ü behcetüñe / Âferîn dir kamu melâhatüñe

M/650 Bu tarîkile gezdi dünyâyı / Görmedi **hüsn**-i yâre hem-tâyı

M/755 İçi pürdür kamu güzeller ile / **Hüsn**-i hulk içre bî-bedeller ile

M/758 **Hüsnile** bî-nazîr-i 'âlemdür / Lutfile dil-pezîr-i âdemdür

M/759 Cümle hûbâna şâh odur şimdi / **Hüsn** evcinde mâh odur şimdi

M/768 Dir gören **hüsnini** olup meyyâl / Bârek-allâh zihî cemâl ü celâl

M/824 Seyr idüp nice biñ tilâl ü cibâl / Görmedüm **hüsnüñe** nazîr ü misâl

M/1044 **Hüsn**-i sa‘yüñle cümle kâr tamâm / Puhte terbiyyetüñle cümle-i hâm

M/1052 Devr-i **hüsnüñde** ol fürû-mâye / Pây-mâl oldı nîtekim sâye

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı ol pür-gam / ‘Arz-ı **hüsn** eyle kalbin it hurrem

M/1086 Ehl-i **hüsnüñ** melâhati hakkı / ‘Aşk erinüñ mahabbeti hakkı

M/1228 Mâh-ı **hüsnüñ** münevver itsün Hak / Her murâduñ müyesser itsün Hak

M/1341 **Hüsnile** gerçi gül dürür zîbâ / Lîk bülbül virür zuhûrı aña

M/1344 ‘Aşkı Mecnûn’uñ olmasa pür-şûr / Leylî olmazdı **hüsnile** meşhûr

M/1561 Tutalum k’ola **hüsnüme** şeydâ / Baña andan ne ‘âr lâhik ola

M/1563 ‘Aşkile nûr-ı **hüsn** kâmil olur / Olmasa ‘aşk **hüsn** zâ’il olur

M/1564 Olsa ‘âşık cemâline kevneyn / İrmez erbâb-ı **hüsne** andan şeyn

M/2049 Didiler eyleyüp du‘â vü senâ / Ey Gül-i gül-sitân- **hüsn** ü behâ

M/2417 Oldı bir şâhid-i müzeyyen ü hûb / **Hüsn** ü hulkile dil-ber ü mahbûb

hüsn ü cemâl [2] kusursuz güzellik

M/608 Bu ne **hüsn ü cemâl** olur yâ Rab / Bu ne fer ü kemâl olur yâ Rab

M/1562 Kimde kim zâhir ola **hüsn ü cemâl** / Tutılur dâm-ı ‘aşka ehl-i kemâl

hüsn bağı [1] güzellik bahçesi

M/600 Virmege **hüsn bâğına** zîver / Urdı başına la‘lden efser

hüveydâ itmek [1] açıkça göstermek

M/294 Yine bir hoş kitâb peydâ it / ‘Âleme kudretüñ **hüveydâ it**

I

‘ırâk [2] uzak

M/1439 Eyleridi terâne-perdâzî / İrmişidi ‘**ırâka** âvâzı

M/1478 Didi var mı visâle ümmîdüñ / Didi nûrı ‘**ırâk** mı hûrşîdüñ

‘ırz [1] iffet

M/1542 ‘**Irz**-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki geçe saña bir gedâ pâşâ

ıs [7] sahip

M/906 Bir hüner sâhibi kemâl ehli / Bir safâ **ıssı** zevk ü hâl ehli

M/1361 Kerem **ıssı** bülend-himmet idi / Bir semen-rûy ü serv-kâmet idi

M/1642 Bir yüzi **ıssı** germ-server idi / Âteşîn-tab‘ bir dil-âver idi

M/1646 Gerçi gâyet harâret **issi** idi / Lîk râyî vü rü’yet **issi** idi

M/1817 Bir kemâl ehli kudret **issi** idi / Lîk gâyet de ni‘met issi idi

M/1817 Bir kemâl ehli kudret issi idi / Lîk gâyet de ni‘met **issi** idi

M/2192 Kala habs içre bir kemâl ehli / O belâ **issi** sen vebâl ehli

ısgâ eylemek [3] işitmek, duymak

M/279 Bu kelâmı çü **eyledüm ısgâ** / İrdi kalb-i hazîne zevk u safâ

M/1994 Bu kelâmı ki **eyledüm ısgâ** / İrdi câna sürûr u kalbe safâ

M/2195 Gice gündüz figân ider o gedâ / **Eylemez** kimse nâlesin **ısgâ**

ısgâ itmek [1] işitmek, duymak

M/1131 Bu sözi çünki **itdi** gül **ısgâ** / Katı hazz itdi sürdi hayli safâ

ısgâ kılmak [1] işitmek, duymak

M/2125 Gül-i ra‘nâ **kılup** anı **ısgâ** / Didi ey rûh-bahş u rûh-efzâ

ısıcaklık [1] sıcaklık

M/1846 Bir ugurdan bürûdet itme ‘ıyân / **Isıcaklık** kıl eyleyüp ihsân

ısınmak [2] sıcak hale gelmek

M/1880 Dem-i serdiyle düşdi âvaha halk / Ki **ısındı** ‘azâb-ı dûzaha halk

M/1938 Görüp ol şiddetini halk üşüyüp / Oda **ısındılar** ocaga düşüp

‘ıtr-sây [1] güzel koku ile kapyalan

M/20 Lutf-bahş-ı hevâ-yı rûh-efzây / **‘Itr-sây**-ı sabâ-yı nâfe-güşây

‘ıyâdet eylemek [1] hasta ziyaretinde bulunmak

M/2129 Vâcib oldı **‘ıyâdet eyleyevüz** / Ol gedâyı ri‘âyet eyleyevüz

‘ıyâdetine gelmek [1] hasta ziyaretine gelmek

M/2143 Bülbülüñ **geldi** gül **‘ıyâdetine** / Nazar itdi çü vaz‘ u hâletine

‘ıyân [1] açık, ortada

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı çünki **‘ıyân** / Geldi Şâh Hazân‘a irdi hemân

‘ıyân eylemek/itmek [3] açığa çıkartmak

M/1156 Cümle esrârumı **‘ıyân itdi** / Nâmumı halka dâstân itdi

M/1459 Didi kim derdüñi **‘ıyân eyle** / Hâl-i ‘aşkuñ nedür beyân eyle

M/1846 Bir ugurdan bürûdet **itme ‘ıyân** / Isıcaklık kıl eyleyüp ihsân

ıztırâb [4] acı

M/700 Olup anuñla **ıztırâb** üzre / Hâlden hâle inkılâb üzre

M/1633 **Iztırâb** itdi ol esîr-i belâ / Oldı ke’t-tayri fi’l-kafes meselâ

M/1774 Ehl-i gül-şende **ıztırâb** bulup / Âteş-i kahrı iltihâb bulup

M/1794 Aldı şâh-ı temûz çün haberi / Kalmadı dilde **ıztırâb** eseri

ıztırâb itmek [1] acı çekmek, incinmek

M/1154 Şâh-ı gül hayli **ıztırâb itdi** / Saña hışmeyleyüp ‘itâb itdi

İ/Ī

‘ibâdet [1] boyun eğmek, kulluk etmek ve itaat etmek (Cebecioğlu, 1997: s. 167).

M/84 El yudum âb-dest ü tâ‘atden / Vâzgeldüm kamu **‘ibâdetden**

ibn-i Âdem [2] insanın yaratılışı

M/143 Garaz oldur vücûd-ı ‘âlemden / Melek ü cinn ü **ibn-i Âdem’den**

M/619 ‘Acabâ var mı ola ‘âlemde / Melek ü hûr u **ibn-i Âdemde**

İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân [1] Hz. Osman bin Affân. Üçüncü halife

M/253 Sâlisen mîr-i câmi‘-i kur’ân / **İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân**

ibret [1] alınan ders

M/2413 ‘Ayn-ı ‘**ibretle** ger olınsa nazar / Her yıl olur bu kıssa ser-tâ-ser

ibrîk [1] su koymaya yarayan kulplu kap

M/83 Ele alsam vüzû‘ içün **ibrîk** / Sanuram pür durur şarâb-ı rahîk

ibtida [2] en başta

M/1323 **İbtida** nâmeyi idüp inşâ / Hakk’a hamd itdi vü Resûl’a senâ

M/1412 Elif-i **ibtidâda** oldı delîl / Kim odur ihtidâya togrı sebîl

ibtidâ itmek [1] başlamak

M/520 Pîr-i ta‘lîme iktidâ itdi / Elif ü bâya **ibtidâ itdi**

i‘câz [3] mucize

M/167 Açalı kudreti yed-i **i‘câz** / Hırka-i mâha oldı çâk-endâz

M/168 Hadd-i **i‘câzın** itmege ma‘lûm / Söyledi aña berre-i mesmûm

M/227 Olup âhir der-i **‘icâzet** bâz / Oldı merci‘ yine sarây-ı mecâz

icâzet [1] izin

M/503 Gerçi tab‘umda hîç ‘illet yok / Ötesin açmaga **icâzet** yok

i’câz göstermek [1] mucize göstermek

M/1813 Reng-rezlikde hod olup mümtâz / **Gösterürdi** zemânede **i‘câz**

iclâl [2] büyüklük

M/349 Dürr-i dürc-i sa‘âdet ü ikbâl / Dürri-yi burc-ı devlet ü **iclâl**

M/1972 Şâh Nev-rûz idüp istikbâl / Şâh’a ‘arz itdi ‘izzet ü **iclâl**

icrâ itmek [1] yerine getirmek

M/2385 **İdemez** ‘akl emrini **icrâ** / Gazab eyler fesâd-ı bî-pervâ

iç [2]

M/533 **İçi** pür cümle bî-bedellerile / Serv-kad lâle-had güzellerile

M/755 **İçi** pürdür kamu güzeller ile / Hüsn-i hulk içre bî-bedeller ile

içinde [5]

M/15 Harekât-ı hurûfı oldı hemân / Bu gül-istân **içinde** bâd-ı vezân

M/455 Didiler aña cümle ferzâne / Hırmen-i hüsn **içinde** bir dâne

M/1895 Lîk nâzüklügile nice harîf / Geydi kürki **içinde** oldı zarîf

M/1945 Bu kadar kahr **içinde** şâh-ı şitâ / Girü gösterdi hayli cûd u ‘atâ

M/2115 K’irdi nevmîdken visâle ümîd / Gam **içinde** safâdan irdi nüvîd

içine sinmek [1] içine dert olmak

M/1166 **İçine sindi** derdile odı / Depesinden çıkup belâ dûdı

içine taşına [2] içine dışına

M/601 Bulmagiçün cemâli fer ü kemâl / Giydi kat kat **içine taşına** âl

M/2241 **İçine taşına** geyüp âlı / Kıldı dil almaga yine âlı

içirmek [1] içmesini sağlamak

M/2335 Kime ki sunsa bir kaşık balı / **İçirür** aña zehr-i kattâlı

içi taşı pür olmak [1] tamamen dolu

M/756 Bâğ-ı cennet disem aña yiridür / **K'oldı** hûr ile **içi taşı pür**

içmek [5] bir sıvıyı tüketmek

M/1291 Tolular **içdiler** safâlarla / Bûseler aldılar vefâlarla

M/2257 Açılup nâzile gül-i zîbâ / **İçdi** şevkile sâgar-ı sahbâ

M/2286 Pes idüp nûş-ı bâdeye âheng / **İçdiler** şevkile mey-i gül-reng

M/2315 **İçdiler** câm-ı nâbı lezzetile / Öpdiler la'l-i yâri fürkatile

M/2328 Gelmeyüp gözlerine zerrece hâb / **İçdiler** subh olınca bâde-i nâb

içre [42]

1. içinde, arasında, içine, …vaktinde, -de (Dilçin, 2009: s. 125).

M/11 Lâledür bâğ-ı cennet **içre** o nûn / Noktası oldı sanki dâğ-ı derûn

M/126 Hem ku'ûd **içre** üstüvâr eyle / Kâ'id-i sadr-ı i'tibâr eyle

M/147 Gark idüp zulmet **içre** zulm ü günâh / Halkuñ olmışdı ekseri güm-râh

M/395 Ya'nî Rûm **içre** var idi bir şâh / Lutf-ı tab' ile hurrem ü dil-hâh

M/405 Kimse çekmez kimesneye hancer / Gül-şen **içre** meger ki Sûsen-i ter

M/418 Adı gül gerçi dahı ter-gonca / Bâğ-ı hüsn **içre** başlamış gunca

M/443 Yâ iki türk-i mest ü âşüfte / Tâk-ı hüsn **içre** oldılar hufte

M/458 Gûş kim dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn **içre** pürdür iki sadef

M/470 Dürc-i la‘l **içre** sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

M/485 Âstîn **içre** sâ‘id-i pür-nûr / Oldı gûyâ ki deste-i billûr

M/496 Sînesi oldı tahta-yı billûr / Yâ meger cennet **içre** levha-i nûr

M/514 Bu cemâl ile ol meh-i pür-nur / Oldı şehr **içre** gün gibi meşhûr

M/623 Semezem kim yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem **içre** cemîl

M/749 Mülk-i Rûm **içre** bir güzel yir var / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/771 Ol müsellemdürür cemâl **içre** / Misli yok cümle-i kemâl **içre**

M/794 Mehd-i nâz **içre** hufte husrev Gül / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/856 Bâğ-ı nâz **içre** ol mutarrâ gül / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif **içre** emîr

M/959 Yatasan mest-i hâb-ı nâz **içre** / Kala bî-çâreler niyâz **içre**

M/994 Mehd-i cehd **içre** olıcak beste / Ten n’olaydı olaydı işkeste

M/1105 Hâb-ı nâz **içre** hufte iken Gül / Nâ-gehân irdi bir ‘aceb gulgul

M/1738 Meger a‘yânı **içre** bir server / Var idi tab‘ı rûşen ü enver

M/1798 Nice gün eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı kahr **içre** kıldı çok in‘âm

M/1896 Hâsılı kıldı ol şeh-i pür-şûr / Az müddetde ‘âlem **içre** zuhûr

M/1951 Yine ey bülbül-i bülend-âvâz / Bâg-ı vasl **içre** ol terennüm-sâz

M/2061 Kafes **içre** esîr ü zâr olduñ / Mihnet ü derd ü hecre yâr olduñ

M/2070 Kafes **içre** kılurdı nâle vü zâr / Kârı zâr idi derdile her-bâr

M/2073 Didi yâ Rabb hâk-sâr oldum / Kafes **içre** esîr ü zâr oldum

M/2096 Seni kim kıldı eyleyüp tezvîr / Kafes-i derd ü mihnet **içre** esîr

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / Didi ey künc-i mihnet **içre** mukîm

M/2122 Kafes **içre** o haste-i nâlân / Az kalmış ki vire derdile cân

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i kafes / Kala habs **içre** olmagın bî-kes

M/2192 Kala habs **içre** bir kemâl ehli / O belâ issi sen vebâl ehli

M/2213 Hayfola kim olup kafesde esîr / Kala derd ü meşakkat **içre** hakîr

M/2214 N'ola olursa gül-şen **içre** mukîm / Güle bundan latîf olur mı nedîm

2. ile

M/124 Hem rükû' **içre** kâmetüm ham kıl / Dâl-ı devletdür ol dem-â-dem kıl

M/478 Zâhir olalı gûy u çevgânı / Mülk-i hüsn **içre** aldı meydânı

M/755 İçi pürdür kamu güzeller ile / Hüsn-i hulk **içre** bî-bedeller ile

M/1898 'Ayn-ı zulm **içre** eyleyüp ihsân / Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân

M/1970 Şâhuñ ol şâha nisbeti varidi / Nisbet **içre** karâbeti varidi

için [24] için

M/188 Da'vet itdi cenâb-ı Hazretine / İrmek**için** nisâb-ı vuslatına

M/270 'Ayş **için** cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa giderdi leyl ü nehâr

M/573 Hıfz **için** rûz u şeb gül-istânı / Gül-şenüñ olmışıdı der-bânı

M/761 Bir sanemdür ki eyleyen meşhûd / Dînüm **için** anı ider ma'bûd

M/1029 Benüm **için** idüp girîbân çâk / 'Arza kıl yâre hâlümi bî-bâk

M/1078 Benüm **için** kimesne dökmez yaş / Meger ancak bu çeşm-i gevher-pâş

M/1085 Dil-berüñ 'izzet ü celâli **için** / 'Âşıkuñ zillet ü melâli **için**

M/1088 Çekdügüm mihnet ü belâlar **içün** / Gördügüm fürkat ü cefâlar **içün**

M/1089 Leb-i dil-berdeki halâvet **içün** / Ruh-ı cânândaki tarâvet **içün**

M/1090 Cân-ı ‘âşıkdaki melâlet **içün** / Dil-i sâdıkdaki sadâkat **içün**

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda sabrı **içün** / Şeb-i fürkatde câna cebri **içün**

M/1098 Ahmed’e itdügüñ mahabbet **içün** / Ol kerem-kânı yüce hazret **içün**

M/1100 Cümle esmâyıla sıfâtuñ **içün** / Bî-kem ü keyf pâk zâtuñ **içün**

M/1111 Bilmek **içün** nedür bu sâza sebeb / Nergis-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1453 Didi kimsen ‘aceb nedür aduñ / Kimüñ **içündür** ola feryâduñ

M/2284 Senüñ **içündürür** tenümde bu cân / Al gerek vasl vir gerek hicrân

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ **içün** tolu câm / Bûs iderdi leb-i nigârı müdâm

içürmek [1] içmesini sağlamak

M/2342 ‘Âkıbet merg **içürdi** şerbet-i merg / İtdi cân ü cihânı her biri terk

idrâk itmek [1] akıl erdirmek, anlamak, kavramak

M/75 **İdemez** gene zâtuñı **idrâk** / Zehresi ‘akl u fehmüñ olur çâk

İdrîs [1] Kur’ân-ı Kerîm’de adı anılan büyük peygamberlerden (Zavotçu, 2006: s. 377).

M/159 Gerçi **İdrîs** cennete gitdi / ‘Âlemi ol bugün cinân itdi

'iffet [2] namus, temizlik

M/116 Nefse müstevlî olmasun şehvet / Anı def‘ it müyesser it **‘iffet**

M/2419 Birisi ol ki olmayup vâkıf / Ola istâr-ı ‘**iffetin** kâşif

ifrât [1] aşırıya kaçma

M/2382 Anuñ **ifrâtı** oldı şâh-ı temûz / Ki salar şehr-i câna tâbiş ü sûz

ifrât olma [1] aşırıya kaçma, haddini aşma

M/2388 **Olsa ifrât-ı** şehvet ey ser-i merd / Cisme irüp tagayyür olur zerd

ifşâ eylemek/itmek [2] duyurmak

M/633 **Eyle** âfâka hüsnümi **ifşâ** / Ki işidenler olalar şeydâ

M/1315 Sabr idegördi bülbül-i şeydâ / Kimseye sırrın **itmedi ifşâ**

iftihâr [1] övünç

M/343 **İftihâr**-ı nebîre-i ‘Osmân / İhtiyâr-ı sülâle-i sultân

ihlâs [1] içtenlik

M/379 Çün du‘âdur garaz du‘â idelüm / Sıdk u **ihlâs** ile senâ idelüm

ihrâk eylemek/kılmak [2] yakmak

M/1782 Didi anı da **eyleñüz ihrâk** / Nâr-ı gamdan çü hâtır-ı ‘uşşâk

M/1982 Şu‘le-i kahrı eyleyüp işrâk / **Kıldugın** şehr-i gül-şeni **ihrâk**

ihsan [6] cömertlik, bağış, hediye. Bir şeyi iyi ve güzel etmek (Cebecioğlu, 1997: s. 170).

M/30 Nergise bir gedâ iken gözü aç / Virdüñ **ihsânuñ** ile zerrîn tâc

M/127 Tâ‘atüm bî-riyâ vü hâlis kıl / Beni **ihsânuñıla** muhlis kıl

M/241 Gerçi cürm ü günâhuma hadd yok / Lutf u **ihsânuña** senüñ ‘add yok

M/401 Lutf u **ihsân** ü cûdile ma‘rûf / ‘Adl ü insâf ü dâdile mevsûf

M/1351 Tutalum vasla olmayam lâyık / Kanı **ihsânuñ** ey şeh-i fâ’ik

M/1352 Beni **ihsânuñile** dil-şâd it / Bendenem bend-i gamdan âzâd it

ihsân eylemek [4] bağışlamak

M/236 Yâ Nebiyyallâh itmişem ‘isyân / **Eyle** ‘isyânuma bedel **ihsân**

M/1846 Bir ugurdan bürûdet itme ‘ıyân / Isıcaklık kıl **eyleyüp ihsân**

M/1860 Lîk ol şâh **eyleyüp ihsân** / Başlarına zer eyledi efşân

M/1898 ‘Ayn-ı zulm içre **eyleyüp ihsân** / Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân

ihsân itmek [1] lütufta bulunmak

M/1039 **İtse** ehl-i kemâle şâh **ihsân** / Lutf-ı tab‘ına olur ol bürhân

ihsan kılmak [2] lütufta bulunmak

M/2156 O buña **kıldı** lutfile **ihsân** / Bu aña cânın eyledi kurbân

M/2182 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / **Kıla** zâhir mürüvvet ü **ihsân**

ihtidâ [1] hidayet

M/1412 Elif-i ibtidâda oldı delîl / Kim odur **ihtidâya** togrı sebîl

ihtilâl virmek [1] bozmak, karıştırmak, düzensizleştirmek

M/2421 Lutf-ı lafzına infi‘âl vire / Vezn-i nazmına **ihtilâl vire**

ihtimâl [1] olasılık

M/1196 Yog iken hîç **ihtimâl**-i visâl / Hamdü li-llâh ki el virüp ikbâl

ihtimâm itmek [2] gayret göstermek

M/1748 Serv hem **ihtimâm idüp** cedele / Aldı bir jeng-i beste nîze ele

M/1778 Kâr-ı gül-zârı çün temâm itdi / Bulmaga şâhın **ihtimâm itdi**

ihtirâm eylemek/itmek [2] saygı göstermek, hürmet etmek

M/929 ‘İzzet ü **ihtirâm eyler** idi / Hizmetin ber-devâm eyler idi

M/2226 **İdüp** ikrâm ü **ihtirâmı** hezâr / Didi kim başum üzre yirüñ var

ihtiyâr [4]

1. seçkin

M/343 İftihâr-ı nebîre-i ‘Osmân / **İhtiyâr**-ı sülâle-i sultân

M/698 Hâsılı ‘aşk elinde mecbûram / Zerrece **ihtiyârdan** dûram

2. irade

M/741 Ne karârum ne **ihtiyârum** var / Bu hevâyıla özge kârum var

M/1207 Vasl-ı dil-dâre iktidârum yok / Dilde sabr elde **ihtiyârum** yok

ihtiyâr itmek [1] seçmek

M/332 Nice efsâne nazm idem ‘acabâ / Ne tarîk **ihtiyâr idem** âyâ

ihtiyâr olmak [1] seçmek

M/1978 Didi âyâ ne hâlet oldı sebeb / Ki **ihtiyâr oldı** saña bunca ta‘ab

ihyâ eylemek [1] diriltmek

M/734 Demüñ oldı meger dem-i ‘İsâ / **K’eyledüñ** mürde cismümi **ihyâ**

ihzâr itmek [1] hazırlamak

M/2039 Jâle **idüp** şarâbını **ihzâr** / Lâle câmını eyledi izhâr

ikâmet [1] bir yerde kalmak, ayrılmamak

M/129 Emr-i şer‘e itâ‘atüm artur / Sünnetine **ikâmetüm** artur

ikâmet itmek [1] yerleşmek

M/697 Nereye kim sala irâdet-i ‘aşk / **İderem** anda pes **ikâmet**-i ‘aşk

ikbâl [3] talih

M/349 Dürr-i dürc-i sa‘âdet ü **ikbâl** / Dürri-yi burc-ı devlet ü iclâl

M/1196 Yog iken hîç ihtimâl-i visâl / Hamdü li-llâh ki el virüp **ikbâl**

M/2152 Zî-sa‘âdet ki el virüp **ikbâl** / İtdi mâh-ı kemâl ‘arz-ı cemâl

ikdâm itmek [1] çalışıp çabalamak

M/2058 Anı bul kanda ise **ikdâm it** / Aña iltüp selâmum ikrâm it

iki [29] sayı sıfatı

M/8 Gözlice hâsı ‘ayn-ı ‘abherdür / Yâ **iki** tâze gonce-i terdür

M/335 N’ola ger **ikisünüñ** ahvâlin / Cümle evzâ‘-yı cümle ef‘âlin

M/433 Dirler ebrûların gören fi’l-hâl / Togdı mirrîh üzre **iki** hilâl

M/436 Hüsn ta‘lîm-hânesine hemân / Zînet içün konılmış **iki** kemân

M/437 Ne kemân-keş olur o nâzük-fen / Ki çeker **iki** yayı bir gezden

M/438 Her nazarda ider o şeh biñ kan / Ki asar gün başına **iki** kemân

M/442 **İki** ahterdürür yâhûd lâmi‘/ Kavs burcından oldılar tâli‘

M/443 Yâ **iki** türk-i mest ü âşüfte / Tâk-ı hüsn içre oldılar hufte

M/446 Müjeler kim o rûya leşkerdür / **İki** saf nîze-dâr-ı saf-derdür

M/450 Yâhûd engüşt-i ber-güzîde-i Hakk / Kamerüñ kursın eyledi **iki** şakk

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne **iki** eli varak

M/458 Gûş kim dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre pürdür **iki** sadef

M/459 Yâ **iki** tâze güldür açılmış / Dürden üstine jâle saçılmış

M/482 İtdi bâzûsını Hudâ-yı kadîm / Sanasın kim **iki** sebîke-i sîm

M/493 Yâ meger tırnagıyla **iki** eli / Kâtib-i sun‘a oldı fâl-ı ‘alî

M/506 **İki** sâkı sütûn-ı kasr-ı ruhâm / Hüsn kasrı anuñla buldı kıyâm

M/921 Söyleşürken ol **iki** ehl-i hüner / Âşinâ çıkdı birbiriyle meger

M/1625 Eyleyüp birbiriyle kîl ile kâl / Yandı derdin **iki** za‘îfü’l-hâl

M/1627 İrdi nâ-gâh ol **iki** sayyâd / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü bî-dâd

M/1808 Hem dahı nakş-bend-i mâhir idi / Bu **iki** fende misli nâdir idi

M/1815 Bu **iki** fennüñ olup üstâdı / Bu **iki** fennile bulup adı

M/2351 Bu cihân **iki** kapulu evdür / Birinüñ emri â biri revdür

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân / Sende **iki** sıfat dur ol ey cân

M/2379 Bu **iki** vasfdur zemâ’ime asl / Bundan olur kamu zemâ’im fasl

M/2390 Bu **iki** kuvvet olsa ger tefrît / Cismi olur hamûd u cübni muhît

M/2418 Umaram k’eyleye Hudâ-yı Gafûr / **İki** kesden cemâlini mestûr

M/2430 **İki** bîgâneyi geh eyleye yâr / Geh **iki** yârı gayr ide bî-kâr

iki ‘âlemde [2] hem dünyada hem ahirette

M/881 Şâd kılduñ kuluñı şâd olasan / **İki ‘âlemde** ber-murâd olasan

M/2134 Dâ’imâ devletile şâd olasan / **İki ‘âlemde** ber-murâd olasan

iki başdan [1] iki taraftan, karşılıklı

M/2320 **İki başdan** olup mahabbetler / Zâhir olurdı zevk ü lezzetler

iki büklüm [1] öne doğru eğik

M/9 Sanasın serv dalıdur ol râ / **İki bükmiş** seherde bâd-ı sabâ

iki cânibden [1] karşılıklı olarak

M/2160 **İki cânibden** oldı nâz ü niyâz / Kıldılar bir birini mahrem-i râz

iki cihan [1] dünya ve ahiret

M/142 Olmasa Zât-ı pâki ger maksûd / Olmaz idi **iki cihân** mevcûd

ikilik [1] iki tane olma durumu

M/2325 Virdi el çün zemâneden fursat / **İkilik** gitdi buldılar vahdet

ikinci [1] birinciden sonra gelen

M/200 Eyledi çün **ikinci** çarhı mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi tîr

ikrâm [1] sunmak

M/257 Ola her birine hezâr selâm / Biñ tahiyyât u ‘izzet ü **ikrâm**

ikrâm eylemek [2] ikramda bulunmak

M/187 Hazret-i ‘izzet **eyleyüp ikrâm** / Saña itdi hezâr-bâr selâm

M/2222 İrdi serv-i revâna virdi selâm / Göricek serv **eyledi ikrâm**

ikrâm itmek [4] saygı göstermek

M/900 Serve pes irdi vü selâm itdi / Serv **ikrâm idüp** kıyâm itdi

M/1973 Lutf u cûd ile şâh-ı nîkû-nâm / **İtdi** şâh-ı bahâra çok **ikrâm**

M/2058 Anı bul kanda ise ikdâm it / Aña iltüp selâmum **ikrâm it**

M/2226 **İdüp ikrâm** ü ihtirâmı hezâr / Didi kim başum üzre yirüñ var

iktidâ itmek [1] dediğini yapmak

M/520 Pîr-i ta‘lîme **iktidâ itdi** / Elif ü bâya ibtidâ itdi

iktidâr [2] güçlü

M/576 Bir bülend-**iktidâr**-ı server idi / Serv dirlerdi bir yüce er idi

M/1207 Vasl-ı dil-dâre **iktidârum** yok / Dilde sabr elde ihtiyârum yok

iktidârı olmak [1] gücü yetmek

M/2423 **Olmaya iktidârı** hîç söze / Okurın sana dahı beyti boza

il [3] el

M/776 Virdi **ilden** karâr u sabrı yile / Düşdi hâke figân u nâleyile

M/1543 Gice vü gündüz eyleyüp efgân / Nâmuñı **illere** kıla dâstân

M/1862 Dürlü ni‘metleri idüp hâzır / Dökdi vü saçdı **illere** vâfir

İlâhî [6] Allah

M/78 Yâ **İlâhî** günâh-kâr oldum / Nefs elinden zelîl ü hâr oldum

M/90 Yâ **İlâhî** günâhuma hadd yok / Hizmetüñde kusûruma ‘add yok

M/1069 Didi kim ey **İlâh**-ı mevcûdât / Kâbilü’t-tevbe Kâdîyü’l-hâcât

M/1082 Kalmışam yâ **İlâhî** hasretde / N’ideyin işbu dâr-ı gurbetde

M/2077 Yâ **İlâhî** gamile murg-ı revân / Kafes-i tenden olmadan perrân

M/2085 Yâ **İlâhî** be-hakk-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma sebebi

i’lâm eylemek/itmek [5] bildirmek

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem **i’lâm** / Kaldum uş zâr ü ‘âciz ü nâ-kâm

M/1210 Kimse yok hâlüm **eyleye i‘lâm** / Ola kim rahm ide o mâh-ı tamâm

M/1620 Hâlümi añlamaz gül-i hod-kâm / Nutka yok tâkat **eyleyem i‘lâm**

M/2081 Yâre **i‘lâm ide** varup hâlüm / Bildüre fürkatinde ahvâlüm

M/2187 ‘Âkıbet aña irdi sevk-i kelâm / **K’eyleye** hâl-i bülbüli **i‘lâm**

ilden ile [1] il il

M/1128 Ol hevâyıla olup âvâre / Gezüp **ilden ile** o bî-çâre

ileri gelmek [1] ilerlemek, yaklaşmak

M/677 **İlerü geldi** gördi bir dervîş / Derd-i ‘aşkile haste vü dil-rîş

ilerü salmak [1] taarruza göndermek

M/1742 Ceyşe ser-dâr idüp hemân anı / **İlerü saldı** Gül-şen’e anı

iletmek [1] götürmek

M/2344 Bâd tahtını götürüp her ân / Kande isterse **iletürdi** revân

ilkâ eylemek [1] kalbine bırakmak

M/1103 Rahmetüñ **eyle** kalbine **ilkâ** / Ola kim rahm ide bu gamda baña

illâ [4]

1. -den/-dan başka

M/107 Ki diyem mest-i ‘aşk olup yâ Hû /Lâ erâ fi’l-vücûdı **illâ** Hû

M/109 Belki irsün şu deñlü câna fedâ / K’ola bir aña lâyıla **illâ**

M/110 Vahdetüñ ola çün elf-i peydâ / Ola anuñıla olup **illâ**

2. La ilahe illallah (Kelime-i Tevhid)

M/110 Vahdetüñ ola çün elf-i peydâ / Ola anuñıla olup **illâ**

illallâh [1] La ilahe illallah (Kelime-i Tevhid)

M/108 Zikr idüp lâ ilâhı dil her-gâh/ Ola meşhûdı dâ’im **illallâh**

ilgitmek [1] iltmek. iletmek, götürmek (Dilçin, 2009: s. 126).

M/887 Seni kûy-ı nigâra **ilgideyin** / Serv-i der-bâne âşinâ ideyin

‘illet [2] sebep

M/131 Fıtrat-ı kâ’inât-ı ‘**illet**-i tâm / Zübde-i çâr-cism ü heft-ecrâm

M/503 Gerçi tab‘umda hîç **‘illet** yok / Ötesin açmaga icâzet yok

‘illet-i gâyî [1] kainatin yaratılış sebebi

M/145 Dehre ol oldı **‘illet-i gâyî** / Bezedi zât-ı pâki dünyâyı

‘ilm [3] ilim

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / Eyle **‘ilmüñle** kalbümü gül-şen

M/326 Nazm u nesrüñ nikâtına vâkıf / ‘**İlm** ü fazlile ‘âlim ü ‘ârif

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü hakîr / Lîk ‘**ilm** ü ma‘arif içre emîr

iltifat itmek [1] iltifat etmek, övmek

M/1038 **İltifât it** kemâl ehline / İ‘tibâr eyle hâl ehline

iltihab [2] alev

M/117 Gazabuñ yakma **iltihâbıyla** / Eyle teskîn şecâ‘at âbıyla

M/1774 Ehl-i gül-şende ıztırâb bulup / Âteş-i kahrı **iltihâb** bulup

iltmek [1] iletmek (Dilçin, 2009: s. 127).

M/2058 Anı bul kanda ise ikdâm it / Aña **iltüp** selâmum ikrâm it

İmâm Hüseyn [1] Hz. Hüseyin / Hz. Muhammed (s.a.v)’in torunu

M/255 Hem dahı nûr-ı çeşm kurre-i ‘ayn / Şâh-zâde Hasan **İmâm Hüseyn**

imâm olmak [1] imamlık yapmak

M/196 İrişüp anda lutfıla o hümâm / **Oldı** ervâh-ı enbiyâya **imâm**

îmân [1] inanç

M/1064 ‘Aşkuña çün getürdi **îmânı** / İtme rencîde ol müselmânı

imdi [6] şimdi, o halde (Dilçin, 2009: s. 127).

M/17 Gelüñ **imdi** bu gül-şene girelüm / Geşt idüp tâze güllerin direlüm

M/505 Ötesin ko gör **imdi** ol sâki / K'oldı bezm-i letâfetde sâkî

M/1710 **İmdi** varise 'akluñ ü fehmüñ / Tâbiş-i nâr-ı kahrdan vehmüñ

M/1714 Olasan **imdi** vaktüñe hâzır / İşte vardum kudûma ol nâzır

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / Diñle **imdi** nic'oldı kıssayı sen

M/2363 Diñle **imdi** murâdı şerh ideyin / Kıssa hatm oldı hisseye gideyin

imkân [1] mümkün olan

M/895 N'ola cennet disem o câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var **imkân**

imkân yok [2] mümkün olmamak

M/696 Virmişem dest-i 'aşka çünki 'inân / Bende **yokdur** tasarrufa **imkân**

M/1475 Didi **yokdur** visâline **imkân** / Didi hecrile gâyeti çıka cân

imlâ eylemek [1] yazmak

M/327 Anuñ adına **eyleyüp imlâ** / Eyle bir hûb mesnevî inşâ

imlâ itmek [1] yazmak

M/338 Bu kitâbı hemân **idüp imlâ** / Şâh adına eyledüm imzâ

imtisâl itmek [1] bağlanmak, uymak

M/96 İ‘tikâd itmişem çü vahdetüñe / **İmtisâl itmişem** şerîʿatüñe

imtizâc itmek [2]

1. birbirine karışmak

M/543 Buldı devrinde i‘tidâli zamân / **İmtizâc itdi** âb u hâk-i cihân

2. kaynaşmak

M/1853 Gül-şen ehliyle **imtizâc itdi** / Her birin lutfı hoş-mizâc itdi

imtizâc eylemek [1] bir araya gelmek

M/141 Ger murâd olmasa o tıynet-i pâk / **İmtizâc eylemezdi** âbile hâk

imtizâc virmek [1] birbiriyle karıştırma

M/40 Hâkile âbe **imtizâc virüp** / Nâmiye eyledüñ mizâc virüp

in‘âm [1] nimet verme, ihsan, lütuf

M/112 Sıdkı dâ’im baña şi‘âr eyle / Şükr-i **in‘âmuñı** disâr eyle

in‘âm itmek/kılmak [3] nimet sunmak

M/1567 Yüri var ol remîdeyi râm it / Zecr ü kahr itme lutf u **in‘âm it**

M/1798 Nice gün eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı kahr içre **kıldı** çok **in‘âm**

M/2234 La‘l ü zer saçdı pâyine bî-hadd / **İtdi in‘âm** ü lutfını bî-‘add

‘inân [2] dizgin

M/487 Aña sunmış **‘inân**-ı lutf-ı Hudâ / Eli üstine el olmaz aslâ

M/696 Virmişem dest-i ‘aşka çünki **‘inân** / Bende yokdur tasarrufa imkân

‘inâyet eylemek [1] yardım etmek

M/1403 Sundı mektûbı şevkile zanbak / Didi kim **eyleyüp ‘inâyet** Hakk

‘inâyet-i Hak [2] Allah’ın yardımı

M/383 Zâtına irişüp **‘inâyet-i Hak** / Düşmenin pây-mâl ü hâr **itsün**

M/2139 Nigerân idi kim **‘inâyet-i Hak** / Sûret-i hâline virüp revnak

incelik [1] ince olma durumu

M/500 Mûyile **incelikde** ol bî-misâl / Kılmadadur rismânı mûya bedel

incinmek [1] kırılmak, gücenmek

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i mest / Ötme diñ aña **incinürse** küşest

inende [2] çok, pek, gayet, ziyade (Dilçin, 2009: s. 128).

M/885 Didi sabr it **iñende** kılma şitâb / Ki te'ennîdürür tarîk-i savâb

M/1349 Nâzenînüm **iñende** eyleme nâz / Yiter itdüñ bu derd-mende niyâz

infi'âl [2] bir şeyin etkisinde kalma

M/1386 Elem-i 'aşkumile hâlüñ ne / Gam-ı hecrümle **infi'âlüñ** ne

M/1602 Didi ey müst-mend hâlüñ ne / Gam-ı 'aşkile **infi'âlüñ** ne

infi'âl virmek [1] kırmak, bozmak

M/2421 Lutf-ı lafzına **infi'âl vire** / Vezn-i nazmına ihtilâl vire

inhizâm [1] bozguna uğramak

M/2012 Yüzi kalmadı itdi gâyet-i şerm / **İnhizâm** itdi kalb-i sahtını nerm

inhizâm bulmak [1] bozguna uğramak

M/1961 **Buluban inhizâm** Şâh Bahâr / İdicek haşyet ile terk-i diyâr

inkâr [1] yok sayma

M/323 Ehl-i fazla nedür bu **inkâruñ** / Niçün inkâr ola 'aceb kâruñ

inkâr eylemek [1] inkar etmek

M/640 Kim ola saña **eyleye inkâr** / Meger ol kimse k'ola dîdesi târ

inkâr itmek [1] aksini söylemek

M/301 Hoş didüñ sözlerüñ kamu hakdur / Her kim **inkâr iderse** ahmakdur

inkâr olmak [1] yadsıma

M/323 Ehl-i fazla nedür bu inkâruñ / Niçün **inkâr ola** 'aceb kâruñ

inkılâb [1] değişme

M/700 Olup anuñla ıztırâb üzre / Hâlden hâle **inkılâb** üzre

inlemek [1]

M/871 Kaynadı taşdı kalbi cûş itdi / Şevkile **iñleyüp** hurûş itdi

inmek [1] gökten yere inmek

M/1116 Göre gökden mi **indi** jâle gibi / Yohsa yirden mi çıktı lâle gibi

inne min şey [1] O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur" (İsrâ 17/44).

M/34 Hamd ider saña cümle mürde vü hay / Buñı iş'âr ider ve **inne min şey**

Inne kalbi ledeyke tübtü ileyk [1] “Kalbim senin elindedir (kalbime sahipsin), sana tövbe ediyorum.” anlamında

M/234 Yâ Resûllallah e’s-selâmu ‘aleyk / Inne kalbi ledeyke tübtü ileyk

ins [1] insan

M/55 **İns** ü cinni yaratduñ ey Rahmân / Zâhir ü bâtın âşikâr ü nihân

insâf [1] merhamet

M/401 Lutf u ihsân ü cûdile ma‘rûf / ‘Adl ü **insâf** ü dâdile mevsûf

insân [4] kişi

M/56 İtdüñ **insânı** cümleden efdâl / Hüsn ü hulk ile eyleyüp ekmel

M/57 Vech-i **insânı** eyleyüp mir’ât / Eyledüñ nûr-ı hüsnüñle mişkât

M/733 Nefesüñden hayât irür câna / Cân virür bûy-ı hulkuñ **insâna**

M/2369 Nefs oldı Nesîm **insânda** / Ki odur vâsıta dil ü cânda

inşâ [2]

1. kitap

M/297 Ki olup yâd-gâruñ ol **inşâ** / Haşre dek ide nâmuñı ihyâ

2. düzyazı. Düzyazının güzel, akıcı, uyumlu olması (Eyüboğlu, 1994: s. 121).

M/524 Var idi lutf-ı tab‘ı çün haylî / Şi‘r ü **inşâya** eyledi meyli

inşâ eylemek [3] yazmak

M/327 Anuñ adına eyleyüp imlâ / **Eyle** bir hûb mesnevî **inşâ**

M/432 Nûrdan levhadur yâhûd ki Hudâ / Âyet-i hüsni **eylemiş inşâ**

M/1317 Kendü kendüye didi ol şeydâ / N'ola bir nâme **eylesem inşâ**

inşâ itmek [2] yazmak

M/302 Gerçi var kudretüm ki bî-pervâ / Haftada bir kitâb **idem inşâ**

M/1323 İbtida nâmeyi **idüp inşâ** / Hakk'a hamd itdi vü Resûl'a senâ

inşâ kılmak [1] yazmak

M/296 Himmetüñ kudretüñden a'lâ kıl / Yine bir hûb nâme **inşâ kıl**

inşâ olınmak [1] yazılmak

M/331 Bilmezem lîk o nâme-i garrâ / Ne tarîkile **olına inşâ**

intihâb itmek [1] seçmek

M/336 Nazm idüp bir güzel kitâb itseñ / Tab'-ı pâküñden **intihâb itseñ**

irâdet [1] irade

M/697 Nereye kim sala **irâdet**-i 'aşk / İderem anda pes ikâmet-i 'aşk

irgürmek [1] ulaştırmak, eriştirmek (Dilçin, 2009: s. 128).

M/874 Seni kûy-ı nigâre **irgüreyin** / Meclis-i şehr-yâre **irgüreyin**

irişmek [26]

1. varmak, gelmek

M/196 **İrişüp** anda lutfıla o hümâm / Oldı ervâh-ı enbiyâya imâm

M/213 **İrişüp** makdemiyle nûr-ı safâ / Her biri buldılar sebât ü bekâ

M/217 Seyri andan çü müntehâ oldı / **İrişüp** sidreye saf â buldı

M/300 Didüm ey yâr- ı hurrem ü handân / Sözlerinden **irişdi** rûha revân

M/900 Serve pes **irdi** vü selâm itdi / Serv ikrâm idüp kıyâm itdi

M/996 Yâ n'olaydı ki **irişüp** bir şîr / Tenümi çâk ideydi hep yir yir

M/1401 Didi kim müjde olsun ey gam-gîn / Vakt-i şâdî **irişdi** kılma enîn

M/1527 **İrişüp** urdı bülbül-i zâre / Bir iki yirde bagrına yâre

M/1773 **İrişüp** devlet ile şâh-ı temûz / Geçdi evreng-i devlete pîrûz

M/2048 Hârdan yohsa **irişüp** âzâr / Oldı mı sîne-çâk ol bîmâr

2. baharın gelişi

M/259 **İrişüp** i'tidâl-ı fasl-ı bahâr / Cûşa gelmişdi şevkle enhâr

M/278 Geldi bir dem **irişdi** dehre hayât / Hayy isen sen de eylegil harekât

3. ulaşmak

M/383 Zâtına **irişüp** 'inâyet-i Hak / Düşmenin pây-mâl ü hâr **itsün**

M/632 Var mı hem-tâ cemâlüme seyr it / Kim **irişmiş** kemâlüme seyr it

M/875 Nefesüñden **irişdi** cânuma zevk / İdeyin meclis-i Gül'e seni sevk

M/1006 Didi derdile ey meh-i enver / Makdemüñden **irişdi** ‘âleme fer

M/1679 Kahrum itdi sirâyet etrâfa / Tâbum **irişdi** kâfdan kâfa

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ **irişüp** şereri / İrdi gül-zâre ‘âkıbet eseri

M/1934 Hâneden taşra çıksa bir dehrî / **İrişüp** aña şiddet-i kahrı

M/2111 Bu kafesden halâsuñ oldı karîb / Aglama derdüñe **irişdi** tabîb

M/2175 Didi peyk-i nesîme ey server / **İrişür** makdemüñle ‘âleme fer

M/2176 Senden **irür irürse** çâre yine / Meded eyle o hâk-sâre yine

M/2330 ‘Âkıbet **irişüp** cefâ-yı sipihr / Oldı tebdîl kahr u kîneye mihr

M/2349 **İrişüp** hükm-i Dâver-i kâhhâr / Anı da hâke saldı bu gaddâr

4. kavuşmak

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / Gam yime kim **irişdi** lutf-ı Hudâ

irmek [64]

1. gelmek

M/109 Belki **irsün** şu deñlü câna fedâ / K’ola bir aña lâyıla illâ

M/185 Anda iken O mâh-ı çâr-deh-i şeb / **İrdi** nâ-gâh Peyk-i Hazret-i Rabb

M/212 Kıldı zâtü’l-burûca çün harekât / **İrüp** andan sevâbite berekât

M/229 Yine **irdi** makâmına ol ân / Vardı vü geldi bir nefesde hemân

M/272 **İrdi** nâ-gâh bir harîf-i zarîf / Tab‘ı pâk ü latîf ü şânı şerîf

M/961 Merhamet kıl ki câna **irdi** elem / Merhamet kıl ki yakdı cânumı gam

M/1009 Dehri tutmışdı şâm-ı zulmânî / Makdemüñ **irdi** kıldı nûrânî

M/1066 İtdi vâfir bu resme güft ü şünûd / **İrmedi** gördi kim birinden sûd

M/1105 Hâb-ı nâz içre hufte iken Gül / Nâ-gehân **irdi** bir ‘aceb gulgul

M/1106 Gûşına **irdi** bir latîf sadâ / Ki virür câna zevk ü kalbe safâ

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ **irüp** meşâmmına / Zehr-i gam katdı dehr câmına

M/1279 Emr-i ‘âlî **irince** ol sâ‘at / Cümle tertîb olındı hep sohbet

M/1397 Şâd-mân ol ki buldı gam pâyân / **İrdi** eyyâm-ı vuslat-ı cânân

M/1402 Bahtuñ uyandı hâb-i gafletden / **İrdi** devlet cenâb-ı ‘izzetden

M/1744 **İrdi** Şâh-ı Bahâr’a hem bu haber / Ki ‘adû kıldı bu yanaya sefer

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet emri tamâm / **İrdi** teftîş-i hâle sevk-i kelâm

M/1999 **İrdi** nâ-gâh subh-dem Nev-rûz / Kıldı âfâkı makdemi pîrûz

M/2005 Bâga **irdi** nesîm-i hoş-harekât / Harekâtından irdi çok berekât

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet çok / **İrdi** vuslat zemânı mihnet yok

M/2199 Şâhdan irdi böyle çün fermân / Bülbül-i zâre **irdiler** ol ân

M/2222 **İrdi** serv-i revâna virdi selâm / Göricek serv eyledi ikrâm

2. bulmak

M/208 Çünki altıncı kasrı eyledi taht / Müşterî’ye **irüp** sa‘âdet ü baht

M/214 O kerem-kânı saldı çün sâye / Kürsiye **irdi** kadrile pâye

M/292 Bülbül-i bâğa **irdi** cûş u hurûş / Neden olmak bu resme sen hamûş

M/472 Gabgabıdur cemâl bâğına sîb /Ser-i fındıkdan **irmemiş** âsîb

M/1250 Derde sabreylesün **irince** devâ / Cevrümi çeksün eyleyince vefâ

M/1852 Eyleyüp i’tidâlile harekât / Harekâtından **irdi** çok berekât

M/2027 Lâle geydi başına la‘lîn tâc / **İrdi** bâzâr-ı gül-sitâna revâc

M/2050 **İrüp** ol zâre fitnesi hâruñ / Kafes oldı makâmı ol zâruñ

3. ulaşmak

M/226 Oldı bî-savt u harf nice kelâm / **İrdi** bî-vâsıta hezâr-peyâm

M/268 Serv şevkile raksa girmişdi / ‘Âleme hoşça hâlet **irmişdi**

M/890 Gitdi ardınca Bülbül-i âvâre / ‘Âkıbet **irdi** Şehr-i Gül-zâr’e

M/1158 Agzını tutsun itmesün nâle / Yohsa kahrum **irür** o abdâle

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i bâl / Yohsa hışmum **irür** aña fi’l-hâl

M/1179 Bir seher-geh ki leyl-i zulmânî / Ref‘ olup **irdi** subh-ı nûrânî

M/1209 Baña rahm itmez ol cefâ-kârum / **İrdi** eflâke âhile zârum

M/1289 İtdiler ‘ayş u nûşa âgâzı / **İrdi** âfâka ‘işret âvâzı

M/1439 Eyleridi terâne-perdâzî / **İrmişidi** ‘ırâka âvâzı

M/1616 Gül-i ra‘nâdan **irdi** cânuma gam / Derd-i hecrile tutmışam mâtem

M/1627 **İrdi** nâ-gâh ol iki sayyâd / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü bî-dâd

M/1659 Râyet-i kadri **irdi** eflâke / Şûle saldı celâlile hâke

M/1717 **İrdi** gül-zâre nâ-gehân bir rûz / Saldı kahrı derûn-ı gül-şene sûz

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ irişüp şereri / **İrdi** gül-zâre ‘âkıbet eseri

M/1740 Vechi âfâka nûr virmişdi / Kadr ile başı çarha **irmişdi**

M/1755 **İrdi** çün şehr-i bâga şems-i münîr / Kıldı bir tobile o dem teshîr

M/1784 Şâhdan böyle iricek fermân / **İrdi** şems-i münîr aña da hemân

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı çünki ‘ıyân / Geldi Şâh Hazân‘a **irdi** hemân

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / ‘Âkıbet **irdi** bir diyâra o şâh

M/1971 **İricek** ol diyâre şâh-ı bahâr / Şâh Nev-rûz’a kıldılar izhâr

M/1989 Hak virürse **irüp** sa‘âdetile / Alalum şehr-i bâgı devletile

M/2140 Ne tarîkile ola fethü’l-bâb / **İre** hûrşîde zerre-i bî-tâb

M/2343 Yâ Süleymân kanı ki etrâfa / Sîti **irmişdi** kâf’dan kâf’a

4. erişmek

M/290 Mesnevîye **irince** sevk-i kelâm / Ol harîf-i zarîf ü nikû-nâm

M/359 **İrmese** bîm-i tîgi Tahmâs’a / Kâr-ı Tîmûr **irürdi** Sîvâs’a

M/369 Ger Ferîdûn’a **irse** ol kudret / ‘Arz iderdi aña ‘ubûdiyyet

M/1644 Âteş-i vakt idi gazab çagı / **İrdügini** severdi yakmagı

M/1645 **İrdüginüñ** ururdı bagrına dâğ / Bû-Leheb’den yakardı zâtı çerâğ

M/1721 **İrdi** şâh-ı bahâra âhir-i kâr / Saçup etrâfa hışm u ‘unfile nâr

M/2003 Gerçi **irmişdi** ehl-i bâga memât / Buldılar makdemiyle tâze hayât

5. kavuşmak

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân sâl / Gül’e **irmek** saña hayâl-i muhâl

M/2019 Gitdi zulm **irdi** ‘âleme revnak / Zahikü’l-bâtıl oldı câ’ü’l-hak

M/2022 Geçdi şâh-ı bahâr çün tahta / **İrdi** evvelki devlet ü bahta

M/2055 Ola hicrânile esîr-i kafes / **İrmeye** bâg-ı vasla ol bî-kes

irsâl eylemek/itmek [2] göndermek

M/1917 Anı ser-dâr idüp Şitâ fi’l-hâl / **Eyledi** Şehr-i Gül’-şene **irsâl**

M/2218 Şâh envâ‘-ı lutfile der-hâl / Bülbüli **itdi** gül-şene **irsâl**

irşâd itmek [3] yol göstermek

M/879 Hızr-ı himmet olup baña hâdî / **İtdi** kûy-ı murâda **irşâdı**

M/1274 Toldı âfâk şevkile şâdî / Pîr-i subh **itdi** ‘ayşa **irşâdı**

M/2396 Kafes-i tenden eyleyüp âzâd / Dili cân mülkine **ider irşâd**

irtifâ‘ kılmak [1] yükselmek

M/1657 Şereri kahrı izdiyâd bulup / ‘Alem-i kadri **irtifâ‘ kılup**

irümek [1] erimek

M/1878 Dem-i serdile mahv olur dûzah / Sıfat-ı zâtı **irümemiş** yoh

‘İsâ-dem [1] Hz. İsâ nefesli, hayat vericilik bağlamında

M/1288 Hizmet idüp nesîm-i ‘**İsâ-dem** / Yildi yüpürdi turmadı bir dem

îsâl eylemek [1] ulaştırmak

M/1366 Nâmemi yâre **eyleyüp îsâl** / Hayra girseñ eyâ huceste-hısâl

îsâr eylemek [1] ikram etmek

M/2159 Ol aña dürr ü gevher itdi nisâr / Bu aña cânın **eyledi îsâr**

İsfahân [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1440 Geh Hüseynî‘de kullanup edvâr / **İsfahân’da** iderdi râst-ı karâr

‘Îsî [4] Îsâ Peygamber

M/162 Gerçi ‘**Îsî’den** oldı hayy emvât / Cümle zerrâta andan irdi hayât

M/767 Gözleri gerçi cân alur her-bâr / Cân virür lîk la‘l-i ‘**İsâ**-vâr

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm hakkı / ‘**Îsi**-i Meryem ol Kerîm hakkı

M/2056 Şefkat idüp aña o ‘**İsî**-dem / Kıldı Peyk-i nesîmi da‘vet o dem

İskender [2] Büyük İskender. Makedonya kralı II. Philippos ve Olympias'ın oğlu olan Büyük İskender, 16 yaşına kadar Aristoteles'ten eğitim almış, henüz 20 yaşındayken babasının öldürülmesi üzerine tahta geçmiş, 13 yıllık hükümdarlığı boyunca büyük zaferlere imza atarak, cihan imparatorluğu yolunda adımlar atmış, hükümdarlığında, sınırlarını Makedonya'dan Hindistan'a kadar genişletmiştir (Yılmaz, 2016: s. 2).

M/368 Görse câh u celâlin **İskender** / Cân vire aña olmaga çâker

M/2341 Kanı **İskender** ü kanı Dârâ / K’oldılar her biri cihân-ârâ

ism [1] isim, nam

M/33 Dil uzadup çemende gonce-i ter / **İsmüñi** dâ’imâ tezekkür ider

istâr [1] yazı yazma

M/2419 Birisi ol ki olmayup vâkıf / Ola **istâr**-ı ‘iffetin kâşif

isti‘âre itmek [1] ödünç almak

M/2414 Kimseden **isti‘âre itmemişem** / Kimse gitdügi yola gitmemişem

istemek [8] istek duymak, gerçekleşmesini arzulamak

M/986 Ebr tutdı cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer aglamak **ister**

M/1063 Küfr-i zülfüñi eylemişdür dîn / **İstemez** dahı mezheb ü âyîn

M/1252 Zevk iden derd-i ‘aşk lezzetini / **İstemez** sıhhat ü selâmetini

M/1259 Dil-ber **ister** ba‘îd ola ‘âşık / ‘Âşıka kurb olur mı bes lâyık

M/1353 Yazdı çün nâmeyi tamâm itdi / Nâme-ber **isteyü** kıyâm itdi

M/1409 Ger kitâb **istenürse** rûz-ı su’âl / Baña yiter bu nâme-i a‘mâl

M/1465 Didi **ister** mi derdi ‘âkil olan / Derde dermân ider çü kâmil olan

M/2344 Bâd tahtını götürüp her ân / Kande **isterse** iletürdi revân

istımâ‘ itmek [2] dinlemek

M/675 Bir zamân turdı **istımâ‘ itdi** / Şevk ü zevkile çok semâ‘ itdi

M/915 Anı çün serv **istimâ‘ itdi** / Şevke geldi vü çok semâ‘ itdi

isti‘câl eylemek/kılmak [2] acele etmek

M/1836 Kalmayup ba‘dehu karâra mecâl / Feth-i gül-zâra **kıldı isti‘câl**

M/2017 Görmeyüp ‘âkıbet karâra mecâl / **Eyledi** menziline **isti‘câl**

istifsâr etmek [1] açıklama istemek

M/692 Geldügümden **idersen istifsâr** / Mebde’üm benüm ‘aşkdur ey yâr

istignâ [1] nazlanma, umursamama

M/1350 Sende nâzile bâd-ı **istignâ** / Yile virdi vücûdum itdi hevâ

istignâ virmek [2] ihtiyaç duymamak

M/702 Zillet-i ‘aşk **virdi istignâ** / Bir oldı yanumda şâh u gedâ

M/804 Devlet-i ‘aşk **virdi istignâ** / Bir olupdur yanumda şâh u gedâ

istikâmet [3] yön

M/572 Elif- âsâ latîf kâmetde / Misli yok hergiz **istikâmetde**

M/574 Oluben **istikâmetile** benâm / Rûz u şeb kârı olmışıdı kıyâm

M/2372 Serv kim vasfı bunda hâsıldur / Sıfat-ı **istikâmet**-i dildür

istikbâl itmek [1] karşılamak

M/1972 Şâh Nev-rûz **idüp istikbâl** / Şâh’a ‘arz itdi ‘izzet ü iclâl

istîlâ bulmak [1] kuşatılmak

M/2392 Aña şâh-ı şitâ diñilse revâ / Ki **bulur** cism ü câna **istîlâ**

istitâ‘at [1] takat, güç

M/1333 Kalmadı sabra tâkatüm artuk / Hecre yok **istitâ‘atüm** artuk

‘isyân [2] başkaldırı

M/236 Yâ Nebiyyallâh itmişem ‘isyân / Eyle **‘isyânuma** bedel ihsân

M/238 Olıcak haşr kurulup mîzân / Zâhir oldukda tâ‘at u **‘isyân**

‘isyân eylemek/itmek [2] isyan etmek

M/243 Cürm ü **‘isyânı eyledüm** katı çok / Varmaga Hak cenâbbına yüz yok

M/236 Yâ Nebiyyallâh **itmişem ‘isyân** / Eyle ‘isyânuma bedel ihsân

iş [7]

1. yapılacak şey

M/832 ‘Âkıbet câna kâr idüp teşvîş / Turmagıla çü gördi bitmez **iş**

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi ‘aşk / **İşümi** zâr u gulgul eyledi ‘aşk

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî ey dervîş / İvme kim ivmegile bitmez **iş**

M/1316 Sabr ile gördi hîç bitmedi **iş** / Tîg-i sabr eyledi derûnını rîş

M/2041 **İşleri** rûz u şeb olup ‘işret / Kıldılar zevk ü şevkile sohbet

2. olay

M/1530 Gice gündüz nedür bu hâyıla hû / Yâ utanmaz mısan ne **işdür** bu

M/1551 İşidüp bu sözi gül-i hoş-bû / Hışma geldi didi ne **işdür** bu

işâret [1] emare, iz

M/2114 Didi bilsem u ne **işâretdür** / Ne ‘aceb dil-güşâ beşâretdür

iş’âr itmek [2] bildirmek, anlatmak

M/34 Hamd ider saña cümle mürde vü hay / Buñı **iş‘âr ider** ve inne min şey

M/857 İtmezem lîk nâmını izhâr / Bilene hod **ider** sözüm **iş‘âr**

işâret-i ‘âlî [2] yüce emir

M/904 Ger olursa **işâret-i ‘âlî** / İdeyin ‘arz-ı sûret-i hâli

M/2245 Oldı ol dem **işâret-i ‘âlî** / Ki kıla Lâle sâgarın mâlî

işaret eylemek [1] işaretlerde bulunmak, yol göstermek

M/230 İtdi ashâbına beşâretler / **Eyledi** rahmetle **işâretler**

işbu [1] işte bu (Dilçin, 2009: s. 232).

M/1082 Kalmışam yâ İlâhî hasretde / N’ideyin **işbu** dâr-ı gurbetde

işde [1] işte! Bir bir şeye işaret edilirken ya da bir şey gösterilirken kullanılan söz

M/191 **İşde** hâzır Burâk-ı berk-âsâ / Binüp ol ‘âzim-i cenâb-ı Hudâ

işden iş geçmek [1] iş işten geçmek-gerçekleştirme imkanı kalmamak

M/1581 Eyü olmadı **işden iş geçdi** / Gül-i hûbuñ yüzin gözin açdı

işgâl itmek [1] ele geçirmek

M/308 Beni **işgâl idüp** perişân-dil / Kalbe cem‘iyyet olmadı hâsıl

işik [1] eşik

M/2083 Yine senden olur meded yâ Rab / **İşigüñdür** baña sened yâ Rab

işi tamâm olmak [1] işi bitmek, gücü kalmamak

M/972 Rûz-ı hicrân mısın nedür bu zalâm / **Oldı** mı yohsa mâhuñ **işi tamâm**

işitmek [25] duymak

M/193 **İşidüp** ol beşâreti Ahmed / Eyledi şükr ü secde-i bî-hadd

M/225 Anı gördi ki göremez anı göz / Anı **işitdi** k’ana sığmaz söz

M/231 **İşidüp** anı cümle-i ashâb / Buldılar lutf-ı Hakk’a fethü’l-bâb

M/329 Şâh nâmuñ **işidicek** fi’l-hâl / Kalmadı artık i‘tizâra mecâl

M/337 **İşidüp** ol sözi idüp makbûl / Zevkile şevkile olup meşgûl

M/391 **İşidüp** Zühre sâzuñ âhengin / Yerlere çala reşkile çengin

M/392 Eyle gülden hikâyet-i rengîn / Şâd-mân olsun **işiden** gam-gîn

M/633 Eyle âfâka hüsnümi ifşâ / Ki **işidenler** olalar şeydâ

M/666 Nefesinden irürdi cânlara kut / Nâlesin **işiden** olur mebhût

M/932 Za‘file eyleridi savt-ı hazîn / **İşidenler** kılurdı zâr u enîn

M/1248 **İşidüp** güldi nâzile gül-i ter / Didi var eyle ol gedâya haber

M/1266 Didi bir bir **işitdügin** gülden / Gûş idüp gitdi hûş bülbülden

M/1368 **İşidüp** zanbak anı itdi kabûl / Didi bismillah olma hîç melûl

M/1405 Bülbül anı **işitdi** âh itdi / Düşdi şevkile kendüden gitdi

M/1551 **İşidüp** bu sözi gül-i hoş-bû / Hışma geldi didi ne işdür bu

M/1570 Bu sözi hâr **işitdi** çün gülden / Her kılı tende oldı bir sûzen

M/1582 **İşidicek** bu sözi Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı didi kim ey yâr

M/1687 Bu sözi **işidince** şâh-ı temûz / Saldı hiddet odı derûnına sûz

M/1715 **İşidüp** bu ‘itâbı bâd-ı semûm / Eyledi kahr u hiddetile hücûm

M/1985 **İşidüp** anı husrev-i pîrûz / O haberden irişdi cânına sûz

M/1991 **İşidüp** bu kelâmı şâh-ı bahâr / İtdi dürr-i du‘âyı şâh’a nisâr

M/2106 **İşidüp** sözlerini peyk-i nesîm / Didi ey künc-i mihnet içre mukîm

M/2196 **İşidüp** anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / Didi dahı turur mı ol miskîn

M/2225 **İşidüp** anı serv o hâletde / Başını saldı kaldı hayretde

M/2265 **İşidicek** nesîm-i rûh-efzâ / Eyledi şâha çok du‘â vü senâ

işkence kılmak [1] işkence yapmak

M/1666 Zulmı cellâdı eyleyüp rence / **Kılmaga** cümle halka **işkence**

işkeste [2] kırık

M/425 Olmış anuñ hezâr **işkeste** / Her kılında benüm gibi beste

M/984 Revzen-i subh oldı mı beste / Yohsa kandîl-i mihr **işkeste**

işkeste olmak [1] parçalanmak

M/994 Mehd-i cehd içre olıcak beste / Ten n'olaydı **olaydı işkeste**

işrâk eylemek [1] aydınlatmak

M/1982 Şu'le-i kahrı **eyleyüp işrâk** / Kıldugın şehr-i gül-şeni ihrâk

'işret [7] eğlence

M/594 Rûz u şeb 'ayş u nûş idi kârı / Bezl idi 'ayş u **'işrete** varı

M/1289 İtdiler 'ayş u nûşa âgâzı / İrdi âfâka '**işret** âvâzı

M/1422 'Aynı '**işret** evin idüp 'âlî / Gayn'ı eyledi gayrdan hâlî

M/1574 Didi ey şâh devletüñ dâ'im / Haşre dek kasr-ı '**işretüñ** kâ'im

M/2041 İşleri rûz u şeb olup '**işret** / Kıldılar zevk ü şevkile sohbet

M/2298 Rûz çünkim tagıtdı sohbetini / Kıldı âmâde câm-ı '**işretini**

M/2305 Kıldılar yine ‘**işrete** âheng / Yine geldi figâna nâyile çeng

‘işret eylemek [3] eğlenmek

M/595 Buldugınca zemâneden fursat / Hoş geçerlerdi **eyleyüp ‘işret**

M/1275 Şâh-ı gül ‘ayşa **eyleyüp ‘işret** / Şehr-i gül-şende kılmaga sohbet

M/1303 Gam u derdile sohbet eyler idi / O dahı başka ‘**işret eyler** idi

işte [2]

M/1622 Kaldum **işte** bu resme zâr u zebûn / Derd-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/1714 Olasan imdi vaktüñe hâzır / **İşte** vardum kudûma ol nâzır

iştiyâk [4] şiddetli arzu

M/953 Yandum artık firâka tâkat yok / Zerrece **iştiyâka** tâkat yok

M/1379 Nice bir yana **iştiyâkumla** / Tutuşup âteş-i firâkumla

M/1387 Hoş mısan hasret ü firâkumla / Nicesen derd-i **iştiyâkumla**

M/2367 Oldı dil bülbüli o gül-zâruñ / Rûhadur **iştiyâkı** ol zâruñ

itâ’at [2] boyun eğmek

M/95 Gerçi yok saña tâ‘atüm yâ Rab / Lîk vardur **itâ‘atüm** yâ Rab

M/129 Emr-i şer‘e **itâ‘atüm** artur / Sünnetine ikâmetüm artur

‘itab [1] şiddetli hitap

M/1715 İşidüp bu ‘**itâbı** bâd-ı semûm / Eyledi kahr u hiddetile hücûm

i‘tibâr eylemek [1] saygı göstermek

M/1038 İltifât it kemâl ehline / **İ‘tibâr eyle** hâl ehline

‘itâb itmek [2] azarlamak

M/1148 Şâh-ı gülden çü nergis aldı cevâb / Bülbüle geldi **itdi** hayli **‘itâb**

M/1154 Şâh-ı gül hayli ıztırâb itdi / Saña hışmeyleyüp **‘itâb itdi**

i‘tidâl [8] ılıman, dengeli

M/259 Irişüp **i‘tidâl**-ı fasl-ı bahâr / Cûşa gelmişdi şevkle enhâr

M/397 Cümle ef‘âli **i‘tidâl** üzre / Hüsn ü hulkı kamu kemâl üzre

M/421 Cümle a‘zâsı **i‘tidâl** üzre / Her biri behcet ü kemâl üzre

M/543 Buldı devrinde **i‘tidâli** zamân / İmtizâc itdi âb u hâk-i cihân

M/1805 Gerçi bârid-mizâc idi nev‘â / **İ‘tidâle** karîb idi ammâ

M/1845 **İ‘tidâl** üzre deprenüp bir bir / Ehl-i bagın çemende gönline gir

M/1852 Eyleyüp **i’tidâlile** harekât / Harekâtından irdi çok berekât

M/1875 Hâsılı **i‘tidâlden** bîrûn / Tab‘-ı serdile halka zulmi füzûn

i‘tikâd itmek [1] inanmak

M/96 **İ‘tikâd itmişem** çü vahdetüñe / İmtisâl itmişem şerîʿatüñe

i‘timâd itmek [2] güvenmek

M/2356 **İ‘timâd itme** yok bekâsı anuñ / Biledür ‘âkıbet fenâsı anuñ

M/2357 İttikâ itme üstüvâr degül **/ İ‘timâd itme** pây-dâr degül

i’tizâr [1] mazeret beyan etme

M/329 Şâh nâmuñ işidicek fi’l-hâl / Kalmadı artık **i‘tizâra** mecâl

itmek [25] bir işi yapmak, etmek

M/482 **İtdi** bâzûsını Hudâ-yı kadîm / Sanasın kim iki sebîke-i sîm

M/541 ‘Adlile hurrem itdi dünyâyı / Lutfile hoş-dem **itdi** dünyâyı

M/761 Bir sanemdür ki eyleyen meşhûd / Dînüm içün anı **ider** ma‘bûd

M/786 Ne haberdür ki mest idüp cânı / Bî-haber **itdi** ‘akl-ı hayrânı

M/859 Başlayup savt-ı ‘âşık-âneyile / **İtdi** hoş nagmeler terâneyile

M/860 Ki beni câm-ı ‘aşk mest itdi / Şevk-i la‘lüñle mey-perest **itdi**

M/868 Beni dil-haste ‘aşk-ı yâr **itdi** / Gerdenüm beste ‘aşk-ı yâr **itdi**

M/1043 Pertevüñ kıldı ‘âlemi rûşen / **İtdi** nûruñ zemâneyi gül-şen

M/1104 Bülbül **idüp** hezâr sûz u güdâz / Eyleriken bu resme Hakk’a niyâz

M/1302 Çeşmini câm u eşkini mey **idüp** / Kâmetin çeng ü nâlesin ney **idüp**

M/1320 Kalem **idüp** gamile müjgânum / Hem devât aña çeşm-i giryânum

M/1324 Didi ey nâz **idici** dil-dârum / ‘Âşıka mihri yok cefâ-kârum

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / Gâh zîr **itdi** nagmesin geh bâm

M/1531 Bu ne hengâmedür **k’idersen** sen / Tahta kal‘a mı oldı yohsa çemen

M/1606 Kaddüñi derdile kim eyledi ham / Hâtıruñ kahrile kim **itdi** dijem

M/1742 Ceyşe ser-dâr **idüp** hemân anı / İlerü saldı Gül-şen’e anı

M/1812 Salsa bir berg-i cân **idüp** der-baht / Aña yüz reng ile virür perdaht

M/1853 Gül-şen ehliyle imtizâc itdi / Her birin lutfı hoş-mizâc **itdi**

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi eyler berd / Lîk **ider** zulmı dehri dûzah-ı serd

M/1917 Anı ser-dâr **idüp** Şitâ fi’l-hâl / Eyledi Şehr-i Gül’-şene irsâl

M/1990 Cümle a‘dânı târ-mâr ideyin / Seni şehrinde şehr-yâr **ideyin**

M/2277 Dimezem geçmeyüp vebâl eyle / Baña **itdüklerüm** helâl eyle

M/2425 Hattı bî-vech elifle **ide** hatâ / Ola hattında sehv birle hatâ

ittibâ‘ [1] itaat etmek, uymak

M/128 Mustafâ **ittibâ‘ın** it rûzî / K’ola pür-nûr tâ‘atüm rûzî

ittifâken [1] tesadüfen

M/673 İttifâken Nesîm-i çâpük-seyr / Devr iderken cihânı nîteki tayr

ittikâ itmek [1] dayanmak, yaslanmak

M/2357 **İttikâ itme** üstüvâr degül / İ‘timâd itme pây-dâr degül

ivmek [2] acele etmek

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî ey dervîş / **İvme** kim **ivmegile** bitmez iş

M/1376 Benden eyle selâm o bî-mâre / **İvmesün** irdi derdine çâre

iz’ân itmek [1] anlamak

M/1735 Anı şâh-ı temûz **idüp iz’ân** / Kıldı gayret derûnını sûzân

‘izâr [2] yanak

M/1436 Nûr-ı zulmetle leyl sünbül-vâr / Olmışıdı zemâne sünbül-‘**izâr**

M/1915 Gerçi kâfûr-veş sefîd-‘**izâr** / Lîk kâfûr gibi bârid-kâr

izdiyâd bulmak [1] artmak

M/1657 Şereri kahrı **izdiyâd bulup** / ‘Alem-i kadri irtifâ‘ kılup

izhâr eylemek [2] açıklamak, bildirmek

M/1051 **Eyle** ol mâha mihrümi **izhâr** / Di ki ey şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1425 Lâmı hem lutfın **eyleyüp izhâr** / Kereme mîmi oldı âhir-i kâr

izhâr itmek/kılmak [4] açığa çıkarmak, bildirmek

M/857 **İtmezem** lîk nâmını **izhâr** / Bilene hod ider sözüm iş‘âr

M/1819 **Kılup** envâ‘-ı ni‘meti **izhâr** / Bezl iderdi cihâna Hâtem-vâr

M/1971 İricek ol diyâre şâh-ı bahâr / Şâh Nev-rûz’a **kıldılar izhâr**

M/2039 Jâle idüp şarâbını ihzâr / Lâle câmını **eyledi izhâr**

‘izz [6] yücelik

M/1099 Dahı ashâb u âli hakkıyçün / ‘**İzz** ü kadr ü celâli hakkıyçün

M/1229 Eyleyüp ‘**izz** ü rif‘atüñ dâ’im / Kasr-ı ‘ömrüñ Hak eylesün dâ’im

M/1831 Bir gün ol şâh-ı hurrem ü handân / Eyleyüp ‘**izz** ü kadrile dîvân

M/1847 ‘Arz-ı cûd ile zer-feşânlık kıl / ‘**İzz** ü kadr ile kâm-rânlık kıl

M/1974 Geldi tahtına ‘**izz** ü devletile / Üsti yanına aldı hürmetile

M/1975 Nice gün eyleyüp ziyâfetler / İtdi ol şâha ‘**izz** ü hürmetler

‘izzet [21] itibar

M/166 Şeref ü rütbetine hadd yokdur / **‘İzzet** ü kudretine ‘add yokdur

M/257 Ola her birine hezâr selâm / Biñ tahiyyât u **‘izzet** ü ikrâm

M/346 Müsta‘idd-i livâ-yı devlet ü baht / Müstahikk-ı külâh-ı ‘**izzet** ü taht

M/375 Nice vasf eyleyem ‘adâletüñi / Devlet ü **‘izzet** ü celâletüñi

M/384 Vire şeh-zâdesine lutf-ı celîl / Devlet ü **‘izzetile** ‘ömr-i tavîl

M/540 Şehr-i bâğa açıldı behcetile / Geçdi tahta hezâr **‘izzetile**

M/842 Göricek anı Bülbül-i nâ-kâm / Virdi ta‘zîm ü ‘**izzetile** selâm

M/927 Tutdı el üzre lutf u ‘**izzetile** / Başı üzre yir itdi hürmetile

M/929 ‘**İzzet** ü ihtirâm eyler idi / Hizmetin ber-devâm eyler idi

M/1085 Dil-berüñ ‘**izzet** ü celâli içün / ‘Âşıkuñ zillet ü melâli içün

M/1342 Gerçi ma‘şûka virdi ‘**izzeti** Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1402 Bahtuñ uyandı hâb-i gafletden / İrdi devlet cenâb-ı ‘**izzetden**

M/1410 Açdı pes ‘**izzetile** tûmârı / Şevkile düşdi eyledi zârı

M/1684 Aña bir pâd-şâh olup hâkim / Taht-ı ‘**izzetde** hoş geçer dâ’im

M/1691 Varup itsün celâl ü câhumı ‘arz / ‘**İzzet** ü kadr ü pây-gâhumı ‘arz

M/1968 Bir şehen-şâh idi sa‘âdet-mend / Şeref ü ‘**izetile** devlet-mend

M/1972 Şâh Nev-rûz idüp istikbâl / Şâh’a ‘arz itdi ‘**izzet** ü iclâl

M/2092 Geldi yanına hâtırın sordı / Pâyine ‘**izetile** yüz sürdi

M/2118 Yir öpüp ‘**izzetile** itdi du‘â / Didi ey husrev-i cihân-ârâ

M/2179 Yüri şâh-ı cîhân’a ‘**izzetile** / Her tarafdan söz aç zerâfetile

M/2254 Geçdi gül nâz ü ‘**izzetle** sadre / İrdi bahtile rif‘at ü kadre

‘izzet eylemek [1] değer vermek

M/1861 **Eyleyüp** her birine ‘**izzetler** / Virdi zerrîn latîf hil‘atler

‘izzet ü ikrâm itmek [1] ağırlamak

M/926 Bilicek anı serv-i nîkû-nâm / Bülbül’e itdi **‘izzet ü ikrâm**

J

jâle [12]

1. çiy damlası; sabahları yaprak ve çiçeklerin üzerinde görülen su damlacıkları

M/5 Mîm'i üstünde sîn-i sultânî / Gonce ağzında **jâle** dendânı

M/14 Noktalar **jâledü**r temessülde / Lâle ile benefşe vü gülde

M/459 Yâ iki tâze güldür açılmış / Dürden üstine **jâle** saçılmış

M/468 Gerçi dendânı 'ayn-ı gevherdür / Gonce agzında **jâle**-i terdür

M/1116 Göre gökden mi indi **jâle** gibi / Yohsa yirden mi çıktı lâle gibi

2. mesnevîde adı geçenlerden. Gül Sultan'ın sâkîsi

M/549 Âb-ı rûyıydı ehl-i dîvânuñ / **Jâle** dirlerdi nâmına anuñ

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i **Jâle** / Kıla pür-la'l sâgarın Lâle

M/1281 **Jâle** bezl itdi bezme sahbâyı / Lâle pür kıldı câm-ı mînâyı

M/1749 La'l-i şeşper alup ele Lâle / Sengler hâzır eyledi **Jâle**

M/2039 **Jâle** idüp şarâbını ihzâr / Lâle câmını eyledi izhâr

M/2246 **Jâle** bezl ide bâde-i sâfî / Kıla pür lâle sâgarın sâfî

M/2374 **Jâle** k'oldı şarâb-dâr ey cân / Şevkdür k'oldı câna feyz-resân

jeng [1] pas

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp cedele / Aldı bir **jeng**-i beste nîze ele

jengâr-puş [1] siyah giyimli

M/411 Biñ sileh-dârı var Sûsen-vâr / Cümle **jengâr-pûş** u hancer-dâr

jerf [1] derin

M/1411 Gördi bir bahr-ı **jerf** ü dürr-i şikerf / Okudı döne döne harf-be-harf

K/Ḳ

kabâ [2] giysi

M/1449 Giyüp egnine şeb-revâne **kabâ** / Seyr ider bâğda tek ü tenhâ

M/2233 Soyunup şevkile **kabâsını** / Aña virdi kamu libâsını

kabâ olmak [1] giysi gibi koruyup kollamak

M/160 Gerçi hullet Halîl'e **oldı kabâ** / Aña tâc-ı mahabbet oldı sezâ

kabâ kılmak [1] giysi haline gelmek

M/1432 Eyleyüp Hakk'a şükr-i lâ-yuhsâ / **Kıldı** şevkile câmesini **kabâ**

Ka'be [2] Kâbe

M/1059 Kıblesi âsitânuñ olmışdur / **Ka'besi** âşiyânuñ olmışdur

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu ben mehcûr / Ki vara **Ka'be'ye** vü görmeye nûr

Ka'be-i dil [1] gönül Kâbesi

M/850 Kıble-gâhuñ na **Ka'be-i dildür** / K'aña kalbüñ bu resme mâ'ildür

Ka'be-i murâd [1] istek Kâbesi

M/119 Kıl yoluñda tevekküli reh-ber / Ki kılam **Ka'be-i murâda** sefer

kâbil [1] mümkün

M/1763 Gerçi sa‘y eyledi muhâlefete / Gördi **kâbil** degül mukâvemete

kâbil degül [2] mümkün olmamak

M/1855 Renkler geçdi anda ve’l-hâsıl / K’anı şerh eylemek **degül kâbil**

M/1928 Cenge gerçi ki eyledi âheng / Gördi **kâbil degül** o kavmile ceng

kâbil olmak [1] mümkün olmak

M/1761 Âteşe kim dürür mukâbil ola / Ya anuñla cidâle **kâbil ola**

Kâbilü’t-tevbe Kâdîyü’l-hâcât [1] tövbeleri kabul eden, ihtiyaçlara cevap veren (Allah)

M/1069 Didi kim ey İlâh-ı mevcûdât / Kâbilü’t-tevbe Kâdîyü’l-hâcât

kabûl [2] kabul etme

M/2087 Bu du‘âyı iderken ol miskîn / Hak du‘âsın **kabûle** kıldı karîn

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı **kabûl** olur ana câ

kabûl itmek [2] kabul etmek

M/1261 ‘Aşkdan her kime ki irdi safâ / Bunı hergiz **kabûl ider** mi ola

M/1368 İşidüp zanbak anı **itdi kabûl** / Didi bismillah olma hîç melûl

kaçan [2] ne zaman ki

M/2088 **Kaçan** itdi du‘âyı bir mazlûm / Ki kıla lutf-ı Hak anı mahrûm

M/2380 Birisi kuvvet-i gazab ki **kaçan** / Olsa müstevlî-i kuvâ-yı beden

kaçmak [4] koşup saklanmak

M/1655 Başladı her birisi **kaçmaga** / Kimisi taga kimisi bâga

M/1765 Gerçi **kaçmak** da bî-hünerlikdür / Lîk derler yirinde erlikdür

M/1766 Gâlib olursa ger saña düşmen / **Kaçmak** evlâ durur turuşmakdan

M/1884 Zulm ü kahrı çü başına üşdi / **Kaçdı** hep halk âteşe düşdi

kad çekmek [1] boy atmak

M/2402 Her elif serv gibi **kad çekdi** / Cûy-veş satr-ı dehre sed çekdi

kadd [2] şekil, biçim, boy (bk. dü-tâ)

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı âl / Çarh-ı mihnetde **kaddüm** oldı hilâl

M/1606 **Kaddüñi** derdile kim eyledi ham / Hâtıruñ kahrile kim itdi dijem

kaddi dâl olmak [1] beli bükülmek

M/2204 Derd-i hecrile **kaddi dâl olmış** / Çarh-ı mihnetde bir hilâl olmış

kaddi dü-tâ olmak [1] beli bükük, öne doğru eğik (bk. dü-tâ)

M/12 Yâ'sı anuñ benefşedür gûyâ / **Kaddi olmış** benefşe gibi **dü-tâ**

kaddini çeng itmek [1] belini bükmek

M/1305 **Kaddini** derd ü mihnet **idüp çeng** / Eyleridi terâneye âheng

kaddüni bükmek [1] belini bükmek

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ Rab / **Kaddümi bükdi** bâr-ı derd ü ta'ab

kadeh [3] içmeye yarayan bardak

M/559 Bir zarîf idi bulsa şeş dînâr / Bir **kadeh** üstine iderdi nisâr

M/2244 Virmegiçün dil-i hazîne ferah / Diledi pür-mey ola la'l **kadeh**

M/2256 Dile geldükçe mâ-cerâ-yı **kadeh** / Okudı her biri du'â-yı kadeh

kadem [1] ayak

M/626 İtdi peyk-i Nesîm'i da'vet o dem / Didi ey Hızr-veş huceste **kadem**

kadem basmak [1] ayak basmak, varmak, ulaşmak

M/120 Zâd-ı râh it kanâ'ati her-dem / Ki **basam** menzil-i vusûla **kadem**

Kâdir [2] Allah (Mutçalı, 2012: s. 699).

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ ey **Kâdir** / Yine kendü cemâlüñe nâzır

M/2350 Kimse bu evde kalmadı bâkî / Meger ol Hayy ü **kâdir** ü Bâkî

kâdir olmak [2] gücü yetmek

M/1221 İtmeyüp **kâdir oldugumı** dirîg / İdeyin bu husûsa sa‘y-ı belîg

M/1223 Seni ol şâha terbiyet ideyin / **Kâdir oldukca** takviyet ideyin

kadr [16] kıymet

M/139 Pâye-i **kadri** olmasa a‘lâ / ‘Arş bulmazdı rif‘at-ı vâlâ

M/140 Salmasa serv-i rif‘ati sâye / Kürsi bulmazdı **kadrile** pâye

M/169 Bulalı serv-i **kadrile** pâye / Salmadı hâke gün gibi sâye

M/182 Kadre irmişdi **kadrile** meh-i bedr / Sanasın olmışıdı Leyle-i kadr

M/214 O kerem-kânı saldı çün sâye / Kürsiye irdi **kadrile** pâye

M/240 Umaram kim olup bu zâta şefî‘ / Kılasan **kadrümi** cihânda refî‘

M/366 Rif‘at ü **kadrine** idüp nezeri / Cân virür olmaga cihân nökeri

M/1099 Dahı ashâb u âli hakkıyçün / ‘İzz ü **kadr** ü celâli hakkıyçün

M/1244 Devlet ü **kadrüñe** ‘aceb ne kusûr / Ki Süleymân’uñ ola hem-demi mûr

M/1657 Şereri kahrı izdiyâd bulup / ‘Alem-i **kadri** irtifâ‘ kılup

M/1659 Râyet-i **kadri** irdi eflâke / Şûle saldı celâlile hâke

M/1691 Varup itsün celâl ü câhumı ‘arz / ‘İzzet ü **kadr** ü pây-gâhumı ‘arz

M/1740 Vechi âfâka nûr virmişdi / **Kadr** ile başı çarha irmişdi

M/1831 Bir gün ol şâh-ı hurrem ü handân / Eyleyüp ‘izz ü **kadrile** dîvân

M/1847 ‘Arz-ı cûd ile zer-feşânlık kıl / ‘İzz ü **kadr** ile kâm-rânlık kıl

M/1993 Şeref-i tahtile olup pîrûz / Ola **kadrüñ** ziyâde rûz-be-rûz

kadre irmek [2] değeri artmak

M/182 **Kadre irmişdi** kadrile meh-i bedr / Sanasın olmışıdı Leyle-i kadr

M/2254 Geçdi gül nâz ü ‘izzetle sadre / **İrdi** bahtile rif‘at ü **kadre**

kâf [8]

1. Kâf Dağı (baştan başa). Kâf, dünyayı kaplayan büyük dağ (Onay, 2009: s. 58).

M/38 Nûn emrüñle ulaşup kâffe / Yazdı dünyâyı **kâfdan kâfe**

M/998 **Kâf’a** uçmışıdı varısa ‘ukâb / Ki kapup cismüm itmedi nâ-yâb

M/1679 Kahrum itdi sirâyet etrâfa / Tâbum irişdi **kâfdan kâfa**

M/2343 Yâ Süleymân kanı ki etrâfa / Sîti irmişdi **kâf’dan kâf’a**

2. Kâf harfi-Arap alfabesinde bir harf (bk. kâf u nûn)

M/1424 **Kâfını** kurba kıldı Rab hem-ser / Kef’i oldı kemâl-i lutfa eser

kâfer [1] kafirler

M/246 Olmaz ise şefa‘atüñ yâver / Acıya hâl-i zâruma **kâfer**

kafes [41] kuşların kaçmasını önlemek amacıyla, aralıklı çubuklarla yapılan bölme

M/311 **Kafese** ger esîr ola bülbül / Eylemez mi figân idüp gulgul

M/465 Yâ meger tûti-i sühan-verdür / Ki **kafes** aña la‘l ü gevherdür

M/1630 Virmege ol garîbe zecr ü ‘anâ / Âhenîn bir **kafes** kılup peydâ

M/1631 Eyleyüp derdile esîr-i **kafes** / **Kafesi** kıldılar aña mahbes

M/1632 Oldı bülbül **kafesde** çün mahbûs / Zevk ü râhatdan oluban me’yûs

M/1635 **Kafesile** getürdiler şâha / Düşdi bülbül figânile âha

M/1636 Bunda bülbül **kafesde** derd ile zâr / N’oldı gör hâl-i ‘âlem-i gaddâr

M/1953 Nice bir olasan esîr-i **kafes** / **Kafesi** ko gel eyle bâga heves

M/2050 İrüp ol zâre fitnesi hâruñ / **Kafes** oldı makâmı ol zâruñ

M/2051 Gice gündüz olup **kafesde** esîr / Nâlesin gâh bâm kılur geh zîr

M/2055 Ola hicrânile esîr-i **kafes** / İrmeye bâg-ı vasla ol bî-kes

M/2061 **Kafes** içre esîr ü zâr olduñ / Mihnet ü derd ü hecre yâr olduñ

M/2070 **Kafes** içre kılurdı nâle vü zâr / Kârı zâr idi derdile her-bâr

M/2073 Didi yâ Rabb hâk-sâr oldum / **Kafes** içre esîr ü zâr oldum

M/2075 **Kafes** oldı bu hasteye mahbes / Nice taralmayam misâl-i **kafes**

M/2077 Yâ İlâhî gamile murg-ı revân / **Kafes**-i tenden olmadan perrân

M/2078 Rahmet-i ‘âm ü lutf-ı hâs eyle / Bu **kafesden** beni halâs eyle

M/2091 Gördi nâ-geh nesîm-i cân-perver / Bülbül’i bir **kafesde** zâr eyler

M/2094 Ne günâh eyledüñ ki ey bî-kes / Olasan müstehakk-ı habs-i **kafes**

M/2096 Seni kim kıldı eyleyüp tezvîr / **Kafes**-i derd ü mihnet içre esîr

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu teng **kafes** / Bâg-ı vâsi‘ fezâya eyle heves

M/2098 Saña lâyık degül esîr olmak / **Kafes**-i gamda pây-gîr olmak

M/2102 Cürm olup bu hakîre lutf-ı nefes / Eyledi derdile esîr-i **kafes**

M/2111 Bu **kafesden** halâsuñ oldı karîb / Aglama derdüñe irişdi tabîb

M/2119 Bülbül-i zâr olup esîr-i **kafes** / **Kafes** olmış o hasteye mahbes

M/2122 **Kafes** içre o haste-i nâlân / Az kalmış ki vire derdile cân

M/2132 Hayra gir ol kemîneyi şâd it / **Kafes**-i gamdan anı âzâd it

M/2170 Kanı bu câna enîs olan dil-ber / Bu **kafesde** celîs olan dil-ber

M/2177 Hayf kim bülbül-i güşâde-zamîr / **Kafes**-i gamda ola zâr u esîr

M/2178 Şefkat it ol fakîri dil-şâd it / Kuşca cânın **kafesden** âzâd it

M/2181 Di **kafesde** esîr oldugını / Böyle hor u hakîr oldugını

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i **kafes** / Kala habs içre olmagın bî-kes

M/2194 Nice müddetdür ol gedâ-yı fakîr / Unıdıldı **kafesde** kaldı esîr

M/2197 Dahı olmış mıdur **kafesde** esîr / Derd ü mihnetde kaldı mı o fakîr

M/2201 **Kafes**-i gamdan eyleyüp âzâd / Şâha ol dem getürdiler dil-şâd

M/2213 Hayfola kim olup **kafesde** esîr / Kala derd ü meşakkat içre hakîr

M/2396 **Kafes**-i tenden eyleyüp âzâd / Dili cân mülkine ider irşâd

kafes-âsâ [1] kafes gibi

M/2076 İtdi cevr-i zemâne-i gaddâr / **Kafes-âsâ** cihânı başuma tar

kâfi eylemek [1] yeterli kılmak, yeterli görmek

M/37 Nûna peyveste eyleyüp kâfı / Kün emrinde **eyledüñ kâfi**

kâfir olmak [1] dinden çıkmak

M/1018 Aña cevr ü cefâ bir olmadı ya / Seni sevdiyse **kâfir olmadı** ya

kâf u nûn [3] kaf-nun, Kün: Arapça, kâf ve nün harfleri bir araya gelirse "kün: ol" sözünü meydana getirir. Bakara/117; Âl-i İmrân/47; Meryem/35; Yasin/83; Mü'min/67. âyet-i kerimelerinde, Allah'ın, bir işin olmasını istemesi ve o işin hemen olması, bu sözle bildirilir. Tasavvuf edebiyatında Allah'ın dilemesi "kâf-nun" yahut "kün" sözleriyle belirtilir (Cebecioğlu, 1997: s. 187).

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu hemân / **Kâf u nûn** emri-y-ile kevn ü mekân

M/37 **Nûna** peyveste eyleyüp **kâfı** / Kün emrinde eyledüñ kâfi

M/38 **Nûn** emrüñle ulaşup **kâffe** / Yazdı dünyâyı kâfdan kâfe

kâfur [3] Renksiz, şeffaf, beyaz ve kristalize, billûrî yapılı, çok güzel bir kokuya sahip gevrek parçalar. Kokusu keskin olup lezzeti sonradan serinlik veren acı ve yakıcı bir maddedir (Kufacı, 2020: s. 189).

M/1915 Gerçi **kâfûr**-veş sefîd-'izâr / Lîk **kâfûr** gibi bârid-kâr

M/1922 Kahr ile hâki kılmaga medfen / Halka **kâfur** ile getürdi kefen

kâh [1] saman çöpü, "değersiz" bağlamında

M/785 Ne hevâdur ki itdürüp bana âh / Hâsılum bâde virdi nîteki **kâh**

Kâhhâr [1] Esma-i Hüsnâdan biri

M/2349 İrişüp hükm-i Dâver-i **kâhhâr** / Anı da hâke saldı bu gaddâr

kahr [54] derin üzüntü veya acı, sıkıntı

M/28 **Kahruñ** olmış benefşeye hem-dem / Kâmeti derd-i gamdan olmış hem

M/362 Lutf u **kahrile** ol şeh-i mümtâz / Oldı düşmen-güdâz u dost-nüvâz

M/363 **Kahrı** düşmenleri zebûn itdi / Bağrını haşyetile hûn itdi

M/966 Bir yaña derd-i zulmet-i şeb-i târ / Bir yaña **kahr**-ı baht-ı nâ-hem-vâr

M/1034 İtme pâ-mâl o nâ-tüvânı meded / Eyle tûfân-ı **kahra** lutfuñı sedd

M/1158 Agzını tutsun itmesün nâle / Yohsa **kahrum** irür o abdâle

M/1161 Oluban müstehakk-ı **kahr** u gazab / İrür ol derd-mende derd ü ta‘ab

M/1605 Cevr-i dil-dârdan mıdur zâruñ / **Kahr**-ı agyârdan mı âzâruñ

M/1606 Kaddüñi derdile kim eyledi ham / Hâtıruñ **kahrile** kim itdi dijem

M/1643 Germ olup devlet ile bâzârı / Dehre salmışdı **kahr** ile nârı

M/1651 Tutdı dehri ser-â-ser âteş-vâr / Saldı dünyâya dest-i **kahr** ile nâr

M/1657 Şereri **kahrı** izdiyâd bulup / ‘Alem-i kadri irtifâ‘ kılup

M/1660 Gark idüp tâb-ı ‘âlemi nûra / **Kahrı** döndürdi dehri tennûra

M/1661 Tâb-ı **kahrından** âh-ı ‘âşık tek / Oldı biryân derûn-ı mâda semek

M/1662 Oldı nîrân-ı **kahrı** salalı tâb / Döne döne hevâda murg kebâb

M/1672 Tâbiş-i **kahrı** eyleyüp te’sîr / Kıldı cümle memâliki teshîr

M/1674 Ki meger hiddetile şâh-ı temûz / Taht-ı **kahr** üzre oldı çarh-efrûz

M/1679 **Kahrum** itdi sirâyet etrâfa / Tâbum irişdi kâfdan kâfa

M/1680 ‘Acebâ var mı ola bir mesken / Ki tutuşmaya nâr-ı **kahrumdan**

M/1682 Didiler ey şeh-i cihân-efrûz / Gerçi saldı cihâna **kahruñ** sûz

M/1686 Öz hevâsında anlar âsûde / Tâb-ı **kahruñla** yanmamış oda

M/1692 Ola kim **kahrum** olıcak ma’lûm / Eriyüp nâr-ı havfdan çü mûm

M/1694 Baña gül-zârı eyleyüp teslîm / Otura nâr-ı **kahrdan** bî-bîm

M/1706 Di ki ey sâde olma âsûde / Yohsa **kahrum** salar seni oda

M/1708 İtmeyüp nâr-ı hiddetümden vehm / Tâbiş-i **kahrum** itmeyesen fehm

M/1710 İmdi varise ‘akluñ ü fehmüñ / Tâbiş-i nâr-ı **kahrdan** vehmüñ

M/1715 İşidüp bu ‘itâbı bâd-ı semûm / Eyledi **kahr** u hiddetile hücûm

M/1716 Ugradugını yakdı hiddetile / Gitdi gül-zâre **kahr** u heybetile

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân bir rûz / Saldı **kahrı** derûn-ı gül-şene sûz

M/1718 Nâr-ı **kahrınuñ** irişüp şereri / İrdi gül-zâre ‘âkıbet eseri

M/1719 Lâle’nüñ urdı **kahrı** bagrına dag / Yakdı nergis yine gamile çerâg

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur nedür bu gazab / Bu kadar **kahr** u hiddete ne sebeb

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / Yandılar nâr-ı **kahra** şem‘-misâl

M/1774 Ehl-i gül-şende ıztırâb bulup / Âteş-i **kahrı** iltihâb bulup

M/1775 Yakdı **kahr** ile cümle a’yânın / Kurudup nâr-ı zecr ile kanın

M/1776 Lâleyi yakdı hışmile ta’cîl / Nergisüñ çekdi **kahrı** çeşmine mîl

M/1796 Lîk **kahrında** lutf olup zâhir / Kıldı biñ dürlü ni‘meti hâzir

M/1798 Nice gün eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı **kahr** içre kıldı çok in‘âm

M/1822 Gerçi lutf ile olmışidi şehîr / **Kahrı** hem olmış idi ‘âlem-gîr

M/1826 Mümtezic bir garîb-meşreb idi / Lutfile **kahrdan** mürekkeb idi

M/1865 Gerçi lutfından oldılar şâkir / Lîk **kahrıyla** ditreyüp dir dir

M/1867 Gerçi kim lutfı çok zuhûr itdi / Giderek **kahrı** çün sudûr itdi

M/1869 Saldı topraga cümle varların / Dökdi **kahrile** berg ü bârların

M/1870 Bu tarik ile bir nice eyyâm / Lutf u **kahr** ile eyledi ârâm

M/1877 Sadmet-i **kahrı** çün zuhûr itdi / Cümle-i halkı bî-huzûr itdi

M/1884 Zulm ü **kahrı** çü başına üşdi / Kaçdı hep halk âteşe düşdi

M/1888 Zulm ü **kahrından** olmaga me’men / Gül-şen olmışdı gûşe-i kül-hen

M/1909 Rûyı havfumla zerddür anuñ / Demi **kahrumla** serddür anuñ

M/1922 **Kahr** ile hâki kılmaga medfen / Halka kâfur ile getürdi kefen

M/1934 Hâneden taşra çıksa bir dehrî / İrişüp aña şiddet-i **kahrı**

M/1945 Bu kadar **kahr** içinde şâh-ı şitâ / Girü gösterdi hayli cûd u ‘atâ

M/1982 Şu‘le-i **kahrı** eyleyüp işrâk / Kıldugın şehr-i gül-şeni ihrâk

M/2001 Zulm ü **kahrile** olup âzürde / Ehl-i bâg olmışıdı pejmürde

M/2330 ‘Âkıbet irişüp cefâ-yı sipihr / Oldı tebdîl **kahr** u kîneye mihr

kahr eylemek/itmek [3] üzmek

M/1567 Yüri var ol remîdeyi râm it / Zecr ü **kahr itme** lutf u in‘âm it

M/1823 Kime **kahr itse** ‘arz idüp dem-i serd / Havf ile eyler idi beñzini serd

M/1871 ‘Âkıbet diñle aña gerdiş-i dehr / Lutf idüp soñra nice **eyledi kahr**

kahr virmek [1] kahretmek

M/354 **Virmege** hasma **kahr** u dûsta kâm / Bir ele tîg aldı bir ele câm

Kâ‘id-i sadr-ı i‘tibâr [1] itibarın başköşesinde oturan

M/126 Hem ku‘ûd içre üstüvâr eyle / **Kâ‘id-i sadr-ı i‘tibâr** eyle

kâ’im [1] var olan, ayakta duran

M/1574 Didi ey şâh devletüñ dâ’im / Haşre dek kasr-ı ‘işretüñ **kâ’im**

kâ’im itmek [1] ayakta tutmak

M/983 **İtdi kâ’im** kıyâmeti kayyûm / Yâ dökildi zemîne cümle nücûm

kâ’im olmak [1] ayakta durmak

M/928 Kavşurup karşusında el dâ’im / Bir ayag üstine **olup kâ’im**

kâinât [1] âlem, yaratılanların hepsi

M/73 Saçdı mihr-i cemâli ‘âleme nûr / Buldı zerrât-ı **kâ’inât** zuhûr

kâkül [2] perçem

M/762 Gözleri nâzile mükahhaldür / **Kâküli** sihrile müselseldür

M/1482 Bî-huzûr oldı reşk idüp sünbül / Kararup buldı reşkile **kâkül**

kalb [29] kalp, gönül

M/27 Lutfuñıla güşâde **kalb**-i cinân / Feyzüñile safâda âb-ı revân

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / Eyle ‘ilmüñle **kalbümü** gül-şen

M/100 Mâsivâ hubbun it göñülden dûr / **Kalbüm** itsün mahabbetüñ pür-nûr

M/111 Cânumı eyle pür hakîkatile / **Kalbümi** rûşen it tarîkatile

M/130 Eyle mihrile **kalbümi** şeydâ / Dilümi eyle na‘tına gûyâ

M/279 Bu kelâmı çü eyledüm ısgâ / İrdi **kalb**-i hazîne zevk u safâ

M/308 Beni işgâl idüp perişân-dil / **Kalbe** cem‘iyyet olmadı hâsıl

M/654 Sînesi rîş ü **kalbi** pür-teşvîş / Bir nemed-pûş u bî-nevâ dervîş

M/676 Nagmesinden irişdi **kalbe** safâ / Buldı âvâzesinde bûy-ı vefâ

M/704 Saykal-ı ‘aşkile çü dest-i hevâ / **Kalbüm** âyinesine virdi cilâ

M/850 Kıble-gâhuñ na Ka‘be-i dildür / K’aña **kalbüñ** bu resme mâ’ildür

M/898 Didi sen bunda bir dem ârâm it / Kılma dem murg-ı **kalbüñi** râm it

M/1010 Koma zulmetde **kalb**-i nâ-şâdı / Kûy-ı dil-dâre ol baña hâdî

M/1026 Nûr-ı sıdkıla **kalbüñ** enverdür / Gün gibi halka sıdkuñ ezherdür

M/1027 **Kalbümi** kıl safâyıla gül-şen / Eyle ol mâha sıdkumı rûşen

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı ol pür-gam / ‘Arz-ı hüsn eyle **kalbin** it hurrem

M/1103 Rahmetüñ eyle **kalbine** ilkâ / Ola kim rahm ide bu gamda baña

M/1106 Gûşına irdi bir latîf sadâ / Ki virür câna zevk ü **kalbe** safâ

M/1218 Nâr-ı şevkile kıl zebânum germ / Ola kim **kalb**-i sahtını ide nerm

M/1426 Nûnı saçdı cihâna gün gibi nûr / Vâvı vaslile virdi **kalbe** sürûr

M/1538 Bu yana hâr-ı zâlim ü gaddâr / Virdi çün **kalb**-i Bülbül'e âzâr

M/1987 Gelmesün zerre deñlü **kalbüñe** gam / Olmasun hâtıruñ gamile dijem

M/1994 Bu kelâmı ki eyledüm ısgâ / İrdi câna sürûr u **kalbe** safâ

M/2012 Yüzi kalmadı itdi gâyet-i şerm / İnhizâm itdi **kalb**-i sahtını nerm

M/2138 İrişüp cânına nüvîd-i visâl / **Kalbe** virdi safâ ümîd-i visâl

M/2154 Zî-kerem kim müyesser itdi Kerîm / Gördi sıhhat yüzini **kalb**-i sakîm

M/2168 Vâk'ıa ger diñilse ol 'âlem / Ya neden vâki' oldı **kalbüme** gam

M/2268 **Kalbüñe** gam getürme şâd olduñ / Dâr-ı dünyâda ber-murâd olduñ

M/2340 Devletinüñ nihâyeti letdür / Lezzeti **kalbe** 'ayn-ı zilletdür

kalbe ferah irmek [1] yüreği ferahlamak

M/663 Nefesinden **irürdi kalbe ferah** / Nagamâtı komazdı dilde terah

kalbi cûş itmek [2] yüreği yerinden oynamak

M/870 Cûy-ı dil-cûy idüp bu sözleri gûş / **İtdi kalbi** safâ vü zevkile **cûş**

M/871 Kaynadı taşdı **kalbi cûş itdi** / Şevkile iñleyüp hurûş itdi

kalbi cûşa gelmek [1] bk. kalbi cûş itmek

M/937 Gül'i yâd eyleyüp hurûşa gelüp / Zevk ü şevkile **kalbi cûşa gelüp**

kalbine ateş düşmek [1] büyük bir acının tesirine girmek

M/775 'Aşkile **düşdi kalbine âteş** / Yandı şevkile şem'-i rûşen-veş

kalbi nerm olmak [1] yüreği ısınmak

M/1942 **Oluban kalbi nerm** oduncılaruñ / Oldı bâzârı germ oduncılaruñ

kalbi sâf olmak [1] kalbi temiz olmak

M/585 **Kalbi sâf oldugıyçün** âyine-vâr / Güle ol olmışıdı âyine-dâr

kalbine sürûr irmek [1] kalbi ferahlamak

M/2026 Nergisüñ gözlerine nûr irdi / 'Âlemüñ **kalbine sürûr irdi**

kalbine sûziş düşmek [1] bk. kalbine ateş düşmek

M/867 'Aşkdan **düşdi kalbüme sûziş** / 'Aşkdan irdi cânuma tâbiş

kaldurmak [1] düştüğü yerden kaldırmak

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie o zâr / Hâkden **kaldur** eyle lutfuñı yâr

kalem [8]

M/45 Dest-i sun‘uñla yazdı nevk-i **kalem** / Safahât-ı ‘ademde bunca rakam

M/305 Kılmadan defter-i ma‘âşı rakam / Değmez el kim kılam tırâş-ı **kalem**

M/307 Bu kuyûd ile bend olup her dem / Ser-fürû itmişem misâl-i **kalem**

M/979 Kâtib-i tîre fikre mi taldı / Ki **kalem** gibi kararup kaldı

M/1320 **Kalem** idüp gamile müjgânum / Hem devât aña çeşm-i giryânum

M/1639 Âteş-efşân olup zebân-ı **kalem** / Demidür yaza ser-te-ser-i ‘âlem

M/2431 Çü **kalem** olmaz ise râst-rakam / Dilegüm bu ki ola desti **kalem**

kalem-mânend [1] kalem benzeri, kalem gibi

M/306 Hizmete baş egüp **kalem-mânend** / Olmışamdur hezâr kayd ile bend

kâl eylemek/itmek [5] konuşmak

M/512 Ger bulınsa hezârâncâ hayâl / **Eylesem** haşr olınca kîlile **kâl**

M/1489 Fitne fenninde çok hayâl itdi / Hîle bâbında kîl ü **kâl itdi**

M/1611 Gördi kim yok Benefşe nutka mecâl / **İtdi** ol dem lisân-ı hâlile **kâl**

M/1625 **Eyleyüp** birbiriyle kîl ile **kâl** / Yandı derdin iki za‘îfü’l-hâl

M/2065 **Eyleyüp** böyle kîlile **kâli** / Yüri şâd eyle var o pâ-mâli

kallâş [1] kalleş

M/1524 Didi göster baña ol evbâşı / O hevâ ehli mest ü **kallâşı**

kalmak [33] herhangi bir durumu sürdürmek, varlığını korumak

M/190 **Kalma** kesretde vahdete ‘azm it / Fürkati añma vuslata ‘azm it

M/222 **Kalmadı** kendü varlıgı aslâ / Var olan ancak oldı zât-ı Hudâ

M/329 Şâh nâmuñ işidicek fi’l-hâl / **Kalmadı** artık i‘tizâra mecâl

M/474 Ele girmez **kalur** o sîb ayva / Dimeye rahm idüp eger elma

M/685 Bu nemedde neden ki **kalmışsan** / Kendüñi böyle hâke salmışsan

M/830 **Kaldı** ‘aşkile zâr u dem-beste / Oldı derd ü firâkile haste

M/862 **Kalmadı** cân u dilde sabr u karâr / Ten bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/959 Yatasan mest-i hâb-ı nâz içre / **Kala** bî-çâreler niyâz içre

M/979 Kâtib-i tîre fikre mi taldı / Ki kalem gibi kararup **kaldı**

M/988 Nesr-i vâkı‘ **kalup** felâketde / Vâki‘ olmadı burc-ı devletde

M/1011 Şeb-i zulmetde **kalmışam** güm-râh / Baña olgıl delîl ü göster râh

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi senden eger / Haşre deñlü **kalurdı** tîre kamer

M/1054 Şeb-i firkatde **kaldı** ol pür-gam / ‘Arz-ı hüsn eyle kalbin it hurrem

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem i’lâm / **Kaldum** uş zâr ü ‘âciz ü nâ-kâm

M/1082 **Kalmışam** yâ İlâhî hasretde / N’ideyin işbu dâr-ı gurbetde

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / **Kaldı** ol haste çün ten-i bî-cân

M/1285 Meger oldı o meclise hayrân / Boynın egdi benefşe **kaldı** hemân

M/1377 İtmesün derd-i hecrile efgân / **Kalmasun** nâr-ı gamda dil biryân

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür merd / Derde düş derde yohsa **kalduñ** serd

M/1508 Didi ey hâr kanı gayret ü ‘âr / **Kalmadı** zerre deñlü bizde vakâr

M/1622 **Kaldum** işte bu resme zâr u zebûn / Derd-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/1663 Olup ol tâbile mezâri‘ huşk / Kurudı **kaldı** nâf-ı âhûda müşk

M/1664 Yakdı kıldı cihânı hâkister / **Kalmadı** yir üstünde sebze-i ter

M/1759 Kapkara yandı lâle-i ahmer / Şeş-peri düşdi elde **kalmadı** fer

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra çün bu haber / **Kalmadı** zerre deñlü kudret ü fer

M/1794 Aldı şâh-ı temûz çün haberi / **Kalmadı** dilde ıztırâb eseri

M/1834 Nâ-bedîd oldı şehr-yâr-ı çemen / **Kaldı** hâlî harâb olup gül-şen

M/1868 Soydı hep ehl-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı **kaldı** her biri bî-zevr

M/2053 **Kaldı** ol müstemend olup mahbûs / Behre-i hân-ı vasldan me’yûs

M/2145 Görüp ol hâli hayrete taldı / Hayretinden tayandı **kaldı**

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i kafes / **Kala** habs içre olmagın bî-kes

M/2192 **Kala** habs içre bir kemâl ehli / O belâ issi sen vebâl ehli

M/2197 Dahı olmış mıdur kafesde esîr / Derd ü mihnetde **kaldı** mı o fakîr

kâl olmak [1] dile gelmek, konuşmak

M/511 Rûz-ı ‘ömrüm hezâr sâl olsa / Her kılum tende ehl-i **kâl olsa**

kâm virmek [1] güven vermek

M/354 **Virmege** hasma kahr u dûsta **kâm** / Bir ele tîg aldı bir ele câm

kamer [2] ay

M/450 Yâhûd engüşt-i ber-güzîde-i Hakk / **Kamerüñ** kursın eyledi iki şakk

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi senden eger / Haşre deñlü kalurdı tîre **kamer**

kâmet [9] boy

M/28 Kahruñ olmış benefşeye hem-dem / **Kâmeti** derd-i gamdan olmış hem

M/123 Râst eyle kıyâma **kâmetümi** / Ki kılam râstlıkla tâ‘atümi

M/124 Hem rükû‘ içre **kâmetüm** ham kıl / Dâl-ı devletdür ol dem-â-dem kıl

M/426 **Kâmeti** kim nihâl-i Cennet’dür / Aña Tûbâ dimek kıyâmetdür

M/570 Biri âzâdelerde hem vâlâ / **Kâmeti** gibi himmeti a‘lâ

M/572 Elif- âsâ latîf **kâmetde** / Misli yok hergiz istikâmetde

M/846 **Kâmetin** derd-i ‘aşk dâl itmiş / Cismini bâr-ı gam hilâl itmiş

M/1302 Çeşmini câm u eşkini mey idüp / **Kâmetin** çeng ü nâlesin ney idüp

M/1613 **Kâmetüm** bâr-ı ‘aşk ham kıldı / Hâke saldı esîr-i gam kıldı

kâmeti dâl olmak [1] beli bükülmek bağlamında

M/846 **Kâmetin** derd-i ‘aşk **dâl itmiş** / Cismini bâr-ı gam hilâl itmiş

kâmeti dü-tâ [1] iki büklüm

M/1592 Oturup derdile zebûn u za’îf / Gamile **kâmeti dü-tâ** vü nahîf

kâmeti dü-tâ olmak [1] iki büklüm olmak

M/1600 Bildi ‘aşkile mübtelâ olmış / **Kâmeti** ‘aşkdan **dü-tâ olmış**

kâmetün bükmek [1] beli bükülmek

M/2275 Cânuñı yakdı nâr-ı hicrânum / **Kâmetüñ bükdi** bâr-ı hicrânum

kâmetin kemân eylemek [1] boyunu büküp yay haline getirmek

M/1750 **Kâmetin eyleyüp** benefşe **kemân** / Şâhlar sundı tîrler ol ân

kâmil [1] bilgin, olgun kişi

M/1465 Didi ister mi derdi ‘âkil olan / Derde dermân ider çü **kâmil** olan

kâmil olmak [1] tamamlanmak

M/1563 ‘Aşkile nûr-ı hüsn **kâmil olur** / Olmasa ‘aşk hüsn zâ’il olur

kâm-rânlık kılmak [1] mutlu etmek

M/1847 ‘Arz-ı cûd ile zer-feşânlık kıl / ‘İzz ü kadr ile **kâm-rânlık kıl**

kamu [16] tüm, bütün, hepsi

M/84 El yudum âb-dest ü tâ‘atden / Vâzgeldüm **kamu** ‘ibâdetden

M/232 Şâd olup irdiler safâya **kamu** / Secde-i şükr idüp Hudâ’ya kamu

M/301 Hoş didüñ sözlerüñ **kamu** hakdur / Her kim inkâr iderse ahmakdur

M/397 Cümle ef‘âli i‘tidâl üzre / Hüsn ü hulkı **kamu** kemâl üzre

M/422 Cümle endâmı dil-keş ü garrâ / Birbirinden güzel **kamu** a‘zâ

M/522 Ezber itdi **kamu** gül-istânı / Okuyup fasl fasl bûstânı

M/641 Lâ dimez kimse hüsn ü behcetüñe / Âferîn dir **kamu** melâhatüñe

M/755 İçi pürdür **kamu** güzeller ile / Hüsn-i hulk içre bî-bedeller ile

M/1157 İtdi ‘âlemlere fesâne beni / Kıldı rüsvâ **kamu** cihâne beni

M/1777 Âteş urdı **kamu** gül-istâna / Yakdı yandurdı nâr-ı sûzâna

M/1859 Taht-ı gül-zâre geçdi mîr oldı / Ehl-i gül-şen **kamu** esîr oldı

M/1943 Çünki nakd ile ceybi toldı **kamu** / Bıyıgın balta kesmez oldı **kamu**

M/2006 Göz açup hâbdan **kamu** ezhâr / Toldı âfâka şevkile envâr

M/2233 Soyunup şevkile kabâsını / Aña virdi **kamu** libâsını

M/2379 Bu iki vasfdur zemâ’ime asl / Bundan olur **kamu** zemâ’im fasl

kan [5] kan

M/992 Oldı çün bârî kâş hîn-i velûd / **Kan** olaydı bu cism-i hûn-âlûd

M/1087 Bagrumuñ kara başı hakkıyçün / Gözümüñ **kanlu** yaşı hakkıyçün

M/1322 Aldı destine derdile hâme / Yazdı dil-dâre **kanile** nâme

M/2004 Düşdü şevkile ehl-i bâga hurûş / Eyledi renglerinde **kanları** cûş

M/2283 **Kanumı** itmişem helâl saña / Katl iderseñ de yok vebâl saña

kân [2] kaynak

M/252 Sâniyen ‘âdil ü sütûde-siyer / Gevher-i pâk-ı **kân**-ı ‘adl ‘Ömer

M/1480 Didi kanuñ dökerse hicrânı / Didi **kanum** degül virem cânı

k’ana [4] ki ona

M/225 Anı gördi ki göremez anı göz / Anı işitdi **k’ana** sığmaz söz

M/611 Bu nice zülf-i ‘anber-âsâdur / **K’aña** hep ehl-i ‘akl şeydâdur

M/612 Bu nice ‘ârız-ı münevverdür / **K’aña** ser-geşte mâh-ı enverdür

M/850 Kıble-gâhuñ na Ka‘be-i dildür / **K’aña** kalbüñ bu resme mâ’ildür

kanad açmak [1] kanatlanıp uçmak

M/987 Nesr-i tâ’ir meger **kanad açdı** / Çıka hevâ-yı fenây dek uçdı

kana dönmek [1] kana bulanmak

M/952 Pârelendi cefâyıla bagrum **/ Kana döndi** belâyıla cigerüm

kanâ‘at [1] Yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsî arzu ve hayvanî isteklerden uzak durmak (Cebecioğlu, 1997: s. 191).

M/120 Zâd-ı râh it **kanâ‘ati** her-dem / Ki basam menzil-i vusûla kadem

kanda [4] nerede

M/580 Şöyle cüst idi **kanda** kim kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

M/1529 Ne işüñ var harîm-i sultânda / Şâh der-gâhı **kanda** sen **kanda**

M/2058 Anı bul **kanda** ise ikdâm it / Aña iltüp selâmum ikrâm it

kande [13]

1. nereye

M/103 Ki olup keşf-i câna sırr-ı vücûd / **Kande** baksam sen olasan meşhûd

M/105 **Kande** kılsa nazar dil-i âgâh / Ola meşhûdı semme vechu'l-lâh

M/648 **Kande** kim görse bir cemâl eserin / Bir cemîlüñ işitse yâ haberin

M/796 Bülbül'e **kande** var o kudret ü tâb / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/1788 **Kande** gitdügi olmayup ma'lûm / Kimseye sırrı olmadı mefhûm

M/1790 Oldılar nâ-bedîd ü nâ-peydâ / **Kande** gitdi bilinmedi kat'â

M/1793 Bilmedi kimse **kande** gitdügini / Gül'i alup ne hâlet itdügini

M/2344 Bâd tahtını götürüp her ân / **Kande** isterse iletürdi revân

2. nasıl

M/1345 Kesmese kûhı 'aşkile Ferhâd / **Kande** olurdı nâm-ı Şîrîn yâd

3. nerede?

M/1491 **Kande** kim mihr-i vasl ola lâmi' / Olur elbette aña bir mâni'

M/1493 Nerede kim gül ola hârı olur / **Kande** bir genc açılsa mârı olur

M/1583 **Kandedür** şimdi ol gedâ-yı hakîr / Göster itsünler anı bend ü esîr

M/1779 Didi kanı buluñ bahârı baña / Şâh-ı gül **kande** gitdi bî-pervâ

kande sen kande ol [1] “Sen nerede o nerede?” Birbirine uygun olmayan iki insan için kullanılan söz

M/793 **Kande sen kande ol** şeh-i ‘âlem / Şâhile ola mı gedâ hem-dem

kandîl [1] içindeki fitil vasıtasıyla yağ yakılmak suretiyle aydınlatma aleti olarak kullanılır (Büngül, 1979: C.1, s. 146).

M/984 Revzen-i subh oldı mı beste / Yohsa **kandîl**-i mihr işkeste

kan dökmek [3] canına kıymak

M/993 Olmadı bârî kâş tîg-i ecel / **Kanumı dökmegi** göreydi mahal

M/1480 Didi **kanuñ dökerse** hicrânı / Didi kanum degül virem cânı

M/1525 Sînesin tîgumile çâk ideyin / **Dökeyin kanını** helâk ideyin

kangı [7] hangi (Dilçin, 2009: s. 136).

M/427 Bilmezem hiç **kangı** himmeti pest / Göre Tûbâyıla anı hem-dest

M/712 **Kangı** ‘Azrâ-‘izâre Vâmık’san / ‘Acebâ nice şâha ‘âşıksan

M/713 Kimüñ içündürür bu sûz u güdâz / **Kangı** nâz ehline ola bu niyâz

M/714 Ey ‘aceb **kangı** şem‘a pervâne / Olup olduñ cihânda efsâne

M/726 Yok karârum figân u âhileyüm / Bilmezem lîk **kangı** şâhileyüm

M/731 Cismüñe **kangı** câydur mebde’ / Neredür saña mevlid u menşe’

M/851 Nice câm-ı meyile mest olduñ / **Kangı** serve çü sâye pest olduñ

kanı [18] hani, nerede?

M/790 Didi bî-hayâ **kanı** edebüñ / Bu edebsizlige nedür sebebüñ

M/1136 Bu kadar âh u vâha n'oldı sebeb / Ne öter ol harîf **kanı** edeb

M/1150 Harem-i şâhda nedür bu sadâ / Edebüñ **kanı** eyleme gavgâ

M/1351 Tutalum vasla olmayam lâyık / **Kanı** ihsânuñ ey şeh-i fâ'ik

M/1508 Didi ey hâr **kanı** gayret ü 'âr / Kalmadı zerre deñlü bizde vakâr

M/1779 Didi **kanı** buluñ bahârı baña / Şâh-ı gül kande gitdi bî-pervâ

M/2043 Didi **kanı** o zâr ü bî-çâre / Mey-i 'aşkile mest ü âvâre

M/2166 Didi idüp ta'accüb-i bisyâr / **Kanı** ol zevk ü lezzet-i dîdâr

M/2169 **Kanı** ol lezzet ü safâ **kanı** / **Kanı** ol şefkat ü vefâ **kanı**

M/2170 **Kanı** bu câna enîs olan dil-ber / Bu kafesde celîs olan dil-ber

M/2341 **Kanı** İskender ü **kanı** Dârâ / K'oldılar her biri cihân-ârâ

M/2343 Yâ Süleymân **kanı** ki etrâfa / Sîti irmişdi kâf'dan kâf'a

M/2346 **Kanı** Cemşîd ki eyleyüp tertîb / Dehre virmişdi 'akl u fikrile zîb

M/2348 Ya Ferîdûn **kanı** k'olup server / Hükm iderdi cihâna ser-tâ-ser

kanı boynuna olmak [1] "Vebali boynuna!" anlamında, "sorumlusu olmak" bağlamında

M/1339 Kalmadı gitdi sabr u sâmânum / Ölürem **boynuña olur kanum**

kanın kurutmak [1] canından bezdirmek

M/1775 Yakdı kahr ile cümle a'yânın / **Kurudup** nâr-ı zecr ile **kanın**

kan içürmek [1] eziyet etmek

M/2336 Mey-i 'aşkı kime sunar bir ke's / Ki aña **kan içürmeye** tâs tâs

kan itmek [4] kan dökmek

M/438 Her nazarda **ider** o şeh biñ **kan** / Ki asar gün başına iki kemân

M/445 Eyleyüp lahza lahza tîgini tîz / **Kan ider** her nazarda bî-perhîz

M/483 Zûr-ı bâzûyıla o şâh-ı cihân / Boynuma ger **iderse** yüz biñ **kan**

M/1388 Tîg-i hecrüm derûnuñ **itdi** mi **kann** / Bagruñ oldı mı şevkile biryân

kanlara boyanmak [3] kan içinde kalmak~lalenin kırmızı rengi bağlamında

M/552 Dâğ-ı 'aşkıla bağrı yanmış idi / Şevkile **kanlara boyanmış** idi

M/1335 Çâk olup tîg-i hecrile bedenüm / Lâle-veş **kanlara boyandı** tenüm

M/1375 Dâğ-ı hecrile dahı yanmış mı / Lâle-veş **kanlara boyanmış** mı

kapkara [1] simsiyah

M/1759 **Kapkara** yandı lâle-i ahmer / Şeş-peri düşdi elde kalmadı fer

kaplamak [1] sarmak

M/687 Görinür sûretüñde hâlet-i ‘aşk / **Kaplamış** cismüñi felâket-i ‘aşk

kapmak [1] birdenbire yakalamak

M/998 Kâf’a uçmışıdı varısa ‘ukâb / Ki **kapup** cismüm itmedi nâ-yâb

kapkara [1]

M/1671 Hâsılı dehri **kapkara** yakdı / ‘Âlemüñ başlarına od çıkdı

kapu [3] kapı- dünyaya geliş (doğum) ve dünyadan gidişi (ölüm) temsil bağlamında

M/2351 Bu cihân iki **kapulu** evdür / Birinüñ emri â biri revdür

M/2352 Bir **kapudan** giren olup hâzır / Bir **kapudan** çıkar âhir

kapudan kovsalar bacadan düşmek [1] Kapıdan kovsalar bacadan girmek˜yüzsüzlük etmek, yapacağı şeyde ısrarcı olmak bağlamında

M/1049 Şavkumı rûşen eyle yâre dürüş / **Kapudan kovsalar bacadan düş**

kâr [26]

1. kazanç

M/92 Sen ganîsen gınâdurur sıfâtuñ / Saña bir **kârı** hayr u ma’siyetüñ

2. iş

M/267 Bülbül’üñ **kârı** âh u nâle idi / Gül-şen ü bâğ pür-i gulgule idi

M/323 Ehl-i fazla nedür bu inkâruñ / Niçün inkâr ola ‘aceb **kâruñ**

M/564 Birisi bir gulâm-ı hancer-dâr / Hıfz idi şehr-i Gül-şeni **kâr**

M/567 Bir bahâdır-ı garîb-server idi / Her zamân **kârı** tîg u hancer idi

M/594 Rûz u şeb ‘ayş u nûş idi **kârı** / Bezl idi ‘ayş u ‘işrete varı

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / Diñle gör kıssa n’oldı âhir-i **kâr**

M/693 ‘Aşkdur hem me‘âdüm âhir-i **kâr** / ‘Azm ü cezmüm bu resmedür her-bâr

M/741 Ne karârum ne ihtiyârum var / Bu hevâyıla özge **kârum** var

M/808 ‘Âşıkuñ **kârı** bî-hayâlıkdur / Mest-i rüsvâ-yı bî-nevâlıkdur

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle cümle **kâr** tamâm / Puhte terbiyyetüñle cümle-i hâm

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile nûş / Bülbülüñ bunda **kârı** cûş u hurûş

M/1423 Fesi saldı miyâna resm-i vefâ / Olmasa ol miyânda **kâr**-ı vefâ

M/1425 Lâmı hem lutfın eyleyüp izhâr / Kereme mîmi oldı âhir-i **kâr**

M/1458 Didi kim ‘aşk bî-nişânlıkdur / ‘Âşıkuñ **kârı** lâ-mekânlıkdur

M/1461 Didi kim ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk **kârında** var mı ‘âşıka sûd

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i **kâr** / Saçup etrâfa hışm u ‘unfile nâr

M/1806 Zer-feşânlıkdı dâ’imâ **kârı** / Bezl idi halk-ı ‘âleme varı

M/1956 **Kârı** dehrüñ egerçi ‘usr durur / ‘Usra âhir netîce yüsr dürür

M/1995 Size gerçi bu **kâr** zahmetdür / Lîk ben hâk-sâre minnetdür

M/2070 Kafes içre kılurdı nâle vü zâr / **Kârı** zâr idi derdile her-bâr

M/2150 Didi bu düş midür baña yâ Rab / Ya hayâlüm midür bu **kâr**-ı ‘aceb

M/2355 Fazliyâ bir ribâtdur ‘âlem / Konanuñ **kârı** göçmedür her-dem

M/2378 Birine cezb-i menfa‘atdür **kâr** / Birinüñ kârı oldı def‘-i mazâr

M/2387 **Kârı** teksîr-i nüzl-i ni‘metdür / Fi‘li tagyîr-i reng ü sûretdür

3. “yapan, eden” manalarına gelen ek

M/1915 Gerçi kâfûr-veş sefîd-‘izâr / Lîk kâfûr gibi bârid-**kâr**

karâbeti olmak [1] yakın olmak

M/1970 Şâhuñ ol şâha nisbeti varidi / Nisbet içre **karâbeti varidi**

kara [1] siyah

M/1087 Bagrumuñ **kara** başı hakkıyçün / Gözümüñ kanlu yaşı hakkıyçün

karâr [11]

1. durulacak yer

M/726 Yok **karârum** figân u âhileyüm / Bilmezem lîk kangı şâhileyüm

M/741 Ne **karârum** ne ihtiyârum var / Bu hevâyıla özge kârum var

M/1129 Gördi kim yok **karâra** dermânı / Geldi kim vire yoluña cânı

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i gül-zâr / Böyle evbâşa ola cây-ı **karâr**

M/2017 Görmeyüp ‘âkıbet **karâra** mecâl / Eyledi menziline isti‘câl

2. bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / Yilerem yil gibi ne sabr u **karâr**

M/776 Virdi ilden **karâr** u sabrı yile / Düşdi hâke figân u nâleyile

M/787 Gitdi elden **karâr** u sâmânum / Odlara yandı derdile cânum

M/862 Kalmadı cân u dilde sabr u **karâr** / Ten bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/944 Aldı sabr u **karâr** u ârâmı / ‘Âlemüñ kıldı mest ü bed-nâmı

M/1836 Kalmayup ba‘dehu **karâra** mecâl / Feth-i gül-zâra kıldı isti‘câl

karâr eylemek [1] bir yerde durmak

M/695 Ne **karâr eylemek** murâdumdur / Ne güzâr eylemek murâdumdur

karâr itmek [2] karar vermek

M/286 **İdüp** ol cây-ı dil-güşâda **karar** / Eyledük güft ü gû hezâr hezâr

M/1440 Geh Hüseynî‘de kullanup edvâr / İsfahân’da **iderdi** râst-ı **karâr**

karâr kılmak [1] yerleşmek

M/2364 Evvelâ kim añıldı şâh-ı bahâr / ‘Akldur kim bedende **kıldı karâr**

karâr olmak [1] kalmak

M/2353 Kimseye **olsa** ger bu evde **karâr** / Rihlet itmezdi Ahmed-i Muhtâr

karâr virmek [2] yerleştirmek

M/718 Rahm-i mâderde Hazret-i Dâdâr / Nutfeme **virdi** ‘aşkile çü **karâr**

M/1628 Dâm-ı tezvîri eyleyüp der-kâr / **Virdiler** dâne-i firîbe **karâr**

kararmak [4]

M/974 Nâr-ı âhumla yandı mı keyvân / Ki **karardı** bu sebz-gûn eyvân

M/979 Kâtib-i tîre fikre mi taldı / Ki kalem gibi **kararup** kaldı

M/980 Böyle niçün **karardı** rûy-ı cihân / Yohsa âhumdan oldı mı sûzân

M/1482 Bî-huzûr oldı reşk idüp sünbül / **Kararup** buldı reşkile kâkül

kâr eylemek/itmek [4]

1. işlemek

M/780 Didi peyk-i Nesîm'e ey gam-hâr / Bu ne oddur ki **itdi** cânuma **kâr**

M/1338 Merhamet kıl ki oldı tâkat tâk / Câna **kâr itdi** tîg-i hecr ü firâk

2. tesir etmek

M/947 Hışm-ı çeşmüñ ki cân şikâr itdi / Tîg-i bî-dâdı câna **kâr itdi**

M/1191 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / Câna fürkat meger ki **eyledi kâr**

kâr-güzâr olmak [1] işi yapmak

M/2383 **Oldugında** temûz **kâr-güzâr** / Ol ki didüm firâr kıldı Bahâr

kâr-hâne [1] iş yeri

M/2133 Şâha peyk-i nesîm itdi dürûd / Didi ey nakd-i **kâr-hâne**-i cûd

kârı olmak [5] işi haline gelmek

M/574 Oluben istikâmetile benâm / Rûz u şeb **kârı olmışıdı** kıyâm

M/1503 **Kârı olmışdı** kîne vü âzâr / Gül-şen ehli dir idi nâmına hâr

M/2191 Gice gündüz olup gamile nizâr / Bî-günâh **ola kârı** derdile zâr

M/2378 Birine cezb-i menfa‘atdür kâr / Birinüñ **kârı oldı** def‘-i mazâr

M/2429 Fasl vaktinde vasl **ola kârı** / Vasl hîninde fasl girdârı

karış karış [1] gittikçe

M/1890 Görüp anı o zâlim ü ebter / Bagrı yagı **karış karış** artar

kâr-ı Tîmûr [1] Timur felaketi. Sivas şehrini istilâ eden Timur'un, Sivas halkından 3000 kişiden fazlasını öldürdüğü, şehrin surlarını yıktığı, her şeyini yakıp yıktığı olay bağlamında (Yücel, 1978: s. 252).

M/359 İrmese bîm-i tîgi Tahmâs'a / **Kâr-ı Tîmûr** irürdi Sîvâs'a

kârı temâm itmek [1] işini bitirmek

M/1778 **Kâr**-ı gül-zârı çün **temâm itdi** / Bulmaga şâhın ihtimâm itdi

karîb [1] yakın

M/1805 Gerçi bârid-mizâc idi nev‘â / İ‘tidâle **karîb** idi ammâ

karîb olmak [4] yaklaşmak

M/837 **Oldı** çün Şehr-i Gül-sitân'a **karîb** / Cân dimâgına irdi bûy-ı habîb

M/1206 Zâhiren **olmışam** egerçi **karîb** / Lîk oldı ba'îd vasl-ı habîb

M/2111 Bu kafesden halâsuñ **oldı karîb** / Aglama derdüñe irişdi tabîb

M/2321 Ne cefâ-yı rakîb ü cevr-i habîb / Bî-tekellüf habîbe **oldı karîb**

karîn [1] yakın

M/1310 Gülüñ anda **karîni** 'ayşile nûş / Bülbülüñ bunda kârı cûş u hurûş

karîn kılmak [1] yaklaştırmak

M/2087 Bu du'âyı iderken ol miskîn / Hak du'âsın kabûle **kıldı karîn**

karşusında [1] huzurunda

M/928 Kavşurup **karşusında** el dâ'im / Bir ayag üstine olup kâ'im

kasd eylemek/itmek/kılmak [5] zarar vermek

M/1002 Yâ n'olaydı cihân olup düşmân / Baña **kasd eyleyeydi** her yirden

M/1549 Eyleyüp sînesini tîg ile çâk / **Kasd kıldum** k'ideydüm anı helâk

M/1757 Ehl-i gül-şen **idince kasd**-ı cidâl / Yandılar nâr-ı kahra şem'-misâl

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki ol zâlim / Katline **kasd ider** anuñ dâ'im

M/2014 Gerçi **kasd itdi** eyleyüp gayret / Girü 'arz ide gül-şene şiddet

kâse [2] kadeh

M/1294 Gözine geldi nergisüñ fi'l-hâl / **Kâsesin** yire çaldı bî-ihmâl

M/1667 **Kâse**-i çarhı kızdurup fi'l-hâl / Başlarına geçürdi tâs misâl

kâse-i çînî [1] çini kadeh

M/2308 **Kâse-i çînîyi** çalup nergis / Ötdi güm güm sadâyıla meclis

kâsî [1] kasvetli, duygusuz

M/85 Yumadum yüz namâza ben 'âsî / Olmaya bir benüm gibi **kâsî**

kâsid [3] ulak

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü âhuñ / Olayın **kâsidi** ben ol şâhuñ

M/1355 Gerçi kim eyledi çok efkârı / 'Âkıbet buldı **kâsid**-i yârı

M/1357 Nâme-berlikdi pîşesi anuñ / Ol idi **kâsidi** gül-istân'uñ

kasr [12]

1. gök

M/202 Oldı çün kim üçünci **kasra** revân / Şevk-ile zühre çarha girdi hemân

M/208 Çünki altıncı **kasrı** eyledi taht / Müşterî'ye irüp sa'âdet ü baht

2. saray

M/250 Çâr-yâr-ı güzîn ü ‘âlî-şân / K’oldılar **kasr**-ı dîne çâr-erkân

M/348 Burc-ı devletde âfitâb-ı münîr / **Kasr**-ı rif‘atde şâh-ı mâh-serîr

M/501 Nâfı kim çeşme-i letâfetdür / Havz-ı sîmîn-i **kasr**-ı cennetdür

M/506 İki sâkı sütûn-ı **kasr**-ı ruhâm / Hüsn **kasrı** anuñla buldı kıyâm

M/609 Bu ne ebrûdurur ki peyveste / Hüsn **kasrına** tâkdurur beste

M/815 Ki olanlar mukîm-i **kasr**-ı visâl / Bîm-i hicrile oldılar pâ-mâl

M/1229 Eyleyüp ‘izz ü rif‘atüñ dâ’im / **Kasr**-ı ‘ömrüñ Hak eylesün dâ’im

M/1364 Didi ey ser-firâz u ‘âlî-kadr / **Kasr**-ı himmetde mîr-i sâhib-sadr

M/1574 Didi ey şâh devletüñ dâ’im / Haşre dek **kasr**-ı ‘işretüñ kâ’im

kâst [1] eksik, kusur

M/721 Tâ gelince bu ana bî-kem ü **kâst** / ‘Aşkiledür baña neş’etile hâst

kaş [1]

M/763 **Kaşlarıdur** hilâl-i çarh-ı kemâl / Beñleridür nücûm-ı burc-ı cemâl

kâş [2] keşke

M/992 Oldı çün bârî **kâş** hîn-i velûd / Kan olaydı bu cism-i hûn-âlûd

M/993 Olmadı bârî **kâş** tîg-i ecel / Kanumı dökmegi göreydi mahal

kâşif [1] keşfeden

M/467 Tercemân-ı kelâm-ı lâ-reybî / **Kâşif**-i râz-ı nükte-i gaybî

kâşif olmak [1] keşfetmek

M/2419 Birisi ol ki olmayup vâkıf / **Ola** istâr-ı ‘iffetin **kâşif**

kat‘â [2] asla

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / Bulmadum misl ü beñdeşin **kat‘â**

M/1790 Oldılar nâ-bedîd ü nâ-peydâ / Kande gitdi bilinmedi **kat’â**

kat kat [2]

1. çok, pek çok

M/248 Saña olsun hezâr-bâr salât / Dahı ashâb u âlüñe **kat kat**

2. üst üste

M/601 Bulmagiçün cemâli fer ü kemâl / Giydi **kat kat** içine taşına âl

katı [11] çok, pek çok

M/243 Cürm ü ‘isyânı eyledüm **katı** çok / Varmaga Hak cenâbbına yüz yok

M/581 **Katı** cüst idi ol cevân-ı kerîm / Adına dirler idi peyk-i Nesîm

M/1131 Bu sözi çünki itdi gül ısgâ / **Katı** hazz itdi sürdi hayli safâ

M/1247 **Katı** dermân-de kaldı ol miskîn / Ele al göñlin olmasun gam-gîn

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi nesîm / **Katı** mest oldı ol civân-ı kerîm

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş peyk / **Katı** çâlâk ü cüst niteki geyk

M/1730 Yüri di aña eylesün âzerm / Hiddeti kosun olmasun **katı** germ

M/1811 **Katı** nakkâşlıkda mâhir idi / Nice mâhir diyem ki sâhir idi

M/1876 **Katı** bârid tabî‘at ü ‘âmmı / Şâh Zâlim Şitâ anuñ nâmı

M/1892 Tutulup hâk **katı** saht oldı / ‘Âlemüñ gözi yaş ile toldı

M/1906 Diñledi çün bu sözi şâh-ı şitâ / **Katı** bârid gelüp didi ne revâ

kâtib [3] yazıcı

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki eli / **Kâtib**-i sun‘a oldı fâl-ı ‘alî

M/979 **Kâtib-**i tîre fikre mi taldı / Ki kalem gibi kararup kaldı

M/2424 Biri ol **kâtib**-i hatâ-pîşe / Ki hatâdan çeker hata tîşe

kâtib-i takdîr [1] takdir katibi

M/50 Altına soñra **kâtib-i takdîr** / Âyete’l-kürsî eyledi tahrîr

katl [1] öldürmek

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki ol zâlim / **Katline** kasd ider anuñ dâ’im

katl itmek [3] öldürmek

M/490 **Katl idüp** yâ bir iki mahzûnı / Elini kana sokdı ol hûnî

M/1021 Bârî **katl it** añılmasun adı / Kimse yâd itmesün o nâ-şâdı

M/2283 Kanumı itmişem helâl saña / **Katl iderseñ** de yok vebâl saña

katmak [1] karıştırmak

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ irüp meşâmmına / Zehr-i gam **katdı** dehr câmına

katre [1] damla

M/13 Lâm’ı üstünde şeddesi seherî / Berg-i sünbülde **katre** dâneleri

kattâl [1] öldüren

M/2335 Kime ki sunsa bir kaşık balı / İçirür aña zehr-i **kattâlı**

kavî-hareket [1] çevik

M/1842 İtdi Şâh Hazân anı da‘vet / Gelicek didi ey **kavî-hareket**

kavî olmak [1] güçlenmek

M/2386 Birisi dahı kuvvet-i şehevî / **K’oldı** cezb-i menâfi‘ ile **kavî**

kavm [1] topluluk, ordu

M/1928 Cenge gerçi ki eyledi âheng / Gördi kâbil degül o **kavmile** ceng

Kavs burcı [1] Yay burcu

M/442 İki ahterdürür yâhûd lâmi‘/ **Kavs burcından** oldılar tâli‘

kayd [3] bağ

M/306 Hizmete baş egüp kalem-mânend / Olmışamdur hezâr **kayd** ile bend

M/2095 Ne fesâd oldı ey ‘aceb hâdis / Ki ola **kayd** ü bendüñe bâ‘is

M/2105 Sebeb oldur bu **kaydile** bende / K’olmışam zülf-i dil-bere bende

kayd eylemek/kılmak [2] bağlamak

M/1585 Didi kim bulup ol gedâyı hemân / **Eyleyüp kayd** u bend virmeñ amân

M/1629 Bülbüli eylediler âlile sayd / **Kıldılar** ol garîbi zecrile **kayd**

kayd-ı hayâtda olmak [1] halen yaşamak

M/367 **Olsa kayd-ı hayâtda** Cemşîd / Haşre dek kullıgın iderdi ümmîd

kaynayıp taşmak [2] coşmak

M/871 **Kaynadı taşdı** kalbi cûş itdi / Şevkile iñleyüp hurûş itdi

M/1665 Tâb-ı zulmı çü başdan aşdı / Cûylar kızdı **kaynadı taşdı**

kayyûm [1] ayakta tutma

M/983 **İtdi** kâ’im kıyâmeti **kayyûm** / Yâ dökildi zemîne cümle nücûm

kazâ [3]

1. kader

M/699 Hem-çü gûyem fütâde bî-ser ü pâ / Ki urup darb-ı savlecân-ı **kazâ**

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i **kazâ** / Kıldı sînem aña nişân-ı belâ

2. zarar verici durum

M/1919 Nâzil oldı **kazâ** gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir şeb ol güm-râh

kebâb eylemek [1] yakmak

M/1904 Eyledügin temûz şâh harâb / **Eyleyüp** hiddetile halkı **kebâb**

kebâb olmak [2] yanmak

M/954 Âteş-i gamda dil **kebâb oldı** / Dîdemüñ câmı pür-şarâb oldı

M/1662 **Oldı** nîrân-ı kahrı salalı tâb / Döne döne hevâda murg **kebâb**

kebûd [1] mavi

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden dûd / Ol sebebden libâsum oldı **kebûd**

kebûd-pûş [2] mavi giysi

M/1594 Mihnet ü derdile tutup mâtem / Olmış idi **kebûd-pûş** u dijem

M/1604 Dûd-ı âhuñ mı eyledi te'sîr / Neden olduñ **kebûd-pûş** u fakîr

kef [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab hem-ser / **Kef'i** oldı kemâl-i lutfa eser

kefen [1] ölenin gömülürken sarıldığı beyaz bey

M/1922 Kahr ile hâki kılmaga medfen / Halka kâfur ile getürdi **kefen**

kehîl kılmak [1] sürmelemek

M/174 Dîde-i cânını cemâl-i Cemîl / Kühl-i mâzâg birle **kıldı kehîl**

kehr kılmak [1] engel olmak

M/353 'Adli esrâra **kıldı** zecrile **kehr** / Lutfı ahyâra virdi nef'ile behr

kelâl virmek [1] yorgunluk, bitkinlik vermek

M/303 N'eyleyem lîk kesret-i eşgâl / **Virdi** gûyâyiken zebâna **kelâl**

kelâm [14] söz

M/226 Oldı bî-savt u harf nice **kelâm** / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

M/279 Bu **kelâmı** çü eyledüm ısgâ / İrdi kalb-i hazîne zevk u safâ

M/290 Mesnevîye irince sevk-i **kelâm** / Ol harîf-i zarîf ü nikû-nâm

M/299 Çünki bu hoş **kelâmı** gûş itdüm / Zevk idüp şevkle hurûş itdüm

M/312 Olsa tûtî mukayyed ü mahbûs / Hiç olur mı **kelâmdan** me'yûs

M/467 Tercemân-ı **kelâm**-ı lâ-reybî / Kâşif-i râz-ı nükte-i gaybî

M/544 Bülbül-i kıssa-hân-ı bâğ-ı **kelâm** / Böyle virdi **kelâm**-ı pâke nizâm

M/877 Bülbül ol hoş **kelâmı** itdi çü gûş / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet emri tamâm / İrdi teftîş-i hâle sevk-i **kelâm**

M/1991 İşidüp bu **kelâmı** şâh-ı bahâr / İtdi dürr-i du'âyı şâh'a nisâr

M/1994 Bu **kelâmı** ki eyledüm ısgâ / İrdi câna sürûr u kalbe safâ

M/2100 İdicek bu **kelâmı** bülbül gûş / Zevk ü Şevkile kıldı cûş u hurûş

M/2113 Bülbül itdi bu hoş **kelâmı** çü gûş / Düşdi şevkile yirlere bî-hûş

M/2187 'Âkıbet aña irdi sevk-i **kelâm** / K'eyleye hâl-i bülbüli i'lâm

kelâm eylemek [1] konuşmak

M/1704 Lutf ile **eyleme kelâmı** sakın / 'Unf ile söyle her peyâmı sakın

kelâm-ı mecîd [1] Kur'ân-ı Kerîm

M/46 Çün hurûf-ı sabâbet oldı bedîd / Oldı terkîb olup **kelâm-ı mecîd**

kelâmullâh [2] Allah'ın sözü: Kur'an-ı Kerîm bağlamında

M/1 Medd-i bismillah oldı eyle nigâh / Gül-bün-i gül-şen-i **kelâmullâh**

M/47 'Akl-ı kül oldı bâ-ı bismillâh / Oldı ser-nâme-ı **kelâmullah**

kelîl eylemek [1] körleştirmek

M/1460 Didi ‘aşk oldugında câna delîl / Evvelâ **eyledi** zebânı **kelîl**

kelimât [1] kelimeler, sözler

M/911 **Kelimâtına** ‘akl u dil hayrân / Nagamâtına cân u ten nâlân

kelle [1] baş

M/1669 Tâbına mâni‘ olmayup pâ-pûş / Pâdan eylerdi magzı **kellede** cûş

kemâl [34]

1. değer, fazlalık

M/93 Kılsa tâ‘at cihân hezârân sâl / İrmez anuñla kibriyâna **kemâl**

M/94 Ma‘siyet kılsa hem cihân yek-sân / Gelmez andan **kemâline** noksân

M/315 Halk olup mübtelâ-yı câh u celâl / Kaldı ayakda ehl-i fazl u **kemâl**

2. mükemmellik

M/183 Ol gice mâh-ı âsmân-ı **kemâl** / Ahter-i neyyir-i sipihr-i celâl

M/397 Cümle ef‘âli i‘tidâl üzre / Hüsn ü hulkı kamu **kemâl** üzre

M/421 Cümle a‘zâsı i‘tidâl üzre / Her biri behcet ü **kemâl** üzre

M/441 ‘Ayn-ı abherdürür ki bâğ-ı cemâl / Buldı ol ‘abherile zîb ü **kemâl**

M/495 Her biri oldı gerçi bedr-i **kemâl** / Fazlasından olur hezâr hilâl

M/601 Bulmagiçün cemâli fer ü **kemâl** / Giydi kat kat içine taşına âl

M/608 Bu ne hüsn ü cemâl olur yâ Rab / Bu ne fer ü **kemâl** olur yâ Rab

M/618 Germ olup hüsnile **kemâline** / Didi magrûr olup cemâline

M/625 İtdi gerçi **kemâlini** tasdîk / Kılmagiçün velî anı tahkîk

M/632 Var mı hem-tâ cemâlüme seyr it / Kim irişmiş **kemâlüme** seyr it

M/684 Bu **kemâl** ile sen bu hâletde / Neden olmak bu resme zilletde

M/763 Kaşlarıdur hilâl-i çarh-ı **kemâl** / Beñleridür nücûm-ı burc-ı cemâl

M/771 Ol müsellemdürür cemâl içre / Misli yok cümle-i **kemâl** içre

M/1227 Didi ey âftâb-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı pür-nûr-ı âsmân-ı **kemâl**

M/1240 N'ola ey âftâb-ı evc-i **kemâl** / İtsen ol hâk-sâre 'arz-ı cemâl

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab hem-ser / Kef'i oldı **kemâl**-i lutfa eser

M/1565 Belki olur **kemâline** bâ'is / Günde biñ 'âşık ola ger hâdis

M/2368 Rûhdandur **kemâli** çün anuñ / N'ola ger olsa 'âşıkı cânuñ

3. erdemli, bilgili

M/324 Çokdurur hamdü li-llâh ehl-i **kemâl** / Var ise hüsnüñ eyle 'arz-ı cemâl

M/528 Gördi Şâh-ı Bahâr-ı ferruh-fâl / Oldı Gül menba'-ı cemâl ü **kemâl**

M/604 Eyleyüp cûy orada 'arz-ı **kemâl** /Kodı öñine âyine fi'l-hâl

M/906 Bir hüner sâhibi **kemâl** ehli / Bir safâ ıssı zevk ü hâl ehli

M/1036 Gerçi ne câh ü mâlı var şâhum / Hamdü lillâh **kemâli** var şâhum

M/1038 İltifât it **kemâl** ehline / İ'tibâr eyle hâl ehline

M/1130 Bir **kemâl** ehli hûb server imiş / Her kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1817 Bir **kemâl** ehli kudret issi idi / Lîk gâyet de ni'met issi idi

M/2192 Kala habs içre bir **kemâl** ehli / O belâ issi sen vebâl ehli

M/2212 Didi bunuñ gibi **kemâl** ehli / Ola Hak kurbıla visâl ehli

M/2215 Ola çünkim **kemâl** ehli gedâ / Pâd-şâha musâhib olsa revâ

4. eksiksiz olma

M/1500 Hışma gelse **kemâl**-i hışmından / Her kılı olur idi bir sûzen

M/2152 Zî-sa‘âdet ki el virüp ikbâl / İtdi mâh-ı **kemâl** ‘arz-ı cemâl

kemâlât [1] faziletler, huy güzellikleri

M/1130 Bir kemâl ehli hûb server imiş / Her **kemâlâtla** hüner-ver imiş

kemâl bulmak [2] mükemmelleşmek

M/516 Gördi irmiş kemâle hüsn ü cemâl / Diledi k’ola bedr ü **bula kemâl**

M/1641 Cânib-i şarkda meger bir şâh / **Bulmış** idi **kemâl**-i kudret ü câh

kemâle irmek [1] mükemmelleşmek

M/2397 ‘Akıbet her biri **kemâle irür** / Gül ü Bülbül gibi visâle irür

kemâl irmek [1] olgunlaşmak

M/1253 Hecre düşse **kemâl irür** ‘aşka / Vasla irse zevâl irür ‘aşka

kemân [2] yay, kavis, kaş biçimi bağlamında

M/436 Hüsn ta‘lîm-hânesine hemân / Zînet içün konılmış iki **kemân**

M/438 Her nazarda ider o şeh biñ kan / Ki asar gün başına iki **kemân**

kemân-keş [1] okçu

M/437 Ne **kemân-keş** olur o nâzük-fen / Ki çeker iki yayı bir gezden

kemend [6]

1. saçın kıvrımı

M/64 Zülf-i mahbûbu bend bend itdüñ / Her kılın ‘âşıka **kemend** itdüñ

2. bir şeyi yakalamak için kullanılan ucu halka şeklinde bağlanmış uzun ip

M/945 Oldı göñlüm kemend-i zülfüñe bend / Kıldı cân gerdenin esîr-i **kemend**

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i **kemend**-i cünûn

M/2074 Geçdi cân gerdenine bend-i firâk / Olmışam beste-i **kemend**-i firâk

M/2104 Gerden-i câna oldı ‘aşk **kemend** / Anuñiçün urıldı boynuma bend

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü zebûn / Beste-i halka-i **kemend**-i cünûn

kemend-endâz [1] kement atmak

M/588 Zülf-i dil-ber gibi **kemend-endâz** / Sâhir ü fitne-cû hiyel-perdâz

kemend-i zülf [1] bukle kemendi

M/945 Oldı göñlüm **kemend-i zülfüñe** bend / Kıldı cân gerdenin esîr-i kemend

kemîne [3] hakir, aşağı

M/855 Ol cemâl ile mihrden enver / Zerreden ben **kemîne** vü kem-ter

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne revâ / Şâh’a ‘âşık geçer **kemîne** gedâ

M/2132 Hayra gir ol **kemîneyi** şâd it / Kafes-i gamdan anı âzâd it

kem kılmak [1] azaltmak

M/2422 Kimini **kem kılup** kimin efzûn / Ola mevzûn dilinde nâ-mevzûn

kem olmak [2] azalmak

M/317 **Kem olup** fazl u ma‘rifet ehli / Tutdı âfâkı câhilüñ cehli

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend o gedâ / Keremüñden ne **kem ola** şâhâ

kem-ter [1] aciz, noksan

M/855 Ol cemâl ile mihrden enver / Zerreden ben kemîne vü **kem-ter**

kenâra komak [1] bırakmak, vazgeçmek

M/1764 Görüp anı firâra yüz tutdı / **Kodı** cengi **kenâra** yüz tutdı

kenâr tutmak [1] kenara geçmek

M/2309 Aldı sûsen eline mûsîkâr / Kopuzın aldı Lâle **tutdı kenâr**

kendü [27] kendi (Dilçin, 2009: s. 145).

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ ey Kâdir / Yine **kendü** cemâlüñe nâzır

M/222 Kalmadı **kendü** varlıgı aslâ / Var olan ancak oldı zât-ı Hudâ

M/606 Gördi âyinede çü ‘aksin o hûr / **Kendüyi** gördi itdi kesb-i gurur

M/617 **Kendü** hüsninüñ oldı meftûnı / **Kendü** Leylî vü kendü Mecnûn’ı

M/685 Bu nemedde neden ki kalmışsan / **Kendüñi** böyle hâke salmışsan

M/845 **Kendüyi** eylemiş melâmet-i ‘aşk / Var yüzinde anuñ ‘alâmet-i ‘aşk

M/1073 Ben esîr-i belâ vü zecr ü ‘anâ / **Kendü** zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur ey miskîn / Eyledüñ anı **kendüñe** âyîn

M/1262 Ki bulup **kendü** vaslile lezzet / Vire cânâne cehlile zahmet

M/1263 **Kendü** irüp murâda lezzetle / Nâ-murâd ide yâri gılzetle

M/1317 **Kendü kendüye** didi ol şeydâ / N’ola bir nâme eylesem inşâ

M/1601 **Kendüye** anı eyleyüp hem-hâl / Geldi kıldı o derd-mende su’âl

M/1624 Gördi bülbül o derd-perverdi / **Kendü** hem-hâli **kendü** hem-derdi

M/1722 Didi **kendüye** olanı fermân / Ne ziyâd eyledi vü ne noksân

M/1732 Yohsa emrile eylerüm ol ân / **Kendü** nârıyla **kendüyi** sûzân

M/1743 Olup ardınca **kendü** dahı revân / Şehr-i Gül-zâr’e kıldı ‘azmi hemân

M/1883 Dem-i serdinden üşüyüp her kes / Hânesin kıldı **kendüye** mahbes

M/1893 Kaçdı hûrşîd baş aldı hemân / İtdi havf ile **kendüyi** pinhân

M/1914 **Kendüye** hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir sovuk yüzlü şahs-ı berf-lakab

M/1918 **Kendü** dahı hemân olup hâzır / Feth-i gül-zâra oldılar nâzır

M/2011 **Kendüden** yüz çevürdi ehl-i çemen / Oldılar gördi tâbi‘-i düşmen

M/2021 Eyleyüp şâhı tahtına sultân / **Kendüsi** oldı menziline revân

M/2242 **Kendüye** virdi zîver ü zînet / Üstine geydi bir yeşil hil‘at

kendüden gitmek [2] kendinden geçmek

M/1286 Cûy-ı dil-cûy anı çü seyr itdi / Oldı bî-hûş **kendüden gitdi**

M/1405 Bülbül anı işitdi âh itdi / Düşdi şevkile **kendüden gitdi**

kendü hâlümde [2] kendi halinde

M/271 **Kendü hâlümde** ben ferâgatde / Sâkin idüm makâm-ı ‘uzletde

M/1553 **Kendü hâlinde** bir fakîr idi ol / Mihnet ü derdile esîr idi ol

kendüyi güm kılmak [1] kendini kaybetmek

M/934 Hâb-ı gafletde göz yumup encüm / Her biri **kılmışidi kendüyi güm**

kendü kendüden [1] kendiliğinden

M/1891 Görüp anuñ bürûdetin cûlar / Sovudı **kendü kendüden** sular

kendü kendüye [1] kendisine

M/989 Hâsılı eyleyüp bu resme enîn / Eyledi **kendü kendüye** nefrîn

kenz [1] define, hazine

M/39 Rahmetüñle cihânı var itdüñ / **Kenz**-i mahfîyi âşikâr itdüñ

kerem [5] cömertlik

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend o gedâ / **Keremüñden** ne kem ola şâhâ

M/1361 **Kerem** ıssı bülend-himmet idi / Bir semen-rûy ü serv-kâmet idi

M/1425 Lâmı hem lutfın eyleyüp izhâr / **Kereme** mîmi oldı âhir-i kâr

M/2279 Gördi bülbül bu dil-nüvâzlıgı / Bu **kerem** rûz-kâr-sâzlıgı

M/2339 Mârdur mâlı der-hemîdür hem / **Keremi** merg ü merhemi dirhem

kerem itmek [1] cömertlik yapma

M/1899 Şu kadar saçdı sîmi **itdi kerem** / Gark-ı sîm oldı cümle-i ‘âlem

kerem-kân [3] cömertlik kaynağı

M/214 O **kerem-kânı** saldı çün sâye / Kürsiye irdi kadrile pâye

M/371 Ey **kerem kânı** sensin ol server / K’irdi ‘adlüñle ‘âleme zîver

M/1098 Ahmed’e itdügüñ mahabbet içün / Ol **kerem-kânı** yüce hazret içün

kerîm [7]

1. cömert

M/581 Katı cüst idi ol cevân-ı **kerîm** / Adına dirler idi peyk-i Nesîm

M/735 Bu sözi gûş idince peyk-i Nesîm / Didi lutfeyle ey civân-ı **kerîm**

M/1556 Ola mı bu **kerîme** hîç revâ / K'ide mihmânına bu resme cefâ

M/2116 Eyledi Hakk'a şükr-i lâ-yuhsâ / Hem nesîm-i **kerîm'e** itdi du'â

2. Esma-i Hüsnâ'dan biri-Allah bağlamında

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm hakkı / 'Îsi-i Meryem ol **Kerîm** hakkı

M/2154 Zî-kerem kim müyesser itdi **Kerîm** / Gördi sıhhat yüzini kalb-i sakîm

3. soylu

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi nesîm / Katı mest oldı ol civân-ı **kerîm**

ke's [2] kişi, insan

M/2336 Mey-i 'aşkı kime sunar bir **ke's** / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

M/2418 Umaram k'eyleye Hudâ-yı Gafûr / İki **kesden** cemâlini mestûr

kesb-i gurur itmek [1] gururlanmak

M/606 Gördi âyinede çü 'aksin o hûr / Kendüyi gördi **itdi kesb-i gurur**

kesb itmek [1] kazanmak

M/1214 N'ola ger **kesb idüp** sevâb-ı cezîl / Lutfuñ olsa bu derd-mende delîl

kesmek [1] yontmak

M/1345 **Kesmese** kûhı ‘aşkile Ferhâd / Kande olurdı nâm-ı Şîrîn yâd

kesret [3]

1. Varlıkların varlıklarını kendilerinden bilmek, onları mğstakil varlıklarla var görmek (Gölpınarlı, 1977: s. 198).

M/190 Kalma **kesretde** vahdete ‘azm it / Fürkati añma vuslata ‘azm it

M/220 Ref‘ olup setr-i zulmet-i **kesret** / Oldı tâbende pertev-i rahmet

2. çokluk, fazlalık

M/303 N’eyleyem lîk **kesret**-i eşgâl / Virdi gûyâyiken zebâna kelâl

keşf [2] keşif, keşfetmek

M/103 Ki olup **keşf**-i câna sırr-ı vücûd / Kande baksam sen olasan meşhûd

M/1363 Vardı bülbül aña niyâz itdi / Yüz yire kodı **keşf**-i râz itdi

keşî [1] bir kimse

M/309 Nice olsun **keşîde** zevk u safâ / K’ola söz ‘arsasında kûy-ı riyâ

ke’t-tayri fi’l-kafes [1] "Kafesin İçindeki kuş gibi(dir)." Bu sözün meâlen tamamı, "Mü'min mescitte suyun içindeki balık gibi, münafık mescitte kafesin içindeki kuş gibidir." şeklindedir (Yılmaz, 1992: s. 92)

M/1633 Iztırâb itdi ol esîr-i belâ / Oldı **ke’t-tayri fi’l-kafes** meselâ

kevâkib [1] yıldızlar

M/380 Nice kim şâh olup **kevâkibe** mihr / Taht-ı hükminde ola mülk-i sipihr

kevkeb [2] yıldız

M/967 Bürümişdi cihânı zulmet-i şeb / Hâbe varmışdı dîde-i **kevkeb**

M/973 Şem‘-i **kevkeb** söyündi mi n’oldı / ‘Akd-i Pervîn göyündi mi n’oldı

kevn [1] varlık, vücud, âlem, kâinat

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu hemân / Kâf u nûn emri-y-ile **kevn** ü mekân

kevneyn [1] dünya ve ahiret

M/1564 Olsa ‘âşık cemâline **kevneyn** / İrmez erbâb-ı hüsne andan şeyn

keyf [1] sıhhat, afiyet

M/1100 Cümle esmâyıla sıfâtuñ içün / Bî-kem ü **keyf** pâk zâtuñ içün

Keyvân [2] Zühâ1 (Keyvan)- Yedinci felektedir. Doğu minyatürlerinde ise sağ elinde bir insan kafası bulunan, sol eliyle de bir insan elini tutan ihtiyar bir adam; yahut beyaz bir ata binmiş, sağ elinde yalın kılıç bulunan, bir şahıs şeklinde temsil edilmiştir. Rengi siyaha yakın yeşildir (Şentürk , 1994: s. 169).

M/210 Çün yedinci sarâya kıldı duhûl / Oldı **Keyvân** o şâha bir kara kul

M/974 Nâr-ı âhumla yandı mı **keyvân** / Ki karardı bu sebz-gûn eyvân

kez [1] kere

M/795 Biñ **kez** eylerseñ âh u vâveylâ / Alasan Gül'den umma bûy-ı vefâ

kıble [2] Kâbe'nin bulunduğu yön

M/1059 **Kıblesi** âsitânuñ olmışdur / Ka'besi âşiyânuñ olmışdur

M/1062 Sañadur nâzı ger iderse niyâz / **Kıblesi** sañadur kılursa namâz

kıble-gâh [1] kıble~âşığın yüzünü döndüğü sevgili bağlamında

M/850 **Kıble-gâhuñ** na Ka'be-i dildür / K'aña kalbüñ bu resme mâ'ildür

kıl [8]

1. saç teli

M/64 Zülf-i mahbûbu bend bend itdüñ / Her **kılın** 'âşıka kemend itdüñ

M/425 Olmış anuñ hezâr işkeste / Her **kılında** benüm gibi beste

2. incelik bağlamında

M/498 Gerçi dikkatde kıl yarar 'ârif / Beline **kılca** olmadı vâkıf

3. kıl

M/511 Rûz-ı 'ömrüm hezâr sâl olsa / Her **kılum** tende ehl-i kâl olsa

M/513 Bir **kılına** olımayam vassâf / Her sözümde bulınsa biñ evsâf

M/1500 Hışma gelse kemâl-i hışmından / Her **kılı** olur idi bir sûzen

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her **kılı** tende oldı bir şemşîr

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / Her **kılı** tende oldı bir sûzen

kıl yarmak [2] kılı kırk yarmak

M/498 Gerçi dikkatde **kıl yarar** ‘ârif / Beline kılca olmadı vâkıf

M/589 Fitnede **kıl yarardı** dikkatle / Bir kıl üzre yürürdi san‘atle

kılmak [26] etmek, yapmak (bk. hamd kılmak, nazar kılmak, terennüm kılmak)

M/54 **Kıldı** ve’n-nâsı âhir-i âyât / Oldı hatm-i kitâb-ı mevcûdât

M/65 Cilve **kılduñ** cemâl-i hûbândan / Zâhir itdüñ cemâlüñi andan

M/93 **Kılsa** tâ‘at cihân hezârân sâl / İrmez anuñla kibriyâna kemâl

M/94 Ma‘siyet **kılsa** hem cihân yek-sân / Gelmez andan kemâline noksân

M/97 Baña göster tarîk-i tevhîdi / **Kıl** müyesser yoluñda tefrîdi

M/127 Tâ‘atüm bî-riyâ vü hâlis **kıl** / Beni ihsânuñıla muhlis kıl

M/779 Derdile **kıldı** nâle vü efgân / Oldı ‘aşkile dîdesi giryân

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i kazâ / **Kıldı** sînem aña nişân-ı belâ

M/820 **Kılmadı** zerrece nasîhat sûd / ‘Aşkile yakdı cânı niteki ‘ûd

M/1027 Kalbümi **kıl** safâyıla gül-şen / Eyle ol mâha sıdkumı rûşen

M/1212 Hâlümi bilse ol Gül-i ra‘nâ / Umaram **kılmayaydı** böyle cefâ

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i Jâle / **Kıla** pür-la‘l sâgarın Lâle

M/1424 Kâfını kurba **kıldı** Rab hem-ser / Kef’i oldı kemâl-i lutfa eser

M/1631 Eyleyüp derdile esîr-i kafes / Kafesi **kıldılar** aña mahbes

M/1640 Âteş-i kıssaya viren sûzı / **Kıldı** bu resme meclis-efrûzı

M/1656 Âteş-i zulmi tutdı dünyâyı / **Kıldı** âteş-gede her arayı

M/1846 Bir ugurdan bürûdet itme ‘ıyân / Isıcaklık **kıl** eyleyüp ihsân

M/1847 ‘Arz-ı cûd ile zer-feşânlık **kıl** / ‘İzz ü kadr ile kâm-rânlık kıl

M/1883 Dem-i serdinden üşüyüp her kes / Hânesin **kıldı** kendüye mahbes

M/1999 İrdi nâ-gâh subh-dem Nev-rûz / **Kıldı** âfâkı makdemi pîrûz

M/2002 **Kıldı** âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Cümle cânlandı buldı neşv ü nemâ

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / Nâlesin gâh bâm **kılur** geh zîr

M/2100 İdicek bu kelâmı bülbül gûş / Zevk ü şevkile **kıldı** cûş u hurûş

M/2400 Bu gül-istâna virdi zîver ü zeyn / **Kıldı** nergislerini kurre-i ‘ayn

M/2420 Olmayup lafz u ma‘nâsına habîr / Geh zeber **kıla** lafzını geh zîr

M/2427 Yaza dâ’im mahabbeti mihnet / **Kıla** cehlile lezzeti zillet

kıl üzre yürümek [1] çok titiz iş yapmak

M/589 Fitnede kıl yarardı dikkatle / Bir **kıl üzre yürürdi** san‘atle

kırmızı [1]

M/451 Ruhları tâze **kırmızı** güldür / Ki aña Rûh-ı Kuds bülbüldür

kıssa [14] hikaye

M/333 Didi ey yâr hem-dem ü gam-hâr / Saña yetmez mi **kıssa**-i gül-zâr

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / Diñle gör **kıssa** n'oldı âhir-i kâr

M/1588 Sûret-i **kıssaya** viren zîver / Böyle virdi bize bunda haber

M/1638 Bir harâretlü **kıssa** bünyâd it / O hevâyıla dehri ber-bâd it

M/1640 Âteş-i **kıssaya** viren sûzı / Kıldı bu resme meclis-efrûzı

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / Diñle imdi nic'oldı **kıssayı** sen

M/1872 **Kıssa** derdine eyleyen ruhı zerd / Böyle urdı bu arada dem-i serd

M/1903 Didiler **kıssasını** hep bir bir / Şerh idüp hissesini hep bir bir

M/1958 **Kıssa** bezminde câm-ı hecr-keşân / Vasl ile böyle oldı cur'a-feşân

M/1981 Didi açup du'âya şâh dehen / Nice oldıysa **kıssa**-i gül-şen

M/2362 Garazum **kıssadan** me'âl dürür / Saña vü baña hasb-i hâl dürür

M/2363 Diñle imdi murâdı şerh ideyin / **Kıssa** hatm oldı hisseye gideyin

M/2406 Şu'arâ bundan ala hissesini / Hazz ider ammâ görse **kıssasını**

M/2413 'Ayn-ı 'ibretle ger olınsa nazar / Her yıl olur bu **kıssa** ser-tâ-ser

kıssadan hisse [1] anlatılan hikayeden çıkartılacak ders

M/2361 **Kıssadan hissedür** murâd âhir / Kıssa-hânlık degül garaz zâhir

kıssa-hân [2] hikaye anlatıcısı

M/544 Bülbül-i **kıssa-hân**-ı bâğ-ı kelâm / Böyle virdi kelâm-ı pâke nizâm

M/2361 Kıssadan hissedür murâd âhir / **Kıssa-hânlık** degül garaz zâhir

kıyâfet [3] dış görünüş

M/434 Cüftdür gerçi kim **kıyâfetde** / Tâkdur her biri letâfetde

M/1120 Göricek hey'et ü **kıyâfetini** / Añlarum cümle vaz‘ ü hâletini

M/2202 Şâh-ı ‘âlî bakup **kıyâfetine** / Nazar itdi çü vaz‘ u hâletine

kıyâm [2] ayakta durmak

M/123 Râst eyle **kıyâma** kâmetümi / Ki kılam râstlıkla tâ‘atümi

M/574 Oluben istikâmetile benâm / Rûz u şeb kârı olmışıdı **kıyâm**

kıyâm bulmak [1] ayakta durmak

M/506 İki sâkı sütûn-ı kasr-ı ruhâm / Hüsn kasrı anuñla **buldı kıyâm**

kıyâm eylemek/itmek [5] ayağa kalkmak

M/900 Serve pes irdi vü selâm itdi / Serv ikrâm idüp **kıyâm itdi**

M/1353 Yazdı çün nâmeyi tamâm itdi / Nâme-ber isteyü **kıyâm itdi**

M/1353 Yazdı çün nâmeyi tamâm itdi / Nâme-ber isteyü **kıyâm itdi**

M/2028 Serv-i der-bân yine olup hoş-kâm / Râstî **itdi** hidmetine **kıyâm**

M/2248 Yine üslûb-ı sâbık üzre müdâm / **Eyleye** serv hidmetine **kıyâm**

kıyâmet [2] büyük felaket

M/426 Kâmeti kim nihâl-i Cennet'dür / Aña Tûbâ dimek **kıyâmetdür**

M/983 İtdi kâ’im **kıyâmeti** kayyûm / Yâ dökildi zemîne cümle nücûm

kıyâs itmek [1] kıyaslamak, karşılaştırmak

M/2354 Olmadı çün müyesser aña bekâ / Var **kıyâs it** olur mı saña baña

kıymak [1] öldürmek

M/1550 **Kıymadum** lîk havf idüp senden / Kıldum ammâ ki red bu gül-şenden

kıymet [1] fiyat, eder

M/1941 Ol ocaga yanacaguñ meselâ / **Kıymeti** olmışidi ‘ûd-âsâ

kızdırmak [1] ısıtmak

M/1667 Kâse-i çarhı **kızdurup** fi’l-hâl / Başlarına geçürdi tâs misâl

Kızılbaş [1] Eski dinî inançlarını ve geleneklerini kendilerine has bir İslâmî anlayışla birleştirip sürdüren Türkmenler’in bazı bâtınî-Şiî anlayışları benimsemesiyle ortaya çıkan terim (Üzüm, 2022: s. 546).

M/360 Hûn olup havfile **kızılbaşuñ** / Çıkdı bağrında baş ol evbâşuñ

kızmak [1] ısınmak

M/1665 Tâb-ı zulmı çü başdan aşdı / Cûylar **kızdı** kaynadı taşdı

kibr [2] kibir

M/113 Dilümi sakla kizb ü gıybetden / Gönlümi **kibr** ü kîn ü hiddetden

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül / Kîne vü **kibr** ü hâr gayrı degül

kibriyâ [1] Allah'ın azameti, kudreti, yüceliği

M/93 Kılsa tâ'at cihân hezârân sâl / İrmez anuñla **kibriyâna** kemâl

kîl eylemek/itmek [4] söylemek, konuşmak

M/512 Ger bulınsa hezârâncâ hayâl / **Eylesem** haşr olınca **kîlile** kâl

M/1489 Fitne fenninde çok hayâl itdi / Hîle bâbında **kîl** ü kâl **itdi**

M/1625 **Eyleyüp** birbiriyle **kîl** ile kâl / Yandı derdin iki za'îfü'l-hâl

M/2065 **Eyleyüp** böyle **kîlile** kâli / Yüri şâd eyle var o pâ-mâli

kim [159]

1. kimse

M/68 **Kimde** kim hüsnüñ eyledüñ manzûr / Oldı 'âşıklıgıla ol meşhûr

M/69 **Kimde** kim olduñ ise sen nâzir / Oldı 'âşıklugıla ol zâhir

M/710 'Akl u fikrüñ **kimüñ** tufeylidür / Seni Mecnûn iden ne Leylî'dür

2. ki

M/68 Kimde **kim** hüsnüñ eyledüñ manzûr / Oldı 'âşıklıgıla ol meşhûr

M/69 Kimde **kim** olduñ ise sen nâzir / Oldı ‘âşıklugıla ol zâhir

M/7 Lâm’ı **kim** anda dâl ü devlet var / Oldı bâğ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/180 Bir gice **kim** çü subh-ı rûz-efrûz / ‘Âlem olmışdı rûşen ü bîrûz

M/240 Umaram **kim** olup bu zâta şefî‘ / Kılasan kadrümi cihânda refî‘

M/258 Bir seher **kim** nesîm-i cân-perver / Dehre virmişdi zînet ü zîver

M/305 Kılmadan defter-i ma‘âşı rakam / Değmez el **kim** kılam tırâş-ı kalem

M/320 Didi **kim** bu ne sözdür ey gâfil / Bunu hâşâ ki söyleye ‘âkil

M/423 Zülfi **kim** fitnede ser-âmeddür / Dil-i miskîne ‘ömr-i mümteddür

M/426 Kâmeti **kim** nihâl-i Cennet’dür / Aña Tûbâ dimek kıyâmetdür

M/430 Cebhe **kim** rûşen ü münevverdür / Meger âyine-i Sikenderdür

M/434 Cüftdür gerçi **kim** kıyâfetde / Tâkdur her biri letâfetde

M/439 ‘Aynı **kim** ‘ayn-ı sihr-i mutlakdur / Sihr-i ‘ayn dinilse ger hakdur

M/446 Müjeler **kim** o rûya leşkerdür / İki saf nîze-dâr-ı saf-derdür

M/448 Enfi hey’etde bir elifdür san / **Kim** cemâl arasında oldı ‘ayân

M/454 Hâli **kim** yüzde nokta hey’etdür / Merkez-i hüsn ü lutf u behcetdür

M/458 Gûş **kim** dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre pürdür iki sadef

M/460 Lebi **kim** cân-fezâ-yı ‘âlemdür / Rûh-bahş-ı Mesîh-i Meryem’dür

M/462 Lebi hakkında gerçi söz çokdur / Ne diyem ol dehâna **kim** yokdur

M/482 İtdi bâzûsını Hudâ-yı kadîm / Sanasın **kim** iki sebîke-i sîm

M/486 Desti **kim** misli yok letâfetde / Eli üstündürür melâhatde

M/501 Nâfı **kim** çeşme-i letâfetdür / Havz-ı sîmîn-i kasr-ı cennetdür

M/526 Subh **kim** dehre nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda bir gül açıldı

M/529 Bildi **kim** lâyık-ı sa‘âdetdür / Müstahikk-i serîr-i devletdür

M/568 Gerçi **kim** olmış idi şâha gulâm / Lîk âzâdelikle bulmış nâm

M/580 Şöyle cüst idi kanda **kim** kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

M/623 Semezem **kim** yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem içre cemîl

M/624 Bu cemâlile **kim** ferîdem ben / Yok şerîküm bu gün vahîdem ben

M/580 Şöyle cüst idi kanda **kim** kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

M/623 Semezem **kim** yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem içre cemîl

M/624 Bu cemâlile **kim** ferîdem ben / Yok şerîküm bu gün vahîdem ben

M/634 Bile halk-ı zemâne **kim** el’ân / Olmışam hüsnile ferîd-i cihân

M/648 Kande **kim** görse bir cemâl eserin / Bir cemîlüñ işitse yâ haberin

M/697 Nereye **kim** sala irâdet-i ‘aşk / İderem anda pes ikâmet-i ‘aşk

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol şehrüñ / **Kim** odur şâhı cümle-i dehrüñ

M/840 Ya‘nî **kim** Cûy-ı sâf u rûşen-dil / ‘Âlemüñ seyrine olup mâ’il

M/844 Gördi **kim** bir gedâdur âşüfte / Zâr u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / Gam yime **kim** irişdi lutf-ı Hudâ

M/886 Sabr idüp kıl te’ennî ey dervîş / İvme **kim** ivmegile bitmez iş

M/916 Didi **kim** var getür o nâlânı / Câna virsün safâlar elhânı

M/933 Bir gice **kim** çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/970 Gördi **kim** virdi câna hayli ‘azâb / Didi idüp şeb-i siyâha hitâb

M/1056 Kaldı dermân-de uş esîrüñdür / Merhamet eyle **kim** fakîrüñdür

M/1057 Gerçi **kim** derd ü mihneti çokdur / Senden artuk kimesnesi yokdur

M/1066 İtdi vâfir bu resme güft ü şünûd / İrmedi gördi **kim** birinden sûd

M/1069 Didi **kim** ey İlâh-ı mevcûdât / Kâbilü't-tevbe Kâdîyü'l-hâcât

M/1129 Gördi **kim** yok karâra dermânı / Geldi **kim** vire yoluña cânı

M/1137 Dili turmaz 'aceb ne kuşdur bu / Bilmezem **kim** nice ötüşdür bu

M/1147 Ummasun **kim** gedâ-yı bî-hâsıl / Ola şâh-ı cihâna hem-menzil

M/1163 Gördi **kim** yok figâna da ruhsat / Dilden âh eyledi o bî-tâkat

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i zâre / Gördi **kim** ol garîb ü âvâre

M/1200 Gerçi **kim** oldı meskenüm gül-şen / Lîk cânum esîr-i derd-i mihen

M/1257 Her ne **kim** dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u dilile aña rızâ

M/1273 Bu tarafdan gül-i güşâde-zamîr / Gördi **kim** kıldı subh dehri münîr

M/1297 Bir iki cur'a **kim** aña degdi / Hâbe vardı benefşe baş egdi

M/1299 Bu tarafdan garîb ü 'âşık u zâr / Ya'nî **kim** bülbül-i za'îf ü nizâr

M/1334 Baña rahm eyle **kim** za'îf oldum / Tâkatüm kalmadı nahîf oldum

M/1355 Gerçi **kim** eyledi çok efkârı / 'Âkıbet buldı kâsid-i yârı

M/1367 Makdemüñ ola **kim** olup ferruh / Rahm ide ol nigâr-ı ferruh-ruh

M/1369 Nâmeñi yâre eyleyüp vâsıl / Umaram **kim** murâd ola hâsıl

M/1374 Didi **kim** dahı sag mı o ol miskîn / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/1381 Didi **kim** ol durur tarîk-i savâb / Yazavuz nâmesine biz de cevâb

M/1401 Didi **kim** müjde olsun ey gam-gîn / Vakt-i şâdî irişdi kılma enîn

M/1403 Sundı mektûbı şevkile zanbak / Didi **kim** eyleyüp 'inâyet Hakk

M/1412 Elif-i ibtidâda oldı delîl / **Kim** odur ihtidâya togrı sebîl

M/1435 Bir gice **kim** cihân olup gül-şen / Gün gibi olmışıdı meh rûşen

M/1456 Didi **kim** cân olalı ‘aşka esîr / Oldı ma‘şûk u ‘aşk u ‘âşık bir

M/1457 Didi **kim** ‘aşkuña nişânuñ ne / Neredensen ‘aceb mekânuñ ne

M/1458 Didi **kim** ‘aşk bî-nişânlıkdur / ‘Âşıkuñ kârı lâ-mekânlıkdur

M/1459 Didi **kim** derdüñi ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘aşkuñ nedür beyân eyle

M/1461 Didi **kim** ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk kârında var mı ‘âşıka sûd

M/1469 Didi **kim** var mı derdüñe dermân / Didi yok virmeyince derdile cân

M/1470 Didi **kim** derdüñe sebeb kimdür / Didi ol şâh ki câna yakındur

M/1471 Didi **kim** ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘aşk ehli ‘akl u fikri n’ider

M/1477 Didi rahm eylemez saña cânân / Didi **kim** rahmider ola Sübhân

M/1481 Gördi **kim** ol gedâ-yı bî-hor o hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/1491 Kande **kim** mihr-i vasl ola lâmi‘ / Olur elbette aña bir mâni‘

M/1492 Kime **kim** hem-dem olsa bir hoş yâr / Aña elbette bulunur agyâr

M/1493 Nerede **kim** gül ola hârı olur / Kande bir genc açılsa mârı olur

M/1494 Her kime **kim** müyesser ola habîb / Olur elbette ol arada rakîb

M/1505 Geldi bu hâtırına **kim** anı / Hâr’a gamz eyleyüp o nâlânı

M/1522 Didi **kim** itmedüm egerçi ki bend / İtdüm ammâ ki çok nasîhat ü pend

M/1528 Didi **kim** ey gedâ-yı bî-pervâ / ‘Âr u nâmûsdan berî rüsvâ

M/1562 Kimde **kim** zâhir ola hüsn ü cemâl / Tutılur dâm-ı ‘aşka ehl-i kemâl

M/1572 Gördi **kim** gülden olmadı dermân / Oldı ol dem şeh-i bahâra revân

M/1582 İşidicek bu sözi Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı didi **kim** ey yâr

M/1585 Didi **kim** bulup ol gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/1599 Geldi yanına bülbül-i haste / Gördi **kim** bir za‘îf ü dem-beste

M/1611 Gördi **kim** yok Benefşe nutka mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1707 Ne hevâdur ‘aceb bu **kim** her-dem / Şehr-i gül-şende olasan hurrem

M/1725 Didi **kim** bu ne sözdür ey bed-dûz / Ne kişidür ‘aceb o şâh-ı temûz

M/1867 Gerçi **kim** lutfı çok zuhûr itdi / Giderek kahrı çün sudûr itdi

M/1881 Gerçi **kim** bî-usûl idi râyı / Lîk koydı usûle dünyâyı

M/1931 Şöyle itdi yasak **kim** her-kes / Kılmaya seyr-i bâg u râga heves

M/1976 Oldı çün **kim** ziyâfet emri tamâm / İrdi teftîş-i hâle sevk-i kelâm

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg **kim** o gedâ

M/2057 Didi **kim** ey nesîm-i cân-perver / Yüri var eyle ol gedâya güzer

M/2139 Nigerân idi **kim** ‘inâyet-i Hak / Sûret-i hâline virüp revnak

M/2153 Zî-safâ **kim** irüp gama pâyân / Oldı tebdîl vuslata hicrân

M/2154 Zî-kerem **kim** müyesser itdi Kerîm / Gördi sıhhat yüzini kalb-i sakîm

M/2177 Hayf **kim** bülbül-i güşâde-zamîr / Kafes-i gamda ola zâr u esîr

M/2203 Gördi **kim** bir nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u za‘îf

M/2213 Hayfola **kim** olup kafesde esîr / Kala derd ü meşakkat içre hakîr

M/2219 Didi **kim** dâ’imâ olup hem-dem / Güle olsun sadâsı dâfi‘-i gam

M/2226 İdüp ikrâm ü ihtirâmı hezâr / Didi **kim** başum üzre yirüñ var

M/2229 Gül’e geldi güle güle ol ân / Didi **kim** müjde ey gül-i handân

M/2259 Gördi **kim** varise sigâr u kibâr / Cümle hâzır meger ki bülbül-i zâr

M/2266 Bülbül-i zârı eyleyüp şâdân / Didi **kim** müjde olsun ey nâlân

M/2364 Evvelâ **kim** añıldı şâh-ı bahâr / ‘Akldur **kim** bedende kıldı karâr

M/2372 Serv **kim** vasfı bunda hâsıldur / Sıfat-ı istikâmet-i dildür

3. “Hangi kişi?”

M/621 Bu letâfet ki baña virdi Hudâ / **Kime** virdi zamânede âyâ

M/631 Var mıdur hüsnile nazîrüm gör / **Kim** olur ‘aşkıla esîrüm gör

M/632 Var mı hem-tâ cemâlüme seyr it / **Kim** irişmiş kemâlüme seyr it

M/640 **Kim** ola saña eyleye inkâr / Meger ol kimse k’ola dîdesi târ

M/680 Neden ola terennümüñde bu sûz / **Kim** olupdur bu resme sîne-fürûz

M/681 Ne kişisen ‘aceb nedür aduñ / **Kimdür** ola bu fende üstâduñ

M/709 ‘Aşkdan vardur âh u efgânuñ / ‘Acebâ **kimdür** ola cânânuñ

M/713 **Kimüñ** içündürür bu sûz u güdâz / Kangı nâz ehline ola bu niyâz

M/722 Bilmezem lîk **kimedür** sûzum / Kimdürür rûz u şeb dil-efrûzum

M/722 Bilmezem lîk kimedür sûzum / **Kimdürür** rûz u şeb dil-efrûzum

M/723 Tutuşup gerçi yanaram hoş hoş / Bilmezem **kim** urur velî âteş

M/724 Geçer uş böyle tarz u üslûbum / **Kimdürür** bilmezem ki mahbubum

M/725 Bilmezem **kimedür** bu sûz u güdâz / Bilmezem **kimedür** bu nâz u niyâz

M/729 Ne hevâyıla peyk-i pûyânsan / ‘Acebâ böyle **kimi** cûyânsan

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ ne / Saña **kim** dirler ola aduñ ne

M/848 Neden olduñ bu resme zâr u zebûn / Bagruñı derdile **kim** eyledi hûn

M/849 Bagruña dâğ-ı ‘aşkı **kim** yakdı / Nâmuña ‘aşk adını kim takdı

M/1108 Virdi râhat divâne âvâzı / **Kimdür** anuñ terâne-perdâzı

M/1113 Bu gice irdi gûşuma bir sâz / Bilsem ol sâza **kim** dürür dem-sâz

M/1115 Vara nazüklügile **kimdür** gör / Diñleyüp sâzını safâsın sür

M/1117 Nereden geldi vü murâdı nedür / Aña **kim** dirler ola adı nedür

M/1354 Didi benden **kim** ola yâre resûl / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1453 Didi **kimsen** ‘aceb nedür aduñ / **Kimüñ** içündür ola feryâduñ

M/1455 Didi ‘aşkuñ ta‘allukı **kimedür** / Dil ü cânuñ ta‘aşşukı **kimedür**

M/1463 Didi kim ‘aşkile ne hâsıl olur / ‘Âşık anuñla **kime** vâsıl olur

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb **kimdür** / Didi ol şâh ki câna yakındur

M/1492 **Kime** kim hem-dem olsa bir hoş yâr / Aña elbette bulunur agyâr

M/1562 **Kimde** kim zâhir ola hüsn ü cemâl / Tutılur dâm-ı ‘aşka ehl-i kemâl

M/1606 Kaddüñi derdile **kim** eyledi ham / Hâtıruñ kahrile **kim** itdi dijem

M/1607 Seni **kim** saldı hâke zilletle / Seni **kim** yakdı dâğ-ı hasretle

M/1761 Âteşe **kim** dürür mukâbil ola / Ya anuñla cidâle kâbil ola

M/1823 **Kime** kahr itse ‘arz idüp dem-i serd / Havf ile eyler idi beñzini serd

M/1933 Şöyle **kim** eyleyüp muhâlefeti / Emrine kılmayup mutâva‘atı

M/2084 Nice bir âh-ı cân-güdâz ideyin / Sen tururken **kime** niyâz ideyin

M/2096 Seni **kim** kıldı eyleyüp tezvîr / Kafes-i derd ü mihnet içre esîr

M/2333 **Kime** virdi bekâ bu çarh-ı denî / Ki koya anı vü seni vü beni

M/2335 **Kime** ki sunsa bir kaşık balı / İçirür aña zehr-i kattâlı

M/2336 Mey-i ‘aşkı **kime** sunar bir ke’s / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

M/2337 **Kime** virdi bir iki gün râhat / K’aña çekdürmeye nice mihnet

M/2338 **Kimüñ** itdi makâmını a‘lâ / K’itmeye hâki menzil ü me’vâ

kim diye [1] kim derse, diyen kimse

M/386 Bu du‘âya şu **kim diye** âmin / Dilegüm bu belâdan ola emîn

kimesne [8] hiç kimse

M/373 Yola inüp **kimesne** basmaz râh / Zülf-i dil-ber meger ki geh ü bî-geh

M/405 Kimse çekmez **kimesneye** hancer / Gül-şen içre meger ki Sûsen-i ter

M/406 Kimse urmaz **kimesneye** sûzen / Sîne-i Bülbül’e meger ki diken

M/1057 Gerçi kim derd ü mihneti çokdur / Senden artuk **kimesnesi** yokdur

M/1077 Mahremüm gussa hem-demüm nâle / Ugramasun **kimesne** bu hâle

M/1078 Benüm içün **kimesne** dökmez yaş / Meger ancak bu çeşm-i gevher-pâş

M/1081 Ölsem itmez **kimesne** âh u efgân / Hasretile meger dil-i nâlân

M/1555 Niçün âzürde eyledüñ anı / Redd ider mi **kimesne** mihmânı

kimi [4] bir grup, bir kısım

M/1655 Başladı her birisi kaçmaga / **Kimisi** taga **kimisi** bâga

M/2422 **Kimini** kem kılup **kimin** efzûn / Ola mevzûn dilinde nâ-mevzûn

kimse [26] hiç kimse

M/35 **Kimse** hamd idemez saña elyak / Hamdi sen kıl geri saña ancak

M/76 Zâtuñı **kimse** olmadı müdrik / Mâ ‘arefnâke hakkı ma‘rifetik

M/149 Kılmasa ger çerâğ-ı şer‘i delîl / Hakka bulmazdı **kimse** togru sebîl

M/374 Sînesin **kimse** dögmez idüp esef / Yed-i deffâfdan meger kim def

M/404 **Kimse** devrinde eylemez zârî / Meger ancak hezâr-i gül-zârî

M/405 **Kimse** çekmez kimesneye hancer / Gül-şen içre meger ki Sûsen-i ter

M/406 **Kimse** urmaz kimesneye sûzen / Sîne-i Bülbül’e meger ki diken

M/407 Kapamaz **kimse kimseden** efser / Lâle tâcın meger ki bâd-ı seher

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim kosa pâ / **Kimse** görmezdi gerdeni aslâ

M/635 **Kimse** da‘vâ-yı şirket eylemiye / Bahs-ı hüsn ü melâhat eylemiye

M/964 Diñlemez **kimse** âh u efgânın / Añlamaz kimse derd-i pinhânın

M/1021 Bârî katl it añılmasun adı / **Kimse** yâd itmesün o nâ-şâdı

M/1072 **Kimse** bilmez ne çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta‘ab

M/1075 **Kimse** yoh hâlüm eyleyem i’lâm / Kaldum uş zâr ü ‘âciz ü nâ-kâm

M/1080 Acımaz **kimse** hâlüme bir dem / Meger ancak bu yârelü sînem

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm anda / **Kimse** aña kuşum dime bunda

M/1172 Oldı dem-beste itmedi nâle / **Kimse** tâ vâkıf olmaya hâle

M/1210 **Kimse** yok hâlüm eyleye i‘lâm / Ola kim rahm ide o mâh-ı tamâm

M/1315 Sabr idegördi bülbül-i şeydâ / **Kimseye** sırrın itmedi ifşâ

M/1318 **Kimseden kimseye** çü yok çâre / Hâlümi ben yanayın ol yâre

M/1511 Ne utanur ne **kimseden** korkar / Her gice ‘ayşile sabâha çıkar

M/1621 Hâlümi **kimse** itmedi ma‘lûm / **Kimseye** sırrum olmadı mefhûm

M/1623 Kudretüm yok ki söyleyem hâlüm / Bilmedi hîç **kimse** ahvâlüm

M/1653 Olımaz oldı **kimse** ‘âzim-i râh / Her kişi hânesini kıldı penâh

M/1788 Kande gitdügi olmayup ma’lûm / **Kimseye** sırrı olmadı mefhûm

M/1789 Görmedi hîç-kes bahâr eserin / Gül‘üñ almadı **kimseler** haberin

M/1793 Bilmedi **kimse** kande gitdügini / Gül’i alup ne hâlet itdügini

M/2080 **Kimse** yok eyleyüp figânumı gûş / Derd-i hecrile dâstânumı gûş

M/2195 Gice gündüz figân ider o gedâ / Eylemez **kimse** nâlesin ısgâ

M/2350 **Kimse** bu evde kalmadı bâkî / Meger ol Hayy ü kâdir ü Bâkî

M/2353 **Kimseye** olsa ger bu evde karâr / Rihlet itmezdi Ahmed-i Muhtâr

M/2414 **Kimseden** isti‘âre itmemişem / **Kimse** gitdügi yola gitmemişem

kîn [2] kin

M/113 Dilümi sakla kizb ü gıybetden / Göñlümi kibr ü **kîn** ü hiddetden

M/1727 Ne kadar dehre ursa âteş-i **kîn** / Âb-ı tîgumla eylerem teskîn

kîne [4] kin

M/1503 Kârı olmışdı **kîne** vü âzâr / Gül-şen ehli dir idi nâmına hâr

M/1526 Hışmıla eyleyüp yirinden hîz / **Kîneden** çekdi hancer-i hûn-rîz

M/2330 ‘Âkıbet irişüp cefâ-yı sipihr / Oldı tebdîl kahr u **kîneye** mihr

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür sünbül / **Kîne** vü kibr ü hâr gayrı degül

kîne-cû [1] kindar

M/1497 Bir harîf idi tîz-tab‘ u hasûd / **Kîne-cû** vü fesâd-kâr u ‘anûd

kîne-güzâr [1] kin güdücü

M/2332 Anlara da sipihr-i **kîne-güzâr** / Sundı câm-ı fenâyı âhir-i kâr

kişi [2] şahıs

M/1653 Olımaz oldı kimse ‘âzim-i râh / Her **kişi** hânesini kıldı penâh

M/1668 Şöyle kıldı zemîne tâbı eser / Ki **kişi** rûy-ı hâke kılsa güzer

kitâb [10] kitap

M/294 Yine bir hoş **kitâb** peydâ it / ‘Âleme kudretüñ hüveydâ it

M/302 Gerçi var kudretüm ki bî-pervâ / Haftada bir **kitâb** idem inşâ

M/339 Nâm-ı şâhı idüp aña ‘unvân / Eyledüm bir **kitâb**-ı ‘âlî-şân

M/518 İdüp evrâk elile tertîb / Eyledi bir **kitâb**-ı hoş terkîb

M/519 Sundı destine lutfıla fi’l-hâl / Açdı Gül de **kitâbı** bî-ihmâl

M/521 Her **kitâbı** varak varak açdı / Cümlesin gördi bildi vü geçdi

M/1408 Baña Hak’dan **kitâb**-ı rahmetdür / Gamdan âzâdelige hüccetdür

M/1409 Ger **kitâb** istenürse rûz-ı su’âl / Baña yiter bu nâme-i a‘mâl

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu **kitâb** / Oldı her beyti cennete bir bâb

M/2416 Bu **kitâb**-ı latîfi derc itdüm / Nice gün aña ‘ömr harc itdüm

kitâb itmek [1] kitap yazmak

M/336 Nazm idüp bir güzel **kitâb itseñ** / Tab‘-ı pâküñden intihâb itseñ

kitâb-ı mevcûdât [1] mahlûkât/kainat kitabı

M/54 Kıldı ve’n-nâsı âhir-i âyât / Oldı hatm-i **kitâb-ı mevcûdât**

kizb [1] yalan

M/113 Dilümi sakla **kizb** ü gıybetden / Gönlümi kibr ü kîn ü hiddetden

k’ola [4]

1. ki olsun

M/109 Belki irsün şu deñlü câna fedâ / **K’ola bir** aña lâyıla illâ

M/128 Mustafâ ittibâ‘ın it rûzî / **K’ola** pür-nûr tâ‘atüm rûzî

M/516 Gördi irmiş kemâle hüsn ü cemâl / Diledi **k’ola** bedr ü bula kemâl

2. olduktan sonra

M/309 Nice olsun keşîde zevk u safâ / **K’ola** söz ‘arsasında kûy-ı riyâ

k’olmak [2] ki oldu

M/250 Çâr-yâr-ı güzîn ü ‘âlî-şân / **K’oldılar** kasr-ı dîne çâr-erkân

M/505 Ötesin ko gör imdi ol sâki / **K'oldı** bezm-i letâfetde sâkî

konulmak [1] koyma işi yapılmak

M/436 Hüsn ta'lîm-hânesine hemân / Zînet içün **konılmış** iki kemân

konmak [2]

1. zorla girmek

M/1924 Gücile **kondı** cümle bâmlara / Harbeler dökdi ceyşi tamlara

2. konuk olmak

M/2355 Fazliyâ bir ribâtdur 'âlem / **Konanuñ** kârı göçmedür her-dem

komak [23]

1. bırakmak

M/99 **Koma** zulmetde cân-ı güm-râhı / Baña nûruñla rûşen it râhı

M/310 Didi ey yâr bu fesâneyi **ko** / Himmet eyle kuru bahâneyi **ko**

M/321 Şöyle sanduñ mı 'âlemi hâlî / Bunı **ko** eyle himetüñ 'âlî

M/505 Ötesin **ko** gör imdi ol sâki / K'oldı bezm-i letâfetde sâkî

M/604 Eyleyüp cûy orada 'arz-ı kemâl /**Kodı** öñine âyine fi'l-hâl

M/806 'Aşk salsa ne câna şûr u şegab / Evvelâ **komaz** anda şerm ü edeb

M/822 **Kodı** ol dem anı revân oldı / Şehr-i gül-zâre dek devân oldı

M/880 Didi ey Hızr-dem huceste-kadem / **Komaduñ** zerre deñlü sînede gam

M/1010 **Koma** zulmetde kalb-i nâ-şâdı / Kûy-ı dil-dâre ol baña hâdî

M/1041 Görüp anı sipihre yüz tutdı / **Kodı** mâhı vü mihre yüz tutdı

M/1067 Mihr ü mâhı **koyup** Halîl-âsâ / Hakk'a yüz tutdı itdi 'arz-ı recâ

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o nigâr / **Komaya** böyle derd-i hecrile hâr

M/1330 **Koma** hasretde cân-ı gam-nâki / Odlara yakma sîne-i çâki

M/1730 Yüri di aña eylesün âzerm / Hiddeti **kosun** olmasun katı germ

M/1953 Nice bir olasan esîr-i kafes / Kafesi **ko** gel eyle bâga heves

M/2260 Hacleti **kodı** perdeyi açdı / Didi hadden cefâyısa geçdi

2. vazgeçmek

M/797 Gel bu sevdâyı **ko** ki müşkildür / Hâsılı bir hevâ-yı bâtıldur

M/800 Yüri bî-hûde çekme zahmet ü derd / Olma gâfil **ko** dögme âhen-i serd

M/1005 Gördi çün mâh virdi 'âleme tâb / **Kodı** gayrı vü itdi mâha hitâb

M/1024 **Kodı** mâhı o 'âşık-ı bî-tâb / Subha sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1724 **Komadı** lîk gayret-i şâhı / Ola anuñ zebân ü cân-gâhı

M/2251 Fitneyi **koya** sünbül-i tarrâr / 'Akd-i hidmetde kuşana zünnâr

kopuz [1] Türk sazı

M/2309 Aldı sûsen eline mûsîkâr / **Kopuzın** aldı Lâle tutdı kenâr

korkmak [1] çekinmek

M/1511 Ne utanur ne kimseden **korkar** / Her gice 'ayşile sabâha çıkar

korku [1] endişe

M/1517 **Korkum** ol ‘âkıbet bu şûr u şegab / Ola bir ad yavuzlugına sebeb

koymak [1] yaşatmak

M/2333 Kime virdi bekâ bu çarh-ı denî / Ki **koya** anı vü seni vü beni

kubbe [1] yarım küre

M/1658 Olup âhir müsellem-i ‘âlem / **Kubbe**-i âsmâna degdi ‘alem

Kûçek [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1443 Geh Rehâvî‘den eyleyüp âheng / Eyleridi Büzürg ü **Kûçeki** deng

kudret [22]

1. Allah'tan başkasında bulunmayan zatî kuvvet (Cebecioğlu, 1997: s. 207).

M/36 Bu ne **kudret** olur ki oldu hemân / Kâf u nûn emri-y-ile kevn ü mekân

M/61 Bir avuç hâkden ne **kudret** ü tâb / Ki ola âfitâb-ı ‘âlem-tâb

M/74 **Kudretüñde** senüñ hıred hayrân / ‘Akl u fehm ü hayâl ser-gerdân

M/166 Şeref ü rütbetine hadd yokdur / ‘İzzet ü **kudretine** ‘add yokdur

M/167 Açalı **kudreti** yed-i i‘câz / Hırka-i mâha oldı çâk-endâz

2. güç, kuvvet,

M/177 Mu‘cizâtını haşre dek ey yâr / **Kudretüm** olsa eylesem tekrâr

M/294 Yine bir hoş kitâb peydâ it / ‘Âleme **kudretüñ** hüveydâ it

M/295 Hamdü li-llâh ki virdi Hak **kudret** / Neden olmak bu resme bî-himmet

M/296 Himmetüñ **kudretüñden** a‘lâ kıl / Yine bir hûb nâme inşâ kıl

M/302 Gerçi var **kudretüm** ki bî-pervâ / Haftada bir kitâb idem inşâ

M/369 Ger Ferîdûn’a irse ol **kudret** / ‘Arz iderdi aña ‘ubûdiyyet

M/791 Sen gedâya ne **kudret** ü mikdâr / K’olasan şehr-yâre ‘âşık-ı zâr

M/796 Bülbül’e kande var o **kudret** ü tâb / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/956 Merhamet kıl ki sabra yok **kudret** / Hâsılı tâk olupdurur tâkat

M/1597 Dili var lîk nutka **kudreti** yok / Hâlini söylemege tâkati yok

M/1623 **Kudretüm** yok ki söyleyem hâlüm / Bilmedi hîç kimse ahvâlüm

M/1641 Cânib-i şarkda meger bir şâh / Bulmış idi kemâl-i **kudret** ü câh

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra çün bu haber / Kalmadı zerre deñlü **kudret** ü fer

M/1988 Yokdur artuk tahammüle **kudret** / Kılalum şehr-i gül-şene rihlet

3. yetenek

M/294 Yine bir hoş kitâb peydâ it / ‘Âleme **kudretüñ** hüveydâ it

M/1814 Dilerse berg-i sebzi **kudret** ile / Surh ü zerd eyler idi san‘at ile

M/1817 Bir kemâl ehli **kudret** issi idi / Lîk gâyet de ni‘met issi idi

kudret virmek [1] güç, yetenek bahşetmek

M/295 Hamdü li-llâh ki **virdi** Hak **kudret** / Neden olmak bu resme bî-himmet

kudûm [2] gelme

M/1714 Olasan imdi vaktüñe hâzır / İşte vardum **kudûma** ol nâzır

M/2000 Şehr-i bâga **kudûmı** virdi şeref / Turdı eşcâr hidmete saf saf

kûh [6] dağ

M/629 Rûm u Şâm'ı gezüp temâşâ kıl / Geşt-i **kûh** eyle seyr-i sahrâ kıl

M/834 'Aşkile bâl-i himmeti açdı / Nice sahrâ vü **kûhlar** geçdi

M/1174 'Azm idüp deşt ü **kûh** u sahrâya / Çıkar idi gamile tenhâya

M/1345 Kesmese **kûhı** 'aşkile Ferhâd / Kande olurdı nâm-ı Şîrîn yâd

M/1769 Bile aldı tevâbi'in cümle / Toldı **kûhuñ** fezâsı merdümle

M/1770 Ser-i **kûh** üzre eyleyüp ârâm / 'Ayş ü nûş eyledi nice eyyâm

kûh-ı Nûr [1] Nur Dağı~Hz. Muhammed'e ilk vahyin indirildiği Hira mağarası bu dağda bulunur.

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur gûyâ / Nâfı fevkinde 'ayn-ı rûh-efzâ

kûh-sâr [1] dağın tepesi

M/1962 Eyleyüp deşt ü **kûh-sâre** güzer / Eyledi cânib-i cenûba sefer

kul [9] hükümdara bağlı insanlar

M/410 Yogıdı 'ayn-ı Nergis-i gül-zâr / Altun üsküflü **kullarına** şümâr

M/412 Serv-i âzâde gibi bâlâ-ser / **Kulı** biñ ola sancagını çeker

M/546 **Kullarından** mülâzım-ı der-gâh / Var idi bir nice mukarrib-i şâh

M/637 Hüsnile dehrde müsellem olam / Cümle **kul** ben şeh-i mu‘azzam olam

M/881 Şâd kılduñ **kuluñı** şâd olasan / İki ‘âlemde ber-murâd olasan

M/1365 N’ola ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / **Kuldan** olsañ o pâd-şâha resûl

M/1693 Gele ‘arz eyleyüp ‘ubûdiyyet / Göre cânına **kullugum** minnet

M/1913 **Kullarından** meger aña bir **kul** / Olmışidi mukarreb ü makbûl

kulağa koymak [2] dinlemek, kulağına koymak

M/319 Sihr-i Sübhân olursa eş’âruñ / Kimse **koymaz kulaga** güftâruñ

M/799 Eyleseñ biñ figânile gulgul / Mümkin olmaz **kulagına koya** Gül

kullanmak [3] tercih etmek

M/1132 Lîk bir muktezâ-yı mahbûbı / **Kullanup** nâzile bu üslûbı

M/1398 Lutfıla **kullanup** bu üslûbı / Çün tamâm itdi yazdı mektûbı

M/1440 Geh Hüseynî‘de **kullanup** edvâr / İsfahân’da iderdi râst-ı karâr

kulluk [2]

1. (Hz.Peygamber‘in) kölesi olmak bağlamında

M/207 Havfla ‘arz idüp ‘ubûdiyyet / Gördi cânına **kullugın** minnet

2. padişaha kulluk etmek

M/367 Olsa kayd-ı hayâtda Cemşîd / Haşre dek **kullıgın** iderdi ümmîd

kulûb [1] kalpler

M/2295 Giderek oldı bezm germ-â-germ / Ehl-i bezmüñ **kulûbın** eyledi nerm

Kur‘ân [1] Kur‘ân-ı Kerîm

M/253 Sâlisen mîr-i câmi‘-i **kur’ân** / İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân

kurb [3] yakınlık

M/1259 Dil-ber ister ba‘îd ola ‘âşık / ‘Âşıka **kurb** olur mı bes lâyık

M/1424 Kâfını **kurba** kıldı Rab hem-ser / Kef’i oldı kemâl-i lutfa eser

M/2212 Didi bunuñ gibi kemâl ehli / Ola Hak **kurbıla** visâl ehli

kûr itmek [1] kör etmek

M/2428 Çeküben mîl hâmeden her-dem / **Kûr ide** çeşm-i sâdı ‘aynın hem

Kureyş [1] Hz. Peygamber’in mensup olduğu kabile

M/135 Hâşimî-nisbet ü **kureyş**-tebâr / Mazhar-ı Zât u mazhar-ı âsâr

kurmak [2] hazırlamak

M/1276 İtdi fermân ki eyleyüp tedbîr / **Kuralar** sahn-ı bâğa sebz-i serîr

M/1771 Yine Gül Şâh‘ı **kurdı** sebz-i serîr / Yine oldı sa‘âdetile emîr

kurre [1] parlaklık

M/255 Hem dahı nûr-ı çeşm **kurre**-i ‘ayn / Şâh-zâde Hasan İmâm Hüseyn

kurre-i ‘ayn [1] göz nuru

M/2400 Bu gül-istâna virdi zîver ü zeyn / Kıldı nergislerini **kurre-i ‘ayn**

kurs [1] gök cisimlerinin yuvarlak görünen yüzeyi

M/450 Yâhûd engüşt-i ber-güzîde-i Hakk / Kamerüñ **kursın** eyledi iki şakk

kurtarmak [1] kurtulmasına vesile olmak

M/1019 Seni sevmek günâhsa aña eger / Bârî öldür günâhdan **kurtar**

kurtulmak [1] tehlikeli durumdan çıkmak

M/475 Çâh-ı Bâbildürür o çâh-ı zekan / **Kurtulam** dimesün o çâha düşen

kuru [1] heyecanı olmayan, tekdüze

M/2360 **Kuru** efsâneden n’olur hâsıl / Ma‘nâsıdur murâd bundan bil

kuru bahâne [1] gerçek olmayan, boş söz

M/310 Didi ey yâr bu fesâneyi ko / Himmet eyle **kuru bahâneyi** ko

kurulmak [1] kurma işini yapmak

M/238 Olıcak haşr **kurulup** mîzân / Zâhir oldukda tâ‘at u ‘isyân

kurumak [2] bitkilerin suyunun çekilip tazeliğini yitirmesi

M/1663 Olup ol tâbile mezâri‘ huşk / **Kurudı** kaldı nâf-ı âhûda müşk

M/1868 Soydı hep ehl-i bagı eyledi ‘avr / **Kurudı** kaldı her biri bî-zevr

kusûr [2] eksiklik, noksan

M/90 Yâ İlâhî günâhuma hadd yok / Hizmetüñde **kusûruma** ‘add yok

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb ne **kusûr** / Ki Süleymân’uñ ola hem-demi mûr

kuş [2]

M/1137 Dili turmaz ‘aceb ne **kuşdur** bu / Bilmezem kim nice ötüşdür bu

M/1139 Nice öter o murg-ı şûm anda / Kimse aña **kuşum** dime bunda

kuşca [1] kuş kadar

M/2178 Şefkat it ol fakîri dil-şâd it / **Kuşca** cânın kafesden âzâd it

kut [1] mutluluk (Dilçin, 2009: s. 161).

M/1114 Hâsılı câna virdi kuvvet ü **kut** / Eyledi şevki ‘aklumı mebhût

kut irmek [1] gıdası olmak

M/666 Nefesinden **irürdi** cânlara **kut** / Nâlesin işiden olur mebhût

ku’ûd [1] ka’de: namazların ikinci ve son rek‘atlarında belli bir süre oturma (Sifil, 2001: s. 55).

M/126 Hem **ku‘ûd** içre üstüvâr eyle / Kâ‘id-i sadr-ı i‘tibâr eyle

kuvâ [1] kuvvetler

M/2380 Birisi kuvvet-i gazab ki kaçan / Olsa müstevlî-i **kuvâ**-yı beden

kuvvet [5] güç, derman

M/1337 Merhamet kıl ki haste-hâl oldum / **Kuvvetüm** gitdi bî-mecâl oldum

M/2370 **Kuvvet**-i bâsıra ki var tende / Nergisüñ adıdur bu gül-şende

M/2380 Birisi **kuvvet**-i gazab ki kaçan / Olsa müstevlî-i kuvâ-yı beden

M/2386 Birisi dahı **kuvvet**-i şehevî / K’oldı cezb-i menâfi‘ ile kavî

M/2390 Bu iki **kuvvet** olsa ger tefrît / Cismi olur hamûd u cübni muhît

kuvvet virmek [1] güçlendirmek

M/1114 Hâsılı câna **virdi kuvvet** ü kut / Eyledi şevki ‘aklumı mebhût

kûy [14]

1. mahalle, semt

M/86 Mescide her kaçan ki ‘azm iderem / Sanuram **kûy**-ı dil-bere giderem

M/309 Nice olsun keşîde zevk u safâ / K’ola söz ‘arsasında **kûy**-ı riyâ

M/874 Seni **kûy**-ı nigâre irgüreyin / Meclis-i şehr-yâre irgüreyin

M/879 Hızr-ı himmet olup baña hâdî / İtdi **kûy**-ı murâda irşâdı

M/887 Seni **kûy**-ı nigâra ilgideyin / Serv-i der-bâne âşinâ ideyin

M/1010 Koma zulmetde kalb-i nâ-şâdı / **Kûy**-ı dil-dâre ol baña hâdî

M/1028 ‘Âlemi rûşen eyleyüp ev ev / Salıcak **kûy**-ı dil-bere pertev

M/1050 Hâk-i **kûyına** var mezelletile / Pâyine sür yüzüñi zilletile

M/1197 **Kûy**-ı dil-dârı eyledüñ me’vâ / Neden olmak mukîm-i künc-i belâ

M/1957 Nice bir **kûy**-ı gamda âh ü efgân / Gel berü bâg-ı şevke ol handân

M/2046 Yohsa olup gamile sînesi çâk / Oldı mı **kûy**-ı gamda derdile hâk

M/2107 Çekme gam vakt-i şevk ü şâdîdür / ‘Aşk **kûy**-ı murâda hâdîdür

kûy-ı cânân [1] sevgilinin semti

M/835 **Kûy-ı cânânı** eyleyüp matlab / Yürüdi hasretile rûzile şeb

kûy-ı yâr [2] sevgilinin semti

M/833 Sürinüp yüzi üzre hor u zelîl / Eyledi **kûy-ı yâre** ‘azm-i rahîl

M/884 Vireyin cism ü cânı ve’l-hâsıl / Tek beni **kûy-ı yâre** kıl vâsıl

kuyûd [1] bağlar, sınırlamalar

M/307 Bu **kuyûd** ile bend olup her dem / Ser-fürû itmişem misâl-i kalem

küfr [1] inkar, imansızlık

M/1063 **Küfr**-i zülfüñi eylemişdür dîn / İstemez dahı mezheb ü âyîn

kühl [1] sürme

M/174 Dîde-i cânını cemâl-i Cemîl / **Kühl**-i mâzâg birle kıldı kâmil

külâh [1] taç

M/346 Müsta‘idd-i livâ-yı devlet ü baht / Müstahikk-ı **külâh**-ı ‘izzet ü taht

külçe [2] eritilip kalıba dökülen maden

M/1948 Virdi idüp hezâr dâd ü dihiş / Cûy-ı dil-cûy’a **külçe külçe** gümüş

kül-hen [2] hamam

M/1888 Zulm ü kahrından olmaga me’men / Gül-şen olmışdı gûşe-i **kül-hen**

M/1932 Hânesin eyleyüp hemân mesken / Gül-şeni ola gûşe-i **kül-hen**

kün [1] "Ol" "(O), göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Buseyi yaratmak istedi mi, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir." (Bakara 2/117). (bk. kâf ü nûn)

M/37 Nûna peyveste eyleyüp kâfı / **Kün** emrinde eyledüñ kâfi

künc [4] köşe

M/274 Didi ey yâr olma gafletde / Ne tursun bu **künc**-i ‘uzletde

M/1076 Dâr-ı gurbetdeyem enîsüm yok / **Künc**-i fürkatdeyem celîsüm yok

M/1197 Kûy-ı dil-dârı eyledüñ me’vâ / Neden olmak mukîm-i **künc**-i belâ

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / Didi ey **künc**-i mihnet içre mukîm

kün-fekân [1] “Ol der, hemen oluverir.” (Yâsin 36/82)

M/154 Zübde-i **Kün-fekân*** Muhammed’dür / Gevher-i lâ-mekân Muhammed’dür

kürk [2] hayvan postundan yapılan giysi

M/1894 Üşüdüp zulmı ‘Amr’ı vü Zeyd’i / Günine göre **kürkini** geydi

M/1895 Lîk nâzüklügile nice harîf / Geydi **kürki** içinde oldı zarîf

kürsi [3] arş-ı a’zam’ın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfûz’un bulunduğu yer (Devellioğlu, 2010: s. 618).

M/140 Salmasa serv-i rif‘ati sâye / **Kürsi** bulmazdı kadrile pâye

M/214 O kerem-kânı saldı çün sâye / **Kürsiye** irdi kadrile pâye

M/507 Sâkı ‘arş-ı safâ vü behcetdür / Pâye-i **kürsî**-i melâhatdür

küsûf irmek [1] güneş tutulması

M/977 Vechini niçün itmege mekşûf / Yohsa **irdi** mi âf-tâbe **küsûf**

küşâde-dil [1] açık sözlü

M/545 Ki şeh-i saf-tab‘ u sâde-dilüñ / Gül-i nazük-ten-i **küşâde-dilüñ**

küşest [1] öldürmek

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i mest / Ötme diñ aña incinürse **küşest**

L

lâ [3]

1. yoktur

M/641 **Lâ** dimez kimse hüsn ü behcetüñe / Âferîn dir kamu melâhatüñe

2. hayır

M/1427 Hesi didi hevâya hûyıla hâ / Lâm-elif didi derd ü gamlara **lâ**

M/1479 Didi sîneñ dilerse tîg-i belâ / Didi cân alsa dimeyem aña **lâ**

lâ erâ fi'l-vücûd [1] varlığı gözü görmemek - Allah'tan başkasının önemsiz olması bağlamında

M/107 Ki diyem mest-i 'aşk olup yâ Hû / **Lâ erâ fi'l-vücûdı** illâ Hû

lafz [7] söz

M/289 Açılup gâh mesnevîden bahs / Oldı **lafz**-ı ma'nevîden bahs

M/2359 Bunı efsâne sanma efsûndur / **Lafz** u ma'nâsı dürr-i meknûndur

M/2409 Bu gül-istânı eyleyüp tertîb / **Lafz** u ma'nâsın eyledüm terkîb

M/2411 Virüp efsânesine 'aklum zîb / **Lafz** u ma'nâsın eyledüm terkîb

M/2420 Olmayup **lafz** u ma'nâsına habîr / Geh zeber kıla **lafzını** geh zîr

M/2421 Lutf-ı **lafzına** infi'âl vire / Vezn-i nazmına ihtilâl vire

lâhik olmak [2] eklenmek

M/1243 Âftâbe ne ‘âr **lâhik ola** / Salsa ger hâne-i fakîre ziyâ

M/1561 Tutalum k’ola hüsnüme şeydâ / Baña andan ne ‘âr **lâhik ola**

lahza lahza [1] ara ara

M/445 Eyleyüp **lahza lahza** tîgini tîz / Kan ider her nazarda bî-perhîz

lâ ilahı [2] La ilahe illallah (Kelime-i Tevhid)

M/108 Zikr idüp **lâ ilâhı** dil her-gâh/ Ola meşhûdı dâ’im illallâh

M/109 Belki irsün şu deñlü câna fedâ / K’ola bir aña **lâyıla illâ**

lâ-ilâhe sivâh [1] Allah’tan başka İlâh yoktur.

M/607 Didi hüsnine germ olup ol mâh / Bârek-Allâhu **lâ-ilâhe sivâh**

lakab [2] takma ad

M/1840 Germ-rev serd-tab‘ server idi / **Lakabın** berg-rîz dirler idi

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir sovuk yüzlü şahs-ı berf-**lakab**

la‘l [15] Yakutun gayet açık renkte olanı olup Bedahşan'dan çıkan ve bir zaman mücevherattan sayılan al renkte bir taştır (Büngül, 1979: C. 2, s. 9).

1. lal taşı

M/465 Yâ meger tûti-i sühan-verdür / Ki kafes aña **la‘l** ü gevherdür

M/470 Dürc-i **la‘l** içre sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

2. dudak

M/466 Yâ meger gevher-i girân-mâye / **La‘l**-i nâb ile oldı hem-sâye

M/469 Yâ meger gevher-i girân-mâye / **La‘l**-i nâb ile oldı hem-sâye

M/471 Yâ meger **la‘l**-i nâbıdur sükker / Sükker üzre o şeddeye beñzer

M/767 Gözleri gerçi cân alur her-bâr / Cân virür lîk **la‘l**-i ‘İsâ-vâr

M/860 Ki beni câm-ı ‘aşk mest itdi / Şevk-i **la‘lüñle** mey-perest itdi

M/2315 İçdiler câm-ı nâbı lezzetile / Öpdiler **la‘l**-i yâri fürkatile

3. yakut~kırmızı rengi bağlamında

M/550 Biri bir sâkî-i latîf-endâm / Dil-ber-i **la‘l**-tâc u la‘lîn-câm

M/600 Virmege hüsn bâğına zîver / Urdı başına **la‘lden** efser

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i Jâle / Kıla pür-**la‘l** sâgarın Lâle

M/1293 Deste alınca lâle **la‘l** ayag / Yakdı şevkile sîneye bir dâğ

M/1749 **La‘l-i** şeşper alup ele Lâle / Sengler hâzır eyledi Jâle

M/2234 **La‘l** ü zer saçdı pâyine bî-hadd / İtdi in‘âm ü lutfını bî-‘add

M/2244 Virmegiçün dil-i hazîne ferah / Diledi pür-mey ola **la‘l** kadeh

lâlâsı olmak [2] çocuğun eğitimi, gelişimi, terbiyesi ile uğraşmak

M/924 Bülbül’üñ **olmışıdı lâlâsı** / Per ü dûşında idi me’vâsı

M/1496 Ki olup hâfız-ı gül-i ra‘nâ / Aña **olmışdı** emrile **lâlâ**

lâle [25]

1. Klasik şiirde, gülden sonra rengi, şekli, ortasındaki siyahlık ve dağlık yerlerde yetişmesi hususiyetleriyle en fazla söz konusu edilen çiçek lâledir (Gürsoy Naskali, 2018: s. 423).

M/11 **Lâle**dür bâğ-ı cennet içre o nûn / Noktası oldı sanki dâğ-ı derûn

M/26 **Lâle** şevküñle dâğ-gam-ber-dil / Serv ‘aşkuñla mest-pâ-der-gil

M/29 Şem‘-i gül-zârı sen uyandurduñ / **Lâleyi** dâğlar ile yandurduñ

M/260 Dehre âb-ı safâ saçılmış idi / Gül ü **lâle** gülüp açılmış idi

M/263 **Lâleler** tutmışıdı sahrâyı / Ele almışdı câm-ı sahbâyı

M/407 Kapamaz kimse kimseden efser / **Lâle** tâcın meger ki bâd-ı seher

M/1116 Göre gökden mi indi jâle gibi / Yohsa yirden mi çıktı **lâle** gibi

M/1335 Çâk olup tîg-i hecrile bedenüm / **Lâle-veş** kanlara boyandı tenüm

M/1375 Dâğ-ı hecrile dahı yanmış mı / **Lâle**-veş kanlara boyanmış mı

2. mesnevî kahramanlarından biri. Gül Sultan’ın sakisi (özel ad)

M/554 Sâkî-i bezm-i gül o server idi / Nâmile aña **lâle** dirler idi

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i Jâle / Kıla pür-la‘l sâgarın **Lâle**

M/1278 Cem‘ olup cümle-i ahâli-i bâğ / **Lâle-veş** her birisi tuta ayag

M/1281 Jâle bezl itdi bezme sahbâyı / **Lâle** pür kıldı câm-ı mînâyı

M/1293 Deste alınca **lâle** la‘l ayag / Yakdı şevkile sîneye bir dâğ

M/1719 **Lâle’nüñ** urdı kahrı bagrına dag / Yakdı nergis yine gamile çerâg

M/1749 La‘l-i şeşper alup ele **Lâle** / Sengler hâzır eyledi Jâle

M/1759 Kapkara yandı **lâle**-i ahmer / Şeş-peri düşdi elde kalmadı fer

M/1776 **Lâleyi** yakdı hışmile ta'cîl / Nergisüñ çekdi kahrı çeşmine mîl

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / **Lâle** şevkile aldı deste ayag

M/2027 **Lâle** geydi başına la'lîn tâc / İrdi bâzâr-ı gül-sitâna revâc

M/2039 Jâle idüp şarâbını ihzâr / **Lâle** câmını eyledi izhâr

M/2245 Oldı ol dem işâret-i 'âlî / Ki kıla **Lâle** sâgarın mâlî

M/2246 Jâle bezl ide bâde-i sâfî / Kıla pür **lâle** sâgarın sâfî

M/2309 Aldı sûsen eline mûsîkâr / Kopuzın aldı **Lâle** tutdı kenâr

M/2371 **Lâle** k'oldı bu meclise sâkî / Oldı dilde mahabbet-i bâkî

lâle-had [1] lale yanaklı

M/533 İçi pür cümle bî-bedellerile / Serv-kad **lâle-had** güzellerile

la'lîn [2] kırmızı renkli

M/550 Biri bir sâkî-i latîf-endâm / Dil-ber-i la'l-tâc u **la'lîn**-câm

M/2027 Lâle geydi başına **la'lîn** tâc / İrdi bâzâr-ı gül-sitâna revâc

lâm [3] Arap alfabesinde bir harf

M/7 **Lâm**'ı kim anda dâl ü devlet var / Oldı bağ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/13 **Lâm**'ı üstünde şeddesi seherî / Berg-i sünbülde katre dâneleri

M/1425 **Lâmı** hem lutfın eyleyüp izhâr / Kereme mîmi oldı âhir-i kâr

lâ-mekânlık [1] mekansızlık

M/1458 Didi kim ‘aşk bî-nişânlıkdur / ‘Âşıkuñ kârı **lâ-mekânlıkdur**

lâm-elif [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1427 Hesi didi hevâya hûyıla hâ / **Lâm-elif** didi derd ü gamlara lâ

lâmi‘ [1] parlak

M/442 İki ahterdürür yâhûd **lâmi‘**/ Kavs burcından oldılar tâli‘

lâmi‘ olmak [2] parlamak

M/1491 Kande kim mihr-i vasl **ola lâmi‘** / Olur elbette aña bir mâni‘

M/1709 **Olmadan** berk-i hiddetüm **lâmi‘** / Niçün olmayasan baña tâbi‘

lâ-mekân [2] yersiz, yurtsuz, mekandan münezzeh (Gölpınarlı, 1977: s. 216-217).

M/154 Zübde-i Kün-fekân Muhammed’dür / Gevher-i **lâ-mekân** Muhammed’dür

M/219 Geçüp andan dahı Habîb-i Hudâ / **Lâ-mekân** tahtın eyledi me‘vâ

lâ-reybî [1] süphesiz

M/467 Tercemân-ı kelâm-ı **lâ-reybî** / Kâşif-i râz-ı nükte-i gaybî

latîf [17] güzel

M/272 İrdi nâ-gâh bir harîf-i zarîf / Tab‘ı pâk ü **latîf** ü şânı şerîf

M/282 Eyleyüp bir **latîf** bâğa nüzûl / Hurrem ü hûb u dil-keş ü makbûl

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi **latîf** ü nazîf

M/398 Saf-tab‘ u **latîf** ü rûşen-rây / Dil-güşâ vü zarîf ü rûh-efzây

M/572 Elif- âsâ **latîf** kâmetde / Misli yok hergiz istikâmetde

M/582 Biri hem bir **latîf**-ı sâde-derûn / Meşrebi sâfi vü güşâde-derûn

M/662 Meşrebi sâf idi vü tab‘ı **latîf** / Bir harîf-i şerîf ü rind-i zarîf

M/909 Bir musâhib harîf ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü **latîf**

M/912 Hâsılı bir **latîf** eğlence / Gam u şâdîde câna dinlence

M/1106 Gûşına irdi bir **latîf** sadâ / Ki virür câna zevk ü kalbe safâ

M/1445 Gâh bir nakş-ı hûb idüp tasnîf / Eyleridi anuñla savt-ı **latîf**

M/1768 Çıkdı fi’l-hâl bir yüce taga / Bir hevâsı **latîf** yaylaga

M/1861 Eyleyüp her birine ‘izzetler / Virdi zerrîn **latîf** hil‘atler

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi **latîf** diyâr / Neden olmak Hazân-ı dûna medâr

M/1965 Şeref ü bahtile bulup teşrîf / Hem şerîf idi hem **latîf** ü zarîf

M/2214 N’ola olursa gül-şen içre mukîm / Güle bundan **latîf** olur mı nedîm

M/2416 Bu kitâb-ı **latîfi** derc itdüm / Nice gün aña ‘ömr harc itdüm

latîf-elhân [6] ruhu okşayan nağmeler

M/661 Hoş gazel-hân idi **latîf-elhân** / Nefesin gûş iden virürdi revân

M/936 O gice bülbül-i **latîf-elhân** / Varmayup hâbe eyledi efgân

M/661 Hoş gazel-hân idi **latîf-elhân** / Nefesin gûş iden virürdi revân

M/716 Didi Bülbül eyâ **latîf-elhân** / Diñle hâlüm ki ola saña ‘ayân

M/936 O gice bülbül-i **latîf-elhân** / Varmayup hâbe eyledi efgân

M/2209 Eyleyüp şevkile **latîf elhân** / Nefesi şâhı eyledi hayrân

latîf-endâm [1] güzel endamlı

M/550 Biri bir sâkî-i **latîf-endâm** / Dil-ber-i la‘l-tâc u la‘lîn-câm

latîf-nevâ [1] güzel nağmeler söyleyen

M/291 Didi ey bülbül-i **latîf-nevâ** / Ki irür nutkuñıla câna safâ

lâ-ya‘kıl [1] aklı başında olmayan

M/782 Bu nice câmdur ki ve’l-hâsıl / Cur‘ası kıldı anı **lâ-ya‘kıl**

lâyık [6] yakışır, yaraşır, münasip

M/67 Yine olduñ cemâlüñe ‘âşık / Sensen ancak gerü saña **lâyık**

M/529 Bildi kim **lâyık**-ı sa‘âdetdür / Müstahikk-i serîr-i devletdür

M/1031 Reh-i ‘aşkuñda yâr-ı sâdıkdur / Rahm idersen o zâre **lâyıkdur**

M/1512 Bir hevâ ehli fâcir ü fâsık / Güle **lâyık** mıdur geçe ‘âşık

M/2098 Saña **lâyık** degül esîr olmak / Kafes-i gamda pây-gîr olmak

M/2389 Bu sıfâta hazân disem **lâyık** / Ki hazân vasfın eyledüm sâbık

lâyık görmek [1] kendisine yaraşır bulmak

M/2267 Seni gül da‘vet itdi sohbetine / **Gördi lâyık** na‘îm-i vuslatına

lâyık olmak [4] münasip olmak, yakışmak

M/1259 Dil-ber ister ba‘îd ola ‘âşık / ‘Âşıka kurb **olur** mı bes **lâyık**

M/1351 Tutalum vasla **olmayam lâyık** / Kanı ihsânuñ ey şeh-i fâ’ik

M/1396 Sâdık olsa yolında bir ‘âşık / Vaslına dil-berüñ **olur lâyık**

M/2064 Hecrile gerçi bî-mecâl olduñ / Şimdi uş **lâyık**-ı visâl **olduñ**

lâ-yuhsâ [3] sayısız, hesapsız

M/1383 Evvelâ itdi Hakk’a hamd ü senâ / Hem Resûl’a selâm-ı **lâ-yuhsâ**

M/1432 Eyleyüp Hakk’a şükr-i **lâ-yuhsâ** / Kıldı şevkile câmesini kabâ

M/2116 Eyledi Hakk’a şükr-i **lâ-yuhsâ** / Hem nesîm-i kerîm’e itdi du‘â

lâzım [1] gerekli

M/1340 Beni redditme şefkat it ey gül / Gül’e **lâzım** degül midür bülbül

lâzım olmak [3] gerekmek

M/603 Hüsnine virmege çü pîrâye / Âyine **lâzım oldı** ol aye

M/1391 **Lâzım oldı** ki ey esîr-i belâ / Eyleyem saña şefkatile vefâ

M/1838 Vech-i ma‘lûmı kılmaga mahsûs / **Lâzım oldı** ki göndere câsûs

leb [5] dudak

M/460 **Lebi** kim cân-fezâ-yı ‘âlemdür / Rûh-bahş-ı Mesîh-i Meryem’dür

M/462 **Lebi** hakkında gerçi söz çokdur / Ne diyem ol dehâna kim yokdur

M/616 Bu ne **lebdür** ki ursa dem hoş hoş / Mürdeye cân virür Mesîhâ-veş

M/1089 **Leb**-i dil-berdeki halâvet içün / Ruh-ı cânândaki tarâvet içün

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün tolu câm / Bûs iderdi **leb**-i nigârı müdâm

leb açmak [2] ağzını açıp söz söylemek

M/504 Hâssa söz çogıdı **açsam leb** /Lîk tutdı dehânı dest-i edeb

M/903 Bir sözüm var eger degülse edeb / **Açayın** ‘arz-ı hâle yâb yâb **leb**

lenger [1] demir çapa

M/508 Pâylı fülk safâda **lengerdür** / Mâhi-yi nûr-ı bahr-ı ahzerdür

lerzân olmak [2] tir tir titremek

M/356 Sararup havfdan çü berg-i hazân / **Ola** endâmı bîd-veş **lerzân**

M/1927 Bu şebîhûnı gördi şâh-ı hazân / **Oldı** havf u herâsile **lerzân**

leşker [1] asker

M/446 Müjeler kim o rûya **leşkerdür** / İki saf nîze-dâr-ı saf-derdür

let [1] dayak

M/2340 Devletinüñ nihâyeti **letdür** / Lezzeti kalbe ‘ayn-ı zilletdür

letâfet [8] güzellik

M/434 Cüftdür gerçi kim kıyâfetde / Tâkdur her biri **letâfetde**

M/486 Desti kim misli yok **letâfetde** / Eli üstündürür melâhatde

M/501 Nâfı kim çeşme-i **letâfetdür** / Havz-ı sîmîn-i kasr-ı cennetdür

M/510 Nice vasf eyleyüm **letâfetüñi** / Cümle endâmınuñ melâhatini

M/620 Bir benüm gibi hüsnile zîbâ / Bu **letâfetde** dil-ber ü ra‘nâ

M/621 Bu **letâfet** ki baña virdi Hudâ / Kime virdi zamânede âyâ

M/683 Bu terennüm nedür ne hâletdür / Nefesüñde bu ne **letâfetdür**

M/940 Ki serîr-i **letâfetüñ** şâhı / Evc-i burc-ı melâhatüñ mâhı

levend [6] zampara

M/1483 Didi bu oñmaduk tülüngi **levend** / Neden olmak gülüñ hevâsına bend

M/1509 Bir **levend** itdi gül-şeni me’vâ / Güle ‘âşık geçüp kılur gavgâ

M/1520 Bunda n’eyler o bî-nevâ o **levend** / Göricek niçün itmedüñ anı bend

M/1540 Didi ey gül nedür bu hâletler / Bir **levende** bu deñlü ruhsatlar

M/1545 Bir **levende** bu deñlü yüz viresen / Sözine ragbetile gûş urasan

M/1575 Bir **levend** itdi gül-şeni me'vâ / Rûz u şeb mest olup ider gavgâ

levha [2] üzerinde yazı olan düz nesne

M/432 Nûrdan **levhadur** yâhûd ki Hudâ / Âyet-i hüsni eylemiş inşâ

M/496 Sînesi oldı tahta-yı billûr / Yâ meger cennet içre **levha**-i nûr

Levlâk [1] Klasik şiirimizde sık sık geçen hadis-i kudsîlerden birisi de "Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk" (Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım) sözü (Yıldırım, 2018: s. 154).

M/144 Olmasa olmazidi nüh-eflâk / Bunı müş'ir degül midür **"Levlâk"**

leyl [4] gece

M/264 Hâb-ı gafletden uyanup ezhâr / Bâğa açılmış idi **leyl** ü nehâr

M/270 'Ayş içün cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa giderdi **leyl** ü nehâr

M/1179 Bir seher-geh ki **leyl**-i zulmânî / Ref' olup irdi subh-ı nûrânî

M/1436 Nûr-ı zulmetle **leyl** sünbül-vâr / Olmışıdı zemâne sünbül-'izâr

Leylî [2] Leylâ. Aşık olunan kadın bağlamında (bk. Mecnûn)

M/710 'Akl u fikrüñ kimüñ tufeylidür / Seni Mecnûn iden ne **Leylî'dür**

M/1344 'Aşkı Mecnûn'uñ olmasa pür-şûr / **Leylî** olmazdı hüsnile meşhûr

leyl ü nehâr [4] gece gündüz

M/372 Devr-i ‘adlüñde ey emîr bâzâr / Meger erbâb-ı ‘aşk **leyl ü nehâr**

M/515 Görüp anda bu hüsni Şâh-ı Bahâr / Şükr iderdi Hudâya **leyl ü nehâr**

M/651 Seyr iderken cihânı **leyl ü nehâr** / Diñle gör kıssa n’oldı âhir-i kâr

M/1269 Bir nice gün dahı o haste vü zãr / Yandı bu hasretile **leyl ü nehâr**

leyle-i kadr [1] Kadir gecesi

M/182 Kadre irmişdi kadrile meh-i bedr / Sanasın olmışıdı **Leyle-i kadr**

Leylî vü Mecnûn [1] Leylâ ve Mecnûn adlı iki âşık. Kendisine aşık, narsist bağlamında.

M/617 Kendü hüsninüñ oldı meftûnı / Kendü **Leylî** vü kendü **Mecnûn’ı**

lezzet [12]

1. zevk

M/818 Behre-mendem çü derd- ü mihnetile / Vasldan fârigem bu **lezzetile**

M/1252 Zevk iden derd-i ‘aşk **lezzetini** / İstemez sıhhat ü selâmetini

M/1262 Ki bulup kendü vaslile **lezzet** / Vire cânâne cehlile zahmet

M/1263 Kendü irüp murâda **lezzetle** / Nâ-murâd ide yâri gılzetle

M/1417 Dâlı oldı delîl devletine / Zâlı hem dâll zevk ü **lezzetine**

M/2165 Yine yakdı derûnını hasret / Düş gibi geldi **lezzet**-i vuslat

M/2166 Didi idüp ta‘accüb-i bisyâr / Kanı ol zevk ü **lezzet**-i dîdâr

M/2169 Kanı ol **lezzet** ü safâ kanı / Kanı ol şefkat ü vefâ kanı

M/2315 İçdiler câm-ı nâbı **lezzetile** / Öpdiler la‘l-i yâri fürkatile

M/2320 İki başdan olup mahabbetler / Zâhir olurdı zevk ü **lezzetler**

M/2340 Devletinüñ nihâyeti letdür / **Lezzeti** kalbe ‘ayn-ı zilletdür

2. kelimenin kendisi

M/2427 Yaza dâ’im mahabbeti mihnet / Kıla cehlile **lezzeti** zillet

libâs [4] giysi

M/705 Baña olsa nemed ‘aceb mi **libâs** / Âyine çün nemed de tutmaz pas

M/999 Şefkatinden ya tıfl iken mâder / Virdüginde **libâsile** zîver

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden dûd / Ol sebebden **libâsum** oldı kebûd

M/2233 Soyunup şevkile kabâsını / Aña virdi kamu **libâsını**

libâsından çıkmak [1] soyunmak

M/1652 Halk-ı ‘âlem **çıkup libâsından** / ‘Avd olup havf ile hevâsından

lîk [52] lakin, ancak, ama

M/95 Gerçi yok saña tâ‘atüm yâ Rab / **Lîk** vardur itâ‘atüm yâ Rab

M/122 Tâ‘atüñ eyle gönlüme ‘âdet / Olmasun **lîk** ‘âdetî tâ‘at

M/303 N’eyleyem **lîk** kesret-i eşgâl / Virdi gûyâyiken zebâna kelâl

M/331 Bilmezem **lîk** o nâme-i garrâ / Ne tarîkile olına inşâ

M/504 Hâssa söz çogıdı açsam leb /**Lîk** tutdı dehânı dest-i edeb

M/535 **Lîk** ol şehri eyleyen ta‘rîf / Nice ad ile eylemiş tavsîf

M/551 Gerçi hüsnile gül-‘izâr idi ol / **Lîk** ‘aşkıla dâğ-dâr idi ol

M/568 Gerçi kim olmış idi şâha gulâm / **Lîk** âzâdelikle bulmış nâm

M/584 **Lîk** mâ’il çü hâtır-ı ‘uşşâk / Sâde-dillikde şöhre-i âfâk

M/642 **Lîk** olmaga gün gibi rûşen / Tutmayup dahı bir arada vatan

M/668 Gerçi ‘aşkile bir fütâde idi / Aslda **lîk** şâh-zâde idi

M/722 Bilmezem **lîk** kimedür sûzum / Kimdürür rûz u şeb dil-efrûzum

M/726 Yok karârum figân u âhileyüm / Bilmezem **lîk** kangı şâhileyüm

M/743 **Lîk** zâhirde ey huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur bana me’vâ

M/767 Gözleri gerçi cân alur her-bâr / Cân virür **lîk** la‘l-i ‘İsâ-vâr

M/816 **Lîk** hicrânile olan hem-dem / Oldı ümmîd-i vaslile hurrem

M/857 İtmezem **lîk** nâmını izhâr / Bilene hod ider sözüm iş‘âr

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü hakîr / **Lîk** ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/913 **Lîk** ‘aşkile olmış âvâre / Düşmiş elden ele o bî-çâre

M/722 Bilmezem **lîk** kimedür sûzum / Kimdürür rûz u şeb dil-efrûzum

M/726 Yok karârum figân u âhileyüm / Bilmezem **lîk** kangı şâhileyüm

M/743 **Lîk** zâhirde ey huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur bana me’vâ

M/1022 Gerçi öldürmek anı zahmetdür / **Lîk** o derd-mende minnetdür

M/1132 **Lîk** bir muktezâ-yı mahbûbı / Kullanup nâzile bu üslûbı

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm gül-şen / **Lîk** cânum esîr-i derd-i mihen

M/1206 Zâhiren olmışam egerçi karîb / **Lîk** oldı ba‘îd vasl-ı habîb

M/1208 Görmedüm zerre deñlü bûy-ı vefâ / **Lîk** gördüm hezâr cevr ü cefâ

M/1341 Hüsnile gerçi gül dürür zîbâ / **Lîk** bülbül virür zuhûrı aña

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘aşk gâlib olur / **Lîk** ma‘şûk aña tâlib olur

M/1550 Kıymadum **lîk** havf idüp senden / Kıldum ammâ ki red bu gül-şenden

M/1597 Dili var **lîk** nutka kudreti yok / Hâlini söylemege tâkati yok

M/1646 Gerçi gâyet harâret issi idi / **Lîk** râyî vü rü’yet issi idi

M/1683 **Lîk** var mülk-i Rûm’da bir şehr / Görmemiş mislin ü nazîrin dehr

M/1724 Komadı **lîk** gayret-i şâhı / Ola anuñ zebân ü cân-gâhı

M/1739 Nûr idi gerçi cismi ser-tâ-ser / **Lîk** fi’linde nârdan eser

M/1765 Gerçi kaçmak da bî-hünerlikdür / **Lîk** derler yirinde erlikdür

M/1796 **Lîk** kahrında lutf olup zâhir / Kıldı biñ dürlü ni‘meti hâzir

M/1817 Bir kemâl ehli kudret issi idi / **Lîk** gâyet de ni‘met issi idi

M/1827 Germ-tab‘ idi **lîk** serd-mizâc / Âb idi geh safâda gâh zücâc

M/1837 Gerçi ol sözi eyledi tasdîk / **Lîk** kılmaga rûşen ü tahkîk

M/1841 **Lîk** ol nâmı bilmeyüp ‘âmmî / Aña Yaprakdöken komış nâmı

M/1844 Evvelâ **lîk** varıcak anda / Lutfıla kıl reviş gül-istân’da

M/1860 **Lîk** ol şâh eyleyüp ihsân / Başlarına zer eyledi efşân

M/1865 Gerçi lutfından oldılar şâkir / **Lîk** kahrıyla ditreyüp dir dir

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi eyler berd / **Lîk** ider zulmı dehri dûzah-ı serd

M/1881 Gerçi kim bî-usûl idi râyı / **Lîk** koydı usûle dünyâyı

M/1895 **Lîk** nâzüklügile nice harîf / Geydi kürki içinde oldı zarîf

M/1915 Gerçi kâfûr-veş sefîd-‘izâr / **Lîk** kâfûr gibi bârid-kâr

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü sefîd / **Lîk** bârid tabî‘atı çü hadîd

M/1995 Size gerçi bu kâr zahmetdür / **Lîk** ben hâk-sâre minnetdür

M/2015 **Lîk** yab yab zebûn u zâr oldı / ‘Askeri cümle târ-mâr oldı

M/2412 **Lîk** efsânesin sanma dürûg / Bulımaz çün dürûg-ı şem‘-i fürûg

Lî-maallâh [1] Peygamberimizin Allah’a olan yakınlığını ortaya koyan “Benim, Allah ile öyle bir vaktim var ki, ne mukarreb bir melek ne de mürsel bir nebi benimle birlikte o vaktin içine sığar” meâlindeki hadis-i şerife lîma‘allâh ifâdesiyle iktibâs eder (Erzen, 2019: s. 73).

M/221 **Lî-ma‘-Allâh** makâmın etdi mahal / Ne melek sagıdı anda ne mürsel

lîmûn [1] limon. limon gibi sararmak bağlamında

M/1336 Gözlerüm yaşı döndi Ceyhûn’a / Beñzümüñ rengi reng-i **lîmûna**

lisân-ı hâl [1] hal dili

M/1611 Gördi kim yok Benefşe nutka mecâl / İtdi ol dem **lisân-ı hâlile** kâl

livâ [2] bayrak, sancak

M/346 Müsta‘idd-i **livâ**-yı devlet ü baht / Müstahikk-ı külâh-ı ‘izzet ü taht

M/539 Çekdi Gül de **livâ**-yı sebzâ-reng / Buldı fer makdemiyle sebz-evreng

liyâkat [3]

1. iktidar

M/345 Ol ki oldı **liyâkat**-ı şânî / Mûcib-i devlet ü cihân-bânî

2. layık olma

M/385 Pîr olup devlet ü sa‘âdetle / Şâh ola ‘âkıbet **liyâketle**

M/1390 ‘Âşık olduñ baña sadâkatile / Vâsıl ol vasluma **liyâkatile**

lutf [58] ihsan, inayet, bağış, kerem

M/27 **Lutfuñıla** güşâde kalb-i cinân / Feyzüñile safâda âb-ı revân

M/31 Gonceye l**utfıla** dehân virdüñ / Sûsene şekkerîn zebân virdüñ

M/114 Cümle ahlâkumı kılup tebdîl / Eyle ben derd-mende **lutf**-ı cezîl

M/196 İrişüp anda **lutfıla** o hümâm / Oldı ervâh-ı enbiyâya imâm

M/201 Safha-i çarha eyleyüp ta‘zîm / Kıldı âyât-ı **lutfını** terkîm

M/203 Eyleyüp zevk u şevk-ile âheng / Urdı dâmân-ı **lutf** u cûdına çeng

M/231 İşidüp anı cümle-i ashâb / Buldılar **lutf**-ı Hakk’a fethü’l-bâb

M/241 Gerçi cürm ü günâhuma hadd yok / **Lutf** u ihsânuña senüñ ‘add yok

M/245 **Lutfuñ** olmazsa ‘özr-hâh baña / N’ideyin ne kılayın âh baña

M/353 ‘Adli esrâra kıldı zecrile kehr / **Lutfı** ahyâra virdi nef‘ile behr

M/362 **Lutf** u kahrile ol şeh-i mümtâz / Oldı düşmen-güdâz u dost-nüvâz

M/364 Olalı **lutfı** şöhret-i devrân / Oldı cândan muhibbi pîr ü civân

M/365 ‘Adl ü cûdı olalı aña üslûb / İtdi **lutfı** cihânda cezb-i kulûb

M/384 Vire şeh-zâdesine **lutf**-ı celîl / Devlet ü ‘izzetile ‘ömr-i tavîl

M/400 Âb-ı ‘adliyle tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı **lutfıyla** dehr misl-i cinân

M/401 **Lutf** u ihsân ü cûdile ma‘rûf / ‘Adl ü insâf ü dâdile mevsûf

M/454 Hâli kim yüzde nokta hey’etdür / Merkez-i hüsn ü **lutf** u behcetdür

M/487 Aña sunmış ‘inân-ı **lutf**-ı Hudâ / Eli üstine el olmaz aslâ

M/491 Oldı engüşti sanki hâme-i sîm / Kılmaga **lutf** âyetin terkîm

M/519 Sundı destine **lutfıla** fi’l-hâl / Açdı Gül de kitâbı bî-ihmâl

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir şehr / **Lutf**-ı âb u hevâda şöhre-i dehr

M/541 ‘Adlile hurrem itdi dünyâyı / **Lutfile** hoş-dem itdi dünyâyı

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı cümle meşâmm / **Lutfını** söyler oldı hâss u ‘âmm

M/750 **Lutf**-ı âb u hevâda ol hoş şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/758 Hüsnile bî-nazîr-i ‘âlemdür / **Lutfile** dil-pezîr-i âdemdür

M/927 Tutdı el üzre **lutf** u ‘izzetile / Başı üzre yir itdi hürmetile

M/1034 İtme pâ-mâl o nâ-tüvânı meded / Eyle tûfân-ı kahra **lutfuñı** sedd

M/1039 İtse ehl-i kemâle şâh ihsân / **Lutf**-ı tab‘ına olur ol bürhân

M/1102 Tab‘-ı serdini şevkile germ it / Dil-i sahtını **lutfile** nerm it

M/1214 N’ola ger kesb idüp sevâb-ı cezîl / **Lutfuñ** olsa bu derd-mende delîl

M/1241 Olsa **lutfuñla** behre-mend o gedâ / Keremüñden ne kem ola şâhâ

M/1362 Bâğa virmişdi **lutfıla** revnak / Nâmı olmışıdı bâğda zanbak

M/1365 N’ola ger **lutfuñ** eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ o pâd-şâha resûl

M/1380 Âb-ı **lutfumla** ideyin teskîn / Nice bir yansun âteşe miskîn

M/1398 **Lutfıla** kullanup bu üslûbı / Çün tamâm itdi yazdı mektûbı

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab hem-ser / Kef’i oldı kemâl-i **lutfa** eser

M/1425 Lâmı hem **lutfın** eyleyüp izhâr / Kereme mîmi oldı âhir-i kâr

M/1546 **Lutfuña** ol gedâ olup magrûr / Ola güstâh ü eyleye şer ü şûr

M/1567 Yüri var ol remîdeyi râm it / Zecr ü kahr itme **lutf** u in‘âm it

M/1568 Gam u derdile olmasun pâ-mâl / **Lutfile** var hâtırını ele al

M/1569 Aña **lutfile** ‘özr-i tâm eyle / Dile eksüklügin tamâm eyle

M/1704 **Lutf** ile eyleme kelâmı sakın / ‘Unf ile söyle her peyâmı sakın

M/1796 Lîk kahrında **lutf** olup zâhir / Kıldı biñ dürlü ni‘meti hâzir

M/1822 Gerçi **lutf** ile olmışidi şehîr / Kahrı hem olmış idi ‘âlem-gîr

M/1826 Mümtezic bir garîb-meşreb idi / **Lutfile** kahrdan mürekkeb idi

M/1844 Evvelâ lîk varıcak anda / **Lutfıla** kıl reviş gül-istân’da

M/1853 Gül-şen ehliyle imtizâc itdi / Her birin **lutfı** hoş-mizâc itdi

M/1867 Gerçi kim **lutfı** çok zuhûr itdi / Giderek kahrı çün sudûr itdi

M/1870 Bu tarik ile bir nice eyyâm / **Lutf** u kahr ile eyledi ârâm

M/1973 **Lutf** u cûd ile şâh-ı nîkû-nâm / İtdi şâh-ı bahâra çok ikrâm

M/2088 Kaçan itdi du‘âyı bir mazlûm / Ki kıla **lutf**-ı Hak anı mahrûm

M/2102 Cürm olup bu hakîre **lutf**-ı nefes / Eyledi derdile esîr-i kafes

M/2155 Şevkile bülbül itdi nâlişler / **Lutfile** kıldı gül nevâzişler

M/2156 O buña kıldı **lutfile** ihsân / Bu aña cânın eyledi kurbân

M/2218 Şâh envâ‘-ı **lutfile** der-hâl / Bülbüli itdi gül-şene irsâl

M/2234 La‘l ü zer saçdı pâyine bî-hadd / İtdi in‘âm ü **lutfını** bî-‘add

M/2403 Oldı elfâzı **lutfıla** hem-var / Hem ma‘ânîsi âb-ı sâfî-vâr

M/2421 **Lutf**-ı lafzına infi‘âl vire / Vezn-i nazmına ihtilâl vire

lutf-bahş [1] lütuf veren

M/20 **Lutf-bahş**-ı hevâ-yı rûh-efzây / ‘Itr-sây-ı sabâ-yı nâfe-güşây

lutf eylemek/itmek [5] lütfetmek, müsaade etmek

M/735 Bu sözi gûş idince peyk-i Nesîm / Didi **lutfeyle** ey civân-ı kerîm

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie o zâr / Hâkden kaldur **eyle lutfuñı** yâr

M/1548 Aña yüz virme **lutf idüp** ey şâh / Haddini bilsün ol gedâ-yı tebâh

M/1871 ‘Âkıbet diñle aña gerdiş-i dehr / **Lutf idüp** soñra nice eyledi kahr

M/2078 Rahmet-i ‘âm ü **lutf**-ı hâs **eyle** / Bu kafesden beni halâs eyle

lutf-ı Hudâ [1] Allah’ın yardımı

M/872 Didi ey mest-i ‘aşk-ı bî-pervâ / Gam yime kim irişdi **lutf-ı Hudâ**

lutf-ı tab‘ [3]

1. iyi huylu

M/395 Ya‘nî Rûm içre var idi bir şâh / **Lutf-ı tab‘** ile hurrem ü dil-hâh

M/586 **Lutf-ı tab‘ıyla** olup ehl-i safâ / Cûy-ı dil-cûy dirler idi aña

2. yetenek

M/524 Var idi **lutf-ı tab‘**ı çün haylî / Şi‘r ü inşâya eyledi meyli

lutf kılmak [1] bahşetmek

M/1224 Ola kim eyleyüp sözüm makbûl / **Kıla** ol şâh **lutfını** mebzûl

lücce [1] deniz

M/233 Dil ü cân ile eyleyüp tasdîk / Oldılar gark-ı **lücce**-i tahkik

M

mâ [2] su

M/838 Şehr-i Gül-zâr'dan berü çün **mâ** / Gördi akup gelür bir ehl-i safâ

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı 'âşık tek / Oldı biryân derûn-ı **mâda** semek

ma 'ânî [1] anlamlar

M/2403 Oldı elfâzı lutfıla hem-var / Hem **ma'ânîsi** âb-ı sâfî-vâr

Mâ-'arefnâke hakka ma'rifetik [1] hadîs-i şerîf "Ya Rab, Seni zatına yakışır şekilde bilmedik.

M/76 Zâtuñı kimse olmadı müdrik / ***Mâ-'arefnâke hakka ma'rifetik***

ma'ârif [2] bilgi, kültür

M/316 Ekserî 'âlemüñ olup 'âmî / Kaldı fazl u **ma'ârifüñ** nâmı

M/908 Gerçi zâhirde bir fakîr ü hakîr / Lîk 'ilm ü **ma'arif** içre emîr

ma'âş [2] memurlara verilen aylık

M/304 Olmaga muntazım umûr-ı **ma'âş** / Olmışam hizmet üzre hâzır-baş

M/305 Kılmadan defter-i **ma'âşı** rakam / Değmez el kim kılam tırâş-ı kalem

ma‘bûd [1] İlâh

M/761 Bir sanemdür ki eyleyen meşhûd / Dînüm içün anı ider **ma‘bûd**

mâ-cerâ [2] olan biten

M/2231 **Mâ-cerâyı** rivâyet eyledi hep / Cümle hâlin hikâyet eyledi hep

M/2256 Dile geldükçe **mâ-cerâ-yı** kadeh / Okudı her biri du‘â-yı kadeh

mâder [2] anne

M/995 Şîr virdükde agzuma **mâder** / Zehr olaydı n’olaydı şîr-i ter

M/999 Şefkatinden ya tıfl iken **mâder** / Virdüginde libâsile zîver

mâ-fi’z-zamîr [1] gönülden geçen şeyler

M/920 İtdi Bülbül de hâlini takrîr / Cümle **mâ-fî’z-zamîrini** ta‘bîr

maglûb olmak [2] yenilmek

M/2384 Garaz oldur ki nefs olsa gazûb / **Olur** elbette ‘akl u cân **maglûb**

M/2394 Olsa gâlib o şâh-ı nîk-üslûb / Şehvetile gazab **olur maglûb**

magrib [2] Yemen vilayetine bağlı nâhiye. Cezâyir, Barbaros döneminde Cezâyir-i Bahr-i Sefid ile birlikte bir eyâleti idi. Ad karışıklığını önlemek için bu eyâlete “Cezâyir-i Garb” ve “Mağrib”denildi (Sezen, 2017: s. 522).

M/579 Hâk-i **magribden** eylese harekât / Maşrıkı seyr iderdi ol sâ‘at

M/1873 Mülk-i **maġribde** varidi bir şâh / Dem-i serdile mû’zî vü cân-gâh

magrûr olmak [3] gururlanmak

M/618 Germ olup hüsnile kemâline / Didi **magrûr olup** cemâline

M/1546 Lutfuña ol gedâ **olup magrûr** / Ola güstâh ü eyleye şer ü şûr

M/1676 Germ olup devlet ü celâletine / **Oldı magrûr** hışm u heybetine

magz [1] beyin

M/1669 Tâbına mâni‘ olmayup pâ-pûş / Pâdan eylerdi **magzı** kellede cûş

mâh [20] ay

M/172 Sâye salmazdı hâke gerçi o **mâh** / Hoş geçer sâyesinde bende vü şâh

M/183 Ol gice **mâh**-ı âsmân-ı kemâl / Ahter-i neyyir-i sipihr-i celâl

M/607 Didi hüsnine germ olup ol **mâh** / Bârek-Allâhu lâ-ilâhe sivâh

M/759 Cümle hûbâna şâh odur şimdi / Hüsn evcinde **mâh** odur şimdi

M/940 Ki serîr-i letâfetüñ şâhı / Evc-i burc-ı melâhatüñ **mâhı**

M/972 Rûz-ı hicrân mısın nedür bu zalâm / Oldı mı yohsa **mâhuñ** işi tamâm

M/1004 Eyleriken bu resme girye vü sûz / Togdı nâ-gâh **mâh**-ı çarh-efrûz

M/1005 Gördi çün **mâh** virdi ‘âleme tâb / Kodı gayrı vü itdi **mâha** hitâb

M/1024 Kodı **mâhı** o ‘âşık-ı bî-tâb / Subha sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1027 Kalbümi kıl safâyıla gül-şen / Eyle ol **mâha** sıdkumı rûşen

M/1041 Görüp anı sipihre yüz tutdı / Kodı **mâhı** vü mihre yüz tutdı

M/1051 Eyle ol **mâha** mihrümi izhâr / Di ki ey şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1067 Mihr ü **mâhı** koyup Halîl-âsâ / Hakk'a yüz tutdı itdi 'arz-ı recâ

M/1092 Şem'-i **mâhuñ** ziyâsı hakkıyçün / 'Âlemüñ rûşenâsı hakkıyçün

M/1227 Didi ey âftâb-ı burc-ı cemâl / **Mâh**-ı pür-nûr-ı âsmân-ı kemâl

M/1228 **Mâh**-ı hüsnüñ münevver itsün Hak / Her murâduñ müyesser itsün Hak

M/1437 **Mâh** kurmış felekde hengâme / Encüm üşmiş başına çün 'âmme

M/2142 Gördi başına gün togup nâ-gâh / Burc-ı devletden oldı zâhir **mâh**

M/2152 Zî-sa'âdet ki el virüp ikbâl / İtdi **mâh**-ı kemâl 'arz-ı cemâl

M/2299 Kılmaga şâh **mâhile** sohbet / İtdi encüm felekde cem'iyyet

mahabbet [7]

1. sevgi, aşk

M/100 Mâsivâ hubbun it göñülden dûr / Kalbüm itsün **mahabbetüñ** pür-nûr

M/102 Şöyle tolsun **mahabbetüñle** göñül / Pertev-i sırr-ı vahdetüñle göñül

M/1055 Nice bir yana derd ü hasretle / Nazar eyle aña **mahabbetle**

M/1086 Ehl-i hüsnüñ melâhati hakkı / 'Aşk erinüñ **mahabbeti** hakkı

M/2157 Sordı ol hâtırını şefkatile / Derdini yandı bu **mahabbetile**

M/2371 Lâle k'oldı bu meclise sâkî / Oldı dilde **mahabbet**-i bâkî

2. kelimenin kendisi

M/2427 Yaza dâ'im **mahabbeti** mihnet / Kıla cehlile lezzeti zillet

mahabbet itmek [1] sevmek

M/1098 Ahmed'e **itdügüñ mahabbet** içün / Ol kerem-kânı yüce hazret içün

mahabbet olmak [1] aşık olma

M/2320 İki başdan **olup mahabbetler** / Zâhir olurdı zevk ü lezzetler

mahal [2]

1. yer, mertebe

M/221 Lî-ma'-Allâh makâmın etdi **mahal** / Ne melek sagıdı anda ne mürsel

2. layık, uygun

M/993 Olmadı bârî kâş tîg-i ecel / Kanumı dökmegi göreydi **mahal**

mahbes [4] hapishane

M/1631 Eyleyüp derdile esîr-i kafes / Kafesi kıldılar aña **mahbes**

M/1883 Dem-i serdinden üşüyüp her kes / Hânesin kıldı kendüye **mahbes**

M/2075 Kafes oldı bu hasteye **mahbes** / Nice taralmayam misâl-i kafes

M/2119 Bülbül-i zâr olup esîr-i kafes / Kafes olmış o hasteye **mahbes**

mahbûb [5]

1. sevgili, dilber

M/64 Zülf-i **mahbûbu** bend bend itdüñ / Her kılın ‘âşıka kemend itdüñ

M/724 Geçer uş böyle tarz u üslûbum / Kimdürür bilmezem ki **mahbubum**

M/1132 Lîk bir muktezâ-yı **mahbûbı** / Kullanup nâzile bu üslûbı

M/2417 Oldı bir şâhid-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü hulkile dil-ber ü **mahbûb**

2. habîb, dost

M/134 Ya‘nî **mahbûb**-ı Hazret-i Ma‘bûd / Mustafâ vü Muhammed ü Mahmûd

mahbûb olmak [2] sevilmek

M/2282 Baña senden gelen olur mergûb / Hûbdan cümle fi‘l **olur mahbûb**

M/2398 Hamdü li-llâh bu nüsha-i mergûb / **Oldı** evrâk-ı gül gibi **mahbûb**

mahbûs olmak [3] hapsedilmek

M/312 **Olsa** tûtî mukayyed ü **mahbûs** / Hiç olur mı kelâmdan me’yûs

M/1632 **Oldı** bülbül kafesde çün **mahbûs** / Zevk ü râhatdan oluban me’yûs

M/2053 Kaldı ol müstemend **olup mahbûs** / Behre-i hân-ı vasldan me’yûs

mahfî [1] gizli, saklı

M/39 Rahmetüñle cihânı var itdüñ / Kenz-i **mahfîyi** âşikâr itdüñ

mahfî olmak [1] gizlenmek

M/470 Dürc-i la‘l içre sinni dürr ü güher / **Oldı mahfî** ki bula revnak u fer

mâh-ı âsmân-ı vefâ [1] vefa göğünün dolunayı

M/186 Didi ey **mâh-ı âsmân-ı vefâ** / Âftâb-ı münîr-i burc-ı vefâ

mâh-ı çâr-deh [1] dolunay-ayın on dördü

M/185 Anda iken O mâh-ı çâr-deh-i şeb / İrdi nâ-gâh Peyk-i Hazret-i Rabb

mâh-ı enver [1] parlak ay

M/612 Bu nice ‘ârız-ı münevverdür / K’aña ser-geşte **mâh-ı enverdür**

mâh-ı tamâm [3] dolunay

M/184 Sanki burc-ı şerefde **mâh-ı tamâm** / Ümmühânî evini itdi makâm

M/198 Çünki evvelki gögi itdi makâm / Bildi eksüklügini **mâh-ı tamâm**

M/1210 Kimse yok hâlüm eyleye i‘lâm / Ola kim rahm ide o **mâh-ı tamâm**

mâhi [1] balık

M/508 Pâyı fülk safâda lengerdür / **Mâhi**-yi nûr-ı bahr-ı ahzerdür

mâhir [3] becerikli

M/1808 Hem dahı nakş-bend-i **mâhir** idi / Bu iki fende misli nâdir idi

M/1811 Katı nakkâşlıkda **mâhir** idi / Nice **mâhir** diyem ki sâhir idi

mahkûm olmak [1] hükmü altına girmek

M/1678 Cümle ‘âlem **olup** bana **mahkûm** / Oldı dest-i tasarrufumda çü mûm

Mahmûd [1] Hz. Muhammed'in adlarındandır (Zavotçu, 2006: s. 464).

M/134 Ya‘nî mahbûb-ı Hazret-i Ma‘bûd / Mustafâ vü Muhammed ü **Mahmûd**

mahmûm [1] hummalı, sıtmalı

M/1697 Nefesi germ çün teni **mahmûm** / Nâmı olmışdı dilde bâd-ı semûm

mahmûr [2] uykulu

M/560 Gice gündüz elinde câm-ı sürûr / Her gice mest ü her seher **mahmûr**

M/2247 Câm-ı zerrîni ala nergis ele / Mest ü **mahmûr** bezm-i bâga gele

mahrem [2] sırdaş

M/963 Gördi gamdan ziyâde **mahremi** yok / Eşk-i çeşminden özge hem-demi yok

M/1077 **Mahremüm** gussa hem-demüm nâle / Ugramasun kimesne bu hâle

mahrem-i râz kılmak [1] sırlarını paylaşmak

M/2160 İki cânibden oldı nâz ü niyâz / **Kıldılar** bir birini **mahrem-i râz**

mâh-ruhsar [1] ay yanaklı

M/341 **Mâh-ruhsâr** u âfitâb-cemâl / Şâh-ı ferhunde-fâl u nîk-hısâl

mahrûm kılmak [1] yoksun bırakmak

M/2088 Kaçan itdi du‘âyı bir mazlûm / Ki **kıla** lutf-ı Hak anı **mahrûm**

mâh-serîr [1] ay tahtı

M/348 Burc-ı devletde âfitâb-ı münîr / Kasr-ı rif‘atde şâh-ı **mâh-serîr**

mahsûs kılmak [1] ortaya çıkartmak

M/1838 Vech-i ma‘lûmı **kılmaga mahsûs** / Lâzım oldı ki göndere câsûs

mâh-veş [1] ay gibi güzel

M/2151 Ki togup baht u devletüm güneşi / Ölmeden gördi göz o **mâh-veşi**

mahv itmek [1] mahvetmek

M/1047 Subh-ı mihrüñden urmasa ger dem / Nûr-ı vechini **mahv iderdi** zalam

mahv kıl [1] mahvetmek

M/125 **Kıl** sücûdumda ‘akl u fikrümi **mahv** / Gayr fikrile kılma secdem sehv

mahv olmak [2] mahvolmak

M/1878 Dem-i serdile **mahv olur** dûzah / Sıfat-ı zâtı irümemiş yoh

M/2016 Eriyüp geçdi Berf **mahv oldı** / Gözi yaşıyla yir yüzi toldı

mahz [1] ta kendisi

M/497 Nûr-ı **mahz** oldı çün o sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

mahzenü’l-esrâr [1] sırlar mahzeni

M/136 Sîne-i pâki **mahzenü’l-esrâr** / Vech-i pür-nûrı matla‘ü’l-envâr

mahzûn [1] hüzünlü âşık

M/490 Katl idüp yâ bir iki **mahzûnı** / Elini kana sokdı ol hûnî

mahzûn olmak [1] hüzünlenmek

M/2069 Bu yana bülbül-i esîr ü zebûn / Derd-i hicrânile **olup mahzûn**

mâ’il [3]

1. benzer

M/584 Lîk **mâ'il** çü hâtır-ı 'uşşâk / Sâde-dillikde şöhre-i âfâk

2. meyilli

M/850 Kıble-gâhuñ na Ka'be-i dildür / K'aña kalbüñ bu resme **mâ'ildür**

M/1421 Tâları tayyibb-i hâtıra **mâ'il** / Zâ'sı zâhir ki hazz olur hâsıl

mâ'il olmak [2] meyletmek

M/840 Ya'nî kim Cûy-ı sâf u rûşen-dil / 'Âlemüñ seyrine **olup mâ'il**

M/1488 Oluban hâsılı perîşân-dil / **Oldı** bir fitne kılmaga **mâ'il**

makâl eylemek [1] söz etmek

M/2210 **Eyledi** bir makâmdan çü **makâl** / İtdi şâh-ı cihân 'arz-ı cemâl

makâm [8] yer

M/229 Yine irdi **makâmına** ol ân / Vardı vü geldi bir nefesde hemân

M/283 Bir **makâm**-ı şerîf ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü nazîf

M/1201 Der-i dil-dâriken bu zâre **makâm** / Câna dîdâr-ı dost oldı harâm

M/1444 Bu **makâmâtı** seyr idüp her-dem / Gâh zîr itdi nagmesin geh bâm

M/1800 Yab yab oldı revâ **makâmına** / N'eylesün irdi çün merâmına

M/2018 Yine olup **makâmına** râci' / Zulmeti oldı bâgdan râfi'

M/2210 Eyledi bir **makâmdan** çü makâl / İtdi şâh-ı cihân 'arz-ı cemâl

M/2338 Kimüñ itdi **makâmını** a'lâ / K'itmeye hâki menzil ü me'vâ

makâm-ı ‘uzlet [1] yalnızlık köşesi

M/271 Kendü hâlümde ben ferâgatde / Sâkin idüm **makâm-ı ‘uzletde**

makâm itmek [3]

1. kalmak, konaklamak

M/184 Sanki burc-ı şerefde mâh-ı tamâm / Ümmühânî evini **itdi makâm**

M/221 Lî-ma‘-Allâh **makâmın etdi** mahal / Ne melek sagıdı anda ne mürsel

2. çıkmak, yükselmek

M/198 Çünki evvelki gögi **itdi makâm** / Bildi eksüklügini mâh-ı tamâm

makâm olmak [2] makam edinmek

M/161 Gerçi Tûr oldı menzil-i Mûsâ / Anuñ **oldı makâm**-ı ‘arş-ı a‘lâ

M/2050 İrüp ol zâre fitnesi hâruñ / Kafes **oldı makâmı** ol zâruñ

makbûl [2] beğenilen

M/282 Eyleyüp bir latîf bâğa nüzûl / Hurrem ü hûb u dil-keş ü **makbûl**

M/923 Anuñ âzâdlu gulâmı idi / ‘Abd-ı **makbûl** u nîk-nâmı idi

makbûl eylemek/itmek [2] hoşa gitmek, beğenmek

M/337 İşidüp ol sözi **idüp makbûl** / Zevkile şevkile olup meşgûl

M/1224 Ola kim **eyleyüp** sözüm **makbûl** / Kıla ol şâh lutfını mebzûl

makbûl olmak [1] beğenilmek

M/1913 Kullarından meger aña bir kul / **Olmışidi** mukarreb ü **makbûl**

makdem [11] geliş

M/197 İtdi andan pes âsmâna ‘urûc / **Makdemiyle** müşerref oldı burûc

M/213 İrişüp **makdemiyle** nûr-ı safâ / Her biri buldılar sebât ü bekâ

M/215 Geçüp andan çü ‘arşı eyledi ferş / **Makdeminden** irişdi rif‘ate ‘arş

M/539 Çekdi Gül de livâ-yı sebzâ-reng / Buldı fer **makdemiyle** sebz-evreng

M/1006 Didi derdile ey meh-i enver / **Makdemüñden** irişdi ‘âleme fer

M/1008 Alduñ ol şem‘den meger behre / Ki safâ virdi **makdemüñ** şehre

M/1009 Dehri tutmışdı şâm-ı zulmânî / **Makdemüñ** irdi kıldı nûrânî

M/1367 **Makdemüñ** ola kim olup ferruh / Rahm ide ol nigâr-ı ferruh-ruh

M/1999 İrdi nâ-gâh subh-dem Nev-rûz / Kıldı âfâkı **makdemi** pîrûz

M/2003 Gerçi irmişdi ehl-i bâga memât / Buldılar **makdemiyle** tâze hayât

M/2175 Didi peyk-i nesîme ey server / İrişür **makdemüñle** ‘âleme fer

maksûd [5]

1. kasdolunan

M/142 Olmasa Zât-ı pâki ger **maksûd** / Olmaz idi iki cihân mevcûd

2. arzu, istenilen şey

M/882 Baña olduñ vesîle-i **maksûd** / Ola **maksûduña** vesîle vürûd

M/1461 Didi kim ‘aşkdan nedür **maksûd** / ‘Aşk kârında var mı ‘âşıka sûd

M/1462 Didi yoklukdur ‘âşıka **maksûd** / Sûd ‘ayn-ı ziyân ziyândur sûd

mâl [2] mal mülk

M/1036 Gerçi ne câh ü **mâlı** var şâhum / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/2339 Mârdur **mâlı** der-hemîdür hem / Keremi merg ü merhemi dirhem

mâl-â-mâl olmak [1] ağzına kadar dolmak

M/1181 Âftâb itdi halka ‘arz-ı cemâl / Oldı şevkiyle dehr mâl-â-mâl

mâlî kılmak [1] doldurmak

M/2245 Oldı ol dem işâret-i ‘âlî / Ki **kıla** Lâle sâgarın **mâlî**

Mâliki yevmi-ddîn [1] “Ödül ve ceza gününün tek hâkimi.” (Fâtiha 1/4).

M/152 **Mâlik-i yevmi’d-dîn*** Muhammed’dür / Şem‘-i bezm-i yakîn Muhammed’dür

ma‘lûm [2] bilinen

M/1071 Saña **ma‘lûmdur** benüm hâlüm / Müşkil oldı ziyâde ahvâlüm

M/1838 Vech-i **ma‘lûmı** kılmaga mahsûs / Lâzım oldı ki göndere câsûs

ma‘lûm eylemek [1] anlamak

M/1373 Çünki ahvâli **eyledi ma‘lûm** / Cümle şükr ü şikâyetin mefhûm

ma‘lûm itmek [2]

1. göstermek

M/168 Hadd-i i‘câzın **itmege ma‘lûm** / Söyledi aña berre-i mesmûm

2. anlamak

M/1621 Hâlümi kimse **itmedi ma‘lûm** / Kimseye sırrum olmadı mefhûm

ma’lûm olmak [2] idrak etmek

M/1692 Ola kim kahrum **olıcak ma’lûm** / Eriyüp nâr-ı havfdan çü mûm

M/1788 Kande gitdügi **olmayup ma’lûm** / Kimseye sırrı olmadı mefhûm

ma‘nâ [5] anlam

M/2359 Bunı efsâne sanma efsûndur / Lafz u **ma‘nâsı** dürr-i meknûndur

M/2360 Kuru efsâneden n’olur hâsıl / **Ma‘nâsıdur** murâd bundan bil

M/2409 Bu gül-istânı eyleyüp tertîb / Lafz u **ma‘nâsın** eyledüm terkîb

M/2411 Virüp efsânesine ‘aklum zîb / Lafz u **ma‘nâsın** eyledüm terkîb

M/2420 Olmayup lafz u **ma‘nâsına** habîr / Geh zeber kıla lafzını geh zîr

mânend [1] gibi

M/1897 Emri **mânend**-i âb olup cârî / Yil gibi oldı hükmi hem sârî

ma‘nevî [1] Mesnevî-i Manevî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin eseri

M/289 Açılup gâh mesnevîden bahs / Oldı lafz-ı **ma‘nevîden** bahs

mâni‘ [2]

1. engel

M/807 Edeb ü şerm ‘akla tâbi‘dür / ‘Aşk hod ‘akla fikre **mâni‘dür**

2. Çinli meşhur bir ressam

M/1810 Berglerle zemîne salsa nukûş / **Mâni** hayrân olup ola bî-hûş

mâni‘ olmak [3] engellemek

M/1491 Kande kim mihr-i vasl ola lâmi‘ / **Olur** elbette aña bir **mâni**‘

M/1580 Gül de olup hevâsına tâbi‘ / Anuñ **olmaz** fücûrına **mâni**‘

M/1669 Tâbına **mâni‘ olmayup** pâ-pûş / Pâdan eylerdi magzı kellede cûş

mansûr [1] zafer kazanmış

M/1960 Saluban şehr-i gül-şene şer ü şûr / Olmış idi muzaffer ü **mansûr**

manzar [1] bakılan, görülen yer. pencere

M/63 Dil-beri **manzar**-ı cemâl itdüñ / ‘Âşıkı mazhar-ı celâl itdüñ

manzar-ı Hakk [1] Allah’ın gözetimi

M/558 Nazar-ı pâk ile ol idi hemân / **Manzar-ı Hakk** u nâzır-ı dîvân

manzûr eylemek [1] yansıtmak

M/68 Kimde kim hüsnüñ **eyledüñ manzûr** / Oldı ‘âşıklıgıla ol meşhûr

mâr [3] yılan

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Virüben mûr u **mâra** neşv ü nemâ

M/1493 Nerede kim gül ola hârı olur / Kande bir genc açılsa **mârı** olur

M/2339 **Mârdur** mâlı der-hemîdür hem / Keremi merg ü merhemi dirhem

ma‘rifet [2] bilgi

M/317 Kem olup fazl u **ma‘rifet** ehli / Tutdı âfâkı câhilüñ cehli

M/2358 Ey bu evrâka eyleyen nezeri / Sende varısa **ma‘rifet** eseri

ma‘rûf [1] tanınmış

M/401 Lutf u ihsân ü cûdile **ma‘rûf** / ‘Adl ü insâf ü dâdile mevsûf

mâsivâ [2] Tasavvufta Allah'ın dışındaki her şey (Cebecioğlu, 1997: s. 223).

M/70 Cümle sensin olan hakîkat-ı hâl / **Mâsivâ** arada hayâl-i muhâl

M/100 **Mâsivâ** hubbun it göñülden dûr / Kalbüm itsün mahabbetüñ pür-nûr

ma‘siyet [1] günah

M/92 Sen ganîsen gınâdurur sıfâtuñ / Saña bir kârı hayr u **ma‘siyetüñ**

ma‘siyet kılmak [1] günah işlemek

M/94 **Ma‘siyet kılsa** hem cihân yek-sân / Gelmez andan kemâline noksân

maşrık [1] Doğu

M/579 Hâk-i magribden eylese harekât / **Maşrıkı** seyr iderdi ol sâ‘at

ma‘şûk [4] aşık olunan, sevilen

M/1342 Gerçi **ma‘şûka** virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘aşk gâlib olur / Lîk **ma‘şûk** aña tâlib olur

M/1456 Didi kim cân olalı ‘aşka esîr / Oldı **ma‘şûk** u ‘aşk u ‘âşık bir

M/2326 Bir yire geldi ‘âşık u **ma‘şûk** / Cümle bir oldı sâbık u mesbûk

mâtem tutmak [3] yas tutmak

M/976 Hancere düşdi varısa behrâm / **Mâtemin tutdı** çarh-ı nîlî-fâm

M/1594 Mihnet ü derdile **tutup mâtem** / Olmış idi kebûd-pûş u dijem

M/1616 Gül-i ra‘nâdan irdi cânuma gam / Derd-i hecrile **tutmışam mâtem**

matlab [1] istenen

M/1258 Çün firâk ola dil-bere **matlab** / ‘Âşıka vasl ümîdi mi ne ‘aceb

matlab eylemek [1] istemek

M/835 Kûy-ı cânânı **eyleyüp matlab** / Yürüdi hasretile rûzile şeb

matla‘ü’l-envâr [1] aydınlığın doğuş yeri

M/136 Sîne-i pâki mahzenü’l-esrâr / Vech-i pür-nûrı **matla‘ü’l-envâr**

mâzâg [1] mâ-zâge “Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı.” (Necm 53/17).

M/174 Dîde-i cânını cemâl-i Cemîl / Kühl-i **mâzâg** birle kıldı kâmil

mazâr [1] zarar, ziyan

M/2378 Birine cezb-i menfa‘atdür kâr / Birinüñ kârı oldı def‘-i **mazâr**

mazhar [3] ortaya çıkma ve görünme yeri. manzara

M/63 Dil-beri manzar-ı cemâl itdüñ / ‘Âşıkı **mazhar**-ı celâl itdüñ

M/135 Hâşimî-nisbet ü kureyş-tebâr / **Mazhar**-ı Zât u **mazhar**-ı âsâr

mazhar-ı Mutlak olmak [1] mutlak tecellinin görünmesi

M/165 Gerçi Dâvud'dur hâlife-i Hak / **Oldı** bu hakka **mazhar-ı <u>Mutlak</u>**

mazlûm [2] zulme uğrayan

M/2088 Kaçan itdi du'âyı bir **mazlûm** / Ki kıla lutf-ı Hak anı mahrûm

M/2189 Ne revâdur ki yana bir **mazlûm** / Devr-i 'adlüñde cevrile çün mûm

me'âd [1] varılacak yer

M/693 'Aşkdur hem **me'âdüm** âhir-i kâr / 'Azm ü cezmüm bu resmedür her-bâr

me'âl [1] anlam

M/2362 Garazum kıssadan **me'âl** dürür / Saña vü baña hasb-i hâl dürür

mebde [2] başlangıç

M/692 Geldügümden idersen istifsâr / **Mebde'üm** benüm 'aşkdur ey yâr

M/731 Cismüñe kangı câydur **mebde'** / Neredür saña mevlid u menşe'

mebhût eylemek [1] hayrete düşürmek

M/1114 Hâsılı câna virdi kuvvet ü kut / **Eyledi** şevki 'aklumı **mebhût**

mebhût olmak [1] sersemlemek

M/666 Nefesinden irürdi cânlara kut / Nâlesin işiden **olur mebhût**

mebzûl [2] çok

M/1224 Ola kim eyleyüp sözüm makbûl / Kıla ol şâh lutfını **mebzûl**

M/1365 N'ola ger lutfuñ eyleyüp **mebzûl** / Kuldan olsañ o pâd-şâha resûl

mecâl [2] güç

M/329 Şâh nâmuñ işidicek fi'l-hâl / Kalmadı artık i'tizâra **mecâl**

M/1611 Gördi kim yok Benefşe nutka **mecâl** / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

mecâl görmemek [1] gücü kalmamak

M/2017 **Görmeyüp** 'âkıbet karâra **mecâl** / Eyledi menziline isti'câl

mecâl kalmamak [1] gücü olmamak

M/1836 **Kalmayup** ba'dehu karâra **mecâl** / Feth-i gül-zâra kıldı isti'câl

mecâz [1] hakiki olmayan

M/227 Olup âhir der-i 'icâzet bâz / Oldı merci' yine sarây-ı **mecâz**

mecbûr [1] zorunlu

M/698 Hâsılı ‘aşk elinde **mecbûram** / Zerrece ihtiyârdan dûram

meclis [12] meclis (bk. bezm)

M/875 Nefesüñden irişdi cânuma zevk / İdeyin **meclis**-i Gül’e seni sevk

M/1112 Hâzır oldı çü **meclise** nergis / Didi ey nûr-ı dîde-i meclis

M/1282 Aldı zerrîn kadeh ele nergis / Toldı şevkile ser-te-ser **meclis**

M/1284 Kılmaga vasf-ı **meclisi** rûşen / Dil uzatdı ki söyleye sûsen

M/1285 Meger oldı o **meclise** hayrân / Boynın egdi benefşe kaldı hemân

M/2216 Yaraşur **Meclis**-i güle bülbül / Açılup bunuñ ile gülsün gül

M/2217 Güle olmaz bunuñ gibi bende / **Meclisinde** müdâm gûyende

M/2289 Gâh sûzile oldı bezm-efrûz / Gâh sâzile saldı **meclise** sûz

M/2301 Yine cem‘ oldı cümleten a‘yân / Yine germ oldı **meclis**-i rindân

M/2303 Yakdı yir yir çerâglar Nergis / Oldı rûşen ziyâyıla **meclis**

M/2308 Kâse-i çînîyi çalup nergis / Ötdi güm güm sadâyıla **meclis**

M/2371 Lâle k’oldı bu **meclise** sâkî / Oldı dilde mahabbet-i bâkî

meclis-âra [1] meclisi süsleyen, hoşsohbet kimse (Devellioğlu, 2010: s. 688).

M/23 **Meclis-ârâ-yı** bezm-gâh-ı çemen / Zînet-efzâ-yı sohbet-i gül-şen

meclis-efrûz [1] meclisi aydınlatan

M/1640 Âteş-i kıssaya viren sûzı / Kıldı bu resme **meclis-efrûzı**

meclis kılmak [1] meclis kurmak, eğlence düzenlemek

M/265 Câm-ı zerrîni pür kılup nergis / Yine **kılmışdı** bir güzel **meclis**

meclis-i şehr-yâr [1] padişahın meclisi

M/874 Seni kûy-ı nigâre irgüreyin / **Meclis-i şehr-yâre** irgüreyin

Mecnûn [2] Mecnûn'a döndürmek, âşık etmek bağlamında

M/710 'Akl u fikrüñ kimüñ tufeylidür / Seni **Mecnûn** iden ne Leylî'dür

M/1344 'Aşkı **Mecnûn'uñ** olmasa pür-şûr / Leylî olmazdı hüsnile meşhûr

mecrûh [1] yaralı

M/829 Derd-i 'aşkile haste vü **mecrûh** / Düşdü topraga çün ten-i bî-rûh

medâr olmak [1] yardımı dokunmak

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf diyâr / Neden **olmak** Hazân-ı dûna **medâr**

medd [1] uzatma

M/1 **Medd**-i bismillah oldı eyle nigâh / Gül-bün-i gül-şen-i kelâmullâh

meded [1] inayet

M/1034 İtme pâ-mâl o nâ-tüvânı **meded** / Eyle tûfân-ı kahra lutfuñı sedd

meded eylemek [2] yardım etmek

M/955 **Meded eyle** ki kalmadı sabrum / Nice bir câna sabr ola cebrüm

M/2176 Senden irür irürse çâre yine / **Meded eyle** o hâk-sâre yine

meded olmak [1] yardım etmek

M/2083 Yine senden **olur meded** yâ Rab / İşigüñdür baña sened yâ Rab

medfen kılmak [1] mezar yapmak

M/1922 Kahr ile hâki **kılmaga medfen** / Halka kâfur ile getürdi kefen

medh itmek [1] övmek

M/2206 **İtdi** bülbül de şâha **medh** ü senâ / Yüz urup hâk-i pâye kıldı du‘â

medhûş [1] şaşırmış

M/2147 Mest olup düşdi yirlere **medhûş** / Nice dem yatdı bî-hod u bî-hûş

mefhûm [1] anlaşılan

M/1373 Çünki ahvâli eyledi ma‘lûm / Cümle şükr ü şikâyetin **mefhûm**

mefhûm olmak [2] anlaşılmak

M/1621 Hâlümi kimse itmedi ma‘lûm / Kimseye sırrum **olmadı mefhûm**

M/1788 Kande gitdügi olmayup ma’lûm / Kimseye sırrı **olmadı mefhûm**

meftûnı olmak [1] hayran kalmak, âşık olmak

M/617 Kendü hüsninüñ **oldı meftûnı** / Kendü Leylî vü kendü Mecnûn’ı

meger [26]

1. oysa, ondan başka

M/372 Devr-i ‘adlüñde ey emîr bâzâr / **Meger** erbâb-ı ‘aşk leyl ü nehâr

M/404 Kimse devrinde eylemez zârî / **Meger** ancak hezâr-i gül-zârî

M/430 Cebhe kim rûşen ü münevverdür / **Meger** âyine-i Sikenderdür

M/640 Kim ola saña eyleye inkâr / **Meger** ol kimse k’ola dîdesi târ

M/734 Demüñ oldı **meger** dem-i ‘İsâ / K’eyledüñ mürde cismümi ihyâ

M/921 Söyleşürken ol iki ehl-i hüner / Âşinâ çıkdı birbiriyle **meger**

M/987 Nesr-i tâ’ir **meger** kanad açdı / Çıka hevâ-yı fenây dek uçdı

M/1007 **Meger** ol âf-tâbe hem-sersen / Ki anuñçün bu resme enversen

M/1008 Alduñ ol şem‘den **meger** behre / Ki safâ virdi makdemüñ şehre

M/1078 Benüm içün kimesne dökmez yaş / **Meger** ancak bu çeşm-i gevher-pâş

M/1080 Acımaz kimse hâlüme bir dem / **Meger** ancak bu yârelü sînem

M/1081 Ölsem itmez kimesne âh u efgân / Hasretile **meger** dil-i nâlân

M/1285 **Meger** oldı o meclise hayrân / Boynın egdi benefşe kaldı hemân

M/1438 **Meger** ol gice bülbül-i nâlân / Şevk ü zevkile hurrem ü handân

M/1448 **Meger** ol gice sünbül-i tarrâr / Fitne bâbında çâpük ü ‘ayyâr

M/2259 Gördi kim varise sigâr u kibâr / Cümle hâzır **meger** ki bülbül-i zâr

M/2350 Kimse bu evde kalmadı bâkî / **Meger** ol Hayy ü kâdir ü Bâkî

2. yoksa

M/1110 İtdi zühre **meger** zemîne nüzûl / Ki anuñ çengine düşer bu usûl

3. meğer

M/1356 **Meger** ashâb-ı şehr-i gül-şenden / Var idi bir civân-ı sîmîn-ten

M/1495 **Meger** olmışdı bir ‘aceb zâlim / Gül-i ra‘nâ’ya zâbit ü hâdim

M/1641 Cânib-i şarkda **meger** bir şâh / Bulmış idi kemâl-i kudret ü câh

M/1674 Ki **meger** hiddetile şâh-ı temûz / Taht-ı kahr üzre oldı çarh-efrûz

M/1738 **Meger** a‘yânı içre bir server / Var idi tab‘ı rûşen ü enver

M/1802 **Meger** olmışdı bir şeh-i zer-bahş / Nice zer-bahş dehre zîver-bahş

M/1913 Kullarından **meger** aña bir kul / Olmışidi mukarreb ü makbûl

M/1964 **Meger** ol yirde bir şeh-i ferruh / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

meger ki [8] oysaki, ondan başka

M/373 Yola inüp kimesne basmaz râh / Zülf-i dil-ber **meger ki** geh ü bî-geh

M/394 **Ki meger** rûzgâr-ı mâzîde / Eltef ü eşref-i arâzîde

M/405 Kimse çekmez kimesneye hancer / Gül-şen içre **meger ki** Sûsen-i ter

M/406 Kimse urmaz kimesneye sûzen / Sîne-i Bülbül'e **meger ki** diken

M/407 Kapamaz kimse kimseden efser / Lâle tâcın **meger ki** bâd-ı seher

M/935 Hâbe varmışdı yârile agyâr / Uyanık yok **meger ki** bülbül-i zâr

M/1191 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / Câna fürkat **meger ki** eyledi kâr

M/2042 'Ayş iderken **meger ki** bir gün gül / Yâdına geldi nâ-gehân bülbül

meger kim [2] oysaki, ondan başka

M/374 Sînesin kimse dögmez idüp esef / Yed-i deffâfdan **meger kim** def

M/653 **Kim meger** var idi bir âvâre / Derd-i 'aşkile zâr u bî-çâre

meh [3] ay

M/431 Zühredür burc-ı kavsda gûyâ / **Meh** ü mihr üzre togdı virdi ziyâ

M/1006 Didi derdile ey **meh**-i enver / Makdemüñden irişdi 'âleme fer

M/1435 Bir gice kim cihân olup gül-şen / Gün gibi olmışıdı **meh** rûşen

me'haz [1] kaynak

M/2410 Menşe'i tab'-ı pâkümdür / **Me'hazı** 'akl-ı tâb-nâkümdür

mehcûr [1] ayrı düşmüş

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu ben **mehcûr** / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye nûr

mehd [2] beşik

M/794 **Mehd**-i nâz içre hufte husrev Gül / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/994 **Mehd**-i cehd içre olıcak beste / Ten n’olaydı olaydı işkeste

meh-i bedr [1] dolunay

M/182 Kadre irmişdi kadrile **meh-i bedr** / Sanasın olmışıdı Leyle-i kadr

meh-i pür-nur [1] parlak ay

M/514 Bu cemâl ile ol **meh-i pür-nur** / Oldı şehr içre gün gibi meşhûr

meh-veş [1] ay yüzlü

M/948 Şevk-i ruhsâruñ urdı ey **meh-veş** / Hırmen-i ‘akl u sabruma âteş

mekân [2] yer, ev, mahal

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu hemân / Kâf u nûn emri-y-ile kevn ü **mekân**

M/1457 Didi kim ‘aşkuña nişânuñ ne / Neredensen ‘aceb **mekânuñ** ne

mekkâr [1] hilebaz

M/2334 Hâli budur cihân-ı gaddâruñ / Hîledür ‘âdeti bu **mekkâruñ**

meknûn [2] gizli

M/2359 Bunı efsâne sanma efsûndur / Lafz u ma‘nâsı dürr-i **meknûndur**

M/2404 Pür-sanâyi‘ derûn u bîrûnı / Rişteye çekdi dürr-i **meknûnı**

mekşûf itmek [1] meydana çıkartmak, göstermek

M/977 Vechini niçün **itmege mekşûf** / Yohsa irdi mi âf-tâbe küsûf

mektûb [3] mektup, (bk. nâme)

M/1398 Lutfıla kullanup bu üslûbı / Çün tamâm itdi yazdı **mektûbı**

M/1403 Sundı **mektûbı** şevkile zanbak / Didi kim eyleyüp ‘inâyet Hakk

M/1406 Öpdi **mektûbı** gözine sürdi / Şevkile gâh açdı geh dürdi

melâhat [7] güzellik

M/486 Desti kim misli yok letâfetde / Eli üstündürür **melâhatde**

M/507 Sâkı ‘arş-ı safâ vü behcetdür / Pâye-i kürsî-i **melâhatdür**

M/510 Nice vasf eyleyüm letâfetüñi / Cümle endâmınuñ **melâhatini**

M/635 Kimse da‘vâ-yı şirket eylemiye / Bahs-ı hüsn ü **melâhat** eylemiye

M/641 Lâ dimez kimse hüsn ü behcetüñe / Âferîn dir kamu **melâhatüñe**

M/760 Âf-tâb-ı sipihr-i behcetdür / Husrev-i mesned-i **melâhatdür**

M/1086 Ehl-i hüsnüñ **melâhati** hakkı / ‘Aşk erinüñ mahabbeti hakkı

melâl [1] dert, sıkıntı

M/1085 Dil-berüñ ‘izzet ü celâli içün / ‘Âşıkuñ zillet ü **melâli** içün

melâlet [2] usanma

M/1090 Cân-ı ‘âşıkdaki **melâlet** içün / Dil-i sâdıkdaki sadâkat içün

M/2173 Böyle ol bî-nevâ bu hâletler / Güft ü gû itmede **melâletler**

melâmet [2]

1. serzenişte bulunmak, dertleşmek

M/1626 Böyle bunlar bu hâlet üzre iken / Birbirine **melâmet** üzre iken

2. utanarak

M/2271 Turdı âhir hezâr hayretile / Geldi gül bezmine **melâmetile**

melâmet eylemek [1] kınatmak

M/845 Kendüyi **eylemiş melâmet**-i ‘aşk / Var yüzinde anuñ ‘alâmet-i ‘aşk

melek [5]

M/143 Garaz oldur vücûd-ı ‘âlemden / **Melek** ü cinn ü ibn-i Âdem’den

M/192 Saña müştâkdur **melekler** hep / Saña ser-geştedür felekler hep

M/221 Lî-ma‘-Allâh makâmın etdi mahal / Ne **melek** sagıdı anda ne mürsel

M/619 ‘Acabâ var mı ola ‘âlemde / **Melek** ü hûr u ibn-i Âdemde

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki münevver ruhuñla mülk-i **melek**

melek-haslet [1] melek yaratılışlı

M/340 A‘ni şâhen-şeh-i felek rif‘at / Müşterî-fıtnat ü **melek-haslet**

melîh [1] güzel

M/163 Hüsnile gerçi Yûsuf oldı sabîh / Oldı andan cemâlile o **melîh**

melûl olmak [1] üzülmek

M/1368 İşidüp zanbak anı itdi kabûl / Didi bismillah **olma** hîç **melûl**

memâlik [2] memleket

M/358 Milket-i Rûm’ı kılmasa mesken / At salardı **memâlike** düşmen

M/1672 Tâbiş-i kahrı eyleyüp te’sîr / Kıldı cümle **memâliki** teshîr

memât [1] ölüm

M/2003 Gerçi irmişdi ehl-i bâga **memât** / Buldılar makdemiyle tâze hayât

memdûd olmak [1] uzamak

M/209 Gün gibi tâli‘i olup mes‘ûd / **Oldı** zıll-ı sa‘âdeti **memdûd**

me’men olmak [1] sığınmak

M/1888 Zulm ü kahrından **olmaga me’men** / Gül-şen olmışdı gûşe-i kül-hen

memleket [3] şehir

M/1713 Yok eger eyleyüp muhâlefeti / Virmezisen baña ol **memleketi**

M/1901 Söyleşürken umûr-ı **memleketi** / Her tarafdan idüp mükâlemeti

M/2395 ‘Akl u rûha idüp mu‘âveneti / Feth ider nusretile **memleketi**

menâfi‘ [1] menfaatler

M/2386 Birisi dahı kuvvet-i şehevî / K’oldı cezb-i **menâfi‘** ile kavî

menba‘ olmak [1] kaynaklık etmek

M/528 Gördi Şâh-ı Bahâr-ı ferruh-fâl / **Oldı** Gül **menba‘**-ı cemâl ü kemâl

men‘ eylemek [1] engellemek

M/1889 Gördi **men‘ eylemez** o dem serdi / Âteşe vardı el karışdurdı

menfa‘at [1] çıkar

M/2378 Birine cezb-i **menfa‘atdür** kâr / Birinüñ kârı oldı def‘-i mazâr

menşe’ [3] köken

M/731 Cismüñe kangı câydur mebde’ / Neredür saña mevlid u **menşe’**

M/742 Mevlid ü **menşe’üm** hevâ olmış / Bu hevâyıla ten hebâ olmış

M/2410 **Menşe’i** tab‘-ı pâkümdür / Me’hazı ‘akl-ı tâb-nâkümdür

menzil [10]

1. makam

M/161 Gerçi Tûr oldı **menzil**-i Mûsâ / Anuñ oldı makâm-ı ‘arş-ı a‘lâ

M/2162 Kıldı gül **menziline** yine rücû‘/ İtdi bülbül figân ü âha şürû‘

2. yer

M/682 Neredendür bu **menzile** cezmüñ / Nereyedür bu aradan ‘azmüñ

M/836 Olmaga cây-ı **menzil**-i cânân / Şehr-i Gül-zâr’e togrı oldı revân

M/1177 Kalmaya çün figâna tâkat ü tâb / Yine eylerdi **menziline** şitâb

M/1799 ‘Âkıbet **menziline** idüp cezm / Cânib-i şarka eyledi yine ‘azm

M/1929 ‘Âkıbet münhezim olup geçdi / Girü evvelki **menzile** göçdi

M/2017 Görmeyüp ‘âkıbet karâra mecâl / Eyledi **menziline** isti‘câl

M/2021 Eyleyüp şâhı tahtına sultân / Kendüsi oldı **menziline** revân

M/2131 Gel berü ey nesîm-i cân-efzâ / Baña ol **menziline** râh-nümâ

menzîl-i vusûl [1] kavuşma menzili

M/120 Zâd-ı râh it kanâ‘ati her-dem / Ki basam **menzil-i vusûla** kadem

merâmına irmek [1] amacına ulaşmak

M/1800 Yab yab oldı revâ makâmına / N’eylesün **irdi** çün **merâmına**

merci‘ olmak [1] dönmek

M/227 Olup âhir der-i ‘icâzet bâz / **Oldı merci‘** yine sarây-ı mecâz

merd [3] mert

M/686 **Merd**-i sâhib-kemâle beñzersin / Hâsılı ehl-i hâle beñzersin

M/1249 Baña cân u dilile ‘âşık ise / Reh-i ‘aşkumda **merd**-i sâdık ise

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür **merd** / Derde düş derde yohsa kalduñ serd

merd-i ‘aşk [1] samimi aşk

M/1251 Derde sabr eylesün devâyı n’ider / **Merd-i ‘aşk** ise aña derd yiter

merd-âne turmak [1] sözünün arkasında olmak

M/899 **Tururban** ben bu yolda **merd-âne** / Diyeyin hâli Serv-i der-bân’e

merdüm [1] halk

M/1769 Bile aldı tevâbi‘in cümle / Toldı kûhuñ fezâsı **merdümle**

merg [3] ölüm

M/2339 Mârdur mâlı der-hemîdür hem / Keremi **merg** ü merhemi dirhem

M/2342 ‘Âkıbet **merg** içürdi şerbet-i **merg** / İtdi cân ü cihânı her biri terk

mergûb [1] rağbet edilen, istenen

M/2398 Hamdü li-llâh bu nüsha-i **mergûb** / Oldı evrâk-ı gül gibi mahbûb

mergûb olmak [1] istenmek

M/2282 Baña senden gelen **olur mergûb** / Hûbdan cümle fi‘l olur mahbûb

merhabâ itmek [2] selamlamak

M/1189 Yanına geldi **merhabâ itdi** / ‘Aşk ola diyü bir sadâ itdi

M/1452 Yanına geldi vü sadâ itdi / Bülbüli gördi **merhabâ itdi**

merhamet eylemek [1] merhamet etmek

M/1056 Kaldı dermân-de uş esîrüñdür / **Merhamet eyle** kim fakîrüñdür

merhamet kılmak [7] merhamet etmek

M/956 **Merhamet kıl** ki sabra yok kudret / Hâsılı tâk olupdurur tâkat

M/961 **Merhamet kıl** ki câna irdi elem / **Merhamet kıl** ki yakdı cânumı gam

M/1065 Ol fakîrüñ du‘âsın al şâhum / **Merhamet kıl** senâsın al şâhum

M/1246 **Merhamet kıl** zamân-ı himmetdür / Müstehakk-ı ‘atâ vü şefkatdür

M/1337 **Merhamet kıl** ki haste-hâl oldum / Kuvvetüm gitdi bî-mecâl oldum

M/1338 **Merhamet kıl** ki oldı tâkat tâk / Câna kâr itdi tîg-i hecr ü firâk

M/2276 **Merhamet kılmadum** saña hergiz / Olmaduñ baña âşnâ hergiz

merhem [1] ilaç

M/2339 Mârdur mâlı der-hemîdür hem / Keremi merg ü **merhemi** dirhem

merkez [1] belirli bir yerin ortası

M/454 Hâli kim yüzde nokta hey’etdür / **Merkez**-i hüsn ü lutf u behcetdür

merkez-i edvâr [1] daireler merkezi

M/133 Nokta-i asl ü **merkez-i edvâr** / Âhirîn hatt ü evvelîn pergâr

Meryem [2] ‘Îsâ Aleyhisselâm’ın annesinin adı (Zavotçu, 2006: s. 326).

M/460 Lebi kim cân-fezâ-yı ‘âlemdür / Rûh-bahş-ı Mesîh-i **Meryem’dür**

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm hakkı / ‘Îsi-i **Meryem** ol Kerîm hakkı

mesbûk [1] geçmiş

M/2326 Bir yire geldi ‘âşık u ma‘şûk / Cümle bir oldı sâbık u **mesbûk**

mescid [3] cami

M/86 **Mescide** her kaçan ki ‘azm iderem / Sanuram kûy-ı dil-bere giderem

M/87 **Mescide** sanma hayr içün varuram / Rûy-ı dil-dâra seyr içün varuram

M/1887 Olmayup halk **mescide** reh-yâb / Eylediler ocakları mihrâb

meselâ [2] misal

M/1633 Iztırâb itdi ol esîr-i belâ / Oldı ke’t-tayri fi’l-kafes **meselâ**

M/1941 Ol ocaga yanacaguñ **meselâ** / Kıymeti olmışidi ‘ûd-âsâ

Mesîh [1] Hz. İsâ

M/460 Lebi kim cân-fezâ-yı ‘âlemdür / Rûh-bahş-ı **Mesîh**-i Meryem’dür

Mesîhâ-veş [1] Hz. Îsâ gibi

M/616 Bu ne lebdür ki ursa dem hoş hoş / Mürdeye cân virür **Mesîhâ-veş**

mesîr eylemek [1] gezintiye çıkmak, yükselmek

M/200 **Eyledi** çün ikinci çarhı **mesîr** / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi tîr

mesken [3] yurt

M/1195 **Meskenüñ** oldı gûşe-i Gül-şen / Gül gibi niçün olmayasan şen

M/1200 Gerçi kim oldı **meskenüm** gül-şen / Lîk cânum esîr-i derd-i mihen

M/1680 ‘Acebâ var mı ola bir **mesken** / Ki tutuşmaya nâr-ı kahrumdan

mesken eylemek [1] oturmak, evde durmak

M/1932 Hânesin **eyleyüp** hemân **mesken** / Gül-şeni ola gûşe-i kül-hen

mesken kılmak [1] yurt edinmek

M/358 Milket-i Rûm’ı **kılmasa mesken** / At salardı memâlike düşmen

mesned [1] makam

M/760 Âf-tâb-ı sipihr-i behcetdür / Husrev-i **mesned**-i melâhatdür

mesnevî [3] nazım türü

M/289 Açılup gâh **mesnevîden** bahs / Oldı lafz-ı ma‘nevîden bahs

M/290 **Mesnevîye** irince sevk-i kelâm / Ol harîf-i zarîf ü nikû-nâm

M/327 Anuñ adına eyleyüp imlâ / Eyle bir hûb **mesnevî** inşâ

mest [19]

1. sarhoş

M/26 Lâle şevküñle dâğ-gam-ber-dil / Serv ‘aşkuñla **mest**-pâ-der-gil

M/443 Yâ iki türk-i **mest** ü âşüfte / Tâk-ı hüsn içre oldılar hufte

M/560 Gice gündüz elinde câm-ı sürûr / Her gice **mest** ü her seher mahmûr

M/678 Didi ey mübtelâ-yı bî-çâre / Câm-ı ‘aşkile **mest** ü âvâre

M/808 ‘Âşıkuñ kârı bî-hayâlıkdur / **Mest**-i rüsvâ-yı bî-nevâlıkdur

M/844 Gördi kim bir gedâdur âşüfte / Zâr u şeydâ vü **mest** ü âlüfte

M/944 Aldı sabr u karâr u ârâmı / ‘Âlemüñ kıldı **mest** ü bed-nâmı

M/1122 Geldi gördi ki bir felek-zede **mest** / Servile hem-ser olmış ü hem-dest

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i **mest** / Ötme diñ aña incinürse küşest

M/1306 Sîneden derdile o **mest** ü harâb / Nâleler eyleridi hem-çü rebâb

M/1524 Didi göster baña ol evbâşı / O hevâ ehli **mest** ü kallâşı

M/1576 Gül-i zîbâya olup âlüfte / Câm-ı ‘aşkile **mest** ü âşüfte

M/1579 ‘Âr u nâmûsı yok gedâ ancak / **Mest** ü rüsvây u bî-nevâ ancak

M/2043 Didi kanı o zâr ü bî-çâre / Mey-i ‘aşkile **mest** ü âvâre

M/2247 Câm-ı zerrîni ala nergis ele / **Mest** ü mahmûr bezm-i bâga gele

2. mahmur

M/959 Yatasan **mest**-i hâb-ı nâz içre / Kala bî-çâreler niyâz içre

3. kendinden geçmiş

M/1168 Nice dem yatdı bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne **mest**

M/1186 Serv-i bâlâyıla olup hem-dest / Oturur hasretile vâlih ü **mest**

M/1236 Gündüzin derd-mend ü bî-çâre / Devr ider şehri **mest** ü âvâre

mest-i aşk [3] aşk sarhoşu

M/107 Ki diyem **mest-i ‘aşk** olup yâ Hû /Lâ erâ fi’l-vücûdı illâ Hû

M/847 Didi ey **mest-i ‘aşk** u şûrîde / ‘Âşık-ı gam-keş ü belâ-dîde

M/872 Didi ey **mest-i ‘aşk**-ı bî-pervâ / Gam yime kim irişdi lutf-ı Hudâ

mest itmek [5] sarhoş etmek, kendinden geçirmek

M/106 Câm-ı ‘aşkıla cânumı **mest it** / Varlıgum nîst eyleyüp hest it

M/786 Ne haberdür ki **mest idüp** cânı / Bî-haber itdi ‘akl-ı hayrânı

M/860 Ki beni câm-ı ‘aşk **mest itdi** / Şevk-i la‘lüñle mey-perest itdi

M/869 Beni ‘aşk **itdi mest** ü dîvâne / Halka ‘aşkile oldum efsâne

M/1454 Didi ‘aşk iledür bu feryâdum / ‘Aşk **mest itdi** bilmezem adum

mest olmak [11]

1. sarhoş olmak

M/851 Nice câm-ı meyile **mest olduñ** / Kangı serve çü sâye pest olduñ

M/1272 Subh o câmile **mest olup** bî-bâk / Eyledi şevkile girîbân çâk

M/1292 Şevkile nûş idince bir sâger / Yaka çâk itdi **mest olup** gül-i ter

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi nesîm / Katı **mest oldı** ol civân-ı kerîm

M/1298 Hep yıkıldı ahâlî-yi gül-şen / Hancere düşdi **mest olup** sûsen

M/1575 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / Rûz u şeb **mest olup** ider gavgâ

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i mey-i nâb / Her biri **oldı mest**-i bâde-i hâb

M/2318 Gül’den irüp dimâga bûy-ı vefâ / **Mest olup** şevkile iderdi sadâ

M/2322 Vardugınca olup ziyâde tarab / **Mest olanlar** açıldı bir bir hep

2. kendinden geçmek

M/858 Bunı didi vü **mest olup** Bülbül / İtdi feryâd ü nâle vü gulgul

M/2147 **Mest olup** düşdi yirlere medhûş / Nice dem yatdı bî-hod u bî-hûş

mestûr eylemek [1] örtmek, gizlemek

M/2418 Umaram **k’eyleye** Hudâ-yı Gafûr / İki kesden cemâlini **mestûr**

mes‘ûd olmak [2] açılmak, mutlu olmak

M/181 ‘Âlemüñ tâli‘i **olup mes‘ûd** / Şeref evcinde idi cümle su‘ûd

M/209 Gün gibi tâli‘i **olup mes‘ûd** / Oldı zıll-ı sa‘âdeti memdûd

meşakkat [1] zorluk

M/2213 Hayfola kim olup kafesde esîr / Kala derd ü **meşakkat** içre hakîr

meşakkat çekmek [1] sıkıntı çekmek

M/1963 Nice müddet **çeküp meşakkat**-i râh / ‘Âkıbet irdi bir diyâra o şâh

meşâmm [3] burun

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı cümle **meşâmm** / Lutfını söyler oldı hâss u ‘âmm

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ irüp **meşâmmına** / Zehr-i gam katdı dehr câmına

M/1596 Bûy-ı ‘aşk eyleyüp **meşâmmın** pür / Mey-i gam kılmışidi câmın pür

meşâ’il [1] (meş’al ve meş’ale’nin ç.) meş’aleler (Devellioğlu, 2010: s. 730).

M/19 Ey fürûzende-i **meşâ’il**-i gül / Âteş-endâz-ı hırmen-i bülbül

meşgûl olmak [1] ilgilenmek, alakadar olmak

M/337 İşidüp ol sözi idüp makbûl / Zevkile şevkile **olup meşgûl**

meşhûd eylemek [1] görmek

M/761 Bir sanemdür ki **eyleyen meşhûd** / Dînüm içün anı ider ma‘bûd

meşhûd olmak [3] görülmek, gözlenmek, görülen

M/103 Ki olup keşf-i câna sırr-ı vücûd / Kande baksam sen **olasan meşhûd**

M/105 Kande kılsa nazar dil-i âgâh / **Ola meşhûdı** semme vechu’l-lâh

M/108 Zikr idüp lâ ilâhı dil her-gâh/ **Ola meşhûdı** dâ’im illallâh

meşhûn [1] yüklü

M/481 Yâ meger sâk-ı ‘arşdur **meşhûn** / Yâ sarây-ı cemâle sîm sütûn

meşhûr itmek [1] tanıtmak, herkesçe bilinen hale getirmek, angın etmek

M/58 Hûblar hüsnünü **idüp meşhûr** / Âfitâb-ı cemâlüñ itdi zuhûr

meşhûr olmak [3] ün kazanmak, tanınmak, ünlenmek

M/68 Kimde kim hüsnüñ eyledüñ manzûr / **Oldı** ‘âşıklıgıla ol **meşhûr**

M/514 Bu cemâl ile ol meh-i pür-nur / **Oldı** şehr içre gün gibi **meşhûr**

M/1344 ‘Aşkı Mecnûn’uñ olmasa pür-şûr / Leylî **olmazdı** hüsnile **meşhûr**

meşrebi sâfi [3] temiz yaradılışlı

M/582 Biri hem bir latîf-ı sâde-derûn / **Meşrebi sâfi** vü güşâde-derûn

M/662 **Meşrebi sâf** idi vü tab‘ı latîf / Bir harîf-i şerîf ü rind-i zarîf

M/909 Bir musâhib harîf ü yâr-ı zarîf / **Meşrebi sâf** ü zihni pâk ü latîf

me‘vâ [3] mekan

M/219 Geçüp andan dahı Habîb-i Hudâ / Lâ-mekân tahtın eyledi **me‘vâ**

M/743 Lîk zâhirde ey huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur bana **me’vâ**

M/924 Bülbül’üñ olmışıdı lâlâsı / Per ü dûşında idi **me’vâsı**

me’vâ eylemek/itmek [5] yerleşmek, ikamet etmek

M/1197 Kûy-ı dil-dârı **eyledüñ me’vâ** / Neden olmak mukîm-i künc-i belâ

M/1509 Bir levend **itdi** gül-şeni **me'vâ** / Güle 'âşık geçüp kılur gavgâ

M/1575 Bir levend **itdi** gül-şeni **me'vâ** / Rûz u şeb mest olup ider gavgâ

M/1930 Feth idüp şehr-i bâgı şâh-ı şitâ / **Eyledi** taht-ı gül-şeni **me'vâ**

M/1949 Nice müddet bu resme şâh-ı şitâ / Şehr-i gül-zârı **eyledi me'vâ**

me'vâ olmak [1] yurt edinmek

M/1804 Aña semt-i şimâl **olup me'vâ** / Dehre bel eyleridi cûd u 'atâ

mevc urmak [1] dalgalanmak

M/2036 Cûy-ı dil-cûy şevkile taşdı / **Mevc urup** şevki başdan aşdı

mevcûdât [1] varlıklar

M/1069 Didi kim ey İlâh-ı **mevcûdât** / Kâbilü't-tevbe Kâdîyü'l-hâcât

mevcûd olmak [1] varolmak

M/142 Olmasa Zât-ı pâki ger maksûd / **Olmaz** idi iki cihân **mevcûd**

Mevlâ [1] Allah

M/1180 Ref' idüp zulm-i zulmeti **Mevlâ** / Rûz gösterdi rûy-ı mihr ü vefâ

mevlîd [2] doğum yeri

M/731 Cismüñe kangı câydur mebde’ / Neredür saña **mevlid** u menşe’

M/742 **Mevlid** ü menşe’üm hevâ olmış / Bu hevâyıla ten hebâ olmış

mevsûf [1] nitelenen

M/401 Lutf u ihsân ü cûdile ma‘rûf / ‘Adl ü insâf ü dâdile **mevsûf**

mev’ûd [1] söz verilmiş (Birinici, 2019: s. 393).

M/1094 Âsmân hakkı vü zemîn hakkı / Yevm-i **mev‘ûd** ü yevm-i dîn hakkı

mevzûn [1] ölçülü

M/2422 Kimini kem kılup kimin efzûn / Ola **mevzûn** dilinde nâ-mevzûn

mey [11] şarap

M/80 Ser-i bî-magzumu pür itdi hevâ / N’ola düşsem **meye** habâb-âsâ

M/553 Nûş idüp şevkile **mey**-i gül-fâm / Câmı elden düşürmez idi müdâm

M/851 Nice câm-ı **meyile** mest olduñ / Kangı serve çü sâye pest olduñ

M/1302 Çeşmini câm u eşkini **mey** idüp / Kâmetin çeng ü nâlesin ney idüp

M/1596 Bûy-ı ‘aşk eyleyüp meşâmmın pür / **Mey**-i gam kılmışidi câmın pür

M/1954 **Mey**-i hicrânı yeter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/2043 Didi kanı o zâr ü bî-çâre / **Mey**-i ‘aşkile mest ü âvâre

M/2286 Pes idüp nûş-ı bâdeye âheng / İçdiler şevkile **mey**-i gül-reng

M/2287 **Mey**-i nâbı çeküp safâlarile / Kıldılar bezmi pür nevâlarile

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i **mey**-i nâb / Her biri oldı mest-i bâde-i hâb

M/2336 **Mey**-i ‘aşkı kime sunar bir ke’s / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

meydân [1] alan

M/478 Zâhir olalı gûy u çevgânı / Mülk-i hüsn içre aldı **meydânı**

mey eseri [1] içkinin tesiri

M/561 Gözine gelmeyince **mey eseri** / Gözin açmazdı hâbdan seheri

mey-hârân [1] içkiciler, sarhoşlar

M/2293 Tolular yagdı bezme çün bârân / Bûseler oldı nukl-ı **mey-hârân**

meyl [2] ilgi, yönelim

M/1245 Âb ki oldı hayât-ı cân u cihân / **Meyli** alçaklara durur her ân

M/1260 Gerçi ‘âşık visâle tâlibdür / Dil-berüñ **meyli** hecre gâlibdür

meyl itmek [2] yönelmek, eğilmek, gönül vermek

M/81 **Meyl idüp** câm-ı vasl-ı dil-dâre / Sâgar üstüne oldum âvâre

M/991 Vâlide **itmeyeydi** vâlide **meyl** / Olmayaydı vücûdum aña tufeyl

meyil eylemek [1] yönelmek

M/524 Var idi lutf-ı tab‘ı çün haylî / Şi‘r ü inşâya **eyledi meyli**

mey-perest [1] şaraba, içkiye mübtela olan kimse (Birinci, 2018: s. 782).

M/860 Ki beni câm-ı ‘aşk mest itdi / Şevk-i la‘lüñle **mey-perest** itdi

me’yûs [1] ümitsiz

M/2053 Kaldı ol müstemend olup mahbûs / Behre-i hân-ı vasldan **me’yûs**

me‘yûs olmak [2] ümitsiz ve üzgün bir duruma düşmek

M/312 Olsa tûtî mukayyed ü mahbûs / Hiç **olur** mı kelâmdan **me’yûs**

M/1632 Oldı bülbül kafesde çün mahbûs / Zevk ü râhatdan **oluban me’yûs**

meyyâl olmak [1] heveslenmek

M/768 Dir gören hüsnini **olup meyyâl** / Bârek-allâh zihî cemâl ü celâl

mezâri‘ [1] tarlalar

M/1663 Olup ol tâbile **mezâri‘** huşk / Kurudı kaldı nâf-ı âhûda müşk

mezellet [1] alçaklık

M/1050 Hâk-i kûyına var **mezelletile** / Pâyine sür yüzüñi zilletile

mezheb [1] gidilen yol; dinî hükümlerde ve dünya işlerinde, Allah'ın emirlerine, Hz. Peygamber'in sünnetine uygun hareket edebilmek için din bilginlerinden birinin yolunu tutmak (Gölpınarlı, 1977: s. 232).

M/1063 Küfr-i zülfüñi eylemişdür dîn / İstemez dahı **mezheb** ü âyîn

mezher [1] çiçeklik

M/60 Yine zîbâ olurdı her dil-ber / Düşmese ger cemâline **mezher**

micmere [1] micmer, micmere: tütsü (Turan, 2019: s. 252).

micmere-vâr: tütsü kabı gibi, buhurdanı andıran

M/24 'Ûd-sûz-ı sabâ-yı **micmere**-vâr / 'Ûd-sâz-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

midâd [1] mürekkep

M/377 Yidi deryâ **midâd** olup her-dem / Eylesem rûz-ı haşr olunca rekem

mihen [1] sıkıntılar

M/1200 Gerçi kim oldı meskenüm gül-şen / Lîk cânum esîr-i derd-i **mihen**

mihmân [2] konuk

M/1555 Niçün âzürde eyledüñ anı / Redd ider mi kimesne **mihmânı**

M/1556 Ola mı bu kerîme hîç revâ / K'ide **mihmânına** bu resme cefâ

mihmân olmak [1] konuk olmak

M/1554 Bir iki gün o 'âşık-ı nâlân / Gelüp **olmışdı** gül-şene **mihmân**

mihnet [23]

1. acı

M/669 Devleti 'aşkile virüp bâde / **Mihnete** olmışıdı üftâde

M/818 Behre-mendem çü derd- ü **mihnetile** / Vasldan fârigem bu lezzetile

M/826 Bu tarafdan esîr-i **mihnet** ü gam / Mübtelâ-yı belâ vü derd ü elem

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey ruh-ı âl / Çarh-ı **mihnetde** kaddüm oldı hilâl

M/951 Elem-i 'aşkile zebûn oldum / Çâh-ı **mihnetde** ser-nigûn oldum

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı dırâz / **Mihneti** çok vefâ vü şefkati az

M/971 Nedür ey şeb bu zulm ü zulmetler / Câna bu deñlü derd ü **mihnetler**

M/1057 Gerçi kim derd ü **mihneti** çokdur / Senden artuk kimesnesi yokdur

M/1193 Gözlerüñ hesretile yaş olmış / Cigerüñ **mihnetile** baş olmış

M/1305 Kaddini derd ü **mihnet** idüp çeng / Eyleridi terâneye âheng

M/1389 Gözlerüñ yaş döker mi hasretile / Cânuñı gam yakar mı **mihnetile**

M/1553 Kendü hâlinde bir fakîr idi ol / **Mihnet** ü derdile esîr idi ol

M/1594 **Mihnet** ü derdile tutup mâtem / Olmış idi kebûd-pûş u dijem

M/1952 Nice bir zikr-i fürkat ü **mihnet** / Şükr kıl irdi müddet-i vuslat

M/2061 Kafes içre esîr ü zâr olduñ / **Mihnet** ü derd ü hecre yâr olduñ

M/2062 Cânuña geçdi hancer-i **mihnet** / Sîneñi deldi nâvek-i fürkat

M/2096 Seni kim kıldı eyleyüp tezvîr / Kafes-i derd ü **mihnet** içre esîr

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / Didi ey künc-i **mihnet** içre mukîm

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet çok / İrdi vuslat zemânı **mihnet** yok

M/2197 Dahı olmış mıdur kafesde esîr / Derd ü **mihnetde** kaldı mı o fakîr

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü zâr ü nahîf / **Mihnet** ü derdile zebûn u za‘îf

M/2204 Derd-i hecrile kaddi dâl olmış / Çarh-ı **mihnetde** bir hilâl olmış

2. kelimenin kendisi

M/2427 Yaza dâ’im mahabbeti **mihnet** / Kıla cehlile lezzeti zillet

mihnet çekmek [2] acı çekmek

M/1088 **Çekdügüm mihnet** ü belâlar içün / Gördügüm fürkat ü cefâlar içün

M/1217 Dil-bere hâl-i fürkati bildür / **Çekdügüm** derd ü **mihneti** bildür

mihnet çekdürmek [1] acı çektirmek

M/2337 Kime virdi bir iki gün râhat / K’aña **çekdürmeye** nice **mihnet**

mihr [20]

1. güneş

M/73 Saçdı **mihr**-i cemâli ‘âleme nûr / Buldı zerrât-ı kâ’inât zuhûr

M/130 Eyle **mihrile** kalbümi şeydâ / Dilümi eyle na‘tına gûyâ

M/138 Olmasa nûr-ı vechi tâbende / Rûşen olmazdı **mihr**-i rahşende

M/204 Saldı dördinci çarha çün sâye / Sâyesi virdi **mihre** pîrâye

M/380 Nice kim şâh olup kevâkibe **mihr** / Taht-ı hükminde ola mülk-i sipihr

M/431 Zühredür burc-ı kavsda gûyâ / Meh ü **mihr** üzre togdı virdi ziyâ

M/492 Ayası ay u **mihrdür** müşti / Şa‘şa‘adur o **mihre** engüşti

M/855 Ol cemâl ile **mihrden** enver / Zerreden ben kemîne vü kem-ter

M/984 Revzen-i subh oldı mı beste / Yohsa kandîl-i **mihr** işkeste

M/1040 Eyleriken bu resmile güftâr / Togdı nâ-gâh **mihr**-i pür-envâr

M/1041 Görüp anı sipihre yüz tutdı / Kodı mâhı vü **mihre** yüz tutdı

M/1067 **Mihr** ü mâhı koyup Halîl-âsâ / Hakk’a yüz tutdı itdi ‘arz-ı recâ

M/1180 Ref‘ idüp zulm-i zulmeti Mevlâ / Rûz gösterdi rûy-ı **mihr** ü vefâ

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile toldı / **Mihr**-i câm-ı şafak şarâb oldı

M/1491 Kande kim **mihr**-i vasl ola lâmi‘ / Olur elbette aña bir mâni‘

2. sevda, aşk

M/1014 Oldı ser-geşte **mihrüñlie** o zâr / Hâkden kaldur eyle lutfuñı yâr

M/1051 Eyle ol mâha **mihrümi** izhâr / Di ki ey şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1324 Didi ey nâz idici dil-dârum / ‘Âşıka **mihri** yok cefâ-kârum

M/2330 ‘Âkıbet irişüp cefâ-yı sipihr / Oldı tebdîl kahr u kîneye **mihr**

mihrâb [3] mihrap

M/88 Rûy-ı **mihrâba** eyleyüp her gâh / Bağlasam el namâza ben güm-râh

M/1887 Olmayup halk mescide reh-yâb / Eylediler ocakları **mihrâb**

M/1939 Ocagı halk eyleyüp **mihrâb** / Oldı âteş-perest şeyhile şâb

mih-ter [2] önder

M/153 **Mih-ter**-i enbiyâ Muhammed’dür / Bih-ter-i evliyâ Muhammed’dür

M/1698 Olmışidi nesîme ol server / Nesebile birâder-i **mih-ter**

mikdâr [3] derece

M/636 Bile hûbân-ı dehr **mikdârın** / Añlaya her birisi etvârın

M/791 Sen gedâya ne kudret ü **mikdâr** / K’olasan şehr-yâre ‘âşık-ı zâr

M/1051 Eyle ol mâha mihrümi izhâr / Di ki ey şâh-ı âs-mân **mikdâr**

mîl çekmek [1] bir cezalandırma yöntemi olarak ince, uzun, kızgın bir demir çubuk ile gözlerin kör edilmesi

M/2428 **Çekübben mîl** hâmeden her-dem / Kûr ide çeşm-i sâdı ‘aynın hem

milket [4] ülke, mülk

M/21 Tâc-bahşâ-yı tâc-dâr-ı bahâr / Şöhret-ârâ-yı **milket**-i gül-zâr

M/251 Evvelâ şâh-ı **milket**-i tahkîk / A‘nî Bû Bekr Hazret-i Sıddîk

M/358 **Milket**-i Rûm’ı kılmasa mesken / At salardı memâlike düşmen

M/1801 Kaldı hâlî çü **milket**-i gül-şen / Diñle imdi nic’oldı kıssayı sen

mîm [2] Arap alfabesinde bir harf

M/5 **Mîm**’i üstünde sîn-i sultânı / Gonce ağzında jâle dendânı

M/1425 Lâmı hem lutfın eyleyüp izhâr / Kereme **mîmi** oldı âhir-i kâr

minnet [4] gönül borcu

M/1022 Gerçi öldürmek anı zahmetdür / Lîk o derd-mende **minnetdür**

M/1216 Hâlümi hâk-i pâyine ‘arz it / Gerden-i câna **minnetüñ** farz it

M/1693 Gele ‘arz eyleyüp ‘ubûdiyyet / Göre cânına kullugum **minnet**

M/1995 Size gerçi bu kâr zahmetdür / Lîk ben hâk-sâre **minnetdür**

mîr [5] önder

M/253 Sâlisen **mîr**-i câmi‘-i kur’ân / İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân

M/342 **Mir**-i‘âlî-tebâr u ferruh-zâd / Server-i nîk-nâm u nîk-nihâd

M/571 Ser-firâz u bülend ü ‘âlî kadr / Şehr-i gül-şende **mîr**-i sâhib-sadr

M/1364 Didi ey ser-firâz u ‘âlî-kadr / Kasr-ı himmetde **mîr**-i sâhib-sadr

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin kılup tedbîr / Oldı ceng ü cidâle hâzır o **mîr**

Mi‘râc [1] göğe yükselme

M/179 İstenürse fezâ’iline delîl / ‘Aña **mi‘râcı** besdürür bî-kîl

mir’ât [2] ayna

M/57 Vech-i insânı eyleyüp **mir’ât** / Eyledüñ nûr-ı hüsnüñle mişkât

M/753 Sahnı safvetde oldı çün **mir’ât** / Mün‘akis olmış anda san cennât

mîr olmak [1] sultan olmak

M/1859 Taht-ı gül-zâre geçdi **mîr oldı** / Ehl-i gül-şen kamu esîr oldı

mirrîh [3] Mars gezegeni

M/433 Dirler ebrûların gören fi’l-hâl / Togdı **mirrîh** üzre iki hilâl

M/764 Hışmile cismi nîtekim **Mirrîh** / Çekmiş erbâb-ı ‘aşka hancer ü sîh

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün **mirrîh** / Pür idi cümle ‘uzvı hancer ü sîh

misâl [9]

1. hayal, düş

M/71 Vehm-i pindârdur vücûd-ı cihân / ‘Aks-i âyinedür **misâli** hemân

2. benzer, tıpkı

M/307 Bu kuyûd ile bend olup her dem / Ser-fürû itmişem **misâl**-i kalem

M/403 ‘Adl ü dâdı **misâl**-i bâd-ı seher / Eylemiş rûy-ı dehri tâze vü ter

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol hoş şehr / Oldı cennet **misâli** şöhre-i dehr

M/824 Seyr idüp nice biñ tilâl ü cibâl / Görmedüm hüsnüñe nazîr ü **misâl**

M/1667 Kâse-i çarhı kızdurup fi’l-hâl / Başlarına geçürdi tâs **misâl**

M/1711 Terk idüp taht-ı tâcı bende-**misâl** / Gelesen âsitânuma fi’l-hâl

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / Yandılar nâr-ı kahra şem‘-**misâl**

M/2075 Kafes oldı bu hasteye mahbes / Nice taralmayam **misâl**-i kafes

misâl eylemek [1] benzetmek

M/499 **Eyleyen** mûyı ol miyâna **misâl** / Sanmasun eylemişdür anca hayâl

misk [1] Misk; Tibet, Moğolistan, Tonkin dağları dolaylarında yaşayan bir çeşit ceylanın (yaban keçisi) göbeğindeki urdur. Buna nâfe de denir. Erkek misk ceylanlarında bulunan bu ur yani öz hâldeki bu siyah madde düştükten sonra etrafa kokusu yayılır ve yerini belli eder. Oldukça değerli olan ve ham madde olarak kullanılan bu urdan, şişeler dolusu koku elde etmek mümkündür (Bahadır Öztürk, 2021: s. 269).

M/752 Âbı safvetde âb-ı Kevser’dür / Hâki gûyâ ki **misk**-i ezferdür

miskîn [14] zavallı, aciz

M/821 ‘Ûd gibi kılup figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânını ol **miskîn**

M/1146 Bu hevâyı gidersün ol **miskîn** / İtmesün yok yire figân u enîn

M/1149 Didi **miskîn** nedür bu nâle vü âh / Neden olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1151 Bu ne güstâhlıkdur ey **miskîn** / Eyledüñ anı kendüñe âyîn

M/1198 ‘Ayn-ı vuslatdasan nedür bu enîn / Bulduguñca buñarsun ey **miskîn**

M/1247 Katı dermân-de kaldı ol **miskîn** / Ele al göñlin olmasun gam-gîn

M/1308 ‘Ûd-veş eyleyüp figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânın ol **miskîn**

M/1374 Didi kim dahı sag mı o ol **miskîn** / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/1380 Âb-ı lutfumla ideyin teskîn / Nice bir yansun âteşe **miskîn**

M/1591 Seyr iderken cihânı zâr u hazîn / Gördi bir gûşede ki bir **miskîn**

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be hey **miskîn** / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

M/2087 Bu du‘âyı iderken ol **miskîn** / Hak du‘âsın kabûle kıldı karîn

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / Didi dahı turur mı ol **miskîn**

M/2273 Hâtırın sordı didi ey **miskîn** / Oldı hecrümle hâtıruñ gam-gîn

misl [5]

1. gibi

M/400 Âb-ı ‘adliyle tâze rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla dehr **misl**-i cinân

2. eş, benzer

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / Bulmadum **misl** ü beñdeşin kat‘â

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri ser-tâ-pâ / Bulmadum **misl** ü beñdeşin kat‘â

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm’da bir şehr / Görmemiş **mislin** ü nazîrin dehr

M/1808 Hem dahı nakş-bend-i mâhir idi / Bu iki fende **misli** nâdir idi

misli yok [5] eşi benzeri bulunmayan

M/486 Desti kim **misli yok** letâfetde / Eli üstündürür melâhatde

M/572 Elif- âsâ latîf kâmetde / **Misli yok** hergiz istikâmetde

M/578 **Yogıdı** hîç **misli** devrânda / ‘Âlemi devr iderdi bir anda

M/769 Hâsılı **misli yokdurur** anuñ / Şimdi oldur ferîdi dünyânuñ

M/771 Ol müsellemdürür cemâl içre / **Misli yok** cümle-i kemâl içre

mişkât [1] kandil

M/57 Vech-i insânı eyleyüp mir’ât / Eyledüñ nûr-ı hüsnüñle **mişkât**

miyân [3]

1. bel

M/499 Eyleyen mûyı ol **miyâna** misâl / Sanmasun eylemişdür anca hayâl

2. orta

M/1423 Fesi saldı miyâna resm-i vefâ / Olmasa ol **miyânda** kâr-ı vefâ

M/1816 Nâm-ı nîki **miyân**-ı reng-rezân / Olmış idi cihânda şâh-ı hazân

miyâna salmak [1] ortaya koymak

M/1423 Fesi **saldı miyâna** resm-i vefâ / Olmasa ol miyânda kâr-ı vefâ

mizâc [1] huy, mizaç, tabiat

M/2391 İdüp elbet tabî‘atı fâsid / Bu sıfatdan **mizâc** olur bârid

mizâc vermek [1] yaratılış bahşetmek

M/40 Hâkile âbe imtizâc virüp / Nâmiye eyledüñ **mizâc virüp**

mîzân [1] terazi

M/238 Olıcak haşr kurulup **mîzân** / Zâhir oldukda tâ‘at u ‘isyân

mû [3] kıl

M/499 Eyleyen **mûyı** ol miyâna misâl / Sanmasun eylemişdür anca hayâl

M/500 **Mûyile** incelikde ol bî-misâl / Kılmadadur rismânı **mûya** bedel

M/831 Nâleden nâye dönmişdi teni / Mûyeden **mûya** beñzeyüp bedeni

mu’allâ [1] yüce

M/854 Ben gedâ ol şâh-ı **mu’allâdur** / Ben hakîr ol refî‘ vü a‘lâdur

mu‘allim [1] öğretmen

M/517 Eyledi bir **mu‘allime** anı sevk / Tabı tâ hân-ı ‘ilmden ala zevk

mu‘âvenet itmek [1] yardım etmek

M/2395 ‘Akl u rûha **idüp mu‘âveneti** / Feth ider nusretile memleketi

mûcib [1] gerek olan

M/345 Ol ki oldı liyâkat-ı şânî / **Mûcib**-i devlet ü cihân-bânî

mu‘cizât [1] mucizeler

M/177 **Mu‘cizâtını** haşre dek ey yâr / Kudretüm olsa eylesem tekrâr

mufassal kılmak [1] ayrıntılarıyla anlatmak

M/627 Hızr-ı vakt ol bu müşkilüm hall kıl / Baña bu mücmeli **mufassal kıl**

muganni [2] nağme okuyan

M/1109 Ne **muganni** dürür bu sâz ehli / Nice sâz ehli belki râz ehli

M/1560 Olmış idi **muganni**-i gül-şen / Eglenürdi anuñla ehl-i çemen

muhâl [2] imkansız

M/70 Cümle sensin olan hakîkat-ı hâl / Mâsivâ arada hayâl-i **muhâl**

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân sâl / Gül’e irmek saña hayâl-i **muhâl**

muhâlefet [1] karşı koymak

M/1763 Gerçi sa‘y eyledi **muhâlefete** / Gördi kâbil degül mukâvemete

muhâlefet eylemek [3] karşılık vermek, itirazda bulunmak

M/280 Hoş görüp kılmadum muhâlefeti / **Eyleyüp** ‘özrile **mülâtefeti**

M/1713 Yok eger **eyleyüp muhâlefeti** / Virmezisen baña ol memleketi

M/1933 Şöyle kim **eyleyüp muhâlefeti** / Emrine kılmayup mutâva‘atı

muhâlefet kılmak [2] karşılık vermek, itirazda bulunmak

M/280 Hoş görüp **kılmadum muhâlefeti** / Eyleyüp ‘özrile mülâtefeti

M/1689 Şehr-yârı **muhâlefet kıla** ger / Yagduralum başına âteşler

Muhammed [9] İslam peygamberi ve Allah (c.c)’ın son elçisi (Zavotçu, 2013: s. 500).

M/134 Ya‘nî mahbûb-ı Hazret-i Ma‘bûd / Mustafâ vü **Muhammed** ü Mahmûd

M/152 Mâlik-i yevmi’d-dîn **Muhammed’dür** / Şem‘-i bezm-i yakîn **Muhammed’dür**

M/153 Mih-ter-i enbiyâ **Muhammed’dür** / Bih-ter-i evliyâ **Muhammed’dür**

M/154 Zübde-i Kün-fekân **Muhammed’dür** / Gevher-i lâ-mekân **Muhammed’dür**

M/155 ‘Âleme pîşvâ **Muhammed’dür** / Cümleye muktedâ **Muhammed’dür**

muhâsebet eylemek [1] sohbet etmek

M/287 Her tarafdan idüp mükâlemeti / **Eyledük** şevkile **musâhabeti**

muhît olmak [1] kuşatmak

M/2390 Bu iki kuvvet olsa ger tefrît / Cismi **olur** hamûd u cübni **muhît**

muhkem [1] sıkıca, sağlam, sıkı sıkıya, kuvvetlice

M/42 Çâr ezdâdı bend idüp **muhkem** / Eyledüñ bir tılısm-ı ejder-dem

muhkemât [1] manası açık olan Kurân âyetleri

M/53 Soñra âyât-ı beyyinât yazup / Müteşâbihle **muhkemât** yazup

muhlis kılmak [1] kurtuluşa eriştirmek

M/127 Tâ‘atüm bî-riyâ vü hâlis kıl / Beni ihsânuñıla **muhlis kıl**

muhrik [1] yakıcı

M/679 Câna âteş bırakdı âvâzuñ / Böyle **muhrik** neden ola sâzuñ

Muhtâr [1] Seçkin peygamber, Hz. Muhammed bağlamında

M/216 Didi pâyine yüz sürüp sad-bâr / Yüzümi basageldüñ ey **Muhtâr**

mukâbil olmak [1] dayanmak

M/1761 Âteşe kim dürür **mukâbil ola** / Ya anuñla cidâle kâbil ola

mukarrib [1] yakın

M/546 Kullarından mülâzım-ı der-gâh / Var idi bir nice mukarrib-i şâh

mukarrib olmak [2] yakınında bulunmak

M/592 Her birisi **olup mukarrib**-i şâh / Şâh'a hem-râh idi geh ü bî-gâh

M/1913 Kullarından meger aña bir kul / **Olmışidi mukarreb** ü makbûl

mukâvemet [1] direnme

M/1763 Gerçi sa'y eyledi muhâlefete / Gördi kâbil degül **mukâvemete**

mukayyed olmak [1] bağlı, zincire vurulmuş

M/312 **Olsa** tûtî **mukayyed** ü mahbûs / Hiç olur mı kelâmdan me'yûs

mukîm [1] ikamet eden kimse

M/2106 İşidüp sözlerini peyk-i nesîm / Didi ey künc-i mihnet içre **mukîm**

mukîm olmak [2] ikamet etmek, yerleşmek

M/1197 Kûy-ı dil-dârı eyledüñ me'vâ / Neden **olmak mukîm**-i künc-i belâ

M/2214 N'ola **olursa** gül-şen içre **mukîm** / Güle bundan latîf olur mı nedîm

muktedâ [1] kendisine uyulan

M/155 ‘Âleme pîşvâ Muhammed’dür / Cümleye **muktedâ** Muhammed’dür

muktezâ [3] gereken

M/1132 Lîk bir **muktezâ**-yı mahbûbı / Kullanup nâzile bu üslûbı

M/1256 ‘Âşık oldur idüp rızâsın terk / Eyleyüp cümle **muktezâsın** terk

M/1571 **Muktezâsınca** olmadı gördi / Bî-huzûr oldı vü yüzin dürdi

mukîm olmak [1] ikamet etmek

M/815 Ki **olanlar mukîm**-i kasr-ı visâl / Bîm-i hicrile oldılar pâ-mâl

mûm çü erimek [1] mum gibi erimek, çok korkmak

M/1692 Ola kim kahrum olıcak ma’lûm / **Eriyüp** nâr-ı havfdan **çü mûm**

mûm çün yanmak [1] mum gibi yanmak, üzüntü çekmek

M/2189 Ne revâdur ki **yana** bir mazlûm / Devr-i ‘adlüñde cevrile **çün mûm**

mûm olmak [1] muma döndürmek, sözünü geçirmek

M/1678 Cümle ‘âlem olup baña mahkûm / **Oldı** dest-i tasarrufumda çü **mûm**

mûnis [1] alışılmış

M/2435 Yazdı târîhi hâme-i şengül / Defter-i **mûnis**-i Gül ü Bülbül

mûnis olmak [1] alışmak

M/2434 **Oldugıyçün** bu defter-i hurrem / Dil-i ‘uşşâka **mûnis** ü hem-dem

muntazım [1] düzenli

M/304 Olmaga **muntazım** umûr-ı ma‘âş / Olmışam hizmet üzre hâzır-baş

mûr [2] karınca

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Virüben **mûr** u mâra neşv ü nemâ

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb ne kusûr / Ki Süleymân’uñ ola hem-demi **mûr**

murâd [13]

1. arzu, istek

M/695 Ne karâr eylemek **murâdumdur** / Ne güzâr eylemek **murâdumdur**

M/730 Cüst ü cû itmeden **murâduñ** ne / Saña kim dirler ola aduñ ne

M/879 Hızr-ı himmet olup baña hâdî / İtdi kûy-ı **murâda** irşâdı

M/1117 Nereden geldi vü **murâdı** nedür / Aña kim dirler ola adı nedür

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘âşık berk / Evvel itmek gerek **murâdın** terk

M/1255 Yârdan ger **murâdı** vasl ola bil / ‘Aşkı olur **murâda** yâre degül

M/1369 Nâmeñi yâre eyleyüp vâsıl / Umaram kim **murâd** ola hâsıl

M/2107 Çekme gam vakt-i şevk ü şâdîdür / ‘Aşk kûy-ı **murâda** hâdîdür

2. niyet, amaç

M/2360 Kuru efsâneden n’olur hâsıl / Ma‘nâsıdur **murâd** bundan bil

M/2361 Kıssadan hissedür **murâd** âhir / Kıssa-hânlık degül garaz zâhir

M/2363 Diñle imdi **murâdı** şerh ideyin / Kıssa hatm oldı hisseye gideyin

murâd olmak [1] istenmek

M/141 Ger **murâd olmasa** o tıynet-i pâk / İmtizâc eylemezdi âbile hâk

murâda irmek [2] isteğine kavuşmak

M/1263 Kendü **irüp murâda** lezzetle / Nâ-murâd ide yâri gılzetle

M/2040 ‘Ayş u nûş itdiler **murâda irüp** / ‘Ar u nâmûsı cümle bâda virüp

murg [4] kuş

M/898 Didi sen bunda bir dem ârâm it / Kılma dem **murg**-ı kalbüñi râm it

M/1139 Nice öter o **murg**-ı şûm anda / Kimse aña kuşum dime bunda

M/1662 Oldı nîrân-ı kahrı salalı tâb / Döne döne hevâda **murg** kebâb

M/2077 Yâ İlâhî gamile **murg**-ı revân / Kafes-i tenden olmadan perrân

murgek [1] kuşcağız

M/1138 Nice baş agrıdur o **murgek**-i mest / Ötme diñ aña incinürse küşest

murg-misâl [1] kuş misali

M/613 Bu nice dânedür ki **murg-misâl** / Düşdi dâma anuñla ehl-i kemâl

Mûsâ [2] Musa Peygamber

M/161 Gerçi Tûr oldı menzil-i **Mûsâ** / Anuñ oldı makâm-ı ‘arş-ı a‘lâ

M/484 Sâ‘id-i hûbı nîtekim **Mûsâ** / Gösterür ‘âleme yed-i beyzâ

musaffâ [1] süslenmiş

M/751 Bâğ-ı cennet gibi **musaffâdur** / Gülleri tâze vü mutarrâdur

musâhabet kılmak [1] konuşmak

M/2324 Bir birine idüp mülâyemeti / **Kıldılar** şevkile **musâhabeti**

musâhib [2] sohbet arkadaşı

M/909 Bir **musâhib** harîf ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü latîf

M/2215 Ola çünkim kemâl ehli gedâ / Pâd-şâha **musâhib** olsa revâ

mûsîkâr [1] Türk mûsikîsinde, pestten tize doğru ağız armonikası şeklinde yanyana dizilmiş birkaç kamıştan meydana gelen ve ney gibi üflenen bir çeşit nefesli saz, mıskal (Kubbealtı Lugatı, 2023).

M/2309 Aldı sûsen eline **mûsîkâr** / Kopuzın aldı Lâle tutdı kenâr

Mustafâ [2] İnsanların seçilmişi, seçkini. İslâm peygamberi Hz. Muhammed (Zavotçu, 2013: s. 521).

M/128 **Mustafâ** ittibâ‘ın it rûzî / K’ola pür-nûr tâ‘atüm rûzî

M/134 Ya‘nî mahbûb-ı Hazret-i Ma‘bûd / **Mustafâ** vü Muhammed ü Mahmûd

mu‘tâd eylemek [1] alıştırmak

M/711 Seni derdile **eyleyüp mu‘tâd** / Nice Şîrîn’dür eyleyen Ferhâd

mutarrâ [2] taze

M/751 Bâğ-ı cennet gibi musaffâdur / Gülleri tâze vü **mutarrâdur**

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol **mutarrâ** gül / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

mutâva‘at kılmak [1] itaat etmek

M/1933 Şöyle kim eyleyüp muhâlefeti / Emrine **kılmayup mutâva‘atı**

muttasıf oluban [1] vasıflanmış halde

M/242 **Oluben muttasıf** zemâ’imle / Garka vardı tenüm cerâ’imle

muttasıl [1] sürekli

M/1795 Şehr-i gül-şende nice gün turdı / **Muttasıl** her yirine od urdı

mûye [1] hıçkıra hıçkıra ağlama

M/831 Nâleden nâye dönmişdi teni / **Mûyeden** mûya beñzeyüp bedeni

muzaffer olmak [1] zafer kazanmak

M/1960 Saluban şehr-i gül-şene şer ü şûr / **Olmış** idi **muzaffer** ü mansûr

muzhır [1] gösteren

M/2375 Oldı sûsen şecâ‘ati müş‘ir / Hem benefşe tevâzu‘ı **muzhır**

mû’zî [1] eziyet eden

M/1873 Mülk-i maġribde varidi bir şâh / Dem-i serdile **mû’zî** vü cân-gâh

mübârek [1] uğurlu

M/1998 Bir **mübârek** zemânda şâh-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre itdi ‘azmi hemîn

mübâriz [1] eski savaşlarda meydana çıkarak hasmıyle teke tek dövüşen, mübâreze eden kimse (Kubbealtı Lugatı, 2023).

M/566 Tîg-zenlikde ol **mübâriz**-i dehr / Hâsılı olmış idi şöhre-i şehr

mübtelâ [4] düşmüş

M/678 Didi ey **mübtelâ**-yı bî-çâre / Câm-ı ‘aşkile mest ü âvâre

M/826 Bu tarafdan esîr-i mihnet ü gam / **Mübtelâ**-yı belâ vü derd ü elem

M/1125 Bildi bir **mübtelâ** vü ‘âşıkdur / ‘Aşk yolında yâr-ı sâdıkdur

M/1204 Olmışam zâr ü bî-nevâ-yı firâk / ‘Ayn-ı vuslatda **mübtelâ**-yı firâk

mübtelâ olmak [3] düşkün olma

M/315 Halk **olup mübtelâ**-yı câh u celâl / Kaldı ayakda ehl-i fazl u kemâl

M/659 **Mübtelâ olmamışdı** gerçi henûz / Dilde ammâ varidi ‘aşkile sûz

M/1600 Bildi ‘aşkile **mübtelâ olmış** / Kâmeti ‘aşkdan dü-tâ olmış

mücmel [1] açıklanması gereken durum

M/627 Hızr-ı vakt ol bu müşkilüm hall kıl / Baña bu **mücmeli** mufassal kıl

müdâm [8] sürekli

M/313 Belki olup **müdâm** şekker-hâ / Zevkile şevkile olur gûyâ

M/553 Nûş idüp şevkile mey-i gül-fâm / Câmı elden düşürmez idi **müdâm**

M/1061 Fikri sensen dilinde subhile şâm / Zikri sensen yine dilinde **müdâm**

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki **müdâm** / Şâha ‘âşık geçersen ey bed-nâm

M/2217 Güle olmaz bunuñ gibi bende / Meclisinde **müdâm** gûyende

M/2248 Yine üslûb-ı sâbık üzre **müdâm** / Eyleye serv hidmetine kıyâm

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün tolu câm / Bûs iderdi leb-i nigârı **müdâm**

M/2329 Bu tarîkile gül nice eyyâm / Eyledi bülbül ile ‘ayş-ı **müdâm**

müddet [2] zaman

M/1896 Hâsılı kıldı ol şeh-i pür-şûr / Az **müddetde** ‘âlem içre zuhûr

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü şevk hayâl / Az **müddetde** niçün irdi zevâl

müddet irmek [1] zamanı gelmek

M/1952 Nice bir zikr-i fürkat ü mihnet / Şükr kıl **irdi müddet**-i vuslat

müdrik [1] aklı eren, anlayan, akıllı.

M/76 Zâtuñı kimse olmadı **müdrik** / Mâ ‘arefnâke hakkı ma‘rifetik

müferrih [1] ferahlatıcı

M/284 Dil-güşâ vü **müferrih** ü hurrem / Her yirinden safâ sürer âdem

müfsid [1] bozguncu

M/1874 Demi serd ü tabî‘atı bârid / Re’yi fâsid ü rü’yeti **müfsid**

müjde [1] güzel haber vermek için kullanılan söz

M/2229 Gül'e geldi güle güle ol ân / Didi kim **müjde** ey gül-i handân

müjde olsun [2] sevinçli bir haber verirken kullanılan söz

M/1401 Didi kim **müjde olsun** ey gam-gîn / Vakt-i şâdî irişdi kılma enîn

M/2266 Bülbül-i zârı eyleyüp şâdân / Didi kim **müjde olsun** ey nâlân

müjde eylemek/itmek [2] müjdelemek

M/883 **Eyledüñ müjde** vasl-ı cânânı / Müjde-gânî dilersen al cânı

M/2200 **Müjde idüp** bir iki ehl-i vefâ / Virdiler bülbül-i hazîne safâ

müjde-gânî [1] müjdeye karşı verilen bahşiş (Devellioğlu, 2010: s. 836).

M/883 Eyledüñ müjde vasl-ı cânânı / **Müjde-gânî** dilersen al cânı

müje [1] kirpik

M/446 **Müjeler** kim o rûya leşkerdür / İki saf nîze-dâr-ı saf-derdür

müjgân [3] kirpik

M/615 Bu ne **müjgân** olur ki bî-ihmâl / Atar ahbâba tîr-i ceng ü cidâl

M/1320 Kalem idüp gamile **müjgânum** / Hem devât aña çeşm-i giryânum

M/1498 Gamze-i cân-sitân gibi hûn-rîz / Tîr-i **müjgân**-ı yâr-veş ser-tîz

mükâfât [1] ödül

M/2278 Hûblar cevr iderse ‘âdâtın / Vasl ider ‘âkıbet **mükâfâtın**

mükahhal [1] sürmeli

M/762 Gözleri nâzile **mükahhaldür** / Kâküli sihrile müselseldür

mükâlemet itmek [2] bahsetmek, konuşmak

M/287 Her tarafdan **idüp mükâlemeti** / Eyledük şevkile musâhabeti

M/1901 Söyleşürken umûr-ı memleketi / Her tarafdan **idüp mükâlemeti**

mükerrem [2] muhterem, saygı gösterilen

M/1359 Sîm-ten bir civân-ı hurrem idi / Tayyib ahlâkile **mükerrem** idi

M/1966 Bir **mükerrem** şerîf zât idi ol / Hûb-ef‘âl ü hoş-sıfât idi ol

mül [1] şarap

M/593 Göçüben Şehr-i Gül-şen’e Şeh-i Gül / Dem-be-dem nûş iderdi şevkile **mül**

mülâyemet itmek [1] yumuşak, güzel davranmak

M/2324 Bir birine **idüp mülâyemeti** / Kıldılar şevkile musâhabeti

mülâzım [1] bir kimseye bağlı olan

M/546 Kullarından **mülâzım**-ı der-gâh / Var idi bir nice mukarrib-i şâh

mülk [3] yurt

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki münevver ruhuñla **mülk**-i melek

M/1873 **Mülk**-i maġribde varidi bir şâh / Dem-i serdile mû'zî vü cân-gâh

M/2396 Kafes-i tenden eyleyüp âzâd / Dili cân **mülkine** ider irşâd

mülk-i hüsn [1] güzellik diyarı

M/478 Zâhir olalı gûy u çevgânı / **Mülk-i hüsn** içre aldı meydânı

Mülk-i Rûm [3] Anadolu

M/646 Eyledi gâh **Mülk-i Rûm**'a sefer / Gâh kıldı Diyâr-ı Şâm'a güzer

M/749 **Mülk-i Rûm** içre bir güzel yir var / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/1683 Lîk var **mülk-i Rûm'da** bir şehr / Görmemiş mislin ü nazîrin dehr

mülk-i sipihr [2] gökyüzü ülkesi

M/380 Nice kim şâh olup kevâkibe mihr / Taht-ı hükminde ola **mülk-i sipihr**

M/527 Geçdi evreng-i devlete şeh-i mihr / Gül gibi buldı zîb **mülk-i sipihr**

mülkiyet [1] mülk sahipliği

M/861 Dile çün saldı berk-i ‘aşkuñ tâb / Yıkdı cân **mülkiyetin** itdi harâb

mümkinât [1] mümkün olanlar, imkan dahilinde

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ açup hazâ’in-i cûd / Eyledüñ **mümkinâta** bahş-ı vücûd

mümkin olmak [2] imkanı olmak

M/799 Eyleseñ biñ figânile gulgul / **Mümkin olmaz** kulagına koya Gül

M/812 **Mümkin olmasa** n’ola vuslat-ı gül / Bülbül’e bes degül midür gulgul

mümtâz [1] seçkin

M/788 Eski derdüm yine olup tâze / Düşdi dil ol nigâr-ı **mümtâze**

mümtâz olmak [1] seçkin olmak

M/1813 Reng-rezlikde hod **olup mümtâz** / Gösterürdi zemânede i‘câz

mümtezic [1] birbiriyle uyumlu

M/1826 **Mümtezic** bir garîb-meşreb idi / Lutfile kahrdan mürekkeb idi

münâcât [1] Allah’a yakarış

M/1068 Başladı sıdk ile **münâcâta** / ‘Âlimü’s-sırr ve’l-hafiyyât’a

münâcât eylemek [1] Allah'a yalvarıp yakarmak

M/2072 **Eyleyüp** her seher **münâcâtı** / 'Arz iderdi Hudâ'ya hâcâtı

münâkis olmak [2] yansımak

M/597 Oldı âyine-veş çü çihre-fürûz / **Oldı** fi'l-hâl **mün'akis** ruhı rûz

M/753 Sahnı safvetde oldı çün mir'ât / **Mün'akis olmış** anda san cennât

münâsebet [1] uygunluk

M/2180 Düşürüp bir **münâsebet** nâ-gâh / Hâl-i bülbülden eylegil âgâh

münâsib görmek [1] uygun bulmak

M/1912 Anı **gördi münâsib** ol server / Göndere şehr-i gül-şene 'asker

münevver [4] aydınlık

M/430 Cebhe kim rûşen ü **münevverdür** / Meger âyine-i Sikenderdür

M/453 Yâ meger âftâb-ı enverdür / Ki anuñla cihân **münevverdür**

M/612 Bu nice 'ârız-ı **münevverdür** / K'aña ser-geşte mâh-ı enverdür

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki **münevver** ruhuñla mülk-i melek

münevver itmek [1] aydınlatmak

M/1228 Mâh-ı hüsnüñ **münevver itsün** Hak / Her murâduñ müyesser itsün Hak

münhezim olmak [2] yenilmek

M/1760 Hâsılı **münhezim olup** âhir / Yandı ol nâre bâdî vü hâzır

M/1929 ‘Âkıbet **münhezim olup** geçdi / Girü evvelki menzile göçdi

münîf [1] meşhur

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü cây-ı **münîf** / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü nazîf

münîr [2] parlak

M/186 Didi ey mâh-ı âsmân-ı vefâ / Âftâb-ı **münîr**-i burc-ı vefâ

M/348 Burc-ı devletde âfitâb-ı **münîr** / Kasr-ı rif‘atde şâh-ı mâh-serîr

münîr kılmak [1] aydınlatmak

M/1273 Bu tarafdan gül-i güşâde-zamîr / Gördi kim **kıldı** subh dehri **münîr**

müntehâ olmak [1] nihayete ermek

M/217 Seyri andan çü **müntehâ oldı** / İrişüp sidreye saf â buldı

mürde [4] ölü

M/616 Bu ne lebdür ki ursa dem hoş hoş / **Mürdeye** cân virür Mesîhâ-veş

M/734 Demüñ oldı meger dem-i ‘İsâ / K’eyledüñ **mürde** cismümi ihyâ

M/1433 Tâze cân buldı cismi **mürde** iken / Oldı hayy **mürde**-i füsürde iken

M/1935 Eyler idi anı o dem mürde / Nicesi **mürde** belki efsürde

mürde eylemek [1] öldürmek

M/1935 **Eyler** idi anı o dem **mürde** / Nicesi mürde belki efsürde

mürekkeb [1] karışmış

M/1826 Mümtezic bir garîb-meşreb idi / Lutfile kahrdan **mürekkeb** idi

mürsel [1] peygamber

M/221 Lî-ma‘-Allâh makâmın etdi mahal / Ne melek sagıdı anda ne **mürsel**

mürüvvet kılmak [1] iyilik etmek

M/2182 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / **Kıla** zâhir **mürüvvet** ü ihsân

Müsebbibü’l-esbâb [1] tüm sebepleri meydana getiren, Allah bağlamında

M/2086 Çünki sensen **Müsebbibü’l-esbâb** / Bir sebeb birle eyle fethü’l-bâb

müsellem [2] doğruluğu tartışılmayacak kadar açık

M/639 Sen şehâ hüsnile **müsellemsen** / Cümle hûbâna şâh-ı a‘zamsan

M/771 Ol **müsellemdürür** cemâl içre / Misli yok cümle-i kemâl içre

müsellem olmak [2] inkar edilememek

M/637 Hüsnile dehrde **müsellem olam** / Cümle kul ben şeh-i mu‘azzam olam

M/1658 **Olup** âhir **müsellem**-i ‘âlem / Kubbe-i âsmâna degdi ‘alem

müselmân [1] Müslüman

M/1064 ‘Aşkuña çün getürdi îmânı / İtme rencîde ol **müselmânı**

müselsel [1] halka halka bükülmüş

M/762 Gözleri nâzile mükahhaldür / Kâküli sihrile **müselseldür**

müstahikk [2] hak eden

M/346 Müsta‘idd-i livâ-yı devlet ü baht / **Müstahikk**-ı külâh-ı ‘izzet ü taht

M/529 Bildi kim lâyık-ı sa‘âdetdür / **Müstahikk**-i serîr-i devletdür

müstahzar olmak [1] ezberlemek

M/523 **Oldı müstahzar**-ı bahâr bûstân / Okıdı şi‘rden nice dîvân

müsta‘idd [1] kabiliyetli

M/346 **Müsta‘idd**-i livâ-yı devlet ü baht / Müstahikk-ı külâh-ı ‘izzet ü taht

müstehakk [2] layık

M/1246 Merhamet kıl zamân-ı himmetdür / **Müstehakk**-ı ‘atâ vü şefkatdür

M/1393 Saña ‘arz-ı cemâl eyleyeyin / **Müstehakk**-ı visâl eyleyeyin

müstehakk olmak [2] hak etmek

M/1161 **Oluban müstehakk**-ı kahr u gazab / İrür ol derd-mende derd ü ta‘ab

M/2094 Ne günâh eyledüñ ki ey bî-kes / **Olasan müstehakk**-ı habs-i kafes

müstemend [4] gamlı, mahzun

M/1017 **Müstemend** ü garîb ü ‘âşıkdur / Hâline şefkat eyle yazıkdur

M/1384 Didi ey **müstemend** ü âvâre / Haste vü derd-mend ü bî-çâre

M/1602 Didi ey **müst-mend** hâlüñ ne / Gam-ı ‘aşkile infi‘âlüñ ne

M/2053 Kaldı ol **müstemend** olup mahbûs / Behre-i hân-ı vasldan me’yûs

müstevlî olmak [2] galip gelmek, ele geçirmek

M/116 Nefse **müstevlî olmasun** şehvet / Anı def‘ it müyesser it ‘iffet

M/2380 Birisi kuvvet-i gazab ki kaçan / **Olsa müstevlî**-i kuvâ-yı beden

müşerref itmek [1] şereflendirmek

M/228 Yine **idüp müşerref** eflâki / kıldı tekrîm tûde-i hâki

müşerref olmak [1] şereflenmek

M/197 İtdi andan pes âsmâna ‘urûc / Makdemiyle **müşerref oldı** burûc

mü‘şîr [3] işaret eden, söyleyen

M/144 Olmasa olmazidi nüh-eflâk / Bunı **müş‘ir** degül midür “Levlâk”

M/1420 Sadı sâfî safâyı **müş‘irdür** / Zad’ı zıdd-ı cefâyı **müş‘irdür**

mü‘şîr olmak [1] temsil etmek, bildirmek

M/2375 **Oldı** sûsen şecâ‘ati **müş‘ir** / Hem benefşe tevâzu‘ı muzhır

müşk [2] misk, güzel koku

M/1283 Saçların çözdi sünbül-i tarrâr / Bezme **müşk**-i ‘abîr kıldı nisâr

M/1663 Olup ol tâbile mezâri‘ huşk / Kurudı kaldı nâf-ı âhûda **müşk**

müşkil [4] zor durum

M/627 Hızr-ı vakt ol bu **müşkilüm** hall kıl / Baña bu mücmeli mufassal kıl

M/797 Gel bu sevdâyı ko ki **müşkildür** / Hâsılı bir hevâ-yı bâtıldur

M/1071 Saña ma‘lûmdur benüm hâlüm / **Müşkil** oldı ziyâde ahvâlüm

M/1516 Olup âvâzınuñ firîftesi / **Müşkil** ol gül de oldı âşüftesi

müşk-i sirişt [1] misk tabiatlı

M/893 Âbı sâfî vü hâki **müşk-i sirişt** / Heşt bâbı niteki heşt bihişt

müşt [1] yumruk

M/492 Ayası ay u mihrdür **müşti** / Şa‘şa‘adur o mihre engüşti

müştâk [2] göreceği gelen, görmeye hasret

M/189 Şevkle demdür eyle ‘azm-ı rahîl / Saña **müştâkdur** Hudâ-yı Celîl

M/192 Saña **müştâkdur** melekler hep / Saña ser-geştedür felekler hep

müştâka irmek [1] sevgiliye kavuşmak

M/2110 Çekme gam âhir oldı rûz-ı firâk / **İre müştâka** vaktidür ‘uşşâk

müştâk kalmak [1] hasret kalmak

M/765 Tâk-ı ebrûsına **kalup müştâk** / Görenüñ tâkatini eyler tâk

Müşterî [3]

1. Müşteri (Bercîs, Kâdî-i Felek, Hatîb-i Felek)

Altıncı feleğin seyyaresi. Yunanlılarda Zeus, Romalılarda Jüpiter olarak adlandırılır. Batı'da kudretli bir tanrı olarak kabul görmüş, tahtının önünde içlerinden hayır ve şerri çıkardığı iki fıçının bulunduğu bir insan suretinde hayâl edilmiştir. Doğuda ise Müşteri, feleğin kadısı yahut hatibi kabul edilmiş; minyatürlerde ata binmiş, sağ elinde kılıç, sol elinde yay olan bir erkek suretinde tasvir edilmiştir. Zühre'den sonra en parlak yıldızdır (Şentürk, 1994: s. 164).

M/208 Çünki altıncı kasrı eyledi taht / **Müşterî'ye** irüp sa'âdet ü baht

M/975 **Müşterî** düşdi mi sa'âdetden / Ki cihân oldı pür nuhûsetden

2. alıcı

M/322 Cevherüñ var ise getür âhir / Olur elbette **müşterî** zâhir

Müşterî-fıtnat [1] Müşteri gezegeni kadar bilgili

M/340 A'ni şâhen-şeh-i felek rif'at / **Müşterî-fıtnat** ü melek-haslet

müteşâbih [1] mânası açık olmayan âyet ve hadis

M/53 Soñra âyât-ı beyyinât yazup / **Müteşâbihle** muhkemât yazup

mürde [1] ölmüş kişi, ölü

M/34 Hamd ider saña cümle **mürde** vü hay / Buñı iş'âr ider ve inne min şey

müyesser itmek/olmak [4] nasip eylemek

M/116 Nefse müstevlî olmasun şehvet / Anı def' it **müyesser it** 'iffet

M/1494 Her kime kim **müyesser ola** habîb / Olur elbette ol arada rakîb

M/2154 Zî-kerem kim **müyesser itdi** Kerîm / Gördi sıhhat yüzini kalb-i sakîm

M/2354 **Olmadı** çün **müyesser** aña bekâ / Var kıyâs it olur mı saña baña

müyesser kılmak [1] nasip etmek

M/97 Baña göster tarîk-i tevhîdi / **Kıl müyesser** yoluñda tefrîdi

müzâhir-ı esmâ [1] isimlere, isimlerinin üzerinde te'sirlerine mazhar olan.

M/72 Oldı eşyâ **müzâhir-i esmâ** / Cümle esmâda zât-ı hû peydâ

müzeyyen [1] süslü

M/2417 Oldı bir şâhid-i **müzeyyen** ü hûb / Hüsn ü hulkile dil-ber ü mahbûb

müznibîn [1] günahkarlar

M/237 **Müznibînüñ** şefî‘i sensen çün / Enbiyânuñ refî‘i sensen çün

N

nâb [7] saf, katışıksız

M/466 Yâ meger gevher-i girân-mâye / La‘l-i **nâb** ile oldı hem-sâye

M/469 Yâ meger gevher-i girân-mâye / La‘l-i **nâb** ile oldı hem-sâye

M/471 Yâ meger la‘l-i **nâbıdur** sükker / Sükker üzre o şeddeye beñzer

M/2287 Mey-i **nâbı** çeküp safâlarile / Kıldılar bezmi pür nevâlarile

M/2296 Çıkdı çün başa neşve-i mey-i **nâb** / Her biri oldı mest-i bâde-i hâb

M/2315 İçdiler câm-ı **nâbı** lezzetile / Öpdiler la‘l-i yâri fürkatile

M/2328 Gelmeyüp gözlerine zerrece hâb / İçdiler subh olınca bâde-i **nâb**

nâ-bedîd olmak [2] gözden kaybolmak

M/1790 **Oldılar nâ-bedîd** ü nâ-peydâ / Kande gitdi bilinmedi kat’â

M/1834 **Nâ-bedîd oldı** şehr-yâr-ı çemen / Kaldı hâlî harâb olup gül-şen

nâ-çâr [1] çaresiz

M/1537 Gezüp etrâf-ı gül-şeni **nâ-çâr** / Eyledi subh olınca âhile zâr

nâdir [1] az bulunan

M/1808 Hem dahı nakş-bend-i mâhir idi / Bu iki fende misli **nâdir** idi

nâf [3] göbek

M/501 **Nâfı** kim çeşme-i letâfetdür / Havz-ı sîmîn-i kasr-ı cennetdür

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur gûyâ / **Nâfı** fevkinde ‘ayn-ı rûh-efzâ

M/1663 Olup ol tâbile mezâri‘ huşk / Kurudı kaldı **nâf**-ı âhûda müşk

nâfe-güşây [1] ceylanın göbeğinden çıkan miski açan (ortaya çıkartan)

M/20 Lutf-bahş-ı hevâ-yı rûh-efzây / ‘Itr-sây-ı sabâ-yı **nâfe-güşây**

nâ-gâh [13] birden bire, ansızın

M/185 Anda iken O mâh-ı çâr-deh-i şeb / İrdi **nâ-gâh** Peyk-i Hazret-i Rabb

M/272 İrdi **nâ-gâh** bir harîf-i zarîf / Tab‘ı pâk ü latîf ü şânı şerîf

M/1004 Eyleriken bu resme girye vü sûz / Togdı **nâ-gâh** mâh-ı çarh-efrûz

M/1023 Böyle dirken o ‘âşık-ı pür-gam / Urdı **nâ-gâh** subh-ı sâdık-dem

M/1040 Eyleriken bu resmile güftâr / Togdı **nâ-gâh** mihr-i pür-envâr

M/1627 İrdi **nâ-gâh** ol iki sayyâd / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü bî-dâd

M/1833 İrdi **nâ-gâh** gûşına bu haber / Ki olup şehr-i bâg zîr ü zeber

M/1902 Gül-şen ahvâlin añdılar **nâ-gâh** / Şâhı hâlinden itdiler âgâh

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi **nâ-gâh** / Düşdi gül-zâra bir şeb ol güm-râh

M/1999 İrdi **nâ-gâh** subh-dem Nev-rûz / Kıldı âfâkı makdemi pîrûz

M/2091 Gördi **nâ-geh** nesîm-i cân-perver / Bülbül’i bir kafesde zâr eyler

M/2142 Gördi başına gün togup **nâ-gâh** / Burc-ı devletden oldı zâhir mâh

M/2180 Düşürüp bir münâsebet **nâ-gâh** / Hâl-i bülbülden eylegil âgâh

nagam eylemek [1] nağme yapmak

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev Gül / Ne gam **eylerse** biñ **nagam** Bülbül

nagamât [2] nağmeler

M/663 Nefesinden irürdi kalbe ferah / **Nagamâtı** komazdı dilde terah

M/911 Kelimâtına ‘akl u dil hayrân / **Nagamâtına** cân u ten nâlân

nâ-gehân [7] ansızın

M/1105 Hâb-ı nâz içre hufte iken Gül / **Nâ-gehân** irdi bir ‘aceb gulgul

M/1184 **Nâ-gehânî** nesîm-i cân-perver / Eyleriken çemende geşt ü güzer

M/1450 **Nâ-gehân** irdi gûşına bir sâz / Perde-i ‘aşkdan virür âvâz

M/1717 İrdi gül-zâre **nâ-gehân** bir rûz / Saldı kahrı derûn-ı gül-şene sûz

M/1920 Eyleyüp **nâ-gehân** şebî-hûnı / Tutdı sahrâ vü deşt ü hâmûnı

M/2042 ‘Ayş iderken meger ki bir gün gül / Yâdına geldi **nâ-gehân** bülbül

M/2141 **Nâ-gehân** tâli‘i olup ferruh / Açdı hûrşîd-i baht-ı devlet-i ruh

nagme [5] melodi

M/285 Açılup gûşe gûşe ter güller / Her taraf **nagmelerde** bülbüller

M/676 **Nagmesinden** irişdi kalbe safâ / Buldı âvâzesinde bûy-ı vefâ

M/859 Başlayup savt-ı ‘âşık-âneyile / İtdi hoş **nagmeler** terâneyile

M/939 İtmege hasb-i hâle âgâzı / Düzdi bu resme **nagmeye** sâzı

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / Gâh zîr itdi **nagmesin** geh bâm

nâ-hem-vâr [1] düz olmayan, ters

M/966 Bir yaña derd-i zulmet-i şeb-i târ / Bir yaña kahr-ı baht-ı **nâ-hem-vâr**

nahîf [5] çelimsiz

M/1192 Nice zâr u **nahîf** olmışsan / Derde düşmiş za‘îf olmışsan

M/1199 Âh idüp Bülbül-i **nahîf** ü nizâr / Didi ey yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1592 Oturup derdile zebûn u za’îf / Gamile kâmeti dü-tâ vü **nahîf**

M/2124 Gerçi çok haste görmişem bu **nahîf** / Görmedüm ol kadar zebûn u za‘îf

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü zâr ü **nahîf** / Mihnet ü derdile zebûn u za‘îf

nahîf olmak [2] zayıflamak, güçten düşmek

M/1334 Baña rahm eyle kim za‘îf oldum / Tâkatüm kalmadı **nahîf oldum**

M/2093 Didi hâlüñ ne ey esîr ü za‘îf / Neden **olmak** bu resme zâr ü **nahîf**

nâhîd [1] Venüs, Zühre (bk. Zühre)

M/978 Kalmadı şevk ü şâdîye ümmîd / Yire mi çaldı çengini **nâhîd**

nâhun [1] tırnak

M/494 **Nâhunı** berg-i güldürür gûyâ / Şâh-ı gül üzre buldı zîb ü behâ

na‘îm [1] cennet

M/2267 Seni gül da‘vet itdi sohbetine / Gördi lâyık **na‘îm**-i vuslatına

nâ-kâm [2] dertli

M/842 Göricek anı Bülbül-i **nâ-kâm** / Virdi ta‘zîm ü ‘izzetile selâm

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem i’lâm / Kaldum uş zâr ü ‘âciz ü **nâ-kâm**

nakd [1] nakit

M/2133 Şâha peyk-i nesîm itdi dürûd / Didi ey **nakd**-i kâr-hâne-i cûd

nakd ile ceybi tolmak [1] cebini doldurmak

M/1943 Çünki **nakd ile ceybi toldı** kamu / Bıyıgın balta kesmez oldı kamu

nakkâşlık [1] resim yapmak

M/1811 Katı **nakkâşlıkda** mâhir idi / Nice mâhir diyem ki sâhir idi

nakş itmek [1] işlemek

M/1445 Gâh bir **nakş**-ı hûb **idüp** tasnîf / Eyleridi anuñla savt-ı latîf

nakşa girmek [1] görünüme bürünmek

M/1598 **Girdügiyçün** bu **nakşa** ser-tâ-pâ / Ehl-i gül-şen Benefşe dirdi aña

nakş-bend [3] ressam, nakkaş

M/22 **Nakş-bend**-i nigâr-hâne-i gül / Rû-güşâ-yı bütân-ı Çîn ü Çiğil

M/719 **Nakş-bend**-i tabî‘at ol sâ‘at / ‘Aşkile virdi cismüme sûret

M/1808 Hem dahı **nakş-bend**-i mâhir idi / Bu iki fende misli nâdir idi

nâlân [18] inleyen

M/827 Ya‘nî üftâde Bülbül-i **nâlân** / Derd-i ‘aşkile eyleyüp efgân

M/911 Kelimâtına ‘akl u dil hayrân / Nagamâtına cân u ten **nâlân**

M/914 Göricek rahm idüp o **nâlânı** / Hizmetüñe getürdüm uş anı

M/916 Didi kim var getür o **nâlânı** / Câna virsün safâlar elhânı

M/917 Serv-i der-bândan oldı çün fermân / Girdi gül-zâre bülbül-i **nâlân**

M/1081 Ölsem itmez kimesne âh u efgân / Hasretile meger dil-i **nâlân**

M/1142 Bizi her şeb uyutmaz efgânı / Dahı söyletmeñüz o **nâlânı**

M/1145 Yüri var di o zâr u **nâlâna** / Ummasun k’ire vasl-ı cânâne

M/1331 Rûz u şeb hasretile **nâlânam** / Sîne biryân u dîde giryânam

M/1399 Destine sundı zanbakuñ anı / Didi şâd eyle var **nâlânı**

M/1438 Meger ol gice bülbül-i **nâlân** / Şevk ü zevkile hurrem ü handân

M/1505 Geldi bu hâtırına kim anı / Hâr'a gamz eyleyüp o **nâlânı**

M/1554 Bir iki gün o 'âşık-ı **nâlân** / Gelüp olmışdı gül-şene mihmân

M/1559 N'ola efgân iderse ol **nâlân** / Nâlişinden irürdi rûha revân

M/2122 Kafes içre o haste-i **nâlân** / Az kalmış ki vire derdile cân

M/2198 Didi idüp halâs o **nâlânı** / Getürüñ baña göreyin anı

M/2264 İtdi peyk-i nesîme fermânı / Ki getür bezme var o **nâlânı**

M/2266 Bülbül-i zârı eyleyüp şâdân / Didi kim müjde olsun ey **nâlân**

nâlân olmak [2] inlemek

M/1634 Rûz u şeb kıldı nâle vü efgân / Derd-i hicrânile **olup nâlân**

M/2063 Yiter **olduñ** firâkile **nâlân** / Vaslile demdür olasan handân

nâle [31] inilti

M/267 Bülbül'üñ kârı âh u **nâle** idi / Gül-şen ü bâğ pür-i gulgule idi

M/390 Eyle 'uşşâka **nâleñi** dem-sâz / Perde-i 'aşkdan düzet bir sâz

M/655 **Nâle** vü zârile geçerdi güni / Her gice göklere çıkardı üni

M/660 Bir nefes **nâleden** degüldi berî / Nefesinden gelürdi 'aşk eseri

M/666 Nefesinden irürdi cânlara kut / **Nâlesin** işiden olur mebhût

M/776 Virdi ilden karâr u sabrı yile / Düşdi hâke figân u **nâleyile**

M/779 Derdile kıldı **nâle** vü efgân / Oldı 'aşkile dîdesi giryân

M/831 **Nâleden** nâye dönmişdi teni / Mûyeden mûya beñzeyüp bedeni

M/858 Bunı didi vü mest olup Bülbül / İtdi feryâd ü **nâle** vü gulgul

M/931 Rûy-ı gül şevkine kılup nâle / Cismini **nâle** döndürüp na‘le

M/938 Kıldı savt-ı hazînile âvâz / İtdi ‘uşşâka **nâlesin** dem-sâz

M/981 Niçün urmaya subh-ı sâdık-dem / Nefesin yohsa tutdı mı **nâlem**

M/1077 Mahremüm gussa hem-demüm **nâle** / Ugramasun kimesne bu hâle

M/1141 Başumuz aldı şunda **nâleyile** / Virür âhir anı o **nâle** yile

M/1149 Didi miskîn nedür bu **nâle** vü âh / Neden olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1211 Kaldum uş hasretile dermân-de / Rûz u şeb **nâle** ile efgânde

M/1220 Yüregüm deldi **nâle** vü âhuñ / Olayın kâsidi ben ol şâhuñ

M/1239 **Nâleden** cismi na‘le dönmişdür / Za‘fdan bir hilâle dönmişdür

M/1302 Çeşmini câm u eşkini mey idüp / Kâmetin çeng ü **nâlesin** ney idüp

M/1304 Eyleyüp âh u **nâleye** âgâz / Olmışıdı figânile dem-sâz

M/1307 Bagrını delmişidi ney gibi gam / Hâlî olmazdı **nâleden** bir dem

M/1467 Didi çün derddür saña dil-hâh / Derde sabr it nedür bu **nâle** vü âh

M/1536 Gitdi bülbül figân u **nâleyle** / Nice biñ nevha vü gulguleyle

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / **Nâlesin** gâh bâm kılur geh zîr

M/2052 Gice gündüz figân u zâr eyler / **Nâlesin** çok derûna kâr eyler

M/2071 **Nâleden** bir dem olmazidi berî / Vird idinmişdi **nâle**-i seherî

M/2121 Za‘flıgından o hastenüñ eseri / Olmış ancak figân ü **nâleleri**

M/2164 Yine itdi figân ü **nâleleri** / Derdile nevha vü ‘alâleleri

M/2195 Gice gündüz figân ider o gedâ / Eylemez kimse **nâlesin** ısgâ

na‘le dönmek [2] kederden iğne ipliğe dönmek bağlamında

M/931 Rûy-ı gül şevkine kılup nâle / Cismini nâle **döndürüp na‘le**

M/1239 Nâleden cismi **na‘le dönmişdür** / Za‘fdan bir hilâle dönmişdür

nâle eylemek/itmek [9] inlemek

M/1123 Rûz u şeb **nâle** vü efgân **eyler** / ‘Âleme ‘aşkı dâstân eyler

M/1158 Agzını tutsun **itmesün nâle** / Yohsa kahrum irür o abdâle

M/1172 Oldı dem-beste **itmedi nâle** / Kimse tâ vâkıf olmaya hâle

M/1175 **Eyleridi** toyunca **nâle** vü âh / Dögünüp taşlar ile ol güm-râh

M/1176 **Eyler** idi figân ü **nâle** vü zâr / Tâkati tâk olınca ol bîmâr

M/1267 **Eyleyüp nâle** vü figânı yine / Güm güm ötdürdi gül-sitânı yine

M/1306 Sîneden derdile o mest ü harâb / **Nâleler eyleridi** hem-çü rebâb

M/2101 Didi **idüp** hezâr **nâle** vü zâr / Hâlümi diñle ideyin tekrâr

M/2316 Bülbül olup safâyıla ser-mest / **Nâle eylerdi** şevkile peyvest

nâle kılmak [4] inlemek

M/801 Çünki gûş itdi bu sözi Bülbül / Eyledi **nâleler kılup** gulgul

M/931 Rûy-ı gül şevkine **kılup nâle** / Cismini nâle döndürüp na‘le

M/1634 Rûz u şeb **kıldı nâle** vü efgân / Derd-i hicrânile olup nâlân

M/2070 Kafes içre **kılurdı nâle** vü zâr / Kârı zâr idi derdile her-bâr

nâliş [3] inleme, inilti

M/1152 Uyumaz **nâlişüñden** ehl-i çemen / Şâh-ı Gül bî-huzûrdur senden

M/1268 Yine kıldı figân ü **nâlişler** / Yine saldı cihâna sûzişler

M/1559 N'ola efgân iderse ol nâlân / **Nâlişinden** irürdi rûha revân

nâliş itmek [1] inlemek, ötmek

M/2155 Şevkile bülbül **itdi nâlişler** / Lutfile kıldı gül nevâzişler

nâm [19] ad

M/329 Şâh **nâmuñ** işidicek fi'l-hâl / Kalmadı artık i'tizâra mecâl

M/339 **Nâm**-ı şâhı idüp aña 'unvân / Eyledüm bir kitâb-ı 'âlî-şân

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle ol şehre **nâmdur** bil sen

M/549 Âb-ı rûyıydı ehl-i dîvânuñ / Jâle dirlerdi **nâmına** anuñ

M/554 Sâkî-i bezm-i gül o server idi / **Nâmile** aña lâle dirler idi

M/849 Bagruña dâğ-ı 'aşkı kim yakdı / **Nâmuña** 'aşk adını kim takdı

M/857 İtmezem lîk **nâmını** izhâr / Bilene hod ider sözüm iş'âr

M/1060 Giceler subha dek olup bî-dâr / Derdile **nâmuñı** ider tekrâr

M/1143 **Nâmumı** rûz u şeb ne zikr eyler / Vasl olam mı sanur ne fikr eyler

M/1156 Cümle esrârumı 'ıyân itdi / **Nâmumı** halka dâstân itdi

M/1314 Yüzine bakmak olmadı aslâ / **Nâmını** añmak olmadı aslâ

M/1345 Kesmese kûhı ‘aşkile Ferhâd / Kande olurdı **nâm**-ı Şîrîn yâd

M/1503 Kârı olmışdı kîne vü âzâr / Gül-şen ehli dir idi **nâmına** hâr

M/1514 **Nâmına** baglayup terâneleri / Yâdına eyleyüp fesâneleri

M/1543 Gice vü gündüz eyleyüp efgân / **Nâmuñı** illere kıla dâstân

M/1648 Bir şehen-şâh idi cihân-efrûz / **Nâmına** dirler idi Şâh temûz

M/1816 **Nâm-**ı nîki miyân-ı reng-rezân / Olmış idi cihânda şâh-ı hazân

M/1841 Lîk ol **nâmı** bilmeyüp ‘âmmî / Aña Yaprakdöken komış nâmı

M/1876 Katı bârid tabî‘at ü ‘âmmı / Şâh Zâlim Şitâ anuñ **nâmı**

nâm bulmak [1] nam salmak, tanınmak

M/568 Gerçi kim olmış idi şâha gulâm / Lîk âzâdelikle **bulmış nâm**

namâz [1] İslâm'ın temel şartlarından biri (Cebecioğlu, 1997: s. 249).

M/85 Yumadum yüz **namâza** ben ‘âsî / Olmaya bir benüm gibi kâsî

namâz kılmak [1]

M/1062 Sañadur nâzı ger iderse niyâz / Kıblesi sañadur **kılursa namâz**

nâme [19]

1. kitap

M/296 Himmetüñ kudretüñden a‘lâ kıl / Yine bir hûb **nâme** inşâ kıl

M/331 Bilmezem lîk o **nâme**-i garrâ / Ne tarîkile olına inşâ

M/376 Olsa eşcâr eger ki hâme baña / Olup evrâkı cümle **nâme** baña

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / **Nâme**-i hüsne iki eli varak

2. mektup

M/424 **Nâme**-i hüsne oldurur tevki‘ / Ki anuñdur cihânda taht-ı refî‘

M/658 Tıyneti ‘aşkile sirişte idi / **Nâmesi** ‘aşkile nüvişte idi

M/1317 Kendü kendüye didi ol şeydâ / N’ola bir **nâme** eylesem inşâ

M/1321 Şerh idüp hûn-ı eşkümi her-dem / Yazayın hasretile **nâme**-i gam

M/1322 Aldı destine derdile hâme / Yazdı dil-dâre kanile **nâme**

M/1323 İbtida **nâmeyi** idüp inşâ / Hakk’a hamd itdi vü Resûl’a senâ

M/1353 Yazdı çün **nâmeyi** tamâm itdi / Nâme-ber isteyü kıyâm itdi

M/1354 Didi benden kim ola yâre resûl / Bula anuñ eliyle **nâme** vüsûl

M/1366 **Nâmemi** yâre eyleyüp îsâl / Hayra girseñ eyâ huceste-hısâl

M/1369 **Nâmeñi** yâre eyleyüp vâsıl / Umaram kim murâd ola hâsıl

M/1372 **Nâmeyi** aldı şâh-ı gül ol ân / Okıdı her ne k’olmış idi beyân

M/1381 Didi kim ol durur tarîk-i savâb / Yazavuz **nâmesine** biz de cevâb

M/1382 Pes ele aldı hâmeyi ol dem / Bülbüle yazdı **nâmeyi** ol dem

M/1407 Didi bu **nâme** hırz-ı cânumdur / Şâh-ı gamdan hat-ı emânumdur

M/1430 Okudı çünki **nâmeyi** bülbül / Şevke geldivü eyledi gulgul

nâme-i a‘mâl [1] amel defteri

M/1409 Ger kitâb istenürse rûz-ı su’âl / Baña yiter bu **nâme-i a‘mâl**

nâme-ber [3] mektup götüren

M/1353 Yazdı çün nâmeyi tamâm itdi / **Nâme-ber** isteyü kıyâm itdi

M/1357 **Nâme-berlikdi** pîşesi anuñ / Ol idi kâsidi gül-istân’uñ

M/1358 Olup ahbâba **nâme-ber** her-bâr / Tutaridi elinde bir tûmâr

nâmesini tayy itmek [1] defterini dürmek

M/351 Bir sehîdür ki cûdı olsa rekem / Tayy ide **nâmesini** Hâtem o dem

nâ-mevzûn [1] ölçüsüz

M/2422 Kimini kem kılup kimin efzûn / Ola mevzûn dilinde **nâ-mevzûn**

nâmı kalmak [1] sadece adı var

M/316 Ekserî ‘âlemüñ olup ‘âmî / **Kaldı** fazl u ma‘ârifüñ **nâmı**

nâmı yâd olmak [1] adı anılmak

M/298 Ölmez ol kimse kim ser-encâmı / Hayr olup dilde **yâd ola nâmı**

nâmı olmak [4] adıyla anılmak

M/563 Oldugıyçün zer elde câmı anuñ / **Oldı** zerrîn kadehde **nâmı** anuñ

M/591 Bir siyeh-rû vü tîre-dil-i ‘ayyâr / **Nâmı olmışdı** Sünbül-i tarrâr

M/1362 Bâğa virmişdi lutfıla revnak / **Nâmı olmışıdı** bâğda zanbak

M/1697 Nefesi germ çün teni mahmûm / **Nâmı olmışdı** dilde bâd-ı semûm

nâmını yâd itmek [1] adını anmak

M/569 Gül-şen ehli **idince nâmını yâd** / Aña dirlerdi sûsen-i âzâd

nâmını fâş eylemek [2] adını dillere düşürmek

M/1510 Bir hevâ ehli oñmaduk evbâş / **Nâmını eyledi** gülüñ ele **fâş**

M/1541 Ne revâdur bir oñmaduk evbâş / Severem diyü **nâmuñ eyleye fâş**

nâmiye eylemek [1] oluşturmak, büyütüp geliştirmek

M/40 Hâkile âbe imtizâc virüp / **Nâmiye eyledüñ** mizâc virüp

nâm komak [1] ad vermek

M/1841 Lîk ol nâmı bilmeyüp ‘âmmî / Aña Yaprakdöken **komış nâmı**

namun anmak [1] adını anmak

M/1155 Didi haddini bilsün ol rüsvâ / **Añmasun nâmum** itmesün gavgâ

nâmunı ihyâ etmek [1] adını yaşatmak

M/297 Ki olup yâd-gâruñ ol inşâ / Haşre dek **ide nâmuñı ihyâ**

nâmûs [3] ırz, edep

M/1528 Didi kim ey gedâ-yı bî-pervâ / ‘Âr u **nâmûsdan** berî rüsvâ

M/1579 ‘Âr u **nâmûsı** yok gedâ ancak / Mest ü rüsvây u bî-nevâ ancak

M/2040 ‘Ayş u nûş itdiler murâda irüp / ‘Ar u **nâmûsı** cümle bâda virüp

nâ-murâd itmek [1] muradına erdirmemek

M/1263 Kendü irüp murâda lezzetle / **Nâ-murâd ide** yâri gılzetle

nâ-peydâ olmak [2] gözden kaybolmak

M/1790 **Oldılar** nâ-bedîd ü **nâ-peydâ** / Kande gitdi bilinmedi kat’â

M/1792 Didi **oldı** bahâr **nâ-peydâ** / Eseri zâhir olmadı aslâ

nâr [31]

1. ateş

M/864 ‘Aşk yakdı derûnumı **nâre** / ‘Aşk kıldı cihânda âvâre

M/974 **Nâr**-ı âhumla yandı mı keyvân / Ki karardı bu sebz-gûn eyvân

M/1101 Beni yakma bu **nâr**-ı hicrâna / Eyle vâsıl visâl-i cânâne

M/1173 ‘Âkıbet oldugınca tâkati tâk / Şu‘le virdükce dilde **nâr**-ı firâk

M/1218 **Nâr**-ı şevkile kıl zebânum germ / Ola kim kalb-i sahtını ide nerm

M/1346 Yanmasa **nâr**-ı ‘aşka pervâne / Şem‘ olmazdı dilde efsâne

M/1377 İtmesün derd-i hecrile efgân / Kalmasun **nâr**-ı gamda dil biryân

M/1637 Yine ey dil kılup zebânuñ germ / **Nâr**-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

M/1649 ‘Âkıbet devletine olup germ / Eyleyüp dehri **nâr**-ı hışm ile nerm

M/1654 Anda da râhat olmayup âhir / **Nâr**-ı hâvfıyla tutuşup bir bir

M/1680 ‘Acebâ var mı ola bir mesken / Ki tutuşmaya **nâr**-ı kahrumdan

M/1692 Ola kim kahrum olıcak ma’lûm / Eriyüp **nâr**-ı havfdan çü mûm

M/1694 Baña gül-zârı eyleyüp teslîm / Otura **nâr**-ı kahrdan bî-bîm

M/1705 Benüm agzumdan eyleyüp güftâr / Tâb-ı havfile yak derûnına **nâr**

M/1708 İtmeyüp **nâr**-ı hiddetümden vehm / Tâbiş-i kahrum itmeyesen fehm

M/1710 İmdi varise ‘akluñ ü fehmüñ / Tâbiş-i **nâr**-ı kahrdan vehmüñ

M/1718 **Nâr**-ı kahrınuñ irişüp şereri / İrdi gül-zâre ‘âkıbet eseri

M/1729 Kılmasun ‘arza **nâr**-ı âzârın / Âb-ı tîgum söyündürür **nârın**

M/1732 Yohsa emrile eylerüm ol ân / Kendü **nârıyla** kendüyi sûzân

M/1739 Nûr idi gerçi cismi ser-tâ-ser / Lîk fi’linde **nârdan** eser

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / Yandılar **nâr**-ı kahra şem‘-misâl

M/1760 Hâsılı münhezim olup âhir / Yandı ol **nâre** bâdî vü hâzır

M/1775 Yakdı kahr ile cümle a’yânın / Kurudup **nâr**-ı zecr ile kanın

M/1777 Âteş urdı kamu gül-istâna / Yakdı yandurdı **nâr**-ı sûzâna

M/1782 Didi anı da eyleñüz ihrâk / **Nâr**-ı gamdan çü hâtır-ı ‘uşşâk

M/1797 **Nâr**-ı sa‘yiyle anuñ oldı yakîn / Hâmlar puhte puhteler şîrîn

M/2047 **Nâr**-ı hecrümle oldı mı sûzân / Hışm-ı çeşmümle yohsa virdi mi cân

M/2060 Elem ü hecrile nedür hâlüñ / Yakdı mı **nâr**-ı gam per ü bâlüñ

M/2275 Cânuñı yakdı **nâr**-ı hicrânum / Kâmetüñ bükdi bâr-ı hicrânum

2. kelimenin kendisi

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / Yârı **nâr** eyleye penâhı tebâh

nâr saçmak [1] ateş saçmak

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i kâr / **Saçup** etrâfa hışm u ‘unfile **nâr**

nâr salmak [3] ateşe vermek

M/1643 Germ olup devlet ile bâzârı / Dehre **salmışdı kahr** ile nârı

M/1651 Tutdı dehri ser-â-ser âteş-vâr / **Saldı** dünyâya dest-i kahr ile **nâr**

M/1673 **Salan** efsâne bemine **nârı** / Böyle yakdı çerâg-ı ahbârı

nâr urmak [2] ateşe vermek

M/62 Eyleyüp rûy-ı yârı pür-envâr / ‘Âşıkuñ hırmenine **urduñ nâr**

M/1681 Var mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı hışmum **urmaya nâr**

nâr-veş [1] ateş gibi

M/1741 Nûrı eylerdi **nâr-veş** te’sîr / Adı olmışdı dilde şems-i münîr

nâr yagdurmak [1] ateş saçmak

M/1703 **Yagdurup nârlar** dehânuñdan / Şu‘le virsün gazab zebânuñdan

nâsır olmak [1] yardımcı olmak

M/247 Umaram şefa‘atüñ **olup nâsır** / Olam âsûde-hâl ü hoş hâtır

nasîb olmak [1] ulaşmak, kavuşmak

M/817 Baña besdür Gül’üñ firâkı habîb / N’ola **olmazsa** ger visâle **nasîb**

nasîhat [2] öğüt

M/820 Kılmadı zerrece **nasîhat** sûd / ‘Aşkile yakdı cânı niteki ‘ûd

M/1539 Gül-i ra‘nâya geldi hiddet ile / Dil uzatdı aña **nasihat** ile

nasîhat itmek [1] öğüt vermek

M/1522 Didi kim itmedüm egerçi ki bend / **İtdüm** ammâ ki çok **nasîhat** ü pend

nâ-şâd [2] mutsuz

M/1010 Koma zulmetde kalb-i **nâ-şâdı** / Kûy-ı dil-dâre ol baña hâdî

M/1021 Bârî katl it añılmasun adı / Kimse yâd itmesün o **nâ-şâdı**

nâ-şüküfte [2] açılmamış

M/449 Yâ meger **nâ-şüküfte** zanbakdur / Bûstân-ı cemâle revnakdur

M/941 Gonce-i **nâ-şüküfte**-i hûbı / Gül-i zîbâ-yı bâğ-ı mahbûbı

na't [1] naat. Hz. Peygamber'i övmek amacıyla yazılmış manzumeler

M/130 Eyle mihrile kalbümi şeydâ / Dilümi eyle **na'tına** gûyâ

nâ-tüvân [1] çaresiz

M/1034 İtme pâ-mâl o **nâ-tüvânı** meded / Eyle tûfân-ı kahra lutfuñı sedd

nâvek [1] ok

M/2062 Cânuña geçdi hancer-i mihnet / Sîneñi deldi **nâvek**-i fürkat

nây [1] ney. Kelime, Farsça "nây" (kamış)dan alınma ise de, ney aslında eski bir Türk sazıdır (Büngül, 1979: C. 2, s. 31).

M/831 Nâleden **nâye** dönmişdi teni / Mûyeden mûya beñzeyüp bedeni

M/2305 Kıldılar yine 'işrete âheng / Yine geldi figâna **nâyile** çeng

nâ-yâb itmek [1] yok etmek, oaratdan kaldırmak

M/998 Kâf'a uçmışıdı varısa 'ukâb / Ki kapup cismüm **itmedi nâ-yâb**

nâz [22] cilve, naz

M/725 Bilmezem kimedür bu sûz u güdâz / Bilmezem kimedür bu **nâz** u niyâz

M/762 Gözleri **nâzile** mükahhaldür / Kâküli sihrile müselseldür

M/794 Mehd-i **nâz** içre hufte husrev Gül / Ne gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/856 Bâğ-ı **nâz** içre ol mutarrâ gül / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

M/1062 Sañadur **nâzı** ger iderse niyâz / Kıblesi sañadur kılursa namâz

M/1084 Dil-berüñ gunc u **nâzı** hakkıyçün / Ehl-i ‘aşkuñ niyâzı hakkıyçün

M/1105 Hâb-ı **nâz** içre hufte iken Gül / Nâ-gehân irdi bir ‘aceb gulgul

M/1132 Lîk bir muktezâ-yı mahbûbı / Kullanup **nâzile** bu üslûbı

M/1248 İşidüp güldi **nâzile** gül-i ter / Didi var eyle ol gedâya haber

M/1324 Didi ey **nâz** idici dil-dârum / ‘Âşıka mihri yok cefâ-kârum

M/1325 ‘Acebâ **nâza** gâyet olmadı mı / Bu cefâya nihâyet olmadı mı

M/1326 Yok mı cevr ü cefânuñ oranı / **Nâzuñ** olmaz mı ola pâyânı

M/1327 Nâzenînlerde bu mıdur ‘âdet / Olmaya **nâza** haddile gâyet

M/1328 **Nâzı** terkeyle kıl niyâza nazar / Eyle bu âh-ı cân-güdâza nazar

M/1329 Nâzenînde egerçi **nâz** gerek / Çok gerekmez velîkin az gerek

M/1350 Sende **nâzile** bâd-ı istignâ / Yile virdi vücûdum itdi hevâ

M/2160 İki cânibden oldı **nâz** ü niyâz / Kıldılar bir birini mahrem-i râz

M/2254 Geçdi gül **nâz** ü ‘izzetle sadre / İrdi bahtile rif‘at ü kadre

M/2257 Açılup **nâzile** gül-i zîbâ / İçdi şevkile sâgar-ı sahbâ

M/2261 **Nâz** ise **nâzı** demdür az idelüm / Biz de şimden girü niyâz idelüm

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney tutdı **nâzile** gül def

M/2319 Gül de her-dem görüp niyâzın anuñ / **Nâzla** diñleridi sâzın anuñ

nâz ehli [1] nazlı güzel

M/713 Kimüñ içündürür bu sûz u güdâz / Kangı **nâz ehline** ola bu niyâz

nâz eylemek [1] nazlanmak

M/1349 Nâzenînüm iñende **eyleme nâz** / Yiter itdüñ bu derd-mende niyâz

nazar [3] bakış

M/438 Her **nazarda** ider o şeh biñ kan / Ki asar gün başına iki kemân

M/445 Eyleyüp lahza lahza tîgini tîz / Kan ider her **nazarda** bî-perhîz

M/558 **Nazar**-ı pâk ile ol idi hemân / Manzar-ı Hakk u nâzır-ı dîvân

nazar ehli [1] görüş sahibi

M/556 Basar ehli basîret ıssı idi / **Nazar ehli** nezâket ıssı idi

nazarında bir olmak [1] bir görmek

M/175 N'ola ger hâ'il olmayup her sû / **Nazarında bir ola** püşt ile rû

nazar eylemek [8] bakmak

M/59 Hüsn-i hûbânda cilve-ger sensin / Nitekim **eylesem nazar** sensen

M/275 ‘Âleme irdi revnak u zîver / Bâğa gel **eyle** sun‘-ı Hakk’a **nazar**

M/649 İdüp andan yaña o dem güzeri / **Eyleridi** cemâline **nazarı**

M/1016 Yiter ol derd-mendi odlare yak / **Nazar**-ı rahmet **eyle** hâline bak

M/1033 Hâkine bârî ber-güzâr eyle / Salma gözden aña **nazar eyle**

M/1055 Nice bir yana derd ü hasretle / **Nazar eyle** aña mahabbetle

M/1328 Nâzı terkeyle kıl niyâza nazar / **Eyle** bu âh-ı cân-güdâza **nazar**

M/2290 Gül-i zîbâya **eyleyüp nazarı** / Eyledi şevkile terâneleri

nazar itmek [4] bakmak

M/897 Sakf u dîvârına **idince nazar** / Cûy-ı dil-cûy kıldı bâğa güzer

M/1595 Saluban başaşaga hayretile / **Nazar itmezdi** dehre ragbetile

M/2143 Bülbülüñ geldi gül ‘ıyâdetine / **Nazar itdi** çü vaz‘ u hâletine

M/2202 Şâh-ı ‘âlî bakup kıyâfetine / **Nazar itdi** çü vaz‘ u hâletine

nazar kılmak [4] bakmak

M/105 Kande **kılsa nazar** dil-i âgâh / Ola meşhûdı semme vechu’l-lâh

M/355 Bir şecî‘ vü dilîrdür ki eger / **Kılsa** Rüstem şecâ‘atine **nezer**

M/766 Gözleri her kime ki **kılsa nazar** / Rüstem olursa ider zîr ü zeber

M/1328 Nâzı terkeyle **kıl** niyâza **nazar** / Eyle bu âh-ı cân-güdâza nazar

nazar olunmak [1] bakılmak

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle ger **olınsa nazar** / Her yıl olur bu kıssa ser-tâ-ser

nazar salmak [2] bakış atmak

M/605 Çünki âyineye **nazar saldı** / Hüsnini gördi hayrete taldı

M/843 Cûy-ı dil-cûy çün ‘aleyke aldı / Çehresine anuñ **nazar saldı**

nâzenîn [3] nazlı

M/1327 **Nâzenînlerde** bu mıdur ‘âdet / Olmaya nâza haddile gâyet

M/1329 **Nâzenînde** egerçi nâz gerek / Çok gerekmez velîkin az gerek

M/1349 **Nâzenînüm** iñende eyleme nâz / Yiter itdüñ bu derd-mende niyâz

nâzır [2] bakan, seyreden

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ ey Kâdir / Yine kendü cemâlüñe **nâzır**

M/69 Kimde kim olduñ ise sen **nâzır** / Oldı ‘âşıklugıla ol zâhir

nâzır olmak [2] bakmak

M/1714 Olasan imdi vaktüñe hâzır / İşte vardum kudûma **ol nâzır**

M/1918 Kendü dahı hemân olup hâzır / Feth-i gül-zâra **oldılar nâzır**

nâzır-ı dîvân [1] meclisi gözeten

M/558 Nazar-ı pâk ile ol idi hemân / Manzar-ı Hakk u **nâzır-ı dîvân**

nazîf [1] temiz

M/283 Bir makâm-ı şerîf ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü **nazîf**

nâzil olmak [1] inmek

M/1919 **Nâzil oldı** kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir şeb ol güm-râh

nâzir [3] benzer

M/631 Var mıdur hüsnile **nazîrüm** gör / Kim olur ‘aşkıla esîrüm gör

M/824 Seyr idüp nice biñ tilâl ü cibâl / Görmedüm hüsnüñe **nazîr** ü misâl

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm’da bir şehr / Görmemiş mislin ü **nazîrin** dehr

nâz itmek [2] nazlanmak

M/2158 Ol aña şîve kıldı **nâz itdi** / Bu aña şevkile niyâz itdi

M/2285 Böyle **idüp** hezâr **nâz** u niyâz / Biri birine oldılar dem-sâz

nazm [3] nazım, şiir

M/288 Gâh ebyât okındı gâh eş‘âr / **Nazm** u nesr oldı arada tekrâr

M/326 **Nazm** u nesrüñ nikâtına vâkıf / ‘İlm ü fazlile ‘âlim ü ‘ârif

M/2421 Lutf-ı lafzına infi‘âl vire / Vezn-i **nazmına** ihtilâl vire

nazm itmek [2] konuyu kaleme almak

M/332 Nice efsâne **nazm idem** ‘acabâ / Ne tarîk ihtiyâr idem âyâ

M/336 **Nazm idüp** bir güzel kitâb itseñ / Tab‘-ı pâküñden intihâb itseñ

nâzük-fen [1] ince hüner

M/437 Ne kemân-keş olur o **nâzük-fen** / Ki çeker iki yayı bir gezden

nazüklük [2] ehemmiyetle

M/1115 Vara **nazüklügile** kimdür gör / Diñleyüp sâzını safâsın sür

M/1895 Lîk **nâzüklügile** nice harîf / Geydi kürki içinde oldı zarîf

nâzük-ten [1] nazik tenli

M/545 Ki şeh-i saf-tab‘ u sâde-dilüñ / Gül-i **nazük-ten**-i küşâde-dilüñ

ne [86]

1. şaşma veya abartı bildiren bir söz

M/36 Bu **ne** kudret olur ki oldu hemân / Kâf u nûn emri-y-ile kevn ü mekân

M/61 Bir avuç hâkden **ne** kudret ü tâb / Ki ola âfitâb-ı ‘âlem-tâb

M/437 **Ne** kemân-keş olur o nâzük-fen / Ki çeker iki yayı bir gezden

M/791 Sen gedâya **ne** kudret ü mikdâr / K'olasan şehr-yâre 'âşık-ı zâr

M/1109 **Ne** muganni dürür bu sâz ehli / Nice sâz ehli belki râz ehli

M/1137 Dili turmaz 'aceb **ne** kuşdur bu / Bilmezem kim nice ötüşdür bu

M/1140 **Ne** edebsizlik ola ki bu gedâ / Şâha utanmayup geçe şeydâ

M/1149 Didi miskîn **nedür** bu nâle vü âh / Neden olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1198 'Ayn-ı vuslatdasan **nedür** bu enîn / Bulduguñca buñarsun ey miskîn

M/1540 Didi ey gül **nedür** bu hâletler / Bir levende bu deñlü ruhsatlar

M/1602 Didi ey müst-mend hâlüñ **ne** / Gam-ı 'aşkile infi'âlüñ **ne**

M/1906 Diñledi çün bu sözi şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp didi **ne** revâ

M/2093 Didi hâlüñ **ne** ey esîr ü za'îf / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

2. hangi şey?

M/101 Seni görsün **ne** yaña baksa gözüm / Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

M/681 Ne kişisen 'aceb **nedür** aduñ / Kimdür ola bu fende üstâduñ

M/683 Bu terennüm **nedür** ne hâletdür / Nefesüñde bu **ne** letâfetdür

M/688 Yohsa 'âşık mısan **nedür** hâlüñ / Baña 'arz eyle demdür ahvâlüñ

M/710 'Akl u fikrüñ kimüñ tufeylidür / Seni Mecnûn iden **ne** Leylî'dür

M/729 **Ne** hevâyıla peyk-i pûyânsan / 'Acebâ böyle kimi cûyânsan

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / Yilerem yil gibi **ne** sabr u karâr

M/747 Şehr-i Gül-şen 'aceb nice yirdür / Şâh Gül didügüñ **ne** serverdür

M/785 **Ne** hevâdur ki itdürüp baña âh / Hâsılum bâde virdi nîteki kâh

M/786 **Ne** haberdür ki mest idüp cânı / Bî-haber itdi 'akl-ı hayrânı

M/790 Didi bî-hayâ kanı edebüñ / Bu edebsizlige **nedür** sebebüñ

M/792 Haddüñi bil **nedür** bu şûr ile şer / Çıkma râh-ı edebden eyle hazer

M/794 Mehd-i nâz içre hufte husrev Gül / **Ne** gam eylerse biñ nagam Bülbül

M/806 ‘Aşk salsa **ne** câna şûr u şegab / Evvelâ komaz anda şerm ü edeb

M/957 **Ne** revâdur ki ey gül-i ra‘nâ / Derd-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/971 **Nedür** ey şeb bu zulm ü zulmetler / Câna bu deñlü derd ü mihnetler

M/972 Rûz-ı hicrân mısın **nedür** bu zalâm / Oldı mı yohsa mâhuñ işi tamâm

M/1036 Gerçi **ne** câh ü mâlı var şâhum / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/1072 Kimse bilmez **ne** çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta’ab

M/1107 Gûş idüp anı diñledi çü biraz / Didi âyâ **nedür** bu hoş âvâz

M/1111 Bilmek içün **nedür** bu sâza sebeb / Nergis-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1117 Nereden geldi vü murâdı **nedür** / Aña kim dirler ola adı **nedür**

M/1143 Nâmumı rûz u şeb ne zikr eyler / Vasl olam mı sanur **ne** fikr eyler

M/1150 Harem-i şâhda **nedür** bu sadâ / Edebüñ kanı eyleme gavgâ

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb **ne** revâ / Şâh’a ‘âşık geçer kemîne gedâ

M/1190 Didi hâlüñ **nedür** safâ geldüñ / Ne yil esdi ki bu yaña geldüñ

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend o gedâ / Keremüñden **ne** kem ola şâhâ

M/1242 **Ne** zarar ola serv-i bâlâye / Sala hâk-i hakîre ger sâye

M/1243 Âftâbe **ne** ‘âr lâhik ola / Salsa ger hâne-i fakîre ziyâ

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb **ne** kusûr / Ki Süleymân’uñ ola hem-demi mûr

M/1257 Her **ne** kim dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u dilile aña rızâ

M/1453 Didi kimsen ‘aceb **nedür** aduñ / Kimüñ içündür ola feryâduñ

M/1457 Didi kim ‘aşkuña nişânuñ **ne** / Neredensen ‘aceb mekânuñ **ne**

M/1461 Didi kim ‘aşkdan **nedür** maksûd / ‘Aşk kârında var mı ‘âşıka sûd

M/1463 Didi kim ‘aşkile **ne** hâsıl olur / ‘Âşık anuñla kime vâsıl olur

M/1467 Didi çün derddür saña dil-hâh / Derde sabr it **nedür** bu nâle vü âh

M/1523 Pendüm olmadı sûd-mend aña / **Ne** didümse cevâb virdi baña

M/1530 Gice gündüz **nedür** bu hâyıla hû / Yâ utanmaz mısan **ne** işdür bu

M/1561 Tutalum k’ola hüsnüme şeydâ / Baña andan **ne** ‘âr lâhik ola

M/1566 Hazret-i Yûsuf’a **ne** ‘ayb u ne ‘âr / Biñ Züleyhâ olursa ‘aşkile zâr

M/1707 **Ne** hevâdur ‘aceb bu kim her-dem / Şehr-i gül-şende olasan hurrem

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur **nedür** bu gazab / Bu kadar kahr u hiddete **ne** sebeb

M/1728 Benüm andan **ne** havf u bâküm var / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm var

M/1978 Didi âyâ **ne** hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña bunca ta‘ab

M/2095 **Ne** fesâd oldı ey ‘aceb hâdis / Ki ola kayd ü bendüñe bâ‘is

M/2112 **Ne** ki kılmışdı gül sipârişler / Söyleyüp kıldı çok nevâzişler

M/2114 Didi bilsem u **ne** işâretdür / Ne ‘aceb dil-güşâ beşâretdür

M/2140 **Ne** tarîkile ola fethü’l-bâb / İre hûrşîde zerre-i bî-tâb

M/2186 Eyledi sıdkile du‘â vü senâ / Şart-ı hizmet **ne** ise itdi edâ

M/2321 **Ne** cefâ-yı rakîb ü cevr-i habîb / Bî-tekellüf habîbe oldı karîb

M/2415 Her **ne** ise eger hatâ vü savâb / ‘Akl-ı pâkümden oldı fethü’l-bâb

3. nasıl?

M/1386 Elem-i ‘aşkumile hâlüñ **ne** / Gam-ı hecrümle infi‘âlüñ ne

M/1459 Didi kim derdüñi ‘ıyân eyle / Hâl-i ‘aşkuñ **nedür** beyân eyle

M/1484 **Ne** revâdur ki gûşe-i gül-zâr / Böyle evbâşa ola cây-ı karâr

M/1541 **Ne** revâdur bir oñmaduk evbâş / Severem diyü nâmuñ eyleye fâş

M/1544 **Ne** revâdur ki aldanup sözine / Açılup şevkile gülüp yüzine

M/1551 İşidüp bu sözi gül-i hoş-bû / Hışma geldi didi **ne** işdür bu

M/1610 Söyle hâlüñ **nedür** be hey miskîn / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

M/1734 Didi Şâh Bahâr‘un ahbârın / **Ne** cevâb eylediyse güftârın

M/2060 Elem ü hecrile **nedür** hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı gam per ü bâlüñ

M/2097 **Ne** yirüñdür senüñ bu teng kafes / Bâg-ı vâsi‘ fezâya eyle heves

M/2189 **Ne** revâdur ki yana bir mazlûm / Devr-i ‘adlüñde cevrile çün mûm

4. niye?

M/274 Didi ey yâr olma gafletde / **Ne** tursun bu günc-i ‘uzletde

M/728 Di senüñ de **ne** resmedür revişüñ / Neredendür ‘aceb gelüp gidişüñ

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ **ne** / Saña kim dirler ola aduñ ne

M/1136 Bu kadar âh u vâha n’oldı sebeb / **Ne** öter ol harîf kanı edeb

M/1143 Nâmumı rûz u şeb **ne** zikr eyler / Vasl olam mı sanur ne fikr eyler

ne ‘aceb [3] şaşılacak şey

M/1258 Çün firâk ola dil-bere matlab / ‘Âşıka vasl ümîdi mi **ne ‘aceb**

M/1726 **Ne ‘aceb** tîz olur nedür bu gazab / Bu kadar kahr u hiddete ne sebeb

M/2114 Didi bilsem u ne işâretdür / **Ne ‘aceb** dil-güşâ beşâretdür

neberd kılmak [1] savaşmak

M/1468 Didi evvelki derd **kıldı neberd** / Ceyş-i sabrı tagıtdı budur derd

Nebî [1] Hz. Muhammed

M/2085 Yâ İlâhî be-hakk-ı nûr-ı **Nebî** / Zâhir eyle halâsuma sebebi

nebîre-i ‘Osman [1] Osmanlı torunu, Osmanoğulları

M/343 İftihâr-ı **nebîre-i ‘Osmân** / İhtiyâr-ı sülâle-i sultân

Nebiyyallâh [1] Allah'ın nebisi, peygamberi.

M/236 Yâ **Nebiyyallâh** itmişem ‘isyân / Eyle ‘isyânuma bedel ihsân

necât bulmak [1] kurtarmak

M/158 Nûh **buldı necât** tûfândan / **Buldı** ‘âlem **necât** o sultândan

necm [1] yıldız

M/1429 Noktası oldı sanki **necm**-i hevâ / Oldı rûşen anuñla râh-ı safâ

neden [18]

1. neden?

M/292 Bülbül-i bâğa irdi cûş u hurûş / **Neden** olmak bu resme sen hamûş

M/295 Hamdü li-llâh ki virdi Hak kudret / **Neden** olmak bu resme bî-himmet

M/679 Câna âteş bırakdı âvâzuñ / Böyle muhrik **neden** ola sâzun

M/680 **Neden** ola terennümüñde bu sûz / Kim olupdur bu resme sîne-fürûz

M/684 Bu kemâl ile sen bu hâletde / **Neden** olmak bu resme zilletde

M/685 Bu nemedde **neden** ki kalmışsan / Kendüñi böyle hâke salmışsan

M/848 **Neden** olduñ bu resme zâr u zebûn / Bagruñı derdile kim eyledi hûn

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te'sîr / Yâ **neden** oldı rengi çarhuñ tîr

M/1149 Didi miskîn nedür bu nâle vü âh / **Neden** olduñ bu resme bahtı siyâh

M/1191 **Neden** olduñ bu resme zâr ü nizâr / Câna fürkat meger ki eyledi kâr

M/1197 Kûy-ı dil-dârı eyledüñ me'vâ / **Neden** olmak mukîm-i künc-i belâ

M/1483 Didi bu oñmaduk tülüngi levend / **Neden** olmak gülüñ hevâsına bend

M/1532 Haddüñi bilmeyüp **neden** ki müdâm / Şâha 'âşık geçersen ey bed-nâm

M/1604 Dûd-ı âhuñ mı eyledi te'sîr / **Neden** olduñ kebûd-pûş u fakîr

M/1907 Şehr-i Gül-şen gibi latîf diyâr / **Neden** olmak Hazân-ı dûna medâr

M/2045 Hîç işidilmez oldı âvâzı / **Neden** oldı ki pes ola sâzı

M/2093 Didi hâlüñ ne ey esîr ü za'îf / **Neden** olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2168 Vâk'ıa ger diñilse ol 'âlem / Ya **neden** vâki' oldı kalbüme gam

2. herhangi bir konudan

M/667 Hâsılı bir zarîf-i ‘âlem idi / **Neden** ursañ dem aña hem-dem idi

nedîm [1] sohbet, meclis arkadaşı

M/273 Ki baña olmış idi yâr-ı kadîm / Gam u şâdîde gam-küsâr ü **nedîm**

nedîm olamk [1] yarenlik etmek

M/2214 N’ola olursa gül-şen içre mukîm / Güle bundan latîf **olur** mı **nedîm**

ne diyem [2] ne söyleyeyim?

M/462 Lebi hakkında gerçi söz çokdur / **Ne diyem** ol dehâna kim yokdur

M/783 **Ne diyem** ben bu şem‘-i tâbâne /Cân olur şu‘lesine pervâne

nef’ [1] fayda

M/353 ‘Adli esrâra kıldı zecrile kehr / Lutfı ahyâra virdi **nef‘**ile behr

nef‘i olmak [1] fayda sağlamak

M/2407 Hâsılı **oldı nef‘i** şâmil ü ‘âmm / Okısa hazz ider havâss ü ‘avâm

nefes [18]

1. nefes

M/293 **Nefesüñden** irür revâna hayât / Söze gel yine vir cihâna hayât

M/660 Bir nefes nâleden degüldi berî / **Nefesinden** gelürdi ‘aşk eseri

M/745 **Nefesümle** Gül oldı tâze vü ter / Buldı sa‘yümle Şehr-i Gül-şen fer

M/1697 **Nefesi** germ çün teni mahmûm / Nâmı olmışdı dilde bâd-ı semûm

M/1910 **Nefes**-i serdile olup âmir / Didi a‘vânına oluñ hâzır

M/2035 Yine yildi yüpürdi peyk-i nesîm / **Nefesinden** dirildi ‘azm-i remîm

M/2102 Cürm olup bu hakîre lutf-ı **nefes** / Eyledi derdile esîr-i kafes

2. ses

M/661 Hoş gazel-hân idi latîf-elhân / **Nefesin** gûş iden virürdi revân

M/663 **Nefesinden** irürdi kalbe ferah / Nagamâtı komazdı dilde terah

M/666 **Nefesinden** irürdi cânlara kut / Nâlesin işiden olur mebhût

M/683 Bu terennüm nedür ne hâletdür / **Nefesüñde** bu ne letâfetdür

M/981 Niçün urmaya subh-ı sâdık-dem / **Nefesin** yohsa tutdı mı nâlem

M/1702 **Nefesüñ** germ ü nutkuñı tîz it / Sözi pür-sûz u âteş-engîz it

M/2209 Eyleyüp şevkile latîf elhân / **Nefesi** şâhı eyledi hayrân

3. söz

M/732 **Nefesüñden** gelür çü bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i safâ

M/733 **Nefesüñden** hayât irür câna / Cân virür bûy-ı hulkuñ insâna

M/746 Didi Bülbül ki ey hucest-likâ / **Nefesüñden** irişdi câna safâ

M/875 **Nefesüñden** irişdi cânuma zevk / İdeyin meclis-i Gül’e seni sevk

nefhâ-i ‘îsâ [1] Hz. İsa’nın ölüleri dirilten nefesi

M/532 Âbı safvetde âb-ı Hızr-âsâ / Hoş hevâsı çü **nefha-i ‘îsâ**

nefrîn eylemek [1] beddua okumak, lanet etmek

M/989 Hâsılı eyleyüp bu resme enîn / **Eyledi** kendü kendüye **nefrîn**

nefs [5]

1. nefis, dünyevî arzu ve istekler

M/78 Yâ İlâhî günâh-kâr oldum / **Nefs** elinden zelîl ü hâr oldum

M/91 **Nefs**-i şirrîre uymışam yâ Rab / Eyle cürmüm ‘atâ vü ‘afva sebeb

M/116 **Nefse** müstevlî olmasun şehvet / Anı def‘ it müyesser it ‘iffet

M/2384 Garaz oldur ki **nefs** olsa gazûb / Olur elbette ‘akl u cân maglûb

2. can

M/2369 **Nefs** oldı Nesîm insânda / Ki odur vâsıta dil ü cânda

nefs-i küll [1] bütün nefs “arş-ı a’lâ”dan kinâye (Devellioğlu, 2010: s. 958). Bu kâinatı oluşturan cevher bağlamında

M/48 **Nefs-i küll** oldı âyet-i sânî / Oldı ümmü’l-kitâb-ı Rahmânî

ne günâh eylemek [1] başa gelen olumsuz durumlar için kullanılan söz

M/2094 **Ne günâh eyledüñ** ki ey bî-kes / Olasan müstehakk-ı habs-i kafes

ne hâlet itmek [1] ne yapmak

M/1793 Bilmedi kimse kande gitdügini / Gül'i alup **ne hâlet itdügini**

nehâr [2] gündüz

M/264 Hâb-ı gafletden uyanup ezhâr / Bâğa açılmış idi leyl ü **nehâr**

M/270 'Ayş içün cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u râğa giderdi leyl ü **nehâr**

ne işi var? [2] orada olması yakışıksız karşılanan

M/1485 **Ne işi var** bunuñ gül-istân'da / Ne işüñ başıdur bu bûstânda

M/1529 **Ne işüñ var** harîm-i sultânda / Şâh der-gâhı kanda sen kanda

ne işün başı? [1] nereden çıktı?

M/1485 Ne işi var bunuñ gül-istân'da / **Ne işüñ başıdur** bu bûstânda

ne kadar [1]

M/1727 **Ne kadar** dehre ursa âteş-i kîn / Âb-ı tîgumla eylerem teskîn

ne ki [1] hepsi

M/330 Didüm ey yâr-ı cân gözüm üzre / **Ne ki** didüñ başum gözüm üzre

ne…kim [1] nasıl ki

M/277 Ne tursun cihânı seyreyle / **Ne** cihân **kim** cinânı seyreyle

ne kişi? [3] kim?

M/681 **Ne kişisen** ‘aceb nedür aduñ / Kimdür ola bu fende üstâduñ

M/1725 Didi kim bu ne sözdür ey bed-dûz / **Ne kişidür** ‘aceb o şâh-ı temûz

M/1908 **Ne kişidür** hazân-ı bî-tedbîr / K’ola anuñ gibi diyâra emîr

nemâ [2] gelişme, büyüme, serpilme

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Virüben mûr u mâra neşv ü **nemâ**

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Cümle cânlandı buldı neşv ü **nemâ**

nemed [2] bâzı tarîkatlarda dervişlerin gösterişten ve süsten kaçınmalarının ifâdesi olarak giydikleri kaba keçe (Kubbealtı Lugatı, 2024).

M/685 Bu **nemedde** neden ki kalmışsan / Kendüñi böyle hâke salmışsan

M/705 Baña olsa **nemed** ‘aceb mi libâs / Âyine çün nemed de tutmaz pas

nemed-pûş [2] derviş, keçe giyinmiş

M/654 Sînesi rîş ü kalbi pür-teşvîş / Bir **nemed-pûş** u bî-nevâ dervîş

M/907 Bir **nemed-pûş** u ‘âşık u dervîş / Tîg-ı ‘aşkile haste vü dil-rîş

nem-nâk [1] yaşlı, nemli

M/690 Didi kim bir fakîr ü gam-nâkem / Sîne biryân u dîde **nem-nâkem**

ne…ne [6] bağlaç

M/221 Lî-ma‘-Allâh makâmın etdi mahal / **Ne** melek sagıdı anda **ne** mürsel

M/695 **Ne** karâr eylemek murâdumdur / **Ne** güzâr eylemek murâdumdur

M/741 **Ne** karârum **ne** ihtiyârum var / Bu hevâyıla özge kârum var

M/1168 Nice dem yatdı bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile **ne** nîst ü **ne** mest

M/1511 **Ne** utanur **ne** kimseden korkar / Her gice ‘ayşile sabâha çıkar

M/1722 Didi kendüye olanı fermân / **Ne** ziyâd eyledi vü **ne** noksân

nere [1] neresi?

M/731 Cismüñe kangı câydur mebde’ / **Neredür** saña mevlid u menşe’

nerede [1]

M/1493 **Nerede** kim gül ola hârı olur / Kande bir genc açılsa mârı olur

nereden [4]

M/682 **Neredendür** bu menzile cezmüñ / Nereyedür bu aradan ‘azmüñ

M/728 Di senüñ de ne resmedür revişüñ / **Neredendür** ‘aceb gelüp gidişüñ

M/1117 **Nereden** geldi vü murâdı nedür / Aña kim dirler ola adı nedür

M/1457 Didi kim ‘aşkuña nişânuñ ne / **Neredensen** ‘aceb mekânuñ ne

nereye [2]

M/682 Neredendür bu menzile cezmüñ / **Nereyedür** bu aradan ‘azmüñ

M/697 **Nereye** kim sala irâdet-i ‘aşk / Iderem anda pes ikâmet-i ‘aşk

nergis [20]

1. nergis, şekil ve renk bakımından göze benzediği için daha çok sevgilinin gözüyle teşbih ilişkisi içinde kullanılır (Açıl, 2015: s. 16).

M/30 **Nergise** bir gedâ iken gözü aç / Virdüñ ihsânuñ ile zerrîn tâc

M/265 Câm-ı zerrîni pür kılup **nergis** / Yine kılmışdı bir güzel meclis

M/2400 Bu gül-istâna virdi zîver ü zeyn / Kıldı **nergislerini** kurre-i ‘ayn

2. Mesnevînin ülkesi Gül-şen’in gözcüsü (özel ad)

M/562 Nûr-ı çeşm-i cem‘î-i meclis idi / Şehr-i gül-şende adı **nergis** idi

M/1111 Bilmek içün nedür bu sâza sebeb / **Nergis**-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1112 Hâzır oldı çü meclise **nergis** / Didi ey nûr-ı dîde-i meclis

M/1119 Turdı **nergis** didi gözüm üzre / Varayın sürünüp yüzüm üzre

M/1148 Şâh-ı gülden çü **nergis** aldı cevâb / Bülbüle geldi itdi hayli ‘itâb

M/1162 Çünki **nergis** bunı beyân itdi / Bülbül âh eyleyüp figân itdi

M/1165 Oldı **nergis** yine yolına revân / Kaldı ol haste çün ten-i bî-cân

M/1282 Aldı zerrîn kadeh ele **nergis** / Toldı şevkile ser-te-ser meclis

M/1294 Gözine geldi **nergisüñ** fi’l-hâl / Kâsesin yire çaldı bî-ihmâl

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı bagrına dag / Yakdı **nergis** yine gamile çerâg

M/1776 Lâleyi yakdı hışmile ta’cîl / **Nergisüñ** çekdi kahrı çeşmine mîl

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı **nergis**-i bâg / Lâle şevkile aldı deste ayag

M/2026 **Nergisüñ** gözlerine nûr irdi / ‘Âlemüñ kalbine sürûr irdi

M/2247 Câm-ı zerrîni ala **nergis** ele / Mest ü mahmûr bezm-i bâga gele

M/2303 Yakdı yir yir çerâglar **Nergis** / Oldı rûşen ziyâyıla meclis

M/2308 Kâse-i çînîyi çalup **nergis** / Ötdi güm güm sadâyıla meclis

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki var tende / **Nergisüñ** adıdur bu gül-şende

nerm [1] yumuşak

M/1916 Penbeden gerçi cismi **nerm** ü sefîd / Lîk bârid tabî‘atı çü hadîd

nerm eylemek/itmek/kılmak [6] yumuşatmak

M/1102 Tab‘-ı serdini şevkile germ it / Dil-i sahtını lutfile **nerm it**

M/1218 Nâr-ı şevkile kıl zebânum germ / Ola kim kalb-i sahtını **ide nerm**

M/1637 Yine ey dil kılup zebânuñ germ / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ **kıl nerm**

M/1649 ‘Âkıbet devletine olup germ / **Eyleyüp** dehri nâr-ı hışm ile **nerm**

M/2012 Yüzi kalmadı itdi gâyet-i şerm / İnhizâm **itdi** kalb-i sahtını **nerm**

M/2295 Giderek oldı bezm germ-â-germ / Ehl-i bezmüñ kulûbın **eyledi nerm**

neseb [1] soy

M/1698 Olmışidi nesîme ol server / **Nesebile** birâder-i mih-ter

nesîm [20]

1. esinti

M/258 Bir seher kim **nesîm**-i cân-perver / Dehre virmişdi zînet ü zîver

2. mesnevînin kahramanlarından biri. Gül Sultan'ın habercisi (bk. Peyk-i Nesîm) (özel ad)

M/673 İttifâken **Nesîm**-i çâpük-seyr / Devr iderken cihânı nîteki tayr

M/707 Sözini çün **Nesîm** gûş itdi / Cûş idüp şevkile hurûş itdi

M/1184 Nâ-gehânî **nesîm**-i cân-perver / Eyleriken çemende geşt ü güzer

M/1265 Çünki gülden **nesîm** aldı cevâb / Bülbül-i zâre deñlü oldı şitâb

M/1288 Hizmet idüp **nesîm**-i 'İsâ-dem / Yildi yüpürdi turmadı bir dem

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi **nesîm** / Katı mest oldı ol civân-ı kerîm

M/1698 Olmışidi **nesîme** ol server / Nesebile birâder-i mih-ter

M/2005 Bâga irdi **nesîm**-i hoş-harekât / Harekâtından irdi çok berekât

M/2057 Didi kim ey **nesîm**-i cân-perver / Yüri var eyle ol gedâya güzer

M/2067 Bu sözi gûş idüp **Nesîm** hemân / İtdi Şâh'a du'â vü oldı revân

M/2091 Gördi nâ-geh **nesîm**-i cân-perver / Bülbül'i bir kafesde zâr eyler

M/2116 Eyledi Hakk'a şükr-i lâ-yuhsâ / Hem **nesîm**-i kerîm'e itdi du'â

M/2117 Pes du'âlar idüp **nesîm** hemân / Gül'e geldi safâyıla ol ân

M/2131 Gel berü ey **nesîm**-i cân-efzâ / Baña ol menziline râh-nümâ

M/2184 Bu sözi gûş idüp **nesîm** hemân / Yir öpüp gitdi şâha dek ol ân

M/2228 Bu tarafdan **nesîm**-i çâpük-seyr / Güle dek uçdı şevkile çün tayr

M/2265 İşidicek **nesîm**-i rûh-efzâ / Eyledi şâha çok du‘â vü senâ

M/2312 İtdi her birine **nesîm** âheng / İtdi bu sâz u sûz ‘âlemi deng

M/2369 Nefs oldı **Nesîm** insânda / Ki odur vâsıta dil ü cânda

nesîm-âsâ [1] bahar yeli gibi

M/414 Nice biñ peyki var **nesîm-âsâ** / Her biri hem-çü ‘ömr ü tâc-rübâ

nesr [2] düzyazı

M/288 Gâh ebyât okındı gâh eş‘âr / Nazm u **nesr** oldı arada tekrâr

M/326 Nazm u **nesrüñ** nikâtına vâkıf / ‘İlm ü fazlile ‘âlim ü ‘ârif

Nesr-i tâ’ir [1] Gökyüzünün on ikinci parlak yıldızıdır, kartal şeklindedir. Yunan inancına göre Nesr-i Tâ’ir yani Mirvis, Ceres adasının kralı olup Tanrı Zeus onu Kartal suretinde gökyüzüne çıkarmıştır (Babacan, 2019: s. 120).

M/987 **Nesr-i tâ’ir** meger kanad açdı / Çıka hevâ-yı fenây dek uçdı

nesr-i vâkı‘ [1] Güneyde parlak bir yıldız

M/988 **Nesr-i vâkı‘** kalup felâketde / Vâki‘ olmadı burc-ı devletde

neş’et [1] meydana gelme

M/721 Tâ gelince bu ana bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür baña **neş’etile** hâst

neşv [2] canlıların büyümesi, yetişmesi

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Virüben mûr u mâra **neşv** ü nemâ

M/2002 Kıldı âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / Cümle cânlandı buldı **neşv** ü nemâ

neşve [1] sarhoş olmak

M/2296 Çıkdı çün başa **neşve**-i mey-i nâb / Her biri oldı mest-i bâde-i hâb

netîce [1] sonuç

M/1956 Kârı dehrüñ egerçi ‘usr durur / ‘Usra âhir **netîce** yüsr dürür

ne turursun **[1]** ne duruyorsun!

M/277 **Ne tururs**un cihânı seyreyle / Ne cihân kim cinânı seyreyle

nevâ [4]

1. Türk musikinde basit makamların özelliklerini ihtiva eden bir makam adı (Bilgin, 2020: s. 523). (bk. nevâsını sâz etmek)

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-sâz-ı **nevâ**-yı bülbül-i zâr

2. nasip

M/1805 Gerçi bârid-mizâc idi **nev‘â** / İ‘tidâle karîb idi ammâ

3. ses

M/2208 Okuyup hoş **nevâyıla** tasnîf / Eyledi şâhı savtile ta‘rîf

M/2287 Mey-i nâbı çeküp safâlarile / Kıldılar bezmi pür **nevâlarile**

nevâ virmek [1] ses vermek

M/1441 Bûselikde gehî iderdi sadâ / Gâh ‘Uşşâk‘dan **virürdi nevâ**

nevâziş kılmak [2] ruhu okşayan sözler söylemek

M/2112 Ne ki kılmışdı gül sipârişler / Söyleyüp **kıldı** çok **nevâzişler**

M/2155 Şevkile bülbül itdi nâlişler / Lutfile **kıldı** gül **nevâzişler**

nev-civân [1] taze, genç, delikanlı

M/79 Hûblar ‘aşkına esîr oldum / **Nev-civânlar** gamıyla pîr oldum

nevha [2] ağıt

M/1536 Gitdi bülbül figân u nâleyle / Nice biñ **nevha** vü gulguleyle

M/2164 Yine itdi figân ü nâleleri / Derdile **nevha** vü ‘alâleleri

nevk [1] sivri uç

M/45 Dest-i sun‘uñla yazdı **nevk**-i kalem / Safahât-ı ‘ademde bunca rakam

nevmîd [1] ümitsiz

M/2115 K'irdi **nevmîdken** visâle ümîd / Gam içinde safâdan irdi nüvîd

Nev-rûz [2] Nevruz Şah, mesnevînin kahramanlarından biri (bk. Nev-rûz Şâh)

M/1999 İrdi nâ-gâh subh-dem **Nev-rûz** / Kıldı âfâkı makdemi pîrûz

M/2020 Çünki **nev-rûz** şehri feth itdi / Geldi şâh-ı bahâr da yitdi

Nev-rûz Şâh [1] Nevruz Şah, mesnevînin kahramanlarından biri

M/1969 Devleti nûrı dehre tolmışdı / Adı **nev-rûz şâh** olmışdı

nevvâb [1] naiplik eymek, vekillik etmek

M/1832 Cem' idüp hidmetine **nevvâbın** / Cümle a'yân u cümle ashâbın

ne yil esdi [1] hangi rüzgar attı?

M/1190 Didi hâlüñ nedür safâ geldüñ / **Ne yil esdi** ki bu yaña geldüñ

ney [3] üflemeli bir çalgı

M/1302 Çeşmini câm u eşkini mey idüp / Kâmetin çeng ü nâlesin **ney** idüp

M/1307 Bagrını delmişidi **ney** gibi gam / Hâlî olmazdı nâleden bir dem

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce **ney** tutdı nâzile gül def

n’eylemek [6]

1. “ne yapabilirim, elden ne gelir?”

M/303 **N’eyleyem** lîk kesret-i eşgâl / Virdi gûyâyiken zebâna kelâl

M/1800 Yab yab oldı revâ makâmına / **N’eylesün** irdi çün merâmına

2. “ne işi var?”

M/1133 Didi **n’eyler** bu arada o gedâ / Ki figânıyla irdi câna safâ

M/1487 Şâh eşiginde bu gedâ **n’eyler** / Andan utanmayup figân eyler

M/1520 Bunda **n’eyler** o bî-nevâ o levend / Göricek niçün itmedüñ anı bend

3. ne kötülüğü dokunmak

M/1552 **N’eyledi** saña bu gedâ-yı fakîr / K’urasan cânına cefâyıla tîr

ne yüzden [1] nasıl?

M/463 Yaradan halk-ı ‘âlemi yokdan / Ben **ne yüzden** uram demi yokdan

neyyir [2] parlak

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i hâne-i cûd / Ahter-i **neyyir**-i sipihr-i vücûd

M/183 Ol gice mâh-ı âsmân-ı kemâl / Ahter-i **neyyir**-i sipihr-i celâl

nezâket [2] naziklik, kibarlık

M/1124 Serve hâlin sorup **nezâketile** / Hep haber aldı bir zerâfetile

M/1854 Bilüp ahvâli hep zerâfetle / Hoş-haber aldı bir **nezâketle**

nezâket ıssı [1] nazik davranışlı

M/556 Basar ehli basîret ıssı idi / Nazar ehli **nezâket ıssı** idi

nezer eylemek/itmek [2]

1. bakmak

M/366 Rif‘at ü kadrine **idüp nezeri** / Cân virür olmaga cihân nökeri

2. okumak

M/2358 Ey bu evrâka **eyleyen nezeri** / Sende varısa ma‘rifet eseri

ni‘am [1] nimetler

M/1818 Devr-i cûdında cümle-i ‘âlem / Şevkile olmış idi gark-ı **ni‘am**

nice [47]

1. birçok, çok

M/226 Oldı bî-savt u harf **nice** kelâm / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

M/414 **Nice** biñ peyki var nesîm-âsâ / Her biri hem-çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/476 **Nice** Hârût gibi sehhârı / Eyledi sihr ile giriftârı

M/523 Oldı müstahzar-ı bahâr bûstân / Okıdı şi‘rden **nice** dîvân

M/535 Lîk ol şehri eyleyen ta‘rîf / **Nice** ad ile eylemiş tavsîf

M/610 Bu nice çeşm-i tünd-hûnîdür / Ki **nice** şâhlar zebûnıdur

M/824 Seyr idüp **nice** biñ tilâl ü cibâl / Görmedüm hüsnüñe nazîr ü misâl

M/834 ‘Aşkile bâl-i himmeti açdı / **Nice** sahrâ vü kûhlar geçdi

M/1171 **Nice** gün âh ü vâha sabr itdi / Câna sabrile hayli cebr itdi

M/1178 Bu tarîkile **nice** gün o gedâ / Eyledi sabr itdi câna cefâ

M/1192 **Nice** zâr u nahîf olmışsan / Derde düşmiş za‘îf olmışsan

M/1311 Bu tarîkile **nice** gün hurrem / Çekdi gül câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/1536 Gitdi bülbül figân u nâleyle / **Nice** biñ nevha vü gulguleyle

M/1770 Ser-i kûh üzre eyleyüp ârâm / ‘Ayş ü nûş eyledi **nice** eyyâm

M/1795 Şehr-i gül-şende **nice** gün turdı / Muttasıl her yirine od urdı

M/1798 **Nice** gün eyleyüp anda ârâm / ‘Ayn-ı kahr içre kıldı çok in‘âm

M/1802 Meger olmışdı bir şeh-i zer-bahş / **Nice** zer-bahş dehre zîver-bahş

M/1895 Lîk nâzüklügile **nice** harîf / Geydi kürki içinde oldı zarîf

M/1975 **Nice** gün eyleyüp ziyâfetler / İtdi ol şâha ‘izz ü hürmetler

M/2329 Bu tarîkile gül **nice** eyyâm / Eyledi bülbül ile ‘ayş-ı müdâm

M/2337 Kime virdi bir iki gün râhat / K’aña çekdürmeye **nice** mihnet

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi derc itdüm / **Nice** gün aña ‘ömr harc itdüm

2. hangi?

M/332 **Nice** efsâne nazm idem ‘acabâ / Ne tarîk ihtiyâr idem âyâ

M/711 Seni derdile eyleyüp mu‘tâd / **Nice** Şîrîn’dür eyleyen Ferhâd

M/712 Kangı ‘Azrâ-‘izâre Vâmık’san / ‘Acebâ **nice** şâha ‘âşıksan

M/715 **Nice** gül meclisinde bülbülsen / Ki bu resme esîr-i gulgulsan

M/747 Şehr-i Gül-şen ‘aceb **nice** yirdür / Şâh Gül didügüñ ne serverdür

M/851 **Nice** câm-ı meyile mest olduñ / Kangı serve çü sâye pest olduñ

M/1109 Ne muganni dürür bu sâz ehli / **Nice** sâz ehli belki râz ehli

3. nasıl?

M/375 **Nice** vasf eyleyem ‘adâletüñi / Devlet ü ‘izzet ü celâletüñi

M/510 **Nice** vasf eyleyüm letâfetüñi / Cümle endâmınuñ melâhatini

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / **Nice** bir câna sabr ola cebrüm

M/1015 **Nice** bir ola zâr ü ser-gerdân / Eyle ol derd-mendüñe dermân

M/1134 **Nice** güstâh olur ki bî-pervâ / Haremümde kılur giceyle safâ

M/1135 **Nice** yañşur bu nice yañşakdur / Öte tur diseñüz aña hakdur

M/1137 Dili turmaz ‘aceb ne kuşdur bu / Bilmezem kim **nice** ötüşdür bu

M/1387 Hoş mısan hasret ü firâkumla / **Nicesen** derd-i iştiyâkumla

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / Diñle imdi **nic’oldı** kıssayı sen

M/1871 ‘Âkıbet diñle aña gerdiş-i dehr / Lutf idüp soñra **nice** eyledi kahr

M/1980 **Nice** kıldugını temûz zuhûr / Saldugın şehr-i gül-şene şer ü şûr

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân vâlî / **Nice** oldıysa hem şitâ hâli

M/2075 Kafes oldı bu hasteye mahbes / **Nice** taralmayam misâl-i kafes

4. ne kadar?

M/1138 **Nice** baş agrıdur o murgek-i mest / Ötme diñ aña incinürse küşest

M/1139 **Nice** öter o murg-ı şûm anda / Kimse aña kuşum dime bunda

M/1168 **Nice** dem yatdı bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne mest

M/1811 Katı nakkâşlıkda mâhir idi / **Nice** mâhir diyem ki sâhir idi

M/1935 Eyler idi anı o dem mürde / **Nicesi** mürde belki efsürde

nice bir [10] daha ne kadar, ne zamana kadar

M/1055 **Nice bir** yana derd ü hasretle / Nazar eyle aña mahabbetle

M/1379 **Nice bir** yana iştiyâkumla / Tutuşup âteş-i firâkumla

M/1380 Âb-ı lutfumla ideyin teskîn / **Nice bir** yansun âteşe miskîn

M/1392 **Nice bir** hasretile zâr olasan / Demidür vaslumile yâr olasan

M/1394 **Nice bir** hecrile esîr olasan / Demidür vasile emîr olasan

M/1952 **Nice bir** zikr-i fürkat ü mihnet / Şükr kıl irdi müddet-i vuslat

M/1953 **Nice bir** olasan esîr-i kafes / Kafesi ko gel eyle bâga heves

M/1957 **Nice bir** kûy-ı gamda âh ü efgân / Gel berü bâg-ı şevke ol handân

M/2084 **Nice bir** âh-ı cân-güdâz ideyin / Sen tururken kime niyâz ideyin

M/2262 **Nice bir** yana derdile bülbül / İde bezmümde vaktdür gulgul

nice dem [1] ne kadar zaman

M/2147 Mest olup düşdi yirlere medhûş / **Nice dem** yatdı bî-hod u bî-hûş

nice kim [1] -dığı sürece

M/380 **Nice kim** şâh olup kevâkibe mihr / Taht-ı hükminde ola mülk-i sipihr

nice müddet [5] uzun zaman

M/1312 **Nice müddet** bu resmile bülbül / Aglayup itdi derdile gulgul

M/1949 **Nice müddet** bu resme şâh-ı şitâ / Şehr-i gül-zârı eyledi me'vâ

M/1963 **Nice müddet** çeküp meşakkat-i râh / 'Âkıbet irdi bir diyâra o şâh

M/2126 **Nice müddetdür** ol gedâ-yı hazîn / Derdümile kılur figân u enîn

M/2194 **Nice müddetdür** ol gedâ-yı fakîr / Unıdıldı kafesde kaldı esîr

nice olmak [2]

1. nasıl bulunsun?

M/309 **Nice olsun** keşîde zevk u safâ / K'ola söz 'arsasında kûy-ı riyâ

2. başından geçmek

M/1981 Didi açup du'âya şâh dehen / **Nice oldıysa** kıssa-i gül-şen

niçün [12] ne diye, niçin?

M/323 Ehl-i fazla nedür bu inkâruñ / **Niçün** inkâr ola 'aceb kâruñ

M/977 Vechini **niçün** itmege mekşûf / Yohsa irdi mi âf-tâbe küsûf

M/980 Böyle **niçün** karardı rûy-ı cihân / Yohsa âhumdan oldı mı sûzân

M/981 **Niçün** urmaya subh-ı sâdık-dem / Nefesin yohsa tutdı mı nâlem

M/982 Böyle **niçün** dırâzdur şeb-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

M/1195 Meskenüñ oldı gûşe-i Gül-şen / Gül gibi **niçün** olmayasan şen

M/1472 Didi **niçün** sözüñ perîşândur / Didi fikrümde zülf-i cânândur

M/1520 Bunda n'eyler o bî-nevâ o levend / Göricek **niçün** itmedüñ anı bend

M/1555 **Niçün** âzürde eyledüñ anı / Redd ider mi kimesne mihmânı

M/1709 Olmadan berk-i hiddetüm lâmi‘ / **Niçün** olmayasan baña tâbi‘

M/2044 N’oldı ol zâr-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen andan **niçün** ola hâlî

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü şevk hayâl / Az müddetde **niçün** irdi zevâl

n’ideyin ne kılayın [2] ne yaparım, ne ederim?

M/245 Lutfuñ olmazsa ‘özr-hâh baña / **N’ideyin ne kılayın** âh baña

M/1082 Kalmışam yâ İlâhî hasretde / **N’ideyin** işbu dâr-ı gurbetde

nigâh eylemek [1] bakmak

M/1 Medd-i bismillah oldı **eyle nigâh** / Gül-bün-i gül-şen-i kelâmullâh

nigâr [10] resim gibi güzel sevgili, dilber

M/7 Lâm’ı kim anda dâl ü devlet var / Oldı bağ-ı vefâda zülf-i **nigâr**

M/788 Eski derdüm yine olup tâze / Düşdi dil ol **nigâr**-ı mümtâze

M/853 Olmışam bir **nigâra** âşüfte/ Ki benüm gibi var biñ âlüfte

M/874 Seni kûy-ı **nigâre** irgüreyin / Meclis-i şehr-yâre irgüreyin

M/887 Seni kûy-ı **nigâra** ilgideyin / Serv-i der-bâne âşinâ ideyin

M/1074 Yanaram ben belâ vü hasretile / ‘Âleminde **nigâr** râhatile

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp o **nigâr** / Komaya böyle derd-i hecrile hâr

M/1367 Makdemüñ ola kim olup ferruh / Rahm ide ol **nigâr**-ı ferruh-ruh

M/2163 Gördi yanına yok **nigârını** / Yine eline aldı zârını

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün tolu câm / Bûs iderdi leb-i **nigârı** müdâm

nigâr-hâne [1] duvarları nakışlı, resim ve heykellerle müzeyyen hâne (Onay, 2009: s. 356).

M/22 Nakş-bend-i **nigâr-hâne**-i gül / Rû-güşâ-yı bütân-ı Çîn ü Çiğil

nigâr olunmak [1] nakşedilmek

M/276 Safha-i ‘âleme **olındı nigâr** / Âyet-i fe’nzuru ‘alâ âsâr

nigerân [1] koruyup kollayan

M/2139 **Nigerân** idi kim ‘inâyet-i Hak / Sûret-i hâline virüp revnak

nihâl-i Cennet [1] Cennet fidanı

M/426 Kâmeti kim **nihâl-i Cennet’dür** / Aña Tûbâ dimek kıyâmetdür

nihân [2] gizli, saklı, sır

M/55 İns ü cinni yaratduñ ey Rahmân / Zâhir ü bâtın âşikâr ü **nihân**

M/1070 Cümle sırr-ı **nihâna** ‘âlimsen / Cümle ‘arz u semâya hâkimsen

nihânîce [1] gizlice

M/1118 Bil **nihânîce** cümle ahvâlin / Baña bildür cemî‘-i ef‘âlin

nihâyet [1] sonuç

M/2340 Devletinüñ **nihâyeti** letdür / Lezzeti kalbe ‘ayn-ı zilletdür

nihâyeti yok [2] bitmek bilmez

M/968 Gördi bu zulmetüñ **nihâyeti yok** / Hîç subh-ı safâ ‘alâmeti yok

M/1547 Bî-edeblüklerine gâyet yok / Hem fesâdâtına **nihâyet yok**

nihâyet olmak [1] son bulmak

M/1325 ‘Acebâ nâza gâyet olmadı mı / Bu cefâya **nihâyet olmadı** mı

nîk [1] iyi

M/1816 Nâm-ı **nîki** miyân-ı reng-rezân / Olmış idi cihânda şâh-ı hazân

nîkat [1] incelik

M/326 Nazm u nesrüñ **nikâtına** vâkıf / ‘İlm ü fazlile ‘âlim ü ‘ârif

nîk-hısâl [2] iyi huylu

M/341 Mâh-ruhsâr u âfitâb-cemâl / Şâh-ı ferhunde-fâl u **nîk-hısâl**

M/396 Şâh-ı ferhunde-câh u ferruh-fâl / Nîk-rû nîk-hû vü **nîk-hısâl**

nîk-hû [1] güzel huylu

M/396 Şâh-ı ferhunde-câh u ferruh-fâl / Nîk-rû **nîk-hû** vü nîk-hısâl

nîk-nâm [2] iyi adlı

M/342 Mir-i‘âlî-tebâr u ferruh-zâd / Server-i **nîk-nâm** u nîk-nihâd

M/923 Anuñ âzâdlu gulâmı idi / ‘Abd-ı makbûl u **nîk-nâmı** idi

nikû-nâm [3] iyi adlı, saygın

M/290 Mesnevîye irince sevk-i kelâm / Ol harîf-i zarîf ü **nikû-nâm**

M/926 Bilicek anı serv-i **nîkû-nâm** / Bülbül’e itdi ‘izzet ü ikrâm

M/1973 Lutf u cûd ile şâh-ı **nîkû-nâm** / İtdi şâh-ı bahâra çok ikrâm

nîk-nihâd [1] iyi huylu

M/342 Mir-i‘âlî-tebâr u ferruh-zâd / Server-i nîk-nâm u **nîk-nihâd**

nîk-rû [1] güzel yüzlü

M/396 Şâh-ı ferhunde-câh u ferruh-fâl / **Nîk-rû** nîk-hû vü nîk-hısâl

nîk-üslûb [1] iyi tavırlı

M/2394 Olsa gâlib o şâh-ı **nîk-üslûb** / Şehvetile gazab olur maglûb

nîlî-fâm [1] mavi renkli

M/976 Hancere düşdi varısa behrâm / Mâtemin tutdı çarh-ı **nîlî-fâm**

ni‘met [6] iyilik, ihsan

M/1796 Lîk kahrında lutf olup zâhir / Kıldı biñ dürlü **ni‘meti** hâzir

M/1817 Bir kemâl ehli kudret issi idi / Lîk gâyet de **ni‘met** issi idi

M/1819 Kılup envâ‘-ı **ni‘meti** izhâr / Bezl iderdi cihâna Hâtem-vâr

M/1820 Bezl ile **ni‘meti** idüp târâc / Devr-i cûdında toydı **ni‘mete** ac

M/1862 Dürlü **ni‘metleri** idüp hâzır / Dökdi vü saçdı illere vâfir

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i **ni‘metdür** / Fi‘li tagyîr-i reng ü sûretdür

nîrân [1] ateş

M/1662 Oldı **nîrân**-ı kahrı salalı tâb / Döne döne hevâda murg kebâb

nîreng [2]

1. hangi renk?

M/1809 Rengini görse deng olup Erjeng / Dirdi **nîreng** olur bu hod-nîreng

2. büyü, efsun

M/1809 Rengini görse deng olup Erjeng / Dirdi nîreng olur bu hod-**nîreng**

nîreng eylemek [1] hile yapmak

M/1848 **Eyleyüp** bu tarîkile **nîreng** / Haber al her birine geç bir reng

nisâb [1] aranan

M/188 Da‘vet itdi cenâb-ı Hazretine / İrmekiçün **nisâb**-ı vuslatına

nisâr itmek/kılmak [4] saçmak

M/559 Bir zarîf idi bulsa şeş dînâr / Bir kadeh üstine **iderdi nisâr**

M/1283 Saçların çözdi sünbül-i tarrâr / Bezme müşk-i ‘abîr **kıldı nisâr**

M/1991 İşidüp bu kelâmı şâh-ı bahâr / **İtdi** dürr-i du‘âyı şâh’a **nisâr**

M/2159 Ol aña dürr ü gevher **itdi nisâr** / Bu aña cânın eyledi îsâr

nisâr olmak [2] saçılmak

M/1863 Şol kadar hâke zer **nisâr oldı** / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

M/2235 Ehl-i gül-zâre zer **nisâr oldı** / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

nisbet [2]

1. nesep, soy

M/135 Hâşimî-**nisbet** ü kureyş-tebâr / Mazhar-ı Zât u mazhar-ı âsâr

2. münasebet, yakınlık

M/1970 Şâhuñ ol şâha nisbeti varidi / **Nisbet** içre karâbeti varidi

nisbeti olmak [1] münasebeti bulunmak

M/1970 Şâhuñ ol şâha **nisbeti varidi** / Nisbet içre karâbeti varidi

nîst [1] yok

M/1168 Nice dem yatdı bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne **nîst** ü ne mest

nîst eylemek [1] yok etmek

M/106 Câm-ı ‘aşkıla cânumı mest it / Varlıgum **nîst eyleyüp** hest it

nişân [3]

1. iz ayın yüzeyindeki izler bağlamında

M/199 Hâk-i pâyine yüz sürdi ol ân / Vardur andan dahı yüzinde **nişân**

2. nişan almak, hedef bağlamında

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i kazâ / Kıldı sînem aña **nişân**-ı belâ

3. emare, belirti

M/1457 Didi kim ‘aşkuña **nişânuñ** ne / Neredensen ‘aceb mekânuñ ne

n’itmek [2] ne yapsın?

M/1251 Derde sabr eylesün devâyı **n’ider** / Merd-i ‘aşk ise aña derd yiter

M/1471 Didi kim ‘akl u fikri başuña der / Didi ‘aşk ehli ‘akl u fikri **n’ider**

nite ki [7] gibi

M/644 Bunı didi hemân oldı revân / Esdi gitdi **nite ki** bâd-ı vezân

M/645 Uçdı gitdi orada **nîte ki** tayr / Gûşe gûşe cihânı eyledi seyr

M/673 İttifâken Nesîm-i çâpük-seyr / Devr iderken cihânı **nîteki** tayr

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat sûd / ‘Aşkile yakdı cânı **niteki** ‘ûd

M/892 Bir zümürrüd-hisâr u sebzâ-reng / Heşt gûşe **niteki** heft evreng

M/893 Âbı sâfî vü hâki müşk-i sirişt / Heşt bâbı **niteki** heşt bihişt

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş peyk / Katı çâlâk ü cüst **niteki** geyk

nitekim [7]

1. her neye

M/59 Hüsn-i hûbânda cilve-ger sensin / **Nitekim** eylesem nazar sensen

M/1857 Cümle ahvâli aña virdi haber / **Nitekim** vâkıf oldı hayr ile şer

2. gibi

M/484 Sâ‘id-i hûbı **nîtekim** Mûsâ / Gösterür ‘âleme yed-i beyzâ

M/764 Hışmile cismi **nîtekim** Mirrîh / Çekmiş erbâb-ı ‘aşka hancer ü sîh

M/785 Ne hevâdur ki itdürüp baña âh / Hâsılum bâde virdi **nîteki** kâh

M/1052 Devr-i hüsnüñde ol fürû-mâye / Pây-mâl oldı **nîtekim** sâye

M/1593 Gömgök olmış döginmeden bedeni / **Nitekim** ‘âşıkuñ gamyla teni

niyâz [8] yakarış

M/713 Kimüñ içündürür bu sûz u güdâz / Kangı nâz ehline ola bu **niyâz**

M/725 Bilmezem kimedür bu sûz u güdâz / Bilmezem kimedür bu nâz u **niyâz**

M/856 Bâğ-ı nâz içre ol mutarrâ gül / Ben **niyâzile** bî-nevâ bülbül

M/959 Yatasan mest-i hâb-ı nâz içre / Kala bî-çâreler **niyâz** içre

M/1084 Dil-berüñ gunc u nâzı hakkıyçün / Ehl-i ‘aşkuñ **niyâzı** hakkıyçün

M/1328 Nâzı terkeyle kıl **niyâza** nazar / Eyle bu âh-ı cân-güdâza nazar

M/2160 İki cânibden oldı nâz ü **niyâz** / Kıldılar bir birini mahrem-i râz

M/2319 Gül de her-dem görüp **niyâzın** anuñ / Nâzla diñleridi sâzın anuñ

niyâz eylemek [1] yakarmak

M/1104 Bülbül idüp hezâr sûz u güdâz / **Eyleriken** bu resme Hakk’a **niyâz**

niyâz itmek [7] yakarmak

M/1062 Sañadur nâzı ger **iderse niyâz** / Kıblesi sañadur kılursa namâz

M/1349 Nâzenînüm iñende eyleme nâz / Yiter **itdüñ** bu derd-mende **niyâz**

M/1363 Vardı bülbül aña **niyâz itdi** / Yüz yire kodı keşf-i râz itdi

M/2084 Nice bir âh-ı cân-güdâz ideyin / Sen tururken kime **niyâz ideyin**

M/2158 Ol aña şîve kıldı nâz itdi / Bu aña şevkile **niyâz itdi**

M/2261 Nâz ise nâzı demdür az idelüm / Biz de şimden girü **niyâz idelüm**

M/2285 Böyle **idüp** hezâr nâz u **niyâz** / Biri birine oldılar dem-sâz

niyyet eylemek [1] niyetlenmek

M/1170 Cem‘ idüp ‘aklın **eyledi niyyet** / Ki kıla sabr ger ola tâkat

nizâm virmek [1] düzenlemek

M/544 Bülbül-i kıssa-hân-ı bâğ-ı kelâm / Böyle **virdi** kelâm-ı pâke **nizâm**

nizâr [6] zayıf, bitkin

M/862 Kalmadı cân u dilde sabr u karâr / Ten bu derdile oldı zâr ü **nizâr**

M/1191 Neden olduñ bu resme zâr ü **nizâr** / Câna fürkat meger ki eyledi kâr

M/1194 Neden olduñ bu resme zâr ü **nizâr** / Hamdü li-llâh ki irdi vuslat-ı yâr

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü **nizâr** / Didi ey yâr-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1299 Bu tarafdan garîb ü ‘âşık u zâr / Ya‘nî kim bülbül-i za‘îf ü **nizâr**

M/2203 Gördi kim bir **nizâr** ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u za‘îf

nizâr olmak [2] zayıflamak, bitkin düşmek

M/2144 Gördi gâyet zâ‘îf ü zâr olmış / Hasret-i derdile **nizâr olmış**

M/2191 Gice gündüz **olup** gamile **nizâr** / Bî-günâh ola kârı derdile zâr

nîze [2] mızrak

M/1499 Rûz u şeb hanceri belinde idi / Hışmile **nîzesi** elinde idi

M/1748 Serv hem ihtimâm idüp cedele / Aldı bir jeng-i beste **nîze** ele

nîze-dâr [2] mızrakçı

M/413 Hâr-veş tîz-rûy ü tîr-efgen / **Nîze-dârı** hezâr şîr-efgen

M/446 Müjeler kim o rûya leşkerdür / İki saf **nîze-dâr**-ı saf-derdür

noksân [1] eksik

M/1722 Didi kendüye olanı fermân / Ne ziyâd eyledi vü ne **noksân**

noksân gelmemek [1] noksan bulmak, değerinden bir şey kaybetmemek, eksilmemek

M/94 Ma‘siyet kılsa hem cihân yek-sân / **Gelmez** andan kemâline **noksân**

nokta [6]

1. Lalenin noktası bağlamında. İran mitolojisinde lale, üzerindeki çiğ tanesine düşen yıldırım sonucu yaprağının alev alması ve o anda donup kalması sonucu göbeğindeki siyah lekeye (yıldırımdan kalan yanık izine) sahip olmuştur (Açıl, 2015: s. 14).

M/11 Lâledür bâğ-ı cennet içre o nûn / **Noktası** oldı sanki dâğ-ı derûn

M/14 **Noktalar** jâledür temessülde / Lâle ile benefşe vü gülde

2. nokta

M/133 **Nokta**-i asl ü merkez-i edvâr / Âhirîn hatt ü evvelîn pergâr

M/454 Hâli kim yüzde **nokta** hey’etdür / Merkez-i hüsn ü lutf u behcetdür

M/1429 **Noktası** oldı sanki necm-i hevâ / Oldı rûşen anuñla râh-ı safâ

M/2426 Bî-mahal **nokta** eyleye geh ü gâh / Yârı nâr eyleye penâhı tebâh

n'olmak [28]

1. şaşılır mı?

M/80 Ser-i bî-magzumu pür itdi hevâ / **N'ola** düşsem meye habâb-âsâ

M/170 Başdan ayağa nûrıdı bâhir / **N'ola** olmazsa sâyesi zâhir

M/175 **N'ola** ger hâ'il olmayup her sû / Nazarında bir ola püşt ile rû

M/335 **N'ola** ger ikisünüñ ahvâlin / Cümle evzâ'-yı cümle ef'âlin

M/651 Seyr iderken cihânı leyl ü nehâr / Diñle gör kıssa **n'oldı** âhir-i kâr

M/812 Mümkin olmasa **n'ola** vuslat-ı gül / Bülbül'e bes degül midür gulgul

M/813 **N'ola** irmezse vasla dest-i heves / 'Âşıka derd-i 'aşk besdür bes

M/817 Baña besdür Gül'üñ firâkı habîb / **N'ola** olmazsa ger visâle nasîb

M/895 **N'ola** cennet disem o câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/973 Şem'-i kevkeb söyündi mi **n'oldı** / 'Akd-i Pervîn göyündi mi **n'oldı**

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ / **N'ola** ger olsa 'âşıkı cânuñ

2. keşke

M/990 Didi **n'olaydı** Hazret-i Ma'bûd / Baña 'âlemde virmeyeydi vücûd

M/994 Mehd-i cehd içre olıcak beste / Ten **n'olaydı** olaydı işkeste

M/995 Şîr virdükde agzuma mâder / Zehr olaydı **n'olaydı** şîr-i ter

M/996 Yâ **n'olaydı** ki irişüp bir şîr / Tenümi çâk ideydi hep yir yir

M/1002 Yâ **n'olaydı** cihân olup düşmân / Baña kasd eyleyeydi her yirden

M/1035 **N'ola** oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür ol gedâ-yı hakîr

M/1214 **N'ola ger** kesb idüp sevâb-ı cezîl / Lutfuñ olsa bu derd-mende delîl

3. ne önemi var

M/1035 **N'ola** oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür ol gedâ-yı hakîr

4. ne olur

M/1240 **N'ola** ey âftâb-ı evc-i kemâl / İtsen ol hâk-sâre 'arz-ı cemâl

M/1317 Kendü kendüye didi ol şeydâ / **N'ola** bir nâme eylesem inşâ

M/1365 **N'ola** ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ o pâd-şâha resûl

M/1559 **N'ola** efgân iderse ol nâlân / Nâlişinden irürdi rûha revân

M/2214 **N'ola** olursa gül-şen içre mukîm / Güle bundan latîf olur mı nedîm

5. neler meydana geldi?

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile zâr / **N'oldı** gör hâl-i 'âlem-i gaddâr

M/1950 'Âkıbet **n'oldı** diñle gör hâli / Kaldı andan da gül-sitân hâlî

M/2044 **N'oldı** ol zâr-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen andan niçün ola hâlî

nöker [1] asker

M/366 Rif'at ü kadrine idüp nezeri / Cân virür olmaga cihân **nökeri**

Nûh [2] Hz. Nûh, Hz. İdris göğe çekildikten sonra insanların doüru yoldan ayrılıp putlara tapmaya başlaması üzerine Allah (c.c.) tarafından onlara Hak yolu göstermek için gönderilen peygamber (Zavotçu, 2013: s. 569).

M/158 **Nûh** buldı necât tûfândan / Buldı ‘âlem necât o sultândan

M/1096 Şît ü **Nûh** u Halîl hakkıyçün / Peyk-i Hakk Cibrîl hakkıyçün

nuhûset [1] uğursuzluk

M/975 Müşterî düşdi mi sa‘âdetden / Ki cihân oldı pür **nuhûsetden**

nukl [1] meze

M/2293 Tolular yagdı bezme çün bârân / Bûseler oldı **nukl**-ı mey-hârân

nukûş salmak [1] süslemek

M/1810 Berglerle zemîne **salsa nukûş** / Mâni hayrân olup ola bî-hûş

nûn [5] Arap alfabesinde bir harf

M/11 Lâledür bâğ-ı cennet içre o **nûn** / Noktası oldı sanki dâğ-ı derûn

M/36 Bu ne kudret olur ki oldu hemân / Kâf u **nûn** emri-y-ile kevn ü mekân

M/37 **Nûn**a peyveste eyleyüp kâfı / Kevn emrinde eyledüñ kâfi

M/38 **Nûn** emrüñle ulaşup kâffe / Yazdı dünyâyı kâfdan kâfe

M/1426 **Nûnı** saçdı cihâna gün gibi nûr / Vâvı vaslile virdi kalbe sürûr

nûr [29] ışık, nur (bk. pür-nûr)

M/57 Vech-i insânı eyleyüp mir’ât / Eyledüñ **nûr**-ı hüsnüñle mişkât

M/73 Saçdı mihr-i cemâli ‘âleme **nûr** / Buldı zerrât-ı kâ’inât zuhûr

M/98 **Nûr**-ı vechüñle çeşmüm it rûşen / Eyle ‘ilmüñle kalbümü gül-şen

M/99 Koma zulmetde cân-ı güm-râhı / Baña **nûruñla** rûşen it râhı

M/138 Olmasa **nûr**-ı vechi tâbende / Rûşen olmazdı mihr-i rahşende

M/170 Başdan ayağa **nûrıdı** bâhir / N’ola olmazsa sâyesi zâhir

M/171 Sâye zulmetden oldı çünki bedîd / **Nûrdan** sâye eyleme ümmîd

M/213 İrişüp makdemiyle **nûr**-ı safâ / Her biri buldılar sebât ü bekâ

M/432 **Nûrdan** levhadur yâhûd ki Hudâ / Âyet-i hüsni eylemiş inşâ

M/480 Hey’eti **nûr** u fi‘li âteşdür / Server ü ser-firâz u ser-keşdür

M/496 Sînesi oldı tahta-yı billûr / Yâ meger cennet içre levha-i **nûr**

M/497 **Nûr**-ı mahz oldı çün o sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

M/508 Pâyı fülk safâda lengerdür / Mâhi-yi **nûr**-ı bahr-ı ahzerdür

M/1026 **Nûr**-ı sıdkıla kalbüñ enverdür / Gün gibi halka sıdkuñ ezherdür

M/1043 Pertevüñ kıldı ‘âlemi rûşen / İtdi **nûruñ** zemâneyi gül-şen

M/1046 Cerr-i **nûr** itmeyeydi senden eger / Haşre deñlü kalurdı tîre kamer

M/1047 Subh-ı mihrüñden urmasa ger dem / **Nûr**-ı vechini mahv iderdi zalam

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz hakkı / Zulmet-i şâm ü **nûr**-ı rûz hakkı

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu ben mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye **nûr**

M/1436 **Nûr**-ı zulmetle leyl sünbül-vâr / Olmışıdı zemâne sünbül-‘izâr

M/1478 Didi var mı visâle ümmîdüñ / Didi **nûrı** ‘ırâk mı hûrşîdüñ

M/1563 ‘Aşkile **nûr**-ı hüsn kâmil olur / Olmasa ‘aşk hüsn zâ’il olur

M/1660 Gark idüp tâb-ı ‘âlemi **nûra** / Kahrı döndürdi dehri tennûra

M/1739 **Nûr** idi gerçi cismi ser-tâ-ser / Lîk fi’linde nârdan eser

M/1740 Vechi âfâka **nûr** virmişdi / Kadr ile başı çarha irmişdi

M/1741 **Nûrı** eylerdi nâr-veş te’sîr / Adı olmışdı dilde şems-i münîr

M/1967 Tâli‘i olmışidi ferhunde / Gün gibi **nûr**-ı vechi tâbende

M/1969 Devleti **nûrı** dehre tolmışdı / Adı nev-rûz şâh olmışdı

M/2085 Yâ İlâhî be-hakk-ı **nûr**-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma sebebi

nûrânî [1] aydınlık

M/1179 Bir seher-geh ki leyl-i zulmânî / Ref‘ olup irdi subh-ı **nûrânî**

nûrânî kılmak [1] aydınlatmak

M/1009 Dehri tutmışdı şâm-ı zulmânî / Makdemüñ irdi **kıldı nûrânî**

nûrî [1] nurlu

M/479 Gerdeni oldı şem‘-i kâfûrî / Zülfi dûdî vü çehresi **nûrî**

nûr-ı cemâl [1] yüzünün ışığı, güneşin parlak yüzü bağlamında

M/205 Ki olup sâyesinde âsûde / Oldı **nûr-ı cemâli** efzûde

nûr-ı çeşm [2] göz nuru, en değerli

M/255 Hem dahı **nûr-ı çeşm** kurre-i ‘ayn / Şâh-zâde Hasan İmâm Hüseyn

M/557 Ol idi **nûr-ı çeşmi** encümenüñ / Olmış idi görür gözi çemenüñ

nûr-ı dîde [1] göz nuru

M/1112 Hâzır oldı çü meclise nergis / Didi ey **nûr-ı dîde**-i meclis

nûr-ı yakîn [1] bilgi ışığı

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm ta‘yîn / Oldı cân ‘âleminde **nûr-ı yakîn**

nûr-ı Zât [1] İlahî nur

M/224 Oldı bî-perde **nûr-ı Zât** ‘ayân / Gören ü görmeyen bir oldı hemân

nûr irmek [1] parlamak

M/2026 Nergisüñ gözlerine **nûr irdi** / ‘Âlemüñ kalbine sürûr irdi

nûr saçmak [1] aydınlatmak

M/1426 Nûnı **saçdı** cihâna gün gibi **nûr** / Vâvı vaslile virdi kalbe sürûr

nûr saçılmak [1] aydınlanmak

M/526 Subh kim dehre **nûr saçıldı** / Bâğ-ı hazrâda bir gül açıldı

nusret [1] zafer kazanmak için edilen yardım

M/2395 ‘Akl u rûha idüp mu‘âveneti / Feth ider **nusretile** memleketi

nûş [4] içmek

M/594 Rûz u şeb ‘ayş u **nûş** idi kârı / Bezl idi ‘ayş u ‘işrete varı

M/1289 İtdiler ‘ayş u **nûşa** âgâzı / İrdi âfâka ‘işret âvâzı

M/1310 Gülüñ anda karîni ‘ayşile **nûş** / Bülbülüñ bunda kârı cûş u hurûş

M/2286 Pes idüp **nûş**-ı bâdeye âheng / İçdiler şevkile mey-i gül-reng

nûş eylemek/itmek [11] içmek

M/82 Bu hevâyıla **nûş idüp** bâde / Hırmen-i zühdi virmişem bâde

M/553 **Nûş idüp** şevkile mey-i gül-fâm / Câmı elden düşürmez idi müdâm

M/593 Göçüben Şehr-i Gül-şen’e Şeh-i Gül / Dem-be-dem **nûş iderdi** şevkile mül

M/1292 Şevkile **nûş idince** bir sâger / Yaka çâk itdi mest olup gül-i ter

M/1395 Zehr-i hicrânı yiter **itdüñ nûş** / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/1770 Ser-i kûh üzre eyleyüp ârâm / ‘Ayş ü **nûş eyledi** nice eyyâm

M/1954 Mey-i hicrânı yeter **itdüñ nûş** / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/2040 ‘Ayş u **nûş itdiler** murâda irüp / ‘Ar u nâmûsı cümle bâda virüp

M/2258 **Nûş idince** bir iki câm-ı safâ / Yâdına geldi bülbül-i gûyâ

M/2317 Yâd idüp bûse-i yârı / **Nûş iderdi** şarâb-ı gül-nârı

M/2327 Subha dek ‘ayş u **nûş idüp** e’l-hak / Virdiler bezm-i ‘işrete revnak

nûş olmak [1] içilmek

M/2304 Yine câm-ı şebâne **nûş oldı** / Yine çeng ü çegâne gûş oldı

Nûşirevân [1] İran’ın Sâsânî sülâlesinden, M.S. 531 ile 579 yılları arasında saltanat süren, adaletiyle ün yapmış bir hükümdar (Zavotçu, 2013: s. 573).

M/350 Şâh-ı ‘âdil ki ‘adli ger ola yâd / ‘Adl-i **Nûşirevân** olur ber-bâd

nutfe [1] menî

M/718 Rahm-i mâderde Hazret-i Dâdâr / **Nutfeme** virdi ‘aşkile çü karâr

nutk [5] konuşma

M/291 Didi ey bülbül-i latîf-nevâ / Ki irür **nutkuñıla** câna safâ

M/1597 Dili var lîk **nutka** kudreti yok / Hâlini söylemege tâkati yok

M/1611 Gördi kim yok Benefşe **nutka** mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1620 Hâlümi añlamaz gül-i hod-kâm / **Nutka** yok tâkat eyleyem i‘lâm

M/1702 Nefesüñ germ ü **nutkuñı** tîz it / Sözi pür-sûz u âteş-engîz it

nübüvvet [2] peygamberlik

M/156 Ol **nübüvvetle** çekmişdi ‘âlem / Âb u gilde garîk iken Âdem

M/164 Hak Süleymân'a virdi ger hâtem / İtdi anı **nübüvvete** hâtem

nücûm [2] yıldızlar

M/763 Kaşlarıdur hilâl-i çarh-ı kemâl / Beñleridür **nücûm**-ı burc-ı cemâl

M/983 İtdi kâ'im kıyâmeti kayyûm / Yâ dökildi zemîne cümle **nücûm**

nüh-eflâk [1] dokuz katlı felek

M/144 Olmasa olmazidi **nüh-eflâk** / Bunı müş'ir degül midür "Levlâk"*

nükte [3] ince mana

M/254 Râbi'en Hazret-i 'Alî-yi Velî / Vâkıf-ı **nükte**-i hafî vü celî

M/467 Tercemân-ı kelâm-ı lâ-reybî / Kâşif-i râz-ı **nükte**-i gaybî

M/814 Eyleyen 'aşk **nüktesin** tavzîh / Vasldan hicri eylemiş tercîh

nükte-dân [2] ince, zarif , nükteli sözleri bilen

M/388 'Âlemüñ sen de **nükte-dânisen** / Bülbül-i gül-şen-i ma'ânîsen

M/910 Şâ'ir-i hûb-fehm ü hûb-elhân / **Nükte-dân** ü güşâde-tab'-ı civân

nükte-dân olmak [1] ince sözden anlamak

M/325 Şâh-ı 'âlî 'ale'l-husûs ki **ola** / **Nükte-dân** u sühan-ver ü dânâ

nümû-dâr [1] örnek, numune

M/1612 Didi ben dahı ‘aşkile zârem / Sûret-i hâlüñe **nümû-dârem**

nüsha [2] yazılı şey

M/2398 Hamdü li-llâh bu **nüsha**-i mergûb / Oldı evrâk-ı gül gibi mahbûb

M/2433 Geç şikâyetden eyle şükr-i Hudâ / K’oldı âhir bu **nüsha**-i zîbâ

nüvîd irmek [2] müjdelenmek

M/2115 K’irdi nevmîdken visâle ümîd / Gam içinde safâdan **irdi nüvîd**

M/2138 **İrişüp** cânına **nüvîd**-i visâl / Kalbe virdi safâ ümîd-i visâl

nüvişte [1] yazılmış

M/658 Tıyneti ‘aşkile sirişte idi / Nâmesi ‘aşkile **nüvişte** idi

nüzl [1] konaklama yeri

M/2387 Kârı teksîr-i **nüzl**-i ni‘metdür / Fi‘li tagyîr-i reng ü sûretdür

nüzûl eylemek [1] inmek, varmak

M/282 **Eyleyüp** bir latîf bâğa **nüzûl** / Hurrem ü hûb u dil-keş ü makbûl

nüzûl itmek [2] inmek

M/1110 **İtdi** zühre meger zemîne **nüzûl** / Ki anuñ çengine düşer bu usûl

M/1925 Berf **idince** bu resme bâga **nüzûl** / İtdi şâh-ı şitâ da şehre duhûl

O

o [99] işaret sıfatı/zamiri

M/185 Anda iken **o** mâh-ı çâr-deh-i şeb / İrdi nâ-gâh Peyk-i Hazret-i Rabb

M/196 İrişüp anda lutfıla **o** hümâm / Oldı ervâh-ı enbiyâya imâm

M/210 Çün yedinci sarâya kıldı duhûl / Oldı Keyvân **o** şâha bir kara kul

M/214 **O** kerem-kânı saldı çün sâye / Kürsiye irdi kadrile pâye

M/437 Ne kemân-keş olur **o** nâzük-fen / Ki çeker iki yayı bir gezden

M/438 Her nazarda ider **o** şeh biñ kan / Ki asar gün başına iki kemân

M/446 Müjeler kim **o** rûya leşkerdür / İki saf nîze-dâr-ı saf-derdür

M/474 Ele girmez kalur **o** sîb ayva / Dimeye rahm idüp eger elma

M/475 Çâh-ı Bâbildürür **o** çâh-ı zekan / Kurtulam dimesün **o** çâha düşen

M/483 Zûr-ı bâzûyıla **o** şâh-ı cihân / Boynuma ger iderse yüz biñ kan

M/492 Ayası ay u mihrdür müşti / Şa‘şa‘adur **o** mihre engüşti

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün **o** sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

M/554 Sâkî-i bezm-i gül **o** server idi / Nâmile aña lâle dirler idi

M/606 Gördi âyinede çü ‘aksin **o** hûr / Kendüyi gördi itdi kesb-i gurur

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol şehrüñ / Kim **odur** şâhı cümle-i dehrüñ

M/759 Cümle hûbâna şâh **odur** şimdi / Hüsn evcinde mâh **odur** şimdi

M/772 Şâhlardur **o** şâha efgende / Ben de ol şâha olmışam bende

M/789 Gördi peyk-i Nesîm **o** hayrânı / K’odlara yakdı derdile cânı

M/796 Bülbül’e kande var **o** kudret ü tâb / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/895 N’ola cennet disem **o** câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre var imkân

M/913 Lîk ‘aşkile olmış âvâre / Düşmiş elden ele **o** bî-çâre

M/914 Göricek rahm idüp **o** nâlânı / Hizmetüñe getürdüm uş anı

M/916 Didi kim var getür **o** nâlânı / Câna virsün safâlar elhânı

M/936 **O** gice bülbül-i latîf-elhân / Varmayup hâbe eyledi efgân

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie **o** zâr / Hâkden kaldur eyle lutfuñı yâr

M/1021 Bârî katl it añılmasun adı / Kimse yâd itmesün **o** nâ-şâdı

M/1022 Gerçi öldürmek anı zahmetdür / Lîk **o** derd-mende minnetdür

M/1023 Böyle dirken **o** ‘âşık-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

M/1024 Kodı mâhı **o** ‘âşık-ı bî-tâb / Subha sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1031 Reh-i ‘aşkuñda yâr-ı sâdıkdur / Rahm idersen **o** zâre lâyıkdur

M/1034 İtme pâ-mâl **o** nâ-tüvânı meded / Eyle tûfân-ı kahra lutfuñı sedd

M/1128 Ol hevâyıla olup âvâre / Gezüp ilden ile **o** bî-çâre

M/1133 Didi n’eyler bu arada **o** gedâ / Ki figânıyla irdi câna safâ

M/1138 Nice baş agrıdur **o** murgek-i mest / Ötme diñ aña incinürse küşest

M/1139 Nice öter **o** murg-ı şûm anda / Kimse aña kuşum dime bunda

M/1141 Başumuz aldı şunda nâleyile / Virür âhir anı **o** nâle yile

M/1142 Bizi her şeb uyutmaz efgânı / Dahı söyletmeñüz **o** nâlânı

M/1145 Yüri var di **o** zâr u nâlâna / Ummasun k’ire vasl-ı cânâne

M/1158 Agzını tutsun itmesün nâle / Yohsa kahrum irür **o** abdâle

M/1163 Gördi kim yok figâna da ruhsat / Dilden âh eyledi **o** bî-tâkat

M/1178 Bu tarîkile nice gün **o** gedâ / Eyledi sabr itdi câna cefâ

M/1210 Kimse yok hâlüm eyleye i‘lâm / Ola kim rahm ide **o** mâh-ı tamâm

M/1213 Ola şâyed esirgeyüp **o** nigâr / Komaya böyle derd-i hecrile hâr

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend **o** gedâ / Keremüñden ne kem ola şâhâ

M/1264 ‘Âşıka ‘aşk-ı yâr besdür bes / ‘Aşk **odur** gayrısı hevâ vü heves

M/1269 Bir nice gün dahı **o** haste vü zãr / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/1272 Subh **o** câmile mest olup bî-bâk / Eyledi şevkile girîbân çâk

M/1285 Meger oldı **o** meclise hayrân / Boynın egdi benefşe kaldı hemân

M/1287 Gönli akdı aña vü cûş itdi / **O** hevâyıla çok hurûş itdi

M/1303 Gam u derdile sohbet eyler idi / **O** dahı başka ‘işret eyler idi

M/1306 Sîneden derdile **o** mest ü harâb / Nâleler eyleridi hem-çü rebâb

M/1365 N’ola ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ **o** pâd-şâha resûl

M/1374 Didi kim dahı sag mı **o** ol miskîn / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/1376 Benden eyle selâm **o** bî-mâre / İvmesün irdi derdine çâre

M/1412 Elif-i ibtidâda oldı delîl / Kim **odur** ihtidâya togrı sebîl

M/1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor **o** hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/1505 Geldi bu hâtırına kim anı / Hâr’a gamz eyleyüp **o** nâlânı

M/1519 Didi gâyetde hışm idüp **o** dilîr / Bu ne sözdür ki eyledüñ takrîr

M/1520 Bunda n’eyler **o** bî-nevâ o levend / Göricek niçün itmedüñ anı bend

M/1521 Boynına takmaduñ mı zencîri / Kılmaduñ mı esîr **o** dil-gîri

M/1524 Didi göster baña ol evbâşı / **O** hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1554 Bir iki gün **o** ‘âşık-ı nâlân / Gelüp olmışdı gül-şene mihmân

M/1557 Zararı ne **o** zâr u dil-rîşüñ / **O** fakîr ü garîb ü dervîşüñ

M/1578 Rûz u şeb fıskdan degül hâlî / **O** gedânuñ harâbdur hâli

M/1601 Kendüye anı eyleyüp hem-hâl / Geldi kıldı **o** derd-mende su’âl

M/1624 Gördi bülbül **o** derd-perverdi / Kendü hem-hâli kendü hem-derdi

M/1638 Bir harâretlü kıssa bünyâd it / **O** hevâyıla dehri ber-bâd it

M/1725 Didi kim bu ne sözdür ey bed-dûz / Ne kişidür ‘aceb **o** şâh-ı temûz

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin kılup tedbîr / Oldı ceng ü cidâle hâzır **o** mîr

M/1767 Pes **o** tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli aldı hemân-dem itdi firâr

M/1890 Görüp anı **o** zâlim ü ebter / Bagrı yagı karış karış artar

M/1900 Bir gün idüp **o** şâh dîvânı / Cem‘ olup hidmetine erkânı

M/1928 Cenge gerçi ki eyledi âheng / Gördi kâbil degül **o** kavmile ceng

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / ‘Âkıbet irdi bir diyâra **o** şâh

M/1985 İşidüp anı husrev-i pîrûz / **O** haberden irişdi cânına sûz

M/2043 Didi kanı **o** zâr ü bî-çâre / Mey-i ‘aşkile mest ü âvâre

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg kim **o** gedâ

M/2056 Şefkat idüp aña **o** ‘İsî-dem / Kıldı Peyk-i nesîmi da‘vet o dem

M/2065 Eyleyüp böyle kîlile kâli / Yüri şâd eyle var **o** pâ-mâli

M/2082 Ola kim rahm idüp **o** şâh-ı cihân / Kıla ben zârı vaslile handân

M/2119 Bülbül-i zâr olup esîr-i kafes / Kafes olmış **o** hasteye mahbes

M/2121 Za‘flıgından **o** hastenüñ eseri / Olmış ancak figân ü nâleleri

M/2122 Kafes içre **o** haste-i nâlân / Az kalmış ki vire derdile cân

M/2151 Ki togup baht u devletüm güneşi / Ölmeden gördi göz **o** mâh-veşi

M/2176 Senden irür irürse çâre yine / Meded eyle **o** hâk-sâre yine

M/2182 Ola kim rahm idüp **o** şâh-ı cihân / Kıla zâhir mürüvvet ü ihsân

M/2192 Kala habs içre bir kemâl ehli / **O** belâ issi sen vebâl ehli

M/2195 Gice gündüz figân ider **o** gedâ / Eylemez kimse nâlesin ısgâ

M/2197 Dahı olmış mıdur kafesde esîr / Derd ü mihnetde kaldı mı **o** fakîr

M/2198 Didi idüp halâs **o** nâlânı / Getürüñ baña göreyin anı

M/2225 İşidüp anı serv **o** hâletde / Başını saldı kaldı hayretde

M/2264 İtdi peyk-i nesîme fermânı / Ki getür bezme var **o** nâlânı

M/2365 Gül ki olmış durur **o** şâha veled / Rûhdur k’oldı ‘akl aña sened

M/2367 Oldı dil bülbüli **o** gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

M/2369 Nefs oldı Nesîm insânda / Ki **odur** vâsıta dil ü cânda

M/2394 Olsa gâlib **o** şâh-ı nîk-üslûb / Şehvetile gazab olur maglûb

M/2401 Oldı her beyti bir gül-i rengîn / Bülbül oldı **o** bâga Rûh-ı Emîn

o buna, bu ana/ol ana, bu ana [3] birbirlerine

M/2156 **O buña** kıldı lutfile ihsân / **Bu aña** cânın eyledi kurbân

M/2158 **Ol aña** şîve kıldı nâz itdi / **Bu aña** şevkile niyâz itdi

M/2159 **Ol aña** dürr ü gevher itdi nisâr / **Bu aña** cânın eyledi îsâr

ocak [5] ateş yakılan yer

M/1887 Olmayup halk mescide reh-yâb / Eylediler **ocakları** mihrâb

M/1938 Görüp ol şiddetini halk üşüyüp / Oda ısındılar **ocaga** düşüp

M/1939 **Ocagı** halk eyleyüp mihrâb / Oldı âteş-perest şeyhile şâb

M/1940 Yana yana **ocaklara** dün ü gün / ‘Ûd behâsına çıkmışidi odun

M/1941 Ol **ocaga** yanacaguñ meselâ / Kıymeti olmışidi ‘ûd-âsâ

od [9] ateş

M/780 Didi peyk-i Nesîm’e ey gam-hâr / Bu ne **oddur** ki itdi cânuma kâr

M/789 Gördi peyk-i Nesîm o hayrânı / **K’odlara** yakdı derdile cânı

M/1166 İçine sindi derdile **odı** / Depesinden çıkup belâ dûdı

M/1671 Hâsılı dehri kapkara yakdı / ‘Âlemüñ başlarına **od** çıkdı

M/1687 Bu sözi işidince şâh-ı temûz / Saldı hiddet **odı** derûnına sûz

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol hatarı / Gülüñ **od** oldı hacletile yiri

M/1756 Yagdurup ehl-i Gül-şen‘e âteş / Kıldı **od** cengin ‘Âl-i ‘Osmân-veş

M/1885 Şu kadar eyledi bürûdeti ‘arz / Ki cihân itdi **oda** düşmegi farz

M/1938 Görüp ol şiddetini halk üşüyüp / **Oda** ısındılar ocaga düşüp

oda salmak [1] ateşe vermek

M/1706 Di ki ey sâde olma âsûde / Yohsa kahrum **salar** seni **oda**

oda/odlara yanmak/yakmak [5] ateşler içinde yanmak/yakmak

M/787 Gitdi elden karâr u sâmânum / **Odlara yandı** derdile cânum

M/962 Şol kadar kıldı bülbül efgânı / **K'odlara yakdı** derdile cânı

M/1016 Yiter ol derd-mendi **odlare yak** / Nazar-ı rahmet eyle hâline bak

M/1330 Koma hasretde cân-ı gam-nâki / **Odlara yakma** sîne-i çâki

M/1686 Öz hevâsında anlar âsûde / Tâb-ı kahruñla **yanmamış oda**

o dem [12] hemen

M/206 Çün beşinci sarâya kıldı hırâm / Tîgin elden kodı **o dem** Behrâm

M/351 Bir sehîdür ki cûdı olsa rekem / Tayy ide nâmesini Hâtem **o dem**

M/626 İtdi peyk-i Nesîm'i da'vet **o dem** / Didi ey Hızr-veş huceste kadem

M/649 İdüp andan yaña **o dem** güzeri / Eyleridi cemâline nazarı

M/1167 Derd-i hecriyle kaldı çün hâmûş / Düşdi hâke olup **o dem** bî-hûş

M/1700 Anı şâh eyleyüp **o dem** da'vet / Didi ey peyk-i sâ'ika-sür'at

M/1755 İrdi çün şehr-i bâga şems-i münîr / Kıldı bir tobile **o dem** teshîr

M/1889 Gördi men' eylemez **o dem** serdi / Âteşe vardı el karışdurdı

M/1935 Eyler idi anı **o dem** mürde / Nicesi mürde belki efsürde

M/2056 Şefkat idüp aña o 'İsî-dem / Kıldı Peyk-i nesîmi da'vet **o dem**

M/2221 Oluban şevkile **o dem** perrân / Cân atup şehr-i bâga geldi hemân

M/2381 Âteş-i vakt olur tabî'at **o dem** / Teni eyler harâreti der-hem

odun [1] yakacak

M/1940 Yana yana ocaklara dün ü gün / ‘Ûd behâsına çıkmışidi **odun**

oduncı [1] oduncu, geçimini odun kedip satarak sağlayan kimse

M/1942 Oluban kalbi nerm **oduncılaruñ** / Oldı bâzârı germ **oduncılaruñ**

od urmak [1] ateşe vermek

M/1795 Şehr-i gül-şende nice gün turdı / Muttasıl her yirine **od urdı**

oğul [1] erkek çocuk

M/417 Bir **oğul** virmiş aña Hazret-i Hak / Gül gibi bâğ-ı ‘âleme revnak

ok [1] ucunda sivri bir demir bulunan, yayla atılan, ince ve delici tahta çubuk

M/447 Fitneye her biri atılmış **ok** / Fitnesi çok emân u şefkati yok

okumak [9]

1. okumak

M/522 Ezber itdi kamu gül-istânı / **Okuyup** fasl fasl bûstânı

M/523 Oldı müstahzar-ı bahâr bûstân / **Okıdı** şi‘rden nice dîvân

M/1372 Nâmeyi aldı şâh-ı gül ol ân / **Okıdı** her ne k’olmış idi beyân

M/1411 Gördi bir bahr-ı jerf ü dürr-i şikerf / **Okudı** döne döne harf-be-harf

M/1430 **Okudı** çünki nâmeyi bülbül / Şevke geldivü eyledi gulgul

M/2208 **Okuyup** hoş nevâyıla tasnîf / Eyledi şâhı savtile ta‘rîf

M/2407 Hâsılı oldı nef‘i şâmil ü ‘âmm / **Okısa** hazz ider havâss ü ‘avâm

M/2423 Olmaya iktidârı hîç söze / **Okurın** sana dahı beyti boza

2. dua etmek

M/2256 Dile geldükçe mâ-cerâ-yı kadeh / **Okudı** her biri du‘â-yı kadeh

okınmak [1] okunmak (Dilçin, 2009: s. 173).

M/288 Gâh ebyât **okındı** gâh eş‘âr / Nazm u nesr oldı arada tekrâr

ol [199] o, üçüncü tekil kişi adılı, sıfatı (Dilçin, 2009: s. 173).

M/68 Kimde kim hüsnüñ eyledüñ manzûr / Oldı ‘âşıklıgıla **ol** meşhûr

M/69 Kimde kim olduñ ise sen nâzır / Oldı ‘âşıklugıla **ol** zâhir

M/9 Sanasın serv dalıdur **ol** râ / İki bükmiş seherde bâd-ı sabâ

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür **ol** hâ / ‘Arz ider her zamân cinânı saña

M/32 **Ol** dehân u zebânıla gül-zâr / Hamduñu rûz u şeb ider tekrâr

M/124 Hem rükû‘ içre kâmetüm ham kıl / Dâl-ı devletdür **ol** dem-â-dem kıl

M/137 **Ol** ki serdâr-ı enbiyâ **oldur** / Serv-sâlâr-ı asfiyâ **oldur**

M/143 Garaz **oldur** vücûd-ı ‘âlemden / Melek ü cinn ü ibn-i Âdem’den

M/145 Dehre **ol** oldı ‘illet-i gâyî / Bezedi zât-ı pâki dünyâyı

M/151 Reh-ber-i sâlikân-ı râh **oldur** / Pâdişâh-ı cihân-penâh **oldur**

M/156 **Ol** nübüvvetle çekmişdi ‘âlem / Âb u gilde garîk iken Âdem

M/157 Gerçi eb düşdi ‘âleme Âdem / Âdeme oldı **ol** eb-i a‘zam

M/159 Gerçi İdrîs cennete gitdi / ‘Âlemi **ol** bugün cinân itdi

M/193 İşidüp **ol** beşâreti Ahmed / Eyledi şükr ü secde-i bî-hadd

M/194 Şevkle olup **ol** Burâk’a süvâr / İtdi fi’l-hâl ‘am-i cânib-i yâr

M/286 İdüp **ol** cây-ı dil-güşâda karar / Eyledük güft ü gû hezâr hezâr

M/290 Mesnevîye irince sevk-i kelâm / **Ol** harîf-i zarîf ü nikû-nâm

M/345 **Ol** ki oldı liyâkat-ı şânî / Mûcib-i devlet ü cihân-bânî

M/360 Hûn olup havfile kızılbaşuñ / Çıkdı baġrında baş **ol** evbâşuñ

M/362 Lutf u kahrile **ol** şeh-i mümtâz / Oldı düşmen-güdâz u dost-nüvâz

M/369 Ger Ferîdûn’a irse **ol** kudret / ‘Arz iderdi aña ‘ubûdiyyet

M/371 Ey kerem kânı sensin **ol** server / K’irdi ‘adlüñle ‘âleme zîver

M/389 Yeter **ol** gonce gibi beste-dehen / Yine dem ur gül-i ma‘ânîden

M/424 Nâme-i hüsne **oldurur** tevki‘ / Ki anuñdur cihânda taht-ı refî‘

M/428 Serv ayagına balta **ol** urdı / Pençesini çenâruñ **ol** burdı

M/429 Gelse reftâra **ol** sehî-kâmet / Cânı yok servüñ eyleye hareket

M/441 ‘Ayn-ı abherdürür ki bâğ-ı cemâl / Buldı **ol** ‘abherile zîb ü kemâl

M/462 Lebi hakkında gerçi söz çokdur / Ne diyem **ol** dehâna kim yokdur

M/473 Sîb gerçi ser-i fevâkihdür / Sîbden **ol** hezâr kez bihdür

M/477 Zekanı kûy-ı hüsndür gûyâ / Zülfi **ol gûya** savlecân duta

M/490 Katl idüp yâ bir iki mahzûnı / Elini kana sokdı **ol** hûnî

M/499 Eyleyen mûyı **ol** miyâna misâl / Sanmasun eylemişdür anca hayâl

M/500 Mûyile incelikde **ol** bî-misâl / Kılmadadur rismânı mûya bedel

M/505 Ötesin ko gör imdi **ol** sâki / K'oldı bezm-i letâfetde sâkî

M/514 Bu cemâl ile **ol** meh-i pür-nur / Oldı şehr içre gün gibi meşhûr

M/535 Lîk **ol** şehri eyleyen ta'rîf / Nice ad ile eylemiş tavsîf

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle **ol** şehre nâmdur bil sen

M/551 Gerçi hüsnile gül-'izâr idi **ol** / Lîk 'aşkıla dâğ-dâr idi **ol**

M/557 **Ol** idi nûr-ı çeşmi encümenüñ / Olmış idi görür gözi çemenüñ

M/558 Nazar-ı pâk ile **ol** idi hemân / Manzar-ı Hakk u nâzır-ı dîvân

M/603 Hüsnine virmege çü pîrâye / Âyine lâzım oldı **ol** aye

M/607 Didi hüsnine germ olup **ol** mâh / Bârek-Allâhu lâ-ilâhe sivâh

M/750 Lutf-ı âb u hevâda **ol** hoş şehr / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür **ol** şehrüñ / Kim odur şâhı cümle-i dehrüñ

M/769 Hâsılı misli yokdurur anuñ / Şimdi **oldur** ferîdi dünyânuñ

M/771 **Ol** müsellemdürür cemâl içre / Misli yok cümle-i kemâl içre

M/772 Şâhlardur o şâha efgende / Ben de **ol** şâha olmışam bende

M/788 Eski derdüm yine olup tâze / Düşdi dil **ol** nigâr-ı mümtâze

M/819 Gördi peyk-i Nesîm ki **ol** gam-gîn / Kılmaz âbile âteşin teskîn

M/821 'Ûd gibi kılup figân u enîn / 'Ûd-veş yakdı cânını **ol** miskîn

M/854 Ben gedâ **ol** şâh-ı mu'allâdur / Ben hakîr **ol** refî' vü a'lâdur

M/855 **Ol** cemâl ile mihrden enver / Zerreden ben kemîne vü kem-ter

M/856 Bâğ-ı nâz içre **ol** mutarrâ gül / Ben niyâzile bî-nevâ bülbül

M/877 Bülbül **ol** hoş kelâmı itdi çü gûş / Düşüp oldı safâyıla bî-hûş

M/888 Umaram **ol** vesîle ile saña / Hazret-i Gül'den ire bûy-ı vefâ

M/889 Bunı didi vü pes **ol** ehl-i safâ / Şehr-i Gül-zâr'e oldı reh-nümâ

M/894 Giren **ol** şehr-i cennet-âbâda / Girdi bâğ-ı cinâna dünyâda

M/921 Söyleşürken **ol** iki ehl-i hüner / Âşinâ çıkdı birbiriyle meger

M/1007 Meger **ol** âf-tâbe hem-sersen / Ki anuñçün bu resme enversen

M/1008 Alduñ **ol** şem'den meger behre / Ki safâ virdi makdemüñ şehre

M/1015 Nice bir ola zâr ü ser-gerdân / Eyle **ol** derd-mendüñe dermân

M/1016 Yiter **ol** derd-mendi odlare yak / Nazar-ı rahmet eyle hâline bak

M/1020 Yok eger **ol** gedâdan ey dil-dâr / Utanup halkdan idersen 'âr

M/1027 Kalbümi kıl safâyıla gül-şen / Eyle **ol** mâha sıdkumı rûşen

M/1030 Di ki **ol** derd-mend ü dil-haste / Zâr u hayrân u deng ü dem-beste

M/1035 N'ola oldıysa bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür **ol** gedâ-yı hakîr

M/1039 İtse ehl-i kemâle şâh ihsân / Lutf-ı tab'ına olur **ol** bürhân

M/1051 Eyle **ol** mâha mihrümi izhâr / Di ki ey şâh-ı âs-mân mikdâr

M/1052 Devr-i hüsnüñde **ol** fürû-mâye / Pây-mâl oldı nîtekim sâye

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı **ol** pür-gam / 'Arz-ı hüsn eyle kalbin it hurrem

M/1064 'Aşkuña çün getürdi îmânı / İtme rencîde **ol** müselmânı

M/1065 **Ol** fakîrüñ du'âsın al şâhum / Merhamet kıl senâsın al şâhum

M/1095 Hazret-i Âdem-i sâfî hakkı / Ya‘nî **ol** server-i vefî hakkı

M/1097 Hazret-i Mûsî-i Kelîm hakkı / ‘Îsi-i Meryem **ol** Kerîm hakkı

M/1098 Ahmed’e itdügüñ mahabbet içün / **Ol** kerem-kânı yüce hazret içün

M/1113 Bu gice irdi gûşuma bir sâz / Bilsem **ol** sâza kim dürür dem-sâz

M/1128 **Ol** hevâyıla olup âvâre / Gezüp ilden ile o bî-çâre

M/1136 Bu kadar âh u vâha n’oldı sebeb / Ne öter **ol** harîf kanı edeb

M/1146 Bu hevâyı gidersün **ol** miskîn / İtmesün yok yire figân u enîn

M/1155 Didi haddini bilsün **ol** rüsvâ / Añmasun nâmum itmesün gavgâ

M/1161 Oluban müstehakk-ı kahr u gazab / İrür **ol** derd-mende derd ü ta‘ab

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / Kaldı **ol** haste çün ten-i bî-cân

M/1175 Eyleridi toyunca nâle vü âh / Dögünüp taşlar ile **ol** güm-râh

M/1176 Eyler idi figân ü nâle vü zâr / Tâkati tâk olınca **ol** bîmâr

M/1182 Bu yaña **ol** garîb ü bî-çâre / Bülbül-i bî-nevâ vü âvâre

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i zâre / Gördi kim **ol** garîb ü âvâre

M/1202 Döndüm **ol** hâcîya bu ben mehcûr / Ki vara Ka‘be’ye vü görmeye nûr

M/1209 Baña rahm itmez **ol** cefâ-kârum / İrdi eflâke âhile zârum

M/1212 Hâlümi bilse **ol** Gül-i ra‘nâ / Umaram kılmayaydı böyle cefâ

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü âhuñ / Olayın kâsidi ben **ol** şâhuñ

M/1223 Seni **ol** şâha terbiyet ideyin / Kâdir oldukca takviyet ideyin

M/1224 Ola kim eyleyüp sözüm makbûl / Kıla **ol** şâh lutfını mebzûl

M/1240 N’ola ey âftâb-ı evc-i kemâl / İtsen **ol** hâk-sâre ‘arz-ı cemâl

M/1247 Katı dermân-de kaldı **ol** miskîn / Ele al göñlin olmasun gam-gîn

M/1248 İşidüp güldi nâzile gül-i ter / Didi var eyle **ol** gedâya haber

M/1256 ‘Âşık **oldur** idüp rızâsın terk / Eyleyüp cümle muktezâsın terk

M/1261 ‘Aşkdan her kime ki irdi safâ / Bunı hergiz kabûl ider mi **ola**

M/1296 Basdugı yiri bilmez idi nesîm / Katı mest oldı **ol** civân-ı kerîm

M/1301 Görüp **ol** bezm-i hâsı ol bî-tâb / Gözi yaşını eyleridi şarâb

M/1308 ‘Ûd-veş eyleyüp figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânın **ol** miskîn

M/1317 Kendü kendüye didi **ol** şeydâ / N’ola bir nâme eylesem inşâ

M/1318 Kimseden kimseye çü yok çâre / Hâlümi ben yanayın **ol** yâre

M/1357 Nâme-berlikdi pîşesi anuñ / **Ol** idi kâsidi gül-istân’uñ

M/1367 Makdemüñ ola kim olup ferruh / Rahm ide **ol** nigâr-ı ferruh-ruh

M/1374 Didi kim dahı sag mı o **ol** miskîn / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/1381 Didi kim **ol** durur tarîk-i savâb / Yazavuz nâmesine biz de cevâb

M/1423 Fesi saldı miyâna resm-i vefâ / Olmasa **ol** miyânda kâr-ı vefâ

M/1438 Meger **ol** gice bülbül-i nâlân / Şevk ü zevkile hurrem ü handân

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb kimdür / Didi **ol** şâh ki câna yakındur

M/1481 Gördi kim **ol** gedâ-yı bî-hor o hâb / Her su’âline virdi hûb cevâb

M/1490 Hîle fikr itdi bulmaga çâre / Ki kıla **ol** garîbi âvâre

M/1494 Her kime kim müyesser ola habîb / Olur elbette **ol** arada rakîb

M/1513 Severem diyü eyleye âhı / Kıla rüsvâ cihâna **ol** şâhı

M/1516 Olup âvâzınuñ firîftesi / Müşkil **ol** gül de oldı âşüftesi

M/1517 Korkum **ol** ‘âkıbet bu şûr u şegab / Ola bir ad yavuzlugına sebeb

M/1524 Didi göster baña **ol** evbâşı / O hevâ ehli mest ü kallâşı

M/1535 Reddidüp bülbüli cefâyıla hâr / Virdi **ol** zâre derdile âzâr

M/1546 Lutfuña **ol** gedâ olup magrûr / Ola güstâh ü eyleye şer ü şûr

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp ey şâh / Haddini bilsün **ol** gedâ-yı tebâh

M/1553 Kendü hâlinde bir fakîr idi **ol** / Mihnet ü derdile esîr idi **ol**

M/1559 N’ola efgân iderse **ol** nâlân / Nâlişinden irürdi rûha revân

M/1567 Yüri var **ol** remîdeyi râm it / Zecr ü kahr itme lutf u in‘âm it

M/1583 Kandedür şimdi **ol** gedâ-yı hakîr / Göster itsünler anı bend ü esîr

M/1585 Didi kim bulup **ol** gedâyı hemân / Eyleyüp kayd u bend virmeñ amân

M/1586 Böyle oldı çü şâhdan fermân / Oldı **ol** bî-amânlar anda revân

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden dûd / **Ol** sebebden libâsum oldı kebûd

M/1617 ‘Aşkile hâkden zuhûr itdüm / Dehre **ol** vechile ‘ubûr itdüm

M/1627 İrdi nâ-gâh **ol** iki sayyâd / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü bî-dâd

M/1629 Bülbüli eylediler âlile sayd / Kıldılar **ol** garîbi zecrile kayd

M/1630 Virmege **ol** garîbe zecr ü ‘anâ / Âhenîn bir kafes kılup peydâ

M/1633 Iztırâb itdi **ol** esîr-i belâ / Oldı ke’t-tayri fi’l-kafes meselâ

M/1663 Olup **ol** tâbile mezâri‘ huşk / Kurudı kaldı nâf-ı âhûda müşk

M/1685 Dirler **ol** şehre gül-şen ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da adı şâh-ı bahâr

M/1688 Didi **ol** şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / Eyleyelüm yakup yıkup pâ-mâl

M/1698 Olmışidi nesîme **ol** server / Nesebile birâder-i mih-ter

M/1713 Yok eger eyleyüp muhâlefeti / Virmezisen baña **ol** memleketi

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp **ol** hatarı / Gülüñ od oldı hacletile yiri

M/1723 Bildi ahvâli çünki şâh-ı bahâr / Yakdı **ol** derdile derunına nâr

M/1758 Yanup **ol** tâb u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı tîz elden

M/1760 Hâsılı münhezim olup âhir / Yandı **ol** nâre bâdî vü hâzır

M/1785 Saldı yab yab aña da sûziş ü tâb / Kılmaga **ol** vilâyeti de harâb

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki **ol** zâlim / Katline kasd ider anuñ dâ'im

M/1831 Bir gün **ol** şâh-ı hurrem ü handân / Eyleyüp 'izz ü kadrile dîvân

M/1841 Lîk **ol** nâmı bilmeyüp 'âmmî / Aña Yaprakdöken komış nâmı

M/1860 Lîk **ol** şâh eyleyüp ihsân / Başlarına zer eyledi efşân

M/1896 Hâsılı kıldı **ol** şeh-i pür-şûr / Az müddetde 'âlem içre zuhûr

M/1911 Eyleyüp şehr-i gül-şene seferi / Salalum **ol** diyâra şûr u şeri

M/1912 Anı gördi münâsib **ol** server / Göndere şehr-i gül-şene 'asker

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir şeb **ol** güm-râh

M/1938 Görüp **ol** şiddetini halk üşüyüp / Oda ısındılar ocaga düşüp

M/1941 **Ol** ocaga yanacaguñ meselâ / Kıymeti olmışidi 'ûd-âsâ

M/1964 Meger **ol** yirde bir şeh-i ferruh / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

M/1966 Bir mükerrem şerîf zât idi **ol** / Hûb-ef'âl ü hoş-sıfât idi **ol**

M/1970 Şâhuñ **ol** şâha nisbeti varidi / Nisbet içre karâbeti varidi

M/1971 İricek **ol** diyâre şâh-ı bahâr / Şâh Nev-rûz'a kıldılar izhâr

M/1975 Nice gün eyleyüp ziyâfetler / İtdi **ol** şâha 'izz ü hürmetler

M/2044 N’oldı **ol** zâr-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen andan niçün ola hâlî

M/2048 Hârdan yohsa irişüp âzâr / Oldı mı sîne-çâk **ol** bîmâr

M/2050 İrüp **ol** zâre fitnesi hâruñ / Kafes oldı makâmı **ol** zâruñ

M/2053 Kaldı **ol** müstemend olup mahbûs / Behre-i hân-ı vasldan me’yûs

M/2055 Ola hicrânile esîr-i kafes / İrmeye bâg-ı vasla **ol** bî-kes

M/2057 Didi kim ey nesîm-i cân-perver / Yüri var eyle **ol** gedâya güzer

M/2087 Bu du‘âyı iderken **ol** miskîn / Hak du‘âsın kabûle kıldı karîn

M/2090 Bu du‘â üzre iken **ol** bed-nâm / Olmamışken dahı du‘âsı tamâm

M/2105 Sebeb **oldur** bu kaydile bende / K’olmışam zülf-i dil-bere bende

M/2126 Nice müddetdür **ol** gedâ-yı hazîn / Derdümile kılur figân u enîn

M/2128 Şimdi derdile zâr ü dem-beste / Çünki olmışdur **ol** gedâ haste

M/2129 Vâcib oldı ‘ıyâdet eyleyevüz / **Ol** gedâyı ri‘âyet eyleyevüz

M/2132 Hayra gir **ol** kemîneyi şâd it / Kafes-i gamdan anı âzâd it

M/2135 Demidür **ol** gedâyı şâd eyle / Ölmeden anı ber-murâd eyle

M/2145 Görüp **ol** hâli hayrete taldı / Hayretinden tayandı kaldı

M/2157 Sordı **ol** hâtırını şefkatile / Derdini yandı bu mahabbetile

M/2166 Didi idüp ta‘accüb-i bisyâr / Kanı **ol** zevk ü lezzet-i dîdâr

M/2168 Vâk‘ıa ger diñilse **ol** ‘âlem / Ya neden vâki‘ oldı kalbüme gam

M/2169 Kanı **ol** lezzet ü safâ kanı / Kanı **ol** şefkat ü vefâ kanı

M/2173 Böyle **ol** bî-nevâ bu hâletler / Güft ü gû itmede melâletler

M/2178 Şefkat it **ol** fakîri dil-şâd it / Kuşca cânın kafesden âzâd it

M/2183 Eyleyüp **ol** esîre ‘adlile dâd / Çevirüp başına kıla âzâd

M/2194 Nice müddetdür **ol** gedâ-yı fakîr / Unıdıldı kafesde kaldı esîr

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / Didi dahı turur mı **ol** miskîn

M/2220 Yine bülbül yüz urdı der-gâha / İtdi vâfir du‘âlar **ol** şâha

M/2230 Bülbül-i zârı şâh idüp âzâd / Kıldı **ol** derd-mendi şevkile şâd

M/2350 Kimse bu evde kalmadı bâkî / Meger **ol** Hayy ü kâdir ü Bâkî

M/2367 Oldı dil bülbüli o gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı **ol** zâruñ

M/2377 **Ol** ki didüm temûz şâh u hazân / Sende iki sıfat dur **ol** ey cân

M/2383 Oldugında temûz kâr-güzâr / **Ol** ki didüm firâr kıldı Bahâr

M/2384 Garaz **oldur** ki nefs olsa gazûb / Olur elbette ‘akl u cân maglûb

M/2419 Birisi **ol** ki olmayup vâkıf / Ola istâr-ı ‘iffetin kâşif

M/2424 Biri **ol** kâtib-i hatâ-pîşe / Ki hatâdan çeker hata tîşe

ola kim [7] belki, bir ihtimal

M/1103 Rahmetüñ eyle kalbine ilkâ / **Ola kim** rahm ide bu gamda baña

M/1210 Kimse yok hâlüm eyleye i‘lâm / **Ola kim** rahm ide o mâh-ı tamâm

M/1218 Nâr-ı şevkile kıl zebânum germ / **Ola kim** kalb-i sahtını ide nerm

M/1224 **Ola kim** eyleyüp sözüm makbûl / Kıla ol şâh lutfını mebzûl

M/1692 **Ola kim** kahrum olıcak ma’lûm / Eriyüp nâr-ı havfdan çü mûm

M/2082 **Ola kim** rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla ben zârı vaslile handân

M/2182 **Ola kim** rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla zâhir mürüvvet ü ihsân

ol ân [14] o anda

M/199 Hâk-i pâyine yüz sürdi **ol ân** / Vardur andan dahı yüzinde nişân

M/229 Yine irdi makâmına **ol ân** / Vardı vü geldi bir nefesde hemân

M/1295 Serv olup câm-ı şevkile sekrân / Raksa girdi hevâyıla **ol ân**

M/1372 Nâmeyi aldı şâh-ı gül **ol ân** / Okıdı her ne k'olmış idi beyân

M/1732 Yohsa emrile eylerüm **ol ân** / Kendü nârıyla kendüyi sûzân

M/1750 Kâmetin eyleyüp benefşe kemân / Şâhlar sundı tîrler **ol ân**

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi **ol ân** / Harbesin dikdi turdı cenge hemân

M/2007 Serv oldı safâyıla **ol ân** / Ser-hoş olup hevâyıla raksân

M/2117 Pes du'âlar idüp nesîm hemân / Gül'e geldi safâyıla **ol ân**

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm hemân / Yir öpüp gitdi şâha dek **ol ân**

M/2199 Şâhdan irdi böyle çün fermân / Bülbül-i zâre irdiler **ol ân**

M/2229 Gül'e geldi güle güle **ol ân** / Didi kim müjde ey gül-i handân

M/2232 Açılup oldı hurrem ü handân / Yaka çâk itdi şevkile **ol ân**

M/2236 Bu sürûr ile oluban handân / Açılup güldi şevkile **ol ân**

ol arada [1] o zaman

M/1787 İtdi andan da **ol arada** firâr / Güli aldı vü kıldı terk-i diyâr

ol dem [8] o an

M/822 Kodı **ol dem** anı revân oldı / Şehr-i gül-zâre dek devân oldı

M/1382 Pes ele aldı hâmeyi **ol dem** / Bülbüle yazdı nâmeyi **ol dem**

M/1572 Gördi kim gülden olmadı dermân / Oldı **ol dem** şeh-i bahâra revân

M/1611 Gördi kim yok Benefşe nutka mecâl / İtdi **ol dem** lisân-ı hâlile kâl

M/1986 İdüp **ol dem** te'emmül-i bisyâr / Didi ey şâh-ı âsmân-mikdâr

M/2201 Kafes-i gamdan eyleyüp âzâd / Şâha **ol dem** getürdiler dil-şâd

M/2245 Oldı **ol dem** işâret-i 'âlî / Ki kıla Lâle sâgarın mâlî

ol diyâr [1] o diyar

M/839 Eyleyüp **ol diyârdan** güzeri / Cânib-i bahre eylemiş seferi

ol gice [2] o gece

M/183 **Ol gice** mâh-ı âsmân-ı kemâl / Ahter-i neyyir-i sipihr-i celâl

M/1448 Meger **ol gice** sünbül-i tarrâr / Fitne bâbında çâpük ü 'ayyâr

ol kadar [1] o kadar

M/2124 Gerçi çok haste görmişem bu nahîf / Görmedüm **ol kadar** zebûn u za'îf

ol kimse [2] o kişi

M/298 Ölmez **ol kimse** kim ser-encâmı / Hayr olup dilde yâd ola nâmı

M/640 Kim ola saña eyleye inkâr / Meger **ol kimse** k'ola dîdesi târ

ol lahza [1] o an, hemen

M/1507 Turup **ol lahza** sünbül-i tarrâr / Hışmile kıldı 'azm-i hizmet-i hâr

ol sâ'at [3] o anda

M/579 Hâk-i magribden eylese harekât / Maşrıkı seyr iderdi **ol sâ'at**

M/719 Nakş-bend-i tabî'at **ol sâ'at** / 'Aşkile virdi cismüme sûret

M/1279 Emr-i 'âlî irince **ol sâ'at** / Cümle tertîb olındı hep sohbet

ol söz [2] o söz

M/337 İşidüp **ol sözi** idüp makbûl / Zevkile şevkile olup meşgûl

M/1837 Gerçi **ol sözi** eyledi tasdîk / Lîk kılmaga rûşen ü tahkîk

olmak [228] bk. dâhil olmak, hebâ olmak, kaddi dü-tâ olmak, rûşen olmak

1. -dır/-dir

M/1 Medd-i bismillah **oldı** eyle nigâh / Gül-bün-i gül-şen-i kelâmullâh

M/3 **Oldı** her harfi bir gül-i rengîn / Buldı zînet anuñla gül-şen-i dîn

M/7 Lâm'ı kim anda dâl ü devlet var / **Oldı** bâğ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/11 Lâledür bâğ-ı cennet içre o nûn / Noktası **oldı** sanki dâğ-ı derûn

M/15 Harekât-ı hurûfı **oldı** hemân / Bu gül-istân içinde bâd-ı vezân

M/16 Sekenâtına yiridür dirsem / **Oldı** rûy-ı zemînde bâğ-ı irem

M/28 Kahruñ **olmış** benefşeye hem-dem / Kâmeti derd-i gamdan **olmış** hem

M/101 Seni görsün ne yaña baksa gözüm / **Olsun** aduñ senüñ dilümde sözüm

M/103 Ki **olup** keşf-i câna sırr-ı vücûd / Kande baksam sen olasan meşhûd

M/107 Ki diyem mest-i ‘aşk **olup** yâ Hû /Lâ erâ fi’l-vücûdı illâ Hû

M/122 Tâ‘atüñ eyle göñlüme ‘âdet / **Olmasun** lîk ‘âdetî tâ‘at

M/142 Olmasa Zât-ı pâki ger maksûd / **Olmaz** idi iki cihân mevcûd

M/144 Olmasa **olmazidi** nüh-eflâk / Bunı müş‘ir degül midür “Levlâk”*

M/145 Dehre ol **oldı** ‘illet-i gâyî / Bezedi zât-ı pâki dünyâyı

M/173 Hüsnine günden irmesün deyü tâb / Sâye-bân **oldı** başı üzre sehâb

M/182 Kadre irmişdi kadrile meh-i bedr / Sanasın **olmışıdı** Leyle-i kadr

M/316 Ekserî ‘âlemüñ **olup** ‘âmî / Kaldı fazl u ma‘ârifüñ nâmı

M/437 Ne kemân-keş **olur** o nâzük-fen / Ki çeker iki yayı bir gezden

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki eli / Kâtib-i sun‘a **oldı** fâl-ı ‘alî

M/497 Nûr-ı mahz **oldı** çün o sîne hemân / Yiridür dinse ger emîn-i cinân

M/608 Bu ne hüsn ü cemâl **olur** yâ Rab / Bu ne fer ü kemâl olur yâ Rab

M/615 Bu ne müjgân **olur** ki bî-ihmâl / Atar ahbâba tîr-i ceng ü cidâl

M/672 Hâlet-i ‘aşkile olup gûyâ / Adı **olmışdı** Bülbül-i şeydâ

M/680 Neden ola terennümüñde bu sûz / Kim **olupdur** bu resme sîne-fürûz

M/700 **Olup** anuñla ıztırâb üzre / Hâlden hâle inkılâb üzre

M/734 Demüñ **oldı** meger dem-i ‘İsâ / K’eyledüñ mürde cismümi ihyâ

M/742 Mevlid ü menşe'üm hevâ **olmış** / Bu hevâyıla ten hebâ olmış

M/772 Şâhlardur o şâha efgende / Ben de ol şâha **olmışam** bende

M/778 Gözlerinden döküp firâkile yaş / Bagrı **oldı** gamile toptolı yaş

M/796 Bülbül'e kande var o kudret ü tâb / Ki **ola** hem-demi Gül-i sîrâb

M/85 Yumadum yüz namâza ben 'âsî / **Olmaya** bir benüm gibi kâsî

M/456 Aña dünyâ yüzinde şimdiye dek / Beñdeş **olmadı olmaya** bir tek

M/1059 Kıblesi âsitânuñ **olmışdur** / Ka'besi âşiyânuñ **olmışdur**

M/1071 Saña ma'lûmdur benüm hâlüm / Müşkil **oldı** ziyâde ahvâlüm

M/1134 Nice güstâh **olur** ki bî-pervâ / Haremümde kılur giceyle safâ

M/1140 Ne edebsizlik **ola** ki bu gedâ / Şâha utanmayup geçe şeydâ

M/1233 Cân u dilden esîrüñ olmışdur / Derd-mend ü fakîrüñ **olmışdur**

M/1234 Gamuñ **olmışdur** aña eglence / Cânına derdüñ **oldı** diñlence

M/1255 Yârdan ger murâdı vasl ola bil / 'Aşkı **olur** murâda yâre degül

M/1326 Yok mı cevr ü cefânuñ oranı / Nâzuñ **olmaz** mı ola pâyânı

M/1332 Tîg-i gam eyledi derûnumı hûn / Derdile hâlüm **oldı** diger-gûn

M/1343 Hor bakma bu 'âşık-ı zâre / **Oldı** âyîne vech-i dil-dâre

M/1367 Makdemüñ **ola** kim olup ferruh / Rahm ide ol nigâr-ı ferruh-ruh

M/1414 **Oldı** sâ hem-ser-i sebât ü senâ / Cîm'i âyîne-i cemâl-i Hudâ

M/1415 **Oldı** feth-i fütûha hâ'ları hadd / Her biri itdi heşt cenneti 'add

M/1424 Kâfını kurba kıldı Rab hem-ser / Kef'i **oldı** kemâl-i lutfa eser

M/1425 Lâmı hem lutfın eyleyüp izhâr / Kereme mîmi **oldı** âhir-i kâr

M/1428 Yâları yârdan virüp haberi / **Oldı** âhirde rûy-ı yâr eseri

M/1429 Noktası **oldı** sanki necm-i hevâ / Oldı rûşen anuñla râh-ı safâ

M/1594 Mihnet ü derdile tutup mâtem / **Olmış** idi kebûd-pûş u dijem

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden dûd / Ol sebebden libâsum **oldı** kebûd

M/1653 Olımaz **oldı** kimse ‘âzim-i râh / Her kişi hânesini kıldı penâh

M/1698 **Olmışidi** nesîme ol server / Nesebile birâder-i mih-ter

M/1724 Komadı lîk gayret-i şâhı / **Ola** anuñ zebân ü cân-gâhı

M/1809 Rengini görse deng olup Erjeng / Dirdi nîreng **olur** bu hod-nîreng

M/1815 Bu iki fennüñ **olup** üstâdı / Bu iki fennile bulup adı

M/1964 Meger ol yirde bir şeh-i ferruh / Şâh olup **olmış** idi ferruh-ruh

M/1967 Tâli‘i **olmışidi** ferhunde / Gün gibi nûr-ı vechi tâbende

M/2045 Hîç işidilmez oldı âvâzı / Neden **oldı** ki pes ola sâzı

M/2075 Kafes **oldı** bu hasteye mahbes / Nice taralmayam misâl-i kafes

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl **olur** ana câ

M/2102 Cürm **olup** bu hakîre lutf-ı nefes / Eyledi derdile esîr-i kafes

M/2104 Gerden-i câna **oldı** ‘aşk kemend / Anuñiçün urıldı boynuma bend

M/2193 ‘Adl-i şâha ola mı hîç revâ / Bî-günâh **ola** bir fakîre cezâ

M/2215 **Ola** çünkim kemâl ehli gedâ / Pâd-şâha musâhib olsa revâ

M/2365 Gül ki **olmış** durur o şâha veled / Rûhdur **k’oldı** ‘akl aña sened

M/2367 **Oldı** dil bülbüli o gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı ol zâruñ

M/2369 Nefs **oldı** Nesîm insânda / Ki odur vâsıta dil ü cânda

M/2371 Lâle **k'oldı** bu meclise sâkî / **Oldı** dilde mahabbet-i bâkî

M/2374 Jâle **k'oldı** şarâb-dâr ey cân / Şevkdür **k'oldı** câna feyz-resân

M/2381 Âteş-i vakt **olur** tabî'at o dem / Teni eyler harâreti der-hem

M/2382 Anuñ ifrâtı **oldı** şâh-ı temûz / Ki salar şehr-i câna tâbiş ü sûz

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm ta'yîn / **Oldı** cân 'âleminde nûr-ı yakîn

M/2401 **Oldı** her beyti bir gül-i rengîn / Bülbül **oldı** o bâga Rûh-ı Emîn

M/2408 Dehre bir yâd-gârdur bu kitâb / **Oldı** her beyti cennete bir bâb

2. orada olmak, bulunmak

M/195 **Oldı** Beytü'l-Haram'dan çü sabâ / Câyı bir demde Mescid-i Aksâ

M/412 Serv-i âzâde gibi bâlâ-ser / Kulı biñ **ola** sancagını çeker

M/1493 Nerede kim gül **ola** hârı **olur** / Kande bir genc açılsa mârı **olur**

M/1494 Her kime kim müyesser ola habîb / **Olur** elbette ol arada rakîb

M/1802 Meger **olmışdı** bir şeh-i zer-bahş / Nice zer-bahş dehre zîver-bahş

M/2119 Bülbül-i zâr olup esîr-i kafes / Kafes **olmış** o hasteye mahbes

3. haline gelmek

M/222 Kalmadı kendü varlıgı aslâ / Var olan ancak **oldı** zât-ı Hudâ

M/226 **Oldı** bî-savt u harf nice kelâm / İrdi bî-vâsıta hezâr-peyâm

M/245 Lutfuñ **olmazsa** 'özr-hâh baña / N'ideyin ne kılayın âh baña

M/345 Ol ki **oldı** liyâkat-ı şânî / Mûcib-i devlet ü cihân-bânî

M/351 Bir sehîdür ki cûdı **olsa** rekem / Tayy ide nâmesini Hâtem o dem

M/357 Fitne-i Ye'cûcı kılmaga hazer / **Oldı** ser-hadde sedd-i İskender

M/362 Lutf u kahrile ol şeh-i mümtâz / **Oldı** düşmen-güdâz u dost-nüvâz

M/366 Rif‘at ü kadrine idüp nezeri / Cân virür **olmaga** cihân nökeri

M/376 **Olsa** eşcâr eger ki hâme bağa / **Olup** evrâkı cümle nâme bağa

M/377 Yidi deryâ midâd **olup** her-dem / Eylesem rûz-ı haşr olunca rekem

M/435 Olmasa ger o tâk-ı ‘arş-ı semât / **Olmaz** idi sarây-ı hüsne sebât

M/452 **Oldı** olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne iki eli varak

M/479 Gerdeni **oldı** şem‘-i kâfûrî / Zülfi dûdî vü çehresi nûrî

M/485 Âstîn içre sâ‘id-i pür-nûr / **Oldı** gûyâ ki deste-i billûr

M/491 **Oldı** engüşti sanki hâme-i sîm / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/495 Her biri **oldı** gerçi bedr-i kemâl / Fazlasından **olur** hezâr hilâl

M/548 Her seher-gâh **olup** gül-âb-efşân / Uyarurdı güli sabûh-keşân

M/627 Hızr-ı vakt **ol** bu müşkilüm hall kıl / Bağa bu mücmeli mufassal kıl

M/705 Bağa **olsa** nemed ‘aceb mi libâs / Âyine çün nemed de tutmaz pas

M/745 Nefesümle Gül **oldı** tâze vü ter / Buldı sa‘yümle Şehr-i Gül-şen fer

M/753 Sahnı safvetde **oldı** çün mir’ât / Mün‘akis olmış anda san cennât

M/773 Olup emriyle yil gibi pûyân / **Olmışam** bu hevâda ser-gerdân

M/788 Eski derdüm yine **olup** tâze / Düşdi dil ol nigâr-ı mümtâze

M/816 Lîk hicrânile **olan** hem-dem / Oldı ümmîd-i vaslile hurrem

M/836 **Olmaga** cây-ı menzil-i cânân / Şehr-i Gül-zâr’e togrı oldı revân

M/904 Ger **olursa** işâret-i ‘âlî / Ideyin ‘arz-ı sûret-i hâli

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i târ / Yohsa **oldı** mı rûz-ı fürkat-i yâr

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te’sîr / Yâ neden **oldı** rengi çarhuñ tîr

M/992 Oldı çün bârî kâş hîn-i velûd / Kan **olaydı** bu cism-i hûn-âlûd

M/995 Şîr virdükde agzuma mâder / Zehr **olaydı** n’olaydı şîr-i ter

M/1014 **Oldı** ser-geşte mihrüñlie o zâr / Hâkden kaldur eyle lutfuñı yâr

M/1058 Kaldı ayakda dâr-ı dünyâda / Dest-gîr **ol** ki oldı üftâde

M/1122 Geldi gördi ki bir felek-zede mest / Servile hem-ser **olmış** ü hem-dest

M/1195 Meskenüñ **oldı** gûşe-i Gül-şen / Gül gibi niçün olmayasan şen

M/1200 Gerçi kim **oldı** meskenüm gül-şen / Lîk cânum esîr-i derd-i mihen

M/1435 Bir gice kim cihân **olup** gül-şen / Gün gibi olmışıdı meh rûşen

M/1488 **Oluban** hâsılı perîşân-dil / Oldı bir fitne kılmaga mâ’il

M/1500 Hışma gelse kemâl-i hışmından / Her kılı **olur** idi bir sûzen

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her kılı tende **oldı** bir şemşîr

M/1531 Bu ne hengâmedür k’idersen sen / Tahta kal‘a mı **oldı** yohsa çemen

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / Her kılı tende **oldı** bir sûzen

M/1674 Ki meger hiddetile şâh-ı temûz / Taht-ı kahr üzre **oldı** çarh-efrûz

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol hatarı / Gülüñ od **oldı** hacletile yiri

M/1888 Zulm ü kahrından olmaga me’men / Gül-şen **olmışdı** gûşe-i kül-hen

M/1932 Hânesin eyleyüp hemân mesken / Gül-şeni **ola** gûşe-i kül-hen

M/1939 Ocagı halk eyleyüp mihrâb / **Oldı** âteş-perest şeyhile şâb

M/1941 Ol ocaga yanacaguñ meselâ / Kıymeti **olmışidi** ‘ûd-âsâ

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân vâlî / Nice **oldıysa** hem şitâ hâli

M/2041 İşleri rûz u şeb **olup** ‘işret / Kıldılar zevk ü şevkile sohbet

M/2181 Di kafesde esîr oldugını / Böyle hor u hakîr **oldugını**

M/2238 Rûz-ı vuslat gibi olup rûşen / **Olmışidi** cihân yüzi gül-şen

M/2293 Tolular yagdı bezme çün bârân / Bûseler **oldı** nukl-ı mey-hârân

M/2417 **Oldı** bir şâhid-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü hulkile dil-ber ü mahbûb

M/2422 Kimini kem kılup kimin efzûn / **Ola** mevzûn dilinde nâ-mevzûn

M/2431 Çü kalem olmaz ise râst-rakam / Dilegüm bu ki **ola** desti kalem

4. nitelenmek, nitelik kazanmak

M/256 Hem **olan** ekremeyn ‘inde’n-nâs / ‘Ammi-i pâk Hamza vü ‘Abbâs

M/319 Sihr-i Sübhân **olursa** eş’âruñ / Kimse koymaz kulaga güftâruñ

M/628 Bende Hızr **olduguña** yok çü gümân / Demidür kıl çü Hızr tayy-ı mekân

M/766 Gözleri her kime ki kılsa nazar / Rüstem **olursa** ider zîr ü zeber

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile toldı / Mihr-i câm-ı şafak şarâb **oldı**

M/1560 **Olmış** idi muganni-i gül-şen / Eglenürdi anuñla ehl-i çemen

M/1633 Iztırâb itdi ol esîr-i belâ / **Oldı** ke’t-tayri fi’l-kafes meselâ

M/1741 Nûrı eylerdi nâr-veş te’sîr / Adı **olmışdı** dilde şems-i münîr

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / Diñle imdi **nic’oldı** kıssayı sen

M/1816 Nâm-ı nîki miyân-ı reng-rezân / **Olmış** idi cihânda şâh-ı hazân

M/1969 Devleti nûrı dehre tolmışdı / Adı nev-rûz şâh **olmışdı**

M/1993 Şeref-i tahtile **olup** pîrûz / Ola kadrüñ ziyâde rûz-be-rûz

M/2121 Za‘flıgından o hastenüñ eseri / **Olmış** ancak figân ü nâleleri

M/2212 Didi bunuñ gibi kemâl ehli / **Ola** Hak kurbıla visâl ehli

5. olduğu zaman, olunca

M/238 **Olıcak** haşr kurulup mîzân / Zâhir oldukda tâ‘at u ‘isyân

M/377 Yidi deryâ midâd **olup** her-dem / Eylesem rûz-ı haşr **olunca** rekem

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / Nice bir câna sabr **ola** cebrüm

M/992 **Oldı** çün bârî kâş hîn-i velûd / Kan olaydı bu cism-i hûn-âlûd

M/1654 Anda da râhat **olmayup** âhir / Nâr-ı hâvfıyla tutuşup bir bir

M/2089 Sıdkile **ola** ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur ana câ

M/2245 **Oldı** ol dem işâret-i ‘âlî / Ki kıla Lâle sâgarın mâlî

M/2311 **Olıcak** sâzlarile sohbet-i hâs / Serv oldı usûlile rakkâs

6. -se/-sa bile

M/378 Vasfınuñ binde birini ey mîr / Biñ debîr **olsa** itmeye tahrîr

M/1035 N’ola **oldıysa** bî-nevâ vü fakîr / Hüner ehlidür ol gedâ-yı hakîr

M/1258 Çün firâk **ola** dil-bere matlab / ‘Âşıka vasl ümîdi mi ne ‘aceb

M/2281 Didi senden gelen baña hoşdur / Ger cefâ **ola** ger vefâ hoşdur

M/2368 Rûhdandur kemâli çün anuñ / N’ola ger **olsa** ‘âşıkı cânuñ

7. bir görev, makam kazanmak

M/381 ‘Âleme devlet ile şâh olsun / Pâd-şâh-ı cihân-penâh **olsun**

M/585 Kalbi sâf oldugıyçün âyine-vâr / Güle ol **olmışıdı** âyine-dâr

M/773 **Olup** emriyle yil gibi pûyân / Olmışam bu hevâda ser-gerdân

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü âhuñ / **Olayın** kâsidi ben ol şâhuñ

M/1354 Didi benden kim **ola** yâre resûl / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1358 **Olup** ahbâba nâme-ber her-bâr / Tutaridi elinde bir tûmâr

M/1365 N'ola ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan **olsañ** o pâd-şâha resûl

M/1394 Nice bir hecrile esîr olasan / Demidür vasile emîr **olasan**

M/1495 Meger **olmışdı** bir 'aceb zâlim / Gül-i ra'nâ'ya zâbit ü hâdim

M/1905 Yakup âhir anı koyup hâlî / Şimdi **oldugını** Hazân vâlî

M/1983 Ba'dehu **oldugın** hazân vâlî / Nice oldıysa hem şitâ hâli

M/2215 Ola çünkim kemâl ehli gedâ / Pâd-şâha musâhib **olsa** revâ

8. gerçekleşmesi imkansız

M/810 'Ârdan 'âşık olmasa 'ârî / Görmek **olmaz** cemâl-i dîdârı

M/1160 **Olmasun** bir dahı aña adum / İde yâ bir tarîkile yâdum

M/1314 Yüzine bakmak **olmadı** aslâ / Nâmını añmak olmadı aslâ

M/1619 'Âşıkum gerçi gül cemâline / İrmek **olmaz** velî visâline

9. olmamak

M/304 **Olmaga** muntazım umûr-ı ma'âş / Olmışam hizmet üzre hâzır-baş

M/452 Oldı **olmaga** tıfl-ı 'aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne iki eli varak

M/138 **Olmasa** nûr-ı vechi tâbende / Rûşen olmazdı mihr-i rahşende

M/142 **Olmasa** Zât-ı pâki ger maksûd / Olmaz idi iki cihân mevcûd

M/144 **Olmasa** olmazidi nüh-eflâk / Bunı müş'ir degül midür "Levlâk"*

M/435 **Olmasa** ger o tâk-ı 'arş-ı semât / Olmaz idi sarây-ı hüsne sebât

M/1423 Fesi saldı miyâna resm-i vefâ / **Olmasa** ol miyânda kâr-ı vefâ

M/1563 'Aşkile nûr-ı hüsn kâmil olur / **Olmasa** 'aşk hüsn zâ'il olur

M/1571 Muktezâsınca **olmadı** gördi / Bî-huzûr oldı vü yüzin dürdi

M/2123 Virdi dirdüm belâyıla cânı / **Olmasa ger** gamile efgânı

M/2127 Çekdi bunca belâ vü zecr ü ‘anâ / Yüzümi görmek **olmadı** aslâ

M/2190 Ola bir derd-mend esîr-i kafes / Kala habs içre **olmagın** bî-kes

10. yanında bulunmak, beraber zaman geçirmek

M/930 Rûz u şeb servile **olup** bülbül / Eyleridi terennüm ü gulgul

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb ne kusûr / Ki Süleymân’uñ **ola** hem-demi mûr

11. bir durumdan başka duruma geçmek

M/958 Kıla tâ subh **olınca** hâyile hû / Sen olup hârlarile hem-pehlû

12. hiç değilse

M/993 **Olmadı** bârî kâş tîg-i ecel / Kanumı dökmegi göreydi mahal

M/1003 Bir gün **ola** bulup biri fursat / Sînemi çâk ideydi bî-minnet

M/1213 **Ola** şâyed esirgeyüp o nigâr / Komaya böyle derd-i hecrile hâr

13. mevcut

M/997 **Olmadı** mı bir ef‘î-i semm-nâk / Ki beni eyleyeydi zehri helâk

M/2160 İki cânibden **oldı** nâz ü niyâz / Kıldılar bir birini mahrem-i râz

14. gerçekleşmek, olabilmek

M/61 Bir avuç hâkden ne kudret ü tâb / Ki **ola** âfitâb-ı ‘âlem-tâb

M/380 Nice kim şâh olup kevâkibe mihr / Taht-ı hükminde **ola** mülk-i sipihr

M/679 Câna âteş bırakdı âvâzuñ / Böyle muhrik neden **ola** sâzuñ

M/680 Neden **ola** terennümüñde bu sûz / Kim olupdur bu resme sîne-fürûz

M/681 Ne kişisen ‘aceb nedür aduñ / Kimdür **ola** bu fende üstâduñ

M/709 ‘Aşkdan vardur âh u efgânuñ / ‘Acebâ kimdür **ola** cânânuñ

M/713 Kimüñ içündürür bu sûz u güdâz / Kangı nâz ehline **ola** bu niyâz

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ ne / Saña kim dirler **ola** aduñ ne

M/793 Kande sen kande ol şeh-i ‘âlem / Şâhile **ola** mı gedâ hem-dem

M/1453 Didi kimsen ‘aceb nedür aduñ / Kimüñ içündür **ola** feryâduñ

M/1477 Didi rahm eylemez saña cânân / Didi kim rahmider **ola** Sübhân

M/1484 Ne revâdur ki gûşe-i gül-zâr / Böyle evbâşa **ola** cây-ı karâr

M/1604 Dûd-ı âhuñ mı eyledi te’sîr / Neden **olduñ** kebûd-pûş u fakîr

M/2354 Olmadı çün müyesser aña bekâ / Var kıyâs it **olur** mı saña baña

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle ger olınsa nazar / Her yıl **olur** bu kıssa ser-tâ-ser

15. kurulmak, tertip edilmek

M/2255 Yirlü yirine cümle-i a‘yân / Oturup **oldı** bezm-i ‘âlî-şân

ol zamân [2] o zaman

M/1589 **Ol zamânda** ki bülbül-i gam-nâk / Sînesi hârdan olup sad-çâk

M/1959 **Ol zemânda** ki şâh-ı ‘âlem-sûz / Ya‘nî gîtî-fürûz Şâh Temûz

omuzuna almak [1] omzunun üzerine koymak

M/1753 Bozdogan **aldı** gonce **omuzuna** / Gül siper tutdı cengiçün yüzine

onmak [3] uygun olmak, uygun gelmek (Dilçin, 2009: s.175).

M/1483 Didi bu **oñmaduk** tülüngi levend / Neden olmak gülüñ hevâsına bend

M/1510 Bir hevâ ehli **oñmaduk** evbâş / Nâmını eyledi gülüñ ele fâş

M/1541 Ne revâdur bir **oñmaduk** evbâş / Severem diyü nâmuñ eyleye fâş

orada [2]

M/604 Eyleyüp cûy **orada** ‘arz-ı kemâl /Kodı öñine âyine fi’l-hâl

M/645 Uçdı gitdi **orada** nîte ki tayr / Gûşe gûşe cihânı eyledi seyr

oran [1] ölçü

M/1326 Yok mı cevr ü cefânuñ **oranı** / Nâzuñ olmaz mı ola pâyânı

‘Osmâniyân [1] Osmanlı

M/347 Cümle **‘Osmâniyâna** hayr-ı halef / Yâd-gâr-ı şehen-şehân-ı selef

o taraf [1] ora

M/1843 Şehr-i Gül-zâr’e togrı reftâr it / **O tarafdan** bizi haber-dâr it

oturmak [6]

M/1183 Elem ü derdile olup haste / **Otururdı** gamile dem-beste

M/1186 Serv-i bâlâyıla olup hem-dest / **Oturur** hasretile vâlih ü mest

M/1451 Geldi gördi ki bir garîb ü hazîn / **Oturup** bir tarafda eyler enîn

M/1592 **Oturup** derdile zebûn u za'îf / Gamile kâmeti dü-tâ vü nahîf

M/1694 Baña gül-zârı eyleyüp teslîm / **Otura** nâr-ı kahrdan bî-bîm

M/2255 Yirlü yirine cümle-i a'yân / **Oturup** oldı bezm-i 'âlî-şân

Ö

öldürmek [2] canını almak

M/1019 Seni sevmek günâhsa aña eger / Bârî **öldür** günâhdan kurtar

M/1022 Gerçi **öldürmek** anı zahmetdür / Lîk o derd-mende minnetdür

ölmek [6]

1. kalıcı olmak

M/298 **Ölmez** ol kimse kim ser-encâmı / Hayr olup dilde yâd ola nâmı

2. can vermek

M/876 **Ölmeden** gör cemâl-i dil-dârı / Eyle bezminde şevkile zârı

M/1081 **Ölsem** itmez kimesne âh u efgân / Hasretile meger dil-i nâlân

M/1339 Kalmadı gitdi sabr u sâmânum / **Ölürem** boynuña olur kanum

M/2135 Demidür ol gedâyı şâd eyle / **Ölmeden** anı ber-murâd eyle

M/2151 Ki togup baht u devletüm güneşi / **Ölmeden** gördi göz o mâh-veşi

‘Ömer [1] ikinci halife, adaleti ile anılır.

M/252 Sâniyen ‘âdil ü sütûde-siyer / Gevher-i pâk-ı kân-ı ‘adl **‘Ömer**

‘ömr [5] ömür

M/382 Devlet ü **‘ömrini** kılup efzûn / Kıla Hak düşmenin za‘îf ü zebûn

M/414 Nice biñ peyki var nesîm-âsâ / Her biri hem-çü **‘ömr** ü tâc-rübâ

M/577 Biri bir peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü **‘ömr** ü tâc-rübâ

M/1229 Eyleyüp ‘izz ü rif‘atüñ dâ’im / Kasr-ı ‘**ömrüñ** Hak eylesün dâ’im

M/2416 Bu kitâb-ı latîfi derc itdüm / Nice gün aña ‘**ömr** harc itdüm

ömrü olmak [1] yaşamak

M/511 Rûz-ı **‘ömrüm** hezâr sâl **olsa** / Her kılum tende ehl-i kâl olsa

‘ömr-i mümted [1] uzun ömür

M/423 Zülfi kim fitnede ser-âmeddür / Dil-i miskîne **‘ömr-i mümteddür**

‘ömr-i tavîl [1] uzun ömür

M/384 Vire şeh-zâdesine lutf-ı celîl / Devlet ü ‘izzetile **‘ömr-i tavîl**

‘ömrü olmak [1] yaşamak

M/798 **Olsa ‘ömrüñ** eger hezârân sâl / Gül’e irmek saña hayâl-i muhâl

ön [1]

M/604 Eyleyüp cûy orada ‘arz-ı kemâl /Kodı **öñine** âyine fi’l-hâl

öpmek [2]

M/1406 **Öpdi** mektûbı gözine sürdi / Şevkile gâh açdı geh dürdi

M/2315 İçdiler câm-ı nâbı lezzetile / **Öpdiler** la‘l-i yâri fürkatile

öte [2] bir şeyin ardından gelen bölüm, devamı

M/503 Gerçi tab‘umda hîç ‘illet yok / **Ötesin** açmaga icâzet yok

M/505 **Ötesin** ko gör imdi ol sâki / K’oldı bezm-i letâfetde sâkî

öte durmak [1] “Uzak dur’” uyarısı

M/1135 Nice yañşur bu nice yañşakdur / **Öte tur** diseñüz aña hakdur

ötmek [3] kuşların ses çıkarması

M/1136 Bu kadar âh u vâha n’oldı sebeb / Ne **öter** ol harîf kanı edeb

M/1138 Nice baş agrıdur o murgek-i mest / **Ötme** diñ aña incinürse küşest

M/1139 Nice **öter** o murg-ı şûm anda / Kimse aña kuşum dime bunda

ötüş [1] ötmek

M/1137 Dili turmaz ‘aceb ne kuşdur bu / Bilmezem kim nice **ötüşdür** bu

öz [3] kişinin kendisi

M/244 Bıragup hâk-i pâyüñe **özümi** / Âsitânuña tutmışam yüzümi

M/1159 Olsun **öz** ‘âleminde fârig-i bâl / Yohsa hışmum irür aña fi’l-hâl

M/1686 **Öz** hevâsında anlar âsûde / Tâb-ı kahruñla yanmamış oda

özge [2] başka

M/741 Ne karârum ne ihtiyârum var / Bu hevâyıla **özge** kârum var

M/963 Gördi gamdan ziyâde mahremi yok / Eşk-i çeşminden **özge** hem-demi yok

‘özr [3] özür

M/280 Hoş görüp kılmadum muhâlefeti / Eyleyüp ‘**özrile** mülâtefeti

M/1569 Aña lutfile ‘**özr**-i tâm eyle / Dile eksüklügin tamâm eyle

M/2280 İtdi ‘**özrile** çok tazarru‘lar / Eyledi ‘aczile tevakku‘lar

‘özr dilemek [1] özür dilemek

M/1569 Aña lutfile ‘**özr**-i tâm eyle / **Dile** eksüklügin tamâm eyle

‘özr-hâh [1] özür dileyen

M/245 Lutfuñ olmazsa **‘özr-hâh** baña / N’ideyin ne kılayın âh baña

P

pâ [1] ayak

M/1669 Tâbına mâni‘ olmayup pâ-pûş / **Pâdan** eylerdi magzı kellede cûş

pâ-der-gil [1] ayağı çamurda; sıkıntıda, aciz

M/26 Lâle şevküñle dâğ-gam-ber-dil / Serv ‘aşkuñla mest-**pâ-der-gil**

pâ komak [1] ayak basmak

M/580 Şöyle cüst idi kanda kim **kosa pâ** / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

padişah [8]

1. Hz. Muhammed

M/151 Reh-ber-i sâlikân-ı râh oldur / **Pâdişâh**-ı cihân-penâh oldur

2. hükümdar

M/803 Zâhir egerçi bir gedâyam ben / ‘Aşk-ı yâr ile **pâd-şâyam** ben

M/805 Gül’e olsam ‘aceb mi zâr u esîr / Şimdi mi sevdi **pâd-şâhı** fakîr

M/823 Geldi gül hidmetine öpdi zemîn / Didi ey **pâd-şâh**-ı ‘adl-âyîn

M/1042 Didi ey **pâd-şâh**-ı taht-ı felek / Ki münevver ruhuñla mülk-i melek

M/1365 N’ola ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ o **pâd-şâha** resûl

M/1684 Aña bir **pâd-şâh** olup hâkim / Taht-ı ‘izzetde hoş geçer dâ’im

M/2215 Ola çünkim kemâl ehli gedâ / **Pâd-şâha** musâhib olsa revâ

pâd-şâh-ı cihân-penâh [1] dünyanın sığındığı padişah

M/381 ‘Âleme devlet ile şâh olsun / **Pâd-şâh-ı cihân-penâh** olsun

pâk [15]

1. kutlu

M/132 Gevher-i **pâk**-i genc-i hâne-i cûd / Ahter-i neyyir-i sipihr-i vücûd

M/136 Sîne-i **pâki** mahzenü’l-esrâr / Vech-i pür-nûrı matla‘ü’l-envâr

M/141 Ger murâd olmasa o tıynet-i **pâk** / İmtizâc eylemezdi âbile hâk

M/142 Olmasa Zât-ı **pâki** ger maksûd / Olmaz idi iki cihân mevcûd

M/145 Dehre ol oldı ‘illet-i gâyî / Bezedi zât-ı **pâki** dünyâyı

M/256 Hem olan ekremeyn ‘inde’n-nâs / ‘Ammi-i **pâk** Hamza vü ‘Abbâs

M/754 Hâk-i **pâki** olup ‘abîr-sirişt / Oldı dârü’s-selâm hem-çü behişt

M/1100 Cümle esmâyıla sıfâtuñ içün / Bî-kem ü keyf **pâk** zâtuñ içün

M/2023 Yine cûdı hazînesin açdı / Hâk-i **pâke** dür ü güher saçdı

2. saf, temiz

M/252 Sâniyen ‘âdil ü sütûde-siyer / Gevher-i **pâk**-ı kân-ı ‘adl ‘Ömer

M/272 İrdi nâ-gâh bir harîf-i zarîf / Tab‘ı **pâk** ü latîf ü şânı şerîf

M/544 Bülbül-i kıssa-hân-ı bâğ-ı kelâm / Böyle virdi kelâm-ı **pâke** nizâm

M/558 Nazar-ı **pâk** ile ol idi hemân / Manzar-ı Hakk u nâzır-ı dîvân

M/909 Bir musâhib harîf ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni **pâk** ü latîf

M/2415 Her ne ise eger hatâ vü savâb / ‘Akl-ı **pâkümden** oldı fethü’l-bâb

pâ-mâl [1] sefil, zavallı

M/2065 Eyleyüp böyle kîlile kâli / Yüri şâd eyle var o **pâ-mâli**

pâ-mâl eylemek/itmek [2] ayaklar altına almak

M/1034 **İtme pâ-mâl** o nâ-tüvânı meded / Eyle tûfân-ı kahra lutfuñı sedd

M/1688 Didi ol şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / **Eyleyelüm** yakup yıkup **pâ-mâl**

pâ-mâl olmak [4] yerlerde sürünmek

M/815 Ki olanlar mukîm-i kasr-ı visâl / Bîm-i hicrile **oldılar pâ-mâl**

M/1568 Gam u derdile **olmasun pâ-mâl** / Lutfile var hâtırını ele al

M/1608 Sen de bencileyin **olup pâ-mâl** / Gamdan olduñ gibi za‘îfü’l-hâl

M/2066 **Olmasun** derd-i hecrile **pâ-mâl** / Kıl tesellî vü hâtırın ele al

pâ-pûş [1] pabuç, ayakkabı

M/1669 Tâbına mâni‘ olmayup **pâ-pûş** / Pâdan eylerdi magzı kellede cûş

pâs-dâr [1] gece bekçisi

M/565 Olmış idi gülüñ sileh-dârı / Rûz u şeb **pâs-dârı** vü yârı

pâşâ [1] Osmanlı Devleti zamanında albaydan üst rütbede bulunan askerlerim ünvanı

M/1542 ‘Irz-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki geçe saña bir gedâ **pâşâ**

pây [3] ayak

M/508 **Pâyı** fülk safâda lengerdür / Mâhi-yi nûr-ı bahr-ı ahzerdür

M/2149 Geldi tekrâr şevkile vecde / İtdi ‘aşkile **pâyine** secde

M/2234 La‘l ü zer saçdı **pâyine** bî-hadd / İtdi in‘âm ü lutfını bî-‘add

pâyân bulmak [2] son bulmak, sona ermek

M/1397 Şâd-mân ol ki **buldı** gam **pâyân** / İrdi eyyâm-ı vuslat-ı cânân

pâyân irmek [1] son bulmak, sona ermek

M/2153 Zî-safâ kim **irüp** gama **pâyân** / Oldı tebdîl vuslata hicrân

pâyân olmak [1] son bulmak, sona ermek

M/1326 Yok mı cevr ü cefânuñ oranı / Nâzuñ olmaz mı **ola pâyânı**

pây-dâr [1] kalıcı

M/2357 İttikâ itme üstüvâr degül / İ‘timâd itme **pây-dâr** degül

pây-dâr olmak [1] daimî olmak

M/1992 Didi ey şâh **pây-dâr olasan** / Taht-ı devletde ber-karâr olasan

pâye [5] derece, mertebe

M/139 **Pâye**-i kadri olmasa a‘lâ / ‘Arş bulmazdı rif‘at-ı vâlâ

M/140 Salmasa serv-i rif‘ati sâye / Kürsi bulmazdı kadrile **pâye**

M/169 Bulalı serv-i kadrile **pâye** / Salmadı hâke gün gibi sâye

M/214 O kerem-kânı saldı çün sâye / Kürsiye irdi kadrile **pâye**

M/507 Sâkı ‘arş-ı safâ vü behcetdür / **Pâye**-i kürsî-i melâhatdür

pây-gâh [1] itibar, heybet

M/1691 Varup itsün celâl ü câhumı ‘arz / ‘İzzet ü kadr ü **pây-gâhumı** ‘arz

pây-gîr olmak [1] bağlı kalmak

M/2098 Saña lâyık degül esîr olmak / Kafes-i gamda **pây-gîr olmak**

pâyine yüz sürmek [3] ayağına yüz sürmek, saygısını göstermek bağlamında

M/216 Didi **pâyine yüz sürüp** sad-bâr / Yüzümi basageldüñ ey Muhtâr

M/1050 Hâk-i kûyına var mezelletile / **Pâyine sür yüzüñi** zilletile

M/2092 Geldi yanına hâtırın sordı / **Pâyine** ‘izetile **yüz sürdi**

pây-mâl itmek [1] yerlerde süründürmek

M/383 Zâtına irişüp ‘inâyet-i Hak / Düşmenin **pây-mâl** ü hâr **itsün**

pây-mâl olmak [1] yerlerde sürünmek

M/1052 Devr-i hüsnüñde ol fürû-mâye / **Pây-mâl oldı** nîtekim sâye

M/1187 Derd-i hecriyle haste-hâl olmış / Reh-i fürkatde **pây-mâl olmış**

peder [1] baba

M/922 ‘Ahd-i sâbıkda Serv-i ‘âlî-şân / **Peder**-i Bülbüle olup der-bân

pejmürde olmak [1] perişan olmak

M/2001 Zulm ü kahrile olup âzürde / Ehl-i bâg **olmışıdı pejmürde**

penâh [1] kelimenin kendisi

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / Yârı nâr eyleye **penâhı** tebâh

penâh kılmak [1] sığınmak

M/1653 Olımaz oldı kimse ‘âzim-i râh / Her kişi hânesini **kıldı penâh**

penbe [1] pamuk

M/1916 **Penbeden** gerçi cismi nerm ü sefîd / Lîk bârid tabî‘atı çü hadîd

pençe-i mercân [1] mercanın pençeye benzeyen görünüşü, kırmızı rengi ile âşığın kanlı göz yaşları ile boyanmış ellerinin benzerliği bağlamında

M/489 Reng-i hınnâyıla yed-i cânân / Oldı gûyâ ki **pençe-i mercân**

pençesini burmak [1] bileğini bükmek

M/428 Serv ayagına balta ol urdı / **Pençesini** çenâruñ ol **burdı**

pend [2] nasihat

M/1522 Didi kim itmedüm egerçi ki bend / İtdüm ammâ ki çok nasîhat ü **pend**

M/1523 **Pendüm** olmadı sûd-mend aña / Ne didümse cevâb virdi baña

per [2] kanat

M/924 Bülbül'üñ olmışıdı lâlâsı / **Per** ü dûşında idi me'vâsı

M/2060 Elem ü hecrile nedür hâlüñ / Yakdı mı nâr-ı gam **per** ü bâlüñ

perdaht virmek [1] parlatmak, cilalamak

M/1812 Salsa bir berg-i cân idüp der-baht / Aña yüz reng ile **virür perdaht**

perde [6]

1. örtü

M/223 Ref' olup **perde**-i hudûd-ı cihât / Ne hudûd-ı cihât cümle sıfât

M/387 Söyle ey bülbül-i sühan-perdâz / K’açılur sözüñ ile **perde**-i râz

M/2260 Hacleti kodı **perdeyi** açdı / Didi hadden cefâyısa geçdi

2. musikîde makam

M/390 Eyle ‘uşşâka nâleñi dem-sâz / **Perde**-i ‘aşkdan düzet bir sâz

M/652 Sâz-ı ‘uşşâkıla olan dem-sâz / Böyle virdi bu **perdeden** âgâz

M/1450 Nâ-gehân irdi gûşına bir sâz / **Perde**-i ‘aşkdan virür âvâz

pergâr [1] daire çizmeye mahsus alet, pergel

M/133 Nokta-i asl ü merkez-i edvâr / Âhirîn hatt ü evvelîn **pergâr**

perîşân [1] perişan, acınası

M/1472 Didi niçün sözüñ **perîşândur** / Didi fikrümde zülf-i cânândur

perîşân-hâl [1] sefil

M/1504 Reşk idüp sünbül-i **perîşân-hâl** / Bülbüle fikr idince hîle vü âl

perîşân-hâl olmak [1] çok üzülmek

M/2174 Bu tarafdan gül-i sütûde-hısâl / **Oluban** bülbüle **perîşân-hâl**

perişân-ı dil [2] gönül perişanlığı

M/308 Beni işgâl idüp **perişân-dil** / Kalbe cem‘iyyet olmadı hâsıl

M/1488 Oluban hâsılı **perîşân-dil** / Oldı bir fitne kılmaga mâ'il

perrân olmak [2] uçmak

M/2077 Yâ İlâhî gamile murg-ı revân / Kafes-i tenden **olmadan perrân**

M/2221 **Oluban** şevkile o dem **perrân** / Cân atup şehr-i bâga geldi hemân

pertev [3] nur, ziya

M/102 Şöyle tolsun mahabbetüñle göñül / **Pertev**-i sırr-ı vahdetüñle göñül

M/220 Ref' olup setr-i zulmet-i kesret / Oldı tâbende **pertev**-i rahmet

M/1043 **Pertevüñ** kıldı 'âlemi rûşen / İtdi nûruñ zemâneyi gül-şen

pertev-i Hakk [1] İlâhî nur

M/146 Şer'i virdi zemâneye revnak / Oldı zâhir yüzinde **pertev-i Hakk**

pertev salmak [1] ışık salmak

M/1028 'Âlemi rûşen eyleyüp ev ev / **Salıcak** kûy-ı dil-bere **pertev**

pervâne [2] Klasik şiirde genellikle şem' ile birlikte anılan alegorik âşıklardan, kelebek

M/1346 Yanmasa nâr-ı 'aşka **pervâne** / Şem' olmazdı dilde efsâne

M/2300 Yakdılar bezm-i çarha yir yir şem'/ Oldı **pervâne** gibi encüm cem'

pervâne olmak [2] mumun etrafında dönen pervane gibi sevdiğinin etrafında dört dönmek

M/714 Ey ‘aceb kangı şem‘a **pervâne** / **Olup** olduñ cihânda efsâne

M/783 Ne diyem ben bu şem‘-i tâbâne /Cân **olur** şu‘lesine **pervâne**

perverde olmak [1] büyümek, yetişmek

M/925 Bülbül **olup** elinde **perverde** / Yiri var idi tâc-veş serde

pes [12] sonra, ardından

M/51 Yazdı **pes** seb‘a-i semâvâtı / Oldı seb‘a’l-mesânî âyâtı

M/197 İtdi andan **pes** âsmâna ‘urûc / Makdemiyle müşerref oldı burûc

M/697 Nereye kim sala irâdet-i ‘aşk / İderem anda **pes** ikâmet-i ‘aşk

M/889 Bunı didi vü **pes** ol ehl-i safâ / Şehr-i Gül-zâr’e oldı reh-nümâ

M/900 Serve **pes** irdi vü selâm itdi / Serv ikrâm idüp kıyâm itdi

M/1121 İtdi **pes** bülbüli tecessüse ‘azm / Bilmege vasf-ı hâlin eyledi cem

M/1382 **Pes** ele aldı hâmeyi ol dem / Bülbüle yazdı nâmeyi ol dem

M/1410 Açdı **pes** ‘izzetile tûmârı / Şevkile düşdi eyledi zârı

M/1767 **Pes** o tedbîri itdi şâh-ı bahâr / Güli aldı hemân-dem itdi firâr

M/2117 **Pes** du‘âlar idüp nesîm hemân / Gül’e geldi safâyıla ol ân

M/2136 **Pes** yirinden turup gül-i ra‘nâ / Eyledi ‘azm-i bülbül-i gûyâ

M/2286 **Pes** idüp nûş-ı bâdeye âheng / İçdiler şevkile mey-i gül-reng

pes olmak [1] geride kalmak

M/2045 Hîç işidilmez oldı âvâzı / Neden oldı ki **pes ola** sâzı

pest [1] aşağı, alçak

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti **pest** / Göre Tûbâyıla anı hem-dest

pest olmak [1] yere serilmek

M/851 Nice câm-ı meyile mest olduñ / Kangı serve çü sâye **pest olduñ**

peyâm [1] haber

M/1704 Lutf ile eyleme kelâmı sakın / ‘Unf ile söyle her **peyâmı** sakın

peydâ [2] mevcut, var olan, meydanda olan

M/72 Oldı eşyâ müzâhir-i esmâ / Cümle esmâda zât-ı hû **peydâ**

M/110 Vahdetüñ ola çün elf-i **peydâ** / Ola anuñıla olup illâ

peydâ itmek/kılmak [2] meydana getirmek

M/294 Yine bir hoş kitâb **peydâ it** / ‘Âleme kudretüñ hüveydâ it

M/1630 Virmege ol garîbe zecr ü ‘anâ / Âhenîn bir kafes **kılup peydâ**

peyk [6] ulak, haberci

M/414 Nice biñ **peyki** var nesîm-âsâ / Her biri hem-çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/509 Sîmden savlecândurur gûyâ / Teber-i **peyk**-i şâh-ı bahâr

M/577 Biri bir **peyk** idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/729 Ne hevâyıla **peyk**-i pûyânsan / ‘Acebâ böyle kimi cûyânsan

M/1695 Var idi hizmetinde bir hoş **peyk** / Katı çâlâk ü cüst niteki geyk

M/1700 Anı şâh eyleyüp o dem da’vet / Didi ey **peyk**-i sâ‘ika-sür‘at

peyk-i Nesîm [15] mesnevînin kahramanlarından biri. Gül Sultan’ın habercisi

M/581 Katı cüst idi ol cevân-ı kerîm / Adına dirler idi **peyk-i Nesîm**

M/626 İtdi **peyk-i Nesîm**’i da‘vet o dem / Didi ey Hızr-veş huceste kadem

M/638 Anı gûş eyledi çü **peyk-i Nesîm** / Yir öpüp didi eyleyüp teslîm

M/735 Bu sözi gûş idince **peyk-i Nesîm** / Didi lutfeyle ey civân-ı kerîm

M/748 Didi **peyk-i Nesîm**-i cân-perver / Diñle ey ‘âşık-ı sütûde siyer

M/780 Didi **peyk-i Nesîm’e** ey gam-hâr / Bu ne oddur ki itdi cânuma kâr

M/789 Gördi **peyk-i Nesîm** o hayrânı / K’odlara yakdı derdile cânı

M/819 Gördi **peyk-i Nesîm** ki ol gam-gîn / Kılmaz âbile âteşin teskîn

M/1219 Didi **peyk-i nesîm**-i rûh-efzâ / Çekme gam şâd ol ey esîr-i belâ

M/2035 Yine yildi yüpürdi **peyk-i nesîm** / Nefesinden dirildi ‘azm-i remîm

M/2056 Şefkat idüp aña o ‘İsî-dem / Kıldı **Peyk-i nesîmi** da‘vet o dem

M/2106 İşidüp sözlerini **peyk-i nesîm** / Didi ey künc-i mihnet içre mukîm

M/2133 Şâha **peyk-i nesîm** itdi dürûd / Didi ey nakd-i kâr-hâne-i cûd

M/2175 Didi **peyk-i nesîme** ey server / İrişür makdemüñle ‘âleme fer

M/2264 İtdi **peyk-i nesîme** fermânı / Ki getür bezme var o nâlânı

Peyk-i Hazret-i Rabb/Peyk-i Hakk [2] Allah’ın habercisi olan Hz. Cebrail

M/185 Anda iken O mâh-ı çâr-deh-i şeb / İrdi nâ-gâh **Peyk-i Hazret-i Rabb**

M/1096 Şît ü Nûh u Halîl hakkıyçün / **Peyk-i Hakk** Cibrîl hakkıyçün

peyvend [1] bağ, alaka

M/41 Virdi ‘adlüñ ‘anâsıra **peyvend** / Çâr-tâk-ı tabî‘at oldu bülend

peyvest [1] kavuşma

M/2316 Bülbül olup safâyıla ser-mest / Nâle eylerdi şevkile **peyvest**

peyveste [1] her zaman

M/609 Bu ne ebrûdurur ki **peyveste** / Hüsn kasrına tâkdurur beste

peyveste eylemek [1] birleştirmek

M/37 Nûna **peyveste eyleyüp** kâfı / Kün emrinde eyledüñ kâfi

pindâr [1] sanma, zannetme

M/71 Vehm-i **pindârdur** vücûd-ı cihân / ‘Aks-i âyinedür misâli hemân

pinhân [2] gizli

M/866 ‘Aşk çâk eyledi girîbânum / ‘Aşk fâş itdi râz-ı **pinhânum**

M/964 Diñlemez kimse âh u efgânın / Añlamaz kimse derd-i **pinhânın**

pinhân itmek [1] saklanmak

M/1893 Kaçdı hûrşîd baş aldı hemân / **İtdi** havf ile kendüyi **pinhân**

pîr [3] yaşlı, koca

M/79 Hûblar ‘aşkına esîr oldum / Nev-civânlar gamıyla **pîr** oldum

M/364 Olalı lutfı şöhret-i devrân / Oldı cândan muhibbi **pîr** ü civân

M/1274 Toldı âfâk şevkile şâdî / **Pîr**-i subh itdi ‘ayşa irşâdı

pîr-i ta‘lîm [1] öğretmen

M/520 **Pîr-i ta‘lîme** iktidâ itdi / Elif ü bâya ibtidâ itdi

pîr olmak [1] yaşlanmak

M/385 **Pîr olup** devlet ü sa‘âdetle / Şâh ola ‘âkıbet liyâketle

pîrâye virmek [2] süslemek

M/204 Saldı dördinci çarha çün sâye / Sâyesi **virdi** mihre **pîrâye**

M/603 Hüsnine **virmege** çü **pîrâye** / Âyine lâzım oldı ol aye

pîrûz [4] uğurlu

M/1773 İrişüp devlet ile şâh-ı temûz / Geçdi evreng-i devlete **pîrûz**

M/1985 İşidüp anı husrev-i **pîrûz** / O haberden irişdi cânına sûz

M/1993 Şeref-i tahtile olup **pîrûz** / Ola kadrüñ ziyâde rûz-be-rûz

M/1999 İrdi nâ-gâh subh-dem Nev-rûz / Kıldı âfâkı makdemi **pîrûz**

pîşe [2] alışmış

M/701 Dahı yok hîç fikr ü endîşem / ‘Aşka ancak rızâdurur **pîşem**

M/1357 Nâme-berlikdi **pîşesi** anuñ / Ol idi kâsidi gül-istân’uñ

pîş-rev [1] önden giden

M/1446 Kıldı geh **Pîş-rev’den** âgâzı / Geh fürû-dâşt eyledi sâzı

pîşvâ [1] yol gösterici

M/155 ‘Âleme **pîşvâ** Muhammed’dür / Cümleye muktedâ Muhammed’dür

pîşvâyan [1] önde gelenler, yol göstericiler

M/249 Hâsseten reh-revân-ı râh-ı savâb / **Pîşvâyan**-ı zümre-i ashâb

puhte [2] olgun

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle cümle kâr tamâm / **Puhte** terbiyyetüñle cümle-i hâm

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle anuñ oldı yakîn / Hâmlar puhte **puhteler** şîrîn

puhte eylemek [1] olgunlaştırmak

M/1647 **Puhte eylerdi** hâmı tedbîri / Dehre revnak virürdi te’sîri

puhte olmak [1] olgunlaşmak

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle anuñ **oldı** yakîn / Hâmlar **puhte** puhteler şîrîn

pûyân [2] koşan

M/729 Ne hevâyıla peyk-i **pûyânsan** / ‘Acebâ böyle kimi cûyânsan

M/773 Olup emriyle yil gibi **pûyân** / Olmışam bu hevâda ser-gerdân

pûyân olmak [2] geçip gitmek

M/1587 **Olup** etrâf-ı gül-şeni **pûyân** / Bülbül-i zâr’ı oldılar cûyân

M/2068 **Olup** etrâf-ı ‘âlemi **pûyân** / Bülbül’i oldı her taraf cûyân

pür [9] dolu

M/80 Ser-i bî-magzumu **pür** itdi hevâ / N'ola düşsem meye habâb-âsâ

M/83 Ele alsam vüzû' içün ibrîk / Sanuram **pür** durur şarâb-ı rahîk

M/267 Bülbül'üñ kârı âh u nâle idi / Gül-şen ü bâğ **pür**-i gulgule idi

M/458 Gûş kim dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre **pürdür** iki sadef

M/533 İçi **pür** cümle bî-bedellerile / Serv-kad lâle-had güzellerile

M/755 İçi **pürdür** kamu güzeller ile / Hüsn-i hulk içre bî-bedeller ile

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i Jâle / Kıla **pür**-la'l sâgarın Lâle

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün mirrîh / **Pür** idi cümle 'uzvı hancer ü sîh

M/2404 **Pür**-sanâyi' derûn u bîrûnı / Rişteye çekdi dürr-i meknûnı

pür-envâr [2] çok parlak, çok nurlu

M/62 Eyleyüp rûy-ı yârı **pür-envâr** / 'Âşıkuñ hırmenine urduñ nâr

M/1040 Eyleriken bu resmile güftâr / Togdı nâ-gâh mihr-i **pür-envâr**

pür eylemek [2] doldurmak

M/111 Cânumı **eyle pür** hakîkatile / Kalbümi rûşen it tarîkatile

M/1596 Bûy-ı 'aşk **eyleyüp** meşâmmın **pür** / Mey-i gam kılmışidi câmın pür

pür-gâm [2] gamla dolu

M/1023 Böyle dirken o 'âşık-ı **pür-gam** / Urdı nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

M/1054 Şeb-i firkatde kaldı ol **pür-gam** / ‘Arz-ı hüsn eyle kalbin it hurrem

pür kılmak [5] doldurmak

M/265 Câm-ı zerrîni **pür kılup** nergis / Yine kılmışdı bir güzel meclis

M/1281 Jâle bezl itdi bezme sahbâyı / Lâle **pür kıldı** câm-ı mînâyı

M/1596 Bûy-ı ‘aşk eyleyüp meşâmmın pür / Mey-i gam **kılmışidi** câmın **pür**

M/2246 Jâle bezl ide bâde-i sâfî / **Kıla pür** lâle sâgarın sâfî

M/2287 Mey-i nâbı çeküp safâlarile / **Kıldılar** bezmi **pür** nevâlarile

pür-mey olmak [1] şarapla dolmak

M/2244 Virmegiçün dil-i hazîne ferah / Diledi **pür-mey ola** la‘l kadeh

pür-nûr [3] nur ile dolu, nurlu

M/136 Sîne-i pâki mahzenü’l-esrâr / Vech-i **pür-nûrı** matla‘ü’l-envâr

M/485 Âstîn içre sâ‘id-i **pür-nûr** / Oldı gûyâ ki deste-i billûr

M/1227 Didi ey âftâb-ı burc-ı cemâl / Mâh-ı **pür-nûr**-ı âsmân-ı kemâl

pür-nûr itmek [1] nur içinde, aydınlık

M/100 Mâsivâ hubbun it göñülden dûr / Kalbüm **itsün** mahabbetüñ **pür-nûr**

pür-nur olmak [1] nur ile doldurmak

M/128 Mustafâ ittibâ‘ın it rûzî / **K’ola pür-nûr** tâ‘atüm rûzî

pür olmak [2] dolmak

M/954 Âteş-i gamda dil kebâb oldı / Dîdemüñ câmı **pür**-şarâb **oldı**

M/975 Müşterî düşdi mi sa‘âdetden / Ki cihân **oldı pür** nuhûsetden

pür-sûz [1] yakıcı

M/1781 Anı gûş eyleyince Şâh Temûz / Aña da saldı ‘asker-i **pür-sûz**

pür-sûz itmek [1] alevle doldurmak

M/1702 Nefesüñ germ ü nutkuñı tîz it / Sözi **pür-sûz** u âteş-engîz it

pür-şûr [1] coşku dolu

M/1896 Hâsılı kıldı ol şeh-i **pür-şûr** / Az müddetde ‘âlem içre zuhûr

pür-şûr olmak [1] coşkun

M/1344 ‘Aşkı Mecnûn’uñ **olmasa pür-şûr** / Leylî olmazdı hüsnile meşhûr

pür-teşvîş [1] karışık

M/654 Sînesi rîş ü kalbi **pür-teşvîş** / Bir nemed-pûş u bî-nevâ dervîş

pür-tezyîn [1] süslenmiş

M/891 Gördi bir şehr-i hûb u **pür-tezyîn** / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

püşt ile rû [1] ön ile arka

M/175 N'ola ger hâ'il olmayup her sû / Nazarında bir ola **püşt ile rû**

püşt u rûy [1] ön ile arka

M/176 Âfitâb idi çeşmi ser-tâ-pâ / **Püşt ü rûy** aña bir olursa revâ

R

râ [2] Arap alfabesinde bir harf

M/9 Sanasın serv dalıdur ol **râ** / İki bükmiş seherde bâd-ı sabâ

M/1418 **Râ'ları** rahm u rahmetü eseri / Zâ'sı zahmetden itdi cânı berî

Rab [11] Allah

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam yâ **Rab** / Eyle cürmüm 'atâ vü 'afva sebeb

M/95 Gerçi yok saña tâ'atüm yâ **Rab** / Lîk vardur itâ'atüm yâ **Rab**

M/608 Bu ne hüsn ü cemâl olur yâ **Rab** / Bu ne fer ü kemâl olur yâ Rab

M/878 Didi yâ **Rab** bu hâb mı yâ hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ **Rab** / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta'ab

M/1424 Kâfını kurba kıldı **Rab** hem-ser / Kef'i oldı kemâl-i lutfa eser

M/2073 Didi yâ **Rabb** hâk-sâr oldum / Kafes içre esîr ü zâr oldum

M/2083 Yine senden olur meded yâ **Rab** / İşigüñdür baña sened yâ **Rab**

M/2150 Didi bu düş midür baña yâ **Rab** / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı 'aceb

rabi'en [1] dördüncü olarak

M/254 **Râbi'en** Hazret-i 'Alî-yi Velî / Vâkıf-ı nükte-i hafî vü celî

râci‘ olmak [1] ait olmak

M/2018 Yine **olup** makâmına **râci‘** / Zulmeti oldı bâgdan râfi‘

râfi‘ olmak [1] kalkmak

M/2018 Yine olup makâmına râci‘ / Zulmeti **oldı** bâgdan **râfi‘**

râg [1] çimenlik, bahçe

M/1931 Şöyle itdi yasak kim her-kes / Kılmaya seyr-i bâg u **râga** heves

ragbet [2] ilgi

M/1545 Bir levende bu deñlü yüz viresen / Sözine **ragbetile** gûş urasan

M/1595 Saluban başaşaga hayretile / Nazar itmezdi dehre **ragbetile**

ragbet bulmak [1] değer görmek

M/1821 Zer zemânında **bulmayup ragbet** / Oldı yek-sân türâba bî-kıymet

râğ [2] bahçe, dağ eteği

M/261 Cennete dönmüş idi bâğıla **râğ** / Sebz-pûş olmış idi deştile dağ

M/270 ‘Ayş içün cümle-i sıgâr u kibâr / Bâğ u **râğa** giderdi leyl ü nehâr

râh [9] yol

M/99 Koma zulmetde cân-ı güm-râhı / Baña nûruñla rûşen it **râhı**

M/151 Reh-ber-i sâlikân-ı **râh** oldur / Pâdişâh-ı cihân-penâh oldur

M/249 Hâsseten reh-revân-ı **râh**-ı savâb / Pîşvâyan-ı zümre-i ashâb

M/1011 Şeb-i zulmetde kalmışam güm-râh / Baña olgıl delîl ü göster **râh**

M/1238 Saña cân ile ‘âşık olmışdur / **Râh**-ı ‘aşkuñda sâdık olmışdur

M/1429 Noktası oldı sanki necm-i hevâ / Oldı rûşen anuñla **râh**-ı safâ

M/1653 Olımaz oldı kimse ‘âzim-i **râh** / Her kişi hânesini kıldı penâh

M/1677 İdüp a‘yân u ‘askerine hitâb / Didi ey reh-revân-ı **râh**-ı savâb

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i **râh** / ‘Âkıbet irdi bir diyâra o şâh

râhat [5] üzüntüsüz, tasasız olma

M/1074 Yanaram ben belâ vü hasretile / ‘Âleminde nigâr **râhatile**

M/1632 Oldı bülbül kafesde çün mahbûs / Zevk ü **râhatdan** oluban me’yûs

M/1654 Anda da **râhat** olmayup âhir / Nâr-ı hâvfıyla tutuşup bir bir

M/1979 Terk idüp zevk ü **râhat**-ı hazeri / Çeke bu resme zahmet-i seferi

M/2037 Yine gül-şen bezendi zînetile / Toldı âfâk zevk u **râhatile**

rahat virmek [2] rahatlatmak

M/1108 **Virdi râhat** divâne âvâzı / Kimdür anuñ terâne-perdâzı

M/2337 Kime **virdi** bir iki gün **râhat** / K’aña çekdürmeye nice mihnet

râh basmak [1] yol kesmek

M/373 Yola inüp kimesne **basmaz râh** / Zülf-i dil-ber meger ki geh ü bî-geh

rahdan çıkmak [1] doğru yoldan ayrılmak

M/792 Haddüñi bil nedür bu şûr ile şer / **Çıkma râh**-ı edebden eyle hazer

râh-ı Hudâ [2] Allah'a giden yol

M/150 Oldı **râh-ı Hudâ'ya** râh-nümâ / Rûşen oldı anuñla **râh-ı Hudâ**

rahîk [1] saf şarap, cennet şarabı

M/83 Ele alsam vüzû' içün ibrîk / Sanuram pür durur şarâb-ı **rahîk**

rahîl [2] göç

M/833 Sürinüp yüzi üzre hor u zelîl / Eyledi kûy-ı yâre 'azm-i **rahîl**

M/1858 Şâh-ı 'âlî hemân 'ale't-ta'cîl / Eyledi şehr-i bâga 'azm-i **rahîl**

rahm [1] esirgeme, şefkat

M/1418 Râ'ları **rahm** u rahmetü eseri / Zâ'sı zahmetden itdi cânı berî

Rahmân [1] bütün yaratıklara rızıklarını veren, çok acıyan, Hakk, Allah.

M/55 İns ü cinni yaratduñ ey **Rahmân** / Zâhir ü bâtın âşikâr ü nihân

rahmet [8] lütfetmek, ihsan etmek

M/39 **Rahmet**üñle cihânı var itdüñ / Kenz-i mahfîyi âşikâr itdüñ

M/220 Ref‘ olup setr-i zulmet-i kesret / Oldı tâbende pertev-i **rahmet**

M/230 İtdi ashâbına beşâretler / Eyledi **rahmetle** işâretler

M/1016 Yiter ol derd-mendi odlare yak / Nazar-ı **rahmet** eyle hâline bak

M/1103 **Rahmetüñ** eyle kalbine ilkâ / Ola kim rahm ide bu gamda baña

M/1408 Baña Hak’dan kitâb-ı **rahmetdür** / Gamdan âzâdelige hüccetdür

M/1418 Râ’ları rahm u **rahmetü** eseri / Zâ’sı zahmetden itdi cânı berî

M/2078 **Rahmet**-i ‘âm ü lutf-ı hâs eyle / Bu kafesden beni halâs eyle

rahm eylemek/ itmek [12] merhamet etmek

M/474 Ele girmez kalur o sîb ayva / Dimeye **rahm idüp** eger elma

M/914 Göricek **rahm idüp** o nâlânı / Hizmetüñe getürdüm uş anı

M/1031 Reh-i ‘aşkuñda yâr-ı sâdıkdur / **Rahm idersen** o zâre lâyıkdur

M/1103 Rahmetüñ eyle kalbine ilkâ / Ola kim **rahm ide** bu gamda baña

M/1209 Baña **rahm itmez** ol cefâ-kârum / İrdi eflâke âhile zârum

M/1210 Kimse yok hâlüm eyleye i‘lâm / Ola kim **rahm ide** o mâh-ı tamâm

M/1334 Baña **rahm eyle** kim za‘îf oldum / Tâkatüm kalmadı nahîf oldum

M/1367 Makdemüñ ola kim olup ferruh / **Rahm ide** ol nigâr-ı ferruh-ruh

M/1477 Didi **rahm eylemez** saña cânân / Didi kim **rahmider** ola Sübhân

M/2082 Ola kim **rahm idüp** o şâh-ı cihân / Kıla ben zârı vaslile handân

M/2182 Ola kim **rahm idüp** o şâh-ı cihân / Kıla zâhir mürüvvet ü ihsân

rahm-i mâder [1] ana rahmi

M/718 **Rahm-i mâderde** Hazret-i Dâdâr / Nutfeme virdi ‘aşkile çü karâr

râh-nümâ [1] kılavuz

M/150 Oldı râh-ı Hudâ’ya **râh-nümâ** / Rûşen oldı anuñla râh-ı Hudâ

râh-nümâ olmak [1] kılavuzluk etmek, yol göstermek

M/2131 Gel berü ey nesîm-i cân-efzâ / Baña **ol** menziline **râh-nümâ**

rahşân [1] parlak

M/415 Burc-ı rif‘atde ahter-i tâbân / Dürc-i devletde gevher-i **rahşân**

rahşende [1] parıldayan

M/138 Olmasa nûr-ı vechi tâbende / Rûşen olmazdı mihr-i **rahşende**

rakam [1] sayıları gösteren işaret

M/45 Dest-i sun‘uñla yazdı nevk-i kalem / Safahât-ı ‘ademde bunca **rakam**

rakam kılmak [1] (maaşı deftere) kaydetmek, Fazlî’nin divan kâtipliği görevi bağlamında

M/305 **Kılmadan** defter-i ma‘âşı **rakam** / Değmez el kim kılam tırâş-ı kalem

rakîb [3] aşk hususunda rekabet edilen kimse, sevgiliye aşık diğer kişi

M/1494 Her kime kim müyesser ola habîb / Olur elbette ol arada **rakîb**

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı habîb / Yohsa geçdi mi câna cevr-i **rakîb**

M/2321 Ne cefâ-yı **rakîb** ü cevr-i habîb / Bî-tekellüf habîbe oldı karîb

rakkâs olmak [1] dans etmek

M/2311 Olıcak sâzlarile sohbet-i hâs / Serv **oldı** usûlile **rakkâs**

raksa girmek [3] dans etmeye başlamak

M/268 Serv şevkile **raksa girmişdi** / ‘Âleme hoşça hâlet irmişdi

M/1295 Serv olup câm-ı şevkile sekrân / **Raksa girdi** hevâyıla ol ân

M/1882 Ki **girüp raksa** halk ser-tâ-ser / Her biri bir bucakda çeng çalar

raksân olmak [1] dans etmek

M/2007 Serv **oldı** safâyıla ol ân / Ser-hoş olup hevâyıla **raksân**

râm itmek [2] itaat etmek

M/898 Didi sen bunda bir dem ârâm it / Kılma dem murg-ı kalbüñi **râm it**

M/1567 Yüri var ol remîdeyi **râm it** / Zecr ü kahr itme lutf u in‘âm it

ra‘nâ [12] güzel

M/620 Bir benüm gibi hüsnile zîbâ / Bu letâfetde dil-ber ü **ra‘nâ**

M/957 Ne revâdur ki ey gül-i **ra‘nâ** / Derd-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/960 Sakın âhumdan ey gül-i **ra‘nâ** / Güli virür fenâya bâd-ı sabâ

M/1212 Hâlümi bilse ol Gül-i **ra‘nâ** / Umaram kılmayaydı böyle cefâ

M/1225 Himmet it didi vü revân oldı / Gül-i **ra‘nâya** dek devân oldı

M/1495 Meger olmışdı bir ‘aceb zâlim / Gül-i **ra‘nâ’ya** zâbit ü hâdim

M/1496 Ki olup hâfız-ı gül-i **ra‘nâ** / Aña olmışdı emrile lâlâ

M/1539 Gül-i **ra‘nâya** geldi hiddet ile / Dil uzatdı aña nasihat ile

M/1616 Gül-i **ra‘nâdan** irdi cânuma gam / Derd-i hecrile tutmışam mâtem

M/2054 Bu sözi gûş idüp gül-i **ra‘nâ** / Didi hayf u dirîg kim o gedâ

M/2125 Gül-i **ra‘nâ** kılup anı ısgâ / Didi ey rûh-bahş u rûh-efzâ

M/2136 Pes yirinden turup gül-i **ra‘nâ** / Eyledi ‘azm-i bülbül-i gûyâ

râst [1] doğru

M/1440 Geh Hüseynî‘de kullanup edvâr / İsfahân’da iderdi **râst**-ı karâr

râst eylemek [1] doğrultmak

M/123 **Râst eyle** kıyâma kâmetümi / Ki kılam râstlıkla tâ‘atümi

râstî [1] doğru

M/2028 Serv-i der-bân yine olup hoş-kâm / **Râstî** itdi hidmetine kıyâm

râstlık [1] doğruluk

M/123 Râst eyle kıyâma kâmetümi / Ki kılam **râstlıkla** tâ‘atümi

râst-rakam olmak [1] düzgün yazmak

M/2431 Çü kalem **olmaz** ise **râst-rakam** / Dilegüm bu ki ola desti kalem

ratb [1] yaş

M/52 İtdi lâ-**ratb** u yâbisi ta‘yîn / Eyleyüp sebt fî-kitâb-ı mübîn

râyet [1] sancak

M/1659 **Râyet**-i kadri irdi eflâke / Şûle saldı celâlile hâke

rây [2] fikir

M/1646 Gerçi gâyet harâret issi idi / Lîk **râyî** vü rü'yet issi idi

M/1881 Gerçi kim bî-usûl idi **râyı** / Lîk koydı usûle dünyâyı

râz [5] sır

M/387 Söyle ey bülbül-i sühan-perdâz / K'açılur sözüñ ile perde-i **râz**

M/467 Tercemân-ı kelâm-ı lâ-reybî / Kâşif-i **râz**-ı nükte-i gaybî

M/866 'Aşk çâk eyledi girîbânum / 'Aşk fâş itdi **râz**-ı pinhânum

M/1360 Ser-firâz idi ehl-i gül-şende / Ehl-i **râz** idi cümle-i fende

M/1363 Vardı bülbül aña niyâz itdi / Yüz yire kodı keşf-i **râz** itdi

râz ehli [1] sırlara vakıf kimse

M/1109 Ne muganni dürür bu sâz ehli / Nice sâz ehli belki **râz ehli**

rebâb [1] Kemana benzer, kemençe gibi çalınır, yuvarlak karınlı, üzerine deri geçirilmiş, yaylı ve kıymetli bir sazdır (Büngül, 1979: C.2, s. 43).

M/1306 Sîneden derdile o mest ü harâb / Nâleler eyleridi hem-çü **rebâb**

recâ [1] rica

M/1067 Mihr ü mâhı koyup Halîl-âsâ / Hakk'a yüz tutdı itdi 'arz-ı **recâ**

reddeylemek/itmek/kılmak/olmak [6]

1. geri çevirmek

M/211 Didi hindû gulâmuñam ey Şâh / **Reddolınmaya** bende-i der-gâh

M/1340 Beni **redditme** şefkat it ey gül / Gül'e lâzım degül midür bülbül

2. kovmak

M/1486 Bunı **reddeylemek** gerek anı / Ki dahı añmaya gül-istânı

M/1535 **Reddidüp** bülbüli cefâyıla hâr / Virdi ol zâre derdile âzâr

M/1550 Kıymadum lîk havf idüp senden / **Kıldum** ammâ ki **red** bu gül-şenden

M/1555 Niçün âzürde eyledüñ anı / **Redd ider** mi kimesne mihmânı

refî' [3] en yüksek mertebeli

M/237 Müznibînüñ şefî'i sensen çün / Enbiyânuñ **refî'i** sensen çün

M/424 Nâme-i hüsne oldurur tevki' / Ki anuñdur cihânda taht-ı **refî'**

M/854 Ben gedâ ol şâh-ı mu'allâdur / Ben hakîr ol **refî'** vü a'lâdur

refî' kılmak [1] yükseltmek

M/240 Umaram kim olup bu zâta şefî' / **Kılasan** kadrümi cihânda **refî'**

ref' itmek [1] ortadan kaldırmak

M/1180 **Ref' idüp** zulm-i zulmeti Mevlâ / Rûz gösterdi rûy-ı mihr ü vefâ

ref‘ olmak [3] ortadan kalkmak

M/220 **Ref‘ olup** setr-i zulmet-i kesret / Oldı tâbende pertev-i rahmet

M/223 **Ref‘ olup** perde-i hudûd-ı cihât / Ne hudûd-ı cihât cümle sıfât

M/1179 Bir seher-geh ki leyl-i zulmânî / **Ref‘ olup** irdi subh-ı nûrânî

reftâr itmek [1] yürümek, gitmek

M/1843 Şehr-i Gül-zâr’e togrı **reftâr it** / O tarafdan bizi haber-dâr it

reftâra gelmek [1] yürümeye başlamak

M/429 **Gelse reftâra** ol sehî-kâmet / Cânı yok servüñ eyleye hareket

reh [3] yol

M/1031 **Reh**-i ‘aşkuñda yâr-ı sâdıkdur / Rahm idersen o zâre lâyıkdur

M/1187 Derd-i hecriyle haste-hâl olmış / **Reh**-i fürkatde pây-mâl olmış

M/1249 Baña cân u dilile ‘âşık ise / **Reh**-i ‘aşkumda merd-i sâdık ise

rehâ [1] kurtuluş

M/1416 Hâsı tûtî-veş oldı şekker-hâ / Oldı şiddet evrâda ‘ayn-ı **rehâ**

Rehâvî [1] Türk mûsikîsinde bir makam

M/1443 Geh **Rehâvî**‘den eyleyüp âheng / Eyleridi Büzürg ü Kûçeki deng

reh-ber [2]

1. kılavuz

M/151 **Reh-ber**-i sâlikân-ı râh oldur / Pâdişâh-ı cihân-penâh oldur

2. Hz. Cebrâil bağlamında

M/218 Sidre'ye deñlü eyledi çü hırâm / **Reh-beri** anda eyleyüp ârâm

reh-nümâ olmak [2] kılavuzluk etmek

M/889 Bunı didi vü pes ol ehl-i safâ / Şehr-i Gül-zâr'e oldı **reh-nümâ**

M/905 Bir fakîr ile âşinâ oldum / Hâk-i pâyüñe **reh-nümâ oldum**

reh-revân [2] yürüyen, yol tutan

M/249 Hâsseten **reh-revân**-ı râh-ı savâb / Pîşvâyan-ı zümre-i ashâb

M/1677 İdüp a'yân u 'askerine hitâb / Didi ey **reh-revân**-ı râh-ı savâb

reh-yâb olmak [1] yol bulmak

M/1887 **Olmayup** halk mescide **reh-yâb** / Eylediler ocakları mihrâb

reh-zen [1] yolkesen, hırsız

M/1000 'Acebâ yok mıyıdı bir **reh-zen** / Tama' vü hırs ü zîver ü zerden

rekem [1] yazı yazmak

M/351 Bir sehîdür ki cûdı olsa **rekem** / Tayy ide nâmesini Hâtem o dem

rekem eylemek [1] yazmak

M/377 Yidi deryâ midâd olup her-dem / **Eylesem** rûz-ı haşr olunca **rekem**

remîde [1] ürkmüş, korkmuş kişi

M/1567 Yüri var ol **remîdeyi** râm it / Zecr ü kahr itme lutf u in‘âm it

remîm [1] çürük

M/2035 Yine yildi yüpürdi peyk-i nesîm / Nefesinden dirildi ‘azm-i **remîm**

rence eylemek [1] eziyet etmek

M/1666 Zulmı cellâdı **eyleyüp rence** / Kılmaga cümle halka işkence

rencîde itmek [1] incitmek

M/1064 ‘Aşkuña çün getürdi îmânı / **İtme rencîde** ol müselmânı

reng [9]

1. suret, şekil (bk. reng-i rû)

M/25 Gül-i zîbâya **reng**-i rûsundan / Bülbül-i zâre güft ü gûsundan

M/2004 Düşdü şevkile ehl-i bâga hurûş / Eyledi **renglerinde** kanları cûş

2. renk

M/489 **Reng**-i hınnâyıla yed-i cânân / Oldı gûyâ ki pençe-i mercân

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te'sîr / Yâ neden oldı **rengi** çarhuñ tîr

M/1336 Gözlerüm yaşı döndi Ceyhûn'a / Beñzümüñ **rengi reng**-i lîmûna

M/1809 **Rengini** görse deng olup Erjeng / Dirdi nîreng olur bu hod-nîreng

M/1812 Salsa bir berg-i cân idüp der-baht / Aña yüz **reng** ile virür perdaht

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i ni'metdür / Fi'li tagyîr-i **reng** ü sûretdür

reng geçmek [2] oyun etmek

M/1848 Eyleyüp bu tarîkile nîreng / Haber al her birine **geç** bir **reng**

M/1855 **Renkler geçdi** anda ve'l-hâsıl / K'anı şerh eylemek degül kâbil

reng-i rû [1] yüz şekli

M/25 Gül-i zîbâya **reng-i rûsundan** / Bülbül-i zâre güft ü gûsundan

reng-rezân [2] ressamlar

M/1816 Nâm-ı nîki miyân-ı **reng-rezân** / Olmış idi cihânda şâh-ı hazân

M/1825 Sararup havfıyıla cümle zerân / Oldı gül-şen dükân-ı **reng-rezân**

reng-rezlik [2] ressamlık

M/1807 Var idi gerçi her hünerde eli / **Reng-rezlikde** yogidi bedeli

M/1813 **Reng-rezlikde** hod olup mümtâz / Gösterürdi zemânede i‘câz

resm [1] resim

M/1423 Fesi saldı miyâna **resm**-i vefâ / Olmasa ol miyânda kâr-ı vefâ

Resûl [4]

1. Hz. Muhammed

M/1323 İbtida nâmeyi idüp inşâ / Hakk’a hamd itdi vü **Resûl’a** senâ

M/1383 Evvelâ itdi Hakk’a hamd ü senâ / Hem **Resûl’a** selâm-ı lâ-yuhsâ

2. elçi, haberci

M/1354 Didi benden kim ola yâre **resûl** / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1365 N’ola ger lutfuñ eyleyüp mebzûl / Kuldan olsañ o pâd-şâha **resûl**

Resûlullah e’s-selâmu ‘aleyk [1] Sana selam olsun ey Allah'ın Resûlü!

M/234 Yâ Resûllallah e’s-selâmu ‘aleyk / Inne kalbi ledeyke tübtü ileyk

reşk [2] kıskançlık

M/391 İşidüp Zühre sâzuñ âhengin / Yerlere çala **reşkile** çengin

M/1482 Bî-huzûr oldı reşk idüp sünbül / Kararup buldı **reşkile** kâkül

reşk itmek [2] kıskanmak

M/1482 Bî-huzûr oldı **reşk idüp** sünbül / Kararup buldı reşkile kâkül

M/1504 **Reşk idüp** sünbül-i perîşân-hâl / Bülbüle fikr idince hîle vü âl

rev [1] gitmek, dünyadan göçmek, ölmek bağlamında

M/2351 Bu cihân iki kapulu evdür / Birinüñ emri â biri **revdür**

revâ [12] yakışır

M/176 Âfitâb idi çeşmi ser-tâ-pâ / Püşt ü rûy aña bir olursa **revâ**

M/957 Ne **revâdur** ki ey gül-i ra‘nâ / Derd-i hicrile bülbül-i gûyâ

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne **revâ** / Şâh’a ‘âşık geçer kemîne gedâ

M/1484 Ne **revâdur** ki gûşe-i gül-zâr / Böyle evbâşa ola cây-ı karâr

M/1541 Ne **revâdur** bir oñmaduk evbâş / Severem diyü nâmuñ eyleye fâş

M/1544 Ne **revâdur** ki aldanup sözine / Açılup şevkile gülüp yüzine

M/1690 Didi evvel **revâ** budur ki aña / Salalum bir berîd-i sâhib-râ

M/1906 Diñledi çün bu sözi şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp didi ne **revâ**

M/2189 Ne **revâdur** ki yana bir mazlûm / Devr-i ‘adlüñde cevrile çün mûm

M/2215 Ola çünkim kemâl ehli gedâ / Pâd-şâha musâhib olsa **revâ**

M/2392 Aña şâh-ı şitâ diñilse **revâ** / Ki bulur cism ü câna istîlâ

M/2405 Zurafânuñ enîsi olsa sezâ / ‘Urefânuñ celîsi olsa **revâ**

revâc [1] değer

M/2027 Lâle geydi başına la‘lîn tâc / İrdi bâzâr-ı gül-sitâna **revâc**

revâ olmak [4] yakışmak

M/1542 ‘Irz-ı şâhîye bu **ola** mı **revâ** / Ki geçe saña bir gedâ pâşâ

M/1556 **Ola** mı bu kerîme hîç **revâ** / K’ide mihmânına bu resme cefâ

M/1800 Yab yab **oldı revâ** makâmına / N’eylesün irdi çün merâmına

M/2193 ‘Adl-i şâha **ola** mı hîç **revâ** / Bî-günâh ola bir fakîre cezâ

revân [6]

1. ruh, can

M/293 Nefesüñden irür **revâna** hayât / Söze gel yine vir cihâna hayât

M/461 Câna yâkûtdur dile yâkût / Söylese cân **revândur** itse sükût

M/2077 Yâ İlâhî gamile murg-ı **revân** / Kafes-i tenden olmadan perrân

2. su gibi akıp giden güzel söz luggat

M/300 Didüm ey yâr- ı hurrem ü handân / Sözlerinden irişdi rûha **revân**

3. yürüyen

M/2222 İrdi serv-i **revâna** virdi selâm / Göricek serv eyledi ikrâm

M/2344 Bâd tahtını götürüp her ân / Kande isterse iletürdi **revân**

revân irmek [1] can katmak

M/1559 N'ola efgân iderse ol nâlân / Nâlişinden **irürdi** rûha **revân**

revân olmak [11]

1. çıkmak

M/202 **Oldı** çün kim üçünci kasra **revân** / Şevk-ile zühre çarha girdi hemân

2. yola koyulmak

M/644 Bunı didi hemân **oldı revân** / Esdi gitdi nite ki bâd-ı vezân

M/822 Kodı ol dem anı **revân oldı** / Şehr-i gül-zâre dek devân oldı

M/836 Olmaga cây-ı menzil-i cânân / Şehr-i Gül-zâr'e togrı **oldı revân**

M/1165 **Oldı** nergis yine yolına **revân** / Kaldı ol haste çün ten-i bî-cân

M/1225 Himmet it didi vü **revân oldı** / Gül-i ra'nâya dek devân oldı

M/1572 Gördi kim gülden olmadı dermân / **Oldı** ol dem şeh-i bahâra **revân**

M/1586 Böyle oldı çü şâhdan fermân / **Oldı** ol bî-amânlar anda **revân**

M/1743 **Olup** ardınca kendü dahı **revân** / Şehr-i Gül-zâr'e kıldı 'azmi hemân

M/2021 Eyleyüp şâhı tahtına sultân / Kendüsi **oldı** menziline **revân**

M/2067 Bu sözi gûş idüp Nesîm hemân / İtdi Şâh'a du'â vü **oldı revân**

revân virmek [1] can atmak

M/661 Hoş gazel-hân idi latîf-elhân / Nefesin gûş iden **virürdi revân**

reviş [1] yürüyüş, gidiş

M/728 Di senüñ de ne resmedür **revişüñ** / Neredendür ‘aceb gelüp gidişüñ

reviş kılmak [1] dolaşmak

M/1844 Evvelâ lîk varıcak anda / Lutfıla **kıl reviş** gül-istân’da

revnak [7]

1. parlaklık, göz alıcılık

M/146 Şer‘i virdi zemâneye **revnak** / Oldı zâhir yüzinde pertev-i Hakk

M/275 ‘Âleme irdi **revnak** u zîver / Bâğa gel eyle sun‘-ı Hakk’a nazar

M/417 Bir oğul virmiş aña Hazret-i Hak / Gül gibi bâğ-ı ‘âleme **revnak**

M/470 Dürc-i la‘l içre sinni dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula **revnak** u fer

M/2019 Gitdi zulm irdi ‘âleme **revnak** / Zahikü’l-bâtıl oldı câ’ü’l-hak

2. süs

M/449 Yâ meger nâ-şüküfte zanbakdur / Bûstân-ı cemâle **revnakdur**

M/1342 Gerçi ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña **revnak**

revnak bulmak [1] güzelleşmek

M/538 Şehr-i Gül-zâr **bulmaga revnak** / Virdi Şeh-zâde-i Gül’e sancak

revnak virmek [5] güzelleştirmek

M/1362 Bâğa **virmişdi** lutfıla **revnak** / Nâmı olmışıdı bâğda zanbak

M/1647 Puhte eylerdi hâmı tedbîri / Dehre **revnak virürdi** te'sîri

M/1851 **Virdi** gül-zâre **revnak** u zîver / Saçdı rûy-ı zemîne cûdile zer

M/2139 Nigerân idi kim 'inâyet-i Hak / Sûret-i hâline **virüp revnak**

M/2327 Subha dek 'ayş u nûş idüp e'l-hak / **Virdiler** bezm-i 'işrete **revnak**

revzen [1] pencere

M/984 **Revzen**-i subh oldı mı beste / Yohsa kandîl-i mihr işkeste

re'y [1] görüş, düşünce

M/1874 Demi serd ü tabî'atı bârid / **Re'yi** fâsid ü rü'yeti müfsid

rızâ [4]

1. kabulleniş

M/701 Dahı yok hîç fikr ü endîşem / 'Aşka ancak **rızâdurur** pîşem

M/1257 Her ne kim dil-berüñ rızâsı ola / Vire cân u dilile aña **rızâ**

2. istek

M/1256 'Âşık oldur idüp **rızâsın** terk / Eyleyüp cümle muktezâsın terk

M/1257 Her ne kim dil-berüñ **rızâsı** ola / Vire cân u dilile aña rızâ

ri’âyet eylemek/itmek [2] hürmet etme

M/2024 Ehl-i bâga **idüp ri’âyetler** / Halka geydürdi sebz hil‘atler

M/2129 Vâcib oldı ‘ıyâdet eyleyevüz / Ol gedâyı **ri‘âyet eyleyevüz**

ribât [1] konak, han

M/2355 Fazliyâ bir **ribâtdur** ‘âlem / Konanuñ kârı göçmedür her-dem

rif‘at [7] yücelik

M/139 Pâye-i kadri olmasa a‘lâ / ‘Arş bulmazdı **rif‘at**-ı vâlâ

M/140 Salmasa serv-i **rif‘ati** sâye / Kürsi bulmazdı kadrile pâye

M/340 A‘ni şâhen-şeh-i felek **rif‘at** / Müşterî-fıtnat ü melek-haslet

M/348 Burc-ı devletde âfitâb-ı münîr / Kasr-ı **rif‘atde** şâh-ı mâh-serîr

M/366 **Rif‘at** ü kadrine idüp nezeri / Cân virür olmaga cihân nökeri

M/902 Didi ey ser-bülend ü ‘âlî-kadr / Taht-ı **rif‘atde** şâh-ı sâhib-sadr

M/1229 Eyleyüp ‘izz ü **rif‘atüñ** dâ’im / Kasr-ı ‘ömrüñ Hak eylesün dâ’im

rif’ate irişmek/irmek [2] yücelmek

M/215 Geçüp andan çü ‘arşı eyledi ferş / Makdeminden irişdi **rif‘ate** ‘arş

M/2254 Geçdi gül nâz ü ‘izzetle sadre / **İrdi** bahtile **rif‘at** ü kadre

rihlet [1] yolculuk, göç etme

M/1977 Şâh sordı bahâra **rihletini** / Şehr-i Gül-zâr'dan 'azîmetini

rihlet eylemek/itmek/kılmak [3]

1. göçmek

M/1590 Şehr-i gül-şenden eyleyüp 'uzlet / Deşt ü sahrâya **eyledi rihlet**

M/2353 Kimseye olsa ger bu evde karâr / **Rihlet itmezdi** Ahmed-i Muhtâr

2. sefere çıkmak

M/1988 Yokdur artuk tahammüle kudret / **Kılalum** şehr-i gül-şene **rihlet**

rind [1] kalender

M/662 Meşrebi sâf idi vü tab'ı latîf / Bir harîf-i şerîf ü **rind**-i zarîf

rindân [1] kalenderlik

M/2301 Yine cem' oldı cümleten a'yân / Yine germ oldı meclis-i **rindân**

rismân [1] halat

M/500 Mûyile incelikde ol bî-misâl / Kılmadadur **rismânı** mûya bedel

rîş [1] yaralı

M/654 Sînesi **rîş** ü kalbi pür-teşvîş / Bir nemed-pûş u bî-nevâ dervîş

rîş eylemek [1] yaralamak

M/1316 Sabr ile gördi hîç bitmedi iş / Tîg-i sabr **eyledi** derûnını **rîş**

rişteye çekmek [1] ipe dizmek

M/2404 Pür-sanâyi‘ derûn u bîrûnı / **Rişteye çekdi** dürr-i meknûnı

rivâyet eylemek [3] aktarmak

M/1126 Güle geldi **rivâyet eyledi** hep / Hâl-i zârın hikâyet eyledi hep

M/1984 Şâha bir bir şikâyet eyledi hep / Cümle hâlin **rivâyet eyledi** hep

M/2231 Mâ-cerâyı **rivâyet eyledi** hep / Cümle hâlin hikâyet eyledi hep

riyâ [1] gösteriş

M/309 Nice olsun keşîde zevk u safâ / K’ola söz ‘arsasında kûy-ı **riyâ**

rû [1] yüz

M/446 Müjeler kim o **rûya** leşkerdür / İki saf nîze-dâr-ı saf-derdür

rû-güşâ [1] yüzünü açan

M/22 Nakş-bend-i nigâr-hâne-i gül / **Rû-güşâ**-yı bütân-ı Çîn ü Çiğil

ruh [6]

1. yanak

M/451 **Ruhları** tâze kırmızı güldür / Ki aña Rûh-ı Kuds bülbüldür

M/946 Gam-ı ebrûlaruñla ey **ruh**-ı âl / Çarh-ı mihnetde kaddüm oldı hilâl

2. yüz

M/597 Oldı âyine-veş çü çihre-fürûz / Oldı fi'l-hâl mün'akis **ruhı** rûz

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı taht-ı felek / Ki münevver **ruhuñla** mülk-i melek

M/1089 Leb-i dil-berdeki halâvet içün / **Ruh**-ı cânândaki tarâvet içün

M/1872 Kıssa derdine eyleyen **ruhı** zerd / Böyle urdı bu arada dem-i serd

rûh [7] ruh

M/300 Didüm ey yâr- ı hurrem ü handân / Sözlerinden irişdi **rûha** revân

M/720 Cismüme çün ta'alluk eyledi **rûh** / 'Aşkdan irdi câna feth ü fütûh

M/1559 N'ola efgân iderse ol nâlân / Nâlişinden irürdi **rûha** revân

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha veled / **Rûhdur** k'oldı 'akl aña sened

M/2367 Oldı dil bülbüli o gül-zâruñ / **Rûhadur** iştiyâkı ol zâruñ

M/2368 **Rûhdandur** kemâli çün anuñ / N'ola ger olsa 'âşıkı cânuñ

M/2395 'Akl u **rûha** idüp mu'âveneti / Feth ider nusretile memleketi

ruh açmak [1] yüzünü göstermek

M/2141 Nâ-gehân tâli'i olup ferruh / **Açdı** hûrşîd-i baht-ı devlet-i **ruh**

ruhâm [1] mermer

M/506 İki sâkı sütûn-ı kasr-ı **ruhâm** / Hüsn kasrı anuñla buldı kıyâm

rûh-bahş [2]

1. Hz. İsâ'nın nefesiyle ölüleri diriltme mucizesi bağlamında

M/460 Lebi kim cân-fezâ-yı 'âlemdür / **Rûh-bahş**-ı Mesîh-i Meryem'dür

2. ruh bağışlayan, cana can katan

M/2125 Gül-i ra'nâ kılup anı ısgâ / Didi ey **rûh-bahş** u rûh-efzâ

rûh-efzây [6] cana can katan

M/20 Lutf-bahş-ı hevâ-yı **rûh-efzây** / 'Itr-sây-ı sabâ-yı nâfe-güşây

M/398 Saf-tab' u latîf ü rûşen-rây / Dil-güşâ vü zarîf ü **rûh-efzây**

M/502 Şikemi kûh-ı nûrdur gûyâ / Nâfı fevkinde 'ayn-ı **rûh-efzâ**

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i **rûh-efzâ** / Çekme gam şâd ol ey esîr-i belâ

M/2125 Gül-i ra'nâ kılup anı ısgâ / Didi ey rûh-bahş u **rûh-efzâ**

M/2265 İşidicek nesîm-i **rûh-efzâ** / Eyledi şâha çok du'â vü senâ

Rûh-ı Emîn [1] Rûhulemîn~Hz. Cebrâil bağlamında

M/2401 Oldı her beyti bir gül-i rengîn / Bülbül oldı o bâga **Rûh-ı Emîn**

Rûh-ı Kuds [1] Rûhulkudüs~Hz. Cebrâil bağlamında

M/451 Ruhları tâze kırmızı güldür / Ki aña **Rûh-ı Kuds** bülbüldür

ruhsâr [1] yüz

M/948 Şevk-i **ruhsâruñ** urdı ey meh-veş / Hırmen-i ‘akl u sabruma âteş

ruhsat [2] izin

M/1163 Gördi kim yok figâna da **ruhsat** / Dilden âh eyledi o bî-tâkat

M/1540 Didi ey gül nedür bu hâletler / Bir levende bu deñlü **ruhsatlar**

Rûm [3] Anadolu

M/358 Milket-i **Rûm’ı** kılmasa mesken / At salardı memâlike düşmen

M/395 Ya‘nî **Rûm** içre var idi bir şâh / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü dil-hâh

M/629 **Rûm** u Şâm’ı gezüp temâşâ kıl / Geşt-i kûh eyle seyr-i sahrâ kıl

rûşen [3] parlak

M/430 Cebhe kim **rûşen** ü münevverdür / Meger âyine-i Sikenderdür

M/775 ‘Aşkile düşdi kalbine âteş / Yandı şevkile şem‘-i **rûşen-veş**

M/1738 Meger a‘yânı içre bir server / Var idi tab‘ı **rûşen** ü enver

ruşenâ [1] aydınlık, ışıklı

M/1092 Şem‘-i mâhuñ ziyâsı hakkıyçün / ‘Âlemüñ **rûşenâsı** hakkıyçün

rûşen-dil [1] temiz kalpli

M/840 Ya‘nî kim Cûy-ı sâf u **rûşen-dil** / ‘Âlemüñ seyrine olup mâ’il

rûşen eylemek [3] açıkça göstermek

M/1027 Kalbümi kıl safâyıla gül-şen / **Eyle** ol mâha sıdkumı **rûşen**

M/1028 ‘Âlemi **rûşen eyleyüp** ev ev / Salıcak kûy-ı dil-bere pertev

M/1049 Şavkumı **rûşen eyle** yâre dürüş / Kapudan kovsalar bacadan düş

rûşen itmek [4] aydınlatmak, parlatmak

M/98 Nûr-ı vechüñle çeşmüm **it rûşen** / Eyle ‘ilmüñle kalbümü gül-şen

M/99 Koma zulmetde cân-ı güm-râhı / Baña nûruñla **rûşen it** râhı

M/111 Cânumı eyle pür hakîkatile / Kalbümi **rûşen it** tarîkatile

M/148 **Rûşen idüp** şerî‘atı şem‘in / Yola sevk itdi ümmeti cem‘in

rûşen kılmak [3] aydınlatmak, parlatmak

M/1043 Pertevüñ **kıldı** ‘âlemi **rûşen** / İtdi nûruñ zemâneyi gül-şen

M/1284 **Kılmaga** vasf-ı meclisi **rûşen** / Dil uzatdı ki söyleye sûsen

M/1837 Gerçi ol sözi eyledi tasdîk / Lîk **kılmaga rûşen** ü tahkîk

rûşen olmak [10] aydınlanmak

M/138 Olmasa nûr-ı vechi tâbende / **Rûşen olmazdı** mihr-i rahşende

M/150 Oldı râh-ı Hudâ'ya râh-nümâ / **Rûşen oldı** anuñla râh-ı Hudâ

M/180 Bir gice kim çü subh-ı rûz-efrûz / 'Âlem **olmışdı rûşen** ü bîrûz

M/138 Olmasa nûr-ı vechi tâbende / **Rûşen olmazdı** mihr-i rahşende

M/150 Oldı râh-ı Hudâ'ya râh-nümâ / **Rûşen oldı** anuñla râh-ı Hudâ

M/180 Bir gice kim çü subh-ı rûz-efrûz / 'Âlem **olmışdı rûşen** ü bîrûz

M/1429 Noktası oldı sanki necm-i hevâ / **Oldı rûşen** anuñla râh-ı safâ

M/1435 Bir gice kim cihân olup gül-şen / Gün gibi **olmışıdı** meh **rûşen**

M/2238 Rûz-ı vuslat gibi **olup rûşen** / Olmışidi cihân yüzi gül-şen

M/2303 Yakdı yir yir çerâglar Nergis / **Oldı rûşen** ziyâyıla meclis

rûşen-rây [1] sağgörülü

M/398 Saf-tab' u latîf ü **rûşen-rây** / Dil-güşâ vü zarîf ü rûh-efzây

rûy [9]

1. yüz

M/62 Eyleyüp **rûy**-ı yârı pür-envâr / 'Âşıkuñ hırmenine urduñ nâr

M/87 Mescide sanma hayr içün varuram / **Rûy**-ı dil-dâra seyr içün varuram

M/1428 Yâları yârdan virüp haberi / Oldı âhirde **rûy**-ı yâr eseri

M/1909 **Rûyı** havfumla zerddür anuñ / Demi kahrumla serddür anuñ

M/2373 Cûy-ı dil-cûy safvet-i cândur / Âyine-dâr-ı **rûy**-ı cânândur

2. yan, taraf

M/88 **Rûy**-ı mihrâba eyleyüp her gâh / Bağlasam el namâza ben güm-râh

3. güzel yüz

M/104 **Rûy**-ı hûbânda seyr idem hüsnüñ / Bâğ u bûstâñda seyr idem hüsnüñ

M/931 **Rûy**-ı gül şevkine kılup nâle / Cismini nâle döndürüp na‘le

M/1180 Ref‘ idüp zulm-i zulmeti Mevlâ / Rûz gösterdi **rûy**-ı mihr ü vefâ

rûy-ı cihân [4] yeryüzü

M/262 Gül gibi gülmüş idi **rûy-ı cihân** / Olmış idi cihân safâda cinân

M/400 Âb-ı ‘adliyle tâze **rûy-ı cihân** / Bâd-ı lutfıyla dehr misl-i cinân

M/980 Böyle niçün karardı **rûy-ı cihân** / Yohsa âhumdan oldı mı sûzân

M/2237 Bir seher-geh ki açılup devrân / Gül gibi gülmişidi **rûy-ı cihân**

rûy-ı dehr [2] yeryüzü

M/403 ‘Adl ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / Eylemiş **rûy-ı dehri** tâze vü ter

M/770 Devr idüp **rûy-ı dehri** ser-tâ-pâ / Bulmadum misl ü beñdeşin kat‘â

rûy-ı hâk [1] yeryüzü

M/1668 Şöyle kıldı zemîne tâbı eser / Ki kişi **rûy-ı hâke** kılsa güzer

rûy-ı zemîn [2] yeryüzü

M/16 Sekenâtına yiridür dirsem / Oldı **rûy-ı zemînde** bâğ-ı irem

M/1851 Virdi gül-zâre revnak u zîver / Saçdı **rûy-ı zemîne** cûdile zer

rûy-ı zerd [1] sararmış yüz

M/1037 Gerçi yokdur elinde sîmile zer / Eşk-i çeşmiyle **rûy-ı zerdi** yeter

rûz [12] gün

M/511 **Rûz**-ı ‘ömrüm hezâr sâl olsa / Her kılum tende ehl-i kâl olsa

M/597 Oldı âyine-veş çü çihre-fürûz / Oldı fi’l-hâl mün‘akis ruhı **rûz**

M/969 **Rûz**-ı hicrân gibi amânı dırâz / Mihneti çok vefâ vü şefkati az

M/972 **Rûz**-ı hicrân mısın nedür bu zalâm / Oldı mı yohsa mâhuñ işi tamâm

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i târ / Yohsa oldı mı **rûz**-ı fürkat-i yâr

M/1091 ‘Âşıkuñ **rûz**-ı gamda sabrı içün / Şeb-i fürkatde câna cebri içün

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz hakkı / Zulmet-i şâm ü nûr-ı **rûz** hakkı

M/1180 Ref‘ idüp zulm-i zulmeti Mevlâ / **Rûz** gösterdi rûy-ı mihr ü vefâ

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân bir **rûz** / Saldı kahrı derûn-ı gül-şene sûz

M/2110 Çekme gam âhir oldı **rûz**-ı firâk / İre müştâka vaktidür ‘uşşâk

M/2238 **Rûz**-ı vuslat gibi olup rûşen / Olmışidi cihân yüzi gül-şen

M/2298 **Rûz** çünkim tagıtdı sohbetini / Kıldı âmâde câm-ı ‘işretini

rûz-be-rûz [1] günden güne

M/1993 Şeref-i tahtile olup pîrûz / Ola kadrüñ ziyâde **rûz-be-rûz**

rûz-efrûz [1] günü aydınlatan

M/180 Bir gice kim çü subh-ı **rûz-efrûz** / ‘Âlem olmışdı rûşen ü bîrûz

rûzgâr-ı mâzî [1] çok eski zamanlar

M/394 Ki meger **rûzgâr-ı mâzîde** / Eltef ü eşref-i arâzîde

rûz-ı evvel [2] yaratılış

M/657 **Rûz-ı evvelde** hâkini takdîr / Âb-ı ‘aşkile eylemiş tahmîr

M/717 **Rûz-ı evvelde** hâkimi takdîr / Dest-i ‘aşkile eylemiş tahmîr

rûz-ı haşr [1] kıyamet günü

M/377 Yidi deryâ midâd olup her-dem / Eylesem **rûz-ı haşr** olunca rekem

rûz-ı su’âl [1] öldükten sonraki hesap, sorgu günü

M/1409 Ger kitâb istenürse **rûz-ı su’âl** / Baña yiter bu nâme-i a‘mâl

rûz-kâr-sâzlık [1] işin ehli olmak, iş yapıcılık

M/2279 Gördi bülbül bu dil-nüvâzlıgı / Bu kerem **rûz-kâr-sâzlıgı**

rûz u şeb [20] rûz şeb: gece gündüz, sürekli, her zaman

M/32 Ol dehân u zebânıla gül-zâr / Hamduñu **rûz u şeb** ider tekrâr

M/565 Olmış idi gülüñ sileh-dârı / **Rûz u şeb** pâs-dârı vü yârı

M/573 Hıfz içün **rûz u şeb** gül-istânı / Gül-şenüñ olmışıdı der-bânı

M/574 Oluben istikâmetile benâm / **Rûz u şeb** kârı olmışıdı kıyâm

M/594 **Rûz u şeb** ‘ayş u nûş idi kârı / Bezl idi ‘ayş u ‘işrete varı

M/722 Bilmezem lîk kimedür sûzum / Kimdürür **rûz u şeb** dil-efrûzum

M/738 Oluban **rûz u şeb** hevâyıla yâr / Yilerem yil gibi ne sabr u karâr

M/835 Kûy-ı cânânı eyleyüp matlab / Yürüdi hasretile **rûzile şeb**

M/930 **Rûz u şeb** servile olup bülbül / Eyleridi terennüm ü gulgul

M/1123 **Rûz u şeb** nâle vü efgân eyler / ‘Âleme ‘aşkı dâstân eyler

M/1143 Nâmumı **rûz u şeb** ne zikr eyler / Vasl olam mı sanur ne fikr eyler

M/1211 Kaldum uş hasretile dermân-de / **Rûz u şeb** nâle ile efgânde

M/1331 **Rûz u şeb** hasretile nâlânam / Sîne biryân u dîde giryânam

M/1499 **Rûz u şeb** hanceri belinde idi / Hışmile nîzesi elinde idi

M/1575 Bir levend itdi gül-şeni me’vâ / **Rûz u şeb** mest olup ider gavgâ

M/1577 **Rûz u şeb** bî-hûde efgân eyler / Gül-i zîbâyı dâstân eyler

M/1578 **Rûz u şeb** fıskdan degül hâlî / O gedânuñ harâbdur hâli

M/1634 **Rûz u şeb** kıldı nâle vü efgân / Derd-i hicrânile olup nâlân

M/2041 İşleri **rûz u şeb** olup ‘işret / Kıldılar zevk ü şevkile sohbet

M/2079 Eylerem **rûz u şeb** figân ü enîn / Olmışam derd ü hecrile gam-gîn

rûzî [1] gündüz gibi aydınlık

M/128 Mustafâ ittibâ‘ın it rûzî / K’ola pür-nûr tâ‘atüm **rûzî**

rûzî itmek [1] nasip eylemek

M/128 Mustafâ ittibâ‘ın **it rûzî** / K’ola pür-nûr tâ‘atüm rûzî

rûzî kılmak [1] nasip etmek

M/873 Seni sevk itdi devlete Bârî / **Kıldı rûzî** cemâl-i dil-dârı

rücû‘ kılmak [1] bulunduğu yere geri dönmek

M/2162 **Kıldı** gül menziline yine **rücû**‘/ İtdi bülbül figân ü âha şürû‘

rükû [1] Sözlükte “eğilmek” anlamına gelen rükû‘ kelimesi, fıkıh terimi olarak namazda kıraatin tamamlanmasından sonra baş ve sırt düz bir yüzey oluşturacak ve eller dizlere ulaşacak biçimde öne doğru eğilmeyi ifade eder (Dalgın, 2008: s. 286).

M/124 Hem **rükû**‘ içre kâmetüm ham kıl / Dâl-ı devletdür ol dem-â-dem kıl

Rüstem [2] Firdevsî'nin Şeh-nâme'sinde efsanevî yaşam öyküsü anlatılan, gücü, yiğitliği ile anılan, İran'ın millî kahramanı olan Zâloğlu Rüstem (Zavotçu, 2013: s. 615).

M/355 Bir şecî' vü dilîrdür ki eger / Kılsa **Rüstem** şecâ'atine nezer

M/766 Gözleri her kime ki kılsa nazar / **Rüstem** olursa ider zîr ü zeber

rüsvâ [4] rezil

M/808 'Âşıkuñ kârı bî-hayâlıkdur / Mest-i **rüsvâ**-yı bî-nevâlıkdur

M/1155 Didi haddini bilsün ol **rüsvâ** / Añmasun nâmum itmesün gavgâ

M/1528 Didi kim ey gedâ-yı bî-pervâ / 'Âr u nâmûsdan berî **rüsvâ**

M/1579 'Âr u nâmûsı yok gedâ ancak / Mest ü **rüsvây** u bî-nevâ ancak

rüsvâ kılmak [2] rezil etmek

M/1157 İtdi 'âlemlere fesâne beni / **Kıldı rüsvâ** kamu cihâne beni

M/1513 Severem diyü eyleye âhı / **Kıla rüsvâ** cihâna ol şâhı

rüsvâyî olmak [1] rezil rüsva olmak

M/811 Ehl-i 'aşk **olmayınca rüsvâyî** / Bulımaz 'aşkdan tesellâyı

rütbe [1] mertebe

M/1803 'Adl ü cûd ile 'âleme vâlî / Zer-feşânlıkda **rütbesi** 'âlî

rütbet [1] mertebe

M/166 Şeref ü **rütbetine** hadd yokdur / ‘İzzet ü kudretine ‘add yokdur

rü’yet [2] fikir, görüş

M/1646 Gerçi gâyet harâret issi idi / Lîk râyî vü **rü’yet** issi idi

M/1874 Demi serd ü tabî‘atı bârid / Re’yi fâsid ü **rü’yeti** müfsid

S/Ṣ/S

sâ [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1414 Oldı **sâ** hem-ser-i sebât ü senâ / Cîm'i âyîne-i cemâl-i Hudâ

sa'âdet [10] mutluluk

M/208 Çünki altıncı kasrı eyledi taht / Müşterî'ye irüp **sa'âdet** ü baht

M/349 Dürr-i dürc-i **sa'âdet** ü ikbâl / Dürri-yi burc-ı devlet ü iclâl

M/385 Pîr olup devlet ü **sa'âdetle** / Şâh ola 'âkıbet liyâketle

M/529 Bildi kim lâyık-ı **sa'âdetdür** / Müstahikk-i serîr-i devletdür

M/975 Müşterî düşdi mi **sa'âdetden** / Ki cihân oldı pür nuhûsetden

M/1413 Bâ'sı hem oldı behcete bâdî / Tâ'sı âhir **sa'âdete** hâdî

M/1419 Sîni eyler **sa'âdete** dili sevk / 'Arz ider şînı câna sûret-i şevk

M/1771 Yine Gül Şâh'ı kurdı sebz-i serîr / Yine oldı **sa'âdetile** emîr

M/1989 Hak virürse irüp **sa'âdetile** / Alalum şehr-i bâgı devletile

M/2171 Bu **sa'âdet** ki baña hâsıl idi / Var ise bir hayâl-i bâtıl idi

sa'âdet-mend [1] mutlu

M/1968 Bir şehen-şâh idi **sa'âdet-mend** / Şeref ü 'izetile devlet-mend

sabâ [3] hafif ve latîf esen rüzgar, ma'şûkla âşık arasında tebliğ vasıtası (Onay, 2009: s. 397).

M/20 Lutf-bahş-ı hevâ-yı rûh-efzây / 'Itr-sây-ı **sabâ**-yı nâfe-güşây

M/24 'Ûd-sûz-ı **sabâ**-yı micmere-vâr / 'Ûd-sâz-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

M/195 Oldı Beytü'l-Haram'dan çü **sabâ** / Câyı bir demde Mescid-i Aksâ

sabâbet [1] şiddetli sevgi

M/46 Çün hurûf-ı **sabâbet** oldı bedîd / Oldı terkîb olup kelâm-ı mecîd

sabâha çıkmak [1] sabahlamak

M/1511 Ne utanur ne kimseden korkar / Her gice 'ayşile **sabâha çıkar**

sâbık [3] önceki

M/2248 Yine üslûb-ı **sâbık** üzre müdâm / Eyleye serv hidmetine kıyâm

M/2326 Bir yire geldi 'âşık u ma'şûk / Cümle bir oldı **sâbık** u mesbûk

M/2389 Bu sıfâta hazân disem lâyık / Ki hazân vasfın eyledüm **sâbık**

sabîh [1] güzel

M/163 Hüsnile gerçi Yûsuf oldı **sabîh** / Oldı andan cemâlile o melîh

sabr [13] sabır

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / Yilerem yil gibi ne **sabr** u karâr

M/776 Virdi ilden karâr u **sabrı** yile / Düşdi hâke figân u nâleyile

M/862 Kalmadı cân u dilde **sabr** u karâr / Ten bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/944 Aldı **sabr** u karâr u ârâmı / ‘Âlemüñ kıldı mest ü bed-nâmı

M/948 Şevk-i ruhsâruñ urdı ey meh-veş / Hırmen-i ‘akl u **sabruma** âteş

M/955 Meded eyle ki kalmadı sabrum / Nice bir câna **sabr** ola cebrüm

M/956 Merhamet kıl ki **sabra** yok kudret / Hâsılı tâk olupdurur tâkat

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda **sabrı** içün / Şeb-i fürkatde câna cebri içün

M/1171 Nice gün âh ü vâha sabr itdi / Câna **sabrile** hayli cebr itdi

M/1207 Vasl-ı dil-dâre iktidârum yok / Dilde **sabr** elde ihtiyârum yok

M/1316 **Sabr** ile gördi hîç bitmedi iş / Tîg-i **sabr** eyledi derûnını rîş

M/1333 Kalmadı **sabra** tâkatüm artuk / Hecre yok istitâ‘atüm artuk

M/1468 Didi evvelki derd kıldı neberd / Ceyş-i **sabrı** tagıtdı budur derd

sabr eylemek/itmek [8] sabretmek

M/885 Didi **sabr it** iñende kılma şitâb / Ki te’ennîdürür tarîk-i savâb

M/886 **Sabr idüp** kıl te’ennî ey dervîş / İvme kim ivmegile bitmez iş

M/1171 Nice gün âh ü vâha **sabr itdi** / Câna sabrile hayli cebr itdi

M/1178 Bu tarîkile nice gün o gedâ / Eyledi **sabr itdi** câna cefâ

M/1250 Derde **sabreylesün** irince devâ / Cevrümi çeksün eyleyince vefâ

M/1251 Derde **sabr eylesün** devâyı n'ider / Merd-i 'aşk ise aña derd yiter

M/1315 **Sabr idegördi** bülbül-i şeydâ / Kimseye sırrın itmedi ifşâ

M/1467 Didi çün derddür saña dil-hâh / Derde **sabr it** nedür bu nâle vü âh

sabrı kalmamak [2] dayanacak gücü olmamak

M/955 Meded eyle ki **kalmadı sabrum** / Nice bir câna sabr ola cebrüm

M/1339 **Kalmadı** gitdi **sabr** u sâmânum / Ölürem boynuña olur kanum

sabr kılmak [1] sabretmek

M/1170 Cem' idüp 'aklın eyledi niyyet / Ki **kıla sabr** ger ola tâkat

sabûh-keşân [1] akşamdan kalma

M/548 Her seher-gâh olup gül-âb-efşân / Uyarurdı güli **sabûh-keşân**

saç [2]

M/1283 **Saçların** çözdi sünbül-i tarrâr / Bezme müşk-i 'abîr kıldı nisâr

M/2034 Yine geçdi serîre husrev-i gül / **Saçların** çözdi şevkile Sünbül

saçmak [5]

1. yaymak

M/73 **Saçdı** mihr-i cemâli 'âleme nûr / Buldı zerrât-ı kâ'inât zuhûr

2. dağıtmak

M/1851 Virdi gül-zâre revnak u zîver / **Saçdı** rûy-ı zemîne cûdile zer

M/1899 Şu kadar **saçdı** sîmi itdi kerem / Gark-ı sîm oldı cümle-i ‘âlem

M/2023 Yine cûdı hazînesin açdı / Hâk-i pâke dür ü güher **saçdı**

M/2234 La‘l ü zer **saçdı** pâyine bî-hadd / İtdi in‘âm ü lutfını bî-‘add

saçılmak [3]

M/260 Dehre âb-ı safâ **saçılmış** idi / Gül ü lâle gülüp açılmış idi

M/416 Bâğ-ı ‘ömrinde bir gül açılmış / Hak’dan üstine feyz **saçılmış**

M/459 Yâ iki tâze güldür açılmış / Dürden üstine jâle **saçılmış**

sad [2] Arap alfabesinde bir harf

M/1420 **Sadı** sâfî safâyı müş‘irdür / Zad’ı zıdd-ı cefâyı müş‘irdür

M/2428 Çeküben mîl hâmeden her-dem / Kûr ide çeşm-i **sâdı** ‘aynın hem

sadâ [5] ses

M/674 Gûşına irdi bir **sadâ**-yı hazîn / Gördi bir şahs ider enîn ü tanîn

M/1106 Gûşına irdi bir latîf **sadâ** / Ki virür câna zevk ü kalbe safâ

M/1150 Harem-i şâhda nedür bu **sadâ** / Edebüñ kanı eyleme gavgâ

M/2219 Didi kim dâ’imâ olup hem-dem / Güle olsun **sadâsı** dâfi‘-i gam

M/2308 Kâse-i çînîyi çalup nergis / Ötdi güm güm **sadâyıla** meclis

sadâ itmek [4] seslenmek

M/1189 Yanına geldi merhabâ itdi / ‘Aşk ola diyü bir **sadâ itdi**

M/1441 Bûselikde gehî **iderdi sadâ** / Gâh ‘Uşşâk‘dan virürdi nevâ

M/1452 Yanına geldi vü **sadâ itdi** / Bülbüli gördi merhabâ itdi

M/2318 Gül’den irüp dimâga bûy-ı vefâ / Mest olup şevkile **iderdi sadâ**

sadâkat [2] bağlılık

M/1090 Cân-ı ‘âşıkdaki melâlet içün / Dil-i sâdıkdaki **sadâkat** içün

M/1390 ‘Âşık olduñ baña **sadâkatile** / Vâsıl ol vasluma liyâkatile

sad-bâr [1] yüz kez

M/216 Didi pâyine yüz sürüp **sad-bâr** / Yüzümi basageldüñ ey Muhtâr

sad-çâk olmak [1] yüz yerinden yaralanmak

M/1589 Ol zamânda ki bülbül-i gam-nâk / Sînesi hârdan **olup sad-çâk**

sâde [1] saf kişi

M/1706 Di ki ey **sâde** olma âsûde / Yohsa kahrum salar seni oda

sâde-derûn [1] temiz kalpli

M/582 Biri hem bir latîf-ı **sâde-derûn** / Meşrebi sâfi vü güşâde-derûn

sâde-dil [2] temiz kalpli

M/545 Ki şeh-i saf-tab‘ u **sâde-dilüñ** / Gül-i nazük-ten-i küşâde-dilüñ

M/584 Lîk mâ’il çü hâtır-ı ‘uşşâk / **Sâde-dillikde** şöhre-i âfâk

sadef [1] istiridye

M/458 Gûş kim dürlerile buldı şeref / Bahr-ı hüsn içre pürdür iki **sadef**

sâdık [3] sadakatli

M/981 Niçün urmaya subh-ı **sâdık**-dem / Nefesin yohsa tutdı mı nâlem

M/1090 Cân-ı ‘âşıkdaki melâlet içün / Dil-i **sâdıkdaki** sadâkat içün

M/1249 Baña cân u dilile ‘âşık ise / Reh-i ‘aşkumda merd-i **sâdık** ise

sâdık olmak [3] sadakat göstermek

M/1238 Saña cân ile ‘âşık olmışdur / Râh-ı ‘aşkuñda **sâdık olmışdur**

M/1348 ‘Âşık **olsa** yolında ger **sâdık** / Dil-ber âhir aña olur ‘âşık

M/1396 **Sâdık olsa** yolında bir ‘âşık / Vaslına dil-berüñ olur lâyık

sadmet [1] ansızın başa gelen

M/1877 **Sadmet**-i kahrı çün zuhûr itdi / Cümle-i halkı bî-huzûr itdi

sadra geçmek [2] başköşeye kurulmak

M/1280 Şâh-ı gül **sadra geçdi** devletile / Serv ayag üzre turdı hizmetile

M/2254 **Geçdi** gül nâz ü ‘izzetle **sadre** / İrdi bahtile rif‘at ü kadre

saf [3] sıra

M/446 Müjeler kim o rûya leşkerdür / İki **saf** nîze-dâr-ı saf-derdür

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele **saf saf** / Gonce ney tutdı nâzile gül def

sâf [1] temiz

M/840 Ya‘nî kim Cûy-ı **sâf** u rûşen-dil / ‘Âlemüñ seyrine olup mâ’il

safâ [24] gönül rahatlığı, kaygısız olma, eğlence, neşe, zevk

M/27 Lutfuñıla güşâde kalb-i cinân / Feyzüñile **safâda** âb-ı revân

M/213 İrişüp makdemiyle nûr-ı **safâ** / Her biri buldılar sebât ü bekâ

M/262 Gül gibi gülmüş idi rûy-ı cihân / Olmış idi cihân **safâda** cinân

M/269 Açılup bâğa cümle-i yârân / Gûşe gûşe **safâda** idi cihân

M/507 Sâkı ‘arş-ı **safâ** vü behcetdür / Pâye-i kürsî-i melâhatdür

M/508 Pâyı fülk **safâda** lengerdür / Mâhi-yi nûr-ı bahr-ı ahzerdür

M/732 Nefesüñden gelür çü bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i **safâ**

M/870 Cûy-ı dil-cûy idüp bu sözleri gûş / İtdi kalbi **safâ** vü zevkile cûş

M/877 Bülbül ol hoş kelâmı itdi çü gûş / Düşüp oldı **safâyıla** bî-hûş

M/906 Bir hüner sâhibi kemâl ehli / Bir **safâ** ıssı zevk ü hâl ehli

M/968 Gördi bu zulmetüñ nihâyeti yok / Hîç subh-ı **safâ** ‘alâmeti yok

M/1027 Kalbümi kıl **safâyıla** gül-şen / Eyle ol mâha sıdkumı rûşen

M/1291 Tolular içdiler **safâlarla** / Bûseler aldılar vefâlarla

M/1420 Sadı sâfî **safâyı** müş‘irdür / Zad’ı zıdd-ı cefâyı müş‘irdür

M/1429 Noktası oldı sanki necm-i hevâ / Oldı rûşen anuñla râh-ı **safâ**

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk serd-mizâc / Âb idi geh **safâda** gâh zücâc

M/2007 Serv oldı **safâyıla** ol ân / Ser-hoş olup hevâyıla raksân

M/2033 Toldı ‘âlem behişt gibi sürûr / Sular oldı **safâda** ‘ayn-ı zuhûr

M/2115 K’irdi nevmîdken visâle ümîd / Gam içinde **safâdan** irdi nüvîd

M/2117 Pes du‘âlar idüp nesîm hemân / Gül’e geldi **safâyıla** ol ân

M/2169 Kanı ol lezzet ü **safâ** kanı / Kanı ol şefkat ü vefâ kanı

M/2258 Nûş idince bir iki câm-ı **safâ** / Yâdına geldi bülbül-i gûyâ

M/2287 Mey-i nâbı çeküp **safâlarile** / Kıldılar bezmi pür nevâlarile

M/2316 Bülbül olup **safâyıla** ser-mest / Nâle eylerdi şevkile peyvest

safa bulmak [1] neşe bulmak

M/217 Seyri andan çü müntehâ oldı / İrişüp sidreye **saf â buldı**

safâ geldün [1] hoş geldin

M/1190 Didi hâlüñ nedür **safâ geldüñ** / Ne yil esdi ki bu yaña geldüñ

safâ irmek [6] keyiflenmek, neşelenmek

M/291 Didi ey bülbül-i latîf-nevâ / Ki **irür** nutkuñıla câna **safâ**

M/676 Nagmesinden **irişdi kalbe** safâ / Buldı âvâzesinde bûy-ı vefâ

M/746 Didi Bülbül ki ey hucest-likâ / Nefesüñden **irişdi** câna **safâ**

M/1133 Didi n'eyler bu arada o gedâ / Ki figânıyla **irdi** câna **safâ**

M/1261 'Aşkdan her kime ki **irdi safâ** / Bunı hergiz kabûl ider mi ola

M/1994 Bu kelâmı ki eyledüm ısgâ / **İrdi** câna sürûr u kalbe **safâ**

safâ sürmek [3] rahatlamak, eğlenmek

M/284 Dil-güşâ vü müferrih ü hurrem / Her yirinden **safâ sürer** âdem

M/1115 Vara nazüklügile kimdür gör / Diñleyüp sâzını **safâsın sür**

M/1131 Bu sözi çünki itdi gül ısgâ / Katı hazz itdi **sürdi** hayli **safâ**

safahât [1] yazılmış ve yazılabilir sayfalar

M/45 Dest-i sun'uñla yazdı nevk-i kalem / **Safahât**-ı 'ademde bunca rakam

safâ kılmak [1] şenlendirmek

M/1134 Nice güstâh olur ki bî-pervâ / Haremümde **kılur** giceyle **safâ**

safa virmek [5] keyiflendirmek

M/916 Didi kim var getür o nâlânı / Câna **virsün safâlar** elhânı

M/1008 Alduñ ol şem‘den meger behre / Ki **safâ virdi** makdemüñ şehre

M/1106 Gûşına irdi bir latîf sadâ / Ki **virür** câna zevk ü kalbe **safâ**

M/2138 İrişüp cânına nüvîd-i visâl / Kalbe **virdi safâ** ümîd-i visâl

M/2200 Müjde idüp bir iki ehl-i vefâ / **Virdiler** bülbül-i hazîne **safâ**

safaya irmek [1] mutlu olmak, safa sürmek

M/232 Şâd olup **irdiler safâya** kamu / Secde-i şükr idüp Hudâ’ya kamu

saf-der [1] düşman saflarını yaran savaşçı

M/446 Müjeler kim o rûya leşkerdür / İki saf nîze-dâr-ı **saf-derdür**

safhâ [3] sahife, sayfa

M/49 Yazmadan dahı **safha**-i ferşi / Yazdı sümme-stevâ ‘alâ-l’arşi

M/201 **Safha**-i çarha eyleyüp ta‘zîm / Kıldı âyât-ı lutfını terkîm

M/276 **Safha**-i ‘âleme olındı nigâr / Âyet-i fe’nzuru ‘alâ âsâr

sâfî [4] duru

M/893 Âbı **sâfî** vü hâki müşk-i sirişt / Heşt bâbı niteki heşt bihişt

M/1095 Hazret-i Âdem-i **sâfî** hakkı / Ya‘nî ol server-i vefî hakkı

M/1420 Sadı **sâfî** safâyı müş‘irdür / Zad’ı zıdd-ı cefâyı müş‘irdür

M/2246 Jâle bezl ide bâde-i **sâfî** / Kıla pür lâle sâgarın **sâfî**

sâfî itmek [1] parlatmak

M/596 Bir seher-geh ki subh-ı âyine-dâr / **İtdi sâfî** cemâlin âyine-vâr

saf-tab‘ [1] temiz yaratılışlı

M/398 **Saf-tab‘** u latîf ü rûşen-rây / Dil-güşâ vü zarîf ü rûh-efzây

M/545 Ki şeh-i **saf-tab‘** u sâde-dilüñ / Gül-i nazük-ten-i küşâde-dilüñ

saf turmak [1] saf tutmak, sıralanmak

M/2000 Şehr-i bâga kudûmı virdi şeref / **Turdı** eşcâr hidmete **saf saf**

saf tutmak [1] savaşmak için sıralanmak, saf bağlamak

M/1754 **Saf tutup** cümle bâdî vü hâzır / Cengiçün oldı hâzır u nâzır

safvet [2] temizlik, saflık

M/753 Sahnı **safvetde** oldı çün mir’ât / Mün‘akis olmış anda san cennât

M/2373 Cûy-ı dil-cûy **safvet**-i cândur / Âyine-dâr-ı rûy-ı cânândur

sag [2] sağ, hayatta

M/1374 Didi kim dahı **sag** mı o ol miskîn / Dahı eyler mi derdümle enîn

M/221 Lî-ma‘-Allâh makâmın etdi mahal / Ne melek **sagıdı** anda ne mürsel

sâgar [7] kadeh

M/81 Meyl idüp câm-ı vasl-ı dil-dâre / **Sâgar** üstüne oldum âvâre

M/1270 Bir seher-geh ki husrev-i hâver / Aldı şevkile destine **sâger**

M/1277 Yagdurup bezme bâde-i Jâle / Kıla pür-la‘l **sâgarın** Lâle

M/1292 Şevkile nûş idince bir **sâger** / Yaka çâk itdi mest olup gül-i ter

M/2245 Oldı ol dem işâret-i ‘âlî / Ki kıla Lâle **sâgarın** mâlî

M/2246 Jâle bezl ide bâde-i sâfî / Kıla pür lâle **sâgarın** sâfî

M/2257 Açılup nâzile gül-i zîbâ / İçdi şevkile **sâgar**-ı sahbâ

sâgar-ı ‘aşk [1] aşk kadehi

M/1300 **Sâgar-ı ‘aşkile** olup ser-mest / Olmışidi hevâyıla hem-dest

sahbâ [2] şarap

M/1281 Jâle bezl itdi bezme **sahbâyı** / Lâle pür kıldı câm-ı mînâyı

M/2257 Açılup nâzile gül-i zîbâ / İçdi şevkile sâgar-ı **sahbâ**

sâhib-râ [1] basiret sahibi

M/1690 Didi evvel revâ budur ki aña / Salalum bir berîd-i **sâhib-râ**

sâhib-kemâl [1] bilgili

M/686 Merd-i **sâhib-kemâle** beñzersin / Hâsılı ehl-i hâle beñzersin

sâhib-sadr [3] makam sahibi

M/571 Ser-firâz u bülend ü ‘âlî kadr / Şehr-i gül-şende mîr-i **sâhib-sadr**

M/902 Didi ey ser-bülend ü ‘âlî-kadr / Taht-ı rif‘atde şâh-ı **sâhib-sadr**

M/1364 Didi ey ser-firâz u ‘âlî-kadr / Kasr-ı himmetde mîr-i **sâhib-sadr**

sâhir [2] büyücü

M/588 Zülf-i dil-ber gibi kemend-endâz / **Sâhir** ü fitne-cû hiyel-perdâz

M/1811 Katı nakkâşlıkda mâhir idi / Nice mâhir diyem ki **sâhir** idi

sahn [4]

1. avlu

M/753 **Sahnı** safvetde oldı çün mir’ât / Mün‘akis olmış anda san cennât

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg sebze-i ter / Döşedi **sahna** atlas-ı ahzar

M/2249 Döşeye **sahnı** sebze-i ferrâş / Ola ashâb-ı bâg hep ‘ayyâş

2. orta

M/1276 İtdi fermân ki eyleyüp tedbîr / Kuralar **sahn**-ı bâğa sebz-i serîr

sahrâ [6] çöl, bozkır

M/263 Lâleler tutmışıdı **sahrâyı** / Ele almışdı câm-ı sahbâyı

M/629 Rûm u Şâm'ı gezüp temâşâ kıl / Geşt-i kûh eyle seyr-i **sahrâ** kıl

M/834 'Aşkile bâl-i himmeti açdı / Nice **sahrâ** vü kûhlar geçdi

M/1174 'Azm idüp deşt ü kûh u **sahrâya** / Çıkar idi gamile tenhâya

M/1590 Şehr-i gül-şenden eyleyüp 'uzlet / Deşt ü **sahrâya** eyledi rihlet

M/1920 Eyleyüp nâ-gehân şebî-hûnı / Tutdı **sahrâ** vü deşt ü hâmûnı

saht [3] katı

M/1102 Tab'-ı serdini şevkile germ it / Dil-i **sahtını** lutfile nerm it

M/1218 Nâr-ı şevkile kıl zebânum germ / Ola kim kalb-i **sahtını** ide nerm

M/2012 Yüzi kalmadı itdi gâyet-i şerm / İnhizâm itdi kalb-i **sahtını** nerm

saht olmak [1] katılaşmak

M/1892 Tutulup hâk katı **saht oldı** / 'Âlemüñ gözi yaş ile toldı

sâ'id [2] bilek ile dirsek arası

M/484 **Sâ'id**-i hûbı nîtekim Mûsâ / Gösterür 'âleme yed-i beyzâ

M/485 Âstîn içre **sâ‘id**-i pür-nûr / Oldı gûyâ ki deste-i billûr

sâ‘ika [1] yıldırım

M/1700 Anı şâh eyleyüp o dem da’vet / Didi ey peyk-i **sâ‘ika**-sür‘at

sâ‘ika-veş [1] yıldırım gibi

M/784 Bu nice berkdür ki **sâ‘ika-veş** / Saldı cân hânümânına âteş

sâk [2] bacak

M/506 İki **sâkı** sütûn-ı kasr-ı ruhâm / Hüsn kasrı anuñla buldı kıyâm
M/507 **Sâkı** ‘arş-ı safâ vü behcetdür / Pâye-i kürsî-i melâhatdür

sakf [1] tavan

M/897 **Sakf** u dîvârına idince nazar / Cûy-ı dil-cûy kıldı bâğa güzer

sâk-ı ‘arş [1] arşın direği

M/481 Yâ meger **sâk-ı ‘arşdur** meşhûn / Yâ sarây-ı cemâle sîm sütûn

sakın [2] Aman ha!

M/1704 Lutf ile eyleme kelâmı **sakın** / ‘Unf ile söyle her peyâmı **sakın**

sakınmak [1] bir şeyi yapmaktan uzak durmak

M/960 **Sakın** âhumdan ey gül-i ra‘nâ / Güli virür fenâya bâd-ı sabâ

sâkî [5] mecliste içki sunan kişi

M/505 Ötesin ko gör imdi ol **sâki** / K’oldı bezm-i letâfetde **sâkî**

M/550 Biri bir **sâkî**-i latîf-endâm / Dil-ber-i la‘l-tâc u la‘lîn-câm

M/554 **Sâkî**-i bezm-i gül o server idi / Nâmile aña lâle dirler idi

M/2371 Lâle k’oldı bu meclise **sâkî** / Oldı dilde mahabbet-i bâkî

sakîm [1] hasta

M/2154 Zî-kerem kim müyesser itdi Kerîm / Gördi sıhhat yüzini kalb-i **sakîm**

sâkin [1] kendi halinde hareketsiz oturma

M/271 Kendü hâlümde ben ferâgatde / **Sâkin** idüm makâm-ı ‘uzletde

saklamak [1] korumak

M/113 Dilümi **sakla** kizb ü gıybetden / Gönlümi kibr ü kîn ü hiddetden

sâl [3] sene, yıl

M/93 Kılsa tâ‘at cihân hezârân **sâl** / İrmez anuñla kibriyâna kemâl

M/511 Rûz-ı ‘ömrüm hezâr **sâl** olsa / Her kılum tende ehl-i kâl olsa

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân **sâl** / Gül’e irmek saña hayâl-i muhâl

salât olmak [1] (sana) selam olsun!

M/248 Saña **olsun** hezâr-bâr **salât** / Dahı ashâb u âlüñe kat kat

sâlikân [1] derviş

M/151 Reh-ber-i **sâlikân**-ı râh oldur / Pâdişâh-ı cihân-penâh oldur

sâlisen [1] üçüncü olarak

M/253 **Sâlisen** mîr-i câmi‘-i kur’ân / İbn-i ‘Affân Hazret-i ‘Osmân

salmak [9]

1. gölge etmek

M/140 **Salmasa** serv-i rif‘ati sâye / Kürsi bulmazdı kadrile pâye

2. göndermek

M/697 Nereye kim **sala** irâdet-i ‘aşk / İderem anda pes ikâmet-i ‘aşk

M/1781 Anı gûş eyleyince Şâh Temûz / Aña da **saldı** ‘asker-i pür-sûz

3. koymak, katmak

M/1812 **Salsa** bir berg-i cân idüp der-baht / Aña yüz reng ile virür perdaht

M/1911 Eyleyüp şehr-i gül-şene seferi / **Salalum** ol diyâra şûr u şeri

M/1960 **Saluban** şehr-i gül-şene şer ü şûr / Olmış idi muzaffer ü mansûr

M/1980 Nice kıldugını temûz zuhûr / **Saldugın** şehr-i gül-şene şer ü şûr

4. koyuvermek

M/1869 **Saldı** topraga cümle varların / Dökdi kahrile berg ü bârların

M/2225 İşidüp anı serv o hâletde / Başını **saldı** kaldı hayretde

sâmân [2] huzur, düzen

M/787 Gitdi elden karâr u **sâmânum** / Odlara yandı derdile cânum

M/1339 Kalmadı gitdi sabr u **sâmânum** / Ölürem boynuña olur kanum

san [1] benzer, andırır

M/448 Enfi hey'etde bir elifdür **san** / Kim cemâl arasında oldı 'ayân

san'at [2] hüner

M/589 Fitnede kıl yarardı dikkatle / Bir kıl üzre yürürdi **san'atle**

M/1814 Dilerse berg-i sebzi kudret ile / Surh ü zerd eyler idi **san'at ile**

sanâyi' [1] sanatlar

M/2404 Pür-**sanâyi'** derûn u bîrûnı / Rişteye çekdi dürr-i meknûnı

sancak [1] bayrak

M/538 Şehr-i Gül-zâr bulmaga revnak / Virdi Şeh-zâde-i Gül'e **sancak**

sancak çekmek [1] bayrağı göndere çekmek

M/412 Serv-i âzâde gibi bâlâ-ser / Kulı biñ ola **sancagını çeker**

sanem [1] put gibi güzel sevgili

M/761 Bir **sanemdür** ki eyleyen meşhûd / Dînüm içün anı ider ma‘bûd

sâniyen [1] ikinci olarak

M/252 **Sâniyen** ‘âdil ü sütûde-siyer / Gevher-i pâk-ı kân-ı ‘adl ‘Ömer

sanki [4]

M/184 **Sanki** burc-ı şerefde mâh-ı tamâm / Ümmühânî evini itdi makâm

M/491 Oldı engüşti **sanki** hâme-i sîm / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/531 Bir hisâr idi sebz-fâm u hasîn / **Sanki** ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/1429 Noktası oldı **sanki** necm-i hevâ / Oldı rûşen anuñla râh-ı safâ

sanmak [16] zannetmek

M/9 **Sanasın** serv dalıdur ol râ / İki bükmiş seherde bâd-ı sabâ

M/83 Ele alsam vüzû‘ içün ibrîk / **Sanuram** pür durur şarâb-ı rahîk

M/86 Mescide her kaçan ki ‘azm iderem / **Sanuram** kûy-ı dil-bere giderem

M/87 Mescide **sanma** hayr içün varuram / Rûy-ı dil-dâra seyr içün varuram

M/89 Der-i dil-berde **sanuram** her dem / Kavşurup hidmetinde el tururam

M/182 Kadre irmişdi kadrile meh-i bedr / **Sanasın** olmışıdı Leyle-i kadr

M/189 Şevkle demdür eyle ‘azm-ı rahîl / **Saña** müştâkdur Hudâ-yı Celîl

M/321 Şöyle **sanduñ** mı ‘âlemi hâlî / Bunı ko eyle himetüñ ‘âlî

M/482 İtdi bâzûsını Hudâ-yı kadîm / **Sanasın** kim iki sebîke-i sîm

M/499 Eyleyen mûyı ol miyâna misâl / **Sanmasun** eylemişdür anca hayâl

M/706 **Sanma** zillet ki ‘aşk devletdür / Devlet-i dehr ‘ayn-ı zilletdür

M/753 Sahnı safvetde oldı çün mir’ât / Mün‘akis olmış anda **san** cennât

M/1143 Nâmumı rûz u şeb ne zikr eyler / Vasl olam mı **sanur** ne fikr eyler

M/2359 Bunı efsâne **sanma** efsûndur / Lafz u ma‘nâsı dürr-i meknûndur

M/2412 Lîk efsânesin **sanma** dürûg / Bulımaz çün dürûg-ı şem‘-i fürûg

M/2423 Olmaya iktidârı hîç söze / Okurın **sana** dahı beyti boza

sararmak [3] korkudan yüzün rengi solmak

M/356 **Sararup** havfdan çü berg-i hazân / Ola endâmı bîd-veş lerzân

M/1825 **Sararup** havfıyıla cümle zerân / Oldı gül-şen dükân-ı reng-rezân

M/1866 **Sararup** ehl-i bâg dehşet ile / Düşdiler hâke havf u haşyet ile

sarây [3]

1. gök bağlamında

M/206 Çün beşinci **sarâya** kıldı hırâm / Tîgin elden kodı o dem Behrâm

M/210 Çün yedinci **sarâya** kıldı duhûl / Oldı Keyvân o şâha bir kara kul

2. ev

M/227 Olup âhir der-i ‘icâzet bâz / Oldı merci‘ yine **sarây**-ı mecâz

sarây-ı cemâl [1] güzellik sarayı

M/481 Yâ meger sâk-ı ‘arşdur meşhûn / Yâ **sarây-ı cemâle** sîm sütûn

sarây-ı hüsn [1] güzellik sarayı

M/435 Olmasa ger o tâk-ı ‘arş-ı semât / Olmaz idi **sarây-ı hüsne** sebât

sârî [1] sirayet eden

M/402 Hükmi âfâka yil gibi **sârî** / Emri her yirde su gibi cârî

sârî olmak [1] bulaşmak, yayılmak

M/1897 Emri mânend-i âb olup cârî / Yil gibi **oldı** hükmi hem **sârî**

satr [1] satır, yazı sırası

M/2402 Her elif serv gibi kad çekdi / Cûy-veş **satr**-ı dehre sed çekdi

savâb [6] doğru

M/249 Hâsseten reh-revân-ı râh-ı **savâb** / Pîşvâyan-ı zümre-i ashâb

M/885 Didi sabr it iñende kılma şitâb / Ki te’ennîdürür tarîk-i **savâb**

M/1381 Didi kim ol durur tarîk-i **savâb** / Yazavuz nâmesine biz de cevâb

M/1677 İdüp a‘yân u ‘askerine hitâb / Didi ey reh-revân-ı râh-ı **savâb**

M/2130 Haste sormakda çokdurur çü sevâb / Aña varmakdurur tarîk-i **savâb**

M/2415 Her ne ise eger hatâ vü **savâb** / ‘Akl-ı pâkümden oldı fethü’l-bâb

savlecân [3] çevgan~ Kutadgu Bilig ve Divânü Lugati’t-Türk’te çevgan yerine “çögen, çevgen”, sonraki yüzyıllarda yazılan edebî metinlerde ise çoğunlukla “çevgân, savlecân” kullanılır (Eyduran, 2009: s. 111).

M/477 Zekanı kûy-ı hüsndür gûyâ / Zülfi ol gûya **savlecân** duta

M/509 Sîmden **savlecândurur** gûyâ / Teber-i peyk-i şâh-ı bahâr

M/699 Hem-çü gûyem fütâde bî-ser ü pâ / Ki urup darb-ı **savlecân**-ı kazâ

savlet [1] gözüpeklik

M/361 Virdi şânında şevket ü **savlet** / Düşmene havf u dosta heybet

savt [4] sesini duyurmak

M/859 Başlayup **savt**-ı ‘âşık-âneyile / İtdi hoş nagmeler terâneyile

M/932 Za‘file eyleridi **savt**-ı hazîn / İşidenler kılurdı zâr u enîn

M/938 Kıldı **savt**-ı hazînile âvâz / İtdi ‘uşşâka nâlesin dem-sâz

M/2208 Okuyup hoş nevâyıla tasnîf / Eyledi şâhı **savtile** ta‘rîf

savt eylemek [1] ses çıkartmak

M/1445 Gâh bir nakş-ı hûb idüp tasnîf / **Eyleridi** anuñla **savt**-ı latîf

sa‘y [3] çaba, emek

M/745 Nefesümle Gül oldı tâze vü ter / Buldı **sa‘yümle** Şehr-i Gül-şen fer

M/1044 Hüsn-i **sa‘yüñle** cümle kâr tamâm / Puhte terbiyyetüñle cümle-i hâm

M/1797 Nâr-ı **sa‘yiyle** anuñ oldı yakîn / Hâmlar puhte puhteler şîrîn

sa‘y eylemek/itmek [2] çabalamak

M/1221 İtmeyüp kâdir oldugumı dirîg / **İdeyin** bu husûsa **sa‘y**-ı belîg

M/1763 Gerçi **sa‘y eyledi** muhâlefete / Gördi kâbil degül mukâvemete

sayd eylemek [1] yakalamak, avlamak

M/1629 Bülbüli **eylediler** âlile **sayd** / Kıldılar ol garîbi zecrile kayd

sâye [8]

1. gölge

M/205 Ki olup **sâyesinde** âsûde / Oldı nûr-ı Cemâli efzûde

M/204 Saldı dördinci çarha çün sâye / **Sâyesi** virdi mihre pîrâye

M/205 Ki olup **sâyesinde** âsûde / Oldı nûr-ı Cemâli efzûde

M/851 Nice câm-ı meyile mest olduñ / Kangı serve çü **sâye** pest olduñ

M/1052 Devr-i hüsnüñde ol fürû-mâye / Pây-mâl oldı nîtekim **sâye**

M/1053 Togmadı **sâye** gibi başına gün / Oldı derd-i firâkile güni dün

2. Hz. Peygamber'in gölgesinin olmayışı mucizesi bağlamında

M/170 Başdan ayağa nûrıdı bâhir / N'ola olmazsa **sâyesi** zâhir

M/171 **Sâye** zulmetden oldı çünki bedîd / Nûrdan sâye eyleme ümmîd

sâye salmak [6] gölge yapmak

M/140 **Salmasa** serv-i rif'ati **sâye** / Kürsi bulmazdı kadrile pâye

M/172 **Sâye salmazdı** hâke gerçi o mâh / Hoş geçer sâyesinde bende vü şâh

M/169 Bulalı serv-i kadrile pâye / **Salmadı** hâke gün gibi **sâye**

M/204 **Saldı** dördinci çarha çün **sâye** / Sâyesi virdi mihre pîrâye

M/214 O kerem-kânı **saldı** çün **sâye** / Kürsiye irdi kadrile pâye

M/1242 Ne zarar ola serv-i bâlâye / **Sala** hâk-i hakîre ger **sâye**

sâye-bân [1] gölgelik Hz. Peygamber'i bir bulutun özel olarak gölgelendirmesi mucizesi bağlamında

M/173 Hüsnine günden irmesün deyü tâb / **Sâye-bân** oldı başı üzre sehâb

sayesinde [1] aracılığıyla

M/172 Sâye salmazdı hâke gerçi o mâh / Hoş geçer **sâyesinde** bende vü şâh

saykal [1] cila

M/704 **Saykal**-ı ‘aşkile çü dest-i hevâ / Kalbüm âyinesine virdi cilâ

sayyâd [2] avcı

M/1584 İtdi fermân bir iki **sayyâda** / Zâlim ü bî-amân u bî-dâde

M/1627 İrdi nâ-gâh ol iki **sayyâd** / Tîre-çeşm ü sitem-ger ü bî-dâd

sâz [20]

1. (musikî) çalgı, çalma

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-**sâz**-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

M/390 Eyle ‘uşşâka nâleñi dem-sâz / Perde-i ‘aşkdan düzet bir **sâz**

M/391 İşidüp Zühre **sâzuñ** âhengin / Yerlere çala reşkile çengin

M/652 **Sâz**-ı ‘uşşâkıla olan dem-sâz / Böyle virdi bu perdeden âgâz

M/1113 Bu gice irdi gûşuma bir **sâz** / Bilsem ol **sâza** kim dürür dem-sâz

M/1446 Kıldı geh Pîş-rev’den âgâzı / Geh fürû-dâşt eyledi **sâzı**

M/2289 Gâh sûzile oldı bezm-efrûz / Gâh **sâzile** saldı meclise sûz

M/2306 Ehl-i bâg aldı **sâz** ele saf saf / Gonce ney tutdı nâzile gül def

M/2311 Olıcak **sâzlarile** sohbet-i hâs / Serv oldı usûlile rakkâs

M/2313 Gâh **sâzile** oldılar dem-sâz / Gâh sûzile itdiler âvâz

2. mûsikî

M/679 Câna âteş bırakdı âvâzuñ / Böyle muhrik neden ola **sâzuñ**

M/939 İtmege hasb-i hâle âgâzı / Düzdi bu resme nagmeye **sâzı**

M/1111 Bilmek içün nedür bu **sâza** sebeb / Nergis-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1115 Vara nazüklügile kimdür gör / Diñleyüp **sâzını** safâsın sür

M/1450 Nâ-gehân irdi gûşına bir **sâz** / Perde-i ‘aşkdan virür âvâz

M/2045 Hîç işidilmez oldı âvâzı / Neden oldı ki pes ola **sâzı**

M/2310 Her biri **sâza** eyleyüp âgâz / Biri birine oldılar dem-sâz

M/2312 İtdi her birine nesîm âheng / İtdi bu **sâz** u sûz ‘âlemi deng

M/2319 Gül de her-dem görüp niyâzın anuñ / Nâzla diñleridi **sâzın** anuñ

sâz ehli [1] müzisyen

M/1109 Ne muganni dürür bu **sâz ehli** / Nice **sâz ehli** belki râz ehli

seb‘a-i semâvât [1] yedi kat gök

M/51 Yazdı pes **seb‘a-i semâvâtı** / Oldı seb‘a’l-mesânî âyâtı

sebak [2] mektep çocuğu, yeni yetme bağlamında

M/77 Seni bilmekde ‘akl-ı tıfl-ı **sebak** / Yine sensin seni bilen ancak

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı **sebak** / Nâme-i hüsne iki eli varak

sebak almak [1] ders almak, öğrenmek

M/2030 Açdı tûmârını yine zanbak / Şevk bâbından **aldı** halk **sebak**

seb‘a’l-mesânî [1] Fâtiha'nın yedi âyeti (Yılmaz, 1992: s. 139).

M/51 Yazdı pes seb‘a-i semâvâtı / Oldı **seb‘a’l-mesânî** âyâtı

sebât [3] kalıcılık

M/213 İrişüp makdemiyle nûr-ı safâ / Her biri buldılar **sebât** ü bekâ

M/435 Olmasa ger o tâk-ı ‘arş-ı semât / Olmaz idi sarây-ı hüsne **sebât**

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i **sebât** ü senâ / Cîm’i âyîne-i cemâl-i Hudâ

sebeb [8]

1. sebep

M/790 Didi bî-hayâ kanı edebüñ / Bu edebsizlige nedür **sebebüñ**

M/1615 Yandum uş çıkdı depemden dûd / Ol **sebebden** libâsum oldı kebûd

M/1726 Ne ‘aceb tîz olur nedür bu gazab / Bu kadar kahr u hiddete ne **sebeb**

M/2085 Yâ İlâhî be-hakk-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma **sebebi**

M/2086 Çünki sensen Müsebbibü’l-esbâb / Bir **sebeb** birle eyle fethü’l-bâb

M/2105 **Sebeb** oldur bu kaydile bende / K’olmışam zülf-i dil-bere bende

2. kaynak

M/1111 Bilmek içün nedür bu sâza **sebeb** / Nergis-i dîde-bânı kıldı taleb

M/1470 Didi kim derdüñe **sebeb** kimdür / Didi ol şâh ki câna yakındur

sebep eylemek [1] neden olmak

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam yâ Rab / **Eyle** cürmüm ‘atâ vü ‘afva **sebeb**

sebeb olmak [3] neden olmak

M/1136 Bu kadar âh u vâha **n’oldı sebeb** / Ne öter ol harîf kanı edeb

M/1517 Korkum ol ‘âkıbet bu şûr u şegab / **Ola** bir ad yavuzlugına **sebeb**

M/1978 Didi âyâ ne hâlet **oldı sebeb** / Ki ihtiyâr oldı saña bunca ta‘ab

sebîke [1] külçe

M/482 İtdi bâzûsını Hudâ-yı kadîm / Sanasın kim iki **sebîke**-i sîm

sebîl [1] yol

M/1412 Elif-i ibtidâda oldı delîl / Kim odur ihtidâya togrı **sebîl**

sebt eylemek [1] kayda geçirmek

M/52 İtdi lâ-ratb u yâbisi ta‘yîn / **Eyleyüp sebt** fî-kitâb-ı mübîn

sebz [4] yeşil

M/1276 İtdi fermân ki eyleyüp tedbîr / Kuralar sahn-ı bâğa **sebz**-i serîr

M/1771 Yine Gül Şâh‘ı kurdı **sebz**-i serîr / Yine oldı sa‘âdetile emîr

M/1814 Dilerse berg-i **sebzi** kudret ile / Surh ü zerd eyler idi san‘at ile

M/2024 Ehl-i bâga idüp ri’âyetler / Halka geydürdi **sebz** hil‘atler

sebzâ-reng [2] yeşil renkli

M/539 Çekdi Gül de livâ-yı **sebzâ-reng** / Buldı fer makdemiyle sebz-evreng

M/892 Bir zümürrüd-hisâr u **sebzâ-reng** / Heşt gûşe niteki heft evreng

sebze [5] ot

M/408 **Sebzeden** yir yüzinde ceyşi füzûn / Hadd ü ‘add ü şümârdan bîrûn

M/1664 Yakdı kıldı cihânı hâkister / Kalmadı yir üstünde **sebze**-i ter

M/1752 **Sebze** yeñiçeri gibi ol ân / Harbesin dikdi turdı cenge hemân

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg **sebze**-i ter / Döşedi sahna atlas-ı ahzar

M/2249 Döşeye sahnı **sebze**-i ferrâş / Ola ashâb-ı bâg hep ‘ayyâş

sebz-evreng [1] yeşil renkli taht

M/539 Çekdi Gül de livâ-yı sebzâ-reng / Buldı fer makdemiyle **sebz-evreng**

sebz-fâm [1] yeşil renkli

M/531 Bir hisâr idi **sebz-fâm** u hasîn / Sanki ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

sebz-gûn [1] yeşil renkli

M/974 Nâr-ı âhumla yandı mı keyvân / Ki karardı bu **sebz-gûn** eyvân

sebz-pûş olmak [1] yeşillere bürünmek, yeşillenmek

M/261 Cennete dönmüş idi bâğıla râğ / **Sebz-pûş olmış** idi deştile dağ

secde eylemek/itmek [3] secdede bulunmak

M/193 İşidüp ol beşâreti Ahmed / **Eyledi** şükr ü **secde**-i bî-hadd

M/1431 Geldi zevk u safâyıla vecde / Hâke yüz sürdi **eyledi secde**

M/2149 Geldi tekrâr şevkile vecde / **İtdi** ‘aşkile pâyine **secde**

secde-i şükr itmek [1] şükür secdesi eylemek

M/232 Şâd olup irdiler safâya kamu / **Secde-i şükr idüp** Hudâ’ya kamu

sed çekmek [1] set çekmek, suyun akışını kesmek amacıyla duvar inşa etmek

M/2402 Her elif serv gibi kad çekdi / Cûy-veş satr-ı dehre **sed çekdi**

sedd eylemek [1] mani olmak, engellemek

M/1034 İtme pâ-mâl o nâ-tüvânı meded / **Eyle** tûfân-ı kahra lutfuñı **sedd**

sedd-i İskender [1] İskender’in seddi Türk akınlarına karşı Sasanilerin inşa ettiği Gürgan seddi (sedd-i İskender)

M/357 Fitne-i Ye’cûcı kılmaga hazer / Oldı ser-hadde **sedd-i İskender**

sefer [1] savaş için yola çıkma

M/1997 Gördi andan **sefer** tedârükini / Şehr-i bâga güzer tedârükini

sefer eylemek [4]

1. yolculuk yapmak

M/646 **Eyledi** gâh Mülk-i Rûm'a **sefer** / Gâh kıldı Diyâr-ı Şâm'a güzer

M/839 Eyleyüp ol diyârdan güzeri / Cânib-i bahre **eylemiş seferi**

M/1979 Terk idüp zevk ü râhat-ı hazeri / Çeke bu resme zahmet-i **seferi**

2. savaşmak için yola çıkmak

M/1911 **Eyleyüp** şehr-i gül-şene **seferi** / Salalum ol diyâra şûr u şeri

sefer kılmak [2]

1. yolculuk yapmak

M/119 Kıl yoluñda tevekküli reh-ber / Ki **kılam** Ka'be-i murâda **sefer**

2. savaşmak için yola çıkmak

M/1744 İrdi Şâh-ı Bahâr'a hem bu haber / Ki 'adû **kıldı** bu yanaya **sefer**

sefîd [2] beyaz

M/1915 Gerçi kâfûr-veş **sefîd**-'izâr / Lîk kâfûr gibi bârid-kâr

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü **sefîd** / Lîk bârid tabî'atı çü hadîd

sefîne-i eş'âr [1] şiir mecmuası

M/525 Ki elinden hemîşe 'âşık-vâr / Düşmez oldı **sefîne-i eş'âr**

sehâ [2] cömertlik

M/1898 'Ayn-ı zulm içre eyleyüp ihsân / Oldı dest-i **sehâsı** sîm-efşân

M/1946 Oldı dest-i **sehâsı** sîm-efşân / Sîme gark itdi 'âlemi yek-sân

sehâb [1] bulut

M/173 Hüsnine günden irmesün deyü tâb / Sâye-bân oldı başı üzre **sehâb**

seher [4] tan

M/9 Sanasın serv dalıdur ol râ / İki bükmiş **seher**de bâd-ı sabâ

M/258 Bir **seher** kim nesîm-i cân-perver / Dehre virmişdi zînet ü zîver

M/561 Gözine gelmeyince mey eseri / Gözin açmazdı hâbdan **seheri**

M/2072 Eyleyüp her **seher** münâcâtı / 'Arz iderdi Hudâ'ya hâcâtı

seher-geh [4] sabah vakti

M/596 Bir **seher-geh** ki subh-ı âyine-dâr / İtdi sâfî cemâlin âyine-vâr

M/1179 Bir **seher-geh** ki leyl-i zulmânî / Ref' olup irdi subh-ı nûrânî

M/1270 Bir **seher-geh** ki husrev-i hâver / Aldı şevkile destine sâger

M/2237 Bir **seher-geh** ki açılup devrân / Gül gibi gülmişidi rûy-ı cihân

seher-gâh [1] sabah vakti

M/548 Her **seher-gâh** olup gül-âb-efşân / Uyarurdı güli sabûh-keşân

seherî [3] seher vakti

M/13 Lâm'ı üstünde şeddesi **seherî** / Berg-i sünbülde katre dâneleri

M/1048 Der-i dil-dâre varıcak **seherî** / Hâk-i pâyine idicek güzeri

M/2071 Nâleden bir dem olmazidi berî / Vird idinmişdi nâle-i **seherî**

sehhâr [1] sihirbazi büyücü

M/476 Nice Hârût gibi **sehhârı** / Eyledi sihr ile giriftârı

sehî [1] düz, doğru

M/351 Bir **sehîdür** ki cûdı olsa rekem / Tayy ide nâmesini Hâtem o dem

sehî-kâmet [1] fidan boylu

M/429 Gelse reftâra ol **sehî-kâmet** / Cânı yok servüñ eyleye hareket

sehv [1] yanılgı

M/2425 Hattı bî-vech elifle ide hatâ / Ola hattında **sehv** birle hatâ

sehv secdesi [1] sehiv secdesi: Namazdaki bazı kusurları telâfi etmek için yapılan secde (Öğüt, 2009, s. 318).

M/125 Kıl sücûdumda ‘akl u fikrümi mahv / Gayr fikrile kılma **secdem sehv**

sekenât [1] durma, duruş. Kur’an-ı Kerîm okurken durulacak yerleri belirlemek için kullanılan bir kırâat terimi (Yılmaz, 2022: s. 15).

M/16 **Sekenâtına** yiridür dirsem / Oldı rûy-ı zemînde bâğ-ı irem

sekrân olmak [1] sarhoş olmak

M/1295 Serv **olup** câm-ı şevkile **sekrân** / Raksa girdi hevâyıla ol ân

selâm [2] esenleme

M/1383 Evvelâ itdi Hakk’a hamd ü senâ / Hem Resûl’a **selâm**-ı lâ-yuhsâ

M/2058 Anı bul kanda ise ikdâm it / Aña iltüp **selâmum** ikrâm it

selâmet [1] esenlik

M/1252 Zevk iden derd-i ‘aşk lezzetini / İstemez sıhhat ü **selâmetini**

selâm eylemek/ itmek [4] selam söylemek

M/187 Hazret-i ‘izzet eyleyüp ikrâm / Saña **itdi** hezâr-bâr **selâm**

M/900 Serve pes irdi vü **selâm itdi** / Serv ikrâm idüp kıyâm itdi

M/1376 Benden **eyle selâm** o bî-mâre / İvmesün irdi derdine çâre

M/2109 Saña gül **eyleyüp selâm** ü du‘â / Hâtıruñ sordı ey esîr-i belâ

selâm ola [1] selam olsun!

M/257 **Ola** her birine hezâr **selâm** / Biñ tahiyyât u ‘izzet ü ikrâm

selâm virmek [2] selamlamak

M/842 Göricek anı Bülbül-i nâ-kâm / **Virdi** ta‘zîm ü ‘izzetile **selâm**

M/2222 İrdi serv-i revâna **virdi selâm** / Göricek serv eyledi ikrâm

selef [1] kendinden önce gelen, yerine geçilen

M/347 Cümle ‘Osmâniyâna hayr-ı halef / Yâd-gâr-ı şehen-şehân-ı **selef**

semâ [1] gökyüzü

M/1070 Cümle sırr-ı nihâna ‘âlimsen / Cümle ‘arz u **semâya** hâkimsen

semâ‘ itmek [2] Tasavvuf ehlinin, müzik âletleri de çalınarak söylenen neşidelere uyup vecde gelmeleri, raksetmeleri, dönmeleri (Gölpınarlı, 1977: s. 290).

M/675 Bir zamân turdı istımâ‘ itdi / Şevk ü zevkile çok **semâ‘ itdi**

M/915 Anı çün serv istimâ‘ itdi / Şevke geldi vü çok **semâ‘ itdi**

semât [1] yer edinen

M/435 Olmasa ger o tâk-ı ‘arş-ı **semât** / Olmaz idi sarây-ı hüsne sebât

semek [1] balık

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı ‘âşık tek / Oldı biryân derûn-ı mâda **semek**

semen-rûy [1] yasemin yüzlü

M/1361 Kerem ıssı bülend-himmet idi / Bir **semen-rûy** ü serv-kâmet idi

semm-nâk [1] zehirli

M/997 Olmadı mı bir ef‘î-i **semm-nâk** / Ki beni eyleyeydi zehri helâk

semme vechu’l-lâh [1] İlâhî zât. “Doğu da Allah'ındır, batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır.” (Bakara 2/115).

M/105 Kande kılsa nazar dil-i âgâh / Ola meşhûdı **semme vechu’l-lâh**

semt [1] taraf

M/1804 Aña **semt**-i şimâl olup me’vâ / Dehre bel eyleridi cûd u ‘atâ

sen [112] teklik ikinci kişi

M/10 Bâğ-ı rahmetde goncedür ol hâ / ‘Arz ider her zamân cinânı **saña**

M/29 Şem‘-i gül-zârı **sen** uyandurduñ / Lâleyi dâğlar ile yandurduñ

M/34 Hamd ider **sañа** cümle mürde vü hay / Buñı iş‘âr ider ve inne min şey

M/35 Kimse hamd idemez **sañа** elyak / Hamdi sen kıl geri **sañа** ancak

M/59 Hüsn-i hûbânda cilve-ger **sensin** / Nitekim eylesem nazar **sensen**

M/67 Yine olduñ cemâlüñe ‘âşık / **Sensen** ancak gerü **sañа** lâyık

M/69 Kimde kim olduñ ise **sen** nâzır / Oldı ‘âşıklugıla ol zâhir

M/70 Cümle **sensin** olan hakîkat-ı hâl / Mâsivâ arada hayâl-i muhâl

M/77 **Seni** bilmekde ‘akl-ı tıfl-ı sebak / Yine **sensin seni** bilen ancak

M/92 **Sen** ganîsen gınâdurur sıfâtuñ / **Sañа** bir kârı hayr u ma‘siyetüñ

M/95 Gerçi yok **sañа** tâ‘atüm yâ Rab / Lîk vardur itâ‘atüm yâ Rab

M/101 **Seni** görsün ne yañа baksa gözüm / Olsun aduñ **senüñ** dilümde sözüm

M/103 Ki olup keşf-i câna sırr-ı vücûd / Kande baksam **sen** olasan meşhûd

M/187 Hazret-i ‘izzet eyleyüp ikrâm / **Sañа** itdi hezâr-bâr selâm

M/192 **Sañа** müştâkdur melekler hep / **Sañа** ser-geştedür felekler hep

M/237 Müznibînüñ şefî‘i **sensen** çün / Enbiyânuñ refî‘i **sensen** çün

M/239 **Senden** umar şefa‘ati ‘âlem / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/248 **Sañа** olsun hezâr-bâr salât / Dahı ashâb u âlüñe kat kat

M/278 Geldi bir dem irişdi dehre hayât / Hayy isen **sen** de eylegil harekât

M/292 Bülbül-i bâğa irdi cûş u hurûş / Neden olmak bu resme **sen** hamûş

M/333 Didi ey yâr hem-dem ü gam-hâr / **Sañа** yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/371 Ey kerem kânı **sensin** ol server / K’irdi ‘adlüñle ‘âleme zîver

M/388 ‘Âlemüñ **sen** de nükte-dânisen / Bülbül-i gül-şen-i ma‘ânîsen

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle ol şehre nâmdur bil **sen**

M/639 **Sen** şehâ hüsnile müsellemsen / Cümle hûbâna şâh-ı a‘zamsan

M/640 Kim ola **saña** eyleye inkâr / Meger ol kimse k’ola dîdesi târ

M/684 Bu kemâl ile **sen** bu hâletde / Neden olmak bu resme zilletde

M/710 ‘Akl u fikrüñ kimüñ tufeylidür / **Seni** Mecnûn iden ne Leylî’dür

M/711 **Seni** derdile eyleyüp mu‘tâd / Nice Şîrîn’dür eyleyen Ferhâd

M/716 Didi Bülbül eyâ latîf-elhân / Diñle hâlüm ki ola **saña** ‘ayân

M/727 Benüm ahvâlüm uş budur ki ‘ayân / Eyledüm bir bir anı **saña** beyân

M/728 Di **senüñ** de ne resmedür revişüñ / Neredendür ‘aceb gelüp gidişüñ

M/730 Cüst ü cû itmeden murâduñ ne / **Saña** kim dirler ola aduñ ne

M/731 Cismüñe kangı câydur mebde’ / Neredür **saña** mevlid u menşe’

M/732 Nefesüñden gelür çü bûy-ı vefâ / Şüphe yokdur ki **sensen** ehl-i safâ

M/737 Ben de ehl-i hevâ bir abdâlem / Bu hevâda **senüñle** hem-hâlem

M/791 **Sen** gedâya ne kudret ü mikdâr / K’olasan şehr-yâre ‘âşık-ı zâr

M/798 Olsa ‘ömrüñ eger hezârân sâl / Gül’e irmek **saña** hayâl-i muhâl

M/873 **Seni** sevk itdi devlete Bârî / Kıldı rûzî cemâl-i dil-dârı

M/874 **Seni** kûy-ı nigâre irgüreyin / Meclis-i şehr-yâre irgüreyin

M/875 Nefesüñden irişdi cânuma zevk / İdeyin meclis-i Gül’e **seni** sevk

M/887 **Seni** kûy-ı nigâra ilgideyin / Serv-i der-bâne âşinâ ideyin

M/888 Umaram ol vesîle ile **saña** / Hazret-i Gül’den ire bûy-ı vefâ

M/898 Didi **sen** bunda bir dem ârâm it / Kılma dem murg-ı kalbüñi râm it

M/942 Diñle hâlüm hikâyet eyleyeyin / **Sağa senden** şikâyet eyleyeyin

M/958 Kıla tâ subh olınca hâyile hû / **Sen** olup hârlarile hem-pehlû

M/1018 Aña cevr ü cefâ bir olmadı ya / **Seni** sevdiyse kâfir olmadı ya

M/1019 **Seni** sevmek günâhsa aña eger / Bârî öldür günâhdan kurtar

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi **senden** eger / Haşre deñlü kalurdı tîre kamer

M/1057 Gerçi kim derd ü mihneti çokdur / **Senden** artuk kimesnesi yokdur

M/1061 Fikri **sensen** dilinde subhile şâm / Zikri **sensen** yine dilinde müdâm

M/1062 **Sañadur** nâzı ger iderse niyâz / Kıblesi sañadur kılursa namâz

M/1071 **Saña** ma‘lûmdur benüm hâlüm / Müşkil oldı ziyâde ahvâlüm

M/1152 Uyumaz nâlişüñden ehl-i çemen / Şâh-ı Gül bî-huzûrdur **senden**

M/1154 Şâh-ı gül hayli ıztırâb itdi / **Saña** hışmeyleyüp ‘itâb itdi

M/1223 **Seni** ol şâha terbiyet ideyin / Kâdir oldukca takviyet ideyin

M/1231 Bende düşdi olup **saña** bende / Derd-i ‘aşkile oldı efgende

M/1238 **Saña** cân ile ‘âşık olmışdur / Râh-ı ‘aşkuñda sâdık olmışdur

M/1350 **Sende** nâzile bâd-ı istignâ / Yile virdi vücûdum itdi hevâ

M/1391 Lâzım oldı ki ey esîr-i belâ / Eyleyem **saña** şefkatile vefâ

M/1393 **Saña** ‘arz-ı cemâl eyleyeyin / Müstehakk-ı visâl eyleyeyin

M/1467 Didi çün derddür **saña** dil-hâh / Derde sabr it nedür bu nâle vü âh

M/1474 Didi yok dil-berüñ vefâsı **saña** / Didi besdür anuñ cefâsı bañа

M/1477 Didi rahm eylemez **saña** cânân / Didi kim rahmider ola Sübhân

M/1529 Ne işüñ var harîm-i sultânda / Şâh der-gâhı kanda **sen** kanda

M/1531 Bu ne hengâmedür k'idersen **sen** / Tahta kal'a mı oldı yohsa çemen

M/1534 Yohsa bir gün **seni** helâk iderin / Sîneñi tîgumile çâk iderin

M/1542 'Irz-ı şâhîye bu ola mı revâ / Ki geçe **sağa** bir gedâ pâşâ

M/1550 Kıymadum lîk havf idüp **senden** / Kıldum ammâ ki red bu gül-şenden

M/1552 N'eyledi **sağa** bu gedâ-yı fakîr / K'urasan cânına cefâyıla tîr

M/1603 **Sen** de beñzer ki 'aşka yâr olduñ / Ki bu resme za'îf ü zâr olduñ

M/1607 **Seni** kim saldı hâke zilletle / **Seni** kim yakdı dâğ-ı hasretle

M/1608 **Sen** de bencileyin olup pâ-mâl / Gamdan olduñ gibi za'îfü'l-hâl

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be hey miskîn / Yanalum derdümüz **senüñle** hemîn

M/1706 Di ki ey sâde olma âsûde / Yohsa kahrum salar **seni** oda

M/1712 Şehri teslîm idüp **sen** el çekesen / Hâk-i hâlüme tohm-ı 'afv ekesen

M/1766 Gâlib olursa ger **sağa** düşmen / Kaçmak evlâ durur turuşmakdan

M/1801 Kaldı hâlî çü milket-i gül-şen / Diñle imdi nic'oldı kıssayı **sen**

M/1978 Didi âyâ ne hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı **sağa** bunca ta'ab

M/1990 Cümle a'dânı târ-mâr ideyin / **Seni** şehrinde şehr-yâr ideyin

M/2083 Yine **senden** olur meded yâ Rab / İşigüñdür baña sened yâ Rab

M/2084 Nice bir âh-ı cân-güdâz ideyin / **Sen** tururken kime niyâz ideyin

M/2086 Çünki **sensen** Müsebbibü'l-esbâb / Bir sebeb birle eyle fethü'l-bâb

M/2096 **Seni** kim kıldı eyleyüp tezvîr / Kafes-i derd ü mihnet içre esîr

M/2097 Ne yirüñdür **senüñ** bu teng kafes / Bâg-ı vâsi' fezâya eyle heves

M/2098 **Saña** lâyık degül esîr olmak / Kafes-i gamda pây-gîr olmak

M/2109 **Saña** gül eyleyüp selâm ü du‘â / Hâtıruñ sordı ey esîr-i belâ

M/2176 **Senden** irür irürse çâre yine / Meded eyle o hâk-sâre yine

M/2192 Kala habs içre bir kemâl ehli / O belâ issi **sen** vebâl ehli

M/2267 **Seni** gül da‘vet itdi sohbetine / Gördi lâyık na‘îm-i vuslatına

M/2276 Merhamet kılmadum **saña** hergiz / Olmaduñ baña âşnâ hergiz

M/2281 Didi **senden** gelen baña hoşdur / Ger cefâ ola ger vefâ hoşdur

M/2282 Baña **senden** gelen olur mergûb / Hûbdan cümle fi‘l olur mahbûb

M/2283 Kanumı itmişem helâl **saña** / Katl iderseñ de yok vebâl **saña**

M/2284 **Senüñ** içündürür tenümde bu cân / Al gerek vasl vir gerek hicrân

M/2333 Kime virdi bekâ bu çarh-ı denî / Ki koya anı vü **seni** vü beni

M/2354 Olmadı çün müyesser aña bekâ / Var kıyâs it olur mı **saña** baña

M/2358 Ey bu evrâka eyleyen nezeri / **Sende** varısa ma‘rifet eseri

M/2362 Garazum kıssadan me’âl dürür / **Saña** vü baña hasb-i hâl dürür

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân / **Sende** iki sıfat dur ol ey cân

senâ [3]

1. övgü

M/1065 Ol fakîrüñ du‘âsın al şâhum / Merhamet kıl **senâsın** al şâhum

M/1414 Oldı sâ hem-ser-i sebât ü **senâ** / Cîm’i âyîne-i cemâl-i Hudâ

2. yakarış

M/2089 Sıdkile ola ger du‘â vü **senâ** / Âsmân-ı kabûl olur ana câ

senâ eylemek/itmek [8] övmek

M/379 Çün du‘âdur garaz du‘â idelüm / Sıdk u ihlâs ile **senâ idelüm**

M/1226 Vardı şâh-ı güle du‘â itdi / Hâke yüz sürdi vü **senâ itdi**

M/1323 İbtida nâmeyi idüp inşâ / Hakk’a hamd **itdi** vü Resûl’a **senâ**

M/1383 Evvelâ **itdi** Hakk’a hamd ü **senâ** / Hem Resûl’a selâm-ı lâ-yuhsâ

M/2049 Didiler **eyleyüp** du‘â vü **senâ** / Ey Gül-i gül-sitân- hüsn ü behâ

M/2186 **Eyledi** sıdkile du‘â vü **senâ** / Şart-ı hizmet ne ise itdi edâ

M/2206 **İtdi** bülbül de şâha medh ü **senâ** / Yüz urup hâk-i pâye kıldı du‘â

M/2265 İşidicek nesîm-i rûh-efzâ / **Eyledi** şâha çok du‘â vü **senâ**

sened [2] dayanak

M/2083 Yine senden olur meded yâ Rab / İşigüñdür baña **sened** yâ Rab

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha veled / Rûhdur k’oldı ‘akl aña **sened**

seng [1] taş

M/1749 La‘l-i şeşper alup ele Lâle / **Sengler** hâzır eyledi Jâle

senüñ [4] senin

M/74 Kudretüñde **senüñ** hıred hayrân / ‘Akl u fehm ü hayâl ser-gerdân

M/101 Seni görsün ne yaña baksa gözüm / Olsun aduñ **senüñ** dilümde sözüm

M/241 Gerçi cürm ü günâhuma hadd yok / Lutf u ihsânuña **senüñ** ‘add yok

M/328 K’añıla haşredek olup yâduñ / Hem anuñ adı hem **senüñ** aduñ

ser [4]

1. baş

M/80 **Ser**-i bî-magzumu pür itdi hevâ / N’ola düşsem meye habâb-âsâ

M/473 Sîb gerçi **ser**-i fevâkihdür / Sîbden ol hezâr kez bihdür

M/925 Bülbül olup elinde perverde / Yiri var idi tâc-veş **serde**

2. zirve, en üst nokta

M/1770 **Ser**-i kûh üzre eyleyüp ârâm / ‘Ayş ü nûş eyledi nice eyyâm

ser-âmed [2] başı çeken, baş köşede yer alan

M/423 Zülfi kim fitnede **ser-âmeddür** / Dil-i miskîne ‘ömr-i mümteddür

M/590 Fitnesi çok firîbi bî-had idi / Zülf-i dil-ber gibi **ser-âmed** idi

ser-â-ser [1] baştan başa

M/1651 Tutdı dehri **ser-â-ser** âteş-vâr / Saldı dünyâya dest-i kahr ile nâr

ser-bülend [1] başı yüce

M/902 Didi ey **ser-bülend** ü ‘âlî-kadr / Taht-ı rif‘atde şâh-ı sâhib-sadr

serd [14]

1. soğuk

M/1102 Tab‘-ı **serdini** şevkile germ it / Dil-i sahtını lutfile nerm it

M/1823 Kime kahr itse ‘arz idüp dem-i **serd** / Havf ile eyler idi beñzini serd

M/1872 Kıssa derdine eyleyen ruhı zerd / Böyle urdı bu arada dem-i **serd**

M/1873 Mülk-i maġribde varidi bir şâh / Dem-i **serdile** mû’zî vü cân-gâh

M/1874 Demi **serd** ü tabî‘atı bârid / Re’yi fâsid ü rü’yeti müfsid

M/1875 Hâsılı i‘tidâlden bîrûn / Tab‘-ı **serdile** halka zulmi füzûn

M/1878 Dem-i **serdile** mahv olur dûzah / Sıfat-ı zâtı irümemiş yoh

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi eyler berd / Lîk ider zulmı dehri dûzah-ı **serd**

M/1880 Dem-i **serdiyle** düşdi âvaha halk / Ki ısındı ‘azâb-ı dûzaha halk

M/1883 Dem-i **serdinden** üşüyüp her kes / Hânesin kıldı kendüye mahbes

M/1889 Gördi men‘ eylemez o dem **serdi** / Âteşe vardı el karışdurdı

M/1909 Rûyı havfumla zerddür anuñ / Demi kahrumla **serddür** anuñ

M/1910 Nefes-i **serdile** olup âmir / Didi a‘vânına oluñ hâzır

2. sert, kaba

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür merd / Derde düş derde yohsa kalduñ **serd**

serdâr [3]

1. önder

M/137 Ol ki **serdâr**-ı enbiyâ oldur / Serv-sâlâr-ı asfiyâ oldur

2. komutan

M/1742 Ceyşe **ser-dâr** idüp hemân anı / İlerü saldı Gül-şen'e anı

M/1917 Anı **ser-dâr** idüp Şitâ fi'l-hâl / Eyledi Şehr-i Gül'-şene irsâl

serd-mizâc [1] soğuk mizaç

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk **serd-mizâc** / Âb idi geh safâda gâh zücâc

serd-tab‘ [1] soğuk mizaçlı

M/1840 Germ-rev **serd-tab‘** server idi / Lakabın berg-rîz dirler idi

ser-encâm [1] bir işin sonu

M/298 Ölmez ol kimse kim **ser-encâmı** / Hayr olup dilde yâd ola nâmı

ser-firâz [4] seçkin, mümtaz

M/480 Hey'eti nûr u fi‘li âteşdür / Server ü **ser-firâz** u ser-keşdür

M/571 **Ser-firâz** u bülend ü ‘âlî kadr / Şehr-i gül-şende mîr-i sâhib-sadr

M/1360 **Ser-firâz** idi ehl-i gül-şende / Ehl-i râz idi cümle-i fende

M/1364 Didi ey **ser-firâz** u ‘âlî-kadr / Kasr-ı himmetde mîr-i sâhib-sadr

ser-fürû‘ itmek [2] baş eğmek

M/200 Eyledi çün ikinci çarhı mesîr / **Ser-fürû‘ itdi** hâmesi gibi tîr

M/307 Bu kuyûd ile bend olup her dem / **Ser-fürû itmişem** misâl-i kalem

ser-gerdân [4] hayranlıktan başı dönmüş

M/74 Kudretüñde senüñ hıred hayrân / ‘Akl u fehm ü hayâl **ser-gerdân**

M/671 Olup âşüfte ‘aşkile her ân / Olmışidi cihânda **ser-gerdân**

M/773 Olup emriyle yil gibi pûyân / Olmışam bu hevâda **ser-gerdân**

M/1015 Nice bir ola zâr ü **ser-gerdân** / Eyle ol derd-mendüñe dermân

ser-geşte [4] başı dönmüş

M/192 Saña müştâkdur melekler hep / Saña **ser-geştedür** felekler hep

M/612 Bu nice ‘ârız-ı münevverdür / K’aña **ser-geşte** mâh-ı enverdür

M/739 Beni **ser-geşte** eyleyüp bu hevâ / Hâsılum bâde virdi kıldı fenâ

M/1014 Oldı **ser-geşte** mihrüñlie o zâr / Hâkden kaldur eyle lutfuñı yâr

ser-güzeşt [3] başından geçenler

M/736 Diñle ahvâlüm ideyin takrîr / Diyeyin **ser-güzeştümi** bir bir

M/1222 Hâlüñi yâre ‘arz idüp bir bir / Kılayın **ser-güzeştüñi** takrîr

M/2224 Eyledi **ser-güzeştini** takrîr / Söyledi cümle hâlini bir bir

ser-had [1] sınır, hudut

M/357 Fitne-i Ye’cûcı kılmaga hazer / Oldı **ser-hadde** sedd-i İskender

ser-hoş olmak [1] sarhoş olmak

M/2007 Serv oldı safâyıla ol ân / **Ser-hoş olup** hevâyıla raksân

serî‘ [1] hızlı

M/1696 Berk gibi **serî‘** sür’atde / Âteş-i vakt idi tabî‘atde

ser-i fındık [1] fındık kurdu

M/472 Gabgabıdur cemâl bâğına sîb / **Ser-i fındıkdan** irmemiş âsîb

ser-i merd [1] yiğit kişi

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet ey **ser-i merd** / Cisme irüp tagayyür olur zerd

serîr [4] taht

M/529 Bildi kim lâyık-ı sa‘âdetdür / Müstahikk-i **serîr**-i devletdür

M/940 Ki **serîr**-i letâfetüñ şâhı / Evc-i burc-ı melâhatüñ mâhı

M/1276 İtdi fermân ki eyleyüp tedbîr / Kuralar sahn-ı bâğa sebz-i **serîr**

M/1771 Yine Gül Şâh‘ı kurdı sebz-i **serîr** / Yine oldı sa‘âdetile emîr

serîre geçmek [2] tahta çıkmak

M/2034 Yine **geçdi serîre** husrev-i gül / Saçların çözdi şevkile Sünbül

M/2038 Şâh-ı gül **geçdi** çün **serîrine** / Vardı a‘yânı yirlü yirine

ser-keş [1] dik başlı

M/480 Hey’eti nûr u fi‘li âteşdür / Server ü ser-firâz u **ser-keşdür**

ser-mest [2] kendinden geçmiş

M/1168 Nice dem yatdı bî-hod ü **ser-mest** / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne mest

M/1533 Turma bir dahı ey gedâ bunda / Gezme **ser-mest** ü bî-nevâ bunda

ser-mest olmak [2] sarhoş olmak

M/1300 Sâgar-ı ‘aşkile **olup ser-mest** / Olmışidi hevâyıla hem-dest

M/2316 Bülbül **olup** safâyıla **ser-mest** / Nâle eylerdi şevkile peyvest

ser-nâme [1] söz başı, ön söz, mukaddime

M/47 ‘Akl-ı kül oldı bâ-ı bismillâh / Oldı **ser-nâme**-ı kelâmullah

ser-nigûn olmak [1] tepetakla olmak

M/951 Elem-i ‘aşkile zebûn oldum / Çâh-ı mihnetde **ser-nigûn oldum**

ser-tâ-pâ [3] baştan ayağa

M/176 Âfitâb idi çeşmi **ser-tâ-pâ** / Püşt ü rûy aña bir olursa revâ

M/770 Devr idüp rûy-ı dehri **ser-tâ-pâ** / Bulmadum misl ü beñdeşin kat‘â

M/1598 Girdügiyçün bu nakşa **ser-tâ-pâ** / Ehl-i gül-şen Benefşe dirdi aña

ser-tâ-ser [8] baştan başa

M/986 Ebr tutdı cihânı **ser-tâ-ser** / Hâlüme beñzer aglamak ister

M/1282 Aldı zerrîn kadeh ele nergis / Toldı şevkile **ser-te-ser** meclis

M/1639 Âteş-efşân olup zebân-ı kalem / Demidür yaza **ser-te-ser**-i ‘âlem

M/1739 Nûr idi gerçi cismi **ser-tâ-ser** / Lîk fi’linde nârdan eser

M/1882 Ki girüp raksa halk **ser-tâ-ser** / Her biri bir bucakda çeng çalar

M/1926 Şiddetile çü şehre buldı zafer / ‘Askeri tutdı şehri **ser-tâ-ser**

M/2348 Ya Ferîdûn kanı k’olup server / Hükm iderdi cihâna **ser-tâ-ser**

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle ger olınsa nazar / Her yıl olur bu kıssa **ser-tâ-ser**

ser-tîz [1] sivri uçlu, keskin

M/1498 Gamze-i cân-sitân gibi hûn-rîz / Tîr-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

ser-tîz eylemek [1] keskinleştirmek

M/949 Kasd idüp câna gamze-i hûn-rîz / Zulm şemşîrin **eyledi ser-tîz**

ser-tîz itmek [1] keskinleştirmek

M/614 Bu nice gamzedür k’olup hûn-rîz / **İtdi** tîgini zulmile **ser-tîz**

serv [41]

1. servi

M/6 Elif'i **serv**-i bâğ-ı rahmetdür / Gonce-i zanbak-ı hidâyetdür

M/9 Sanasın **serv** dalıdur ol râ / İki bükmiş seherde bâd-ı sabâ

M/26 Lâle şevküñle dâğ-gam-ber-dil / **Serv** 'aşkuñla mest-pâ-der-gil

M/140 Salmasa **serv**-i rif'ati sâye / Kürsi bulmazdı kadrile pâye

M/169 Bulalı **serv**-i kadrile pâye / Salmadı hâke gün gibi sâye

M/268 **Serv** şevkile raksa girmişdi / 'Âleme hoşça hâlet irmişdi

M/412 **Serv**-i âzâde gibi bâlâ-ser / Kulı biñ ola sancagını çeker

M/428 **Serv** ayagına balta ol urdı / Pençesini çenâruñ ol burdı

M/429 Gelse reftâra ol sehî-kâmet / Cânı yok **servüñ** eyleye hareket

M/1242 Ne zarar ola **serv**-i bâlâye / Sala hâk-i hakîre ger sâye

M/2402 Her elif **serv** gibi kad çekdi / Cûy-veş satr-ı dehre sed çekdi

2. selvi boylu sevgili

M/851 Nice câm-ı meyile mest olduñ / Kangı **serve** çü sâye pest olduñ

3. mesnevînin kahramanı. Gülizar şehrinin bekçisi Servi (özel ad)

M/576 Bir bülend-iktidâr-ı server idi / **Serv** dirlerdi bir yüce er idi

M/887 Seni kûy-ı nigâra ilgideyin / **Serv**-i der-bâne âşinâ ideyin

M/899 Tururban ben bu yolda merd-âne / Diyeyin hâli **Serv**-i der-bân'e

M/900 **Serve** pes irdi vü selâm itdi / **Serv** ikrâm idüp kıyâm itdi

M/901 Sürdi **servüñ** türâb-ı pâyine yüz / Suladı yaşı yir yüzin düpdüz

M/915 Anı çün **serv** istimâ‘ itdi / Şevke geldi vü çok semâ‘ itdi

M/917 **Serv**-i der-bândan oldı çün fermân / Girdi gül-zâre bülbül-i nâlân

M/918 Göricek **Serv'i** hâke yüz sürdi / **Serv** ayag üzre hizmete turdı

M/922 ‘Ahd-i sâbıkda **Serv**-i ‘âlî-şân / Peder-i Bülbüle olup der-bân

M/926 Bilicek anı **serv**-i nîkû-nâm / Bülbül'e itdi ‘izzet ü ikrâm

M/930 Rûz u şeb **servile** olup bülbül / Eyleridi terennüm ü gulgul

M/1122 Geldi gördi ki bir felek-zede mest / **Servile** hem-ser olmış ü hem-dest

M/1124 **Serve** hâlin sorup nezâketile / Hep haber aldı bir zerâfetile

M/1186 **Serv**-i bâlâyıla olup hem-dest / Oturur hasretile vâlih ü mest

M/1280 Şâh-ı gül sadra geçdi devletile / **Serv** ayag üzre turdı hizmetile

M/1295 **Serv** olup câm-ı şevkile sekrân / Raksa girdi hevâyıla ol ân

M/1748 **Serv** hem ihtimâm idüp cedele / Aldı bir jeng-i beste nîze ele

M/1947 **Serve** geydürdi hil‘at-ı sîmîn / Kıldı gül-zârı sîmile tezyîn

M/2007 **Serv** oldı safâyıla ol ân / Ser-hoş olup hevâyıla raksân

M/2028 **Serv**-i der-bân yine olup hoş-kâm / Râstî itdi hidmetine kıyâm

M/2222 İrdi **serv**-i revâna virdi selâm / Göricek **serv** eyledi ikrâm

M/2225 İşidüp anı **serv** o hâletde / Başını saldı kaldı hayretde

M/2227 Yine **servile** bülbül oldı enîs / Didiler her birine hayra celîs

M/2248 Yine üslûb-ı sâbık üzre müdâm / Eyleye **serv** hidmetine kıyâm

M/2311 Olıcak sâzlarile sohbet-i hâs / **Serv** oldı usûlile rakkâs

M/2372 **Serv** kim vasfı bunda hâsıldur / Sıfat-ı istikâmet-i dildür

server [14] önder

M/342 Mir-i‘âlî-tebâr u ferruh-zâd / **Server**-i nîk-nâm u nîk-nihâd

M/371 Ey kerem kânı sensin ol **server** / K’irdi ‘adlüñle ‘âleme zîver

M/480 Hey’eti nûr u fi‘li âteşdür / **Server** ü ser-firâz u ser-keşdür

M/554 Sâkî-i bezm-i gül o **server** idi / Nâmile aña lâle dirler idi

M/567 Bir bahâdır-ı garîb-**server** idi / Her zamân kârı tîg u hancer idi

M/576 Bir bülend-iktidâr-ı **server** idi / Serv dirlerdi bir yüce er idi

M/747 Şehr-i Gül-şen ‘aceb nice yirdür / Şâh Gül didügüñ ne **serverdür**

M/1095 Hazret-i Âdem-i sâfî hakkı / Ya‘nî ol **server**-i vefî hakkı

M/1130 Bir kemâl ehli hûb **server** imiş / Her kemâlâtla hüner-ver imiş

M/1698 Olmışidi nesîme ol **server** / Nesebile birâder-i mih-ter

M/1738 Meger a‘yânı içre bir **server** / Var idi tab‘ı rûşen ü enver

M/1840 Germ-rev serd-tab‘ **server** idi / Lakabın berg-rîz dirler idi

M/1912 Anı gördi münâsib ol **server** / Göndere şehr-i gül-şene ‘asker

M/2175 Didi peyk-i nesîme ey **server** / İrişür makdemüñle ‘âleme fer

server olmak [1] önderlik etmek

M/2348 Ya Ferîdûn kanı **k’olup server** / Hükm iderdi cihâna ser-tâ-ser

serv-kad [1] servi boylu

M/533 İçi pür cümle bî-bedellerile / **Serv-kad** lâle-had güzellerile

serv-kâmet [1] servi boylu

M/1361 Kerem ıssı bülend-himmet idi / Bir semen-rûy ü **serv-kâmet** idi

serv-sâlâr [1] başında giden

M/137 Ol ki serdâr-ı enbiyâ oldur / **Serv-sâlâr**-ı asfiyâ oldur

setr [1] örtü

M/220 Ref‘ olup **setr**-i zulmet-i kesret / Oldı tâbende pertev-i rahmet

sevâb [2] sevap

M/1214 N’ola ger kesb idüp **sevâb**-ı cezîl / Lutfuñ olsa bu derd-mende delîl

M/2130 Haste sormakda çokdurur çü **sevâb** / Aña varmakdurur tarîk-i savâb

sevâbit [1] yıldızlar

M/212 Kıldı zâtü’l-burûca çün harekât / Irüp andan **sevâbite** berekât

sevdâ [2] aşk

M/797 Gel bu **sevdâyı** ko ki müşkildür / Hâsılı bir hevâ-yı bâtıldur

M/1476 Didi gam çekme geç bu **sevdâdan** / Didi geçdüm anuñla dünyâdan

sevk [2] geçmek, yönelmek

M/290 Mesnevîye irince **sevk**-i kelâm / Ol harîf-i zarîf ü nikû-nâm

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet emri tamâm / İrdi teftîş-i hâle **sevk**-i kelâm

sevk eylemek [2] göndermek

M/517 **Eyledi** bir mu‘allime anı **sevk** / Tabı tâ hân-ı ‘ilmden ala zevk

M/1419 Sîni **eyler** sa‘âdete dili **sevk** / ‘Arz ider şînı câna sûret-i şevk

sevk irmek [1] yönelmek

M/2187 ‘Âkıbet aña **irdi sevk**-i kelâm / K’eyleye hâl-i bülbüli i‘lâm

sevk itmek [2] yöneltmek

M/873 Seni **sevk itdi** devlete Bârî / Kıldı rûzî cemâl-i dil-dârı

M/875 Nefesüñden irişdi cânuma zevk / **İdeyin** meclis-i Gül’e seni **sevk**

sevmek [6] sevdalanmak

M/805 Gül’e olsam ‘aceb mi zâr u esîr / Şimdi mi **sevdi** pâd-şâhı fakîr

M/1018 Aña cevr ü cefâ bir olmadı ya / Seni **sevdiyse** kâfir olmadı ya

M/1019 Seni **sevmek** günâhsa aña eger / Bârî öldür günâhdan kurtar

M/1513 **Severem** diyü eyleye âhı / Kıla rüsvâ cihâna ol şâhı

M/1541 Ne revâdur bir oñmaduk evbâş / **Severem** diyü nâmuñ eyleye fâş

M/1644 Âteş-i vakt idi gazab çagı / İrdügini **severdi** yakmagı

Sevr [1] Boğa burcu

M/1670 Tâbiş-i çarhı eyleyüp sûzân / Hamel ü **sevri** eyledi biryân

seyr [5]

1. hoşlanarak bakma

M/87 Mescide sanma hayr içün varuram / Rûy-ı dil-dâra **seyr** içün varuram

2. seyir, yolculuk

M/217 **Seyri** andan çü müntehâ oldı / İrişüp sidreye saf â buldı

M/647 Gâh şevkile Hind'e 'azm itdi / Gâh **seyr**-i Hıtâ'ya cezm itdi

M/840 Ya'nî kim Cûy-ı sâf u rûşen-dil / 'Âlemüñ **seyrine** olup mâ'il

3. dolaşmak

M/1931 Şöyle itdi yasak kim her-kes / Kılmaya **seyr**-i bâg u râga heves

seyre çıkmak [1] dolaşmaya çıkmak

M/841 Bâğdan taşra seyre çıkmışidi / Göñli seyr ü sülûke akmışidi

seyr eylemek [4]

1. yolculuk etmek, dolaşmak, gezmek

M/630 Şark u garbı tamâm **seyr eyle** / ‘Âlemi subh u şâm seyr eyle

M/645 Uçdı gitdi orada nîte ki tayr / Gûşe gûşe cihânı **eyledi seyr**

2. izlemek

M/277 Ne tursun cihânı **seyreyle** / Ne cihân kim cinânı **seyreyle**

M/630 Şark u garbı tamâm seyr eyle / ‘Âlemi subh u şâm **seyr eyle**

seyr itmek [12]

1. izlemek, bakmak

M/104 Rûy-ı hûbânda **seyr idem** hüsnüñ / Bâğ u bûstâñda **seyr idem** hüsnüñ

M/579 Hâk-i magribden eylese harekât / Maşrıkı **seyr iderdi** ol sâ‘at

M/632 Var mı hem-tâ cemâlüme **seyr it** / Kim irişmiş kemâlüme **seyr it**

M/1286 Cûy-ı dil-cûy anı çü **seyr itdi** / Oldı bî-hûş kendüden gitdi

2. gezmek, dolaşmak, seyahat etmek

M/643 ‘Âlemi gûşe gûşe **seyr ideyin** / Şarka vü garba dek varup gideyin

M/651 **Seyr iderken** cihânı leyl ü nehâr / Diñle gör kıssa n’oldı âhir-i kâr

M/824 **Seyr idüp** nice biñ tilâl ü cibâl / Görmedüm hüsnüñe nazîr ü misâl

M/1444 Bu makâmâtı **seyr idüp** her-dem / Gâh zîr itdi nagmesin geh bâm

M/1449 Giyüp egnine şeb-revâne kabâ / **Seyr ider** bâğda tek ü tenhâ

M/1591 **Seyr iderken** cihânı zâr u hazîn / Gördi bir gûşede ki bir miskîn

seyr kılmak [1] seyretmek

M/629 Rûm u Şâm’ı gezüp temâşâ kıl / Geşt-i kûh eyle **seyr**-i sahrâ **kıl**

seyr ü sülûk [1] gezip dolaşma

M/841 Bâğdan taşra seyre çıkmışidi / Gönli **seyr ü sülûke** akmışidi

sezâ [1] layık, münasip

M/2405 Zurafânuñ enîsi olsa **sezâ** / ‘Urefânuñ celîsi olsa revâ

sezâ olmak [1] layık, münasip olmak

M/160 Gerçi hullet Halîl’e oldı kabâ / Aña tâc-ı mahabbet **oldı sezâ**

sezmek [1] zannetmek

M/623 **Sezmezem** kim yaratmış ola Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem içre cemîl

sıdk [9]

1. doğruluk

M/112 **Sıdkı** dâ’im baña şi‘âr eyle / Şükr-i in‘âmuñı disâr eyle

M/379 Çün du‘âdur garaz du‘â idelüm / **Sıdk** u ihlâs ile senâ idelüm

M/1025 Didi ey subh-ı sâdık-ı enver / Virdi **sıdkuñ** cihâna zînet ü fer

M/1026 Nûr-ı **sıdkıla** kalbüñ enverdür / Gün gibi halka **sıdkuñ** ezherdür

M/2089 **Sıdkile** ola ger du‘â vü senâ / Âsmân-ı kabûl olur ana câ

2. bağlılık

M/1027 Kalbümi kıl safâyıla gül-şen / Eyle ol mâha **sıdkumı** rûşen

M/1068 Başladı **sıdk** ile münâcâta / ‘Âlimü’s-sırr ve’l-hafiyyât’a

M/2186 Eyledi **sıdkile** du‘â vü senâ / Şart-ı hizmet ne ise itdi edâ

sıfât [9] bir kimsenin veya şeyin vasfı, özelliği

M/92 Sen ganîsen gınâdurur **sıfâtuñ** / Saña bir kârı hayr u ma‘siyetüñ

M/223 Ref‘ olup perde-i hudûd-ı cihât / Ne hudûd-ı cihât cümle **sıfât**

M/1100 Cümle esmâyıla **sıfâtuñ** içün / Bî-kem ü keyf pâk zâtuñ içün

M/1878 Dem-i serdile mahv olur dûzah / **Sıfat**-ı zâtı irümemiş yoh

M/2205 Sordı bir bir cemî‘-i ahvâlin / Bildi cümle **sıfat** ü ef‘âlin

M/2372 Serv kim vasfı bunda hâsıldur / **Sıfat**-ı istikâmet-i dildür

M/2377 Ol ki didüm temûz şâh u hazân / Sende iki **sıfat** dur ol ey cân

M/2389 Bu **sıfâta** hazân disem lâyık / Ki hazân vasfın eyledüm sâbık

M/2391 İdüp elbet tabî‘atı fâsid / Bu **sıfatdan** mizâc olur bârid

sıgâr u kibâr [2] küçük büyük (herkes)

M/270 ‘Ayş içün cümle-i **sıgâr u kibâr** / Bâğ u râğa giderdi leyl ü nehâr

M/2259 Gördi kim varise **sigâr u kibâr** / Cümle hâzır meger ki bülbül-i zâr

sığmak [1] uygun olmak

M/225 Anı gördi ki göremez anı göz / Anı işitdi k’ana **sığmaz** söz

sıhhat [2] sağlık

M/1252 Zevk iden derd-i ‘aşk lezzetini / İstemez **sıhhat** ü selâmetini

M/2154 Zî-kerem kim müyesser itdi Kerîm / Gördi **sıhhat** yüzini kalb-i sakîm

sırr [6] sır

M/102 Şöyle tolsun mahabbetüñle göñül / Pertev-i **sırr**-ı vahdetüñle göñül

M/103 Ki olup keşf-i câna **sırr**-ı vücûd / Kande baksam sen olasan meşhûd

M/1070 Cümle **sırr**-ı nihâna ‘âlimsen / Cümle ‘arz u semâya hâkimsen

M/1315 Sabr idegördi bülbül-i şeydâ / Kimseye **sırrın** itmedi ifşâ

M/1621 Hâlümi kimse itmedi ma‘lûm / Kimseye **sırrum** olmadı mefhûm

M/1788 Kande gitdügi olmayup ma’lûm / Kimseye **sırrı** olmadı mefhûm

sîb [4] elma

M/472 Gabgabıdur cemâl bâğına **sîb** / Ser-i fındıkdan irmemiş âsîb

M/473 **Sîb** gerçi ser-i fevâkihdür / **Sîbden** ol hezâr kez bihdür

M/474 Ele girmez kalur o **sîb** ayva / Dimeye rahm idüp eger elma

Sidre [2] Sidre ağacı, Cebrail’in gidebildiği son uçtaki ağaç

M/217 Seyri andan çü müntehâ oldı / İrişüp s**idreye** saf â buldı

M/218 **Sidre’ye** deñlü eyledi çü hırâm / Reh-beri anda eyleyüp ârâm

sîh [2] ok

M/764 Hışmile cismi nîtekim Mirrîh / Çekmiş erbâb-ı ‘aşka hancer ü **sîh**

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün mirrîh / Pür idi cümle ‘uzvı hancer ü **sîh**

sihr [4] sihir, büyü

M/319 **Sihr**-i Sübhân olursa eş’âruñ / Kimse koymaz kulaga güftâruñ

M/439 ‘Aynı kim ‘ayn-ı sihr-i mutlakdur / **Sihr**-i ‘ayn dinilse ger hakdur

M/476 Nice Hârût gibi sehhârı / Eyledi **sihr** ile giriftârı

M/762 Gözleri nâzile mükahhaldür / Kâküli **sihrile** müselseldür

sihr-i mutlak [1] mutlak sihir

M/439 ‘Aynı kim ‘ayn-ı **sihr-i mutlakdur** / Sihr-i ‘ayn dinilse ger hakdur

sileh-dâr [1] Osmanlı’da sarayın silahlarından sorumlu görevli

M/411 Biñ **sileh-dârı** var Sûsen-vâr / Cümle jengâr-pûş u hancer-dâr

sileh-dârı olmak [1] silahlardan sorumlu olmak

M/565 **Olmış** idi gülüñ **sileh-dârı** / Rûz u şeb pâs-dârı vü yârı

sîm [9] gümüş

M/481 Yâ meger sâk-ı ‘arşdur meşhûn / Yâ sarây-ı cemâle **sîm** sütûn

M/482 İtdi bâzûsını Hudâ-yı kadîm / Sanasın kim iki sebîke-i **sîm**

M/491 Oldı engüşti sanki hâme-i **sîm** / Kılmaga lutf âyetin terkîm

M/509 **Sîmden** savlecândurur gûyâ / Teber-i peyk-i şâh-ı bahâr

M/1037 Gerçi yokdur elinde **sîmile** zer / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi yeter

M/1899 Şu kadar saçdı **sîmi** itdi kerem / Gark-ı **sîm** oldı cümle-i ‘âlem

M/1946 Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân / **Sîme** gark itdi ‘âlemi yek-sân

M/1947 Serve geydürdi hil‘at-ı sîmîn / Kıldı gül-zârı **sîmile** tezyîn

sîm-efşân olmak [2] gümüş saçmak

M/1898 ‘Ayn-ı zulm içre eyleyüp ihsân / **Oldı** dest-i sehâsı **sîm-efşân**

M/1946 **Oldı** dest-i sehâsı **sîm-efşân** / Sîme gark itdi ‘âlemi yek-sân

sîmîn [2] gümüşe benzer

M/501 Nâfı kim çeşme-i letâfetdür / Havz-ı **sîmîn**-i kasr-ı cennetdür

M/1947 Serve geydürdi hil‘at-ı **sîmîn** / Kıldı gül-zârı sîmile tezyîn

sîmîn-ten [1] gümüş gibi beyaz tenli

M/1356 Meger ashâb-ı şehr-i gül-şenden / Var idi bir civân-ı **sîmîn-ten**

sîm-ten [1] gümüş gibi beyaz tenli

M/1359 **Sîm-ten** bir civân-ı hurrem idi / Tayyib ahlâkile mükerrem idi

sîn [2] Arap alfabesinde bir harf

M/5 Mîm'i üstünde **sîn**-i sultânî / Gonce ağzında jâle dendânı

M/1419 **Sîni** eyler sa'âdete dili sevk / 'Arz ider şînı câna sûret-i şevk

sîne [17]

1. sine, göğüs

M/136 **Sîne**-i pâki mahzenü'l-esrâr / Vech-i pür-nûrı matla'ü'l-envâr

M/406 Kimse urmaz kimesneye sûzen / **Sîne**-i Bülbül'e meger ki diken

M/496 **Sînesi** oldı tahta-yı billûr / Yâ meger cennet içre levha-i nûr

M/654 **Sînesi** rîş ü kalbi pür-teşvîş / Bir nemed-pûş u bî-nevâ dervîş

M/690 Didi kim bir fakîr ü gam-nâkem / **Sîne** biryân u dîde nem-nâkem

M/781 Bu nice tîrdür ki dest-i kazâ / Kıldı **sînem** aña nişân-ı belâ

M/1003 Bir gün ola bulup biri fursat / **Sînemi** çâk ideydi bî-minnet

M/1080 Acımaz kimse hâlüme bir dem / Meger ancak bu yârelü **sînem**

M/1293 Deste alınca lâle la'l ayag / Yakdı şevkile **sîneye** bir dâğ

M/1306 **Sîneden** derdile o mest ü harâb / Nâleler eyleridi hem-çü rebâb

M/1330 Koma hasretde cân-ı gam-nâki / Odlara yakma **sîne**-i çâki

M/1479 Didi **sîneñ** dilerse tîg-i belâ / Didi cân alsa dimeyem aña lâ

M/1558 Ki idüp çâk bu deñlü cevr ü cefâ / Urasan **sînesine** tîg-i belâ

M/1589 Ol zamânda ki bülbül-i gam-nâk / **Sînesi** hârdan olup sad-çâk

M/2062 Cânuña geçdi hancer-i mihnet / **Sîneñi** deldi nâvek-i fürkat

2. gönül

M/880 Didi ey Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ zerre deñlü **sînede** gam

M/1331 Rûz u şeb hasretile nâlânam / **Sîne** biryân u dîde giryânam

sîne-çâk/sinesin çâk itmek/eylemek [4] göğsünü yaralamak

M/950 Beni derdile **sîne-çâk itdi** / Cânuma geçdi uş helâk itdi

M/1525 **Sînesin** tîgumile **çâk ideyin** / Dökeyin kanını helâk ideyin

M/1534 Yohsa bir gün seni helâk iderin / **Sîneñi** tîgumile **çâk iderin**

M/1549 **Eyleyüp sînesini** tîg ile **çâk** / Kasd kıldum k'ideydüm anı helâk

sîne-çâk olmak [3] göğsü yaralanmak

M/777 Dest-i şevkile **sîne-çâk oldı** / Derd-i 'aşkile derd-nâk oldı

M/2046 Yohsa **olup** gamile **sînesi çâk** / Oldı mı kûy-ı gamda derdile hâk

M/2048 Hârdan yohsa irişüp âzâr / **Oldı** mı **sîne-çâk** ol bîmâr

sîne-fürûz [1] gönül yakan

M/680 Neden ola terennümüñde bu sûz / Kim olupdur bu resme **sîne-fürûz**

sînesin dögmek [1] göğsünü dövmek, çok acı çekmek

M/374 **Sînesin** kimse **dögmez** idüp esef / Yed-i deffâfdan meger kim def

sinn [1] diş

M/470 Dürc-i la‘l içre **sinni** dürr ü güher / Oldı mahfî ki bula revnak u fer

sipâh olmak [1] asker olmak

M/266 Şehr-i gül-zârda olup gül şâh / **Olmış** idi şükûfe cümle **sipâh**

sipâriş kılmak [1] ısmarlamak

M/2112 Ne ki **kılmışdı** gül **sipârişler** / Söyleyüp kıldı çok nevâzişler

siper tutmak [1] kalkan tutmak

M/1753 Bozdogan aldı gonce omuzuna / Gül **siper tutdı** cengiçün yüzine

sipihr [6] gökyüzü

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i hâne-i cûd / Ahter-i neyyir-i **sipihr**-i vücûd

M/183 Ol gice mâh-ı âsmân-ı kemâl / Ahter-i neyyir-i **sipihr**-i celâl

M/760 Âf-tâb-ı **sipihr**-i behcetdür / Husrev-i mesned-i melâhatdür

M/1041 Görüp anı **sipihre** yüz tutdı / Kodı mâhı vü mihre yüz tutdı

M/2330 ‘Âkıbet irişüp cefâ-yı **sipihr** / Oldı tebdîl kahr u kîneye mihr

M/2332 Anlara da **sipihr**-i kîne-güzâr / Sundı câm-ı fenâyı âhir-i kâr

sirâyet itmek [1] geçmek, yayılmak

M/1679 Kahrum **itdi sirâyet** etrâfa / Tâbum irişdi kâfdan kâfa

sirişte [1] yoğrulmuş

M/658 Tıyneti ‘aşkile **sirişte** idi / Nâmesi ‘aşkile nüvişte idi

sît [1] şöhret

M/2343 Yâ Süleymân kanı ki etrâfa / **Sîti** irmişdi kâf’dan kâf’a

sitem-ger [1] zalim

M/1627 İrdi nâ-gâh ol iki sayyâd / Tîre-çeşm ü **sitem-ger** ü bî-dâd

Sîvâs [1] Sivas ili. Timur ile Yıldırım Bayezid’in karşılaştığı Ankara savaşı öncesi Timur’un Sivas’ta yaptığı katliam bağlamında

M/359 İrmese bîm-i tîgi Tahmâs’a / Kâr-ı Tîmûr irürdi **Sîvâs’a**

siyâh [1] kara, karanlık

M/970 Gördi kim virdi câna hayli ‘azâb / Didi idüp şeb-i **siyâha** hitâb

siyeh-kâr [1] esmer

M/587 Biri bir düzd-i şeb-rev ü ‘ayyâr / Bir **siyeh-kâr** Hindû-yı tarrâr

siyeh-rû [1] kara suratlı

M/591 Bir **siyeh-rû** vü tîre-dil-i ‘ayyâr / Nâmı olmışdı Sünbül-i tarrâr

siz [1] saygı bildiren söz

M/1995 **Size** gerçi bu kâr zahmetdür / Lîk ben hâk-sâre minnetdür

sohbet [8] görüşüp konuşma, toplantı

M/23 Meclis-ârâ-yı bezm-gâh-ı çemen / Zînet-efzâ-yı **sohbet**-i gül-şen

M/1279 Emr-i ‘âlî irince ol sâ‘at / Cümle tertîb olındı hep **sohbet**

M/1830 ‘Âkıbet ‘arz idüp bürûdetini / Sovudup tagıdurdı **sohbetini**

M/2250 Bıragup tîgi sûsen-i âzâd / Dilde tertîb-i **sohbeti** kıla yâd

M/2253 **Sohbet** esbâbın itdiler tertîb / Virdiler bezm-i bâga zîver ü zîb

M/2267 Seni gül da‘vet itdi **sohbetine** / Gördi lâyık na‘îm-i vuslatına

M/2298 Rûz çünkim tagıtdı **sohbetini** / Kıldı âmâde câm-ı ‘işretini

M/2311 Olıcak sâzlarile **sohbet**-i hâs / Serv oldı usûlile rakkâs

sohbet eylemek [1] sohbet etmek

M/1303 Gam u derdile **sohbet eyler** idi / O dahı başka ‘işret eyler idi

sohbet kılmak [3] eğlence düzenlemek

M/1275 Şâh-ı gül ‘ayşa eyleyüp ‘işret / Şehr-i gül-şende **kılmaga sohbet**

M/2041 İşleri rûz u şeb olup ‘işret / **Kıldılar** zevk ü şevkile **sohbet**

M/2299 **Kılmaga** şâh mâhile **sohbet** / İtdi encüm felekde cem‘iyyet

soñra [3] arkadan gelen bölüm veya zaman

M/50 Altına **soñra** kâtib-i takdîr / Âyete’l-kürsî eyledi tahrîr

M/53 **Soñra** âyât-ı beyyinât yazup / Müteşâbihle muhkemât yazup

M/1871 ‘Âkıbet diñle aña gerdiş-i dehr / Lutf idüp **soñra** nice eyledi kahr

sormak [5]

M/464 Ger **sorarsan** zebânı bülbüldür / Ki âşiyân aña gonce-i güldür

M/919 **Sordı** hâlin hikâyetin bir bir / Bildi şükr ü şikâyetin bir bir

M/1124 Serve hâlin **sorup** nezâketile / Hep haber aldı bir zerâfetile

M/1977 Şâh **sordı** bahâra rihletini / Şehr-i Gül-zâr’dan ‘azîmetini

M/2205 **Sordı** bir bir cemî‘-i ahvâlin / Bildi cümle sıfat ü ef‘âlin

sovudmak [1] soğutmak, araya soğukluk girmesi

M/1830 ‘Âkıbet ‘arz idüp bürûdetini / **Sovudup** tagıdurdı sohbetini

sovuk [2] soğuk

M/1780 Didiler çıkdı şunda bir taga / Bir **sovuk** sulu hûb yaylaga

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir **sovuk** yüzlü şahs-ı berf-lakab

sovumak [1] soğumak

M/1891 Görüp anuñ bürûdetin cûlar / **Sovudı** kendü kendüden sular

soymak [1] giysilerini çıkarmak

M/1868 **Soydı** hep ehl-i bagı eyledi ‘avr / Kurudı kaldı her biri bî-zevr

soyunmak [1] üzerindekileri çıkartmak

M/2233 **Soyunup** şevkile kabâsını / Aña virdi kamu libâsını

söylemek [12]

1. dile getirmek, konuşmak

M/168 Hadd-i i‘câzın itmege ma‘lûm / **Söyledi** aña berre-i mesmûm

M/320 Didi kim bu ne sözdür ey gâfil / Bunu hâşâ ki **söyleye** ‘âkil

M/387 **Söyle** ey bülbül-i sühan-perdâz / K’açılur sözüñ ile perde-i râz

M/461 Câna yâkûtdur dile yâkût / **Söylese** cân revândur itse sükût

M/1284 Kılmaga vasf-ı meclisi rûşen / Dil uzatdı ki **söyleye** sûsen

M/1597 Dili var lîk nutka kudreti yok / Hâlini **söylemege** tâkati yok

M/1610 **Söyle** hâlüñ nedür be hey miskîn / Yanalum derdümüz senüñle hemîn

M/1623 Kudretüm yok ki **söyleyem** hâlüm / Bilmedi hîç kimse ahvâlüm

M/2224 Eyledi ser-güzeştini takrîr / **Söyledi** cümle hâlini bir bir

2. iletmek

M/1701 Gül-şene eyle ‘azm sür’atile / **Söyle** şâh-ı bahâra hiddetile

M/1704 Lutf ile eyleme kelâmı sakın / ‘Unf ile **söyle** her peyâmı sakın

M/2112 Ne ki kılmışdı gül sipârişler / **Söyleyüp** kıldı çok nevâzişler

söyleşmek [1] konuşmak

M/1901 **Söyleşürken** umûr-ı memleketi / Her tarafdan idüp mükâlemeti

söyler olmak [1] bahsetmeye başlamak

M/542 Bûy-ı hulkıyla toldı cümle meşâmm / Lutfını **söyler oldı** hâss u ‘âmm

söyleşmek [1] muhabbet etmek

M/921 **Söyleşürken** ol iki ehl-i hüner / Âşinâ çıkdı birbiriyle meger

söyletmek [1] söylemesine müsaade etmek

M/1142 Bizi her şeb uyutmaz efgânı / Dahı **söyletmeñüz** o nâlânı

söyünmek [3] söndürgil söyündürmek: söndürmek (Dilçin, 2009: s. 204).

M/115 Gazabum âteşin **söyündürgil** / Tama‘ vü hırsumı göyündürgil

M/973 Şem‘-i kevkeb **söyündi** mi n’oldı / ‘Akd-i Pervîn göyündi mi n’oldı

M/1729 Kılmasun ‘arza nâr-ı âzârın / Âb-ı tîgum **söyündürür** nârın

söz [37] laf, söz

M/101 Seni görsün ne yaña baksa gözüm / Olsun aduñ senüñ dilümde **sözüm**

M/225 Anı gördi ki göremez anı göz / Anı işitdi k’ana sığmaz **söz**

M/300 Didüm ey yâr- ı hurrem ü handân / **Sözlerinden** irişdi rûha revân

M/301 Hoş didüñ **sözlerüñ** kamu hakdur / Her kim inkâr iderse ahmakdur

M/309 Nice olsun keşîde zevk u safâ / K’ola **söz** ‘arsasında kûy-ı riyâ

M/387 Söyle ey bülbül-i sühan-perdâz / K’açılur **sözüñ** ile perde-i râz

M/462 Lebi hakkında gerçi **söz** çokdur / Ne diyem ol dehâna kim yokdur

M/504 Hâssa **söz** çogıdı açsam leb /Lîk tutdı dehânı dest-i edeb

M/513 Bir kılına olımayam vassâf / Her **sözümde** bulınsa biñ evsâf

M/689 **Sözini** gûş idüp anuñ Bülbül / Eyledi zevk ü şevkile gulgul

M/707 **Sözini** çün Nesîm gûş itdi / Cûş idüp şevkile hurûş itdi

M/735 Bu **sözi** gûş idince peyk-i Nesîm / Didi lutfeyle ey civân-ı kerîm

M/774 Gûş idince bu **sözi** Bülbül-i zâr / Hâke düşdi vü kıldı zâr hezâr

M/801 Çünki gûş itdi bu **sözi** Bülbül / Eyledi nâleler kılup gulgul

M/857 İtmezem lîk nâmını izhâr / Bilene hod ider **sözüm** iş‘âr

M/870 Cûy-ı dil-cûy idüp bu **sözleri** gûş / İtdi kalbi safâ vü zevkile cûş

M/903 Bir **sözüm** var eger degülse edeb / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/1131 Bu **sözi** çünki itdi gül ısgâ / Katı hazz itdi sürdi hayli safâ

M/1224 Ola kim eyleyüp **sözüm** makbûl / Kıla ol şâh lutfını mebzûl

M/1472 Didi niçün **sözüñ** perîşândur / Didi fikrümde zülf-i cânândur

M/1518 Diñledi bu **sözi** çü hâr-ı dilîr / Her kılı tende oldı bir şemşîr

M/1544 Ne revâdur ki aldanup **sözine** / Açılup şevkile gülüp yüzine

M/1545 Bir levende bu deñlü yüz viresen / **Sözine** ragbetile gûş urasan

M/1551 İşidüp bu **sözi** gül-i hoş-bû / Hışma geldi didi ne işdür bu

M/1570 Bu **sözi** hâr işitdi çün gülden / Her kılı tende oldı bir sûzen

M/1582 İşidicek bu **sözi** Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı didi kim ey yâr

M/1687 Bu **sözi** işidince şâh-ı temûz / Saldı hiddet odı derûnına sûz

M/1702 Nefesüñ germ ü nutkuñı tîz it / **Sözi** pür-sûz u âteş-engîz it

M/1835 Bu **sözi** gûş idince şâh-ı hazân / Oldı şevkile zer-feşân çü zerân

M/1849 Kıldı Yaprakdöken çü bu **sözi** gûş / Yola oldı revân ü oldı hamûş

M/1906 Diñledi çün bu **sözi** şâh-ı şitâ / Katı bârid gelüp didi ne revâ

M/2054 Bu **sözi** gûş idüp gül-i ra‘nâ / Didi hayf u dirîg kim o gedâ

M/2067 Bu **sözi** gûş idüp Nesîm hemân / İtdi Şâh’a du‘â vü oldı revân

M/2106 İşidüp **sözlerini** peyk-i nesîm / Didi ey künc-i mihnet içre mukîm

M/2161 Güft ü gû oldı arada vâfir / Çün tamam oldı **sözleri** âhir

M/2184 Bu **sözi** gûş idüp nesîm hemân / Yir öpüp gitdi şâha dek ol ân

M/2423 Olmaya iktidârı hîç **söze** / Okurın sana dahı beyti boza

söz açmak [1] lafa girmek, konuşmak

M/2179 Yüri şâh-ı cîhân'a 'izzetile / Her tarafdan **söz aç** zerâfetile

söze gelmek [1] konuşmak

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / **Söze gel** yine vir cihâna hayât

su [4] su

M/402 Hükmi âfâka yil gibi sârî / Emri her yirde **su** gibi cârî

M/1780 Didiler çıkdı şunda bir taga / Bir sovuk **sulu** hûb yaylaga

M/1891 Görüp anuñ bürûdetin cûlar / Sovudı kendü kendüden **sular**

M/2033 Toldı 'âlem behişt gibi sürûr / **Sular** oldı safâda 'ayn-ı zuhûr

su'âl [1] soru

1481 Gördi kim ol gedâ-yı bî-hor o hâb / Her **su'âline** virdi hûb cevâb

su'âl itmek/kılmak [2] sormak

M/852 Didi Bülbül ki ey huceste-hısâl / Hâlümi gör gamumdan **itme su'âl**

M/1601 Kendüye anı eyleyüp hem-hâl / Geldi **kıldı** o derd-mende **su'âl**

subh [14] sabah

M/180 Bir gice kim çü **subh**-ı rûz-efrûz / ‘Âlem olmışdı rûşen ü bîrûz

M/526 **Subh** kim dehre nûr saçıldı / Bâğ-ı hazrâda bir gül açıldı

M/596 Bir seher-geh ki **subh**-ı âyine-dâr / İtdi sâfî cemâlin âyine-vâr

M/958 Kıla tâ **subh** olınca hâyile hû / Sen olup hârlarile hem-pehlû

M/968 Gördi bu zulmetüñ nihâyeti yok / Hîç **subh**-ı safâ ‘alâmeti yok

M/981 Niçün urmaya **subh**-ı sâdık-dem / Nefesin yohsa tutdı mı nâlem

M/984 Revzen-i **subh** oldı mı beste / Yohsa kandîl-i mihr işkeste

M/1024 Kodı mâhı o ‘âşık-ı bî-tâb / **Subha** sûz-ı dilile itdi hitâb

M/1060 Giceler **subha** dek olup bî-dâr / Derdile nâmuñı ider tekrâr

M/1179 Bir seher-geh ki leyl-i zulmânî / Ref‘ olup irdi **subh**-ı nûrânî

M/1272 **Subh** o câmile mest olup bî-bâk / Eyledi şevkile girîbân çâk

M/1273 Bu tarafdan gül-i güşâde-zamîr / Gördi kim kıldı **subh** dehri münîr

M/1274 Toldı âfâk şevkile şâdî / Pîr-i **subh** itdi ‘ayşa irşâdı

M/2327 **Subha** dek ‘ayş u nûş idüp e’l-hak / Virdiler bezm-i ‘işrete revnak

subh-dem [1] sabah vakti

M/1999 İrdi nâ-gâh **subh-dem** Nev-rûz / Kıldı âfâkı makdemi pîrûz

subh-ı mihr [1] sabah güneşi

M/1047 **Subh-ı mihrüñden** urmasa ger dem / Nûr-ı vechini mahv iderdi zalam

subh-ı sâdık [2] tan yerinin ağarması (Devellioğlu, 2010: s. 1120).

M/1023 Böyle dirken o ‘âşık-ı pür-gam / Urdı nâ-gâh **subh-ı sâdık**-dem

M/1025 Didi ey **subh-ı sâdık**-ı enver / Virdi sıdkuñ cihâna zînet ü fer

subh olınca [2] sabaha dek

M/1537 Gezüp etrâf-ı gül-şeni nâ-çâr / Eyledi **subh olınca** âhile zâr

M/2328 Gelmeyüp gözlerine zerrece hâb / İçdiler **subh olınca** bâde-i nâb

subh u şâm/subh ile şâm [2] sabah akşam

M/630 Şark u garbı tamâm seyr eyle / ‘Âlemi **subh u şâm** seyr eyle

M/1061 Fikri sensen dilinde **subhile şâm** / Zikri sensen yine dilinde müdâm

sûd [6] kazanç

M/352 Oldı ‘adli ile halk âsûde / Cûdı gark itdi ‘âlemi **sûde**

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat **sûd** / ‘Aşkile yakdı cânı niteki ‘ûd

M/1066 İtdi vâfir bu resme güft ü şünûd / İrmedi gördi kim birinden **sûd**

M/1461 Didi kim ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk kârında var mı ‘âşıka **sûd**

M/1462 Didi yoklukdur ‘âşıka maksûd / **Sûd** ‘ayn-ı ziyân ziyândur **sûd**

sûd-mend olmak [1] fayda etmek

M/1523 Pendüm **olmadı sûd-mend** aña / Ne didümse cevâb virdi baña

sudûr itmek [1] meydana çıkmak

M/1867 Gerçi kim lutfı çok zuhûr itdi / Giderek kahrı çün **sudûr itdi**

sulamak [1] gözyaşı ile ıslatmak

M/901 Sürdi servüñ türâb-ı pâyine yüz / **Suladı** yaşı yir yüzin düpdüz

sultân [3]

1. bağlamda Hz. Muhammed

M/158 Nûh buldı necât tûfândan / Buldı ‘âlem necât o **sultândan**

2. sultan, padişah

M/1529 Ne işüñ var harîm-i **sultânda** / Şâh der-gâhı kanda sen kanda

M/2021 Eyleyüp şâhı tahtına **sultân** / Kendüsi oldı menziline revân

sultânî [1] sultanlara yakışır

M/5 Mîm’i üstünde sîn-i **sultânî** / Gonce ağzında jâle dendânı

sun‘ [3] eser, yapılan iş, yaratış

M/45 Dest-i **sun‘uñla** yazdı nevk-i kalem / Safahât-ı ‘ademde bunca rakam

M/275 ‘Âleme irdi revnak u zîver / Bâğa gel eyle **sun‘**-ı Hakk’a nazar

M/493 Yâ meger tırnagıyla iki eli / Kâtib-i **sun‘a** oldı fâl-ı ‘alî

sunmak [6]

1. bahşetmek

M/487 Aña **sunmış** ‘inân-ı lutf-ı Hudâ / Eli üstine el olmaz aslâ

2. takdim etmek

M/1371 Vardı der-gâh-ı şâha yüz sürdi / **Sundı** tûmârı hizmete turdı

M/1403 **Sundı** mektûbı şevkile zanbak / Didi kim eyleyüp ‘inâyet Hakk

M/1750 Kâmetin eyleyüp benefşe kemân / Şâhlar **sundı** tîrler ol ân

M/2332 Anlara da sipihr-i kîne-güzâr / **Sundı** câm-ı fenâyı âhir-i kâr

M/2336 Mey-i ‘aşkı kime **sunar** bir ke’s / Ki aña kan içürmeye tâs tâs

sûret [6] yüz

M/687 Görinür **sûretüñde** hâlet-i ‘aşk / Kaplamış cismüñi felâket-i ‘aşk

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete dili sevk / ‘Arz ider şînı câna **sûret**-i şevk

M/1588 **Sûret**-i kıssaya viren zîver / Böyle virdi bize bunda haber

M/1824 Havfi-y-ıla cihân olup der-hem / Oldı tagyîr-i **sûret**-i ‘âlem

M/2376 Hasedüñ **sûreti** dürür sünbül / Kîne vü kibr ü hâr gayrı degül

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i ni‘metdür / Fi‘li tagyîr-i reng ü **sûretdür**

sûret-i hâl [3] işin aslını

M/904 Ger olursa işâret-i ‘âlî / İdeyin ‘arz-ı **sûret-i hâli**

M/1612 Didi ben dahı ‘aşkile zârem / **Sûret-i hâlüñe** nümû-dârem

M/2139 Nigerân idi kim ‘inâyet-i Hak / **Sûret-i hâline** virüp revnak

sûret virmek [1] şekillendirmek

M/719 Nakş-bend-i tabî‘at ol sâ‘at / ‘Aşkile **virdi** cismüme **sûret**

surh [1] kırmızı

M/1814 Dilerse berg-i sebzi kudret ile / **Surh** ü zerd eyler idi san‘at ile

sûsen [12]

1. süsen çiçeği. Klasik Türk şiirinde sûsen, şekil açısından diliyle bağlantılı hayallere konu olmuşken renginden dolayı da sevgilinin zülfüyle ilgili benzetmelerde kullanılmıştır (Açıl, 2015:19).

M/31 Gonceye lutfıla dehân virdüñ / **Sûsene** şekkerîn zebân virdüñ

M/405 Kimse çekmez kimesneye hancer / Gül-şen içre meger ki **Sûsen**-i ter

M/411 Biñ sileh-dârı var **Sûsen**-vâr / Cümle jengâr-pûş u hancer-dâr

2. mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/569 Gül-şen ehli idince nâmını yâd / Aña dirlerdi **sûsen**-i âzâd

M/1284 Kılmaga vasf-ı meclisi rûşen / Dil uzatdı ki söyleye **sûsen**

M/1298 Hep yıkıldı ahâlî-yi gül-şen / Hancere düşdi mest olup **sûsen**

M/1747 Takdı **sûsen** beline şemşîrin / Aldı destine hâr hem tîrin

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile **sûsen** / Tîg-i tîzin bırakdı tîz elden

M/2029 Yine **sûsen** takındı şemşîrin / Hâr tîz eyledi yine tîrin

M/2250 Bıragup tîgi **sûsen**-i âzâd / Dilde tertîb-i sohbeti kıla yâd

M/2309 Aldı **sûsen** eline mûsîkâr / Kopuzın aldı Lâle tutdı kenâr

M/2375 Oldı **sûsen** şecâ‘ati müş‘ir / Hem benefşe tevâzu‘ı muzhır

su‘ûd [1] gök cisimleri

M/181 ‘Âlemüñ tâli‘i olup mes‘ûd / Şeref evcinde idi cümle **su‘ûd**

sûz [15] yakıcı

M/24 ‘Ûd-**sûz**-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-sâz-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi henûz / Dilde ammâ varidi ‘aşkile **sûz**

M/680 Neden ola terennümüñde bu **sûz** / Kim olupdur bu resme sîne-fürûz

M/713 Kimüñ içündürür bu **sûz** u güdâz / Kangı nâz ehline ola bu niyâz

M/722 Bilmezem lîk kimedür **sûzum** / Kimdürür rûz u şeb dil-efrûzum

M/725 Bilmezem kimedür bu **sûz** u güdâz / Bilmezem kimedür bu nâz u niyâz

M/1004 Eyleriken bu resme girye vü **sûz** / Togdı nâ-gâh mâh-ı çarh-efrûz

M/1024 Kodı mâhı o ‘âşık-ı bî-tâb / Subha **sûz**-ı dilile itdi hitâb

M/1083 Dil-i feryâd-hâh hakkıyçün / İtdügüm **sûz** u âh hakkıyçün

M/1104 Bülbül idüp hezâr **sûz** u güdâz / Eyleriken bu resme Hakk’a niyâz

M/1614 **Sûz**-ı ‘aşk urdı cânuma âteş / Yanaram hasretile hurrem ü hoş

M/1758 Yanup ol tâb u **sûzile** sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı tîz elden

M/2289 Gâh **sûzile** oldı bezm-efrûz / Gâh sâzile saldı meclise sûz

M/2312 İtdi her birine nesîm âheng / İtdi bu sâz u **sûz** ‘âlemi deng

M/2313 Gâh sâzile oldılar dem-sâz / Gâh **sûzile** itdiler âvâz

sûzân [1] yakan, yakıcı

M/1777 Âteş urdı kamu gül-istâna / Yakdı yandurdı nâr-ı **sûzâna**

sûzân eylemek/itmek [3] yakmak

M/1670 Tâbiş-i çarhı **eyleyüp sûzân** / Hamel ü sevri eyledi biryân

M/1732 Yohsa emrile **eylerüm** ol ân / Kendü nârıyla kendüyi **sûzân**

M/2291 ‘Ûd-veş gâh eyledi efgân / **İtdi** cânın çü ‘ûduña **sûzân**

sûzân kılmak [1] tutuşmak

M/1735 Anı şâh-ı temûz idüp iz’ân / **Kıldı** gayret derûnını **sûzân**

sûzân olmak [2] yanmak

M/980 Böyle niçün karardı rûy-ı cihân / Yohsa âhumdan **oldı** mı **sûzân**

M/2047 Nâr-ı hecrümle **oldı** mı **sûzân** / Hışm-ı çeşmümle yohsa virdi mi cân

sûzen [2] iğne

M/1500 Hışma gelse kemâl-i hışmından / Her kılı olur idi bir **sûzen**

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / Her kılı tende oldı bir **sûzen**

sûzen urmak [1] iğne vurmak

M/406 Kimse **urmaz** kimesneye **sûzen** / Sîne-i Bülbül'e meger ki diken

sûziş salmak [2] yakmak

M/1268 Yine kıldı figân ü nâlişler / Yine **saldı** cihâna **sûzişler**

M/1785 **Saldı** yab yab aña da **sûziş** ü tâb / Kılmaga ol vilâyeti de harâb

sûz salmak [5] ateşe vermek

M/1682 Didiler ey şeh-i cihân-efrûz / Gerçi **saldı** cihâna kahruñ **sûz**

M/1687 Bu sözi işidince şâh-ı temûz / **Saldı** hiddet odı derûnına **sûz**

M/1717 İrdi gül-zâre nâ-gehân bir rûz / **Saldı** kahrı derûn-ı gül-şene **sûz**

M/2289 Gâh sûzile oldı bezm-efrûz / Gâh sâzile **saldı** meclise **sûz**

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı şâh-ı temûz / Ki **salar** şehr-i câna tâbiş ü **sûz**

sûz virmek [1] alevlendirmek, yakmak

M/1640 Âteş-i kıssaya **viren sûzı** / Kıldı bu resme meclis-efrûzı

Sübhân [2] Allah

M/319 Sihr-i **Sübhân** olursa eş'âruñ / Kimse koymaz kulaga güftâruñ

M/1477 Didi rahm eylemez saña cânân / Didi kim rahmider ola **Sübhân**

sücûd [1] secdeye varmak

M/125 Kıl **sücûdumda** 'akl u fikrümi mahv / Gayr fikrile kılma secdem sehv

sühan-perdâz [2] söz söyleyen

M/387 Söyle ey bülbül-i **sühan-perdâz** / K'açılur sözüñ ile perde-i râz

M/2137 Bu yaña bülbül-i **sühân-perdâz** / Oluban şevkile terennüm-sâz

sühan-perdâz olmak [1] söz söylemek

M/2399 Bülbül-i tab' **olup sühan-perdâz** / Oldı gül şevkine terennüm-sâz

sühan-ver [1] söz söyleyen

M/465 Yâ meger tûti-i **sühan-verdür** / Ki kafes aña la'l ü gevherdür

sühan-ver olmak [1] güzel söz söyleyen, söz ustası

M/325 Şâh-ı 'âlî 'ale'l-husûs ki ola / Nükte-dân u **sühan-ver** ü dânâ

sükker [1] şeker

M/471 Yâ meger la‘l-i nâbıdur **sükker** / **Sükker** üzre o şeddeye beñzer

sükût itmek [1] susmak

M/461 Câna yâkûtdur dile yâkût / Söylese cân revândur **itse sükût**

sülâle-i sultân [1] Osmanlı hanedanı

M/343 İftihâr-ı nebîre-i ‘Osmân / İhtiyâr-ı **sülâle-i sultân**

Süleymân [3] Hz. Süleyman

M/164 Hak **Süleymân’a** virdi ger hâtem / İtdi anı nübüvvete hâtem

M/1244 Devlet ü kadrüñe ‘aceb ne kusûr / Ki **Süleymân’uñ** ola hem-demi mûr

M/2343 Yâ **Süleymân** kanı ki etrâfa / Sîti irmişdi kâf’dan kâf’a

sümme-stevâ ‘alâ-l’arş [1] “Sonra arşa hükmeden Allah'tır.” (Secde 32/4).

M/49 Yazmadan dahı safha-i ferşi / Yazdı **sümme-stevâ ‘alâ-l’arş**

sünbül [11]

1. sümbül, mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/591 Bir siyeh-rû vü tîre-dil-i ‘ayyâr / Nâmı olmışdı **Sünbül**-i tarrâr

M/1283 Saçların çözdi **sünbül**-i tarrâr / Bezme müşk-i ‘abîr kıldı nisâr

M/1448 Meger ol gice **sünbül**-i tarrâr / Fitne bâbında çâpük ü ‘ayyâr

M/1482 Bî-huzûr oldı reşk idüp **sünbül** / Kararup buldı reşkile kâkül

M/1504 Reşk idüp **sünbül**-i perîşân-hâl / Bülbüle fikr idince hîle vü âl

M/1507 Turup ol lahza **sünbül**-i tarrâr / Hışmile kıldı ‘azm-i hizmet-i hâr

M/2034 Yine geçdi serîre husrev-i gül / Saçların çözdi şevkile **Sünbül**

M/2251 Fitneyi koya **sünbül**-i tarrâr / ‘Akd-i hidmetde kuşana zünnâr

M/2376 Hasedüñ sûreti dürür **sünbül** / Kîne vü kibr ü hâr gayrı degül

2. sümbül çiçeği

M/1436 Nûr-ı zulmetle leyl **sünbül**-vâr / Olmışıdı zemâne **sünbül**-‘izâr

sünnet [1] Hz. Muhammed’in söz, davranış ve onaylarının genel adı

M/129 Emr-i şer‘e itâ‘atüm artur / **Sünnetine** ikâmetüm artur

sür’at [3] hız

M/1696 Berk gibi serî‘ **sür’atde** / Âteş-i vakt idi tabî‘atde

M/1700 Anı şâh eyleyüp o dem da’vet / Didi ey peyk-i sâ‘ika-**sür‘at**

M/1701 Gül-şene eyle ‘azm **sür’atile** / Söyle şâh-ı bahâra hiddetile

sürinmek [1] sürünmek

M/833 **Sürinüp** yüzi üzre hor u zelîl / Eyledi kûy-ı yâre ‘azm-i rahîl

sürûd kılmak [1] şarkı söylemek

M/664 Şevkile her kaçan kılaydı sürûd / Salaridi terennümi dile od

sürûr [3] neşe

M/560 Gice gündüz elinde câm-ı **sürûr** / Her gice mest ü her seher mahmûr

M/1994 Bu kelâmı ki eyledüm ısgâ / İrdi câna **sürûr** u kalbe safâ

M/2236 Bu **sürûr** ile oluban handân / Açılup güldi şevkile ol ân

sürûr tolmak [1] neşe dolmak

M/2033 **Toldı** ‘âlem behişt gibi **sürûr** / Sular oldı safâda ‘ayn-ı zuhûr

sürûr virmek [1] neşelendirmek

M/1426 Nûnı saçdı cihâna gün gibi nûr / Vâvı vaslile **virdi** kalbe **sürûr**

sürünmek [1]

M/1119 Turdı nergis didi gözüm üzre / Varayın **sürünüp** yüzüm üzre

sütûde-hısâl [1] iyi ahlaklı

M/2174 Bu tarafdan gül-i **sütûde-hısâl** / Oluban bülbüle perîşân-hâl

sütûde-sıfat [1] övülecek özelliklere sahip

M/2188 Didi ey şâh-ı âsmân-rif‘at / Husrev-i ‘âdil ü **sütûde-sıfat**

sütûde-siyer [2] ahlakı övülmüş

M/252 Sâniyen ‘âdil ü **sütûde-siyer** / Gevher-i pâk-ı kân-ı ‘adl ‘Ömer

M/748 Didi peyk-i Nesîm-i cân-perver / Diñle ey ‘âşık-ı **sütûde siyer**

sütûn [2] direk

M/481 Yâ meger sâk-ı ‘arşdur meşhûn / Yâ sarây-ı cemâle sîm **sütûn**

M/506 İki sâkı **sütûn**-ı kasr-ı ruhâm / Hüsn kasrı anuñla buldı kıyâm

süvâr olmak [1] binmek

M/194 Şevkle **olup** ol Burâk’a **süvâr** / İtdi fi’l-hâl ‘am-i cânib-i yâr

Ş

şâb [1] genç

M/1939 Ocagı halk eyleyüp mihrâb / Oldı âteş-perest şeyhile **şâb**

şâdân eylemek [1] mutlu etmek, sevindirmek

M/2266 Bülbül-i zârı **eyleyüp şâdân** / Didi kim müjde olsun ey nâlân

şâdân olmak [1] mutlu olmak, sevinmek

M/2292 Gerçi **olurdı** vaslile **şâdân** / Hecrin añup iderdi âh u figân

şâd eylemek [3] sevindirmek

M/1399 Destine sundı zanbakuñ anı / Didi **şâd eyle** var nâlânı

M/2065 Eyleyüp böyle kîlile kâli / Yüri **şâd eyle** var o pâ-mâli

M/2135 Demidür ol gedâyı **şâd eyle** / Ölmeden anı ber-murâd eyle

şâdî [1] sevinç

M/1401 Didi kim müjde olsun ey gam-gîn / Vakt-i **şâdî** irişdi kılma enîn

şâd itmek [2] sevindirmek

M/1400 Aldı zanbak eline tûmârı / Geldi **şâd itdi** bülbül-i zârı

M/2132 Hayra gir ol kemîneyi **şâd it** / Kafes-i gamdan anı âzâd it

şâd kılmak [2] sevindirmek

M/881 **Şâd kılduñ** kuluñı şâd olasan / İki ‘âlemde ber-murâd olasan

M/2230 Bülbül-i zârı şâh idüp âzâd / **Kıldı** ol derd-mendi şevkile **şâd**

şâd olmak [5] sevinmek

M/232 **Şâd olup** irdiler safâya kamu / Secde-i şükr idüp Hudâ’ya kamu

M/881 Şâd kılduñ kuluñı **şâd olasan** / İki ‘âlemde ber-murâd olasan

M/1219 Didi peyk-i nesîm-i rûh-efzâ / Çekme gam **şâd ol** ey esîr-i belâ

M/2134 Dâ’imâ devletile **şâd olasan** / İki ‘âlemde ber-murâd olasan

M/2268 Kalbüñe gam getürme **şâd olduñ** / Dâr-ı dünyâda ber-murâd olduñ

şâd-mân olmak [2] sevinmek

M/392 Eyle gülden hikâyet-i rengîn / **Şâd-mân olsun** işiden gam-gîn

M/1397 **Şâd-mân ol** ki buldı gam pâyân / İrdi eyyâm-ı vuslat-ı cânân

şadî [5] sevinç

M/273 Ki baña olmış idi yâr-ı kadîm / Gam u **şâdîde** gam-küsâr ü nedîm

M/912 Hâsılı bir latîf eğlence / Gam u **şâdîde** câna dinlence

M/978 Kalmadı şevk ü **şâdîye** ümmîd / Yire mi çaldı çengini nâhîd

M/1274 Toldı âfâk şevkile **şâdî** / Pîr-i subh itdi ‘ayşa irşâdı

M/2107 Çekme gam vakt-i şevk ü **şâdîdür** / ‘Aşk kûy-ı murâda hâdîdür

şafak [1] güneşimn doğmasına yakın zaman

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile toldı / Mihr-i câm-ı **şafak** şarâb oldı

şâh [106]

1. padişah, hükümdar

M/172 Sâye salmazdı hâke gerçi o mâh / Hoş geçer sâyesinde bende vü **şâh**

M/210 Çün yedinci sarâya kıldı duhûl / Oldı Keyvân o **şâha** bir kara kul

M/211 Didi hindû gulâmuñam ey **Şâh** / Reddolınmaya bende-i der-gâh

M/251 Evvelâ **şâh**-ı milket-i tahkîk / A‘nî Bû Bekr Hazret-i Sıddîk

M/329 **Şâh** nâmuñ işidicek fi’l-hâl / Kalmadı artık i‘tizâra mecâl

M/338 Bu kitâbı hemân idüp imlâ / **Şâh** adına eyledüm imzâ

M/339 Nâm-ı **şâhı** idüp aña ‘unvân / Eyledüm bir kitâb-ı ‘âlî-şân

M/341 Mâh-ruhsâr u âfitâb-cemâl / **Şâh**-ı ferhunde-fâl u nîk-hısâl

M/344 Mustafâ Şâh bin Süleymân Hân / **Şâh**-ı şâhen-şehân-ı şâh-nişân

M/348 Burc-ı devletde âfitâb-ı münîr / Kasr-ı rif‘atde **şâh**-ı mâh-serîr

M/350 **Şâh**-ı ‘âdil ki ‘adli ger ola yâd / ‘Adl-i Nûşirevân olur ber-bâd

M/370 **Şâhlar** eşiginde bendesidür / Der-geh-i devleti figendesidür

M/395 Ya‘nî Rûm içre var idi bir **şâh** / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü dil-hâh

M/396 **Şâh**-ı ferhunde-câh u ferruh-fâl / Nîk-rû nîk-hû vü nîk-hısâl

M/546 Kullarından mülâzım-ı der-gâh / Var idi bir nice mukarrib-i **şâh**

M/568 Gerçi kim olmış idi **şâha** gulâm / Lîk âzâdelikle bulmış nâm

M/592 Her birisi olup mukarrib-i **şâh** / **Şâh'a** hem-râh idi geh ü bî-gâh

M/602 Geçdi evreng-i hüsne şâh oldı / **Şâhlar** aña hâk-i râh oldı

M/610 Bu nice çeşm-i tünd-hûnîdür / Ki nice **şâhlar** zebûnıdur

M/702 Zillet-i 'aşk virdi istignâ / Bir oldı yanumda **şâh** u gedâ

M/712 Kangı 'Azrâ-'izâre Vâmık'san / 'Acebâ nice **şâha** 'âşıksan

M/726 Yok karârum figân u âhileyüm / Bilmezem lîk kangı **şâhileyüm**

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol şehrüñ / Kim odur **şâhı** cümle-i dehrüñ

M/759 Cümle hûbâna **şâh** odur şimdi / Hüsn evcinde mâh odur şimdi

M/772 **Şâhlardur** o **şâha** efgende / Ben de ol **şâha** olmışam bende

M/793 Kande sen kande ol şeh-i 'âlem / **Şâhile** ola mı gedâ hem-dem

M/804 Devlet-i 'aşk virdi istignâ / Bir olupdur yanumda **şâh** u gedâ

M/854 Ben gedâ ol **şâh**-ı mu'allâdur / Ben hakîr ol refî' vü a'lâdur

M/902 Didi ey ser-bülend ü 'âlî-kadr / Taht-ı rif'atde **şâh**-ı sâhib-sadr

M/940 Ki serîr-i letâfetüñ **şâhı** / Evc-i burc-ı melâhatüñ mâhı

M/1036 Gerçi ne câh ü mâlı var **şâhum** / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/1039 İtse ehl-i kemâle **şâh** ihsân / Lutf-ı tab'ına olur ol bürhân

M/1051 Eyle ol mâha mihrümi izhâr / Di ki ey **şâh**-ı âs-mân mikdâr

M/1065 Ol fakîrüñ du'âsın al **şâhum** / Merhamet kıl senâsın al şâhum

M/1140 Ne edebsizlik ola ki bu gedâ / **Şâha** utanmayup geçe şeydâ

M/1150 Harem-i **şâhda** nedür bu sadâ / Edebüñ kanı eyleme gavgâ

M/1153 Haddini bilmeyüp ‘aceb ne revâ / **Şâh’a** ‘âşık geçer kemîne gedâ

M/1220 Yüregüm deldi nâle vü âhuñ / Olayın kâsidi ben ol **şâhuñ**

M/1223 Seni ol **şâha** terbiyet ideyin / Kâdir oldukca takviyet ideyin

M/1224 Ola kim eyleyüp sözüm makbûl / Kıla ol **şâh** lutfını mebzûl

M/1241 Olsa lutfuñla behre-mend o gedâ / Keremüñden ne kem ola **şâhâ**

M/1370 Aldı tûmârı destine fi’l-hâl / Gitdi der-gâh-ı **şâha** bî-ihmâl

M/1371 Vardı der-gâh-ı **şâha** yüz sürdi / Sundı tûmârı hizmete turdı

M/1407 Didi bu nâme hırz-ı cânumdur / **Şâh**-ı gamdan hat-ı emânumdur

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb kimdür / Didi ol **şâh** ki câna yakındur

M/1487 **Şâh** eşiginde bu gedâ n’eyler / Andan utanmayup figân eyler

M/1513 Severem diyü eyleye âhı / Kıla rüsvâ cihâna ol **şâhı**

M/1529 Ne işüñ var harîm-i sultânda / **Şâh** der-gâhı kanda sen kanda

M/1532 Haddüñi bilmeyüp neden ki müdâm / **Şâha** ‘âşık geçersen ey bed-nâm

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp ey **şâh** / Haddini bilsün ol gedâ-yı tebâh

M/1573 Vardı der-gâh-ı **şâha** yüz urdı / ‘Aczile hâk-i râha yüz sürdi

M/1574 Didi ey **şâh** devletüñ dâ’im / Haşre dek kasr-ı ‘işretüñ kâ’im

M/1586 Böyle oldı çü **şâhdan** fermân / Oldı ol bî-amânlar anda revân

M/1635 Kafesile getürdiler **şâha** / Düşdi bülbül figânile âha

M/1641 Cânib-i şarkda meger bir **şâh** / Bulmış idi kemâl-i kudret ü câh

M/1681 Var mı bir **şâh**-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı hışmum urmaya nâr

M/1700 Anı **şâh** eyleyüp o dem da'vet / Didi ey peyk-i sâ'ika-sür'at

M/1724 Komadı lîk gayret-i **şâhı** / Ola anuñ zebân ü cân-gâhı

M/1771 Yine Gül **Şâh**'ı kurdı sebz-i serîr / Yine oldı sa'âdetile emîr

M/1778 Kâr-ı gül-zârı çün temâm itdi / Bulmaga **şâhın** ihtimâm itdi

M/1784 **Şâhdan** böyle iricek fermân / İrdi şems-i münîr aña da hemân

M/1791 Anı da itdi feth şems-i münîr / Geldi 'arz itdi **şâha** hep bir bir

M/1831 Bir gün ol **şâh**-ı hurrem ü handân / Eyleyüp 'izz ü kadrile dîvân

M/1850 Geldi gül-zâre eyledi cünbiş / Kıldı fermân-ı **şâh** ile verziş

M/1860 Lîk ol **şâh** eyleyüp ihsân / Başlarına zer eyledi efşân

M/1873 Mülk-i maġribde varidi bir **şâh** / Dem-i serdile mû'zî vü cân-gâh

M/1900 Bir gün idüp o **şâh** dîvânı / Cem' olup hidmetine erkânı

M/1902 Gül-şen ahvâlin añdılar nâ-gâh / **Şâhı** hâlinden itdiler âgâh

M/1959 Ol zemânda ki **şâh**-ı 'âlem-sûz / Ya'nî gîtî-fürûz Şâh Temûz

M/1963 Nice müddet çeküp meşakkat-i râh / 'Âkıbet irdi bir diyâra o **şâh**

M/1970 **Şâhuñ** ol **şâha** nisbeti varidi / Nisbet içre karâbeti varidi

M/1972 Şâh Nev-rûz idüp istikbâl / **Şâh'a** 'arz itdi 'izzet ü iclâl

M/1973 Lutf u cûd ile **şâh**-ı nîkû-nâm / İtdi şâh-ı bahâra çok ikrâm

M/1975 Nice gün eyleyüp ziyâfetler / İtdi ol **şâha** 'izz ü hürmetler

M/1977 **Şâh** sordı bahâra rihletini / Şehr-i Gül-zâr'dan 'azîmetini

M/1981 Didi açup du'âya **şâh** dehen / Nice oldıysa kıssa-i gül-şen

M/1984 **Şâha** bir bir şikâyet eyledi hep / Cümle hâlin rivâyet eyledi hep

M/1986 İdüp ol dem te'emmül-i bisyâr / Didi ey **şâh**-ı âsmân-mikdâr

M/1991 İşidüp bu kelâmı şâh-ı bahâr / İtdi dürr-i du'âyı **şâh'a** nisâr

M/1992 Didi ey **şâh** pây-dâr olasan / Taht-ı devletde ber-karâr olasan

M/1998 Bir mübârek zemânda **şâh**-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre itdi 'azmi hemîn

M/2021 Eyleyüp **şâhı** tahtına sultân / Kendüsi oldı menziline revân

M/2067 Bu sözi gûş idüp Nesîm hemân / İtdi **Şâh'a** du'â vü oldı revân

M/2133 **Şâha** peyk-i nesîm itdi dürûd / Didi ey nakd-i kâr-hâne-i cûd

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm hemân / Yir öpüp gitdi **şâha** dek ol ân

M/2188 Didi ey **şâh**-ı âsmân-rif'at / Husrev-i 'âdil ü sütûde-sıfat

M/2193 'Adl-i **şâha** ola mı hîç revâ / Bî-günâh ola bir fakîre cezâ

M/2196 İşidüp anı **Şâh**-ı 'adl-âyîn / Didi dahı turur mı ol miskîn

M/2199 **Şâhdan** irdi böyle çün fermân / Bülbül-i zâre irdiler ol ân

M/2201 Kafes-i gamdan eyleyüp âzâd / **Şâha** ol dem getürdiler dil-şâd

M/2206 İtdi bülbül de **şâha** medh ü senâ / Yüz urup hâk-i pâye kıldı du'â

M/2208 Okuyup hoş nevâyıla tasnîf / Eyledi **şâhı** savtile ta'rîf

M/2209 Eyleyüp şevkile latîf elhân / Nefesi **şâhı** eyledi hayrân

M/2211 Göricek anı **şâh**-ı 'âlî-şân / Hazz idüp oldı hurrem ü handân

M/2218 **Şâh** envâ'-ı lutfile der-hâl / Bülbüli itdi gül-şene irsâl

M/2220 Yine bülbül yüz urdı der-gâha / İtdi vâfir du'âlar ol **şâha**

M/2230 Bülbül-i zârı **şâh** idüp âzâd / Kıldı ol derd-mendi şevkile şâd

M/2265 İşidicek nesîm-i rûh-efzâ / Eyledi **şâha** çok du‘â vü senâ

M/2299 Kılmaga **şâh** mâhile sohbet / İtdi encüm felekde cem‘iyyet

M/2365 Gül ki olmış durur o **şâha** veled / Rûhdur k’oldı ‘akl aña sened

M/2394 Olsa gâlib o **şâh**-ı nîk-üslûb / Şehvetile gazab olur maglûb

2. dal

M/1750 Kâmetin eyleyüp benefşe kemân / **Şâhlar** sundı tîrler ol ân

şâhen-şeh-i felek [1] gökyüzü kadar yüce padişah

M/340 A‘ni **şâhen-şeh-i felek** rif‘at / Müşterî-fıtnat ü melek-haslet

şâh-ı ‘âlî [3] yüce padişah

M/325 **Şâh-ı ‘âlî** ‘ale’l-husûs ki ola / Nükte-dân u sühan-ver ü dânâ

M/1858 **Şâh-ı ‘âlî** hemân ‘ale’t-ta’cîl / Eyledi şehr-i bâga ‘azm-i rahîl

M/2202 **Şâh-ı ‘âlî** bakup kıyâfetine / Nazar itdi çü vaz‘ u hâletine

şâh-ı a‘zâm [1] büyük padişah

M/639 Sen şehâ hüsnile müsellemsen / Cümle hûbâna **şâh-ı a‘zamsan**

Şâh-ı Bahâr [22] Bahar Şah. Mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/399 Bir şehen-şâh idi bülend-vakâr / Adına dirler idi **Şâh-ı Bahâr**

M/509 Sîmden savlecândurur gûyâ / Teber-i peyk-i **Şâh-ı Bahâr**

M/515 Görüp anda bu hüsni **Şâh-ı Bahâr** / Şükr iderdi Hudâya leyl ü nehâr

M/528 Gördi **Şâh-ı Bahâr**-ı ferruh-fâl / Oldı Gül menba‘-ı cemâl ü kemâl

M/537 İtdi **Şâh-ı Bahâr** hoş tedbîr / Gül’i kıldı o şehr-i hûba emîr

M/1582 İşidicek bu sözi **Şâh-ı Bahâr** / Bî-huzûr oldı didi kim ey yâr

M/1685 Dirler ol şehre gül-şen ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da adı **şâh-ı bahâr**

M/1701 Gül-şene eyle ‘azm sür’atile / Söyle **şâh-ı bahâra** hiddetile

M/1721 İrdi **şâh-ı bahâra** âhir-i kâr / Saçup etrâfa hışm u ‘unfile nâr

M/1723 Bildi ahvâli çünki **şâh-ı bahâr** / Yakdı ol derdile derunına nâr

M/1744 İrdi **Şâh-ı Bahâr’a** hem bu haber / Ki ‘adû kıldı bu yanaya sefer

M/1734 Didi **Şâh Bahâr‘un** ahbârın / Ne cevâb eylediyse güftârın

M/1762 İrdi **şâh-ı bahâra** çün bu haber / Kalmadı zerre deñlü kudret ü fer

M/1767 Pes o tedbîri itdi **şâh-ı bahâr** / Güli aldı hemân-dem itdi firâr

M/1786 Gördi **şâh-ı bahâr** ki ol zâlim / Katline kasd ider anuñ dâ’im

M/1961 Buluban inhizâm **Şâh Bahâr** / İdicek haşyet ile terk-i diyâr

M/1971 İricek ol diyâre **şâh-ı bahâr** / Şâh Nev-rûz’a kıldılar izhâr

M/1973 Lutf u cûd ile şâh-ı nîkû-nâm / İtdi **şâh-ı bahâra** çok ikrâm

M/1991 İşidüp bu kelâmı **şâh-ı bahâr** / İtdi dürr-i du‘âyı şâh’a nisâr

M/2020 Çünki nev-rûz şehri feth itdi / Geldi **şâh-ı bahâr** da yitdi

M/2022 Geçdi **şâh-ı bahâr** çün tahta / İrdi evvelki devlet ü bahta

M/2364 Evvelâ kim añıldı **şâh-ı bahâr** / ‘Akldur kim bedende kıldı karâr

şâh-ı cihân [6] cihan padişahı

M/483 Zûr-ı bâzûyıla o **şâh-ı cihân** / Boynuma ger iderse yüz biñ kan

M/1147 Ummasun kim gedâ-yı bî-hâsıl / Ola **şâh-ı cihâna** hem-menzil

M/2082 Ola kim rahm idüp o **şâh-ı cihân** / Kıla ben zârı vaslile handân

M/2179 Yüri **şâh-ı cîhân'a** 'izzetile / Her tarafdan söz aç zerâfetile

M/2182 Ola kim rahm idüp o **şâh-ı cihân** / Kıla zâhir mürüvvet ü ihsân

M/2210 Eyledi bir makâmdan çü makâl / İtdi **şâh-ı cihân** 'arz-ı cemâl

Şâh-ı Gül [13]

1. gül dalı

M/494 Nâhunı berg-i güldürür gûyâ / **Şâh-ı gül** üzre buldı zîb ü behâ

2. Gül Sultan. Mesnevînin başkişisi (özel ad)

M/744 **Şâh-ı Gül** emrine hevâ-dâram / O hevâyıla tîz-reftâram

M/747 Şehr-i Gül-şen 'aceb nice yirdür / **Şâh Gül** didügüñ ne serverdür

M/757 **Şâh-ı Gül** hâkimidür ol şehrüñ / Kim odur şâhı cümle-i dehrüñ

M/1148 **Şâh-ı gülden** çü nergis aldı cevâb / Bülbüle geldi itdi hayli 'itâb

M/1152 Uyumaz nâlişüñden ehl-i çemen / **Şâh-ı Gül** bî-huzûrdur senden

M/1154 **Şâh-ı gül** hayli ıztırâb itdi / Saña hışmeyleyüp 'itâb itdi

M/1226 Vardı **şâh-ı güle** du'â itdi / Hâke yüz sürdi vü senâ itdi

M/1275 **Şâh-ı gül** 'ayşa eyleyüp 'işret / Şehr-i gül-şende kılmaga sohbet

M/1280 **Şâh-ı gül** sadra geçdi devletile / Serv ayag üzre turdı hizmetile

M/1372 Nâmeyi aldı **şâh-ı gül** ol ân / Okıdı her ne k'olmış idi beyân

M/1779 Didi kanı buluñ bahârı baña / **Şâh-ı gül** kande gitdi bî-pervâ

M/2038 **Şâh-ı gül** geçdi çün serîrine / Vardı a'yânı yirlü yirine

Şâh-ı Hazân [5] Hazan Şah. Mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/1816 Nâm-ı nîki miyân-ı reng-rezân / Olmış idi cihânda **Şâh-ı Hazân**

M/1835 Bu sözi gûş idince **şâh-ı hazân** / Oldı şevkile zer-feşân çü zerân

M/1842 İtdi **Şâh Hazân** anı da'vet / Gelicek didi ey kavî-hareket

M/1856 Bildi ahvâl-i bâgı çünki 'ıyân / Geldi **Şâh Hazân'a** irdi hemân

M/1927 Bu şebîhûnı gördi **şâh-ı hazân** / Oldı havf u herâsile lerzân

Şâh Nev-rûz [4] Nevruz Şah. Mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/1971 İricek ol diyâre şâh-ı bahâr / **Şâh Nev-rûz'a** kıldılar izhâr

M/1972 **Şâh Nev-rûz** idüp istikbâl / Şâh'a 'arz itdi 'izzet ü iclâl

M/1996 **Şâh-ı nev-rûz** itdi anı çü gûş / Kodı başına destin oldı hâmûş

M/2393 **Şâh-ı nev-rûz** didügüm ta'yîn / Oldı cân 'âleminde nûr-ı yakîn

şâh-ı şâhen-şehân-ı şâh-nişân [1] padişahlık alametleri taşıyan padişahlar padişahı

M/344 Mustafâ Şâh bin Süleymân Hân / Şâh-ı şâhen-şehân-ı **şâh-nişân**

Şâh-ı Şitâ [7] Şita Şah. Mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/1906 Diñledi çün bu sözi **şâh-ı şitâ** / Katı bârid gelüp didi ne revâ

M/1925 Berf idince bu resme bâga nüzûl / İtdi **şâh-ı şitâ** da şehre duhûl

M/1930 Feth idüp şehr-i bâgı **şâh-ı şitâ** / Eyledi taht-ı gül-şeni me'vâ

M/1945 Bu kadar kahr içinde **şâh-ı şitâ** / Girü gösterdi hayli cûd u 'atâ

M/1949 Nice müddet bu resme **şâh-ı şitâ** / Şehr-i gül-zârı eyledi me'vâ

M/2010 Gördi çün bu hevâyı **şâh-ı şitâ** / K'irdi erbâb-ı bâga zevk u safâ

M/2392 Aña **şâh-ı şitâ** diñilse revâ / Ki bulur cism ü câna istîlâ

Şâh-ı Temûz [11] Temmuz Şah. Mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/1648 Bir şehen-şâh idi cihân-efrûz / Nâmına dirler idi **Şâh temûz**

M/1674 Ki meger hiddetile **şâh-ı temûz** / Taht-ı kahr üzre oldı çarh-efrûz

M/1687 Bu sözi işidince **şâh-ı temûz** / Saldı hiddet odı derûnına sûz

M/1725 Didi kim bu ne sözdür ey bed-dûz / Ne kişidür 'aceb o **şâh-ı temûz**

M/1733 Aldı bâd-ı semûm çün haberi / İtdi **Şâh Temûz**'a dek güzeri

M/1735 Anı **şâh-ı temûz** idüp iz'ân / Kıldı gayret derûnını sûzân

M/1773 İrişüp devlet ile **şâh-ı temûz** / Geçdi evreng-i devlete pîrûz

M/1781 Anı gûş eyleyince **Şâh Temûz** / Aña da saldı 'asker-i pür-sûz

M/1794 Aldı **şâh-ı temûz** çün haberi / Kalmadı dilde ıztırâb eseri

M/1959 Ol zemânda ki şâh-ı 'âlem-sûz / Ya'nî gîtî-fürûz **Şâh Temûz**

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı **şâh-ı temûz** / Ki salar şehr-i câna tâbiş ü sûz

şâhî [1] şaha ait

M/1542 ‘Irz-ı **şâhîye** bu ola mı revâ / Ki geçe saña bir gedâ pâşâ

şâhid [1] dilber, sevgili

M/2417 Oldı bir **şâhid**-i müzeyyen ü hûb / Hüsn ü hulkile dil-ber ü mahbûb

şâh olmak [6] padişah olmak

M/266 Şehr-i gül-zârda **olup** gül **şâh** / Olmış idi şükûfe cümle sipâh

M/380 Nice kim **şâh olup** kevâkibe mihr / Taht-ı hükminde ola mülk-i sipihr

M/381 ‘Âleme devlet ile **şâh olsun** / Pâd-şâh-ı cihân-penâh olsun

M/385 Pîr olup devlet ü sa‘âdetle / **Şâh ola** ‘âkıbet liyâketle

M/602 Geçdi evreng-i hüsne **şâh oldı** / Şâhlar aña hâk-i râh oldı

M/1964 Meger ol yirde bir şeh-i ferruh / **Şâh olup** olmış idi ferruh-ruh

şahs [3] kişi

M/674 Gûşına irdi bir sadâ-yı hazîn / Gördi bir **şahs** ider enîn ü tanîn

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir sovuk yüzlü **şahs**-ı berf-lakab

M/1944 Hâsılı şiddet ile toldı cihân / Oldı her **şahsa** hânesi zindân

şâh-zâde [1] şehzade, padişah oğlu

M/668 Gerçi ‘aşkile bir fütâde idi / Aslda lîk **şâh-zâde** idi

Şâh-zâde Hasan [1] Hz. Hasan. Dördüncü halife Hz. Alî (r.a)’ın büyük oğlu (Zavotçu, 2006: s. 326).

M/255 Hem dahı nûr-ı çeşm kurre-i ‘ayn / **Şâh-zâde Hasan** İmâm Hüseyn

Şâh Zâlim Şitâ [1] Şah Zalim Kış. mesnevînin kahramanlarından biri (özel ad)

M/1876 Katı bârid tabî‘at ü ‘âmmı / **Şâh Zâlim Şitâ** anuñ nâmı

şâ‘ir [1] şair

M/910 **Şâ‘ir**-i hûb-fehm ü hûb-elhân / Nükte-dân ü güşâde-tab‘-ı civân

şâkir olmak [1] şükretmek

M/1865 Gerçi lutfından **oldılar şâkir** / Lîk kahrıyla ditreyüp dir dir

şakk eylemek [1] bölmek. Hz. Muhammed (s.a.v) şakku’l-kamer hadisesine gönderme vardır. "Ayın yarılması" Çok sayıda sahabiden gelen rivayetlere göre Mekkeliler, Hz. Peygamber'den mucize isterler, o da parmağıyla işaret eder, ayı ikiye ayırır, sonra tekrar birleştirir (Yılmaz, 1992: s. 86).

M/450 Yâhûd engüşt-i ber-güzîde-i Hakk / Kamerüñ kursın **eyledi** iki **şakk**

Şâm [2]

1. Arap vilayeti. Şam daha önceleri bölgeye verilen ad idi. Nitekim Hicaz bölgesinde doğuya yönelen kişinin soluna gelen bölgeye Şam denildiği gibi, sağ tarafa düşen bölgeye de Yemen denilmiştir (Sezen, 2017: s. 711).

M/629 Rûm u **Şâm'ı** gezüp temâşâ kıl / Geşt-i kûh eyle seyr-i sahrâ kıl

2. akşam

M/1009 Dehri tutmışdı **şâm**-ı zulmânî / Makdemüñ irdi kıldı nûrânî

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz hakkı / Zulmet-i **şâm** ü nûr-ı rûz hakkı

şâmil ü 'âmm [1] herkesi kapsayan

M/2407 Hâsılı oldı nef'i **şâmil ü 'âmm** / Okısa hazz ider havâss ü 'avâm

şân [1] şöhret, şan

M/361 Virdi **şânında** şevket ü savlet / Düşmene havf u dosta heybet

şânı şerîf [1] soylu bir kimse

M/272 İrdi nâ-gâh bir harîf-i zarîf / Tab'ı pâk ü latîf ü **şânı şerîf**

şânî [1] şanlı

M/345 Ol ki oldı liyâkat-ı **şânî** / Mûcib-i devlet ü cihân-bânî

şarâb [6]

M/83 Ele alsam vüzû‘ içün ibrîk / Sanuram pür durur **şarâb**-ı rahîk

M/954 Âteş-i gamda dil kebâb oldı / Dîdemüñ câmı pür-**şarâb** oldı

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile toldı / Mihr-i câm-ı şafak **şarâb** oldı

M/1301 Görüp ol bezm-i hâsı ol bî-tâb / Gözi yaşını eyleridi **şarâb**

M/2039 Jâle idüp **şarâbını** ihzâr / Lâle câmını eyledi izhâr

M/2317 Yâd idüp bûse-i yârı / Nûş iderdi **şarâb**-ı gül-nârı

şarâb-dâr [2] padişahın meşrubatını hazırlayan ve koruyan kişi

M/547 Biri evvel **şarâb-dârı** idi / ‘Ayş vaktinde gam-güsârı idi

M/2374 Jâle k’oldı **şarâb-dâr** ey cân / Şevkdür k’oldı câna feyz-resân

şark [2] doğu

M/1641 Cânib-i **şarkda** meger bir şâh / Bulmış idi kemâl-i kudret ü câh

M/1799 ‘Âkıbet menziline idüp cezm / Cânib-i **şarka** eyledi yine ‘azm

şark u garb [2] doğu ve batı

M/630 **Şark u garbı** tamâm seyr eyle / ‘Âlemi subh u şâm seyr eyle

M/643 ‘Âlemi gûşe gûşe seyr ideyin / **Şarka vü garba** dek varup gideyin

şart [1] koşul, gerek

M/2186 Eyledi sıdkile du‘â vü senâ / **Şart**-ı hizmet ne ise itdi edâ

şa‘şa‘a [1] parlaklık

M/492 Ayası ay u mihrdür müşti / **Şa‘şa‘adur** o mihre engüşti

şavk [1] şevk, istek

M/1049 **Şavkumı** rûşen eyle yâre dürüş / Kapudan kovsalar bacadan düş

şâyed [1] belki, şayet

M/1213 Ola **şâyed** esirgeyüp o nigâr / Komaya böyle derd-i hecrile hâr

şeb [13] gece

M/185 Anda iken O mâh-ı çâr-deh-i **şeb** / İrdi nâ-gâh Peyk-i Hazret-i Rabb

M/933 Bir gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i **şeb**-i târ

M/965 Zulmet-i **şeb** cihânı târ itmiş / Başına ‘aşk dehri tar itmiş

M/966 Bir yaña derd-i zulmet-i **şeb**-i târ / Bir yaña kahr-ı baht-ı nâ-hem-vâr

M/967 Bürümişdi cihânı zulmet-i **şeb** / Hâbe varmışdı dîde-i kevkeb

M/970 Gördi kim virdi câna hayli ‘azâb / Didi idüp **şeb**-i siyâha hitâb

M/971 Nedür ey **şeb** bu zulm ü zulmetler / Câna bu deñlü derd ü mihnetler

M/982 Böyle niçün dırâzdur **şeb**-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

M/1011 **Şeb**-i zulmetde kalmışam güm-râh / Bağa olgıl delîl ü göster râh

M/1054 **Şeb**-i firkatde kaldı ol pür-gam / ‘Arz-ı hüsn eyle kalbin it hurrem

M/1091 ‘Âşıkuñ rûz-ı gamda sabrı içün / **Şeb**-i fürkatde câna cebri içün

M/1142 Bizi her **şeb** uyutmaz efgânı / Dahı söyletmeñüz o nâlânı

M/1919 Nâzil oldı kazâ gibi nâ-gâh / Düşdi gül-zâra bir **şeb** ol güm-râh

şebâne [1] geceye ait

M/2304 Yine câm-ı **şebâne** nûş oldı / Yine çeng ü çegâne gûş oldı

şebîhûn [1] gece yapılan baskın

M/1927 Bu **şebîhûnı** gördi şâh-ı hazân / Oldı havf u herâsile lerzân

şebî-hûn eylemek [1] gece baskın yapmak

M/1920 **Eyleyüp** nâ-gehân **şebî-hûnı** / Tutdı sahrâ vü deşt ü hâmûnı

şeb-rev [1] gece yolculuk eden

M/587 Biri bir düzd-i **şeb-rev** ü ‘ayyâr / Bir siyeh-kâr Hindû-yı tarrâr

şeb-revâne [1] gece yolcusu

M/1449 Giyüp egnine **şeb-revâne** kabâ / Seyr ider bâğda tek ü tenhâ

şecî‘ [1] cesur, yiğit

M/355 Bir **şecî‘** vü dilîrdür ki eger / Kılsa Rüstem şecâ‘atine nezer

şecâ‘at [2] yiğitlik, cesaret

M/355 Bir şecî‘ vü dilîrdür ki eger / Kılsa Rüstem **şecâ‘atine** nezer

M/2375 Oldı sûsen **şecâ‘ati** müş‘ir / Hem benefşe tevâzu‘ı muzhır

şecâ‘at âbı [1] merhamet suyu

M/117 Gazabuñ yakma iltihâbıyla / Eyle teskîn **şecâ‘at âbıyla**

şedde [2] Arapça'da bir harfin üzerine konulan ve o harfi iki defa okutan işaret.

M/13 Lâm’ı üstünde **şeddesi** seherî / Berg-i sünbülde katre dâneleri

M/471 Yâ meger la‘l-i nâbıdur sükker / Sükker üzre o **şeddeye** beñzer

şefa‘ât [3] Birinin suçunun bağışlanması için o kimseye peygamberin Allah katında dilekte bulunması

M/239 Senden umar **şefa‘ati** ‘âlem / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/246 Olmaz ise **şefa‘atüñ** yâver / Acıya hâl-i zâruma kâfer

M/247 Umaram **şefa‘atüñ** olup nâsır / Olam âsûde-hâl ü hoş hâtır

şefa ‘ât kılmak [1] şefaatçi olmak

M/239 Senden umar şefa‘ati ‘âlem / Ben güneh-kâra **kıl şefa‘at** hem

şeffâf [1] saydam

M/583 Gıll u gışdan derûnı sâde vü sâf / ‘Ârız-ı dil-rübâ gibi **şeffâf**

şefî‘ [1] şefaatçisi

M/237 Müznibînüñ **şefî‘i** sensen çün / Enbiyânuñ refî‘i sensen çün

şefî‘ olmak [1] şefaatçi olmak

M/240 Umaram kim **olup** bu zâta **şefî‘** / Kılasan kadrümi cihânda refî‘

şefî‘ü’l-‘usât fi’l-‘arasât [1] “şefîü’l-usât fî yevmi’l-arasât (Arasât gününde asilerin suçlarının giderilmesi için aracı olan)” söyleyişlerinde Hz. Peygamber’e verilen unvanlar arasında zikredilir (Yavuz, 1991: s. 335).

M/235 Yâ **şefî‘ü’l-‘usât fi’l-‘arasât** / İzhebi’s-seyyi’âtı bi’l-cennât

şefkat [6] şefkat, merhamet

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı dırâz / Mihneti çok vefâ vü **şefkati** az

M/999 **Şefkatinden** ya tıfl iken mâder / Virdüginde libâsile zîver

M/1246 Merhamet kıl zamân-ı himmetdür / Müstehakk-ı ‘atâ vü **şefkatdür**

M/1391 Lâzım oldı ki ey esîr-i belâ / Eyleyem saña **şefkatile** vefâ

M/2157 Sordı ol hâtırını **şefkatile** / Derdini yandı bu mahabbetile

M/2169 Kanı ol lezzet ü safâ kanı / Kanı ol **şefkat** ü vefâ kanı

şefkat eylemek/itmek [4] merhamet göstermek

M/1017 Müstemend ü garîb ü ‘âşıkdur / Hâline **şefkat eyle** yazıkdur

M/1340 Beni redditme **şefkat it** ey gül / Gül’e lâzım degül midür bülbül

M/2056 **Şefkat idüp** aña o ‘İsî-dem / Kıldı Peyk-i nesîmi da‘vet o dem

M/2178 **Şefkat it** ol fakîri dil-şâd it / Kuşca cânın kafesden âzâd it

şegab [1] fitne

M/1517 Korkum ol ‘âkıbet bu şûr u **şegab** / Ola bir ad yavuzlugına sebeb

şegab salmak [1] fitne yaymak

M/806 ‘Aşk **salsa** ne câna şûr u **şegab** / Evvelâ komaz anda şerm ü edeb

şeh [8] şah

M/438 Her nazarda ider o **şeh** biñ kan / Ki asar gün başına iki kemân

M/545 Ki **şeh**-i saf-tab‘ u sâde-dilüñ / Gül-i nazük-ten-i küşâde-dilüñ

M/639 Sen **şehâ** hüsnile müsellemsen / Cümle hûbâna şâh-ı a‘zamsan

M/1351 Tutalum vasla olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ ey **şeh**-i fâ’ik

M/1682 Didiler ey **şeh**-i cihân-efrûz / Gerçi saldı cihâna kahruñ sûz

M/1802 Meger olmışdı bir **şeh**-i zer-bahş / Nice zer-bahş dehre zîver-bahş

M/1896 Hâsılı kıldı ol **şeh**-i pür-şûr / Az müddetde ‘âlem içre zuhûr

M/1964 Meger ol yirde bir **şeh**-i ferruh / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

şehen-şân [4] şahların şahı

M/347 Cümle ‘Osmâniyâna hayr-ı halef / Yâd-gâr-ı **şehen-şehân**-ı selef

M/399 Bir **şehen-şâh** idi bülend-vakâr / Adına dirler idi Şâh-ı Bahâr

M/1648 Bir **şehen-şâh** idi cihân-efrûz / Nâmına dirler idi Şâh temûz

M/1968 Bir **şehen-şâh** idi sa‘âdet-mend / Şeref ü ‘izetile devlet-mend

şehevî [1] şehvet

M/2386 Birisi dahı kuvvet-i **şehevî** / K’oldı cezb-i menâfi‘ ile kavî

şeh-i ‘âlem [1] alemlerin sultanı

M/793 Kande sen kande ol **şeh-i ‘âlem** / Şâhile ola mı gedâ hem-dem

Şeh-i Bahâr [2] Bahar Şah. Mesnevînimn kahramanlarından biri (özel ad)

M/1572 Gördi kim gülden olmadı dermân / Oldı ol dem **şeh-i bahâra** revân

M/1783 Eyleyüp hem **Şeh-i Bahâr**‘ı esîr / Gül‘i hâke saluñ bilâ-te’hîr

Şeh-i Gül [1] Gül Sultan. Mesnevînin başkişisi (özel ad)

M/593 Göçüben Şehr-i Gül-şen'e **Şeh-i Gül** / Dem-be-dem nûş iderdi şevkile mül

şeh-i mihr [1] güneş padişahı

M/527 Geçdi evreng-i devlete **şeh-i mihr** / Gül gibi buldı zîb mülk-i sipihr

şeh-i mu'azzam olmak [1] en yüce sultan olmak

M/637 Hüsnile dehrde müsellem olam / Cümle kul ben şeh-i **mu'azzam olam**

şeh-i mümtâz [1] seçkin sultan

M/362 Lutf u kahrile ol **şeh-i mümtâz** / Oldı düşmen-güdâz u dost-nüvâz

şehîr olmak [1] ünlenmek, tanınmak

M/1822 Gerçi lutf ile **olmışidi şehîr** / Kahrı hem olmış idi 'âlem-gîr

şehr [25] ülke

M/514 Bu cemâl ile ol meh-i pür-nur / Oldı **şehr** içre gün gibi meşhûr

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir **şehr** / Lutf-ı âb u hevâda şöhre-i dehr

M/534 Anı vaz' eyledükde üstâdı / **Şehr**-i Gül-şen dimiş aña adı

M/535 Lîk ol **şehri** eyleyen ta'rîf / Nice ad ile eylemiş tavsîf

M/536 Bâğ u Gül-zâr u Gül-istân u Çemen / Cümle ol **şehre** nâmdur bil sen

M/537 İtdi Şâh-ı Bahâr hoş tedbîr / Gül'i kıldı o **şehr**-i hûba emîr

M/566 Tîg-zenlikde ol mübâriz-i dehr / Hâsılı olmış idi şöhre-i **şehr**

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol hoş **şehr** / Oldı cennet misâli şöhre-i dehr

M/757 Şâh-ı Gül hâkimidür ol **şehrüñ** / Kim odur şâhı cümle-i dehrüñ

M/891 Gördi bir **şehr**-i hûb u pür-tezyîn / Hem-çü ahzar-hisâr-ı çarh-ı berîn

M/894 Giren ol **şehr**-i cennet-âbâda / Girdi bâğ-ı cinâna dünyâda

M/1008 Alduñ ol şem'den meger behre / Ki safâ virdi makdemüñ **şehre**

M/1236 Gündüzin derd-mend ü bî-çâre / Devr ider **şehri** mest ü âvâre

M/1683 Lîk var mülk-i Rûm'da bir **şehr** / Görmemiş mislin ü nazîrin dehr

M/1685 Dirler ol **şehre** gül-şen ü gül-zâr / Şehr-yâruñ da adı şâh-ı bahâr

M/1688 Didi ol **şehre** 'azm idüp fi'l-hâl / Eyleyelüm yakup yıkup pâ-mâl

M/1712 **Şehri** teslîm idüp sen el çekesen / Hâk-i hâlüme tohm-ı 'afv ekesen

M/1925 Berf idince bu resme bâga nüzûl / İtdi şâh-ı şitâ da **şehre** duhûl

M/1926 Şiddetile çü **şehre** buldı zafer / 'Askeri tutdı **şehri** ser-tâ-ser

M/1955 **Şehre** olduñ firâkile şöhre / Demidür irse vasldan behre

M/1990 Cümle a'dânı târ-mâr ideyin / Seni **şehrinde** şehr-yâr ideyin

M/2020 Çünki nev-rûz **şehri** feth itdi / Geldi şâh-ı bahâr da yitdi

M/2314 Hây u hûyile toldurup dehri / Güm güm ötdürdi her biri **şehri**

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı şâh-ı temûz / Ki salar **şehr**-i câna tâbiş ü sûz

Şehr-i Bağ [9] Bağ şehri. Mesnevîdeki ülke Gülşen şehrine verilen adlardan biri

M/540 **Şehr-i bâğa** açıldı behcetile / Geçdi tahta hezâr ‘izzetile

M/1755 İrdi çün **şehr-i bâga** şems-i münîr / Kıldı bir tobile o dem teshîr

M/1833 İrdi nâ-gâh gûşına bu haber / Ki olup **şehr-i bâg** zîr ü zeber

M/1858 Şâh-ı ‘âlî hemân ‘ale’t-ta’cîl / Eyledi **şehr-i bâga** ‘azm-i rahîl

M/1930 Feth idüp **şehr-i bâgı** şâh-ı şitâ / Eyledi taht-ı gül-şeni me’vâ

M/1989 Hak virürse irüp sa‘âdetile / Alalum **şehr-i bâgı** devletile

M/1997 Gördi andan sefer tedârükini / **Şehr-i bâga** güzer tedârükini

M/2000 **Şehr-i bâga** kudûmı virdi şeref / Turdı eşcâr hidmete saf saf

M/2221 Oluban şevkile o dem perrân / Cân atup **şehr-i bâga** geldi hemân

Şehr-i Gül-şen [22] mesnevînin mekanı olan ülke

M/562 Nûr-ı çeşm-i cem‘î-i meclis idi / **Şehr-i gül-şende** adı nergis idi

M/564 Birisi bir gulâm-ı hancer-dâr / Hıfz idi **şehr-i Gül-şeni** kâr

M/571 Ser-firâz u bülend ü ‘âlî kadr / **Şehr-i gül-şende** mîr-i sâhib-sadr

M/593 Göçüben **Şehr-i Gül-şen’e** Şeh-i Gül / Dem-be-dem nûş iderdi şevkile mül

M/745 Nefesümle Gül oldı tâze vü ter / Buldı sa‘yümle **Şehr-i Gül-şen** fer

M/747 **Şehr-i Gül-şen** ‘aceb nice yirdür / Şâh Gül didügüñ ne serverdür

M/749 Mülk-i Rûm içre bir güzel yir var / Ki adı **Şehr-i Gül-şen** ü Gül-zâr

M/1275 Şâh-ı gül ‘ayşa eyleyüp ‘işret / **Şehr-i gül-şende** kılmaga sohbet

M/1356 Meger ashâb-ı **şehr-i gül-şenden** / Var idi bir civân-ı sîmîn-ten

M/1506 Bagrına tîg-i gam urup yâre / **Şehr-i gül-şenden** ide âvâre

M/1590 **Şehr-i gül-şenden** eyleyüp ‘uzlet / Deşt ü sahrâya eyledi rihlet

M/1707 Ne hevâdur ‘aceb bu kim her-dem / **Şehr-i gül-şende** olasan hurrem

M/1795 **Şehr-i gül-şende** nice gün turdı / Muttasıl her yirine od urdı

M/1907 **Şehr-i Gül-şen** gibi latîf diyâr / Neden olmak Hazân-ı dûna medâr

M/1911 Eyleyüp **şehr-i gül-şene** seferi / Salalum ol diyâra şûr u şeri

M/1912 Anı gördi münâsib ol server / Göndere **şehr-i gül-şene** ‘asker

M/1917 Anı ser-dâr idüp Şitâ fi’l-hâl / Eyledi **Şehr-i Gül’-şene** irsâl

M/1960 Saluban **şehr-i gül-şene** şer ü şûr / Olmış idi muzaffer ü mansûr

M/1980 Nice kıldugını temûz zuhûr / Saldugın **şehr-i gül-şene** şer ü şûr

M/1982 Şu‘le-i kahrı eyleyüp işrâk / Kıldugın **şehr-i gül-şeni** ihrâk

M/1988 Yokdur artuk tahammüle kudret / Kılalum **şehr-i gül-şene** rihlet

M/2366 **Şehr-i gül-şen** ki eyledüm tekrâr / Ten dürür k’oldı zeyn çün gül-zâr

Şehr-i Gül-sitân [1] mesnevînin mekanı olan ülke

M/837 Oldı çün **Şehr-i Gül-sitân’a** karîb / Cân dimâgına irdi bûy-ı habîb

Şehr-i Gül-zâr [15]

1. gül bahçesi ülkesi

M/266 **Şehr-i gül-zârda** olup gül şâh / Olmış idi şükûfe cümle sipâh

2. Mesnevînin mekanı Gülzar adlı şehir

M/538 **Şehr-i Gül-zâr** bulmaga revnak / Virdi Şeh-zâde-i Gül’e sancak

M/743 Lîk zâhirde ey huceste-likâ / **Şehr-i gül-zârdurur** baña me'vâ

M/749 Mülk-i Rûm içre bir güzel yir var / Ki adı **Şehr**-i Gül-şen ü **Gül-zâr**

M/822 Kodı ol dem anı revân oldı / **Şehr-i gül-zâre** dek devân oldı

M/836 Olmaga cây-ı menzil-i cânân / **Şehr-i Gül-zâr'e** togrı oldı revân

M/838 **Şehr-i Gül-zâr'dan** berü çün mâ / Gördi akup gelür bir ehl-i safâ

M/889 Bunı didi vü pes ol ehl-i safâ / **Şehr-i Gül-zâr'e** oldı reh-nümâ

M/890 Gitdi ardınca Bülbül-i âvâre / 'Âkıbet irdi **Şehr-i Gül-zâr'e**

M/1737 **Şehr-i gül-zâre** ideler 'azmi / Kılalar anı yakmaga cezmi

M/1743 Olup ardınca kendü dahı revân / **Şehr-i Gül-zâr'e** kıldı 'azmi hemân

M/1843 **Şehr-i Gül-zâr'e** togrı reftâr it / O tarafdan bizi haber-dâr it

M/1949 Nice müddet bu resme şâh-ı şitâ / **Şehr-i gül-zârı** eyledi me'vâ

M/1977 Şâh sordı bahâra rihletini / **Şehr-i Gül-zâr'dan** 'azîmetini

M/1998 Bir mübârek zemânda şâh-ı güzîn / **Şehr-i gül-zâre** itdi 'azmi hemîn

şehr-yâr [5] sultan

M/791 Sen gedâya ne kudret ü mikdâr / K'olasan **şehr-yâre** 'âşık-ı zâr

M/1685 Dirler ol şehre gül-şen ü gül-zâr / **Şehr-yâruñ** da adı şâh-ı bahâr

M/1689 **Şehr-yârı** muhâlefet kıla ger / Yagduralum başına âteşler

M/1834 Nâ-bedîd oldı **şehr-yâr**-ı çemen / Kaldı hâlî harâb olup gül-şen

M/1990 Cümle a'dânı târ-mâr ideyin / Seni şehrinde **şehr-yâr** ideyin

şehvet [3]

M/116 Nefse müstevlî olmasun **şehvet** / Anı def‘ it müyesser it ‘iffet

M/2388 Olsa ifrât-ı **şehvet** ey ser-i merd / Cisme irüp tagayyür olur zerd

M/2394 Olsa gâlib o şâh-ı nîk-üslûb / **Şehvetile** gazab olur maglûb

şeh-zâde [2]

1. Şehzâde Mustafa’nın oğlu Şehzade Mehmet bağlamında

M/384 Vire **şeh-zâdesine** lutf-ı celîl / Devlet ü ‘izzetile ‘ömr-i tavîl

2. tahtın varisi

M/538 Şehr-i Gül-zâr bulmaga revnak / Virdi **Şeh-zâde**-i Gül’e sancak

şekker-hâ olmak [2] şeker çiğneyen: tatlı söyleyen, tatlı sözlü (Devellioğlu, 2010: s. 347).

M/313 Belki olup müdâm şekker-hâ / Zevkile şevkile olur gûyâ

M/1416 Hâsı tûtî-veş **oldı şekker-hâ** / Oldı şiddet evrâda ‘ayn-ı rehâ

şekkerîn [1] şekerli, tatlı

M/31 Gonceye lutfıla dehân virdüñ / Sûsene **şekkerîn** zebân virdüñ

şem‘ [11]

1. mum, ışık

M/29 **Şem‘**-i gül-zârı sen uyandurduñ / Lâleyi dâğlar ile yandurduñ

M/148 Rûşen idüp şerî‘atı **şem‘in** / Yola sevk itdi ümmeti cem‘in

M/152 Mâlik-i_yevmi'd-dîn Muhammed'dür / **Şem'**-i bezm-i yakîn Muhammed'dür

M/714 Ey 'aceb kangı **şem**'a pervâne / Olup olduñ cihânda efsâne

M/775 'Aşkile düşdi kalbine âteş / Yandı şevkile **şem**'-i rûşen-veş

M/783 Ne diyem ben bu **şem'**-i tâbâne /Cân olur şu'lesine pervâne

M/973 **Şem**'-i kevkeb söyündi mi n'oldı / 'Akd-i Pervîn göyündi mi n'oldı

M/1008 Alduñ ol **şem**'den meger behre / Ki safâ virdi makdemüñ şehre

M/1092 **Şem**'-i mâhuñ ziyâsı hakkıyçün / 'Âlemüñ rûşenâsı hakkıyçün

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / Yandılar nâr-ı kahra **şem**'-misâl

2. pervanenin meftun olduğu sevgili

M/1346 Yanmasa nâr-ı 'aşka pervâne / **Şem**' olmazdı dilde efsâne

şemʿ-i kâfûrî [1] kâfurlu beyaz mum

M/479 Gerdeni oldı **şem'-i kâfûrî** / Zülfi dûdî vü çehresi nûrî

Şems-i Münîr [5] Parlak Güneş. Mesnevî kahramanlarından biri, Temmuz Şah'ın komutanı (özel ad)

M/1741 Nûrı eylerdi nâr-veş te'sîr / Adı olmışdı dilde **şems-i münîr**

M/1755 İrdi çün şehr-i bâga **şems-i münîr** / Kıldı bir tobile o dem teshîr

M/1772 Gül-şen'i aldı çünki **şems-i münîr** / İdüp emrine ehlini teshîr

M/1784 Şâhdan böyle iricek fermân / İrdi **şems-i münîr** aña da hemân

M/1791 Anı da itdi feth **şems-i münîr** / Geldi 'arz itdi şâha hep bir bir

şemşîr [3] kılıç

M/949 Kasd idüp câna gamze-i hûn-rîz / Zulm **şemşîrin** eyledi ser-tîz

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her kılı tende oldı bir **şemşîr**

M/1747 Takdı sûsen beline **şemşîrin** / Aldı destine hâr hem tîrin

şemşîr takınmak [1] kılıç kuşanmak

M/2029 Yine sûsen **takındı şemşîrin** / Hâr tîz eyledi yine tîrin

şem‘ yakmak [1] mum yakmak

M/2300 **Yakdılar** bezm-i çarha yir yir **şem‘**/ Oldı pervâne gibi encüm cem‘

şengül [1] hoşsohbet

M/2435 Yazdı târîhi hâme-i **şengül** / Defter-i mûnis-i Gül ü Bülbül

şen olmak [1] mutlu olmak

M/1195 Meskenüñ oldı gûşe-i Gül-şen / Gül gibi niçün **olmayasan şen**

şer [5] fenalık

M/792 Haddüñi bil nedür bu şûr ile **şer** / Çıkma râh-ı edebden eyle hazer

M/1857 Cümle ahvâli aña virdi haber / Nitekim vâkıf oldı hayr ile **şer**

M/1911 Eyleyüp şehr-i gül-şene seferi / Salalum ol diyâra şûr u **şeri**

M/1960 Saluban şehr-i gül-şene **şer** ü şûr / Olmış idi muzaffer ü mansûr

M/1980 Nice kıldugını temûz zuhûr / Saldugın şehr-i gül-şene **şer** ü şûr

şer‘ [1] Allah’ın emri, âyet, hadîs, icmâ-i ümmet ve kıyâs- fukahâ esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri (Devellioğlu, 2010: s. 1155).

M/146 **Şer‘i** virdi zemâneye revnak / Oldı zâhir yüzinde pertev-i Hakk

şerbet [1] tatlı bir içecek

M/2342 ‘Âkıbet merg içürdi **şerbet**-i merg / İtdi cân ü cihânı her biri terk

şeref [6]

1. şeref

M/166 **Şeref** ü rütbetine hadd yokdur / ‘İzzet ü kudretine ‘add yokdur

M/1965 **Şeref** ü bahtile bulup teşrîf / Hem şerîf idi hem latîf ü zarîf

M/1968 Bir şehen-şâh idi sa‘âdet-mend / **Şeref** ü ‘izetile devlet-mend

M/1993 **Şeref**-i tahtile olup pîrûz / Ola kadrüñ ziyâde rûz-be-rûz

2. Şeref burcu

M/181 ‘Âlemüñ tâli‘i olup mes‘ûd / **Şeref** evcinde idi cümle su‘ûd

M/184 Sanki burc-ı **şerefde** mâh-ı tamâm / Ümmühânî evini itdi makâm

şeref bulmak [1] süslenmek

M/458 Gûş kim dürlerile **buldı şeref** / Bahr-ı hüsn içre pürdür iki sadef

şeref virmek [1] teşrif etmek

M/2000 Şehr-i bâga kudûmı **virdi şeref** / Turdı eşcâr hidmete saf saf

şerer [2] kıvılcımlar

M/1657 **Şereri** kahrı izdiyâd bulup / ‘Alem-i kadri irtifâ‘ kılup

M/1718 Nâr-ı kahrınuñ irişüp **şereri** / İrdi gül-zâre ‘âkıbet eseri

şer eylemek [1] kötülük yapmak

M/1546 Lutfuña ol gedâ olup magrûr / Ola güstâh ü **eyleye şer** ü şûr

şerh eylemek/itmek [7] açıklamak

M/1319 Cümle derd ü belâyı **şerh ideyin** / Câna olan cefâyı **şerh ideyin**

M/1321 **Şerh idüp** hûn-ı eşkümi her-dem / Yazayın hasretile nâme-i gam

M/1855 Renkler geçdi anda ve’l-hâsıl / K’anı **şerh eylemek** degül kâbil

M/1903 Didiler kıssasını hep bir bir / **Şerh idüp** hissesini hep bir bir

M/2223 Hâtırın sordı bilmege hâlin / **İtdi** bülbül de **şerh** ahvâlin

M/2363 Diñle imdi murâdı **şerh ideyin** / Kıssa hatm oldı hisseye gideyin

şeriʿât [3] dinin zahirî (dış şekil) yönüne ait kaideleri veya dinin hukuk kuralları (Cebecioğlu, 1997: s. 320).

M/96 İʻtikâd itmişem çü vahdetüñe / İmtisâl itmişem **şerîʿatüñe**

M/121 Çün tarîkatde viresün dile fer / Hem **şerîʻatle** vir baña zîver

M/148 Rûşen idüp **şerîʻatı** şemʻin / Yola sevk itdi ümmeti cemʻin

şerîf [4] kutlu

M/283 Bir makâm-ı **şerîf** ü cây-ı münîf / Bâğ-ı cennet gibi latîf ü nazîf

M/662 Meşrebi sâf idi vü tabʻı latîf / Bir harîf-i **şerîf** ü rind-i zarîf

M/1965 Şeref ü bahtile bulup teşrîf / Hem **şerîf** idi hem latîf ü zarîf

M/1966 Bir mükerrem **şerîf** zât idi ol / Hûb-efʻâl ü hoş-sıfât idi ol

şerîki yok [1] ortağı olmamak

M/624 Bu cemâlile kim ferîdem ben / **Yok şerîküm** bu gün vahîdem ben

şerm [2] utanma

M/806 ʻAşk salsa ne câna şûr u şegab / Evvelâ komaz anda **şerm** ü edeb

M/807 Edeb ü **şerm** ʻakla tâbiʻdür / ʻAşk hod ʻakla fikre mâniʻdür

şerm itmek [1] utanmak

M/2012 Yüzi kalmadı **itdi** gâyet-i **şerm** / İnhizâm itdi kalb-i sahtını nerm

şeş dînâr [1] üç beş altın

M/559 Bir zarîf idi bulsa **şeş dînâr** / Bir kadeh üstine iderdi nisâr

şeşper [2] topuz

M/1749 La'l-i **şeşper** alup ele Lâle / Sengler hâzır eyledi Jâle

M/1759 Kapkara yandı lâle-i ahmer / **Şeş-peri** düşdi elde kalmadı fer

şevk [98] arzu, istek, heves

M/18 Fazliyâ ol bu gül-şene dâhil / Gülleri **şevkine** terennüm kıl

M/26 Lâle **şevküñle** dâğ-gam-ber-dil / Serv 'aşkuñla mest-pâ-der-gil

M/189 **Şevkle** demdür eyle 'azm-ı rahîl / Saña müştâkdur Hudâ-yı Celîl

M/194 **Şevkle** olup ol Burâk'a süvâr / İtdi fi'l-hâl 'am-i cânib-i yâr

M/202 Oldı çün kim üçünci kasra revân / **Şevk**-ile zühre çarha girdi hemân

M/203 Eyleyüp zevk u **şevk**-ile âheng / Urdı dâmân-ı lutf u cûdına çeng

M/259 Irişüp i'tidâl-ı fasl-ı bahâr / Cûşa gelmişdi **şevkle** enhâr

M/268 Serv **şevkile** raksa girmişdi / 'Âleme hoşça hâlet irmişdi

M/287 Her tarafdan idüp mükâlemeti / Eyledük **şevkile** musâhabeti

M/299 Çünki bu hoş kelâmı gûş itdüm / Zevk idüp **şevkle** hurûş itdüm

M/313 Belki olup müdâm şekker-hâ / Zevkile **şevkile** olur gûyâ

M/337 İşidüp ol sözi idüp makbûl / Zevkile **şevkile** olup meşgûl

M/552 Dâğ-ı ‘aşkıla bağrı yanmış idi / **Şevkile** kanlara boyanmış idi

M/593 Göçüben Şehr-i Gül-şen’e Şeh-i Gül / Dem-be-dem nûş iderdi **şevkile** mül

M/599 Turdı **şevkile** câme-hâbından / Ebri dûr itdi âf-tâbından

M/647 Gâh **şevkile** Hind’e ‘azm itdi / Gâh seyr-i Hıtâ’ya cezm itdi

M/664 **Şevkile** her kaçan kılaydı sürûd / Salaridi terennümi dile od

M/675 Bir zamân turdı istımâ‘ itdi / **Şevk** ü zevkile çok semâ‘ itdi

M/689 Sözini gûş idüp anuñ Bülbül / Eyledi zevk ü **şevkile** gulgul

M/707 Sözini çün Nesîm gûş itdi / Cûş idüp **şevkile** hurûş itdi

M/775 ‘Aşkile düşdi kalbine âteş / Yandı **şevkile** şem‘-i rûşen-veş

M/777 Dest-i **şevkile** sîne-çâk oldı / Derd-i ‘aşkile derd-nâk oldı

M/828 **Şevk** eli çâk idüp girîbânın / Tutdı hâr-ı belâ çü dâmânın

M/860 Ki beni câm-ı ‘aşk mest itdi / **Şevk**-i la‘lüñle mey-perest itdi

M/871 Kaynadı taşdı kalbi cûş itdi / **Şevkile** iñleyüp hurûş itdi

M/876 Ölmeden gör cemâl-i dil-dârı / Eyle bezminde **şevkile** zârı

M/931 Rûy-ı gül **şevkine** kılup nâle / Cismini nâle döndürüp na‘le

M/937 Gül’i yâd eyleyüp hurûşa gelüp / Zevk ü **şevkile** kalbi cûşa gelüp

M/948 **Şevk**-i ruhsâruñ urdı ey meh-veş / Hırmen-i ‘akl u sabruma âteş

M/978 Kalmadı **şevk** ü şâdîye ümmîd / Yire mi çaldı çengini nâhîd

M/1032 Yakasın kıldı dest-i **şevküñ** çâk / ‘Aşkuñ itdi ten-i za‘îfin hâk

M/1102 Tab‘-ı serdini **şevkile** germ it / Dil-i sahtını lutfile nerm it

M/1114 Hâsılı câna virdi kuvvet ü kut / Eyledi **şevki** ‘aklumı mebhût

M/1181 Âftâb itdi halka ‘arz-ı cemâl / Oldı **şevkiyle** dehr mâl-â-mâl

M/1218 Nâr-ı **şevkile** kıl zebânum germ / Ola kim kalb-i sahtını ide nerm

M/1270 Bir seher-geh ki husrev-i hâver / Aldı **şevkile** destine sâger

M/1271 Bezm-i eflâk **şevkile** toldı / Mihr-i câm-ı şafak şarâb oldı

M/1272 Subh o câmile mest olup bî-bâk / Eyledi **şevkile** girîbân çâk

M/1274 Toldı âfâk **şevkile** şâdî / Pîr-i subh itdi ‘ayşa irşâdı

M/1282 Aldı zerrîn kadeh ele nergis / Toldı **şevkile** ser-te-ser meclis

M/1290 İtdiler **şevkile** terennümler / Kıldılar zevkile tekellümler

M/1292 **Şevkile** nûş idince bir sâger / Yaka çâk itdi mest olup gül-i ter

M/1293 Deste alınca lâle la‘l ayag / Yakdı **şevkile** sîneye bir dâğ

M/1295 Serv olup câm-ı **şevkile** sekrân / Raksa girdi hevâyıla ol ân

M/1388 Tîg-i hecrüm derûnuñ itdi mi kann / Bagruñ oldı mı **şevkile** biryân

M/1403 Sundı mektûbı **şevkile** zanbak / Didi kim eyleyüp ‘inâyet Hakk

M/1405 Bülbül anı işitdi âh itdi / Düşdi **şevkile** kendüden gitdi

M/1406 Öpdi mektûbı gözine sürdi / **Şevkile** gâh açdı geh dürdi

M/1410 Açdı pes ‘izzetile tûmârı / **Şevkile** düşdi eyledi zârı

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete dili sevk / ‘Arz ider şînı câna sûret-i **şevk**

M/1432 Eyleyüp Hakk’a şükr-i lâ-yuhsâ / Kıldı **şevkile** câmesini kabâ

M/1434 Eyledi **şevkile** terennümler / Kıldı Gül **şevkine** tekellümler

M/1438 Meger ol gice bülbül-i nâlân / **Şevk** ü zevkile hurrem ü handân

M/1447 Hâsılı itdi çok terennümler / Eyleyüp **şevkile** tekellümler

M/1544 Ne revâdur ki aldanup sözine / Açılup **şevkile** gülüp yüzine

M/1637 Yine ey dil kılup zebânuñ germ / Nâr-ı **şevk** ile hâtıruñ kıl nerm

M/1818 Devr-i cûdında cümle-i ‘âlem / **Şevkile** olmış idi gark-ı ni‘am

M/1835 Bu sözi gûş idince şâh-ı hazân / Oldı **şevkile** zer-feşân çü zerân

M/1957 Nice bir kûy-ı gamda âh ü efgân / Gel berü bâg-ı **şevke** ol handân

M/2004 Düşdü **şevkile** ehl-i bâga hurûş / Eyledi renglerinde kanları cûş

M/2006 Göz açup hâbdan kamu ezhâr / Toldı âfâka **şevkile** envâr

M/2008 Hâb-ı gamdan göz açdı nergis-i bâg / Lâle **şevkile** aldı deste ayag

M/2030 Açdı tûmârını yine zanbak / **Şevk** bâbından aldı halk sebak

M/2034 Yine geçdi serîre husrev-i gül / Saçların çözdi **şevkile** Sünbül

M/2036 Cûy-ı dil-cûy **şevkile** taşdı / Mevc urup şevki başdan aşdı

M/2041 İşleri rûz u şeb olup ‘işret / Kıldılar zevk ü **şevkile** sohbet

M/2099 Gel gül-istâna kıl terennümler / Eyle gül **şevkine** tekellümler

M/2100 İdicek bu kelâmı bülbül gûş / Zevk ü **şevkile** kıldı cûş u hurûş

M/2107 Çekme gam vakt-i **şevk** ü şâdîdür / ‘Aşk kûy-ı murâda hâdîdür

M/2113 Bülbül itdi bu hoş kelâmı çü gûş / Düşdi **şevkile** yirlere bî-hûş

M/2137 Bu yaña bülbül-i sühân-perdâz / Oluban **şevkile** terennüm-sâz

M/2146 Anı gördükde bülbül-i gam-nâk / Eyleyüp **şevkile** girîbân çâk

M/2149 Geldi tekrâr **şevkile** vecde / İtdi ‘aşkile pâyine secde

M/2155 **Şevkile** bülbül itdi nâlişler / Lutfile kıldı gül nevâzişler

M/2158 Ol aña şîve kıldı nâz itdi / Bu aña **şevkile** niyâz itdi

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü **şevk** hayâl / Az müddetde niçün irdi zevâl

M/2207 Oluban **şevkile** terennüm-sâz / Oldı âvâzile gazel-perdâz

M/2209 Eyleyüp **şevkile** latîf elhân / Nefesi şâhı eyledi hayrân

M/2221 Oluban **şevkile** o dem perrân / Cân atup şehr-i bâga geldi hemân

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / Güle dek uçdı **şevkile** çün tayr

M/2230 Bülbül-i zârı şâh idüp âzâd / Kıldı ol derd-mendi **şevkile** şâd

M/2232 Açılup oldı hurrem ü handân / Yaka çâk itdi **şevkile** ol ân

M/2233 Soyunup **şevkile** kabâsını / Aña virdi kamu libâsını

M/2236 Bu sürûr ile oluban handân / Açılup güldi **şevkile** ol ân

M/2239 Zevkile açılup cihân çü gül / Halk olmışidi **şevkile** bülbül

M/2240 Açılup **şevkile** gül-i zîbâ / Geydi âlile hil‘at-ı dîbâ

M/2257 Açılup nâzile gül-i zîbâ / İçdi **şevkile** sâgar-ı sahbâ

M/2270 **Şevkile** ‘akl u fikri tagıtdı / Gâh geldi başına geh gitdi

M/2286 Pes idüp nûş-ı bâdeye âheng / İçdiler **şevkile** mey-i gül-reng

M/2288 İtdi bülbül terâneye âgâz / Oluban **şevkile** terennüm-sâz

M/2290 Gül-i zîbâya eyleyüp nazarı / Eyledi **şevkile** terâneleri

M/2302 Yine bezme açıldı **şevkile** gül / Yine itdi terâneler bülbül

M/2316 Bülbül olup safâyıla ser-mest / Nâle eylerdi **şevkile** peyvest

M/2318 Gül’den irüp dimâga bûy-ı vefâ / Mest olup **şevkile** iderdi sadâ

M/2324 Bir birine idüp mülâyemeti / Kıldılar **şevkile** musâhabeti

M/2374 Jâle k’oldı şarâb-dâr ey cân / **Şevkdür** k’oldı câna feyz-resân

M/2399 Bülbül-i tab‘ olup sühan-perdâz / Oldı gül **şevkine** terennüm-sâz

şevkati yok [1] şefkatsiz

M/447 Fitneye her biri atılmış ok / Fitnesi çok emân u **şefkati yok**

şevke gelmek [2] hevesi, isteği artmak

M/915 Anı çün serv istimâ‘ itdi / **Şevke geldi** vü çok semâ‘ itdi

M/1430 Okudı çünki nâmeyi bülbül **/ Şevke geldivü** eyledi gulgul

şevki başından aşmak [1] çok keyiflenmek

M/2036 Cûy-ı dil-cûy şevkile taşdı / Mevc urup **şevki başdan aşdı**

şevket [1] kudretten doğan yücelik

M/361 Virdi şânında **şevket** ü savlet / Düşmene havf u dosta heybet

şeydâ [4] çılgın

M/611 Bu nice zülf-i ‘anber-âsâdur / K’aña hep ehl-i ‘akl **şeydâdur**

M/844 Gördi kim bir gedâdur âşüfte / Zâr u **şeydâ** vü mest ü âlüfte

M/1140 Ne edebsizlik ola ki bu gedâ / Şâha utanmayup geçe **şeydâ**

M/1317 Kendü kendüye didi ol **şeydâ** / N’ola bir nâme eylesem inşâ

şeydâ eylemek [1] âşık etmek

M/130 **Eyle** mihrile kalbümi **şeydâ** / Dilümi eyle na‘tına gûyâ

şeydâ olmak [3] çılgınca âşık olmak, aşkından deli olmak

M/334 Gül ki olup cemâlile zîbâ / Bülbül **olmışdurur** aña **şeydâ**

M/633 Eyle âfâka hüsnümi ifşâ / Ki işidenler **olalar şeydâ**

M/1561 Tutalum **k’ola** hüsnüme **şeydâ** / Baña andan ne ‘âr lâhik ola

şeyh [1] yaşlı

M/1939 Ocagı halk eyleyüp mihrâb / Oldı âteş-perest **şeyhile** şâb

şeyn irmek [1] kötülük gelmek

M/1564 Olsa ‘âşık cemâline kevneyn / **İrmez** erbâb-ı hüsne andan **şeyn**

şîn [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1419 Sîni eyler sa‘âdete dili sevk / ‘Arz ider **şînı** câna sûret-i şevk

şi’âr eylemek [1] doğru olma(yı nasip etmek)

M/112 Sıdkı dâ’im baña **şi‘âr eyle** / Şükr-i in‘âmuñı disâr eyle

şiddet [8]

1. Tecvidde: Harf sükun ile ve nefesin hepsi habs olarak sakin bir halde okunduğu zaman savtın asla akmamasına denir. Şiddet iki kısma ayrılır: 1. şedide-i mechure: Elif, bâ, cim, dal, tı harfleri. 2. şedide-i mehmuse: Kaf ve tâ harfleri (Luggat, 2023).

M/1416 Hâsı tûtî-veş oldı şekker-hâ / Oldı **şiddet** evrâda ‘ayn-ı rehâ

2. kaba kuvvet

M/1923 Göricek böyle **şiddetin** anuñ / Geçdi ak pak yüzi gül-istânuñ

M/1926 **Şiddetile** çü şehre buldı zafer / ‘Askeri tutdı şehri ser-tâ-ser

M/1937 Halka idüp bürûdetin zâhir / **Şiddet** ü zulmı idicek vâfir

M/1938 Görüp ol **şiddetini** halk üşüyüp / Oda ısındılar ocaga düşüp

M/1944 Hâsılı **şiddet** ile toldı cihân / Oldı her şahsa hânesi zindân

M/2014 Gerçi kasd itdi eyleyüp gayret / Girü ‘arz ide gül-şene **şiddet**

3. derece

M/1934 Hâneden taşra çıksa bir dehrî / İrişüp aña **şiddet**-i kahrı

şikâr itmek [1] avlamak

M/947 Hışm-ı çeşmüñ ki cân **şikâr itdi** / Tîg-i bî-dâdı câna kâr itdi

şikâyet [4] şikayet

M/919 Sordı hâlin hikâyetin bir bir / Bildi şükr ü **şikâyetin** bir bir

M/1373 Çünki ahvâli eyledi ma‘lûm / Cümle şükr ü **şikâyetin** mefhûm

M/2432 Fazliyâ kıl **şikâyeti** âhir / Şükr kılduñ hikâyeti âhir

M/2433 Geç **şikâyetden** eyle şükr-i Hudâ / K'oldı âhir bu nüsha-i zîbâ

şikâyet eylemek [2] şikayet etmek

M/942 Diñle hâlüm hikâyet eyleyeyin / Saña senden **şikâyet eyleyeyin**

M/1984 Şâha bir bir **şikâyet eyledi** hep / Cümle hâlin rivâyet eyledi hep

şikem [1] karın

M/502 **Şikemi** kûh-ı nûrdur gûyâ / Nâfı fevkinde 'ayn-ı rûh-efzâ

şikerf [1] paklık

M/1411 Gördi bir bahr-ı jerf ü dürr-i **şikerf** / Okudı döne döne harf-be-harf

şikeste-derûn [1] kalbi kırık

M/708 Didi ey ehl-i derd ü haste derûn / Hancer-i 'aşkile **şikeste-derûn**

şimâl [1] kuzey

M/1804 Aña semt-i **şimâl** olup me'vâ / Dehre bel eyleridi cûd u 'atâ

şimden girü [2] bundan böyle

M/1378 Aña **şimden girü** vefâ ideyin / Hastadur derdine devâ ideyin

M/2261 Nâz ise nâzı demdür az idelüm / Biz de **şimden girü** niyâz idelüm

şimdi [9]

M/314 Didüm ey yâr **şimdi** bir demdür / Ki cihân hep esîr-i dirhemdür

M/759 Cümle hûbâna şâh odur **şimdi** / Hüsn evcinde mâh odur **şimdi**

M/769 Hâsılı misli yokdurur anuñ / **Şimdi** oldur ferîdi dünyânuñ

M/805 Gül'e olsam 'aceb mi zâr u esîr / **Şimdi** mi sevdi pâd-şâhı fakîr

M/1583 Kandedür **şimdi** ol gedâ-yı hakîr / Göster itsünler anı bend ü esîr

M/1905 Yakup âhir anı koyup hâlî / **Şimdi** oldugını Hazân vâlî

M/2064 Hecrile gerçi bî-mecâl olduñ / **Şimdi** uş lâyık-ı visâl olduñ

M/2128 **Şimdi** derdile zâr ü dem-beste / Çünki olmışdur ol gedâ haste

şimdiye dek [1] şimdiye kadar

M/456 Aña dünyâ yüzinde **şimdiye dek** / Beñdeş olmadı olmaya bir tek

şi'r [3] şiir

M/318 **Şi'rden** kimse **şi'ri**[7] fark etmez / Şu'arâ gitdügi yola gitmez

M/523 Oldı müstahzar-ı bahâr bûstân / Okıdı **şi'rden** nice dîvân

[7] şiir (شعر) şa'r, kıl (شعر) şi 'r ve şa'r kelimeleri aynı kökten müştakktır. İştikâk sanatı ile şair, şiirle uğraşanların dahi "şi'r" ve "şa'r" kelimelerini birbirinden ayıramayacak kadar bilgisiz olduğu bağlamında bu kelimeyi kullanmıştır.

M/524 Var idi lutf-ı tab‘ı çün haylî / **Şi‘r** ü inşâya eyledi meyli

şîr [2]

1. süt

M/995 **Şîr** virdükde agzuma mâder / Zehr olaydı n’olaydı **şîr**-i ter

2. aslan

M/996 Yâ n’olaydı ki irişüp bir **şîr** / Tenümi çâk ideydi hep yir yir

şîr-efgen [1] aslanları yıkacak güçte

M/413 Hâr-veş tîz-rûy ü tîr-efgen / Nîze-dârı hezâr **şîr-efgen**

Şîrîn [3]

1. âşık olunan kadın bağlamında (bk. Ferhâd)

M/711 Seni derdile eyleyüp mu‘tâd / Nice **Şîrîn’dür** eyleyen Ferhâd

M/1345 Kesmese kûhı ‘aşkile Ferhâd / Kande olurdı nâm-ı **Şîrîn** yâd

2. tatlı

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle anuñ oldı yakîn / Hâmlar puhte puhteler **şîrîn**

şirket [1] ortaklık

M/635 Kimse da‘vâ-yı **şirket** eylemiye / Bahs-ı hüsn ü melâhat eylemiye

şirrîr [1] kötü, şer işleyen

M/91 Nefs-i **şirrîre** uymışam yâ Rab / Eyle cürmüm ‘atâ vü ‘afva sebeb

Şît [1] Âdem peygamberin ölümünden sonra yeryüzünde halife olmuştur (Zavotçu, 2006: s. 518).

M/1096 **Şît** ü Nûh u Halîl hakkıyçün / Peyk-i Hakk Cibrîl hakkıyçün

Şitâ [3] Şita Şah. (bk. Şâh-ı Şitâ)

M/1917 Anı ser-dâr idüp **Şitâ** fi’l-hâl / Eyledi Şehr-i Gül’-şene irsâl

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân vâlî / Nice oldıysa hem **şitâ** hâli

M/2009 Oldı zulm-i **şitâyı** çün dâfi‘ / Cümle bâg ehli oldılar tâbi‘

şitâb [1] acele etmek

M/885 Didi sabr it iñende kılma **şitâb** / Ki te’ennîdürür tarîk-i savâb

şitâb eylemek/olmak [2] yönelmek

M/1177 Kalmaya çün figâna tâkat ü tâb / Yine **eylerdi** menziline **şitâb**

M/1265 Çünki gülden nesîm aldı cevâb / Bülbül-i zâre deñlü **oldı şitâb**

şîve kılmak [1] nazlanmak, işve yapmak

M/2158 Ol aña **şîve kıldı** nâz itdi / Bu aña şevkile niyâz itdi

şol kadar [2] o kadar

M/962 **Şol kadar** kıldı bülbül efgânı / K'odlara yakdı derdile cânı

M/1863 **Şol kadar** hâke zer nisâr oldı / Zer ayaklarda hâk-sâr oldı

şöhre [3] meşhur

M/530 Taht-ı hükminde var idi bir şehr / Lutf-ı âb u hevâda **şöhre**-i dehr

M/566 Tîg-zenlikde ol mübâriz-i dehr / Hâsılı olmış idi **şöhre**-i şehr

M/584 Lîk mâ'il çü hâtır-ı 'uşşâk / Sâde-dillikde **şöhre**-i âfâk

şöhre olmak [4] tanınmak, meşhur olmak

M/809 Her kim **oldı** hevâyıla **şöhre** / Almadı hân-ı 'aşkdan behre

M/750 Lutf-ı âb u hevâda ol hoş şehr / **Oldı** cennet misâli **şöhre**-i dehr

M/809 Her kim **oldı** hevâyıla **şöhre** / Almadı hân-ı 'aşkdan behre

M/1955 Şehre **olduñ** firâkile **şöhre** / Demidür irse vasldan behre

şöhret-ârâ [1] şöhret yayan, şöhret ile süsleyen

M/21 Tâc-bahşâ-yı tâc-dâr-ı bahâr / **Şöhret-ârâ**-yı milket-i gül-zâr

şöhret-i devrân olmak [1] dünyaca tanınır hale gelmek

M/364 **Olalı** lutfı **şöhret-i devrân** / Oldı cândan muhibbi pîr ü civân

şöyle [7] öyle bir

M/102 **Şöyle** tolsun mahabbetüñle göñül / Pertev-i sırr-ı vahdetüñle göñül

M/321 **Şöyle** sanduñ mı ‘âlemi hâlî / Bunı ko eyle himetüñ ‘âlî

M/580 **Şöyle** cüst idi kanda kim kosa pâ / Kimse görmezdi gerdeni aslâ

M/1668 **Şöyle** kıldı zemîne tâbı eser / Ki kişi rûy-ı hâke kılsa güzer

M/1931 **Şöyle** itdi yasak kim her-kes / Kılmaya seyr-i bâg u râga heves

M/1933 **Şöyle** kim eyleyüp muhâlefeti / Emrine kılmayup mutâva‘atı

M/2167 Bu ne işdür garîb vâk‘ıadur / **Şöyle** beñzer bu hâl vâk‘ıadur

şöyle bir [1] şu şekilde

M/575 Tayanup **şöyle bir** tayag üzre / Hidmet eylerdi bir ayag üzre

şu‘arâ [2] şairler

M/318 Şi‘rden kimse şi‘ri fark etmez / **Şu‘arâ** gitdügi yola gitmez

M/2406 **Şu‘arâ** bundan ala hissesini / Hazz ider ammâ görse kıssasını

şu deñlü [1] o kadar

M/109 Belki irsün **şu deñlü** câna fedâ / K’ola bir aña lâyıla illâ

şu kadar [2] o kadar

M/1885 **Şu kadar** eyledi bürûdeti ‘arz / Ki cihân itdi oda düşmegi farz

M/1899 **Şu kadar** saçdı sîmi itdi kerem / Gark-ı sîm oldı cümle-i ‘âlem

şu‘le [4] alev

M/783 Ne diyem ben bu şem‘-i tâbâne /Cân olur **şu‘lesine** pervâne

M/1173 ‘Âkıbet oldugınca tâkati tâk / **Şu‘le** virdükce dilde nâr-ı firâk

M/1703 Yagdurup nârlar dehânuñdan / **Şu‘le** virsün gazab zebânuñdan

M/1982 **Şu‘le**-i kahrı eyleyüp işrâk / Kıldugın şehr-i gül-şeni ihrâk

şûle salmak [1] alev saçmak

M/1659 Râyet-i kadri irdi eflâke / **Şûle saldı** celâlile hâke

şu‘le virmek [1] alevlendirmek

M/1731 **Virmesün şu‘le** âteşîn cenge / Başlamasun cidâle âhenge

şûm [1] uğursuz

M/1139 Nice öter o murg-ı **şûm** anda / Kimse aña kuşum dime bunda

şunda [2] şurada

M/1141 Başumuz aldı **şunda** nâleyile / Virür âhir anı o nâle yile

M/1780 Didiler çıkdı **şunda** bir taga / Bir sovuk sulu hûb yaylaga

şûr [8]

1. gürültü

M/792 Haddüñi bil nedür bu **şûr** ile şer / Çıkma râh-ı edebden eyle hazer

M/806 ‘Aşk salsa ne câna **şûr** u şegab / Evvelâ komaz anda şerm ü edeb

M/1517 Korkum ol ‘âkıbet bu **şûr** u şegab / Ola bir ad yavuzlugına sebeb

M/1546 Lutfuña ol gedâ olup magrûr / Ola güstâh ü eyleye şer ü **şûr**

M/1911 Eyleyüp şehr-i gül-şene seferi / Salalum ol diyâra **şûr** u şeri

M/1960 Saluban şehr-i gül-şene şer ü **şûr** / Olmış idi muzaffer ü mansûr

M/1980 Nice kıldugını temûz zuhûr / Saldugın şehr-i gül-şene şer ü **şûr**

2. heyecan, coşku

M/1127 Didi bir derd-mend ü âşüfte / **Şûr**-ı ‘aşkile olmış âlüfte

şûrîde [1] perişan

M/847 Didi ey mest-i ‘aşk u **şûrîde** / ‘Âşık-ı gam-keş ü belâ-dîde

şükr [6] şükür

M/112 Sıdkı dâ’im baña şi‘âr eyle / **Şükr**-i in‘âmuñı disâr eyle

M/193 İşidüp ol beşâreti Ahmed / Eyledi **şükr** ü secde-i bî-hadd

M/232 Şâd olup irdiler safâya kamu / Secde-i **şükr** idüp Hudâ’ya kamu

M/919 Sordı hâlin hikâyetin bir bir / Bildi **şükr** ü şikâyetin bir bir

M/1373 Çünki ahvâli eyledi ma‘lûm / Cümle **şükr** ü şikâyetin mefhûm

M/2432 Fazliyâ kıl şikâyeti âhir / **Şükr** kılduñ hikâyeti âhir

şükr eylemek/itmek/kılmak [6] şükretmek

M/515 Görüp anda bu hüsni Şâh-ı Bahâr / **Şükr iderdi** Hudâya leyl ü nehâr

M/1432 **Eyleyüp** Hakk’a **şükr**-i lâ-yuhsâ / Kıldı şevkile câmesini kabâ

M/1952 Nice bir zikr-i fürkat ü mihnet / **Şükr kıl** irdi müddet-i vuslat

M/2116 **Eyledi** Hakk’a **şükr**-i lâ-yuhsâ / Hem nesîm-i kerîm’e itdi du‘â

M/2269 Anı gûş eyleyince bülbül-i Zâr / Hak Ta‘âlâ’ya **itdi şükr**-i hezâr

M/2433 Geç şikâyetden **eyle şükr**-i Hudâ / K’oldı âhir bu nüsha-i zîbâ

şükûfe [1] çiçek

M/266 Şehr-i gül-zârda olup gül şâh / Olmış idi **şükûfe** cümle sipâh

şümâr [2] hesap, sayı

M/408 Sebzeden yir yüzinde ceyşi füzûn / Hadd ü ‘add ü **şümârdan** bîrûn

M/410 Yogıdı ‘ayn-ı Nergis-i gül-zâr / Altun üsküflü kullarına **şümâr**

şünûd itmek [1] itimat etmek

M/1066 **İtdi** vâfir bu resme güft ü **şünûd** / İrmedi gördi kim birinden sûd

şüphe yok [1] şüphesiz

M/732 Nefesüñden gelür çü bûy-ı vefâ / **Şüphe yokdur** ki sensen ehl-i safâ

şürû‘ itmek [1] başlamak

M/2162 Kıldı gül menziline yine rücû‘/ **İtdi** bülbül figân ü âha **şürû‘**

tâ [6]

1. kadar

M/517 Eyledi bir mu‘allime anı sevk / Tabı **tâ** hân-ı ‘ilmden ala zevk

M/721 **Tâ** gelince bu ana bî-kem ü kâst / ‘Aşkiledür baña neş’etile hâst

M/958 Kıla **tâ** subh olınca hâyile hû / Sen olup hârlarile hem-pehlû

M/1172 Oldı dem-beste itmedi nâle / Kimse **tâ** vâkıf olmaya hâle

2. Arap alfabesinde bir harf

M/1413 Bâ’sı hem oldı behcete bâdî / **Tâ’sı** âhir sa‘âdete hâdî

M/1421 **Tâları** tayyibb-i hâtıra mâ’il / Zâ’sı zâhir ki hazz olur hâsıl

ta‘ab [2] sıkıntı, zahmet

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm yâ Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü **ta‘ab**

M/1978 Didi âyâ ne hâlet oldı sebeb / Ki ihtiyâr oldı saña bunca **ta‘ab**

ta‘ab irmek [1] sıkıntıya düşmek

M/1161 Oluban müstehakk-ı kahr u gazab / **İrür** ol derd-mende derd ü **ta‘ab**

ta‘accüb itmek [1] şaşırmak, hayret etmek

M/2166 Didi **idüp ta‘accüb**-i bisyâr / Kanı ol zevk ü lezzet-i dîdâr

ta‘alluk [1] alaka, bağlılık

M/1455 Didi ‘aşkuñ **ta‘allukı** kimedür / Dil ü cânuñ ta‘aşşukı kimedür

ta‘alluk eylemek [1] bağlamak

M/720 Cismüme çün **ta‘alluk eyledi** rûh / ‘Aşkdan irdi câna feth ü fütûh

ta‘aşşuk [1] aşık olma

M/1455 Didi ‘aşkuñ ta‘allukı kimedür / Dil ü cânuñ **ta‘aşşukı** kimedür

ta‘ât [7] ibadet

M/84 El yudum âb-dest ü **tâ‘atden** / Vâzgeldüm kamu ‘ibâdetden

M/95 Gerçi yok saña **tâ‘atüm** yâ Rab / Lîk vardur itâ‘atüm yâ Rab

M/122 **Tâ‘atüñ** eyle göñlüme ‘âdet / Olmasun lîk ‘âdetî **tâ‘at**

M/127 **Tâ‘atüm** bî-riyâ vü hâlis kıl / Beni ihsânuñıla muhlis kıl

M/128 Mustafâ ittibâ‘ın it rûzî / K’ola pür-nûr **tâ‘atüm** rûzî

M/238 Olıcak haşr kurulup mîzân / Zâhir oldukda **tâ‘at** u ‘isyân

ta’ât kılmak [2] ibadet etmek

M/93 **Kılsa tâ‘at** cihân hezârân sâl / İrmez anuñla kibriyâna kemâl

M/123 Râst eyle kıyâma kâmetümi / Ki **kılam** râstlıkla **tâ‘atümi**

tab‘ [9] yaratılış, mizaç, huy

M/272 İrdi nâ-gâh bir harîf-i zarîf / **Tab‘ı** pâk ü latîf ü şânı şerîf

M/503 Gerçi **tab‘**umda hîç ‘illet yok / Ötesin açmaga icâzet yok

M/517 Eyledi bir mu‘allime anı sevk / **Tabı** tâ hân-ı ‘ilmden ala zevk

M/662 Meşrebi sâf idi vü **tab‘ı** latîf / Bir harîf-i şerîf ü rind-i zarîf

M/910 Şâ‘ir-i hûb-fehm ü hûb-elhân / Nükte-dân ü güşâde-**tab**‘-ı civân

M/1039 İtse ehl-i kemâle şâh ihsân / Lutf-ı **tab**‘ına olur ol bürhân

M/1102 **Tab**‘-ı serdini şevkile germ it / Dil-i sahtını lutfile nerm it

M/1738 Meger a‘yânı içre bir server / Var idi **tab**‘ı rûşen ü enver

M/1875 Hâsılı i‘tidâlden bîrûn / **Tab**‘-ı serdile halka zulmi füzûn

tâb [14]

1. güç, kuvvet

M/61 Bir avuç hâkden ne kudret ü **tâb** / Ki ola âfitâb-ı ‘âlem-tâb

M/796 Bülbül’e kande var o kudret ü **tâb** / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/1177 Kalmaya çün figâna tâkat ü **tâb** / Yine eylerdi menziline şitâb

2. sıcaklık, ısı, hararet

M/1660 Gark idüp **tâb**-ı ‘âlemi nûra / Kahrı döndürdi dehri tennûra

M/1661 **Tâb**-ı kahrından âh-ı ‘âşık tek / Oldı biryân derûn-ı mâda semek

M/1663 Olup ol **tâbile** mezâri‘ huşk / Kurudı kaldı nâf-ı âhûda müşk

M/1665 **Tâb**-ı zulmı çü başdan aşdı / Cûylar kızdı kaynadı taşdı

M/1668 Şöyle kıldı zemîne **tâbı** eser / Ki kişi rûy-ı hâke kılsa güzer

M/1669 **Tâbına** mâni‘ olmayup pâ-pûş / Pâdan eylerdi magzı kellede cûş

M/1679 Kahrum itdi sirâyet etrâfa / **Tâbum** irişdi kâfdan kâfa

M/1681 Var mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña **tâb**-ı hışmum urmaya nâr

M/1686 Öz hevâsında anlar âsûde / **Tâb**-ı kahruñla yanmamış oda

M/1705 Benüm agzumdan eyleyüp güftâr / **Tâb**-ı havfile yak derûnına nâr

M/1758 Yanup ol **tâb** u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı tîz elden

tâbân [2] parlak

M/415 Burc-ı rif‘atde ahter-i **tâbân** / Dürc-i devletde gevher-i rahşân

M/783 Ne diyem ben bu şem‘-i **tâbâne** /Cân olur şu‘lesine pervâne

tâbende [2] ışık saçan, parlayan

M/138 Olmasa nûr-ı vechi **tâbende** / Rûşen olmazdı mihr-i rahşende

M/1967 Tâli‘i olmışidi ferhunde / Gün gibi nûr-ı vechi **tâbende**

tâbende olmak [1] parlamak

M/220 Ref‘ olup setr-i zulmet-i kesret / **Oldı tâbende** pertev-i rahmet

tab‘-ı pâk [2] temiz tabiatlı

M/336 Nazm idüp bir güzel kitâb itseñ / **Tab‘-ı pâküñden** intihâb itseñ

M/2410 Menşe'i **tab'-ı pâkümdür** / Me'hazı 'akl-ı tâb-nâkümdür

tâbi' [1] bağlı

M/807 Edeb ü şerm 'akla **tâbi'dür** / 'Aşk hod 'akla fikre mâni'dür

tabî'at [9]

1. yaratılış

M/41 Virdi 'adlüñ 'anâsıra peyvend / Çâr-tâk-ı **tabî'at** oldu bülend

M/719 Nakş-bend-i **tabî'at** ol sâ'at / 'Aşkile virdi cismüme sûret

M/1696 Berk gibi serî' sür'atde / Âteş-i vakt idi **tabî'atde**

2. mizaç, huy

M/1839 Var idi bir berîd-i çâlâkî / Fi'li bâdî **tabî'atı** hâkî

M/1874 Demi serd ü **tabî'atı** bârid / Re'yi fâsid ü rü'yeti müfsid

M/1876 Katı bârid **tabî'at** ü 'âmmı / Şâh Zâlim Şitâ anuñ nâmı

M/1916 Penbeden gerçi cismi nerm ü sefîd / Lîk bârid **tabî'atı** çü hadîd

M/2381 Âteş-i vakt olur **tabî'at** o dem / Teni eyler harâreti der-hem

M/2391 İdüp elbet **tabî'atı** fâsid / Bu sıfatdan miâc olur bârid

tabî'at-ı 'aşk [1] aşkın doğası

M/656 Var idi tıynetinde hâlet-i 'aşk / Gâlib olmış aña **tabî'at-ı 'aşk**

tabîb [1] doktor

M/2111 Bu kafesden halâsuñ oldı karîb / Aglama derdüñe irişdi **tabîb**

tâbi‘ olmak [4] bağlanmak, tutulmak

M/1580 Gül de **olup** hevâsına **tâbi**‘ / Anuñ olmaz fücûrına mâni‘

M/1709 Olmadan berk-i hiddetüm lâmi‘ / Niçün **olmayasan** baña **tâbi**‘

M/2009 Oldı zulm-i şitâyı çün dâfi‘ / Cümle bâg ehli **oldılar tâbi**‘

M/2011 Kendüden yüz çevürdi ehl-i çemen / **Oldılar** gördi **tâbi**‘-i düşmen

ta‘bîr eylemek [1] izah etmek

M/178 Kılmayam biñde birini takrîr / **Eylesem** biñ zebânıla **ta‘bîr**

tâb irmek [1] ışık gelerek terletmek

M/173 Hüsnine günden **irmesün** deyü **tâb** / Sâye-bân oldı başı üzre sehâb

tâbiş [4] ateş

M/1670 **Tâbiş**-i çarhı eyleyüp sûzân / Hamel ü sevri eyledi biryân

M/1672 **Tâbiş**-i kahrı eyleyüp te’sîr / Kıldı cümle memâliki teshîr

M/1708 İtmeyüp nâr-ı hiddetümden vehm / **Tâbiş**-i kahrum itmeyesen fehm

M/1710 İmdi varise ‘akluñ ü fehmüñ / **Tâbiş**-i nâr-ı kahrdan vehmüñ

tâbiş irmek [1] kavurmak

M/867 ‘Aşkdan düşdi kalbüme sûziş / ‘Aşkdan **irdi** cânuma **tâbiş**

tâb-nâk [1] ateşli

M/1728 Benüm andan ne havf u bâküm var / Biñ anuñ gibi **tâb-nâküm** var

tâb salmak [4] kuvetlenmek, alevlenmek

M/861 Dile çün **saldı** berk-i ‘aşkuñ **tâb** / Yıkdı cân mülkiyetin itdi harâb

M/1662 Oldı nîrân-ı kahrı **salalı tâb** / Döne döne hevâda murg kebâb

M/1785 **Saldı** yab yab aña da sûziş ü **tâb** / Kılmaga ol vilâyeti de harâb

M/2382 Anuñ ifrâtı oldı şâh-ı temûz / Ki **salar** şehr-i câna **tâbiş** ü sûz

tâb virmek [1] aydınlatmak

M/1005 Gördi çün mâh **virdi** ‘âleme **tâb** / Kodı gayrı vü itdi mâha hitâb

tâc [6]

1. (mecazen) çiçeklerin çanakyapraklarından sonraki renkli kısmı

M/30 Nergise bir gedâ iken gözü aç / Virdüñ ihsânuñ ile zerrîn **tâc**

2. taç

M/407 Kapamaz kimse kimseden efser / Lâle **tâcın** meger ki bâd-ı seher

M/550 Biri bir sâkî-i latîf-endâm / Dil-ber-i la‘l-**tâc** u la‘lîn-câm

M/670 Taht u **tâcı** idüp hevâyıla terk / Dâmenin tutmışidi ‘aşkile berk

M/1711 Terk idüp taht-ı **tâcı** bende-misâl / Gelesen âsitânuma fi’l-hâl

M/2027 Lâle geydi başına la‘lîn **tâc** / İrdi bâzâr-ı gül-sitâna revâc

tâc-bahşâ [1] hükümdar yapan, taç bahşeden

M/21 **Tâc-bahşâ**-yı tâc-dâr-ı bahâr / Şöhret-ârâ-yı milket-i gül-zâr

tâc-dâr-ı bahâr [1] bahar padişahı

M/21 Tâc-bahşâ-yı **tâc-dâr-ı bahâr** / Şöhret-ârâ-yı milket-i gül-zâr

ta’cîl [1] çabuk, acele

M/1776 Lâleyi yakdı hışmile **ta’cîl** / Nergisüñ çekdi kahrı çeşmine mîl

tâc-ı mahabbet [1] muhabbet tacı

M/160 Gerçi hullet Halîl’e oldı kabâ / Aña **tâc-ı mahabbet** oldı sezâ

tâc-rübâ [3] taç kapıcı

M/414 Nice biñ peyki var nesîm-âsâ / Her biri hem-çü ‘ömr ü **tâc-rübâ**

M/577 Biri bir peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü ‘ömr ü **tâc-rübâ**

M/577 Biri bir peyk idi cihân-peymâ / Cüstlükde çü ‘ömr ü **tâc-rübâ**

tâc-veş [1] baş tacı bağlamında

M/925 Bülbül olup elinde perverde / Yiri var idi **tâc-veş** serde

tag [2] dag (Dilçin, 2009: s. 212).

M/1655 Başladı her birisi kaçmaga / Kimisi **taga** kimisi bâga

M/1768 Çıkdı fi'l-hâl bir yüce **taga** / Bir hevâsı latîf yaylaga

tagayyür irmek [1] değişmek

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet ey ser-i merd / Cisme **irüp tagayyür** olur zerd

tagıtmak [3] dağıtmak

M/1468 Didi evvelki derd kıldı neberd / Ceyş-i sabrı **tagıtdı** budur derd

M/1830 'Âkıbet 'arz idüp bürûdetini / Sovudup **tagıdurdı** sohbetini

M/2298 Rûz çünkim **tagıtdı** sohbetini / Kıldı âmâde câm-ı 'işretini

tagyîr [1] değiştirme

M/2387 Kârı teksîr-i nüzl-i ni'metdür / Fi'li **tagyîr**-i reng ü sûretdür

tagyîr olmak [1] değiştirmek

M/1824 Havfi-y-ıla cihân olup der-hem / **Oldı tagyîr**-i sûret-i 'âlem

tagyîr virmek [1] değiştirmek

M/1864 Kılıcak cümle gül-şeni teshîr / **Virdi** evvelki vaz‘ına **tagyîr**

tahammül [1] dayanmak

M/1988 Yokdur artuk **tahammüle** kudret / Kılalum şehr-i gül-şene rihlet

tahiyyât [1] selamlar

M/257 Ola her birine hezâr selâm / Biñ **tahiyyât** u ‘izzet ü ikrâm

tahkik [2] doğruluk

M/233 Dil ü cân ile eyleyüp tasdîk / Oldılar gark-ı lücce-i **tahkik**

M/251 Evvelâ şâh-ı milket-i **tahkîk** / A‘nî Bû Bekr Hazret-i Sıddîk

tahkîk kılmak [2] doğrulamak

M/625 İtdi gerçi kemâlini tasdîk / **Kılmagiçün** velî anı **tahkîk**

M/1837 Gerçi ol sözi eyledi tasdîk / Lîk **kılmaga** rûşen ü **tahkîk**

Tahmâs [1] Şah Tahmasb. Kanûnî zamanında hüküm süren Safevî şahı

M/359 İrmese bîm-i tîgi **Tahmâs’a** / Kâr-ı Tîmûr irürdi Sîvâs’a

tahmîr eylemek [2] yoğurmak

M/657 Rûz-ı evvelde hâkini takdîr / Âb-ı ‘aşkile **eylemiş tahmîr**

M/717 Rûz-ı evvelde hâkimi takdîr / Dest-i ‘aşkile **eylemiş tahmîr**

tahrîr eylemek [1] yazmak

M/50 Altına soñra kâtib-i takdîr / Âyete’l-kürsî **eyledi tahrîr**

tahrîr itmek [1] yazmak

M/378 Vasfınuñ binde birini ey mîr / Biñ debîr olsa **itmeye tahrîr**

taht [15] hükümdarın oturduğu koltuk, hükündarlık makamı

M/346 Müsta‘idd-i livâ-yı devlet ü baht / Müstahikk-ı külâh-ı ‘izzet ü **taht**

M/424 Nâme-i hüsne oldurur tevki‘ / Ki anuñdur cihânda **taht**-ı refî‘

M/670 **Taht** u tâcı idüp hevâyıla terk / Dâmenin tutmışidi ‘aşkile berk

M/902 Didi ey ser-bülend ü ‘âlî-kadr / **Taht**-ı rif‘atde şâh-ı sâhib-sadr

M/1042 Didi ey pâd-şâh-ı **taht**-ı felek / Ki münevver ruhuñla mülk-i melek

M/1674 Ki meger hiddetile şâh-ı temûz / **Taht**-ı kahr üzre oldı çarh-efrûz

M/1675 Cem‘ idüp cümle ehl-i erkânı / Turdı **taht**-ı felekde dîvânı

M/1684 Aña bir pâd-şâh olup hâkim / **Taht**-ı ‘izzetde hoş geçer dâ’im

M/1711 Terk idüp **taht**-ı tâcı bende-misâl / Gelesen âsitânuma fi’l-hâl

M/1930 Feth idüp şehr-i bâgı şâh-ı şitâ / Eyledi **taht**-ı gül-şeni me’vâ

M/1974 Geldi **tahtına** ‘izz ü devletile / Üsti yanına aldı hürmetile

M/1992 Didi ey şâh pây-dâr olasan / **Taht**-ı devletde ber-karâr olasan

M/1993 Şeref-i **tahtile** olup pîrûz / Ola kadrüñ ziyâde rûz-be-rûz

M/2021 Eyleyüp şâhı **tahtına** sultân / Kendüsi oldı menziline revân

M/2344 Bâd **tahtını** götürüp her ân / Kande isterse iletürdi revân

tahta [1] levha

M/496 Sînesi oldı **tahta**-yı billûr / Yâ meger cennet içre levha-i nûr

tahta geçmek [3] tahta çıkmak, hükümdar olmak

M/540 Şehr-i bâğa açıldı behcetile / **Geçdi tahta** hezâr ‘izzetile

M/1859 **Taht**-ı gül-zâre **geçdi** mîr oldı / Ehl-i gül-şen kamu esîr oldı

M/2022 **Geçdi** şâh-ı bahâr çün **tahta** / İrdi evvelki devlet ü bahta

tahta kal‘a [1] Tahtakale, İstanbul’da bir muhit

M/1531 Bu ne hengâmedür k’idersen sen / **Tahta kal‘a** mı oldı yohsa çemen

taht eylemek [2] yerleşmek

M/208 Çünki altıncı kasrı **eyledi taht** / Müşterî’ye irüp sa‘âdet ü baht

M/219 Geçüp andan dahı Habîb-i Hudâ / Lâ-mekân **tahtın eyledi** me‘vâ

taht-ı hükm [2] hükmü altında

M/380 Nice kim şâh olup kevâkibe mihr / **Taht-ı hükminde** ola mülk-i sipihr

M/530 **Taht-ı hükminde** var idi bir şehr / Lutf-ı âb u hevâda şöhre-i dehr

tâk [6] kemer biçiminde kaş bağlamında

M/434 Cüftdür gerçi kim kıyâfetde / **Tâkdur** her biri letâfetde

M/435 Olmasa ger o **tâk**-ı ‘arş-ı semât / Olmaz idi sarây-ı hüsne sebât

M/443 Yâ iki türk-i mest ü âşüfte / **Tâk**-ı hüsn içre oldılar hufte

M/609 Bu ne ebrûdurur ki peyveste / Hüsn kasrına **tâkdurur** beste

M/765 **Tâk**-ı ebrûsına kalup müştâk / Görenüñ tâkatini eyler **tâk**

tâkat [10] derman

M/765 Tâk-ı ebrûsına kalup müştâk / Görenüñ **tâkatini** eyler tâk

M/953 Yandum artık firâka **tâkat** yok / Zerrece iştiyâka **tâkat** yok

M/956 Merhamet kıl ki sabra yok kudret / Hâsılı tâk olupdurur **tâkat**

M/1173 ‘Âkıbet oldugınca **tâkati** tâk / Şu‘le virdükce dilde nâr-ı firâk

M/1176 Eyler idi figân ü nâle vü zâr / **Tâkati** tâk olınca ol bîmâr

M/1177 Kalmaya çün figâna **tâkat** ü tâb / Yine eylerdi menziline şitâb

M/1338 Merhamet kıl ki oldı **tâkat** tâk / Câna kâr itdi tîg-i hecr ü firâk

M/1597 Dili var lîk nutka kudreti yok / Hâlini söylemege **tâkati** yok

M/1620 Hâlümi añlamaz gül-i hod-kâm / Nutka yok **tâkat** eyleyem i‘lâm

tâkati kalmamak [2] başarmaya güç bulamamak

M/1333 **Kalmadı** sabra **tâkatüm** artuk / Hecre yok istitâ‘atüm artuk

M/1334 Baña rahm eyle kim za‘îf oldum / **Tâkatüm kalmadı** nahîf oldum

tâkat olmak [1] gücü yetmek

M/1170 Cem‘ idüp ‘aklın eyledi niyyet / Ki kıla sabr ger **ola tâkat**

takdîr [2] Allah‘ın isteği

M/657 Rûz-ı evvelde hâkini **takdîr** / Âb-ı ‘aşkile eylemiş tahmîr

M/717 Rûz-ı evvelde hâkimi **takdîr** / Dest-i ‘aşkile eylemiş tahmîr

takmak [3]

1. isim koymak

M/849 Bagruña dâğ-ı ‘aşkı kim yakdı / Nâmuña ‘aşk adını kim **takdı**

2. geçirmek

M/1521 Boynına **takmaduñ** mı zencîri / Kılmaduñ mı esîr o dil-gîri

M/1747 **Takdı** sûsen beline şemşîrin / Aldı destine hâr hem tîrin

tâk olmak [4] canına tak etmek

M/956 Merhamet kıl ki sabra yok kudret / Hâsılı **tâk olupdurur** tâkat

M/1173 ‘Âkıbet **oldugınca** tâkati **tâk** / Şu‘le virdükce dilde nâr-ı firâk

M/1176 Eyler idi figân ü nâle vü zâr / Tâkati **tâk olınca** ol bîmâr

M/1338 Merhamet kıl ki **oldı** tâkat **tâk** / Câna kâr itdi tîg-i hecr ü firâk

takrîr eylemek [3] ifade etmek, söylemiş olmak

M/825 Dahı görüp işitdügin bir bir / Gül-i zîba’ya **eyledi takrîr**

M/1519 Didi gâyetde hışm idüp o dilîr / Bu ne sözdür ki **eyledüñ takrîr**

M/2224 **Eyledi** ser-güzeştini **takrîr** / Söyledi cümle hâlini bir bir

takrîr itmek [2] ifade etmek, söylemiş olmak

M/736 Diñle ahvâlüm **ideyin takrîr** / Diyeyin ser-güzeştümi bir bir

M/920 **İtdi** Bülbül de hâlini **takrîr** / Cümle mâ-fî’z-zamîrini ta‘bîr

takrîr kılmak [2] ifade etmek, söylemiş olmak

M/178 **Kılmayam** biñde birini **takrîr** / Eylesem biñ zebânıla ta‘bîr

M/1222 Hâlüñi yâre ‘arz idüp bir bir / **Kılayın** ser-güzeştüñi **takrîr**

takviyet itmek [1] kuvvetlendirmek

M/1223 Seni ol şâha terbiyet ideyin / Kâdir oldukca **takviyet ideyin**

taleb kılmak [1] talep etmek, çağırmak

M/1111 Bilmek içün nedür bu sâza sebeb / Nergis-i dîde-bânı **kıldı taleb**

tâli‘ [4]

1. kısmet

M/181 ‘Âlemüñ **tâli‘**i olup mes‘ûd / Şeref evcinde idi cümle su‘ûd

M/1967 **Tâli**‘i olmışidi ferhunde / Gün gibi nûr-ı vechi tâbende

M/2141 Nâ-gehân **tâli‘i** olup ferruh / Açdı hûrşîd-i baht-ı devlet-i ruh

2. doğan

M/209 Gün gibi **tâli‘**i olup mes‘ûd / Oldı zıll-ı sa‘âdeti memdûd

tâli‘ olmak [1] doğmak

M/442 İki ahterdürür yâhûd lâmi‘/ Kavs burcından **oldılar tâli‘**

tâlib [1] istekli

M/1260 Gerçi ‘âşık visâle **tâlibdür** / Dil-berüñ meyli hecre gâlibdür

tâlib olmak [1] istemek

M/1347 Gerçi ‘âşık ‘aşk gâlib olur / Lîk ma‘şûk aña **tâlib olur**

ta‘lîm-hâne [1] talim yeri

M/436 Hüsn **ta‘lîm-hânesine** hemân / Zînet içün konılmış iki kemân

tâm [1] tamâm, münâsip

M/131 Fıtrat-ı kâ’inât-ı ‘illet-i **tâm** / Zübde-i çâr-cism ü heft-ecrâm

tam [1] dam

M/1924 Gücile kondı cümle bâmlara / Harbeler dökdi ceyşi **tamlara**

tama‘ [2] doymazlık, açgözlülük

M/115 Gazabum âteşin söyündürgil / **Tama‘** vü hırsumı göyündürgil

M/1000 ‘Acebâ yok mıyıdı bir reh-zen / **Tama‘** vü hırs ü zîver ü zerden

tamâm [2] eksiksiz

M/630 Şark u garbı **tamâm** seyr eyle / ‘Âlemi subh u şâm seyr eyle

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle cümle kâr **tamâm** / Puhte terbiyyetüñle cümle-i hâm

tamâm eylemek/itmek [3] tamamlamak, bitirmek

M/1353 Yazdı çün nâmeyi **tamâm itdi** / Nâme-ber isteyü kıyâm itdi

M/1398 Lutfıla kullanup bu üslûbı / Çün **tamâm itdi** yazdı mektûbı

M/1569 Aña lutfile ‘özr-i tâm eyle / Dile eksüklügin **tamâm eyle**

tamâm olmak [4] tamamlanmak, bitmek

M/1976 **Oldı** çün kim ziyâfet emri **tamâm** / İrdi teftîş-i hâle sevk-i kelâm

M/2090 Bu du‘â üzre iken ol bed-nâm / **Olmamışken** dahı du‘âsı **tamâm**

M/2161 Güft ü gû oldı arada vâfir / Çün **tamam oldı** sözleri âhir

M/2297 Bezmi devr eyledi bu resmile câm / Câm-ı çarhuñ **olınca** devri **tamâm**

tâm eylemek [1] olması gerektiği gibi

M/1569 Aña lutfile ‘özr-i **tâm eyle** / Dile eksüklügin tamâm eyle

tanîn itmek [1] ses çıkarmak

M/674 Gûşına irdi bir sadâ-yı hazîn / Gördi bir şahs **ider** enîn ü **tanîn**

târ [3] karanlık

M/933 Bir gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i **târ**

M/966 Bir yaña derd-i zulmet-i şeb-i **târ** / Bir yaña kahr-ı baht-ı nâ-hem-vâr

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i **târ** / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

tarab olmak [1] neşelenmek

M/2322 Vardugınca **olup** ziyâde **tarab** / Mest olanlar açıldı bir bir hep

târâc itmek [1] yağmalamak

M/1820 Bezl ile ni‘meti **idüp târâc** / Devr-i cûdında toydı ni‘mete ac

taraf [1] yer

M/1451 Geldi gördi ki bir garîb ü hazîn / Oturup bir **tarafda** eyler enîn

taralmak [1] daralmak, bunalmak

M/2075 Kafes oldı bu hasteye mahbes / Nice **taralmayam** misâl-i kafes

tarâvet [1] tazelik

M/1089 Leb-i dil-berdeki halâvet içün / Ruh-ı cânândaki **tarâvet** içün

târ itmek [1] karartmak

M/965 Zulmet-i şeb cihânı **târ itmiş** / Başına ‘aşk dehri tar itmiş

ta‘rîf eylemek [2] tarif etmek

M/535 Lîk ol şehri **eyleyen ta‘rîf** / Nice ad ile eylemiş tavsîf

M/2208 Okuyup hoş nevâyıla tasnîf / **Eyledi** şâhı savtile **ta‘rîf**

târîh [1] tarih, bir olayın zamanını belirtmek

M/2435 Yazdı **târîhi** hâme-i şengül / Defter-i mûnis-i Gül ü Bülbül

tarîk [13] yol

M/97 Baña göster **tarîk**-i tevhîdi / Kıl müyesser yoluñda tefrîdi

M/331 Bilmezem lîk o nâme-i garrâ / Ne **tarîkile** olına inşâ

M/332 Nice efsâne nazm idem ‘acabâ / Ne **tarîk** ihtiyâr idem âyâ

M/650 Bu **tarîkile** gezdi dünyâyı / Görmedi hüsn-i yâre hem-tâyı

M/885 Didi sabr it iñende kılma şitâb / Ki te’ennîdürür **tarîk**-i savâb

M/1178 Bu **tarîkile** nice gün o gedâ / Eyledi sabr itdi câna cefâ

M/1311 Bu **tarîkile** nice gün hurrem / Çekdi gül câm-ı ‘ayş ü bülbül gam

M/1381 Didi kim ol durur **tarîk**-i savâb / Yazavuz nâmesine biz de cevâb

M/1848 Eyleyüp bu **tarîkile** nîreng / Haber al her birine geç bir reng

M/1870 Bu **tarik** ile bir nice eyyâm / Lutf u kahr ile eyledi ârâm

M/2130 Haste sormakda çokdurur çü sevâb / Aña varmakdurur **tarîk**-i savâb

M/2140 Ne **tarîkile** ola fethü’l-bâb / İre hûrşîde zerre-i bî-tâb

M/2329 Bu **tarîkile** gül nice eyyâm / Eyledi bülbül ile ‘ayş-ı müdâm

tarîkat [2] Şeyh denilen bir öğretmen nezâretinde, istekli (mürid veya tâlib) nin, Allah'a ulaşma, yani sürekli Allah tefekkür ve bilincini (ihsan) kazanma konusunda takip ettiği usul veya metod (Cebecioğlu, 1997: s. 329).

M/111 Cânumı eyle pür hakîkatile / Kalbümi rûşen it **tarîkatile**

M/121 Çün **tarîkatde** viresün dile fer / Hem şerî‘atle vir baña zîver

târ-mâr itmek [2]

1. dağıtmak, karıştırmak

M/943 Beni ‘aşkuñ za‘îf ü zâr itdi / ‘Akl u fehmümi **târ-mâr itdi**

2. perişan etmek

M/1990 Cümle a‘dânı **târ-mâr ideyin** / Seni şehrinde şehr-yâr ideyin

târ-mâr olmak [1] dağılmak

M/2015 Lîk yab yab zebûn u zâr oldı / ‘Askeri cümle **târ-mâr oldı**

tarrâr [6] yankesici

M/587 Biri bir düzd-i şeb-rev ü ‘ayyâr / Bir siyeh-kâr Hindû-yı **tarrâr**

M/591 Bir siyeh-rû vü tîre-dil-i ‘ayyâr / Nâmı olmışdı Sünbül-i **tarrâr**

M/1283 Saçların çözdi sünbül-i **tarrâr** / Bezme müşk-i ‘abîr kıldı nisâr

M/1448 Meger ol gice sünbül-i **tarrâr** / Fitne bâbında çâpük ü ‘ayyâr

M/1507 Turup ol lahza sünbül-i **tarrâr** / Hışmile kıldı ‘azm-i hizmet-i hâr

M/2251 Fitneyi koya sünbül-i **tarrâr** / ‘Akd-i hidmetde kuşana zünnâr

tarz [1] tavır

M/724 Geçer uş böyle **tarz** u üslûbum / Kimdürür bilmezem ki mahbubum

tâs [3] kase, tas

M/1667 Kâse-i çarhı kızdurup fi'l-hâl / Başlarına geçürdi **tâs** misâl

M/2336 Mey-i 'aşkı kime sunar bir ke's / Ki aña kan içürmeye **tâs tâs**

tasarruf [2] bir şeye sahip olma ve onu kullanma

M/696 Virmişem dest-i 'aşka çünki 'inân / Bende yokdur **tasarrufa** imkân

M/1678 Cümle 'âlem olup baña mahkûm / Oldı dest-i **tasarrufumda** çü mûm

tasdîk eylemek [2] doğrulamak

M/233 Dil ü cân ile **eyleyüp tasdîk** / Oldılar gark-ı lücce-i tahkik

M/1837 Gerçi ol sözi **eyledi tasdîk** / Lîk kılmaga rûşen ü tahkîk

tasdîk itmek [1] öyle olduğuna inanmak

M/625 **İtdi** gerçi kemâlini **tasdîk** / Kılmagiçün velî anı tahkîk

tasnîf [2]

1. sınıflandırma

M/1445 Gâh bir nakş-ı hûb idüp **tasnîf** / Eyleridi anuñla savt-ı latîf

2. mûsikî parçası besteleme

M/2208 Okuyup hoş nevâyıla **tasnîf** / Eyledi şâhı savtile ta'rîf

taş [1]

M/1175 Eyleridi toyunca nâle vü âh / Dögünüp **taşlar** ile ol güm-râh

taşmak [1] suların kabarıp etrafa yayılması

M/2036 Cûy-ı dil-cûy şevkile **taşdı** / Mevc urup şevki başdan aşdı

taşra [3] dış taraf

M/841 Bâğdan **taşra** seyre çıkmışidi / Gönli seyr ü sülûke akmışidi

M/1934 Hâneden **taşra** çıksa bir dehrî / İrişüp aña şiddet-i kahrı

M/1936 **Taşraya** el uzatsa ger bir zâr / Düşürürdi elin çü dest-i çenâr

tatlu cânundan usandurmak [1] ölümü göze alacak kadar canından bezmek, sıkıntı içinde olmak

M/865 ‘Aşk ayurdı hânümânumdan / ‘Aşk **usandurdı tatlu cânumdan**

tavsîf eylemek [1] nitelemek, çeşitli adlarla anmak bağlamında

M/535 Lîk ol şehri eyleyen ta‘rîf / Nice ad ile **eylemiş tavsîf**

tavzîh eylemek [1] açıklamak

M/814 **Eyleyen** ‘aşk nüktesin **tavzîh** / Vasldan hicri eylemiş tercîh

tayag [1] dayanılacak şey (Dilçin, 2009: s. 217).

M/575 Tayanup şöyle bir **tayag** üzre / Hidmet eylerdi bir ayag üzre

tayanmak [2] dayanıp durmak (Dilçin, 2009: s. 217).

M/575 **Tayanup** şöyle bir tayag üzre / Hidmet eylerdi bir ayag üzre

M/2145 Görüp ol hâli hayrete taldı / Hayretinden **tayandı** kaldı

ta‘yîn [1] belirleme

M/2393 Şâh-ı nev-rûz didügüm **ta‘yîn** / Oldı cân ‘âleminde nûr-ı yakîn

ta’yîn itmek [1] belirlemek

M/52 **İtdi** lâ-ratb u yâbisi **ta‘yîn** / Eyleyüp sebt fî-kitâb-ı mübîn

tayr [3] kuş

M/645 Uçdı gitdi orada nîte ki **tayr** / Gûşe gûşe cihânı eyledi seyr

M/673 İttifâken Nesîm-i çâpük-seyr / Devr iderken cihânı nîteki **tayr**

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / Güle dek uçdı şevkile çün **tayr**

tayy-ı mekân kılmak [1] mekanları aşmak

M/628 Bende Hızr olduguña yok çü gümân / Demidür **kıl** çü Hızr **tayy-ı mekân**

tayyib [2] temiz, iti, hoş

M/1359 Sîm-ten bir civân-ı hurrem idi / **Tayyib** ahlâkile mükerrem idi

M/1421 Tâları **tayyibb**-i hâtıra mâ'il / Zâ'sı zâhir ki hazz olur hâsıl

tazarru' itmek [1] yalvarmak

M/2280 **İtdi** 'özrile çok **tazarru'lar** / Eyledi 'aczile tevakku'lar

tâze [11] taze, canlı

M/8 Gözlice hâsı 'ayn-ı 'abherdür / Yâ iki **tâze** gonce-i terdür

M/17 Gelüñ imdi bu gül-şene girelüm / Geşt idüp **tâze** güllerin direlüm

M/400 Âb-ı 'adliyle **tâze** rûy-ı cihân / Bâd-ı lutfıyla dehr misl-i cinân

M/403 'Adl ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / Eylemiş rûy-ı dehri **tâze** vü ter

M/451 Ruhları **tâze** kırmızı güldür / Ki aña Rûh-ı Kuds bülbüldür

M/459 Yâ iki **tâze** güldür açılmış / Dürden üstine jâle saçılmış

M/745 Nefesümle Gül oldı **tâze** vü ter / Buldı sa'yümle Şehr-i Gül-şen fer

M/751 Bâğ-ı cennet gibi musaffâdur / Gülleri **tâze** vü mutarrâdur

M/788 Eski derdüm yine olup **tâze** / Düşdi dil ol nigâr-ı mümtâze

M/1433 **Tâze** cân buldı cismi mürde iken / Oldı hayy mürde-i füsürde iken

M/2003 Gerçi irmişdi ehl-i bâga memât / Buldılar makdemiyle **tâze** hayât

ta‘zîm [1] hürmet

M/842 Göricek anı Bülbül-i nâ-kâm / Virdi ta‘zîm ü ‘izzetile selâm

ta‘zîm eylemek/itmek [2] hürmet etmek, gerekli saygıyı göstermek

M/201 Safha-i çarha **eyleyüp ta‘zîm** / Kıldı âyât-ı lutfını terkîm

M/2272 Gül-i zîbâ **idüp** aña **ta‘zîm** / Aldı yanına eyledi tekrîm

tebâh [2]

1. mahvolmuş

M/1548 Aña yüz virme lutf idüp ey şâh / Haddini bilsün ol gedâ-yı **tebâh**

2. kelimenin kendisi

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / Yârı nâr eyleye penâhı **tebâh**

tebâr [1] soy

M/135 Hâşimî-nisbet ü kureyş-**tebâr** / Mazhar-ı Zât u mazhar-ı âsâr

tebdîl kılmak [1] değiştirmek

M/114 Cümle ahlâkumı **kılup tebdîl** / Eyle ben derd-mende lutf-ı cezîl

tebdîl olmak [2] dönüşmek, … haline gelmek

M/2153 Zî-safâ kim irüp gama pâyân / **Oldı tebdîl** vuslata hicrân

M/2330 ‘Âkıbet irişüp cefâ-yı sipihr / **Oldı tebdîl** kahr u kîneye mihr

tedbîr kılmak [1] önlem almak

M/1745 Cem‘ idüp ‘askerin **kılup tedbîr** / Oldı ceng ü cidâle hâzır o mîr

teber [1] balta

M/509 Sîmden savlecândurur gûyâ / **Teber**-i peyk-i şâh-ı bahâr

tecessüs [1] gizli bir şekilde araştırma

M/1121 İtdi pes bülbüli **tecessüse** ‘azm / Bilmege vasf-ı hâlin eyledi cem

tebdîl kılmak [1] dönüştürmek

M/1404 **Kıldı tebdîl** vasla hicrânı / Demidür kılma âh u efgânı

tedârük [2] hazırlık

M/1997 Gördi andan sefer **tedârükini** / Şehr-i bâga güzer **tedârükini**

tedbîr [1] çare, önlem

M/1647 Puhte eylerdi hâmı **tedbîri** / Dehre revnak virürdi te’sîri

tedbîr itmek/eylemek [3] önlem almak

M/537 **İtdi** Şâh-ı Bahâr hoş **tedbîr** / Gül'i kıldı o şehr-i hûba emîr

M/1276 İtdi fermân ki **eyleyüp tedbîr** / Kuralar sahn-ı bâğa sebz-i serîr

M/1767 Pes o **tedbîri itdi** şâh-ı bahâr / Güli aldı hemân-dem itdi firâr

te'emmül itmek [1] iyice düşünmek

M/1986 **İdüp** ol dem **te'emmül**-i bisyâr / Didi ey şâh-ı âsmân-mikdâr

te'ennî [1] acele etmeme

M/885 Didi sabr it iñende kılma şitâb / Ki **te'ennîdürür** tarîk-i savâb

te'ennî kılmak [1] acele etmemek

M/886 Sabr idüp **kıl te'ennî** ey dervîş / İvme kim ivmegile bitmez iş

tefrîd [1] yapılan işlerin sırf Allah için olması (Cebecioğlu, 1997: s. 339).

M/97 Baña göster tarîk-i tevhîdi / Kıl müyesser yoluñda **tefrîdi**

tefrît olmak [1] normalden az olmak

M/2390 Bu iki kuvvet **olsa** ger **tefrît** / Cismi olur hamûd u cübni muhît

teftîş [1] sormak

M/1976 Oldı çün kim ziyâfet emri tamâm / İrdi **teftîş**-i hâle sevk-i kelâm

tek [3]

1. sadece

M/884 Vireyin cism ü cânı ve'l-hâsıl / **Tek** beni kûy-ı yâre kıl vâsıl

2. bir başına

M/1449 Giyüp egnine şeb-revâne kabâ / Seyr ider bâğda **tek** ü tenhâ

3. teg-gibi

M/1661 Tâb-ı kahrından âh-ı 'âşık **tek** / Oldı biryân derûn-ı mâda semek

tekellüm eylemek/kılmak [4] konuşmak

M/1290 İtdiler şevkile terennümler / **Kıldılar** zevkile **tekellümler**

M/1434 Eyledi şevkile terennümler / **Kıldı** Gül şevkine **tekellümler**

M/1447 Hâsılı itdi çok terennümler / **Eyleyüp** şevkile **tekellümler**

M/2099 Gel gül-istâna kıl terennümler / **Eyle** gül şevkine **tekellümler**

tek kalmak [1] baş başa kalmak

M/2323 Gül ü bülbül **kalup tek** ü tenhâ / İtdiler bezm-i hâs bî-pervâ

tekrâr [1] tekrar, yine

M/2149 Geldi **tekrâr** şevkile vecde / İtdi 'aşkile pâyine secde

tekrar eylemek [2] tekrar etmek, tek tek saymak

M/177 Mu‘cizâtını haşre dek ey yâr / Kudretüm olsa **eylesem tekrâr**

M/2366 Şehr-i gül-şen ki **eyledüm tekrâr** / Ten dürür k’oldı zeyn çün gül-zâr

tekrâr itmek [3] yeni baştan, tekrar tekrar söylemek

M/32 Ol dehân u zebânıla gül-zâr / Hamduñu rûz u şeb **ider tekrâr**

M/1060 Giceler subha dek olup bî-dâr / Derdile nâmuñı **ider tekrâr**

M/2101 Didi idüp hezâr nâle vü zâr / Hâlümi diñle **ideyin tekrâr**

tekrâr olmak [1] tekrarlamak

M/288 Gâh ebyât okındı gâh eş‘âr / Nazm u nesr **oldı** arada **tekrâr**

tekrîm eylemek/kılmak [2] ikramda bulunmak

M/228 Yine idüp müşerref eflâki / **kıldı tekrîm** tûde-i hâki

M/2272 Gül-i zîbâ idüp aña ta‘zîm / Aldı yanına **eyledi tekrîm**

teksîr [1] çoğaltma

M/2387 Kârı **teksîr**-i nüzl-i ni‘metdür / Fi‘li tagyîr-i reng ü sûretdür

temâşa kılmak [1] gözlem yapmak

M/629 Rûm u Şâm'ı gezüp **temâşâ kıl** / Geşt-i kûh eyle seyr-i sahrâ kıl

temessül [1] görünme

M/14 Noktalar jâledür **temessülde** / Lâle ile benefşe vü gülde

Temûz [3] Temmuz Şah. mesnevînin kahramanlarından biri. (bk. Şâh-ı Temûz) (özel ad)

M/1699 Biri olup bahâra efgende / Biri bâb-ı **temûzda** bende

M/1980 Nice kıldugını **temûz** zuhûr / Saldugın şehr-i gül-şene şer ü şûr

M/2383 Oldugında **temûz** kâr-güzâr / Ol ki didüm firâr kıldı Bahâr

Temûz Şâh [2] Temmuz Şah. mesnevînin kahramanlarından biri. (bk. Şah-ı Temûz) (özel ad)

M/1904 Eyledügin **temûz şâh** harâb / Eyleyüp hiddetile halkı kebâb

M/2377 Ol ki didüm **temûz şâh** u hazân / Sende iki sıfat dur ol ey cân

ten [24] beden

M/242 Oluben muttasıf zemâ'imle / Garka vardı **tenüm** cerâ'imle

M/511 Rûz-ı 'ömrüm hezâr sâl olsa / Her kılum **tende** ehl-i kâl olsa

M/742 Mevlid ü menşe'üm hevâ olmış / Bu hevâyıla **ten** hebâ olmış

M/829 Derd-i 'aşkile haste vü mecrûh / Düşdü topraga çün **ten**-i bî-rûh

M/831 Nâleden nâye dönmişdi **teni** / Mûyeden mûya beñzeyüp bedeni

M/862 Kalmadı cân u dilde sabr u karâr / **Ten** bu derdile oldı zâr ü nizâr

M/911 Kelimâtına ‘akl u dil hayrân / Nagamâtına cân u **ten** nâlân

M/994 Mehd-i cehd içre olıcak beste / **Ten** n’olaydı olaydı işkeste

M/996 Yâ n’olaydı ki irişüp bir şîr / **Tenümi** çâk ideydi hep yir yir

M/1001 Çeküben tîg-i zulmı bî-pervâ / Başumı **tenden** eyleyeydi cüdâ

M/1032 Yakasın kıldı dest-i şevküñ çâk / ‘Aşkuñ itdi **ten**-i za‘îfin hâk

M/1165 Oldı nergis yine yolına revân / Kaldı ol haste çün **ten**-i bî-cân

M/1335 Çâk olup tîg-i hecrile bedenüm / Lâle-veş kanlara boyandı **tenüm**

M/1518 Diñledi bu sözi çü hâr-ı dilîr / Her kılı **tende** oldı bir şemşîr

M/1570 Bu sözi hâr işitdi çün gülden / Her kılı **tende** oldı bir sûzen

M/1593 Gömgök olmış döginmeden bedeni / Nitekim ‘âşıkuñ gamyla **teni**

M/1697 Nefesi germ çün **teni** mahmûm / Nâmı olmışdı dilde bâd-ı semûm

M/1751 Cûy-ı dil-cûy giydi cevşenini / Gömgök âhenden eyledi **tenini**

M/2077 Yâ İlâhî gamile murg-ı revân / Kafes-i **tenden** olmadan perrân

M/2284 Senüñ içündürür **tenümde** bu cân / Al gerek vasl vir gerek hicrân

M/2366 Şehr-i gül-şen ki eyledüm tekrâr / **Ten** dürür k’oldı zeyn çün gül-zâr

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki var **tende** / Nergisüñ adıdur bu gül-şende

M/2381 Âteş-i vakt olur tabî‘at o dem / **Teni** eyler harâreti der-hem

M/2396 Kafes-i **tenden** eyleyüp âzâd / Dili cân mülkine ider irşâd

teng [2]

1. melul

M/419 Nice gonce hezâr gonce-i şeng / Hasretinden dehânınuñ dili **teng**

2. dar

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu **teng** kafes / Bâg-ı vâsi‘ fezâya eyle heves

tenhâ [1] yalnız, tek

M/1449 Giyüp egnine şeb-revâne kabâ / Seyr ider bâğda tek ü **tenhâ**

tenhâ kalmak [1] baş başa kalmak

M/2323 Gül ü bülbül **kalup** tek ü **tenhâ** / İtdiler bezm-i hâs bî-pervâ

tenhâya çıkmak [1] bir başına kalmak

M/1174 ‘Azm idüp deşt ü kûh u sahrâya / **Çıkar** idi gamile **tenhâya**

tennûr [1] tandır

M/1660 Gark idüp tâb-ı ‘âlemi nûra / Kahrı döndürdi dehri **tennûra**

ter [7]

1. taze

M/403 ‘Adl ü dâdı misâl-i bâd-ı seher / Eylemiş rûy-ı dehri tâze vü **ter**

M/405 Kimse çekmez kimesneye hancer / Gül-şen içre meger ki Sûsen-i **ter**

M/745 Nefesümle Gül oldı tâze vü **ter** / Buldı sa‘yümle Şehr-i Gül-şen fer

M/995 Şîr virdükde agzuma mâder / Zehr olaydı n’olaydı şîr-i **ter**

M/1664 Yakdı kıldı cihânı hâkister / Kalmadı yir üstünde sebze-i **ter**

M/2031 Oldı ferrâş-ı bâg sebze-i **ter** / Döşedi sahna atlas-ı ahzar

2. ıslak

M/468 Gerçi dendânı ‘ayn-ı gevherdür / Gonce agzında jâle-i **terdür**

terah komamak [1] dert tasa bırakmamak

M/663 Nefesinden irürdi kalbe ferah / Nagamâtı **komazdı** dilde **terah**

terâne [4] şarkı söylemek, ötmek

M/859 Başlayup savt-ı ‘âşık-âneyile / İtdi hoş nagmeler **terâneyile**

M/1305 Kaddini derd ü mihnet idüp çeng / Eyleridi **terâneye** âheng

M/1514 Nâmına baglayup **terâneleri** / Yâdına eyleyüp fesâneleri

M/2288 İtdi bülbül **terâneye** âgâz / Oluban şevkile terennüm-sâz

terâne eylemek/itmek [2] şarkı söylemek, ötmek

M/2290 Gül-i zîbâya eyleyüp nazarı / **Eyledi** şevkile **terâneleri**

M/2302 Yine bezme açıldı şevkile gül / Yine **itdi terâneler** bülbül

terâne-perdâz [2] şarkıcı

M/1108 Virdi râhat divâne âvâzı / Kimdür anuñ **terâne-perdâzı**

M/1439 Eyleridi **terâne-perdâzî** / İrmişidi ‘ırâka âvâzı

terbiyyet [1] terbiye

M/1044 Hüsn-i sa‘yüñle cümle kâr tamâm / Puhte **terbiyyetüñle** cümle-i hâm

terbiyet itmek [1] ısındırmak, alıştırmak

M/1223 Seni ol şâha **terbiyet ideyin** / Kâdir oldukca takviyet ideyin

tercemân [1] tercüman

M/467 **Tercemân**-ı kelâm-ı lâ-reybî / Kâşif-i râz-ı nükte-i gaybî

tercîh eylemek [1] tercih etmek

M/814 Eyleyen ‘aşk nüktesin tavzîh / Vasldan hicri **eylemiş tercîh**

terennüm [3] şakıma

M/664 Şevkile her kaçan kılaydı sürûd / Salaridi **terennümi** dile od

M/680 Neden ola **terennümüñde** bu sûz / Kim olupdur bu resme sîne-fürûz

M/683 Bu **terennüm** nedür ne hâletdür / Nefesüñde bu ne letâfetdür

terennüm eylemek/itmek [4] güzel ve alçak sesle şarkı söyleme

M/930 Rûz u şeb servile olup bülbül / **Eyleridi terennüm** ü gulgul

M/1290 **İtdiler** şevkile **terennümler** / Kıldılar zevkile tekellümler

M/1434 **Eyledi** şevkile **terennümler** / Kıldı Gül şevkine tekellümler

M/1447 Hâsılı **itdi** çok **terennümler** / Eyleyüp şevkile tekellümler

terennüm kılmak [2] güzel sesle şarkı söylemek

M/18 Fazliyâ ol bu gül-şene dâhil / Gülleri şevkine **terennüm kıl**

M/2099 Gel gül-istâna **kıl terennümler** / Eyle gül şevkine tekellümler

terennüm-sâz olmak [5] şarkı söylemek

M/1951 Yine ey bülbül-i bülend-âvâz / Bâg-ı vasl içre **ol terennüm-sâz**

M/2137 Bu yaña bülbül-i sühân-perdâz / **Oluban** şevkile **terennüm-sâz**

M/2207 **Oluban** şevkile **terennüm-sâz** / Oldı âvâzile gazel-perdâz

M/2288 İtdi bülbül terâneye âgâz / **Oluban** şevkile **terennüm-sâz**

M/2399 Bülbül-i tab‘ olup sühan-perdâz / **Oldı** gül şevkine **terennüm-sâz**

ter-gonca [1] yeni bitmiş gonca gül

M/418 Adı gül gerçi dahı **ter-gonca** / Bâğ-ı hüsn içre başlamış gunca

ter gül [1] taze gül

M/285 Açılup gûşe gûşe **ter güller** / Her taraf nagmelerde bülbüller

terk eylemek/itmek [7] vazgeçmek

M/670 Taht u tâcı **idüp** hevâyıla **terk** / Dâmenin tutmışidi ‘aşkile berk

M/1254 Dâmen-i ‘aşkı tutsa ‘âşık berk / Evvel **itmek** gerek murâdın **terk**

M/1256 ‘Âşık oldur **idüp** rızâsın **terk** / **Eyleyüp** cümle muktezâsın **terk**

M/1328 Nâzı **terkeyle** kıl niyâza nazar / Eyle bu âh-ı cân-güdâza nazar

M/1473 Didi **terk eyle** ‘aşk-ı cânânı / Didi anuñla **terk idem** cânı

M/1711 **Terk idüp** taht-ı tâcı bende-misâl / Gelesen âsitânuma fi’l-hâl

M/1979 **Terk idüp** zevk ü râhat-ı hazeri / Çeke bu resme zahmet-i seferi

terkîb eylemek [3] oluşturmak

M/518 İdüp evrâk elile tertîb / **Eyledi** bir kitâb-ı hoş **terkîb**

M/2409 Bu gül-istânı eyleyüp tertîb / Lafz u ma‘nâsın **eyledüm terkîb**

M/2411 Virüp efsânesine ‘aklum zîb / Lafz u ma‘nâsın **eyledüm terkîb**

terkîb olmak [1] birleşmek

M/46 Çün hurûf-ı sabâbet oldı bedîd / Oldı **terkîb olup** kelâm-ı mecîd

terk-i diyâr itmek/kılmak [2] göç etmek

M/1787 İtdi andan da ol arada firâr / Güli aldı vü **kıldı terk-i diyâr**

M/1961 Buluban inhizâm Şâh Bahâr / **İdicek** haşyet ile **terk-i diyâr**

terkîm kılmak [2] yazmak

M/201 Safha-i çarha eyleyüp ta‘zîm / **Kıldı** âyât-ı lutfını **terkîm**

M/491 Oldı engüşti sanki hâme-i sîm / **Kılmaga** lutf âyetin **terkîm**

terk itmek [1] ölmek

M/2342 ‘Âkıbet merg içürdi şerbet-i merg / **İtdi** cân ü cihânı her biri **terk**

tertîb [1] düzenleme

M/2250 Bıragup tîgi sûsen-i âzâd / Dilde **tertîb**-i sohbeti kıla yâd

tertîb eylemek/itmek [3] düzenlemek, hazırlamak

M/2253 Sohbet esbâbın **itdiler tertîb** / Virdiler bezm-i bâga zîver ü zîb

M/2346 Kanı Cemşîd ki **eyleyüp tertîb** / Dehre virmişdi ‘akl u fikrile zîb

M/2409 Bu gül-istânı **eyleyüp tertîb** / Lafz u ma‘nâsın eyledüm terkîb

tertîbini bozmak [1] düzenini bozmak

M/2347 **Bozdı tertîbini** anuñ da cihân / Anı da itdi hâkile yek-sân

tertîb olmak [1] tertiplenmek, kurulmak

M/1279 Emr-i ‘âlî irince ol sâ‘at / Cümle **tertîb olındı** hep sohbet

tesellâ bulmak [1] teselli bulmak

M/811 Ehl-i ‘aşk olmayınca rüsvâyî / **Bulımaz** ‘aşkdan **tesellâyı**

tesellî kılmak [1] teselli etmek, avutmak

M/2066 Olmasun derd-i hecrile pâ-mâl / **Kıl tesellî** vü hâtırın ele al

teshîr itmek/kılmak [4] ele geçirmek

M/1672 Tâbiş-i kahrı eyleyüp te’sîr / **Kıldı** cümle memâliki **teshîr**

M/1755 İrdi çün şehr-i bâga şems-i münîr / **Kıldı** bir tobile o dem **teshîr**

M/1772 Gül-şen‘i aldı çünki şems-i münîr / **İdüp** emrine ehlini **teshîr**

M/1864 **Kılıcak** cümle gül-şeni **teshîr** / Virdi evvelki vaz‘ına tagyîr

te’sîr [1] etki

M/1647 Puhte eylerdi hâmı tedbîri / Dehre revnak virürdi **te’sîri**

te’sir eylemek [4] tesir etmek

M/985 Dûd-ı âhum mı **eyledi te’sîr** / Yâ neden oldı rengi çarhuñ tîr

M/1604 Dûd-ı âhuñ mı **eyledi te'sîr** / Neden olduñ kebûd-pûş u fakîr

M/1672 Tâbiş-i kahrı **eyleyüp te'sîr** / Kıldı cümle memâliki teshîr

M/1741 Nûrı **eylerdi** nâr-veş **te'sîr** / Adı olmışdı dilde şems-i münîr

teskîn eylemek/itmek [3] sakinleştirmek

M/117 Gazabuñ yakma iltihâbıyla / **Eyle teskîn** şecâ'at âbıyla

M/1380 Âb-ı lutfumla **ideyin teskîn** / Nice bir yansun âteşe miskîn

M/1727 Ne kadar dehre ursa âteş-i kîn / Âb-ı tîgumla **eylerem teskîn**

teskîn kılmak [1] sakinleştirmek

M/819 Gördi peyk-i Nesîm ki ol gam-gîn / **Kılmaz** âbile âteşin **teskîn**

teslîm eylemek/itmek [3] teslim etmek

M/638 Anı gûş eyledi çü peyk-i Nesîm / Yir öpüp didi **eyleyüp teslîm**

M/1694 Baña gül-zârı **eyleyüp teslîm** / Otura nâr-ı kahrdan bî-bîm

M/1712 Şehri **teslîm idüp** sen el çekesen / Hâk-i hâlüme tohm-ı 'afv ekesen

teşrîf bulmak [1] şereflendirmek

M/1965 Şeref ü bahtile **bulup teşrîf** / Hem şerîf idi hem latîf ü zarîf

teşvîş [1] karıştırma

M/832 ‘Âkıbet câna kâr idüp **teşvîş** / Turmagıla çü gördi bitmez iş

tevâbi‘ [1] bağlı kimseleri tabi olanlar

M/1769 Bile aldı **tevâbi‘in** cümle / Toldı kûhuñ fezâsı merdümle

tevakku‘ eylemek [1] ümit etmek

M/2280 İtdi ‘özrile çok tazarru‘lar / **Eyledi** ‘aczile **tevakku‘lar**

tevâzu‘ [1] alçakgönüllülük

M/2375 Oldı sûsen şecâ‘ati müş‘ir / Hem benefşe **tevâzu**‘ı muzhır

tevekkül [1] kişinin işini bütünüyle Hakk’a teslîm etmesi ve O’nun velâletine güvenmesi (Tek, 2008: s. 124).

M/119 Kıl yoluñda **tevekküli** reh-ber / Ki kılam Ka‘be-i murâda sefer

tevhîd [1] Allah'ın birliğine inanma

M/97 Baña göster tarîk-i **tevhîdi** / Kıl müyesser yoluñda tefrîdi

tevki‘ [1] pâdişah fermanlarına, menşur ve mektuplara konulan ve imzâ yerini tutan alâmet, nişan, tuğra (Kubbealtı Lugatı, 2023).

M/424 Nâme-i hüsne oldurur **tevki‘** / Ki anuñdur cihânda taht-ı refî‘

tezekkür itmek [1] hatıra getirme, zikretme

M/33 Dil uzadup çemende gonce-i ter / İsmüñi dâ’imâ **tezekkür ider**

tezvîr [1] sahtekarlık

M/1628 Dâm-ı **tezvîri** eyleyüp der-kâr / Virdiler dâne-i firîbe karâr

tezvîr eylemek [1] aldatmak

M/2096 Seni kim kıldı **eyleyüp tezvîr** / Kafes-i derd ü mihnet içre esîr

tezyîn kılmak [1] süslemek

M/1947 Serve geydürdi hil‘at-ı sîmîn / **Kıldı** gül-zârı sîmile **tezyîn**

tıfl [3] çocuk

M/77 Seni bilmekde ‘akl-ı **tıfl**-ı sebak / Yine sensin seni bilen ancak

M/452 Oldı olmaga **tıfl**-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne iki eli varak

M/999 Şefkatinden ya **tıfl** iken mâder / Virdüginde libâsile zîver

tılısm [1] tılsım, sihir, büyü

M/42 Çâr ezdâdı bend idüp muhkem / Eyledüñ bir **tılısm**-ı ejder-dem

tırâş kılmak [1] (kalemi) tıraşlamak, açmak

M/305 Kılmadan defter-i ma‘âşı rakam / Değmez el kim **kılam tırâş**-ı kalem

tırnak [1]

M/493 Yâ meger **tırnagıyla** iki eli / Kâtib-i sun‘a oldı fâl-ı ‘alî

tıynet [3] huy, ahlak

M/141 Ger murâd olmasa o **tıynet**-i pâk / İmtizâc eylemezdi âbile hâk

M/656 Var idi **tıynetinde** hâlet-i ‘aşk / Gâlib olmış aña tabî‘at-ı ‘aşk

M/658 **Tıyneti** ‘aşkile sirişte idi / Nâmesi ‘aşkile nüvişte idi

tîg [24] kılıç

M/206 Çün beşinci sarâya kıldı hırâm / **Tîgin** elden kodı o dem Behrâm

M/354 Virmege hasma kahr u dûsta kâm / Bir ele **tîg** aldı bir ele câm

M/444 Gamze-i cân-sitân u bî-pervâ / **Tîg**-i zehr-âb-dâdedür gûyâ

M/445 Eyleyüp lahza lahza **tîgini** tîz / Kan ider her nazarda bî-perhîz

M/567 Bir bahâdır-ı garîb-server idi / Her zamân kârı **tîg** u hancer idi

M/614 Bu nice gamzedür k’olup hûn-rîz / İtdi **tîgini** zulmile ser-tîz

M/907 Bir nemed-pûş u ‘âşık u dervîş / **Tîg**-ı ‘aşkile haste vü dil-rîş

M/947 Hışm-ı çeşmüñ ki cân şikâr itdi / **Tîg**-i bî-dâdı câna kâr itdi

M/993 Olmadı bârî kâş **tîg**-i ecel / Kanumı dökmegi göreydi mahal

M/1203 **Tîg**-i gam cismi çâk çâk itdi / Hecr ü fürkat beni helâk itdi

M/1316 Sabr ile gördi hîç bitmedi iş / **Tîg**-i sabr eyledi derûnını rîş

M/1332 **Tîg**-i gam eyledi derûnumı hûn / Derdile hâlüm oldı diger-gûn

M/1335 Çâk olup **tîg**-i hecrile bedenüm / Lâle-veş kanlara boyandı tenüm

M/1338 Merhamet kıl ki oldı tâkat tâk / Câna kâr itdi **tîg**-i hecr ü firâk

M/1388 **Tîg**-i hecrüm derûnuñ itdi mi kann / Bagruñ oldı mı şevkile biryân

M/1479 Didi sîneñ dilerse **tîg**-i belâ / Didi cân alsa dimeyem aña lâ

M/1506 Bagrına **tîg**-i gam urup yâre / Şehr-i gül-şenden ide âvâre

M/1525 Sînesin **tîgumile** çâk ideyin / Dökeyin kanını helâk ideyin

M/1534 Yohsa bir gün seni helâk iderin / Sîneñi **tîgumile** çâk iderin

M/1549 Eyleyüp sînesini **tîg** ile çâk / Kasd kıldum k'ideydüm anı helâk

M/1727 Ne kadar dehre ursa âteş-i kîn / Âb-ı **tîgumla** eylerem teskîn

M/1729 Kılmasun 'arza nâr-ı âzârın / Âb-ı **tîgum** söyündürür nârın

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile sûsen / **Tîg**-i tîzin bırakdı tîz elden

M/2250 Bıragup **tîgi** sûsen-i âzâd / Dilde tertîb-i sohbeti kıla yâd

tîg çekmek [1] kılıç çekmek

M/1001 **Çeküben tîg**-i zulmı bî-pervâ / Başumı tenden eyleyeydi cüdâ

tîg urmak [1] kılıçla yaralamak

M/1558 Ki idüp çâk bu deñlü cevr ü cefâ / **Urasan** sînesine **tîg**-i belâ

tîg-zen [1] kılıç kullanmada usta

M/566 **Tîg-zenlikde** ol mübâriz-i dehr / Hâsılı olmış idi şöhre-i şehr

tilâl ü cibâl [1] dağlar tepeler

M/824 Seyr idüp nice biñ **tilâl ü cibâl** / Görmedüm hüsnüñe nazîr ü misâl

tîr [8]

1. İkinci kat gökte bulunan, feleğin kâtibi olan Utarid bağlamında

M/200 Eyledi çün ikinci çarhı mesîr / Ser-fürû‘ itdi hâmesi gibi **tîr**

M/979 Kâtib-i **tîre** fikre mi taldı / Ki kalem gibi kararup kaldı

2. ok

M/781 Bu nice **tîrdür** ki dest-i kazâ / Kıldı sînem aña nişân-ı belâ

M/1498 Gamze-i cân-sitân gibi hûn-rîz / **Tîr**-i müjgân-ı yâr-veş ser-tîz

M/1747 Takdı sûsen beline şemşîrin / Aldı destine hâr hem **tîrin**

M/1750 Kâmetin eyleyüp benefşe kemân / Şâhlar sundı **tîrler** ol ân

M/2029 Yine sûsen takındı şemşîrin / Hâr tîz eyledi yine **tîrin**

3. karanlık, kara

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te’sîr / Yâ neden oldı rengi çarhuñ **tîr**

tîr atmak [1] ok atmak

M/615 Bu ne müjgân olur ki bî-ihmâl / **Atar** ahbâba **tîr**-i ceng ü cidâl

tîre-çeşm [1] gözü kara

M/1627 İrdi nâ-gâh ol iki sayyâd / **Tîre-çeşm** ü sitem-ger ü bî-dâd

tîre-dil [1] taş kalpli

M/591 Bir siyeh-rû vü **tîre-dil**-i ‘ayyâr / Nâmı olmışdı Sünbül-i tarrâr

tîr-efgen [1] ok atıcısı

M/413 Hâr-veş tîz-rûy ü **tîr-efgen** / Nîze-dârı hezâr şîr-efgen

tîre [1] karanlık

M/1046 Cerr-i nûr itmeyeydi senden eger / Haşre deñlü kalurdı **tîre** kamer

tîr urmak [1] ok atmak

M/1552 N’eyledi saña bu gedâ-yı fakîr / **K’urasan** cânına cefâyıla **tîr**

tîşe çekmek [1] baltalamak

M/2424 Biri ol kâtib-i hatâ-pîşe / Ki hatâdan **çeker** hata **tîşe**

tîz [2]

1. keskin

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile sûsen / Tîg-i **tîzin** bırakdı tîz elden

2. çabuk

M/1758 Yanup ol tâb u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı **tîz** elden

tîz eylemek/itmek [3] keskinleştirmek

M/445 **Eyleyüp** lahza lahza tîgini **tîz** / Kan ider her nazarda bî-perhîz

M/1702 Nefesüñ germ ü nutkuñı **tîz it** / Sözi pür-sûz u âteş-engîz it

M/2029 Yine sûsen takındı şemşîrin / Hâr **tîz eyledi** yine tîrin

tîz olmak [1] öfkelenmek

M/1726 Ne ‘aceb **tîz olur** nedür bu gazab / Bu kadar kahr u hiddete ne sebeb

tîz-reftâr [1] hızlı yürüyen

M/744 Şâh-ı Gül emrine hevâ-dâram / O hevâyıla **tîz-reftâram**

tîz-rûy [1] keskin yüzlü

M/413 Hâr-veş **tîz-rûy** ü tîr-efgen / Nîze-dârı hezâr şîr-efgen

tîz-tab‘ [1] sert mizaçlı

M/1497 Bir harîf idi **tîz-tab‘** u hasûd / Kîne-cû vü fesâd-kâr u ‘anûd

tob [1] top, savaş aleti

M/1755 İrdi çün şehr-i bâga şems-i münîr / Kıldı bir **tobile** o dem teshîr

togrı [3]

1. -e doğru, istikametine

M/836 Olmaga cây-ı menzil-i cânân / Şehr-i Gül-zâr’e **togrı** oldı revân

M/1843 Şehr-i Gül-zâr’e **togrı** reftâr it / O tarafdan bizi haber-dâr it

2. gerçek, yanlış olmayan

M/1412 Elif-i ibtidâda oldı delîl / Kim odur ihtidâya **togrı** sebîl

togru sebîl bulmak [1] doğru yolu bulmak

M/149 Kılmasa ger çerâğ-ı şer‘i delîl / Hakka **bulmazdı** kimse **togru sebîl**

togmak [5] güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek

M/431 Zühredür burc-ı kavsda gûyâ / Meh ü mihr üzre **togdı** virdi ziyâ

M/433 Dirler ebrûların gören fi’l-hâl / **Togdı** mirrîh üzre iki hilâl

M/1004 Eyleriken bu resme girye vü sûz / **Togdı** nâ-gâh mâh-ı çarh-efrûz

M/1040 Eyleriken bu resmile güftâr / **Togdı** nâ-gâh mihr-i pür-envâr

M/1053 **Togmadı** sâye gibi başına gün / Oldı derd-i firâkile güni dün

tohm ekmek [1] tohum ekmek

M/1712 Şehri teslîm idüp sen el çekesen / Hâk-i hâlüme **tohm**-ı ‘afv **ekesen**

tolmak [14] dolmak

M/102 Şöyle **tolsun** mahabbetüñle göñül / Pertev-i sırr-ı vahdetüñle göñül

M/542 Bûy-ı hulkıyla **toldı** cümle meşâmm / Lutfını söyler oldı hâss u ‘âmm

M/778 Gözlerinden döküp firâkile yaş / Bagrı oldı gamile **toptolı** yaş

M/1271 Bezm-i eflâk şevkile **toldı** / Mihr-i câm-ı şafak şarâb oldı

M/1274 **Toldı** âfâk şevkile şâdî / Pîr-i subh itdi ‘ayşa irşâdı

M/1282 Aldı zerrîn kadeh ele nergis / **Toldı** şevkile ser-te-ser meclis

M/1769 Bile aldı tevâbi‘in cümle / **Toldı** kûhuñ fezâsı merdümle

M/1892 Tutulup hâk katı saht oldı / ‘Âlemüñ gözi yaş ile **toldı**

M/1944 Hâsılı şiddet ile **toldı** cihân / Oldı her şahsa hânesi zindân

M/1969 Devleti nûrı dehre **tolmışdı** / Adı nev-rûz şâh olmışdı

M/2006 Göz açup hâbdan kamu ezhâr / **Toldı** âfâka şevkile envâr

M/2016 Eriyüp geçdi Berf mahv oldı / Gözi yaşıyla yir yüzi **toldı**

M/2037 Yine gül-şen bezendi zînetile / **Toldı** âfâk zevk u râhatile

M/2314 Hây u hûyile **toldurup** dehri / Güm güm ötdürdi her biri şehri

tolu [3] içki ile doldurulmuş kadeh (Dilçin, 2009: s. 221).

M/1291 **Tolular** içdiler safâlarla / Bûseler aldılar vefâlarla

M/2293 **Tolular** yagdı bezme çün bârân / Bûseler oldı nukl-ı mey-hârân

M/2294 Bülbül-i hoş-nevâ içün **tolu** câm / Bûs iderdi leb-i nigârı müdâm

toprak [2]

M/829 Derd-i ‘aşkile haste vü mecrûh / Düşdü **topraga** çün ten-i bî-rûh

M/1869 Saldı **topraga** cümle varların / Dökdi kahrile berg ü bârların

toymak [2]

1. doya doya, dilediğince

M/1175 Eyleridi **toyunca** nâle vü âh / Dögünüp taşlar ile ol güm-râh

2. karnı doymak

M/1820 Bezl ile ni‘meti idüp târâc / Devr-i cûdında **toydı** ni‘mete ac

Tûbâ [2] Cennette bulunan, gölgesi tüm Cennet’i saran, dalları aşağıda, kökü yukarıda bir ağaç. Tasvir edilenin boyu bağlamında

M/426 Kâmeti kim nihâl-i Cennet’dür / Aña **Tûbâ** dimek kıyâmetdür

M/427 Bilmezem hiç kangı himmeti pest / Göre **Tûbâyıla** anı hem-dest

tûde [1] yığın

M/228 Yine idüp müşerref eflâki / kıldı tekrîm **tûde**-i hâki

tûfân [2]

1. Hz. Nûh'un kavminin cezalandırılması için Allah tarafından gönderilen sel felaketi

M/158 Nûh buldı necât **tûfândan** / Buldı 'âlem necât o sultândan

2. şiddetli yağmur

M/1034 İtme pâ-mâl o nâ-tüvânı meded / Eyle **tûfân**-ı kahra lutfuñı sedd

tufeyli [1] başkasından geçinen

M/710 'Akl u fikrüñ kimüñ **tufeylidür** / Seni Mecnûn iden ne Leylî'dür

tufeyl olmak [1] yük olmak

M/991 Vâlide itmeyeydi vâlide meyl / **Olmayaydı** vücûdum aña **tufeyl**

tûmâr [6]

1. defter

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber her-bâr / Tutaridi elinde bir **tûmâr**

M/2030 Açdı **tûmârını** yine zanbak / Şevk bâbından aldı halk sebak

2. mektup yazılı olan, dürülüp rulo yapılmıs kağıt tomarı

M/1370 Aldı **tûmârı** destine fi'l-hâl / Gitdi der-gâh-ı şâha bî-ihmâl

M/1371 Vardı der-gâh-ı şâha yüz sürdi / Sundı **tûmârı** hizmete turdı

M/1400 Aldı zanbak eline **tûmârı** / Geldi şâd itdi bülbül-i zârı

M/1410 Açdı pes ‘izzetile **tûmârı** / Şevkile düşdi eyledi zârı

Tûr [1] Hz. Mûsâ’ya Tevrat’ın indirildiği dağ

M/161 Gerçi **Tûr** oldı menzil-i Mûsâ / Anuñ oldı makâm-ı ‘arş-ı a‘lâ

turmak [15]

1. oturmak

M/274 Didi ey yâr olma gafletde / Ne **tursun** bu günc-i ‘uzletde

M/1675 Cem‘ idüp cümle ehl-i erkânı / **Turdı** taht-ı felekde dîvânı

M/1795 Şehr-i gül-şende nice gün **turdı** / Muttasıl her yirine od urdı

2. kalkmak

M/599 **Turdı** şevkile câme-hâbından / Ebri dûr itdi âf-tâbından

M/1119 **Turdı** nergis didi gözüm üzre / Varayın sürünüp yüzüm üzre

M/1507 **Turup** ol lahza sünbül-i tarrâr / Hışmile kıldı ‘azm-i hizmet-i hâr

3. beklemek

M/675 Bir zamân **turdı** istımâ‘ itdi / Şevk ü zevkile çok semâ‘ itdi

M/832 ‘Âkıbet câna kâr idüp teşvîş / **Turmagıla** çü gördi bitmez iş

M/1280 Şâh-ı gül sadra geçdi devletile / Serv ayag üzre **turdı** hizmetile

M/1752 Sebze yeñiçeri gibi ol ân / Harbesin dikdi **turdı** cenge hemân

4. durmak

M/1288 Hizmet idüp nesîm-i ‘İsâ-dem / Yildi yüpürdi **turmadı** bir dem

M/1533 **Turma** bir dahı ey gedâ bunda / Gezme ser-mest ü bî-nevâ bunda

M/2271 **Turdı** âhir hezâr hayretile / Geldi gül bezmine melâmetile

5. olmak, bulunmak

M/2084 Nice bir âh-ı cân-güdâz ideyin / Sen **tururken** kime niyâz ideyin

M/2196 İşidüp anı Şâh-ı ‘adl-âyîn / Didi dahı **turur** mı ol miskîn

turuşmak [1] vuruşmak, savaşmak

M/1766 Gâlib olursa ger saña düşmen / Kaçmak evlâ durur **turuşmakdan**

tûtî [3] papağan

M/312 Olsa **tûtî** mukayyed ü mahbûs / Hiç olur mı kelâmdan me’yûs

M/465 Yâ meger **tûti**-i sühan-verdür / Ki kafes aña la‘l ü gevherdür

M/1416 Hâsı **tûtî**-veş oldı şekker-hâ / Oldı şiddet evrâda ‘ayn-ı rehâ

tutmak [15]

1. kaplamak

M/263 Lâleler **tutmışıdı** sahrâyı / Ele almışdı câm-ı sahbâyı

M/933 Bir gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı zâr / Dehri **tutmışdı** zulmet-i şeb-i târ

M/981 Niçün urmaya subh-ı sâdık-dem / Nefesin yohsa **tutdı** mı nâlem

M/986 Ebr **tutdı** cihânı ser-tâ-ser / Hâlüme beñzer aglamak ister

M/1009 Dehri **tutmışdı** şâm-ı zulmânî / Makdemüñ irdi kıldı nûrânî

M/1651 **Tutdı** dehri ser-â-ser âteş-vâr / Saldı dünyâya dest-i kahr ile nâr

M/1656 Âteş-i zulmi **tutdı** dünyâyı / Kıldı âteş-gede her arayı

2. kavramak

M/828 Şevk eli çâk idüp girîbânın / **Tutdı** hâr-ı belâ çü dâmânın

M/1237 Dest-i ‘aşkuñ **tutup** girîbânın / Hâr-ı gam kıldı çâk dâmânın

M/1358 Olup ahbâba nâme-ber her-bâr / **Tutaridi** elinde bir tûmâr

3. varsaymak, farz etmek

M/1351 **Tutalum** vasla olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ ey şeh-i fâ’ik

M/1561 **Tutalum** k’ola hüsnüme şeydâ / Baña andan ne ‘âr lâhik ola

4. ele geçirmek, zapt etmek

M/1920 Eyleyüp nâ-gehân şebî-hûnı / **Tutdı** sahrâ vü deşt ü hâmûnı

M/1926 Şiddetile çü şehre buldı zafer / ‘Askeri **tutdı** şehri ser-tâ-ser

5. bir müzik aletini çalmak

M/2306 Ehl-i bâg aldı sâz ele saf saf / Gonce ney **tutdı** nâzile gül def

tutılmak [2]

1. düşmek, yakalanmak

M/1562 Kimde kim zâhir ola hüsn ü cemâl / **Tutılur** dâm-ı ‘aşka ehl-i kemâl

2. sertleşmek

M/1892 **Tutulup** hâk katı saht oldı / ‘Âlemüñ gözi yaş ile toldı

tutuşmak [4] ateş almak, acı çekmek

M/723 **Tutuşup** gerçi yanaram hoş hoş / Bilmezem kim urur velî âteş

M/1379 Nice bir yana iştiyâkumla / **Tutuşup** âteş-i firâkumla

M/1654 Anda da râhat olmayup âhir / Nâr-ı hâvfıyla **tutuşup** bir bir

M/1680 ‘Acebâ var mı ola bir mesken / Ki **tutuşmaya** nâr-ı kahrumdan

tülüng [1] edepsiz, başıboş

M/1483 Didi bu oñmaduk **tülüngi** levend / Neden olmak gülüñ hevâsına bend

tünd-hûnî [1] haşin bir kan dökücü

M/610 Bu nice çeşm-i **tünd-hûnîdür** / Ki nice şâhlar zebûnıdur

türâba yek-sân olmak [1] yerle yeksan olmak, yıkılmak

M/1821 Zer zemânında bulmayup ragbet / **Oldı yek-sân türâba** bî-kıymet

türâb-ı pâyine yüz sürmek [1] ayağının toprağına yüz sürmek, saygı göstermek bağlamında

M/901 **Sürdi** servüñ **türâb-ı pâyine yüz** / Suladı yaşı yir yüzin düpdüz

türk [1] güzel

M/443 Yâ iki **türk**-i mest ü âşüfte / Tâk-ı hüsn içre oldılar hufte

U/Ū

‘ubûdiyyet [3] bağlılık

M/207 Havfla ‘arz idüp **‘ubûdiyyet** / Gördi cânına kullugın minnet

M/369 Ger Ferîdûn’a irse ol kudret / ‘Arz iderdi aña **‘ubûdiyyet**

M/1693 Gele ‘arz eyleyüp ‘**ubûdiyyet** / Göre cânına kullugum minnet

‘ubûr itmek [1] geçmek

M/1617 ‘Aşkile hâkden zuhûr itdüm / Dehre ol vechile **‘ubûr itdüm**

uçup gitmek [1]

M/645 **Uçdı gitdi** orada nîte ki tayr / Gûşe gûşe cihânı eyledi seyr

uçmak [4]

1. havada yol almak

M/987 Nesr-i tâ’ir meger kanad açdı / Çıka hevâ-yı fenây dek **uçdı**

M/998 Kâf’a **uçmışıdı** varısa ‘ukâb / Ki kapup cismüm itmedi nâ-yâb

M/2228 Bu tarafdan nesîm-i çâpük-seyr / Güle dek **uçdı** şevkile çün tayr

2. cennet

M/2032 Halk-ı ‘âlem açıldılar bâga / Yine her gûşe döndi **uçmaga**

‘ûd [9]

1. ut. mızraplı bir çalgı (Bilgin, 2020: s. 527).

M/1308 ‘**Ûd**-veş eyleyüp figân u enîn / ‘Ûd-veş yakdı cânın ol miskîn

M/2291 **‘Ûd-veş** gâh eyledi efgân / İtdi cânın çü ‘ûduña sûzân

2. Hindistan’dan gelen bir cins kıymetli odun ki yakıldıkta bir râyiha-i tayyibe vermekle odalarda mahsûs micmerlerde yanar, öd ağacı (Şemseddin Sâmi, 2009: s. 955).

M/24 **‘Ûd**-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / ‘Ûd-sâz-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat sûd / ‘Aşkile yakdı cânı niteki ‘**ûd**

M/821 ‘**Ûd** gibi kılup figân u enîn / ‘**Ûd-veş** yakdı cânını ol miskîn

M/1308 ‘Ûd-veş eyleyüp figân u enîn / ‘**Ûd-veş** yakdı cânın ol miskîn

M/1941 Ol ocaga yanacaguñ meselâ / Kıymeti olmışidi **‘ûd-âsâ**

M/2291 ‘Ûd-veş gâh eyledi efgân / İtdi cânın çü ‘**ûduña** sûzân

‘ûd behâsına çıkmak [1] ateş pahası-zamlanmak

M/1940 Yana yana ocaklara dün ü gün / **‘Ûd behâsına çıkmışidi** odun

‘ûd-sâz-ı nevâ [1] nevâsına sâz etmek: Bu deyimde hem çalgıların genel adı olan sâz hem de musikinin icrası ile ilgili olan nevâ kelimesi yer almaktadır (Bilgin, 2020: s. 531).

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-vâr / **‘Ûd-sâz-ı nevâ**-yı bülbül-i zâr

ugramak [2]

1. kötü bir duruma düşmek

M/1077 Mahremüm gussa hem-demüm nâle / **Ugramasun** kimesne bu hâle

2. ulaşmak

M/1716 **Ugradugını** yakdı hiddetile / Gitdi gül-zâre kahr u heybetile

ugur [1] iyi nitelik

M/1846 Bir **ugurdan** bürûdet itme ‘ıyân / Isıcaklık kıl eyleyüp ihsân

‘ukâb [1] kartal

M/998 Kâf’a uçmışıdı varısa ‘**ukâb** / Ki kapup cismüm itmedi nâ-yâb

ulaşmak [1] birbirine katılmak

M/38 Nûn emrüñle **ulaşup** kâffe / Yazdı dünyâyı kâfdan kâfe

ummak [10] beklemek, ümit etmek

M/239 Senden **umar** şefa‘ati ‘âlem / Ben güneh-kâra kıl şefa‘at hem

M/240 **Umaram** kim olup bu zâta şefî‘ / Kılasan kadrümi cihânda refî‘

M/247 **Umaram** şefa‘atüñ olup nâsır / Olam âsûde-hâl ü hoş hâtır

M/795 Biñ kez eylerseñ âh u vâveylâ / Alasan Gül’den **umma** bûy-ı vefâ

M/888 **Umaram** ol vesîle ile saña / Hazret-i Gül’den ire bûy-ı vefâ

M/1145 Yüri var di o zâr u nâlâna / **Ummasun** k'ire vasl-ı cânâne

M/1147 **Ummasun** kim gedâ-yı bî-hâsıl / Ola şâh-ı cihâna hem-menzil

M/1212 Hâlümi bilse ol Gül-i ra'nâ / **Umaram** kılmayaydı böyle cefâ

M/1369 Nâmeñi yâre eyleyüp vâsıl / **Umaram** kim murâd ola hâsıl

M/2418 **Umaram** k'eyleye Hudâ-yı Gafûr / İki kesden cemâlini mestûr

umûr [2] işler

M/304 Olmaga muntazım **umûr**-ı ma'âş / Olmışam hizmet üzre hâzır-baş

M/1901 Söyleşürken **umûr**-ı memleketi / Her tarafdan idüp mükâlemeti

'unf [2] kabalık, sertlik

M/1704 Lutf ile eyleme kelâmı sakın / '**Unf** ile söyle her peyâmı sakın

M/1721 İrdi şâh-ı bahâra âhir-i kâr / Saçup etrâfa hışm u '**unfile** nâr

unıdılmak [1] unutulmak, hatıra gelmemek

M/2194 Nice müddetdür ol gedâ-yı fakîr / **Unıdıldı** kafesde kaldı esîr

'unvân itmek [1] adını anmak

M/339 Nâm-ı şâhı **idüp** aña **'unvân** / Eyledüm bir kitâb-ı 'âlî-şân

‘urefâ [1] arifler

M/2405 Zurafânuñ enîsi olsa sezâ / ‘**Urefânuñ** celîsi olsa revâ

urmak [2]

1. vurmak

M/699 Hem-çü gûyem fütâde bî-ser ü pâ / Ki **urup** darb-ı savlecân-ı kazâ

2. baskın yapmak

M/1023 Böyle dirken o ‘âşık-ı pür-gam / **Urdı** nâ-gâh subh-ı sâdık-dem

‘urûc itmek [1] yükselmek

M/197 **İtdi** andan pes âsmâna **‘urûc** / Makdemiyle müşerref oldı burûc

‘usr [2] sıkıntı, zorluk. ‘usr-yüsr’ kelimelerinin birlikte zikredilmesi. “Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.” (İnşirâh 94/5). (bk. yüsr)

M/1956 Kârı dehrüñ egerçi **‘usr durur** / ‘**Usra** âhir netîce yüsr dürür

usûl [2] vuruşlarının değerleri birbirine eşit veya eşit olmayan; ancak mutlaka çeşitli kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf zamanların belli bir şekilde sıralanmasıyla meydana gelen belli kalıplar hâlindeki sayı veya vuruş gruplarına denmektedir (Bilgin, 2000: 525).

M/1110 İtdi zühre meger zemîne nüzûl / Ki anuñ çengine düşer bu **usûl**

M/2311 Olıcak sâzlarile sohbet-i hâs / Serv oldı **usûlile** rakkâs

usûle koymak [1] hale yola koymak

M/1881 Gerçi kim bî-usûl idi râyı / Lîk **koydı usûle** dünyâyı

uş [11] işte (Dilçin, 2009: s. 233).

M/694 ‘Aşkile olmışamdur âlüfte / Gezerem **uş** cihânı âşüfte

M/727 Benüm ahvâlüm **uş** budur ki ‘ayân / Eyledüm bir bir anı saña beyân

M/740 Bu hevâyıla gird-bâd-âsâ / Dönerem **uşda** bî-ser ü pâ

M/914 Göricek rahm idüp o nâlânı / Hizmetüñe getürdüm **uş** anı

M/950 Beni derdile sîne-çâk itdi / Cânuma geçdi **uş** helâk itdi

M/1056 Kaldı dermân-de **uş** esîrüñdür / Merhamet eyle kim fakîrüñdür

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem i’lâm / Kaldum **uş** zâr ü ‘âciz ü nâ-kâm

M/1079 Gamda yok üstüme döner bir yâr / Ancak **uş** derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1211 Kaldum **uş** hasretile dermân-de / Rûz u şeb nâle ile efgânde

M/1615 Yandum **uş** çıkdı depemden dûd / Ol sebebden libâsum oldı kebûd

M/2064 Hecrile gerçi bî-mecâl olduñ / Şimdi **uş** lâyık-ı visâl olduñ

uş böyle [1] işte böyle

M/724 Geçer **uş böyle** tarz u üslûbum / Kimdürür bilmezem ki mahbubum

‘uşşâk [7]

1. aşıklar

M/390 Eyle **‘uşşâka** nâleñi dem-sâz / Perde-i ‘aşkdan düzet bir sâz

M/652 Sâz-ı **‘uşşâkıla** olan dem-sâz / Böyle virdi bu perdeden âgâz

M/938 Kıldı savt-ı hazînile âvâz / İtdi ‘**uşşâka** nâlesin dem-sâz

M/1782 Didi anı da eyleñüz ihrâk / Nâr-ı gamdan çü hâtır-ı ‘**uşşâk**

M/2110 Çekme gam âhir oldı rûz-ı firâk / İre müştâka vaktidür ‘**uşşâk**

M/2434 Oldugıyçün bu defter-i hurrem / Dil-i ‘**uşşâka** mûnis ü hem-dem

2. Türk mûsikîsinde bir makam

M/1441 Bûselikde gehî iderdi sadâ / Gâh ‘**Uşşâk**‘dan virürdi nevâ

utanmak [5] mahcup olmak, çekinmek

M/1020 Yok eger ol gedâdan ey dil-dâr / **Utanup** halkdan idersen ‘âr

M/1140 Ne edebsizlik ola ki bu gedâ / Şâha **utanmayup** geçe şeydâ

M/1487 Şâh eşiginde bu gedâ n’eyler / Andan **utanmayup** figân eyler

M/1511 Ne **utanur** ne kimseden korkar / Her gice ‘ayşile sabâha çıkar

M/1530 Gice gündüz nedür bu hâyıla hû / Yâ **utanmaz** mısan ne işdür bu

uyanık [1] uyumayan

M/935 Hâbe varmışdı yârile agyâr / **Uyanık** yok meger ki bülbül-i zâr

uyanmak [2]

M/264 Hâb-ı gafletden **uyanup** ezhâr / Bâğa açılmış idi leyl ü nehâr

M/1402 Bahtuñ **uyandı** hâb-i gafletden / İrdi devlet cenâb-ı ‘izzetden

uyarmak [1] uyandırmak

M/548 Her seher-gâh olup gül-âb-efşân / **Uyarurdı** güli sabûh-keşân

uyandurmak [1] kandil, mum gibi ısıtma araçlarını yakmak anlamında bir tabir. "Mumu uyandır." mumu yak manasındadır (Cebecioğlu, 1997: s. 352).

M/29 Şem‘-i gül-zârı sen **uyandurduñ** / Lâleyi dâğlar ile yandurduñ

uymak [1] riayet etmek, doğru yoldan ayrılmak

M/91 Nefs-i şirrîre **uymışam** yâ Rab / Eyle cürmüm ‘atâ vü ‘afva sebeb

uyumak [3]

M/1142 Bizi her şeb **uyutmaz** efgânı / Dahı söyletmeñüz o nâlânı

M/1152 **Uyumaz** nâlişüñden ehl-i çemen / Şâh-ı Gül bî-huzûrdur senden

M/1235 **Uyumaz** giceler figân eyler / ‘Aşkuñ halka dâstân eyler

‘uzlet [1] yalnızlık

M/274 Didi ey yâr olma gafletde / Ne tursun bu künc-i **‘uzletde**

‘uzlet eylemek [1] ayrılmak

M/1590 Şehr-i gül-şenden **eyleyüp** ‘**uzlet** / Deşt ü sahrâya eyledi rihlet

‘uzv [1] uzuv, organ

M/1501 Güli hıfz eylemekde çün mirrîh / Pür idi cümle ‘**uzvı** hancer ü sîh

Ü

üçünci [1] üçüncü

M/202 Oldı çün kim **üçünci** kasra revân / Şevk-ile zühre çarha girdi hemân

üftâde [3] düşkün

M/827 Ya‘nî **üftâde** Bülbül-i nâlân / Derd-i ‘aşkile eyleyüp efgân

M/1230 Bir garîb ü fakîr ü **üftâde** / ‘Âleminde yürürken âzâde

M/2059 Di ki ey derd-mend ü dil-dâde / Bî-kes ü bî-nevâ vü **üftâde**

üftâde olmak [2] düşmek

M/669 Devleti ‘aşkile virüp bâde / Mihnete **olmışıdı üftâde**

M/1058 Kaldı ayakda dâr-ı dünyâda / Dest-gîr ol ki **oldı üftâde**

ümîd [2] umut, beklenti

M/1258 Çün firâk ola dil-bere matlab / ‘Âşıka vasl **ümîdi** mi ne ‘aceb

M/2138 İrişüp cânına nüvîd-i visâl / Kalbe virdi safâ **ümîd**-i visâl

ümîd irmek [1] ümitlenmek

M/2115 **K’irdi** nevmîdken visâle **ümîd** / Gam içinde safâdan irdi nüvîd

ümmet [1] cemaat, inananlar

M/148 Rûşen idüp şerî‘atı şem‘in / Yola sevk itdi **ümmeti** cem‘in

ümmîd [1] umut, beklenti

M/1478 Didi var mı visâle **ümmîdüñ** / Didi nûrı ‘ırâk mı hûrşîdüñ

ümmid eylemek [1] beklemek

M/171 Sâye zulmetden oldı çünki bedîd / Nûrdan sâye **eyleme ümmîd**

ümmîd kalmamak [1] ümidi tükenmek

M/978 **Kalmadı** şevk ü şâdîye **ümmîd** / Yire mi çaldı çengini nâhîd

ümmîd itmek [1] ummak, istemek

M/367 Olsa kayd-ı hayâtda Cemşîd / Haşre dek kullıgın **iderdi ümmîd**

ümmîd-i vasl [1] kavuşma ümidi

M/816 Lîk hicrânile olan hem-dem / Oldı **ümmîd-i vaslile** hurrem

Ümmühânî [1] Hz. Alî (r.a.)’nin ablası. Türk edebiyatında yazılmış mi‘râciyelerin bir kısmında, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Mi‘râc gecesi Hz. Alî’nin ablası Ümmihânî’nin evinde iken vahiy meleği Cebrâ’il (a.s.)’in gelerek kendisine mi‘râc davetini ilettiği rivâyet edilir (Zavotçu, 2006: s. 540).

M/184 Sanki burc-ı şerefde mâh-ı tamâm / **Ümmühânî** evini itdi makâm

ümmü'l-kitâb-ı Rahmânî [1] Fâtiha Sûresi

M/48 Nefs-i küll oldı âyet-i sânî / Oldı **ümmü'l-kitâb-ı Rahmânî**

ün [1] avaz, ah (Dilçin, 2009: s. 235).

M/655 Nâle vü zârile geçerdi güni / Her gice göklere çıkardı **üni**

üsküf [1] Yeniçeri börkünün sırma işlemeli bir çeşidi (Koçu, 1969: s. 236).

M/410 Yogıdı 'ayn-ı Nergis-i gül-zâr / Altun **üsküflü** kullarına şümâr

üslûb [4] ifade tarzı

M/724 Geçer uş böyle tarz u **üslûbum** / Kimdürür bilmezem ki mahbubum

M/1132 Lîk bir muktezâ-yı mahbûbı / Kullanup nâzile bu **üslûbı**

M/1398 Lutfıla kullanup bu **üslûbı** / Çün tamâm itdi yazdı mektûbı

M/2248 Yine **üslûb**-ı sâbık üzre müdâm / Eyleye serv hidmetine kıyâm

üslûb olmak [1] bir şeyi ifade etmek

M/365 'Adl ü cûdı **olalı** aña **üslûb** / İtdi lutfı cihânda cezb-i kulûb

üst [7]

M/5 Mîm'i **üstünde** sîn-i sultânı / Gonce ağzında jâle dendânı

M/13 Lâm'ı **üstünde** şeddesi seherî / Berg-i sünbülde katre dâneleri

M/81 Meyl idüp câm-ı vasl-ı dil-dâre / Sâgar **üstüne** oldum âvâre

M/416 Bâğ-ı 'ömrinde bir gül açılmış / Hak'dan **üstine** feyz saçılmış

M/459 Yâ iki tâze güldür açılmış / Dürden **üstine** jâle saçılmış

M/559 Bir zarîf idi bulsa şeş dînâr / Bir kadeh **üstine** iderdi nisâr

M/1974 Geldi tahtına 'izz ü devletile / **Üsti** yanına aldı hürmetile

üstâd [3] bir alanda üstün olan kimse

M/681 Ne kişisen 'aceb nedür aduñ / Kimdür ola bu fende **üstâduñ**

M/691 'Aşkdur fenn-i gamda **üstâdum** / Fârigem ben de bilmezem adum

M/1815 Bu iki fennüñ olup **üstâdı** / Bu iki fennile bulup adı

üstün [1]

M/486 Desti kim misli yok letâfetde / Eli **üstündürür** melâhatde

üstüne dönmek [1] üzerine titremek, etrafında pervane olmak

M/1079 Gamda yok **üstüme döner** bir yâr / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

üstine giymek [1] giyinmek

M/2242 Kendüye virdi zîver ü zînet / **Üstine geydi** bir yeşil hil'at

üstüvâr [1] sağlam

M/2357 İttikâ itme **üstüvâr** degül / İ‘timâd itme pây-dâr degül

üstüvâr eylemek [1] sağlamlaştırmak

M/126 Hem ku‘ûd içre **üstüvâr eyle** / Kâ‘id-i sadr-ı i‘tibâr eyle

üşmek [1] topluca gelmek, üşüşmek (Dilçin, 2009: s. 237).

M/1921 Gücile vardı evlere düşdi / Dama vü bâma ‘askeri **üşdi**

üşümek [2]

M/1883 Dem-i serdinden **üşüyüp** her kes / Hânesin kıldı kendüye mahbes

M/1938 Görüp ol şiddetini halk **üşüyüp** / Oda ısındılar ocaga düşüp

üşütmek [1] üşümesine yol açmak

M/1894 **Üşüdüp** zulmı ‘Amr’ı vü Zeyd’i / Günine göre kürkini geydi

üzre [20]

1. üzerinde

M/173 Hüsnine günden irmesün deyü tâb / Sâye-bân oldı başı **üzre** sehâb

M/431 Zühredür burc-ı kavsda gûyâ / Meh ü mihr **üzre** togdı virdi ziyâ

M/433 Dirler ebrûların gören fi'l-hâl / Togdı mirrîh **üzre** iki hilâl

M/471 Yâ meger la'l-i nâbıdur sükker / Sükker **üzre** o şeddeye beñzer

M/494 Nâhunı berg-i güldürür gûyâ / Şâh-ı gül **üzre** buldı zîb ü behâ

M/575 Tayanup şöyle bir tayag **üzre** / Hidmet eylerdi bir ayag üzre

M/700 Olup anuñla ıztırâb **üzre** / Hâlden hâle inkılâb **üzre**

M/1626 Böyle bunlar bu hâlet **üzre** iken / Birbirine melâmet **üzre** iken

M/1674 Ki meger hiddetile şâh-ı temûz / Taht-ı kahr **üzre** oldı çarh-efrûz

M/1770 Ser-i kûh **üzre** eyleyüp ârâm / 'Ayş ü nûş eyledi nice eyyâm

M/1845 İ'tidâl **üzre** deprenüp bir bir / Ehl-i bagın çemende gönline gir

2. için, amacıyla

M/304 Olmaga muntazım umûr-ı ma'âş / Olmışam hizmet **üzre** hâzır-baş

M/397 Cümle ef'âli i'tidâl **üzre** / Hüsn ü hulkı kamu kemâl **üzre**

M/421 Cümle a'zâsı i'tidâl **üzre** / Her biri behcet ü kemâl **üzre**

M/2090 Bu du'â **üzre** iken ol bed-nâm / Olmamışken dahı du'âsı tamâm

M/2248 Yine üslûb-ı sâbık **üzre** müdâm / Eyleye serv hidmetine kıyâm

V

vâcib olmak [1] gerekmek

M/2129 **Vâcib oldı** ‘ıyâdet eyleyevüz / Ol gedâyı ri‘âyet eyleyevüz

vâfir [1] çok, bol

M/2220 Yine bülbül yüz urdı der-gâha / İtdi **vâfir** du‘âlar ol şâha

vâfir itmek [1] bollaştırmak, çoğaltmak

M/1937 Halka idüp bürûdetin zâhir / Şiddet ü zulmı **idicek vâfir**

vâfir olmak [1] çoğalmak

M/2161 Güft ü gû **oldı** arada **vâfir** / Çün tamam oldı sözleri âhir

vâh [2] üzüntü bildiren söz

M/1136 Bu kadar âh u **vâha** n’oldı sebeb / Ne öter ol harîf kanı edeb

M/1171 Nice gün âh ü **vâha** sabr itdi / Câna sabrile hayli cebr itdi

vahdet [4] Allah’ın birliği. Bütün varlıkların varlıklarını Tanrı varlığından var olmuş bilmek, hepsinde Tanrı’nın kudretini, yaratışını, tasarrufunu, lûtfunu, kahrını görmektir (Gölpınarlı, 1977: s. 198).

M/96 İ‘tikâd itmişem çü **vahdetüñe** / İmtisâl itmişem şerîʿatüñe

M/102 Şöyle tolsun mahabbetüñle göñül / Pertev-i sırr-ı **vahdetüñle** göñül

M/110 **Vahdetüñ** ola çün elf-i peydâ / Ola anuñıla olup illâ

M/190 Kalma kesretde **vahdete** ‘azm it / Fürkati añma vuslata ‘azm it

vahdet bulmak [1] bir olmak

M/2325 Virdi el çün zemâneden fursat / İkilik gitdi **buldılar vahdet**

vahîd [1] biricik

M/624 Bu cemâlile kim ferîdem ben / Yok şerîküm bu gün **vahîdem** ben

vâfir [2] bol, çok

M/1066 İtdi **vâfir** bu resme güft ü şünûd / İrmedi gördi kim birinden sûd

M/1862 Dürlü ni‘metleri idüp hâzır / Dökdi vü saçdı illere **vâfir**

vakâr [1] ağırbaşlılık

M/1508 Didi ey hâr kanı gayret ü ‘âr / Kalmadı zerre deñlü bizde **vakâr**

vâk‘ıa [3] rüya

M/2167 Bu ne işdür garîb **vâk‘ıadur** / Şöyle beñzer bu hâl **vâk‘ıadur**

M/2168 **Vâk‘ıa** ger diñilse ol ‘âlem / Ya neden vâki‘ oldı kalbüme gam

vâkıf [2] bilen

M/254 Râbi‘en Hazret-i ‘Alî-yi Velî / **Vâkıf-**ı nükte-i hafî vü celî

M/326 Nazm u nesrüñ nikâtına **vâkıf** / ‘İlm ü fazlile ‘âlim ü ‘ârif

vâkıf olmak [4] bilmek

M/498 Gerçi dikkatde kıl yarar ‘ârif / Beline kılca **olmadı vâkıf**

M/1172 Oldı dem-beste itmedi nâle / Kimse tâ **vâkıf olmaya** hâle

M/1857 Cümle ahvâli aña virdi haber / Nitekim **vâkıf oldı** hayr ile şer

M/2419 Birisi ol ki **olmayup vâkıf** / Ola istâr-ı ‘iffetin kâşif

vâki‘ olmak [2] olmak, meydana gelmek

M/988 Nesr-i vâkı‘ kalup felâketde / **Vâki‘ olmadı** burc-ı devletde

M/2168 Vâk‘ıa ger diñilse ol ‘âlem / Ya neden **vâki‘ oldı** kalbüme gam

vakt [10] zaman

M/547 Biri evvel şarâb-dârı idi / ‘Ayş **vaktinde** gam-güsârı idi

M/1401 Didi kim müjde olsun ey gam-gîn / **Vakt**-i şâdî irişdi kılma enîn

M/1644 Âteş-i **vakt** idi gazab çagı / İrdügini severdi yakmagı

M/1696 Berk gibi serî‘ sür’atde / Âteş-i **vakt** idi tabî‘atde

M/1714 Olasan imdi **vaktüñe** hâzır / İşte vardum kudûma ol nâzır

M/2107 Çekme gam **vakt**-i şevk ü şâdîdür / ‘Aşk kûy-ı murâda hâdîdür

M/2110 Çekme gam âhir oldı rûz-ı firâk / İre müştâka **vaktidür** ‘uşşâk

M/2262 Nice bir yana derdile bülbül / İde bezmümde **vaktdür** gulgul

M/2381 Âteş-i **vakt** olur tabî‘at o dem / Teni eyler harâreti der-hem

M/2429 Fasl **vaktinde** vasl ola kârı / Vasl hîninde fasl girdârı

vâlâ [2] yüksek

M/139 Pâye-i kadri olmasa a‘lâ / ‘Arş bulmazdı rif‘at-ı **vâlâ**

M/570 Biri âzâdelerde hem **vâlâ** / Kâmeti gibi himmeti a‘lâ

vâlî [3] yönetici

M/1803 ‘Adl ü cûd ile ‘âleme **vâlî** / Zer-feşânlıkda rütbesi ‘âlî

M/1905 Yakup âhir anı koyup hâlî / Şimdi oldugını Hazân **vâlî**

M/1983 Ba‘dehu oldugın hazân **vâlî** / Nice oldıysa hem şitâ hâli

vâlid [1] baba

M/991 Vâlide itmeyeydi **vâlide** meyl / Olmayaydı vücûdum aña tufeyl

vâlide [1] anne

M/991 **Vâlide** itmeyeydi vâlide meyl / Olmayaydı vücûdum aña tufeyl

vâlih [1] üzüntü içerisinde

M/1186 Serv-i bâlâyıla olup hem-dest / Oturur hasretile **vâlih** ü mest

Vâmık [1] âşık olma bağlamında. (bk. Azrâ-‘izâr)

M/712 Kangı ‘Azrâ-‘izâre **Vâmık’san** / ‘Acebâ nice şâha ‘âşıksan

var [46]

1. mevcut

M/7 Lâm’ı kim anda dâl ü devlet **var** / Oldı bâğ-ı vefâda zülf-i nigâr

M/95 Gerçi yok saña tâ‘atüm yâ Rab / Lîk **vardur** itâ‘atüm yâ Rab

M/199 Hâk-i pâyine yüz sürdi ol ân / **Vardur** andan dahı yüzinde nişân

M/322 Cevherüñ **var** ise getür âhir / Olur elbette müşterî zâhir

M/395 Ya‘nî Rûm içre **var** idi bir şâh / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü dil-hâh

M/411 Biñ sileh-dârı **var** Sûsen-vâr / Cümle jengâr-pûş u hancer-dâr

M/414 Nice biñ peyki **var** nesîm-âsâ / Her biri hem-çü ‘ömr ü tâc-rübâ

M/524 **Var** idi lutf-ı tab‘ı çün haylî / Şi‘r ü inşâya eyledi meyli

M/530 Taht-ı hükminde **var** idi bir şehr / Lutf-ı âb u hevâda şöhre-i dehr

M/546 Kullarından mülâzım-ı der-gâh / **Var** idi bir nice mukarrib-i şâh

M/653 Kim meger **var** idi bir âvâre / Derd-i ‘aşkile zâr u bî-çâre

M/656 **Var** idi tıynetinde hâlet-i ‘aşk / Gâlib olmış aña tabî‘at-ı ‘aşk

M/659 Mübtelâ olmamışdı gerçi henûz / Dilde ammâ **varidi** ‘aşkile sûz

M/709 ‘Aşkdan **vardur** âh u efgânuñ / ‘Acebâ kimdür ola cânânuñ

M/741 Ne karârum ne ihtiyârum **var** / Bu hevâyıla özge kârum **var**

M/749 Mülk-i Rûm içre bir güzel yir **var** / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/796 Bülbül’e kande **var** o kudret ü tâb / Ki ola hem-demi Gül-i sîrâb

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘aşk / **Var** yüzinde anuñ ‘alâmet-i ‘aşk

M/853 Olmışam bir nigâra âşüfte/ Ki benüm gibi **var** biñ âlüfte

M/895 N’ola cennet disem o câye hemân / Çünki dîdâr-ı yâre **var** imkân

M/903 Bir sözüm **var** eger degülse edeb / Açayın ‘arz-ı hâle yâb yâb leb

M/925 Bülbül olup elinde perverde / Yiri **var** idi tâc-veş serde

M/976 Hancere düşdi **varısa** behrâm / Mâtemin tutdı çarh-ı nîlî-fâm

M/998 Kâf’a uçmışıdı **varısa** ‘ukâb / Ki kapup cismüm itmedi nâ-yâb

M/1036 Gerçi ne câh ü mâlı **var** şâhum / Hamdü lillâh kemâli var şâhum

M/1356 Meger ashâb-ı şehr-i gül-şenden / **Var** idi bir civân-ı sîmîn-ten

M/1461 Didi kim ‘aşkdan nedür maksûd / ‘Aşk kârında **var** mı ‘âşıka sûd

M/1469 Didi kim **var** mı derdüñe dermân / Didi yok virmeyince derdile cân

M/1478 Didi **var** mı visâle ümmîdüñ / Didi nûrı ‘ırâk mı hûrşîdüñ

M/1597 Dili **var** lîk nutka kudreti yok / Hâlini söylemege tâkati yok

M/1681 **Var** mı bir şâh-ı âmân-mikdâr / Ki aña tâb-ı hışmum urmaya nâr

M/1695 **Var** idi hizmetinde bir hoş peyk / Katı çâlâk ü cüst niteki geyk

M/1710 İmdi **varise** ‘akluñ ü fehmüñ / Tâbiş-i nâr-ı kahrdan vehmüñ

M/1728 Benüm andan ne havf u bâküm **var** / Biñ anuñ gibi tâb-nâküm **var**

M/1738 Meger a‘yânı içre bir server / **Var** idi tab‘ı rûşen ü enver

M/1839 **Var** idi bir berîd-i çâlâkî / Fi‘li bâdî tabî‘atı hâkî

M/1873 Mülk-i maġribde **varidi** bir şâh / Dem-i serdile mû’zî vü cân-gâh

M/2171 Bu sa‘âdet ki baña hâsıl idi / **Var** ise bir hayâl-i bâtıl idi

M/2259 Gördi kim **varise** sigâr u kibâr / Cümle hâzır meger ki bülbül-i zâr

M/2358 Ey bu evrâka eyleyen nezeri / Sende **varısa** ma‘rifet eseri

M/2370 Kuvvet-i bâsıra ki **var** tende / Nergisüñ adıdur bu gül-şende

2. varı yoğu

M/594 Rûz u şeb ‘ayş u nûş idi kârı / Bezl idi ‘ayş u ‘işrete **varı**

M/1806 Zer-feşânlıkdı dâ’imâ kârı / Bezl idi halk-ı ‘âleme **varı**

M/1869 Saldı topraga cümle **varların** / Dökdi kahrile berg ü bârların

-vâr [5] teşbih edatı, gibi

M/24 ‘Ûd-sûz-ı sabâ-yı micmere-**vâr** / ‘Ûd-sâz-ı nevâ-yı bülbül-i zâr

M/411 Biñ sileh-dârı var Sûsen-**vâr** / Cümle jengâr-pûş u hancer-dâr

M/767 Gözleri gerçi cân alur her-bâr / Cân virür lîk la‘l-i ‘İsâ-**vâr**

M/1436 Nûr-ı zulmetle leyl sünbül-**vâr** / Olmışıdı zemâne sünbül-‘izâr

varak [1] iki yaprak kağıt

M/452 Oldı olmaga tıfl-ı ‘aşk-ı sebak / Nâme-i hüsne iki eli **varak**

varal varak [1] sayfa sayfa

M/521 Her kitâbı **varak varak** açdı / Cümlesin gördi bildi vü geçdi

vardugınca [1] giderek

M/2322 **Vardugınca** olup ziyâde tarab / Mest olanlar açıldı bir bir hep

var etmek [1] yaratmak, meydana getirmek

M/39 Rahmetüñle cihânı **var itdüñ** / Kenz-i mahfîyi âşikâr itdüñ

var olmak [1] mevcut olmak, varlığını sürdürmek

M/222 Kalmadı kendü varlıgı aslâ / **Var olan** ancak oldı zât-ı Hudâ

varmak [32]

1. gitmek, ulaşmak, vasıl olmak

M/87 Mescide sanma hayr içün **varuram** / Rûy-ı dil-dâra seyr içün **varuram**

M/229 Yine irdi makâmına ol ân / **Vardı** vü geldi bir nefesde hemân

M/916 Didi kim **var** getür o nâlânı / Câna virsün safâlar elhânı

M/1012 **Varurisen** cenâb-ı dil-dâre / ‘Arza kıl hâl-i zârumı yâre

M/1048 Der-i dil-dâre **varıcak** seherî / Hâk-i pâyine idicek güzeri

M/1050 Hâk-i kûyına **var** mezelletile / Pâyine sür yüzüñi zilletile

M/1115 **Vara** nazüklügile kimdür gör / Diñleyüp sâzını safâsın sür

M/1119 Turdı nergis didi gözüm üzre / **Varayın** sürünüp yüzüm üzre

M/1145 Yüri **var** di o zâr u nâlâna / Ummasun k'ire vasl-ı cânâne

M/1202 Döndüm ol hâcîya bu ben mehcûr / Ki **vara** Ka'be'ye vü görmeye nûr

M/1226 **Vardı** şâh-ı güle du'â itdi / Hâke yüz sürdi vü senâ itdi

M/1248 İşidüp güldi nâzile gül-i ter / Didi **var** eyle ol gedâya haber

M/1363 **Vardı** bülbül aña niyâz itdi / Yüz yire kodı keşf-i râz itdi

M/1371 **Vardı** der-gâh-ı şâha yüz sürdi / Sundı tûmârı hizmete turdı

M/1399 Destine sundı zanbakuñ anı / Didi şâd eyle **var** nâlânı

M/1567 Yüri **var** ol remîdeyi râm it / Zecr ü kahr itme lutf u in'âm it

M/1568 Gam u derdile olmasun pâ-mâl / Lutfile **var** hâtırını ele al

M/1573 **Vardı** der-gâh-ı şâha yüz urdı / 'Aczile hâk-i râha yüz sürdi

M/1691 **Varup** itsün celâl ü câhumı 'arz / 'İzzet ü kadr ü pây-gâhumı 'arz

M/1714 Olasan imdi vaktüñe hâzır / İşte **vardum** kudûma ol nâzır

M/1844 Evvelâ lîk **varıcak** anda / Lutfıla kıl reviş gül-istân'da

M/1889 Gördi men' eylemez o dem serdi / Âteşe **vardı** el karışdurdı

M/1921 Gücile **vardı** evlere düşdi / Dama vü bâma 'askeri üşdi

M/2057 Didi kim ey nesîm-i cân-perver / Yüri **var** eyle ol gedâya güzer

M/2065 Eyleyüp böyle kîlile kâli / Yüri şâd eyle **var** o pâ-mâli

M/2081 Yâre i'lâm ide **varup** hâlüm / Bildüre fürkatinde ahvâlüm

M/2130 Haste sormakda çokdurur çü sevâb / Aña **varmakdurur** tarîk-i savâb

M/2185 Âsitânına **vardı** yüz urdı / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

M/2264 İtdi peyk-i nesîme fermânı / Ki getür bezme **var** o nâlânı

2. Allah'ın huzuruna çıkmak bağlamında

M/243 Cürm ü 'isyânı eyledüm katı çok / **Varmaga** Hak cenâbbına yüz yok

3. düşünmeye yönlendiren söz

M/2354 Olmadı çün müyesser aña bekâ / **Var** kıyâs it olur mı saña baña

var mı/var mıdur [3] bulunur mu?

M/632 **Var mı** hem-tâ cemâlüme seyr it / Kim irişmiş kemâlüme seyr it

M/622 Beñdeşüm **var mıdur** güzellikde / Hûb-rûlukda bî-bedellikde

M/631 **Var mıdur** hüsnile nazîrüm gör / Kim olur 'aşkıla esîrüm gör

var mı ola [2] var mıdır?

M/619 'Acabâ **var mı ola** 'âlemde / Melek ü hûr u ibn-i Âdemde

M/1680 'Acebâ **var mı ola** bir mesken / Ki tutuşmaya nâr-ı kahrumdan

varlık [2]

1. ömür, hayat

M/106 Câm-ı 'aşkıla cânumı mest it / **Varlıgum** nîst eyleyüp hest it

2. var olma durumu, mevcudiyet

M/222 Kalmadı kendü **varlıgı** aslâ / Var olan ancak oldı zât-ı Hudâ

varup gitmek [1] varıp gitmek

M/643 ‘Âlemi gûşe gûşe seyr ideyin / Şarka vü garba dek **varup gideyin**

vasf [5] nitelik

M/378 **Vasfınuñ** binde birini ey mîr / Biñ debîr olsa itmeye tahrîr

M/1121 İtdi pes bülbüli tecessüse ‘azm / Bilmege **vasf**-ı hâlin eyledi cem

M/1284 Kılmaga **vasf**-ı meclisi rûşen / Dil uzatdı ki söyleye sûsen

M/2372 Serv kim **vasfı** bunda hâsıldur / Sıfat-ı istikâmet-i dildür

M/2379 Bu iki **vasfdur** zemâ’ime asl / Bundan olur kamu zemâ’im fasl

vasf eylemek [3] anlatmak

M/375 Nice **vasf eyleyem** ‘adâletüñi / Devlet ü ‘izzet ü celâletüñi

M/510 Nice **vasf eyleyüm** letâfetüñi / Cümle endâmınuñ melâhatini

M/2389 Bu sıfâta hazân disem lâyık / Ki hazân **vasfın eyledüm** sâbık

vâsıl eylemek [2] kavuşturmak

M/1101 Beni yakma bu nâr-ı hicrâna / **Eyle vâsıl** visâl-i cânâne

M/1369 Nâmeñi yâre **eyleyüp vâsıl** / Umaram kim murâd ola hâsıl

vâsıl olmak [2] ulaşmak, kavuşmak

M/1463 Didi kim ‘aşkile ne hâsıl olur / ‘Âşık anuñla kime **vâsıl olur**

M/1464 ‘Aşkdan didi gam olur hâsıl / Derde **olur** anuñla dil **vâsıl**

vâsıl kılmak [1] ulaştırmak

M/884 Vireyin cism ü cânı ve’l-hâsıl / Tek beni kûy-ı yâre **kıl vâsıl**

vâsıta [1] aracı

M/2369 Nefs oldı Nesîm insânda / Ki odur **vâsıta** dil ü cânda

vâsi‘ [1] geniş

M/2097 Ne yirüñdür senüñ bu teng kafes / Bâg-ı **vâsi‘** fezâya eyle heves

vasl [29] kavuşma

M/81 Meyl idüp câm-ı **vasl**-ı dil-dâre / Sâgar üstüne oldum âvâre

M/814 Eyleyen ‘aşk nüktesin tavzîh / **Vasldan** hicri eylemiş tercîh

M/818 Behre-mendem çü derd- ü mihnetile / **Vasldan** fârigem bu lezzetile

M/883 Eyledüñ müjde **vasl**-ı cânânı / Müjde-gânî dilersen al cânı

M/1207 **Vasl**-ı dil-dâre iktidârum yok / Dilde sabr elde ihtiyârum yok

M/1258 Çün firâk ola dil-bere matlab / ‘Âşıka **vasl** ümîdi mi ne ‘aceb

M/1262 Ki bulup kendü **vaslile** lezzet / Vire cânâne cehlile zahmet

M/1351 Tutalum **vasla** olmayam lâyık / Kanı ihsânuñ ey şeh-i fâ’ik

M/1390 ‘Âşık olduñ baña sadâkatile / Vâsıl ol **vasluma** liyâkatile

M/1392 Nice bir hasretile zâr olasan / Demidür **vaslumile** yâr olasan

M/1394 Nice bir hecrile esîr olasan / Demidür **vasile** emîr olasan

M/1395 Zehr-i hicrânı yiter itdüñ nûş / Câm-ı **vaslile** eyle cûş u hurûş

M/1396 Sâdık olsa yolında bir ‘âşık / **Vaslına** dil-berüñ olur lâyık

M/1404 Kıldı tebdîl **vasla** hicrânı / Demidür kılma âh u efgânı

M/1426 Nûnı saçdı cihâna gün gibi nûr / Vâvı **vaslile** virdi kalbe sürûr

M/1491 Kande kim mihr-i **vasl** ola lâmi‘ / Olur elbette aña bir mâni‘

M/1951 Yine ey bülbül-i bülend-âvâz / Bâg-ı **vasl** içre ol terennüm-sâz

M/1954 Mey-i hicrânı yeter itdüñ nûş / Câm-ı **vaslile** eyle cûş u hurûş

M/1955 Şehre olduñ firâkile şöhre / Demidür irse **vasldan** behre

M/1958 Kıssa bezminde câm-ı hecr-keşân / **Vasl** ile böyle oldı cur‘a-feşân

M/2053 Kaldı ol müstemend olup mahbûs / Behre-i hân-ı **vasldan** me’yûs

M/2055 Ola hicrânile esîr-i kafes / İrmeye bâg-ı **vasla** ol bî-kes

M/2063 Yiter olduñ firâkile nâlân / **Vaslile** demdür olasan handân

M/2082 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla ben zârı **vaslile** handân

M/2263 Eyü çekdi cefâ vü hicrânı / **Vasluma** e’l-hak oldı erzânî

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu cân / Al gerek **vasl** vir gerek hicrân

M/2292 Gerçi olurdı **vaslile** şâdân / Hecrin añup iderdi âh u figân

M/2429 Fasl vaktinde **vasl** ola kârı / **Vasl** hîninde fasl girdârı

vasla irmek [3] kavuşmak

M/813 N'ola **irmezse vasla** dest-i heves / 'Âşıka derd-i 'aşk besdür bes

M/1145 Yüri var di o zâr u nâlâna / Ummasun **k'ire vasl**-ı cânâne

M/1253 Hecre düşse kemâl irür 'aşka / **Vasla irse** zevâl irür 'aşka

vasl itmek [1] ulaştırmak

M/2278 Hûblar cevr iderse 'âdâtın / **Vasl ider** 'âkıbet mükâfâtın

vasl olmak [4] kavuşmak

M/1143 Nâmumı rûz u şeb ne zikr eyler / **Vasl olam** mı sanur ne fikr eyler

M/1206 Zâhiren olmışam egerçi karîb / Lîk **oldı** ba'îd **vasl**-ı habîb

M/1255 Yârdan ger murâdı **vasl ola** bil / 'Aşkı olur murâda yâre degül

M/1390 'Âşık olduñ baña sadâkatile / **Vâsıl o**l vasluma liyâkatile

vassâf olmak [1] anlatmak

M/513 Bir kılına **olımayam vassâf** / Her sözümde bulınsa biñ evsâf

vatan tutmak [1] yurt edinmek

M/642 Lîk olmaga gün gibi rûşen / **Tutmayup** dahı bir arada **vatan**

vâv [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1426 Nûnı saçdı cihâna gün gibi nûr / **Vâvı** vaslile virdi kalbe sürûr

vâveylâ [1] çığlık

M/795 Biñ kez eylerseñ âh u **vâveylâ** / Alasan Gül'den umma bûy-ı vefâ

vaz‘ [4] durum

M/1120 Göricek hey'et ü kıyâfetini / Añlarum cümle **vaz‘** ü hâletini

M/1864 Kılıcak cümle gül-şeni teshîr / Virdi evvelki **vaz‘ına** tagyîr

M/2143 Bülbülüñ geldi gül ‘ıyâdetine / Nazar itdi çü **vaz‘** u hâletine

M/2202 Şâh-ı ‘âlî bakup kıyâfetine / Nazar itdi çü **vaz‘** u hâletine

vaz‘ eylemek [1] bina etmek, ortaya çıkarmak

M/534 Anı **vaz‘ eyledükde** üstâdı / Şehr-i Gül-şen dimiş aña adı

vâzgelmek [1] vazgeçmek, feragat etmek (Dilçin, 2009: s. 240).

M/84 El yudum âb-dest ü tâ‘atden / **Vâzgeldüm** kamu ‘ibâdetden

vebâl [2] günah

M/2192 Kala habs içre bir kemâl ehli / O belâ issi sen **vebâl** ehli

M/2283 Kanumı itmişem helâl saña / Katl iderseñ de yok **vebâl** saña

vebâl eylemek [1] günahına girmek

M/2277 Dimezem geçmeyüp **vebâl eyle** / Baña itdüklerüm helâl eyle

vecde gelmek [2] coşmak

M/1431 **Geldi** zevk u safâyıla **vecde** / Hâke yüz sürdi eyledi secde

M/2149 **Geldi** tekrâr şevkile **vecde** / İtdi ‘aşkile pâyine secde

vech [10]

1. yüz, çehre

M/57 **Vech**-i insânı eyleyüp mir’ât / Eyledüñ nûr-ı hüsnüñle mişkât

M/98 Nûr-ı **vechüñle** çeşmüm it rûşen / Eyle ‘ilmüñle kalbümü gül-şen

M/138 Olmasa nûr-ı **vechi** tâbende / Rûşen olmazdı mihr-i rahşende

M/977 **Vechini** niçün itmege mekşûf / Yohsa irdi mi âf-tâbe küsûf

M/1047 Subh-ı mihrüñden urmasa ger dem / Nûr-ı **vechini** mahv iderdi zalam

M/1343 Hor bakma bu ‘âşık-ı zâre / Oldı âyîne **vech**-i dil-dâre

M/1617 ‘Aşkile hâkden zuhûr itdüm / Dehre ol **vechile** ‘ubûr itdüm

M/1740 **Vechi** âfâka nûr virmişdi / Kadr ile başı çarha irmişdi

M/1967 Tâli‘i olmışidi ferhunde / Gün gibi nûr-ı **vechi** tâbende

2. sebep

M/1838 **Vech**-i ma‘lûmı kılmaga mahsûs / Lâzım oldı ki göndere câsûs

vefâ [13] sevgi bağı

M/676 Nagmesinden irişdi kalbe safâ / Buldı âvâzesinde bûy-ı **vefâ**

M/732 Nefesüñden gelür çü bûy-ı **vefâ** / Şüphe yokdur ki sensen ehl-i safâ

M/795 Biñ kez eylerseñ âh u vâveylâ / Alasan Gül'den umma bûy-ı **vefâ**

M/888 Umaram ol vesîle ile saña / Hazret-i Gül'den ire bûy-ı **vefâ**

M/969 Rûz-ı hicrân gibi amânı dırâz / Mihneti çok **vefâ** vü şefkati az

M/1291 Tolular içdiler safâlarla / Bûseler aldılar **vefâlarla**

M/1313 Yüzine gülmedi gül-i zîbâ / İrmedi zerre deñlü bûy-ı **vefâ**

M/1423 Fesi saldı miyâna resm-i **vefâ** / Olmasa ol miyânda kâr-ı **vefâ**

M/1474 Didi yok dil-berüñ **vefâsı** saña / Didi besdür anuñ cefâsı baña

M/2169 Kanı ol lezzet ü safâ kanı / Kanı ol şefkat ü **vefâ** kanı

M/2281 Didi senden gelen baña hoşdur / Ger cefâ ola ger **vefâ** hoşdur

M/2318 Gül'den irüp dimâga bûy-ı **vefâ** / Mest olup şevkile iderdi sadâ

vefâ eylemek/itmek [3] vefa göstermek

M/1250 Derde sabreylesün irince devâ / Cevrümi çeksün **eyleyince vefâ**

M/1378 Aña şimden girü **vefâ ideyin** / Hastadur derdine devâ ideyin

M/1391 Lâzım oldı ki ey esîr-i belâ / **Eyleyem** saña şefkatile **vefâ**

vefâ görmek [3] sevilmek

M/1205 **Görmedüm** dostdan **vefâ** eserin / Aldum ammâ ki çok cefâ haberin

M/1208 **Görmedüm** zerre deñlü bûy-ı **vefâ** / Lîk gördüm hezâr cevr ü cefâ

M/2274 Bunca demdür çeküp cefâ benden / **Görmedüñ** zerrece **vefâ** benden

vefâ göstermek [1] sevmek

M/1180 Ref‘ idüp zulm-i zulmeti Mevlâ / Rûz **gösterdi** rûy-ı mihr ü **vefâ**

vefî [1] vefalı

M/1095 Hazret-i Âdem-i sâfî hakkı / Ya‘nî ol server-i **vefî** hakkı

vehm [2] kuruntu, zan

M/71 **Vehm**-i pindârdur vücûd-ı cihân / ‘Aks-i âyinedür misâli hemân

M/1710 İmdi varise ‘akluñ ü fehmüñ / Tâbiş-i nâr-ı kahrdan **vehmüñ**

vehm itmek [1] korkmak, endişelenmek

M/1708 **İtmeyüp** nâr-ı hiddetümden **vehm** / Tâbiş-i kahrum itmeyesen fehm

veled [1] çocuk

M/2365 Gül ki olmış durur o şâha **veled** / Rûhdur k’oldı ‘akl aña sened

ve'l-hâsıl [3] sözün kısası

M/782 Bu nice câmdur ki **ve'l-hâsıl** / Cur'ası kıldı anı lâ-ya'kıl

M/884 Vireyin cism ü cânı **ve'l-hâsıl** / Tek beni kûy-ı yâre kıl vâsıl

M/1855 Renkler geçdi anda **ve'l-hâsıl** / K'anı şerh eylemek degül kâbil

velî [3] fakat

M/625 İtdi gerçi kemâlini tasdîk / Kılmagiçün **velî** anı tahkîk

M/723 Tutuşup gerçi yanaram hoş hoş / Bilmezem kim urur **velî** âteş

M/1619 'Âşıkum gerçi gül cemâline / İrmek olmaz **velî** visâline

velîkin [1] ama

M/1329 Nâzenînde egerçi nâz gerek / Çok gerekmez **velîkin** az gerek

velvele salmak [1] büyük gürültü çıkarmak

M/2307 Hem benefşe eline çeng aldı / Bülbül âfâka **velvele saldı**

Ve'n-Nâs [1] Nâs Sûresi

M/54 Kıldı **ve'n-nâsı** âhir-i âyât / Oldı hatm-i kitâb-ı mevcûdât

verziş kılmak [1] çalışmak

M/1850 Geldi gül-zâre eyledi cünbiş / **Kıldı** fermân-ı şâh ile **verziş**

vesîle [1] aracılık

M/888 Umaram ol **vesîle** ile saña / Hazret-i Gül'den ire bûy-ı vefâ

vesîle olmak [1] aracı olmak

M/882 Baña **olduñ vesîle**-i maksûd / **Ola** maksûduña **vesîle** vürûd

vezn [1] şiirde kullanılan ölçü

M/2421 Lutf-ı lafzına infi'âl vire / **Vezn**-i nazmına ihtilâl vire

vilâyet [1] şehir

M/1785 Saldı yab yab aña da sûziş ü tâb / Kılmaga ol **vilâyeti** de harâb

vird idinmek [1] dua haline getirmek

M/2071 Nâleden bir dem olmazidi berî / **Vird idinmişdi** nâle-i seherî

virmek [30]

1. herhangi bir şey ortaya çıkarmak, oluşturmak

M/41 **Virdi** 'adlüñ 'anâsıra peyvend / Çâr-tâk-ı tabî'at oldu bülend

M/1173 'Âkıbet oldugınca tâkati tâk / Şu'le **virdükce** dilde nâr-ı firâk

M/1703 Yagdurup nârlar dehânuñdan / Şu'le **virsün** gazab zebânuñdan

M/1740 Vechi âfâka nûr **virmişdi** / Kadr ile başı çarha irmişdi

2. bahşetmek, bağışlamak

M/30 Nergise bir gedâ iken gözü aç / **Virdüñ** ihsânuñ ile zerrîn tâc

M/31 Gonceye lutfıla dehân **virdüñ** / Sûsene şekkerîn zebân **virdüñ**

M/43 İtdüñ âb-ı hayâtı feyz ü ‘atâ / **Virüben** mûr u mâra neşv ü nemâ

M/121 Çün tarîkatde **viresün** dile fer / Hem şerî‘atle **vir** baña zîver

M/146 Şer‘i **virdi** zemâneye revnak / Oldı zâhir yüzinde pertev-i Hakk

M/164 Hak Süleymân’a **virdi** ger hâtem / İtdi anı nübüvvete hâtem

M/384 **Vire** şeh-zâdesine lutf-ı celîl / Devlet ü ‘izzetile ‘ömr-i tavîl

M/417 Bir oğul **virmiş** aña Hazret-i Hak / Gül gibi bâğ-ı ‘âleme revnak

M/538 Şehr-i Gül-zâr bulmaga revnak / **Virdi** Şeh-zâde-i Gül’e sancak

M/621 Bu letâfet ki baña **virdi** Hudâ / Kime **virdi** zamânede âyâ

M/696 **Virmişem** dest-i ‘aşka çünki ‘inân / Bende yokdur tasarrufa imkân

M/995 Şîr **virdükde** agzuma mâder / Zehr olaydı n’olaydı şîr-i ter

M/1342 Gerçi ma‘şûka **virdi** ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ zıllıdur aña revnak

M/1861 Eyleyüp her birine ‘izzetler / **Virdi** zerrîn latîf hil‘atler

M/1948 **Virdi** idüp hezâr dâd ü dihiş / Cûy-ı dil-cûy’a külçe külçe gümüş

M/1989 Hak **virürse** irüp sa‘âdetile / Alalum şehr-i bâgı devletile

M/2233 Soyunup şevkile kabâsını / Aña **virdi** kamu libâsını

M/2284 Senüñ içündürür tenümde bu cân / Al gerek vasl **vir** gerek hicrân

M/2333 Kime **virdi** bekâ bu çarh-ı denî / Ki koya anı vü seni vü beni

3. sahip olmasını sağlamak

M/118 Dimezem zulmile dalâlet **vir** / Cümle ef‘âluma ‘adâlet **vir**

4. feda etmek

M/884 **Vireyin** cism ü cânı ve’l-hâsıl / Tek beni kûy-ı yâre kıl vâsıl

5. teslim etmek

M/1713 Yok eger eyleyüp muhâlefeti / **Virmezisen** baña ol memleketi

visâl [14] kavuşma

M/815 Ki olanlar mukîm-i kasr-ı **visâl** / Bîm-i hicrile oldılar pâ-mâl

M/817 Baña besdür Gül’üñ firâkı habîb / N’ola olmazsa ger **visâle** nasîb

M/878 Didi yâ Rab bu hâb mı yâ hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı **visâl**

M/1101 Beni yakma bu nâr-ı hicrâna / Eyle vâsıl **visâl**-i cânâne

M/1196 Yog iken hîç ihtimâl-i **visâl** / Hamdü li-llâh ki el virüp ikbâl

M/1260 Gerçi ‘âşık **visâle** tâlibdür / Dil-berüñ meyli hecre gâlibdür

M/1393 Saña ‘arz-ı cemâl eyleyeyin / Müstehakk-ı **visâl** eyleyeyin

M/1475 Didi yokdur **visâline** imkân / Didi hecrile gâyeti çıka cân

M/1478 Didi var mı **visâle** ümmîdüñ / Didi nûrı ‘ırâk mı hûrşîdüñ

M/2064 Hecrile gerçi bî-mecâl olduñ / Şimdi uş lâyık-ı **visâl** olduñ

M/2115 K’irdi nevmîdken **visâle** ümîd / Gam içinde safâdan irdi nüvîd

M/2138 İrişüp cânına nüvîd-i **visâl** / Kalbe virdi safâ ümîd-i **visâl**

M/2212 Didi bunuñ gibi kemâl ehli / Ola Hak kurbıla **visâl** ehli

visâle irmek [2] kavuşmak

M/1619 ‘Âşıkum gerçi gül cemâline / **İrmek** olmaz velî **visâline**

M/2397 ‘Akıbet her biri kemâle irür / Gül ü Bülbül gibi **visâle irür**

vuslat [10] kavuşma

M/812 Mümkin olmasa n’ola **vuslat**-ı gül / Bülbül’e bes degül midür gulgul

M/1198 ‘Ayn-ı **vuslatdasan** nedür bu enîn / Bulduguñca buñarsun ey miskîn

M/1204 Olmışam zâr ü bî-nevâ-yı firâk / ‘Ayn-ı **vuslatda** mübtelâ-yı firâk

M/1397 Şâd-mân ol ki buldı gam pâyân / İrdi eyyâm-ı **vuslat**-ı cânân

M/1952 Nice bir zikr-i fürkat ü mihnet / Şükr kıl irdi müddet-i **vuslat**

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet çok / İrdi **vuslat** zemânı mihnet yok

M/2153 Zî-safâ kim irüp gama pâyân / Oldı tebdîl **vuslata** hicrân

M/2165 Yine yakdı derûnını hasret / Düş gibi geldi lezzet-i **vuslat**

M/2238 Rûz-ı **vuslat** gibi olup rûşen / Olmışidi cihân yüzi gül-şen

M/2267 Seni gül da‘vet itdi sohbetine / Gördi lâyık na‘îm-i **vuslatına**

vuslata ‘azm etmek [1] kavuşmak için harekete geçmek

M/190 Kalma kesretde vahdete ‘azm it / Fürkati añma **vuslata ‘azm it**

vuslata irmek [2] kavuşmak

M/188 Da‘vet itdi cenâb-ı Hazretine / **İrmekiçün** nisâb-ı **vuslatına**

M/1194 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / Hamdü li-llâh ki **irdi vuslat**-ı yâr

vücûd [7]

1. varlık, var olmak, bulunmak

M/44 Feyz-i ‘âmmüñ açup hazâ’in-i cûd / Eyledüñ mümkinâta bahş-ı **vücûd**

M/71 Vehm-i pindârdur **vücûd**-ı cihân / ‘Aks-i âyinedür misâli hemân

M/103 Ki olup keşf-i câna sırr-ı **vücûd** / Kande baksam sen olasan meşhûd

M/132 Gevher-i pâk-i genc-i hâne-i cûd / Ahter-i neyyir-i sipihr-i **vücûd**

M/143 Garaz oldur **vücûd**-ı ‘âlemden / Melek ü cinn ü ibn-i Âdem’den

2. vücut, beden

M/991 Vâlide itmeyeydi vâlide meyl / Olmayaydı **vücûdum** aña tufeyl

M/1350 Sende nâzile bâd-ı istignâ / Yile virdi **vücûdum** itdi hevâ

vücûd virmek [1] yaratmak

M/990 Didi n’olaydı Hazret-i Ma‘bûd / Baña ‘âlemde **virmeyeydi vücûd**

vürûd [1] gelmek

M/882 Baña olduñ vesîle-i maksûd / Ola maksûduña vesîle **vürûd**

vüsûl bulmak [1] ulaşmak

M/1354 Didi benden kim ola yâre resûl / **Bula** anuñ eliyle nâme **vüsûl**

vüzû‘ [1] abdest

M/83 Ele alsam **vüzû‘** içün ibrîk / Sanuram pür durur şarâb-ı rahîk

Y

yâ [43]

1. yahut

M/8 Gözlice hâsı ‘ayn-ı ‘abherdür / **Yâ** iki tâze gonce-i terdür

M/443 **Yâ** iki türk-i mest ü âşüfte / Tâk-ı hüsn içre oldılar hufte

M/459 **Yâ** iki tâze güldür açılmış / Dürden üstine jâle saçılmış

M/481 Yâ meger sâk-ı ‘arşdur meşhûn / **Yâ** sarây-ı cemâle sîm sütûn

M/490 Katl idüp **yâ** bir iki mahzûnı / Elini kana sokdı ol hûnî

M/648 Kande kim görse bir cemâl eserin / Bir cemîlüñ işitse **yâ** haberin

M/878 Didi yâ Rab bu hâb mı **yâ** hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

M/983 İtdi kâ’im kıyâmeti kayyûm / **Yâ** dökildi zemîne cümle nücûm

M/985 Dûd-ı âhum mı eyledi te’sîr / **Yâ** neden oldı rengi çarhuñ tîr

M/996 **Yâ** n’olaydı ki irişüp bir şîr / Tenümi çâk ideydi hep yir yir

M/999 Şefkatinden **yâ** tıfl iken mâder / Virdüginde libâsile zîver

M/1002 **Yâ** n’olaydı cihân olup düşmân / Baña kasd eyleyeydi her yirden

M/1761 Âteşe kim dürür mukâbil ola / **Ya** anuñla cidâle kâbil ola

M/2150 Didi bu düş midür baña yâ Rab / **Ya** hayâlüm midür bu kâr-ı ‘aceb

M/2343 **Yâ** Süleymân kanı ki etrâfa / Sîti irmişdi kâf’dan kâf’a

M/2348 **Ya** Ferîdûn kanı k’olup server / Hükm iderdi cihâna ser-tâ-ser

2. Arap alfabesinde bir harf

M/12 **Yâ**'sı anuñ benefşedür gûyâ / Kaddi olmış benefşe gibi dü-tâ

M/1428 **Yâları** yârdan virüp haberi / Oldı âhirde rûy-ı yâr eseri

3. ey!

M/78 **Yâ** İlâhî günâh-kâr oldum / Nefs elinden zelîl ü hâr oldum

M/90 **Yâ** İlâhî günâhuma hadd yok / Hizmetüñde kusûruma 'add yok

M/91 Nefs-i şirrîre uymışam **yâ** Rab / Eyle cürmüm 'atâ vü 'afva sebeb

M/95 Gerçi yok saña tâ'atüm **yâ** Rab / Lîk vardur itâ'atüm **yâ** Rab

M/107 Ki diyem mest-i 'aşk olup **yâ** Hû /Lâ erâ fi'l-vücûdı illâ Hû

M/234 **Yâ** Resûllallah e's-selâmu 'aleyk / Inne kalbi ledeyke tübtü ileyk

M/235 **Yâ** şefî'ü'l-'usât fi'l-'arasât / İzhebi's-seyyi'âtı bi'l-cennât

M/236 **Yâ** Nebiyyallâh itmişem 'isyân / Eyle 'isyânuma bedel ihsân

M/608 Bu ne hüsn ü cemâl olur **yâ** Rab / Bu ne fer ü kemâl olur **yâ** Rab

M/878 Didi **yâ** Rab bu hâb mı yâ hayâl / Ki irişdi dimâga bûy-ı visâl

M/1072 Kimse bilmez ne çekdügüm **yâ** Rab / Kaddümi bükdi bâr-ı derd ü ta'ab

M/1082 Kalmışam **yâ** İlâhî hasretde / N'ideyin işbu dâr-ı gurbetde

M/1530 Gice gündüz nedür bu hâyıla hû / **Yâ** utanmaz mısan ne işdür bu

M/2073 Didi **yâ** Rabb hâk-sâr oldum / Kafes içre esîr ü zâr oldum

M/2077 **Yâ** İlâhî gamile murg-ı revân / Kafes-i tenden olmadan perrân

M/2083 Yine senden olur meded **yâ** Rab / İşigüñdür baña sened **yâ** Rab

M/2085 **Yâ** İlâhî be-hakk-ı nûr-ı Nebî / Zâhir eyle halâsuma sebebi

M/2150 Didi bu düş midür baña **yâ** Rab / Ya hayâlüm midür bu kâr-ı 'aceb

4. anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren söz

M/1018 Aña cevr ü cefâ bir olmadı **ya** / Seni sevdiyse kâfir olmadı **ya**

M/1160 Olmasun bir dahı aña adum / İde **yâ** bir tarîkile yâdum

M/2168 Vâk‘ıa ger diñilse ol ‘âlem / **Ya** neden vâki‘ oldı kalbüme gam

yâbis [1] kuru

M/52 İtdi lâ-ratb u **yâbisi** ta‘yîn / Eyleyüp sebt fî-kitâb-ı mübîn

yâb yâb [4] aheste, yavaş yavaş

M/903 Bir sözüm var eger degülse edeb / Açayın ‘arz-ı hâle **yâb yâb** leb

M/1785 Saldı **yab yab** aña da sûziş ü tâb / Kılmaga ol vilâyeti de harâb

M/1800 **Yab yab** oldı revâ makâmına / N’eylesün irdi çün merâmına

M/2015 Lîk **yab yab** zebûn u zâr oldı / ‘Askeri cümle târ-mâr oldı

yâd [1] anma

M/1514 Nâmına baglayup terâneleri / **Yâdına** eyleyüp fesâneleri

yâda/yâdına gelmek [3] hatırlamak

M/2042 ‘Ayş iderken meger ki bir gün gül / **Yâdına geldi** nâ-gehân bülbül

M/2258 Nûş idince bir iki câm-ı safâ / **Yâdına geldi** bülbül-i gûyâ

M/2345 ‘Âkıbet virdi anı da bâda / Ancak adıdurur **gelen yâda**

yâd eylemek/itmek/kılmak [3] aklına getirmek, düşünmek

M/937 Gül'i **yâd eyleyüp** hurûşa gelüp / Zevk ü şevkile kalbi cûşa gelüp

M/2250 Bıragup tîgi sûsen-i âzâd / Dilde tertîb-i sohbeti **kıla yâd**

M/2317 **Yâd idüp** bûse-i yârı / Nûş iderdi şarâb-ı gül-nârı

yâd-gâr [2] yadigar

M/347 Cümle 'Osmâniyâna hayr-ı halef / **Yâd-gâr**-ı şehen-şehân-ı selef

M/2408 Dehre bir **yâd-gârdur** bu kitâb / Oldı her beyti cennete bir bâb

yâd-gâr olmak [1] yadigar kalmak

M/297 Ki **olup yâd-gâruñ** ol inşâ / Haşre dek ide nâmuñı ihyâ

yâd itmek [2] hatırlanmak

M/1021 Bârî katl it añılmasun adı / Kimse **yâd itmesün** o nâ-şâdı

M/1160 Olmasun bir dahı aña adum / **İde** yâ bir tarîkile **yâdum**

yâd olmak [3] zikredilmek

M/328 K'añıla haşredek **olup yâduñ** / Hem anuñ adı hem senüñ aduñ

M/350 Şâh-ı 'âdil ki 'adli ger **ola yâd** / 'Adl-i Nûşirevân olur ber-bâd

M/1345 Kesmese kûhı 'aşkile Ferhâd / Kande **olurdı** nâm-ı Şîrîn **yâd**

yag [1] yağ

M/1890 Görüp anı o zâlim ü ebter / Bagrı **yagı** karış karış artar

yagdurmak [2]

1. bol miktarda vermek

M/1277 **Yagdurup** bezme bâde-i Jâle / Kıla pür-la‘l sâgarın Lâle

2. durmaksızın devam etmek

M/1756 **Yagdurup** ehl-i Gül-şen‘e âteş / Kıldı od cengin ‘Âl-i ‘Osmân-veş

yagmak [1] bol miktarda, art arda gelmek

M/2293 Tolular **yagdı** bezme çün bârân / Bûseler oldı nukl-ı mey-hârân

yâhûd [2] ya da

M/442 İki ahterdürür **yâhûd** lâmi‘/ Kavs burcından oldılar tâli‘

M/450 **Yâhûd** engüşt-i ber-güzîde-i Hakk / Kamerüñ kursın eyledi iki şakk

yâhûd ki [1] ya da

M/432 Nûrdan levhadur **yâhûd ki** Hudâ / Âyet-i hüsni eylemiş inşâ

yaka [1] elbise yakası

M/1292 Şevkile nûş idince bir sâger / **Yaka** çâk itdi mest olup gül-i ter

yakasın çâk itmek/kılmak [2] yakasını yırtmak

1) üzüntülü bir durumda olmak bağlamında

M/1032 **Yakasın kıldı** dest-i şevküñ **çâk** / ‘Aşkuñ itdi ten-i za‘îfin hâk

2) heyecanlı bir durumu ifade etme bağlamında

M/2232 Açılup oldı hurrem ü handân / **Yaka çâk itdi** şevkile ol ân

yakın [1] uzak olmayan

M/1470 Didi kim derdüñe sebeb kimdür / Didi ol şâh ki câna **yakındur**

yakîn [2] kesin bilgi

M/152 Mâlik-i yevmi’d-dîn* Muhammed’dür / Şem‘-i bezm-i **yakîn** Muhammed’dür

M/1797 Nâr-ı sa‘yiyle anuñ oldı **yakîn** / Hâmlar puhte puhteler şîrîn

yakmak [22] yanmasına neden olmak

M/117 Gazabuñ **yakma** iltihâbıyla / Eyle teskîn şecâ‘at âbıyla

M/789 Gördi peyk-i Nesîm o hayrânı / K’odlara **yakdı** derdile cânı

M/820 Kılmadı zerrece nasîhat sûd / ‘Aşkile **yakdı** cânı niteki ‘ûd

M/821 ‘Ûd gibi kılup figân u enîn / ‘Ûd-veş **yakdı** cânını ol miskîn

M/849 Bagruña dâğ-ı ‘aşkı kim **yakdı** / Nâmuña ‘aşk adını kim takdı

M/864 ‘Aşk **yakdı** derûnumı nâre / ‘Aşk kıldı cihânda âvâre

M/1101 Beni **yakma** bu nâr-ı hicrâna / Eyle vâsıl visâl-i cânâne

M/1308 ‘Ûd-veş eyleyüp figân u enîn / ‘Ûd-veş **yakdı** cânın ol miskîn

M/1607 Seni kim saldı hâke zilletle / Seni kim **yakdı** dâğ-ı hasretle

M/1644 Âteş-i vakt idi gazab çagı / İrdügini severdi **yakmagı**

M/1645 İrdüginüñ ururdı bagrına dâğ / Bû-Leheb’den **yakardı** zâtı çerâğ

M/1664 **Yakdı** kıldı cihânı hâkister / Kalmadı yir üstünde sebze-i ter

M/1671 Hâsılı dehri kapkara **yakdı** / ‘Âlemüñ başlarına od çıkdı

M/1673 Salan efsâne bemine nârı / Böyle **yakdı** çerâg-ı ahbârı

M/1705 Benüm agzumdan eyleyüp güftâr / Tâb-ı havfile **yak** derûnına nâr

M/1716 Ugradugını **yakdı** hiddetile / Gitdi gül-zâre kahr u heybetile

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı bagrına dag / **Yakdı** nergis yine gamile çerâg

M/1737 Şehr-i gül-zâre ideler ‘azmi / Kılalar anı **yakmaga** cezmi

M/1775 **Yakdı** kahr ile cümle a’yânın / Kurudup nâr-ı zecr ile kanın

M/1776 Lâleyi **yakdı** hışmile ta’cîl / Nergisüñ çekdi kahrı çeşmine mîl

M/1905 **Yakup** âhir anı koyup hâlî / Şimdi oldugını Hazân vâlî

M/2060 Elem ü hecrile nedür hâlüñ / **Yakdı** mı nâr-ı gam per ü bâlüñ

yakup kül eylemek [1] yakıp kül etmek

M/863 Cism ü cânum **yakup kül eyledi** ‘aşk / Işümi zâr u gulgul eyledi ‘aşk

yakup yandurmak [1] yakıp kül etmek

M/1777 Âteş urdı kamu gül-istâna / **Yakdı yandurdı** nâr-ı sûzâna

yakup yıkmak [1] yakıp yıkmak

M/1688 Didi ol şehre ‘azm idüp fi’l-hâl / Eyleyelüm **yakup yıkup** pâ-mâl

yâ meger [8] başka bir deyişle

M/449 **Yâ meger** nâ-şüküfte zanbakdur / Bûstân-ı cemâle revnakdur

M/453 **Yâ meger** âftâb-ı enverdür / Ki anuñla cihân münevverdür

M/465 **Yâ meger** tûti-i sühan-verdür / Ki kafes aña la‘l ü gevherdür

M/466 **Yâ meger** gevher-i girân-mâye / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

M/469 **Yâ meger** gevher-i girân-mâye / La‘l-i nâb ile oldı hem-sâye

M/471 **Yâ meger** la‘l-i nâbıdur sükker / Sükker üzre o şeddeye beñzer

M/493 **Yâ meger** tırnagıyla iki eli / Kâtib-i sun‘a oldı fâl-ı ‘alî

M/496 Sînesi oldı tahta-yı billûr / **Yâ meger** cennet içre levha-i nûr

yañ [8]

1. taraf

M/101 Seni görsün ne **yañа** baksa gözüm / Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

M/702 Zillet-i ‘aşk virdi istignâ / Bir oldı **yanumda** şâh u gedâ

M/804 Devlet-i ‘aşk virdi istignâ / Bir olupdur **yanumda** şâh u gedâ

2. bir kimseye yakın olan yer

M/1189 **Yanına** geldi merhabâ itdi / ‘Aşk ola diyü bir sadâ itdi

M/1452 **Yanına** geldi vü sadâ itdi / Bülbüli gördi merhabâ itdi

M/1599 Geldi **yanına** bülbül-i haste / Gördi kim bir za‘îf ü dem-beste

M/2092 Geldi **yanına** hâtırın sordı / Pâyine ‘izetile yüz sürdi

M/2163 Gördi **yanına** yok nigârını / Yine eline aldı zârını

yanacak [1] yakacak, ısınmak amacıyla yakılan odun gibi maddeler

M/1941 Ol ocaga **yanacaguñ** meselâ / Kıymeti olmışidi ‘ûd-âsâ

yanına almak [2] yanında bulundurmak

M/1974 Geldi tahtına ‘izz ü devletile / Üsti **yanına aldı** hürmetile

M/2272 Gül-i zîbâ idüp aña ta‘zîm / **Aldı yanına** eyledi tekrîm

ya‘nî [1] yani-kast edilen o ki

M/1959 Ol zemânda ki şâh-ı ‘âlem-sûz / **Ya‘nî** gîtî-fürûz Şâh Temûz

yanmak [23]

1. çok sevmek

M/29 Şem‘-i gül-zârı sen uyandurduñ / Lâleyi dâğlar ile **yandurduñ**

M/723 Tutuşup gerçi **yanaram** hoş hoş / Bilmezem kim urur velî âteş

M/775 ‘Aşkile düşdi kalbine âteş / **Yandı** şevkile şem‘-i rûşen-veş

M/1346 **Yanmasa** nâr-ı ‘aşka pervâne / Şem‘ olmazdı dilde efsâne

M/1375 Dâğ-ı hecrile dahı **yanmış** mı / Lâle-veş kanlara boyanmış mı

M/1615 **Yandum** uş çıkdı depemden dûd / Ol sebebden libâsum oldı kebûd

2. çok üzülmek

M/953 **Yandum** artık firâka tâkat yok / Zerrece iştiyâka tâkat yok

M/1055 Nice bir **yana** derd ü hasretle / Nazar eyle aña mahabbetle

M/1074 **Yanaram** ben belâ vü hasretile / ‘Âleminde nigâr râhatile

M/1269 Bir nice gün dahı o haste vü zãr / **Yandı** bu hasretile leyl ü nehâr

M/1379 Nice bir **yana** iştiyâkumla / Tutuşup âteş-i firâkumla

M/1380 Âb-ı lutfumla ideyin teskîn / Nice bir **yansun** âteşe miskîn

M/1614 Sûz-ı ‘aşk urdı cânuma âteş / **Yanaram** hasretile hurrem ü hoş

M/2262 Nice bir **yana** derdile bülbül / İde bezmümde vaktdür gulgul

3. anlatmak, içini dökmek

M/1318 Kimseden kimseye çü yok çâre / Hâlümi ben **yanayın** ol yâre

M/1610 Söyle hâlüñ nedür be hey miskîn / **Yanalum** derdümüz senüñle hemîn

M/1625 Eyleyüp birbiriyle kîl ile kâl / **Yandı** derdin iki za‘îfü’l-hâl

4. alev almak, tutuşmak

M/1757 Ehl-i gül-şen idince kasd-ı cidâl / **Yandılar** nâr-ı kahra şem‘-misâl

M/1758 **Yanup** ol tâb u sûzile sûsen / Tîg-i tîzin bırakdı tîz elden

M/1759 Kapkara **yandı** lâle-i ahmer / Şeş-peri düşdi elde kalmadı fer

M/1760 Hâsılı münhezim olup âhir / **Yandı** ol nâre bâdî vü hâzır

M/1940 **Yana yana** ocaklara dün ü gün / ‘Ûd behâsına çıkmışidi odun

ya‘nî [5] demek oluyor ki

M/395 **Ya‘nî** Rûm içre var idi bir şâh / Lutf-ı tab‘ ile hurrem ü dil-hâh

M/827 **Ya‘nî** üftâde Bülbül-i nâlân / Derd-i ‘aşkile eyleyüp efgân

M/840 **Ya‘nî** kim Cûy-ı sâf u rûşen-dil / ‘Âlemüñ seyrine olup mâ’il

M/1095 Hazret-i Âdem-i sâfî hakkı / **Ya‘nî** ol server-i vefî hakkı

M/1299 Bu tarafdan garîb ü ‘âşık u zâr / **Ya‘nî** kim bülbül-i za‘îf ü nizâr

yanşak [1] boşboğaz, geveze (Dilçin, 2009: s. 246).

M/1135 Nice yañşur bu nice **yañşakdur** / Öte tur diseñüz aña hakdur

yanşamak [1] gevezelik etmek (Dilçin, 2009: s. 246).

M/1135 Nice **yañşur** bu nice yañşakdur / Öte tur diseñüz aña hakdur

Yaprakdöken [2] bk. Berg-rîz

M/1841 Lîk ol nâmı bilmeyüp ‘âmmî / Aña **Yaprakdöken** komış nâmı

M/1849 Kıldı **Yaprakdöken** çü bu sözi gûş / Yola oldı revân ü oldı hamûş

yâr [41]

1. Hz. Muhammed bağlamında

M/177 Mu‘cizâtını haşre dek ey **yâr** / Kudretüm olsa eylesem tekrâr

2. Dost (Allah’ın huzuru bağlamında)

M/194 Şevkle olup ol Burâk’a süvâr / İtdi fi’l-hâl ‘am-i cânib-i **yâr**

3. arkadaş, dost

M/274 Didi ey **yâr** olma gafletde / Ne tursun bu künc-i ‘uzletde

M/281 Olup ol yâr-ı câna âhir **yâr** / Eyledük ‘azm-i gûşe-i gül-zâr

M/300 Didüm ey **yâr**-ı hurrem ü handân / Sözlerinden irişdi rûha revân

M/310 Didi ey **yâr** bu fesâneyi ko / Himmet eyle kuru bahâneyi ko

M/314 Didüm ey **yâr** şimdi bir demdür / Ki cihân hep esîr-i dirhemdür

M/333 Didi ey **yâr** hem-dem ü gam-hâr / Saña yetmez mi kıssa-i gül-zâr

M/565 Olmış idi gülüñ sileh-dârı / Rûz u şeb pâs-dârı vü **yârı**

M/650 Bu tarîkile gezdi dünyâyı / Görmedi hüsn-i **yâre** hem-tâyı

M/692 Geldügümden idersen istifsâr / Mebde’üm benüm ‘aşkdur ey **yâr**

M/909 Bir musâhib harîf ü **yâr**-ı zarîf / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü latîf

M/1079 Gamda yok üstüme döner bir **yâr** / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1199 Âh idüp Bülbül-i nahîf ü nizâr / Didi ey **yâr**-ı hem-dem ü gam-hâr

M/1582 İşidicek bu sözi Şâh-ı Bahâr / Bî-huzûr oldı didi kim ey **yâr**

M/2430 İki bîgâneyi geh eyleye yâr / Geh iki **yârı** gayr ide bî-kâr

4. sevgili

M/935 Hâbe varmışdı **yârile** agyâr / Uyanık yok meger ki bülbül-i zâr

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i târ / Yohsa oldı mı rûz-ı fürkat-i **yâr**

M/1012 Varurisen cenâb-ı dil-dâre / ‘Arza kıl hâl-i zârumı **yâre**

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie o zâr / Hâkden kaldur eyle lutfuñı **yâr**

M/1029 Benüm içün idüp girîbân çâk / ‘Arza kıl **yâre** hâlümi bî-bâk

M/1049 Şavkumı rûşen eyle **yâre** dürüş / Kapudan kovsalar bacadan düş

M/1073 Ben esîr-i belâ vü zecr ü ‘anâ / Kendü zevkinde **yâr**-ı bî-pervâ

M/1194 Neden olduñ bu resme zâr ü nizâr / Hamdü li-llâh ki irdi vuslat-ı **yâr**

M/1222 Hâlüñi **yâre** ‘arz idüp bir bir / Kılayın ser-güzeştüñi takrîr

M/1255 **Yârdan** ger murâdı vasl ola bil / ‘Aşkı olur murâda **yâre** degül

M/1263 Kendü irüp murâda lezzetle / Nâ-murâd ide **yâri** gılzetle

M/1318 Kimseden kimseye çü yok çâre / Hâlümi ben yanayın ol **yâre**

M/1354 Didi benden kim ola **yâre** resûl / Bula anuñ eliyle nâme vüsûl

M/1355 Gerçi kim eyledi çok efkârı / ‘Âkıbet buldı kâsid-i **yârı**

M/1366 Nâmemi **yâre** eyleyüp îsâl / Hayra girseñ eyâ huceste-hısâl

M/1369 Nâmeñi **yâre** eyleyüp vâsıl / Umaram kim murâd ola hâsıl

M/1428 Yâları **yârdan** virüp haberi / Oldı âhirde rûy-ı **yâr** eseri

M/1492 Kime kim hem-dem olsa bir hoş **yâr** / Aña elbette bulunur agyâr

M/1498 Gamze-i cân-sitân gibi hûn-rîz / Tîr-i müjgân-ı **yâr**-veş ser-tîz

M/2081 **Yâre** i‘lâm ide varup hâlüm / Bildüre fürkatinde ahvâlüm

M/2315 İçdiler câm-ı nâbı lezzetile / Öpdiler la‘l-i **yâri** fürkatile

M/2317 Yâd idüp bûse-i **yârı** / Nûş iderdi şarâb-ı gül-nârı

5. kelimenin kendisi

M/2426 Bî-mahal nokta eyleye geh ü gâh / **Yârı** nâr eyleye penâhı tebâh

Yaradan [1] Allah

M/463 **Yaradan** halk-ı ‘âlemi yokdan / Ben ne yüzden uram demi yokdan

yarag [1] silah (Dilçin, 2009: s. 247).

M/1746 Gül-şen ehli **yaragın** aldı ele / Cümlesi hâzır oldılar cedele

yârân [1] dostlar

M/269 Açılup bâğa cümle-i **yârân** / Gûşe gûşe safâda idi cihân

yaraşmak [1] uygun düşmek, yakışmak

M/2216 **Yaraşur** Meclis-i güle bülbül / Açılup bunuñ ile gülsün gül

yaratmak [1] yoktan var etmek

M/55 İns ü cinni **yaratduñ** ey Rahmân / Zâhir ü bâtın âşikâr ü nihân

yaratmış olmak [1] bk. yaratmak

M/623 Semezem kim **yaratmış ola** Celîl / Bir benüm gibi ‘âlem içre cemîl

yârelü [1] yaralı

M/1080 Acımaz kimse hâlüme bir dem / Meger ancak bu **yârelü** sînem

yâre urmak [2] yaralamak

M/1506 Bagrına tîg-i gam **urup yâre** / Şehr-i gül-şenden ide âvâre

M/1527 İrişüp **urdı** bülbül-i zâre / Bir iki yirde bagrına **yâre**

yâr eylemek [1] dost etmek

M/2430 İki bîgâneyi geh **eyleye yâr** / Geh iki yârı gayr ide bî-kâr

yâr-ı cân [1] can dostu

M/330 Didüm ey **yâr-ı cân** gözüm üzre / Ne ki didüñ başum gözüm üzre

yâr-ı cân olmak [1] can yoldaşı olmak

M/281 **Olup** ol **yâr-ı câna** âhir yâr / Eyledük ‘azm-i gûşe-i gül-zâr

yâr-ı kadîm olmak [1] eskiden beri dost olmuş

M/273 Ki baña **olmış idi yâr-ı kadîm** / Gam u şâdîde gam-küsâr ü nedîm

yâr-ı sâdık [2]

1. sadık dost

M/1031 Reh-i ‘aşkuñda **yâr-ı sâdıkdur** / Rahm idersen o zâre lâyıkdur

2. sadık âşık

M/1125 Bildi bir mübtelâ vü ‘âşıkdur / ‘Aşk yolında **yâr-ı sâdıkdur**

yâr olmak [4] yarenlik etmek

M/738 **Oluban** rûz u şeb hevâyıla **yâr** / Yilerem yil gibi ne sabr u karâr

M/1392 Nice bir hasretile zâr olasan / Demidür vaslumile **yâr olasan**

M/1603 Sen de beñzer ki ‘aşka **yâr olduñ** / Ki bu resme za‘îf ü zâr olduñ

M/2061 Kafes içre esîr ü zâr olduñ / Mihnet ü derd ü hecre **yâr olduñ**

yasak itmek [1] yasaklamak

M/1931 Şöyle **itdi yasak** kim her-kes / Kılmaya seyr-i bâg u râga heves

yaş [4] gözyaşı

M/778 Gözlerinden döküp firâkile yaş / Bagrı oldı gamile toptolı **yaş**

M/901 Sürdi servüñ türâb-ı pâyine yüz / Suladı **yaşı** yir yüzin düpdüz

M/1087 Bagrumuñ kara başı hakkıyçün / Gözümüñ kanlu **yaşı** hakkıyçün

M/1892 Tutulup hâk katı saht oldı / ‘Âlemüñ gözi **yaş** ile toldı

yaş dökmek [3] ağlamak

M/778 Gözlerinden **döküp** firâkile **yaş** / Bagrı oldı gamile toptolı yaş

M/1078 Benüm içün kimesne **dökmez yaş** / Meger ancak bu çeşm-i gevher-pâş

M/1389 Gözlerüñ **yaş döker** mi hasretile / Cânuñı gam yakar mı mihnetile

yaş olmak [1] yaşla dolmak

M/1193 Gözlerüñ hesretile **yaş olmış** / Cigerüñ mihnetile baş olmış

yatmak [3]

M/959 **Yatasan** mest-i hâb-ı nâz içre / Kala bî-çâreler niyâz içre

M/1168 Nice dem **yatdı** bî-hod ü ser-mest / Hâlet-i ‘aşkile ne nîst ü ne mest

M/2147 Mest olup düşdi yirlere medhûş / Nice dem **yatdı** bî-hod u bî-hûş

yâver olmak [1] yardım etmek

M/246 **Olmaz** ise şefa‘atüñ **yâver** / Acıya hâl-i zâruma kâfer

yay çekmek [1] ok atmak amacıyla yayı gerginleştirmek

M/437 Ne kemân-keş olur o nâzük-fen / Ki **çeker** iki **yayı** bir gezden

yaylag [2] yayla

M/1768 Çıkdı fi’l-hâl bir yüce taga / Bir hevâsı latîf **yaylaga**

M/1780 Didiler çıkdı şunda bir taga / Bir sovuk sulu hûb **yaylaga**

yazık [1] acıma bildiren söz

M/1017 Müstemend ü garîb ü ‘âşıkdur / Hâline şefkat eyle **yazıkdur**

yazmak [16]

1. var etmek, oluşturmak

M/38 Nûn emrüñle ulaşup kâffe / **Yazdı** dünyâyı kâfdan kâfe

M/49 **Yazmadan** dahı safha-i ferşi / Yazdı sümme-stevâ ‘alâ-l’arşi

2. yazı ile anlatmak, yazıya dökmek

M/45 Dest-i sun‘uñla **yazdı** nevk-i kalem / Safahât-ı ‘ademde bunca rakam

M/1321 Şerh idüp hûn-ı eşkümi her-dem / **Yazayın** hasretile nâme-i gam

M/1322 Aldı destine derdile hâme / **Yazdı** dil-dâre kanile nâme

M/1353 **Yazdı** çün nâmeyi tamâm itdi / Nâme-ber isteyü kıyâm itdi

M/1381 Didi kim ol durur tarîk-i savâb / **Yazavuz** nâmesine biz de cevâb

M/1382 Pes ele aldı hâmeyi ol dem / Bülbüle **yazdı** nâmeyi ol dem

M/1398 Lutfıla kullanup bu üslûbı / Çün tamâm itdi **yazdı** mektûbı

M/1639 Âteş-efşân olup zebân-ı kalem / Demidür **yaza** ser-te-ser-i ‘âlem

M/2427 **Yaza** dâ’im mahabbeti mihnet / Kıla cehlile lezzeti zillet

M/2435 **Yazdı** târîhi hâme-i şengül / Defter-i mûnis-i Gül ü Bülbül

3. âyet-i kerîme buyurmak

M/49 Yazmadan dahı safha-i ferşi / **Yazdı** sümme-stevâ ‘alâ-l’arşi

M/51 **Yazdı** pes seb‘a-i semâvâtı / Oldı seb‘a’l-mesânî âyâtı

M/53 Soñra âyât-ı beyyinât **yazup** / Müteşâbihle muhkemât **yazup**

Ye‘cûc [1] Me‘cûc ile Ye‘cûc, Nûh peygamberin oğlu Yâfes’in evlâdından iki kabilenin babası iki kardeşlerdir (Onay, 2009: s. 487). Kargaşa bağlamında

M/357 Fitne-i **Ye’cûcı** kılmaga hazer / Oldı ser-hadde sedd-i İskender

yed [3] el

M/167 Açalı kudreti **yed**-i i‘câz / Hırka-i mâha oldı çâk-endâz

M/374 Sînesin kimse dögmez idüp esef / **Yed**-i deffâfdan meger kim def

M/489 Reng-i hınnâyıla **yed**-i cânân / Oldı gûyâ ki pençe-i mercân

yed-i beyzâ [1] beyaz el. Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biridir. Hz. Mûsâ, Firavun’a peygamberliğini ispatlamak için, elini koynuna sokar, çıkarınca, eli panl parıl parlar bir hal alırmış (Pakalın, 1993: s. 181).

M/484 Sâ‘id-i hûbı nîtekim Mûsâ / Gösterür ‘âleme **yed-i beyzâ**

yedinci [1]

M/210 Çün **yedinci** sarâya kıldı duhûl / Oldı Keyvân o şâha bir kara kul

yek-sân [2] her zaman

M/94 Ma‘siyet kılsa hem cihân **yek-sân** / Gelmez andan kemâline noksân

M/1946 Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân / Sîme gark itdi ‘âlemi **yek-sân**

yeniçeri [1] Osmanlı askeri

M/1752 Sebze **yeñiçeri** gibi ol ân / Harbesin dikdi turdı cenge hemân

yer [1] yer, mekan

M/4 Bâ'sı bâğ-ı bidâyetüñ **yer**idür / Gül-şen-i cennetüñ gül-i teridür

yerlere çalmak [1] bir nesneyi yere vurup parçalamak

M/391 İşidüp Zühre sâzuñ âhengin / **Yerlere çala** reşkile çengin

yeşil [1]

M/2242 Kendüye virdi zîver ü zînet / Üstine geydi bir **yeşil** hil'at

yetmek [4] kâfi gelmek

M/333 Didi ey yâr hem-dem ü gam-hâr / Saña **yetmez** mi kıssa-i gül-zâr

M/389 **Yeter** ol gonce gibi beste-dehen / Yine dem ur gül-i ma'ânîden

M/1037 Gerçi yokdur elinde sîmile zer / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi **yeter**

M/1954 Mey-i hicrânı **yeter** itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

yevm [2] gün

M/1094 Âsmân hakkı vü zemîn hakkı / **Yevm**-i mev'ûd ü **yevm**-i dîn hakkı

yıkılmak [1] sarhoşluktan ayakta duramayarak kendinden geçmek

M/1298 Hep **yıkıldı** ahâlî-yi gül-şen / Hancere düşdi mest olup sûsen

yıkmak [1] harap etmek

M/861 Dile çün saldı berk-i ‘aşkuñ tâb / **Yıkdı** cân mülkiyetin itdi harâb

yıl [1] sene

M/2413 ‘Ayn-ı ‘ibretle ger olınsa nazar / Her **yıl** olur bu kıssa ser-tâ-ser

yidi derya [1] yedi deniz

M/377 **Yidi deryâ** midâd olup her-dem / Eylesem rûz-ı haşr olunca rekem

yil [4] rüzgar

M/402 Hükmi âfâka **yil** gibi sârî / Emri her yirde su gibi cârî

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / Yilerem **yil** gibi ne sabr u karâr

M/773 Olup emriyle **yil** gibi pûyân / Olmışam bu hevâda ser-gerdân

M/1897 Emri mânend-i âb olup cârî / **Yil** gibi oldı hükmi hem sârî

yile virmek [3]

1. vazgeçmek, bırakmak

M/776 **Virdi** ilden karâr u sabrı **yile** / Düşdi hâke figân u nâleyile

M/1141 Başumuz aldı şunda nâleyile / **Virür** âhir anı o nâle **yile**

2. yok etmek

M/1350 Sende nâzile bâd-ı istignâ / **Yile virdi** vücûdum itdi hevâ

yilmek [3] (yel gibi) koşmak

M/738 Oluban rûz u şeb hevâyıla yâr / **Yilerem** yil gibi ne sabr u karâr

M/1288 Hizmet idüp nesîm-i ‘İsâ-dem / **Yildi yüpürdi** turmadı bir dem

M/2035 Yine **yildi** yüpürdi peyk-i nesîm / Nefesinden dirildi ‘azm-i remîm

yine [57]

1. öyle olmasa

M/60 **Yine** zîbâ olurdı her dil-ber / Düşmese ger cemâline mezher

2. tekrar, bir daha

M/66 ‘Ayn-ı ‘âşıkdan olduñ ey Kâdir / **Yine** kendü cemâlüñe nâzır

M/67 **Yine** olduñ cemâlüñe ‘âşık / Sensen ancak gerü saña lâyık

M/77 Seni bilmekde ‘akl-ı tıfl-ı sebak / **Yine** sensin seni bilen ancak

M/227 Olup âhir der-i ‘icâzet bâz / Oldı merci‘ **yine** sarây-ı mecâz

M/228 **Yine** idüp müşerref eflâki / kıldı tekrîm tûde-i hâki

M/229 **Yine** irdi makâmına ol ân / Vardı vü geldi bir nefesde hemân

M/265 Câm-ı zerrîni pür kılup nergis / **Yine** kılmışdı bir güzel meclis

M/293 Nefesüñden irür revâna hayât / Söze gel **yine** vir cihâna hayât

M/294 **Yine** bir hoş kitâb peydâ it / ‘Âleme kudretüñ hüveydâ it

M/296 Himmetüñ kudretüñden a‘lâ kıl / **Yine** bir hûb nâme inşâ kıl

M/389 Yeter ol gonce gibi beste-dehen / **Yine** dem ur gül-i ma‘ânîden

M/788 Eski derdüm **yine** olup tâze / Düşdi dil ol nigâr-ı mümtâze

M/1061 Fikri sensen dilinde subhile şâm / Zikri sensen **yine** dilinde müdâm

M/1165 Oldı nergis **yine** yolına revân / Kaldı ol haste çün ten-i bî-cân

M/1177 Kalmaya çün figâna tâkat ü tâb / **Yine** eylerdi menziline şitâb

M/1267 Eyleyüp nâle vü figânı **yine** / Güm güm ötdürdi gül-sitânı **yine**

M/1268 **Yine** kıldı figân ü nâlişler / **Yine** saldı cihâna sûzişler

M/1618 Derd-i ‘aşkile derd-nâk olurum / **Yine** âhir anuñla hâk olurum

M/1637 **Yine** ey dil kılup zebânuñ germ / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

M/1719 Lâle’nüñ urdı kahrı bagrına dag / Yakdı nergis **yine** gamile çerâg

M/1771 **Yine** Gül Şâh‘ı kurdı sebz-i serîr / **Yine** oldı sa‘âdetile emîr

M/1799 ‘Âkıbet menziline idüp cezm / Cânib-i şarka eyledi **yine** ‘azm

M/1951 **Yine** ey bülbül-i bülend-âvâz / Bâg-ı vasl içre ol terennüm-sâz

M/2018 **Yine** olup makâmına râci‘ / Zulmeti oldı bâgdan râfi‘

M/2023 **Yine** cûdı hazînesin açdı / Hâk-i pâke dür ü güher saçdı

M/2025 **Yine** güldi yüzi gül-istânuñ / Göñli açıldı bâg u bûstânuñ

M/2028 Serv-i der-bân **yine** olup hoş-kâm / Râstî itdi hidmetine kıyâm

M/2029 **Yine** sûsen takındı şemşîrin / Hâr tîz eyledi **yine** tîrin

M/2030 Açdı tûmârını **yine** zanbak / Şevk bâbından aldı halk sebak

M/2032 Halk-ı ‘âlem açıldılar bâga / **Yine** her gûşe döndi uçmaga

M/2034 **Yine** geçdi serîre husrev-i gül / Saçların çözdi şevkile Sünbül

M/2035 **Yine** yildi yüpürdi peyk-i nesîm / Nefesinden dirildi ‘azm-i remîm

M/2037 **Yine** gül-şen bezendi zînetile / Toldı âfâk zevk u râhatile

M/2083 **Yine** senden olur meded yâ Rab / İşigüñdür baña sened yâ Rab

M/2162 Kıldı gül menziline **yine** rücû‘/ İtdi bülbül figân ü âha şürû‘

M/2163 Gördi yanına yok nigârını / **Yine** eline aldı zârını

M/2164 **Yine** itdi figân ü nâleleri / Derdile nevha vü ‘alâleleri

M/2165 **Yine** yakdı derûnını hasret / Düş gibi geldi lezzet-i vuslat

M/2176 Senden irür irürse çâre **yine** / Meded eyle o hâk-sâre **yine**

M/2220 **Yine** bülbül yüz urdı der-gâha / İtdi vâfir du‘âlar ol şâha

M/2227 **Yine** servile bülbül oldı enîs / Didiler her birine hayra celîs

M/2241 İçine taşına geyüp âlı / Kıldı dil almaga **yine** âlı

M/2248 **Yine** üslûb-ı sâbık üzre müdâm / Eyleye serv hidmetine kıyâm

M/2301 **Yine** cem‘ oldı cümleten a‘yân / **Yine** germ oldı meclis-i rindân

M/2302 **Yine** bezme açıldı şevkile gül / **Yine** itdi terâneler bülbül

M/2304 **Yine** câm-ı şebâne nûş oldı / **Yine** çeng ü çegâne gûş oldı

M/2305 Kıldılar **yine** ‘işrete âheng / **Yine** geldi figâna nâyile çeng

yir [11] yer

M/747 Şehr-i Gül-şen ‘aceb nice **yirdür** / Şâh Gül didügüñ ne serverdür

M/749 Mülk-i Rûm içre bir güzel **yir** var / Ki adı Şehr-i Gül-şen ü Gül-zâr

M/925 Bülbül olup elinde perverde / **Yiri** var idi tâc-veş serde

M/1116 Göre gökden mi indi jâle gibi / Yohsa **yirden** mi çıktı lâle gibi

M/1526 Hışmıla eyleyüp **yirinden** hîz / Kîneden çekdi hancer-i hûn-rîz

M/1527 İrişüp urdı bülbül-i zâre / Bir iki **yirde** bagrına yâre

M/1720 Ehl-i gül-şende görüp ol hatarı / Gülüñ od oldı hacletile **yiri**

M/1964 Meger ol **yirde** bir şeh-i ferruh / Şâh olup olmış idi ferruh-ruh

M/2097 Ne **yirüñdür** senüñ bu teng kafes / Bâg-ı vâsi‘ fezâya eyle heves

M/2113 Bülbül itdi bu hoş kelâmı çü gûş / Düşdi şevkile **yirlere** bî-hûş

M/2147 Mest olup düşdi **yirlere** medhûş / Nice dem yatdı bî-hod u bî-hûş

yire çalmak [2] yere atıp parçalamak

M/978 Kalmadı şevk ü şâdîye ümmîd / **Yire** mi **çaldı** çengini nâhîd

M/1294 Gözine geldi nergisüñ fi’l-hâl / Kâsesin **yire çaldı** bî-ihmâl

yire geçmek [1] yerin dibine geçmek: mecazen çok utanmak, gerçek anlamı ile karın eriyip toprağa karışması bağlamında

M/2013 Berf anı göricek bu hâletile / Eriyüp **yire geçdi** hacletile

yire yüz komak [1] yere yüz sürmek-saygısını göstermek bağlamında

M/1363 Vardı bülbül aña niyâz itdi / **Yüz yire kodı** keşf-i râz itdi

yire yüz urmak [1] yere yüz sürmek, saygısını göstermek bağlamında

M/2148 Gözin açdukda **yüz yire urdı** / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

yiridür [3] layık, uygun, münasip olma

M/16 Sekenâtına **yiridür** dirsem / Oldı rûy-ı zemînde bâğ-ı irem

M/497 Nûr-ı mahz oldı çün o sîne hemân / **Yiridür** dinse ger emîn-i cinân

M/756 Bâğ-ı cennet disem aña **yiridür** / K'oldı hûr ile içi taşı pür

yirinde kaçmak erlikdür [1] "Vaktinde kaçmak yiğitliktir" bağlamındaki söz

M/1765 Gerçi **kaçmak** da bî-hünerlikdür / Lîk derler **yirinde erlikdür**

yirinden turmak [1] yerinden kalmak

M/2136 Pes **yirinden turup** gül-i ra'nâ / Eyledi 'azm-i bülbül-i gûyâ

yirlü yirine [1] ait olan yere

M/2255 **Yirlü yirine** cümle-i a'yân / Oturup oldı bezm-i 'âlî-şân

yirlü yirine varmak [1] yerli yerine, eskiden olduğu yerine atamak

M/2038 Şâh-ı gül geçdi çün serîrine / Vardı a'yânı **yirlü yirine**

yir öpmek [3] (padişahın huzurunda) yere kapanmak, saygısını göstermek bağlamında

M/638 Anı gûş eyledi çü peyk-i Nesîm / **Yir öpüp** didi eyleyüp teslîm

M/2118 **Yir öpüp** ‘izzetile itdi du‘â / Didi ey husrev-i cihân-ârâ

M/2184 Bu sözi gûş idüp nesîm hemân / **Yir öpüp** gitdi şâha dek ol ân

yir üstü [1] yeryüzü

M/1664 Yakdı kıldı cihânı hâkister / Kalmadı **yir üstünde** sebze-i ter

yir yir [3] yer yer

M/996 Yâ n’olaydı ki irişüp bir şîr / Tenümi çâk ideydi hep **yir yir**

M/2300 Yakdılar bezm-i çarha **yir yir** şem‘/ Oldı pervâne gibi encüm cem‘

M/2303 Yakdı **yir yir** çerâglar Nergis / Oldı rûşen ziyâyıla meclis

yir yüzü [3] yeryüzü

M/408 Sebzeden **yir yüzinde** ceyşi füzûn / Hadd ü ‘add ü şümârdan bîrûn

M/901 Sürdi servüñ türâb-ı pâyine yüz / Suladı yaşı **yir yüzin** düpdüz

M/2016 Eriyüp geçdi Berf mahv oldı / Gözi yaşıyla **yir yüzi** toldı

yiter [6] yeter

M/1016 **Yiter** ol derd-mendi odlare yak / Nazar-ı rahmet eyle hâline bak

M/1251 Derde sabr eylesün devâyı n'ider / Merd-i 'aşk ise aña derd **yiter**

M/1349 Nâzenînüm iñende eyleme nâz / **Yiter** itdüñ bu derd-mende niyâz

M/1395 Zehr-i hicrânı **yiter** itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/1409 Ger kitâb istenürse rûz-ı su'âl / Baña **yiter** bu nâme-i a'mâl

M/2063 **Yiter** olduñ firâkile nâlân / Vaslile demdür olasan handân

yitmek [1] gelmek, ulaşmak

M/2020 Çünki nev-rûz şehri feth itdi / Geldi şâh-ı bahâr da **yitdi**

yog/ yok [49]

M/410 **Yogıdı** 'ayn-ı Nergis-i gül-zâr / Altun üsküflü kullarına şümâr

M/462 Lebi hakkında gerçi söz çokdur / Ne diyem ol dehâna kim **yokdur**

M/463 Yaradan halk-ı 'âlemi **yokdan** / Ben ne yüzden uram demi **yokdan**

M/503 Gerçi tab'umda hîç 'illet **yok** / Ötesin açmaga icâzet **yok**

M/701 Dahı **yok** hîç fikr ü endîşem / 'Aşka ancak rızâdurur pîşem

M/726 **Yok** karârum figân u âhileyüm / Bilmezem lîk kangı şâhileyüm

M/935 Hâbe varmışdı yârile agyâr / Uyanık **yok** meger ki bülbül-i zâr

M/953 Yandum artık firâka tâkat **yok** / Zerrece iştiyâka tâkat **yok**

M/956 Merhamet kıl ki sabra **yok** kudret / Hâsılı tâk olupdurur tâkat

M/963 Gördi gamdan ziyâde mahremi **yok** / Eşk-i çeşminden özge hem-demi **yok**

M/968 Gördi bu zulmetüñ nihâyeti yok / Hîç subh-ı safâ 'alâmeti **yok**

M/1000 ‘Acebâ **yok** mıyıdı bir reh-zen / Tama‘ vü hırs ü zîver ü zerden

M/1020 **Yok** eger ol gedâdan ey dil-dâr / Utanup halkdan idersen ‘âr

M/1037 Gerçi **yokdur** elinde sîmile zer / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi yeter

M/1057 Gerçi kim derd ü mihneti çokdur / Senden artuk kimesnesi **yokdur**

M/1075 Kimse **yoh** hâlüm eyleyem i’lâm / Kaldum uş zâr ü ‘âciz ü nâ-kâm

M/1076 Dâr-ı gurbetdeyem enîsüm **yok** / Künc-i fürkatdeyem celîsüm **yok**

M/1079 Gamda **yok** üstüme döner bir yâr / Ancak uş derd-i âh-ı âteş-bâr

M/1129 Gördi kim **yok** karâra dermânı / Geldi kim vire yoluña cânı

M/1163 Gördi kim **yok** figâna da ruhsat / Dilden âh eyledi o bî-tâkat

M/1196 **Yog** iken hîç ihtimâl-i visâl / Hamdü li-llâh ki el virüp ikbâl

M/1207 Vasl-ı dil-dâre iktidârum **yok** / Dilde sabr elde ihtiyârum **yok**

M/1210 Kimse **yok** hâlüm eyleye i‘lâm / Ola kim rahm ide o mâh-ı tamâm

M/1318 Kimseden kimseye çü **yok** çâre / Hâlümi ben yanayın ol yâre

M/1324 Didi ey nâz idici dil-dârum / ‘Âşıka mihri **yok** cefâ-kârum

M/1326 **Yok** mı cevr ü cefânuñ oranı / Nâzuñ olmaz mı ola pâyânı

M/1333 Kalmadı sabra tâkatüm artuk / Hecre **yok** istitâ‘atüm artuk

M/1469 Didi kim var mı derdüñe dermân / Didi **yok** virmeyince derdile cân

M/1474 Didi **yok** dil-berüñ vefâsı saña / Didi besdür anuñ cefâsı baña

M/1547 Bî-edeblüklerine gâyet **yok** / Hem fesâdâtına nihâyet yok

M/1579 ‘Âr u nâmûsı **yok** gedâ ancak / Mest ü rüsvây u bî-nevâ ancak

M/1597 Dili var lîk nutka kudreti **yok** / Hâlini söylemege tâkati **yok**

M/1611 Gördi kim **yok** Benefşe nutka mecâl / İtdi ol dem lisân-ı hâlile kâl

M/1620 Hâlümi añlamaz gül-i hod-kâm / Nutka **yok** tâkat eyleyem i‘lâm

M/1623 Kudretüm **yok** ki söyleyem hâlüm / Bilmedi hîç kimse ahvâlüm

M/1713 **Yok** eger eyleyüp muhâlefeti / Virmezisen baña ol memleketi

M/1988 **Yokdur** artuk tahammüle kudret / Kılalum şehr-i gül-şene rihlet

M/2080 Kimse **yok** eyleyüp figânumı gûş / Derd-i hecrile dâstânumı gûş

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet çok / İrdi vuslat zemânı mihnet **yok**

M/2163 Gördi yanına **yok** nigârını / Yine eline aldı zârını

M/2283 Kanumı itmişem helâl saña / Katl iderseñ de **yok** vebâl saña

M/2356 İ‘timâd itme **yok** bekâsı anuñ / Biledür ‘âkıbet fenâsı anuñ

yoh [1] yok

M/1878 Dem-i serdile mahv olur dûzah / Sıfat-ı zâtı irümemiş **yoh**

yohsa [19] yoksa

M/688 **Yohsa** ‘âşık mısan nedür hâlüñ / Baña ‘arz eyle demdür ahvâlüñ

M/972 Rûz-ı hicrân mısın nedür bu zalâm / Oldı mı **yohsa** mâhuñ işi tamâm

M/977 Vechini niçün itmege mekşûf / **Yohsa** irdi mi âf-tâbe küsûf

M/980 Böyle niçün karardı rûy-ı cihân / **Yohsa** âhumdan oldı mı sûzân

M/981 Niçün urmaya subh-ı sâdık-dem / Nefesin **yohsa** tutdı mı nâlem

M/982 Böyle niçün dırâzdur şeb-i târ / **Yohsa** oldı mı rûz-ı fürkat-i yâr

M/984 Revzen-i subh oldı mı beste / **Yohsa** kandîl-i mihr işkeste

M/1116 Göre gökden mi indi jâle gibi / **Yohsa** yirden mi çıktı lâle gibi

M/1158 Agzını tutsun itmesün nâle / **Yohsa** kahrum irür o abdâle

M/1159 Olsun öz ‘âleminde fârig-i bâl / **Yohsa** hışmum irür aña fi’l-hâl

M/1466 Didi bî-derd olan degüldür merd / Derde düş derde **yohsa** kalduñ serd

M/1531 Bu ne hengâmedür k’idersen sen / Tahta kal‘a mı oldı **yohsa** çemen

M/1534 **Yohsa** bir gün seni helâk iderin / Sîneñi tîgumile çâk iderin

M/1609 İrdi mi cânuña cefâ-yı habîb / **Yohsa** geçdi mi câna cevr-i rakîb

M/1706 Di ki ey sâde olma âsûde / **Yohsa** kahrum salar seni oda

M/1732 **Yohsa** emrile eylerüm ol ân / Kendü nârıyla kendüyi sûzân

M/2046 **Yohsa** olup gamile sînesi çâk / Oldı mı kûy-ı gamda derdile hâk

M/2047 Nâr-ı hecrümle oldı mı sûzân / Hışm-ı çeşmümle **yohsa** virdi mi cân

M/2048 Hârdan **yohsa** irişüp âzâr / Oldı mı sîne-çâk ol bîmâr

yokluk [1] hiçlik

M/1462 Didi **yoklukdur** ‘âşıka maksûd / Sûd ‘ayn-ı ziyân ziyândur sûd

yok yire [2] boşuna

M/1144 Olmasun ‘aşkum ile çihresi zerd / **Yok yire** dögmesin diñ âhen-i serd

M/1146 Bu hevâyı gidersün ol miskîn / İtmesün **yok yire** figân u enîn

yol [8]

1. Hak yolu

M/97 Baña göster tarîk-i tevhîdi / Kıl müyesser **yoluñda** tefrîdi

2. davranış biçimi

M/318 Şi‘rden kimse şi‘ri fark etmez / Şu‘arâ gitdügi **yola** gitmez

M/899 Tururban ben bu **yolda** merd-âne / Diyeyin hâli Serv-i der-bân’e

M/1125 Bildi bir mübtelâ vü ‘âşıkdur / ‘Aşk **yolında** yâr-ı sâdıkdur

3. bir sonuca ulaşmada izlenen süreç

M/1129 Gördi kim yok karâra dermânı / Geldi kim vire **yoluña** cânı

M/1348 ‘Âşık olsa **yolında** ger sâdık / Dil-ber âhir aña olur ‘âşık

M/1396 Sâdık olsa **yolında** bir ‘âşık / Vaslına dil-berüñ olur lâyık

4. yol

M/1165 Oldı nergis yine **yolına** revân / Kaldı ol haste çün ten-i bî-cân

yola inmek [1] yol tutmak

M/373 **Yola inüp** kimesne basmaz râh / Zülf-i dil-ber meger ki geh ü bî-geh

yola revân olmak [1] yola koyulmak

M/1849 Kıldı Yaprakdöken çü bu sözi gûş / **Yola oldı revân** ü oldı hamûş

yola sevk etmek [1] doğru yola döndürmek

M/148 Rûşen idüp şerî‘atı şem‘in / **Yola sevk itdi** ümmeti cem‘in

yol tutmak [1] geçit vermemek

M/1886 **Yolları tutdı** zulm ü âzârı / Urdı bagrına evlerüñ nârı

yolunda rehber kılmak [1] doğruyu bulmaya yardımcı olmak

M/119 **Kıl yoluñda** tevekküli **reh-ber** / Ki kılam Ka‘be-i murâda sefer

yumak [1] yıkamak

M/85 **Yumadum** yüz namâza ben ‘âsî / Olmaya bir benüm gibi kâsî

Yûsuf [1] güzelliği ile meşhur olan Yusuf Peygamber bağlamında

M/163 Hüsnile gerçi **Yûsuf** oldı sabîh / Oldı andan cemâlile o melîh

yüce [3] üstün

M/576 Bir bülend-iktidâr-ı server idi / Serv dirlerdi bir **yüce** er idi

M/1098 Ahmed’e itdügüñ mahabbet içün / Ol kerem-kânı **yüce** hazret içün

M/1768 Çıkdı fi’l-hâl bir **yüce** taga / Bir hevâsı latîf yaylaga

yüpürmek [2] telaşla öteye beriye koşmak (Şemseddin Sâmi, 2009: s. 1560).

M/1288 Hizmet idüp nesîm-i ‘İsâ-dem / Yildi **yüpürdi** turmadı bir dem

M/2035 Yine yildi **yüpürdi** peyk-i nesîm / Nefesinden dirildi ‘azm-i remîm

yüregüni delmek [1] içini yakmak, üzmek

M/1220 **Yüregüm deldi** nâle vü âhuñ / Olayın kâsidi ben ol şâhuñ

yürimek [9] gitmek

M/800 **Yüri** bî-hûde çekme zahmet ü derd / Olma gâfil ko dögme âhen-i serd

M/835 Kûy-ı cânânı eyleyüp matlab / **Yürüdi** hasretile rûzile şeb

M/1145 **Yüri** var di o zâr u nâlâna / Ummasun k’ire vasl-ı cânâne

M/1230 Bir garîb ü fakîr ü üftâde / ‘Âleminde **yürürken** âzâde

M/1567 **Yüri** var ol remîdeyi râm it / Zecr ü kahr itme lutf u in‘âm it

M/1730 **Yüri** di aña eylesün âzerm / Hiddeti kosun olmasun katı germ

M/2057 Didi kim ey nesîm-i cân-perver / **Yüri** var eyle ol gedâya güzer

M/2065 Eyleyüp böyle kîlile kâli / **Yüri** şâd eyle var o pâ-mâli

M/2179 **Yüri** şâh-ı cîhân’a ‘izzetile / Her tarafdan söz aç zerâfetile

yüsr [1] zorluk. ‘usr-yüsr’ kelimelerinin birlikte zikredilmesi “Fe-inne me’a-l’usri yusrâ(n) (Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.)” (İnşirâh 94/5) bağlamındadır. (bk. ‘usr)

M/1956 Kârı dehrüñ egerçi ‘usr durur / ‘Usra âhir netîce **yüsr** dürür

yüz [13]

1. çehre

M/85 Yumadum **yüz** namâza ben ‘âsî / Olmaya bir benüm gibi kâsî

M/146 Şer‘i virdi zemâneye revnak / Oldı zâhir **yüzinde** pertev-i Hakk

M/199 Hâk-i pâyine yüz sürdi ol ân / Vardur andan dahı **yüzinde** nişân

M/216 Didi pâyine yüz sürüp sad-bâr / **Yüzümi** basageldüñ ey Muhtâr

M/454 Hâli kim **yüzde** nokta hey’etdür / Merkez-i hüsn ü lutf u behcetdür

M/845 Kendüyi eylemiş melâmet-i ‘aşk / Var **yüzinde** anuñ ‘alâmet-i ‘aşk

M/1314 **Yüzine** bakmak olmadı aslâ / Nâmını añmak olmadı aslâ

M/1642 Bir **yüzi** ıssı germ-server idi / Âteşîn-tab‘ bir dil-âver idi

M/1753 Bozdogan aldı gonce omuzuna / Gül siper tutdı cengiçün **yüzine**

M/1914 Kendüye hem-mizâc ü hem-meşreb / Bir sovuk **yüzlü** şahs-ı berf-lakab

M/1923 Göricek böyle şiddetin anuñ / Geçdi ak pak **yüzi** gül-istânuñ

2. sayı, çok fazla bağlamıda

M/1812 Salsa bir berg-i cân idüp der-baht / Aña **yüz** reng ile virür perdaht

3. yüzey

M/2238 Rûz-ı vuslat gibi olup rûşen / Olmışidi cihân **yüzi** gül-şen

yüz agı [1] yüz akı, kıvanç kaynağı

M/1045 ‘Âlemüñ çeşm ü hem çerâgısan / Gözi nûrı vü **yüzi agısan**

yüz bin [1] abartma bağlamında

M/483 Zûr-ı bâzûyıla o şâh-ı cihân / Boynuma ger iderse **yüz biñ** kan

yüz çevürmek [1] ilgiyi kesmek

M/2011 Kendüden **yüz çevürdi** ehl-i çemen / Oldılar gördi tâbi‘-i düşmen

yüz sürmek [6] aşırı sevgi/saygı göstermek bağlamında, ayağına kapanmak

M/199 Hâk-i pâyine **yüz sürdi** ol ân / Vardur andan dahı yüzinde nişân

M/918 Göricek Serv’i hâke **yüz sürdi** / Serv ayag üzre hizmete turdı

M/1371 Vardı der-gâh-ı şâha **yüz sürdi** / Sundı tûmârı hizmete turdı

M/1573 Vardı der-gâh-ı şâha yüz urdı / ‘Aczile hâk-i râha **yüz sürdi**

M/2148 Gözin açdukda yüz yire urdı / **Yüzini** hâk-i pâyine **sürdi**

M/2185 Âsitânına vardı yüz urdı / **Yüzini** hâk-i pâyine **sürdi**

yüz tutmak [6] yönelmek, meyletmek (Dilçin, 2009: s. 268).

M/244 Bıragup hâk-i pâyüñe özümi / Âsitânuña **tutmışam yüzümi**

M/1041 Görüp anı sipihre **yüz tutdı** / Kodı mâhı vü mihre **yüz tutdı**

M/1067 Mihr ü mâhı koyup Halîl-âsâ / Hakk’a **yüz tutdı** itdi ‘arz-ı recâ

M/1764 Görüp anı firâra **yüz tutdı** / Kodı cengi kenâra **yüz tutdı**

yüz urmak [4] saygı göstermek bağlamında, yüz sürmek

M/1573 Vardı der-gâh-ı şâha **yüz urdı** / ‘Aczile hâk-i râha yüz sürdi

M/2185 Âsitânına vardı yüz urdı / Yüzini hâk-i pâyine sürdi

M/2206 İtdi bülbül de şâha medh ü senâ / **Yüz urup** hâk-i pâye kıldı du‘â

M/2220 Yine bülbül **yüz urdı** der-gâha / İtdi vâfir du‘âlar ol şâha

yüz üzre [2] yüz üstü

M/833 Sürinüp **yüzi üzre** hor u zelîl / Eyledi kûy-ı yâre ‘azm-i rahîl

M/1119 Turdı nergis didi gözüm üzre / Varayın sürünüp **yüzüm üzre**

yüz virmek [2] ilgi, alaka göstermek

M/1545 Bir levende bu deñlü **yüz viresen** / Sözine ragbetile gûş urasan

M/1548 Aña **yüz virme** lutf idüp ey şâh / Haddini bilsün ol gedâ-yı tebâh

yüz yok [1] yüzü olmamak, cüret ve cesareti olmamak.

M/243 Cürm ü ‘isyânı eyledüm katı çok / Varmaga Hak cenâbbına **yüz yok**

yüzi gülmek [1] mutlu olmak

M/2025 Yine **güldi yüzi** gül-istânuñ / Göñli açıldı bâg u bûstânuñ

yüzi kalmamak [1] yüzü kalmamak, utanıp sıkılmak

M/2012 **Yüzi kalmadı** itdi gâyet-i şerm / İnhizâm itdi kalb-i sahtını nerm

yüzin dürmek [1] surat asmak

M/1571 Muktezâsınca olmadı gördi / Bî-huzûr oldı vü **yüzin dürdi**

yüzine gülmek [2] alaka göstermek

M/1313 **Yüzine gülmedi** gül-i zîbâ / İrmedi zerre deñlü bûy-ı vefâ

M/1544 Ne revâdur ki aldanup sözine / Açılup şevkile **gülüp yüzine**

yüzin gözün açmak [1] baştan çıkarmak

M/1581 Eyü olmadı işden iş geçdi / Gül-i hûbuñ **yüzin gözin açdı**

yüzini görmek [2] isteğine kavuşmak

M/2127 Çekdi bunca belâ vü zecr ü ‘anâ / **Yüzümi görmek** olmadı aslâ

M/2154 Zî-kerem kim müyesser itdi Kerîm / **Gördi** sıhhat **yüzini** kalb-i sakîm

Z/Ẓ/Ż/Ẕ

zâ [2] Arap alfabesinde bir harf

M/1418 Râ'ları rahm u rahmetü eseri / **Zâ'sı** zahmetden itdi cânı berî

M/1421 Tâları tayyibb-i hâtıra mâ'il / **Zâ'sı** zâhir ki hazz olur hâsıl

zâbit [1] koruma

M/1495 Meger olmışdı bir 'aceb zâlim / Gül-i ra'nâ'ya **zâbit** ü hâdim

zad [1] dad. Arap alfabesinde bir harf

M/1420 Sadı sâfî safâyı müş'irdür / **Zad'ı** zıdd-ı cefâyı müş'irdür

zâd-ı râh [1] yol azığı

M/120 **Zâd-ı râh** it kanâ'ati her-dem / Ki basam menzil-i vusûla kadem

za'f [4] zayıflık

M/932 **Za'file** eyleridi savt-ı hazîn / İşidenler kılurdı zâr u enîn

M/1188 **Za'fden** cismi bî-hayâl olmış / Bâr-ı hecrile bî-mecâl olmış

M/1239 Nâleden cismi na'le dönmişdür / **Za'fdan** bir hilâle dönmişdür

M/2121 **Za'flıgından** o hastenüñ eseri / Olmış ancak figân ü nâleleri

zafer bulmak [1] zafer kazanmak

M/1926 Şiddetile çü şehre **buldı zafer** / ‘Askeri tutdı şehri ser-tâ-ser

zahikü’l-bâtıl [1] yalan, gerçeklikten uzak

M/2019 Gitdi zulm irdi ‘âleme revnak / **Zahikü’l-bâtıl** oldı câ’ü’l-hak

zâhir [8]

1. görünen, meydanda olan; hikmetiyle, kudretiyle, sıfatlarıyle varlığı, birliği göründüğü cihetle Allah’ın adlarındandır (Gölpınarlı, 1977: s. 363).

M/55 İns ü cinni yaratduñ ey Rahmân / **Zâhir** ü bâtın âşikâr ü nihân

M/743 Lîk **zâhirde** ey huceste-likâ / Şehr-i gül-zârdurur baña me’vâ

M/803 **Zâhir** egerçi bir gedâyam ben / ‘Aşk-ı yâr ile pâd-şâyam ben

M/908 Gerçi **zâhirde** bir fakîr ü hakîr / Lîk ‘ilm ü ma‘arif içre emîr

M/1206 **Zâhiren** olmışam egerçi karîb / Lîk oldı ba‘îd vasl-ı habîb

M/1421 Tâları tayyibb-i hâtıra mâ’il / Zâ’sı **zâhir** ki hazz olur hâsıl

2. sanırım, belki

M/2182 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla **zâhir** mürüvvet ü ihsân

3. kuşkusuz

M/2361 Kıssadan hissedür murâd âhir / Kıssa-hânlık degül garaz **zâhir**

zâhir itmek [2] açığa çıkartmak, göstermek

M/65 Cilve kılduñ cemâl-i hûbândan / **Zâhir itdüñ** cemâlüñi andan

M/1937 Halka **idüp** bürûdetin **zâhir** / Şiddet ü zulmı idicek vâfir

zâhir eylemek [2] ortaya çıkarmak

M/1828 Gündüzin olsa germ ü hoş-hâtır / Gice **eyler** bürûdetin **zâhir**

M/2085 Yâ İlâhî be-hakk-ı nûr-ı Nebî / **Zâhir eyle** halâsuma sebebi

zâhir olmak [11]

1. görünmek, âşikâr olmak

M/69 Kimde kim olduñ ise sen nâzır / **Oldı** ‘âşıklugıla ol **zâhir**

M/146 Şer‘i virdi zemâneye revnak / **Oldı zâhir** yüzinde pertev-i Hakk

M/170 Başdan ayağa nûrıdı bâhir / N’ola **olmazsa** sâyesi **zâhir**

M/238 Olıcak haşr kurulup mîzân / **Zâhir oldukda** tâ‘at u ‘isyân

M/478 **Zâhir olalı** gûy u çevgânı / Mülk-i hüsn içre aldı meydânı

M/2142 Gördi başına gün togup nâ-gâh / Burc-ı devletden **oldı zâhir** mâh

2. ortaya çıkmak

M/322 Cevherüñ var ise getür âhir / **Olur** elbette müşterî **zâhir**

M/1562 Kimde kim **zâhir ola** hüsn ü cemâl / Tutılur dâm-ı ‘aşka ehl-i kemâl

M/1792 Didi oldı bahâr nâ-peydâ / Eseri **zâhir olmadı** aslâ

M/1796 Lîk kahrında lutf **olup zâhir** / Kıldı biñ dürlü ni‘meti hâzir

M/2320 İki başdan olup mahabbetler / **Zâhir olurdı** zevk ü lezzetler

zahmet [3] güçlük, zorluk

M/1022 Gerçi öldürmek anı **zahmetdür** / Lîk o derd-mende minnetdür

M/1418 Râ'ları rahm u rahmetü eseri / Zâ'sı **zahmetden** itdi cânı berî

M/1995 Size gerçi bu kâr **zahmetdür** / Lîk ben hâk-sâre minnetdür

zahmet çekmek [3] sıkıntıyla karşılaşmak

M/800 Yüri bî-hûde **çekme zahmet** ü derd / Olma gâfil ko dögme âhen-i serd

M/1979 Terk idüp zevk ü râhat-ı hazeri / **Çeke** bu resme **zahmet**-i seferi

M/2108 Gerçi **çekdüñ** belâ vü **zahmet** çok / İrdi vuslat zemânı mihnet yok

zahmet virmek [1] zorluk çektirmek

M/1262 Ki bulup kendü vaslile lezzet / **Vire** cânâne cehlile **zahmet**

za'îf [9] zayıf

M/1032 Yakasın kıldı dest-i şevküñ çâk / 'Aşkuñ itdi ten-i **za'îfin** hâk

M/1299 Bu tarafdan garîb ü 'âşık u zâr / Ya'nî kim bülbül-i **za'îf** ü nizâr

M/1385 Ey gam-ı 'aşkile **za'îf** ü zebûn / Beste-i halka-i kemend-i cünûn

M/1592 Oturup derdile zebûn u **za'îf** / Gamile kâmeti dü-tâ vü nahîf

M/1599 Geldi yanına bülbül-i haste / Gördi kim bir **za'îf** ü dem-beste

M/1603 Sen de beñzer ki 'aşka yâr olduñ / Ki bu resme **za'îf ü** zâr olduñ

M/2093 Didi hâlüñ ne ey esîr ü **za'îf** / Neden olmak bu resme zâr ü nahîf

M/2124 Gerçi çok haste görmişem bu nahîf / Görmedüm ol kadar zebûn u **za‘îf**

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u **za‘îf**

za‘if-hâl olmak [1] zayıflamak

M/2120 Derd-i ‘aşkile bî-mecâl olmış / Haste düşmiş **za‘îf-hâl olmış**

za‘îf itmek [1] zayıflatmak

M/943 Beni ‘aşkuñ **za‘îf ü** zâr **itdi** / ‘Akl u fehmümi târ-mâr itdi

za‘îf kılmak [1] zayıflatmak

M/382 Devlet ü ‘ömrini kılup efzûn / **Kıla** Hak düşmenin **za‘îf** ü zebûn

za‘îf olmak [3] zayıflamak

M/1192 Nice zâr u nahîf olmışsan / Derde düşmiş **za‘îf olmışsan**

M/1334 Baña rahm eyle kim **za‘îf oldum** / Tâkatüm kalmadı nahîf oldum

M/2144 Gördi gâyet **zâ‘îf** ü zâr **olmış** / Hasret-i derdile nizâr olmış

za’îfü’l-hâl olmak [2] iğne ipliğe dönmek

M/1608 Sen de bencileyin olup pâ-mâl / Gamdan **olduñ** gibi **za‘îfü’l-hâl**

M/1625 Eyleyüp birbiriyle kîl ile kâl / Yandı derdin iki **za‘îfü’l-hâl**

zâ'il olmak [1] yok olmak

M/1563 'Aşkile nûr-ı hüsn kâmil olur / Olmasa 'aşk hüsn **zâ'il olur**

zâl [1] Arap alfabesinde bir harf

M/1417 Dâlı oldı delîl devletine / **Zâlı** hem dâll zevk ü lezzetine

zalâm [2] zulmet, karanlık

M/972 Rûz-ı hicrân mısın nedür bu **zalâm** / Oldı mı yohsa mâhuñ işi tamâm

M/1047 Subh-ı mihrüñden urmasa ger dem / Nûr-ı vechini mahv iderdi **zalam**

zâlim [6] acımasız kimse

M/1495 Meger olmışdı bir 'aceb **zâlim** / Gül-i ra'nâ'ya zâbit ü hâdim

M/1538 Bu yana hâr-ı **zâlim** ü gaddâr / Virdi çün kalb-i Bülbül'e âzâr

M/1584 İtdi fermân bir iki sayyâda / **Zâlim** ü bî-amân u bî-dâde

M/1786 Gördi şâh-ı bahâr ki ol **zâlim** / Katline kasd ider anuñ dâ'im

M/1890 Görüp anı o **zâlim** ü ebter / Bagrı yagı karış karış artar

M/2243 Çarh-ı **zâlimden** almaga dâdı / Diledi ide 'ayşa bünyâdı

zamân [2]

M/543 Buldı devrinde i'tidâli **zamân** / İmtizâc itdi âb u hâk-i cihân

M/1246 Merhamet kıl **zamân**-ı himmetdür / Müstehakk-ı 'atâ vü şefkatdür

zamâne [1] devir

M/621 Bu letâfet ki baña virdi Hudâ / Kime virdi **zamânede** âyâ

zanbak [7]

1. zambak

M/449 Yâ meger nâ-şüküfte **zanbakdur** / Bûstân-ı cemâle revnakdur

2. mesnevî kahramanlarından. Gülşen Şehrinin habercisi (özel ad)

M/1362 Bâğa virmişdi lutfıla revnak / Nâmı olmışıdı bâğda **zanbak**

M/1368 İşidüp **zanbak** anı itdi kabûl / Didi bismillah olma hîç melûl

M/1399 Destine sundı **zanbakuñ** anı / Didi şâd eyle var nâlânı

M/1400 Aldı **zanbak** eline tûmârı / Geldi şâd itdi bülbül-i zârı

M/1403 Sundı mektûbı şevkile **zanbak** / Didi kim eyleyüp ‘inâyet Hakk

M/2030 Açdı tûmârını yine **zanbak** / Şevk bâbından aldı halk sebak

zâr [48]

1. ağlayan

M/246 Olmaz ise şefa‘atüñ yâver / Acıya hâl-i **zâruma** kâfer

M/653 Kim meger var idi bir âvâre / Derd-i ‘aşkile **zâr** u bî-çâre

M/655 Nâle vü **zârile** geçerdi güni / Her gice göklere çıkardı üni

M/791 Sen gedâya ne kudret ü mikdâr / K’olasan şehr-yâre ‘âşık-ı **zâr**

M/805 Gül’e olsam ‘aceb mi **zâr** u esîr / Şimdi mi sevdi pâd-şâhı fakîr

M/830 Kaldı ‘aşkile **zâr** u dem-beste / Oldı derd ü firâkile haste

M/844 Gördi kim bir gedâdur âşüfte / **Zâr** u şeydâ vü mest ü âlüfte

M/848 Neden olduñ bu resme **zâr** u zebûn / Bagruñı derdile kim eyledi hûn

M/863 Cism ü cânum yakup kül eyledi ‘aşk / İşümi **zâr** u gulgul eyledi ‘aşk

M/933 Bir gice kim çü baht-ı ‘âşık-ı **zâr** / Dehri tutmışdı zulmet-i şeb-i târ

M/935 Hâbe varmışdı yârile agyâr / Uyanık yok meger ki bülbül-i **zâr**

M/943 Beni ‘aşkuñ za‘îf ü **zâr** itdi / ‘Akl u fehmümi târ-mâr itdi

M/1145 Yüri var di o **zâr** u nâlâna / Ummasun k’ire vasl-ı cânâne

M/1209 Baña rahm itmez ol cefâ-kârum / İrdi eflâke âhile **zârum**

M/1537 Gezüp etrâf-ı gül-şeni nâ-çâr / Eyledi subh olınca âhile **zâr**

M/1636 Bunda bülbül kafesde derd ile **zâr** / N’oldı gör hâl-i ‘âlem-i gaddâr

M/2052 Gice gündüz figân u **zâr** eyler / Nâlesin çok derûna kâr eyler

M/2070 Kafes içre kılurdı nâle vü **zâr** / Kârı **zâr** idi derdile her-bâr

M/2082 Ola kim rahm idüp o şâh-ı cihân / Kıla ben **zârı** vaslile handân

M/2163 Gördi yanına yok nigârını / Yine eline aldı **zârını**

M/2191 Gice gündüz olup gamile nizâr / Bî-günâh ola kârı derdile **zâr**

2. perişan, zavallı

M/1012 Varurisen cenâb-ı dil-dâre / ‘Arza kıl hâl-i **zârumı** yâre

M/1014 Oldı ser-geşte mihrüñlie o **zâr** / Hâkden kaldur eyle lutfuñı yâr

M/1030 Di ki ol derd-mend ü dil-haste / **Zâr** u hayrân u deng ü dem-beste

M/1031 Reh-i ‘aşkuñda yâr-ı sâdıkdur / Rahm idersen o **zâre** lâyıkdur

M/1075 Kimse yoh hâlüm eyleyem i'lâm / Kaldum uş **zâr** ü 'âciz ü nâ-kâm

M/1126 Güle geldi rivâyet eyledi hep / Hâl-i **zârın** hikâyet eyledi hep

M/1185 Gözi tuş oldı bülbül-i **zâre** / Gördi kim ol garîb ü âvâre

M/1201 Der-i dil-dâriken bu **zâre** makâm / Câna dîdâr-ı dost oldı harâm

M/1269 Bir nice gün dahı o haste vü **zãr** / Yandı bu hasretile leyl ü nehâr

M/1299 Bu tarafdan garîb ü 'âşık u **zâr** / Ya'nî kim bülbül-i za'îf ü nizâr

M/1343 Hor bakma bu 'âşık-ı **zâre** / Oldı âyîne vech-i dil-dâre

M/1400 Aldı zanbak eline tûmârı / Geldi şâd itdi bülbül-i **zârı**

M/1535 Reddidüp bülbüli cefâyıla hâr / Virdi ol **zâre** derdile âzâr

M/1557 Zararı ne o **zâr** u dil-rîşüñ / O fakîr ü garîb ü dervîşüñ

M/1591 Seyr iderken cihânı **zâr** u hazîn / Gördi bir gûşede ki bir miskîn

M/1605 Cevr-i dil-dârdan mıdur **zâruñ** / Kahr-ı agyârdan mı âzâruñ

M/1612 Didi ben dahı 'aşkile **zârem** / Sûret-i hâlüñe nümû-dârem

M/1622 Kaldum işte bu resme **zâr** u zebûn / Derd-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/1936 Taşraya el uzatsa ger bir **zâr** / Düşürürdi elin çü dest-i çenâr

M/2043 Didi kanı o **zâr** ü bî-çâre / Mey-i 'aşkile mest ü âvâre

M/2044 N'oldı ol **zâr**-ı bî-kesüñ hâli / Gül-şen andan niçün ola hâlî

M/2050 İrüp ol **zâre** fitnesi hâruñ / Kafes oldı makâmı ol **zâruñ**

M/2128 Şimdi derdile **zâr** ü dem-beste / Çünki olmışdur ol gedâ haste

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü **zâr** ü nahîf / Mihnet ü derdile zebûn u za'îf

M/2367 Oldı dil bülbüli o gül-zâruñ / Rûhadur iştiyâkı ol **zâruñ**

zararı ne [1] ne zararı var?

M/1557 **Zararı ne** o zâr u dil-rîşüñ / O fakîr ü garîb ü dervîşüñ

zarâr olmak [1] zarar gelmek

M/1242 Ne **zarar ola** serv-i bâlâye / Sala hâk-i hakîre ger sâye

zâr eylemek [5] ağlayıp inlemek

M/404 Kimse devrinde **eylemez zârî** / Meger ancak hezâr-i gül-zârî

M/876 Ölmeden gör cemâl-i dil-dârı / **Eyle** bezminde şevkile **zârı**

M/1176 **Eyler** idi figân ü nâle vü **zâr** / Tâkati tâk olınca ol bîmâr

M/1410 Açdı pes ‘izzetile tûmârı / Şevkile düşdi **eyledi zârı**

M/2091 Gördi nâ-geh nesîm-i cân-perver / Bülbül’i bir kafesde **zâr eyler**

zarîf [1] kibar, zerafetli

M/1965 Şeref ü bahtile bulup teşrîf / Hem şerîf idi hem latîf ü **zarîf**

zarîf olmak [1] zarif bir görünüme bürünmek

M/1895 Lîk nâzüklügile nice harîf / Geydi kürki içinde **oldı zarîf**

zâr itmek [1] ağlamak, inlemek

M/2101 Didi **idüp** hezâr nâle vü **zâr** / Hâlümi diñle ideyin tekrâr

zâr kılmak [2] ağlayıp inlemek

M/774 Gûş idince bu sözi Bülbül-i zâr / Hâke düşdi vü **kıldı zâr** hezâr

M/932 Za‘file eyleridi savt-ı hazîn / İşidenler **kılurdı zâr** u enîn

zâr olmak [16]

1. ağlayıp inlemek

M/862 Kalmadı cân u dilde sabr u karâr / Ten bu derdile **oldı zâr** ü nizâr

M/896 Anı gördi çü Bülbül-i haste / **Oldı** hayrân u **zâr** u dem-beste

M/1015 Nice bir **ola zâr** ü ser-gerdân / Eyle ol derd-mendüñe dermân

M/1566 Hazret-i Yûsuf’a ne ‘ayb u ne ‘âr / Biñ Züleyhâ **olursa** ‘aşkile **zâr**

2. perişan olmak

M/1191 Neden **olduñ** bu resme **zâr** ü nizâr / Câna fürkat meger ki eyledi kâr

M/1192 Nice **zâr** u nahîf **olmışsan** / Derde düşmiş za‘îf olmışsan

M/1194 Neden **olduñ** bu resme **zâr** ü nizâr / Hamdü li-llâh ki irdi vuslat-ı yâr

M/1204 **Olmışam zâr** ü bî-nevâ-yı firâk / ‘Ayn-ı vuslatda mübtelâ-yı firâk

M/1392 Nice bir hasretile **zâr olasan** / Demidür vaslumile yâr olasan

M/1603 Sen de beñzer ki ‘aşka yâr olduñ / Ki bu resme za‘îf ü **zâr olduñ**

M/2015 Lîk yab yab zebûn u **zâr oldı** / ‘Askeri cümle târ-mâr oldı

M/2061 Kafes içre esîr ü **zâr olduñ** / Mihnet ü derd ü hecre yâr olduñ

M/2073 Didi yâ Rabb hâk-sâr oldum / Kafes içre esîr ü **zâr oldum**

M/2093 Didi hâlüñ ne ey esîr ü za‘îf / Neden **olmak** bu resme **zâr** ü nahîf

M/2144 Gördi gâyet zâ‘îf ü **zâr olmış** / Hasret-i derdile nizâr olmış

M/2177 Hayf kim bülbül-i güşâde-zamîr / Kafes-i gamda **ola zâr** u esîr

zarîf [7] zarif, kibar

M/272 İrdi nâ-gâh bir harîf-i **zarîf** / Tab‘ı pâk ü latîf ü şânı şerîf

M/290 Mesnevîye irince sevk-i kelâm / Ol harîf-i **zarîf** ü nikû-nâm

M/398 Saf-tab‘ u latîf ü rûşen-rây / Dil-güşâ vü **zarîf** ü rûh-efzây

M/559 Bir **zarîf** idi bulsa şeş dînâr / Bir kadeh üstine iderdi nisâr

M/662 Meşrebi sâf idi vü tab‘ı latîf / Bir harîf-i şerîf ü rind-i **zarîf**

M/667 Hâsılı bir **zarîf**-i ‘âlem idi / Neden ursañ dem aña hem-dem idi

M/909 Bir musâhib harîf ü yâr-ı **zarîf** / Meşrebi sâf ü zihni pâk ü latîf

zât [9]

1. kendi

M/75 İdemez gene **zâtuñı** idrâk / Zehresi ‘akl u fehmüñ olur çâk

M/76 **Zâtuñı** kimse olmadı müdrik / *Mâ ‘arefnâke hakkı ma‘rifetik*

M/135 Hâşimî-nisbet ü kureyş-tebâr / Mazhar-ı **Zât** u mazhar-ı âsâr

M/142 Olmasa **Zât**-ı pâki ger maksûd / Olmaz idi iki cihân mevcûd

M/145 Dehre ol oldı ‘illet-i gâyî / Bezedi **zât**-ı pâki dünyâyı

M/383 **Zâtına** irişüp ‘inâyet-i Hak / Düşmenin pây-mâl ü hâr itsün

M/1100 Cümle esmâyıla sıfâtuñ içün / Bî-kem ü keyf pâk **zâtuñ** içün

M/1645 İrdüginüñ ururdı bagrına dâğ / Bû-Leheb’den yakardı **zâtı** çerâğ

M/1878 Dem-i serdile mahv olur dûzah / Sıfat-ı **zâtı** irümemiş yoh

2. kişi

M/1966 Bir mükerrem şerîf **zât** idi ol / Hûb-ef‘âl ü hoş-sıfât idi ol

zât-ı hû [1] Allah’ın zatı

M/72 Oldı eşyâ müzâhir-i esmâ / Cümle esmâda **zât-ı hû** peydâ

zât-ı Hudâ [1] Allah’ın zatı

M/222 Kalmadı kendü varlıgı aslâ / Var olan ancak oldı **zât-ı Hudâ**

zâtü’l-burûc [1] yıldızlar göğü

M/212 Kıldı **zâtü’l-burûca** çün harekât / Irüp andan sevâbite berekât

zebân [10] dil, konuşma

M/31 Gonceye lutfıla dehân virdüñ / Sûsene şekkerîn **zebân** virdüñ

M/32 Ol dehân u **zebânıla** gül-zâr / Hamduñu rûz u şeb ider tekrâr

M/303 N’eyleyem lîk kesret-i eşgâl / Virdi gûyâyiken **zebâna** kelâl

M/464 Ger sorarsan **zebânı** bülbüldür / Ki âşiyân aña gonce-i güldür

M/1218 Nâr-ı şevkile kıl z**ebânum** germ / Ola kim kalb-i sahtını ide nerm

M/1460 Didi ‘aşk oldugında câna delîl / Evvelâ eyledi **zebânı** kelîl

M/1637 Yine ey dil kılup **zebânuñ** germ / Nâr-ı şevk ile hâtıruñ kıl nerm

M/1639 Âteş-efşân olup **zebân**-ı kalem / Demidür yaza ser-te-ser-i ‘âlem

M/1703 Yagdurup nârlar dehânuñdan / Şu‘le virsün gazab **zebânuñdan**

M/1724 Komadı lîk gayret-i şâhı / Ola anuñ **zebân** ü cân-gâhı

zeber [1] üst

M/2420 Olmayup lafz u ma‘nâsına habîr / Geh **zeber** kıla lafzını geh zîr

zebûn [7]

1. köle

M/610 Bu nice çeşm-i tünd-hûnîdür / Ki nice şâhlar **zebûnıdur**

2. aciz, zavallı

M/1385 Ey gam-ı ‘aşkile za‘îf ü **zebûn** / Beste-i halka-i kemend-i cünûn

M/1592 Oturup derdile **zebûn** u za’îf / Gamile kâmeti dü-tâ vü nahîf

M/1622 Kaldum işte bu resme zâr u **zebûn** / Derd-i hecrile hâl-i dîger-gûn

M/2069 Bu yana bülbül-i esîr ü **zebûn** / Derd-i hicrânile olup mahzûn

M/2124 Gerçi çok haste görmişem bu nahîf / Görmedüm ol kadar **zebûn** u za‘îf

M/2203 Gördi kim bir nizâr ü zâr ü nahîf / Mihnet ü derdile **zebûn** u za‘îf

zebûn itmek [1] yerle bir etmek

M/363 Kahrı düşmenleri **zebûn itdi** / Bağrını haşyetile hûn itdi

zebûn kılmak [1] düşkünleştirmek

M/382 Devlet ü ‘ömrini kılup efzûn / **Kıla** Hak düşmenin za‘îf ü **zebûn**

zebûn olmak [3] düşkün olmak

M/848 Neden **olduñ** bu resme zâr u **zebûn** / Bagruñı derdile kim eyledi hûn

M/951 Elem-i ‘aşkile **zebûn oldum** / Çâh-ı mihnetde ser-nigûn oldum

M/2015 Lîk yab yab **zebûn** u zâr **oldı** / ‘Askeri cümle târ-mâr oldı

zecr [7]

1. engel olma

M/353 ‘Adli esrâra kıldı **zecrile** kehr / Lutfı ahyâra virdi nef‘ile behr

M/1073 Ben esîr-i belâ vü **zecr** ü ‘anâ / Kendü zevkinde yâr-ı bî-pervâ

M/1567 Yüri var ol remîdeyi râm it / **Zecr** ü kahr itme lutf u in‘âm it

2. eziyet etme

M/1629 Bülbüli eylediler âlile sayd / Kıldılar ol garîbi **zecrile** kayd

M/1630 Virmege ol garîbe **zecr** ü ‘anâ / Âhenîn bir kafes kılup peydâ

M/1775 Yakdı kahr ile cümle a’yânın / Kurudup nâr-ı **zecr** ile kanın

M/2127 Çekdi bunca belâ vü **zecr** ü ‘anâ / Yüzümi görmek olmadı aslâ

zehr [5] zehir

M/995 Şîr virdükde agzuma mâder / **Zehr** olaydı n’olaydı şîr-i ter

M/997 Olmadı mı bir ef‘î-i semm-nâk / Ki beni eyleyeydi **zehri** helâk

M/1232 Bûy-ı ‘aşkuñ irüp meşâmmına / **Zehr**-i gam katdı dehr câmına

M/1395 **Zehr**-i hicrânı yiter itdüñ nûş / Câm-ı vaslile eyle cûş u hurûş

M/2335 Kime ki sunsa bir kaşık balı / İçirür aña **zehr**-i kattâlı

zehr-âb-dâde [1] zehirli su verilmiş

M/444 Gamze-i cân-sitân u bî-pervâ / Tîg-i **zehr-âb-dâdedür** gûyâ

zehresi çâk olmak [1] (korkudan) ödü kopmak, çok korkmak

M/75 İdemez gene zâtuñı idrâk / **Zehresi** ‘akl u fehmüñ **olur çâk**

zekan [1] çene

M/477 **Zekanı** kûy-ı hüsndür gûyâ / Zülfi ol gûya savlecân duta

zelîl [2] hakir görülen, aşağılanan

M/78 Yâ İlâhî günâh-kâr oldum / Nefs elinden **zelîl** ü hâr oldum

M/833 Sürinüp yüzi üzre hor u **zelîl** / Eyledi kûy-ı yâre ‘azm-i rahîl

zemâ'im [3] kötü haller

M/242 Oluben muttasıf **zemâ'imle** / Garka vardı tenüm cerâ'imle

M/2379 Bu iki vasfdur **zemâ'ime** asl / Bundan olur kamu **zemâ'im** fasl

zemân [3] zaman, dönem

M/1821 Zer **zemânında** bulmayup ragbet / Oldı yek-sân türâba bî-kıymet

M/1998 Bir mübârek **zemânda** şâh-ı güzîn / Şehr-i gül-zâre itdi 'azmi hemîn

M/2108 Gerçi çekdüñ belâ vü zahmet çok / İrdi vuslat **zemânı** mihnet yok

zemâne [7] zaman, devir

M/146 Şer'i virdi **zemâneye** revnak / Oldı zâhir yüzinde pertev-i Hakk

M/595 Buldugınca **zemâneden** fursat / Hoş geçerlerdi eyleyüp 'işret

M/1043 Pertevüñ kıldı 'âlemi rûşen / İtdi nûruñ **zemâneyi** gül-şen

M/1436 Nûr-ı zulmetle leyl sünbül-vâr / Olmışıdı **zemâne** sünbül-'izâr

M/1813 Reng-rezlikde hod olup mümtâz / Gösterürdi **zemânede** i'câz

M/2076 İtdi cevr-i **zemâne**-i gaddâr / Kafes-âsâ cihânı başuma tar

M/2325 Virdi el çün **zemâneden** fursat / İkilik gitdi buldılar vahdet

zemîn [5] yer, yeryüzü

M/983 İtdi kâ'im kıyâmeti kayyûm / Yâ dökildi **zemîne** cümle nücûm

M/1094 Âsmân hakkı vü **zemîn** hakkı / Yevm-i mev‘ûd ü yevm-i dîn hakkı

M/1110 İtdi zühre meger **zemîne** nüzûl / Ki anuñ çengine düşer bu usûl

M/1668 Şöyle kıldı **zemîne** tâbı eser / Ki kişi rûy-ı hâke kılsa güzer

M/1810 Berglerle **zemîne** salsa nukûş / Mâni hayrân olup ola bî-hûş

zemîn öpmek [1] padişahın huzurunda yerlere kapanmak, saygı göstermek bağlamında

M/823 Geldi gül hidmetine **öpdi zemîn** / Didi ey pâd-şâh-ı ‘adl-âyîn

zencîr [1] zincir

M/1521 Boynına takmaduñ mı **zencîri** / Kılmaduñ mı esîr o dil-gîri

Zengûli [1] Zengüle. Türk mûsikîsinde bir makam

M/1442 Gâh Gazzâl‘dan virüp âvâz / Gâh **Zengûli’ye** olup dem-sâz

zer [13] altın

M/563 Oldugıyçün **zer** elde câmı anuñ / Oldı zerrîn kadehde nâmı anuñ

M/1000 ‘Acebâ yok mıyıdı bir reh-zen / Tama‘ vü hırs ü zîver ü **zerden**

M/1037 Gerçi yokdur elinde sîmile **zer** / Eşk-i çeşmiyle rûy-ı zerdi yeter

M/1821 **Zer** zemânında bulmayup ragbet / Oldı yek-sân türâba bî-kıymet

M/1825 Sararup havfıyıla cümle **zerân** / Oldı gül-şen dükân-ı reng-rezân

M/1835 Bu sözi gûş idince şâh-ı hazân / Oldı şevkile zer-feşân çü **zerân**

M/1851 Virdi gül-zâre revnak u zîver / Saçdı rûy-ı zemîne cûdile **zer**

M/1860 Lîk ol şâh eyleyüp ihsân / Başlarına **zer** eyledi efşân

M/1863 Şol kadar hâke **zer** nisâr oldı / **Zer** ayaklarda hâk-sâr oldı

M/2234 La'l ü **zer** saçdı pâyine bî-hadd / İtdi in'âm ü lutfını bî-'add

M/2235 Ehl-i gül-zâre **zer** nisâr oldı / **Zer** ayaklarda hâk-sâr oldı

zerâfet [3] incelik, zerafet

M/1124 Serve hâlin sorup nezâketile / Hep haber aldı bir **zerâfetile**

M/1854 Bilüp ahvâli hep **zerâfetle** / Hoş-haber aldı bir nezâketle

M/2179 Yüri şâh-ı cîhân'a 'izzetile / Her tarafdan söz aç **zerâfetile**

zer-bahş [2] altın bağışlayan

M/1802 Meger olmışdı bir şeh-i **zer-bahş** / Nice **zer-bahş** dehre zîver-bahş

zerd [2] sarı

M/1814 Dilerse berg-i sebzi kudret ile / Surh ü **zerd** eyler idi san'at ile

M/1909 Rûyı havfumla **zerddür** anuñ / Demi kahrumla serddür anuñ

zerd eylemek [1] sarartmak

M/1872 Kıssa derdine **eyleyen** ruhı **zerd** / Böyle urdı bu arada dem-i serd

zerd olmak [2] sararmak

M/1144 **Olmasun** ‘aşkum ile çihresi **zerd** / Yok yire dögmesin diñ âhen-i serd

M/2388 Olsa ifrât-ı şehvet ey ser-i merd / Cisme irüp tagayyür **olur zerd**

zer-feşânlık [3] altın saçmak

M/1803 ‘Adl ü cûd ile ‘âleme vâlî / **Zer-feşânlıkda** rütbesi ‘âlî

M/1806 **Zer-feşânlıkdı** dâ’imâ kârı / Bezl idi halk-ı ‘âleme varı

M/1847 ‘Arz-ı cûd ile **zer-feşânlık** kıl / ‘İzz ü kadr ile kâm-rânlık kıl

zer-feşân olmak [1] altın saçmak

M/1835 Bu sözi gûş idince şâh-ı hazân / **Oldı** şevkile **zer-feşân** çü zerân

zerrât [2] zerreler

M/73 Saçdı mihr-i cemâli ‘âleme nûr / Buldı **zerrât**-ı kâ’inât zuhûr

M/162 Gerçi ‘Îsî’den oldı hayy emvât / Cümle **zerrâta** andan irdi hayât

zerre [10] çok küçük parçacık

M/698 Hâsılı ‘aşk elinde mecbûram / **Zerrece** ihtiyârdan dûram

M/820 Kılmadı **zerrece** nasîhat sûd / ‘Aşkile yakdı cânı niteki ‘ûd

M/855 Ol cemâl ile mihrden enver / **Zerreden** ben kemîne vü kem-ter

M/953 Yandum artık firâka tâkat yok / **Zerrece** iştiyâka tâkat yok

M/1013 Di ki ey âf-tâb-ı ‘âlem-tâb / Kaldı zulmetde **zerre**-i bî-tâb

M/1313 Yüzine gülmedi gül-i zîbâ / İrmedi **zerre** deñlü bûy-ı vefâ

M/1762 İrdi şâh-ı bahâra çün bu haber / Kalmadı **zerre** deñlü kudret ü fer

M/2140 Ne tarîkile ola fethü’l-bâb / İre hûrşîde **zerre**-i bî-tâb

M/2274 Bunca demdür çeküp cefâ benden / Görmedüñ **zerrece** vefâ benden

M/2328 Gelmeyüp gözlerine **zerrece** hâb / İçdiler subh olınca bâde-i nâb

zerre denlü [4] zerre kadar, hiç

M/880 Didi ey Hızr-dem huceste-kadem / Komaduñ **zerre deñlü** sînede gam

M/1208 Görmedüm **zerre deñlü** bûy-ı vefâ / Lîk gördüm hezâr cevr ü cefâ

M/1508 Didi ey hâr kanı gayret ü ‘âr / Kalmadı **zerre deñlü** bizde vakâr

M/1987 Gelmesün **zerre deñlü** kalbüñe gam / Olmasun hâtıruñ gamile dijem

zerrîn [1] altın

M/1861 Eyleyüp her birine ‘izzetler / Virdi **zerrîn** latîf hil‘atler

zerrîn kadeh [2] altın kadeh

M/563 Oldugıyçün zer elde câmı anuñ / Oldı **zerrîn kadehde** nâmı anuñ

M/1282 Aldı **zerrîn kadeh** ele nergis / Toldı şevkile ser-te-ser meclis

zerrîn tâc [1] altın taç, parlak taç

M/30 Nergise bir gedâ iken gözü aç / Virdüñ ihsânuñ ile **zerrîn tâc**

zevâl irmek [2] son bulmak

M/1253 Hecre düşse kemâl irür ‘aşka / Vasla irse **zevâl irür** ‘aşka

M/2172 Ger diñilse bu zevk ü şevk hayâl / Az müddetde niçün **irdi zevâl**

zevk [22]

M/203 Eyleyüp **zevk** u şevk-ile âheng / Urdı dâmân-ı lutf u cûdına çeng

M/313 Belki olup müdâm şekker-hâ / **Zevkile** şevkile olur gûyâ

M/337 İşidüp ol sözi idüp makbûl / **Zevkile** şevkile olup meşgûl

M/675 Bir zamân turdı istımâ‘ itdi / Şevk ü **zevkile** çok semâ‘ itdi

M/689 Sözini gûş idüp anuñ Bülbül / Eyledi **zevk** ü şevkile gulgul

M/870 Cûy-ı dil-cûy idüp bu sözleri gûş / İtdi kalbi safâ vü **zevkile** cûş

M/875 Nefesüñden irişdi cânuma **zevk** / İdeyin meclis-i Gül’e seni sevk

M/906 Bir hüner sâhibi kemâl ehli / Bir safâ ıssı **zevk** ü hâl ehli

M/937 Gül’i yâd eyleyüp hurûşa gelüp / **Zevk** ü şevkile kalbi cûşa gelüp

M/1073 Ben esîr-i belâ vü zecr ü ‘anâ / Kendü **zevkinde** yâr-ı bî-pervâ

M/1290 İtdiler şevkile terennümler / Kıldılar **zevkile** tekellümler

M/1417 Dâlı oldı delîl devletine / Zâlı hem dâll **zevk** ü lezzetine

M/1438 Meger ol gice bülbül-i nâlân / Şevk ü **zevkile** hurrem ü handân

M/1632 Oldı bülbül kafesde çün mahbûs / **Zevk** ü râhatdan oluban me'yûs

M/1979 Terk idüp **zevk** ü râhat-ı hazeri / Çeke bu resme zahmet-i seferi

M/2037 Yine gül-şen bezendi zînetile / Toldı âfâk **zevk** u râhatile

M/2041 İşleri rûz u şeb olup 'işret / Kıldılar **zevk** ü şevkile sohbet

M/2100 İdicek bu kelâmı bülbül gûş / **Zevk** ü şevkile kıldı cûş u hurûş

M/2166 Didi idüp ta'accüb-i bisyâr / Kanı ol **zevk** ü lezzet-i dîdâr

M/2172 Ger diñilse bu **zevk** ü şevk hayâl / Az müddetde niçün irdi zevâl

M/2239 **Zevkile** açılup cihân çü gül / Halk olmışidi şevkile bülbül

M/2320 İki başdan olup mahabbetler / Zâhir olurdı **zevk** ü lezzetler

zevk almak [1]

M/517 Eyledi bir mu'allime anı sevk / Tabı tâ hân-ı 'ilmden **ala zevk**

zevk itmek [2]

1. keyfi yerine gelmek

M/299 Çünki bu hoş kelâmı gûş itdüm / **Zevk idüp** şevkle hurûş itdüm

2. tadına varmak

M/1252 **Zevk iden** derd-i 'aşk lezzetini / İstemez sıhhat ü selâmetini

zevk u safâ [3] zevk ve şevk

M/309 Nice olsun keşîde **zevk u safâ** / K'ola söz 'arsasında kûy-ı riyâ

M/1309 Anda gül **zevkile safâlarda** / Bunda bülbül gam u belâlarda

M/1431 Geldi **zevk u safâyıla** vecde / Hâke yüz sürdi eyledi secde

zevk u safâ irmek [2] canlanıp şenlenmek

M/279 Bu kelâmı çü eyledüm ısgâ / **İrdi** kalb-i hazîne **zevk u safâ**

M/2010 Gördi çün bu hevâyı şâh-ı şitâ / **K'irdi** erbâb-ı bâga **zevk u safâ**

zevk virmek [1] zevk vermek

M/1106 Gûşına irdi bir latîf sadâ / Ki **virür** câna **zevk** ü kalbe safâ

Zeyd [1] erkeği temsil eden genel isim

M/1894 Üşüdüp zulmı 'Amr'ı vü **Zeyd'i** / Gününe göre kürkini geydi

zeyn olmak [1] süslenmek

M/2366 Şehr-i gül-şen ki eyledüm tekrâr / Ten dürür **k'oldı zeyn** çün gül-zâr

zeyn virmek [1] süslemek

M/2400 Bu gül-istâna **virdi** zîver ü **zeyn** / Kıldı nergislerini kurre-i 'ayn

zıdd [1] aksi, tersi

M/1420 Sadı sâfî safâyı müş'irdür / Zad'ı **zıdd**-ı cefâyı müş'irdür

zıll [1] gölge

M/1342 Gerçi ma‘şûka virdi ‘izzeti Hak / ‘Âşıkuñ **zıllıdur** aña revnak

zıll-ı sa’âdet [1] mutluluğun gölgesi

M/209 Gün gibi tâli‘i olup mes‘ûd / Oldı **zıll-ı sa‘âdeti** memdûd

zîb bulmak [3] süslenmek

M/441 ‘Ayn-ı abherdürür ki bâğ-ı cemâl / **Buldı** ol ‘abherile **zîb** ü kemâl

M/494 Nâhunı berg-i güldürür gûyâ / Şâh-ı gül üzre **buldı zîb** ü behâ

M/527 Geçdi evreng-i devlete şeh-i mihr / Gül gibi **buldı zîb** mülk-i sipihr

zîbâ [4] süslü, güzel

M/2 Gül-şen-i cân anuñla **zîbâ**dur / Bülbül-i dil anuñla gûyâdur

M/620 Bir benüm gibi hüsnile **zîbâ** / Bu letâfetde dil-ber ü ra‘nâ

M/1341 Hüsnile gerçi gül dürür **zîbâ** / Lîk bülbül virür zuhûrı aña

M/2433 Geç şikâyetden eyle şükr-i Hudâ / K’oldı âhir bu nüsha-i **zîbâ**

zîbâ olmak [2] süslenmek

M/60 Yine **zîbâ olurdı** her dil-ber / Düşmese ger cemâline mezher

M/334 Gül ki **olup** cemâlile **zîbâ** / Bülbül olmışdurur aña şeydâ

zîb virmek [3] süslemek

M/2253 Sohbet esbâbın itdiler tertîb / **Virdiler** bezm-i bâga zîver ü **zîb**

M/2346 Kanı Cemşîd ki eyleyüp tertîb / Dehre **virmişdi** ‘akl u fikrile **zîb**

M/2411 **Virüp** efsânesine ‘aklum **zîb** / Lafz u ma‘nâsın eyledüm terkîb

zihî [1] ne güzel

M/768 Dir gören hüsnini olup meyyâl / Bârek-allâh **zihî** cemâl ü celâl

zihin [1] kavrayış

M/909 Bir musâhib harîf ü yâr-ı zarîf / Meşrebi sâf ü **zihni** pâk ü latîf

zî-kerem [1] ne büyük cömertlik

M/2154 **Zî-kerem** kim müyesser itdi Kerîm / Gördi sıhhat yüzini kalb-i sakîm

zikr [2] ismini söylemek, anmak

M/1061 Fikri sensen dilinde subhile şâm / **Zikri** sensen yine dilinde müdâm

M/1952 Nice bir **zikr**-i fürkat ü mihnet / Şükr kıl irdi müddet-i vuslat

zikr eylemek [1] ismini söylemek, anmak

M/1143 Nâmumı rûz u şeb ne **zikr eyler** / Vasl olam mı sanur ne fikr eyler

zikr itmek [1] (Allah'ı) anmak

M/108 **Zikr idüp** lâ ilâhı dil her-gâh/ Ola meşhûdı dâ'im illallâh

zillet [7]

1. hakirlik

M/702 **Zillet**-i 'aşk virdi istignâ / Bir oldı yanumda şâh u gedâ

M/706 Sanma **zillet** ki 'aşk devletdür / Devlet-i dehr 'ayn-ı **zilletdür**

M/1050 Hâk-i kûyına var mezelletile / Pâyine sür yüzüñi **zilletile**

M/1085 Dil-berüñ 'izzet ü celâli içün / 'Âşıkuñ **zillet** ü melâli içün

M/1607 Seni kim saldı hâke **zilletle** / Seni kim yakdı dâğ-ı hasretle

M/2340 Devletinüñ nihâyeti letdür / Lezzeti kalbe 'ayn-ı **zilletdür**

2. kelimenin kendisi

M/2427 Yaza dâ'im mahabbeti mihnet / Kıla cehlile lezzeti **zillet**

zilletde olmak [1] sıkıntıda olmak

M/684 Bu kemâl ile sen bu hâletde / Neden **olmak** bu resme **zilletde**

zindân olmak [1] eve hapsolmak

M/1944 Hâsılı şiddet ile toldı cihân / **Oldı** her şahsa hânesi **zindân**

zînet [1] süs

M/2037 Yine gül-şen bezendi **zînetile** / Toldı âfâk zevk u râhatile

zînet-efzâ [1] süsünü artıran, süsleyen

M/23 Meclis-ârâ-yı bezm-gâh-ı çemen / **Zînet-efzâ-yı** sohbet-i gül-şen

zînet bulmak [1] süslenmek, güzelleşmek

M/3 Oldı her harfi bir gül-i rengîn / **Buldı zînet** anuñla gül-şen-i dîn

zînet içün [1] süslemek amacıyla

M/436 Hüsn ta‘lîm-hânesine hemân / **Zînet içün** konılmış iki kemân

zînet virmek [3] süslemek

M/258 Bir seher kim nesîm-i cân-perver / Dehre **virmişdi zînet** ü zîver

M/1025 Didi ey subh-ı sâdık-ı enver / **Virdi** sıdkuñ cihâna **zînet** ü fer

M/2242 Kendüye **virdi** zîver ü **zînet** / Üstine geydi bir yeşil hil‘at

zîr [3]

1. tambur vb. sazların en ince ses veren teli (Kubbealtı Lugatı, 2024).

M/1444 Bu makâmâtı seyr idüp her-dem / Gâh **zîr** itdi nagmesin geh bâm

M/2051 Gice gündüz olup kafesde esîr / Nâlesin gâh bâm kılur geh **zîr**

2. alt

M/2420 Olmayup lafz u ma‘nâsına habîr / Geh zeber kıla lafzını geh **zîr**

zîr ü zeber itmek [1] altüst etmek

M/766 Gözleri her kime ki kılsa nazar / Rüstem olursa **ider zîr ü zeber**

zîr ü zeber olmak [1] altüst olmak

M/1833 İrdi nâ-gâh gûşına bu haber / Ki **olup** şehr-i bâg **zîr ü zeber**

zî-saadet [1] ne büyük mutluluk

M/2152 **Zî-sa‘âdet** ki el virüp ikbâl / İtdi mâh-ı kemâl ‘arz-ı cemâl

zî-safâ [1] ne büyük mutluluk

M/2153 **Zî-safâ** kim irüp gama pâyân / Oldı tebdîl vuslata hicrân

zîver [1] süs

M/1000 ‘Acebâ yok mıyıdı bir reh-zen / Tama‘ vü hırs ü **zîver** ü zerden

zîver-bahş [1] süslemek

M/1802 Meger olmışdı bir şeh-i zer-bahş / Nice zer-bahş dehre **zîver-bahş**

zîver irmek [2] süslenmek

M/275 ‘Âleme **irdi** revnak u **zîver** / Bâğa gel eyle sun‘-ı Hakk’a nazar

M/371 Ey kerem kânı sensin ol server / **K’irdi** ‘adlüñle ‘âleme **zîver**

zîver virmek [9] süslemek

M/121 Çün tarîkatde viresün dile fer / Hem şerî‘atle **vir** baña **zîver**

M/258 Bir seher kim nesîm-i cân-perver / Dehre **virmişdi** zînet ü **zîver**

M/600 **Virmege** hüsn bâğına **zîver** / Urdı başına la‘lden efser

M/999 Şefkatinden ya tıfl iken mâder / **Virdüginde** libâsile **zîver**

M/1588 Sûret-i kıssaya **viren zîver** / Böyle virdi bize bunda haber

M/1851 **Virdi** gül-zâre revnak u **zîver** / Saçdı rûy-ı zemîne cûdile zer

M/2242 Kendüye **virdi zîver** ü zînet / Üstine geydi bir yeşil hil‘at

M/2253 Sohbet esbâbın itdiler tertîb / **Virdiler** bezm-i bâga **zîver** ü zîb

M/2400 Bu gül-istâna **virdi zîver** ü zeyn / Kıldı nergislerini kurre-i ‘ayn

ziyâ [2] ışık

M/1092 Şem‘-i mâhuñ **ziyâsı** hakkıyçün / ‘Âlemüñ rûşenâsı hakkıyçün

M/2303 Yakdı yir yir çerâglar Nergis / Oldı rûşen **ziyâyıla** meclis

ziyâ salmak [1] aydınlatmak

M/1243 Âftâbe ne ‘âr lâhik ola / **Salsa** ger hâne-i fakîre **ziyâ**

ziyâ virmek [1] ışık salmak

M/431 Zühredür burc-ı kavsda gûyâ / Meh ü mihr üzre togdı **virdi ziyâ**

ziyâd eylemek [1] eklemek

M/1722 Didi kendüye olanı fermân / Ne **ziyâd eyledi** vü ne noksân

ziyâde [3]

1. başka, gayrı

M/963 Gördi gamdan **ziyâde** mahremi yok / Eşk-i çeşminden özge hem-demi yok

2. fazlaca

M/1071 Saña ma‘lûmdur benüm hâlüm / Müşkil oldı **ziyâde** ahvâlüm

M/2322 Vardugınca olup **ziyâde** tarab / Mest olanlar açıldı bir bir hep

ziyâde olsun [1] artmak, çoğalmak

M/1993 Şeref-i tahtile olup pîrûz / **Ola** kadrüñ **ziyâde** rûz-be-rûz

ziyâd olmak [1] artmak

M/1650 **Oldı** günden güne zuhûrı **ziyâd** / Saldı dünyâya âteş-i bî-dâd

ziyâfet [1] şölen

M/1976 Oldı çün kim **ziyâfet** emri tamâm / İrdi teftîş-i hâle sevk-i kelâm

ziyâfet eylemek [1] ziyafet düzenlemek

M/1975 Nice gün **eyleyüp ziyâfetler** / İtdi ol şâha ‘izz ü hürmetler

ziyân [1] zarar

M/1462 Didi yoklukdur ‘âşıka maksûd / Sûd ‘ayn-ı **ziyân ziyândur** sûd

zuhûr [2] meydana çıkma

M/1650 Oldı günden güne **zuhûrı** ziyâd / Saldı dünyâya âteş-i bî-dâd

M/2033 Toldı ‘âlem behişt gibi sürûr / Sular oldı safâda ‘ayn-ı **zuhûr**

zuhûr bulmak [1] belirmek, ortaya çıkmak

M/73 Saçdı mihr-i cemâli ‘âleme nûr / **Buldı** zerrât-ı kâ’inât **zuhûr**

zuhûr itmek [4] ortaya çıkmak, görünmek, belirmek

M/58 Hûblar hüsnünü idüp meşhûr / Âfitâb-ı cemâlüñ **itdi zuhûr**

M/1617 ‘Aşkile hâkden **zuhûr itdüm** / Dehre ol vechile ‘ubûr itdüm

M/1867 Gerçi kim lutfı çok **zuhûr itdi** / Giderek kahrı çün sudûr itdi

M/1877 Sadmet-i kahrı çün **zuhûr itdi** / Cümle-i halkı bî-huzûr itdi

zuhûr kılmak [2] göstermek

M/1896 Hâsılı **kıldı** ol şeh-i pür-şûr / Az müddetde ‘âlem içre **zuhûr**

M/1980 Nice **kıldugını** temûz **zuhûr** / Saldugın şehr-i gül-şene şer ü şûr

zuhûr virmek [1] ortaya çıkartmak

M/1341 Hüsnile gerçi gül dürür zîbâ / Lîk bülbül **virür zuhûrı** aña

zulm [21] zulüm

M/118 Dimezem **zulm**ile dalâlet vir / Cümle ef‘âluma ‘adâlet vir

M/147 Gark idüp zulmet içre **zulm** ü günâh / Halkuñ olmışdı ekseri güm-râh

M/614 Bu nice gamzedür k’olup hûn-rîz / İtdi tîgini **zulmile** ser-tîz

M/949 Kasd idüp câna gamze-i hûn-rîz / **Zulm** şemşîrin eyledi ser-tîz

M/971 Nedür ey şeb bu **zulm** ü zulmetler / Câna bu deñlü derd ü mihnetler

M/1001 Çeküben tîg-i **zulmı** bî-pervâ / Başumı tenden eyleyeydi cüdâ

M/1180 Ref‘ idüp **zulm**-i zulmeti Mevlâ / Rûz gösterdi rûy-ı mihr ü vefâ

M/1656 Âteş-i **zulmi** tutdı dünyâyı / Kıldı âteş-gede her arayı

M/1665 Tâb-ı **zulmı** çü başdan aşdı / Cûylar kızdı kaynadı taşdı

M/1666 **Zulmı** cellâdı eyleyüp rence / Kılmaga cümle halka işkence

M/1875 Hâsılı i‘tidâlden bîrûn / Tab‘-ı serdile halka **zulmi** füzûn

M/1879 Dûzah-ı germi gerçi eyler berd / Lîk ider **zulmı** dehri dûzah-ı serd

M/1884 **Zulm** ü kahrı çü başına üşdi / Kaçdı hep halk âteşe düşdi

M/1886 Yolları tutdı **zulm** ü âzârı / Urdı bagrına evlerüñ nârı

M/1888 **Zulm** ü kahrından olmaga me'men / Gül-şen olmışdı gûşe-i kül-hen

M/1894 Üşüdüp **zulmı** 'Amr'ı vü Zeyd'i / Günine göre kürkini geydi

M/1898 'Ayn-ı **zulm** içre eyleyüp ihsân / Oldı dest-i sehâsı sîm-efşân

M/1937 Halka idüp bürûdetin zâhir / Şiddet ü **zulmı** idicek vâfir

M/2001 **Zulm** ü kahrile olup âzürde / Ehl-i bâg olmışıdı pejmürde

M/2009 Oldı **zulm**-i şitâyı çün dâfi' / Cümle bâg ehli oldılar tâbi'

M/2019 Gitdi **zulm** irdi 'âleme revnak / Zahikü'l-bâtıl oldı câ'ü'l-hak

zulmânî [2] karanlık

M/1009 Dehri tutmışdı şâm-ı **zulmânî** / Makdemüñ irdi kıldı nûrânî

M/1179 Bir seher-geh ki leyl-i **zulmânî** / Ref' olup irdi subh-ı nûrânî

zulmet [15]

1. karanlık

M/147 Gark idüp **zulmet** içre zulm ü günâh / Halkuñ olmışdı ekseri güm-râh

M/171 Sâye **zulmetden** oldı çünki bedîd / Nûrdan sâye eyleme ümmîd

M/220 Ref' olup setr-i **zulmet**-i kesret / Oldı tâbende pertev-i rahmet

M/933 Bir gice kim çü baht-ı 'âşık-ı zâr / Dehri tutmışdı **zulmet**-i şeb-i târ

M/965 **Zulmet**-i şeb cihânı târ itmiş / Başına 'aşk dehri tar itmiş

M/966 Bir yaña derd-i **zulmet**-i şeb-i târ / Bir yaña kahr-ı baht-ı nâ-hem-vâr

M/1011 Şeb-i **zulmetde** kalmışam güm-râh / Baña olgıl delîl ü göster râh

M/1436 Nûr-ı **zulmetle** leyl sünbül-vâr / Olmışıdı zemâne sünbül-‘izâr

M/1093 Âf-tâb-ı cihân-fürûz hakkı / **Zulmet**-i şâm ü nûr-ı rûz hakkı

2. çaresizlik, çaresiz bırakmak

M/99 Koma **zulmetde** cân-ı güm-râhı / Baña nûruñla rûşen it râhı

M/968 Gördi bu **zulmetüñ** nihâyeti yok / Hîç subh-ı safâ ‘alâmeti yok

M/971 Nedür ey şeb bu zulm ü **zulmetler** / Câna bu deñlü derd ü mihnetler

M/1010 Koma **zulmetde** kalb-i nâ-şâdı / Kûy-ı dil-dâre ol baña hâdî

M/1180 Ref‘ idüp zulm-i **zulmeti** Mevlâ / Rûz gösterdi rûy-ı mihr ü vefâ

M/2018 Yine olup makâmına râci‘ / **Zulmeti** oldı bâgdan râfi‘

zulmet bürümek [1] karanlık çökmek

M/967 **Bürümişdi** cihânı **zulmet**-i şeb / Hâbe varmışdı dîde-i kevkeb

zulmetde kalmak [1] karanlıkta kalmak

M/1013 Di ki ey âf-tâb-ı ‘âlem-tâb / **Kaldı zulmetde** zerre-i bî-tâb

zûr [1] kuvvet, güç

M/483 **Zûr**-ı bâzûyıla o şâh-ı cihân / Boynuma ger iderse yüz biñ kan

zurafâ [1] zarif kişiler

M/2405 **Zurafânuñ** enîsi olsa sezâ / ‘Urefânuñ celîsi olsa revâ

zübde [2] öz

M/131 Fıtrat-ı kâ’inât-ı ‘illet-i tâm / **Zübde**-i çâr-cism ü heft-ecrâm

M/154 **Zübde**-i Kün-fekân Muhammed’dür / Gevher-i lâ-mekân Muhammed’dür

zücâc [1] cam

M/1827 Germ-tab‘ idi lîk serd-mizâc / Âb idi geh safâda gâh **zücâc**

zühd [1] ibadet

M/82 Bu hevâyıla nûş idüp bâde / Hırmen-i **zühdi** virmişem bâde

zühre [4] Kervankıran, Çobanyıldızı. Arza yakın ve üçüncü gökte yer alan seyyâre (Onay, 2009: s. 501).

M/202 Oldı çün kim üçünci kasra revân / Şevk-ile **zühre** çarha girdi hemân

M/391 İşidüp **Zühre** sâzuñ âhengin / Yerlere çala reşkile çengin

M/431 **Zühredür** burc-ı kavsda gûyâ / Meh ü mihr üzre togdı virdi ziyâ

M/1110 İtdi **zühre** meger zemîne nüzûl / Ki anuñ çengine düşer bu usûl

Züleyhâ [1] Mısır azizinin eşi. *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsinin kadın kahramanı (Zavotçu, 2006: s. 588).

M/1566 Hazret-i Yûsuf'a ne 'ayb u ne 'âr / Biñ **Züleyhâ** olursa 'aşkile zâr

zülf [7] saç

M/7 Lâm'ı kim anda dâl ü devlet var / Oldı bağ-ı vefâda **zülf**-i nigâr

M/64 **Zülf**-i mahbûbu bend bend itdüñ / Her kılın 'âşıka kemend itdüñ

M/423 **Zülfi** kim fitnede ser-âmeddür / Dil-i miskîne 'ömr-i mümteddür

M/477 Zekanı kûy-ı hüsndür gûyâ / **Zülfi** ol gûya savlecân duta

M/479 Gerdeni oldı şem'-i kâfûrî / **Zülfi** dûdî vü çehresi nûrî

M/1063 Küfr-i **zülfüñi** eylemişdür dîn / İstemez dahı mezheb ü âyîn

M/1472 Didi niçün sözüñ perîşândur / Didi fikrümde **zülf**-i cânândur

zülf-i 'anber-âsâ [1] amber kokulu saç

M/611 Bu nice **zülf-i 'anber-âsâdur** / K'aña hep ehl-i 'akl şeydâdur

zülf-i dil-ber [4] sevgilinin saçı

M/373 Yola inüp kimesne basmaz râh / **Zülf-i dil-ber** meger ki geh ü bî-geh

M/588 **Zülf-i dil-ber** gibi kemend-endâz / Sâhir ü fitne-cû hiyel-perdâz

M/590 Fitnesi çok firîbi bî-had idi / **Zülf-i dil-ber** gibi ser-âmed idi

M/2105 Sebeb oldur bu kaydile bende / K'olmışam **zülf-i dil-bere** bende

zümre [1] camia

M/249 Hâsseten reh-revân-ı râh-ı savâb / Pîşvâyan-ı **zümre**-i ashâb

zümürrüd [1] zümrüt - yeşil rengi bağlamında

M/892 Bir **zümürrüd**-hisâr u sebzâ-reng / Heşt gûşe niteki heft evreng

zünnâr [1] vaktiyle Hristiyan keşişlerin çıplak tenin üzerine kuşandıkları kıldan kaba ve sert kuşak (Şemseddin Sâmi, 2009: s. 687).

M/2251 Fitneyi koya sünbül-i tarrâr / ‘Akd-i hidmetde kuşana **zünnâr**

SONUÇ

Tezin mevcut halinde öncelikle beyitler tek satır haline getirilerek numaralandırılmıştır. Daha sonra anlam-bağlam ilişkisi ile ortaya konan tanık sözcüklerin sıralamasında alfabetik bir sıralama esas alınmış olup madde başları kenardan başlatılmıştır. Bağlamlı dizin sözlüklerinin amacı standart sözlükler gibi söz varlığını oluşturan dil ögelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için kelime kökeni, türü bilgilerini gösteren kısaltmalar kullanılmamıştır. Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* mesnevîsi sözlüğünü oluşturan bütün söz varlıklarının sıklıkları köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Söz varlığını oluşturan tanıklar sıralanırken önce alfabetik sıralama sonra beyit sıralaması esas alınmıştır.

Bazı tanıklardaki işlevsel anlamlar ortaya çıkarılırken alt kategorik anlamlar da özellikle belirtilmiştir. Deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler gibi dil ögelerini belirtmek için ayrıca kısaltma verme yoluna gidilmemiştir. Anlamlandırmada zorlamaya gidilmemiş, bunun yanında manası açık olan, günümüzde de aynı mana ile kullanılan bazı tanıklara standart sözlüklerde olduğu gibi bir anlam verilmeye çalışılmamış, mana kısmı boş bırakılmıştır.

"Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" tezi ile ele alınan mesnevînin söz varlığı, eserdeki kelimelerin kullanıldıkları bağlama göre nasıl bir mana muhteva ettiği, bu manalar arasındaki ayrıntılar ve nasıl bir çağrışım alanı kazandığı ortaya koyulmaya çalışılmış, böylece mesnevînin işlevsel sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmamızda Fazlî'nin eserinde kullandığı zengin kelime hazinesiyle sözcüklere kattığı anlamlar birleştirilerek şairin kendine özgü söz varlığını açığa

çıkartılmıştır. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük yöntemi hakkında detaylı okumalar yapılmış, yöntem hakkında eserde bilgi vermek için çeşitli kaynaklara ulaşılmıştır. Kara Fazlî'nin hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde durmak amacıyla detaylı literatür taraması yapılmış, yazar hakkında bilgi muhteva eden kaynaklar temin edilmiş, Kara Fazlî'nin hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulmuştur. "Sözlük" bölümünde ise tamamlanan çalışma "Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" şeklinde yer almıştır.

"Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)" tezi ile ele alınan mesnevîde eserin söz varlığını oluşturan tanıkların kullanım sıklıklarının verilmesi, üslup çalışmaları için çok sağlam ve somut veriler teşkil edecektir. Çalışmada Fazlî'nin eserinde kullandığı zengin kelime hazinesiyle sözcüklere kattığı anlamlar birleştirilerek şairin kendine özgü söz varlığını açığa çıkartılmıştır. Klasik Türk şiiri çalışmalarında şairlerin neyi söylediğinden çok nasıl söylediğinin üzerinde durulması önem taşıdığı için ayrıca bu çalışmanın Fazlî'nin üslûbunu belirlemede önemli bir rolünün olabileceği düşünülmektedir.

Bağlamlı dizinin, şairin günlük dildeki malzeme ile atasözleri, deyimler, kalıplaşmış ifadeler, alıntılar vb. dilsel ögeleri nasıl sanat diline (edebî dil) dönüştürdüğünü, bunu hangi bağlamlarda gerçekleştirebildiğini de anlamaya olanak sağlayacaktır. Bu çalışmayla 16. yüzyıl Osmanlı kültürü ile ilgili çok önemli kültür ögeleri de tespit edileceği, yazarın üslûbu ve sanatı hakkında bilgiler vermenin yanı sıra ortaya çıkarttığımız tanıklar ve bağlamsal anlamları ile söz konusu mesnevînin anlamlandırılmasına kolaylık sağlayacağı, bununla birlikte benzer çalışmalarda, aynı unsurları anlamlandırma hususunda bir referans olacağı ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Hakkında

Acar, Serper (2009). Necati Bey Divanı Sözlüğü (Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük). Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Akalın, Şükrü Halûk (2010). "Sözlük Bilimi ve Sözlükçülük." Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, (98), 162-169.

Aksan, Doğan (2009). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK Yayınları.

Bayrav, Süheylâ (1969). Yapısal Dilbilim. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

İmer, Kamile, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy (2011). Dilbilim Sözlüğü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Öztürk, Furkan (2007). Baki Divanı sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şenödeyici, Özer (2011). Naili Divanı Sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şenödeyici, Özer (2017). "Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği." Journal of Turkish Language and Literature, 3(1), 282-306.

Vardar, Berke (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yay.

2. Kara Fazlî Üzerine Yapılan Çalışmalar

Özkat, Mustafa (2005). Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin). Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Özkut, Sülün(1949). Fazlî'nin *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi. Mezuniyet tezi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Öztekin, Nezahat (1987). Fazlî: *Gül ü Bülbül*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öztekin, Nezahat (2002). Fazlî: *Gül ü Bülbül*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Zavotçu, Gencay (1990). Kara Fazlî ve *Gül ü Bülbül* Mesnevîsi. Bitirme tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Zavotçu, Gencay (1995). Bir Şair ve Bir Klasik: Fazlî, *Gül ü Bülbül*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Matbaası.

Zavotçu, Gencay (1997). Türk Edebiyatı'nda *Gül ve Bülbül* Mesnevîleri (Mukayeseli Çalışma). C.I-II. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

3. Kitaplar

Eyuboğlu, İsmet Zeki (1994). Divan Şiiri 1, İstanbul: Say Yay.

Guiraud, Pierre (1999). Anlambilim. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yay.

Gürsoy Naskali, Emine (2018). Çiçek Kitabı, İstanbul: Dergâh Yay.

Tek, Abdürrezzak (2008). Tasavvufî Mertebeler -Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî Örneği-. Bursa: Emin Yayınları.

Tekcan, Münevver (2005). Bayram Han'ın Türkçe Divanı. İstanbul: Bulut Yay.

Tekcan, Münevver (2007). Hakîm Ata Kitabı. İstanbul: Beşir Yayınevi.

Yılmaz, Ozan (2022). Kara Fazlî, Gül-ü Bülbül. İstanbul: Kapı Yay.

4. Makaleler, Bildiriler

Açıl, Berat (2015). "Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 5, 1-28.

Aksoy, Erol (2022). "'Kadeh Duası' Çevresinde Gelişen İnanışların Sanal Dünyadaki Yansımaları." Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 12(1), 113-127.

DOI: https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1002090

Babacan, İsrafil (2019). "Ferheng-i Istılâhât-ı Nücûmî ve Divan Şiiri Araştırmaları Açısından Önemi." Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD], 2(1), 109-124.

Bahadır Öztürk, Tuba (2021). "Uzak Doğu'dan Batı'ya Miskin Seyahati." 5. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu. s.269-278.

DOI: https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1002090

Baskın, Sami (2014). "Türkiye ve Dünyada Sözlük Bilimi: Tanımı, Kapsamı ve Diğer Bilimlerle İlişkisi." International Journal of Language Academy, 5, 445-457.

Bilgin, Emrah (2020). “Divan Şiirinde Geçen Musiki Istılahlarına Dair Genel Bir Tasnif Denemesi.” Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 60(2), 517-537.

DOI: 10.26650/TUDED2020-804293

Bozkurt, Nebi (1995). “Eman.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 11, 75-77.

Cihad Cihan (2015). “Türk Akınlarına Karşı Sasanilerin İnşa Ettiği Gürgan Seddi (Sedd-i İskender).” Journal of Turkish Studies, 107-130.

Çetin, Mustafa (1991). “Âyetü’l-Kürsî.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 4, 244-245.

Çoruhlu, Tülin (1996). “Gürz.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 14, 327-328.

Dalgın, Berat (2008). “Rükû.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 35, 286.

Doğan, Hasan (2010). “Divan Şiirinin Kara İncisi: Hind Ülkesi / Klasik Türk Şiirinde Hind Metaforu.” III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul, 1, 797-809.

Erzen, Mehmet Halil (2019). “Şemseddîn-i Sivâsî Divâni’nda Hazret-i Muhammed.” Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3, 61-78.

Eyduran, Aysun (2009). “Türk Kültürü ve Edebiyatında Çevgan Oyunu.” Erdem(53) , 83-114.

Göyünç, Nejat (1994). “Defter.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 9, 88-90.

Öğüt, Salim (2009). “Sehiv Secdesi.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 36, 318-319.

Kapar, Mehmet Ali (1994). “Ebû Leheb.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 10, 178-179.

Koncu, Hanife (2003). “Klasik Türk Şiirinde Kuyu, Zindan ve Mağaranın Bazı Kullanımları.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 30, 305-329.

Kufacı, Osman (2020). “Divan Şiirinin Estetik Dünyasında Şem’-i Kâfur (Kâfurdan Mum).” Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute, 67, 187-206.

Sarıçam, İ., Mustafa Öz (1997). “Hâşim (Benî Hâşim).” TDV İslâm Ansiklopedisi, 16, 403-405.

Sezen, Fatih (2017). Osmanlı Yer Adları. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Sifil, Ebubekir (2022), “Kıyam.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 25, 513-514.

Sifil, Ebubekir (2001), “Ka‘de.” TDV İslâm Ansiklopedisi, 24, 55.

Şentürk Ahmet Atilla (2015). “Okçuluk Tarihine Yeni bir Kaynak Olarak Osmanlı Şiiri.” M. Ali Tanyeri’nin Anısına Makaleler, İstanbul: Ülke Kitapları, 71-142.

Şentürk Ahmet Atilla, (1994). "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyâre ve Sâbiteler (Burçlar)." Türk Dünyası Araştırmaları, 131-180.

Turan, Muhittin (2019). "XIV ve XV. Yüzyıl Divanlarında 'Koku' Kavramı Etrafında Oluşan Benzetme ve Hayal Dünyalarına Bir Bakış." SUTAD, 45, 251-272.

e-ISSN: 2458-9071

Ünver, İsmail (2011). "Mesnevî". Ankara: TDK Yay. 430-563.

Üzüm, Yavuz (2022). "Kızılbaş." TDV İslâm Ansiklopedisi, 25, 546-557.

Yaşar Yücel (1978). "Timur Tarihine dair Araştırmalar." Belleten, 42, 238-300. DOI:10.37879/belleten.1978.238

Yavuz, Yusuf Şevki (1991). "Arasât." TDV İslâm Ansiklopedisi, 3, 335.

Yazıcı, T., Mehmet İpşirli (1995). "Ferrâş." TDV İslâm Ansiklopedisi, 12, 408-409.

Yıldırım, Ali (2018). "'Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım' Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları." Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD], 1(1), 154-168.

5. Sözlükler

Ahmet Vefik Paşa (2000). Lehçe-i Osmânî (haz: Recep Toparlı). Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1993). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Aktunç, Hulki (2006). Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla). İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Birinci, Ali (Haz.) (2018). Doktor Hüseyin Remzi - Lügat-i Remzî (İnceleme-Tıpkıbasım). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.

Birinci, Ali (Haz.) (2019). Mehmed Salâhî , Kâmûs-ı Osmânî. İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, Hicrî 1313, 1322.

http://ekitap.yek.gov.tr/urun/kam%C3%BBs-i-osmani--takim-2-cilt-_686.aspx

Büngül, Nurettin Rüştü (1979). Eski Eserler Ansiklopedisi, 1-2. Ciltler. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.

Cebecioğlu, Ethem (1997). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Ankara: Rehber Yayınları.

Devellioğlu, Ferit (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1977). Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri. İstanbul: Dilek Matbaası.

Dilçin, Cem (2009). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kestelli, Raif Necdet (2004). Resimli Türkçe Kamus. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Koçu, Reşat Ekrem (1969). Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.

Mutçalı, Serdar (2012). Arapça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Onay, Ahmet Talât (2009). Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı. (Haz. Cemâl Kurnaz). İstanbul: H Yayınları.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.

Pala, İskender (2011). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yay.

Parlatır, İsmail (2006). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınevi.

Şemseddin Sâmi (2009). Kamus-ı Türkî. İstanbul: Kapı Yayınları.

Toven, Mehmet Bahaettin (2004). Yeni Türkçe Lûgat. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yılmaz, Mehmet (1992). Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük). İstanbul: Enderun Kitabevi.

Zavotçu, Gencay (2006). Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü. Ankara: Aydın Kitabevi.

Zavotçu, Gencay (2013). Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabîat Güçleri- Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar). İstanbul: Kesit Yayınları.

6. Tezkîreler

Açıkgöz, Namık (2017). Riyâzî Muhammed Efendi. Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: KTB Yay.

Canım, Rıdvan (2018). Latîfî. Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ. Ankara: KTB Yay.

İsen, Mustafa (2017). Gelibolulu Mustafa Âlî. Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı. Ankara: KTB Yay.

Kılıç, Filiz (2018). Âşık Çelebi. Meşâ'irü'ş-Şu'arâ. Ankara: KTB Yay.

Solmaz, Süleyman (2018). Bağdatlı Ahdî. Gülşen-i Şu'arâ. Ankara: KTB Yay.

Sungurhan, Aysun (2017). Beyânî. Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: KTB Yay.

Sungurhan, Aysun (2017). Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: KTB Yay.

7. Tezler

Erdoğan, Nami (2017). Lugat-ı Tarihiyye ve Cografiyye II. cilt (Transkripsiyon-inceleme-madde başı indeksi). Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

İpek, Abdulmuttalip (2008). Klâsik Türk Şiirinde Gül Redifli Kasideler. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Yılmaz, Cuma Ali (2016). Büyük İskender'in Hayatı ve Faaliyetleri. Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

8. Elektronik Kaynaklar

Kubbealtı Lugatı. http://www.kubbealti.org.tr/18.04.20121

LUGGAT. https://www.luggat.com/26.05.2024

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. http://sozluk.gov.tr/26.05.2024

TDK Derleme Sözlüğü. http://sozluk.gov.tr/26.05.2024.

TDK Güncel Türkçe Sözlük., http://sozluk.gov.tr/26.05.2024.

TDV İslam Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/26.05.2024

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Tuba Bahadır Öztürk

Akademik Unvanı: Doktor

Bildiği Yabancı Diller (Puan ve Yılı): İngilizce (60 – 2017)

Aldığı Sertifikalar: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi (26.05.2017) Kocaeli Üniversitesi Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Uzmanlık Alanı:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı Halkla İlişkiler ve Tanıtım (ÇAP)	Kocaeli Üniversitesi	2010-2014
Y. Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı / Eski Türk Edebiyatı	Kocaeli Üniversitesi	2015-2017
Doktora	Türk Dili ve Edebiyatı / Eski Türk Edebiyatı	Kocaeli Üniversitesi	2020-2024

Yüksek Lisans Tez Başlığı ve Tez Danışmanı: Dervîş Muḥammed Şifāyī Mevlevī Hediyyetüʾl-Fuḳarā (Esmāüʾl-Hüsnā) – Prof. Dr. Gencay Zavotçu

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	ODTÜ GV ÖZEL KOCAELİ OKULLARI	2018-2022

ESERLER

A. <u>Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:</u>

A1. Bahadır, Tuba (2016). *Yunus Emre Dîvânında Dost ve Dostluk (Friend and Friendship on Diwan of Yunus Emre)*, Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi (The Journal of International Civilization Studies), 1, 89-108.

A2. Bahadır Öztürk, Tuba (2021). *Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Gazellerde Renklerin Dili,* GENCÎNE Klâsik Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1, 91-102.

B. <u>Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (p*roceedings*) basılan bildiriler:</u>

B1. Bahadır Öztürk, Tuba. *"Uzak Doğu'dan Batı'ya Miskin Seyahati*". 5. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu, 16-17 Eylül 2021.

B2. Bahadır Öztürk, Tuba. "Âşığın Fiziksel ve Ruhsal Özellikleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme." 7. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu, 6-8 Haziran 2024.

C. <u>Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:</u>

C1. Bahadır Öztürk, Tuba (2021). "Yunus Emre'de İnsan Algısı ve Anlayışı", İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

D. <u>Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:</u>

D1. "Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Gazellerde Renklerin Dili" başlıklı bildiri ile Kocaeli Üniversitesi tarafından 28-29 Mayıs 2021 tarihlerinde düzenlenen I. Lisansüstü Sosyal Bilimler Sempozyumu.

D2. Bahadır Öztürk (2021). "Yunus Emre'de İnsan Algısı ve Anlayışı." Kocaeli Üniversitesi Yunus Emre ve Türkçe Paneli, 9 Aralık 2021.

Yüksek Lisans Tez Özeti

İlk olarak Dervîş Muhammed Şifâyî Mevlevî'nin Hediyyetüʾl-Fukarâ adını verdiği, Farsça'dan Türkçe'ye tercüme ettiği, daha önce üzerinde bir çalışma yürütülmemiş Esmâüʾl-Hüsnâ şerhini ilim âlemine kazandırmayı amaçlayan çalışmamda, Esmâüʾl-Hüsnâ, Esmâ-yi Hüsnâ manası üzerinde durulmuştur. Daha sonra Türk Edebiyatı'ndaki diğer Esmâüʾl-Hüsnâ şerhleri kısaca tanıtılmıştır. Birinci Bölüm'de Dervîş Muhammed Şifâyî Mevlevî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamın İkinci Bölümü'nde ise Dervîş Muhammed Şifâyî Mevlevî'nin 17. yüzyılda Farsça'dan Türkçe'ye tercüme ettiği Hediyyetüʾl-Fukarâ adını verdiği Esmâüʾl-Hüsnâ şerhi, 1a-24b sayfaları arasındaki metnin transkripsiyonlu çevirisi sunulmuştur. Eserin dil ve yazım özellikleri incelenmiş, eserde geçen âyet ve hadîsler tespit edilmiş ve yine eserde geçen halk inanışları sunulmuştur. Üçüncü Bölüm'de ise eser metninin Türkiye Türkçesi'ne aktarımı yapılmıştır. Çalışmam, Kaynaklar ve Eski Yazılı Metin kısımlarıyla son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Esmâü'l-Hüsnâ, Esmâ-yi Hüsnâ, Hediyyetüʾl-Fukarâ, Muhammed Şifâyî